ЛЕТОПИС

МАТИЦЕ СРПСКЕ

1875.

УРЕДНИК

ЈОВАН БОШКОВИЋ.

КЊИГА 118.

...ДУ 1875.

А ... ЖНА ШТАМПАРИЈА

... ВАНОВИЋА У ПАНЧЕВУ

... ОНАР МАТИЧИН.

П Р Е Г Л Е Д.

САН и ЈАВА

ПРВИ ДЕО.

Историјска драма у 3 чина

Од д-ра Милана Јовановића.

ОСОБЉЕ.

Вилхелм херцег целски.
Елеонора Д' Албрез, његова жена.
Софија, њихова кћи.
Ђорђе, кнежевић наследник хановерски.
Август, кнежевић брауншвајгски.
Гроф Филип Кенигсмарк.
Адела Кнезебекова, Софијина придворкиња.
Барон Бернсторф, министар целски.
Густ, стари Шведац, слуга Кенигсмарков.
Јурго, слуга Августов.
Дворска стража, пажеви, слуге.

Место: Престолница Целе. — Време: 1682.

Представљана први пут 7 априла 1874 у Новом Саду.

I. ЧИН.

I. ПОЈАВА.

Дворски трем с ходником. Улази **Кенигсмарк**, прати га **Густ**.

Кенигсмарк (узбуђен.)

Здрава ми буди мила долино,
Колевко цветна мира свећена,
Детињства мога стане весели!
Згрејан ти задах силно расцвета
Срца ми младог бледе пупољке
Животом сетним. И данас ево
Иза предугог боног растанка
Осећам с нова чаре живота
У твоме крилу.

Густ.

И ја се чисто млађи осећам
Кад гледам ову топлу долину,
И у њој људе лица весела,
Лепши је сила тај наш завичај

Него енглеска земља маглена:
Там' не знаш ко је више суморан,
Човек ил' ваздух.

Кенигсмарк.

Разабери се!
Ми нисмо дошли из Енглеске сад,
Већ од куће — с Агатенбурга.

Густ.

Не спомињите, господару, то
Жалосно име, јер ће овај гај
Постати ружан и ја у њему
Нерадо ћу се скрасит' од сада.

Кенигсмарк.

Будало!

Густ.

Псујте кол'ко хоћете!
Али ја мислим: љубити завичај
Тек није ружна будалаштина.

Кенигсмарк.

Није л' ми ово други завичај?
Нисам ли овде провео детињство?

Густ.

Јест. Тако шћаше жеља очина,
Да мале књиге овде учите.
Ех, онда смо могли тумарати,
Отац нам беше кући обрана,
Ал' сад је мртав, — старији брат ваш
Лута по свету, с Турци војује,
А млађи своју мајку напушта
Да с сестром дома сама страхује.

Кенигсмарк.

Ах моја мајко!

Густ.

Ох господару,
Превидели сте сузу мајчину,
Пречули уздах сестре млађахне;

Јер нису хтеле да вам растанак
Плачем, уздахом с нова ражале;
Ал' тешким срцем, Бога ми једног
Гледаше обе тужно за вама
И по гдекоја суза чемерна
Из очију се њихних поткрала.

Кенигсмарк.

А што ћу, Густе?! Мучно ј' човеку
Својом се судбом хватат' у коштац!
Нека ми дивља жеља савлада
Мајчину љубав, те ме потрже
Из њена крила. Али стрпи се
Мој верни Густе: још за који дан
Па не ћеш више сина корити
Што мајку с таштих жеља напушта.
Пуштај ме сад. Ове ми зидине
Стешњују прса: идем да кроз врт
Потражим сласти даха слободна.
А ти с' одмори — (врати се у поласку)
Збориш ли с киме из овог двора,
Пажљиво мери сваку своју реч.
(Одлази.)

Густ

(гледа замишљен за њим)

Буди ми спокојан, драги господару!
Не ће мени нико читати с усана
Што ја у твом срцу већ одавно читам!
Веран слуга очин не ће сину никад
Издајником бити.
У срцу ти младом крв краљевска пламти
А краљевски орао на врхунцу гнезди:
Срећно узлетео, драги господару,
Срећно!

Јурго (улази.)

Хваљен Исус! — (Тихо) Овај мрко погледа,
Бих се опкладио, да је протестанат!
(на глас) Пријатељу, ја те поздрављам.

Густ.

Отпоздрав ти дајем, али пријатељство
Ако га заслужиш.

Јурго.

Ох, ако је тако
Можеш ми га одмах дати. Знај, пријане,
Ако има кога на широком свету
Који пријатељство твоје заслужује,
То је, веруј, Јурго, највернији слуга
Брауншвајгскога кнеза. Са својих врлина
Он је као свештеник Балов свуд на гласу,
У полабској земљи познаје га свако.

Густ.

Драги камен није у свачијој руци
А шарена стакла, с узајмљеним блеском,
Има у палати и у колибици

Јурго.

И са мном је тако, мудри старче. Алем
Своју светлост баца без обзира, свуда,
Као сунце, — али он сам стоји онде,
Где му људи знају праву вредност!

Густ.

Вредност?
То је празна речца: вредност има свашта
Што је од потребе.

Југо.

Право велиш. С тога
И ја много вредим. За свашта сам добар.
Ловачку вештину из основа знадем;
Страшило сам суште дивљачини горској.
Вешт сам гађач био, пре но што сам знао
Како гласи шеста заповест божија.
Остало сам знање изучио добро
У великој школи вирцбуршког владике.
Мој пријане, ја сам на коњу центаур;
На двору сам свашта, по потреби:
Час сам чекић, а час стрпљиви наковањ.

На путу сам тајник, а код куће носим љубавна писамца.
Кад је серенада свирам уз гитару,
На балкон се пужем, кад је госи воља
Ил' му плећа држим да се сам успуже,
Кад га жеља снађе да проводи време —

Густ.

О та то је лепо, лепо и похвално!

Јурго.

Десна сам му рука, све остало знадеш.
Мој господар само игра историју.
Ја је пишем! Кад се гдешто покурјачи
А ја се завучем у лисичју кожу
Па све тада иде у најбољем реду.
Чуј ме. Његова је болест радозналост,
Ако ме запита, којег' је племена
Онај лепи путник што је дојахао,
Шта ћу да му кажем? Причај и ти што шта
О твом господару; али казуј брзо:
Пре но што се госа из постеље дигне
Иште да му кажем, где је кнегињица,
То му је из јутра прва молитвица.

Густ.

Тако, тако — хм, хм — просилац је дакле?

Јурго.

Јест, тако је богме, он кнегињу проси,
А да не би залуд просио је, ја му
У томе помажем.

Густ.

Ох ако је тако.
Кнезу веренику дође у сватове
Гроф Кенигсмарк.

Јурго.

Врага! Тог познајем
Из очиних дела.

Густ.

Познаћеш га скоро
Из његових.

Јурго.

Лепо; Част ми је велика!
(Тихо) то је масна новост. (На глас) прости пријатељу,
Моја дужност иште да се растанемо.
За мало ћу опет састати се с тобом.
(Хоће да одлази, али се на путу задржи)
Ах ето је, иде; ти си срећан, старче,
Сад можемо дуже заједно остати.

Кнезебекова (улази.)

Кнезебекова (Јургу)
Ви сте опет овде? Шта хоћете?

Јурго.
Хтедох да вас видим, драга госпођице!
А знам да из јутра овуда шећете
Па застадох овде с овим пријатељем.
(показује на Густа.)

Кнезебекова.
Шта видим, Густ овде? —

Густ.
Ја сам, госпођице,
Густ.

Кнезебекова.
А од куд тако из ненада овде?
Какво вас је добро овамо довело?

Густ.
Дошао сам амо с својим господаром.

Кнезебекова.
Шта? И гроф је овде? А ми ништ' не знамо!

Густ.
Овога је часа са коња сјахао;
Сад по башти хода.

Јурго.
Шта, по башти зар?
Идем да тражим младу кнегињу.

Густ.
Ви сте код куће, драга госпођ'це,
Реците овом овде будали

Нека је тражи; та зар не види
Да она није овде међ' нама.

Јурго.

Ала си штедар, драги пријане,
И сам ћу поћи, до виђења, де! (Тихо)
Да дивље зверке, боже помози,
Уједе најпре и' онда залаје;
Волео бих је видет' питому.

(Одлази.)

Кнезебекова.

Ну сад смо сами, збори слободно,
Око нас нема гнусних слушкала,
Шта то би те тако из ненада
Из даљна света амо дођосте?
Испричај редом, горим да чујем
Из твојих уста судбу госе твог
Од оног часа, кад се растасмо.

Густ.

Све ћу вам казати, драга госпођице,
Верно ћу вам причат' као што ваше очи
Мени верно зборе, да за срећу мога
Драгог господара у прсима вашим
Топло срце бије.

Кнезебекова.

Добра стара душо, добро си видео,
(Тихо) ако је претопло, ах тада ћуваљ'да
Својом срећом платити! (На глас) Де казуј брзо,
Ја сам ухо, гле.

Густ.

Одовуд смо, знате, у Енглеску пошли.
Драга госпођице, реч је сиромашна
Да вам слика тугу мога господара!
Мртва, погружена угледах га тамо. —
Беше чиста слика душе оболеле.
У млађахном телу згнездило се беше
Скамењено срце неосетна старца.
Ох да јадно беше, оно време.

Кнезебекова.

Ох сиромах!

Густ.

Бујна британска земља
Не знађаше наћи томе болу лека,
Ни сјајни двори Карла енглеског
Не знаше пружит' мелем целовит
За такве ране. Братска добра реч
Не дотаче се срца увелог.
У два је маха хтео побећи
И у два маха брат га уздржа,
Па тек кад доби тврду братску реч
Да ће се вратит' после три лета
У своју лепу постојбину, — тад
Примири му се ускипела крв,
Те живот сада с нова отпоче
У живом раду да се лелуја,
А рад задену крила времену
Те дан за даном, време полети
У меко крило тамне вечности.
Ох да сте могли само видет' га
Кад сину једном данак повратка,
Како је своје књиге слагао. —
Замислите си лава сужнога
У оном часу кад му из ненад'
Отворе врата челик-кавеза —
Па сте пронашли ону силну реч,
Што уста моја казат' не знају.

Кнезебекова.

А кућу своју још не угледа?
Ал' ће се стара мајка сину свом
Зарадовати.

Густ.

Мајчина му радост не трајаше дуго,
Још се није добро ни згрејао дома,
Кад ал' стигоше му неки нови гласи,
Не могу вам рећи шта је разабрао,
Али са лица му могах ишчитати

Како га је глас тај поразио. Брзо
Седлај коње с нова; за дан и ноћ трке
Ево нас у Цели. Овде смо да богме
Али —

Кнезебекова.

За што али, драги пријатељу?

Густ.

Та плашим се нешто, да је касно дошао.

Кнезебекова (хитро)

Не, не, драги Густе: све је овде јоште
Као што беше негда.

Густ.

Та је ли могуће?
Проста нека му је срећа што ужива.
Добра госпођице, донесите њему
Оваку утеху; он ће боље знати
Својој тешитељци да захвали, него
Његов стари слуга. Кол'ко је пута
Сећајућ' се својих милих пријатеља
Помињао и вас! Сад је постигао
Што је пожелео.
Он ће да ужива своје драге снове!

Кнезебекова.

Немој даље, радост те подмлади,
Реч ти чудно моје срце дира.
Ево иде, да се уклонимо!
(Тихо) зар бих могла гледати му лице
А да стрепња срце ми не изда?!
(На глас) пођи са мном, на другом ћеш месту
Исказати све остало. Хајде!
(Одвлачи га.)

Кенигсмарк (улази.)

Узалуд је траже моји погледи,
Сваки тренутак чини ми се век.
Беше код мене, кад нас дељаше
Дебелог мора плава пучина,
А сад нас дели један танан зид
А ње још нема у крај мене! Ох,

Пакосна судбо, за тај читав век
Иштем ти само један тренут ја,
И тај ми кратиш, чумо паклена!
Кад не знаш гасит' срцу пламен бол,
Што даде срце створу чемерном?
Ил' му зар даде овај силан жар
Да од свог срца прави згариште?
Зар за то створи душу живахну
Да њоме грли слике маглене
Што му их жеља ствара као у сну?
И за те маште још да стрепи, је л'?
И таква збрка надања и стра'
Веле да носи творца свога лик?
Ха, ха — та то је пука наказа.

(Јурго се појављује у дну позорнице)

Сувише рђав да би био Бог,
А за живину превећ осетљив,
Чами тај човек час у глухом страху
А час се теши надом варљивом;
Све се лелуја сламка низ ветар. —
За боље нешто створен је човек,
Ал' за што? Не зна, нит' ће сазнати.

(опази Јурга)

Ко си, пријанс; ко те посла ту?
Говори!

Јурго

Истом дођох из врта;
Шећем се тамо сваки божји дан
У своје време — здравље да крепим,
И да —

Кенигсмарк.

Де скрати предуг одговор.

Јурго.

Слугу тражих, господара нађох,
То је, грофе, најкраћи о говор.

Кенигсмарк.

А зар ме познајеш?

Јурго.

Драги господине,
Школа у Вирцбургу ни једног јунака
Није притајила. Зар питомац њезин
Да не зна подмлатка онога делије
Кој' је храбром мишицом оборио бедем
Златном Прагу, те је утрьо стазу
Новом јеванђељу.

Кенигсмарк.

А зар не научи
У тој твојој школи, да прећутиш сину
Очина недела? Али доста тога.
Ко си, збори?

Јурго.

Више тајник него слуга,
Племенити грофе!

Кенигсмарк.

Твој господар?

Јурго.

Тај је кнез брауншвајгски —

Кенигсмарк.

Тако? А он је без сумње
Овде близу, је ли?

Јурго.

Тако близу, грофе,
Да му чујем клепет од папуча. Али
Дозвол'те ми сада, да к њему отидем.
(Одлази.)

Кенигсмарк.

Ту ли је дакле? Но у добар час!
Кад пружаш, кнеже, руку срчану,
Да њоме зграбиш туђу љубавцу, —
То не ћу мање срчан бити ја
Стражарећ' украј срца милена.
До тог се храма не ће довити
Потмуле душе напој отрован.
Моја ј' Софија, Бога ми једног,

Моја је само, само моја, знај!
То ће ти рећи небо над нама
А ту на земљи, нек ти каже мач!

(Одлази срдито.)

Херцегиња, Кнезебекова (улазе.)

Херцегиња.

Виде л' га збиља? Не беше л' превара?
У двору велиш гроф је Кенигсмарк?

Кнезебекова.

И ако су црте лица му сазреле,
А у оку негда тако ђаволастом
И ако је мушка збиља просинула;
Ипак тврдо држим, да сам њега вид'ла
Баш у овом двору, светла госпођо!

Херцегиња.

Рече ли коме о том коју реч?
Је л' што начула млада кнегиња
Пре мене?

Кнезебекова.

Хтедох радостан јој глас
Однети брзо, ал' се размислих:
Зарадоваће је још боље, мним,
Ив ненад' састанак.

Херцегиња.

Тако је, да!
Добро си смислила. Та ти бар знаш
Да свака радост, свака туга њу
Силно потреса. Само мати зна
Да своме чеду срце раздрага
А да не буде потрес вредован.
Хвала ти за то. Иди, реци јој,
Да амо мајци својој похита.

(Кнезебекова одлази).

Херцегиња (сама)

Драго чедо, данас тек осетих
Тешку дужност мајке ојађене,
Кад ме судба неумитно гони
Да ти санак весела детињства

Што у крилу мајчином боравиш
Збиљном јавом за навек разгоним.
Чемерна је дужност материна,
Своје дете растанку учити,
А у оку сузу притајати.
Тада мора срце да проплаче! —
Узалуд се ево ја устежем:
Ту је време да одужим бола
Што га моја мајка осећаше
Праштајућ' се са мном јединицом.
И ја ево горко одужујем
Женску клетву —

Софија (улази.)

У добар час си, мајко, позвала —
Чудне ти ствари имам причати,
Док чујем само, шта си желела.

Херцегиња.

Шта желим? Ох. та ти ми жеље знаш.
Или зар није жеље знаги све,
Кад сваку жељу радо сусрећеш?

Софија.

Ако је тако, ко је томе крив,
До тебе једне, моје учитељице?
Док бејах дете, ти си лебдила
Над мојом негом, сама дан и ноћ.
Лудо девојче нисп л' сама ти
Упутила на добро, на лепо?
А сад пред ћерком својом одраслом
Крунишеш љубав мајке врлене
Са пријатељством. То сад осећам,
И тај осећај срећа ми је сва.
Да, моја мајко: свака добра ћуд
Што ово младо срце покреће,
Одблес'к је само т в о ј е љубави.

Херцегиња.

Ћерице моја, љубав матерња
Не иште чеду цену голему;

Жена је пружа, чеду а мужу —
А кад је пружи, награда је сва
Срећа, што сама собом ужива.

Софија.

Најсрећнија си, кад је тако, ти!

Херцегиња.

И јесам срећна, драго дете, да;
Па како пуну срећу уживам,
А дражи женска жића осећам,
Помутила бих срећу сама си
Кад не бих и тебе научила
Тражит' је тамо, где је нађох ја.

Софија.

Слушаћу радо: сваку твоју реч
На самртној ћу шаптат' постељи.

Херцегиња.

Не себи, не, већ ево као ја
Изговори је својој ћерци пре.

Софија.

Шта рече, ћерци?

Херцегиња.

Као што рекох; знај,
Сама сам ове речи слушала
Од своје мајке — не прође дуго,
Ја је напустих — одох за мужем!

Софија. (уплашено)

Ох мати!

Херцегиња.

Тако исто вриснух ја
Грлећи чврсто своје мајке струк
У страху да се не растанемо.
Отац ти дође и у срцу мом
Распири жељу до сад незнану:
Да пођем за њ, да будем љуба му
И ја му љубав вратих љубављу
Те пођох с њим —

Софија (прекине.)
А мати? Шта би с њом?

Херцегиња.
Срећу је с мога лица читала
Па сама срећна благослови ме,
Кад пођох од ње у далеки свет
За својим војном.

Софија.
Пошла си збиља?
(Тужно) увиђам да си тада отишла. —

Херцегиња.
Да нисам, зар бих данас имала
У теби драги залог љубави,
Свећену свезу с мужем љубљеним,
Ил' накнаду за мајку осталу?
Ох, дете драго, творац свију нас
Богату даје људма накнаду,
Кад кроче верно оном стазицом
Коју му каже рука његова.

Софија (озбиљно.)
И ја ћу вољно туда ходити
Као и ти, мајко, ако жртву ту
Захтева твоја срећа матерња —
Ал' мислим да је далек још тај пут;
Нити га тражим нит' га се плашим.

Херцегиња.
То ти се чини, драга Софија!
По што би мајка, да је далек, сад
Плашила своје дете весело
Збиљним говором?

Софија.
Та већ се плашим! — — Од куд за Бога
Толика збиља на ме кукавну?
С твојим је срцем срасло и моје;
Отргнеш ли га, ја ћу умрети.
Ох, драга мати, опрости ми сад
Тај збиљан разговор. (Наивно) мени је страх

Од многе збиље! (Нежно) прости молим те.
Испричаћу ти за ту милост ја
Најлепши санак, што га будна душа
Исплести уме телу уморном.
Хоћеш ли тако, драга мајчице?

Херцегиња.

(Тихо) што ћу, кад сама даље не могу?
(На глас) пристајем, хајде испричај ми де,
Тај лепи сан.

Софија.

Ох, леп је био, да,
Кад бих га само знала сликати
У свој лепоти. — А ти ево чуј!
Угледах у сну читаво јато
Прилика дивних, слика анђелских.
Још таке нисам нигда гледала.
Ваљ'да се само ноћу силазе
Да нам чаробно санак иските. —
Око мене су коло завезле,
А ја у среди стојим као кип;
Милота, страх ли. не знам шта ми је,
У заносу сам неком, па гледам
Чаробну слику мога живог сна.
Уз оту слику пуну размера
Армонија се разли глазбена,
Ох такве звуке нисам слушала!
Ваљ'да то беше шапут анђелски
Што се по ноћном зраку разлива,
Да чују људи говор небески.
Док ми је вид у слику тонуо
А слух се с бајном свирком стапао,
Умукне на мах коло дивовско,
А из њега се слика најмлађа
Упути к мени — у рукама, гле,
Два венца носи, те ми понуди,
Да један од њих себи изберем.
Радосна томе дару мирисном
Изабрах лепши венац за мене.

Она ме хтеде њиме венчати,
Кад ал' ето ти мирним кораком
У коло ступа човек суморан —
Коло се разби, а збор умуче —
Само јецање чујем кроз ваздух,
Моје се око купа у сузи.
(Тужно) преда мном стоји странац суморан
И гледа хладно мога срца бол;
Говори нешто, а ја не схватам,
Осећам само како његов глас
Као мора ноћна прса притишта.
Хтедох да бежим, али не могох:
Синџир је тврди око тела мог;
Свом снагом хоћу да га стресем, јест,
Укочено је тело — узето!
Странац се ближе к мени домиче
Као да се спрема да ме загрли —
У страху вриснем, па се пробудим,
Прогледам дршћућ' — авет ишчезла —
И кад угледах светао осмејак
Сунчане зраке на мом прозору,
Могох без страха једном дахнути.
Шта велиш, мајко, за тај чудан сан?

Херцегиња.

Сновиђење је машта јалова,
Празновера се с њоме занима.

Софија.

Празновера? Сан ништа не значи?
На што нам онда сновиђење то?
Значаја неког мора имати.

Херцегиња.

Будућност наша, драга кћери, знај,
Густим је велом навек застрта;
Још човек није крај му подигао!
Хоћеш ли сном да вео помакнеш,
Исмејаће те гола истина.

Слуга (улази.)

Светла госпо, херцег жели
Да се с вама разговори.

Херцегиња.

Чекаћу га, нека дође. (Слуга одлази)
(Софији) долази отац, време одлете.
Хтедох ти једну новост казати:
Гроф Кенигсмарк је овде од јутрос.
Несташни другар твога детињства
Као да би хтео сад да понови
Познанство мале друге у игри;
А другарица као што опажам
У забуни је ил' у страху, је л'?

Софија.

У страху не, ал' не ћу да тајим:
Зарадовах се гласу пријатном.

Херцегиња.

На част ти служи та радост твоја.
Ал' мала друга оног момчића
Не ће с' устезат' да му каже. је л'?
Да је кнегиња царства немачког

Софија.

Ах мајчице!

Херцегиња.

Долази отац, доста сад о том.
Други пут више.

Херцег (улази праћен гардом.)

Помози вам бог!

(Пружа руку херцегињи.)

А моја ћерка зар већ устала?
А где је оцу поздрав јутрењи?

Софија (љуби га.)

А овај други, то је за јуче. (Љуби га.)
Суморан беше јучерашњи дан
Што ниси био код нас.

Херцег.

Не мој ме
Подсећати на јучерашњи дан.
Обих си ноге ходећ' по лову
(Тихо) а лисац дома у кокошињаку.
(На глас) да право, иди остави нас сад,
Имамо нешто мало говора,
Сувише збиљна за тебе — иди.
(Софија одлази.)

Херцегиња.

Јадно дете!

Херцег.

Је ли стрпљиво
Саслушала ти жељу очину?
Јеси л' јој добро с лица читала
Да ли што оста неизречено
У њеној души.

Херцегиња.

Детињску јој свест
Занима само ведра садашњост.
У души њеној у сну с' лелуја
Потоња тешка женска подвига,
Ужасна ми је сама помисао
Да је на силу из сна пробудим.

Херцег.

Крајње је време да је разбудиш,
Шта више, добро да је упознаш
Са женском метом: пође ли сама
Да то научи, то ће јој наш мир
И њена срећа школу платити.

Херцегиња.

Смилуј се свога младог детета —
Не збирај силом густе облаке
Над ведрином њезина детињства,
И тако рано, рано сустиже
Чемерна збиља!

Херцег.

Благо девојци која ту збиљу
Спремна за живот уме сусрести;

А наше дете не сме и тако
Без воље поћи за својим срцем.
Као наследница и јединица
Ваља јој жељу срца здружити
С коришћу земље и свог народа.

Херцегиња (уплашено.)
Тако је да, о жртво чемерна,
Владарског срца трне отровни.

Херцег.
С тога и ваља челичити га
За времена. Шта рече, говори,
Кад зачу да је овде Кенигсмарк?
Опазили јој какву забуну?

Херцегиња (збуњено.)
Никакву — дете само с' радује
Другару свога ведрог детињства.
(Тихо) прости ми боже, ако пресрећна
Угледах оно што бих желела.

Херцег.
А каза ли јој жељу очину,
Да се уклања од Кенигсмарка?

Херцегиња (збуњено.)
Јест — да, хтедох јој рећи — па —

Херцег.
Но, па?

Херцегиња.
Па реч ми оста неизречена
Онога часа кад си ушао. —
Од куд ће мати речи да нађе,
Кад мора с њима снове чеда свог
Да разгони за навек!

Херцег.
Будало!
Слабост је пука, није нежност, не,
Што те нагања срећу детињу
Излагат' голом, слепом случају!

Размисли добро, кнез је Август ту
Чекајућ' да се једном сврши ствар.
Ја добро знам, шта хоће Кенигсмарк,
А и ти с' чиниш само да не знаш. —
Опази л' кнез у том колебању
За себе какво понижење, знај!
Софиј'на круна оде у ветар.
А шведски гроф не може вратит' јој,
Што јој отимље момак Кенигсмарк.

Херцегиња.

Ти добро знадеш какве жртве све
Даде ти љубав жене верене.
То даде жена, радо прерадо,
И материнска љубав дугује,
А тешка борба — веруј у бога —
Борба је жене са матером, да!
Мој драги од куд мени снага та?
Кунем те богом, штеди у жени
Слабачку мајку, не изазивај
Тугу и жалост на седу ти влас,
Не горчај себи часак самртни.

Херцег.

Чудно ми збориш ал' не разложно;
Говори чисто да те разумем.

Херцегиња.

Пусти девојку, преклињем те сад
Да своје срце сама поклони.
Што срце бира то и бог хоће,
У срце нам је вољу урезао.

Херцег.

Да чудно ли је то бенетање
Што склања више празној молитви
Но снажном делу.

Херцегиња.

Не говори то!
На што је срцу блесак таштине
Што скрива јаде свету лакомом?

Да ли је игда сјајна круна ком
Рањеном срцу дала мелема?
И да л' је блесак двора владарског
Несрећну жену зарадовао.

Херцег (подругљиво.)

На то — ја мислим — ти ћеш најбољи
Одговор дати —

Херцегиња.

Ја те разумем!
Признајем радо да сам провела
Своје детињство у самоћи, да;
Ал' кад си дошао да ме испросиш,
Моје је срце пошло за мужем
А није пошла памет за кнезом.
(Молећи) допусти своме чеду рођеном,
Да пође сама трагом мајчиним,
Захвалиће ти срећу потоњу
Као и ја своју, што сам оцу свом.

Херцег.

Захвалиће ми и без тога, знам,
Кад сазна шта сам за њу чинио.
Слушај ме добро. Кнез хановерски,
Мој млађи брат, знао је вешто
Од женидбе ме дуго одвраћати.
Да би постигао лицемерства цел,
У весељу ми једном измами
Поштену реч, да ћу остати
Нежењен вазда, докле будем жив.
Беше ми жао и не, што обећах:
Он има деце; на што ће — мишљах —
За мало добро многи наследник
Дуго је тако било међ нама,
Док једном нисам тебе угледао
И друкче почео да разгледам ствар.
Ожених се, а брат ми пође сад
Силом да чини, што је лукавством
Учинит' хтео Он се превари!

Изборно право даде њему цар,
Ал' својину му моју закрати,
Признав кћери ми име кнежевско.
Схваташ ли сад, да кћи нам уз руку
И круну даје своме супругу.
С тога ће зрео савет оца јој
Претегнут' твоје знаке на небу
И лакрдије женског срца све.

Херцегиња.

Кукавна кћери! Ала бејаше
Богата твоја мати без круне!

Слуга (улази.)

Господару, гроф Кенигсмарк
Дошао је и ту чека.

Херцег

(Слузи) добро, нек уђе. (Слуга одлази.)
Позвао сам га
Да и ти будеш сведок говору;
Први је, мислим, биће последњи.

Кенигсмарк (улази.)

Херцег.

Радујемо се, грофе Кенигсмарк,
Видет' вас овде у нашем двору.
Давно вас нисмо овде гледали.

Кенигсмарк.

Не моја жеља: воља братовља
Држаше ме дуго ван завичаја
У страном свету, мени на жао.
Од оне среће, што сам уживао
У вашој кући, прогнанику тад
Не оста ништа до успомена
И слатка нада, да ћу једном зар
Повратит' се у ваш драги дом,
У коло милих пријатеља ми;
Повратити се у ваш светао круг.

Херцегиња.

Љубави ваше цена бити ће
Пријатељство наше.

Кенигсмарк.

О госпођо!
Ко живи крај вас, тај се наживи
Радосних, срећних дана.

Херцег.

А сад ми, грофе, исповедите,
Које вас добро амо доведе?
Стасито момче постадосте, да,
За војску добро и за дворан'на.
Тражите л' службу у мојој земљи?
Бирајте само, све ће вам бити.

Кенигсмарк (збуњено.)

Ох милостиви господару мој,
Доброта ваша збуњује ме свег!

Херцег.

Шта бисте, рец'те, само желели?
Подарићу вам све што узмогу.

Кенигсмарк.

Одиста на то нисам мислио,
Ја хтедох само —

Херцег.

Ну, изреците!

Кенигсмарк.

Ја дођох амо... (топло:) Ох мој херцеже,
Дозвол'те само да изговорим,
Слободу дајте срцу препуном!

Херцегиња.

Изрец'те само што вам на срцу.

Кенигсмарк.

Дођох да тражим љубав очинску,
То ми је цела мета живота.

Херцег (озбиљно.)

Њу већ имате; до вас је стало
Очувати је верном услугом.

Кенигсмарк (брзо.)

Очуваћу је, живот залажем —
Примим ли само живот свој од вас:
Живећу ако живим с Софијом!

Херцег (изненађен.)

Шта рекосте?

Херцегиња

(Тихо) ох наше несреће!

Кенигсмарк.

Виша је воља силно свезала
Млада нам срца једно за друго
Љубављу чистом. Удаљен од ње
Разбуктио се пламен у срцу;
Умориће ме жеља за њоме,
Ако се с њеном жељом не сретне.

Херцегиња.

Заштити, боже, срце његово!

Херцег.

Даречем право, драги грофе мој!
Нисам се надао томе захтеву.

Кенигсмарк (уплашено.)

Нисте, херцеже?

Херцег.

Нуђах вам чиме сам располажем:
Софиј'на ј' рука туђа својина.

Кенигсмарк (ужаснут.)

Шта рекосте?

Херцег (хладно.)

Ја рекох, што ће вам
Скора будућност посведочити.

Кенигсмарк.

(Жарко) не може бити — није могуће!
(Нежно) чим сам вас вређао, светли херцеже,
Те врелу моју крвцу кап по кап
Из рањеног ми срца цедите?
(Са осмејком) шала је то, — та ви се шалите,
На њој разнајем вашу љубав сву

Ка чеду своме. — Да, ви тражите
У моме болу јемца сигурна
Будућој срећи вашег детета.
Ценим ту шалу, и ако је — грозна!

Херцег.

Не варајте се, грофе, нађох ја
Софиј'ној срећи јемца уздана.
Знаћете скоро ко је он —

Кенигсмарк (јаросно.)

Ох, знам!
Слутим ја, ко је, а кад дослутим,
Показаће ми га овај мач!

Херцег.

Полако, грофе, причувајте мач
За зрелији посао.
Па чујте мирно ову моју реч:
Примио сам вас прошлих година
К себи и дао вам негу очинску.
Примих вас за то, јер шћах д' одужим
Племенитог вам оца услуге.
Ни у сну нисам помишљао тад,
Да ће се жеља ваша успети
До наследнице моје државе.
Па све и да сам на то мислио,
Прилике ваљ'да бејаху таке.
Сада је друго време настало:
Кћи моја доби круну херцешку
Те Целе поста њено наследство.
Сада за руку њену захтевам
Владарску круну — поимате л' ме?
Круну ми дајте, ваша ј' Софија!

Кенигсмарк (ужаснуто.)

Круну!

Херцег.

Тако је — круну за круну!
Рука је уз њу само придавак.
Задобит' срце, ваша ј' брига тад.

Кенигсмарк.

(Тихо.) Ох себично ти незајажљива
Ала си гнусна! (На глас.) Светли херцеже,
На глави својој круну не носим.
Ал' је у мени владалачка крв.
Једнак по крви, не као охоли
Пробисвет просим ћерку херцешку.
С правом је љубав у заједници
Кад иштем руку ваше Софије.
Херцеже, знајте да је Кенигсмарк —

Херцег (хладно.)

Поданик шведски, добро ја то знам!

Кенигсмарк (погружен.)

Ха!

Херцег.

Уштедите ми даљи разговор,
Могао бих њиме себе ражалит',
Вас увредити. (Одлучно.) Ако сте вољни
Примити службу што вам понудих,
Остаћу вама стари пријатељ —
И само тада бићу пријатељ.
Ал' прођите се таштог надања.
Да ћу вам дати руку Софиј'ну.
Остајте здраво! (Одлази.)

Кенигсмарк.

(Стоји погружен и замишљен.)

Херцегиња (ближи му се саучесно.)

Филипе драги!

Кенигсмарк

(Тужно.) Светла госпођо!
Ви сами овде запамтили сте
Право ми име; али речца та
Разгрева моју крвцу слеђену
У новој нади.Ваљда у чистом,
У дарежљивом срцу мајчином
Остаде која речца утехе.

Херцегиња (тужно.)
И њојзи је утеха потребна,
Јер хоће срце да јој препукне.
Тешити не зна, само плакат' зна. (Одлази.)

Кенигсмарк (зачуђено)
Плакати рече — само плакати?
Шта ће да значе сузе њезине?
Ах то ли је? А где ми би памет?!
(Одушевљено.) Причекај мало, мајко снуждена,
Ваљ'да ће бити за нас утехе
У Софиј'ном срцу млађахном.
Ако у њему живи још мој лик,
Тада нек дођу круноносци сви:
Потамниће их круна небеска,
Којом се кити срце љубавно. (Одлази.)

(Завеса пада.)

II. ЧИН.

Вече, месечина. Дворски врт — напред стоји клупа.

Јурго (гледа на све стране.)
Никог живог нема — чистина је свуда.
Баш ни једне душе лека ради! — Овде
У херцешком двору лежу с кокошкама.
Ветар — сунце — птице — па те собарице,
И старо и младо све је полегало!
Бар да ми је коју совуљагу срести
Те бих знао рећи да сам уочио
Коју живу душу нежног спола. Код нас
Слабо који мари, ноћу да лешкари —
Овде памет влада, која светлост тражи
А кад дође нојца, она се одмара.
А код нас је срце господар у кући,
А у њему жеље нек се под ноћ роје.
Наш живот почиње кад месец изађе.
Тада свака тварка друго лице има.
Ко и слуша петла када дању кречи,

Ал' кад зору пева — ето ти песника!
Славуј дању пева — ноћу прижељкује —
Ноћ је за човека песничкога духа.

(Показује на себе.)

А месец је верни пратилац песников,
Кад помоли главу све ти замирише
На Јулију, Берту — на састанак бајни,
На опроштај тужни — и на тако даље —
Да сам само знао кад се тај свет стварао,
Остало би сунце вавек у хаосу,
А небом би само бледи месец шетао.
И он доста светли, а не ће као сунце
Да се стиди под ноћ и да рано леже.
(Слуша.) Овде нешто шушти. — Ако није ово
Шушањ женске ноге — хоћу сутра одмах
Да заденем једну слушаљку на уши.

(Крије се иза једног џбуна.)

Џбунови су, Јурго, густе ћуталице,
Они нешто маме — хм, хм — ваљ'да хоће
Да ти шану коју. —

(Сакрије се у џбун.)

Софија (улази замишљена.)

(Тихо.) И то је зар тај живот — то ли је?
Жеља без мере, чуство без краја,
Збркане слике — сенке густи мрак,
Све се то вија брзином буре
Пред нашом душом, све се то витла. —
А кад ишчезне у море вечности,
У срцу траг је блед и нејасан —
То ли је живот? Пре ће бити сан,
Јер из тог жића потећи ће пре
Чемерна суза, него услада. —
Ала сам смешна — детињаста сам,
Још горе нешто — ја сам ћудљива.
Што ме мало час весељаше, сад
За тренут сева кроз боно срце.
Упита ли ме когод за што то?
Смејала бих се — не — то не бих — не,

(Кенигсмарк се ближи полако.)

Пре мислим да бих — (тужно) ни сама не знам
Шта бих чинила.

Кенигсмарк (тихо.)

И њој усуше
Кап̓у отрова. То ћу прикрити
Испијен чемер у дно срца свог.

Софија (одлази уплашено.)

Ах!

Кенигсмарк.

Плаши л' се зар чедна Софија
Од пријатеља свога детињства?

Софија (ћути у забуни.)

Кенигсмарк.

Ил' ваљада га лепа кнегиња
Ћутећки кори, што јој разгна сан?

Софија (хитро.)

Не, не — грофе.

Кенигсмарк.

(Тихо.) Све зна — Збогом, надо!
(Јасно.) Простите дрску реч — ја само шћах.

Софија (хитро.)

Шта хтедосте?

Кенигсмарк.

Хтедох да се опростим?

Софија (уплашено)

Опростити се? за што?

Кенигсмарк.

Како ћу
Остати овде, кад ме погледом
Гоните од себе?

Софија (с прекором.)

О Филипе!

Кенигсмарк (хитро.)

Не бесте л' љутити? — Праштате ли
Пријатељу свом?

Софија (тихо.)

То није срдња — то је само страх,
Што сте —

Кенигсмарк.

Што сам? —

Софија.

Како ћу да речем —
Што сте ми снове присушкивали.

Кенигсмарк (топло.)

А могох ли вам снове начути
С усана немих?

Софија (весело.)

Право! тако је!
То беху само мисли безгласне!

Кенигсмарк (узима јој руку.)

А бих ли смео данас као некад
Погађати их с чела весела
Своје лепе пријатељице.

Софија (брзо.)

Не!

Кенигсмарк.

Послушаћу — ако ми кажете:
Јесте ли знали да сам приспео
У целски двор.

Софија (искрено.)

Мати ми рече сад —
Ал' ме мучите! — Остав'те ме сад,
Па дођ'те другдаш кад сте мирнији.

Кенигсмарк (радосно.)

(Тихо.) Још ништа не зна — хвала т' удесе!
(Јасно.) Шта рекосте — ја да вас мучим — ја?
Морао бих тада небо мучити,
Своје бих срце мет'о на муке —
Ох, тешке речи: вас да мучим, ја!
Ви сте ми небо, срце сте ми ви —
Удаљен од тог неба гледао сам
У вама своју звезду даницу
Која ме зраком наде питала
Да ћу се свога неба догледат',
У загрљају вашем да ће се

Стопит' век наш у један једити
Срећан тренутак.

Софија.

Опажам да сте сад несташнији;
Ђаволан већи видим да сте сад.
Ваше ме речи боно дирају
И ако звук им дражи милотно!

Кенигсмарк (узбуђен)

Ох, пун је сласти бол тај, препун је!
Осећам давно дражи његове,
А гледао вас, а мислио на вас!
Софија драга, цветак увео
Не чезне више за својом росом,
Не тежи више младо сироче
За топлим крилом своје матере
Нит' жели више отац одагнан
Загрлит' своју децу нејаку —
Но што је моје срце чезнуло
За вашим лицем — за твојим срцем!

Софија.

Добри Филипе, хоћу л' моћи кад
Одужити вам пријатељство то?

Кенигсмарк.

То исто дајте, па сам контен ја.
Другачије се уценит' не да.

Софија.

То пријатељство — свако овде зна,
Никад га нисам затајивала;
Шта пута ми је сама помисао
На Филипа срце разиграла.
Па и сад, кам ме овде застаде
Изгубљену у сањаријама,
И сад ми беху мисли —

(заћути устрашено.)

Кенигсмарк (узбуђен.)

Говори!

Живим те богом овде преклињем
Да изговориш, само један дах,

Повратиће ми тај дах живот сав!
И сад си била — реци:

Софија (тихо.)

Код тебе!

Кенигсмарк (у великом заносу.)

Ох чуј је, творче, тамо на небу,
Да дивнога л' си створа створио! (Грли је.)

Јурго (извлачи се из џбуна.)

Бога ми лепа ситуација!
Ако овај овде своје лакрдије
Није изучио у вирцбуршкој школи,
Живога бих дао да ме прже! То су,
За нас ђувегије, трљави изгледи!
(Узмиче) Овде видим нема за мене шићара —
За то стружи, Јурго, јер ако те спазе,
Причаће потомство твоја „страданија." (Одлази.)

Софија (тргне се.)

Учини ми се да неко ходи.

Кенигсмарк.

Цео свет нек дође, не страшим га се,
Из мог ћу света изгонит' свакога.
(Тише.) Не зеби, драга, невиђен је ту
Стари мој слуга, веран чувар мој.

Софија.

Ја се не плашим кад сам код тебе!

Кенигсмарк.

Хвала ти, душо, така лепа реч
Мелем је благи ћерноме срцу.
Као што 'но јарко сунце с истока
Топлотом буди мирисави гај,
Тако ти дахом својим мирисним
У грудма м' будиш живот стоструки
И стострук живот ја ти поклањам!
Све бих ти дао — дао бих све радо,
Ипак ми с' чини, нисам јоште дао
За твоје срце вредан уздарак!

Софија.

Ох, драгане — ох, добри Филипе.
Речи ми твоје буде осећај
Што га до данас још не осетих,
Кроз душу моју заче да струји
Незнано чуство — сад тек познадох,
Тај прави живот. Другачија сам —
Препорођена — Сад тек осећам
Живота дражи! Љубазниче мој,
Не остављај ме више никада
Па ће ми живот бити од сада
Окићен цвећем — невеном.

Кен«гсмарк.

Тебе
Да оставим? Да се растанемо?
Та ко ће росу с цветом растати
Ко л' анђела са небом раставит',
Растали би се бог и љубав тад!
Не, љубо моја, ти си створена
Да мени живот буде потпун, цео,
Јер ти си душа моје душе — ти
Мом целом жићу животворан дух!
Једно ћу бити с тобом до века,
Јер љубим тебе као цветак росу,
Као анђ'о своје небо — као творац
Што све нас љуби — тако те љубим.

Август (ступи међ њих.)

Дрска је, грофе, ваша играчка.

Кенигсмарк (с презором.)

Рекао бих није тако дрска, кнеже,
Као што је неки људи играју.

Август.

Промерићете оком рођеним
Занету смелост вашу, делијо,
Кад кажем да је — увређен
Вереник г л а в о м сада пред вама.

Софија (тихо.)
Шта значи то? Какве су то речи?
Не разумем их —

Кенигсмарк (подругљиво.)
То је могуће,
Ал' ко вам брани жалит' се оном
Ко вас овери — без веренице.

Август (хладно.)
Место те руге, боље би било
Сетит' се, грофе, да се племићи
Наоружаном руком жале — да!
Трзајте мача, да Канигсмарка
Не снађе грдна поруга, да је
Подмукли — отмичар!

Кенигсмарк (вади мач.)
Уздрж' се кнеже, многог дивања,
Кенигсмарк може љубит' кнегињу,
Ал' не отети туђе девојку.
(Спремају се за двобој.)

Софија.
Немојте даље, умори ме страх!

Август (уздржава се.)
Уцењена вам рука, кнегињо,
(Хладно.) За вашу руку крв је уцена,
Не ћу да бирам!
(Окреће се Кенигсмарку с мачем.)

Кенигсмарк (љутито.)
Кенигсмарк сме да љуби Софију,
Ал' туђе, кнеже, не отима он!
(Почињу да се бију.)

Софија.
Ох смилујте се мени несрећној!
Умориће ме ваша жестина,
Зар да у крви вашој утоне
Све моје благо и сам живот мој?
Та грозно је и пожелети то?

(Одлучно.) Од куд девојци срце лавице,
Та срце њено љуби, не дави!

Август (преза се.)

Добро нам рече, млада кнегиња,
Далеко нас је срџба занела,
Не ћу да буде човек страшило!
Нек она бира овде међ нама.

Кенигсмарк (срдито)

Не браним!

Август.

Само хоћу да речем,
Да сродна крв и воља очина
Заједно просе руку њезину.

Софија (одлучно.)

Љубав за једно само сродство зна,
За сродство душе. — Вољу очину
Поштујем али родитељска власт
Није без међе, као што није ни
Дечија дужност. Није отац мој
Тај закон никад с ума сметнуо,
Кад год се моје среће тицало.
Ваше ми срце у овом часу
Дубоку пошту, кнеже, изнуди,
Бесте ми драги свакад — а од сад
Бићете мени драги пријатељ;
Ал' љубав, кнеже, она с' излива
У своје врело — од куд пониче,
А то је врело, срце драгано
Филипа мога!

Филип (узбуђен)

Ох, мој анђеле!
Где ћу да нађем благо толико
Колико тежи ова твоја реч!

Софија.

У твоме срцу, љубазниче мој!

Август.

(Тихо.) Сузбијат' људске силе позван сам,
Ал' с небескима завађати се.

Будаласта би била помама.
(Јасно.) Све моје жеље, лепа кнегињо,
Једним сте дахом обезнадили.
Будите срећни — ја вас остављам.
(Полази.)

Софија (топло.)

Не одлаз'те — не остављајте нас
Непомирен — да с' не бисте кајали.
Зар мож'те поћ' не довршив' своје
Племенито дело пријатељства?
О дајте вашу руку Филипу,
С њоме ћете дат' моме срцу мир,
Филип је ваше руке достојан!
(Молећи.) Пружите му, пријатељу мој,
Вашу руку у знак помирења.

Август.

(Иза дуже борбе.)

Буди ми пријатељ, Филипе —

Филип (узима му руку узбуђено.)

Док бије ово срце свладано,
Док дише ова душа тронута,
Жртава не ће штедет' пријатељ
За твоју жртву, драги пријане!
Ако погинем у тешкој борби
За овим благом — преклињем те, тад
Утеши моју јадну љубавцу —
Богато ти је срце утехе.

Август (дарнут.)

А сад дајте да себи утеху
И сам у своме болу потражим.
Остајте с богом! (Одлази пружајући им руке.)

Кенигсмарк (гледајући за њим.)

Па нека ме сад
Завојшти цело људство — пркосим
Његовој сили — својега не дам,
Љубавце своје не дам па не дам!
(Одлазе руку у руку.)

Јурго

(полако се извлачи из џбуна.)

Ко ће да ми реши ову загонетку?
Мачеви се ваде, већ да се сударе,
Кад, ал' место боја, руке себи дају!
Зар има у свету и така двобоја?
Хм, хм? То ће бити најновија мода!

(Гледа по земљи)

Баш ни једне капи крви нема! хм хм.
Ја тумарам кроз ноћ да дозовем госу —
Он дође и виде — па баш ни бригеша.
Иза таког ћара, још мање ће с' бринут'
Да мене награди.

Густ (излази иза другог џбуна.)

За твоју се награду неко други брине!
(Гњави га) Подла удворицо, мислиш да и људска
Крв толико вреди као твоја, скоте,
Да је така ула по вољи отаче!

Јурго.

(Грца) Пуштај ме за бога!

Густ (све га гњави.)

Устежем се старе
Да окаљам руке крвљу тог лупежа,
Који бога зове, а за бога не зна

(Отури га од себе.)

Јурго.

Ха ху — не угледао светла раја нигда!
Ако овај човек није сушти ђаво.

(Измиче.)

Густ.

(Виче за њим срдито) Шведац је то, бубо — Шведац —
па још старац!

(Лице му се мало разблажи)

Срећно узлетео, драги господару,
Срећно!

(Завеса пада.)

ПРОМЕНА.

Соба Херцегова.

Херцег (улазећи довикује)

Једног наредника министру Бернсторфу
Овај час! — (узрујан.)
Несрећни дане, двапут несрећни
Кад морадох јадан доживети
Да гледам своје дете рођено
Где гази ногом жељу очину
Пркосећ' вољи господара свог.
Поруган стоји — човек без вере,
Владалац нисам — нити сам отац,
Јер да сам све то — моја би жеља
Заповест била моме детету,
А воља моја — закон првоме
Поданику своме —
Ал' за то баш што нисам, ево се
Пода мном љуља зграда поносна
Што брижни отац, снажан владалац
Озида своме јединчету. Ох!
Већ видим своју оседелу влас
Како је витла буровита ноћ
На развалини свога живота.
Завитлаше ме љубав и понос
Те се лелујам — дете слабачко
Између наде и страховања —
Још мало па ће остат' само страх!

Бернсторф (улази.)

Дохитао сам, господару мој,
Да заповести ваше саслушам,
Да ваше жеље разберем?

Херцег.

Жеље?
Одучићу се што пожелети,
Кад жеље моје не ће да штује
Рођено дете —

Бернсторф.

О, господару

Херцег.

Невољу моју чућеш само, да!
Саслушај оца, тог невољника.
Јутрос са зором оде кнез Август
Из мога двора — По што ми је пре
Ласкавим речма правдајући се
Изјавио да не ће Софију —
А остави ме погружена, гле!
Ни мисли немам — толи савета!
О Бернсторфе — шта сад да чинимо,
Све наше муке беху узалуд!

Бернсторф.

(Тихо.) Баш згодно време, да се докопам
Богатог дара кнеза изборног.
(Јасно) Не умем сам да себе утешим
У саучешћу ваше несреће.
Мој светли господару! Ваљ'да ће
Промисао из те непогоде
Исплести радост оцу жалосном.

Херцег.

То никад не ће бити. Бернсторфе!
С тога и јесам тако погружен!
Јер док је отац с бригом градио
Будућност лепу својој кћери — знај,
Једна је гуја отров сиктала
У њено срце — ти је познајеш —
Погађаш — видим — Кенигсмарк је то.

Бернсторф.

Ваља да знате. господару мој,
Да Кенигсмарк све кришом крстари
По врту — тражећ' младу кнегину.

Херцег.

Па нека суне ватра у лагум.
Не би л' му облак пепео прогутао!

Бернсторф

Прогутао би тешког грешника
Што уз пркос вашој заповести
Да одлази из двора — ту стоји.

Херцег.

Да нема кривде, била би казна
Самртан грех. Даје л' се видети?

Бернсторф.

(Значајно.) Код госпођице Кнезбекове.
Млади је коцкар срећан у игри
К д му је коцка женско срце, —

Херцег.

Мислиш да је игра добивена
Кад коцку хита чуство незрело?
Опасна је то игра, Бернсторфе,
Кад женско срце стоји на коцки,
Тај улог се, та ваљ'да ти већ знаш,
Кадшто главом мора да откупи.

Бернсторф.

А знаде л' младост главу да цени?
Зар с њом не игра магновена ћуд?
Шта пута је за ништа уложи!
Промотрен човек гледа с ужасом
Тај голем улог па се застраши
Те узмиче — а бесомучњак је
Одрж'о мегдан.

Херцег.

Ти заборављаш,
Да оца не мож' нигда сузбити
Све и да сузбије противника.

Бернсторф.

Кнегиња штује оца дубоко —
Ал' сумњам да ће поштовања тог
Залога бити срце њезино,
Докле год је гроф украј ње.

Херцег.

Хоће!
Увежбао сам како бива то.
Будаласто је то женско срце,
Ухватиће као вихор силесан

Што му се најпре уз пут доближи,
Па ће га уздићи до небеса
Да га за тили часак претрпа
Прашином густом. Али нека то!
Зна отац шта му дужност налаже,
За мало па ће и кћи сазнати
Шта њојзи чинит' ваља (Јетко.) Ох
Проклета трага скиталичка та!
Где с, она згнезди ту нема мира!
(Страсно.) Уклони, Бернсторфе, ту опсену
Па ћу ти бити навек захвалан.

Бернсторф.

(Тихо.) Де сад да покушамо! (јасно) Ваљ'да бих
И ја што могао, светли кнеже мој,
Да ми је помоћ господарева.

Херцег.

(Хитро.) У ту се уздај, ако је за тим
Да мир у кући мојој повратиш
(Раздражен) Зар не видиш да подла себичност
Што радо граби све што је туђе
И мене таре отимљући срце
Мог чеда љубљеног. Ал' нека зна
Да њено срце не ће отети!
Говори!

Бернсторф.

Овај час добих писма
Из Хановера, тајник ми јавља
Да се у двору кнеза изборног
О пријатељству неком светује
Са вама, светли господару мој!

Херцег.

(Горко.) Добро си рекао — пријатељство, да!
Склапа се међу браћом рођеном!
Грохотом бих се на то насмејао
Да није то чудо измислио
Мој старији брат.

Бернсторф (као да се чуди.)

Како рекосте?
Не знам шта значи ова ваша реч!
Ил' ваљда нисам добро начуо —

Херцег.

Добро сам рекао, да, старији брат!
Да нам је мати још у животу
Она би рекла: ја сам старији.
Ал' цар не хтеде њ уда запита
Кад делијаше право изборно
Те тако млађи поста старијим.
Ех, на што речи, на што права сва,
Кад их не штити рука челична.
Право је реч без смисла, празна реч,
Хоћеш ли себи право да стечеш
Потраж' га с војском — а немаш ли ње,
Тада ти мора право бити све.

Бернсторф.

Мој господару, ко је обазрив
Тај је на путу да се осили.
Где мудрост влада и снага је ту!

Херцег.

Каква те мудрост сада спопаде.
Превара кажи, црно издајство
Легло снази је. Памет не стиже
Да слабијег одбрани од силе.
Понизише ме, преварише ме
Уз пркос праву и свој мудрости!
Лукавство мога млађега брата
Без свега тога своје однесе!

Бернсторф.

Тако се збило — истина је све —
А ко сад брани господару мом
Да корист вуче из тог губитка?
Зар није царева самовоља
Закратив' право брата старијег
Дала му ћерци круну кнежевску?

Херцег.

Да лепа дара, име китњасто
За које нико ништа не даје.
То је ташт накит, само дарован
Да обдарена бољма осети
Колико је сад сиромашнија.

Бернсторф.

Ал' кад би сада поносити брат
Зачео смишљат' другаче мисли —
Кад би, рецимо, запросио сад
Младу кнегињу за свога сина.

Херцег.

Шта бунцаш ту? Не би је добио!

Бернсторф.

Ја мислим, светли господару мој,
Мати је тог младог ђувегије
По крви сродна са Стјуартима
А краљ енглески Карло без деце.
Замислимо сад —

Херцег.

Мој мудрнчало,
Прођи се тога — тада би мој брат
Нашао свом сину другу невесту,
А не би искао руку С. фиј'ну —
А ја му је не бих наметао. —

Бернсторф.

Ипак је тако — млади кнежевић
Запросио је нашу кнегињу. —
До вас је стало, светли херцеже,
Да му је дате или не дате!

Херцег.

Шта?
А знаш ли збиља шта си сад рекао?

Бернсторф.

Истину голу, господару мој,
За све што рекох ево јемца ту — (пружа му писмо.)
(Тихо.) Други ће јемац остат' код мене.

Херцег
(који је међу тим прочитао писмо.)

Заиста, тако — барон Бернсторфе,
Душе ми, ви сте чудотворан муж!

Бернсторф (клања се.)

Одани слуга господара свог!

Херцег.

То јеси — видим — и што више, да!
У овом делу вредност ти сија.
Проник'о си ми жеље давнашње
Што сам их крио у дно срца свог.
Хвала ти за то, драги Бернсторфе,
У овом делу тек сам познао
У теби свога пријатеља!

Бернсторф.

Не,
То није само моје дело — не!
Ваш светли брат је тако желео —
Бистро је око кнеза Августа
Провидело добитак големи,
Ако се син му, млади кнежевић,
Венча са вашом светлом кћерицом.
Кнегиња носи доста леп — мираз,
Двоструку круну, Целе — Линебург.

Херцег (замишљен.)

Промисао је — видим — моју кћер
Одредио да с нова разграна
Увело стабло куће велфовске;
Да стару снагу њену обнови.
Па нека буде — и ја желим то!
Само ми сад уклони из куће
Тог напасника, тог Кенигсмарка,
Па си ми нови живот даровао.
Не бирај средства, употреби сва —
Ухвати га, — окуј га, затвор' га,
Што хоћеш чини, само уклањај!

Бернсторф.

Кнегиња љуби грофа, Херцеже,
Хоће л' се проћи своје љубави
Кад види да смо љубавника јој
На муке мет'ли —

Херцег.

Шта да чинимо?
Има ли чега бољег од овог?
Ил' ћемо гледат' покор невиђен
Скрштених руку?

Бернсторф.

Господару мој,
Мож'да би сама светла кнегиња
Отпора дала првој љубави,
Кад би користи увидела —

Херцег.

Промашио си, пријатељу мој, —
Не зна девојка корист да увиди
Кад љуби — слепа је као њен бог.
Не знаш ли какве боља савета,
То нека буде као што рекох ја.

Бернсторф.

Још једно средство имали бисмо —
А то је средство.

Херцег.

Какво?

Бернсторф.

Превара.

Херцег.

Ко пита за то — искажи га, де.

Бернсторф.

Могли бисмо — ал' — ја се устежем —

Херцег.

Хоћеш ли једном изговорити?

Бернсторф.

Хоћу, ал' нека није речено —
Ако се вама, господару мој,

Ће свиди — само ради примера —
Тога је било — да су писмима
Од туђе руке вешто писаним
Отуђили —

Херцег.

Шта, лажна писма? Пи!
О томе нећу ништа да чујем,
Гадно је средство.

Бернсторф.

Светли херцеже,
Ревност ми беше претерана, јест,
Простите слузи занесеноме,
Занео га је успех извесан!

Херцег (предомишља се.)

Како ли рече? Успех извесан
Стојиш ли за њ?

Бернсторф (хитро.)

Да немам изгледа
Постићи жељу господара свог,
Зар бих улагао тако лакомо —
Све своје благо, вашу наклоност?

Херцег.

А знаш ли како онај на небу
Награђује дела као што је то?

Бернсторф.

Бог види срце, — како не би знао
Да је врлина помагати —

Херцег.

Чуј!
Говоре људи да за такав рад
У паклу радник прима награду.
Ако си вољан таку награду
Примити на се —

Бернсторф.

Примам се свега
Што мој господар само пожели.

Херцег.

Па нека буде — али само, знај,
Вољу ми имаш, помоћ никакву!

Бернсторф.

О господару!

Херцег.

А сад одлази
Скупо је време — и тако ево
Долази амо херцегиња. (Бернсторф се повлачи) Да,
Одговорићеш Гроту министру
Да је на двору целског херцега
Млад ђувегија добро дошао. (Бернсторф одлази.)
(Сам.) Ову ми жељу, боже, саслушај,
Још ову само, да ми драга кћи
С огранком мога брата рођена
Седне на престо својих дедова —
Па си ми жеље све испунио —
(херцегињи која улази.)
Елеоноро, јесу л' гласови
Као чело твоје тужни; нема ли
Радосна гласа оцу брижноме.
Шта ради кћи нам?

Херцег.

Тугу тугује.
Пупољак нежан срца млађахног
Још није сунцу недра одвио,
А већ се клони црној земљици.
Ох, добри оче, драги Вилхелме,
Ко те нагони да делиш оно
Што небо спаја, — ко те оснажи
Да гледаш тако несаучесно
Голему тугу ћерке рођене.

Херцег (живо.)

Очинска дужност научила ме
Сузбијати детиње јогунство,
Убицу мира срца невиног —
Тог помамника, варалицу тог
Одагнат' једном од свог детета

Херцегиња (као за себе.)

Сад је већ касно!

Херцег (љутито.)

Касно, да како!
Ал' да је мати још за времена
Знала да чува своју кћерицу
Од удворице оног подмуклог —
Да није дала отров да капље,
У чедно срце младе девојке, —
Већ да је мајчин разложити збор
У срцу њеном само послушност
Неговао, не би сада тежак бол
Скрушио њену душу млађахну, —
Нити би сузе теће морале —
(Тихо.) Ал' што му драго још је времена
Сачувати је веће несреће,
Ако се само сада побринеш
Чинити своју дужност матерњу.
Овај час добих глас из Ханов'ра
Да брат мој жели Ђорђу сину свом
Просити моју ћерку једину:
Брат ми бејаше дуго небрат, ах,
Много сам јада за то поднео
А ти још више тешких увреда
Од надуте му жене краљевске,
Ал' што ћу, ти знаш — крв није вода,
У нашем срцу једна струји крв,
Брат може вређати брата свога
Ал' душманин му бити не може.
И да је био — ово ј' залога
Да се за своја дела покајао
Да хоће с братом братски да живи.
И ја сам свакад исто желео,
С тога му праштам —

Херцегиња (ожалошћена.)

(Тихо.) Даруј ми снагу, боже велики,
У тешкој борби —

Херцег.

И ти, без сумње, то исто желиш?

Херцегиња.

Од срца исто пожелела бих,
Само да није наша Софија —

Херцег.

Одступио је Херцег Август. Сад
Елеоноро, сада ил' никад,
Не уздаш ли ми помоћ матерњу —
Ти вређаш скупа мужа и брата.

Херцегиња (после дуже борбе.)

Биће ти помоћ — нека буде — да,
Поуздана ће бити као свакад!
Ал' ако слутња, што ми срце сад
У грчевима силно притиште,
Обистини се икад — онда знај
Да ћу и беду с тобом заједно
Сносити верно —

Херцег (узима је за руку.)

Хвала, хвала ти,
На тој љубави — али слутња ти
Нема основа — превариће те!
А наша кћи ће срећу пожети
Пожеће срећу мира весела
У наручију мужа краљевског.

Софија

(улази брзо и грли своју матер.)

Ох, моја мати!

Херцегиња.

Дете милено,
Шта ти је, реци, што с' узбуђена,
Од куд тај немир — на што хитња та?
Та једва дишеш.

Софија.

Хтедох да умрем
Чекајућ' на те, драга мајчице.

Сад сам крај тебе, све је добро веħ —
Опет сам чила, опет спокојна.

Херцегиња.

Умири нам се — видиш отац је —

Софија.

Је ли му отац веħ опростио?
(Оцу.) Ох, драги оче, заклињем ти се
Јединим богом — невин је гроф, јест —
Срџба је твоја снашла невиног,
Кнез Август хтеде да се кавжи с њим —
Први је он мачем потегао.

Херцег.

И да је тако, право је имао —
Ал' гроф тог права не имађаше
Нит може права така имати
Да с голим мачем стане пред кнеза

Софија.

Кнез га је назвао подлацем!

Херцег.

Па шта?
И за то је кнез право имао!
У куħи тражи племиħ девојку
А кукавице, подле утворе,
Траже је кришом иза џбуна, да!

Софија.

Кенигсмарк није —

Херцег (срдито.)

Доста, кнегињо,
Не доликује ти така обрана —
За чим је ишао, то је и нашао!
У моме двору станка му нема —
Одагнаħу га —

Софија.

Али —

Херцег.

Ја рекох!
И док сам рекао, он је изагнан!

Софија.

Ал' оче!

Херцег.

Тај сам; отац сам ти, да —
А нисам лутка, нити играчка
Детињастога твога јогунства —
Време је крајње да већ престане
Необуздана самовоља та! —
Баш за то, што је крајње време ту,
Морам ти рећи, шта сам смислио
О твојој удаји! За то сад чуј,
За који дан ћемо се растати,
Нашао сам теби мужа долична,
Долична теби па и твојима,
Са њим ћеш поћи, — тако хоћу ја!

Софија.

О смем ли знати, ваша светлости —
Коме ме воља ваша поклони?
Ко ли је тај, што хоће од ока
Да ме за љубу себи одводи?

Херцег.

Можеш га видет' — ево његов лик —
(показује јој слику.)

Софија.

(опазив је, маша се устрашено за њом.)

Ах, мати — гледај — то је онај лик —
Онај је исти —

Херцегиња,

Који? — Говори! —

Софија.

Та онај исти — јест — та то је он, —
Страшило то је ноћашњег ми сна!

Херцег (с подсмехом.)

Шта, страшило, што бунцаш, девојко!
То је кнез Ђорђе — од Хановера,
Твој брат од стрица,

Изборног кнеза рођени је син
А потомак лозе Стјуартове —
И тај ти нуди круну и срце
А ја му дадох тебе и круну —
За који дан си жена његова.

Софија.

Кад отац мени избор не даде
То нек ме Херцег сада саслуша.
Мушком је украс подузетан дух —
Женској је круна срце љубавно,
Обоје тако творац обдари,
Да људи кроче стазом човечком,
Да дух са срцем у заједници
Распозна вољу створитеља свог
Те да се, нашав' жића свога цел,
Заједно слију у божији лик,
У чисту љубав. — Овако зачух
Толико пута матер где збори —
Ваша је светлост погазила тај
Празакон свети жића човечког —
А ко тај закон ногама гази
Тај дрско вређа створитеља свог
И ругајућ' се вољи његовој
Поругу сам си ваља на главу —
Поруга ј' ваша моја непослуш.

Херцег.

Престани — (тихо) Богме страх ме спопаде.

Херцегиња.

Поштеди оца, драга Софија.

Софија (све тако.)

А сад ме, оче, можеш терати,
Можеш ме клети и злостављати
Ал' никад не ћеш женско ми срце
До мртве тварке, што се без воље
Уступа сваком који више да —
Понизит' моћи — никад па никад,
Подат' се не ћу срамној користи!

(Мирније.) А да сте знали дужност детињу
У склад довести с вољом његовом,
Вољу бих своју жртвовала вам.
Ал' сад је не дам, не ћу да слушам,
Не идем мужу наметнутоме
Па био он срцу ми к‹ко драг
И понео круне све васељене —
Ипак му не ћу љуба бити ја,
Ја га се клоним — ја га презирем.
То нека буде сав мој отпоздрав
Краљевском том ђувегији (топло.) Овде
У мојим грудма живи други лик,
Тај лик сам сама себи створила,
Верно га носим — верно и — вечно,
За овај овде друго је место
Згодније —

(баца лик у угао собни и хоће да иде.)

Улази један паж.

Херцег.

Је л' икад отац ово доживео?

Паж (предаје писмо.)

За вас је, кнегињо. Кенигсмарков слуга
Мољаше ме, да га вама одмах предам.

Софија.

(Отвора писмо брзо, испрва се зарадује, али у читању плелази радост у чуђење, жалост и ужас.)

Херцегиња (уплашено.)

Ах кћери моја, драго дете моје!

Херцег.

Бернсторф је хитар, згодно долази —

Софија.

(међу тим се разабрала.)

Није ми ништа, драга мамице,
Сновиђење ме ружно спопаде —
Ох ја сам снажна!

(Опази писмо на поду па врисне.)

Ах!

(узмиче натраг и покрива лице.)

Херцегиња.

Шта скрива ово несрећно писмо?
(Дигне га и чита.)
Синовља дужност, драга кнегињо,
Зове ме хитно у свој завичај —
Полазим радо, јер сам уверен
Да иста дужност вама налаже,
Да одобрите овај поступак —
Сачувајте мало успомене
Пријану вашем, кој' се радује
Што је у вашој драгој близини
Најлепши сан свој боравио —
Гроф Кенигсмарк.“

Софија (хитро.)

То није можно — (отргне писмо и гледа.)
Рука његова!
Ох Боже! (покрива лице.)

Херцегиња.

То је ружно — гадно је!
(Тихо.) Не би ли ова рана претешка
Спасла ми ћер од веће несреће!

Херцег.

(Тихо.) Одрезаћу све прсте, лупежу,
Који је ово овде написао.

Херцегиња (срдачно.)

Младо ти срце првом осети
Жаоку оштру гњевне судбине.
Буди срчана, дете моје — Знај,
Твоја ће мати верно делити
Чемеран пехар твоје несреће.
Својим ће болом твој бол стишати.

Херцег.

И то све за њ'га, за ту утвору —
За тог — (тихо) До врага — нејде — Бернсторфе,
Вољу ти дадох, помоћ никакву!

Херцегиња.

Погледај свога оца снуждена —
Неверник један том је јаду крив.
Он га је прозр'о — твоја искреност
Не даде ти да прозреш његово
Неверство. А ко би и могао боље
Штитити срце свога детета
До рођен' отац. Кћери љубљена,
Зар би и могла бригу оца свог
За твоје добро награђивати
Жалошћу — или гледати га још
Погружена и даље? —

Софија (посматра га болно.)

Драги оче мој!
Голема бољa обоје нас тре.

Херцег.

Ја сносим више, јер ми бољу ту
Рођено дете зададе. —

Софија.

Не, не!
Рад мене је, родитељу мој,
Сносити никад више не ћете.
(Тихо.) Ох сад ми, боже, само снаге дај!
(Јасно и одважно.) Желите ли још моју удају?
Хоће ли вас умирит' корак тај?

Херцег.

И ти још питаш? Нас ће умирит'
А тебе ће усрећити

Софија.

Нека!
А моја мати, иште л' то исто?

Херцегиња.

Не иштем ништа, само то желим
Што отац жели, твоју срећу!

Софија.

Не,
Моја је срећа у гроб сишла већ!
(После паузе.) Мој оче, прости, ја сам згрешила,

Врeђајућ' тебе родитеља свог —
Прими ме натраг, кћи сам послушна,
Подај ме оном, ко је теби драг,
Ја више немам — своје — воље — не — (Излазећи.)
Ох драга мајко, видиш — снажна сам.
(Излази с Херцегињом посрћући)

Херцег.

Ох благи боже, утри м' из срца
Успомену на овај горки час!

Бернсторф (с друге стране улазећи.)

Је ли мој племенити господар
Одржао мегдан? Са лица читам
Да се је био бојак одсудан.

Херцег.

Мудар си човек — одиста си зрео,
Али си смео — још више — дрзак си!

Бернсторф.

Мој се господар не ће жестити
Кад исповедим да сам добро знао
Да му је ћерка, светла кнегиња,
Потомак једне лозе јуначке.

Херцег.

С тобом се не ће више мерити,
За цело не ће — теби праштам све —
(Срдито.) Ал' на вешала с оним лупежем
Што лажним писмом мори девојке!

Бернсторф.

Сиромах ђаво, светли херцеже,
Даровит, вољан за највеће зло —
Беше у служби херцег Августа
А сад се скита — Буд'те безбрижни,
Гроф Кенигсмарк ће постарати се
Да не угине такав редак дар
Без славе. —

Херцег.

Међу тим се ти стараj
За све остало — ја сам малаксао,
Мени је сад мир према потреба. (Одлази.)

Бернсторф.

А мени моја лепа награда —
Овде је имам — тамо не гине — (Одлази.)

(Застор пада.)

III. ЧИН.

ПОЈАВА I.

Дворска соба.

Софија. Кнезебекова.

Верујте мени, светла кнегињо,
Да је неверан, неблагодаран —
Још горе нешто — лакоуман је!
То није оно срце искрено
Које но беше негда. — Није то
Поносит унук рода висока —
Који је вредан жртвовати све
Поноситоме срцу господском —
Разгњилила га земља британска
И гиздаве карлове дворкиње.
Играчка му је, није светиња
Искрено срце — заборав'те га,
Једне вам сузе није достојан.

Софија.

Радо бих хтела заборавит' га,
Хтела би да — а могу л', Адело?
Моје је срце оштећени брод
На валовитом мору дебелом —
Зар знам куд плови — гледам па стрепим
Хоће л' га ту прогутат' пучина
Или га смрвит' на обали крш —
Грозна је страва брод без једрила —

Љубав је једро срцу женскоме
Рањено ј' срце — једро здерано!

Кнезебекова

Рањеном срцу мелем је покој,
У њему ћете наћи утеху.

Софија.

Покој је, велиш? — добра девојко!
Ти као да не знаш за болничку ноћ?
Најмањи удак кад је обрањен
Не да нам сву ноћ очију свести
А живо срце кад се рањено
У болу грчи, да мож' уживат'
Мелема блага, ноћног покоја?!
Ала си детињаста, Адело!
Осећам да сам сва малаксала,
Снага м' издала — тек што се држим —
Ал' боно срце живот разбукти
Те бурна душа одгони нам сан —
А кад се сведе око уморно,
Бона нам душа у глухој ноћи
Почиње своје страве да снује;
Ужасне, црне као глуха ноћ. —
— Ко није болан не зна шта је ноћ,
Бол је душманин нашем покоју.

Кнезебекова.

Кнегињо драга, сиромашна сам
Да бих вас могла поутешити,
Само вам могу саучешћа дати.

Софија.

Хвала ти на том, драга Адело,
Усрдна хвала —

Кнезебекова.

Светла кнегињо!
За ваш бих покој жртвовала све
Па и свој живот за њ бих дала ја —

Софија.

Из срца мога ишчезао је мир
(Безгласно.) Он га је собом понео — а сан

Детињства мога верно сачуваи
У срцу моме, разгоњен је већ. —
Ово је грозна јава, Адело! (пауза)
(Жалосно.) Ал' они не зна — нит' ће сазнати,
Какво је верно ерце имао,
Не би га могао, да је то знао,
Немилосрдно у прах бацити (плаче.)
Ох заш' не могу да заборавим?
Не могу — не ћу да заборавим!
Та нека лопти из срца ми крв,
Бујицом нека отуд истиче —
Кад сва истече, заборавићу!
Ах моја мајко, где је, Адело,
За њоме чезнем, где је, реци ми?

Кнезебекова.

Дозвол'те да је потражим!

Софија.

Не, не —
Зар и њу још да ожалошћавам?
Зар њеном сузом свој да већам бол?
Сама ћу своје јаде да сносим
Своју ћу тугу сама туговат'
Сама оплакат' своју несрећу
(Уплашено.) Шта рекох јадна? — Није могуће —
Сутрашњи дан ми мајку отрза
А она није украј мене — Ох —
(Одважно.) Морам је видет', драга Адело,
Морам и хоћу — иди, зовни је,
Сузе ми једне не ће видети,
Заповедићу болу да ћути,
Весела хоћу да је сусретем —
Увежбаћу се затајивати
Вапае свога срца рањена.
Хоћу да се претварам — Адело,
Ох, видећеш да могу — Ни уздах
Не сме се винут', да ми разжали
Љубљену матер — Само хоћу мало

У њеном крилу да отпочинем (пратећи Аделу к вратима.)
Тако јој реци, да отпочинем (Кнезебекова одлази.)

Софија (пада у наслоњачу.)

И да се сита наплачем — Боже!
Један пут само да ми га је још
Угледат' — само још један пут, ох!
Да би се гледећ' своје недело
Ужаснуо — (пауза.) Увенуо је већ
Весели цветак срца млађахна
Што га је речма својим расцветао —
Само је бодље кривоклетства ту!
Пролазна шала беше осећај
Што га је сам називао љубављу
А срце моје што сад пропишта
Лакома игра једног тренута — —
(Прибира се.) Не ћу да мислим више на тај сан —
Срчано ћу сузбијат' несрећу.
Црним ћу велом навек да застрем
Превару своју — А из гробнице
Љубави женске нека поникне
Детињска дужност — Боже милостив!
За тол'ке жртве срца несрећна
Даруј ми једну милост — заборав. —

Херцегиња и Кнезебекова (улазе.)

Софија (иде Херцегињи на сусрет.)

Тражила сам те, драга мајчице,
Изгледала те сваки тренут — да!
За мало, па је време свршило
Што судба моја напрасно жели —
Скоро ће кћи ти бити без мајке —

Херцегиња.

Док живи с њом је матере јој дух,
С тобом ће бити, у теби је он!
Спомен свезује у заједници
Што живот хоће да раздвоји. —

Софија.

О!
И за то што ће да нас растави

Остани овде. Овлађује ме
Неодољива чежња за тобом
Кад ниси овде. Моја мајко, јест,
Ти си ми јоште једна утеха. —

Херцегиња.

Утеху ће ти време донети,
Завидаће ти свакураницу
Што суров живот срцу задаје —

Софија.

Ала се споро време одмиче
У муци нашој — а кад помислим
На растанак са мојом матером,
Чини ми с' да је крила добило,
Тако је брзо — И тад из нова
Сетим се својих мука, мајчице!

Херцегиња.

Вечит је другар чистом срцу — бол!
Ал' у том болу сва је награда
Његове вредности. Моја кћери,
Твоје је срце чисто, веруј ми,
И награда те мимоићи не ће,
Усрећиће те кад тад —

Софија.

Ако је
Мајка ми срећна — не желим
Друге, боље награде — (иде прозору.)
(Уплашено.) Ох мати,
Погледај тамо у двориште — гле,
Видиш ли оно —

Херцегиња.

Видим, оно је
Кнежевић Ђорђе, млад' ђувегија
Моје Софије. —

Софија.

Он је — ах он је —
Његова слика гања ме свуда.
Ох, те ме очи, из сна презају —
(Крије лице на Херцегињина прса.)

Херцегиња.

Од куда страх тај, драга Софија,
Сродан је нама ђувегија тај,
Твој брат по крви, први пријатељ —
И за дан — два, твој веран заштитник.

Софија.

Морамо ли се зар већ растати,
Родитеље зар већ да напустим —
Али нас грозно, брзо сустиже,
Чега би се радо отклонили!

Херцегиња.

Ти нас не напушташ — ти нас само
Замењујеш својим мужем. —

Софија (ужаснута.)

Ох!

Херцегиња.

Тако зар хоће женска судбина,
Да жртвујемо сласти детињства —
Премда се много пута дешава
Да горе бољим замењујемо. —

Софија.

У свету само ти ме познајеш
И нико други — свету сам туђа —
И ја се плашим своје туђине!

Херцегиња.

За сваку стрелу света злобљива
Штит ће ти бити прса Ђурђева,
Не бој се њега, нити ичега,
Позна л' те једном — тада, веруј ми,
Да ће те верно љубити. —

Софија.

Не, не!
(Тихо.) Најоштрија била би стрела
Његова љубав. —

Херцегиња.

Ево где иду. —

Софија (уплашено.)

Не дај ме, мајко — помагај ми сад,
Осећам да ме снага издаје.

Херцегиња.

Ох, драго дете, буди срчана —
Охрабри се. — Ево их долазе —
Срчана буди, само овај час —
Јер твоју страву делићу и ја.

Ђорђе и Херцег (улазе.)

Херцег.

Кнежевић Ђорђе из Хановера.
Опасан је, кнегињо, овај гост,
Хоће да носи из наше куће
Најдраже благо —

Ђорђе.

И најлепше — јест,
Разжалићу вас радо за ту цену. —

Херцегиња.

Радо ћемо губитак подносити
Ако нам само кнежевић Ђорђе
Накнаду даде —

Ђорђе.

Млада кнегиња
Нека ме сама томе научи
Како ћу плаћат' свој вечити дуг! (Софији.)
Смем ли се уздат' у помоћ вашу?

Софија (дршћући.)

Ако је само за то иштете,
Биће вам радо —

Ђорђе (радосно.)

А кад подмирим
Оштећене родитеље ваше,
Хоће ли кћи им тада кратити
Награду мени, за ту вредност?

Софија.

Потрудићу се, да вам верност ту
Са поштовањем својим накнадим.

Ђорђе.

Хоће л' то бити цела накнада?

Софија.

Да ћу вам за то своју верност, и
Све што је моје властито.
(Наслања се на Херцегињу.)

Ђорђе.

За толико благо — ја се већ плашим
Да ће ми бити цена малена
Ако вам своје срце заложим — (Софија слаби.)

Херцегиња.

Опростите нам, светла господо,
Промена нагла — дете слабачко —
Савлађује је туга за нама —
Хајдемо кћери моја (хоће да одводи Софију.)

Ђорђе.

Не тако, светла кнегињо моја,
Нисам ја дошао у вашу кућу
Да мучим своју невесту — Не; не,
Ми ћемо поћи — Драги стриче мој,
Дозволите ми да се удаљим —

Херцег.

О с драге воље, мили синовче,
За мало још, рећи ћу, сине мој —
Пођите са мном — у ваше стаје
И тако сте доста утруђени
Далеким путем — хајд'мо — (одлазе.)

Софија.

Ох, мати!

Херцегиња.

Хвала ти, хвала, добро дете — Ја
Осећам да је жртва голема
Што је подносиш родитељима —

Софија.

Од свег је срца вама подносим —
Ах! —

Херцегиња.

Сад пођи те ми се разведри
У чистом ваздуху — Иди, Адело,
Одведи је у башту — тамо ће
Вечерњи зрак је опоравити —

Софија (излазећи.)

Кол'ко ће пута тај вечерњи зрак
Са образа ми сузе сушити?
Ох, Адело! — (Одлази.)

ПРОМЕНА.

(Дворски врт.)

Кнез Ђорђе и Бернсторф.

Бернсторф.

Младићка шала — игра детињска,
У ствари ништа, светли херцеже —
Млађахно срце, ви то знате већ,
За тренут прими дубок утисак
А за два друга — више га нема,
Што данас иште, то за једну ноћ
Заборави. — Гроф Кенигсмарк је ту —
И за то што је ту још, — нека вам
Сведоџба буде смрти његове.
У кнегињином срцу млађахном
Изумрла је слика његова. —

Ђорђе.

Колико ми је мила невеста,
Херцешког стрица ћерка једина —
Инак, Бернсторфе — не бих желео
Супарник бити једног грофа — не!

Бернсторф.

Поимам смисао вашег говора
Ал' верујте ми, кнежевићу мој —
Да је из срца младе кнегиње
Ишчезла последња успомена —
На грофа — то је, ја вам рекох, сан —

Што га је млада душа девичка
У зору снила —

Ђорђе.

Али ти су сни,
Што душа наша снује пред зору,
Најживљи, — јер њихов успомен
У души нашој живи до века.
Ал' ипак мислим цигли један дан
И није могао срце разгрејат'
Да снива снове вековечите. —

Бернсторф.

Заиста није — па и да је, — зар
Кнежевић Ђорђе, стасит господар, —
Поносит узор двора британског
Не уме збрисат' спомен магловит
У срцу младе херцегиње? Зар
Без борбе да се опленити да —
И то од једног таштог дерана —

Ђорђе.

То не ће — никад —

Бернсторф.

А у борби тој
Сви смо му верни савезници —

Ђорђе.

Да —
Ал' у тој борби не ћу савеза —
Ја хоћу да сам властит бранилац
Онога што је моје властито.
Не узмичем ја у тој борби не!
Те с тога желим, да га не сретем,
Јер стави ли га обест међу мном
И вереницом мојом — Тада је
Свој лаком сан до краја доснио. —

Бернсторф.

Побринуо се за то мој херцег —
Пре но што зора овуд забели,
Мрак ће да падне око њега —

Ђорђе.

Не —
То не захтевам. — Не ћу да мисли
Да га се плашим — само хоћу то —
Да га не сретем до венчања свог —

Бернсторф.

Ваша је жеља, кнеже, и моја,
По што желите, нека буде. — Сад (у полазу)
Дозволите ми да вас известим
О смеровима господара мог —
Ја вршим тиме своју дужност — јер
У овој земљи од сутра сте ви
Господар. —

Ђорђе.

И ваш дужник, Бернсторфе,
А што је више — наклон пријатељ. (Одлазе.)

(Излази) **Кенигсмарк** (држећи писмо у руци.)

„Дужност ме од вас на век раставља —
Остајте с богом.“ — Ох, превртљивости,
Ја те називљем женским срцем! — Да,
Што данас крију дахом побожним
Као светињу у својим прсима —
То сутра врља једна ташта ћуд
У прашину — (горко) О женска сујето,
На теби је само променљивост
Непроменљива! И она то
Називље „дужност“ — (устрашено.) Грозна је то реч
Та ваша дужност, ташта кнегињо!
(Тужно) Ја мишљах да је дужност кћи неба
Најлепши цветак срца човечког,
Љубимац воље творца великог —
Будала што сам! Сад тек разумем
Ужасан значај ове јој речце.
Та то је страва силе паклене
Што весео живот кити самртним
Трновим венцем — То је дужност, да!
Осећам одјек тога значаја

Како ми бруји кроза душу сад
Као дивља бура усред кланца (боно.) Ох
Та дужност (у бунилу.)
Та то је дужност — цветак згазити;
Светињу пљуват', то је дужност, да!
Дужност отети мајци одојче,
Убити оца, Богу се ругати,
Све је то дужност (устрашено.) Страво, одлази!
Хоћеш да наглиш дахом отровним
Вихорну душу — као присојкиња
Што дахом своју жртву опија —
Пркосићу ти, грозна авети,
Пркосићу ти смело, као муж,
Снагу ће дати срце железно.

(с угушеном горчином.)

Хоћу од сад све да заборавим,
У разврату ћу да кратим живот,
Хоћу на силу да нагоним дан
Да ноћ ми пружи тисућ' услада;
Тако ћу болу спремит' постељу
Да на њој спи до страшнога суда.
(Патетично.) Кенигсмарк није кукавица, не!
Ти тако рече, лепа кнегињо,
И право рече! —

(Софија праћена од Кнезебекове и двоје слугу појављује се у дну позорнице.)

Кенигсмарк (посматра је.)

Млада је, лепа, — дивотна је — јест,
Ал' је отровна та лепота, ху!

Софија (спази Кенигсмарка и полази му на сусрет.)

Боже, то је он — то је Филип!

Кенигсмарк.

(Тихо.) Да слатких речи — гујо отровна!
(Јасно дршћући.) Кнегиња Целска, лепа Софија
Ваљ'да се сећа своје дужности.

Софија (преза дршћући.)
Имате право, грофе, сећам се —
Опростите ми — слабој девојци,
Ја се повлачим — идем —

(Одлази наслоњена на Кнезебекову.)

Кенигсмарк
(иза паузе полети за њом.)

Софија! (уздржи се.)
Шта бива са мном? — Каква слутња ме
Подилази у срце слеђено?
Зар промисао шаље овамо
Девојче ово да ме избави
Из густог мрака, што се разастире
Над мојим небом? Ох та није то!
Подмукла судба кикоће ми се,
Указујућ' ми ову прилику
Да видим боље шта ми ј' отела.
Ох, много, много отела ми је —
Отела ми је цео бољи свет,
Отела небо — мене ј' отела
Самоме мени. — Отела је све!
Ја немам више ништа — самац сам,
Бедан сам самац! (покрива лице)

Густ (појављује се из мрака.)
Мати на дому —
Не ће то рећи, да је сама, не —

Кенигсмарк.
Ах, ти си, Густе, бог ми те шаље!
Кори ме, грди — реци шта хоћеш.
Говори, вичи — један пријатељ!
У целом свету један пријатељ!
(Боно.) Само ми с' немој, Густе, ругати!

Густ.
Таком је срцу свако пријатељ,
А највећи уцвиљена мати —
Пођите са мном, господару мој,
Пођите њојзи — њено ће крило

Накнада бити за изгубљен рај. —
Ох, богато је крило матерње!
Поприште то је срећи детињој.
Пођимо њојзи!

Кенигсмарк.

Густе, не могу —
Сад само не — не могу никако!
Следила ми се у жилама крв
А мозак бруји као разуздан бес.
Ја немам снаге, немам живота!

Густ.

Кенигсмарк Филип, шведски господар,
Краљевски унук — је л' то збиља он?
Слабачко дете — слика жалости —
Твојој се снази негда дивљаше
И поносита земља британска —
А сад зар Шведска да се стиди, не?
Ох, господару, не познајем те!

Кенигсмарк.

Не познајеш ме, је л', не познајеш,
И сам се више не познајем, не —
Ваљ'да ме творац не познаје већ —
Право ми рече, кукавица сам,
Стидим се себе — Али, Густе мој,
Шведска се мене не ће стидети!
Моју је снагу тај безочан свет
Синџиром свезао — али фурије
Огњеног пакла ланац скидоше
Па ми се злобно сад церекају
Што још не мрвим своје душмане.
Примирите се, ноћне авети,
Користићу се вашом снагом сад.
Борба је данас мог живот цел,
Хоћу да с' борим, и да победим!
У свету овде снага ј' господар!
Осећам снагу — господарићу! —
А ти, мој Густе, иди матери,

Реци јој — реци — што ти драго, де —
(Жалосно.) Притаји само мој нечувен бол,
О њему ћути — драги Густе мој!

Густ.

Ах господару, хоћете зар
Да ме умори дужност двострука
Крај јадне мајке стрепећи за вас?
Не, не, немојте, — та за бога, не —
Одустаните од те намере!
Ох, преклињем вас храном мајчином
Одустаните — ил' дозволите
Да уз вас будем, господару мој!

Кенигсмарк.

Не могу, не — већ стрепим да ће ко
Узрујати ми душу мајчину
Пре но што стигнеш — иди —

Густ.

А то бар
Саслушајте ми молбу!

Кенигсмарк.

Говори —

Густ.

Пођите са мном, господару!

Кенигсмарк (уплашено.)

Не —
Не ишти што је немогуће —
(Благо.) Стрепња је твоја пријатељства знак,
Хвала ти на њој, драги Густе мој!
Ал' с тобом поћи, знаш, не могу — не!
Сад не, мој Густе — за то полази,
Похитај мојој мајци брижљивој
А ја ћу овде мушки да делам.
Рекох ти да је снага господар,
Да хоћу овде да господарим —
Ох, чућеш, Густе, кад се повратиш
Како сам грозно господарио.
Ха, ха! (Одлази.)

Густ.

Ох, боже благи, помози му ти!
Помози њему — а из срца мог
Одгони црну слутњу!

Кнезебекова (утрчи уплашено.)

Ох Густе,
Видесте л' грофа? Где је, говор'те!

Густ.

Овај час оде — (показује.)

Кнезебекова

(потрчи на ону страну па стане)

А ви хитајте,
Сустигните га пре но потера,
Траже га свуда — ухватиће га,
Хоће га — хоће да га затворе
А ваљ'да хоће и што горе.

Густ.

Шта?
Нека остане на тој жељи — (оде.)

Кнезебекова.

Трчите брже, стрепим за њега!
Ал' сам будала — зар бих могла ја
Стрепити више од овог старца?
(Замишљено.) Ох, боже силни, хоће л' икада
Решити човек загонетку ту —
Што га називље својим срцем?
Љубав га моја згура у бездан
А сада стрепи да га густи мрак
Не скрије вавек срцу љубљеном.
Ох, смилуј ми се, силни боже мој!
Нечувена је моја несрећа.

Бернсторф (са стражом.)

Овде је био Филип Кенигсмарк,
Куда је пошао —

Кнезебекова.

Њега не видех
Ал' слуга оде на ону страну —
(показује на противну страну и одлази.)

Бернсторф.

Не ће да га је вид'ла — Хм — А сад
У ноћно доба овде у врту —
Његовим трагом — ја прозирем већ —
Ова ми жена много помаже —
Онамо рече да је отишао,
Поћ' ћу овамо. — Журно за мном сви!
(Одлази на ону страну куд је и Кенигсмарк изашао.)

П Р О М Е Н А.

(Двориште, у дну капела. Усред позорнице стоји дрво. Преко позорнице иду сватови двоје по двоје. За цело време свира оркестар. Последњи пар су заручници. Кад уђу сви у капелу, излази)

Кенигсмарк

(и гледа устрашено на ону страну, куда су ушли.)
Грозно ме гони онај ружан сан
Што му се слике крију преда мном —
(показује на капелу.)
Не видим сада страве ни једне,
Нема их више — само крвав траг (показује на срце.)
Паклена мора оста у срцу
Те гуши дах у врелим прсима,
(Виче.) Ужасно ли је привиђење то!
Ужасно!
(Хвата се за чело. Оркестар за мало ућути. У капели се чује оргуља, Кенигсмарк се мало разабере и слуша, иза паузе говори:)
Сад се душа уморна
Венчава с небом — а сви анђели
Растиру своја крила злаћена
Да је заклоне — да је помире
А божанске им усне шапућу
Утеху благу, у горкој тузи
Малаксаломе бедном човеку. — —
Чујем ја добро гласе небеске,

Ох, жедно ми се срце напија
С божанског врела, сласти утехе.

(Наслони главу на дрво па слуша неко време оргуљу, која за мало престане а прихвати је јак акорд у оркестру.)

Скидај се магло с мојих очију,
Не ћу у мраку да утонем, не —
Видим ја добро — видим понор цео
Где прождрљиво зија преда мном —
И себе видим усред понора
А тамо горе — на ивици — гле,
Њена је слика — моје Софије.
Али нас дели тврд и хладан крш,
Голо нас стење мучки раставља —
Са мрачнога ме понорскога дна
Уздиже само круна злаћена,
До сјајног неба — срца њезина. —
Ал' ја је немам, круну злаћену,
На дому ми је негде остала,
Видех је добро с дома полазећ' —
Ал' то не беше више круна, не —
То беше кивот греха очинских
У који синци срећу полажу
Пре но га спусте у ледени гроб. —
А на том гробу проклетство клија
Док не процвета клетва „Поданик“.
И гле, та цигла, једна речца, гле —
Нада мном руши васиони свет —
Да ме претрпа, да ме смлави — ох!
Од људи прави осветнике зле —
Сваки је грозна справа паклена,
Из срца чупа месо крваво
А боној души злобно намеће
Злаћену круну — слику чаробну —
(У лудилу.) Да грдна ли је круна владарска,
У њој је места за сав људски бол!
(Виче) Проклета да си, мајко рођена,
Што си ми ове мишце узела,

Те сад не могу да је домашим
Ту грозну сјајну чаролију —
(Уплаши се. Снага га издаје. Хвата се клецајући за дрво.)
Ох, моја мајко — ти ми — опрости —
Лудило беше — ја се кајем ви'ш!
У свету овде снага ј' господар —
То осећа поносит Кенигсмарк
У праху — овде — с богом, Софија! (пада испод древета.)

(Музика је пратила цео афект а сад се мало по мало стишава и престаје. Из капеле излазе Херцег и Херцегиња, за њима Ђорђе и Софија, и сви остали.)

Херцег.

Шта видим? (Околини.) Нос'те ову лешину.
(Тихо.) Рђави знаци, боже помози!

Херцегиња (опази самртника.).

Уклоните га испред Софије,
Поштедите је, преклињем вас —
(Софија је међу тим изашла на руци Ђорђевој, кад опази Кенигсмарка ужасне се.)
Ха! (покрива лице и посрће.)

Ђорђе (прихватајући је.)

Разрешите ми, драги стриче мој,
Ту загонетку. (Показује на Кенигсмарка.)

Херцег (збуњено.)

Гроф је то неки, у несвести —

Ђорђе.

Ах!
Доста сам чуо —

Софија (храбро.)

Не — још једну реч!
(Приближује се оцу.)
Мој драги оче, сад провидим све! (Ђорђу.)
А вама, кнеже, господару мој,
Биће од мене дужност женина —
Ал' моје срце остаје овде
Под овом граном. —

(Застор пада,)

ДОЛИНЕ ПО ХОМОЉУ.

Из Драгашевићева путовања по Србији.

Према онаком размештају и облику планина, како их изнесмо у Летопису 116, може се лако знати и појмити и долински створ Хомоља.

Хомоље има једну једину долину, која у пуном смислу те речи заслужује то име, т. ј. долину, која је између две планине. Све остале су само или планинске пукотине, као што је случај код јужних хомољских планина, или су дубоке ижљебине, које је вода кроз векове себи направила, као што је то код планина северних. Овде се може изузети једна, која стоји у среди између праве долине и водене ижљебине, но која је и опет ближе овој последњој врсти. То је Крупаја.

Та једина долина у Хомољу чини источни део Хомоља, кроз који тече Млава од свог извора па до рибарског ждрела.[1] Ова долина (са својим косама и планинама) зове се Хомоље у ужем смислу; јер људи из Крупаје, кад хоће у ту долину да иду, веле, „идемо у Хомоље.“

Ова долина има дужине (од извора па до рибарског ждрела) око 7 километара, а на најширем месту једва прелази 2 километра (у правцу од „Тршке цркве“ до села „Суводола“). То је чиста равница, скоро без икаквог нагиба (по виђењу), и по њој вијуга Млава најзмијастије, — као обично што чине реке по равницама (н. пр. Тиса).

Кад би се рибарско ждрело затворило, онда би ова долина постала језером. И кад би то језеро досегло на доњем крају 60—70^{m} дубине, оно би покрило око 700 хектара најпитомије земље, а тих 700 хектара и јесу једина равничка

[1] Овде ми је потребно напоменути, да људи у овоме крају, због села „Ждрела,“ ту реч не употребљавају више у овоме смислу, него је заменише речју „клисура.“

питомина Хомољу. — Можда је то и било језеро пре, него се планина распрсла, те вода отекла.

Од свуда планинама затворена, ова долина у пространијем смислу добива карактер планинске котлине, која не само одвојеношћу, него и типом разликује се од свију осталих на источној страни Мораве.

Од истока југа и запада ограђују је планински зидови одвећ високо и врло стрмо, и само на северној и на северозападној страни нема стрме обале, већ се из равнице тихо и полагано пење к планинама, које је деле од Пека.

И самим овлашним погледом на карту тумачи се несиметрија ове млавске долине, или боље рећи, хомољске котлине. С леве стране не силази ни један поток у Млаву, изузимајући суходолски, који има воде само кад су кише и снегови; а с десне стране теку непрекидно 8 речица скоро упоредо једна с другом.

Но то нису никакве долине.

То су само ижљебине, које је кишница и бујица од отопљена снега себи изрила.

Постанак ових ижљебина може се дакле врло лако протумачити и појмити, кад погледамо на нове јаруге, које постају у нашим данима на каквој стрмој земљи.

На прилику, загледајте јаруге, које се сада праве код „споменика“ близу Београда. Тамо је бујица текући по стрмини излокала себи у земљи једну бразду, којом силази доле. Кад сиђе друга бујица она још дубље изрије ону ровиту земљу, и што је стрмина земље и количина воде већа, тиме се дубље и шире рије у земљу. Стране од те јаруге, наквашене кишом, роне се у јаругу, те је тако још више шире а бујица носи изривену и оборену земљу доле, и смешта је и таложи по низини, по што изгуби ону досадању брзину. То чини вода сваке године, кад год је буде, и јаруга бива непрестано и дужа, и шира, и дубља. Кроз много времена и година то понављајући, јаруга престаје бити јаругом, него се већ начинила долином, о којој тадашњи људи и не памте, да је то некад само јаруга била.

Ово се нарочито јасно и лепо види на „Малој реци“ више Жагобице, где је водом изривено земљиште сам слог од

титре и шљунка, те би се — као оно године на дрвету — могло израчунати, колико је времена требала та вода, док је своје данашње јој корито ижљебила.

На овај су начин постала корита хомољских потока.

Док вода још није била себи начинила корита, она се низ планину слазила широм, и, због јаке низбрдице, сносила је не само земљу и титру, него је ваљала и на ниже гонила и големо стење. Тако је она испуњавала низину и насула је у приличној висини, а тиме смањила у доњем јој току стрмину, па и себи брзину. После је, слазећи са стрме планине и јаком снагом ударајући у тај свој насип, почела да га рије, и кроз много векова изрила корито, којим данас теку све те поменуте речице, а међу њима остале благе косе.

Истом овом радњом правила је та вода још нешто.

По што су бујице насуле оне низине, куда су текле, оне су тиме, откидајући с планине негде више, негде мање, земљу и камење, саму планину искрзале, те је ова добила врхове и шиљке на грбини а особито при подножју, каквих пре те водене радње није морала имати.

И ово се може видети при јаружицама, које сада постају. —

Рекосмо, да се млавска долина код рибарског ждрела затвара.

То ждрело траје све до ниже града Куделина, што ће у правој прузи изнети око 4 километра, и то је све дебљина планине, која се ту распрсла, те Млаву пропустила.

Одатле па до утока Комене (крепољинске реке) има опет отворене долине, корита крепољинска, једва су 1700^{m} дугачка, а само 500^{m} широка (на најширем месту), и опет настаје друго ждрело, нешто блаже од првог, и траје до утока Брезнице.

Треће је ждрело најчувеније, у историји српској познато под именом „Браничевско ждрело,“ које завршује планински крај Млави и Хомољу; јер даље отвора се дивна таласаста равница све до Дунава.

Да пођемо Млави од њена извора.

Млава извире одмах код Жагобице из једног бezданог језерца.

Последњи изданци Перастовог хрбата свршују се изнад Жагобице у једној дољачи. Између дољаче и Тиснице находи се леп низ од 4 главице, од којих највиша зове се **Стара Пољана**. Ова дољача испуњена је вртачама и има правац с југоистока на северозапад. Дугачка је близу 2 километра, и горњи јој крај виши је од доњег за 200m. Кад се приближи Жагобици, она престаје, и десна јој обала стрмо пада над жагобичку равницу са висином од 42m. Њене дакле две крајње (доње) вртаче за толико су високо изнад једне усамљене вртаче, која је на десно од правца дољаче, на жагобичкој равници. Та је вртача на северној страни отворена, и пуна плавозелене воде.

То је глава Млаве.

Вода је бистра као суза и одвећ хладна (8·5 Cels.), и чим изиђе из тога језера одмах тера воденицу од 6 витлова. Први је правац скоро на запад до средокраће суходолске, а ту окрене управо на север к „Тршкој цркви." Ту промену правца узима због суходолске терасе, коју је поток суходолски наносом из планине наслагао у висини од 42m над долином. Код „тршке цркве" ударила је опет у подножје брда **Љутровца**, и окреће на ново на запад до села **Изварице**, сниже које улази у рибарско ждрело.

Тај њен ток по равници одвећ је извијуган тако, да на дужини у правој прузи од 7 километара долине, има око 11 килом. корита.

Код села Изварице стасавају брда к Млави и с леве и с десне стране, тако, да се од Иварице у Рибаре не може отићи поред воде, ма да су та два села само 1/4 часа једно од другог удаљена. То је рибарско ждрело, но које није дуго.

Код Рибара гради Млава врло јаке окуке, и у тима кључевима смештено је то село. Положај његов с тога је веома интересантан, али и невољан. Оно мало равнине, што је поред воде, то Млава оплави, кад придође. У то време не помажу ни она два моста, што их ту на реци има.

Од села Рибара, па до ушћа **Осаонице**, где има развалине од цркве, која је служила онима, што боравише у граду — Дрманову — рибарскоме, — може се ићи десном

обалом Млаве, али после опет прекида, јер Млава улази у ново — Куделиново — ждрело, што је више Крепољина.

Завијање Млаве у овоме ждрелу ваљада је најинтересантније и најоригиналније завијање. У том тако увијеном кључу налазе се развалине града — Куделина—, који је на овој страни (за корита крепољинска и Крупају) — био то, што је — Дрман — град у Рибарима био за право Хомоље. Обе обале Млаве високе су над водом 142ᵐ или 444′ што ће рећи толико, колико чине 2¼ торња београдске цркве. Гребени на којима је назидан тај град, једва су неколико метара (2—5—7) горе широки, и одатле се откида тако висока литица право у Млаву.

Одатле се долина мало отвори у питома корита крепољинска. Но одмах за тим на ново се стесни, и тако траје све до највећег — браничевског — ждрела.

Овај ждреловити простор Млаве износи у правој прузи (од Изварице до близу села „Ждрела“) 10½ к.м. али ток њен због оних силних кривина износиће око 23 к.м. Од извора дакле па до излаза из Хомоља Млава има дужине у правој прузи око 17·5 к.м., а корита и тока њеног на том простору биће преко 44 к.м. По томе дужина простора, кроз који пролази Млава, према дужини корита њеног стоји као 6 : 15; толико много односе њене кривине.

Не толико обликом, колико величином, знаменита је кривина Млаве код Горњака. По што дође до места, где је данас механа тога манастира, Млава окрене на југозапад, после по часа поврне се натраг упоред са досадањим правцем на североисток, и кад мине Горњак, она се опет врати скоро упоред с истим правцем на југозапад, и тек после окреће на северозапад. На простору дакле од 500ᵐ и нешто више она се двапут повраћа, те тече упоредо са самом собом, и тиме гради два дугачка једно с другим упоредна полуострва. На грлићу првог находи се механа, и то је превој једва 180ᵐ ширине, куда води главни пут хомољски.

Врело Млаве биће високо 251ᵐ изнад мора, а при излазу из браничевског ждрела око 124ᵐ; дакле главни нагиб терена износи 127ᵐ, што чини стрмине $^1/_{137}$, кад се разрачуна према дужини у правој прузи од 17·5 к.м. То чини, другим речима, 42 воденична скока, т. ј. на Млави од врела јој па до села

Ждрела може бити 42 воденице, кад би обала Млаве свуда приступна била.

То је нагибање самог земљишта; али Млава нема толике брзине. Она је својим окукама себи пут олакшала и начинила се тишом и питомијом, него што би према размери од $^1/_{137}$ била. Она има корита око 44 к. м. дужине, и њен пад кад се на 44 к. м. подели, излази да се Млава близу трипут споријом начинила, и скок јој је тек $^1/_{347}$.

То је о Млави. —

Друга долина у Хомољу, која ношто вреди, то је Крупаја. Но она се са свим разликује од Млаве.

Крупаја има према Млави попречан правац: с југа на север. Дужина њена у правој прузи износи 10, а са завијањем око 13 к. м. По саставу ова је долина подељена на двоје, а по створу на троје.

Горња, краћа половина припада црвеној води, а доња, дужа, реци Крупаји, у коју црвена вода утиче, одмах испод њеног извора. Обе реке чине једну долину без промене правца, но црвена вода по кадшто пресуши.

По створу пак горњи крај траје од извора црвене воде па до „Ситничког поља“. Овај је део врло узан, и по њему се може ићи само оздо до Крупаје села.

Средњи део траје одатле па до гребена, који са Кустура планине упире у реку и искриви је. Овај је део шири, но нигде не прелази 200^m. И с једне и с друге стране планина стрмо наилази на долину, с том разликом, што на левој страни има уз планину узан прислон (тераса), куда води пут, и на коме је село Магудица. Десне су планине стрмије и више.

Доња Крупаја захвата од гребена до близу ушћа. То је лепа и одвећ питома не много издигнута тераса, коју свуд у около обухватају висока брда, као што је на левој обали Венац, а на десној Кустур са својима наставцима. Преко те терасе теку слаби поточци, те је чине таласастом. То су сигачка [1] корита, скоро три пут толика, колика крепољинска.

Ушће је Крупајино ждреловито.

---

[1] Глете какав је придев од речи Сиге (нема једнине.)

Црвена вода извире на водомеђи ресавској спрам извора Пањевице и Липовице, и зове се тако с тога, што су јој обале од црвене земље, а корито од црвена камена (пескун). Она тече на север до села Крупаје, па онда завије на исток, но на скоро опет се поврати к северу. У том њеном кључу на левој обали издиже се врло леп и питом, к реци нагнут платов Ситничко поље, [1] које се на северозападној страни дохвата планине, по чијем гребену издижу се три, један уз други, лепа врха Китице. Ситничко поље траје до улаза црвене воде у Крупају.

Крупаја извире врло импозантно.

Из полупаног а високо издигнутог стења, кроз пећинасту голему рупчагу силовито јури на поље запенушена јака вода хоризонтално, и тиме чини ово врело лепшим од врела Млаве, која, тако рећи, невидно излази из зеленог језера оздо. Вода је врло јака, и одмах тера велику воденицу. Али је овде још и то интересантно, што одмах до воденице има још један, истина одвећ слаб, али топлији извор, који топликом и зову. Вода је крупајина код воденице 10, а у топлику 21° целз. Можда би се могло чишћењем наћи, да би и топлији био, јер је сада измешан са студеном водом.

Близу извора Крупаје, ни пуно 200^{m}, улази у њу црвена вода, те је по томе долина за обе воде једна, а не да је због саставака воде и саставак долина.

У Крупају улази код села Сига поток Бигар, [2] који долази с истока. Испод њега, а с њим и с Млавом упоредо, стасавају у Крупају још два поточца, но који немају свакада воде.

Осим Крупаје улазе у Млаву још неколико потока с леве јој стране.

Тисовац силази са горње терасе перастовог хрбата и пробијајући први руб састаје се са Јеловцем, који иде с

---

[1] Од куд се зове „ситничко“ не знам; можда се црвена вода некад ситницом звала.

[2] Сига и бигар два су имена за један исти камен (Kalksinter). Тај камен у западној Србији зову Сига а у источној и старој Србији, Бигар. По томе је поток узео на себе источни, а село западни назив.

југа с хајдучких брда. Обе су ове воде живе, но текући на ниже полагано се изгубе. Али на један пут

Бук накнади изгубљену воду. То је врело налик на крупајско. И он избија хоризонтално из стене и веома је бистар и студен (8.5 Cels). Но не потече за дуго, а високе стене навале на њ с обе стране, као доњи руб пређе споменутих тераса, и начини се непролазно, доста дуго суходолско ждрело, у коме се сва вода на ново изгуби тако, да у млавску долину излази само као сухи до, откуд је и име томе селу.

Није мање кршевита ни

Медвеђица, и ако не пресушује. У њеном горњем крају смештено је село Близнак, а на средини заселак Медвеђа. Од Медвеђе до Млаве не може се ићи поред Медвеђице. Ту код села Медвеђе улази у Медвеђицу често сух, доста дуг (2 часа), а као стрела прав дуги поток.

Ова речица Медвеђица, па исто тако и сеоце Медвеђа око 60 душа), сада први пут излазе на видик; ми о њима до сад не знађасмо да постоје!

Медвеђица, ма да има врло узану и кршевиту долину, боље рећи јаругу или изљебину, опет за то, она спада у правилне по своме створу, какве су обично попречне или секундарне долине.

Представимо себи какав узвишен платов, како су обично плећа планинска, или подножја планинских врхова. С врха или гребена, који највише и најпре влаге из атмосфере усисава, а с кога се и отопљен снег и напала киша некуд сливати мора, тече вода из најпре по каквој од себе угнутој бразди. У колико је та вода бујнија (а бујност стоји до случајног јачег или слабијег излива кише, или бржег и лаганијег топљења снега), у толико ће она себи брже и више издубити, изрити и излокати пута, и начинити себи стална корита. Но жива вода ради без престанка. Како које године, њено је корито све дубље и што је даље од свога извора, то вода због увећане брзине јачом снагом и дуби, носећи доле све оно, што је дубећи од планине откинула. Тај нанос таложи се у главној долини или низини, и тиме ове попречне речице непрекидно насипљу низину новом и новом земљом шумском и планинском, и чине је родном и богатом.

При таложењу том остављају оне оно крупно камење одмах при излазу из планине, те тиме граде свој излаз ждрелом; или га слажу у дну свог насипа, поврх кога после насипљу ситније камење и земљу с песком, те праве тако рећи макадемисану равнину.

После много векова, који даљином један од другога прекину сваку свезу у памћењу људских нараштаја, видимо долину какве речице и реке тобоже као свршену, при свем том што вода и даље ради без престанка. Видимо, како је долина у доњем свом крају ограђена високим странама планинским, а у изворном крају много нижима, често никаквима; и видимо, како у њеном доњем крају или се никако не може или тек с тешком муком може да пређе из једне долине у другу, што је упоред с њом, а у изворном пределу тај је прелаз врло лак.

При тој радњи воде може да буде двоје.

Може т. ј. да буде тако, као што мало пре казасмо, да су стране долинске при дну високе и стрме, а при врху ниске. То ће бити онда, ако је планина од тврђег камења, или од камена истина меког, но који на ваздуху отврдне, или се не дроби.

А може да буде и тако, да су стране долинске при дну истина високе, али благе. То бива онда кад је планина од камена меког, или који атмосфера троши. У том случају вода снесе његове здробине у долину и носи их, према већој или слабијој брзини даље, а долина реке на тај начин бива што ниже, то све шира.

Овај други начин обичнији је у општој орографији, а онај први важи за Хомоље.

Тај други случај, колико је за културу земље пробитачнији, толико је произвео у ранија времена таке заблуде у орографији, које су наравно морале прећи и у геологију, те постанак свију узвишених делова на земљи приписиваше једино радњи вулканској, не сећајући се, да вода у периодама каснијим земаљског развића више (можемо рећи једино) плосо земаљско промењује, него ватра. —

Долина Медвеђице така је, какву описасмо мало пре под првим случајем. Она је у свом изворном крају блага и

питома много више, него у доњем крају, с тога је ту и настањено село Близнак, које има много лакши саобраћај с Липовицом у Ресави, него с крајевима низ воду. Ово истина, према појмовима из опште географије, изгледа као противречица; али према отоичашњем размишљању само је наравна последица. —

У Млаву с леве стране улази и

Дубòчица. Ово је мала речица, но која не пресушује. Састављена је из два потока: Дубочице и Кленовника. Извире из подножних огранака планине Крилаша, и тече на исток у Млаву. Долина јој је непроходна јаруга.

Много је питомији

Јасеновац, мален а жив поточац, између Крупаје и Медвеђице, који накваштава одвећ питому и ливадну карлицу између планина.

Више села Рибара силази у Млаву и

Бӓгренац, врло кршевит поток са живом водом.

То су биле воде, које Млава добива из својих јужних планина, и које су са свим другог створа долинског, него што су долинице на северним планинама. Но овакав јужни карактер има и

Тйсница, која слази с перастовог хрбата с југа, а неки притоци с југоисточних крајева северних планина.

Она је двокрака.

Јужни крак, под именом велике Тиснице, има правац с југа на север. и опет је двокрак: велика и мала Тисница. Ова мала Тисница такође је двокрака и чини је мала Тисница и Пераст.

Пѐраст иде с југа к северу, нешто на исток нагибајући, и непресушан је. Силази с подине перастовог хрбата, источно од Лисца, и проходан је. Извор му је на узвишеном платову, — на првој тераси перастовог хрбата, — који се ту зове рȃвна река. Нагиб корита његовог веома је стрм, и на дужини од прилике 4 к. м. износи скока више од 270 м. што чини $^1/_{150}$. При извору може бити висок 840 м., код врата перастових 756, а при саставку с малом тисницом 562 м.

Мала Тисница силази с угиба, где се перастов хрбат везује са својим источним крајем Црним врхом. Она тече с југа на север, нешто западу навијајући, и пресушује.

Велика Тисница извире ниже перастових врата и тече супрот перастовом правцу на југ, па онда окрене на запад, и по што прими поток Пресеку („Присаку"), који иде с југа, и још један са запада, онда окрене на североисток. И она на више места усише.

Северни крак Тиснице зове се Црна Тисница, која тече с истока на запад с огранака онога гребена, који везује Црни врх с хомољским планинама. Она је много блажа од велике Тиснице; јер огранци, што су међу њеним потоцима, а она их подоста има, силазе са северних планина које су много блаже и питомије од јужних.

Под брдом Стрењиком састану се обе ове (велика и црна) Тиснице у једну, и кроз пукотину планинску јуре на запад к Жагобици.

За црну тисницу не знам; али велика Тисница, и пре ње Пераст, текући по тој пуклини стенској на много места пониру у земљу тако, да у њихову ждрелу у сушно доба и нема воде, при свем том, што у горњим крајевима има.

Такав је безводан случај био и лети 1872, кад сам ја тамо био, и то ми је помогло, те сам коритом Тиснице ишао од Жагобице до више саставака велике са црном. Ту сам се испео на Стрењик и Гарван, па с овог сишао на саставке мале Тиснице и Пераста. На други начин, завијање и створ тисничке долине или пукотине, никако није можно разгледати и видети.

Испод саставака велике са црном Тисницом силази у Тисницу десно са Бељевине Добри Долац, и ту код његова утока има на Тисници лепа малена карлица, коју зову „лопушник", што ће рећи жупа. Одатле па до Жагобице сама је стенска пуклина. Жупа је могла бити језеро, пре него се планина распукла.

На средокраћи жупе и Жагобице има то тисничко ждрело велики завијутак у округ, градећи унутра повелико полуострво, које се узаном превлаком од само дваестак метара везује за осталу земљу. Та превлака зазидана је зидом, и тиме по-

луострво одвојено и ограђено. Можда је то учинио какав на полуострву склоњени збег у време, кад Турци рушећи, палећи, отимајући и убијајући нагрнуше у земљу, по пропасти и последње сенке српске власти у 16 веку.

У тај завијутак силази поток Брусник са Бељевине.

Између завијутка и Жагобице испречило се брдо Преграда, које преграђује ону малу питому карлицу од Жагобице. На једном испалом гребену Преграде, а на обали тисничкој, има развале од градића неког, који је можда господарио некад околини жагобичкој.

Сниже тога градића отвора се равница, кроз коју тече Мала река у Тисницу одмах више Жагобице. Насупрам ушћа мале реке на левој обали Тиснице и на лепој равници стоје развале од цркве, која је том градићу служила. — Сад Тисница на ново улази у једну кратку клисуру, и после излива се у Млаву одмах испод њеног врела.

Тисница је по томе прва река, која се у Млаву излива сдесне јој стране, а мала река прва, која долази из северних планина.

Као што се северне планине са свим разликују створом и обликом од јужних, тако је исто велика и карактерна разлика и међу долинама северним и јужним.

Јужне су долине планинске пуклине.

Северне долине, ма да нису потпуно развијене и још не довољно проширене, опет су оне постале много правилније.

Оне, које припадају источном Хомољу (Хомољу у ужем смислу), и којих има седам, и опет се разликују од оне две, што су у западном Хомољу, а долазе са севера.

Долине источног Хомоља, изузимајући једну, која је већ уза западно Хомоље, све имају у свом доњем крају равнички ток, то јест, теку по равници с коритом без долине. Таке су и све речице у средњој и доњој Млави (Стигу).

Ове долине начиниле су се са свим оним редом, како смо напред испричали, говорећи у опште, а приликом Медвеђице. Ми ћемо их сада само просто изређати.

После Мале реке, која силази у Тисницу, иде у Млаву поток

Жабар. Он долази с огранака, које пушта к Млави гребен између Поткрша и Тршаве главице, и по што одмах ниже својих изворских саставака пробија крш и лом, који завршује прву горњу терасу хомољских планина, он у правцу на југозапад пролази испод Жагобице у Млаву.

Ка̀меница је већа од Жабара, и двокрака је. Један крак силази са Здравче, а други с Поткрша. Оба теку кршном ижљебином, и остављајући код села Лазнице крш и стење, ту се састају и теку благом долином у Млаву право на југозапад.

Мила̀товица. И она је двокрака. На једном краку била је некад Лазница, а на другом је данас Милатовац.

Крак старолазнички опет је двокрак и оба долазе с Купинове главице. По што се саставе ту, где је некад било село Лазница, они се опраштају крша, и теку између благих коса доње терасе хомољских планина. После пола часа састаје се с другим краком, на коме је Милатовац.

Крак милатовачки долази са Бељевина и у селу напушта стење, да се питомији састави са већ припитомљеним старолазничким краком.

Састављена река тече поред Тршке цркве у Млаву, коју је овде до под брдо потиснула тераса суходолска, наслагана потоком Тисовцем.

Вуко̀вица је краћа од осталих, јер извире близу оног руба, под којим су села настањена. Напротив

Јо́шаница је најдужа међу свима, но не и већа од Милатовице. И она је у главном двокрака, и један крак долази са Негосављева камена, и овај је краћи; а други силази са Богавчеве пољане. Улази у Млаву код села Изварице.

Аду̑јево је кратко као и Вуковица, те не ремети започету симетрију. На њему сад нема никаквог села, али га је некад било, па се иселило у данашње Рибаре.

Оса̀оница је такође од два крака. Један долази од Стрпњика, а други с подножја Врања и Штубеја. Код села Осанице излази из крша, и почиње исту онаку долину, као што су све до сад побројене на северној страни; али не потече тако ни $^3/_4$ часа, па одмах уђе у теснац, који чине брда

дрманског (рибарског) и куделинског (кропољинског ждрела.) Њен дакле најдоњи ток одступа од досадањег правила, јер њен десни брег није ништа друго, до она греда, која иде од Врања да се на Куделину скрха о бељаничину греду, што до Куделина стасава.

Та греда одваја и источно Хомоље од западног. —

У западном Хомољу осим оних река, што долазе с југа, има још ове две из северних планина.

Кòмена извире на источним падинама великог Суморовца, и тече неколико на исток; али од Суморовца до Врања има испречен један висок, врло стрм, искрзан кршевит гребен, који се овде испиње у Пећину Главицу, и поток кад дође до ње он увире под њу. На супротној, југоисточној страни истог брда избија из стене врло јако на поље, и то је прави извор реке Комене. И мени се допада, да је извор Коменин најлепши извор од свију у Хомољу.

Врело је Млаве грандиозно, Крупајино је силовито, Бук је ведар и весео, али врело Комене је бајно.

Помислите окомице стесану стену од сто метара, која се на више крши још стотину метара, — а под њоме ниска маховином обрасла пећина, из које сукти студена бистра вода. С обе стране натклониле се вите гране прастарих букава, те сунчани зраци густим лишћем уситњени, трепере по нежним и веселим таласићима хитре реке. На влажним обалама роморне воде, а у дремежној хладовини модре шуме, набујала је разноврсна папрад као најлепше кићанке, те својим тропским лишћем украсила ово рајевито местанце. Између гумастих боворова китњасте паправи прострла се мекушица трава те као кадифеним ћилимовима застрла пропланке овог чаробног храма, у коме тајанствену тишину сановно прекида бајан ропот сребрне реке. Ја седим на окинутој стени. Пода мном жубори запенушена Комена као вечита приповетка непојамних дела, а нада мном тихано шушти зелено лишће као успавна песма нежне мајке. У прикрајку издубљене локве, а на огледалу непомичне воде, несагледно хитро трепери калеидоскоп невиђене ми игре неких мирисних бубица, које сам ја први пут овде на врелу Комене видео. Бајност овог усхитног места мене је очарала, и ја сам и нехотице задржао се на

њему преко четири часа, зар да се напојим оне тихе милине, која из овог природног храма у около лије! Тада се бројио 9 септембар 1872, и тај дан остаће ми као најлепше сећање од свега мога путовања.

Врело Комене биће 532 м. високо а брда око њега још 200 м. После једнога часа својега тока к југу, прима у леву обалу Стòжац, који долази с огранка планине Врања, и који се више свог утока састаје са још једним толиким, колики је сам, и који се зове Врањски поток. Стожац пак тако је назван од Осаничана, а Крепољинци га зову Кочѐтин.

По часа од врела Комене (пешке идући, и низ воду рачунајући) находи се главни превој између Комене и Брезнице. Тај превој раван је, платоваст, и само 50 м. изнад Комене, а једва 20 м. изнад Брезнице која такође излази на један пут из брда, но не и из стене.

Комена тече кроза село Крепòљйн, те стога је у доњем крају зову крепољинском реком. Она у самом селу прима с десне обале поток Трўћ, који силази с оне греде, што раставља источно Хомоље од западног, а нарочито с брда Комен̓е.

Од Крепољина до утока у Млаву тече крајем крепољинских корита и слази у Млаву више ушћа Крупајиног

Брѐзница, извире из превоја комениног, а изворске јој уточице, као што су Врѐоце и мало ниже Ста́новац, силазе с огранака оба Суморовца. Главна јој је уточица с десна

Краварица, која силази са подине оба Вукана. Краварица и један део Брезнице испод саставака с Краварицом, то је таласаста питомина, какве Комена нема. Па код Брезнице још је и то карактеристично, што је она једина река у целом Хомољу, која од свог извора па све до испод саставака с Краварицом, нема с леве обале не само никакву уточицу, него ни јаругу какву, која би бар простоличност косе и несиметрију долине реметила.

У Хомољу нема више долина; али има још једна речица, која је истина кратка и без своје долине, јер тече по долини Млавској, но која у исто доба не само никад непресушује, него никад није ни већа ни мања, већ увек једнака. То је

Самòврелица, која избија из камена у селу Суходолу, те целом селу служи и као пијаћи извор, и као перађа

вода, па за тим тече по долини млавској толика, колика је, не имајући никакве уточице, испод и дуж јужне високе косе, сама из свог врела управо у Млаву више Изварице.

Као што смо напред споменули, долине хомољских речица више поточне ижљебине и јаруге, него праве долине, јер — нису још развијене. Оне су, рекао би, још у периоди свога постајања.

Развијена и свршена долина има блажи нагиб и пад. Она земља и песак што га са планине свлачи, мора с временом насути доње крајеве корита и долине, и тиме скок себи умањити. Може се десити, да тај нагиб сасвим се изгуби, и при обичном стању воде, да вода не тече Такав случај имамо на Убу и Тамнави, које су реке у Посављу већ без тока. Још у већој мери учинио је По у Ломбардији, коме је корито изнад долине. При таким рекама врло су слабе измене од обичних водених прилика, него оне већ очекују водену револуцију.

Потоци носе земљу у речице, речице у реке, а реке у море. Тако се море истина лагано али без престанка насипа, и после много векова могло би се опазити, да је оно своју обалу у неколико изменило. Растење мора на далматинској обали тумачи се на сипањем италијанских река (што силазе с Алпа), које италијанску обалу из мора извлачи, и чини је из године у годину плићом.

На овај начин промењују улогу целе континенте и данас леже под водом земље и планине оне, од којих још над водом вире само крајеви: острво Мадагаскар, Селан и друга омања по пучини малајској. —

Тако ће некад и Хомоље имати шире долине него сада, па ће му и планински огранци бити блажи него сада, а врхови шиљатији, него сада.

Узане, а са стрмим странама долине хомољске, не само да не дају земљишта култури, него и саобраћај не иде по њима. Стазе и путање иду поврх коса и по плећима планинским, с тога им је силазак у село веома тежак. Та прилика ваљада је и била узроком, те је у овим крајевима постала пословица: „у Хомоље не иди без невоље.“ Но у Хомољу није то једина незгода.

СРПСКА БИБЛИОГРАФИЈА.

Допуне и поправке.

I.

Приложио Душан Ђермеков.

1793.

Сербскіи нѣмецки разговори. (Види библиографију Стојана Новаковића) . . . .

Цела је књига написана српским и немачким језиком: лева је страна свуда српска, а десна немачка.

1800.

Стојковић Атанасије. Стіхи каковимъ образомъ любовь у браку сохранити можно — свободныхъ наукъ и філософіи доктора, и іенскаго естествоиспытателнаго содружества члена дѣйствующаго. Въ Будинѣ, писмены кралевскаго всеучилища пештанскаго 1800. Стр. 20. на 4-ни.

1801.

Трлајић Григорије. Нума или процвѣтающій Римъ. Съ Россійскаго преоблеченный — — — Въ Будинѣ градѣ. Писменами Славено-Сербскія Печатни, соединенныя съ Кралевскою Печатнею Всеучилища Пештанскаго. 1801. Л. 2. стр. XXIV. 231. На 8-ни.

Књига је штампана црквеним словима, и има једну слику. На крају књиге има тумачење неколико речи, — и кратка рецензија на Мразовићеву граматику од г. 1794.

1805.

Максимовић Аврам. Слово надгробное блаженнопочившей души Аннѣ благороднаго господина Константіна Янковича свободнаго и к. града сомборскаго старѣйшины дщери возлюбленной при ея погребеніи во свято Георгіевской Церкви реченное — тогожде Свободнаго и к. Града парохомъ октом. 7-го дне 1805 въ Сомборѣ. Въ Будинѣ градѣ, писмены кралевскаго Всеучилища Пештанскаго 1805. Стр. 12 на 4-ни.

1806.

Алексић Ђорђе. Проповѣдь на день святаго отца нашего Саввы перваго Архіепископа сербскаго, месеца Іаннуарія 14-аго дне лѣта 1806 у Тюкелиной церкви святыхъ апостолъ Петра и Павла говорена — тояже церкви парохомъ. Въ Будинѣ градѣ. Писмены кралевскаго свеучилища Венгерскаго Стр. 16. на 4-ни.

1813.

Секула Ђорђе. Слово надгробное приликою погребенія Іакова Груичъ Арадскаго Гумназіума 6-ыя школы слышателя, въ каѳедралнѣй церкви Ст. Арадстѣй апостолъ Петра и Павла — — — Учителемъ Сл. Сербскаго 2-ыя Классы Училища явно исказанно Мѣсяца Ноемврія 23-го Иждивеніемъ же Господара Сава Груичъ, Гражданина печатанно писмены Печатни Всеучилища Пештанскаго 1813. Л. 1. Стр. 12. На 8-ни.

1814.

Обвязателство. Я долуподписанный посредствіемъ настоящаго и т. д.

Ово је нека форма обвезница. Не стоји где и кад је штампана. По словима судећи биће у Русији на крају прошлог или у почетку овог столећа штампана, јер егземплар који сам ја видео, био је потписан још 1814 год. од једног дужника.

1821.

Милетић Лазар. Отпустнаго Слова Архіерейскаго Примѣръ по Дѣяніемъ Апостолскимъ, Чистимъ Славенскимъ Языкомъ написа — — — — Правдословъ (адвокатъ) въ Кралевствѣ Маџарскомъ, и Загребскаго Комитата Засѣдатель. Въ Престолномъ Градѣ Аустрійскомъ Бечѣ, ѧѡка лѣта Господня. Книгопечатіемъ Общежителнаго Монастыря Арменскаго. Л. 2. Стр. IV. 46. На 8-ни.

Штампано црквеним словима.

1825.

Извѣщеніе явнаго испытанія въ сустематіческомъ славено-сербскомъ народномъ училищи свободнаго и кралѣвскаго града Сегединскаго во учебномъ крузѣ бачком. По оконченій втораго теченія, сирѣчь лѣтнаго, производимо емѣсяца Аvгуста 27-дне, лѣта 1825-го предполудне отъ 8-го часа до

12-го усердіемъ Благонадеждныхъ Учениковъ. Въ Budinѣ градѣ. Писмены кралѣвскаго Всеучилища Пештанскаго. 1825. Стр. 6. На 4-ни.

1827.

Стојшић Петар. Еликонъ или средство украшенія душе, и усовершествованія човеческогъ. Прва часть. По Григорію Рихтеру Горлицію изданна — — — — закл. Маджарски права адвокатомъ. Helicon. У Будиму. Писмены краль. Всеучилища Пештанскогъ, 1827. Стр. XXXII. 198. Л. 9. — На 8-ни.

Други део изашао је год. 1829. (Види библ. Ст. Нов.)

1828.

Видаковић Милован. Слово надгробное Младолѣтному ученику Іоанну Вуковичь Слышателю бывшему въ Сунтакси латінстѣй; Сыну же Благородныхъ Родителей, Господина Вука Вуковичь и Госпожи Екатеріны, рожденым Панаіот; земледержцев отъ Берегсова: Преставлшемуся въ Темишварѣ 20 Маіа 1828 сочинено — — Професоромъ. Говорено же ученикомъ, Рыторики слышателемъ. Въ Будинѣ. Писмены Кр. Всеучилища Пештанскаго 1828. Стр. 6. На 4-ни.

Штампана црквеним словима.

1829.

С. І. **Чувствованія** его Високопреосвященству, Высокодостойнѣйшему Господину Максиму Мануйловичь Православному Епіскопу Вершачкому при торжествѣнном входѣ его во Епархію Апрілліа 7-го года 1829. Съ Сыновнымъ Страхопочитаніемъ поднесенна мною С. І. Empfangs-Gedicht für dem Hochwürd. Herrn Bischof zu Werschetz. Въ Будимѣ градѣ Писмены кралевскаго Всеучилища Пештанскаго. Ст. 4. На 4-ни.

Штампано црквеним словима.

1832.

Грујић Григорије. Чувствованія[1] вѣрна поданика на данъ првога Марта л. 1832. Печатана у Тупографіи Мехитарског братства. Стр. 5. на 4-ни.

---

[1] Ова је реч штампана црквеним словима; остало грађанскима.

1835.

Куманчић Ђорђе. Жертва признателности и почитанія спрамъ Высокородногъ Господина Іоанна отъ Нако притяжателя Слав. Дом. Маріенфелдскогъ приликомъ прерадостногъ Имен-дана (7-а Іануаріа 1835.) покорнѣйше одъ — — на парнасу пештанскомъ Права слушателя принешена. Onomasticon. У Будиму, Писмены кралѣвскогъ Свеучилища Пештанскогъ 1835. Стр. 4. На 4-ни.

1838.

Цијук Симеун. Пѣсма Собору Сербскомъ у Карловцы дана 1. Ноемвріа Годинe 1837 держаномъ пѣвана. — — Права Мађарски адвокатомъ, и выше племениты фамиліа фішкаломъ. У Новомъ Саду. Печатано код Г. Павла Іанковића, ц. кр. Прів. типографа 1838. Стр. 9. На 4-ни.

Чокрљан Јован. Всерадостни Поздравъ Верховно-Високопреосвященѣйшему и высокодостойнѣйшему Господину Стефану Станковичь православному Архі-Епіскопу Карловачкому Народа же Сербскаго и Валахійскаго у Державамъ Аустріискимъ Мытрополиту, у име целог Парохіалног Священства Епархіе Темишварске всепокорнѣйше поднесенъ — — Парохомъ Н. Бечейскимъ чест. консісторіума сосѣдателѣмъ, и ученнѣйшаго Содружества Прагскаго Членомъ и Кореспондентомъ. Иждивеніемъ Василіа Николича, Пароха Куманскогъ и чест. Консісторіума Члена. У Новомъ Саду Писмены Павла Іанковића ц. кр. привил. Тупографа 1838. Стр. 8. На 4-ни.

На српском и немачком језику.

— — Благодарни Банатъ Управителю Церкве. Пастыру словесног Стада, и Оцу народовъ. Верховно-Високопреосвященнѣйшемъ и Височайшедостойнѣйшемъ Господину Стефану Станковичь Правовѣрному Архі-Епіскопу Карловачкому и Мытрополіту Народа Сербскогъ и Валахійског круне Аустрійске по щастливомъ возвращенію изъ Престолногъ Града Віенне, повторително приноси Поздравленіе — — Парохомъ Н. Бечейскимъ, Ч. Консісторіума Сосѣдателѣмъ, и ученнѣйшаго Содружества Прагскогъ Членомъ и Кореспондентомъ. У Новомъ Саду Печатано кодъ Павла Іанковића, ц. кр. прів. Типографа 1838. Стр. 7. — На 4-ни.

На српском и немачком језику.

1839.

Чокрљан Јован. Поздравъ богоукрашеной Далмаціи при уходу у градъ Задаръ и Шибеникъ принесенъ — — Парохомъ Ново-Бечейскимъ у Банату, Ц. К. Нѣмачко-Банатске Регіменте емеритиранимъ Фелдкапеланомъ, честнѣйшаго консісторіума Епархіе Темишварске Сосѣдателѣмъ, високоученногъ Содружества Прагскогъ членомъ и кореспондентомъ, и новоизбранимъ Ц. К. Богословіе Далматинске Професоромъ пете каѳедре. Лѣта 1839. У Карлштадту, Печатано кодъ Іоанна Н. Претнера. Стр. 8. — На 4-ни.

Попић Милош. Погледъ еданъ на ратованѣ у србской журналістіки. Стр. 40. На 4-ни.

Није назначено где је штампано. По садржају рекао бих да је 1839 штампано.

1840.

Михаиловић Димитрије. Венацъ искренне любови Светомира и Зорице, Романтическа повѣсть, сочинѣна — — — — У Новомъ Саду, Писмены Павла Іанковића, Ц. К. прів. Тѵпографа 1840. Л. 5. Стр. 98 и 15 стр. уписника. На 8-ни.

Мразовић Аврам. Руководство къ Славенстѣй Грамматицѣ и т. д.

Види библиографију Стојана Новаковића: 1794, 1800 и 1821 годину. — Ово је четврто издање.

Петровић Никола. Грозный Растанакъ или Миливой и Амарола. Сочинѣнъ — — — — Часть перва. У Новомъ Саду Писмены Павла Іанковића Ц. К. прів. Тѵпографа 1840. Стр. 77 и 11 стр. уписника. На 8-ни.

Друга књига изашла је 1846 год. — Види библ. Ст. Нов.

1842.

Нинић Урош. Пѣсма благородномъ и высокоученомъ Господину Георгію Петровићу, Сл. и кр. вароши Сомбора фишкалу, г. н. с. народны школа у кругу бачкомъ кралѣвскому, и препарандіе сомборске мѣстному Директору поднешена одъ — свршеногъ предуготовника. У Пешти, писмены Іосифа Баймела 1842. Стр. 6 На 8-ни.

1843.

Ковачевић Гаврило. Сраженіе страшно и грозно, между Србльима и Турцыма на полю Косову под княземъ Ла-

заромъ, случивше се 1389-мъ лѣту юнія 15. дана. Саставлѣно — — — — 1805. Наново препечатано и издано Григоріемъ Возаровићемъ, Кньиговезцемъ и Кньигопродавцемъ. У Београду, у правительственной кньигопечатньи 1843. Л. 2. Стр. 87. На 12-ни.

Књига је писана у стиховима, и подељена је на две „части,“ и више глава. По г. Ст. Нов. ово је 6-то издање. Оригинал штампан је 1805 год. црквеним словима.

1845.

Катихісісъ малый или Сокращенное Православное Исповеданіе во оупотребленіе Славено-Сербскія Юности сочиненно, отъ неунітскаго же Епіскопскаго въ Карловцѣ 1774 лѣта держаннаго Сvнода потверждено и нинѣ паки съ изволеніемъ Г. Архіепископа и Митрополіта Карловачкаго Іосифа Раячичь, напечатанно. Цѣна безъ преплета 8 кр. сребра. Klein Katechismus Illyrisch. Въ Будимѣ градѣ печатано писмены кралевскаго Оуніверсітета пештанскаго. 1845. Стр. 64. — На 8-ни.

Штампано црквеним словима.

1847.

Николић Павао. Каменъ Претыканія или Повѣстъ о почетку и причины раздѣленія греческе и латинске цркве; као и о петъ препирателны вопроса, у коима се не соглашавају. Найпре греческій саставлѣнъ отъ Иліе Миніатесъ Епіскопа у Церницы и Калабріи. На немачкій преведенъ отъ Іакова Кемперъ а на Сербскій отъ — — — — Пароха Карловачкогъ, Чест. Архідіецезалногъ Консісторіума, и Слав. Коміт. Сремскогъ члена. 1845. У Новом Саду, Писмены Іованна Каулиций 1847. Л. 3. — Стр. 145. На 8-ни.

Славянка. Издає Младеж Србска. У Будиму Писмени Кр. Свеучилишта Пештанског. 1847. Л. 2. Стр. IV. 224.

1848.

Чарнојевић Петар. Предрагій народе србскій. Дано у Новомъ Саду 29. Апрійла 1848. — — — — Грофъ Темешкій вел. жупанъ и кр. коммессаръ. Печатня дра Данила Медаковића. Стр. 2. На четвртини.

Ово је проглас и почиње овако: „Грозна она позорія“. Штампан је и у Летопису 1851. први део, на страни 129

Чариојевић Петар. Любезна браћо Србльи! У Новомъ Саду $^{6}/_{18}$ 1848. — — — — Грофъ Темешкій и Великій Жупанъ, Пуномоћный краль. Коммиссаръ.

Овај проглас почиње овако: „Я самъ Васъ и као Србин.“ Штампан је у истом Летопису.

Стојановић Петар И. Народный календаръ за преступну годину 1848. Година 2 Издао — — — — Новосадскій кньижаръ. Наштампано у Сегедину код Іована Грина. — Л. 2. Стр. 14. календарски, а 64 забавни део. — На 8-ни.

Забавни је део новим правописом писан.

1849.

Поповић Милош. Капетанова ћерка, од А. Пушкина. Издао — — — —. У Београду, Словима княжеско-србске Печатнѣ 1849. Стр. 117 На 8-ни.

Суботић Јован. Листъ србскомъ народу. — Песма у осам стихова. Л. 1. На 16-ни.

Није назначена година, кад је штампана, — по свој прилици биће у ово доба.

1850.

Живковић Божидар. Надгробно слово Заріи Іовановићу Чичи, народномъ полковнику и заповѣднику Србаля на Ярку. Говоріо у Бечу, у грчкой цркви $^{8}/_{20}$ новембра 1850 године — — — — У Бечу у кньигопечатньи Ерменскога манастира. Стр. 7. На четвртини.

Штампано је и у Летопису за годину 1851. II. део.

Радишић Јулије. На ново лето младом јунаку 1850. У Бечу, у штампарији јерменскога манастира. Стр. 32. На 8-ни.

Писано у стиховима.

Суботић Јован. Лист србском народу. Л. 1. На 12-ни.

Није назначено, кад је штампана ова песма; по свој прилици биће у ово доба.

1851.

Ђурковић Јевђеније. Мала нѣмачка грамматіка за Србе издана — — — — крал. свѣтникомъ. У Пешти штампано кодъ Василіа Козма 1851. — Л. 2. Стр. 100. — На 8-ни.

„Звезда,“ календар за годину 1851. коя е проста и има дана 365. Са сказателѣмъ светковина и за год. 1852. коя е

преступна и има дана 366. У Субботици, штампано код Драгутина Биттерманна. Л. 3. Стр. 32. На 4-ни.

Напред има Книћанинов лик. — Други део говори већим делом о догађајима из последњег покрета у песмама — у нар. слогу. Писан је новим правописом.

1852.

Андрић Александар. На данъ обштерадостногъ и срећногъ пришествія Нѣговогъ Апостолическога Величества свепресветлѣйшег и свемилостивѣйшегъ Цара Аустрискогъ и Великоъ воиводе Србіе. У Темишвару 14. юнія 1852. (п. р.) — — — — ц. кр. управ. Лайтнатъ у пензій.

Николић Исидор Србоградски. Ода Імператору моме стигнувшем' с' путешествія у Віенну 14. Августа 1852. У Сомбору 14 Августа 1852 п. р. — — — — Изванредный прилогъ къ ч. 11 Световида 1852

Пантелић Јован. Сердечна чувствованія Панчева и околны граничара о пресвѣтломъ пришествію Нѣговогъ ц. кр. и Апостолическогъ Величества Премилостивогъ Цара и Господара Франца Іосифа I. $^{5}/_{17}$ юлиія 1852. Спѣвана одъ — — — — нар. шк. управителя. Земунъ кньигопечатня Ігнята Карла Сопрона 1852.

Рашић Милан Давид. Космайка или погледъ на станѣ княжества Србие одъ Кочине Крайне до наши' времена, написао у везаном' слогу, с' повѣстничким' и другим' примѣдбама — — — — собственность сачинителѣва. У Бечу, печатано у Ерменском' манастиру 1852. Стр. 120. На 8-ни.

Друго издање изашло је 1859. год. (Види библ. Стојана Новаковића.)

— — Слово надъ упокоенимъ Николомъ Станковићемъ слушателѣмъ Православия у Бечком Свеучилишту, Рођеномъ у Старомъ Араду, а преминувшемъ овд у Бечу, 24. Марта 1852. године, говорено — — — — У Бечу, писмены Ерменског' манастира, 1852. Стр. 16. На 8-ни.

— — Федоръ и Мария или Вѣрность до смрти, по Лафонтену одъ — — — — Православа у Бечу. Печатано писмены Ерменског' манастира 1852. На 8-ни.

Свеска I. Стр. 210.

Свеска II. 5 Л. 209 Стр.

1853.

Рашић Милан Давид. Чича-Томина Колеба, или животъ Црняца у Сѣверо-Американским' робским' државама, по Г. Харриетти Беехерстове, посрбио — — — — У Бечу печатано у Ерменском' манастиру. На 8-ни. Са више дрвореза.

Свеска I. Л. L. Стр. 82. и 14 стр. уписника.

Свеска II. Л. XIV. Стр. 78. и 4 стр. уписника.

„ III. Л. VI. Стр. 128 и 2 стр. уписника.

„ IV. Стр. 152.

„ V. Стр. 154.

Цесарскій Патентъ одъ 29. Новембра 1852. (бр. 246 државо-законскога листа), крѣпостанъ за кралѣвине Угарску, Хрватску, Славонію, войводовину Србску и тамишкій Банатъ. коймъ се за ове круновине уводи са више стега и съ потаньима установама обштый граħанскій законикъ од 1 юнія 1811. и у крѣпость ставля почамши од 1. Мая 1853. съ додаткомъ потоньы наредаба, проглашены за исте круновине, и односећій се на овай законикъ. Бечъ 1853. Изъ ц. кр. дворске и државне штампаріе. Стр. XV. 122. — На 8-ни.

1854.

Рашић Милан Давид. Чича-Томина колеба. (Види годину пред овом) Свезска VI-та Стр. 105 и једна страна уписника, на 8-ни.

Страка Ј. Гроф Радецки ц. кр. фелдмаршал за време његове 64-годишње службе. У Новом Саду 1854. Стр. 151. на 8-ни.

За ову сам књигу дознао из списка књига Хинцове књижарнице у Новом Саду.

1855.

Рашић Милан Давид. Гроф од Монте-Христо по Александру Дыма, посрбио — — — — у Бечу. Писмены Сомера. 1855. На 8-ини.

Прва часть: 3 слике. Л. 2. Стр. 183 и 13 ст. уписника.

Друга часть: 3 слике, Л. 1. Стр. 175 и 1 ст. уписника.

Трећа часть: 3 слике, Л 1. Стр. 185. и 1 ст. уписника.

Остало види у библ. Ст. Нов.

Петровић Петар. Слово надъ упокоенымъ Ђуромъ одъ Сабо Правословомъ, родившимъ се у Батаньи 1823 године, а преминувшемъ у Бечу 12. марта 1855. године по рим. кален-

дару. Говорено у Батаньи $^{12}/_{24}$ Марта — — Арадскимъ Православомъ. У Темишвару, 1855. Брзотискомъ Баихеловихъ наслѣдника. Стр 8. на 8-ни.

1858.

Катихисісъ за вышше ученичке разреде у Богоспасаемой Епархій Бачкой. У Бечу у ц. кр. накладн школскихъ кньига 1858.

Прописи и рачуни односеђи се на нову врѣдность аустріянску, просто и разговетно разложени. Съ дотичнимъ уредовнимъ Таблицама. У Бечу, у цес. кр. накладн школскій кньига. 1858 Стр. 45. На 12-ни.

Натошевић Ђорђе. Упутство за предаванѣ букварски наука учительима народнихъ училишта у аустрійскомъ царству. Саставио — — — — —. Везано са леђи у платну 76 нови крайцара. У Бечу 1858. У ц. кр. наклади школскихъ кньига. Стр. XVI. 376. — На 8-ни.

Сундечић Јован. Цвѣће или покушеня у народно-лиричкой пѣваній одъ — — — профес. У Задру у кньигопечатньи Браће Баттара 1858. Л. 7. Стр. 47. На 8-ни.

Ова је књига писана ћирилицом и латиницом: једна страна (лева) ћирилицом, а друга (десна) латиницом.

Шематізмъ православне восточне епархіе цѣле Далмаціе и Истріе за годину 1858. У Кньигопечатньи Бр. Баттара. — Стр. 38. — На 8-ни.

1859.

Кратка свештена Исторіа за србска народна училишта у Аустрійскомъ Царству. У Бечу. У ц. кр. наклади школскихъ кньига 1859. Печатано код Л Грунда Ст. 36. На 8-ни.

1860.

Чокор Јулијан. Мѣсяцословъ Всѣхъ святыхъ восточною православною церковію празднуемыхъ, съ назначеніемъ Гдскихъ и Бгородичныхъ праздниковъ за лѣто Гдне (Еже есть высокосное) ᾳѿѯ. 1-вое лѣто. На корысть Тvпографіи Митрополітско-Гvмназіалныя. Л. 3. Стр. 87. На 8-ни.

Штампано црквеним словима. Даље: види допуне Ђорђа Рајковића к библиографији у Летопису 113.

Лупулов Петар. Історія о послѣднѣмъ разоренію святаго града Іерусалима съ россіискогъ езыка преведена и съ

различитима примѣчаніяма увеличествована — — — бывшимъ пограничны србски и романски Школа Директоромъ. У Темишвару 1860. Брзотискомъ Ферка и комп. у Тамишвару. Стр. 96. На 8-ини.

Практічно Езыкословіе нѣмачко и нѣмачка читанка за трећій разредъ градскихъ и главныхъ училишта у Аустрійскомъ царству. Круто везано и съ леђа у платну за 36 новчића. У Бечу у цес. к. накладн училиштныхъ кньига. 1860. Ст. 240. на 8-ни.

1861.

Дѣянія изванредногъ србскогъ народнѣгъ собора у Карловцы, одъ 21. Марта (2. Апріл.) до 8. (20.) Апрілія 1861. држаногъ. У Карловцы, Митрополітско-Гимназіална Типографіа 1861. Л. 1. Стр. 143. На 4-ни.

Кузмановић Анта. Посланица Далматинцима у Спльету. 1861. Стр. 42.

Из списка Хинцове кньижарнице у Новом Саду.

Милисављевић Милош. Смрт Данила Петровића Његоша првогъ кнеза црногорскогъ. У Београду 1861. Стр. 15. На 8-ни. — Из поменутог списка.

— — — — Бој Руса и Черкеза на граду Гумбу или падение Шамилово у робство. У Београду. Ст. 20. На 8-ни. Из поменутог списка.

Павловић Стеван. Животъ Александра великогъ цара македонскогъ одъ Квинта Курциа Руфа. 3-ћи део. У Бечу 1861. Стр. 200. На 8-ини.

Први и други део изашао је 1857. год. види библ. Ст. Нов. — Овај део извадио сам из поменутог списка.

Поповић Паја. Непріятный Другъ. Съ немачкогъ єзика слободно преvо — — — — кикинђанинъ. У Београду. Писменима земальске кньигопечатнье 1861. Стр. 13.—66. На 8-ни.

Путници у Истоку. из „Revue de deux mondes“ од Јануара и Фебруара 1861. По С. М. Жирардену. У Новом Саду 1861. Стр. 70. На 8-ини.

Из реченог списка.

Чарнојевић Петар. Слово — — — — одъ Маче, на србскомъ народномъ сабору 29 марта 1861 речено. У Пешти печатано кодъ Ф. Водянера 1861. Стр. 16. На 8-ни.

1862.

Гарибалдија. У Будиму у печатньи кр. свеучилишта Пештанског. 1862. — Стр. 15. — На 8-ни.

Воеванѣ Србско подъ Карађорђемъ. У Новоме Саду, издала књижара Драгутина Хинца 1862. — Л. 2. — Стр. 42. Л. 3. — На 8-ни.

Милисављевић Милош. Бомбардиранѣ вароши Београда Султаномъ турскимъ Абдул-Азисомъ посредствомъ мухафиза Београдског Ашир-Паше 5 юнія 1862. Написао — — — Пензіон: Казначей окр. Подринскогъ. У Новоме Саду печатано у печатньи Игнята Фукса 1862.

1863.

Караџић Јеремија Обрад. Смртъ или правда. Бомбардиранѣ Београда у 12 песама спевао — — — — природный поета. Л. 4. Стр. 112. и 27. Л. уписника На 8-ни.

Књига:ова тога природног поете има око 3000 само уписника! Из самог Београда уписало се њих близу 700! —

Катихисісъ малыи, или сокращеное православное исповѣданіе, во употребленіе Славено-Сербскія Юности сочиненно одъ неунітскаго же Еппскаго въ Карловцѣ 1774. лѣта держаннаго Сѵнода потвержденно. У Будиму, собственностъ књигопечатнѣ угар. кр. Свеучилишта 1863. Стр. 66. — На 8-ни.

Штампано црквеним словима.

Среднiй Катихисісъ за православна народна училишта у Богоспасаемой Епархіи Бачкой. У Бечу. Трошкомъ ц. кр. Дирекціе училиштныхъ књига. 1863. Нечатано у цес. кр. дворской и државной печатньи. — Стр. 55. На 8-ни.

Сандић Александар. Србски народни календар за просту годину 1863. Уредио га — — — —. Украшен је са 14. дрвореза. У Бечу. О трошку Алберта А. Венедикта. У штампарији Л. Соммера. — Л. 2. Стр. XXII. 100. На 8-ини.

Савва Текеліа, златне надпетице Кавалеръ, Ньіовогъ ц. кр. Величества Совѣтникъ, различныхъ Жупанія Табле Судейске приседникъ, и свію права Докторъ — и т. д.

Ово је завештајно писмо од г. 1822, којим оставља арадској цр. општини 20 хиљада фор. на издржавање честитих свештеника у Араду. Штампано је Араду код Л. Ретије 1863. год.

На табаку; с леве је стране српски превод, а с десне словенски оригинал завештајног писма.

1864.

Мандровић Ђорђе. Предзорѣ. Песме о спокойству живота — — — капелана у Долови. У Земуну. Кньигопечатня J. К. Сопронова. 1864. Л. 2. Стр. VIII. 118. — На 8-ни.

Николић Павле. Народній соборъ 1864. Описанъ — — — протопресвитеромъ карловачкимъ. У Новоме Саду. Епископска печатня 1864. Л. 1. Стр. 160. На 8-ни.

Пештанскій Србскій Календаръ съ образима за преступну годину 1864. састоећу се изъ 366 дана. У Пешти. Штампа и издае Алойзій Бучанскій (У Іосифовомъ предградію Есенска улица 20 брой) Л. 2. Стр. 14, 64. На 8-ни.

Сандић Александар. Беседа на опелу Дра Вука Стефановића Караџића, 29 Јануара 1864 год. у грчкој цркви говорио — — —. У Бечу о свом трошку у штампарији јерменског манастира. На вел. 8-ни.

1865.

Вукићевић Никола Ђ. Библичне повѣсти Новога зав та у библичным рѣчма за дѣцу написао — — — приправничкій учитель и управитель србске главне народне школе Сомборске. Друго изданѣ. У Сомбору. Штампарія А. Вагнера и друга 1865. — Стр. 185. На 16-нь.

Ст. Нов. погрешно вели, да је II. издање ове књиге г. 1866. изашло.

Посланица бирачима сл. кр. вароши Арада. Штампа Л. Рети у Араду.

Немам при руци, али у колико се сећам, на крају је потписан Стратимировић, Милетић и Чарнојевић.

Преглед србске основне троразредне школе врху ученика и предаваних предмета саставио и по дневнику свом написао у сл. кр. граду Араду 1864—5 школске године течаја II. Илија Поповић учитељ. У Араду, тиском Леополда Ретије. Стр. 12. На четвртини.

Славном Сабору Србском у Карловци: понизна молба србске општине арадске против: арадске влашке општине у Дијецези Арадској. — У Араду 1865. Печатао Леоп. Рети. — На табаку.

Пзјава изборног одбора србског у Новом Саду. Поштованим бирачима србским у Араду. У име изборног одбора србског у Новом Саду: Ђорђе Стратимировић с. р. Др. Светозар Милетић с. р. Др. Стеван Павловић с. р. Емил Чакра с. р. У Араду, тиском Леополда Ретије. На 4-ни табака.

1866.

Босанска Зора. Две песме: а). „Видовъ дану.“ — У Босни, у очи Видовдана 1866. Потписан је: Косовски. — б). „Зора свиће.“ Съ границе босанске 1866 Потписан је: Љ. Радићъ. Печатња А. Андрића у Београду.

Николић Павле. Наука Христіанска изъ повѣсти старогъ и новогъ завѣта, за разумнію младежъ саставлѣна — — — — — протопресвитеромъ Карловачкимъ. У Новомъ Саду, епископска кньигопечатня 1866. Стр. 88. (3. стр. „оглавленіе“) На 8-ни.

1867.

Деметровић Јован. Цветић просвете о светковини приликом откривања плоче на кући, де се је Доситија Обрадовић родијо (15 августа 1867.) — — — — Печатао Ернест Штегер у Темишвару. На 16-ни.

Први списак приложника за радњу уједињене омладине. 6. фебруара 1867 у Београду одбор беогр. певачког друштва за ствари омладинске. Стр. 6. На 8-ни.

1868.

Позив и братски поздрав свима српским лекарима, свештеницима и учитељима од годишњег одбора уједињене омладине српске. У Новом Саду. Платонова штампарија 1868. Стр. 3. На 4-ни.

Радња уједињене омладине српске на скупштини у Великом Бечкереку 22, 23, 24 и 25 Августа 1868 год. Стр. 109. На 8-ини.

Оставка Николе Томића бившег учитеља I. и II. девојачког разреда. управљена на представничку скупштину сл. кр. вароши Сомбора. У Сомбору на Ђурђев дан 1868 године! Славне скупштине најпокорнији — — — бивши српско-народни учитељ, а члан уједињене омладине српске. На 8-ни.

1869.

Вујић Урош. Поздрав високо пречастноме господину Теофану Живковићу архимандриту Бездинском, 15. августа 1868. (На дан сиреч, када су му депутације оних банатских обштина, које је он у обрану цркве при разним комисијама заступавао, у манастиру Бездину у знак благодарности и признателности златан крст на дар поднеле.) Спевао — — учитељ и тајник срб. црквено-школске обштине Мехалске г. 1869. У Тамишвару. Тиском Браће Мађара. Стр. 4. На 8-ни.

Малый Катихисисъ за начинателѣ србскихъ народныхъ училишта. У Будиму. Својна књигопечатнѣ угар. Свеучилишта 1869. Стр. 20. — На 12-ни.

Предлог годишњег одбора о пословном реду за скупштину уједињене омладине српске. Има 64 члана. Стр. 7. На табаку.

Разређење свештенства. Платонова штампарија у Новом Саду. Стр. 12. На табаку.

Церковное пѣніе въ недѣлныя и праздничныя дни на весъ годъ за употребленіе сербскихъ народныхъ училищъ. Въ Будимѣ иждивеніемъ књигопечат. кр. уг. свеучилища 1869. Стр. 83. — На 12-ни.

Штампано црквеним словима.

Устројство дружине „Подринске слоге." Има 30 члана. Стр. 8. — На 8-ни.

Благодѣтелногъ основанія србскогъ устави. У Араду печатао Леополдъ Рети. На табаку.

Није назначена година, кад је штампано.

Мала Ђеографија или земљеописање од Александра Кутнера у питања и одговарања. Превод с немачког. Печатао К. Г. Ферк у Темишвару. Стр. 96. — На 12-ни.

Ни на овој књизи није назначена година.

II.

Приложио Ђорђе Рајковић.

(Гледај Летопис 113 страна 310 до 352.)

1777.

Вікентій божіею Милостію православный Архіепіскопъ Карловачкій, и всего въ царствѣ Оунгаріи и частехъ ей принадлежащихъ обрѣтающагося восточныя греческія Неунітскія церкве Іллѵріческаго Народа Митрополітъ, и освященный всѣхже въ всевысочайшихъ, державахъ приставленныхъ тогожде благочестія Епіскоповъ Сѵнодъ. Fol. 113 стр. С леве стране лат. с десне славенски.

До 10-те стр. а после „Правила Монашеская.“ Часть первая. (има 7 глава). На 14-ој стр. Часть вторая (има 8 глава).

Стојан Новаковић у својој „Библиографији“ има овако: (Јовановић Викентије.) „Правила монашеская, повелѣніемъ — — — архіепископа и митрополита Карловачкаго и пр.“ Онога „повелѣніемъ“ итд., као што видимо, у наслову нема.

1778.

Славенская и Валахійская Калліграфіа или Наставленіе къ правилному писанію, во употребленіе учащыяся въ малыхъ школахъ славено-Сербскія и Валахійскія Юности, сочинилъ написалъ и рѣзалъ Захаріа Орфелінъ, Цесаро-Кралевскихъ Віенскихъ Академей (sic) Художествъ Членъ, въ Карловцѣ Сремскомъ 1778. Цѣна Крайцаръ (нема колико?). 16 табака (формат великих прегледалица).

На бакару резано грађ. сл.

1792.

Рајић Стеван. Слово на торжественный праздникъ народнѣ Осѣчке Школе изговоренно, а сочиненно Стефаномъ Раичі те Школе Наставникомъ. Съ дозволеніемъ Правителствующыхъ

Въ Вѣннѣ, при Г. Стеф. отъ Новаковичъ, въ Славенно-Сербской Валлахіиской и Восточнихъ Языковъ Привилег. Тvпографій. 1792. 4-ина 1 табак.

Грађ. словима. Најпре је „Увѣдомленіе любезнымъ Читателемъ!“ а после „Слово-о намѣренію, каково родители при воспитанію свое деце у садашня времена имаю, и какво би валяло имати?“ —

Сербская Новина повседневныхъ пріключеніяхъ бываемыхъ въ мірѣ. Перва книга отъ 1. Іаннуаріа до послѣднегъ дна Месеца Іуніа 1792. (Nro I.) Въ Віенни находитъся при Маркідесъ Пулліо. — На другој страни као посвета: „Славено-Сербскому Высокоблагородному Клеру и Народу.“ На 4-ни у два ступца. Лист је излазио на по табака двапут на недељу уторником и петком до (закључно) 98 бр. 7 дец. поменуте године црквеним словима.

1793.

Славенно-Сербскія Вѣдомости посвященни Роду и Священству отъ Стефана Новаковичъ дворскаго агента. Въ Вѣннѣ въ Славенно-Сербской, Валахіиской и Восточныхъ Языковъ Привилег. Тvпографіи. 1792 и 93.

Грађ. словима. Први је број овога листа изашао у уторак 28. дец. 1792., дакле као наставак од листа „Сербская Новина.“ И „Славенно-Сербскія Вѣдомости“ излазише на по табака, а који пут и на целом, као бр. 87, 106 и др. двапут на недељу, опет уторником и петком. Цена им је била 12 фор. на годину, на по године 6 фр.

1794.

Славенно-Сербскія Вѣдомости посвященни Роду и Священству, на Лѣто 1794. Въ Вѣннѣ, въ Славенно-Сербской, Валахіиской и Восточныхъ Языковъ Привилегіал. Тvпографіи. 4-ина у два ступца.

Опет излазиле у недељи двапут, уторником и петком, на по табака.

1798.

Извѣщеніе іавнаго испытанія пятдесяти двухъ учениковъ въ Славено-Сербскомъ народномъ училищи Сегединскомъ по окончаніи полгод-лѣтнаго зимнаго теченія, мѣсяца Марта дне

16 1798 года. Въ Будинѣ печатано при Кралевскомъ Універсітетѣ писмены Славенно-Сербскія Печатни, 4-ина 1 табак.
Црквеним словима.

1800.

Стојковић Атанасије.

Стіхи каковымъ образомъ любовь у браку сохранити можно. Аѳанасіа Стойковича, свободныхъ наукъ и філософіи Доктора, и Іенскаго естествоиспытателнаго Содружества члена дѣйствующаго. Въ Будимѣ, писмены Кралевскаго Всеучилища Пештанскаго 1800. 4-на 20 стр.

Позываніе на іавное и торжественное испытаніе въ Славенно-Сербскомъ народномъ училищи Пештанскомъ оучащіяся юности, по окончени перваго теченія; сирѣчь: зимняго производимое мѣсяца Цвѣтеня (Апрілліа) в—го дне аѕ. По полудни отъ половины третіяго до шести часовъ. Въ Будинѣ, писмены Кралевскаго Всеучилища Пештанскаго. 4-на 1 табак
Црквеним словима.

1801.

Слово на Высокоторженственній день, Коронованія Его Імператорскаго Величества Великаго Государя Александра Перваго. Говоренное При священнодѣйствій Мѵропомазанія. Высоко преосвященнѣйшимь Митрополитомъ Московскимъ, и святѣйшаго, Всероссійскаго, Правителствующаго Сѵнода Членомъ, Платономъ Септемврія 15-го дня 1801 Года въ Москвѣ Преведенно съ Нѣмецкаго Антоніемъ Іосифовичемъ. Въ Будинѣ Писмены Кралевскаго Всеучилища Пештанскаго. 4. 8. Стр
Црквеним словима.

Јосифовић Антоније.

Печалная пѣснь юже блаженнѣйшей души Александрѣ Павловнѣй посвящаетъ Антоніи Іосифовичь. Въ Будинѣ 1801 4-на по табака.

1804.

Пѣшій землеписникъ П. Соларича при Іоанну Антоніу Зуліани, Мѣдорезцу. У Венеціи 1804. 4-ина (формат мапа) XXXVII листи.

Ово је „Содержаніе землеписника: І. Составъ Солнечни II. Полукружіе Западнѣ. III. Полукружіе Восточно. IV. Полукружіе Северно. V. Полукружіе Южно. VI. Европа. VII Не

мецка. VIII. Округіе Аустрійско. IX. Округіе Баварско. X. Округіе Швабско. XI. Округіо Райнско горнѣ. XII. Округіе иногдашнѣ Бургундійско. XIII. Округіе Вестфалско. XIV. Округіе Франконско. XV. Округіе Саксоніе горнѣ южно. XVI. Округіе Саксоніе горнѣ северно. XVII. Округіе Саксоніе долнѣ. XVIII. Пемска Моравія. Шлезія. XIX. Швайцерска. XX. Італія. XXI. Франція. XXII. Испанія и Португаллія. XXIII. Велика Британнія и Ирландія. XXIV. Соединенна Нидерландія. XXV. Данія. XXVI. Шведска и Норвегія. XXVII. Россія. XXVIII. Праизска и Галиція. XXIX. Мачжарска. XXX. Турска. XXXI. Асія. XXXII. Индія восточна. XXXIII. Африка. XXXIV. Америка. XXXV. Соединенна северо-американска государства. XXXVI. Индія Западня. XXXVII. Полунезія."

Наставленіе о кравіихъ оспахъ, ради истребленія (Стојан има: употребленія) природныхъ оспицъ, кое по всевысочайшему повелѣнію Архіепіскопъ Карловачкій и Митрополітъ Стефанъ, Сербскимъ Родителемъ и Старешинамъ препоручаетъ. Печатано писмены Славено-Сербскія Печатни Кралевскаго Всеучилища Пештанскаго. 1804 8-на, 15 стр.

1805.

Междоусобная изясненія Віенскаго, Петрбургскаго, и Парійзскаго дворовъ, касающаяся возобновленія мирныхъ договоровъ, Первымъ отъ сихъ дворовъ представленнаго. Въ Будимѣ, Писмены Кралевскаго Всеучилища Венгерскаго, лѣта 1805. 4° 34 стр.

1806.

Поповић (Берић) Јован.

Ода тезоименитству Пречестнѣйшаго господина Васіліа Ковачичь, свободнаго и Кралевскаго града Сомбора Пароха и Честнѣйшыя Консісторіи Бачкія заклетаго Присѣдателя, иногда въ Грамматическихъ Латінскаго языка Школахъ Учителю, нынѣ же Покровителю своему, Іаннуаріа 1-го дне 1806. въ знакъ неограниченныя благодарности принешена отъ Іоанна Поповича, въ Всеучилищи Пештанскомъ Любомудрія Слышателя. Въ Будинѣ градѣ, писмены Кралевскаго Всеучилища Венгерскаго. 4-ина 1 табак.

Филиповић Стеван.

Совѣтъ отца изъ отчизны усопшыхъ къ сыну своему опаснымъ міра сего путемъ ходящу. Преведено съ Нѣмецкаго а

поднешено Г. Павлу Верховцу, нынѣшнему купцу Вуковарскомъ: Косго иждивеніемъ и печатано Въ Будинѣ Градѣ писмены Кралевскаго Всеучилища Пещанскаго. 1806. 8-на 15 стр.

Рѣчь при случаи погребенія Высокородныя Госпожи Маріи Графицы отъ Бранковичъ, рожденныя Темишвари, въ Свято-Деспотскомъ Монастырѣ Крушедолскомъ дне 24-го Іуліа 1806 говоренная. Въ Будинѣ Градѣ, при Славено-Сербской Тvпографіи Крал. Всеучилища Венгерскаго. 1806. 4-ина. 3 л.

Црквеним словима. Почетак је у прози, а свршетак у стиховима; испод тога је потпис: Храниславъ профессоръ.

Алексић Ђорђе.

Проповѣдь на день святаго отца нашего Саввы перваго Архіепіскопа Сербскаго, Месеца Іаннуаріа 14-го дне, лѣта 1806. у Тюкелиной церкви святыхъ апостолъ Петра и Павла говорена Георгіемъ Алексичь тоя же церкве Парохомъ. Въ Будинѣ градѣ, Писмены Кралевскаго Всеучилища Венгерскаго. 4. 16 стр.

1808.

Хранислав Гаврило.

Рѣчи надгробнія Гавріила Хранислава, поезіи, риторики и всеобщія Історіи въ Гvмназіи Карловачкой Профессора. Въ Будимѣ, писмены Кралев. Оуніверсітета Оунгарскаго. 1808.

Црквеним словима.

1810.

Мркаљ Сава.

Сало дебелога ера либо азбукопротрес. У Будиму Граду, писменама Кралѣвскога Свеучил. Венгерскога. 1810. 8-на 18 страна.

Штампано црквеним словима.

1814.

Јакшић Глигорије.

Пѣснь ц. к. Славено-Сербскому Фрайкору подъ предводителствомъ Его Высокородія Господина Оберстера Міхаила Міхалѣвичь, въ случаи возвѣшенія лентовъ на хоругву III.-го ихъ Фрайбаталліона подъ Господиномъ Маіоромъ Мартіни, Ея Благородіемъ Госпожею Екатеріною Вуковичь, рожденною Нанаіотъ, ейже и посвящаетъ Григ. Якшичь М. О. К. (малтеского ордена кавалер). Въ Темишварѣ 5-го Феvруаріа 1814.

Въ Будимѣ, писмены Кралевскаго Всеучилища Пещанскаго. На 4-ни, $^1/_2$ таб.

Јакшић Глигорије.

Пѣснь радостная на день торжественнаго вхожденія Єго Величества Франца I. въ столичный градъ Віенну 4. Юніа 1814. отъ Григ. Якшича М. О. К. (Freudenlied auf dem Tage des feyerlichen Einzuges Seiner Majestät Franz I. in die Residenzstadt Wien den 16. Juny 1814. von G. E. v. J. M. O. K. einem Slaveno-Serbier, aus dem Serbischem übersetzt.) Иждивіемъ высоко благороднаго Господина Константина Емануіла Дьике, Земледержца Балатинскаго. У Віенни, печатано писмены Г. Іоанна Шнирера. На 4-ни $^1/_2$ таб.

Исаиловић Димитрије. **Предложенія Меѳодике или начина наставлен я школскогъ, на коя су у К. Предуготовническомъ Народа Славено-Сербскаго Заведенію Свято-Андрейкомъ Мѣсяца Апріліа 1814 лѣта изъ преподаванія Димитріа Ісаиловича, Педагогіи. Меѳодики иІсторіи Кралѣвства Унгарскогъ Професора П. Р. приликомъ явногъ испыта отвѣтствовали ученіи Г. Г. Іоанновичь Николай, Іосичь Стефанъ, Ісааковичь Петръ, Ісаиловичъ Георгій, при реченомъ Заведенію III. теченія Слышатели. Въ Будимѣ писмены Кралевск. Всеучилища Пештанскаго. Мала 8-ина, 15 стр.**

Јакшић Глигорије.

Ода на всерадостный день пришествія Єго Імператорскаго Величества Государя Імператора Александра I. Самодержца всероссійскаго въ столичный градъ Аустрійскій Виенну, дне 13 25 Септембра 1814. случившагося. Посвящена Григ. Якшичемъ Малт. О. К. Славено-унгро-Сербиномъ Въ Віеннѣ 1814. У печатни Г. Іоанна Шнірера, 4. 5 стр.

1815.

Поповић Ђорђе.

Рѣчи во время одержаныя надъ Французмы побѣды, и дѣйствителнаго въ царствующій градъ Парискій дне 31 Мѣсяца Марта торжественаго входа, въ Парохіалной Церкви Сентянской, приликою вселелѣпноторжествованаго Благодаренія; присутствующымъ Господіямъ Камералнымъ, Комитатскимъ, и всѣмъ Племен. Магистрата Потискаго Г. Г. Сенаторомъ якоже и бесчисленому обоего исповѣданія Народу; Георгіемъ Поповичь

Честнѣйшаго Консісторіума Бачкаго Присѣдателемъ и дѣйсвителнымъ тояже Церкве Парохомъ говореныя. Дня 7 мѣсяца Апріла 1814. Иждивеніемъ Плем. Магістрата Потискогъ. Въ Будимѣ писмены Кралевскаго Всеучилища Венгерскаго. 1815.

Јакшић Глигорије.

Пѣснь Ихъ Благородіямъ Господину Савви Арсичу тридесятьлѣтному Гражданоначалнику Старо-арадскому, и Предуготовническихъ Училищъ Валахійскихъ многозаслуженому мѣстному Діректору и Его супруги Госпожи Евстахіи яко донынѣ первой Списателници Сербской на радостный случай произведенія Ихъ на степень Благородства въ споменъ щедро изліянныхъ Ими на отечественныя Музи милостей, года 1814-го 5-го Декемвріа случившагося. Посвященна Г. Я. Въ Будимѣ писмены Кралевскаго Всеучилища Венгерскаго 1815. На 4-ни.

Извѣщеніе іавнаго испытанія отъ двадесять и седмь оучениковъ въ сустематіческомъ Славено-Сербскомъ народномъ оучилищи свободномъ Кралевскомъ Град Пештанскомъ, крузѣ Будимскомъ по окончені перваго теченія; сирѣчь: зимнаго производимое, Мѣсяца Марта 31-го дне лета $18^{14}/_{15}$ преполудни отъ 9-го до 12-го часа. Оусердіемъ ревниваго мѣстнаго Общества. Въ Будинѣ Градѣ писмены Кралевскаго Всеучилища Оунгарскаго 1815. 4-на 1 табак.

1818.

Јакшић Глигорије.

Пѣснь надгробная Ея Превосходителству Іуліанѣ Юріевнѣ Янковичевои де Миріево дѣйствительной стат. совѣтницѣ, скончавшейся Октября 7 дня 1818 года. Въ Санктпетербургѣ Сочинена Дворян. и М. О. К. Григ. Якшичемъ Славяно-Сербиномъ, изъ Венгріи. Санктпетербургъ, въ типографіи департамента народнаго просвѣщенія 1818. На 4-ни 8 стр.

1826.

(Јован Рајић.) Священая Історіа ради малолѣтне дѣчице краткими вопросы и отвѣты сочинена въ Москвѣ 1782 лѣта. На славено-сербскій языкъ ради Сербске дѣчице преведенна въ лѣто 1792. въ монастырѣ Ковилѣ. Въ Будимѣ градѣ, печатано писмены кралевскаго Універсітета Пештанскаго 1826. На 8-ни.

Штампано у питањима и одговорима, а цркв. словима.

1827

На смерть Благородныя Госпожи Маріи Іоанновичевы, вдовы Капітаницы, 5 Апр. 1826 въ Карловцѣ Cремстѣмъ усопшія. Въ. Віеннѣ. 1827. 4-ина 3 листа.

Црвк словима. Најпре је „Предисловіе“ које потписаше „Куратори г. н. у. прівілег. Гимназіи Карловачкія“ као захвалност у име дара од 10000 фор. учињеног од стране поменуте капетанице гимназији карловачкој, а после долази песма.

Поповић Јован С.

Ода Благородномъ Господину Господину Петру отъ Аси-Марковичь Сл. Комитата Біхарскогъ Табуле Судейске Приседателю, с' дубокимъ высокопочитаніемъ поднешена Іоанномъ С. Поповичем. Н. Л. У Будиму словима краль. университ. пештанског. 1827. (Ode Spectabili ac Perillustri Domino Petro de Asi-Markovics Inclyti Comitatus Biharensis Tabulae Iudiciariae Assessori profunda cum veneratione per Joannem S. Popovics J. c. oblata Budae Typis Reg. Universitatis Hungar. 1827. (Српски у десетосложним стиховима, а латински размером алкајским.)

1828.

Содержаніе од свію частица Сербске Лѣтописи отъ год. 1825—1828. Трошкомъ М. С. У Будиму писмены Крал. Всеучилишта Пештанског. 1828. 8-на 25 стр.

Чикош (доцније Стојадиновић) Владислав.

Ода юже Высокопреосвященнѣйшему и Высокодостойнѣйшему Господину Лукіану Мушицкомъ Православному Епископу Карлштадтскому и Костайничкому, Лики и Корбавы, приморскихъ же градовъ: Тріеста, Рѣки, и проч. въ знакъ истинаго почитанія посвящаетъ Владиславъ Чикошъ Правъ Слышатель. Господара Іосифа Миловука купца Пештанскаго иждивеніемъ. Въ Будимѣ писмены Крал. Всеучилища Пештанскаго 1828. На 4-ни 7 стр

1826.

Чувствованія Єго Высокопреосвященству Высокодостойнѣйшему Господину Максиму Мануиловичь Православному Епіскопу Вершачкому при торжественномъ входѣ єго во Епархію Апрілліа 7-го года 1829. съ синовнымъ страхопочитаніемъ поднесенна мною С. I (Софронијем Ивачковићем) Empfangs-Gedicht für den Hochwürd. Bischof zu Werschetz,

Въ Будимѣ градѣ Писмени Кралевскаго Всеучилища Пештанскаго. 4. 3. стр.

Најпре три строфе стихови — после проза, затим опет неки стихови и на послетку акростихон.

Славопѣніе въ честь Преосвященѣйшымъ и Высокодостойнѣйшымъ Господіямъ Господіямъ Стефану Станковичу, Максиму Мануйловичу, Георгію Храниславу, Нестору Іоанновичу Православнымъ Греконеунітскаго восточнаго исповѣданія Епіскопомъ при торжественномъ возведеніи Ихъ на престолы Архіерейскія отъ учащихся въ Всеучилищи Пештанстѣмъ Серблей съ высокопочитаніемъ отдано. Въ Будимѣ Писмени Кралевскаго Всеучилища Венгерскаго. 1829. 4. 7. стр.

Іован С. Поповић.

Ода Высокопреосвященнѣйшему и Высокодостойнѣйшему Господину Максіму Мануйловичь Православномъ Епіскопу Вршачкомъ, Карансебешкомъ, Логошкомъ и Оршаво-Мехадійскомъ. Са сыновльимъ высокопочитаніемъ посвященна одъ Іоанна С. Поповича. Gedicht an Herrn Bischof Maxim Manuilovics у Будиму Писмены Крал. Всеучилища Пештанскогъ. 1829. 4. 2 л.

Размером алкајским 14 строфа — уместо „ћ“ свуда „ть.“

1832.

Грујић Глигорије.

Чувствованія вѣрна поданика да данъ првога Марта л. 1832. Печатана у Тупографіи Мехітарског' братства. На 4-ни 5 страна.

1834.

Петровић Петар Сремо-Подлужанин.

Пѣснопѣніе на день радостнаго къ паствѣ пришествія преосвященнѣйшаго и Высокодостойнѣйшаго Господина Іустіна Іоанновичь Православнаго Епіскопа Богоспасаемыя Епархіи Будимскія, спѣвано Петромъ Петровичя Ср. Подлужаниномъ. Въ Будинѣ Градѣ, Писмени Кралевскаго Всеучилища Пещанскаго 1834. 4. два листа

Црквеним словима.

Вујић Јован.

Собесѣдованіе о произведеніи на престолъ Епархіи Бачкіа Высокопреосвященнѣйшаго и Высокодостойнѣйшаго Господина Стефана Станковича православнаго Епіскопа Бачкаго,

Сегединскаго и Егарскаго, пречестнѣйшаго же А. Е. М. Аппеллаторіума со-судіи и пр. и пр. Дне 30 Септемврія 1834. всепокорнѣйше поднешено І. В. С. и К. Г. М. Ѳ. П. Ч. К. Б. П. (Јован Вујић слоб. и краљ. града М. Терезиопоља, парох, часне консисторије бачке приседник). На 4-ни, 12 стр.

Цветић П.

Достопаметности. (Што у добрим и паметним людма похвлюемо, за тим да настоимо, што годь видимо да просвештени народи творе на общу ползу, творимо и ми, колико можемо. Доситей.) Част прва. 1. свезка. Merkwürdigkeiten. Печатано у Будиму са Писмени Кралѣвског свеучилишта Пештанског 1834.

Писано је језиком за оно доба чистијим, као што се то види из овога: „Што се правописања тиче, знам да ће и ова кньига доћи у число они, кое се с правом анархическог правописаня пишу. Несмедо Славенским правописанѣм писати, боећи се да га неувредим, премда многи наши Списательи немилице и без разлога то чине. Несмедо ни новим лаким, чистим и за наш език скроеним правописанѣм писати, боећи се да неувредим оне, кои га неодобраваю. — Много треба времена да се истина разпозна! — Пођо неким срећним доста ранавим путем, и нис ми толико до правописаня било, колико до ствари.“ Садржај: Казански сабор, са сликом „Собор Казанской Божіей Матери у Петербургу — Брига Владѣтельска о здравлю подайника — („Продуженье у II. свезки“) — Природа — девойке (по Сафиру). Д'апхон, прави човеколюбац, — На крају је потпис: „Издае у Пешти П. Цветић.“ Штампана су и имена ГГ. „предчисленика“ — било их је до близу 500. — на 4-ини. — Не знам је ли изишла II. свеска.

Поповић Јован, Стерија.

Ода пречестнѣйшемъ Господину Пахомію Іоанновичу приликомъ произведенія нѣговогъ на степенъ архімандрітства дне 4 дек. 1834. отъ Іоанна С. Поповичь У Новомъ-Саду писмены Павла Іанковића, ц. кр. привил. Тvпографа 8-на 6 стр.

Пріятельске сузе за Димитріемъ Крестичемъ, слушателѣмъ 1. год. философіе, преминувшемъ (sic) 1. Дек. 1834 у Сегедину 8-на по табака.

(Рекао бих да је од Јована Суботића.)

1835.

Ода Нѣговомъ Высокопревосходителству Господину Михаилу отъ Михал вичь Ц. кр. Генерал-Фелд-Маршал-лайтенанту, пешачкогъ Полка Н-ро 57. притяжателю, и при Высокославномъ придворско-Войническомъ совѣту совѣтнику; приликом Нѣговогъ у Будимъ за Генерал-Дівізіонера долазка. (Gelegenheits-Gedicht.) У Будиму, писмени кр. Свеучилишта Пештанскогъ 1835. по таб. Десетосложни стихови.

Атанацковић Никифор.

Стіхословіе на день торжественнаго возшествія на престолъ Архіерейскій Его Высокопреосвященству Высокодостойнѣйшему Господину Господину Герасиму Рацу Православному Епіскопу Арадскому, Великоварадскому, и Іенополскому изъ усердія и высокопочитанія поднесенное Нікифоромъ Атанацковичъ. Трошкомъ же почтеннороднаго Господара Трандафіла Стойковичъ Трговца и Граждана Арадска. У Будиму писмены Кралевскаго Всеучилища Пещанскаго. 1835. 4. 1. табак.

1837.

Светић-Хаџић Ј.

Ситнице єзыкословне. Од І. Хаџића-Светића. I У Новомъ Саду, печатано у Типографіи Янковићевой. 1837. На 8-ни 15 стр.

Гласъ радости Бачко-Србскогъ народа приликомъ кадъ є Высокородный Господинъ Іосифъ Рудићь отъ Алмашъ, высокогъ местозаступаюћегъ кралѣвско-Унгарскогъ Совета Советникъ, златне надпетице Кавалеръ С. С. X. X. и Філософіе и обои права докторъ као и обоегъ Факултета при сл. кралевскомъ Пештанскомъ свеучилишту членъ на достоинство Славне Бачке међе адміністратора 11 дана Септемвріа 1837. торжествено уведенъ. Из заведенія Србскогъ Народногъ Листа у Пешти. — У Пешти. Писмены Іос Баймела Ц. Кр. Привилегир. Примаціалногъ Острогонскогъ Кньигопечатателя. (Стихови десетосложни) 4. 1. таб

То исто и латиницом.

Поповић Корнилије.

Слово надгробно при погребу Міхаила Райковичь I-ве године Мудролюбія Слышателя: $^{17}/_{29}$. Августа лѣта 1837 говорено Корниліемъ Поповичемъ Совершенимъ Пѣснословія

Слишателѣмъ. У Новомъ-Саду, Писмени Г. Павла Іанковића ц. кр. Привил. Тупографа. 4. 1 табак.

Станковић Стеван.

Слово надгробно при погребу Нѣговогъ Превосходителства, Высокопреосвященнѣйшегъ, и Высокодостойнѣйшегъ Господина Стефана отъ Стратимировичь, православногъ Архіепіскопа и Митрополіта Карловачкогъ. преизящногъ Аустрійско-Імператорскогъ Леополдъ Ордена великогъ креста каваллера, ц. кралѣвскогъ дѣйствителногъ тайногъ Совѣтника, и пр. — у Архіепіскопо-Митрополітской Каѳедралной церкви Карловачкой 11 Окт. (29. Септ.) лѣта 1836 говорено преосвященнѣйшимъ Стефаномъ Станковичемъ, православнымъ Епіскопомъ Ново-Садско Бачкимъ и Высокогъ Архіепіскопо-Митрополітскогъ Апелаторіума дѣйствителнымъ членомъ. У Будиму писмены Кралевс. Універсітета Унгарскаго 1837. На 4-ни 7 стр.

Слово приликомъ отвореногъ Націоналногъ Конгреса у Карловци $^{22}/_{11}$ Ноемвріа 1837 лѣта говорено Преосвященнѣйшимъ Стефаномъ Станковичемъ православнымъ Епіскопомъ Ново-Садско-Бачкимъ, и Архіепіскопата Карловачкогъ дѣйствителнымъ Адміністраторомъ. У Новомъ-Саду, писмены Павла Іанковића ц. к. Привіл. Тупографа. 4. 7 стр.

Илић Севастијан.

Ода Высокопреосвященнѣйшему и Высокодостойнѣйшему Господину Стефану Станковичу, въ Народномъ Соборѣ дне 11 Ноемвріа 1837 лѣта избранному православному Архіепіскопу Карловачкому и всего, въ Ц. К. высокихъ Державахъ Аустрійскихъ обрѣтающагося, Славено-Сербскаго и Валахійскаго Народа Митрополіту, на тойже верхупомянутый день, сочиненная и съ глубочайшимъ страхопочитаніемъ поднесенная отъ Севастіана Илійћа, Игумена Гомирскаго, Чест. Консісторіума Епархіи Карлштадтскія Ассессора іакоже и Баварско-Вертоградскаго Содружества, въ Фрауендорфѣ Члена. Въ Карловцѣ, писмены Іоанна Неп. Претнера. 1837. 4-на, 7 стр.

Цркв. словима.

Берић Павао.

Ода на сверадостный данъ Іншталлаціе Нѣговога Высоко-Преосвященства Господина Стефана Станковичьа православне восточне церкве у ц. кр. Австрійск Державама Архіе-

піскопа и Митрополіта именемъ придворны карловачки, отъ Павла Берића секретара. У Новомъ Саду писмени Павла Іанковића ц. кр. привил. Тvпографа На 4-ни 7 стр.

Размером алкајским. Смешно је овде у Берића, који је 1819 онако јако србизирао, читати силно славенизирање! Та ода почиње: „О сяйна давно видѣна Торжества!“ Даље има „Первоначалникъ Церкве“ и „Отявъ изъ бренна тѣла духъ великій“ и „У таквомъ Церква свога Предстателя Познае виду: праведна убо іой Радость є“ итд.

Суботић у својој брошурици „Einige Grundzüge aus der Geschichte der Serbischen Literatur“ на стр. 46. вели: „Bolić's Tod (1819) gab Veranlassung zum Wettstreite im Singen zwischen Mušicki und P. Berić, von dem es einem wundern muss, das er nach einem so musterhaften Anfang während ganzer nachfolgender 30 Jahre nicht einen Vers veröffentlichte.“ Ево споменута берићева ода Станковићу сведочи противно, а осим тога штампао је Берић још 1827 године оду на смрт Христине плем. Николића (али не и латински, као што наводи Стојан, већ само српски; латински под насловом „Threnus piis manibus egregiae ac nobilis dominae Christinae Nikolits“ певао је на по се Исидор Николић.) Не стоји дакле да Берић, од год. 1819 до 1850 ни једног стиха није на свет издао, али стоји то, да је он у 20-ој години свога живота певао куд и камо лепше него у 30 и 40-ој. (Павао се Берић родио у Мохолу 1798.)

Славопѣніе Высокопреосвященѣйшемъ и Высокодостойнѣйшемъ Господину Господину Стефану Станковићу Православномъ Архіепіскопу Карловачкомъ и всега у ц. Кралѣвскимъ Државама налазећегъ се Славено-Сербскогъ и Влашкогъ народа Митрополиту, као премилостивомъ Архи-пастыру, и великодушномъ Благодѣтелю и покровителю свомъ на торжественый Нѣговогъ Теззоименія (sic) данъ 27. Дек. 1837 године отъ ућеђи у Училищама Муза Соедински Сербаля съ сыновнымъ Страхопочитаніемъ поднешено. У Новомъ Саду. У књигопечатњи Павла Іанковића ц. кр. прів. Тvпографа 1837. 4. 6 стр.

Јанковић Јован.

Ода Высокопреосвященѣйшему и Высокодостойнѣйшему Господину Стефану Станковичь православному Архіепископу,

Карловачкому и всего въ Ц. К. Державахъ обрѣтающагося Славено-Сербскаго и Валахійскаго Народа Митрополіту и пр. Господину Милостивѣйшему на данъ Избранія поднесена Іоанномъ Іанковичемъ Славено-Сербске Юности Осѣчке наставникомъ. У Осѣку $^{10}/_{22}$ Ноемвріа 1837 лѣта. У Новомъ Саду, писмены Павла Іанковића, ц. кр. Привил. Тvпографа. На 4-ни 6 стр.

Ову је оду навео и Стојан Новаковић у својој библиографији, али није знао да каже да је украдена од Мушицког. Што је некада отпевао Мушицки владици пакрачком Путнику (штампано у Будиму год. 1808) то је исто и Јанковић певао Станковићу 1837, само што је последњу строфу сам скрпио. На жалост има у нас више оваких књижевних плагијара. Андр. Монашевић 1854. изговорио је и наштампао беседу на гробу Васе Атанацковића као своју, а иста је беседа као створ Павла Бибића била изговорена умрлој Катарини плем. Трифунчевој, и штампана је у Летопису за год. 1829 у књ. II. Ко жели да се увери, нека испореди ту свеску Летописа са књижицом „Надгробне сузе за Васомъ Платоновымъ Атанацковичь (Н. Сад 1854). Где је Бибић рекао „всемогуще," итд., ту је Монашевић оно „гуще" претворио у „гуће," те је постало „свемогуће," и тако је још по гдешто србизирано, иначе је беседу, штампану једном, од речи до речи украо. као што видесмо да је и са Мушицкога одом учињено.

Рајковић Михаило.

Поздравъ Высокопреосвященѣйшему и Высокодостойнѣйшему Господину Господину Стефану Станковићъ православномъ Єпископу Новосадско-Бачкомъ, Сегединскомъ, и Єгарскомъ, као и Архіепископата Карловачкогъ Србске и Влашке Митрополіє Администратору, мужу у цркви, Священству, рода Просвѣштенію заслужномъ, приликомъ повратка из Беча дана 13-га Юнія 1837. поднео изъ знака благодарности свомъ великомъ благодѣтелю Міхаилъ Райковићъ Мудролюбія Слушатель. У Новомъ Саду печатано кодъ Г. Павла Іанковића ц. к. привил. Тvпографа 1837. 4-на 6 стр.

Петровић Петар. Сремоподлужанин.

Ода Благородномъ Господину Θеодору Павловичу табуларномъ Адвокату Венгерскомъ и више В. С. медья присѣдателю као и Учреднику Лѣтописа и С. Н. Листа, приликомъ

появленія перве части новогъ Лѣтописа Сербскогъ за годину 183 . спѣвана Петромъ Петровићемъ Ср. Подлужан. Іеродіакономъ Пештанскимъ. (Gelegenheits Gedicht). Въ Будинѣ Градѣ, Писмены Крал. Універсітета Венгерскаго; 1837 4, један табак.

Десетосложно, 18 строфа по 6 редака.

1838.

Чокрљан Јован.

Всерадостни поздравъ Верховно - Высокопреосвященѣйшему Господину Стефану Станковичь, православному Архіепіскопу Карловачкому Народа же Сербскаго и Валахійскаго у Держава Аvстрійскимъ Митрополіту, у Име целогъ Парохіалногъ Священства Епархіе Темишварске всепокорнѣйше поднесенъ Іоанномъ Чокерлянъ, Парохомъ Н. Бечеискимъ, чест. Консісторіума сосѣдателемъ, и ученнѣйшаго Содружества Прагскаго Членомъ и Кореспондентомъ. У Новомъ Саду Писмены Павла Іанковића, ц. кр. Прив. Тvпографа 1838. 4-ина 3 стр.

То исто немачки.

Благодарни Банатъ Управителю Церкве, Пастиру словесногъ Стада, и Отцу Народовъ, Верховно-Высокопреосвященѣйшемъ, и Высокодостойнѣйшемъ Господину Стефану Станковичь Правовѣрному Архіепіскопу Карловачкому и Митрополиту Народа Сербскогъ и Валахійскогъ круне Аvстрінске, по щастливомъ возвращенію изъ Престолногъ Града Віенне, повторително приноси Поздравленіе Іоанномъ Чокерлянъ Парохомъ Н. Бечейскимъ, Ч. Консісториума Сосѣдателѣмъ, и ученѣйшаго Содружества Прагскогъ Членомъ и Кореспондентомъ. У Новомъ Саду, Печатано кодъ Павла Іанковића, ц. к. Прив. Типографа 1838. 4-ина 3 стр.

(Dankbare Banater dem Obervorsteher der Kirche, Oberhirten sämmtlicher Herde, und Vater der Nationen dem höchstwürdigstem höchstgeweihstem Herrn Stephan Stankovits rechtgläubigem Erzbischof zu Karlovitz, und Metropoliten aller der Oesterreichischen Szepter unter-stehenden Serben und Walachen nach glücklicher Rückkunft von der Residenzstadt Wien begrüssen wiederholt durch Johann Csokerlyan Pfarrer zu N. Becse. Consistorial Rath und Gelehrter Gesellschaft zu Prag corespondirenden Mitglied. Neusatz mit Paul Jankovitschen Schriften 1838.)

Лелекъ петь недорастны сынова за отцемъ Іоанномъ Поповићемъ, негда бывшемъ (sic) у Сл и Кр. Вароши Ново-Садской Восточногъ Г. н. у. Вѣроисповѣданія, кодъ Церкве Св. Три Іерарха. дѣйствителнымъ парохомъ, дана 16 Маіа г. 1838. у 41 години живота свога умершемъ (sic) печатали почившега Пріятельи. У Новомъ Саду. Печатано кодъ Г. Павла Іанковића ц. к. Прів. Тvпографа 1838.

(На крају: „Сложіо найстаріи Сынъ Милошъ Поповићъ, у Гvмназіи Н. Садской Стіхотвореніа Слушатель.“)

1839.

Словце Преосвященнѣйшаго Платона Атанацковића Епіскопа Будимскогъ, говорено Имъ у Соборной Карловачкой Церкви на данъ Посвященія Своѓъ 12 Септемврія 1839. Издано Дvонvсіемъ Чупићемъ, Игуменомъ Беочинскимъ. У Новомъ Саду. Печатано писмены Г. Павла Іанковића, ц. к. Прівил. Тvпографа 1839. 4-ина 1 табак грађ. слов.

Духъ свeрадостнога усклика о произведенію ньиовы Преосвященства Высокодостойнѣйше Господе Господе Еvгеніа Іоанновића, Платона Аѳанацковића, Стефана Поповића, праславне восточне г. н. у. црвве Епіскопа, на степенъ Архі-Іерейства, у Карловцы Мес. Септемвріа 1839. торжествованоме. У Новомъ Саду, печатано писмены Г. Павла Іанковића Ц. К. Прівил. Кньигопечатателя 1839. (На крају: „Пѣвао Др. Петаръ Іоанновићъ, Професс. Адвокатъ, и сурроґ. Гvмназ. Н. Садске Діректоръ.) 4-ина 3 листа.

Слово народной скупштини 16 Юніа ове године у црвви говорено Г. Митрополитомъ приликомъ распуштаня нѣногъ. Истину и миръ возлюбите. Захар. глав. VIII. Ст. 19. (На последњој страни): У Бѣограду печатано у Типографіи княжества Сербіе 1839. 4-ина 2 листа.

Поздравъ Богоукрашеной Далмаціи при уходу у градъ Задаръ и Шибеникъ принесенъ Іоанномъ Чокерлянъ, Парохомъ Ново-Бечеискимъ у Банату, Ц. К. Нѣмачко-Банатске Реґіменте емеритиранимъ Фелдкапеланомъ, честнѣйшегъ Консісториума Епархіе Темишварске Сосѣдателѣмъ, высокоученогъ содружества Прагскогъ членомъ и кореспондентомъ, и новоизбранимъ Ц К. Богословіе Далматинске Професоромъ пете ка-

тедре. Лѣта 1839. У Карлштадту, печатано кодъ Іоанна Н. Преттнера. 4-ина 1 табак.

Десетосложни стихови.

Благодарително слово Єго Высокопреосвященствомъ Высокодостойнѣйшимъ Господиномъ Стефаномъ Поповичемъ Православнымъ Епіскопомъ Пакрачко-Славонійскимъ и цѣлаго генералата-Вараздінскаго приликою посвященія своего въ Каѳедралной Церкви Карловачкой на день святыя Софіи 1839. лѣта Господня реченое, а его Пречестностію Господиномъ Діонусіемъ Чупићемъ общежителнаго Монастыря Беочина Игуменомъ и како Ч. Архідіецезалнаго Консісторіума тако и Пречестнѣйшаго Архі-Епіскопо-Митрополітскаго Апеллаторіума Сосѣдателѣмъ, изъ особенога ко благопомянутому Господину Епіскопу Высокопочитанія на Свѣтъ издано. (Volksrede illyrisch.) Въ Будинѣ, Писмены Кр. Універсіт. 1839.4-ина 7 страна.

Попић Милош (Пав. Арс. Поповић).

Погледъ єданъ на ратованѣ у Србской Журналістіки (без насловног листа и године, кад је штампано.) На 4-ни 40 стр.

1840.

Драгић (данас Дрегић) Стеван.

Славопѣніе Высокопреосвященѣйшемъ и Високодостойнѣйшемъ Господину Господину Пантелеимону Живковићу православномъ Епископу Темишварскомъ, Липовскомъ, В. Бечкеречкомъ и Панчевачкомъ, на данъ торжествене Іншталаціє Нѣгове мѣсеца Септемврія 1840 лѣта Стефан Драгићъ, у Лvцеуму Соєдинскомъ II год. Мудролюбія Слушателъ съ неограниченымъ высокопочитаніємъ подноси. У Новомъ Саду, писменима Павла Янковића, ц. к. прів. Тvпографа, 1840. (разм. алкајским) 4° 3 листа.

Јовановић Јевђеније.

Слово коє є Преосвященный Епіскопъ Карлштадтскій Еvгеній Іоанновичъ, 11 февруаріа 1840 лѣта као на данъ свога во званіе Епіскопско воведенія либо іншталлаціе у православной восточной Церкви Карлштадтской говоріо. Въ Карлштадтѣ, иждивеніемъ Благочестиваго общества Карлштадтскаго на типъ издано. Печатано кодъ Іоанна Н. Преттнера. На 4-ни, 3 листа.

Іовановић Пахомије.

Слово при инсталацији Преосвященнѣйшаго Господина Еп̓скопа Карлштадтскаго Еѵгенія Іоанновича, дне 11. фебруара 1840 Пахоміемъ Іоанновичемъ Архімандрітомъ Шишатовачкимъ, яко Архіепіскопо-Митрополітскимъ Мандатаріемъ въ Карлштадтѣ говоренное. Въ Карлштадтѣ иждивеніемъ Благочестиваго общества Карлштадтскаго на тупъ издано Печатано кодъ Іоанна Н. Преттнера. На 4-ини 3 стр.

1841.

Критически изпословано осветленѣ найновіи приключенія Сербіе, съ юридическо публичне стране. У Пешти. Писмены Іос. Баймела, ц. к. прівілег. Примаціал-Острогонскогъ кньигопечатателя у Колбах-Улицы 485. 1841. 8-ина 48 стр.

Ако није од Ђорђа Стојаковића, онда не знам од кога је.

Пѣснь Его Высоко-Благородію Господину Еѵгенію отъ Гъурковичь народныхъ школъ верховному управителю всерадостно принешенна Саввомъ Іоанновичь. У крал. всеучил. Пешт. Правъ II. л. Слышательемъ. У Пешти Писмены Іос. Баймела 1841. (Хексам. и пентам. 4. $^1/_2$ таб.)

1844.

Петар Петровић, Његош.

Три дана у Тріесту у мѣсецу Януарію 1844. У Бечу у штампаріи єрменскога манастира. 8-ина 6 стр. (Стихови.)

1847.

Прегледъ цѣлога счетоводнога состоянія кньижевнога содружества Матице Сербске съ концемъ године 1847. У Будиму, писмены крал. Свеучилишта Пештанскогъ. На 8-ни.

Вукићевић Никола Ђ.

Слово Надгробно Димитрію Вукичевићу, свршившем правдословне и богословске науке, кои є 29-ог Юлія 1847-ме године буйном кишом однешен у Дунав, и у беснећим тога волнама скончао се у 24-ой години дѣятелног свог живота. Сачиніо и о задушницама покойника 6-ог септ. И. Г. (индикта господњег) у Сомборской свето-георгіевской цркви говоріо Никола Ђ. Вукичевић, у кр. Свеучилишту Пештанском мудролюбія слушатель. Пешта, писмени Іосифа Баймела 1847.

1848.

Публикација мађ. министра унутр. послова Вартоломија Семере граничарима под 30. мај. 1848. Печатня Іов. Каулицій, у фолију 2. стр.

Вели, да тачке 5-ог §. чл. закона од дијете, год. 1844 држане, дају право пограничним регементама и Шајкашком баталиону бирати посланике на земаљски сабор; тумачи који могу бити бирачи, и наређује да бирачи на дан избора дођу без оружја. Превод је ове публикације од Косте Богдановића, као што се види из језика: „опредѣленіе начина избора оставля отвѣтственномъ министеріуму —“ „магистратъ, кой є одовудъ отвѣтственно упућен и т. д.“ Богдановић се на свом „Вѣстнику 1848“ потписивао „отвѣтственный учредникъ.“

Стојан на стр. 265. своје „Библиографије“ под бр. 1348 наводи дело „Изступленія М. Светића“ па вели: „Штета те се не зна писац.“ И то је писао Коста Богдановић.

Господину грофу, и великомъ жупану Темешкому Петру Чарноевичу. Публикација мађ министра унутр. послова Вартоломија Семере, издата у Буда-Пешти маја 30. 1848. У фолију 1 л.

Вели, да је одређен земаљски сабор на дан 2 јула, по чему треба да се обави избор посланика и за границу, за слободне општине и Шајкашки Батаљон.

Кралѣвъ Совѣтникъ толкує народу нове законе 1848. 8-ина 16 стр. Писмени І. Баймела.

Обществу Новосадскомъ Прокламација Берталана Семере, мађарског министра унутрашњих послова, издата у Буда-Пешти 19. Мая 1848, а „обнародована у обштой скупштини и сваком се за испунѣнѣ и управлянѣ издає $^{24}/_{12}$ Мая 1848 у Новом Саду.“ У фолију 1 л.

Иште, да се у смислу министарске президијалне наредбе од 16 мая т. г. „редови народнѣ гарде съ одушевленнымъ синовма испуне,“ и да се позове сваки прави грађанин, да принесе жртву на олтар отаџбине. Нарочито ће — вели се ту — бити нужно, да варош наименује одбор, који ће прилоге примати, а прима се готов новац, адиђар, оружје, храна, чоха, платно и све што се лако може у новац претворити.

Прокламација мађ. министра унутр. послова Вартоломија Семере јуначким граничарима под 30. мај. 1848. у фолију 1 л.

Тиче се и опет избора посланика за земаљски сабор.

Прокламација Петра Чарнојевића грофа темешког. вел. жупана и краљ. комесара Новосађанима, издата у Петроварадину 22 (10) јула 1848. У фолију 2 стране.

Опомиње народ да престане од побуне; народу се ту дају епитета: „Жалостни синови!“ — „Песрећни санародници“ итд. веки се, да „су народность и войводовина и патріаршество Србско само згодне ћупріє за туђу цѣль употреблѣне“, савез с Хрватском и с баном хрватским каже се, да је „преухитрено учинѣнъ,“ а на скупштини карловачкој од 1. маја вели, да је „све на песку основано.“ По мислима, по језику и правопису види се, да је у писању ове прокламације Хаџић-Светић водио кр. комесару руку.

Славни Народе, мила Браћо Србска! Прокламација Петра Чарнојевића, грофа темешког и великог жупана, пуномоћног краљевског комесара, издата у Петроварадину 27 маја (9. јуна) 1848. У фолију 1 л.

Препоручује мир и слогу, обећавајући да ће укинути преки суд за Нови Сад. — И ово је из пера хаџић-светићева.

Сограђани! Прокламација грофа Лудвика Баћаније, Гаврила Клаузала, Франца Деака, грофа Стефана Сечењије, Берталана Семере и барона Іосифа Етвеша. „Данно у Буда-Пешты 19 мая 1848,“ а „оглашено у обштой скупштины слоб. крал. вароши Новосадске 24 мая 1848. лѣта држаной.“ У фолију 1 л.

Ту се јавља да је краљ Фердинанд из ненада оставио Беч и упутио се к Инсбруку, а није хтео „међу своје верне Мађаре,“ као што су они то желели. Даље се „сограђанима“ препоручује, да избегавају сваку неслогу, а да ће се дијета сазвати 2 јула.

Храбри Граничари и Шајкаши! Прокламација Петра Чарнојевића грофа темешког и великог жупана, пуномоћног краљевског комесара, издата „у Петроварадину 27 Мая (8. Юнія) 1848.“ У фолију 1 л.

Ту се вели, да све роботе царске од сад са свим по целој граници и шајкашком баталиону престају, да сваки граничар од своје земље, од које се до јако сматрао само као уживалац, постаје потпуни господар, с којом слободно може располагати, и да сваки своју децу без икаквог ограничења може давати на науке, трговину, занате и др. За то се Гра-

ничари и Шајкаши позивају да с пуним поверењем приступе краљевском комесару, а од њих се ништа друго не иште но да остану верни.

И ова је прокламација проистекла из пера Іов. Хаџића-Милоша Светића.

Дѣянія скупштине народа Войводовине србске отъ 25 Септемврія г. 1848 у Карловцы торжествоване. Фол. стр. 20.

Остраг је забележено: „Брзотискомъ Народнѣ Печатнѣ Дра Дан. Медаковића.“

На првом је месту „Слово коимъ є св. Патріархъ народну скупштину отворіо у Карловцы 27 септемвріа 1848.“ Даље долазе записници, који су и штампани онако, како се записници пишу, т. ј. на левој половини листа предмет већања. на десној закључак о њему. Свега има VI записника (од VI седница). Последња је седница била 2 окт. 1848. Потпредседник је био пок. владика Јевђеније Јовановић, бележници: др. Милош Радојчић и Ливије Радивојевић.

У Европи Єзыку свакомъ на похвалу. У М. Ѳерезіополи. Писмени Карла Биттерманна. 1850. 8-ина, 2 листа.

Стихови. На крају потпис: I Вуичъ.

1850.

Привремене наредбе о устроєню правосудія у Угарской, I. попунителный свезакъ. У Бечу писмены ц. кр. дворне и државне печатнѣ. 1850. Вел. 8-ина стр. 42.

С приложеном таблицом земљишне и записне књиге.

1851.

Догоћай Свѣтомила, и нѣгови родителя, Миловида, и Абакаа, печатанъ у Москви 1780 године. а на србскій єзикъ преведенъ 1850. Посвећенъ Высокородной Госпожи Анни, рођеной Коньович, супруги Высокородногъ Господина Исидора Николичъ Ц. к. надповѣреника окружія Бачко-Бодрогскогъ, Торонталскогъ и Вршачкогъ великогъ Жупана, трошкомъ родолюбивогъ Павла Коньович Грађанина Сомборскогъ. У Суботици, Писмени Карла Биттерманна. 8-ина 57 стр.

Содержаніе свію частій сербскогъ Лѣтописа отъ године 1829—1850. Трошкомъ Матице Сербске у Будиму писмены Крал. свеучилишта Пештанскогъ 1851. 8-на 64 стр.

1856.

Нинковић Петар. Надгробно слово Ц. кр. подполковнику Графу Павлу Бранковићу одъ Подгорице кои се у Новомъ Саду 13. Юлія 1856 у 78-ой год. свога живота престав о, говоріо Петаръ Нинковићъ Профессоръ Гимн. Новос. Штампано трошкомъ родолюбивогъ Србина Јосима Мачванскогъ. У Новомъ Саду. Кньигопечатня Дра Дан. Медаковића 1856. 4-ина 6 стр.

1857.

(Милетић Светозар.)

Господину Јовану Хаџићу—Милошу Светићу — о светом Іовану 1857 од млађе музе. Печатано код Др. Дан. Медаковића у Н. Саду. 8-ина 1 стр.

Стихови (сонет). Штампано без имена певчева, али се зна да је од дра Светозара Милетића.

Рајковић Ђорђе.

Нѣгову Высокопреосвештенству, највисокодостойніємъ Господину, Господину Платону Атанацковићу, православномъ Владици Н. Садско-Бачкомъ, Сегединскомъ и Єгарскомъ; преизяшт. ц. к. Леополдовогъ ордена Комендатору; „императорскаго общчества исторіи и древностей Россійскихъ при имп. Московскомъ университетѣ", отечественогъ музеума у Ческой, Србске Словесности у Србіи, и осталы учены друштва члену, новога 1857 лета поздравлѣ. У найвећемъ страхопоштованю поднешено одъ Ђорђа Райковића, Н. Садск. главно-народ. шк. III. разр. учителя. У Новомъ Саду 1857, печатано код дра Дан. Медаковића. 4-ина 5 стр. (Стихови.)

1858.

Радости поздрави у поштанской Кньижицы, 1858. Съ найвећимъ страхопочитаніємъ поднешени одъ Димитріа Димшића писмоноше у ц. кр. Пошти Новосадской. У Новомъ Саду 1858. кньигопечатньомъ I. Каулицій. 8-на 8 стр.

Слово на гробу Димитріа Вуковића, народногъ секретара, говорено у Карловци 3 марта 1858. 4-ина 2 л.

Лазић Стеван.

Поздравъ Нѣговоме Высокопреосвештенству, Высокодостойнѣйшемъ Господину Сергію Кађанскомъ, на данъ посвештеня. Одъ Стефана Лазића, гимназіє професора. У Карловцы.

Писмены Типографіє Митрополитско-Гимназіалне. 1858 4-на 7 страна.

1859.

Државна служба и државне слугє У Бечу. Печатня єрменскога манастира 1859. 8-ина 89 стр.

Непознати писац у предговору, написаном „на Тодорову Суботу 1859 год. у Београду,“ вели да је ова књижица „уломакъ изъ пространіи штудія на полю административне политике, съ непрестанимъ погледомъ на Србію.“

По свему се види да је вешто перо писало ову књижицу — мисли јасне, стил прекрасан.

Послѣдованіе молебнаго пѣнія ко Господу Богу нашему, за Імператора, воинство, и за люди єго совершаемаго во время брани противу супостатовъ напечатася благословеніємъ Святѣйшаго Патріарха Сербскаго, Болгарскаго и цѣлаго Іллvріка, Господина Іосифа. Въ Карловцѣхъ. Писмены Митрополітско-Гvмназіалныя печатни 1859. Вел. 8-ина, 15 стр.

Црꙗв. словима.

1860.

Лупулов Петар.

Історіа о последнѣмъ разореню святаго града Іерусалима съ россіискогъ єзыка преведена на србски и съ различитима примѣчаніяма увеличествована Петромъ Лупуловъ, бывшимъ пограничны србски и романски Школа Діректоромъ. У Темишвару 1860. Брзотискомъ Ферка и Комп. у Тамишвару. На 8-ни 50 ср.

Бугарски Ђорђе. Неколико речи при погребу Анне Станковичь, супруге Г. Косте Станковића Грађанина и купца Карловачкогъ, говорено Георгіємъ Бугарскій, уч-никомъ VI. разреда 15. Окт 1860. У Карловцы Митрополітско-Гимназіална Типографіа 1860. 8-ина 4 листа.

1861.

Жертва благодарности прелюбезном народу Србском у послѣдним тренутцима живота свога, или разглаголство повѣстио-каноническо о калуђерима, грчким, руским, бугарским, србским и влашким, и о њовим каноническим дужностима, а и о злоупотребленьима, коя би се имала чрез славни народ србски

и влашки по канонима двигнути, сочинѣно у сво'ой девето-годишнѣга удара горкой болѣсти и на самртной постели године христове 1848 и исто као принос захвалности безсмртном-Богу и Богородици, славном народу србском и любезной у Христу браћи, Свештеницима Србским, руским, влашким. грчким и бугарским, од истока до запада находећим се, посвећено од Атанас'а Влаовића, пароха нѣгда црквій србских Сегединске свето-николаевске, Пештанске свето-георгиевске, и Старо-Бечеиске светога Іоана претече, и чест. консисторие Будимске сосѣдателя; За тим пак а. є. м. цркве римокатоличке Калочке свештеника и капитулске знамените библиотеке предстойника а при том с. с. наука и философие доктора, и при свеучилишту Пештанском факултета философическог садружественог члана. Са подлиног рукописа под овим насловом и на латинском єзику сочинѣнога преведено на србски єдним родолюбцем, ком є исти рукопис као аманет од породице сочинителѣве предат. У Загребу 1861. Брзотиском Драгутина Албрехта. 8-ина 32 стр.

Преводник је ове влаовићеве брошуре Урош Милутиновић, садањи прота митровачки, који је писао и брошуру „Србин усред светилишта свог Іерархіе Карловачке (1848),“ а тако исто и „Глас савѣсти Народу Србском (1863).“

Машировић Самуило. Слово при погребу Блаженогъ Патріарха Іосифа у соборной цркви карловачкой 9. Декемврія 1861 изговорено Самуиломъ Машировићемъ Епископомъ Темишварскимъ У Новомъ Саду. Кньигопечатня Епископска 1861. 8-ина 16 стр.

Одек Србобранског срца Њиовом Високопреосвящтенству Високодостойнѣйшему Господину Епископу Платону Атанацковићу на великодушном дару за напредак и Развитак Србства У Новом Саду Епископска кньигопечатня 1861. 4-ина 2 л.

На крају потпис: Нестор пл. Миковић у име обштине Србобранске.

Сузе над гробом Аце Стойнића ученика шесте класе на вел. Гимназіи Карловачкой, кои се є 6. Іан. 1861. у Мартинци на майчином крилу у 19 години млађаног живота свога преставио, од саученика и приятеля нѣгови проливене. У

Карловцы Тvпографіа Митрополітско-Гvмназіална 1861. 8-ина два листа.

Уз чокорово мото:

„Дакле насъ остави
Садругъ нашъ башъ правый,
И друштва намъ уже
Грозна смрть разтрже.“

Ово „нашъ башъ,“ а особито поетичко „уже“ изгледа као иронија код овако жалосне прилике!

Југославенске тежнѣ. Мисли о садаљимъ покретима у Херцеговини, Босни и Црной Гори, са краткимъ описомъ историчногъ, политичногъ, друштвеногъ, верозаконскогъ и воєногъ станя овихъ земаля. Преводъ съ немачкогъ. Друго изданѣ. У Земуну 1861. Печатао и издао І. К. Сопронъ. 8-ина 28 страна.

1862.

Чокор Јулијан (пре Јован).

Песма Нѣговой Ексцеленціи Преосвештеномъ Господину Самуилу Маширевичу, православномъ Епископу Темишварскомъ, Нѣг. ц. кр. и апостол. Величества дѣйствителномъ Тайномъ Советнику и проч. кадъ є као адміністраторъ Србске патріаршиіе у Карловце Сремске, дне 4. марта 1862. дошао. Одъ Юліана Чокора, Патріарш. Синђелла и Типографіе Митропол. Гимназ. Управителя. У Карловци. Митрополітско-Гимназіална Тvпографіа. 1862. На 4-ни 4 листа.

Десетосложни стихови.

Путник. Лист за умну и душевну забаву І. свеска. Са две слике. Трошком Игњата Фук а, књижара у Новом Саду. — У Н. Саду, печатња Игњата Фукса 1862. 8-на 44 стр. (Уредници су били: Јаков Игњатовић, Ђ. Натошевић и Ђ. Рајковић.)

1863.

Новић Јоксим Оточанин. Платонида за годину 1863. дне 18. Студња. Од Јоксима Новића Оточанина. У Ново-Саду. Епископска печатња 1863. 4-ина 9 стр.

Песник управо рећи ропски хвали владику Платона Атанацковића, називајући га озбиља „апостолом“.

Апостола Платона сад цјевам
Од Сомбора поносита града,
Бачванина и т. д.

Почешће вређају ухо елизије, као:

Да г' на земљи има потребнога —
Кад му г' некад ваља толковати.—
Без науке не разумљујући г'.

Особито се често сусретамо с речима: уман, умље и надумље, као:

Сад сам уман да вам пјевам умље —
Што је глава умље по врлини —
Кад му није у помоћи умље —
Шта би с духом, шта с умљем у глави —
Кол'ко глава толико и умља —
Пуца срце, умље проклиње се —
Осим умља и земаљским благом;

а мото је:

Умље царује.
А благо је уз умље право благо.
И опет:

Понекад се и надумље нађе —
Кад му сине радино надумље —
Пак те дивно надумљем дарива —
Угледај се и богат и уман итд.

Стихови су и иначе суха проза: ни искрице у њима од духа, којим су спеване „Лазарице!“

1864.

Монашевић Андрија. Слово на опелу Ђорђа Секулића бывшег професора и слушателя медіціне. Говорио Андреј Монашевић свештеник. У Н. Саду брзотиском еписк. књигопечатнћ 1864. 4 3 листа.

Именослов частника и чиновника славне сремске жупаније заједно са назначењем свију обштина, пустара и православни манастира по срезовима раздељеним, у 1864 години. Епископска печатња у Н. Саду 1864. На 8-ни 12 стр.

Лазић Стефан.

Поздрав Нћговом Високопревосходителству Високопреосвештеном и Высокодостойном Господину Самуилу Маширевићу, православном патриарху Србском, Архиепископу карловачком, свега православног у Аустріиской држави наодећег се народа Митрополиту, Нћговог ц. к. и Апостолског Величества дћйствителном тайном Советнику, и пр. и пр. приликом све-

чане инштaлације на Преображење 1864 од С. Лазића У Новоме Саду. У печатњи Игњата Фукса. 1864. На 4-ни 3 листа.

Написано је у стиховима.

1866.

Живковић Василије.

Надгробна беседа Маріи Драгичевића грађанки панчевачкой † 29. августа 1866. Књигопечатња А. Сибенхара у Панчеву. На малој 4-ни 2 л.

Повторный запѣвъ надъ азбукомъ, сложенъ старцемъ Миркомъ. У Новосаду, Епіскопска штампарія 1866. 8-на 14 стр.

1867.

(Атанацковић Платон.)

Друга књига о єзыкословію и читаню за Србска народна училишта у Аустрійскомъ царству. Круто везана и съ леђма у платну 50 новч. У Бечу. У ц. кр. накладн училиштныхъ књига 1867. На малој 8-ни стр. 334.

Једно од више пута штампаних издања.

ЕСТЕТИЧКИ ОДНОШАЈИ
ВЕШТИНЕ КА ПРИРОДИ.

(Наставак и крај.)

1. „Лепо у природи није преднамерено; већ по томе једном оно не може бити тако ваљано, као лепо у вештини, што се прави преднамерено“. — Заиста мртва природа не мисли о лепоти својих производа, као што дрво не помишља на то, да су његови плодови слатки. Но тим не мање ваља признати, да наша вештина до данашњег дана не могаше створити ништа ни налик на неранџу или јабуку, да и не говоримо о раскошним плодовима тропских земаља. истина је, преднамерени предмет бити ће по преимућству бољи од непреднамереног, но само тада, кад су силе произвођача равне. А силе човечије далеко су слабије од сила природе, посао је његов необично груб, неспретан, глотан у сравњењу са пословима природе. И по томе у производима вештине слабост у извршењу претеже, и јако претеже преимућство преднамерености. При том непреднамерена је лепота само у природи неосетљивој, мртвој: птица и животиња већ се старају за своју спољашност, непрестано се гладе; готово све воле чистоту. У човека лепота ретко да је са свим непреднамерена: брижљивост о својој спољашњости необично је силна у нас свију. Разуме се, ми овде не говоримо о вештачким средствима дотеривати лепоту, него подразумевамо постојана старања о спољном изгледу, што сачињавају део народне игијене. Но ако лепота у природи у строгом смислу не може се назвати преднамереном, као и остала родна сила природе; то с друге стране не може се казати, да природа у опште не ради о томе да произведе лепо; на против, понимајући лепоту као пуноћу живота, ми ћемо морати признати, да све стрмљење и радња око живота, што прониче

сву природу, јесте уједно и стрмљење, радња око тога да се произведе лепо. Ако ваља у опште да гледамо у природи не цели, него само последње резултате, и по томе ако и не бисмо могли назвати лепоту цељу природе, то не можемо ипак назвати лепо битним резултатом, око произвођења којега напрежу се силе природе. Непреднамереност (das Nichtgewolltsein,) несвесност те тежње ни мало не смета њезиној реалности, као што несвесност геометричке тежње у пчела, несвесност тежње за симетријом у силе растења, ни мало не смета правилности шестокутне направе ћелијица медногa саћа, симетрији две половине листа. [27]

II. „Од непреднамерености лепоте у природи долази то, што се лепо ретко находи у природи.“ — Но кад би у ствари и било тако, његова реткост била би жалосна само за наше естетичко чуство, а никако не би она умаљавала лепоте оне мањине појава и предмета. Драги камен као голубиње јајце налази се врло ретко; љубитељи бриљанта могу с правом жалити о томе, а сви се у том и слажу да су ти врло ретки каменови прекрасни. Но жалбе на реткост лепога у природи нису са свим на свом месту; најпосле није истина, да лепога у природи има толишно мало, као што трвде немачки естетичари. Лепога величанствених предела има врло много: има крајева, где на њих наилазиш на сваком кораку, н. пр. да не говоримо о Швајцарској, Алпима, Италији, указаћемо на Финландију, Крим, обале Дњепра, па и брегове Волге. На величанствено у животу човечијем не наилази се сваки час; но тешко да би човек пристао на то да га и буде више: велики тренутци живота по све скупо стају човека, изнуравају га; а коме је потреба да их тражи, и има снаге да сноси њихов утицај на душу, тај може наћи прилике за узвишене осећаје на сваком кораку: пут јунаштва, самопрегоревања и узвишене борбе са ниским и шкодљивим, с бедама и пороцима људским ником није препречен и ускраћен никада. И било је увек свугде хиљадама људи, чији сав живот састојаше се из непрекидна реда узвишених чустава и дела. То исто ваља казати и о занимљиво-давним тренутцима у човечијем животу. У опште не може се човек тужити на његову реткост; с тога што од самога човека зависи, до каквог ступња

је живот његов испуњен лепога и великога[28]. Живот је тако пространи многостран, да ће у њему човек наћи вазда довољане свега, за што осећа силну и праву потребу. Празан и бљутак бива живот само у бљутких људи, који се размећу с чуствима и потребама, а у самој ствари нису кадри имати никаквих особених чуства и потреба. То је с тога, што дух, правац колорит живота човечијег зависи од карактера самога човека: од човека не зависе догађаји живота, но дух тих догађаја зависи од његова карактера[29]. На завршетку ваљало би се објаснити о томе шта се специјално назива лепотом, разгледати питање о томе, до којег је ступња редак појав женска лепота. Но као да то није са свим уместно у нашој расправи; ограничићемо се само примедбом, да готово свака жена у цвету младости чини се већини да је ‚лепа[30] с тога овде би било можно говорити ваљада о естестетичком чуству, које у већине људи није кадро просудити лепоту, а не о томе, да је лепота редак појав. Људи лепа лица никако нема мање, него људи добрих, умних и т. д. А како да се објасни жалба Рафаила на недостатак лепотица у Италији, класичноме крају лепоте? врло просто; он је тражио најпрву лепоту а најпрва лепота за цело је једна на целом свету — па где да је човек нађе? првостепенога у својем роду свагда је врло мало, из врло простог узрока: ако га се накупи много; то ћемо га ми опет разделити на класе и назвати првостепеним оно, чега има само две три јединке; за све остало рећи ћемо да је другостепено. И у опште ваља рећи, да је мисао, као да се „лепо ретко находи у природи“ основана на збрки појмова „потпуно“ и „најпрво:“ потпуно величанствених река има врло много, прва међу величанственим рекама за цело је једна; великих је војвода много, највећи војвода биће на свету један ма који од њих. Обично мисле: ако има или може да буде предмет X, да је већи од предмета А, који је мени пред очима. то је предмет А мали; но људи само тако мисле, а не осећају тако у самој ствари и, нашавши да је Мисисипи величанственија од Волге, ми ћемо и даље једнако држати да је и Волга величанствена река. Обично се каже, да ако је један предмет већи од другога, то је преимућство првога недостатак другога: никако није; у самој

ствари недостатак је нешто позитивно, а не потиче из преимућства других предмета. Река која има на неким местима само по једну стопу дубине, не узима се по томе да је мала, што од ње има далеко дубљих река; она је мала без сваких сравњења, сама по себи, мала је по томе, што није удесна за пловидбу лађа; канал, који има тридесет стопа дубине не зове се мали у убичном животу, с тога што је удобан за пловидбу лађа; никоме не пада ни на памет да за њ каже да је мали, и ако је сваком извесно, да Па де Кале далеко га превазилази дубином. Апстрактно математичко сравњење није поглед истинскога живота. С тога, нашавши да је предмет X лепши од предмета А, ми у обичном животу никако нећемо престати сматрати да је леп и предмет А. Узмимо, да Отело има већу вредност од Макбета, или Макбет од Отела — не гледећи на превасходство једне од отих трагедија над другом, оне обе остају лепе. Лепоте Отела не могу се узети за мане Макбета и обратно. Тако ми гледимо на производе вештине. Ако тако исто треба гледати и на лепе појаве у природи, то ћемо се много пута уверити да је лепота једнога појава беспрекорна, и ако је лепота другога још већма беспрекорна. И у самој ствари, зар има да ко каже да Италијанска природа није лепа, и ако је природа Антилских острва или источне Инђије далеко богатија? А само с таке тачке посматрања, којој нема потврде у истинитим чуствима и суђењу човека, може естетика да тврди, да је у природи, на свету лепота редак појав [31].

III. „Лепота лепога у природи прелазна је“ — слажемо се; но зар је за то мање лепа? А осим тога то није увек ни истина: цвет до душе брзо увене, но човек остаје дуго леп; па може се рећи, да људска лепота траје управо дотле, док је год воља човеку, коме се она допада. Чини нам се, да не би са свим одговарало карактеру наше расправе упуштати се у потанко доказивање тога тврђења; с тога ћемо само да кажемо то, да лепота свакога појаса јесте и ваља да буде зарад тога истога појаса; и никако не квари се армонија, ни мало није противно естетичким потребама тога појаса, ако његова лепота вене заједно с њиме — у потоњих биће своја нова лепота, и ту се нема нико ни на што тужити.

Можда би било неумесно такође овде се упуштати у потанко доказивање тога, да је жеља „не остарити“ — фантастичка жеља, да у самој ствари стар човек и хоће да је стар, само ако је провео живот уредним начином, и ако не припада броју људи површних. Но то је јасно и без потанких доказа. Сви ми „с тугом“ сећамо се детињства, говоримо кадшто, да „камо срећа да се на ново пренесемо у оно срећно време:“ но тешко да би ико пристао у самој ствари да се претвори у мало дете. То исто ваља казати и у погледу на тужбе о томе, да је „прошла лепота наше младости“ — те речи немају стварнога значаја. ако је младост прошла колико толико уредним начином. Преживљено било би досадно преживати на ново, као што је досадно слушати по други пут анегдоту, ма да је она како учинила нам се била занимљива први пут. Ваља разликовати прве жеље од фантастичких жеља, које по све и неће да их човек задовољи; така је и мнима жеља, да лепота у природи не увене. „Живот јури у напредак, и носи собом лепоту природе у својем току,“ говоре естетици; — истина; но заједно са животом јуре напред, т. ј. мењају се у својој садржини, наше жеље, и следствено фантастичке су жалбе о том. да лепога појава нестаје — њега нестаје но што је свршио свој посао, доставив толико естетичке насладе, колико доста бејаше за данашњи дан; сутра ће бити нов дан, с новим потребама, које само може задовољити нова лепота. Кад би лепота у природи била непокретна, и неизменљива, „бесмртна,“ као што су ради естетици, она би нам се досадила, дотужала. Жив човек не воли непокретности у животу; по томе њему се врло брзо и досади tableau vivant што искључни поклоници вештине воле, него живе сцене. Но по њиховом мишљењу лепота треба да је и једнообразна у својој вечности. а не само вечна; по томе против лепога у природи подиже се нов прекор:

IV. „Лепо у природи није постојано у својој лепоти“ — но на то ваља одговорити оним истим питањем, као и пре: — зар то смета њему да буде лепо за време? Или је предео мање леп с јутра и об дан с тога што ће лепоте његове да нестане за време са западом сунца? И опет ваља рећи, да по већој чести тај прекор није на свом месту; узмимо,

да има предела, чије лепоте нестаје заједно са пурпурним обасјањем рујне зоре; но већи део лепих предела лепи су при сваком осветљењу; и ваља додати, да није никаква лепота онога предела, који је леп само у известан тренутак, а не кроз читаво време, док траје, „кадшто физиономија изражава сву пуноћу живота, кадгод она не изражава ништа“ — не стоји; истина је то, да кадшто физиогномија је необично изражајна, кадшто је опет далеко мање изражајна; но здраво су ретки тренуци, кад је физиогномија човечија, на којој се види умност или лепота лишена изражаја: умно лице и у сну остаје лепо; а хитра промена положаја на лицу изражајном додаје му нову лепоту. Са свим тако исто разноликост положаја додаје нову лепоту живоме суштаству. Врло често бива и то да једино та околност, што нестане лепе слике баш и сачињава њезину драгоценост за нас: „група војника у боју кад се туку лепа је; но кроз неколико тренутака она се поквари — а шта би било да јуначка чарка траје по читав дан и ноћ? нама би се досадило гледати, и ми би смо отишли, као што то бива често у животу. Чиме се обично завршује естетички упечатак, под чијим упливом држи нас по сахата и сахат слика непомична „вечито лепа,“ довека не измењљива у својој лепоти? — тим, што ми сами одемо од ње, не дочекавши, док нас „не отера од наслађивања“ мрак ноћни.

V. „Лепо у природи лепо је само по томе, што ми гледимо на њега управо са оне тачке посматрања од куд оно изгледа лепо.“ — На против, много чешће се догађа, да је лепо лепо са свију тачака посматрања; тако, н. пр. прекрасни предео по већој чести је леп, гледали ми на њ ма с које стране, — до душе, он је у већој мери леп само с једне тачке посматран — но шта ће бити? и на производе живописања ваља гледати с извеснога места, ако смо ради, да нам се они покажу у свој својој лепоти. То је последица закона перспективе, на које се једнако мора пазити и наслађујући се лепим у природи и лепим у вештини. У опште, као да се може казати, да су сви разгледани прекори лепоме у природи преувеличани, а неки по све нису на свом месту; да нема међу њима ни једнога, који би пристао за све врсте лепога. Но ми не разгледасмо још најглавнијих, најсушнијих

мана, које естетички погледи што владају находе на лепом у убичном животу. Довде прекори бејаху управљени на то, да лепо у природи није довољно за човека; сада долазе изречни докази, да лепо у природи, управо говорећи, не може се ни назвати лепим. Доказа тих има три. Разгледајмо их, почевши с мање јакога и мање општега.

VI. „Лепо је у природи или група предмета (предео, група људи,) или један предмет за себе. Ма каква случајност квари у природи групу, што се чини лепа, уносећи у њу стране ненужне предмете, који сметају лепоти и јединству целине; она квари и оделити предмет који се чини да је леп, кварећи неке његове делове: пажљиво разгледање показаће нам увек, да поједини делови неког природног предмета, који изгледа леп, никако нису лепи.“ — Овде се опет сусретамо с мишљу, да је лепота савршенство. Но та је мисао само честична примена опште мисли, да се човек у опште задовољава само математичким савршенством; но није тако, практични човечији живот убеђава нас да он тражи само приближнога савршенства, које изражавајући се строго, не би ни требало да се зове савршенством. Човек тражи само ваљано а не савршено. Савршенство захтева само чиста маметика, јер и сама примењена математика задовољава се приближним количинама. Тражити савршенства у ма којој сфери живота — показује чисту, болесну или пусту фантазију. [32] Ми смо ради да дишемо чист ваздух; но примећавамо ли ми, да апсолутно чиста ваздуха нема нигде и никада? Ми хоћемо да пијемо чисту воду, но не апсолутно чисту воду: савршено чиста (дистилована) вода и неслатка је за пиће. Ти су примери сасвим материјални, не? Навешћемо друге: да ли је икоме пало на памет да каже да је незналица онај човек који не зна свашта? Није, ми и нетражимо човека, који би знао све; ми тражимо од ученог човека, да он зна све што је главно, битно, и да зна врло много. Зар ми нисмо задовољни, н. пр. историчким делом, у ком нису сва питања одлучно објашњена, све ситнице потанко наведене, ни сви погледи до једнога као и речи писца апсолутно истините? не, ми смо задовољни, врло задовољни, кад су у њој разрешена главна питања, кад су наведене преко нужне ситнице, кад

су главне мисли писца добре, и само кад у његовој књизи има врло мало неистинитих и неспретних објашњења. (Ниже ћемо видети, да у кругу вештине ми се тако исто задовољавамо приближним савршенством.) После тих указања можемо рећи, не бојећи се јакога противречја, да и у области лепога у обичном животу ми се задовољавамо тиме, кад наиђемо на врло ваљано, но не тражимо математичног савршенства, које не подноси никаквих, ни најмањих мана. Да ли икоме пада на памет да каже да предео није леп, ако негде на њему расту три џбуна, а боље би било да расту два или четири? По свој прилици још никоме од људи којима се допада на мору, није дошло у главу, да би море могло бити лепше, него што је; а ако на море погледамо математски строго, то оно има мана и прва му је мана — није равно, него је пупчасто. Истина та се мана не види, њу не може опазити око, него се то израчуна; но томе може се додати, да је смешно и говорити о такој мани, коју је немогуће уочити, о којој се може само знати — но таке су већим делом и мане лепога у природи: њих не можеш видети, оне се не осећају, за њих се дознаје испитивањем, а не гледањем. Не заборављајмо, да чуство лепога има посла са оком, а не с науком: што се не осећа, тога нема за естетичко чуство. Но јесу ли заиста мане лепога у природи по већој части неосетне за око? У том нас утврђује опит. Нема човека, одареног естетичким чуством, који није наишао у животу на хиљаду људи, појава и предмета, који му се учинише без прекора лепи. Но шта је особито важно, ако се на лепом предмету и примете мане за око? Свакојако оне нису ни мало важне, ако, и покрај њих, предмет и даље буде изгледао леп — ако су пак важне, предмет ће бити наказан, а не леп. [33] А што није важно не вреди ни да се о њему говори. И заиста, естетички здрав човек не окреће на то главе. — Човеку, неспремљену специјалним изучењем најновије естетике, бива чудно кад чује за други доказ, који се наводи у потврду тога, да тако звано лепо у природи не може бити лепо у пуном смислу речи.

VII. „Природни предмет не може бити леп већ с тога, што је предмет жив у којем се свршује природни процес живота са свом својом грубошћу, са свима својима неестетич-

ким ситницама.“ — Тешко да је могуће себи представити виши ступањ фантастичког идеализма. Како, зар живо лице није лепо, него да је лепо у лику или кад је фотографисано? и за што то? за то што на живом лицу неизбежно имају свагда матернјални трагова животног процеса; за то, што, погледавши на живо лице кроз микроскоп, ми ћемо ваљада видети на њему зноја и т. д. Како, зар живо дрво не може бити лепо за то, што по њему миле вазда мале бубице, инсекти, што се хране његовим лишћем? Чудно мишљење, које не треба ни обарати: шта мари моје естетичко око за оно, што не види? може ли имати каква год уплива на моје чуство она мана, коју моје чуство не осећа? Ради опровргнућа такога мишљења није нужно наводити истину, да је чудно и тражити таких људи, који не би пили, ни јели, и не би имали воље умивати се и преоблачити кошуљу. Задржавати се око таких захтева са свим је бескорисно. Боље разгледати једну од оних идеја, откуд поniче тако чудан прекор лепоме у у природи, идеју што сачињава један између основних погледа естетике што влада. Ево те мисли: „Лепо није сам предмет, него чиста спољашњост, површина, чисти облик (форма, die reine Oberfläche) предмета.“ Неоснованост тога погледа на лепо показаће се кад разгледамо извораe, откуд он поniче. Лепо пре свега видимо очима; а очи за цело виде само љуску, нацрт, спољашњост предмета а не његов унутрашњи састав. Из тога је лако извести закључак, да је лепо површина предмета, а не сам предмет. Но прво, осим лепога за око, има лепо за ухо (певање и свирка), код кога не може се говорити ни о каквој површини. Друго, и очима не видимо само љуску предмета; у предмета провидних видимо цео предмет, сав његов унутрашњи састав: води и драгим каменовима прозрачност баш и сачињава лепоту. Најпосле човечије тело, највећа лепота на свету, полупровидно је, и на човеку не видимо само површину; кроз кожу просијава тело, а то просијавање тела додаје необично много преласти човечијој лепоти. Треће, чудно је рећи, да и код савршено непровидних тела видимо једино површину, а не и сам предмет: гледање не припада искључно очима; извесно је, да у њему свагда учествује и памет, што подсећа и

сравњује; сравњивање свагда пуни празни облик, који се представља оку, материјом. Човек види предмет где се миче, и ако око само по себи не види мицање; човек види удаљеност предмета, и ако око само собом не види даљине; тако исто види човек материјални предмет, и ако његово око види само празну нематеријалну, апстрактну површину предмета. Други основ за мисао да је „лепо чиста површина, спољашњост," састоји се у претпоставци да се естетичка наслада не слаже с материјалним интересом, који човек има у предмету. Не ћемо се упуштати у разматрање тога, на који начин ваља разумети одношај материјалног интереса за нас у предмету и естетичкога наслађења њиме, и ако би нас тако разматрање убедило, да је естетичка наслада различна од материјалнога интереса или практичнога погледа на предмет, но није му противна. Довољно ће бити указати на сведочанство опнта, да и природни предмет може се учинити леп, не побуђујући материјална интереса: каква ли се себична мисао о користи рађа у нама, кад нам се допадају звезде, море, шума (да не морам при погледу на шуму неопходно помислити, би ли ми она ваљала за рогове на кући?) — каква ли се мисао о својој користи буди у нама слушајући шуштање лишћа и песму славуја? Што се тиче човека, ми га често волимо без икаквих себичних побуда, на себе ништа и не мислећи; тим пре може се он естетички нама допасти, не пробуђујући материјалнога размишљања о нашим одношајима к њему. На послетку мисао о томе, да је лепо чиста форма, потиче понајпре из појма да је лепо чист призрак; а таки појам неопходна је последица одредбе лепога, као да је оно потпуно остварена идеја у одељеном предмету, и пада заједно с отом одредбом.

После дугог реда прекора лепоме у природи, како их изложисмо све општијих и све јачих, ми дођосмо сада до последњега, нај јачег и по све општег узрока, за што реално лепо да се не може рачунати у лепо природно.

VIII. „Оделити предмет не може бити леп већ по томе што није апсолутан; јер је лепо апсолутно." Доказ који се за цело не може побити у кругу појмова философских школа, из којих он изађе, и који оне узимају за апсолутно мерило не само теоре-

тичне истине, но и животних тежња човечијих. Но те системе већ се распадоше, уступивши место другима, које се развише из њих силом унутрашњег дијалектичког процеса, али понимајући живот са свим друкчије. Ограничивши се овим указањем на философску непоузданост погледа, из којега произађе подвођење свију људских тежња под апсолутно, ми ћемо да станемо зарад наше критике на другу тачку посматрања, ближу чисто естетичким појмовима, и казаћемо, да у опште радња човечја не тежи к апсолутном, и ништа о њему и не зна, јер има у виду разне чисто људске цели. У томе се савршено слажу са другим чуствима и тежњама човечијим чуство и тежње естетичке. У природи не наилазимо ни на што апсолутно; с тога не можемо рећи из искуства, какав би упечатак учинила на нас апсолутна лепота; но из искуства знамо бар то, да similis simili gaudet, да по томе нама, створењима индивидуалним, који нисмо кадри изићи из граница наше индивидуалности врло се допада индивидуалност, врло се допада индивидуална лепота, што не може да изиђе из граница своје индивидуалности. После тога даља побијања сувишна су, ваља амо додати, да је ту мисао о индивидуалности праве лепоте развила иста система естетичких погледа, која поставља мерилом лепога апсолутно. Из мисли о томе, да је индивидуалност најсуштније обележје лепога, сама од себе потиче тврдња, да мерило апсолутнога нема ништа са облашћу лепога [33] — закључак који се противи основноме погледу те системе на лепо. Извор сличних противности, којима није кадра увек извити се система, о којој говоримо — јесте збрка у њој ђенијалних закључака из опита и толико исто ђенијалних покушаја (:но који пате од унутрашње нескладности:) потчинити их све априористичкоме погледу који им често противуречи.

Сада су разгледани сви прекори лепоме у природи што су више или мање неумесни, и можемо приступити решењу питања о суштном значењу вештине. По естетичким појмовима, који владају, „вештина има за свој извор тежњу човека да ослободи лепо од мана (што их разгледасмо), које сметају лепоме на ступњу својега реалнога суштаствовања у природи да буде потпуно довољно за човека. Лепо, ство-

рено вештином, просто је од мана лепога у природи.“ Разгледајмо, до ког је ступња у самој ствари лепо, створено вештином, више лепога у природи по томе што је просто од прекора, који се подижу на ово последње: после тога биће нам лако решити, да ли се погледом што влада опредељава како треба постанак вештине и њезин однопај ка живој природи.

I. „Лепо је у природи непреднамерено.“ — Лепо је у вештини преднамерено, то је истина; но да ли у свим случајевима и у свима ситницама? Не ћемо говорити о оним случајевима, да ли вазда, и у којој мери вештак и поета јасно понимају, шта баш хоће да се искаже у њихову производу — бесвесност вештачкога рада одавно је већ постала општим местом о чему сви говоре; но сада је зар нужније јасно изнети на видик зависност лепоте производа од свесних тежња вештака, него много говорити о томе, да у производима правог творачког таланта има свагда врло много непреднамерености, инстинктивности. Како било, обе те тачке посматрања извесне су, и некорисно је овде задржавати се око њих. Но можда не ће бити сувишно рећи, да ни преднамерене тежње вештака (особито поете) не дају свагда права да се каже, да је брига и тежња за лепим била прави извор његових вештачких производа; истина, поета увек гледи да свој посао „уради што боље;“ но то још не значи, да свом његовом вољом и мислима управља искључно или преимућствено брига о уметности или естетичкој вредности свога производа: као што у природи има много тежња, које се находе у међусобној борби и том својом борбом уништавају или кваре своју лепоту; тако и у вештака, у поете има много тежња, које својим упливом на његову тежњу за лепим кваре лепоту неговог производа. Овамо прво иду различне животне тежње и потребе вештака, које му не допуштају да буде само вештак и више ништа; друго, његови умни и наравствени погледи, који му тако исто не даду да радећи свој посао мисли само на лепоту; најпосле треће, идеја за вештачки створ поничe у вештаку обично не услед једне само тежње да произведе лепо: поета, достојан својега имена, обично хоће у своме производу да нам саопшти своје

мисли, своје погледе, своја чуства, а не искључно само лепоту коју ствара. Једном речју, ако се лепота у природи развија у борби с другим тежњама природе, то се и у вештини лепота тако исто развија у борби са другим тежњама и потребама човека који је ствара; ако у природи та борба квари или уништава лепоту, то тешко да она не ће пре њу покварити или уништити у производима вештине; ако се у природи лепо развија под утицајима, њему страним. и који му не даду да буде само лепо, то и створ вештака или поете развија се под упливом множине разних тежња, од којих последица мора бити иста. Ипак ми смо готови пристати на то, да предномерености има више у лепих производа вештине, него у лепих створова природе, и да би у том односшају вештина стала више природе, само кад би њезина предпамереност била проста од мана, којих нема природа. Но чим добија с једне стране преднамереношћу, вештина губи тим истим с друге; ствар је у томе, да вештак, замишљајући лепо, врло често замишља оно што није никако лепо: мало је хтети лепо, ваља умети и израдити га у његовој правој красоти — а колико се вештаци варају у својим појмовима о лепоти. Како их често пута хоће да обмане и њихов вештачки инстинкат, а не само рефлексивни им појмови, који су по већој чести једнострани! Све мане индувидуалности неразлучне су у вештини од преднамерености. [34]

II. „Лепо се ретко сустрета у природи;“ — но зар се чешће оно находи у вештини? Колико сваки дан бива у истини трагичких или драматичких догађаја! А може ли се набројити много у истину лепих трагедија или драма? у свим западним литературама три четири десетине, у Руској — ако се не варамо, осим Бориса Годунова и Сцена из рицарских времена — ни једна, која би стајала изнад обичних; колико се романа свршују у животу! А да ли много има у истини лепих и писаних романа? може бити неколико десетина у Енглеској и Француској литератури, и пет шест у Руској. Шта се може пре наћи: леп предео у природи или на слици? — А што је то тако? За то, што великих поета и вештака има врло мало, као у опште и ђенијалних људи у свакој струци. Ако се ретко у природи догађа срећан слу-

чај зарад појављења лепога или узвишенога, то је још ређи срећан тренутак да се роди и без препрека развије велики ђеније, с тога што је овде нужно да се стеку далеко више срећних околности. Тај прекор против природе још с јачом силом пада на вештину.

III. „Лепо је у природи за време;“ — у вештини оно често бива вечно, то је истина; но не увек, с тога што је и производ вештине потчињен погибли и кварежу од случаја. Грчких лирика нема за нас; нема слика Апела и статуа Лисипа. Но не задржавајући се око тога, пређимо к другим узроцима кратка века врло многих производа вештине, од којих је просто лепо у природи — то је мода и овештање материјала. Природа не стари, на место увелих својих производа она рађа нове; вештина је лишена те вечне способности успроизвођења, обновљења, а међу тим време не пролази крај његових производа без трага. У производима поезије брзо застари језик, и ми из тог једног узрока не можемо се наслађивати Шекспиром, Дантом, Волфрамом тако на тенани, као што се наслађиваху њима њихови савременици. Још је далеко важније то, што у течају времена много којешта у производима поезије постаје за нас непојмљиво: (мисли и навијања, узета од савремених околности, указања на догађаје и лица); много буде увело и бљутко; учени тумачи не могу учинити за потомке све тако јасно и живо, као што је било савременицима; уз то учени тумачи и естетичка наслада — не слажу се; да и не кажемо, да преко њих производ поезије престаје бити доступан за све. Још је важније то што развитак цивилизације, измена појмова кадшто скида сву красоту с производа поезије, а каткад је обраћа и у нешто непријатно или одвратно. На примере не ћемо да указујемо, осим еклога Верђилијевих, најскромнијега од Римских поета. Од поезије прелазимо к другим вештинама. Производи музике пропадају заједно са инструментима, рад којих су били писани. Сва стара музика за нас је пропала Красота старих музикалних производа губи се са усавршењем о р к е с т р а. Боје на живопису врло брзо се излижу и потамне; слике XVI—XVII века одавно су већ изгубиле своју првобитну красоту. Колико је год силан уплив свију тих околности, ипак није до

њих главни узрок пролазности производа вештине — он се садржи у упливу, што га има на њих укус епохе, готово увек у упливу моднога правца, који је једностран и врло често лажан. Мода је учинила да је половина сваке драме Шекспирове неудесна за естетичко наслађење у наше време; мода која се огледа у трагедијама Расина и Корнеља, чини да се ми њима не толико наслађавамо, колико им се смејемо. Ни у живопису, ни у музици, ни у архитектури не може се наћи готово ни један производ, који је постао пре 100, 150 година, а да нам се не би учинио или увео, или смешан, поред све снаге ђенија, што се огледа на њему. И савремена вештина кроз педесет година много пута ће изазвати смешење. 35

IV. „Лепо у природи непостојано је у својој лепоти." — То је истина; но лепо у вештини мртво је непомично у својој лепоти, то је далеко горе. Живо лице може човек гледати по неколико сахата; слика се досади за четврт сахата, и ретки су примери „љубитеља" који би издржали читав сахат пред сликом. Производи поезије живљи су, него ли производи живописа, архитектуре и вајања; но и они нас засите доста брзо. Тешко да би се нашао човек, који би био у стању прочитати роман пет пута једно за другим; међу тим живот, жива лица и догађаји привлаче нас својом разноликошћу.

V. „Лепота уноси се у природу само тим, што гледамо на њу с једне извесне, а не с друге које тачке посматрања" — мисао, која се готово нигда не обистињава; но на производе вештине готово свагда се може применити. Сви производи вештине који не постадоше у наше време и у нашој цивилизацији непромено захтевају, да се ми пренесемо у ону епоху, у ону цивилизацију, која је њих произвела; иначе они ће бити нама непојмљиви, чудни, али не лепи. Ако се не пренесемо у стару Грчку, песме Сафине и Анакреонтове изгледаће нам као израз антиестетичке насладе, по чем су налик на оне производе нашега времена, којих се стиди штампа; ако се не пренесемо у мислима у патријархално друштво, песме Омира саблазниће нас цинизмом, грубом пождрљивошћу, одсуством наравственог чуства. Но Грчки је свет врло далеко од нас; узмимо ближу епоху. Колико ли има у

Шекспира, у италијанских живописаца таких ствари, које разумемо и ценимо само онда, кад се пренесемо у прошлост са њезиним појмовима о стварима! — Представимо пример још ближи нашему времену: Фауст Гетов учиниће се чудан спис оном човеку, који није кадар пренети се у ону епоху тежња и сумња, које изразом служи Фауст.

VI. „Лепо у природи има у себи много нелепих делова или ситница". — А код вештине зар није то исто случај, и још у далеко већој мери? покажите производ вештине, у којега не би се могло наћи мана. Романи Валтера Скота посве су развучени, романи Дикенса готово вазда су сентиментални да већ не ваља и врло често развучени, романи Текереја кадшто (или, боље рећи, врло често) досадни су својом постојаном претенсијом на ироничку простодушност. Но најновији ђенији ретко се сматрају као путевођи у естетици; она по преимућству љуби Омира, Грчке трагике и Шекспира. Омирове поеме су без свезе; Есхил и Софокле по све су сурови и сухи, осим тога у Есхила нема драматизма: Еврипид много кука; Шекспир је риторичан и надувен; вештачки облик драма његових био би потпуно какав треба да је, кад би се у неколико прерадиле, као што је и предлагао Гете. [36] Пређимо к живопису, па ћемо морати признати то исто: против једног Рафаила ретко подижу глас; у свију осталих живописца давно су откривене множина слабих страна. Но и самоме Рафаилу пребацују незнање анатомије. О музици да и не говоримо: Бетовен по све је непојмљив и често дивљи; у Моцарта слаб је оркестар; у нових композитора сувише је хуке и грмљаве. Беспрекорна је опера по мњењу вештака једини — Дон Хуан; људи који нису од струке находе и њу досадном. Ако савршенства није у природи и на живом човеку, то још мање може се оно наћи у вештини и делима човечијим; „у последици не може бити онога, чега нема у узроку, у човеку." Широко, бескрајно поље отвора се ономе, који усхте доказивати слабост у опште свију производа вештине. Само се собом разуме, да би таки посао показао јетки ум, но не беспристраност: достојан је сажаљења човек, који се не клања пред великим производима вештине; но мора се опростити ономе који на то нагоњен преувећаним похвалама, каже, да

кад на сунцу има пега, то не може бити да их нема на „земаљским пословима“ човечијим.

VII. „Живи предмет не може бити леп већ ни с тога, што се на њему свршује неспретни груби процес живота“. — Производ вештине — мртав је предмет; по томе изгледа, да он мора бити изузет од тога прекора. Па ипак такав је закључак површан. Чињенице му противрече. Производ вештине створ је животнога процеса, посао живога човека, који је произвео дело не без тешке борбе, те се и на производу огледа тешки, груби траг борбе произвођења. Зар има много таких поета и вештака, који раде лако, као што причају да је лако, без поправака, писао своје драме Шекспир? А ако производ није створен без великога труда, на њему ће да буде „масница са жишка“, поред којега је радио вештак. Труд и муку могуће је показати готово на свим производима вештине, ма се како лаки учинили они на први поглед. А који су баш у самој ствари створени без велике, тешке муке, на тима ће се то да види по њиховој грубоћи. И тако, једно или друго: или грубоћа, или тешки рад — ето Сциле и Харибде за производе вештине.

Ја не ћу да кажем, да се све мане, што се износе у овој анализи, сваки пут до грубоће оштро огледају на производима вештине. Ја хоћу само да покажем, да ситничарске критике, коју примењују на лепо у природи, никако не може издржати ни лепо, створено вештином.

Из обзора, који учинисмо, види се, да кад би вештина потицала отуда, што се наш дух не би задовољавао манама лепога у живој природи и из тежње, да створи нешто лепше, то сва естетичка радња човечја показала би се узалудна и човек би се брзо одрекао ње, видећи да вештина не задовољава његових жеља и намера. У опште говорећи, производи вештине пате од свију мана, које се год могу да нађу на лепом живе природе, но ако вештина у опште нема никаквих права да се истиче пред природу и живот, то, може бити, да неке вештине за себе имају каква год особита преимућства, која стављају њихове производе изнад појава живе природе што одговарају? па може бити и то, да једна или друга вештина производи нешто чему нема ништа да одговара у

реалном свету? Та питања не решава још наша општа критика, и ми морамо извидети поједине случајеве, да докучимо, какав је одношај лепога у појединим вештинама ка лепоме у природи, што га производи природа независно од тежње човека за лепим. Само тај обзор даће нам позитиван одговор на то, може ли постанак вештине објаснити се недовољношћу живе природе у естетичком одношају.

Ред вештина почињу обично с архитектуром; од свију разних послова човека зарад остварења више или мање практичких цели дају том једном послу грађења право да се уздигне до вештине. Но није право тако ограничавати поље вештине, ако се под „производима вештине“ разумевају „предмети, што их производи човек попуштајући се упливу својега тежења за лепим;“ — има и таки ступањ развитка естетичког чуства у народу, или боље рећи, у вишим круговима друштвеним, кад се, под обладалим упливом те тежње замишљају и извршују готово сви предмети човечијег рада: ствари, нужне ради удобности домаћега живота: покућство, посуђе, одело, баште и т. д. Етруски ибрици и лонци и галантеријске ствари старих признају сви за „производе вештине;“ њих броје у одељак „скулптуре,“ истина не баш најумесније; но зар не ћемо у архитектуру уврстити вештину прављења собних ствари (мебла)? каквоме ли ћемо одељку придодати цветне баште, чије првобитно назначење (да буду место за шетњу и одмор) савршено се потчињава назначењу да буду предметима естетичке насладе? у некојим естетикама вртарство и назива се огранком архитектуре, но то је очевидно натезање. Ако узазовемо вештином сваки посао, којим се производе предмети, под одлучним упливом естетичког чуства, ваљаће поприлично раширити круг вештина; с тога што је немогуће не признати суштне истоветности међу архитектуром, вештином прављења мебла и помодарских ствари, вртарством, вештином моделовања и т. д. Нама ће се рећи; „архитектура ствара ново — што не суштастоваше у природи, она савршено прерађује своју грађу; друге гране човечије производности остављају своју грађу у њезином првобитном облику“ — није, има много грана човечијег рада, што не уступају архитектури ни у том одношају.

За пример навешћемо вртарство: пољско цвеће није ни налик на раскошне густе цветове, који имају захвалити своју лепоту вртарству. Шта има заједничко међу дивљом шумом и вештачком шумицом илити парком? Као што артитектура теше камење, тако вртарство креше, исправља дрва, додаје сваком дрвету другчији облик, него какав оно имађаше у недирнутој шуми; као што архитектура саставља камење у правилне групе, тако вртарство сабија у парку дрвета у правилне групе. Једном речју, цветарство или вртарство прерађују, „груби материјал“ не мање, него ли архитектура. То исто ваља казати и о радњи која под искључним утицајем тежње за лепим, производи н. пр. којекакве материје, на које нема у природи ништа налик, и у којих првобитни материјал још мање је остао неизмењен, него ли камен у архитектури. „Но артитектура, као вештина, далеко више, него друге гране практичке радње, потчињена је искључним захтевима естетичког чуства одричући се са свим тежње да задовољава и служи животним целима;“ — но каквој животној цели служе цветови и вештачки паркови? и зар Партенон и Алхамбра не имадијаху практичка назначења? Далеко у мањој мери, него ли архитектура, потчињени су практичким целима вртарство вештине: прављења покућства, златарска и модна, којима ипак не посвећују се особене главе по естетикама. Ми видимо узрок томе, што се од свију практичких послова једини посао грађења удостојава обично имена вештине, не у суштини његовој, него у тој околности што се друге гране радње које се такођер уздижу до ступња вештине, превиђају по „маловажности“ својих производа, док међу тим производи архитектуре не могу бити испуштени из вида по својој важности, скупоцености и најпосле само по својој масивности, што пре и већма него све остало, произведено човеком падају у очи. Све гране радње, сви занати, који имају цел да задовоље „укус“ или естетичко чуство, ми признајемо за „вештине“ у таком истом ступњу, као и артитектуру кад се њихови производи замишљају и израђују под искључним утицајем тежње за лепим, и кад се друге њихове цели (које свагда има и артитектура) потчињавају тој главној цели. Са свим је друго питање то до ког ступња заслужују ува-

жења производи практичног рада, што се замишљају и израђују под искључном тежњом да се произведе нешто не толико у самој ствари нужно или корисно, колико лепо. Како треба решити то питање, не спада у круг нашег расуђења; но према томе како буде решено то питање, онако ће исто ваљати решити и питање о ступњу уважења, које заслужују послови архитектуре у значењу чисте вештине, а не практичког рада Каквим очима гледи философ на кашмирски шал што стаје 10.000 франака, таким очима ваља он да гледи и на прекрасни киоск, који стаје 10.000 фр. Може бити да ће он рећи, да су све те ствари — производи не толико вештине, колико раскоши, с тога што је суштни карактер лепога — простота. А какав ли је одношај тих производа фриволне вештине ка природи што није вештачка? Питање се решава тим, што је у свим указаним случајевима реч о производима практичкога рада човечијег, који, производећи оне предмете одмаче се од својега правога назначења т. ј. да произведе што је нужно или корисно, тим не мање сачува он ипак свој суштни карактер јер произведе и производи нешто таково, што не производи природа. По томе не може ни бити питања, како стоји у тим случајевима лепота производа вештине напрема лепоти производа природе: у природи нема предмета, с којима би се могле поредити куће, мостови, ступови и т. д.

И тако, ако је уврстити у круг лепих вештина све производе, који се израђују под искључним упливом тежње за лепим, то ће ваљати рећи, да производи архитектуре или задржавају свој практички карактер, и у таком случају немају права да се сматрају као производи вештине; или у самој ствари они баш и јесу производи вештине, но вештина има толико исто права поносити се њима, као и производима златарског заната. Како ми разумевамо суштност вештине — тежња за производењем лепога у смислу грациознога, шаренога, још није вештина; за вештину, као што ћемо видети, иште се нешто више; с тога производе архитектуре ни у каком случају ми не ћемо назвати производима вештине. Архитектура је један од практичних радова човечијих, који ни један није без тежње за лепотом облика, и разликује се

у том одношају од заната прављена покућанства (мебла) не суштином карактера, но само размером својих производа.

Општа мана производа скулптуре и живописа по чему они и стоје ниже производа природе и живота јесте њихово мртвило, њихова непомичност; у том се сви слажу, и с тога било би сувишно задржавати се код оте тачке. Разгледајмо боље на тобожња преимућства тих вештина над природом.

Скулптура израђује облике човечијег тела; све остало у њој је споредно; с тога ћемо и говорити о томе само, како она израђује човечије тело. Постало је читаво аксиомат, да је лепота црта у Венере Медицејске или Милоске, Аполона Белведерскога и т. д. далеко већа, него ли лепота живих људи. У Петербургу нема ни Венере Медицејске ни Аполона Белведерскога; нема производа Кановиних; с тога ми, становници Петербурга, можемо узети себи слободу да судимо бар донекле о лепоти производа скулптуре. Морамо рећи, да у Петербургу нема ни једне статуе, која по лепоти црта лица не би била далеко нижа испод безбројне множине живих људи, и да ваља само проћи ма којом улицом, куда пролази много света, па да сретете таке људе. У томе ће се сложити са мном већа чест оних, који умеју да суде самостално. Но тога засебног упечатка не ћемо међу тим рачунати у доказ. Има и други; тврђи. Математички строго може се доказати, да производ вештине не може се сравнити са живим човечијим лицем по лепоти црта: извесно је, да је у вештини изведење свега неизмерно ниже испод оног идеала, који живи у уображењу вештака. А сам тај идеал никако не може бити виши по лепоти од оних живих људи, које је имао прилике да види вештак. Сила „стваралачке фантазије“ врло је ограничена: она може само да комбинује упечатке, које добива из искуства; уображење само разграна и екстенсивно увелича предмет, но интенсивније од онога што искусисмо и видесмо, не можемо уобразити ништа. Ја могу замислити сунце далеко веће по обиму, него што је у ствари; но да је јарко у већој мери него што јесте, не могу уобразити. Тако исто ја могу представити себи човека вишега стаса, дебљег и т. д. него што су они људи, које сам ја видео; но лица лепших од оних на која сам наишао у животу, не могу себи уобразити. То

је изнад сила човечије фантазије. Једно би могао урадити вештак: да састави у својем идеалу чело једне лепотице, нос друге, уста и подбрадак треће; не велимо, да то и не раде кадгод вештаци; но тешко: прво, пита се да ли је то нужно; друго, је ли кадро уображење саставити све те делове, кад они у животу припадају разним лицима. То би било нужно само тада, кад би вештак наилазио све на така лица, у којих би један део био леп, а други ружан. Но обично на лицу све чести готово или су подједнако лепе или готово подједнако ружне, тако да вештак, задовољавајући се н. пр. челом мора у истој мери бити задовољан и носом и устима. Обично, ако лице није наказно, то све чести његове бивају у такој армонији међу собом, да кад би се она пореметила покварила би се и лепота лица. Томе нас учи упоредна анатомија. Истина, врло често може се чути: „како би лепо било то лице, кад би нос био мало правији, уснице потање“ и т. д. — но ни мало не сумњајући о томе, да кадшто при лепоти свију осталих делова лица један његов део хоће да буде и ружан, ми мислимо, да обично, или готово свагда, тако незадовољство долази или од неспособности понимати армонију или од ћудљивости, закретања што је близу тога да ту нема праве, здраве способности и потребе наслађивати се лепим. Делови човечијег тела, као и сваког живог организма, што се непрестано препорођава под утицајем свога јединства, находе се међу собом у најтешњој свези, тако да облик једнога члана зависи од облика свију осталих, а ови опет за себе зависе од њега. Тим пре ваља то рећи о разним деловима једнога органа, о разним деловима лица. Узајамна зависност црта доказује се, као што рекосмо, науком, но и без помоћи науке очевидна је за сваког, који има чуства за армонију. Човечије тело једна је целина; оно се не може разлагати на делове и рећи: овај део је добар, леп, а овај не ваља. И овде као и у многим другим случајевима, пребирање, мозаичност, еклектизам, одвешће којечему: примај све, или не примај ништа — само тада имаћете право, бар са своје тачке посматрања. Само код наказа, код тих еклектичких створења, има места мера еклектизма. А при вајању „великих производа скулптуре“ наказе за цело нису служиле као оригинали.

Кад би вештак узео за свој посао од једног лица чело, од другог нос, уста од трећег он би тиме доказао само једно: своју безукусност, или бар да не уме наћи право лепо лице за своју прегледалицу. На основу свију наведених околности ми мислимо, да лепота статуе не може бити већа од лепоте поједннога живога човека; с тога што снимак не може бити лепши од ориђинала. Истина, статуа није увек верни снимак с природе; кадшто „вештак овапућава у својој статуи свој идеал" — но на који се начин ствара идеал вештака, који не би био налик на његов модел, ми ћемо имати прилике говорити доцније. Ми не заборављамо ни то, да осим црта, општих потеза, у производа скулптуре гледа се још и на груповање и израз; но оба та елемента лепоте находимо далеко у већој мери у слике, но у статуе; с тога ћемо их анализовати, говорећи о живопису, на који прелазимо,

Живопис с наше садашње тачке посматрања морамо разделити на цртање оделитих предмета и група, живопис што црта спољашњи свет и живопис који црта предмете и групе среди неког предела, или, изразивши се друкчије предмете са њиховом околином.

Што се тиче општих црта човечијег тела, ваља рећи, да живопис уступа у том односају не само природи; него и скулптури: он не може обележити ништа онако потпуно и одређено; место тога, намештајући боје, он слика човека далеко ближе живој природи и може додати његовом лицу више израза, него скулптура. Не знамо, до ког ће ступња савршенства доћи с временом мешање боја; но при данашњем стању те техничке стране живопис не може како треба изразити боју човечију у опште, а особито боју лица. Боје његове у сравњењу с бојом тела и лица — грубо је и јадно подражање; место нежнога тела живопис нам показује нешто зелено, нешто црвено; и, не узимајући у обзир да ваља имати необичну „вештину" да се изрази и она зелен, и она црвен ми морамо очитовати, да се живо тело не може представити довољно мртвим бојама. Један само одсенак живога тела уме да представи живопис доста добро — боју суха, старачкога, и огрубила лица, лица што је изгубило живот. Лица одрпавила или болесна такођер испадају на сликама далеко боље,

него свежа, млада лица. Најлепше што је у животу у живопису испада најгоре, а најгоре — најбоље. То исто ваља рећи и о изразу лица. Боље него друге одсеве живота дато је живопису да представи грчевитости искривљена лица при силним убитачним афектима н. пр. израз гњева, ужаса, сверепости физичког бола или наравственог страдања, које прелази већ у физичну патњу; с тога што у тим случајевима црте лица на пречац и јако се промене, а те промене могу да се означе добро грубим потезима кичице, и мала нетачност или недовољност ситница губи се посред крупних превлака: јер само грубоћа за гледаоца је овде разумљива и значајна. Боље него друго што црта се тако исто лудост, глупост или немисленост; с тога што овде нема ништа да се нацрта или што треба нацртати баш дисармонију, нескладност, а ова се не квари, него се још боље огледа у несавршенству извршења. Иначе све остале промене физиогномије живопис црта врло непотпуно; с тога што нигда он није кадар довити се нежности потеза, складности свију и најмањих промена у мишићима, од којих зависи израз нежне радости, тихе замишљености, лаке веселости и т. д. Руке су човечије грубе и кадре су као што треба израдити само оно, за што се не захтева са свим тачне умешности; „груб посао“ — ето правог имена за све пластичке вештине, чим их поредимо с природом. У осталом живопис (и скулптура) још већма него потезима у цртама или изразом својих слика, поносе се пред природом груповањем. Но тај понос још је мање разумљив. Истина, вештини каткад испадне за руком да групира слике без приговора, но узаман ће се она разметати својом необично ретком срећом; с тога што у природи нигда нема у том одношењу неприлике: у свакој групи људи држање свакога одговара савршено 1) суштности сцене, коју они сачињавају; 2) одговара сваки суштности својега карактера и 3) условима околине, места. На све се то свагда само од себе пази у природи и животу а вештина га достиже са неизмерним трудом и муком. „Свагда и само од себе“ у природи; „врло ретко и с највећим напрезањем сила,“ у вештини — ето чињеница, која у свим одношајима карактерише природу и вештину.

Да пређемо живопису што црта природу. Опрте предмета, опет, никако не може не само рука нацртати но ни уображење представити боље, него што се находе у природи; узрок смо објаснили горе. Од праве руже не може уображење представити лепшу, а извршење је свагда лошије од уображенога идеала. Боје некојих предмета испадну живопису врло добро; но има много предмета, чији колорит она не може предочити. У опште боље испадају за руком грубе и тамне боје, сурови одсеви; сјајни лошије; колорит предмета обасјаних сунцем најгоре; тако исто несрећно испадају плави одсеви ведрог дана, рујна и златна зора и вече. — „Но баш савлађујући те тешкоће и прославише се велики вештаци“ — т. ј. тиме, што их савладаше далеко боље, него други живописци. Ми не говоримо о односној вредности производа живописа, него поређујемо најбоље између њих с природом. — „Но живопис уме лепше да намести предео на слици?“ — сумњамо; бар у природи на сваком кораку наилазимо на слике којима се нема ни шта додати, ни шта одузети. Не говоре тако само врло многи људи, који посветише свој живот изучавању вештине, а испустише из вода природу. Но просто природно чуство сваког човека, не увучено у пристрастност вештачком или дилетантском једностраношћу сложиће се с нама, кад кажемо, да у природи има врло много таких местних положаја, таких слика, које могу човека само да усхите и занесу а на себи немају ништа да се осуди. Уђите у обичну шуму — не говоримо о шумама Америчким, говоримо само о оним шумама, које већ пострадаше од човечије руке, о нашим Европским шумама — шта недостаје такој шуми? коме дође у главу, гледајући по уредној шуми да би у њој ваљало ма што променити или допунити зарад потпуне естетичке насладе? — Прођите за две три стотине врста путујући не велим у Криму или Швајцарској, не, но Европској Русији, која је, кажу, сиромашна у лепим пределима — па колико ћете наћи на том кратком простору таких места, која ће вам се допасти, и усхићавајући се њима ви не ћете ни помислити на то, да „кад би се овде нешто додало, онде одузело, предео би био лепши.“ Човек с неисквареним естетичким чуством наслађава се природом потпуно, не находи мана у њезиној

лепоти. Мишљење, као да нацртани предео може да буде величанственији, грациознији или у ком било одношају лепши од праве природе, од чести има свога корена у предрасуди, којој се у себи злобно подсмевају у наше време и сами они, који у истини јоште је се и не одрекоше, т. ј. у предрасуди, да је природа груба, ниска, каона да је ваља очистити и украсити ради тога, не би ли се оплеменила. То је принцип подрезаних вртова. Друго начело мишљења о преимућству цртаних предела над природним изложићемо ниже, кад будемо разгледали питање, у чему се управо састоји наслада, коју нам дају производи вештине.

Остаје да погледамо на одношај према природи треће врсте слика — слика, на којима се црта група људи среди неког предела. Ми видесмо, да групе и предели, што их црта живопис, по идеји никако не могу бити изнад онога што нам даје природа, а по изради свагда сӯ неизмерно ниже природе. Но то је истина, да на слици група може бити намештена у околини већма ефектној па и која боље приличи њезиној суштности, него обична природна околина; веселе сцене често бивају у среди доста мргодне или баш и жалостиве околине; сцене величанствене и које потресају често и по већој чести — сред околине никако невеличанствене; и на против, врло често предео није попуњен групама, чији би карактер одговарао његовом карактеру (вештина врло лако попуњава ту празнину, и ми смо готови признати, да она у том случају има преимућство над природом. Но признајући то преимућство, ми ваља да разгледамо прво, до ког ступња оно има важности, друго да ли је то баш увек право преимућство. — Слика представља предео и групу људи среди тога предела. Обично у таким случајевима или је предео само оквир групи, или је група људи само другостепени додатак, а главно је на слици — предео. У првом случају преимућство вештине над природом ограничава се тиме, што је она постарала се слици за златан оквир место простог; у другом вештина је додала, може бити леп, но другог реда додатак — добит опет није не знам колика. Но да ли се за цело подиже унутрашња вредност слике, кад се живописци потруде да даду групи људи околину, која одговара карактеру групе? То је су-

њиво у већини случајева. Не ће ли и сувише бити слично ако сцене срећне љубави свагда буду обасјане лучама јаркога сунца и преношене у веселе зелене лугове, па још увек у пролеће, кад „сва природа дише љубављу“, а на против сцене од преступа увек буде осветљавала муња, и стану да их цртају само на дивљим стенама? И осим тога, не ће ли околина која се са свим не слаже са карактером сцене, као што то обично бива у природи, својом нескладношћу баш подићи упечатак, што га производи сама сцена? И зар нема готово увек околина уплива на карактер сцене, не придаје ли јој нових одсевака, и кроз то више свежине, и више живота?

Крајни извод из отих суђења о скулптури и живопису ово је: ми видимо, да производи и једне друге вештине по многим и најсушнијим елементима (по лепоти потеза, по апсолутном савршенству извођења, по изразу итд.) неизмерно су ниже испод природе и живота; и, осим једнога маловажнога преимућства живописа, о коме мало час говорасмо, ми никако не видимо у чему би као производи живописа и скулптуре стајали више природе и живота. Сад нам остаје да говоримо о музици и поезији — вишим, и најсавршенијим вештинама, испред којих губе се и живопис и скулптура. Но најпре смо дужни обратити пажњу на ово питање: у каквом односају находи се инструментална музика напрема вокалној, и у каквим се случајевима вокална музика може назвати вештином?

Вештина је рад, којим човек остварава своју тежњу за лепим — така је обична одредба вештине; ми се не слажемо с њоме; но по чем није исказана наша критика, још немамо права одступити од ње, и поставивши доцније на место те одредбе своју, што се нама чини да је добра, ми тиме не ћемо изменити наших закључака у погледу на питање: да је певање свагда вештина и у каквим случајевима оно постаје вештина. — Каква је прва потреба, под упливом које човек почне да пева? има ли у тој потреби колико год тежње за лепим? Нама се чини, да је та потреба савршено различна од потребе за лепим. Човек миран може седети на миру, може ћутати. Човек, који се находи под упливом чуства радости

или жалости, постаје саопштљив; шта више: он не може да спољашње не искаже своје чуство: „чуство се отима на поље“. Којим начином излази оно у спољни свет? Различно, гледећи на то, какав му је карактер. Ненадни или потресни осећаји исказују се виком или усклицима; чуства непријатна, и која прелазе у физички бол, изражавају се разним кривљењима и покретима; чуство јаког незадовољства — такођер немирним, уништаваним покретима; на послетку чуства радости и туге причањем, кад се има коме причати, и певањем, кад се нема коме приповедати или кад човек неће да приповеда. Ту мисао наћи ћете у свакој расправи о народним песмама. За чудо је само, што не обраћају пажње на то, да певање, будући по суштности својој израз радости или туге, никако не потиче из наше тежње за лепим. Зар под искључним утицајем чуства човек још да има каде мислити и о томе, како ће доћи до преласти, грације, да се брине за облик? Чуство и облик противни су међу собом. Већ из тога једнога видимо, да су певање, производ чуства, и вештина, која се стара за облик, две савршено разне ствари. Певање првобитно и суштаствено — као и разговор производ су практичког живота а не вештине; но као свака „умешност“, певање захтева вежбања, занимања, практике, да достигне високи ступањ савршенства; као сви органи, орган певања, глас, захтева обрађења, учења зарад тога, да може бити покорно оруђе воље — и природно певање постаје у том одношају „вештином“, но само у оном смислу, у ком се зове „вештином“ умешност писати, рачунати, радити земљу и свака практичка радња; а никако не у оном смислу, каки даје естетика изразу „вештина“.

Но противно природном певању има вештачко певање, које се стара да подражава природном. Чуство додаје особени, велики интерес свему, што се производи под његовим упливом; оно даје свачему особиту преласт, особиту красоту. Оживљено тугом или радошћу лице хиљаду пута је лепше, него хладно лице. Природно певање, као излив чуства, будући производ природе, а не вештине, што се стара за лепоту, има једнако високу лепоту; с тога се јавља у човеку жеља да пева баш кад хоће да подражава природном певању.

Какав ли је одношај тога вештачког певања напрема природноме? — оно је далеко смишљеније, срачуњено, украшено свачим, чим га може украсити ђеније човека: какво је поређење међу аријом италијанске опере и простим, јадним, монотоним мотивима народне песме! Но сва ученост армоније, сва врлина развића, све богатство украса ђенијалне арије, сва гипкост, и несравњено богатство гласа, што је испуњава, не може заменити недостатка искренога чуства, којим је проникнут мотив јадне народне песме и прости необрађени глас човека, који пева не из жеље да се допадне и да покаже свој глас и вештиину, него из потребе да излије своје чуство. Разлика међу природним и вештачким певањем — разлика је међу глумцем, који игра улогу веселу или жалосну и човеком који је у самој ствари обесељен или ражалошћен ма чим — разлика међу ориђиналом и копијом, међу природом и подражавањем. Додајемо одмах, да композитор може у истини проникнути се чуством, које ваља да се изрази у његову производу; тада може он написати нешто далеко више не само по спољашној лепоти, но и по унутрашњој вредности, него што је народна песма; но у таком случају његов производ биће производ вештине или „уметности“ само с техничке стране, само у том смислу, може да се назове производом вештине, у ком и сви људски производи, створени уз помоћ дубокога изучавања, удешавања, старања о томе, да би нешто „испало што боље“; а у ствари производ композитора, што је написан под искључним утицајем непроизвољног чуства биће створ природе у опште, а не вештине. Са свим тако исто вештачки и од уплива певач може проникћи у своју ролу, натопити се скроз оним чуством, које ваља да искаже његова песма, и у таком случају он ће запевати у позоришту, пред публиком, лепше од другога човека, који пева не у позоришту, од сувишка чуства, и не да се покаже пред публиком; но у таком случају певач престаје бити глумац, и његова песма постаје песма саме природе, а не производ вештине. Тај занос чуством ми не мислимо мешати са инспирацијом: инспирација је особито срећно стање творачке фантазије: она и занос чуством имају опште само то, да код људи, одарених поетским даром и уједно особитом пријам-

љивошћу за упечатке, инспирација може да пређе у занос чуством, кад предмет инспирације располаже за чуство. Међу инспирацијом и чуством иста је така разлика као и међу уображењем и природом, међу уображеностима и упечатцима.

Првобитни и суштаствени посао инструменталне музике јесте да буде пратња, акомпањман — певању. Истина, доцније, кад певање постане за више разреде друштва по преимућству вештином, кад слушаоци почну врло много захтевати у погледу на технику певања — по недостатку лепога певања инструментална музика гледи да га замени, и постаје нешто самостално; истина је, да она има и потпунога права истицати своју самосталност према усавршењу музикалних инструмената, према необичном развитку техничке стране свирке и према томе како данас владају искључно захтеви за форму, а не за садржај. По тим не мање прави одношај инструменталне музике према певању задржан је у опери, најпотпунијем облику музике као вештине, и у неким другим гранама концертске музике. И морамо приметити, да не гледећи на сву израђеност нашега измајсторисаног укуса, на искључне захтеве свију тешкоћа и вештина сјајне технике, сви још једнако дају првенство певању а не инструменталној музици: чим се почне певати, ми престанемо обзирати се на оркестар. Између свију инструмената стављају на прво место виолину с тога, што је она „већма него сви инструменти налик на човечији глас“; највећа је похвала вештаку да се „у звуцима његова инструмента чује човечији глас.“ И тако инструментална музика подражавање је певању, његова пратња или сурогат; у самом певању, певање као производ вештине само је подражање и сурогат певању, као производу природе. После тога ми имамо права рећи, да је у музици вештина само слабо подражање, произвођење појава живота, независних од тежња наших за вештином.

Прелазимо највишој и најпотпунијој међу вештинама поезији, о којој питања садрже у себи сву теорију вештине. Неизмерно више других вештина стоји поезија по своме садржају; све друге вештине нису кадре казати нам стотинити део онога, што каже поезија. Но савршено се мења тај одношај, кад обратимо пажњу на силу и живот субјективног упечатље-

ња, што га производи поезија с једне стране и остале вештине с друге. Све друге вештине, налик на живу природу, делују управо на чуства; поезија делује на фантазију; фантазија у једних људи пријамљивија је за упечатке и живља, него у других, но у опште ваља рећи, да су у здрава човека њезине слике бледе, слабе у сравњењу с оним што се докучује чуствима; по томе ваља рећи, да по сили и јасности субјективнога упечатљења поезија је далеко ниже не само природе и живота, но и свију других вештина. Па да видимо, колико ли је објективно савршенство садржаја и форме у производима поезије, и може ли се она ма и у том одношају ухватити с природом.

Много говоре о „заокругљености“ „индивидуалности“, „живој опредељености“ лица и карактера, што их цртају велике поете. Но уједно с отим говоре нам, да „то ипак нису оделита лица, него општи типови“ — после таке фразе било би сувишно доказивати да по све опредељено, најбољим начином нацртано лице остаје у поетичком производу само опште, неопредељено означени онрт, којему се жива, опредељена индивидуалност придаје само уображењем, управо говорећи, сећањем читаоца. Слика у поетском производу са свим се тако односи напрема правој живој слици, као што се реч односи ка правоме предмету, који она означава — она није ништа више до бледи и општи, неопредељени наговештај природе. Многи у тој „општности“ поетичке слике виде превагу њезину над лицима, која нам се представљају у животу и природи. Тако се мишљење оснива на претпостављеној противности међу општим значењем суштаства и његовом живом индивидуалношћу, на претпоставци, као да „опште, индивидуалишући се, губи своју општност“ у животу, и „уздиже се опет њојзи само силом вештине, што скида са индивидуума његову индивидуалност“ Не упуштајући се у метафизичке разлоге о томе, какви су у самој ствари одношаји међу општим и оделитим, при чему неопходно морало би се доћи до закључка, да је за човека опште само блед и мртав извод из индивидуалнога, да је по томе међу њима таки исти одношај какав је међу речју и стварности. рећи ћемо толико, да у самој ствари индивидуалне ситнице ни-

како не стоје на путу оиштем значају предмета, на против, оживљавају и допуњавају његово опште значење; да у сваком случају поезија признаје велико преимућство индивидуалнога већ тим самим, што свим силама тежи за индивидуалношћу својих слика; што уједно покрај тога она никако не може да достигне индивидуалности, но једва да је кадра само у неколико приближити се њојзи, и да се ступњем тога приближења баш и опредељава вредност поетичке слике. И тако: тежи, но не може никада постићи оно, што се сваки час находи у типичким лицима у животу — јасно је, да су слике поезије слабе, непотпуне, неопредељене у сравњењу са сликама у природи што одговарају. „Но сусретају ли се у животу у истину типичка лица?“ — Довољно је ставити тако питање, па и не чекати на то одговора, као год на питања о томе, да ли заиста наилазимо у животу на добре и рђаве људе, расипкуће, тврдице и т. д. да ли је за цело лед хладан, хлеб добра храна и т. д. Има људи којима треба све доказивати. Но њих је немогуће убедити општим доказима у овакој расправи; на њих се може деловати само обашка, за њих су убедљиви само специјални примери, узети из кола њима познатих људи, у коме, био он колико му год драго узак, свагда ће се наћи по неколико у истину типичких лица; указивање на праве типичке личности у историји тешко да би помогло: има људи који су готови да реку: „историчке личности опоетисане су предањем, дивљењем савременика им, ђенијем историка, или својим искључним положајем“.

Од куда произиђе мишљење, као да типички карактери у поезији излазе чистији и боље, него што се находе у природи и животу, разгледаћемо после, а сада ћемо да обратимо пажњу на процес, којим се „стварају“ карактери у поезији и што обично узима се као јемство да је већа типичност оних слика у сравњењу са живим лицима. Обично говоре: „Поета виђа множину индивидуалних личности, ни једна између њих не може му послужити за потпуни тип; но он познаје, да у свакој од њих има нешто опште, типичко; одлучив на страну све споредно, он саставља у једну вештачку целину црте разметнуте на разне људе, и на тај начин ствара карактер који се може назвати квинтесенцијом

живих карактера у природи.“ Допустимо, да је све то са свим тако, и да увек баш тако и бива, но квинтесенција неке ствари обично није ни налик на саму ствар: тејин није чај, алкохол није вино и „списатељи“ у самој ствари владају се по правилу, наведеном мало час, дајући нам место људи квинтесенцију ероизма и злобе у облику чудовишта од порока и гвоздених јунака. Сви, или готово сви млади људи заљубе се, то је општа црта, у осталом они се не слажу — и у свима производима поезије ми сусретамо момке и девојке који и мисле и говоре о љубави, и кроз читав роман ништа друго и не раде, него пате и уживају у љубави; сви старији људи имају воље да једнако закрећу, у осталом они нису налик један на другог; све бабе воле унучад и т. д. — и гле све приповетке и романи напуњени су старим људима, који што год раде, једнако замерају, бабе што само цмачу унучад и т. д. Но већим делом рецепт се не држи са свим; поети, кад „ствара“ свој карактер, обично лебди пред уображењем слика какве год живе особе; кад свесно, кад несвесно, он ту слику „црта“ у својем типичком лицу. За доказ напоменућемо о безбројној множини производа, у којих је главно радино лице — више или мање верни снимак, лик самога писца (н. пр. Фауст, Дон Карлос и маркиз Поза, јунаци Бајрона, јунаци и јунакиње Жорж-Санде, Ленски, Оњегин, Печорин); споменућемо и врло честе тужбе против романција, што они „у својим романима показују слике својих знанаца“, те тужбе одбацују се обично са смешењем и љутином; но оне се по већој части само увеличавају и претерују а нису по суштини својој неправедне. С једне стране уљудност с друге обична тежња човека за самосталношћу, да створи а не просто да сними копију нагоне поету да промени карактере, које скида с људи, што их познаваше у животу и да их црта до неког ступња не најтачније; осим тога, у роману се догађа да снимљена слика са живога човека не ради и не креће се у оној околини, каква га окружаваше у животу, и отуд се губи спољна наличност. Но све те промене не сметају да карактер у суштини остаје снимљен, а не створен, лик, а не матица. Против тога може се рећи: истина да прегледалицом (прототипом) поетичкога лица служи

врло често живо лице, но поета „уздиже га до општега значаја,“ а уздизати обично не стаје ништа, с тога што и оригинал има већ општи значај у својој индивидуалности; ваља само — и у том се састоји једно својство поетичкога ђенија — умети разумети суштину карактера у жива човева, сматрати га прозорљивим очима; осим тога ваља знати или осећати, како би тај човек радио и говорио у онаким околностима, у које буде постављен — то је друга страна поетичкога ђенија: треће треба га умети нацртати, и онако га представити, како га схвата поета — и ово мало те није карактеристична црта поетичкога ђенија. Појмити, умети замислити или осетити инстинктом и нацртати оно што схвати — ето задаће поете кад црта већину својих лица. Питање о томе, шта се зове „уздизање до идеалнога значаја,“ „опоетисавање прозе и бесмислице живота“ изложићемо ниже. Но ми ни мало не сумњамо, да у поетичким списима има врло много лица, што се не могу назвати ликовима, него која су „створена“ поетом. Но то не долази никако отуда, што се не би нашло у животу достојних прегледалица, него са свим из другога узрока, понајчешће просто због заборавности или недовољног познанства: ако је из главе поети нестало живих ситница а остао само апстрактни општи појам о карактеру, или ако поета зна о типичком лицу далеко мање, него што је нужно зарад тога, да оно буде живо лице, то по невољи мора он сам да допуни општи нацрт, да испуни оцрт. Но та измишљена лица у главном и не изгледају нам као живи карактери. У опште, што више знамо о карактеру поете, о његовом животу, о лицима, с којима он долажаше у додир, тим више видимо у њега ликова са живих људи. Мучно је признати, да у лицима, што их сликају поете, има и вазда је било далеко мање „створенога,“ а скинутога с природе далеко више, него што се обично узима; мучно је не доћи до убеђења, да је поета у одношају к својим лицима готово увек само историк или писац мемоара. Само се по себи разуме, да свим овим ми не ћемо да кажемо као да сваку реч коју изговори Маргарита или Мефистофел Гете баш буквално је чуо од Грете и Мерка. Не само ђенијални поета, но и са

свим везани приповедач кадар је једној фрази пришити другу онаку, дометнути уводе и прелазе.

Далеко више има „самостално измишљенога“ — овом речју замењујемо обични, по све поносни израз: „створено“ — у догађајима, што их црта поета, у интриги, заплету и решењу његову и т. д. и ако је врло лако доказати, да предметима романа, приповедака и т. д. обично служе пости заиста бивши догађаји или анегдоте, разне приче и остало (тако указујемо ради примера на све прозаичке приповетке Пушкина: Капетанова ћерка — анегдота је, Дубровски — анегдота; Пикова дама — анегдота, Метак — (Устрел) анегдота и т. д.). Но општи нацрт предмета још сам по себи не ће додати велике поетске вредности роману или приповетци — ваља умети користити се предметом, за то, не гледећи на „самосталност“ предмета, ми ћемо да обратимо пажњу, да ли је изнад или испод природних догађаја у животу „поетичност“ поетских производа са стране предмета, кад је овај потпуно развијен. Као средства да добијемо крајни закључак, иставићемо овде неколико питања, од којих већи део решиће се сам од себе: 1) Догађају ли се у животу поетички догађаји, играју ли се у животу драме, романи, комедије, трагедије, лакрдије? — сваки час. 2) Јесу ли заиста поетички ти догађаји у своjем развитку и завршетку? — имају ли они у животу вештачку пуноћу и завршетак? — Како кад: често немају, но врло често имају. Има врло много таких догађаја, у којих строги поетички захтев не находи никаквих мана у вештачком погледу. Ова тачка решава се читањем ма које добро написане историчке књиге; прво вече, што се проведе у разговору с човеком, који је у свом веку много видео и доживео; решава се, на послетку, и тада, кад узмете у руке неки број каквих француских или енглеских судских новина. 3) Има ли међу тима заокругљеним поетичким догађајима и таких, који би се могли без сваке измене преписати под насловом „драма“, „трагедија“, „роман“ и т. д.? врло много; истина, да многи међу истинитим догађајима нису вероватни, основани на по све ретком, искључном склопу околности, и по томе у првобитном свом облику изгледају као скаске, или измишљотине, (од овуд се може видети, да

истинити живот често је драматичан за драму, врло поетичан за поезију); но врло много има догађаја, у којих, при свој њиховој знаменитости, нема ништа изванредно, невероватно, сав склоп околности ту је, све иде и решава се просто, природно, тако, да се лепо види оно, што се у поезији назива интригом. 4) Има ли у догађајима живота „општа“ страна, без које не сме да буде поетички састав? — за цело има у сваком догађају, који је достојан пажње човечије; а таких догађаја врло је много.

После свега тога мучно је не признати, да у животу има много догађаја, које ваља само појмити, разумети и знати приповедити, па да се у чистом прозаичком расказу историка, писца мемоара или скупљача анегдота разликују од обичних „поетичких производа“ само мањим обимом, мањим развићем сцена, описа и таких ситница. И у томе находимо ми суштну разлику поетичких производа од тачнога, прозаичнога казивања догађаја у животу и природи. Већа потпуност у ситницама или што се у лошим производима зове „риторичка развученост“ — ето на што се у ствари своди све преимућство поезије над тачним расказом. Ми смо не мање него други вољни насмејати се риторици; но, признајући да су оправдане и у свом реду све тежње, све потребе човечијег срца, ми чим приметимо да су оне опште свима, признајемо важност тих поетичких развучености, с тога свагда и свугде видимо тежњу за њима у поезији: у животу увек има тих ситница, ненужних за суштину ствари, но неопходних за њезин прави развитак, те мора да их буде и у поезији. Разлика је само у томе, што у животу ситнице никада не могу бити ту за намерну механичку развученост ствари, а у поетичким производима оне у самој ствари врло често изметну се у риторику и механичку развученост расказа. Та за што друго и преузносе Шекспира, ако не за то, што у одлучним, лепшим сценама он баца на страну такe развучености? Но колико их има у њега самога, и у Гета, у Шилера! Нама се чини (можда је то пристрастност за своје рођено) да Руска поезија носи у себи клицу уклањања од развучености предмета механички набацаним ситницама. У приповеткама и расказима Пушкина, Лермонтова, Гогоља, опште

је својство — краткоћа и брзина расказа. — И тако у опште, по предмету, по типичности и потпуности нацрта лица, поетички производи далеко уступају природи; но има две стране, с којих они могу да буду више природе и живота; то су украси и довођење у свезу лица са оним догађајима, у којима учествују та лица.

Ми рекосмо, да живопис чешће пута, него природа, поставља групу у околину, која одговара суштноме карактеру сцене; тако исто и поезија чешће, него природа и живот, иставља за покретаче и учеснике догађаја, људе, чији суштни карактер савршено одговара духу догађаја. У животу врло често мали по карактеру људи излазе као покретачи трагичких, драматичких и т. д. догађаја; обична ула, који у суштини никако није страшан, може да наради сијасет ужасних ствари; човек, којега не можемо назвати ужасним, кадар је убити срећу многих људи. и начинити много више несреће, него Јаго или Мефистофел. У производима поезије, на против, ужасне ствари раде и ужасни људи, а добра дела људи који су и сами врло добри. У животу често не знаш кога ћеш да похвалиш, кога ли да окривиш; у поетичким саставцима обично одлучним начином раздаје се и част и срамота. Но да ли је то преимућство, или мана? Бива кад једно кад друго; чешће је мана. Не ћемо још сада да говоримо о томе, да последицом таког обичаја бива идеализација на добру или рђаву страну; или, просто говорећи, преувеличавање; а то за то, што још не рекосмо ништа о значају вештине, те је рано решавати, да ли је мана или преимућство она идеализација; казаћемо само, да услед постојанога прилагођивања карактера људи к значају догађаја, појављује се у поезији монотоност, лица бивају сва на један калуп, па и сами догађаји: с тога што од разлике у карактерима лица и сами догађаји, у суштини слични задобили би разне боје, као што то бива у животу, вечно разноврсном, до века новом; док међу тим у поетичким производима врло често бива да читамо једно те једно. У наше време обичај је смејати се украсима, који не проистичу из сушности предмета и нису нужни за достижење главне цели; но до данас још згодан израз, сјајна метафора, хиљаде накита, измишљених зарад тога,

да се дода спољашни блесак спису, имају необично велики утицај на суђења о производима поезије. Што се тиче украса, спољашњег блеска, оштроумља и т. д. ми у свако доба признајемо, да се може у измишљеној приповетци превазићи природа и живот. Но ваља само указати на то тобожње преимућство приповетке или драме, па је одмах понижено у очима људи од укуса, и спало из области „вештине“ у област „умешности“ („силом вештине“).

Наше разлагање показа, да производ вештине може да има преимућство над природом једва у две у три ништаве прилике; а иначе неопходно остаје далеко иза ње у суштаственим својим својствима. Разлагању нашем може се пребацити то, да се оно ограничава на саме опште тачке посматрања, не упушта се у ситнице, не износи примера. Заиста, његова краткоћа, чини се да је мања, кад узмемо на ум то, до ког се је ступња укоренило мишљење, као да је лепота производа вештине више лепоте природних предмета, догађаја и људи; но кад погледимо на јаловост такога мишљења, кад помислимо, како људи, који га истичу, противрече себи на сваком кораку, то ће се видети, да би било доста изложивши мишљење о преимућству вештине над природом, задовољити се овим додатком: то није истина, сваки осећа, да је лепота у природи и животу више лепоте створова „творачке“ фантазије. Кад је тако, то на чему се оснива, или, боље рећи, из каких субјективних узрока потиче преувеличано високо мњење о важности производа вештине?

Први извор тога мишљења јесте природна скромност човечија, да неизмерно високо цени труд тешкоћу посла и реткост неке ствари. Нико не цени чистоте изговора Француза кад говори француски, Немца, кад говори немачки — „то њега није стало никаква труда, и то никако није реткост;“ но ако Француз говори добро немачки, или Немац француски — то сачињава већ предмет нашег дивљења, и даје такоме човеку право на неко уважење с наше стране; по чему? прво по томе, што је то ретко; друго, за то, што је то постигнуто трудом од много година. Управо говорећи, готово сваки Француз врло добро говори француски — но колико ми захтевамо у том случају! најмањи, готово неприметни про-

винцијализам у његовом изговору, једна не са свим изврсна фраза — и ми одмах вичемо: „тај господин говори врло рђаво својим матерњим језиком.“ Рус, говорећи француски сваким гласком издаје се, да језик његов није кадар стећи чистоте француског изговора, непрестано показује своје туђинско порекло у избору речи, у намештању реченица и у фразама — а ми му праштамо за све те мане, па их још не примећавамо, него велимо, да врло добро, несравњено говори француски, док најпосле не кажемо и то, да „тај Рус говори француски боље него прави Француз,“ и ако у истину ми и не мислимо поредити га с Французима, него га сравњујемо само с другим Русима, који тако исто тешко говоре француски — он заиста говори далеко боље од њих, далеко горе него Французи — то разуме сваки који има појма о ствари; но многе може да заведе иперболичка фраза. Са свим је тако исто и са приговором естетике о створовима природе и вештине: најмања истинита или тобожња мана у производа природног — и естетика одмах виче на ту ману, удара на њу, готова заборавити на све врлине, на све лепоте: је ли вредно ценити их у самој ствари, кад оне нису последак никаквог напрезања и муке! Та иста мана на производу вештине по сто пута је већа, грубља, а око ње још их има на стотине других мана — и ми не видимо то ништа, па и ако видимо, лако их праштамо те кличемо: „и на сунцу има пега.“ Управо говорећи, производи вештине могу се сравњивати само један с другим при одређењу односне њихове вредности: неки од њих одвоје од свију осталих; и у усхиту са њихове лепоте (само односне), ми кличемо: „лепши су од саме природе и живота! лепота природна ништа је према лепоти вештине!“ Но усхићење је пристрасно; више цени, но што је право: ми уважавамо труд — то је лепо, но не ваља заборављати ни сушне унутарње вредности, која је не зависна од ступња трудности; ми чинимо врло неправо, кад труд око извршења ценимо више но вредност извршења. Природа и живот производе лепо не бринући се за лепоту, она се појављује у природи без муке и следствено без заслуге у нашим очима, без права на саосећање, без права на снисхођење; па и на што снисхођење кад толико лепога има у природи!

„Све што није савршено лепо у природи — ружно је; све, што колико толико може да поднесе у вештини — изврсно је“ — ето правила, на основу којега ми судимо. Да бисмо показали, како се високо цени труд око извршења, и колико много губи у очима човека то, што се прави само, без сваке муке и труда с наше стране, указаћемо на фотографске слике; међу њима наћи ће се врло много не само погођених, него што савршено тачно изражавају црте лица — ценимо ли их? чудно би се и учинило слушати хвалу фотографских слика. Други пример: како се јако уважава калиграфија! међу тим прилично добро штампана књига несравњено је лепша од сваког рукописа; но ко се усхићава вештином фактора типографије, и коме се не ће хиљаду пута већма допасти леп рукопис, него уредно штампана књига, која је хиљаду пута лепша него рукопис? Што је лако, то нас слабо интересује, и ако би по унутрашњој вредности било несравњено лепше од онога што је тешко. Само се по себи разуме, да и с оте тачке посматрања ми имамо право само субјективно: „природа производи лепо без муке и труда“ — значи само, да се труд у том случају улаже не по вољи човечијој; а у самој ствари све у природи — и лепо и што није лепо, и велико и мало — резултат је највећега могућега напрезања сила, које не знају ни умора ни одмора. Но што се нас тичу усиљавања и борбе, које се чине туђом снагом, и без нашег знања? ми не ћемо ни да знамо за њих; ми ценимо само човечију снагу, ценимо човека И ето другога извора наше пристрасне љубави за производе вештине, они су производи човечији; с тога се ми поносимо њима, гледећи у њима нешто што није нама туђе; они су сведоџба ума човечијег и његове снаге, и по томе су нам драги Сви народи, осим Француза, врло добро виде, да је међу Корнељом или Расином и Шекспиром неизмерно растојање; но Французи до данас једнако их сравњују; тешко је доћи до сазнања: да што је наше није са свим добро; међу нама наћи ће се врло много људи, готових тврдити да је Пушкин светски поета; па има људи, који мисле да је он више Бајрона: тако високо човек ставља своје. Као што неки народ преувеличава вредност својих поета, тако човек у опште преувећава вредност поезије у опште.

Узроци пристрасности за вештину, што их наведосмо, заслужују уважења с тога, јер су природни: како да човек не уважава човечија труда, како да човек не воли човека, да му не буду мили производи, који сведоче о уму и снаги човечијој? Но тешко да заслужује толикога уважења трећи узрок наше љубави ка вештини која љубав вештину ставља над природом. Вештина ласка нашем вештачком укусу. Ми врло добро поимамо како су измајсторисане биле нарави, навике, сав начин мишљења у времену Лудовика XIV., ми се приближисмо природи, далеко је боље понимамо и ценимо, него што је понимаше и уважаваше друштво XVII. века; тим не мање ми смо још врло далеко од природе; наше навике, нарави, сав начин живљења и услед тога сав начин мишљења још су врло измајсторисани. Тешко је увидети мане свога доба, особито кад су те мане мање, но што бејаху у пређашње време; место да примећавамо, како је у нас још много којешта силом измајсторисано, ми примећавамо само, да XIX век стоји у том одношају више XVII., боље од овога поимајући природу, и заборављамо, да болест и кад попусти то још није потпуно здравље. Наша измајсторисаност види се у свему, почињући од хаљина, којима се сви толико смеју а које међу тим сви једнако носе, па до јела, које се готове са свакојаким зачинима, који савршено измене кус сваког јела, почињући од измајсторисаности нашег разговорног језика до измајсторисаности нашег књижевног језика, који се непрестано кити антитезама, оштрим изразима, распрострањенима са тако званим loci topici, дубокомисленим расуђењима и примедбама о човечијем срцу, на начин Корњела и Расина у белетристици и Јована Милера у историчким списима. Производи вештине ласкају сви нашим ситничарским захтевима, што потичу из љубави за измајсторисаношћу. Не ћемо говорити о томе, да ми до данас још волимо „умивати" природу као што волеше удешавати је у XVII. веку — то би нас одвело у дугачак разговор о томе, шта је то тако „неопрано" и до ког ступња оно ваља да излази на видело у производима вештине. Но до дана данашњега у производима вештине влада ситничарска израда појединости, којој цел није да доведе ситнице у склад с духом целине, но само

то, да учини сваку од њих за себе интереснијом или лепшом, готово увек на штету општем упечатку производа, и његовој природности; влада ситничарско грамжење за ефектности оделитих речи, фраза и читавих епизода, премазивање лица и догађаја не са свим природним, но бојама што дрече. Производ вештине малешнији је од онога, што видимо у природи и животу, а у исто доба ефектнији — како ли да се не утврди мишљење, да је онај производ лепши од праве природе и живота, у којих је толишно измајсторисано, који не знају за тежњу да буду интересантни.

Природа и живот више вештине су; но вештина стара се да угоди нашим наклоностима, а природа не може се потчинити нашој тежњи да гледамо све у оној боји и у оном реду, какав се нама допада, или одговара нашим појмовима, често једностраним. Између многих случајева тога угађања начину мишљења што влада, указаћемо на један: многи захтевају, да у производима сатиричким лица буду така „да на њима с љубављу може да почине срце читаоца“ — захтев врло природан; но живот и природа врло често не испуњавају тога захтева, представљајући множину догађаја, где нема ни једно поштено лице; вештина му готово увек чини по вољи; и не знам, хоће ли се наћи на пример у Руској литератури, и један списатељ, осим Гогоља, који се не би потчинио томе захтеву; а у самог Гогоља недостатак „пријатних“ лица надокнађују „висококлиричка“ одступљења. Други пример: човек је наклоњен сентиметалности; природа и живот немају те тежње; но производи вештине увек више или мање задовољавају тој тежњи. И један и други захтев — последица су човечије ограничености; природа и живот узвишени су над отом ограниченошћу; производи вештине, потчињавајући се њојзи, бивају кроз то ниже природе и живота, и врло често подвргавајући се опасности да падну у простоту или слабост, приближују се обичним потребама човека а кроз то добивају у његовим очима. — Но у таком случају ви сами признајете, да производи вештине боље, потпуније него објективни живот и природа задовољавају природу човечију; следствено за човека она је боља но природа и живот. — То је закључак, не са свим тачно изражен; ствар је у томе, да

вештачки развијен човек има много вештачких, неприродних лажних потреба, које није могуће подмирити са свим, с тога што то нису захтеви природе, него маште искваренога уображења; којим готово није могуће ни покушати угодити, а да нам се не насмеје и не презре нас и сам онај, коме гледамо да угодимо, с тога што таки човек сам осећа, да је немогуће задовољити његовом захтеву. Тако публика а за њом и естетика захтевају „пријатних“ лица, сентименталности — и та иста публика смеје се производима вештине, што задовољавају оним захтевима. Угађати ћудима човечијим још није угађати његовим потребама. Најпрва од тих потреба јесте истина.

Ми говорасмо о изворима претпостављања производа вештине појавама природе и живота у погледу на садржај и изведење; но врло је важан и упечатак што га чине на нас вештина или природа: мером тога упечатка такођер се мери вредност ствари.

Ми видимо, да упечатак, који производе створови вештине мора да буде и далеко слабији од упечатка што га производи природа, и судимо да је вредно то и доказати. Инак у том погледу производ вештине находи се у далеко срећнијим околностима, него појава природе; а те околности могу да преваре човека, који није вичан анализовати узроке својих осећаја, да помисли, да вештина сама собом производи на човека веће упечатке, него ли жива природа. Природа се показује нашим очима независно од наше воље, већим делом не баш у згодно време. Врло често идемо у друштво, у шетњу, не ради тога, да гледамо карактере, да мотримо на драму живота; полазимо с бригама у глави, са срцем затвореним за упечатке. Но ко иде у галерију слика за друго него да се наслађава сликама? Ко не чита роман за то да се удуби у карактере тамо насликаних људи, и да мотри како се предмет развија? На лепоту, на величину природе обраћамо пажњу обично силом. Нека она сама, ако је кадра, привуче на се наше очи, обраћене на савршено друге ствари, нека насилно она нађе себи пута у наше срце, зането са свим другим стварма. Ми поступамо с природом као с досадним гостом, који нам се намеће: гледамо да га се о-

ђресемо, затварамо се од њега. Но има тренутака кад нам бива празно срце а са нашег рођеног занемарења природе — тада се обраћамо вештини, молећи је да нам она попуни празнину; ми играмо пред њом улогу молитеља. На путу нашега живота просути су златни новци; но ми их не видимо с тога, јер мислимо само о цели пута, не обраћајући пажње на стазу којом идемо; приметивши их, ми немамо каде да се сагнемо, и да подигнемо оне новце с тога што „кочије живота“ не застајући јуре у напред — ето наш одношај ка природи; но ми стигосмо на штацију, где чекајући да се промене коњи, с пажњом разгледамо сваку маленкост, која, може бити, никако и не заслужује пажње — ето наш одношај ка вештини. Да и неговоримо о томе, да појаве живота сваки мора да оцењује сам, с тога што за свакога оделитог човека живот има особитих појава које други не виде, и о којима по томе цело друштво не изриче суда; а производи вештине оцењују се општим судом. Лепота и величина живота природе ретко су патентовани а што не препоручује јавно мњење, то мало њих умеју да смотре и оцене; појави природе јесу златне шипке без печата: врло многи неће да се прихвате за њих само за то, врло многи не разликују их од комађа туча; а производи су вештине банка, која врло мало има унутрашње вредности, но за уговорену њезину вредност маша се све друштво, њу с тога и цени свако, докле врло мало њих знају да је сва њезина вредност у томе, што она представља комад злата. Кад погледамо на природу, она нас сама собом занима, као нешто савршено самостално, и ретко да имамо каде преносити се у мислима у наш субјективни свет, у нашу прошлост. Но кад ја имам пред собом производ вештине, — тада је остављено слободно поље мом субјективном сећању, и производ вештине за мене бива обично само повод мојим свесним и бесвесним уображеностима и свакојаким мислима. Трагична сцена изиграва се преда мном у животу — тада мени није до тога, да мислим о себи; но ја читам у роману епизоду о погибли нечијој — и у мојој глави јасно или тамно подижу се све опасности, у којима бејах ја сам, сви случаји погибли мени блиских људи. Сила вештине обично је сила сећања, већ по самој својој

несвршености, неодређености, а на име по томе самоме, што је тек „опште место,“ а не жива индивидуална слика или догађај; производ вештине особито је способан да изазове наше сећање. Дајте ми израђени лик неког човека — он ме неће опоменути ни на једног од мојих познаника, и ја ћу вам хладно окренути леђа и рећи може бити „није лоше;“ но покажите ми у згодан тренутак једва нацртани, неодређени оцрт, у коме нико не може упознати себе за јамачно — и тај јадни, слаби оцрт напомenуће ми црте ма кога, ко ми је драг; те, хладно гледећи на живо лице пуно красоте и изражајности, ја са заносом не ћу скидати очију са ииштавога нацрта, који ми говори о мени самом. Сила вештине јесте сила општих места. Има још једна страна у производа вештине, по којој су они у неискусним и кратковидним очима више појава живота и природе — у њих је све истављено на углед, објашњено самим автором, међу тим док природу ваља тумачити својим умом. Сила вештине сила је коментара; но о том ћемо морати говорити ниже.

Много нађосмо узрока за што се вештина ставља пред природу и живот; но они сви само објашњавају, а не правдају то претпостављање. Не допуштајући, да вештина стоји не само више природе, него ни на равно с њоме по унутрашњој вредности садржаја или израде, ми се никако не можемо сложити са погледом на то, који данас влада, какe потребе изазивају вештину, у чему је њезина цел и назначај. Данашње мишљење о происхођењу и значају вештине изражава се овако: „имајући неодољиву тежњу за лепим, човек не може да нађе праве лепоте у објективној природи; отуда он мора сам да ствара предмете или производе, који би одговарали његовој потреби, предмете и појаве у истини лепе.“ Иначе говорећи: „идеја лепога коју не може природа да оствари, остварава се у производима вештине.“

Ми ваља да анализујемо ту одредбу, не бисмо ли изнашли прави значај непотпуних и једностраних наговештаја што се садрже у њој. „Човек има тежњу за лепим,“ — но ако се под лепим разуме оно, што се разуме у овој одредби: да је т ј. лепо потпуно јединство идеје и облика, то из тежње за лепим ваља изводити не појединце вештину, него у опште

сав рад човечији, коме је основно начело — потпуно оствареље извесне мисли; тежња за јединством идеје и облика — формално је начело сваке технике, тежња да начинимо и усавршимо сваки производ, сваку ствар; изводећи из тежње за лепим вештину, ми мешамо два значења те речи: 1. лепе вештине (поезија, музика и т д.) и 2. умешност или труд да лепо начинимо ма што; само последње изводи се из тежње за јединством идеје и облика. Ако под лепим ваља разумевати (како се нама и чини) оно, у чему човек види живот, то бива очевидно, да из тежње за тим излази радовање и љубав свему живоме, и да се та тежња намирује у највећој мери живом природом. — „Човек не находи у природи потпуне и праве лепоте“ — ми се потрудисмо да докажемо, да то није истина, да радњу нашег уображења не пробуђују мане лепога у природи, него његово одсуство; да природна лепота потпуна је лепота, но, на жалост нашу, није то свагда у нашим очима, да производи вештине поничу услед наше тежње за савршенством и одбацивања свега несавршенога, човек би се одавно морао оставити, као узалудног усиљавања, сваке тежње за вештином, с тога јер у производима вештине нема савршенства; ко није задовољан с природном лепотом, тај још мање може се задовољити с лепотом коју ствара вештина. И тако, немогуће је опријатељити се с обичним објашњењем значења вештине; но у том објашњењу има наговештаја који се могу назвати истинити ако се истумаче како треба. „Човек се не задовољава лепим у природи, њему је мало та лепота“ — ето у чему је суштина и истинитост обичнога објашњења која будући лажно замишљена, и сама мора да се објасни.

Море је лепо; гледећи на њега ми не помишљамо да се не задовољавамо њиме у естетичком одношају; но не живе сви људи близу мора; многима није дато ни један пут у животу да виде море; а ради су да се мало њиме усхићавају — и за њих се праве слике, на којима је насликано море. За цело је лепше гледати само море, него ли његову слику; но кад нема онога што је најбоље, човек се задовољава и лошнијим, кад нема саме ствари — добра је и њезина замена, сурогат. И самим оним људма, који се могу иначе наслађавати гле-

дањем на право море није увек, кад хоће, могуће видети га — они онда помисле на њега, но фантазија је слаба нужна јој је помоћ, да је подсети — и да би њихове мисли, представе о мору добиле живота, да би га лакше предочили своме уображењу, они погледе на слику, где је насликано море. Ето то је једина цел и значај веће части производа вештине: дати прилику, и ако само у некој мери, да се упознају с лепим у природи они људи, који не имадијаху могућности наслађавати се њиме у самој ствари; да буду напомена, и оживљавају сећање на лепо у оних људи, који за то знају из искуства и воле да их исто опомене на лепо. (Остављамо за сада израз да је „лепо битна садржина вештине;“ доцније ћемо заменити реч „лепо“ другом, која одређује шта је садржина вештине, по нашем мишљењу, тачније и потпуније). И тако, први значај вештине, који припада без изузетка свима њезиним производима јесте произвођење предмета природе и живота. Одношај ових ка странама и појавама природе и живота што одговарају таки је исти, као одношај бакрореза напрема оној слици, с које је он снимљен, као одношај лика према лицу, што га представља. Бакрорез се снима са слике не за то, што слика није лепа; тако природа и живот предмет су вештине не да би ова загладила њихове мане, не за то, што сама по себи природа није довољно лепа, него управо за то, што је лепа. За бакрорез и не мисли нико да је лепши од слике, он је далеко лошији од ње у вештачком одношају, тако и производ вештине никад не достиже лепоте природне; него се прави за то што је слика једна, којом се могу наслађавати само они људи, који дођу у галерију, а бакрорез разилази се у стотинама примерака по свем свету, свак се може њиме усхићавати кад му је год воља, не излазећи из своје собе, не устајући са свога дивана; тако лепи предмет у природи није доступан свакоме и свагда, а оно што произведе по природи вештина (слабо, грубо, истина, но ипак она га произведе), оно је доступно свакоме и свагда. Лик се снима с човека, који је нама мио и драг, не за то, да се загладе мане његова лица (шта нам је до тих мана? ми их или не видимо или су нам и оне миле) него за то, да бисмо имали могућност нагледати се драгога нам лика, кад га баш и не

буде пред нашим очима; тaкa је иста цел и значај производа вештине: они не поправљају природе, не улепшавају је, него је производе на ново, сурогат су јој.

И тако прва цел вештине јесте успроизвођење природе. Ми никако не мислимо, да се тима речима исказује нешто савршено ново у историји естетичких погледа; ипак судимо, да псевдо-класичка „теорија подражавања природи,“ која владаше у XVII. и XVIII. веку није захтевање од вештине онога, у чему се полаже формално начело њезине одребе, одредбе која се садржи у речима: „вештина је произвођење природе.“ Да не би јемство за битну разлику међу нашим погледом на вештину и појмовима, које имађаше о њој теорија подражавања природи, биле само наше сопствене речи, навешћемо овде критику о теорији, која је узета из најбољега дела естетичке системе која данас влада. Критика та с једне стране показаће разлику између појмова што их она побија и нашег погледа, с друге стране изнеће оно, чега нема у нашој првој одредби вештине, као радњи што на ново производи предмете природе, и на тај начин послужиће као прелаз тачнијем развитку појмова о вештини.

„У одредби вештине као подражавања природи показује се само њезина формална цел; њој ваља по такој одредби старати се, да по могућности поново произведе оно, што већ има у спољашњем свету. Тако понављано произвођење ваља признати за излишно, јер природа и живот већ нам дају оно, што по таком појму треба да је вештина. Шта више, подражавати природи — узалудна је мука, јер то подражавање ни близу не достиже своје цели, а то за то, што подражавајући природи, вештина даје само обману на место истине и на место правога живога суштаства само мртву личину.“

Овде пре свега примећавамо, да се речима „вештина је произвођење природе“, као и изразом: „Вештина је подражавање природи“, опредељује само формално начело вештине; за одредбу садржаја вештине. први закључак, што га ми учинисмо у погледу на њезину цел, ваља допунити, и ми ћемо се потрудити око тога доцније. Други прекор никако не пристаје уз назор, што га ми исказасмо: из претход-

ног развитка види се, да произвођење или „понављање“ предмета и појава природе у вештини — никако није излишна ствар, на против, неопходна. Прелазећи на примедбу, да је то произвођење узалудна мука, која ни близу не достиже своје цели, ваља рећи, да таки израз има смисла само у том случају, кад би се претпоставило, као да вештина хоће да се надмеће са природом, а не да јој просто буде сурогат, замена. Но ми баш то и тврдимо, да вештина не може издржати поређења са живом природом, и да она никако и нема оне животности, као реална природа; то ми узимамо за несумњиво. И тако нужно је, да се фраза: „вештина је произвођење природе“ допуни зарад тога, да би могла бити свестраном одредбом; и ако не исцрпљује у том лику сав садржај појма који треба да се одреди, та одредба ипак је добра, и прекори против ње могу се оснивати само на затајаном захтевању, да вештина ваља по својој цели да је виша, и савршенија од природе; објективну неоснованост те претпоставке ми се постарасмо да докажемо, а за тим обелоданисмо и њезину субјективну основу. Да видимо, пристају ли уз наш поглед даљи изрази против теорије подражавања.

„Покрај немогућности потпунога успеха у подражавању природи, остала би само проста наслада односним успехом неког производа вештине; но и та наслада бива тим хладнија, чим очевиднија бива наличност копије с ориђиналом, па хоће да се изметне и у пресићеност или гађење. Има ликова, налик на ориђинал, како се каже, до одвратности. Нама таки постане одвратно и гнусно најизврсније подражање певању славуја, чим дознамо, да оно у самој ствари није певање славуја, него подражање њему каквога год вештака, који извија славујске гласе; а то за то, што ми имамо права да захтевамо од човека не таку музику. Слични производи уметности највештијега подражања природи могу се упоредити са умешношћу онога мајстора, који не промашив ни један пут бацаше зрна грашка кроз рупице такође не веће од зрна грашка, и кога Александар Велики дарива мерицом грашка (да баца кроз рупу).“

Те су примедбе са свим на свом месту: но односе се на бесмислено и некорисно копирање садржаја који није до-

стојан пажње или на цртање празне спољашњости, без икаква садржаја, (колико ли узношених производа вештине заслужују тај горки, но праведни прекор!) Садржај, достојан пажње човека што мисли, једини је кадар да избави вештину од прекора, као да је она — празна забава, (што она у осталом и јесте врло често: вештачка форма не спасе је од презрења) или од насмешке сажаљења, ако важношћу своје идеје није у стању да би одговорила на питање: „је ли вредно било мучити се око таких тричарија“. Некорисно нема права на уважење. „Човек је сам себи цел;“ но дела човечија ваља да имају за цел потребе човека, а не себе саме. Ето за то некорисно подражање и буди одвраћање, и тим веће, чим је савршенија спољашња наличност: „рашта је потраћено толико времена и труда?“ помислићемо ми угледавши спољашњу наличност: „и штета, да се така празнина садржаја удостоји таког савршенства у техници!“ Досада и одвратност, што их пробуђује онај вештак, који подражава славујеву певању, разјашњавају се самим примедбама, што пропраћају у критици указање на њ: јадан је онај човек, који не разуме да ваља да пева човечије песме, а не да извија гласове без смисла. Што се тиче ликова, који личе до одвратности, то ваља разумети овако: свака копија, ако ће да буде верна, мора показати битне црте ориђинала; лик, који не показује главних, изражајних црта лица, лаже, није добар; а кад су при том којекакве ситнице на лицу изражене потпунце, лице на портрету излази нагрђено, без смисла, мртво — па како да не буде одвратно? Често се устаје против тако званога „дагеротипнога снимања“ природе и живота — не би ли било боље казати само, да снимање, исто као и сваки човечији рад, захтева разумевања, способности разликовати битне црте од небитних? „Мртав снимак“ — ето обичне фразе; но не може се верно снимити, ако се мртви механизам не допуни живим смислом: немогуће је начинити и ваљан fac-simile, не разумевајући значења слова што се снимају.

Пре, но што пређемо на одредбу битнога садржаја вештине, чиме ће се допунити одредба њезинога формалнога начела, коју ми усвојисмо, судимо за нужно изнети неколико најобичнијих указања о одношају теорије „успроизвођења“

ка теорији тако називанога „подражања". Поглед на вештину, што га ми усвојисмо, потиче из погледа, усвојених од најновијих немачких естетичара, и поничe из њих дијалектичким процесом, кога правац одређују опште идеје савремене науке. И тако на непосредан начин тај правац у свези је с две системе идеја — са начелима данашњега века с једне стране, и последњих десетина година с друге. Сваки други одношај само је проста наличност, која нема генетичког утицаја Но ако појмови древних и старинских философа не могу поред данашњега развића науке имати утицаја на савремени начин мишљења; то се не може превидети, да у многим случајевима савремени појмови излазе слични са појмовима прошлих векова. Особито често слажу се они с појмовима грчких философа Тако стоји ствар и у овом случају. Одредба формалнога значаја вештине, од нас усвојена, слична је с погледом, који владаше у грчком свету, а находи се у Платона, Аристотела, и, по свој вероватности, исказан је и у Демокрита. Њихова μίμησις одговара нашој речи „успроизвођење („воспроизведеніе"). И ако доцније разумеваху ту реч као „подражавање" (Nachahmung), тај превод не бејаше срећан, јер стешњаваше круг појмова и пробуђиваше мисао о потчињењу под спољашњу форму, а не о приказању, о произвођењу унутрашњег садржаја. Псевдокласичка теорија заиста схваташе вештину као снимање спољашњости природе у тој цели да се обману чуства; но то је злоупотреба, која припада само епохама искваренога укуса.

Сад нам ваља допунити одредбу вештине што је горе изнесосмо, и размотривши формално начело вештине пређи одредби њезина садржаја.

Обично говоре да је садржај вештине лепо; но тим се по све стешњава круг вештине. Све кад бисмо и допустили, да су узвишено и комично моменти лепога, ипак множина производа вештине не могу се подвести под ове три рубрике: лепо, узвишено, комично. У живопису не подилазе под оте подразделе слике домаћег живота, где нема ни једнога лепога или смешнога лица, јер се ликови бабе или старца не одликују особитом старачком лепотом и т. д. У музици је још теже истерати обичне подразделе: ако ставимо марше-

ве, патетичке песме и т д. у одељак величанственога; ако песме које дишу љубављу или весељем прибројимо одељку лепога; ако и има много комичних песама, то нам остаје још огромна количина комада, који по своме садржају не могу без натеге бити уврштени ни у једну од оних врста: куда ћемо рачунати тужне мотиве? да ли не к узвишеноме, као страдање? или у лепо, као нежне маште? Но од свију вештина највећма се одупире подвођењу својега садржаја под уске рубрике лепога и његових момената поезија. Област је њезина сва област живота и природе; тачке посматрања поете на живот у његовим разним пројављењима тако су исто разне; као што су и појмови философа о тим појавима разна карактера; а философ находи у природи врло много којечега осим лепога, узвишенога, комичнога. Не долази свако зло до трагизма; није свака радост грациозна или комична. Да садржај поезије не исцрпљују три извесна елемента, споља̀шње видимо отуда, што њезине производе престадоше трпати у оквире старих подраздељака. Да драмска поезија црта не само оно што је трагично и комично, доказује се тим, што осим комедије и трагедије мораде се појавити драма. На место епоса, по преимућству узвишенога, јави се роман, с безбројним својим врстама. За већи део данашњих лирских комада не можеш наћи у старих подраздела имена, које би било кадро да означи карактер њихова садржаја: мало је стотина рубрика, тим мање може се сумњати, да све не могу обухватити три рубрике (ми говоримо о карактеру садржаја, а не о форми, која свагда мора да буде лепа).

Најпростије је решити ту замршеност казавши, да се круг вештине не ограничава на једно лепо и његове тако назване моменте, но обима собом све, што у природи и животу интересује човека, не као ученога, но просто као човека; што у опште интересује у животу — ето садржаја вештине. Лепо, трагично, комично само су три најодређенија елемента између хиљаду елемената, од којих зависи интерес живота, и које набрајати значило би пребрајати сва чуства, све тежње, што могу да узбуркају срце човечије. Тешко да се треба упуштати у ситније доказе за наш појам о садржају вештине с тога, јер ако се у естетици и предлаже

обично друга ужа одредба садржаја, то назор наш влада у самој ствари т. ј. у самих вештака и поета, он се вазда исказује у литератури и животу. Ако суде да је неопходно одредити лепо као понајглавнији и, изразивши се тачније, као једино битан садржај вештине то прави узрок томе лежи у нејасном разликовању лепога, као предмета и садржаја вештине, од лепе форме, која у истини сачињава неопходно својство свакога производа вештине. Но та формална лепота, или јединство идеје и облика, није никаква специјална особина, којом би се разликовала вештина од других грана човечијег рада. Рад човечији свагда има таку цел која је суштина ствари саме; по мери како нам посао одговара цели, коју хтедосмо кроза њ да остваримо, цени се и вредност самога посла, по мери савршенства израде цени се сваки човечији производ. То је општи закон и за занате, и за индустрију и за научан рад итд. Он се примењује и на производе вештине: вештак (свесно или бесвесно, све једно) тежи да изнесе пред нас извесну страну живота — само се по себи разуме, да ће вредност његова производа зависити од тога, како буде он израдио свој посао. „Производ вештине тежи за армонијом идеје са обликом“ ни више ни мање, него производ чизмарског заната, златарске вештине, калиграфије, инџинирства, наравствене решивости. „Сваки посао ваља да је израђен као што треба“ — ето смисла фразе: „армонија идеје и облика.“ И тако 1) лепо као јединство идеје и облика никако није карактеристична особина вештине у том смислу, какав придаје тој речи естетика; 2) „јединство идеје и облика“ опредељује једино формалну страну, страну вештине а никако се не односи на његов саджај; оно говори о том, како ваља да се нешто изради, а не о томе, шта се ради Но ми већ приметисмо, да је у тој фрази важнија реч „облик“ — она сведочи то, да вештина изражава идеју не апстрактним појмовима, него живим индивидуалним фактом; кад кажемо „вештина је произвођење природе и живота,“ ми говоримо то исто: у природи и животу нема ништа што апстрактно постоји; у њих је све конкретно; производ треба по могућству да сачува суштину онога што представља; по томе створ вештине ваља да тежи

за тим, да би у њему било што мање апстрактнога, да би у њему било све по могућству изражено конкретно, у живим сликама, у индивидуалним ликовима. (Са свим је друго питање: може ли вештина постићи то потпуно? Живопис, скулптура и музика постижу; поезија не може увек, а и не мора се свагда старати о пластичности ситница: доста је и то, ако је у опште у целини производ поезије пластичан; сувишно старање о пластичкој изради ситница може да науди јединству целине, посве рељевно изразивши јој поједине делове, и, што је најважније тиме ће баш одвраћати пажњу вештака од најважнијих страна дела.) Лепота форме која се састоји у јединству идеје и облика, јест опште својство не само вештине (у естетичком смислу речи), по и сваког човечијег посла, а то је различно од идеје лепога, као објекта вештине, као предмета нашега уживања на овоме свету. То, што помешаше лепоту форме, као неопходно својство вештачкога производа, и лепо као један од предмета вештине, и бејаше један од узрока жалосних злоупотреба у вештини. „Предмет вештине је лепота," лепота, па по што по то, другога садржаја вештини нема. А шта је најлепше од свега на свету? У човечијем животу — лепота и љубав; у природи — тешко је и решити, шта је управо лепо — толико има у њој лепоте. И тако ваља у свако доба само трпати у поетске саставке описе природе: што је више тога, тим је више и лепоте у нашем производу. Но лепота и љубав још су и лепши — и где (по већој части савршено неумесно) на првом месту у драми, приповетци, роману и т. д. појављује се љубав. Неумесна отезања о лепотама природе још нису тако шкодљива вештачком производу: њих је могуће изоставити, с тога што су така отезања накалемљена само с поља; но шта да се ради с љубавном интригом? њу није можно испустити из вида с тога, што је за њезину основу све притегнуто гордијевским конопцима, без ње нема ни свезе ни смисла. Не ћемо ни да говоримо о томе, да гомила љубавника, која страда или благује, додаје читавим тисућама производа ужасну монотоност; не ћемо да говоримо ни о томе, да ти љубавни догађаји и описи лепоте запремају место битним ситницама; шта више: навика цртати љубав, чини

да поете заборављају, да живот има и других страна, што далеко већма интересују човека у опште; сва поезија и сав живот што га она црта, узима на се неки сентиментални ружични колорит; место озбиљне слике човечијег живота производи вештине представљају неки по све младићки (уздржавамо се од тачнијих епитета) поглед на живот, и поета показује се обично као млад, врло млад момак, чије су приче интересне само за људе таког истог наравственог или физиолођичког узраста. То најпосле понижава вештину у очима људи, који већ претурише срећно време ране младости; вештина им се чини забавом, досадном за свршене људе, и не са свим безопасном за младеж. Ми никако не мислимо забрањивати поети да описује љубав; но естетика мора да захтева, да поета описује љубав само тада, кад хоће управо да је описује: на што истављати је на прво место, кад, управо говорећи, главно у ствари није она, но друга нека страна живота. Што ће, на пример, љубав на првом месту да је у роману, који управо цртају стање извеснога народа у даној епоси, или стање извесних класа народа? У историји, у психолођији, у етнографским списима тако се исто говори о љубави, но само на свом месту, исто онако као и ма о чем другом. Исторички романи Валтера Скота основани су на љубавним догађајима — на што то? да није љубав била главна брига друштва и главни покретач догађаја у епохама што их он црта? „Но романи Валтера Скота застарили су“ — са свим, тако исто и кад треба и не треба напуњени су љубављу романи Дикенса и романи Жорж-Санде из сеоског живота, у којима опет главна ствар никако није љубав. „Пишите о оном, о чему управо хоћете да пишете“ — правило је, које никако не могу да упамте поете. Љубав и кад јој је пута и кад није — прва је штета, која потиче за вештину из појма, да је „садржај вештине — лепота“; друга је, тесно скопчана с првом — измајсторисаност, силом вештина. У наше време смеју се Расину и мадами Дезуљер; но тешко да је савремена вештина далеко утекла од њих у погледу на простоту и природност покретача догађајима и неизмајсторисане природности израза; подела радних лица на ироје и злочинце и дан дани може се применити на производе вештине пате-

тичке врсте; како течно, у каквој свези и како красноречиво разговарају та лица! Монолози и разговори у савременим романима мало су ниже испод монолога класичне трагедије: „У вештачком производу све ваља да је обучено у лепоту" — и нама се износе таки дубоко замишљени планови радње, каквих готово никада немају људи у свом животу; и ако представљано лице учини ма какав инстинктивни, непромишљени корак, писац одмах суди за неопходно да то оправда из суштине карактера тога лица, а критичари се не задовољавају тиме, јер „радња није мотивована" — као да се она мотивује свагда индивидуалним карактером, а не склоностима и општим својствима човечијег срца. „Лепота захтева заокругљеност карактера" — и место лица живих, разноликих при свој својој типичности, вештина даје нам непомичне статуе. „Лепота вештачког производа захтева заокругљеност говора" — и место живога разговора држе се вештачке беседе, у којима они што се разговарају хотимице или нехотице исказују свој карактер. Последица свега тога јесте монотоност производа поезије: људи су сви на један калуп, догађаји се развијају по извесним рецептима, на првој страни види се, шта ће бити даље, и не само шта ће бити, но и како ће бити. Но да се вратимо на питање о битном значају вештине.

Први и општи значај свију производа вештине, рекосмо ми — јесте произвођење интересних за човека појава живота и природе. Под животом разумевају се не само односаји човека ка предметима и суштаствима објективнога света, но и унутрашњи живот човека; кад год човек живи у маштама — тада маште имају за њ до неког ступња и на неко време значај нечег објективног; још чешће човек живи у свету својега чуства; тако стање, ако допире до интересности, такођер се производи вештином. Ми напоменусмо то, да покажемо, како наша одредба обухвата и фантастички садржај вештине.

Но ми рекосмо горе, да осим произвођења с природе и живота, вештина има и други значај — објашњење живота: до неког ступња то је доступно свим вештинама: често је довољно обратити пажњу на предмет (што свагда и чини вештина) да би се објаснио његов значај или да се помогне

боље појмити живот. У том смислу вештина ничим се не разликује од расказа о предмету; разлика је само у томе, што вештина савршеније постиже своју цел, него прост расказ, тим већма учени расказ; под формом живота ми се далеко лакше упознајемо с предметом, далеко брже почињемо интересовати се за њ, него тада, кад наиђемо на сухопарно указање на предмет. Романи Куперови боље, него етнографски раскази и расуђења о важности изучавања живота дивљака, упознаше свет с њиховим животом. Но ако су све вештине кадре да покажу нове интересне предмете, то поезија свагда по неопходности указује живим и јасним начином на суштаствене црте предмета. Живопис произвоги неки предмет са свим ситницама. Скулптура такођер, поезија не може да обухвати врло много ситница, и по невољи изостављајући у својим сликама врло много којешта, усредотачава нашу пажњу на задржаним цртама. У томе виде неки преимућство поетичких слика над природом; — но то исто чини и свака поједина реч са својим предметом: у речи (у појму) тако су исто изостављене све случајне, а задржане само суштаствене црте предмета; може бити за онога који је невешт сравњивати реч је јаснија од самога предмета, но то разјашњење само одмаже ствари. Ми не одричемо односне користи компендијумима; но не мислимо, да је руска историја Тапова, која је врло добра за децу, боља од историје Карамзинове, из које је исписана. Предмет или догађај у поетичком преводу може да буде лакши, разумљивији, него у самој природи; но ми њему признајемо само вредност живога и јаснога указања на природу, а не самосталан значај, који би се могао надметати са пуноћом живота и природе. Не можемо да не додамо, да сваки прозаички расказ чини то исто, што и поезија. Усредотачење суштаствених црта није карактеристична особина поезије, него је у опште својство разумне речи.

Битни значај вештине јесте произвођење онога, што интересује човека у животу и природи. Но, интересујући се појавима живота, човек не може, свесно или бесвесно, а да о њима не изнесе својега суда; поета или вештак не будући у стању престати бити човек у опште, не може, и да хоће,

одрећи се тога, да не каже својега суда о појавима што их слика; суд се тај исказује у његову производу — ето нови значај производа вештине, по којем вештина ступа у ред наравствених радова човечијих. Има људи, чији суд о појавима живота састоји се готово само у том, што показују расположај за извесне само стране живота а других се клоне, то су људи, у којих је умна радиност слаба; кад је таки човек поета или вештак, његови производи немају другога значаја, осим произвођења њему драгих страна живота. Но ако је човек, чија се умна радиност силно узбуђује питањима, што се рађају из посматрања живота, одарен вештачким талантом, то у његовим производима, свесно или бесвесно, биће изражена тежња да живо каже суд свој о појавима, што интересују њега и његове сувременике, с тога што човек мислилац не може мислити о ништавим питањима, која осим њега не интересују никога, стављаће или решавати питања, што поничу у животу за човека који мисли; његови ће производи бити, да се тако изразимо, саставци на теме што их задаје живот. Тај правац и тежња могу наћи себи израза у свима вештинама н. пр. у живопису можемо напоменути живописе Хогарта; но по преимућству развија се така тежња у поезији, која даје потпуну могућност да се искаже извесна мисао. Тада вештак постаје филозоф, и производ вештине, остајући у области вештине, задобија значај научни. Само се по себи разуме, за што у том одношају производи вештине не находе ништа, што би им одговарало у природи и животу, — осим само по облику: што се тиче садржаја, и самих питања стављених или решених вештином, они ће се свагда наћи у животу и природи, само без преднамерености, без arrière-pensée. Замислимо, да се у неком производу вештине развија мисао: „човек јаке природе не ће пропасти, ако би за време и скренуо с пута правог;“ или: „једна крајност изазива другу.“ или слика се незадовољство човека самим собом, или, ако хоћете, борба страсти с вишим тежњама (ми казујемо разне основне идеје које видесмо у Фаусту) — зар нема у практичном животу случајева, у којима се развијају ти исти положаји? Зар из посматрања живота че изводи се велика мудрост? Зар наука није проста апстракција живота, подвођење

живота под формуле? Све што се исказује у науци и вештини наћи ће се у животу, и наћи ће се у најпотпунијем, најсавршенијем облику, са свима ситницама, у којима обично и лежи истинити смисао ствари, што често не поимају ни наука ни вештина а још чешће не могу их ни обухватити; у практичном животу све је истина, нема неспоразумљења, нема једностране ускости погледа, од које пати сваки човечији производ, — као поука, као наука живот је потпунији, поузданији, да и вештачкији од свију створова научника и поета. Но живот и не помишља на то, да нам објашњава своје појаве, не брине се да изводи аксиоме: у производима науке и вештине то је учињено; истина доводи нису потпуни, мисли су једностране у сравњењу с оним, што показује живот; но њих изведоше за нас ђенијални људи, без чије помоћи наши доводи били би још једностранији, још јаднији. Наука и вештина (поезија) јесу ручна књига за почетника у изучавању живота; њихов значај је да спреме за читање извора, и по том од времена на време служе на то, да човек у њих загледа а зарад тога, да се зна наћи у животу. Науци не пада ни на ум да то таји; то не таје ни поете у кратким примедбама о суштини својих производа: једна естетика још непрестано тврди, да је вештина више живота и природе.

Скупивши уједно све речено, добићемо овај поглед на вештину: битни значај вештине је препроизвођење с природе свега, што је интересно за човека у животу; врло често, особито у производима поезије, излази на прво место објашњење живота, суд о његовим појавима. Вештина стоји напрема животу са свим у оном истом одношају, у коме сто и и историја: разлика по садржају само је у томе, што историја говори о животу човечанства, вештина о животу човека, историја о животу друштвеном, вештина о животу индивидуалном. Први је задатак историје — да препроизводе, нацрта живот; други, који не испуњавају сви историци — да га објасни; не бринући се за другу задаћу, историк остаје прост летописац, и његов је производ само проста грађа за другог историка и за читање да човек задовољи љубопитство: но водећи рачуна о другој задаћи, историк постаје филозоф, и његово дело задобива тим научну вредност. Са свим то

исто ваља рећи и за вештину. Историја и не мисли да се надтиче са природним историчким животом, признаје. да су њезине слике бледе, непотпуне, више или мање неверне или бар једностране. Естетика такођер ваља да призна, да вештина са свим тако исто и из тих истих узрока не треба ни да помишља да се поредн са природом и животом, а камо ли да их она још надмаша лепотом.

Но где је творачка фантазија код таког погледа на вештину? Каква улога остаје њојзи? Не ћемо говорити о томе, откуда проистиче у вештини право фантазије да мења оно што поета виде или чу. То је јасно из цели поетскога производа, од кога се захтева верно препроизвођење извесне стране живота, а не неког оделитог случаја; разгледаћемо само, у чему се састоји неопходност умешања фантазије, као способности да преради (комбинацијом) оно што ухвати чуства и да створи нешто ново по облику. Замислимо, да поета узме из искуства свога живота догађај који му је потпуно известан (то се не догађа често; обично многе ситнице слабо се запамте, и зарад свезе расказа морају се допунити иначе); замислимо тако исто, да је изабрани догађај савршено заокругљен у вештачком одношају, тако да прост расказ о њему био би потпуно вештачки производ, т. ј. узмимо случај где уплетање фантазије која комбинује изгледа да је најмање нужно. — Ма како јако да је памћење, оно није кадро запамтити свих ситница особито оних што су нужне за суштину ствари; но многе одових ситница нужне су зарад вештачке потпуности расказа, те их ваља узети из других сцена, што остадоше у памети поете (н. пр. разговори, описи места итд.) — истина, да потпуњавање догађаја оним ситницама још га никако не ће изменити, и разлика вештачкога расказа од догађаја што се у њему прича ограничава се међу тим само на једну форму. Но тиме се не исцрпљује уплетање фантазије. Догађај у природи бејаше испреплетен другим догађајима који с њиме бејаху само у спољашњој свези; но пошто одлучимо догађај што га хоћемо да представимо од других прилика и од ненужних епизода, ми ћемо видети да ће то одлучење оставити нове празнине у животној пуноћи расказа; те ће поета опет морати

да га потпуни. Шта више, одлучење ће да одузме не само животну пуноћу многим моментима догађаја, но често измени и њихов карактер — и догађај ће испасти у расказу већ не онаки, какав бејаше у животу, или, зарад очувања његове суштине, поета ће морати да измени многе ситнице, које имају правога смисла у догађају, само кад је он у својој природној околини, која му се одузима расказом што га осамљује, изолује. Као што видимо, круг радње творачких сила поете врло је мало скучен нашим појмовима о битности вештине. Но предмет нашега испитивања је вештина, као објективни производ, а не субјективна радиност поете; с тога било би неумесно упуштати се у набрајање разних одношаја поете к материјалу његова производења: ми показасмо један од отих одношаја, који најмање иде на руку самосталности поете, и нађосмо, да при нашем погледу на битност вештине, вештак у том положају не губи битнога карактера, који припада не поети или вештаку у особености, него човеку у свем његовом раду, — онога најбитнијега човечијега права и својства, да гледа на објективни свет само као на материјал, само као на поље својега рада, и, користећи се њиме, да га потчињава себи. Још је пространији круг уплетања фантазије што комбинује при другим околностима: кад, на пример, поети нису потпуно познате ситнице догађаја, кад он зна о њему (и лицима његовим) само по туђем казивању, свагда једностраном, неоузданом, или непотпуном у вештачком одношају, бар с личне тачке посматрања поете. Но неопходност комбиновати и мењати произлази не отуда, што природа и живот не представљају (и у далеко бољем облику) оних појава, које хоће да наслика поета или вештак; него отуда, што слике објективнога живота не припадају оној сфери бића, којој објективни живот; разлика постаје отуда, што поета не располаже оним средствима, каквим располаже објективни живот. Кад се опера удешава за фортепијано, губи се већи део ситница и ефекта; много којешта не може се никако ни превести из човечијега гласа или са потпунога оркестра на јадни, сиротни, мртви инструменат, који мора како може да произведе оперу; с тога при аранжовању много мора да се преради, много допуни — не

у тој нади, да у аранжовању опера испадне лепша, него што бејаше у првобитном свом облику, већ за то, да се колико толико накнади неопходни губитак опере, кад се аранжује; не за то, да онај што аранжује, поправља погрешке композитора, него просто за то, што он не располаже оним средствима, којима влада композитор. Још има већих разлика, у средствима објективног живота и поете. Та преводилац поетскога производа с једнога језика на други до неког ступња мора да preради спис који преводи, па како да се не мора прерађивати, кад се преводи неки догађај са језика живота на сиромашки, бледи, мртви језик поезије?

Аполођија природе и живота у сравњењу са фантазијом, тежња да докажем, да производи вештине ни по што не могу издржати поређења са живом природом, ето то је суштина ове расправе. — Говорити о вештини тако, као што говори писац, не значи ли понижавати вештину? — Да, ако значи понижавати вештину, кад се каже, да је вештина ниже природе и живота по вештачком савршенству својих производа; но устајати против панегирика, још не значи бити хулитељ. Наука не мисли да је више природе, па то није стид за њу. Вештина тако исто не треба да мисли да је више живе природе; то није за њу понижење. Наука се не стиди говорити, да је њена цел појмити и објашњавати природу, за тим примењивати на добро човека своја објашњења; нека се ни вештина не стиди признати, да је цел њезина: да за накнаду и награду човеку у случају одсуства потпуне естетичке насладе, коју даје жива природа, на ново препроизведе, по мери сила својих, ту драгоцену природу и на добро човеку да је објасни.

Нека се вештина задовољи својом високом, прекрасном задаћом: да у случају одсутности живе природе буде донекле замена њена а човеку учитељка живота.

Жива природа је више, но машта, а битни значај више од фантастичких присвојења.

Задатак писца бејаше да претресе питање о естетичким односајима производа вештине према појавима живота, да разгледа како стоји са истинитошћу мишљења што влада, као да праве лепоте, која се узима за битну садржину вештине, и нема у објективној природи и да се она остварава само вештином. С отим питањем неразлучно су скопчана питања о суштини лепога и о садржају вештине. Претрес питања о суштини лепога доведе писца до уверења, да је лепо — живот. После таког решења ваљало је испитати појмове узвишенога и трагичнога, који по обичној одредби лепога потчињени су њему, као моменти; и ваљаде признати, да узвишено и лепо јесу предмети вештине, који један другом нису потчињени. То већ бејаше велика помоћ за решење питања о садржају вештине. Но ако је лепо живот, то само собом решава се питање о естетичком односају лепога у вештини напрема лепоме у природи. Дошавши до закључка, да вештина не може бити обвезана за свој постанак незадовољству човека лепим у природи, ми морадосмо разгледати, услед каквих потреба појављује се вештина и испитати њезин истинити значај. Ево најглавнијих закључака, до који нас доведе тако испитивање:

1. Одредба лепога: „лепо је потпуно појављење опште идеје у индивидуалном појаву“ не може да издржи критике: она је по све пространа, јер је то одредба за формалну тежњу сваког човечијег рада.

2. Права одредба лепога ово је: „лепо је живот“; лепо је човеку оно суштаство, у којем он види живот, како га сам понима, леп је предмет онај предмет, који га подсећа на живот.

3. Та објективна лепота, или оно што је лепо по својој суштини ваља разликовати од савршености форме, која се састоји у јединству идеје и облика, или у томе, да предмет потпуно одговара своме назначају.

4. Узвишено има уплив на човека никако не тим, што пробуђује идеју апсолутнога; оно је готово нигде не пробуђује.

5. Узвишено се чини човеку оно, што је далеко веће од предмета или далеко силније од појава, с којима га пореди човек.

6. Трагично нема суштаствене свезе са идејом судбе или неопходности. У животу трагично је по већој чести случајно, не потиче из битности претходних момената. Форма неопходности, у коју га облачи вештина, последица је обичнога начела производа вештине: „решење ваља да потиче из заплета,“ или је неумесно потчињење поете појмовима о судби.

7. Трагично по појмовима новога европскога образовања јесте „ужасно у животу човечијем.“

8. Узвишено (и његов моменат, трагично) није подраздео лепога; идеје узвишенога и лепога савршено су различне међу собом, међу њима нема ни унутрашње свезе ни унутрашње противположности.

9. Природа је не само живља, но и савршенија од фантазије. Слике фантазије само су бледа и готово свагда несрећна прерада природе.

10. Лепо у објективној природи потпуно је лепо.

11. Лепо у објективној природи савршено задовољава човека.

12. Вештина не потиче никако из потребе човека да допуни недостатке лепога у природи

13. Створови вештине јесу ниже лепога у природи, не само по томе, што је упечатак, који производи природа живљи од упечатка, што га производе створови вештине: створови вештине ниже лепога су (са свим тако исто, као што су испод узвишенога, трагичнога, комичнога) у природи и са естетичке тачке посматрања.

14. Област вештине не ограничава се облашћу лепога у естетичком смислу речи, лепога по живој суштини својој, а не само по савршенству форме: вештина производи све, што је интересно за човека у животу.

15. Савршенство форме (јединство идеје и облика) не сачињава карактеристичке црте вештине у естетичком смислу речи (лепих вештина); лепо као јединство идеје и облика или као потпуно остварење идеје јесте цел тежњи вештине у најопширнијем смислу речи или „умешности,“ цел сваке практичке радње човечије.

16. Потреба, што рађа вештину у естетичком смислу речи (лепе вештине) јесте она иста, што се врло јасно исказује у портретном живопису. Портрет се слика не за то, што нам се црте живога човека не допадају, но ради тога, да потпомогне наше сећање на жива човека кад га нема пред нашим очима, и да да о њему неки појам оним људима, који не имађаху прилике да га виде. Вештина нас само подсећа својим производима на оно, што је интересно за нас у животу и труди се до неког ступња, да нас упозна са оним интересним странама живота, које ми не имадосмо прилике испитати или посматрати у животу.

17. Производење с природе и живота — општи је карактеристични знак вештине, што сачињава њезину суштину; често производи вештине имају и други значај — објашњење живота; често имају они и значај суђења о појавима живота.

ПРИМЕДБЕ

НА

„ЕСТЕТИЧКЕ ОДНОШАЈЕ ВЕШТИНЕ КА ПРИРОДИ.“

27. То не доказује толико „реалност природине тежње за лепотом,“ колико правилност радње природних сила, неодољивост природних закона. — У осталом позивамо се на своју 13. примедбу.

28. Како се то разуме? Јер ако мислите, да стоји до воље човека, „до каквог ступња је живот његов испуњен лепим и великим,“ онда се варате; ако пак мислите, да стоји до састава, до личне нарави и снаге, онда нисте казали ништа, јер таки су људи заиста ретки.

29. Ово је загонетка. Шта је то „дух догађаја?“ Је ли повод? јесу ли последице? или је на послетку начин, којим се догађај збива? — Ако је ово последње, што је по фрази најприличније, онда је „дух догађаја“ то исто што и „догађај.“

30. Ми ћемо се навек борити за уставност и уставне заводе; али тако жесток „уставобранитељ“ не ћемо никад бити, да поверимо и пресуду о лепоти — „већини.“ — У вас то још разумемо и праштамо; јер ви Руси толико сте жељни уставности, да бисте и лепоту уживали — уставним путем (што не би било непријатно, кад би етимон речи „устава“ долазио од „уста“.)

31. То је са свим споредно питање, да ли је лепота у природи ређа или чешћа. Цело разлагање Чернишевскога, у осталом, није ни покушало оборити лођичке свезе између „напреднамерености“ и „ретксти.“ што заиста постоји. — Што се тиче појединих примера, тужбом рафаиловом не може се никако доказати, да лепота није ретка у природи. То је баш један доказ и за онај „призрак,“ на који је Чернишевски нападао обарајући дефиницију лепога. Верујемо, да би се сваки северни сликар занео за многим моделом, што би га Рафаило одбио; па Рафаило га ипак одбија, јер је већ имао лепших. Тако исто ће нас италијанска природа занети, ако долазимо из Русије; али дошавши са Антила или из источне Индије, не ћемо се тако заносити италијанском природом, као пре познавања веће лепоте. — Пример Отела и Макбета још је слабији. И ако узмемо, да је један вреднији од другога ипак знамо, да се ни Макбети не продају на меров.

32. Није тако. Што ми ретко, па готово и никада не налазимо савршенства, за то не мора бити, да га и не тражимо! На против: што га ређе, што га теже налазимо, тим га чешће, тим га жешће тра-

жимо. На тој очевидној омани, па тој простој „ошипци,“ ви назидасте читаво крило вашег знаственог дворца. — Ви се позивате на примењену математику. Истина, да се она задовољава са приближним количинама, али ипак тражи што веће приближење идеалној тачности, и на том тражењу оснива се управо напредак те науке или вештине. — Ни пример о научнику сваштару није најспретнији Нико не тражи сваштара ни свезналица, али не за то, што би било тешко наћи их, већ за то само, што смо узели на ум, да сувишно раширење знања на многе предмете иде увек на штету дубине знања у појединостима, на штету самосталног замишљања и на штету осталога карактера.

33. То нема смисла. Зар између лепога и наказнога нема ничега, што не би било ни лепо ни наказно? У том се закључку огледа неспретност свега умовања, што се њим завршује. — Да је пучина мора математичка мана, и да би морска пучина математички савршенија била, да је са свим равна, — то би врло тешко било доказати, теже можда, од противнога, т. ј. да је баш математички савршеније овако, него што би било, да је равно.

34. Та баш из правила вашег искуства: similis simili gaudet излази, да нама индивидуална лепота за то годи, што је нама налик, нама свима; а то опет иде на апсолутно. Circulus vitiosus.

35. Позивамо се на оно што смо већ говорили о томе. Само бележимо признање према нашој 33 белешци, да уз „индивидуалност“ иду „мане.“ —

36. Свега може нестати, само оне снаге у човеку, што ствара све нове и нове лепоте и зида на старијем основу, те не ће нестати, док је човека, и на то сте заборавили.

37. Допустите, да вам кажем: Збогом, лаку ноћ. И нама би сваки изгледао смешан, који би хтео доказивати противно.

ЗАПИСНИЦИ
КЊИЖЕВНОГА ОДСЕКА И ОДБОРА
1874 и 75.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 2 (14) ЈАНУАРА 1874.

Били су: председник Стеван Брановачки, секретар А. Хаџић, уредник Летописа J. Бошковић, одборници: др. М. Јовановић, др. J. Туроман, Владан Арсенијевић, Миша Димитријевић и Светозар Савковић.

На питање: ко ће да беседи у свечаној седници матичиној на св. Саву? Замољен би г. Стеван В. Поповић, члан књижевнога одсека, који се тога и примио.

У Столном Београду у Угарској има Српкиња сликарка, по имену Катица Ивановића. Она је изучена сликарка из минхенске школе. Од њезиних слика особито хвале: Котарицу грожђа, Узеће Београда 1806, и друге. Слала је своје слике и на светске изложбе у Паризу и Бечу, за нас је особито значајан живот и рад Српкиње сликарке, која је свој век провела међу иноплеменицима, радећи неуморно, и својом вештом кичицом дичила српско име у туђини, а ми Срби једва смо што и знали о њој. — Како Матица српска по своме уставу прикупља и споменике српскога уметничког рада, то књижевни одбор дознавши да би поменута сликарка радо уступила своје слике, нарочито оне из српске историје, Матици или другом којем српском друштву или музеју на поклон, — одлучно је обратити се тога рада г-ђици Ивановићевој, преко рођака њезина, врлога родољуба г. Јована Турјака, сенатора у Столном Београду.

КЊИЖЕВНИ ОДСЕК 28 ЈАНУАРА (9 ФЕБРУАРА) 1874.

Били су: председник Стеван Брановачки, секретар А. Хаџић, уредник Летописа J. Бошковић, чланови: Петар Нинковић, Владан Арсенијевић, Стеван Поповић, Светозар Савковић, Миша Димитријевић, др. Илија Вучетић, Александар Сандић, др. Јован Туроман, др. Мих. Полит-Десанчић.

Скупштина матичина овластила је књижевни одсек, да на касно приспела три дела, према оцени, може издати расписане награде из фонда Јована Наке В. С. М., које ће се после у скупштини прогласити. Дела су та: 1. Грабанцијаш прави и криви, шаљива игра с певањем и свирком, у 4 чина с предигром, од Илије Округића Сремца; 2. Љубавно писмо, шаљива игра у једном чину од Косте Трифковића; 3. преводза Летопис: Четири цицеронове беседе противу Кати-

лине, превео Милан А. Јовановић, професор. — По подужем претресу, на предлог А. Хаџића и Ј. Бошковића одлучено би: да се првом делу изда расписана награда од 200 фор., кад песник дело наштампа или с Матицом о томе што уговори. Свакако ваља да поднесе Матици пречишћен рукопис. — Даље, како и друго дело заслужује награду, која је више година расписивана напразно, то одсек, из вишка у буџету Накина фонда, одређује и том делу награду од 100 фор., с обзиром на то, што је мањи позоришни комад, који не може испунити цело вече. — На послетку, на предлог дра. Ј. Туромана и Ф. Обркнежевића, одређује се расписана награда од 80 фор. М. А. Јовановићу, за превод цицероновиx катилинарија с тим да местимице, према оцени, учини потребне поправке.

Нови надзорник свих питомаца под управом Матице српске, др К. Пејичић, изјављује жељу, да би рад с крајем марта по новом уселити се у завод, јер је од 1 априла отказао свој садашњи стан. — Одлучено, да се пресели у завод 1 априла по новом, а да наступи своје звање 9 априла, од кога ће му дана и плата ићи, т. ј. с почетком другога течаја. Привремено се може уселити у дворану и текелијину собу, које и онако стоје празне. — Међу тим дојакошњи надзорник, И. Павловић, после првога течаја ваља да састави извештај о успеху и владању питомаца из сва четири фонда, према чл. 6. питомачких правила и 5-ом упутства за надзорника. —

Питомци П. Јовановића, Ст. Костић и Вл Шајковић, шаљу накнадно, на позив одборски, потребне расправе своје, први „О нивелању“ (одломак из геодезије) а други „О диференцијалима.“ — Одлучено: Замолити г. Васу Пушибрка, професора и управитеља овдашње српске гимназије, као стручна човека, да их прегледа и оцени. —

Надзорник предлаже, да се А. Ђукићу и даље издаје стипендија, почевши од онога дана, кад му је обустављена, с тим, да ће му се у напредак коначно одузети, ако не буде својим дужностима тачније одговарао. Прилаже Ђукићева сведочанства о предиспитима и првом ригорозу. — Одобрава се, да му се стипендија изда с тога, што је доказао да беше дуже времена болестан, и што по сведоџби деканата није могао добити раније рок за полагање испита. —

Југо-западни одсек царскога руског географског друштва у Кијеву, писмом својим од 24 новембра 1873 бр. 410, жели ступити у свезу с Матицом српском. — Одсек с радошћу прихвата ту књижевну узајамност и одлучује, да се поменутоме друштву управо пошљу сва матичина издања, којих још има. —

Г-ђа Марија Пасковићка поклања матичиној библиотеци 93 комада различних књига, 7 рукописа и 8 слика, које је све остало иза њезина сина Васе. Од рукописа вредни су спомена: догматика, пастирска, полемика и педагогика, како су негда предаване у карловачкој богословији; даље Месинска невеста, од Шилера, и Општа историја, од Неселта. Последња два рукописа, и ако нису спремна за штампу, оцет

показују чему бисмо се имали надати од Васе Пасковића, да је остао жив. Одсек одлучује захвалити г-ђи даривачици и јавно и лично на њезином лепом и знаменитом дару. —

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 12 (24) МАРТА 1874.

Били су: потпредседник др. М. Јовановић, секретар А. Хаџић, уредник Летописа Ј. Бошковић, одборници: др. Ј. Туроман, Вл. Арсенијевић, Ф. Обрknежевић.

Уредник Летописа јавља, да је готова прва књига „Дјела Ј. Игњатовића" (велика је 20 табака мале осмине), питајући по што ће се продавати. — Одређује се цена 80 новчића.

Исти јавља, да ће Летопис за годину 1874 изаћи у две књиге: 116 и 117, на нешто мањем формату него до сад, свака по 10 до 12 табака величине, на лепој хартији. — Узима се на повољно знање.

Кр. уг. министарство просвете, актом својим од 6 марта ов. год. бр. 6380, не допушта претварање текелијиног завода у Будим-Пешти у ручне стипендије, нити да се од сад текелијини питомци уче ван Будим-Пеште. — Узима се на знање и управљање, а изнеће се пред књижевни одсек и скупштину, на даљи поступак. Уједно да се изјави в. министарству, да је ово друштво уверено било, да ради у духу тестаторовом, и да је свагда радило са знањем и одобрењем в. министарства као надзорне власти. У наредби је мало нејасно оно место, где се каже, да се Матица „од сада строго придржава наредбе оснивачеве" и т. д. Одбор узима, да та наредба нема повратне силе, т. ј. да се речи „од сада" односе на нове изборе питомаца, а не и на садашње, којима је само министарство одобрило, да могу своје науке свршити ван Будим-Пеште. Молимо за што скорије аутентично тумачење тога места.

Исто, писмом својим од 8. марта ов, год. бр. 3770 тражи, да му се објасни, како је то, да од питомаца П. Јовановића, који по основноме писму ваља да слушају технику у Бечу или у Прагу, има један у Минхену, а од питомаца П. Костића, који по тестаменту, треба да слушају науке у Винковцима и Сегедину, има један у Новом Саду. — Одговорити в. министарству, да ове године није нико у Минхену, него да се октобра 1871 Сава Димитријевић тамо затекао, кад је изабран за питомца, па му је по изузетку допуштено, да доврши тамо течај. Он остане тамо и другога течаја 1871 на 72. На то му Матица обустави стипендију, позивајући га да друге године дође у Беч. Он најпре одговори (23 декембра 1872) нејасно, као да захваљује. После (20, 8. фебр. 1873) се изјасни, да би желео доћи у бечку технику ради свога усавршења, али да се боји, да за време светске изложбе не ће моћи излазити на крај са 31 фор. месечно, молећи да му Матица летнога течаја изда целу годишњу стипендију. Одлучено би да добива стипендију од дана уписа у бечку технику, које кад он не учини, на његово место би расписан стечај. Но томе он није добивао стипендије целе школ. год. 1872 на 73. — Што се тиче Костићева питомца Ђ. Дернкладића, IX.

чланак тестамента наређује, да питомци Костићеви имају слушати први гимназијски разред у Винковцима а свршетак гимназије у Сегедину — остале разреде дакле могу слушати у ком другом месту —, с тога је Дерикладићу допуштено, да 4 и 5 разред може слушати у Новом Саду. У опште се примећује, да од установљења надзорника над свим питомцима под управом „Матице српске“ (1 јан. 1873). не могу се догодити ни најмање неуредности од стране питомаца, а да се одмах не исправе.

Исто тражи списак свих питомаца и полупитомаца под управом матичином, за школску годину 1873 на 74. — Да се пошље, по што се од надзорника питомачког изиште што треба.

Како месеца априла настаје промена надзорника, то надзорништво пита телеграфски, како да изда плату? Одговорити телеграмом, да дојакошњи надзорник у почетку априла извади плату само за половину месеца; остало пола нека остане за новога надзорника, који већ 9 наступа своју дужност.

Питомци М. Давидовац и Ђ. Дериклалић подносе своја сведочанства за први течај. Одлучено, да се Давидовац опомене, да другога течаја покаже боље белешке, а Ђ. Дериклалићу, да се обустави стипендија, јер је већ од скупштине опоменут, да с таким белешкама не може остати у уживању стипендије.

Питомац Ђ Милутиновић да се позове, да поднесе своје сведочанство за први течај.

Књижар К. О. Столп у Будим-Пешти подноси рачун за библиотеку текелијину и матичину у Новом Саду. Најпре бише изузете две књиге, које није Матица купила, већ српска гимназија у Новом Саду; за тим одвојен би рачун од 200 фор. за текелијину библиотеку и рачун од 89 фор. 16 нов. за матичину. На последку би наређена исплата целе суме од 289 фор. 16 нов., али да пошље штемпловане рачуне.

Уредник Летописа јавља, да је примио наштампано дело „Љубавно писмо“ и рукопис „цицеронове катилинарије“ а Грабанцијаши да се штампају. Одлучено би, да се изда награда за „Љубавно писмо“ и „Цицеронове беседе“, а за „Грабанцијаше“ тек онда, кад буду наштампани.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 7 (19) ЈУНА 1874.

Били су: председник Ст. Брановачки, потпредседник др. М. Јовановић, секретаров заменик Ј. Бошковић, Вл. Арсенијевић, Миша Димитријевић.

Високо краљ. угар. министарство просвете, отписом својим од 5 априла ов. год. бр. 8976, тумачи своје речи „од сад“ у пређашњем отпису о текелијиним питомцима тако, да то буде с почетком школске год. 1874 и 75. Узима се на знање, а да се саопшти и скупштини матичиној.

Управни одбор шаље овај извод из свога записника од 20 априла (2 маја) ове године бр. 158.

Кр. уг. министарство просвете, отписом од 1 априла ов. год. бр. 8898, узима на знање извештај о питомцу Јовановићеве закладе, видећи,

да се више не могу догађати таке неуредности; и тражи нацрт основнога писма стипендијске закладе П. Костића. — Узима се на знање, а у погледу нацрта за основно писмо закладе П. Костића, да се од вис. министарства изиште неколико формулара, по којима би то ваљало учинити. Отпис овај да се поднесе и књижевном одбору. — Узима се на знање.

Стеван Данкулов из Кикинде моли за полупитомачко место, прилажући потребна сведочанства. Надзорник га препоручује и вели да има празно место. Прима се за полупитомца, али само до краја школске године, јер ће на годину прави питомци доћи у завод.

Надзорник питомачки др. К. Пејичић, пита телеграмом: би ли могао питомац Димић по добивеном допуштењу прећи у бечки правнички факултет. Одговорити му да не може, према најновијим министарским наредбама.

Ђ. Дерикладић, питомац П. Костића, моли, да му се обустављена стипендија опет издаје. То исто моли за њега и Јован Максимовић, парох Черевићски, као извршилац последње воље оснивачеве. Одлучено, ако другога течаја поправи белешке, да ће му се о св. Илији издати полугодишња стипендија на један пут.

Костићев питомац Ђ. Милутиновић, ученик II гимназијског разреда у Новом Саду, подноси одлично сведочанство за први течај. Узима се на знање, а јавити о томе и питомачком надзорнику.

Питомац А. Матић, филозоф III године, правда се зашто првога течаја није поднео колоквија, јер је био у војсци. Надзорник препоручује, да му се оправдање уважи. — Уважава се.

Сима Павловић положио је други лекарски ригорозум 17 марта ов. год. — Узима се на знање.

Браћа Јовановићи у Панчеву, главни комисионари матични, препоручују своју штампарију за израду Летописа и свију осталих књижевних издања. Цена за Летопис на хартији као сада, у 1000 комада — 29 фор. а за књиге као што су дела J. Игњатовића, у 1000 комада, по табаку 20 фор. 50 нов. Коректуре би се слале у Нови Сад. Контролу над тачним извршењем својих налога могла би Матица вршити преко тамошњега којег члана свог. Овај предлог чине, што су ради, да својој штампарији прибаве неког сталног посла, и да нађу компенсацију при годишњем одрачуњивању. — Одлучено, да се Летопис не може тамо штампати, ни започета дела Игњатовићева, а од других дела да се може и тамо дати нешто у штампу, нарочито сад, при оскудном буџету, да не морамо плаћати готовим новцем, а издавање књижевних производа да се не задржава. Уједно да се предложи скупштини, да нареди издање Аутобиографије Саве Текелије (с потребном редакцијом), у лепом издању, а од штампарије браће Јовановића да се изиште оферат за штампање.

Велимир Гај, штампаним писмом својим од 25 маја (по новом) из Загреба, моли, да му Матица да ма колики драговољан прилог на штампање његових „Библиографијских студија о књижници д-ра Људевита Гаја.“ Одговорити да, на жалост, нисмо у стању ништа учинити ове год.

Јован К. Борјановић, учитељ у Меленцима, писмом својим од 12 марта ов. год. јавља, да је превраћући антикварске каталоге Ф. А. Брокхауза у Липисци, у једноме од ове године, нашао (под насловом: Bibliotheca Slavica, Serbien) на знамениту и ретку Србуљу Октоих, која је најстарије штампано српско-словенско дело, од године 1493, на граду Ободу (сада: Црнојевића Ријека, у Грној Гори). У каталогу стоји од речи до речи: „**Oktoich**, das achtstimmige Kirchenhymnenbuch des Joh. Damascenus, erste Hälfte, entchaltend die Stimmen а—д, auf Befehl des Vojevoden von der Zeta Babylas, durch den Hieromonachen Makarije im Schlosse Obod in Crna Gora 1493 gedruckt 268 roth und schwarz gedr. Bl. unpag. à 30 Zeilen; ferner Schluss 6 Bl. handschriftlich ergänzt. Neuerer Ldrbd.“ (Preis 140 Thaler) — Мало ниже као у примедби стоји о њој ово: „Aeltestes serbisches Druckwerk (Vergl. Šafařik, Geschichte d. südslavischen Literatur, III. § 251). — Das Exemplar ist am mehreren Stellen ausgebessert, theilweise fleckig im ganzen aber so gut conservirt, wie Inkunabeln der slavischen Literatur nicht gerade zu häufig vorkommen.“ — Новаковић у својој Историји српске књижевности (1867, стр. 53) не спомиње овај први део Октоиха, него само други (т. ј. од четвртога гласа). У рукописном завршетку биће, по свој прилици, података за историју народну или књижевности наше. — По што Матица није у стању да изда толику откупну цену, јавиће за то у Београд Народној библиотеци, која има други део Октоиха, не би ли и овај откупила, да не дође у туђинске или приватне руке; а објавиће ствар и у новинама, не би ли се нашао какав имућан родољуб српски, да откупи, ту знамениту старину, да не би отишла на страну.

Сима Митровић из Черевића нуди Матици рукописе покојнога Александра Броцића, (преведена и оригинална драматска дела) на откуп, као: Блесан Поочимство, Пијанство и трезноћа, и Дјева сунца. — Одговорити, да се не може откупити.

Одређује се награда за чланке у Летопису 1874, и то: за „Рат и ратно право“ — 30 фор. од штампанога табака; а за „Хомоље“ и „Лука Вукаловић“ — по 25 фор. од штампанога табака.

За „Науку о биљу“, од Покорнога, у преводу Вл. Арсенијевића, одређује се откупна цена за прво издање 150 фор.

Одређује се цена Летопису 1874 — 80 новч.

На истраживање извора за историју овостраних Срба, не може се ове године, на жалост, ништа одвојити, због оскудице у буџету.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 20 АВГУСТА (1 СЕПТЕМБРА) 1874.

Били су: потпредседник др. М. Јовановић, уредник Ј. Бошковић, одборници: др. Ј. Туроман, Св. Савковић, Вл. Арсенијевић (др. М. Полит и П. Экругић као гости).

Чита се извештај питомачког надзорника И. Павловића, који је послао у априлу, о питомцима за I. течај, по коме је владање питомаца било добро, али не и успех код свију. Томе су од части узрок и нова,

строжија правила, која није сваки питомац потпуно схватио и разумео. Надзорништво је одредило свима тим накнадни рок, до кога им ваља послати сведочанство или друго што треба. Некима је обуставило и стипендију, док не испуне потребне 'услове. — Узима се на знање и одобрење.

Исти јавља, да је Л. Телечки, текелијин полупитомац и питомац Н. Димитријевића, захвалио на стипендији 12 марта о. г., на оба места. Уједно подноси молбеницу полупитомца Миливоја Адамова, да га Матица супституише на празно место у закладн Н. Димитријевића до скупштине, препоручујући га као најбољега полупитомца у наукама и владању, и као даровита и ванредно вредна младића. — Имаће се у виду при' избору на скупштини, а за супституцију је доцкан, пошто би морало ићи преко патријаршије.

Нови питомачки надзорник, др. К. Пејичић, подноси извештај о питомцима, у почетку II. течаја (у три акта, са 18 прилога). — Узима се на знање и одобрава се, што је неким питомцима остављен рок, до кога ваља накнадно да учине што треба. Питомцу А. Матићу уважава се, што није имао колоквија, јер је као војнички својевољац био у касарни. Ово ће уједно служити за директиву у сличним случајима. За питомца Душана Димитријевића, који није послао никаквих сведочанстава|пити се извинио, одлучује се, да му се обустави стипендија.

Питомац Риста Михаиловић моли, да може доцније положити ригорозум, јер га је болест спречила, као што потврђује приложено лекарско сведочанство. — Одобрава му се.

Уредник јавља, да су на распис награда из фонда Јована Наке в. сентмиклушког приспела ова дела: I Коран, у два превода, од Љубибратића и Петаковића; II. Три приповетке: Владичина сестра, од Милорада П. Шапчанина; На пролеће, од Ст. В. Поповића; Имање и знање, од Н. Грујића; III. Поука о подизању воћака и воћњака, од Ј. К. Борјановића, учитеља у Сентомашу. — Предају се на преглед и оцену: Коран дру Л. Костићу и Ф. Обркнежевићу; приповетке И. Округићу и А. Сандићу; а поука о воћарству Вл. Арсенијевићу и дру Ђ. Натошевићу. Али како су та дела касно приспела, те оценитељи не ће моћи бити готови до скупштине, то ће се предложити скупштини, нека овласти књижевни одсек, да према оцени може издати награду на приспела дела и расправе, а издане награде да се прогласе до године у скупштини.

Како је француско дело „Les Serbes de Hongrie“ до сад најбоља историја српскога народа у Аустро-Угарској. то ће се предложити књижевном одсеку, да за превод и од чести прераду тога дела одреди награду од 200 до 300 фор. из фонда Ј. Наке в. сентмиклушког.

Матица српска од више година расписује награду за „Нацрт историје српскога позоришта“. Како је то до сад најбоље учинио Јован Ђорђевић у стручноме листу „Позоришту“, то уредник предлаже, да се позове Ј. Ђорђевић, да изради за Летопис таки „Нацрт,“ уз награду од

200 фор. из накиног фонда. — Прима се и предложиће се књижевноме одсеку на одобрење.

Петар Мандић, председник српске читаонице у Грачацу (горња крајина), моли, да би „Матица српска“ своје Летописе и друга издања даровала поменутој читаоници. — Одлучено, да јој се пошље по један комад од свих издања, којих још има.

Професор Ф Обркнежевић моли, да му Матица изда награду за његову „Латинску читанку“, која је већ наштампана. — Одлучено потпомоћи издање те потребне школске књиге за ученике српских гимназија из догодишњега буџета, а писац међу тим да стави на насловни лист „помоћу матице српске.“ Поднеће се књижевном одсеку на одобрење.

Браћа Јовановићи у Панчеву шаљу прорачун за штампање „Живота С. Текелије“ у формату књиге „Stari pisci hrvatski“, на тешкој хартији, лепо и чисто штампано, у 1000 комада, од табака 39 фор. а вр., повез 45 фор. а корице 9 фор. — Да се препоручи књижевном одсеку и скупштини.

Питомац А. Матић захваљује на стипендији. — Узима се на знање.

Питомци у Новом Саду М. Давидовац и Ђ. Милутиновић, као и Св. Станковић у Загребу, подносе своја школска сведочанства. — Сведочанства су у реду; о томе да се извести питомачки надзорник. М. Давидовцу се препоручује да се потруди, да у напредак има бољу белешку из математике и физике.

Сабор 1790 предаје се другом оцепитељу А. Сандићу.

Да су за чиновнике матичине расписани стечаји — узима се на знање.

КЊИЖЕВНИ ОДСЕК 6 и 7 (18 и 19) СЕПТЕМБРА 1874.

Били су: председник Стеван Брановачки, потпредседник др. Милан Јовановић, уредник Ј. Бошковић, чланови: Коста Трифковић, Стеван В. Поповић, А. Сандић, др. Ј. Туроман, др. Ј. Јовановић, др. Светозар Милетић, др. Мих. Полит-Десанчић, Миша Димитријевић.

Уредник извештава о радњи књижевнога одбора од пређашњега скупа књижевнога до данас. — Узима се на знање и одобрење; а нарочито се одобрава одлука књижевнога одбора о питомцу Дерикладићу (бр. 17 К. О.) и одлуке о делу „Les Serbes de Hongrie“, „Нацрт историје српскога позоришта“ и „Латинска читанка“ (бр. 34, 35 и 37 К. О.). Усваја се одлука о штампању аутобиографије Саве Текелије (бр. 38 К. О.) и поднеће се скупштини на одобрење.

Уредник јавља, да је „новосадско српско коло“ покренуло мисао и склопило одбор за прославу 25-огодишњега песничког рада Змај-Јована Јовановића, те позива књижевни одсек да и он у томе учествује свечаним скупом својим. — Одлучено одазвати се реченоме одбору. За беседника на светковини бира се др. Милан Јовановић, потпредседник књижевнога одсека. Осим тога предложиће се скупштини, да Матица приложи 200 фор. на лепо издање свих дела Ј. Јовановића у једној књизи.

Наследници дра Ј. Хаџића послали су Матици српској на поклон две лепе слике: Доситија Обрадовића и Лукијана Мушицког, обе посао Н. Радоњића. — Прима се са захвалношћу.

За члана књижевноме одсеку одлучено би предложити дра Илију Огњановића.

Распис награда из фонда Ј. Наке в. сентмиклушког за самостална дела и чланке за Летопис, одређује се као и лане, с том разликом, да се изостави Алкоран, Мали земљопис, О трговини с књигама и Нацрт историје српскога позоришта, — а рокови да се помакну за годину или две дана.

Осим тога прима се предлог дра Јована Јовановића, који гласи: „Ако на тај распис награда не стигну никаква дела, или не така, која би се могла наградити, Матица је вољна примити и по вредности (према количини преосталога, за овогодишње награде намењеног новца) наградити и друга поучна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима слободан избор предмета.“

Буџети фондова књижевних за 1875.

Матичин фонд, примање 4364 фор., издавање 3145 фор. 90 н. претекло би за књижевне цели: 1218 фор. 10 н.

Накин фонд, примање 1393 фор., издавање 312 фор., претекло би за награде 1081 фор.

Хаџи-Ристићев фонд, примање 74 ф. 90 н., издавања нема.

Прима се и поднеће се скупштини на одобрење.

Буџети фондова стипендијских за 1875.

Текелијин фонд, примање 18,178 фор. 68. н., издавање 6031 ф., претекло би 12,147 ф. 68 н.

Јовановићев фонд, примање 2740 ф., издавање 501 ф. 80 н., претекло би 2238 ф. 20 н.

Костићев фонд, примање 2169 фор. 79 н., издавање 684 н., претекло би 1485 ф. 79 н. —

Прима се и поднеће се скупштини на одобрење.

Управни одбор наумио је да предложи скупштини неке промене у уставу друштвеном, па позива књижевни одсек, да промисли, не ће ли он имати од своје стране штогод да учини. — Одлучено, да књижевни одсек за догодишњу скупштину изради прави предлог о томе.

Извештај привременог библиотекара Данила Ј. Прице о попису библиотеке матичине и текелијине у Новоме Саду (о текелијиној библиотеци у Будим-Пешти поднеће надзорник извештај у своје време) — узима се на знање и поднеће се скупштини.

Уредник подноси штампани списак књига (како Летописа тако и других издања), које се налазе на продају у магази друштвеној. По томе списку било је 1 септембра 1874 разних Летописа у вредности 3350 фор., других издања матичиних у вредности 3923 фор. 60 н. и ситница за 14 фор. 40 н. Свега дакле у књигама 7288 фор., а осим тога на вересији до 5000 фор. Мимо то, код главнога комисионара матичина,

књижарнице браће Јовановића у Панчеву, има још на продају књига за 2398 фор. 60 н. — Узима се на знање и саопштиће се скупштини, а за догодишњу скупштину да се тако исто тачно попише и вересија.

Питомац Бранко Мушицки правда се, што другога течаја није колоквовао, болешћу, коју потврђује лекарско сведочанство, и надзорниковим допустом. — Одлучује се, да у почетку октобра покаже надзорнику тестиран индекс, а у течају октобра потребне колоквије; иначе губи стипендију.

Марко Кречаревић моли, да се остави још за годину дана у уживању стипендије, ради полагања строгих испита. — Одобрава му се, по што својим питомачким дужностима одлично одговара, а и надзорник га препоручује.

Чита се извештај питомачког надзорника, дра К. Пејичића, о успеху и владању свих питомаца под управом матичином, II. течаја (са додатком и 14 прилога). По томе:

I. Текелијини питомци у Будим-Пешти, Бечу и Грацу имају сви у реду своја сведочанства, осим М. Милиновића, који је по доказу био болестан, и Петра Марјановића у Бечу. И полупитомци имају уредне исправе, осим К. Радослава, кога су болеле очи, као што је доказано, и Д. Миленковића.

II. Питомци П. Јовановића имају све у реду. Шајковић је послао расправу „Потенотова проблема“ (стационирање), а Атанацковић „Пад и вертикални хит с обзиром на поједине природне сметње у покретању.“ Костић ће своју расправу скорим послати.

III. Код Костићевих је питомаца све у реду. Само је Дериклади болестан, по приложеном лекарском сведочанству.

IV. Од Димитријевићевих питомаца Телечки је захвалио, а Д. Димитријевић није дао знака живота ни I. ни II. течаја. Директор за њега вели: да га никад нема у заводу, него по вароши лута и непристојно се влада. Код осталих питомаца је све у свом реду. — Узима се на знање и одлучено би: да се М. Милиновић извини због болести, а Петру Марјановићу да се одузме стипендија. Полупитомци ће престати, према новим наредбама министарским, да сви текелијини питомци валља да дођу у Будим-Пешту. Дерикладићу се допушта, да може до конца октобра положити испит за други течај, а на његово место изабраће се евентуално други. Д. Димитријевићу одузима се стипендија.

Кр. уг. министарство просвете наредило је 5 априла ов. год. бр. 8976, да с почетком шк. године 187⁴/₅ имају сви текелијини питомци доћи у Будим-Пешту. Та је наредба саопштена и питомачком надзорништву, да извести дотичне питомце о томе. У свези с том наредбом министарство не допушта Стевану Ђорђевићу, да може своје науке наставити у Бечу, писмом од 27 авг. бр. 22,961. — Узима се на знање и управљање. Међу тим одлучено би предложити скупштини, да се она обрати министру за допуштење, да докторанди медицине Коста Андрејевић и Алекса Ђукић могу још за годину дана остати у местима где

су се затекли, први у Бечу а други у Грацу. Тако исто да се још једном скупштина обрати министру с молбом, да медици Јован Велимировић и Јован Максимовић, и правници Јован Томић, Ђорђе Стефановић, Стеван Ђорђевић и Бранко Мушицки могу своје науке свршити у Бечу, јер су готово сви из тројне краљевине, па не знају мађарског језика, те би на тај начин изгубили стипендију, без икакве своје кривице; скупштина им је допустила, а министарство одобрило, да могу тамо слушати своје науке, те се сад за то за њих и заузима. Ако министарство не би одобрило што се тражи за ову шесторицу, те би које питомачко место остало празно, онда одсек предлаже, да може заједничка седница књижевнога одсека и управнога одбора на њихово место изабрати друге.

Св. Станковић и М. Давидовац моле да се помакну у виши разред стипендије. — Одлучено би предложити скупштини, да се Димитријевићеви питомци помакну из нижега разреда у виши, и то Св. Станковић од 200 на 250 фор., а Данило Панић и Милан Давидовац од 150 на 200 фор. По томе би остала два места празна од 150 фор.

На питање: колико има празних питомачких места? — констатује се, да у текелијиној закладн има 8 (седморица су свршили науке а један је изгубио стипендију); у костићевој закладн има једно и то евентуално; а у димитријевићевој има 2 празна места од 150 фор.

Кандидати за стипендију текелијину.

Уредник јавља, да су се на расписани стечај за текелијине стипендије јавила 22 молиоца (гледај приложени списак). По што прегледане бише све молбенице са свима прилозима њиховим, — одлучено би кандидовати и скупштини поднети у аутографаном прегледу ову тринаесторицу као најспособније и најсиромашније, азбучним редом: Миливоја Адамова из Меленаца правника II. године, Светозара Дамјановића из Дарде свршеног гимназисту, Стевана Данкулова из Кикинде правника III. године, Душана Диму из Кикинде гимн 7. разреда, Павла Јанковића из Сомбора гимназисту 7 разреда, Михаила Лукача из Вргина Моста правника I. године, Павла Марјановића из Српског Титоша правника III. године, Хранислава Михаиловића из Новог Сада свршеног гимназисту, Јована Мудринића из Глине правника I. године, Арманда Поповића из Кикинде правника II. године, Павла Поповића из Бечкерека свршена гимназисту, Светозара Поповића из Темишвара свршена гимназисту, и Младена Радуловића из Карловаца правника II. године.

На једно евентуално празно место у заклади П. Костића, т. ј. ако Дериклadић октобра месеца не би положио накнадни испит, јавило се 25 молилаца (гледај приложени списак). По прегледу свих исправа — одлучено би кандидовати: Владимира Живановића свршеног гимназисту у Винковцима, Лазара Кораћа из Бингуле гимназисту 2 разреда, Јована Марковића из Каменице ученика 3 основног разреда, Васу Стојановића из Вуковара ученика 1 основног разреда, и Петра Шевића из Черевића ученика првог основног разреда.

На два празна места у закладп Нестора Димитријевића јавило се 26 молилаца (гледај приложени списак). По прегледу свих исправа — одлучено би кандидовати на прво место ову тројицу: Павла Боту из Бечкерека гимназисту 4 разреда, Николу Деспотовића из Сомбора ученика 4 гимн. разреда, и Косту Станишића из Новог Сада гимн. 4 разреда; а на друго место ову тројицу: Михаила Ракића из Бечкерека ученика 6 разр. комуналне школе Косту Ивковића из Сакуле гимн. 7 разреда, и Богдана Гавриловића из Новог Сада гимн. 1 разреда.

Прочита се и утврди Распоред предмета за скупштину, у 39 бројева, који ће се наштампати и раздати међу скупштинаре, као обично.

СКУПШТИНА МАТИЦЕ СРПСКЕ

9 10 и 11 септ. 1874.

(Гледај Летопис 117.)

књижевни одсек 18 (30) септембра 1874.

Били су: председник Стеван Брановачки, потпредседник др. Милан Јовановић, уредник Ј. Бошковић. чланови: др. Лаза Костић, Миша Димитријевић, др. Т. Недељковић, др. Илија Огњановић, др. Јован Туроман, Владан Арсенијевић.

По што др. Милан Јовановић захвали на потпредседништву, — изабран би једногласно за потпредседника књижевноме одсеку др. Јован Јовановић.

За чланове књижевном одбору — изабрани бише већином гласова, (тајним гласањем): А. Хаџић, др. Св. Милетић, Ј. Бошковић, др. Ј. Туроман, Вл. Арсенијевић. др. М. Јовановић, др. И. Огњановић, Ф. Обркнежевић.

Др. Т. Недељковић предлаже, да се прикупе и издаду сва акта, која се односе на наш политични живот, документи на којима се оснивају наша јавна права у овим земљама. — Прима се и поверава се тај посао члану књижевнога одсека дру Т. Недељковићу.

СВЕЧАНА СЕДНИЦА

књижевнога одсека Матице српске у Новом Саду, у славу 25 годишњега песничког рада Змај-Јована Јовановића,

потпредседника књижевног одсека, 20 октобра 1874.

Били су: председник Стеван Брановачки, уредник Ј. Бошковић, чланови: Миша Димитријевић, др. Ђ. Натошевић, Петар Нинковић, др. Л. Костић, Е. Чакра, Новак Радоњић, А. Сандић, Св. Савковић, др. Ј. Туроман, Ф. Обркнежевић, др. Т. Недељковић, Стеван В. Поповић, Папта Поповић, Васа Ђурђевић, Стеван Поповић, Ј. Живановић, др. И. Огњановић, — осим тога одбор мушки и женски за прославу и штампање свих

дела Змај-Ј. Јовановића, и многобројна публика (у дворани код „царице Јелисавете“.)

Председник отвори седницу сходном беседом. За тим потпредседник матичин, Миша Димитријевић, у подужој беседи разложи задатак поезије и заслуге Ј. Јовановића за српску поезију и књижевност, уз често прекидање и бурно одобравање публике на послетку. — И једна и друга беседа изаћи ће за се наштампана.

Иза тога послана би депутација по јубилара. Међу тим читају се дописи књижевних друштава и телеграми с различних страна, који поздрављају песника и светковинаре, и раздају се фотографије слављеника.

Ј. Јовановић, дошав у седницу захвали Матици на свечаности, коју он скромно прима само као песницима у опште учињену. За тим га три девојке, у име женског спола, увенчаше ловоровим венцем од сребра, занатлијска задруга у Новом Саду предаде му сребрн дивит, а Београђани му послаше врло лепе гусле. Јовановић је сваки пут отпоздрављао кратким говором. Сваки важнији моменат беше пропраћен пуцњавом прангија и бурним „живео!“ од стране силне одабране публике из места и са стране.

На послетку председник кратким говором заврши седницу, која трајаше од 10 до 12 часова.

ЗАЈЕДНИЧКА СЕДНИЦА

књижевнога одсека и управнога одбора, 26 октобра 1874.

Били су: председник Стеван Брановачки, потпредседник Миша Димитријевић, уредник Ј. Бошковић, чланови: др. И. Вучетић, М. Максимовић, П. Новић, К. Јовановић, М. Савић, Ф. Обркнежевић, др. М. Полит-Десанчић, П. Нинковић, др. Ђ. Натошевић, А. Јовановић, др. Св. Милетић, Ђ. Шевић. Вл. Арсенијевић, др. И. Огњановић.

На молбу скупштине матичине, да питомци текелијини, који се уче ван Будим-Пеште, могу довршити своје науке где су се затекли, — одлучило је в. кр. уг. министарство просвете наредбом од 13 окт. бр. 26855, да ригорозанти медицине, Коста Андрејевић и Алекса Ђукић, могу остати где су (т. ј. први у Бечу а други у Грацу), а медицима Јовану Велимировићу и Јовану Максимовићу, и правницима Јовану Томићу, Ђорђу Стефановићу, Бранку Мушицком и Стевану Ђорђевићу не допушта се да наставе науке у Бечу, и по томе ови последњи морају одмах у Будим-Пешту на свеучилиште, ако текелијину стипендију желе и даље уживати. — Узима се на знање и управљање. Поменутој четворици питомаца оставља се рок од 14 дана, да изјаве хоће ли ићи у Будим-Пешту, иначе на њихова места долазе евентуално изабрани.

Скупштином изабрани питомац Михаило Лукач захваљује на стипендији. — На његово место бира се Павле Марјановић из С. Титоша, правник IV године, полупитомац, један од кандидата на скупштини. Осим тога, на три евентуално празна места у текелијином заводу бирају се, такођер између кандидата књижевнога одсека за скупштину, ова

тројица, редом као што иду: Павле Поповић из Бечкерека медик I, Душан Дима из Кикинде гимназиста 8 разреда, и Стеван Данкулов из Кикинде правник IV године.

В. кр. уг. министарство просвете, актом својим од 12 октобра ов. год. бр. 26.741, јавља, на молбу питомца Хранислава Михаиловића, да нема ништа противу тога, ако би поменути текелијин питомац слушао технику у Будим-Пешти. — Прелазак у технику не може се допустити ни једноме текелијином питомцу, докле најпре скупштина матична не расправи, да ли је то у духу оснивачевом. Х. Михаиловића је пак скупштина изреком изабрала да слуша природне науке у философском факултету (бр. 30 зачело 4). Јавити и в. министарству, да је изабран на те науке, и да по томе не може слушати технике.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 6 (18) НОВЕМБРА 1874.

Били су: председник Стеван Брановачки, уредник Ј. Бошковић, чланови: Ф. Обркнежевић, др. И. Огњановић, др. М. Јовановић, Вл. Арсенијевић, др. Ј. Туроман.

Питомац Јов. Максимовић захваљује на стипендији. — Узима се на знање. На његово место долази заједничком седницом изабрани Павле Поповић.

Питомац Милан Давидовац подноси исправу, да је уписан у 8 гимназијски разред. — Узима се на знање и јавиће се надзорнику.

Костићев питомац Ст. Костић шаље расправу за прошлу школску годину „Општа правила за грађење какве зграде“. — Предаје се на преглед и оцену др. М. Јовановићу.

Српско академијско друштво „Соко“ у Грацу, за доказ да је стално, прилаже један комад својих статута у верном препису, па понавља молбу да му Матица пошље својих књига. Уједно се обвезује, ако би друштво престало, да ће се постарати, да се књиге Матици поврате. — Одлучено да им се од новијих књига пребере и пошље.

С. Саламон, књижар у Осеку, моли поново, да му Матица пошље својих књига у комисију за Осек и Паланку с околином. — Одлучено јавити му, нека се обрати главном комисионару, књижарници браћи Јовановића у Панчеву, ако ће матичиних књига у комисију, ако ли ће за готове новце, онда може добити и из овдашње магазе, са 25 од сто рабата.

Питомац Павле Поповић, медицинар, погрешно је стављен у списку међу правнике. — Да се поправи.

Питомац Светозар Поповић моли, да може остати медицинар. — Одобрава се.

Хранислав Михаиловић моли да може остати у техници. — Упућује се књижевном одсеку.

Чита се извештај питомачког надзорника, д-ра К. Пејичића, о питомцима у почетку I школског течаја 1874 на 75, о књижници у заводу, о задрузи питомаца и ђачком певачком друштву, о парастосу С. Текелији, и о владању питомаца. — Узима се на знање За питомца Јо-

вана Томића одлучено би, да се причека док не оздрави. На место Ђ. Дерикладића, који у октобру није положио испита, долази Петар Шевић ученик II основног разреда у Винковцима. Писати надзорнику, да од димитријевићевих питомаца Николе Попова и Михаила Ракића изиште исправе, да су се редовно уписали у школу. Питомци у Новом Саду јавише се по правилу управо Матици. — Увез и куп књига за текелијину библиотеку у заводу одобрава се. — Извештај о Преходници и Бачком певачком друштву узима се на повољно знање; тако исто о владању питомаца и поспешном здрављу њиховом, као и да су им станови сад оправљени и у ред доведени.

Уредник јавља, да је Летопис 117 — књига друга за 1874 — до пола наштампана. — Узима се на знање.

За чланке у Летопису 117: Поглед на историју Игијене, од дра М. Јовановића (1 таб. 7 стр.) — и Рат и ратно право (наставак) од Г. Гершића (2¹/₄ табака) — на предлог уредников — одређује се хонорар по 40 фор. од табака. Други предлагач није потребан, јер су штампани табаци у рукама одборничким.

„Физичка основа живота“ од Хъкслија, у преводу А. Радовановића — предаје се на преглед и оцену дру. И. Огњановићу. — Оценитељи других списа да се опомену, да што пре поднесу своје извештаје. — Узима се на знање извештај Алексе В. Поповића о Покорнога Науци о биљу, у преводу Вл. Арсенијевића.

КЊИЖЕВНИ ОДСЕК 7 (19) НОВЕМБРА 1874.

Били су: председник Стеван Брановачки, уредник Ј. Бошковић чланови: др. Ђ. Натошевић, др. Ј. Туроман, А Сандић, др. И. Огњановић, Ф. Обркнежевић, Св. Савковић, др. И. Вучетић, Ст. В. Поповић, др М. Јовановић, Вл. Арсенијевић.

Уредник извештава о раду књижевнога одбора. — Узима се на знање

Потпредседник књижевнога одсека, др. Ј. Јовановић, писмом својим од 6 новембра захваљује на потпредседништву: његове околности и дужности потпредседничке не допуштају му никако да се тога прими. — На место њега изабран би за потпредседника одсеку др. Ђ. Натошевић

Питомац Хранислав Михаиловић моли, да га Матица остави у техници. — Упућује се у философију, према одлуци скупштине матичине и пређашње заједничке седнице књижевнога одсека и управнога одбора

У комисију која ће испитати: је ли у време Саве Текелије било и инџинирска школа у университету пештанском, и да ли је било текелијиних питомаца инџинира за Савина живота — бирају се: Ј. Бошковић, Св. Савковић и Ст. В. Поповић.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 9 (21) ЈАНУАРА 1875.

Били су: потпредседник др. Ђ. Натошевић, уредник Ј. Бошковић одборници: др. Милан Јовановић, А. Хаџић, Вл. Арсенијевић, др. Ј. Туроман, Ф. Обркнежевић.

На реду је, да се одреди беседник за светковину св. Саве. По подужем већању — одлучено би, да Матица српска у садашњем напредном стању не држи никакве светковине.

Уредник Летописа износи више историјских споменика српских од професора Гаврила Витковића, да се откупе као прилог за Летопис. — Одлучено, да се откупе са 15 фор. од штампанога табака, као обичном откупном ценом за таке ствари.

Исти подноси да се откупи као прилог за Летопис „Сан и јава“ историјска драма, од дра. Милана Јовановића. Део први, у три чина (у стиховима). — Предаје се на преглед и оцену, а такођер да одреде и откупну цену, дру Ј. Јовановићу и Св. Савковићу, евентуално дру И. Огњановићу или А. Хаџићу.

В. Тителбах, професор реалке, нуди сјајно штампано дело „Grammatik der Ornamente“ да се откупи за библиотеку матичину, по спуштеној цени од 55 фор. — Одговорити, да скучени буџет матичин не допушта тако велика издања за једно дело.

По што оценитељи списа: Коран, приповетке, воћарство, физичка основа живота, — не подносе својих извештаја, — Одлучено би опоменути их, да то што пре учине.

Главни комисионар матичин, книжарница браће Јовановића у Панчеву, подноси рачун о књигама 1874 године. По списку има у ње на продају матичиних књига (1 јануара 1875) за 2385 фор. 20 нов. по старој цени, или по спуштеној цени за 2128 форината 30 новчића. — Од проданих књига Матица има да прими 345 фор. 50 нов. Но одбитку 30 % провизије, то јест 103 фор. 65 нов., — има Матица да прими 241 фор. 35 нов. — Узима се на знање и да се пошље биланција и списак непроданих књига управноме одбору на даљи поступак.

Овдашњи књижар А. Хергер подноси рачун од 67 фор. 25 нов. за различне часописе и писаће реквизите. — Упућује се каса и секретаријат да прегледе поједине позиције и да начине противни рачун за издане му књиге.

Текелијин питомац Бранко Мушицки подноси лекарско сведочанство и моли за допуст до краја фебруара. — Одобрава се најдаље до конца фебруара по новом.

Јован Томић шаље лекарско сведочанство за доказ, зашто још није дошао у текелијанум. — Узима се на знање.

Што је стипендијском референту факултета медичког у Будим-Пешти одговорено, кад је Јован Велимировић постао полупитомац и прави питомац (1870 — 71) — узима се на знање.

Питомац Ђока Стефановић моли за допуст на месец дана, због слабости здравља. — На препоруку питомачког надзорника одобрава се.

Извештаји питомачког надзорника о упису ученика првога течаја — узима се на знање. Светозару Поповићу одобрава се одсуство ради војничке визитације. За Ј. Томића да се причека, хоће ли скоро оздравити. За М. Ракића да извиди, где се учи и коју школу.

Питомци у Грацу: Андра Милић, Алекса Ђукић, и Никола Попов јављају, да су и зашто су иступили из академијскога друштва „Соко.“ — Узима се на знање.

Уредник јавља, да ће Летопис 1874, II, књига 117, бити готова за четрнаест дана, и да ће изнети од прилике 12½ табака. — Узима се на знање, и одређује се обична цена 80 нов.

У августу прошле године одлучио је књижевни одбор, да ће потпомоћи издање „Латинске читанке“ Ф. Обркнежевића, али из догодишњег буџета. Аутор сад јавља, да је књига изашла, са написом „потпором Матице српске“ и да сви штампарски трошкови износе 225 ф. а. вр., на које ће од 1 марта морати плаћати камату 6%. При решавању овог предмета удаљи се Ф. Обркнежевић. — Одређује му се потпора од 100 фор. и да уступи матици 10 комада књига.

За часописе и новине одређује се, да се ове године držе: Застава, Јавор, Глас Црногорца, Србадија, Отаџбина, Школски гласник, Bunjevačke novine, Vienac, Literarisches Centralblatt, Magazin für die Literatur des Auslandes, Illustrirte Zeitung, Allgemeine Zeitung и Reform (бечка) из матичиног фонда, а из текелијиног: Revue des deux mondes и Unsere Zeit

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 29 ЈАНУАРА (10 ФЕБР.) 1875.

Били су: председник Стеван Брановачки, уредник Ј. Бошковић, одборници: Вл. Арсенијевић. А. Хаџић, др. Ј. Туроман, Ф. Обркнежевић и доцније дошао др. М. Јовановић.

Др. Јован Јовановић подноси писмену оцену, по којој „Сан и Јава,“ први део, историјска драма у 3 чина, од дра. М. Јовановића, заслужује да уђе у Летопис и да се хонорује одсеком са 150 фор. То исто изјављује усмено А. Хаџић (види број трећи пређашњега састанка) — Одбор прима предлог двојице оценитеља Одлука да се пошље управноме одбору с препоруком, да изда каси упутство ради исплате.

Уредник Ј. Бошковић поднео је управноме одбору списак неких књига медичких, које на продају беше понудио др. М. Јовановић, за ручну текелијину библиотеку у Будим-Пешти. У том списку има наведених 58 дела у 107 књига, са ценом 118 фор. 5 нов

Списак тај послан би питомачком надзорнику, др. К. Пејичићу, да га разгледа и јави, има ли таких књига већ у текелијиној библиотеци. Уједно је замољен и др. Ј. Јовановић да разгледа, да ли те књиге, и које имају вредности за ручну библиотеку текелијиних питомаца, и да означи цену по којој би се могле набавити.

Др Пејичић јавио је управноме одбору, да у текелијиној библиотеци, нема ни једнога дела из поменутога списка, али налази, да има дела мање употребљивих на број 18. Место и та да се откупе, предлаже други списак медичких књига, које би по његовом мишљењу ваљало набавити за текелијину књижницу, и које би стале 103 фор. 4 н

Др. Ј. Јовановић пак јавља писмено, да свих 58 дела (107 књига) имају своју стручну вредност и да ће питомцима лекарске струке до-

бро дође. Цена је испод антикварске. — Одлучено би, да се откупи за текелијину библиотеку у Будим-Пешти 41 дело (у 59 књига) за 69 фор. 25 нов., о чему да се извести управни одбор, с препоруком за исплату, (в. приложени списак). Што се пак тиче осталих 17 дела (1 је продавац узео натраг) у питању, та као и списак медичких књига за откуп што га је послао питомачки надзорник, предају се на оцену одборнику др. И. Огњановићу.

Ђорђу Дериkладићу, питомцу П Костића, обуставио је књижевни одсек, у почетку другога школског течаја прошле године, стипендију с тим, да ће му се сва полугодишња стипендија издати на један пут, ако другога течаја поправи белешку из математике. Он се у току течаја разболео, па ни до данас није оздравио, као што сведочи приложено лекарско сведочанство. На његово место дошао је евентуално изабрани Шевић. — Његов отац сад моли, да би му се издала полугодишња стипендија, јер се лане другога течаја у V. гимн. разреду задужио за стан, храну, лекара и апотеку. То исто моли за њега и Јован Максимовић, парох черевићски, извршилац последње воље Н. Костића. — По што одбор није за то властан, него одсек, који му је и ставио услове, одлучено препоручити књижевноме одсеку, да му учини по молби с тога, што је болешћу препречен био да испуни услове, што иначе беше добар ђак, што је он изабраник самога оснивача, што су новци остали у каси, а он се, спремајући се за испит, задужио за преко потребне ствари, и на послетку, што је на време доказао, да је био и да је и сад болестан.

Текелијин питомац Светозар Дамјановић, правник I. године, моли да може из правничкога факултета прећи у филозофски, одмах II течаја. Разлози су му: што не зна мађарски, што је превећ сиромах, па је рад што пре да сврши, а најважнији је, што осећа више наклоности и способности за филозофску струку. — Одобрава му се, према 4 члану питомачких правила с тим, да се за то јави и в. кр. уг. министарству просвете.

Др. Јован Туроман тражи хонорар за своју критику у Летопису 117. — Уредник предлаже, да му се за два табака и четврт изда сума од 90 фор., рачунећи 40 фор. за табак. — Како је речена књига Летописа истина наштампана, али још није у рукама одборничким, то се одређује још један оценитељ, у особи Ф. Обркнежевића, да предложи и он цену.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 15 (27) ФЕБРУАРА 1875.

Били су: потпредседник др. Ђ. Натошевић, уредник Ј Бошковић, одборници: А. Хаџић, др. Ј Туроман, Вл. Арсенијевић, Ф. Обркнежевић.

На реду је досуђивање хонорара за критику у Летопису 117. Др. Ј. Туроман удаљи се из седнице за време одлучивања. И други оценитељ Ф. Обркнежевић, предлаже 40 фор. од штампаног табака. — Одлучено би, да му се да по 40 ф. од табака. Одлука ова да се саопшти управноме одбору, да би наредио исплату од 90 фор. за 2 $^1/_4$ табака.

Милорад П. Шапчанин иште, преко Вл. Арсенијевића, своју приповетку „Владичина сестра“, да му се врати, јер је с њоме учинио други

расположај. — Речено дело да се изиште од оценитеља и преда Вл. Арсенијевићу, да пошље писцу.

Оценитељ превода „Физичка основа живота“, од Хъкслија, — позива се, да поднесе извештај.

Вл. Арсенијевић, захваљујући на оцени и понуди за свој превод „Наука о биљу“, од Покорнога, иште да му се врати рукоп с, јер је за њ добио још један пут толико, од школске комисије у Београду. — Упућује се уредник, да му поменути рукопис врати.

КЊИЖЕВНИ ОДСЕК 17 ФЕБРУАРА (1 МАРТА) 1875.

Били су: председник Стеван Брановачки, уредник Ј. Бошковић, чланови: А. Хаџић, др. Ј. Јовановић, А. Сандић, Стеван Поповић, др. Л. Костић, Св. Савковић, Е. Чакра. Др. Ј. Туроман, Ф. Обркнежевић, Миша Димитријевић, др. М. Полит-Десанчић.

Уредник извештава о раду књижевнога одбора од последњега скупа књижевнога одсека до данас. — Узима се на знање све, а нарочито, да је питомцу Св. Дамјановићу, према 4 члану питомачких правила, допуштено да може прећи у филозофски факултет, о чему да се извести и в. гр. уг. министарство просвете, и да ће Летопис 118, за 1875, до Ускрса бити готов.

На предлог књижевнога одбора, да се костићевом питомцу Ђ. Дерикладићу изда петомесечна стипендија за други течај прошле школске године, по дужем претресу — одлучено би са 8 гласова против 5, да му се изда, али тако, да се признаницама потврди, да су дугови за стан, храну, лекара и апотеку заиста намирени.

Уредник Ј. Бошковић, позван да се врати у Србију, за библиотекара народне библиотеке и чувара народнога музеја, подноси оставку, захваљујући Матици српској на указаном му поверењу, и моли да би до Ускрса, по предању ствари, разрешен био од дужности. — Прима се оставка по предлогу, и да се у записник стави признање за дојакошњи рад Ј. Бошковића у овом друштву. Место се не ће попуњавати до скупштине у септембру, пред коју да се распише стечај. Ако устреба заменик, поставиће га одсек до скупштине. На повољно знање узима се, што ће Летопис за 1875 бити тако рано готов.

На место др. Милана Јовановића, који се одселио у Херцег-Нови, — бира се за члана књижевноме одбору др. Ј. Јовановић.

Матица словенска у Љубљани іавља за смрт свога председника др. Е. Е. Косте. — Одлучено изјавити посестрими сажаљење на великом губитку њезином.

ЛЕТОПИС

МАТИЦЕ СРПСКЕ

УРЕЂУЈЕ

А. ХАЏИЋ.

КЊИГА 119.

1876.

У НОВОМЕ САДУ,
СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА

ПРЕГЛЕД.

АВТОБИОГРАФИЈА САВЕ ТЕКЕЛИЈЕ.

Ова автобиографија Саве Текелије, прослављеног неумрлог великог добротвора народног, нашла се, његовом руком овако написана, међу артијама, које су „Матици Српској“ припале после смрти његове. Ми ту автобиографију саопштавамо овде потпуно верно и по садржају и по облику, доносећи из ње за овај мах године савине младости до повратка његовог са другога пута из Русије. Доцније ћемо донети опис јавнога живота Саве Текелије у зрелијим годинама, а на послетку опис старих му година и његов приватан живот.

Кад су већ животописи знаменитих људи у опште од велике вредности за старо и младо, да од колико веће мора бити нама живот онога великог Србина, који беше прави родољуб у потпуном, у најплеменитијем смислу те речи. Из његовог животописа увериђемо се по ново, да је он једнаком љубављу љубио без разлике сваког Србина, сваку српску земљу, сваки српски предузетак. Где се год што радило за Србе, ту је одмах и Сава мање више помагао радити то говором, то пером, то делом, то саветом, то новцем, како се где могло и како је где требало. Једном речју из његове автобиографије увидићемо, да је цел живота његовог била само то, да род свој подигне, просвети и усрећи. У његовом животопису наћи ћемо даље занимљивих црта из Русије са поља политичке и црквене повеснице, а његов опис народног српског сабора од г. 1790 у Темишвару, као и његово посланство на угарском сабору од г. 1802 баца нову светлост на наш политички живот онога времена.

Одужујући се овако спомену слављеног покојника, који је желио, да се овај његов животопис од речи до

речи наштампа, надамо се, да ћемо угодити такођер читаоцима, који ће у цртама, што их је дични Сава Текелија у свом животу насликао, заиста наћи и хране и забаве за себе, и поштовања према спомену његовом, и одушевљења за рад за просвету и напредак народа нашег, ког је Сава нада све грлио и љубио свом ватром своје племените и узвишене душе.

ГРАДЬА ИЛИ МАТЕРІАЛ ЗА ОПИСАНІЕ ЖИВОТА МОГА.

Мориш цырцовске (а) в' Загоріи оставивше изворе превлекатся чрез горіи угорію (б) ѿ Загоріе раздѣляющыя приближився ѿ Дамаже сѣла Загорскаго ѿ Баната угоріе раздѣляющи Сольмошу, и мѣстечкꙋ Радни иконою богородици знатнѣи развалѣнои крѣпости и Липовеже лѣви брег подлизающыи в' Павлишѣ с' горами прощавшися в' равнинꙋ стꙋпит. и пол дня. Кривꙋдающыи проходя близ три мили Арадскꙋю крѣпость окрꙋжает, тꙋ в' сосѣдном градѣ Арадѣ 17 Авгꙋста девятом часꙋ нощи 1761 родихся, Савва Син Јоанна Текели (в) или Тюкюли Матереже Марѳи ѿ Ненадович. Сино·

а) Цꙋрцоꙋ Власи називают град един по болше чрез арияне обитающыи егоже Мацари Сент Миклошом називают, ѿ коегѡ 2 часа далше первыи источници рѣке Мориша находятся, на тоиже горѣ ѿ южнія страни Алꙋта или Алта, От, изтикает. Загорюже латини на свои язык привративаяя Трансилваніею, мацарияже Ердельом називают.

б) Угоріа, ѿ кꙋд латини Унгарію назваша, хотя С. Стефан краль еще себе писаше угров цар. Ugrorum Rex.

в) Іоанн отец Савви младих своих лѣт между сербском воиничеством бѣ хадначь, илити Поручик, Оберлаидинант, сегоже отец Ранко капетан при тоиже воисцѣ поморишкеи краини, Матиже Алка дчи Полковника Моисеа Рашковича иногда в' Сербіи Бана ѿ Новопазара, Отец Ранка бѣ Іоанн, славныи онаи предводител Принца Евгенія, иже сегѡ проведе чрез бачкія ѡзери и блата по више нощію управляи пꙋть свои по звѣздам, и тако приспѣвши к' Сенти когда Тꙋрскіи цар в лѣто 1696 себе в опасности увидѣв не ѿ Евгенія, иже в сꙋмнителним положенію бяше, при П-варадинѣ, гдѣ очекивао Тꙋрке, но что Рꙋсси приспѣвши в каравлахію ему за спинꙋ заишли, воискꙋ к Варадинꙋ приближающꙋ на зад потягнꙋти благѡ расꙋдил, но Евгеніи провожденіем Текелиевим догнал Тꙋрке, и побѣдил, Іоанже Текели их гнал чрез Банат, и тꙋ два Паши ухватил, послѣ замиренія карловачкаго в лѣтꙋ 1698 бывшем Мориш, Тисса и Дꙋнаи границѣю означилася между австрискія и тꙋрецкія власти, Іоанꙋ во сан пріидѣ поморишка краина, стѣм наложеніем Арад крѣпост подѣлати, яже и здѣлал на десном брегꙋ мориша на тако спо-

*

вици славнаго иногда Митрополита Павла Ненадовича, Благородныя Родители, хотя тогда чрез разнія причини в' оскѕдности бивши.

1764, и 1765, начался основати новая крѣпост Арадская на лѣвом брегѕ рѣкіи Мориша много неспособнишем мѣстѕ дѣти что видят томѕ радѡ слѣдѕют, тако и отроча сеи в' пѣтом жизни лѣтѕ в' домѣ родителя здѣлаше кревости ѿ пескѕ, и блата цигли, бѣвшыи угрожаем ѿ отца, что замазался но то не уплашило егѡ он бо всегда тим забавлялся и многіи смотревши тия крѣпости дѣтскія дивляхѕся видѣвши подоб е дѣиствителнѣи крѣпости. Сосѣдствѣ тѣм живляше Тетка егѡ в'дова капетана Вуича яже младенца любляше. и к' себи призиваше, но не смотряше, всегда, на детя что дѣлает, дѣвкиже слѕжавке часто дѣте в' свою храминѕ взяша, и проводяша с ним неподобная. О! родители храните дѣти вашя ѿ содрѕжія слѕг вашых акѡ зміи, и скорпіи, тѕбо всяких беззаконія научаются. и недозрѣлія тѣлеса и дѕша осквернятся.

Осторожност уже у децама се налази, он шестолѣтніи бывши завадися своим игре дрѕгом, иже три или четири године старіи бьо, таи дрѕг простога човека син бы на пѕтѕ кѕд проходяше наш Савва у свои вертоград, боявися тога много старѣга дѣтета он свѕди по трави пометяше батине, и бѕче да у слѕчаю, акобы нѣгов дрѕг на нѣга напао, себе ѿбранити могао, но када се слѕчило, дае таи дрѕг пред нѣга изашао, наш Савва не ишао тражити свое сакривене батине кое нисѕ далеко быле, не хотяше бѣжати, но уповаяи на собственѕ крѣпост дрѕгѕ своме управо у косѕ рѕке уплео на землю свалио. и тако с песницама добро истѕкао, избывше егѡ тои час замирѣніе слѣдовало.

Іоще храбрости знаке пропѕстити немогѕ, дѣте едва ѿ четири године играше се по дворѕ, (авліи) с' прочими дѣцами, тѕ доиде додола (а) сва дѣца уплашена побѣгоше, Савва

собном мѣстѣ, еже сохранѣно бисть двоими краким мориша рѣки, якѡ сѕгѕбими (вилами) окопами, прочая дѣла сего Јоана во крацѣ, описана сѕть Матицѣ Сербскои в лѣтѕ 1833 во животоописаніи Генерала Петра Текели.

а) Додолае остао видно ѿ стари идолопоклоньника, састои у тим, да у време сѕше дѣвоике се скѕпе, и узмѕ еднѕ, свѕкѕ до кошѕлѣ, послѣ

и он се морао уплашити, но не бѣгством тражио себе спасти, но взявши еднȣ цѣлȣ полȣтинȣ долге ѿ даске тȣ сȣще управо додоли потрча, и вѣрнобыю смлатио, да проче дѣвоике претерчале нисȣ и не зȣдржалига. та даска такое велика била, да и дете ѿ 10, или 12 година би имало ща дигнȣти. Храброст крѣпост и силȣ дае, храброст и неустрашимост свȣда, и у свачемȣ до смрти нашега Саввȣ оставила ніе. У дѣтинствȣ дѣца приповѣдаю, да се плаше, о сваки хавети, междȣ прочими бы една мала улица близȣ двора, кȣда на водȣ идяхȣ ту говараю дѣца да голубови нощію без главе лете. и до вели врати црно псето с' две главе лѣже и ко бига дирнуо, онога да е удавио. Наш Савва ѿ 5 или 6 година мислите да небы смео из собе наполѣ изити не он ходио тамо често по мраку да бы те голȣбове, и тога пса видио с' две главе намѣреніем те голȣбове, и пса побити, докле мати примѣтила ніе, и нѣга с' укораванѣм у бȣдȣще удержавала, ѿкуда видно дабы наш Савва умни, и храбри воиник быо, кое он и желяше, но нигда быти ніе могао, хотясе трȣдио быти, но свемȣсе ніе дало быти воиником. Како тьемо далѣ видити.

Кад е наш Савва быо ѿ 8, или 9 година, онда у Арадȣ малала се црква тако названа Текелиина (а) то дѣте мотревши почне подраживати се, и тако вкȣс таи рисовати временом

узнȣ аптȣгȣ, кȣкȣтȣ или дрȣго зелено бȣряне повежȣ, и натакнȣ на тȣ дѣвоикȣ, тако да се невиди, и дѣца мислȣ акибы таи жбун аптȣга сам се кретао, тȣ дѣвойке ѡколо додоле пѣваю пѣсне тоиȣ сходне, изкаютьи кишȣ ѿ додоле, н. пр. хои додола даинаи роснȣ кишȣ, хои додола, за орача, и копача, хои додола и п. и тако пѣвающи играю око додоле, междȣ тим, кои ѿ доматына дѣце, или сама доматыница узме воде и преспе додолȣ, и тако укващен додола, и подарене дѣвоике пѣващи изидȣ из двора и идȣ далше. Можесе видити и у Вȣковом Словарȣ.

а) Послѣ бытве под Сентом Текели Іоан добивши налог Арадскȣ крепость построити, пришелци под шотори живили, и покраи посла на крѣпости, едва себи мало домова могли подиты, и зато со своими началници начинилисȣ малȣ еднȣ црквȣ, и дали храм С. Николая Послѣ Іоан верховныи или Оберкапетан бывши, намѣсто те сазидати да дрȣгȣ коя и саде стои, хотя саде лепше украшена, и да іои храм С. Петра и Павла. — Текелина стара кȣтьа на димникȣ имала 1705 годину написанȣ, таи дом и сада стои, а чардак високи, из кога е пазио на тȣрке онда у Банатȣ іоще сȣще срȣшен.

доведе, да лепе образе живописно у миниатури, и разне предѣле, ландшавте, даже и у старости своеи малао, из чега видно, да дѣцама свако добро, и лѣпо нужно есть показивати, и охоту нато возбуждавати, напротив того свакіи неваляо примѣр ѿ деце уклонити, ибо дѣца виду, тому слѣдую, сего ради Родители особливо нато имаду пазити, да неваляо примѣр дѣцама не даду, а ако другіи кои безпутно что учинио, то треба родители дѣца сву гнюсность, и пагубу тога примѣра дѣцама да представу и ны совѣтую ѿ тога хранити се.

Ѿ 6 година бывши у Србску школу ходяше до осме, между коим временом до половине почти ѱалтира изучио, и тако у латинску пошао, у то време учители магистерисе називали, кои нису само дѣцу учили читати, и писати но и на поведеніе нино мотрили, зато учители, у дан рекраціе тако нарѣчене, нису пущали да деца иду коекуда, но требалое свакому доити к' школи и ту пред очима учителя разне свое игре проводили до пред вечера, и когда учитель водио дѣцу у шуму, показивао разна дрва, и имена их, разно и цветье, другій пут водиои купати и мала дѣца по плиткои води, а ветьа по дубльои учио пливати. Нетье быти сувише описати игре дѣчіе у оно време, кое су дѣца играла, ибо нигди находусе те различне игре као у Србскіма дѣцама. Почнѣм дакле с пролѣтьа.

Како се кое мѣсто послѣ снѣга мало присуши, ту е Чига. Кое состои ѿ еднога древета с два или мало више прста дебелога, и толико дугачкога, но с' едне стране заострено, послѣ има едан бич ѿ танкога каиша, кои обмота око чиге поставившиющи на землю, и тако жестокотргнувши бич, чига се на врху свом окретье, доклесе окретье то дете шиба бичом непрестано, и чигасе окретье.

Іоще докле е мало сува мѣста, слѣдую дугмета, то ѐе скупи више дѣце пак начину едну ропицу ѿ два прста, у прорезу. Послѣ ѿ те ропе на два, или три корака ѿставши, свако дѣте баца свое дугме к' ропици, ако у ропу потрефи кои, и пре нѣга кои бацао свое дугме, то потрефивши у ропицу сва прочa дугмета око ропе бачена добие и себи узме; акое први потрефио у ропу, то он само свое дугме узме, и чека ряд докле сви баце дугмета к' рупи, и тако он на по-

слѣдкꙋ, ако кое дꙋгме ѿ предяшни ніе у ропе остало, то послѣ потрефивши у ропꙋ та дꙋгмета добие, ако се сви обряду и ниедан у ропꙋ ніе потрефио то онаи први бацивши дꙋгме, с' средным прстом тꙋра едним обаче отискиванѣм а не вꙋченѣм тера или врли дꙋгме у ропу ако потрефи и колико потрефи толико добие, како промаши, то слѣдꙋюще дѣте почне врляти, и тако далѣ доксе сва та дꙋгмета у рꙋпꙋ не стераю, и послѣ опет свакіи свое дꙋгме на ново почне у рꙋпꙋ бацати, и по прежднѣмꙋ постꙋпати.

Ропице, коя игра у тим состои, да колико дѣцесе скꙋпило толико мали окрꙋгли ямица у правои леніи изкопаю и свაком свою ропицꙋ означꙋ, послѣ едан узме лоптꙋ и в' дуж ти ропица тихо зврли, у чиіои ропици лоптасе задржи таи врішко узме лопту а дрꙋгіи бѣжꙋ кꙋд кои може, а спопавши лоптꙋ хити, ако кога ударитꙋ може. Ако потрефи, то он има право фрлити лоптꙋ преко ропица, иначе онаи кога е промашио.

Междꙋ тѣм земля се више и више сꙋши, како се наидье шире мѣсто сꙋво, тосе почнꙋ играти дѣца лопте, лопта состои ѿ 8, либо више парчета сашивени ѿ коже шар, три, или више палца у просекꙋ напꙋнѣн счим нибꙋдъ упрꙋгним, а наиболѣ конским длакама, умѣвши лоптꙋ тосе играю дѣца

Из кола кꙋчке. Тꙋ дѣца станꙋ у коло ѿ 15, или више кораки у просекꙋ, дѣце може быти много, но едно стои у колꙋ, измеждꙋ окрꙋжныи дѣце едан узме лоптꙋ и добацꙋе едан дрꙋгоме у окрꙋг стоящему тѣм обаче плашенѣм сꙋщаго у колꙋ ударити, но всегда едан дрꙋгому добациваюты, докле едно дѣте видѣвши да може трефити, у колꙋ сꙋщаго, хити на нѣга и гледа сꙋщаго у колꙋ (кои вара свакояко да можесе промашити) да га може ударити, ако га трефи то мора и далѣ у колꙋ бивши, у колꙋ остати, и дрꙋго дѣте лоптом гледага ударити, ако промаши, то у колꙋ бивши, трчи за лоптꙋ, а дрꙋга дѣца гледаю разбеты се. и взявши у колꙋ бывши лоптꙋ, ако кога ѿ бѣгающи потрефи то потревлѣно дѣте мора у коло доиты, ако непотрефи то опет на ново мора у колꙋ быти, и тако далѣ се по прежнѣму ради, и онда дѣте у колꙋ сꙋще трчи за лоптꙋ ако у окрꙋг стоящыи, кад мꙋ се лопта набацꙋе, небие ухватио, но на землю пала, и по прежнѣмꙋ раз-

бѣгающе гледа ударити лоптом. Между тем осуши се и више мѣста, то почну дѣца играти

Кампоша коя игра состои, у тим, дѣцасе раздѣле на двѣ части равнога числа, едни остаю тако речено у куты, друга часть иде на полѣ илити удалисе ѿ мѣста, гдѣтьесе лопта туты на разна разстоянія послѣ означисе мали и велики цѣл. Мала цѣль ѿстои ѿ мѣста кутье зоваемаго на 6 до 10 кораки, велика цѣл быва на 50, и више кораки едно дете ѿ внѣшних узме лопту, подбаціе не високо пред другим дѣтетом ѿ внутрених, кои едан щап или батину у руци држи, и лопту у воздуху сущу удари, кою лѣтящу на полю сущыи труде се уіватити, пре нежели на землю пала, ако кои уівати, то прежде у куты бывши иду наполѣ, и внѣшныи, добию право уты у кутьу и лопту щапом туты. Ако дѣте трипут лопту промаши, то изгуби право лопту туты и преда щап своме другу. То дѣте трипут махнувши, и трефлющи, или нетревлющи лопту иде на мали цѣл, и друго ѿ своих удара лопту, между тѣм на малои цѣли сущін стара се уграбити магновеніе да тече к' великои цѣли, кое видѣвши лопту добацающіи или самсе хити за текущим на велнкіи цѣл, или баци своме другу у полю сущему, и ако кои сгоди бѣгущаго то бывши на полю доиду у кутьу, а ови иду на полѣ, ако непогоде бѣгуща то случитися може, да се пришедши на велики цѣл врати и натраг аще не способное то он тамо чека да уграби час и вратити се може. Случисе да прежде сасвим не доиде до велике цѣли лоптомга погоде, то акое тако близу, да може скочити до цѣли смѣста, гдигае лопта ударила, или код едни обичаи е да стога мѣста плюне до цѣли, тосе ние нища изгубило, аколи неможе скочити, или плюнути, то изгубу и друзи, и мораду ити на полѣ, а бивши на полѣ иду у кутю и тако послѣ они лопту ударају.

Висикачпош играсе слѣдующим образом изкопасе рупа с' педля, или манѣ дубока, толико и широка, у разстоянію ѿ два или 3 прста изкопасе такожде, пре те измежду рупа уске землѣ мете се такожде уска дасчица дабы земля болѣ стояла; послѣ метнесе унакрест друго дрво, коега едан краи претисне се у рупу и накраю метосе лопта. другіи краи древета доиде повисоко, саде едно дѣте яким щапом удари

по краю надигнутом и чем яче удари тѣм више лопта иде. Єдна дѣцасе играю дасе нераздѣле на двѣ части, него дѣте кое лопту из виса падущу ухвати онаи послѣ удара лопту. Друга опет се раздѣли, као и у предящем пак ухвативши лопту валя оне у куты бывше и бѣгуще да удари, и ако потрефи, онда добіе цѣло друштво и ово иде у кутьу а оно наполѣ.

Коница се игра да стану у округ дѣца коясу раздѣлена на двѣ части, една части буде коница то есть преклони легя а други яше, ови кои яше узму лопту и едан другом на коню сущим баца, ако яшущы лопту не ухвати то сви скоче доле и бѣже, а едан ѿ коница кои скоріе може ухвати лопту и хита на бѣгше, ако кога трефи то бывши на коню, буду коны, а бывши коны уяшен; ако не потрефи бѣгаще то опет мораду и далѣ дати себе яшити, доксе опет лопта упусти.

Чик чорбе стану дѣца у округ по близу едно дете узме лопту пак удари у землю да лопта ѿскочи, ако кое дѣте пружи руку да ухвати лопту, а не ухвати, то нѣга яши, кое лоптом ударао у землю, пак снѣга яшивши удара лопту у землю и хвата, ако промаши то бывши коница уграби лопту и кога удари, таи буде коныца, ако не удари, то он и далѣ е коница, ако се ниедно дѣте немаши за лопту, док онаи кои удара лопту у землю преброи н. п. десет, то сви при десетом ухватеню или удареню лопте у землю разбѣгну се а дѣте 10 броевщи хитисе, и ако потрефи то опет с конице лопту удара у землю, и брои до десет пак онда опет гледи кога да удари и ако потрефи то он на коню, ако не потрефи, то онаи на кога е хитио а непотрефио уяши га.

Стрее, или **дувара** опет узме лопту и бацие на стреѭ, или удари у дувар да лопта отскочи, и тако хватаюты лопту брои до десет, пак стаявше прежде по близу а око десетог уватьеня бѣже, отбѣгши ако бацивши лопту утрефи, то он и далѣ баца лопту на стреѭ, до десет, ако промаши, то онаи на кога е хитио, има право лопту надбацивати, тако исто акобы не ухватио лопту са стрее падшу, то наиближе дѣте кое може узмо лопту и хитисе за онога, кои е промашио, и не ухватио, ако не трефи га, то опет он баца лопту.

Шепе узмв дѣца едногa капв пак ударв у землю сва друга гледв дае ногом шораю, ако оно дѣте чияе капа може уграбити свою капв и кога дѣтета с ньоме ударити, то овога капв шораю дѣца.

Баке, едно дете узме штап паксе погрби, и кашлѣ, као баба, дрвга дѣца идв за ным. и питаю вдатьеш бако? ова ѡговара у црквицв синко, — дѣте, а хотьеш и мене повести, — бака, хотю синко ако се пощено владаш теме не осрамотиш — Д. Нетьв бако. — Б. Хаиде синко. — Дете рекне прц бако. Тв бака узме палицв и стане мотати и псовати дрвгв дѣцв, и тако опет нановосе починѣ.

Лончитьа, понаивише дѣвоике играю, и узме свака по едно дѣте поманѣ кое седне, или чвчне пред дѣвоиком, и тако станв ны николико свака своим лончитьем пред собом,

(За овим је мала празнина у рукопису, а после тога долази опис друге игре „квочке“.)

Квочке. Єдна дѣвоика, или дѣте учинисе квочком, дрвга дѣца ил дѣвоике едно другомсе ухвати за скут или каиш, а прва ухвативишисе за квочкв, едно дѣте бвде ястреб, квочка иде напред говореты, пи, пи, пи, како се преближи ястреб, она викне кр, кр, пак иде противо ястреба, и рукама обрнюе дѣцв за ньом државше, а ястреб тв на еднв тв на дрвг странв се затрчава да може кое дѣте ухватити, и тако оно мете на странв, и хвата дрвго, квочка све брани, на послѣдку квочка оставши сама мора быти ястреб, а бывши ястреб постане квочка.

Сливати звона. Єдно или два дѣтета едан покраи дрвгога главом напротив клекне, и сагнесе на рвке, дрвга два детета седнв па ны окренвши се лицем едан дрвгоме, ногама обнимаюты трвп едан дрвгоме и за рамена, или више лактова држаютысе, люляю се преко легы лѣжащи, ови мотре добро, да ако ногом землю додирне кои ѿ сѣдящи, то они изгвбв, и мораду послѣ они клекнути, а ови на ны сести, и пр.

Прошца раздѣлв се дѣца на двѣ части, едни бвдв проштац т. е. едно дѣте се с главом наслони уздвар дрвгога ухвати преко стражнице изпод трбуа, и главв свою покраи ноге првога сагне, тако едан задрвгимсе ухвати, дрвга част деце скаче на ове, то есть прво дете затрчисе и мора да-

леко напред да скочи, да ѡ нѣговога дрѹштва едан за дрѹгим, скакаюты могѹ имати мѣста на легы дрѹгих, дакле ако сви бѹдѹ на легы ондасе брои десет, ако дотога времена ногом ѡ яшевши не додирне землю то се сидьѹ, и опет снова затркаю и скачѹ на предьашнѣ; ако ногом кои достигне на землю, то ови изгѹбѹ, и они послѣ морадѹ држати легьа, а дрѹга часть яши. Ове две игре сѹ опасне, ели деца могѹ себи у легы шкодити.

Клиса, или **клипка** игра се као и кампоша, том само разликом, что мѣсто лопте набацѹе се клип, т. е. едно парче древета с' прста дебело, и с' педля дугачко.

Врапца, или **Попика**. Врабац состои ѡ еднога дрѹцета с' палца дебело, и толико или мало више дѹгачко, едне стране лепо зарѹблѣно. Тѹсе ѹзме една даска полак широка, и две или више стопа дѹгачка, едан краи се мете на циглѹ, или дрво, да бѹде виши ѡ дрѹгога, опет се раздѣле на двѣ части, и проче наблюдавасе као у кампошѹ том разницом да овде свако дѣте има штап свои, или батинѹ, и врапца не удара изрѹке него бацаюты удари врабац на даски стоящи, докле и батина отиде далеко, на пред, второ что онаи, кои с далеке цѣли или мете, трчи унѹтра, тоест намѣсто ѡ кѹдсе врабац тѹче мора и батине свои дрѹгова, и свою, колико може скѹпити, да га врапцом недостигнѹ, и тако унети батине, акобыга меѓдѹ тѣм врапцом ударили, илибы све батине на полю биле, то изгѹбѹ игрѹ, и морадѹ они наполѣ ити, а дрѹгіи доты кѹты, и бацати врабац.

Виси кампош с' врапцом играсе као и слоптом. Меѓдѹ тѣм доксе оне игре играю, нарасти свако бурянѣ, тосе играю

Жмѹра, едномѹ дететѹ свежѹ очи, или мора само, или дрѹгомѹ дѣте рѹком очи запѹшити, и окренѹга, зыдѹ, плотѹ, или кѹдагод да неможе видити, кѹда дрѹга деца идѹ, ова дакле сакриюсе кѹд кое може, комѹсѹ очи свезане виче: **ели зора?** акосѹ се дрѹга дѣца веть сакрила, они, или дете кое га е чѹвало, викне **Зорае** сад ово дѣте отвори очи, и иде тражити дрѹгѹ дѣцѹ, кад ы наидье ова гледаю да могѹ дотрчати куты, те гдие стао онаи свезани очию, да може ститы да плюне на то мѣсто, ако ухвати кога овоме свежѹ очи, ако не ухвати, то опет себи свеже очи, и т. д. опет.

Яндеде опесе раздѣлв на двѣ части деца едни остаю у кꙋты а дрꙋги идꙋ сакриватисе по бꙋряню, кадсꙋсе сакрили кад кад по далеко, то викне кое дѣте Зора! Сад идꙋ ови тражити, и вичꙋ непрестано Яндеда, Япандеда, Яндеда, Япандеда, кад се приближꙋ сакривенима, а ови акосꙋ добро сакривени молчаю доклен не продьꙋ, пак послѣ викну Човгр! и трчꙋ кꙋты, а ови за нима, ако не ухватꙋ ниеднога, тосꙋ изгꙋбыли, и опет почнесе игра и морадꙋ опет тражити, ако ухвате, тосꙋ добили, и тако послѣ ови идꙋ сакриватисе.

Между тѣм преспе есен, земля ѿмекне блатосе прави, дѣца дакле, гди наидьꙋ мало сгнꙋснꙋто мѣсто играюсе

Коньа кад се кисели кꙋделя, то деца праве бичеве пак пꙋцаю, или начинꙋ врпце пак начинꙋ место каяса и свежꙋ едно дрвце место жвала, и метꙋ уста, едном, или више децама, едно дете бꙋде кочиш држи за каясе итако бꙋто тера оне дрꙋге, и трчꙋ за едно пꙋцаюты бичем.

Коля. Свако дѣте начини себи по 5, по 6, и више коля, с' педля дотри дꙋгачка, с палца и више мало дебело, с' едне стране заоштрено, тꙋ прво дѣте хити изрꙋке кочить, и удари га у землю колико може яче, дрꙋго дѣте удари бацивши из рꙋке своим коцем по дрꙋгога коцꙋ, акога удари тако да кочить из землѣ избаци, тогае добио, и узме себи, акога ние могао избацити, то доидье третѣ дете, и хитно удари по коим, или по обадва, акои свали, тое добио, и свалѣног узме себи, за ньим иде, четверто дѣте, и т. д. ако се сви изрѣдꙋ то први акомꙋ колац іощ стои извади рꙋком свои колац и удара по дрꙋгима, акое нѣгов колац избиен т. е ако га е кои добио, то онаи чие предье ударен стои, извади свои колац, и почне изнова и дрꙋги заным редом, а изгꙋбивши колац остане напослѣдку, и тако гди кое дѣте ѿнесе по цѣло бреме коля кꙋты своіои. Тꙋ е нужна и вещина да зна како ударити дрꙋгога колац, и свои тако дꙋбоко, дага дрꙋгіи неможе свалити; а и снагае нꙋжна, за то слаби с' яким неможе коля играти.

Зими по ледꙋ тоциляюсе деца; играсе снегом, правлеты лопте, валяю снег у велике грꙋдве, правꙋ статуе ѿ снега спꙋщаюсе с брега на саꙋницама, у вече у кꙋты играюсе

Царице. Ту седнꙋ дѣца, или момци около астала, узму едно дрвце с прста дебело, и 4 5 прстию дꙋгачко, та раз-

цепъ, на двое, послѣ узмъ обадва парчета, саставъ, и ухватъ с' двама прстима за едан краи, и та изпѕстъ на астал; ако дрвце тако падне, да обадве цепотине горе бѕдъ, то таи кои спѕстио бѕде Цар; ако ли пак с' кором горе обадва падну таи бѕде сѕбаша. Аколи едно парче падне с' кором горе а дрѕга спѕкотином, таи бѕде крив човек. Сад сѕбаша пита цара коликотье ударца присѕдити кривом човекѕ, пак с..баша с' оплетеном марамом, толикомъ удари по дланѕ; послѣ опет крив човек баца дрвцета, и акоби опет пало као и пре то опет остае крив човек и бѕде быт, аколи пак лицем, илити кором дрвцета обадва горе то с' царом или сѕбашом надбацѕесе, докле царице едноме не паднѕ за крива човека, или за сѕбашѕ дакле на примѣр надметье се с' царем, а царъ паднѕ царице за сѕбашѕ, то цар се надметье са сѕбашом, т. е. сѕбаша мора царице бацати, и тако сад едним, сад с' дрѕгимсе надметье докле едноме царице непаднѕ за кривог човека али кад царѕ, или сѕбаши паднѕ царице за крива човека то они не бѕдѕ биени него теке збачени с' достоинства, и тако чека докле ред доидье до нѣга да баца царице, послѣ како паднѕ такомѕе те ако бѕде крив човек та бѕде и биен. Ако се играю више ѿ троице то послѣ избиеног кривог човека, четверто дете пѕща царице, и како мѕ паднѕ такосе надметье, или с' царом и сѕбашом.

У лѣтѕ 1770 послѣ воскресенія дакле девете године послан бы у латинскѕ школѕ; да свакіи себи престави каквае то мѕка была учити два езыка сасвим непозната, у то бо време у Арадѕ врло мало маџара бѣ, а родители у домѕ србскіи говорили, ово дакле по године врло тешко бы учитисе, но при всѣм тим бѕде при концѕ деклиниста, вторе године компаратиста с' успѣхом, дае шедатор био, кое само наиболи дияци бываю те године и коніюгатиста постао, и почти свагда шедатор, и колаинѕ носио, бы бо обичаи похвални дѣцѕ с' таким ѿличіем возбѕждавати на науке, и такое то тяшко пало дѣтетѕ ако сѕ мѕ узели колаинѕ, и дрѕгом дали, кои болѣ знао щтогодъ, билое и таи способ учити латинскіи кад е бо тко иним езиком проговоріо то сѕ мѕ дали truncum, то есть, дрвенѕ пѕшкѕ или лонац, да с' отим иде дома и опет у школу донесе, прочаже дѣца рѕгахѕ говорящи truncum, truncum asine,

quare non scis latine, еще кои кладѹ имао а несакрио, и дрѹгомѹ дѣтетѹ проговоріо инним язиком, ако се ово преварило и не латинскіи ѡговорило, то овоме онаи наметне кладѹ. При всѣм тим ѡличіем учитель бы тирянин (а) и тражио приликѹ како бити дѣцѹ, кое свагда оне (виргазом) с' розгами по голом тѣлѹ био, а ветье камџиом, и палицама, тако н. п. доведе дете к' црнои табли, при коиіое учио счислявати, дететѹ дао кретѹ у рѹке а он стаіо с' палицом за легы, бѣдно дѣте ѿ стра, акое сгрѣшило у числѹ, тога он ома палицом по ботони тѹкао, во мѣсто да бы мѹ лѣпо погрѣшкѹ казао, и изправио, хотя иза Савве легы такое стаіо, но то удоволствіе имати ніе могао, дабы га избио, но еднамѹсе прилика довела, причинѹ уграбити дабыга казнио, да родители бывши кѹмови на женидби, и нисѹ га хотѣли самаго оставити дома, те его собом на то веселѣ повели, то бы доказано, и зато розгами или виргазом избиен. У ово време моловаласе церков Тюкюлина храма С. Петра и Павла. то дѣцам что ново было, и наш ученик ходивши тамо гледао како молери радѹ, тѹ он вкѹс хотя добы, дома бывши начертавао, или рисовао, тѹ наклоность послѣ у Бѹдимѹ и Бечѹ усовершенствовао и почти до смерти упражнявао иногда, ѿ кога предѣли Мехадинскіи лѣпо изписани имаде, Landschaften, у лицима тако живо представленіе е имао да люде емѹ познате могао е написати, кои на 100 миля землѣ ѿ нѣга далеко были, или нѣсть колико година пре умерли, пак он их знао тако живо изписати кандабы живи пред ниме были стаяли, та возображенія или привиденѣ у свакои ствари показуе разѹм дѣтинскіи и надеждѹ у човѣкѹ, а дѣца кад что виде, то они ома радити хотью зато родители дасе деце верно ч вају да ништа безпѹтно пред децама неговоре а тѣм манѣ что чине и ако дѣца им кажѹ да сѹ что хрчяво чѹли ил видили то даим у наимрскіим образѹ изложѹ. дабисе дѣца гадила такіи рѣчи и дѣла.

Ове године ме е мати повела у Пещѹ тѹ смо имали пролазити покраи пияриста, обичаи онда бы да дѣцасе дишпѹтаю на сокакѹ у бѹдимѹ Езовити сѹ учили у Пещи пияристе, да завист, и тако како видѹ кое дете дрѹга дѣца они пи-

а) Минорит син месара из липове, кои код оца видьао тѹты марвѹ, тако он у дѣци тѹ свою нрав хотео показати, quo semel imbuta est.

таю га in quibus т. е. у кою школв ходиш и тако ома се наидв из те исте школе, кои пак чинилисв три вопроса из наука те школе ако добро зна ѿговорити, то е добро ако не то вич; за ним asinus т. е. магарац, ако е добро ѿговоріо то после онаи натраг пита возпрошающаго, и има право рещи мв asinus ако ніе знао ѿговорити.

У 1770 показаласе репата звезда на возстокв с' репом к' север , тосв старіи казали дае зато чтое воиска с' тврчином была. Овога лета ишао е цар Іосиф II. по Мацарскои, и бывши у арадв проходио варош приспевши нашои црквв видио орла на крств и питао каквае то црква казали мв дае то текелина, то он упитао имали что ѿ те фамиліе, кое он явио да жели видити, и тако сутра дан заповедио те е владика Пахоміе Кнежевич слвжио у цркви и цар с' леве стране стаяо доклее траяла слвжба при слвжби диакон Фелдвари (коие после постао архимандрит, и с неком женом побегао из царства) да мв литврдию на латинскіим езыкв, и толковаому действіе слвжбе. После службе ходио по новим градв анаподне у старим градв у комендантовом домв гдие пребывао рвчао, и ми т. е. отец. мати, сестра, брат и я доведени были пред нега, он нас осмотравао ѿ ногв до главе но понеже ни родители наши дрвгіи езык нисмо знали кроме Србскій, и влашкіи, кое цар ніе знао, и тако после четверт или мало више часа нас посмотривши ѿпвсти.

Овде опомен тіе нвждно ѡ старим градв. Евгеніе Принц Саваудіе протеравши тврке из мацарске после бытве под сентом овде у Арадв имао свое воено ложе уредио тв дасе устрои крепость, и постави тв за капетана или коменданта мога прадеда Полковника сас' 300 пешака, и 200 коняника кроме дрвгіи у близности воиска србскіи по шанцима, као Печкіи, Семлокв и прочіим поморищи под Текелином командом, та крепость на овим добрим меств основана бысть, ибо ѿ банацке стране биое велики мориш и крак едан из нега изтицающіи, названыи врганка, ѿ стране мацарске биое едан крак, коие наблизв окрвжавао тв крепость и текао кроз варош дрвгіи покраи соларе, третыи мало дале, и четверти мало дал ова три последна соединила на близу, и уедно обкружавали тако реченыи маліи бвцак, саде варошкв шумв. и тако

по Печком утицао опят у великій мориш ово као наравно с' водама укрѣплѣно мѣсто за крѣпость врло способно было; по діети 1751 лѣта пограничка воискасе распвсти, и ткое хотео преити у Банат, томсв опредѣлена мѣста, коясв оныи насѣлили и данассв позната под тако названим дистриктом Кикинде, коисв остали овде тима официром на 10 година дато било нѣсть колико сесія землѣ, а штабофицирем квріе, дрвгіи су отишли у Россію под предводителством Самвила Хорвата, коисе посѣлио у предѣлв измеждв бог, и днѣпра рѣке, главны квартал у Елисавет-градв, а дрвгіисв под Шевичем отишли преко днѣпра главныи квартал Бахмут и тако предѣл онаи назваосе Нова Сербія, а оваи Славеносербія. Сад она подпала под херсонскв Гвбернію, а ова под Елисаветградскв. Поселѣници из маџарске отишли с' женама, дѣцама и с' марвом, и пвста мѣста коясв населили прозвали тим именом, као у маџарскои гдисв живили, н. п. Печка, Павлиш, Мартонош, Сента и п. коя имена садсвсе променила, тако Глоговац зовесе Косовска, Мартонош Глинска и п. и тако опет границв бранили против тврака и татара особливо овису им много зла чинили, марвв и людо робили, понеже онда у Кримв и около Крима татари владали. 1768 умре Митрополит Павел Ненадович онаи славныи човек коие удржао народ Србскіи те ніе отишао сав у Россію, частію чрез гоненіе униатов, частію чрез милицію поморишкв, потискв, и двнавскв разпвщенв и разрвшенв или у Банат преселѣнв ѿ коих дистрикт кикиндскіи постао, тогоже лѣта и арадскіи владика Сѵнесие Живанович умре тоже вредан мвж, кои е С. Симеон дао зидати и коие уживао beneficia regalia имаюты крчмв, пиварв, и паликарв, притом школе за клирике, но понем свщіи владика Пахоміе Кнежевич изгвби beneficia regalia что нисв извадили донаціоналес на тв пвстарв, а владика Павел Авакумовичь сасвим запвстіо цигле ѿ школа, и проча зданія економическа изпродавао, тако и звона, прекраснв бащв дао исеты, и у нои место лепа вотьа кvкvрvзе сеяо.

1770 лѣто у зимв такое црвено небо было ѿ севера, тако називаема Aura borealis, дасе као ѿ огня све црвенило и снег, и у домв столица и астал, и све проче као уѕіано

гвожгье црвенило се кое црвенило ѿ сѣвера до по небасе простирало, но к' югꙋ све бледье.

1773 Стриц мои Лазар тогда Маіор Россійскіи из воине, противо Тꙋрчина сꙋщеи во Каравлахіи, приневши ѿ стрица Генерала Петра Текели 100 Рꙋбли послати нам тром сестри, братꙋ, и мени, чемꙋ я очимсамсе радовао, тое бо првыи капитал мои быо, како родители моими казахꙋ, но оскꙋдность нюова ніе допꙋстила тои мени задржати. Стриц Лазар несчастлив, и шчастлив бы, понеже в' тои воинѣ тꙋрчин тако близꙋ пиштолѣм пꙋкао на нѣга, дамꙋе зꙋлꙋфꙋ косꙋ с' леве стране тане ѿнело, и барꙋт у лице ушао, да мꙋе образ плаветан ѡстао, остао и живот, но очи тако увреждени были, дае врло мало назирао, и того ради ишао у Бꙋдим, и Беч, лѣчитѝ се, но сꙋетно чем старши быо тѣм манѣ видио, и тако можно рѣчи ослѣпио, и тако отишао опят у Каравлашкꙋ.

1774. доспѣо и брат ѿ стрица Јоан Текели порꙋчик Росс искіи, рожден ѿ Константина Текели и Анне чтери Оберщера Вꙋлина, комендaнта потиске краине, он еще млад послѣ кад е покꙋпіо наслѣдіе и приходе ѿ пꙋстара возвратио се у Россію жалость обаче что обе колаине Јоанꙋ Текели оберщерꙋ дате однео собом у Россію гдѣ и пропале, еднае била образ цара петра Россиског, с' 60 брилианти наоколо на плаветнои пантлики висящ, а дрꙋга бы ѿ цара римскагѡ Јосифа I. ѿ злата, на златним великим ланцꙋ, тогдабо ніе было крстова но колаине сꙋ быле кавалеріе.

1775. При излазꙋ године, послат бы у школꙋ у Бꙋдим, гди поезию да слꙋшам, у то време пресе предавала поезиа, па послѣ реторика, повѣрилисꙋме родители мои братꙋ моме Петрꙋ дабы он мене намѣстіо на кост но он завидивши мени щое мати мене болѣ миловала свагдами би небрацки прꙋтьꙋ мене итако доведеме у град, и постави код еднога шнаидера за 5 фр. на мѣсец кост, и квартир, тꙋ бы еще два детета у еднои собы, едан провизорꙋ'Бирич, син, а другіи нѣкіи Рꙋмел шпана син, онисꙋ оба имали постелѣ ѿ свои родителя, мени постелю дао шнаидер, то есть, сламꙋ, чаршав преко нѣ, едан ястꙋк, или подꙋшкꙋ, и тьебе за покриванѣ, покраи тога она два детета бꙋдꙋчи дасꙋ оцеви нюови више платьали, тосꙋ они имали и едно ело више, а я само равно с' калфама, но

бѹдѹты дасамсе я добро владао, тое шнаидерка мене миловала и свагда ела дала іоще више него онима двама децама, сада може свакіи помислити, какое мени морало быти, син ѿ матере возлюблѣн, хотя не размажен ибо онамие говорила болѣ дате нема нег даси неваляо, но при всѣм тим свачим ѿликовала, какое ћо мени было ѿ меке код кѹтье постелѣ на сламѹ спасти, и мѣсто свиленога іоргана, с' тьебетомсе покривати, и гледати да дрѹга деца више ела едѹ, коме код дома мати сваке сласти давала. Покраи тога скоро ни рѣчи немачки знао нисам, а другіи у домѹ нисѹ знали мое езике, жалость ѿлѹчитисе ѿ родителя, ѡ нѣжности доиты у такѹ хѹдность ѿ дрѹштва дошао у тако непознате люде, по среты былесѹ тѹ две тетке оца мога чщери Остое Текели верхнога капетана обадве вдове старя была Чава удата за Єнеи Лацка капетана а дрѹга Маріа за Александра Прерадовича, брата Ранка прерадовича ѿшедшагѡ у Россію гди послѣ бы Генералом. Ове две старе Господье, Чава бо бы скоро 90 година, а Марія не далеко ѿ 80. онесѹме пазиле, а особливо Чава, кояе род наш врло миловала, онами приповѣдала, какосѹ они іоще у Сенти были, какое сентанска баталія была, и много би быо могао знати ѿ нѣ о бывшим 17. вѣка временим, дасам био мало старши и дасам разпитивао, какосѹ бѣдно радили винограде, ибо како повичу: ето Кѹрѹца, тое свакіи бѣжао у варош едан слѹжител Гюка глѹв бывши ніе чѹо, да идѹ кѹрѹци, и тако какосе био наглѹгнѹо на свои рѹчак, претерчи кѹруц и осечемѹ главѹ тее висила само на кожи, из тога може видити каквае междѹсобна брань, каквалисѹ времена онда была.

Тетка Чава те године и умрла, я као унѹк по обичаю тогдашнѣмѹ ишао сам полюбити мртво тѣло, но ладно бывши такоміе ѿ тога тешко было, дасамсе скоро разболео.

Биое іоще тѹ у Бѹдимѹ собрат Павел Антонович. Мати нѣгова была Ана рождена ѿ чщери Іоана Текели удате за капетана Рожаи, а она би за капетана Вилагошког Антоновича удата, а послѣ за Іосифа Маленицѹ стрица Степе, кога син бы Петар, таи Маленица Іосиф кѹпио село Гаи, населио пѹстарѹ Стаморѹ, ѿкуд предикат. Код Павла Антоновича проводиосам весело, ибо он быо весео човек и дрѹжтво свагда код нѣга было, он био биров у табани и чрез мене добио е

біо колаинъ ѿ 20 дуката, ѿ цара Франца дарованъ за заслуге, коесу ны 6. будимски бургера, учинили, между коимае и он біо, дакле ясам око референта радио те су их препоручили цару за ту милост, он е и повод дао те у Будиму быва едан ратцер ѿ наши, ибо я у години 1794 при канцеларіи бывши толикосам радио, дасе морао едан и ѿ наши рацхером метути и да буде и он кандидират, но он хотя бивши кандидират, постао ніе, ибо Іоан Станковичь богат бывши вота себи прекупио, и тако он постао рацхером, то исто сам радио, и за пещу, гди Мушкатирович рацхером наново поста и такосе уведе, да сад ѿ наши у те две вароши ратцхера имаде, что пре нигда было ніе.

1776 премѣстіосе университет из Трнаве Nagy Szombat у Будим школе намештьене у царскіи палате, том приликом узео квартиль доктор Соретич у дому газде мога, с ниме дошла куварка и штубенмедхен, фелчерскіим калфама биле у очию, а понеже дасу беле были говорили да увечесе перу по образу киселіим млеком. Калфе договоресе да то виде, и поставе дугачке лѣствице до првога стока противу пенцера тих дѣвояка и согласу мене дасе я попнем, а онитье лествице држати. То било послѣ 10 часа у вече мисливши да сви спавают, и тако іоще до пенцера нисам стигао али високо біо кадсе код газде ѿворе врата, и каквога госта прате светьом, я скоро да се с'іидем чрез нѣсть колико пречага, но томисе дуго чиняше, скочим доле на камен и уганем десну ногу, и тако калфеме унесу у мою собу кояе ту близу была, такіи чизму почели парати, газда бывшіи фелчер мете нѣки фластер, но я за 8 дана нисамсе могао обернути у креветъ ѿ бола тешка. Такое кад млад тко доінде у такво дружство калфама быле дѣвоике миле, а я платіо. Между тѣм доиду кола помене ѿ родителя послата, и тако у Арад болестан пошао, едноме ждралю ѿбием крило пушком, но он бѣжао, какога кочиш стигне, а он ногама, и клюном такосе бранио да га нисмо могли ухватити, хотео слуга шеширом да га покріе но ждраль изтргао ногом шешир, и такога у вис баци да ни човек болѣ небы могао. Таи кочиш біо Вла из миколака, и нигда у Пещи біо ніе, нит е мислио, да такіи песак быти може дасу едва кони вуты могли, близу Чонграда код еднога моста гди песак

*

престаетѕ слѕга Влаѕ рече као уплашен, стани мало, човек стаде и запита щатье, онаи рѣчемѕ сиди доле, кад се сишао речемѕ, иди проспи овас, из вретье, и наспи песка ели вищега нема, тѕ ѿ Вла не остаде светац кога он псовао ніе, приспѣвши у Арад до први домова, тѕ млад влашкіи момакга заустави, и запита гдие био, кочиш ѿговори: по господичитьа, онаи пита ели та пеща далеко, оваи рѣкне, далеко, момче рѣче овоме невѣрѕем дае тко у свѣтѕ далѣ био ѿ мене, промисли брате, два дни ходисмо с волови, и едва сад стигосмо, оваи се насмѣя и рѣче, гдисте были, онаи ѿговори на лѣкѕшхазѕ. Тое было Влаѕ преко свѣта хотя до лѣкѕшхаза нема. више ѿ три милѣ землѣ. Тако човек остае неизк сан кои далѣ ѿ свога дома не отисне се. Причина уганѕте ноге чинила да я $177^{7}/_{8}$ годинѕ сам у Арадѕ морао слѕшати реторикѕ.

У овои години Граф Антоніе Кароли Генерал Маіор као верховніи школскіи директор посѣгіо школу и у присѕствію нѣговим профессор држао изпит, но Граф бывши бигот запита едногa ретора, колико има блаженства, оваи ѿговорити незнаде, то он мене запита, я почео говорити до два блаженства, но професор пресѣче говорящи, да нисам обвѣзан знати, Граф рѣче тѣм дичніе да онаи не обвязан зна, а обвязан да незна срамота и тако разне вопросе метавши изиде из школе.

Овіи година и Банатсе присвоявао мацарскои, и Граф Балаша едан ѿ комисара прошедши чрез Арад школѕ посѣтио комѕ ми стихове прависмо междѕ коима професор мое особливо хвалио.

Ове године била воискасе почела с' праизи, но бѕдѕчи, да ніе више ѿ 6 недѣла траяла, тосѕ наши таи рат назвали, Zweschken Rühmel. Причина рата овога била.

Ове 1778 incorporirao се Банат с' Мацарском, комессари били Г. Niczky, Zsitsy, Baron Orczy Ladislav, но сасвим под разним Urbariom, и сви Мацари моралисѕ ѿказати права акоим е имала фамилиа на кое село, или землю, зато и селима немачка надѣли имена, ибо послѣ изгонѣни Турака из Баната, ова провинціа была под администраціом немачком тако упралѣна, као сасвим немачка, затосѕ быле, и хармиціе

междꙋ Банатом и мацарском а мацара ни ѿ лека небы быо нашао у Банатꙋ.

$177^8/_9$ Отидем учити философию, у логыкіи професор бы Хандерла, маѳезим Дꙋгонич економію Пюсипеки, хисторію Мацарскꙋ Катона сви попови; у то време быое и Ѳерезіанꙋм из Беча у будим премѣщен у палате царске. Овде се упознам с' Стефаном Стратимировичем коие физикꙋ слꙋшао, и био око 25 или 26. година стар. Тꙋ или што нисам био римнян, и попови професори бивши нисꙋме класифицирали по заслꙋгама моима, елбо више пꙋта ѿ они коисꙋ први у классификацін были, нисꙋ знали на вопросе ѿговорити, негосам я ѿговарао, дакле мислим дасам боли діяк био ѿ ни. Ове године брат мои дошао из Россіе, и донео ми 100 рꙋбаля ѿ стрица генерала и повео ме у Беч и тако я познадо Беч, за те новце начини себи лепе халине, и кꙋпим златан сат. обое и данашни дан имам.

$177^9/_{80}$ учиосам Геометрію код Профессора Раꙋша. и учіо риссовати код пр. Валтера. Месеца декемвріа 1780 умре Маріа Ѳерезіа, и цар Іосиф прими владѣніе. Родители мои, а особливо мати нисꙋме хотѣли далѣ шиляти у школꙋ но женити хотѣли, обаче я видѣвши света, и познавши ща требꙋе човѣкꙋ за далше возображеніе, и далше доити то ясам возлюбіо наꙋке, и хотео сам учити, дакле не остало дрꙋго но наимити кола проста, и крадом побеты, кад сꙋ кола дошла осетили родители, и такоме ѿпустили ити, али новаца недали, я свагда добріи газда бывши имаосам мало дꙋката, и наумѣвши, продати еднꙋ лепꙋ бꙋндꙋ тоже из москве донешенꙋ, и сат и дрꙋге халине, и тако ѿидем на пꙋт и еще взявши самном и Софроніа Винкича, из Кікінде зa лакея, доидем у Пещу и начиним мꙋ халине.

Приспѣвши у Беч никога познатога неимѣвши стадо разпитивати мени потребне люде, и имѣюты стрица Генерала деда и прадеда солдате, то и я се старао примати науке за солдате нꙋждне, и тако отидем оберщерꙋ Валисꙋ, и явим мꙋ мою желю доити у академію инцинирскꙋ, он чиніо изятія да сам ветье велик, и неможеме примити, негоме оправи фелдмашарꙋ Пелегрини шефꙋ Інцинирскаго кхора, но и он тꙋ надье дасам уже великіи да у академіи бꙋдем, но датьесе он с' обер-

щером Валисом разговорити, и овоме да се явим, послѣ неколико дана, отиде Валисѕ но он исто рѣкао що прежде, и питаоме щасам учио, казаосам мѕ дасам учио маѳезим, и геометрію, то он рѣче, шкодаби било гѕбити време но болѣтье быти у регементѕ, ели он примитиме по прописѕ неможе разве ако сам цар допѕсти, и тако я без никога упѕтствія никаквога пріятеля, ща да радим, но рѣшимсе у университетѕ слѕшати науке, и тако потражим Mathesis Sublimioris професора, и приявимсе нѣмѕ за ученика, коиме прими, но то зло, что он цѣле године ніе правио испита, зато нисам врло се ни упражнявао у матези, при том биле науке све у хесапѕ, кое услажденія немаю, затосам учио риссовати фигѕре и ландшафте код Шмѕцера директора .академіе мѣдорезца, kupferstecher, при университетѕ слѕшао Соненфелза у полиціи, Бема у jure canonico, и тѕсе састанем опет с' Стратимировичом, Зеицега in jure naturae, Vanhidu in jure publico Universali, и бѕдѕты дасам био пренебрегнѕо физикѕ тосам и physicu учио, слѕшао Лебера у Анатоміи Жакмена у chemii и botanici, учио притом францѕскіи талианскіи и шпанскіи и флаѕтѕ свирати, то све кое учио кое слѕшао за две године. Ове зиме Павел ондашніи царевич, с' своіом женом из Рима возвративши се био у бечѕ ондашня парада у дворѕ царевича держата была по такои зими да люди едвасѕ могли обдржатисе, притом Јосиф разна увеселенія царевичѕ давао, какоти и у зимрингѕ начинили едан редѕт, и у нѣмѕ помещали дрвене топове, послѣ еднѕ дугачкѕ тарабѕ направили, вомѣсто неприятелни солдата, и тако с' картачи и изорѕжиа пешаци на тарабѕ пѕцали, и на редѕт, послѣ свершетка ишлисмо гледати какосѕ тарабѕ танети избѕшили, и дрвене топове у редѕтѕ поломили.

Но неимѣвши трошка ѿпѕстим лакея, продам бѕндѕ за 36. дѕката, сат заложіо, кост хѕдніи држао, по 8 или 10 краицара за рѕчак трошеты вечересе ѿ учио, хотя млад и іоще растіо.

Те године априліа мѣсеца дошао Папа римскіи Піи VI. Причина дохода нѣговога бы, що цар Јосиф II. монастире уманіо редове фратрова многе разпѕстіо, и тако многа друга у црквени ствари изменяо, дабы дакле цара совѣтовао, и к'

себи придобио затое Папа дошао у беч. Царгае лепо дочекао, и изишао до Бѵгерсдорфа пред нѣга, и с ним дошао у Беч, но више се ніе показао с' папом пѵблично; бывши тогда велика недѣля то папа ишао цркве посѣтывати, с' прошеціом великом, пеше, Максимилиан брат цара кое и тако био поповска реда с' папом ишао. Папа био леп човек висок пѵначак, на прошеціи имао стихар бео, црвено япѵнце кратко до лактова напред везено златом, бео повелик шешир с' две стране подигнѵти на возкресеніе у Стефановои цркви била два трона начинѣна едан за Папѵ, а дрѵгіи зацара али цар дошао ніе говорящи дага очи боле и тако Папа сам на воскресеніе био у Стефана цркви, тѵе толико людства било, да ни црква ни пияца могла примити. Послѣ миссе ишао на плац хоф зовоми гди с' алтана цркве благослове давао, не токмо хоф дае пѵн био, но и пенџере продавали по 10, до 20 ♯ али и тавани сѵ пѵни били, едни и кѵтьесѵ ѿкривали да могѵ гледати и мѣста дрѵгима и на таванѵ продавали. Статѵе и чесме нѧ тим пропищѵ натоваренесѵ быле тако да едан хотѣвши при благословѵ себе у прси кѵцати лактом дрѵгога ноге подбіе и тако у базен водни свали, а оваи да се задржи за дрѵге іоще пет, или 6 у водѵ увѵче, бечліе како свачему подсмѣи наидѵ, кажѵ, да еднога портира жена отишла примити Папин благослов и такѡ рѵчак мѵжѵ ніе зготовила, ова кад е дома дошла а мѵж рѵчак искао єли подне е давно прошло было, она одговори дае была Папин благослов примити, но портир узме палицѵ па женѵ полѣгы рѣчщи: чекаи да ти я дам папин благослов, и тако добро избіе женѵ. Уредбае така была, дасѵ онда топови на бедемѵ пѵцали, да на далеко, кои чѵе, да бѵде участник тога благослова. Послѣ. . . * Папа се врати у Рим како кажѵ и како се видило без свакога узпѣха.

У лѣто дошаое Виртенбергского онда еще кѵрфирща брат у Беч, и своіом милостницом дошао у университет, и цѣо сат слѵшао Соненфелза полицію с' катедре нама дяцима предавающаго.

Ово лѣто и Петар Петрович црногорскіи митрополит прошао из Петербѵрга, гдисѵга посвѣтили за митрополита, кроз беч.

* Ово је место празно у рукопису. У.

Я бывши двѣ годинe у Бечꙋ, и видѣвши сва достоино памятная смислио ити дома, ибо и родители мои непрестано домаме звали, и уменисе мало угасила жедь быти солдатом, но боявшисе, даме родители пустити не бꙋдꙋ слꙋшати права мaџарска, без кои никаквога напредкасе надэти нисам могао, тосам писао родителѣм да бꙋдꙋчи мени нисꙋ шиляли новаца я се онде задꙋжио, и нетьеуме пꙋстити из Беча докле дꙋг не платим и тако они пошлю 50 ♯, но менисе мало чинило за бꙋдꙋще мое содержаніе док ушкола ходити морам, то сам выше искао, и такоми пошлю іоще 40 ♯, то я сат мои изкꙋпим, ели тое само мои дꙋг био и тако налагы поидем у Пещꙋ ѿтꙋда у Арад, гдисꙋме родители с' великом радостію примили. Обаче матере мое желя опет была. да останем, и дасе женим, но я ино имао у глави и хотя нерадо но знающи, да се я не могꙋ приволити докле науке не свершим дома остати, и тако ме пꙋсте ити у Бꙋдим, гдие университет бьо и дадуми на трошак.

1782 приспѣвши у Бꙋдим отидем деканꙋ юридическіи наука Баричꙋ, но бꙋдꙋчи да нисам имао свидѣтелство сверхꙋ слꙋшате меѳафизике то он казао, да без те неможесе нитко за юриста примити по прописꙋ, но да хоще он предложити юридическом факꙋлтетꙋ, и тако да се до два три дана явим. то он учини, и свеликим жаром противо дрꙋгіи профессора одержавао мое приемленіе, и я стꙋпим опет изнова учити юс натꙋре, и прочая, коесам я у Бечꙋ слꙋшао, но examena дао нисам, Juris naturae professor Demény, полицiе Gyurkovits, statisticae Barits, juris romani Schtur, juris canonici Markovits, juris Hungarici Nyitray. Прве погодине метлиме измеждꙋ eminentes третаго, но послѣ свагда прваго у све три године. Мы такосмосе добро учили да само двоицасꙋ были у второи класи а прочи више eminentes нежели у првои, и притом поведеніе наше ѿмѣно было, за кое и професори нас миловали, и допꙋщали много что по прописꙋ небы было дозволено, такосмо ми Schlitage држали, на балове ходили, и проча увеселенія чинили, за кое медицинерисе тꙋжили на нас и у магистратꙋ искали данамсе запретꙋ та увеселенія, но наши професори нам странꙋ држали говорящи: кажите вы какве excesse наше іꙋристе учинили, каколи безпꙋтнѡ или соблазнѡ живили? ако

им запретимо међу честни люди увеселенія проводити, тотье они по сакривени крчма ходити, зато болѣ и медицинером допустите честно веселитисе, нежели іуристама запретити, и тако и медицинером се допусти у балове ходити.

У лѣто какомисе чини Граф Палфи ондашни мацарскія вицеканцлер, а послѣ канцлер, и фиршт дошао у Будим инщалирати университет, као комесар царскіи, но послѣ 1783 доиде заповѣсть да се университет примѣсти у Пешту а из пеште куріа Regia, а Consilium, с' камаром у Будим из пожуна коесе и учинило.

Овога 1783 бы лагер у пещи, цар Јосиф дошао ѿ Столнобеоградске стране у Пешту но кад е быо насред моста запалисе едан дом у горньои вароши Wasser Stadt близу цркве, ту ома Јосиф цар дошао и люде ободравао дабы гасили, и истина да само нѣмусе захвалити може чтое дом хармиціе заостао ибо пламен пре уске улице облизивао якѡ преко покрова тога дома, но будущи дае кожни лонаца доста было тосусе люди у два реда метули ѿ дунава до хармиціе итако непрестано едном страном додавали из руке у руку лонце сводом, а с' друге стране празныи лонци давалисе до дунава, но при всѣм тим изгорилое 14 домова. Том приликом изашао плебан Рор с' сакраментом, monstrantia, и благосиляо, но Јосиф приступивши к' нему дигне мало шешир, и рѣче: „Отче идите у цркву, люди валя да гасе а не клечати“ и тако поп ѿиде.

Јосиф тогда быое ѿ 7. курфиршта на квартиру кад е к' н му дошао кронпринц Франц он нѣщо негодовао и рѣкао пред Генерали, у призрѣнію Франца Ich weiss nicht der Kerl hat gar keinen eigenen Willen sezt man ihn zu der Geige so geiget er, giebt man ihm sonst was, so macht er, aber selbst thut er nichts, то су и гардисте на страни сущыи чули и казивали. И тое тако до смерти цар Франц быо, ясам имао доста прилике видити, дае он доста добра хотео учинити али другіи акосу ино учинили такое мануо.

$178^4/_5$ Године университет уже примѣщен сущыи Юристе ишлисмо у Сервитскій монастир гдисусе нама науке предавале, филозофіа у дому прежде и саде куріе Regiae намѣщен. Медицина у Езовитскіим дому, и богословія у Павлинским бывшим монастиру.

Ове 1785 превратисе сва система маџарске, раздѣлисе сва маџарска на 10 комесариата, свакіи комесар постане Ексоленціа, и Фю Јшпан над онима вармегьама коесѕ быле под ныме. У вармегыма престанѕ генералне конгрегаціе, политическе ствари разлѕчѕсе ѿ іоридическіи вицеишпани с' цѣлим магистратом бѕдѕ само за политическа дѣла, а сѕденска уредисе Iudicium Subalternum, гдие едан пресес быо, и 4 ассесора, едан актуар, и прочіи. Уведесе дрѕгіи ред процеса по прилогѕ Ordo judiciarius, у политическіи уведесе нѣмецкіи езык кога ніе знао, таи слѕжбѕ изгѕбио. Уредисе премѣреніе свію притяженія, и инџинирисе доведѕ из регемента, и ѿ кѕд е могло, у Арадѕ быо Граф Demhof lieutenant, с ким сам се упознао, ѿ кога и разне планове копирао тако и арадске вароши, спаиесу морали обявити свое приходе, и тако свесе преправљало за бѕдѕщѕ контрибуцію. Солгабирови, кои нисѕ хотѣли ити, на то премѣреніе уланцисѕ водени были, свака вармегьа има, сигѕрности регѕларни солдата.

Кралѣва табѕла постане само forum appelatorium и развѣ у нѣкіи само процеси бѕдѕ forum primae Instantiae Септемвират, forum revisorium, коие имао секретаре, и проче као у дикастеріумѕ, mandata judiciaria само ѿ тѕдасе полѕчавала, и проча сѕдеиска дѣла ѿ тѕдасе управляла. Тѕе быо глас, датьесе юратоши касирати, кое е и слѣдовало но ми юристе чѕвши то отидемо и приявимосе код табѕле за jurate, коя нас прими и закѕне но assessor Jankovits старши кад е реферирао наша имена, и наѕке то он подсмеом реферирао, говореты, Etiam audivit rem aerariam et politiam, видно да он ніе знао о чемѕ те наѕке говоре, затосе и подсмѣявао.

Конзилиѕм, и камерасе соединѕ под едным президентом.

Уведѕсе протестанти у табѕле, и дикастеріа, и тако ѿ прокатора постанѕ табѕле ассесори, такожде заповѣдено, да и от наши бѕдѕ свѕда уведени, тако Серчанац ѿ кикиндскаго бирова постане секретар код конзилиума, Павлович, конциписта, тако Папхази регистрант, и гдикои канцелиста и пр.

При концѕ године дигнесе бѕна Хорина и Клочкина, у Ерделю, то ест власи подиглисе на маџаре, почетак быо ѿ ракіе, около абрут банѣ быо вашар тѕсѕ едни продавали ракію, Спаия и Солгабиров узмѕ у контробонт то противно было

людма, и такосе дигнѹ утѣкѹ спаиę, попалѹ им домове и разоре чтосѹ могли, и тосе разпространила та бѹна до Деве гдисѹ немеши исѣкли до 30 вла, у мацарскѹ дошли близѹ Радне све палещи, и разоравши, кажѹ да сѹ едноме нотарѹшѹ оцѣкли ноге до колена, зато щосе казао дае нѣмац да бы читав остао, но власи рекли нѣмци носе чакшире само до колена, зато и нѣмѹ оцѣкѹ чакчире с' ногама заедно, дабы быо нѣмац. Ови люди чтое царско н. пр. соларе и официре дирали нисѹ. Противѹ вла дигнѹсе Мацари, из оближни вармегьа, но цар Іосиф уплашившисе да не бѹде у цѣломе царствѹ Револѹція, Мацари чрез те нове уредбе огорченыя сѹщыи коисѹ говорили, да сѹсе Власи с' поразѹмѣніем цара подигли пошлѣ еднѹ регементѹ хѹсара, и владикѹ Петровича Петра онда арадского, и тако люде умирѹ, Хорѹ и Клошкѹ ухвате, и смрти ѡсѹде, на 4 черега расекѹ и тако едан обесѹ у Абрѹтбани едан око Дѣве, и на дрѹга мѣста.

Ове годиие мѣсеца Авгѹста окончая теченіе школа, и ова по разпѹщенію приявимсе деканѹ за ригорозныи екзамен коисе зачѹдио, ибо, први екзамен бѹде из jure naturae, gentium publico universali, ове сам я пре три године слѹшао, но бѹдѹщи я готов, то они ми допусте, и я те недѣлѣ положим први examen и како ми одобрѹ ясе приявим за дрѹгіи но допѹстити ми нисѹ хотѣли, говореты: то іоще нитко ніе могао учинити, дакле ако бысмо вами допѹстили тобы свет рекао да ми вас не examiniramo строго, но я сам казао, да сам я готов, не само за дрѹгіи, но и треты examen но нисѹ знали что чинити, ѡбитиме нисѹ могли, а допѹстити опаснѡ, тѹсе сети Професср Institutionum juris romani Штур, и рѣче pro doctoratu debet omnino, et ex Pandectis facere examen. Я ѿговорим како можете мене преморати на examen ѿ ти наука кое у университетѹ се непредаю, но он рѣче „Omnino debet. Я рекао дае то невозможно, ибо ни книге у царствѹ раз. нема ѿ Пандектов, но он рѣче, omnino ego dabo, и тако я бѹдем ѡбиен, и полѹчивши дакле две велике книге ѿ Штѹра доидем у Арад. тѹ пречитавши, ѡважимсе, и из Пандекта положити examen и тако пришедши у Пещѹ мѣсеца декемвріа приявимсе опет за дрѹгіи examen, чѹдилисе сви но допѹстили, и тако Штѹр учиними 3 вопроса из Пандекта, а прочіи про-

фесори из дрꙋгіи наука, коима я удоволствовао с' отвѣтом, и тако одобре мои дрꙋгіи examen, и допꙋстꙋ на третыи, ясам моліо да бы сꙋтра дан мене и трети пꙋт ексаминирали, но полꙋчити нисам могао, тако я преидем у Бꙋдим, узмем себи квартил у градꙋ, дабысе провеселіо кад недадꙋ examena кое мога вѣка ни пре ни послѣ тако разкошно проводио нисам као те фашанге, ибо нас николико у дрꙋштвꙋ, кое из конзилиꙋма, кое из табуле секретари, и дрꙋга младеж ни едан дан пропꙋстили нисмо без баха, у оно бо доба у сꙋботꙋ држали сꙋ бал Србли код крꙋне у табани, у недѣлꙋ у градꙋ, у понеделник у Пещи код 7 кꙋрфирща, кꙋд ми сас опасностію живота измеждꙋ санта леда возилисе, иногда тако, да далеко под пещом моглисмо изити, и тако скоро сат пешке ишли до бала, но младост лꙋдост. у вторник быо бал код белога крста у Wasserstadt-у, у срѣдꙋ опет у Пещꙋ у Хакеровои сали. У четвертак уградꙋ, а у Петак понеже нигди бала ніе было, да небы ни тꙋ нощ преспавали ишлисмо у кафанꙋ и тꙋ на билиарꙋ цѣлꙋ нощ играли пирамидле.

При всѣм тим разкошним животꙋ Граф Nyczky ондашни Президент конзилиума и камере пошлѣ к' мени конзилиара Такача, тим увѣщаніем да нюва Екселенція желилабы мене за Секретара код конзилиума, но я имѣвши непремѣнꙋ волю ити у Россіꙋ тосам я благодаріо, задржавши тꙋ милость за онда кад се из Россіе вратим, чꙋдиосе конзилиар, да я тако ѿлични чин, кои теке из школе щосам изашао, примити ѿбацꙋем за кои чин дрꙋгіи цѣли свои живот радити мораю.

1786. по фаршанга начиним третыи examen и мени допꙋстꙋ, да пꙋблично про докторатꙋ диспꙋтирати могꙋ, и наложꙋ дисертацію писати. Тꙋ дакле требало времена, с' готовивши поднесем Професору Баричꙋ, кои имаое любов поправити, но facultas juridica ніеми хотѣла допꙋстити печатати, потомꙋ чтое была противо Authora, кои се предавао, дакле я предам dissertatio мою, на цензꙋрꙋ конзисториꙋма, цензор, комꙋ ніе быо за Authora, или може быти да ніе ни знао дае противо Authora допꙋсти печатати, и тако я печатанꙋ донесем у facultet с' Petitionibus ex universo jure, facultas опет ніе хотѣла допꙋстити дакле я рекнем да хощꙋ метꙋ, дае само Politiae facultas допꙋстила, но и на овосе про-

тивыю Штвр, понеже у jure romano ясам продузео defendirati, quod Consuetudo contra quamcunque legem induci possit, бвдвщи да он то in jure romano nie хотео допвстити, тосам я метво тв Thesis у jure hungarico и титлв у Dissertatii метво, Dissertatio de causa et fine Civitatis una cum Positionibus ex U. jure, quas annuente facultate juridica etc. дакле позиціе анвирала, а не диссертацію и тако я мѣсеца Мая совсѣм готов попнемсе на каѳедрв први у новоустроенон сали у бывшим кзріалном домв, гдисвсе скзпила многа господа а особливо дьаци у то време изнемачке многіи за doctora преправлени у Пещв дошли, великим ожиданіем чекали како бвдв я те Theses коесв наимвчніе из свію права изабране мощи defendirati. Шт р узео opugniratime из исте чрез нѣга недопвщене Thesis, de Consuetudine но я сречно опревргнво сва нѣгова противо доведена argumenta и тако я добіем Diplomu doctoralnu, и постанем први Doctor juris не само ѿ Србаля но и ѿ Мацара, кои нисз были професори.

Послѣ чега ѿидем дома у Арад и почнемсе преправляти у Россію пишом Агентв у Беч, и ищем пасош за науке и такога добыем за не ограничено време, но родители мои нисз хотѣли допвстити, ибо стриц мои Генерал писао даме пошлю, да он мене за наслѣдника свога метвти жели, тосе родители бояли да тамо не останем, но брат мои кои може быти дае желио, да я у Россіи останем мени давао новацâ, те сам квпио 4 коня, и кола нашао слвге све с' не угожденіем родителя, но то траяло задвго хотя сам я хитио, защо желио да докле цар Іосиф бвде у Россіи тамо стигнем, обаче быти ніе могло, и тако

1787 поидем у Россію мѣсеца Мая, узмем пвт преко Дебрецина, Кашаве, на Комарникз преидем границв, доидем у Двклю, Лемберг, Броди. Преидем границв, и удьем у кралѣвз полскв. Приметити морам угнѣтанія Поляков ѿ нѣмчитья, у селз едноме близв Сандове вишнѣ гдисам стао да пораним конѣ, тв преко пвта бы двор еднога спаие, чвем лармв, и ѿидем тамо видим нѣко нѣмче ширитисе и викати на сирома Поляка кои вндѣвши мене приближающа остави Поляка и поиде уштавв, я Поляка запита латинскіи, кое таи и зачто псве, он рѣче тое канцелиста, и виче защо нѣговим конма

недам овса? Ябы дао али немам; дакле мꙋ дати немогꙋ, тое све, междꙋ тѣм поидьо и я штали, а швабче к' мени, я га запита защо он тако силовито виче на овога честнога човека, он то исто казао что Поляк, я рекао ели он дꙋжан вашима конма давати овса? он ніе дꙋжан али такобы валяло да нас дочека? тко сте Вы? Краисканцелист, како се зовете? Franz Schlifer, und so mein Herr muss man einem Edelmann begegnen der ihnen doch Stall und Heu gegeben hat? Eh, was schere ich mich um so einen Polen, der keine Art weist. Sie Herr haben keine Art, und wollen die Leute behandeln wie Sklawen, ich verlange dass sie den Herrn abbitten denn ich gehe nach Lemberg, und werde sie dem Gouverneur anklagen, мои Шваба видѣвши мене у униформи, ясам бо имао зеленꙋ халинꙋ с' црвени aufschlagn и златним портом обкрꙋжен, дакле могао мислити да сам Маіор, и тако он изкаше опрощаи ѿ Поляка хотя срдито, послѣ мени Поляк латинскіи рѣче видите Господине что мы морамо трпити ѿ ови люди, коисꙋ може быти лакаи были тамо у вас.

Иза Бардичова у едноме селꙋ гдисам конѣ раніо по моим обичаю у сваком мѣстꙋ гдисам стигао ясам ишао гледати, ако бы что достоино памятно видио, кочиш конѣ гледао, а катана рꙋчак кꙋвао, ябо собом сам носио потребне за кꙋванѣ сꙋдове, ибо овꙋда све чивꙋти држꙋ вирцаузе, и свое чисте сꙋдове недаю да Христіани у ныма кꙋваю, не неопране нѣке, едан пут из размотренія вратившисе у крчмꙋ тꙋ ларма измеждꙋ слꙋгꙋ мои и чифꙋтина, запита защосе псꙋю, то катана указао какви скверан чанак дао чивꙋтин, зато дае он из рафа узео чист, и месо у нѣмꙋ сѣкао, тꙋ я дакле окара чифꙋтина да зар он Христіане за свинѣ држи те такіи чанак дае, имаш сретьꙋ да те слꙋге мое нисꙋ избили, он рѣче да, али я у тим чанкꙋ више немогꙋ нища метꙋти, защо ми држимо за скверно; я рекао висте скверни, а чанак таи држи чист за кога христіанина. Прочем былее ефтино пꙋтовати, скоро свꙋдасе могло наиты телетьа меса, ибо чивꙋти стражни трꙋп не едꙋ, и тако продаю за 20 до 30 краицара цѣо стражныи трꙋп ѿ телета. У селꙋ дакле томе наидьем на рꙋскꙋ свадбꙋ, гди уидем у кꙋтьꙋ, тꙋ видим за асталом седити нѣстколико и женскіи и мꙋшкіи еднꙋ покривену превезом. дрꙋгіи люди

дошли на собна врата, а ови бывши у соби сви скоче и дигнꙋ батине, я помисли да садтье бити тꙋченя и сам измеждꙋ толики почеосамсе сꙋмняти, но видіосам да люди нису срдити него весели, за то сам чекао щатье ѿ тога быти, они дакле момкови сватови с' момком дошли по девоикꙋ, ови недадꙋ него се почнꙋ погадьати за девоикꙋ ѿ 1000 рꙋбли доидꙋ до краицаре, и тако дадꙋ момкови по краицарꙋ, и такои пꙋсте у собꙋ, тꙋ опет песме певаю дрꙋге погодбесе чинꙋ с' девером, и тако послѣ много рѣчи предадꙋ младꙋ младожени, и посадега за астал код младе, и такосе весели. Послѣ николико година у Александровки селꙋ стрица мога биосам на такои рꙋскои свадбы, гдѣ кадсе венча дѣвоика то младожена с' свои сватови отиде своме домꙋ а дѣвоика своме са свои сватови, и тако послѣ рꙋчка поиде младоженя свои сватови к' дѣвоикином домꙋ, но тꙋга дочекаю девоячкіи сватови с' топови, они ищꙋ дѣвоикꙋ ови нехотедꙋ дати, послѣ многіи разговора доиде дѣло на погодбꙋ, коя и мало новаца состои, послѣсе пꙋстꙋ у двор и до собни врати, тꙋ опет погодба као пре щосам казао, кад бꙋде да се поведе девоика тое метꙋ на кола кое опет с особливим начином бива гди девоика полюби родителѣ у рꙋке захвали щосꙋ е ѡранили, и тако е предадꙋ младожени, кад се девоика попне на младоженина кола с' едном младом, то ондае младоженя одадре трипꙋт камџиом преко лѣгьа, с' ким показꙋесе дае она у бꙋдꙋще под нѣговои власти, и тако изведесе из очиног двора. Сꙋтра дан опет на коли доиде дѣвоика с' младоженьом и сватови к' оцꙋ дѣвоике, но оваи наложи ватрꙋ на капіи и непꙋща чим означꙋю да она нема ща тражити у очином домꙋ, но послѣ молбе, и равна обѣщаня пꙋстои, и тако воловисе претераю преко ватре у двор отца и тꙋсе часте. Примѣтиосам да на свако дѣло особливе пѣсне пою девоике и младе, као датье доиты коитье ѿвести, кад у собꙋ уиде младожена и пр. свагда дрꙋгꙋ пѣсмꙋ. Я быо нарꙋчио писарꙋ или нотарошꙋ дами све те пѣсме препише он обѣщао а не учиніо, и тако я безпѣсама остао.

Преко Шполѣ князя Любомирскога прошавши у Листопадовꙋ $1/4$ сата ѿ Мирограда была онда граница полска, и Рꙋска тꙋ я покажем пасош и официр без далшега расматра-

няме пȣсти видѣвши дасам Синовац Генерала и пошлѣ ома рапорт Генералȣ дасам я дошао; обаче я тако пȣн пра нисам хотео ити Стрицȣ управо, но у крчмȣ, гдисам се преоблачио, междȣ тим стриц пошлѣ свога адютанта капетана Петра Маноиловича к мени, коими каже да Генерал проситме у гости. Двор стрица мога біо на брегȣ накраи Мирограда (а) ѿ кȣдае он видио у варош и даже до Листопадова Границе. Я запрегнȣвши 2 коня у кола, и оставивши свȣ багажию по-

---

(а) Мироград лежи до границе полске у долини, двор стрица мога к' югȣ на брегȣ, тȣ он себи дао ѿмѣрити до нѣколико ютара и начинио особливȣ кȣрію, покраи двора иде велики пȣт преко пȣтасȣсе населило до 70 домова црногораца, затосе іоще тȣ чȣло србскіи говорити с' дрȣге возточне стране двора стриц дао довести из свои села из витепске Гȣберніе 16 домова крѣпосніи люди косȣ нѣмȣ у дворȣ радили и у бащи, на по сата имао стриц тако зватȣ пашкȣ за пчеле, тȣе была една шȣмица, и измеждȣ нѣ ораще землѣ и ливаде, т.і моглае имати до 2000 іотара, на три сата имао стриц едно повелико село, и на бȣгȣ рѣки кояе била граница тȣрска воденицȣ ѿ 12 кола и селосе звало Михеа до 800 домова. У витепской гȣберніи имао стриц 25 сеоца коямуе подарила царица за покореніе запорошкіи козака, двор стрица прекрасан до 20 соба шпалирати и паркетирати, дȣваровисȣмȣ ѿ дебели растови дрва коемȣ принц любомирскіи подаріо из листопадовске негове шȣме, штале на 70 коня и дрȣга зданія за слȣге искоте многа, притом лепа велика баща, у пашкȣ пошлѣме стриц с' едним Маіором чиними се Јованович дасе звао когасȣ хвалили дае такіи ловац дае орла на едним растȣ убіо, ясамсе томȣ смео говореты, да то сбакіи може кои зна пȣшкȣ управити, зато мене пошле да таи маіор види каквисам я ловац но ми онда ни едного зеца нисмо видили дакле дома да поидемо то код жита прнȣ една препелица кою лѣтȣщȣ уловим, тосе маіор дивио, послѣ еднȣ шевȣ, послѣ ластȣ летящȣ устрелим, то маіорȣ нечȣвено было, имало тешко да он изгȣби почитаніе за наиболѣга ловца, али морао презнати и стрицȣ казао да у Россіи нема такога ловца нити боли може быти него я, и тако каже стрицȣ какосам я летяще птице без погрѣшке ловио. У Мирогрьдȣ има николаева црква гди стриц умерши 1792 године погребен бы. има іоще една мала црква црногораца, тȣе био сȣд уездски и градничкі, или полицаи маистер живіо био тȣ и Ген. маіор Граф подгоричанин, и серезлеиница била за стрица мога прежде удата. Послѣ смрти стрица остане таи двор и села тȣ два синȣ беззакономȣ, ѿ овога кȣпи Гȣберніа и постави тȣ владикȣ, послѣ овога преселȣ у херзон, двор остане пȣст 1811 видиосамга скоро сасвим разорена.

идо стрицꙋ он изашао на алтан двора гдисе пеню на мердевине, и тꙋме дочека, полюби и обгрли, и тако я преспѣо у Мироград и обиталище стрица, но 8 дана доцніе нежели чтое цар Іосиф прошао тꙋда гдне конѣ меняо.

Іосифа пришествіе видисе, дае было да с' Катарином II. царицом уговоре, како противо Тꙋрчина воевати, и дабысе могло то покрити ѿ Тꙋрчина смислꙋ да Царица доиде у Херсон, и тꙋ да држи као лагер, и тако свꙋда да се воиска помещала. Над том воиском а особливо у Херсонꙋ комендирао мои стриц, коие код царице зато време рꙋчавао, царица нѣгово лице сходно нашла Петрꙋ великом и зато далага опортрирати и собом узела у Еремитаж. Царица отишла у Петербꙋрг, а кн. Потемкин заостане у новон Србіи, и да бы покріо свое пребытіе кꙋпи село Михаиловкꙋ и тꙋ држао свои главныи квартир.

Ясам тꙋ проживио код Стрица доклесе почело шаптати о воисци, и тако прво вече при вечери доиде леко кониц с' карабином у собꙋ гди мы двое вечерамо, пресентира и рѣче: Ваше В. Превозходителство прикажете зорꙋ быт. Стриц рѣче вели быть. Солдат подигнꙋвши карабин к' плеħи тако яко удари ногом у паркет дасе затресао, и велики шврк, и карабин тако зазвечꙋ, да мени ненадающемꙋся стрез узрокова, ови лекокони полски билисꙋ наипре хꙋсари, и звалисе ѿ разни провинція, као србски, молдавскіи, черкескіи и п. полк. Потемкин редꙋцирао те хꙋсаре у лекоконе и даоим имена ѿ ондашни мѣста, тако олвиополскіи, Елисаветградскіи и пр. Олвиополскіи прежде Србскіи полк, укоемꙋ стриц био полковник, био тꙋ у Мироградꙋ. Опетровꙋ днꙋ доиде ескадрон с' мꙋзиком таламбаси и трꙋмбете, и 2 шипоша, кое само Србски полк имао, и то зар за любов стрицꙋ, таламбаси ѿ сребра обкрꙋжени смногими сребрними китами, и таламбасар тако богато сребром похалина украшен дасе скоро чое ніе видило а трꙋмбете среберне коее све стриц дао правити кад е оберщер у том полкꙋ быо, тꙋсꙋ они свирали три Србске песме, и тако отишли а сви официри дошли на рꙋчак и дрꙋге господье из града и окрꙋжности с' девоикама. Тꙋ е дошао быо и царскіи конзꙋл из Молдаве с' женом и лепима двѣма ктьерами лепи млади девояка една од 15 дрꙋга 16 година, молдавскіи

обучене изрѣзане халине до ниже сиса, а сисе само шлаером покривене, да имсе видиле целе сисе и красне румене брадавице, заиста свáком намамливе, наивише су грчки говориле но и немачки, руски, влашки. Ручало се у сали и 4 друге собе све на сребру, чанци с' лепи поклопци сребрни, послѣ ручка био бал, доклесу другіи играли то стриц узео србске официре у особливу собу ту снимасе веселио, ели между москали нигда ніе хотео себе дружескіи упустити, тусе србскіи пѣвало и грлило пѣваюты, особливо оберстлеидинант Іванов из Сомбора быо знао многе србске пѣсме, и пѣвао, послѣ подне приспѣ и принц Любомирскіи Генерал маіор, и уиде у ту собу, послѣ обични комплимента рѣчему Іванов: на князу піи, княз видѣвши нѣга напита, учтивому ѡговори, благодарим немогу пити. Іванов рѣче Србскіи а коите ђаво донео у пияно друштво кад немож пити. К. я жедан нисам. J. а кое видио дасе вино піе ѿ жеды зато піи кнеже, и тако натерага пити и опіе. Ту была и городичника дѣвоика и у едной соби пуной дѣвояка я ту ныма ласкао у кои ма я обухвати ту девоику ту уиде adjutant стрица Маіор Олшавски, то нѣга смутило ибо он ту девоику миловао, и видно да се стрицу тужио ибоми стриц казао, да я тако дрзновено с девоикама не обходим, таи adjutant правио кур и оберщеровици тога полка Лизакиевички, но она мене поволніе видила нежели маіора, но за ню ми стриц преговорио да е она оберщерка, и я да с' великим почитаніем ниози идем, есть, помислим я да ти знаш стриче како она мене грли, и люби кад нитко невиди, щоби онда рѣкао, доста я онда млад ѿ 26 година свакои сам био мио. Я сам искао ѿ стрица даме пошлѣ, да видим Москву и Петербург, он ме пре недѣлѣ дана быо ѿвео князу, док е стриц с'князем говорио ясам быо у сали, гди фиршт Репнин Генерал en chef доиде к мени, и разговараоме, едан пут отворесе врата и Стриц мене уведе у собу гдие Графица Браницки, и іоще две даме быле то Потемкин с' веселим видом француськіи показао дамама, кое су ме гледале ѿ ногу до главе без тога дае коя рѣч проговорила и тако менисе досади, и изидо опет у салу и мало по том ручасмо, опетсе вратисмо у Мироград. Пре свога похода он да мени 2000 Рубли частію на пут частію да купим црковно одѣло за цркву нѣгову у Михеи, коее износило близу

1000 Р. давши мени те новце яга запита куда мени ити, он рѣче: куд хощеш, кое мене сасвим опечалило, видѣвши изтога, да стриц, кои мене за наслѣдника звао, за мене бригу не хоще имати но то мене ніе сдруге стране мучило, видѣвши, да стриц има едно дете женско, и едно мушко ѿ милостнице, а ясе надао акосе у отечество вратим да буду службу добити при всѣм тим дадеми стриц на Петра Василиевича Генерала и подполковника у преображенском полку, тако и на Безбородка Министра, и третые на К. Потемкина говореты, дае княз обѣщао препоручителная писма мени дати у Петербург, и кажеми акоме княз узпита кад тьу полазити на мою команду, даму кажем, дае стриц богажию оправіо, и да он у будущіи Понеделник цѣло поты хотье и тако преко еднога села гдие стриц наредио код оберщера дами да еднога стражамещера, коитье самном ити на пут, и тако Степан Петрович буде таи комендирати, сниме и с' моим момком отидем у Михаловку (коя е была нѣкога Диме иногда у Араду бывшему) гдие бuо к. Потемкин, ясам ту доцне стигао ѡко 10 сати нотю и тако наидем квартир, и свучемсе, и легнем, ал' ето адютанта ѿ княза стим изясненіем дабы отишао князу, и тако ясе обучем узмем писма стричева и ѿидем Потемкину кои ома к' себи пусти, кое видиосам дае что хитно было ели многи Генерали чекаю по два по три дана и ручаю ту али сниме говорити не могу веть чекаю као на стражи даи позове, оваи Потемкин бuо тако горделим дае цара Јосифа дочекао необучен у папуча само у Überrocky. Кад сам ушао у собу гдие радио поклонимсе и даммu писма, он запита что вам ради стриц? Я ѿговори препраля се ити на лине у Каукаску. Он кадтье поты. Я цѣло у понеделник. Он цѣло. Я цѣло ибое богажію оправио ветье. Он добро, казаосам дежурноме Генералу давам сготови писма у Петрбург, саде остаите на вечери, и тако я изидем у салу гдиме дочекао adjutant Oberstlieutenant Baron Veiss, и кажеми дамие квартир приуготовлѣн у Принцовим шатору, за кое я поблагодарим, но желим на моим квартиру принотыти и тако послѣ вечере ѿидем спавати.

Тек зора чтое освануда мене пробуди стражамештер, говорящи Господине зло! Княз и цѣо Генералштаб отишао нотьас, защо питам, рѣче дае дошао нотьас курир дасу турци

прешли преко Буга, и хотяе было пуно воиске тамо и Буг барем 12 миля далеко то опет княз с' раитари заедно побѣгао у Кременчук преко Днѣпра, рекао стражмештеру, да тражи конѣ да идемо и ми, он рѣче нема ибосу сви употреблѣни за княза, уга посла у ближнѣ село и доведеми 3 коня между тим ѡтидем ко кнежевом двору али ту све ѿворено пусто писма разбачена, то поидем я дома изиде на сокаку пред мене Генерал Давид Неранцич, Генерала Зорича брат и рѣче: но прияче оладио тьора (а) кажеми защо, я реко какотьемо мы, он рѣче: валя да чекамо да се врате коны коису княза ѿвели и тако самотьемо моты ѿити, и на штаціи опет боимсе досутра чекати. И тако послѣ мало разговора растанемосе и я доидем дома туе мои Стражмештер довео 3 коня али до прве щаціе 10 Р. искао, кое я нисамсе погадьао ћо дао, и тако узмем другіи пут на Крюков, боявшисе да на путу кременчукскіим нетьу добыти коня, а турцы могу статы. а на овим путу нетье знати люди отои бежаніи, и тако лакше кон: добити кое тако и было, но мы како изидемо из Михаиловке усмотримо толике люде с' женом дѣцама на коли и смарвом бѣжати, гди кои пешке гди кои стои око рита, да се сакрію, ако бисе турци указали, и тако стра ушао у люде, те куд кои може тамо бѣжи, и наш кочиш терао яко, дабы могаосе скоро куты вратити, но мы удалившисе мирніе путовали ибо таи глас за турке ніесе био просуо между ныма, и ясам запретио моима да нища отим не кажу.

Сретно доспѣвши у Кременчук ѿидем моніои као сестричини, рожденои ѿ стрине али са Серезлиом. Тумее пре мѣсец дана довео стриц дасе упознам гдисмо били два дни, вратившисе ѿтуда былисмо код Хорвата Генерала синовца Шамова Хорвата гди опет два дни проводивши дошли у Мироград, то было у суботу у неделю отидем на квартил Потемкина тусе забавим с' официри и видим Попова Генерала

(а) Тьора, ща значи Россіани незнаду зато наши Србли кадсу говорили о Потемкину да россіани незнаду тьором га рекли, биое бо Потемкин на едно око разрок, и сниме шкиляо иначе леп човек скоро 6 стопа высок пун, не дебео, плав, бео у лицу као девоика и прочем округла лепа лица.

с' хартиама улазити и излазити нѣмѹсе покланям и видно дае княз казао, но я преднѣга нисам могао доити, послѣ подне отидем гледати триумф Портѹ на брегѹ Днѣпра начинѣнѹ, ибо царицае на лады дошла у Кременчѹк, истина лепо высоко начинѣна по регѹли архитектѹре но ѿ древета, зато валя да ніе дѹго траяла.

У понеделник стигне и мои стриц и бы код княза сѹтра дан рѹчасмо, код Неранџича у едноп бащи под шатором гдисѹ свилени дивани и столице были, и украшено као у наилепшои собы. Послѣ подне опет стриц бѹде код княза гдисам и я быо но у сали, кад из сале изиде позва и мене и рѣчеми: иди ти, ели я видим дае овде много посла и ти нетьеш моты добити писма, а и я полазим на Кавказ (а). Но доксам я іоще тѹ бно доиде глас, дасѹ тѹрци ударили на Кинбѹрн гдие Сѹваров комендирао, онда бо была цѣла армія раздѣлена на три части молдавскѹ особливо комендирао Потемкин кримскѹ (в) Сѹваров а Кавкаскѹ мои стриц, коае состояла ѿ свію

(а) Овде сам видио да сретье немам, ибо само едан дан дасам предье дошао у Михаиловку тобы добио писма ѿ Потемкина на царицѹ и тако могѹ реты цѣлога живота сретьѹ имао писам, као щотьесе видити.

(в) Крим пре 1773 године быо под тѹрчином, и синовац сѹлтанов тѹ быо кан у Кримѹ, Росси кане да предобію Крим, то они освободега и учинѹ независима ѿ сѹлтана, кхан имао брата, и овога вѣрно Россіани подговоре, да иде сѹлтанѹ и ище помощ да опет покори Крим под сѹлтана, и такосе заведе воиска междѹ братьяма, оваи кхан ище помощ ѿ россиана, и онимѹ дадѹ, и протераю брата, сад нектедоше изити из Крима докле кхан не плати трошак, дакле тѹ россіани нѣга угнѣтавали какосѹ могли, а с' дрѹге стране уговарали, да бѹдѹщи кан нигда толико новаца имати нетье да изплати трошак (ибо не престано россискѹ воискѹ мораое содержавати) зато болѣтье быти да он Крим преда Россианом и прими пензію, он видѣвши немогѹтство свое прими таи совѣт, и учини трактат да он бѹде прва персона послѣ царице, и дамѹсе дае 80 хиляда Р. на годинѹ, и тако он преда Крим и ѿиде у Петербѹрг, и начинѹга оберстлаидинанта у преображенском полкѹ, и дадѹ мѹ 80 хиляда. Дрѹге године кад е искао давали манѣ, третье године стао се тѹжити, дае он преварен елбо он ніе нища у царствѹ а и новце не добия, али мѹ казали, дае царица оберщер у гардіи, а он е као оберстлаиденант втора персона, а щосе тиче новаца, да чека ели у касси нема новаца защосѹ у воисци много трошка имали, и такога огорчивали, сдрѹге пак стране говорили защо он да се

донскіи, до янскіи козака, и сви прочіи измеждꙋ Кавказа, Дона, и Яе находящися козака, преко 84 хиляде регꙋларне воиске, сви ти козаци и две флоте, една на кашписким морꙋ а дрꙋга на црном морꙋ и тако я поидем и бꙋдем у подне у Полтави тако ѿидем у варош, питам гдие трактер, показаше ми, уидо видим дае кафана, но мислиосам дае и трактер, питам имали ща ести, он каже да нема ела, него чая, кафе. Я да гдисе може ести, Он овде нема нигди таквога мѣста развѣ на пияци (онкꙋ) гди има печена меса. Сад я прво виде како Россія дрꙋгое код господе, дрꙋго ван господског двора, ни вирцаꙋза нити каква промотренія за пꙋтника. Посмотрим дакле по градꙋ гдисꙋ были врло мало прилични домова, и скоро сви ѿ древета, тꙋе бю уездныи сꙋд, гродничіи, и проча уездна управленія тꙋ стои столп дигнꙋт на возпоминаніе побѣде Петра I. над Карлом XII. Шведскым кралѣм, дрꙋго неимѣвши гледати, ѿидо моима колма коясꙋме чекала на ринкꙋ, иза града, тꙋсꙋ быле пилярице, продавале месо печено, хлѣб. сир, и пр. Я рекао моме стражамештерꙋ ели тако свꙋда по россіи, Он еи богꙋ так, дакле овде треба кꙋпити и понети что нам треба, и тако кꙋпи едан великы овчіи черег печен, сира, хлѣба и николико бѣли циповчица, соли, рѣче стражмештер, ибо несолѣнѡ жарꙋт, ща врага, коштова печенѣ, оно заиста неслано, и бадава солио в'кꙋса никаква небы и тако я сира и циповчица ео, а хлѣб и он неслан печен, може себи вообразити свакіи таи вкꙋс, таи деликатес ране скоиом сам пꙋтовао и даню и нотьꙋ, покраи тога ни вина нема, него ракіе, кою я піо нисам.

да толико кꙋіонирати ѿ Рꙋсса болѣтье быти, да иде стрицꙋ своме Сꙋлтанꙋ, да ище помощи и освои Крим, то огорчен сирома кхан нислио датьемꙋ Сꙋлтан опростити, и помоты зато се изище да може проити у Тꙋрскꙋ, Рꙋсси едва дочекаю, и дадꙋ пасош, а кад предье тамога да сꙋлтан погꙋбыти защое предао Крим и тако Крим остане у Россіискіи рꙋкꙋ и данашныи дан. Овога кхана син Селим Гереи учинꙋга рꙋси оберщером едне леко конне регементе, и ясамга видио у михаловки у князовим дворꙋ но тꙋ он ніе знао россіискіи почти нимало човек млад ѿ 20 година татарске физиономіе црнкаст и богиняв; послѣ бы оправлен на кавкаскꙋ ленію под командꙋ мога Стрыца, али ходио у татарскіи халина, под стрицем бы и цара Грꙋзинског син у едном пешачком регементи оберщер тоже млад мало что преко 20 година.

Из Полтаве дошаосам у Ахтир, тѕе икона богородице кою особливо малороссиани почитѕю за чѕдотворнѕ, цѣла икона бытье едан шѕх висока, и едно 9 цола широка, црна и чадьаво молована, сребром окована богато, и цео таи кивод смного среберни ока, ногѕ, рѕкѕ, напѕнѣн и тѕе уездно управленіе, домови слабы, и тако ѿтѕд стиго у

Курск првыи град велико Россіе, дотле босѕ све малороссіани были, люди по наивише високи обрияни глава, а насред главе една кита коссе оставлѣна, чрез кое и великоросіани зовѕ кахли, и жене сѕ им високе здраве, и сви скоро црноманясти, но прост народ глѕп врло, у говорѕ, и окретаню тѣла, и тако сасвим различни ѿ в. россіана, даже и у езыкѕ, и у халини, едном рѣчію у свачемѕ, онисѕ люди тешкіи, а в. росиан вришак, окретан, хитар, бодар, храбар, варалица, кое у М. росіанѕ рѣткосе налази, у малои Росіи іоще има козачки села, гди они землѣ уживаю под особливим землѣ, кои иисѕ ѿ нынн бывши козака не даю кѕповати, нити има измеждѕ ны спаия.

У Кѕрскѕе Гѕбернія, и лѣже на брегѕ я овде нища достоино памятно незнам, домови обаче губерніални мало лѣпши на пощи пѕтѕющи промениим тѕ конѣ, но поштесѕ овде као коднас форшпани, тѕ едно дѣте ѿ 11 или 12 година запреже конѣ, и спѕстимо на еднѕ греблю (гат) дѕгачкѕ коя преградила еднѕ малѕ рѣчицѕ и велико езеро начинила, гдие рибняк, и воденица, кое свѕд по Полскои и по Росіисе находи у сваким селѕ скоро, елсѕ те землѣ све тако бреговите измеждѕ кои тече мала ил’ велика рѣка, тѕ на тои гребли преднама тераше едно дѣте талиге, на коим седѣла една лѣпа млада ѡко 18, или 19 година пѕна рѕмена, я ѿ шале рѣко Стражмештерѕ хаид да узмемо тѕ младѕ ѿ тога дѣтета, кое ніе могло имати више ѿ 10. година. Стражмештер: е, ал’тое нѣгова жена Я ща? како то дѣте да има женѕ, и тако здравѕ дѕндѕ. Стражм. тое тако, запитаите ово дѣте кое нас вози, Я запита, дѣте потврди рѣчи стражмештера. Я како то може быти? дѣте, а нисте видили мою женѕ она коямие донела у торбы хлѣба. Я Ща! та она е баба, и заиста была ѡко 40. Дѣте. Я имам и двое дѣце. Я то ты лажеш; ти не можеш дѣцѕ правити, бѕдѕщи да си сам дѣте. Ели али мои отац

сньомее спавао, а дѣцасе на мене пишꙋ и мене за оца држꙋ; Я пак тебы ніе жао, дѣте, ніе ел кад я нарастим оженитьꙋ опет мое дѣте, пактьꙋ я смоіом снаом спавати. Я боже мои! код нас е то грѣх, и црковныи и гражданскіи, и были бы погꙋбыли свекра коибы са своіом снаом спавао, а овде обично добро, и безгрѣшно (а) запита я защо ви тако радите ѿговори дѣте посла ради, ибо спаия наш требꙋе пословача, и такосе свакіи стара да може имати что выше.

Из Кꙋрска дошаосам у едно село, коесе зове Долгая, тꙋсꙋ више села покраи еднога езера поселѣна, и едно здрꙋгим тако саставлена дасе види као едно село, но разна сꙋ, ели има више цркви, ясам двапꙋт меняо конѣ у том селꙋ, и іоще нисам докрая дошао, него ударио на лѣво и тако іоще надалеко прꙋжено село заостало у вече дошаосам у едно село стао пред нѣкои хꙋдной крчми, ѿ 4. или 5 дана и ноты пꙋтꙋюци нища скоро не ео, запита крчмара небыли имао что топло дами да ести, он рѣче има и извади великꙋ лончинꙋ, и приближи ватри, кадсе мало угрия засꙋка рꙋкаве, промѣша у лонцꙋ извади мало меса, метꙋ у едан дрвени чанак, попрска мало сметином и донесе пред мене кад погледа у чанак, а онде две бꙋбе (швабе) яо! рѣко щасам дочекао да едем, али гладан, скоро болестан ѿ неела и нотьног и данног трꙋда, баци швабе из чорбе, и тако мало угрея желꙋдац; и тако плати и изидо напольѣ. Да поидем мени момци мои влашкіи кажꙋ Господине овде ніе добро, людисе скꙋпили око наши кола гледали и договаралася послѣ николико ны отишли тамо напред к' шꙋми, ибосе шꙋма ѿ крчме на 50 или 100 коракаи починяла, я рекао преправитьемо пꙋшке и саблѣ. паксе нас трое 10 бояти нетьемо, него треба дасмо на опрезꙋ, тек что ми подьосмо уз брдашце гдисе шꙋма починѣ, али кочиш наш остави дрꙋм, и поиде у шꙋмꙋ мрак е быо, обаче Стражмештер опази, и тако узе камџію те кочиша све по вратꙋ и легы, тꙋкꙋюты истера на дрꙋм, и мы нотьꙋ стигосмо у

(а) Вратившисе у Маџарскꙋ, казивао сам овꙋ ствар с' удивленіем, али мени у горныи вариегьа рекоше, та то има и код нас измеждꙋ Рꙋсняка него на против, овде бо удаю дѣвойке ѿ 7 8 година за здраве момке пак док дѣвоика нарасти, тꙋ пꙋница спава са зетом.

Мнск Губерніални град, нотьом, кад бисмо код пощовога двора тамо много люди и јук женскіи. Стражмештер оде тамо но нисуга пустили унутра, али каже дае примѣтіо едного мртвог човѣка лежаща, и мало подоста времена, доиде с' едним простим човѣком, кои нам совѣтуе да саде неидемо него он нам дае квартил у нѣговои куты, и совѣтуе да идемо ѿ пощовога двора, мени ствар мало сумнителна бы обаче мисліосам да може быти, да нам добро совѣтуе а здруге стране уздосамсе на наше пушке, и саблѣ, и момачке руке, и тако ѡтведемо кола у нѣгову авлію под едну шупу, я остао на коли, а Стражмештер и мои катана легли покрај кола, и кажем човѣку, да каже да нитко к' нама неиде да нас буди, хотя я сам науміо, као и учиніо, те нисам ока затворіо до зоре; и тако послѣ дам довести конѣ ѿ поще, и поидем, на 200, или мало више кораки каза поштовыи да натим мѣсту ту нотъ убили 2 човѣка, измежду кои едан пощарскіи слуга бы но рѣко я, то у мнскои Губерніи неваляли люди има, менесу хотѣли у шуму завести, а овде у Губернскім граду люде убіяу. Истина дасам я послѣ много путовао по Россіи обаче нитмисе что догодило тако, нитсам чуо за тако опасна мѣста и люде.

Послѣ доидо у Тулу тue први бѥо трактер гдисам могао ручати, 4 ела. послѣ изашао на пияцу ту видьо до 40 дѣвояка у гомили трлятисе, я запита стражмештера ща раду те дѣвоике те ту цакаю, он рече те су на продаю, Я ща? зар се люди ту продаю као марва. Он такое, идите да и запитате, одо тамо и рѣко: но дѣвоике висе сиграте а защо ту? оне рѣкоше мысмо на продаи, купинас Господару. Я ѿ чудасе убездекнуо, како те дѣвоике тако веселе се продаю, запита, а хотѣтели вы замном ити куд вас я поведем, оне рѣкоше, хотѣмо, намае бо све едно или вами или другоме радиле. Боже мои помисли, како то код нас за свиреność, и тирянство држали, продавати люде, какви либы то плач, и врисак бѥо, ѿ родителя за дѣцом, и деце за родителѣм, а ове дѣвоике су тако веселе, и тако я почео Стражмештера разпитивати далѣ о тим обичаю. Он овосу дѣвоике ѿ подданика кое зову овде Христиане, и крѣпосніи ови люди немаю нища нино кроме душе прочее све спаино. Спаия може про-

дати мужа ѿ жене жену ѿ мужа дѣцу ѿ родителя, кутью, краву, даже и халину може продати, обаче спаие знаду ны чувати, и пазити, и таком8 Спаию нежалу крѣпостныи свашта дати, и имаи врло богати, тако кажу да Графу Солтину 1772 године дошли нѣгови поданици у Каравлашку гдие он воевао, и донелиму на дар 20 хиляда рубли, ѿтуда быва дае Россіа тако скоро у фабрикама, разними художествама напредовала, елбо спаия, узме дете ѿ отца, да учити разне занате. пошлѣга у Петрбург, и у стране землѣ, као нѣмачку французску, англію учити разне занате, и тако доиду научени, и послѣ у своме царству те занате послую и друге обучавају. Зато како мало село има кои спаия, ту он има ковача, колара, сабова, търчію, чизмара и п. Я истина видиосам код маіора Марковича, кои ніе имао више ѿ 70 домова, али покраи свію прочыи художества, имао и 14 музиканта, 2 кувара, молера. и пр. све ѡ свои поданика; а код нас кад кои чие дете прими у двор како ѿрани да что заслужити може, то он остави свога благодѣя и ѿиде, зато нетье нитко да троши свое новце за другога, докле бо ѿ простога чизмаш буде; а колико треба док оваи дѣте упути да буде столяр, и оваи да дете учи рисовати, и допусти, да буде молер, и музикант заиста наи ветье споменике диглису люди чрез роблѣ, доцнее дошло богатство между люде дасу могли чрез свободне люде что велико произвѣсти. Истина да и такіи има розпоглія, кои свога поданика мету на карту, и проиграю и такіи кое лѣпе девоике пущаю у Москву, или Петербург кое с' воим тѣлом заслужую новце, и платьаю по 100, и 200 Рубли своме господину на годину, да могу само остати при таком животу, кое я нисам вѣровао но едан маіор ме одведе едноИ, коіоИ рѣкао, я чуем да си ти крѣпостна, ятьу тебе купити и самном повести, то она пустисе у плач, и молбу дае теке не купим, и далабы свашта, теке из Петрбурга да не изиде, она казивала да своме Господину 10 Р. платьа али дае и Господин на ню трошио, научившию музику, вез, и друге лѣпе послове.

Спияце ѿ-ти дѣвояка, отидо у оружену фабрику, заиста зданіе никаквога достоинства ніе вредно, алие велико заведеніе, цѣлу бо рѣку Оку у фабрику увели коя много число

точкова окретье едни кую пушке, другіи буше, третьи кую саблѣ, они калѣ, ови тоцилом углачавају, и тако тое тука звука, да едан другога скоро нечуе, и то све у тим зданію на рѣки Оки коя изподи дрвенога строенія тече. Тусам видио еднога гарнизонног солдата, кои седи на стражи, и шіе чизме, и заиста една руска регемента толикое, колико ходяща варош у ньоибо сваке струке маистора наити може, даже и сация, и колунція.

Из фабрике одо к' шатрама и дутьанма ѿ дасака тусе прекрасни ствари праве и продаю ѿ челика, и заверло малу цѣну, н. п. едно зрно ѿ челика онда се продаваше у Бечу за 10 кр. с.' а у Тули цѣо аршин нанизати зрна купио сам за 30 кр. и тако я едно 20 аршина таки зрна накупова кое собом донео у Мацарску ѿ кои и данассе код мене налазе, коя купіо ястук за шиванѣ Nähkissen прекрасно израдьен, и п. тако да у оно време москали у Тули у челичним послу превозходили Бечліе, из Туле

у Москву доидо, и по упутствію стрица отишао у донскіи монастыр, гдіе био Срблин архимандрит Миланкович, из Новог Сада родом, ту мени он даде собу у нѣговом дому, кои особливое ѿ другіи калугера начинѣн у загради монастырскои, ѿ древета, оно на едан кат, доле кухина была, и челядске собе, а горе он обитавао, и красно изнутра шпалирато, предамму писмо стрица, и он ома сутра дан покуповао чтое нуждно за цркву, кое я изплати до 800 Р. даоміе бо стриц 2000 Р. кад сам пошао у Петрбург. Ту мене шаляо архимандрит с' своим синовцем выдити достоино памятная у Москви, и тако одемо видити высокіи торон називани Іван великіи истина дае висок доста, но ни архитектуре, и ни друге какве лѣпоте нема у нѣму близу нѣга као у нѣкои кули стои зазидано едно звоно с' коимсу стрѣлци звонили кадсусе противо цара Петра дизали, оваи дакле дао то звоно шибати, и зазидати, да нигда незазвони туе и оно велико звоно кое кажу да има 600 центи, кад се торон запалио, то оно пало више ѿ еднога фата у землю, и ѿбилосе велико парче ѿ нѣга, москалису опкопавали око нѣга зид метули да се земля не заронява, кроз ону штрботину ушло нас едно 10 у звоно, кое има 13 фати у округ, а деблинаму

скоро педаль. Тꙋ на близꙋ, има николико прегрдныи топова у коима уста има спедля, и кои, и више, а дꙋжина гди кои, и два фата, тако и авантопова, Mörser у кое човек може клекнꙋти, и прочем право стояти, то кажꙋ дасꙋи из тꙋрскіи градова донели.

У Соборнои цркви с' едне стране стояꙋ фатови ѿ светих како кажꙋ костію, междꙋ прочими показивалими едно парче ѿ еднога цола на 3 угля, кое кажꙋ дае ѿ ризе богородице, Священик, кои те рѣткости показивао узео на себе петрахир, и одеждꙋ, и послѣ три метанія, и мале молитве такóсе преближио том киводꙋ ѿ позлатьенога сребра лепо израденом, с' диаманти, и дрꙋгими камени украшен на пр. ѿ 6 или 7 цолла, я хотео да преватим да болѣ видим тꙋ матерію но поп такоме преко погледа, и удали ѿ мене да нисам могао видѣти матерію, менисе чинило дае цеик шамуафарб. У дрꙋгим такожде таким малим киводꙋ драгоцѣним показивали дае тꙋ кошꙋля Христова, кою кроз стакло, или какви камен провидныи нисам могао видити каквае. Тꙋ міе показивао, и клинац с' коим е Христос быо закован, но ясам веть видио у Бꙋдимꙋ, Гъꙋрꙋ, и Бочꙋ, и свисꙋ на дрꙋгꙋ формꙋ ковани, тако и едно парче древета ѿ христовог крста, и проче мощи, коя я цѣливающи подарио попа, и тако црквꙋ оставио.

У Ризници Патриархическои, дрꙋга богатства имаде, на пр. два сꙋда ѿ 3 или четири акова ѿ сребра кована у коима миро држао Патриарх, до едно 40 одежда петрахира, с' бисером извезени. Истина да е било и у бꙋдимꙋ у капели у вашкои кꙋты много такіи одежда римскіи, и іоще лѣпше извезене но цар Јосиф заповѣдио их продати, и менисе чини дае варош про 30 хиляда Сребра добила, но тако крꙋпнога бисера као щое око митре патриархическе нисам ни дотле, ни ѿ то доба кадгод видио. Митре те нисꙋ на подобіе крꙋна као овде коднас него на подобіе нискіи камилавка скроене. Јма тꙋ крстова, панагія имногіи разніи вещіи драгоцѣнныи. Примѣтиосам да и петрахили на подобіе орара, и тако двострꙋко метꙋта, и сдꙋгмети, едан за дрꙋгіи скопчан, кое у нас сꙋ цѣли, него само гдисе глава провꙋче, разрѣзаныи. Јма нѣстколико соба пꙋни по долапи, рафови, и астали размещени ти ядигъари.

У Кремелꙋ, илити крѣпости, у царскоме дворꙋ стою царска богатства, тим слꙋчаем быо тꙋ и едан холанскіи елчія, комꙋсе то показивало, коіом приликом и я видио, но я бывши у мацарскіи халина хотя без свакога злата, но незнавши мислили, дасам я елція. Истина дае мои хꙋсар имао извезенꙋ звѣздꙋ на клобꙋкꙋ, коее све ѿмѣно было москалѣм, елчія био млад и учтлив човек ѡко 40 година и тако видѣвши и он, да мене више ѿликꙋю него нѣга то он кменисе прилюби и ми францꙋскіи говорили, чемꙋ он врло рад быо ели я рꙋскіи говорящи многосам могао узнати и нѣмꙋ толковати наидрагоцѣніяе тꙋ крꙋна царска сва ѿ брилианта бытье висока едно 7 8 цола горе шира него око главе: притом скиптр тоже с' диаманти изложен, много седала, серсама, сребeрны, позлатьени и каменѣм но не драгоцѣним накитьени коесꙋ даривали, тꙋрскіи, и персискіи цареви, такожди сабаля, и пꙋшака, пищоля, сребром позлаћеним оковани и разныи дрꙋгіи вещи.

Дꙋтьани или лавке свесꙋ за едно на едним мѣстꙋ собрани у едним великим четворо углю ѿскора сазиданом домꙋ црепом покривеним на едан кат, доле сꙋ сребeрне, златне, гвоздене, бакарне, порцоланске и таке ствари, а горесе продаю, тьꙋрчинске, сабовске, шартовкіи, и дрꙋгіи еспапи, ясам гледао еднꙋ кꙋрячкꙋ бꙋндꙋ да кꙋпим но искали 600 Р. и тако и дрꙋгіи тьꙋрчинскіи еспап скꙋпли него код нас. За пар репова ѿ самꙋра по 30 40 Р, я дакле само промотріо а нища некꙋпіо.

Донскіи монастыр лѣжи к' югꙋ преко Москве рѣчице у долꙋ ¼ сата ѿ вароши или града, кои стои на брегꙋ, на рѣки дрвени мост, варош сасвим ніе лѣпа човек види палате кое костꙋю до 100 хиляда, а донѣ кꙋтыцꙋ ѿ 100 иманѣ Рꙋбли мислим да послѣ пожара францꙋзког 1812 лѣтꙋ валя дае саде много лѣпша, Кремел с сазидан, и лѣп изнѣга прозор югꙋ преко рѣке, и равнице. Цркви мали и велики кажꙋ да има 600, но москали кад и тко запита а он каже сорок сороков, т. е. 40 пꙋти 40. дакле бы было 1600 обаче таи начин е код москаля говорити кад хоще да означе множество. Црква нема ніе една лѣпо сазидана, но много тороня, или Kuppel сасвим позлатьени, люди казивалисꙋ да има 300 чтое лепо да код толико цркви ниеднога просияка нема, нитисам я гди у цѣ-

лои Рѕссіи видио просияка на сокакѕ само гди кои кассирати официри ходѕ по кѕтья искати милостиню, а код нас цѣо цѣх има просиака, коисе обѕкѕ у издрти халина, а код кѕтье едѕ, пию и частѕсе такое зло употребленіе.

На сѣверѕ ѿ Москве лѣжи Петропавловско. ѿ доиског монастыра до тамо возилиме 4 коня архимандритова кроз сред Москве, и има 2 сата далеко такое велика Москва, тѕе двор царскіи великіи доста, но ни он ни баща нема нища великолѣпно, ако ѿ то доба ніесе что више уредило.

Архимандрит водиоме код нѣкога сабакина на визитѕ гдисмо сѕтра дан рѕчали, Архимандрит та на визитѕ та на рѕчак ишао, свагда у манторосѕ, и камилавком, преко клобѕка, таи сабакин мален возрастом но богат бити мора, былое 13 локея под лѣпом либериом и наиманѣ 12 мѕзиканта, странога дрѕгога ніе было он имао милостницѕ мѣсто жене, послѣ обѣда междѕ прочим рѣчемѕ архимандрит. Господине висте имали, и женѕ, и сад живите с' милостницом кажте ми но истино с' коіомсте болѣ удовольствовани. Он рѣче да вам право кажем, ясам имао добрѕ женѕ, али с' милостницом болѣ находим, но недивитесе батьѕшко ели то тако быва овами мора угождавати, елсе бои да е не оправим, а женисам я угождавао, ели нисам могао иначе. У Россіи нитко се не женира имати милостницѕ коя у домѕ тако парадира као жена, и дѣцѕ радьаю, и несакриваю, као код нас, но явно и тако држе, као и законѕ дѣцѕ.

Водиоме Архимандрит и код Милорадовича Фелдм. лаитинанта, но он ніе знао србскіи но рѕскіи тѕ бысмо позадѕго по подне, и бивши време под есен у соба врло ладно било, дакле ноге ѿ колѣна до чланка ми презебле, защосам био у штринфла иципела, и такоми севало у цеви 2 године дана док слѕчаем отидем у Вилагош на водицѕ, гдисе многіи кѕпаю, али такое ладна из цеви да на силѕ може човек отрпити и тако ѿ те ладне воде излѣчим ноге. Проведши код Архимандрита неделю дана, пошао у Петрбѕрг. Еднѕ нощ доидо у Твер, нощію колико можнѡ было примѣти да зданія онде лѕчши има нежели до Москве чтосѕ были, тѕ чекающи поштовске конѣ, ударише сати я пребroя 19 разпитавши послѣ, да тѕ броjу сате ѿ зоре, до зоре дакле 24 сата. Из Твера дошао у

Новгород. когае положеніе мѣста прекрасно, лѣжи на брегѕ до еднога великога езера преко кога увеселителнѣишыи вид. тѕе была превелика трговина коясе и сад содржава ноне у преждним цвѣтѕ, тѕ гѕберниални, и дрѕгіи нѣстколико прилични домова, тѕ и крчма една двокатна гдѣ я ненеже под вечер сѕще смисли ночити, и ѿморитисе, и мало что поести, и тако сѕтра дая опет на пѕт, и до Петрбѕрга, развѣ царско село нища особливо не премѣти, кроз царско село прошао не заустаясе, свега овога пѕта ѿ Москве до П.бѕрга 137 миля скоро све по мостѕ ишли, кoие био ѿ неотесани но окрѕгли чамови дрва, кои понеже да пощари шибкѡ тераю, такосе яко кола тресѕ, дасѕ мои момци викали Господине изпаде нам мозак, скоро све преко бара се иде, гди гди сѕва мѣста без моста.

У Петербѕрг (а) приспевши, рекао моме пощарѕ, даме уведе у каквѕ лѣпѕ крчмѕ, но он каза. да он не зна дабы така была, и тако стао у пощовим, ѿ овде посла Стражмештера тражити квартир, и тако послѣ многа времена дошао, и одвоме у лѣпѕ еднѕ двокатнѕ каменѕ кѕтьѕ, гдѣ у првом катѕ достадо 3 собе, 2 за мене и еднѕ за момке обаче тое велика незгода да у П.-бѕргѕ небы онда крчма као коднас, гди човѣк у свако доба квартир наити може, у том домѕ бы нѣкіи Маіор из Нове Сербіе, велика разпогліа коисе тѕ забавляо, да из Банке може новаца добыти, имѣвши село кое у хипоѳекѕ уписати хотео Та Банкае была Eine Leih Banck, гди свакіи може добити новаца на довольнѕ хипоѳекѕ, но тое велика незгода что самое у П.-Бѕргѕ, тко дакле жели из нѣ новаца у тако пространом царствѕ, то треба 4. 5. стотина миля да пѕтѕе, коликіе то трошак, колико потроши на официанте, ели и тѕ као свѕда док човѣк не плати добро тима людма дотле неможе новаца добити, и колико потроши у П.-Бѕргѕ затим чекаючи то что добіе скоро све наипре потроши, тако и мои Маjор правио дѕгове, и бьо тѕ пре мене и послѣ мене тѕ остао.

Доспѣвши на квартир должно было послати пасош, и ассигнацію на конѣ у полицію, коесѕ тѕ задржали, докле год

(а) Прост народ незна за Петербѕрг, но он именѕе Питьер, и каже поидѕ до Питьера.

нисам пошао натраг, и онда предадꙋ, и какомисе чини, дасам морао зато нѣшто платити. Мои квартир био скоро против Јсакіеве цркве, коясе онда правила, сва ѿ мермера политиратог, тꙋе цркꙋ како кажꙋ почела правити Елисавета Петровна, но Катарина дала сасвим покварити и по новим планꙋ правити. Истина кад сам е я видио кромѣ мермера никве лѣпоте у архитектꙋри было ніе, тꙋе близꙋ и штатꙋа Петра Великога, на едним великим гранит каменꙋ, саливенае ѿ тꙋча, окренꙋта Василиском островꙋ. Петр дрꙋжи деснꙋ рꙋкꙋ као кандабы рѣкао овде мора быти П.-бꙋрг. Халинесꙋ на нѣмꙋ старо римнянске сасвим на подобіе штатꙋе Јосифа на Јозефплацꙋ у Бечꙋ, тим разнствіем что Јосифа конь као да у ход корача, а Петра е у пропнице, да скочи, и чтое змія око стражни ногꙋ коня увіена, стои надпис ѿ тꙋча словами, Петрꙋ первомꙋ, Екатерина втора, чинимисе канда и латинскіи стои Petro primo Catharina Secunda. Тꙋе ома

Адмиралитет повелико мѣсто обкопано шанцем у когае пꙋщена вода из Неве, дакле као нѣка крепость, елсꙋ были и топови по бедемꙋ намещени, тꙋсе праве ладье военне, кое кадсе пꙋсте с' коза то оне ударе чак у брег василиевског острова. Тꙋе и колегіа адмиралитета, има тꙋ црква с' високим неукрашеним тороню, на кои идꙋ 3 велике першпективе илити правві сокаци на милю земле щепа щосꙋ гдикое препречили с' кꙋтьама те не идꙋ без конечно.

Измеждꙋ Адмиралитета и двором царевим теке една улицасе находи, и то не верло широка, двор царскіе набрегꙋ Неве рѣке широке брег каменом изложен с' налоньом каменним као саде у Пещи, покраи налоня на едан фат посталѣно с' широкима плочама каменнима кꙋда люди шетаю, а закола онда было пильком уравнѣно, мислим да брег ѿ двора нетье быти више ѿ 10 фати, то ѿ западне страие, а на дрꙋгои страни ѿ востока палц на по крꙋга, ѿ кога една часть сочинява двор на стꙋбови Ланскога, иногда бывшега любимаго Екатарине красан чиняше изглед, ако и ніе био выши ѿ еднога ката, тога крꙋга шестар може имати до 50 ил 60 фати. Двор царскіе на два ката лѣп, с' каменми фигꙋрами по нароню покривача, но привсѣм тим, ніе величествена архитектꙋра у нѣму. К сѣверꙋе улица Миловная что угал двора

у тꙋ улицꙋ окренꙋт, кажꙋ да содржава милионе диаманта. Междꙋ коимае наи вечши диомант на свѣтꙋ, кромѣ портꙋгалског, кои кажꙋ дае вечши.

Изпод или измеждꙋ и овога двора, и марморског двора, тече Моика едан крак из Неве по коим ладье ходꙋ, заиста прекрасное дѣло ти канали, ѿ кои едан зовесе Моика мала, дрꙋгіи Моика велика, третіи фонталка, ови свию канала бреговисꙋ изложени каменом, и ѿливена гвождья налоны Geländer с' обадве стране, каквае то красота, каква угода да дрва, вотье, и проче потребе у многима сокакма под кꙋтьꙋ доити могꙋ, ти канали много милиона коштꙋю, ибо каменѣ преко мора из вибꙋрске Гꙋберніе се морадꙋ носити; наши глꙋпи, илити за обще добро небрижливи Арадяни нмали посрѣд вароши канал текꙋще воде из Мориша, когасꙋ запꙋшили и сад мѣсто чистога воздꙋха смрад имадꙋ у вароши. Коликое пꙋти вода топила П.бꙋрг, али опет ти канали нисꙋ се запꙋшили, него нови копани. Кромѣ ови канала іоще далѣ и дрꙋге копали кои идꙋ на простꙋ пияцу, тако да може човѣк рѣщи да П.бꙋрг ѿ сами острова состои. На фонталкіи има мост, коисе ѿвора с' ланци да велике ладье проити могꙋ, стꙋбови горе сꙋ ѿ гранита палирата.

Марморни дворец кажꙋ дае ѿ мермера, я улазио нисам однакосе видило, дасꙋ карниш и дрꙋга украшенія унꙋтри ѿ позлатеног гвождья, мало далѣ све покраи Неве има бащa царска, и двор усреди, я у бащи нисам видио никаква цвѣтья, елие было веть доцне октомвріа мѣсеца, таи двор говорꙋ Павао цар дае быо предѣлао, и начиніо за обранꙋ и сигꙋрность свою, али опет у тим дворꙋсꙋга удавили, описаніе двора истога постꙋпка има описана у Europeischen Annalen. Зꙋбов и Мамов бывши милосници Екатарине былисꙋ, коисꙋ рꙋке метꙋли на цара.

Мало подалѣ к' сѣверꙋ има зимни дворец, тꙋе заиста красота, и что неожидаемо было видити, кромѣ прочіи соба наи знаменитіяе една дꙋгачка паркетирата сала на стꙋбови, коя може имати 50 или 60 фати дꙋжине, с' едне странесꙋ све стꙋбови високи, измеждꙋ кои човѣк види прекраснꙋ еднꙋ бащꙋ кое толикое было удивително, что на полю быо снѣг скоро фат висок, (ибо мѣсеца Јанꙋара сам тꙋ быо)

а овде човек види прекрасно цветье, пѫтови, или алее, лимѫни на дрви цвѣтаю и зрѫ, сливе биле тѫ зреле. Тѫ кад балови бываю, у сали играю, а очи увеселяваю с' бащом и из сале на прохлажденіе тѫсе проходаю. баща тае полѫ крѫг. шестар по дѫжине сале Зидова мало но окна или пенцери висине ѿ 7. или 8. фати, ктомѫ више ѿ фата широки, тесе види као да нема никаква зида защо зидовисѫ прекривени зеленима вотькама, кое гдикое цвѣтале, а дрѫге зрели плод имале. Свод толике ширине стои на стѫбови, коисѫ обложени скором ѿ чамовине, и преставляю висока чамова дрвета. едном рѣчію кандае човѣк лети у едној англиской бащи, на подобіе ово былае послѣ неколико година начинѣна Apollo Saal у Бечѫ, заиста прекрасна. Потемкин княз иногда милостник Екатерине, захотео видити кад се илѫминира Петрова црква у Римѫ то он послао тамо кѫріра коие насворо дао начинити модел ѿ петрове цркве, и донео у П.-бѫрг, таи модел стаяое у тои дѫгачкои сали.

Далѣ к' северѫ све близѫ Неве има дѣвическіи Монастир или болѣ рѣчти Stift, гдисе благородне официрске дѣвоике возпитаваю, ясам быо при испитѫ ньевии и віднo сам да и овде, као и дрѫгима царствама возпитаніе еднакое, тѫе близѫ мост великіи преко Неве, преко кога се иде у Каменнои остров, у коѣмѫ у то време никаквога особливога званія мени показано небы.

Нѣвская першпектива иде к' манастырѫ нѣвском ѿ адмиралитета на 4. врсте или 2000 фати удалѣним кнѣмѫ идѫщи доидесе преко дрѫге пияце гдисе просте ствари продаю, кола, виле, лопате, лѫк, пас л, и пр. но онда П.-бѫрг ніе се сасвим до тога монастира продѫжио него мало растояніе, и тѫ има едно село гдие био хѫсарскіи швадрон, чрез Зорича кад е быо у милости царице, тѫе быо капетан Срблин, и прочи хѫсари доста из Србаля состоящи, капетан чинимисе дасе звао Воинович, кои мене дваптѫ трипѫтли рѫчком почастио.

Нѣвскіи Монастыр има еднѫ великѫ Соборнѫ црквѫ, и 8. другіи маны, у нѣмѫ живи Митрополит П.-бѫргскіи Амвросіе, човѣк стар, 4 владике и 8. архимандрита, коисѫ тоже и професори, междѫ коимае быо и едан Срблин, коега име заборави. он философію предавао, има тѫ до 700 клерика, кое садржава то

велико зданіе. Памятно достоинае тѕ Александра Нѣвскога црква, или капела, гдие кивод тога свеца у ком лѣжи, тѕе една пирамида велика до 3 фата висине, ѿ сребра кована, лѣпо израдьена, предньом стои кивот Александра тоже ѿ сребра кован, с' два края кивота велика два трофеа мислим до 7 или 8 стопа висине, прекрасно ѿ сребра урадѣна, тѕе и одѣло Rüstung орѕжіе и проче све кромѣ дѕварова све ѿ сребра ковано.

У сѕмашедши домѕ Narrenhaus велика чистотасе наблюдава, онда говораю, да их было до 50 такіи хѕдныи, един Францѕз држаше предвострѕченѕ сламкѕ у рѕци, и све ѿ С. Троици говораше видны, да човѣческим умом постигнѕти ніе могао за то полѕдио, една трговачка жена лѣпо обучена, седяше на патосѕ собе свое, и непрестано говораше о любови плюваше и брисаше даске.

У илица прости мени не обичнѡ бы видити кѕпатисе, и болѣ рѣчщи парити се близѕ 100 особа млади, и стари, мѕжкіи, и женскіи, дѣвоике и момци, сви голишави, као ѿ маике рожденыи, пред врати на снегѕ стаяѕ 3. човека голишава, и разговараше се канда о петроводнѕ было, не дрктавши, не гѕравши се, но сасвим цичѕ зимнѕ не чѕвствовавши, тѕ банѣ на брегѕ Моике, и кажѕ да Рѕсси из банѣ запарени као раци, скачѕ у замрзнѕтѕ водѕ. Банѣсѕ тако начинѣне, да има у ньои една велика фѕрѕна, у коіои сѕ каменѣ, ово кадсе угріе. то донесѕ воде, и баце преко ны, коя отиде у паре, те пара разгрие тѣло човѣческо, и такосе знои да кое знои, кое паре с' тѣласе цѕре, даби размѣренѕ врѕтынѕ у баня имали тосѕ наоколо начинѣне клѕпе по 4. по 5 една више дрѕге акое коме ладно он иде выше, акомѕе топло дамѕ почне глава болѣти, то он иде доле, гдие довольнѡ ладна. Обичаи дабысе пори болѣ отворили, дасе чапкаю с' метлицама ѿ брезине на коима іоще лиштье стои; ако кои закте дага коя млада или дѣвоика тапча то она отказати несме елбобые нагрдили дрѕгіи, дакле она мора тапчати по цѣломе тѣлѕ, даже и потаином иначе удѕ, ако бѕдѕ движенія то она мора с' уздисанѣм гледати. У кошѕли, или гатьа кѕпатисе не трпѕ, ибо кажѕ да такіи мора имати красте, или каквѕ нечистотѕ тѣла. Ясамсе зачѕдио, да и код нас у Мехадіи прости голишавы, и

*

помѣшаны се кꙋпаю, но баня малое мрачна. У Россіи свакіи скоро Господин и богатіи трговац има свою особливꙋ баню, ясамсе у едной кꙋпао, где нѣкіи чꙋхонац имао баню, тꙋ чꙋо рѣци едной жени, халан бои, запита я щае рекао, он рѣче, да донесе дрва. меніе жао что нисам више что научіо, дабы видио с' коим езыком имаде близност, бои написано француз изговорио бы боа, кое тоже значи дрва.

Театра има на выше езыка, но увѣрити могꙋ да опере рꙋске ничим неповладꙋю талианскима, особливомисе допадала Іван царевич, гдисам покраи лѣпога пѣваня прекрасне decoratie и Flugmaschine видіо, кое у Бечꙋ видио нисам, и заиста, овде и у халина женскима пре изилазаше моде нежели у Бечꙋ, ели послѣ возвращенія мога на годинꙋ дана топрв сам видио у Бечꙋ почети носити, чтое пре 2 године у П.-Бꙋргꙋ видьено было. У театрꙋ нѣмецком игралисꙋ онда der Ring кои се у Бечꙋ врло допао, а овде цѣо нѣмецкіи говор тако грꙋбмисе чиніо, кандабы тко тестером (пилом) рѣчи сѣкао, она многа Р. у нѣмецком езыкꙋ, тако рапав чинꙋ езык, да сꙋщіи междꙋ умилним русскіим у П.-бꙋргꙋ гди умилности ради междꙋ безгласними писмѣнами уметꙋ само гласна, дабы тим гладши бıо, н. пр. мѣсто правда, паравда, мѣсто преити, переити и т. д сасвимсе несносан чини. Код театра има 8. кꙋлача сазидани и покривени, тꙋсе зими ложи ватра, тесе кочияши грею докле трае театри иначебы нощю им премерли гдикои уд. тако и у театрꙋ има више фꙋрꙋна, иначе небы могли люди обстати.

Преко Неве у Василискіи остров има мость наладьама, кои кад поиде лед Невом онсе извади, но бꙋдꙋчи не далеко Нева утиче у море, тосе лѣд скоро скꙋпи и тако Нева скоро слѣдисе, что ове године за 24 сата слꙋчилосе ибо зима тек декемвріа прваго почела дакле ома крепка стала, како стане лѣд то омага просѣкꙋ и опет намѣстꙋ мост У Василевским островꙋсꙋ сва колегіа или дикастерія, у лѣпи доста зидани зданія, тꙋе и библиотека царска кояе онда врло мала была дае сад моя зар вечша, и тосꙋ книге скоро све донешене из Полске завоеване. Тꙋе и Kunst кабинет, гди Петр велики ѿ воска начинѣн у величини наравной у нѣмецки свилени халина сребром везени, тае машина начинѣна дасе може подиты,

кад се навияло пѕсти, тако кажѕ Екатарина II. кад е тѕ дошла дасе Петр подигао, и она се убезекнѕла, изапретила дасе више недиже, защо ни она ни нитко дрѕгіи ніе достоян, да Петр нѣмѕ на ноге устане. Тѕ има една машина, кадсе окретье, она цѣлѕ осадѕ, oppugnatiu Полтаве изрѣже на бакарѕ, кою кажѕ дабы Петр В. сам начиніо, тако и портрет Лѕдовика XIVI француского краля дае Петр В. на слоновои кости, Elfenbein изрѣзао; тѕсѕ ципеле коее сам Петр шио, има и преко тога разни дрѕгіи ствари но опят за царскіи Kunst Cabinet мало. Тѕе и академіа наук, тѕ и академія молерства и каменорѣзаца, обадве чинилесѕсе у слабом состоянію обаче икона една гди архангел Михаил діаволе мачем гони лѣпа икона бѣ. ученика у призрѣнію П.-бѕрга мало было университета ніе было. Јанкович бывши у нас школскіи директор на прошеніе Екатарине чрез Јосифа тамо послат да уреди нормалне школе быо член академіе он мени поклоніо мапѕ новѕ малѕ ѿ Россіе, я посмотрѣвши нѣ, рекао или мапа ніе добро размѣрена, или Россіа на толико степени gradus, не протежесе, ибо meridianов раздѣленіе, такое, даби на полкрѕга изишло 227 степени, а полѕкрѕг нема више ѿ 180 ст. то он ніе хотьео вѣровати док нисам прелѣпио на мапѕ артію и потои мѣри meridiane превѕкао, кое он видѣвши такосе узнемиріо дае ома отишао у академію, и таи ѿвѣт донео, да projectia тако изискава; я рѣкао никаква projectia неможе учинити да на по крѕга выше степени бѕде, но projectiu треба по степенима учредити Берза на василиевским островѕ у то време малое важила. Тѕе было еще неуредно пристанище, до кога кроз шуму сам морао ити, и понеже зими било гдие све смрзнѕто, и снегом покривено было, нища о нѣмѕ казати не могѕ, а даже ниедна ладьа тѕ ніе была остала.

На каменои островѕ прѕтьѕ крѣпости находисе прва кѕтьа коюе Петр I. обитавао кад е Петрбург основлявао, тѕсѕ две ниске собе, и една с' тьепенком гдие он на нѣмѕ Інщанціе примао, преко овог дома тако низка начинѣн е дрѕгіи покров преко покрова старог, дасе за спомен почитава.

Зимисам пошао у крѣпост я као млад правіо ветрове дакле самсе возио на 6 коня, кое ніе слободно развѣ кои има чин Генералскіи, тѕе обичаи на два коня едан фораитар. зато

было умене два коисѹ седили у момачкои соби, доксе дакле сишли, усели на конѣ, и довели кола до степени, ветье првомѹ премрзао нос, я кадсам хотео дасе попнем у хинтоф, то мога фораитара свькли доле у снег, и трлимѹ нос снегом докле ніе поцрвенио, ели како кои види у дрѹгога, дамѹе кое мѣсто побелило знак премрзеня ома мѹ трѹ снегом доксе не поцрвени и истина такое зима была да мени у стаклени коли носсе скѹпіо ѿ зиме. У крепостисѹ сандѹци царева умерших, у цркви не великои, сандѹци ѿ олова све незакопани подигнѹти мало стою редом. Тѹ у крѣпости е ковница новаца, мала ствар, и онда нисѹ ковали. Јоще у крѣпости имаде и арища као у Паризѹ щое Bastille была, гди разни ради погрѣшка велике люде затвораю, много пѹти снима пѹтѹю спокривени коли, да невидѹ гдисѹ, и тако мислѹ дасѹ у Сиберіи а они тѹ у П.-бѹргѹ стою затворени. Крѣпост ова лежи у Нѣви рѣки по себи мала регуларно изидана, и има Bruckenkopf на камени остров.

Пре нежелие почела зима отишао сам у Кронщат. Но на пѹтѹ особливо увеселеніесам имао видевши бащe Господе, ѿ Петрбѹрга бо, до Петерхофа скоро трае едан брег висине 4 5. фати, ѿ тога брега до морае равница на 500 до 1000 фати на брегѹ начинѣнисѹ летны дворови прекрасна зданія изидана, ѿ тога брега на 10 20 фати начинѣне до пѹта прекрасне бащe разним цветяма, у коима и скакавши чесма Springbrunn има, пѹт широк, а преко пѹта опет англиске бащe и шѹмице, и тако пѹтник скоро 6 миля све измеждѹ бащa прекрасныи пѹтѹе, у многима тим долни бащама пресеченисѹ канали, домора гдисе господа возеты увеселяваю. Лѣпше расположеніе мѣста мислим да̓ на свѣтѹ быти неможе, ибо из двора такога гледающи, види неизмѣренѹ подигнѹтѹ равницѹ, шѹмама и селима украшенѹ, к северѹ види сверхѹ лѣпи бащa шѹмица пространо море, и по нѣмѹ пловяще ладье, а преко мора шведскіи іоще онда брег и брда. Я незнам можели что човѣческом окѹ приятніе быти и можели чим лѣпше, безвинніе, увеселявати.

То исто у Петрхофѹ еще увеселителносе находи. Двор царскіи лѣпо доста зданіе но ни великолѣпно ни велико ѿ Елисавете устроено на брегѹ стои едно 10 фати брег ѿстои,

ѿ кога до мора управо насред двора гледаюты канал прорѣзан. С' обадве стране тога канала з брега начинѣни су басамаци, кад се човек сиде и окрене дворцꙋ то у тим брегꙋ до горе престалясе една прекрасна грота, и кашкада, с' обадве стране канала доморꙋ стою фигꙋре беломраморне, и разне Wasen, у коима свима има Springbrunn кои просипавши водꙋ у разне figurae кад се та кашкада илꙋминира и ти Wasen и светье иза воде метꙋ, то прекрасно мора быти позорище, гди вода сваке фарбе добія. Но бꙋдꙋщи време позно было тосꙋ быле цеви ѿ воде осꙋшени, дасе неби смрзнꙋли и разпꙋкли, но при всѣм тим нѣст колико рꙋбли отворилисꙋми Пирамидꙋ воденꙋ док нисꙋ пꙋстили водꙋ тое едан Piedestalle ѿ бѣлога мармора фат висок, и 4 стопе широк, кадсꙋ пꙋстили водꙋ тое яко зꙋила изпод землѣ, и стꙋпивши у таи Piedestalle почесе подизати, и тако зар 3 фата высоко се подигла, и ображавала пирамидꙋ, заиста скоро непостижимо видѣніе да така massa водесе диже, коя доле 4 а у висꙋ по стопе дебела бꙋде, кад се затвори уток воде како удивително та пирамида свои вр помало спꙋщала, и плоснія бывала док сва вода ніе изтекла; да могꙋ видити строеніе то попеосамсе на таи Piedestalle, и видио велико число цеви с' малог прста деблине, но како скраине цѣви да тако ниско водꙋ пꙋщаю, а среднѣ тако високо, тꙋ стои цѣла маисторіа. Прежде рѣчеины канал кроз шꙋмꙋ иде и долна часть ѿ брега шꙋмꙋ има тꙋ близꙋ брега стои двор когае Екатарина I. начинила Петрꙋ док е он у Холандіи ладье учио правити, зданіе мало прама землѣ, ѿ едно 3 4 собе. Ясам у Петерхофꙋ ѿ свию царскіи дворова наиветье увеселеніе имао частію чрез положеніе мѣста, частію ѿ ти лѣпи фонтана. Из Петрхофа ишаосам у

Ораніенбаꙋм, гди стои мали царскіи дворец, гдие Петр III. ѿ Екатарине II. обколеи, и ухватен, из ораніенбаꙋма превозꙋсе у Кронштат то я ушао у ораницꙋ дао себе привести, возилисꙋ за дꙋго ели достае широко море за возенѣ, да е ветар ¼ сата едвабы траяо превоз. Тꙋе престанище гди разне ладье доходе елбо мало ветье немогꙋ ити у П. бург чрез плитке воде, тꙋ сꙋ наивише быле англиске ладье, и онесе ѿликовале, елсꙋ лепче начинѣне ѿ дрꙋгіи народа, былое тꙋ

скоро свію еvропскіи народа, пред тим улазв у пристанище стои една велика и две манѣ ладье на пикети. Дрвго пристанище имаде за военне ладье, тве и канал квд се пвсте ладье кое треба опраляти, тве и машина кою ватра окретье, и скоіомсе вади вода напол̂ѣ, оне велике яме, у коюсе уводв ладье за оправлѣнѣ, пак кад остане ладьа на свв ондае опраляю. Кронштат лѣпае варошица у ади, и ондасе радило за нѣно укрепливанѣ, саде мислим дае совершена крѣпост. Кадсмосе хотѣли вратити ондасе диже мали ветар но сасвим противан, ладьарисе мвчили с' двама елтьенама ухватити ветар, да ветромсе превеземо, али нисв никако могли ел е быо управо противан, и такосе морало возити веслами.

У царскоме селв тве великіи двор царскіи ѿ П.-бурга добра 4 сата далеко. Наивише примѣчанія было една велика соба сва ѿ тирабара Bernstein. Тв у комв парчетв видисе мвва, у комв капля воде, црв, парче древета, ѿквда видно дасе таи камен у морв еданпвт сліе, и щосе трефи междв том матеріом, кад се слива, тога свпи та матеріа и остане у каменв. И соба она гдисв ствбови ѿ яшписа, дрвга сва ѿ огледала сребром скопчаним, и гди ствбови постелѣ царске ѿ сребра скованисв примѣчанія достоино, доле има собе гдисв фигвре ѿ мермера, една примѣчателна тим да предсталя флором покривено лице, али тако лепо израдѣно, дасе види нос и очи. Штетае было щосам доцне дошао под зимв те у бащи нисам ница видио, кроз царско село из Москве пвт иде у П.-бврг.

Приспѣвши у П.-бврг отишаосам Графу Безборотковв, и однеосаммв писмо ѿ стрица, у ком како мислим дагае молио даме представи цафици, но он то ніе учиніо, може быти и зато, что я код нѣга выше нисам био, тве сила у предньои соби было Господе са звѣздама и прочіи кои чекаю да могв с' министром говорити, я заиста ни по фрталя сата нисам быо, то мислим секретар нѣгов видѣвши ме у мацарскіи халина омаме приявио, и я ушао к' министрв, предао мв писма и он маломе питао ѡ стрицв моме, и пвтованю, и такосе с' ним опрости и изидьо.

Отишаосам и нашемв Елчіи Јосифв Кобенцелв, коимее заиста врло любезно дочекао, поднео или антраговао квартиль

у нѣговом дворꙋ, за коисам я благодаріо елсам имао ветье и рꙋчакми поднео, коисам я рад приміо, и такосам врло често колико годсам пꙋти хотео, код нѣга рꙋчао, тꙋсамсе упознао са Сегꙋром франціꙋскім елчиом, неаполитанским, кои коликоме пꙋти видио тосе любіо чтосам сниме знао талианскіи говорити, тако и Лима Шпанскіи елчія скимсам шпански говоріо, и онме свагда грлио. Тꙋсамсе многима Господама и странима, и ондашньима познао, и хотя я ѿ мои родителя никво возпитанѣ полꙋчіо нисам, то опет сам знао стако великима людмасе обхождавати, дасꙋме сви миловали. Gute Talente erziehen sich selbst мислим и наменисе збило. Еданпꙋт код Кобенцела кад доидьо, видим великіи астал кажеми. даче Актери быти код нѣга нарꙋчкꙋ, томи бяше штогод и не свико, ели онда іощ код нас комедианте држали коекакве протꙋе, а іощ вышесе зачꙋди кад доиде Безбороткои Россійскіи Министер инностранни дѣла, францꙋскіи елчія, и дрꙋга велика Господа, но овдесꙋ учестн были комедианти, том приликом Сегꙋр францꙋскіи елчія читаше комедію коюе он начиніо, многима была поволи, что Stubenmadle Character лѣпо описао.

Сваке недѣлѣ ишаосам у придворнꙋ цркꙋ, ту имаде три 4 собе кроз кое царица у цркꙋ пролази, прва министра Россіискіи, дрꙋга иностранни елчія, Генерала, и Генералског чина, кроз овꙋ цар Павао онда іоще великіи княз, идꙋщіи царици, своіом сꙋпрꙋгом, и децом Александром, и Константином пролазаше, у тои великои соби с' едне стране седиле Hofdame и Freyleine, у скꙋпоцѣни халина обꙋчене, прекрасна была Наришкина фраила ѿ 16 ил 17 година, и ясам у овꙋ собꙋ улазио хотя Генералског чина нисам біо но многисꙋ очи на мене имали, защо наш, францꙋзскіи, и неаполитанскіи елчія наивишесꙋ пред врати были кꙋдсꙋ Господа улазили, я кадсам дошао наш Елчія свагдасе самном рꙋковао, и свагда као Landsmann звао, кое дрꙋгіима врло у очи падало. Тꙋсе могао човек с' наавеtыма Господама познати, и ондашним, и странима. Тꙋе еднога младога официра представіо министер, кад царица у цркꙋ прошла, таи официр на землю преднꙋ пао, мислим дае скꙋт любио, царица га скоро ніе ни погледала. Царицае не висока жена, пꙋна, али іощ и онда лѣпа, на глави іои мала крꙋна ѿ брилианта была.

У третои соби коя маня была, стоялое нѣсколико штабсофицира кои немогѫ уты у вторѫ собѫ, тако у четвертои, другіи официри, дакле по рангѫ свакіи свою собѫ има, кад царица поидье министри своима црнима шаповича кѫцкаю у даске, чем даю знак, да царица иде, и тако идѫ напред, за ным дѣца в. княза онда Александер бы ѿ 12 година, а Константин 11. За нима ишао В. Княз, а за князом царица, за овом Hofdame.

У црквіе препрата у кою само царска фамиліа улази и стане на десной страни, с' лѣве стране до 30 пѣвчика у дѫгачкіи портирати морасти халвна обѫчени стоѫу, двор стои благоговѣно а овамо иза Geländera разговор, с' дамама и фраилама, и свакіи междѫ собом се разговара, поп слѫжи, другіи дае проповѣд, пократкѫ, нафорѫ донесе слѫжащіи поп царици да, онага у рѫкѫ полюби а он царицѫ, и тако царица отиде обикновенно другіим пѫтем, а и у црквѫ недолази свагда чрез опомянѫте сале, него на друга врата. Щоміе несвико было у цркви видити Ангеле ѿ дрвета начинѣне као у римскіи црква.

На Богоявленіе по обичаю начинѣна была до Адмиралитета пред двором капела ѿ лѣда гдие было освященіе води, тѫ изрѫковала сва гвардіа. и пеша, и конна, и кавалер гарда преображенскаго полка, официри имались ѿ сребра кованѫ касскѫ бѣлим штрѫцовим періем тако накитенѫ, да ни Өезеѫс у Өеатрѫмѫ ветьма накитьен ніе; кавалер Гардеица нема выше ѿ 60. и нинѣсѫ каске с' штрѫцовим періем накитьене но с' црним, они коме среберни каска имадѫ на прсима илегыма велико сѫнце ѿ сребра ковано, тако и плоче по рѫкѫ и на чакчирма покраи стифла ѿ колена до чланка с' три прста широко сребро, нын мѫндир мора быти тежак алсѫ и момци здрава телесина. Ови само чѫваю стражѫ код царице врати. Зима была врло велика зато царица ніе ишла к' водици, едноме Стражамештерѫ гвардеиском преображенска полка премрзло чело, и два маня прста у рѫци какое пѫшкѫ држао.

Илѫминаціа еданпѫт была гди кромѣ пенцера разно илѫминирати око двора и по цѣлом плацѫ, и по земли и с' едне и з' друге стране ѿ плеха кѫтія до кѫтіе метѫта пѫне лоя или масти, и у еднои по 3. 4. фитиля тако запалѣни, да цѣли сокаци у ватрисѫ были.

И овдесꙋ дꙋтьани како и у Москви, у едним четвороуголним великим зданію, ѿ едног ката. Тꙋсам бьо кꙋпити еднꙋ зимню капꙋ, зацѣніо кано и чивꙋтин, за 40. Р. пак е дао за 10. Р.

Рибе ести идꙋ овде у рибнꙋ піяцꙋ тꙋ има и дꙋтьана гди рибꙋ сготовꙋ каквꙋ човек хотье. но тꙋе велика нечистота. ясам себы дао Сіомке кое е месо жꙋто као поморанча скꙋвати, но ито ніе добро кꙋвано, нит имадꙋ чаршава на асталꙋ него онако упрляна даска као враг, небы желио выше тꙋ доити. Но био нѣкіи тꙋ талиян трактер имао много соба лѣпо намѣщени, астал повелик, и нанѣга метꙋо зар 60 ела, я седо близꙋ сꙋпе и узедо ести, али дрꙋгіи мало сѣли за астал не скоро свакіи узе чанак коие могао, и натрлялисе горе него свинѣ на валов. Газда едва іоще еднога eingemachta узео на таньир. и дао мени иначе бы само сꙋпе ео, и тако ако кои хоте̓о два ела ести то ѿ дрꙋгогае искати морао, и тако у едан ма цѣо астал бы разграблѣн, и човек платіо 60 копеика едва за едно ело, тосе я с' маіором моим договоримо и страктиром погодимо те он нам у особливои соби даваше прекрасныи рꙋчак, 15. 16 ела, за Рꙋбјꙋ Сребернꙋ.

По ледꙋсе на сауница утркꙋю, конь коие у рокꙋница и добро трчи зовꙋга рисꙋн, тосꙋ лепи великіи коны, кои коштꙋю и до 2000 Р. дрꙋгіи конь у логовꙋ кои щогод може ветьма трчати, трчи, али рисꙋн само у великіи троп, и ити, ели ако скочи у калꙋп тое обкладꙋ изгꙋбьо, тꙋ и елене, Rennthiere имадꙋ коисе утркꙋю, междꙋ собом, а и с' конма.

У белои недѣли обичаи правити на Неви брда, с' коисе спꙋщаю са сауницама као овде що дѣца радꙋ гди има брега, и снега. Овде начинꙋ као мост ѿ 10 12 фати висок, послѣ све нижи паксе даскама укꙋе, послѣ носꙋ водꙋ горе тега поливаю, и такосе следи, по тим ледꙋсе спꙋщаю, као овде сад на колици у Пещи. и у Тиволи код Беча.

Мислиосам овде слꙋжбꙋ примити и тако напишем и предам Елчіи те е пошлѣ царꙋ у Беч, кое он и учини, и даде ми писмо на принца de Ligne коие бьо у хаꙋпт квартирꙋ код Потемкина, но я овим нисамсе ползовао егда нисам предао. Доксам тꙋ я био мѣсеца декемвріа доиде рапорт ѿ мога стрица коие побѣдио татаре у кавкаским горама, и 15000 довео у

робство, за кое царица послала мꙋ великій крст Владимира, код Татищева показивали план ѿ битве коюе Сꙋваров добіо над Тꙋрцима, и ковашега москали у звѣзде, я смотривши план рѣкао, дае Сꙋваров сретьан, тꙋ едан официр из гвардіе увредьен надье, пак рѣче ми, како Господине ви можете рѣчи дае само сретьан, а не искꙋсан, ямꙋ рѣкао, да я о нѣговима своиствама ни мало не двоумим али овде сретьан быо. Он. не, не, него ви нам покажите защо ви рѣкосте сретьан, и рѣче стаким гласом кандаби готов бuо тꙋтысе. Я. кад то желите ятьꙋ вам казати мое мнѣніе кое може быти достаточно ніе али вытье теме извинити ели я досад нисам добіо баталіе. И тако показао да я небы быо тꙋрком допꙋстіо да они 14 шанцева прекопаю ѿ мора до Днѣпра, и проче, а наипосле рѣкао дабы были тꙋрци и с' дрꙋге стране тог езыка на коим стои Кимбꙋрг град, тек две ладье стопови, као чтосꙋ были у Нѣпрꙋ метꙋли, кажитеми были могли онда козаци у море запливати и тꙋрке и за шанцева за лѣгьа узети и какобы онда могао Сꙋваров из шанцева тꙋрке истерати? размотривши мое рѣчи, после рѣче хоть дꙋрак только нѣкая счастлив бꙋдет.

Проживши 4 мѣсеца у П.-бꙋргꙋ поидьо стрицꙋ но не на Москвꙋ, него на Шклов частію дасе састанем Зоричом, частію небили села стрица мога видио у Витепскои Губерніи. Понеже зими коли ніе могꙋтье пꙋтовати то я продадо мою кибиткꙋ и кꙋпим саꙋнице за 75 Р. Кад из П.-бꙋрга изидо, то пꙋтем све горе, и доле, мислеты наипре, дае тако не равна земля, послѣ дае вѣтр навео тако те е брегове начиніо, кад кои с' прта ми срвнꙋо тосꙋмꙋ кони скоро до ушію упали у снег, я мислим дае тꙋ шанац покраи пꙋта, и у тим мнѣнію пꙋтова николико дана докмисе ніе преглодала рокꙋница, то бы у еловои шꙋми, я посла Стражмештера кои какосе сишао с' прта упаде до грꙋди уснѣг, ясе насмѣя мислеты дае у шанац упао и рекаомꙋ да иде далѣ и он кое како едно 4. 5. коракіи пошао, а снег не дае маны него веты, и тако рѣкао да доиде натраг, и почесмо вѣзати рокꙋницꙋ, утим идьаю николико санки Стражмештер рѣче, садтьꙋ я начинити, заустави саꙋнице, узе ѿ човѣка рокꙋницꙋ из санка, и дадемꙋ нашꙋ преглоданꙋ, бадавасе противіо мꙋжик Солдат много не пита, тꙋсе дакле я освѣсти о снѣгꙋ, и видьо да гди снег ніе

убіен, као по прту, тусе упада, и да само пртом можесе путовати, и она брда и яме нису ѿ навеяна снега, него ѿ санка, кое тако издубили снег, тесу долине тако тесне, да акоби руда была утврдена у брег ударити, зато и санка предни краи такое изкривлѣн, да сасвим натраг гледи, ели дае само крив као код нас тобы и санке у брег удариле; но рокуницесу свезане на груди коня за хам даклесе с' конѣм и дижу и спущаю, ѿтуда се види да к' Посулусу неможе конь ити, а пеши люди свежу себи даске на стопале, да тако запрему много мѣста на снѣгу, и да немогу пропасти. Овим мисе путем приключи едан колегическіи ассесор и тако доидемо у Шклов гдие он познат бьо, ѿ идем к' Зоричу он нас любезно прими, нѣгов двор ніе быо готов, него прама земли обитавао прутъу нѣговога двора даое он начинити кадетскіи штифт за 30. кадета, коие он своим трошком набдио и содржавао. Зорич быо нѣгда милостник Екатарине у всѣм нѣговим обхожденію Hofman, али припознае дае фалио щосе ние хотео Потемкину покорити, коие царицу владао, и тако Зорич из милости изпао. Он е пре 2 мѣсеца дошао из Маџарске, итако многоми казивао о своим путечествію ту почастившисе три дни поидемо далѣ. Села мога стрица видио нисам, ели кога сам питао ниеми знао казати, а зими тражити тешко бы, и тако прошавши Мохилов доидо едну пощу пред Чернигов, на тои пощи бѣда, кадсмо дошли нату пощу было 8 часа у ютру, пощанскіи домови скоро свуда не состоесе ѿ постмеистера него ѿ прости кочияша и писара, кои ніе болы отны, ту мои момци ушли дасе ѿгрію, доклебы запрегли конѣ, до по часа мои хусар изиде, я га питам що непрежу, он рѣче говору и поштовіи дасу коны сад дошли паксу уморни, да се мало ѿморе, добро я чека едан час и више нехотѣвши изити из саунница, дошао послѣ Страшмештер говорящи, Господине ови нехотѣю презати, добро да мало почекамо, и тако проиде и 2 час, послѣ изходящему Страшмештеру рѣко кажіим, ако нетьею они презати, датьемо ми презати, они нехотѣвше, ѿишли мои момци у шталу и почели конѣ изводити, пощарисе скупе свале Стражмештера, и хотѣли туты. но хусар повика, Господине хотье да убію Стражмештера и претрчи санкама истрже саблю, потрча тамо, а я извади пи-

штолѣ, то увидѣвши поштари оставе Стражмештера и разтркашесе, тако ми запрегнувши конѣ, но ниедан ніе хотео терати, заповеди дакле стражмештерꙋ те он оно дѣте кое нас довело до те стаціе мете силом на санке и тако поидемо. Но писар знающи да у Черниговꙋ обтꙋжен бꙋде то он усео на коня и за нама яшио, у Черниговꙋ ни дете ними нисмо знали гдие поштовои двор то сталисмо на пияци, и Стражмештер оде по конѣ, но писар за нами пришедши оде у полицію и обтꙋжи, да нисмо хотели платити поштꙋ, но сами конѣ силом узели, призван я уполицію кажем какое дѣло было, платим тꙋ пощꙋ, и добыем конѣ, ясам искао удовлѣтвореніе противо писара. но незнам есꙋли что учинили, видим да сꙋ га задржали тꙋ. Овое бѣда скоро по сви поща удалѣни ѿ Петрбꙋрга, ели Благородство сваке Гꙋберніе се скꙋпи, и они кꙋпꙋю конѣ, предадꙋ едноме писарꙋ кои записꙋю подорожнꙋ (Marschroute) и заповеди кочияшем кое опет благородство платьа, ако небы толико дошло ѿ платьене поще, кад дакле човек доиде на пощу а видꙋга да ніе солдат, то они нетье да запрегнꙋ, докле човек писарꙋ барем по Рублѣ неда, и ако види доможе више добити то и онда нетье да запрегне и тако на многіи пошта више костꙋю писари него поштовыи кони и то зло что нема човек комꙋсе потꙋжити ибо поште не зависꙋю ѿ гражданске полиціе него ѿ Гꙋберніе, коесе мени догодило 1816 с' оне стране Камениц Подолске, гди поляк едан быо постмаистор, и никако ніе хотео запрегнути, я одо полицаиместерꙋ кое біо у гвардіи, дакле учтлив човек, посла постместерꙋ, но ни на нѣговꙋ рѣч ніе хотео запрегнꙋти, итако таи полицаиместер да обивателске, или Vorspann довести, и тако далѣ отишаосам. У Чернигову такосе почео топити снег, да санке по блатꙋ ишле до Кіева.

Пре Кіева морасе преити преко Днѣпра тꙋе была вода по ледꙋ до членка, я рѣкао кочишꙋ дасе вратимо, но он рѣче небоися, кадсе приближисмо брегꙋ то тамо на едно 3. фата леда небы него чиста вода, я кочишꙋ рѣкао дасе врати, но он опят, рѣче, небоис, и на конѣ викну нꙋ иꙋ и у то магновеніе скочише коны уводꙋ и загнюришесе, и тако послѣ изпливаше, санке нисꙋ потонꙋле, защосꙋ начинѣне као корито

и то кожом пак преко нѣ клобучаром обвіене дакле конись фришкіе извукли, да вода ніе нашла мѣсто куд проити.

У Кіеву дошао токорсе и нѣкіи ходи вирцхаус, и ту као на другіи мѣсти по Россіи гостинца онда ніе было, тусам се забавіо ишао дакле у печерскіи монастыр, коие заиста великіи, и кажу дае кое клирика кое калугера было више ѿ 100, 4 архимандрита, едан владика, и митрополит. Торон тоже велики, и све лежи на брегу Днѣпра доста високим, таи монастыр имаое преко 80 сѣла но Екатерина II. како ѿ другіи, тако и ѿ овога монастира узела села, и метлаи на регуламент, милитарскіи, тако да прост монах има 2 копеике Kreuzer на дан. послѣ нѣсколико варива, брашна, соли, и прочая нуждная, зато само за службе літургіе ѿ люди ако что добіе тим е болѣ ѿ катане, старіи монаси имаду нѣщо више. Ігуман у наиветьем монастиру 300 Р, архимандрит ѿ 500 до 800 Р. на годину и депутат. У овим манастыру има двѣ пещере една Антоніева, а друга Ѳеодосіева. у едноии има 58 а у другои 59 свѣчаца. Ове пещере су гангови до 4 стопе широкіи, тусе силе човѣк нѣколико степени доле пак послѣ иде равно, и едне и с' друге стране начинѣнису гробови гдисе находу тѣлеса, гди коесе сазидане, само едно мало окнаце чрез коесе нища не види у гробу, те свяще зову затворнике, будто би он мртав себе затворіо. Другіи паксу у пространіим гробницама, дасе може доити до свяща и цѣливати, но та тѣлеса сва су увіена, или ушита у свили, говору за то, да кадсу Шведи туда ходили, ондае едан сведскіи официр едноме свяцу ѿкинуо ногу, по ти гангови монах свещом, и другіи люди тоже свѣщу запалюю, и води и каже людма коие кои святац, доведе нас до едне простране гробнице гди на кревету, Britsche, ѿ даске лѣжу 11 тѣлеса едан покраи другог, а дванаисти теке полак ледьма, и едном ногом, а другом ногом на земли. Ту монах каже дасу то были 12 зидара, коису монастыр зидали, и 11 нису узели плату него кад е кои умирао тако дае ту дошао, и до свога друга умрео, и посвѣтіосе, 12-ти примио плату но послѣ дасе разкаяо, и донее новце у монастыр, и отишао у ту гробницу и рѣкао мртвому дасе помакне, и нѣму мѣсто начини и за то, мртвисе помакао, те другу начиніо мѣсто коликое могао полак тѣла

и една ногу нате даске метути, и умре. Отуда нас донео у подземну капелицу заиста доста лѣпу, и богату, ту ѡ олтара на иколико кораки стои Марко до трбуа закопан прекерщеним на груди рукама, у свили увиен, тога люди цѣливаю углаву, кажу да се он жив тако закопао, туе пред ним прекрасна чесма, гди люди пію као святу воду, коя заистае врло добра, то проходивши изишли изпод землѣ и сваки монаха морао даривати. Отуд ишаосам у

Катарине цркву тусе показуе Свята Катарина цѣлокупна, с' прстом малим дротом привязаним говору бо дае незнам тко био ѿгризао, іощ ту има еднога Свяца мумія, опет у другои цркви има тѣло еднога владике, какомисе чини Димитрия ростовског, у стакленим кивоту, заиста таке лепе мумие нисам видио, ибо мue образ тако лѣп жут кандае юче умрео. у парохиалнои цркви видо мртваца лѣжаща сама, запита зачто ту лѣжи сам рѣкоше ми, дае обичаи кад кои умре особливо иоле имущіи да га донесу у цркву и ту стои доклесе погребе, тога датьеу сутра погребсти. Зима будущи нисам много любопитсвовао по Кіеву, токмо тосьми казали да ту биваю велики контракти, т. е. вашари, гди из Полске и другіи предѣла долазе купци, и продающи. Понеже снѣг топио то я у Кіеву продао саунице за 25 Р. и купио опет кибитку, и да небы обилазио то онаи уголь кои онда іоще под полским кралѣм быо путем пресѣкао и из Кіева управо у Шполу дошао, но будущи блато тосам 7 пощанскіи коня великіи дао запрегнути, и цѣо дан едва могао у Мироград доити, кои не ѿстои выше ѿ 3. милѣ ѿ Шполѣ. Умироградu провео време до маия и кадсу путовисе покравили пошаосам на кавкаску линею. Момци коису самном у Россію дошли, нису хотѣли ити самном, на кавкаску ленію, говореты дасу они годину изпунили него да и я пустим дасе врате куты, и тако немогавши ны задржати ѿпустим ы, и тако пренужден бы из стричевог села два дечака узети и обуты. я дакле дао сам децу скупити, ту вриска была ѿ матера, бадавасам ны уговарао да я у катане и не узимам, кадсамсе вратіо из кавкаске линіе едногасам послао куты а еднога самном повео, но и таи у Араду тако се покварио, дасам га морао послѣ годинe отерати. Кола моя сам нашао, ио конѣми бы стриц

ѿвео собом, багажию приносивши, пѹть сам узео преко Кременчѹка, на Бахмѹт, из Кременчѹка ишао едан кѹрир моме стрицѹ и тако сниме пѹтовао, пришевши у Бахмѹт было предподне, онме присовѣтова да идемо Гѹбернаторѹ, кое я учини, и такосе приближисмо едной древеной кѹты заиста хѹда за Гѹбернатора, но и човѣк ніе боли. Дочекао нас у едним отрцаним бекешѹ, на хѹдим жѹтим тѣлѹ, ал се ние видио онда болестан. Тѹ при рѹчкѹ таи човѣк кои тѹ седи гдисѹ Србли поселилисе с' Шевичем и коие знао да сам синовац Генерала тако рѹжно описивао Сbooлѣ, дасѹ грѹби непослѹшніи, и свако зло на ны метавши, дасамсе заиста едва могао задржати да нисам и я то сниме постѹпао, он мисли зар дасѹ Србли као рѹскіи крѣпостныи кои тек дѹшѹ имадѹ, и роблѣ правосѹ. Доста, по рѹчкѹ ми одосмо и доидьемо у Аксаи на Донѹ, коие онда излио быо яко. Тѹе донскіи козака правителство, Генерал порѹчик козачкіи преко мога кѹрира узнао дасам тѹ, и такоме позове на рѹчак. лѣп каменит дом ѿ еднога ката. он е лѣп човѣк и имадьаше лѣпе двѣ чтери, с' коимасам провео поджарен и я ал ионе нѣсколико часа, и он и дѣвоике у козачкіи халина обѹчене но учтливе нѣжне говораю и францѹскіи у коим езыкѹсе радо самном разговарале, зауставляме отац тѹ принотыти, обаче я ѿ кѹрира нисамсе хотео раставити, но тѹ нисмо могли преити преко Дона частію чтое тако разлио да 4 сата требало возити, частію чтое много было превозити солдата и подвоза за воискѹ с' раном и пр. негонас оправе у Таганрог, и тако с' кѹриром заедно одосмо тамо, но и тѹ иста така бѣда, и да ове стране небы быле под командом мога стрица зар нитѹ небыме были превезли, но и тѹсмо 4 сата морали быти наводи такое яко Дон быо излио. У Аксаи іоще казалими да кѹпим хамове ели преко Дона скоро свѹда козаци, коисѹ на форпости, возѹ кѹрире кои дакле хамова немаю, и тако я кѹпи два хама.

Донскіи козацисѹ на подобіе наши граничара, землѣ дакле междѹ нима раздѣлене, тѹ небы было спаия, али пѹтемми показивали тѹ ово тѹ оно село кое е было то овога то онога господара козачког, они босѹ окѹпирали землю за свою марвѹ, послѣ начинили тѹ салаше, к' салашами начинили за

свое слѵге, послѣ довели мало помало іобагье и такосе доста начинило іобагьскіи села и измеждѵ козака.

У Аксаисам видио прве черге калмѵка, ушао сам у еднѵ мало по лѣпшѵ но ништа дрѵго видио нисам него николико кожа овчіи, или козіи на коим спавают, едан тигань, котао, тое сва мобиліа, онисѵ тѵ као цигани код нас украи сѣла обаче обиталища нынасѵ преко Дона, право калмѵцко лице дасѵ они црни као здраво црн циганин, челасѵ поширока, очисѵим врло дѵгѵлясте и не яко ѿворене, нос поширок и плостнат, уста мала дебелима уснама, люди доста высоки до 10 цола преко 5 стопа костѵняви, крѵпніи, тако и жене но мало манѣга возраста, одѣло у люди на глави шеиа наоколо первазна, на челѵ имадѵ свезано парче зелене свиле, или крпе, кою они пѵстѵ наочи сѵнца ради, халинесѵ прочем азіатске, жене имадѵ повиенѵ главѵ, но косе у два кѵрюка оплетене, и у плаветно платно ушивене, и тако собадве стране по прсима до колена и ниже спѵщена, незнам есѵ ли у сваке тако дѵгачке косе, халина на подобіе наши жена безрѵкава, коесѵ и сѵкня и кошѵля, ясам и босе видио. Код Калмѵка кажѵ да богиняви люди ніе было доксе нис. помѣшали с' Рѵсима, но и сад кад кои богинѣ добіе тога оставе, и дадѵ мѵ кобилѵ или две за мѵзенѣ и тога оставе, кад кад сама, и кога ѿ рода. Ови людисѵ монголскога поколенія, имадѵ свои езык, свога верховнога попа кога они Лама зов , каквіим е закон нисам могао узнати, они живѵ измеждѵ Дона и Волге, и црнога мора находящеисе пѵстинѣ, живѵ сконьма и ѿ коня, едѵ конско мясо, млеко, сир, и правѵ ѿ тога питье називаемо кѵмис ѿ когасе и опияѵ, коня говораю да Лама имао 7000 Калмѵци имадѵ много камила, кое тоже употреблявают носити нинѣ черге, едѵ и ѿ ны млеко, сир и месо и тако дрѵгіи кои више, кои манѣ они идѵ доста по близѵ една чета ѿ дрѵге, и кад опасѵ полѣ то идѵ далѣ. Я кадсам ишао 20 Мая, тосѵ они запалили травѵ кояе горила бѵдѵщи велика, и док е една горила то она донѣсе осѵшила и горила. Чергесѵим гди кое повелике до 3 фата широке, окрѵгле, као код нас пастирске кѵласе, начинѣна ѿ цола дрва у накрст преко 3 4 дрѵга, гдисе саставе, тѵе провртена рѵпа, и мѣсто клина кожом скопчана, кад дакле кваре черге тосе скѵпе та дрва коясе сложѵ лѣпо

едно покраи дрѵгіи, и тако метѵ на кола и коня и идѵ далѣ, гди станѵ онде развѵкѵ та дрва и тако начинѵ на ѡкрѵг као дѵвар 4 стопе висок, ѡ тога дѵвара имаде дрѵге мотке до 2 фата дѵге, кое горесѵ повезане. покров и цѣла черга обложенае ѿ клобѵчаре (филца) ѿ 1 фата □, насреди остае оџак, докле ватра гори ѿворен, а кад нема дима они навѵкѵ, и преко тога оџака клобѵчарѵ, тако и на врати, и такое доста топло, ели ветар не може пробити клобѵчаре. Мени кадсам быо у Георгиевской код стрица дошла 2. калмѵцка княза на визитѵ и давалими такѵ чергѵ, кою Генерали російскіи имадѵ, но захвалиосам им, бѫдѵщи да овде остати не хощѵ, а носити у цесарію врлобы скѵпо стало. ибо би требала една цѣла кола натоварити: то дакле поклонили ми лѵк сас стрелама, коисам с' благодареніем приміо. Кажѵ да калмѵка има до 40.000 но даие више отишло из Россіе, зато что Катарина хотѣла и покрстити.

ѿ Дона до донске слободе има до 40 миля, а никвога села него на две до три милѣ изкопани редѵти, кои веты кои мани, у тима има по 20—50 регѵларни пѣшака и 20—50 козака, по едан или два топа, кои стою тѵ за сигѵрность пѵтечествѵющих, ѿ Татара, и тако како се вече приближава то пѵтника непѵщаю из редѵта, нити врло рано, доклесе не врати патрола изполя, или шѵме, тѵ мене дакле мои кѵрир остави и он и нотьом пѵтовао. Ти козаци дакле кѵрире возѵ и дрѵге кои на пощи ходѵ, мени дакле с' мои хамови упрегнѵ 2 коня у рѵдѵ, а за логова хама имао нисам, то они свезаше япѵнџета, и начинише хам, у донской слободи, или селѵ наидѵ хасѵрѵ ѿ лике, тѵ я кѵпим ѿ те бы послѣ хам логовскіи. Но понеже ти кони нисѵ вѵкли у коли, то снима свагда велика бѣда была, коясе мени слѵчила из едног а редѵта, кое на брегѵ быо, солдатими спѵстили лѣпо кола у долинѵ, а кад на брег кони узеше ма преврнѵ кола, да покров, и стражня часть ѿ сандѵка сасвим се изтргла, срчаница пребила, дрвчаници поломили, я незнам каквим чѵдом, ни мени нит' кѵварѵ нит двома слѵгамасе какво зло учинило, него сасвим здрави, и читави остали. Послѣ отишли едни козаци, и ухватили коне, а я посреты као и данашныи дан свагда на пѵт носим штранга, сикирѵ, панте, но у Россіи, и еднѵ осовинѵ свезанѵ за срча-

ницу, парче дрвета, и свердла, тая рекао извадити, а солдати, за час изъвртише срчаницу увезаше, щое было за везанѣ, али ледьа ѿ сандука, была поломлѣна, зато рекао, тесу покров кожни ѿдѣлили ѿ дрва, и свезали натраг, а сандук на коимсам сѣдио опет повежем за таван колскіи, врата нису имали защасе затворити, тосам попреко свезао една с' другіима и тако до Георгіевске путовао іоще 40 миля и више, сретьом небы кише, гдисам долазио у села и вароши тосусе чудили моима колама, и питали каквасу то кола, я каза да идем из П.-бурга, и дае тамо така мода.

У Георгіевску доспѣвши доидо к' стрицу, но он лѣжаше у постели, ибо коньсе превалио на трбуму, и тако убио дамуе крв на пупак ударила, поклоніому бо нѣкіи черкескіи княз лѣпа коня, онга дао оседлати, и метути жвале, и тако седне. татари не зауздавају конѣ жвалама, него трензен, конь дакле, чим стриц зар повукао за каяс, консе дигне упропнице стриц валя дае спао натраг и коня на себе превукао. Ту стриц у приходу моме укорноме прими, незнам защо. Доста он лѣжао, за то време ясам скупіо ѿ инцилира мапе, и начинио мени едну ѿ цѣлога Кауказа, изходио сам у предѣле, мое обиталище было у шатору, но таи шатор имао свои домик, тоест повелики дуварови споля платном, а изнутри зеленом чоіом обложен, два стаклена пенџера, туе была она собица за спаванѣ и сала за ручанѣ, тое све особливом шатром покривено было, лети ту добро было быти, но бѣда, что ту на 20—30 кораки была велика стража, то у зору удара бубан, и солдати пѣваю зар цѣо сат разне пѣсне, и такоме будили врло рано. Стриц е имао доста приличан квартир, сас 3. собе, и великом салом кромѣ тога у особливим зданіама, све ѿ древета, слуге обитавали, и кони были, покраи Георгевске тече кума, над коіом ниже находусе развале ѿ вароши коясе и сад зове Маџари, хотя ту сад мало сѣоцесе находи, мени ово положеніе мѣста дало повод рѣщи дасу Маџари ту обитавали, ибо Историци кажу дасу преко Танаи (Дона) живили и прешли у Европу. Покраи тога туе близу и терек рѣка маџари, кумани, и Тереки (Турци) дасу едного поколенія а знамо, да и Византинскіи историци маџаре турками називали, притом, и цѣла Синтаксис турска, и маџарска еднака, и многе рѣчи имаде ед-

наке у едним као у другим езыкꙋ, н. пр. Арпа, чизма, калпак, и пр. Кꙋмае мала вода и далѣ изгꙋбысе у пескови дасе преконѣ суво прелази, и ямачно незнасе гди утиче у Касписко море. Терек ветьае вода, и утиче у Кашписко море код Кизлара. ѿ Георгевске видꙋсе кавкаске горе као едно бело платно прꙋжено ѿ црнога мора до Кашпискаго, что по нѣмꙋ непрестано снѣг, и преко цели ти снѣговити брда диглосе едно велико брдо као едан пласт у полю, кога Татари зовꙋ шах т. е. цар, а стари звали Erberus на кога зар никосе ніе попео, разве пре 3 године читалосе да Генерал Порꙋчик Еманꙋил Срблин из Вршца дао 100—200 Рꙋбли коибисе попео, и тако послѣ трꙋда многих едан Черкас попеосе и на врхꙋ заденꙋо Рꙋског орла с' крстом. У Кавказꙋ живе около сто феле народа кои разни и закон имадꙋ, над Тереком, кои из кавкаскіи гора изтиче поселѣнія има нѣмачка особливо у Моздохꙋ. ѿ они народа долазилисꙋ многіи стрица мога видити, иниже и договора ради, тꙋсꙋ были Інгꙋшевци, за кое кажꙋ, да вѣрꙋю С. Ілію, и кад се трефи да кое женско гром удари то они свеликим веселіом скачꙋ и радꙋюсе говорящи да С. Ілія узео за женꙋ, и тако метꙋ на кола, и ошибнꙋ волове и кꙋда волови идꙋ то народ за ныма, и гди станꙋ тꙋ погребꙋ. Прочем кажꙋ да на ти снѣговити брди нит снѣг, нит киша пада, и кад се трефи кои горе тосꙋ облаци подныме, и свеселеніем под ногама гледи како севаю мꙋнѣ, и громови пꙋцаю, Laeta serena cacumina montis Olympi, quid nebulae, quid pluviae nescit apex.

Измеждꙋ ови народа Кабардинци, или Черкези былисꙋ у союзꙋ с' Россіани, два нына княза коисꙋ код мога стрица были дошли и кмени у шатор посѣтити ме, на ныма панцир кошꙋлѣ, и ѿ чланка рꙋке до преко лакта една шина лѣпа гвожджьа, коямислꙋжи да подметꙋ рꙋкꙋ, кад бы ког сабліом хотео главꙋ да им сѣче, оба были високи, но нити стас нити образ нити облик лѣп. Онисꙋ имали капꙋ на формꙋ по динѣ срѣзанꙋ позаментом обшивенꙋ, врат гоо, халинѣ на подобіе наши саде атила, или зрины, пояс с' златом у свили, на грꙋди им и едне, и здрꙋге стране, по 6 патрона, имали штримфле беле, и ципеле црне с' црном кожом изцифране, оними поклонили дрꙋгіи лꙋк, с' стрелама. Едан третіи кои е знао и Россискіи скоро свее тꙋ быо у Георгіевской, и самном ходио яти у лагере, онме

учио средом стреляти, и чрез великога упражненія могаосам и я голубана 30 кораки трефити, но он и у лету препелице обарао.

Под стрицом су ту были два оберщера едан Селим Гереакхана татарскога син, а другіи Хираисіа цара Грузинскоі или Георгіевског син, ономсу допустили носити татарске халине, даби тако татарима угодили и себы превукли, и кадсмо ишли с' ниме у едно татарско село, тосу татари на землю падали и коисе могао преближити скут халына любио, у том селу био едан мурза или княз, и господар тога села, комусмо ишли, нѣгова кутьа ѿ плетера улеплѣна са сеном покривена, но у соби имао едан диван врло мале цѣне. Села татарскасу начинѣна у едно велико коло ѿ кутьа под едним покровом оплетене ѿ прутьа, зато тако праву, да у вече у то коло сатераю марву, ели едан ѿ другога краду. Дѣвоике носу црвену шепу, беле халине препасане с' поясом, разне цѣне, гатье црвене и недаюим доста ести, да буду танке. жене еднако обучене као дѣвоике, и наивише црвене халинѣ ѿ памука, кромѣ глава белом крпом покривена, коя натраг двострурко плетена, и пущена до ниже пояса, что девоике танке темсу више жене пуне, обаче све бѣле, и румене натурално, и лѣпши крои лица нежели ногаискіи татара. Та два принца видисе зато послата к' стрицу, да они болѣ могу шпионе примати и шиляти. Снародима тима договарати, и Руссіма превлачити. Т.е био подполковник Прерадович, Генерала, коие из Будима у Росію отишао, сын Он е быо Генерал и незнам чрез кои узрок деградират у просте солдате, едни кажу као солдат дае и кнутом біен быо но послѣ редом опет аванцирао до подполковника, незнам ели далѣ дотерао.

Ясам ходио козачкоме оберщеру Јовному коие имао ту полк униформирати козака на подобіе Улана, коиме лѣпо дочекивао. лагери такосу были урѣждени, дасу стаяли пѣшаци, послѣ баталион ягера, послѣ артилеріа, опет баталион ягера и послѣ тіи козакіи, коису были веть подубоко у шуми, ел ѿ Георгевске до ны было яшити цѣо сат, као код сваке руске регементе тако код овыи козака было свакіи якіи маистера, овису имали, и еднога платирера, кои такое добро знао платирати, да ни у Англіи болѣ не раде. Я яшеты кадсам ишао

Козацима, то морао ити покраи фронта, хоть доста подалеко на 200 коракіи али свити полкіи такоме чествовали, дась свагда на великои стражи изходили, и бубан ударали, као коме Генералу, тек мои стриц е све гледао мене понизити, и натраг метати.

Рѹсси имадѹ едно орѹжіе кое они единорог називаю, тисѹ топови тако начинѣни, да имадѹ камарѹ као авантоп, Mörser, зато изнисе могѹ бацати и бомбаре, и цѣла танета, ишаосам дакле гледати гдисѹ пробирали бомбе да нисѹ покварене, кое свесѹ пѹкле, бомбесѹ быле ѿ 4. *И*. Дрѹгіи пѹтсам быо гдисѹ пробирали, на четири чѹна начинили лѣпога моста на Куми, и т: хот ли видити, можели 1 топ 6 фѹнтови одржати такіи чѹнчича, обаче кадсѹ топ метѹли тое помало почео таи мостич с' 4. чѹнми утонявати, и за едно 5 или мало выше минута скоро сасвим утонѹти почео, и тако топ извѹкли опет набрег, и казали да неможе поднети, ноя стобжискіим капетаном вратившисе, говоріосам да ѿти лагьица начинѣн мост мотытье обдржати топ дасе преведе преко рѣка, защо лагыце те нисѹ ома потонѹле, дакле, докбы оне у водѹ улазиле дотлебы топ надрѹгѹ настѹпио, и првабысе подигла; ако ли и то небы могло, то да мет. лагыцѹ до. лагыце, и онда без сваке сѹмнѣ тьесе моты топ превести; незнам есѹли выше пробирали.

Ясам проводио време у моим шаторѹ, и домикѹ скѹпляюты мапе партикѹларне ѿ Кавказа, и у еднѹ слагати, код Генерал штаба было скоро ѿ свакога брда, долине, рѣке и потока маппе, кое сам соединявао, тако и ѿ Границе моголске, око Яи рѣке. У мои шатор скоро свакіи треты дан доносивали новѹ травѹ, еданпѹтсе пробѹди и учинимисе мои шатор у ватри, толикое бо было много они свѣтлящіи бѹба Johannis Käfer, кое чтосѹ лѣтиле по шаторѹ кое по трави, дасе чинило сама ватра. Притом были преводчикіи или толмачи разныи езыка то я снима то из еднога то из другога езыка рѣчи записивао, татарске наи више у граматикіи тѹрскои умеща бѹдѹчи да много имадѹ сходныи меѓдѹ собом. Жалим что све нисам писао могобы за граматикѹ многіи езыка означити. Био тѹ тоже щаб лѣкар нѣмец коимее частіо с' наиболым токаиским вином коесам я мога живота піо, яга запита ѿкѹда нѣмѹ тако вино,

онми рѣче, дае царица у апотеку дала за болѣстне солдате, али вели, дае он у друштву скоро све попіо, а солдатима дае ондашнѣ вино чихир, Татарибо тако зову вино, али заиста ніе ни болѣ ѿ онога, кога мы овде зовемо чингир, тоест кадсе вино изцеди, и шаитуе, пак послѣсе наспе воде преко комине гди стои по 9. 10. дана паксе послѣ кад мало прими кислоту, и мирис ѿ віна оносе оточи, и піе, лети врло е добро елсе човѣк скоро неможе опити.

Кроме вина у долинама око потока кавкаскіи роде смокве, нар ябуке, бресква и пр. овощіе кое натура производи, ели у то време баща рѣткае ствар была. Око Кизлара роди и пиринч, кога фунта была 2 копеике или краицаре, тако и капра роди, защо Кавказ лѣжи под 40 градом.

Зверова у Каукаву имаде Риссова, леопарда, хіене, и пр. за ело има елена, срна, дивіи свиня, зецова, с' едне и с' друге стране Дона у полю има една звер кою зову Бабак, тае као код нас псето Mopsel тако исто има главу, тѣло толико, и жутгасту длаку, живи као текуница у рупи, она изиде из рупе и звиждне као човѣк, а какосе човѣк нѣму окрене он викне бабак и удье у рупу. Ясам с' едним изгубио выше ѿ сата дабига могао упушкати, нота звер нигдами ніе изишла на ону рупу, у коюе ушла, него за легы, или на страни, како изиде ома звиждне какосе човек хотье дамусе окрене она ома у рупу, и тако послѣ пркоса дугога оставим е. Дасу два или три пушкаша ондабы е зар могли упушкати. Кажу и видисе дае врло дебела звѣр. Птица, лѣштака, фаидова, Auerhahn, по полю фазана, тетреба, дивіи кокошію, дивіи патака, коесу тако црвене, као царске фарбе црвена чоя, ясамсе старао пре ближити да убіем но нисам могао, яребица, ове козаци хватаю с' кобылом тоесть платном растегнутом као конь, кои ону у руку узму и држу пред собом идущи тамо гди чую или виду яребице, но наипре разтегну предьу као крила, на 30, или выше, манѣ коракіи, та крила стою на тротьошник, усредисе скупе, тус прегьа сасвим наокруг плетена, и на 3. 4. обручa паоколо разширена, дакле козак иде к' яребыцама, и тако гледи даи окрене да оне между ти крили уиду, послѣ све кобилку тураюты док не утера у мрежу ѿ прегье, ѿкуда веть излѣтити не могу, он онда баци кобылку и скупи предьу, и узме

с' яребицама на легьа, и тако цѣлосе ято скоро у еданпѫт ухвати зато онии соле у бѫре као морѫнѫ тако на дально продаю. Яребыце такосѫ глѫпе, да оне платно оно држѫ за правѫ кобылѫ и тако чекаю да човека у ногѫ клюю. По поляни и ясам видио елена пасеты, а кадсам ишао преко они поляна ѿ Дона до Ставрополя толико дропалясам поупѫшкао, наивише женки, оне бо такосѫ близѫ чекале, на 10—20 кораки, пак дасѫсе кола приближивала а онесе спѫсте у траву, кое я нисам знао защо, но еданпѫт ускорисмо доити, и тѫ наидемо пилиће полѣтарце, и тако я старѫ дроплю нисам ни хотео убыяти, но сидемсе с' момци, и пилитье хватамо а дроплю манемо да ѿлети, пресам по пет по 6 упѫшкавао на дан, а могаосам и выше, но бѫдѫчы врѫтына нисѫсе могле држати, затосам и покланяо козакма коисѫме возили и на пикети были. У Донѫ има риба коесѫ тако као харинге, и таком множином двапѫт у години долазе; има іоще и на подобіе шанчитьа, кое таком множином идѫ, тои хватаю и сѫше и множина кола разносѫ по царствѫ на продаи. Кроме тога морѫне, есетре, шарца, или младице, кечиге и пр. ѿ кои многіи хаивар праве, и свитке, ѿ кои фѫнта коштѫе 30. 40. к. А рака мога вѣка выше нисам видио, тѫсе продаю по 30—40 за к. тѫ стою пластиты ѿ ны на брегѫ, и теке извадѫ им беле очи, и тако бацѫ опет у Дон, ил останѫ на брегѫ, ти узме тко хоще.

Мени сви говорили защо мене Стриц не узме за адютанта, први бо адютант быо Маіор, а дрѫга два капетана, дакле мѣсто еднога ѿ ови могобиме узети, ясамсе то и надао, но стриц умѣсто дабысе старао мене произвѣсти, то он мене све угнѣтавао и чем мене дрѫгіи више почитовали то он све унизавао, на примѣр при асталѫ кад е он болѣстан быо официри мене метьали да пресидирам, кое я хотео нисам особливо кад е было штаб официра, или Генерала, но они мене силом метьали у президиум, то стрицѫ ніе было по волы, мене укоравао, и у свачемѫ свое омрзеніе показивао, то я сам оставіо сасвим нѣгов астал, и ишао рѫчати код еднога оберщера пешачкога Павлова, кои тоже ніе быо у милости код мога стрица, а с' дрѫге стране молиосам капетана артилеріе, коиміе оправіо кола, тое стриц све знао, но ніе хотео ме питати, дакле видио сам да он рад да я идем ѿ нѣга. Я уз-

рок томе нисам знао кроме мислио, да нотьна кукавица, нѣгова подложница, кояе имала двое дѣце, какоми казивали друге слуге ѿ шталмаистера, с' кимсе држала, но стриц мислио даи он начиніо, она валя дамуе и ноть и даню кукала боетысе да стриц мене не учини наслѣдником како мее и звао и искао ѿ мога отца, но кадсам дошао у нову Србію то кажем другоме стрицу Оберщеру, да не знам защо Генералсе на мене срдио, зато я ѿлазим. Он ми рѣче: да е нѣму доказано, да кадсам я быо у П.-бургу, дасам противо нѣга царици дао Інщанцію итужіосе да он безбожну свою дѣцу уводи у фамилію. Я то нисам нигда ни сневао, ибо бывши юриста знаосам да свакіи може своим имѣніем чинити что хотье, нит е было нуждно да мени остави него дае мене упутио и произвео у капетана као щое могао примившиме за адютанта, тобия могао живити без нѣгове помоты, ели онда се мени очи отворише и прогледа те кабале, дакле мисліосам може дае кои именом моим то и радіо, ели было четворо коисусе бояли чрез мене изгубити чтосусе надали: 1-о Стриц Лазар оберщер, кои имао онда 3 сина и две ктери, 2-о подложница, кояе имала едног сина и едну чтер, 3-о Маіор Игнатіе Станкович кое быо у великои милости код стрица, он е сновци стричеви упраляо, и надао се послѣ смерти стрица быти тутор дечіи као щое и было, и упропастіо дете, 4-о Майор Островскіи први адютант кои такожде быо у милости и коисе с' Станковичем слизао и чтер за жену узео, ови дакле свису могли ту Інщанцію измислити, илити заиста именом моим дати, ели свисусе бояли чрез мене изгубити. Я дакле неналазившисе у нужди трпити како ми кола буду готова то я почео тражити кочиша кога кадсам нашао, ома дао довести мое конѣ из ергеле, и отидем стрицу опращатисе, он нитмее питао защо идем, нит міе говоріо да останем, но кад е было, да сутра дан ѿлазим томи пошлѣ 2000 Р. у Сребру, кое я нисам много почитовао, елисам имао више ѿ 100 дуката такоби могао дома доити, и тако я мѣсеца Септемврія опростисе и подьо, но на прву штацію гдисам конѣ ѿмарао, стиже курир списмом ѿ адютанта, да я дадем 12 пари ножева, коесам из Мирограда понео, и коесам я опет хотео Петру Маноиловичу ондашнѣму адютанту дати, будучи дасу нѣму у есап дати были. Таи по-

стѕпак стрица такоме огорчио, дасам я адютантѕ писао да он мое писмо стрицѕ покаже, дае мени врло жао, да Стриц за толико време чтосам я био код нѣга те ножеве ніе искао него мене пѕстіо снима ити, пак сад с' пѕта ище, дакле мене пред свѣтом крадливца да показѕе да ако заповѣди ятьѕ мѕ послати и дате Рѕблѣ, и едан козачкіи серсам с' мало сребра окован. ели я честь мою више држим нежели све богатство, затотьѕ до сѕтра чекати на овои штаціи, акомѕе жао что міе дао даму повратим. но стриц мѣсто тога пошлѣми заповѣст на сва мѣста, даме по 2 козака ѿ стаціе до стаціе сигѕрности мое ради до Дона проводьаю, и тако я мои пѕт продѕживао, пѕтем наивише сам убио грлице, и понео собом сланине, и пиринча 50 Ф. и стрицми дао сѕхаре еднѕ малѕ вретыцѕ ѿ прилике мало више ѿ по вике и сотимсамсе наи више раніо имаосам бо собом мои котао, и кастролѕ у коимасам кѕвао.

До Ставрополя никаквога припятствія имао нисам, тѕсам узео мое козаке и као око 4 часа по подне пошао далѣ, текем щосам изишао из вароши, тѕ видим 2. козака трчати без капе коее мени сѕмнително было, тако я еднога ѿ мои козака оправы да пита защо они тако трчѕ, он оде и доведе обадва, яи запита Рѣбата, т. е. момци что вы тако трчите. Они: О Господине дошли татари и ѿвелинам 13. дѕша кое жене, кое дѣце. Я: ѿкѕд, они ето тамо из шѕме не версте (500 фати) одавде. Я: како то може быти, каде кордон границе до 100 врсти одавде, алагер е опет ѿ 8000 люди тѕ. Они: Господине из пред фронта на 50—60 кораки скоросѕ уграбили. Томіе за чѕдо было, я ѿпѕсти доведене козаке, и стано мислити хотьѕли далѣ ити, ели мораосам кроз шѕмѕ пѕтовати, али опет сам есапио татари валя дасѕ с' отима женама и дѣцама гледали утеты и нетьесе тѕда забавити, дрѕго пѕт добар а кадсам на пощи ишао, кои врло тераю чиниломисе, да село ніе далеко, и тако датю за видика тамо приспѣти, но преваріосамсе, у шѕми почеосе сѕтон хватати, али измеждѕ дрва опазимо на 50—60 кораки дефилирати едно 30. люди на коны. Я запита мое козаке каквисѕ то люди. Они: незнамо, чинѕсе дасѕ Татари. Я: чтотьемо сад, они что заповѣдате. Ясам почео размишлявати, акосѕ татари тотье ме ил убити, ил у робство

ѿнети, а я волим жив небыти него роб. Зато запита козаке есѹлиим пѹни карабини, они нисѹ, я напѹните. Кочишѹ заповѣди да утера кола у тршлѣ, дасе ома приближити не могѹ татари, мое двое лакаичитье метем пред асе ſ том заповѣстьѹ, да едан држи готове патроне у рѹци, дрѹгіи, да како я избацим пѹшкѹ омае напѹни, тако и кочишѹ заповѣдим. Ясам имао 3. пѹшке 2. ѿ две цѣви, и 2 пиштоля, дакле 7 цѣви и козаци 2 карабина тое 9 дакле ясам есапио да я могѹ 18 свалити докбысе они приближили, а гди толико паднѹ илсе яко ранѹ дрѹгіи изгѹбе кѹраж, доксмо мы тѹ стаяли и нас у позитѹрѹ метѹли, тосѹ и они 30. стали и у нас гледали, ал кад погледасмо на дрѹгѹ странѹ а оно опет едно 15 дрѹгіи коньцасе показаше, но помисли я садсам свршио, и на 30 е безумныи кѹраж ударити акамоли на 45, зато посла еднога ѿ мои козака дасе кроз тршлѣ прокраде, и да види, каквисѹ они люди, но мало по час, онисе кренѹше, и мои козак додье и рѣче: Господине я незнам есѹли прави татари, илисѹ козаци обучени у татарске халинѣ идѹщыи тражити татаре, али доста дасѹ у татарскіи халына и отишлисѹ, незнам илсѹсе бояли видѣвши дасмо пѹшке с'готовили пасѹсе бояли пуцнявинѣ, и тако да из лагера тамо не дотрчѹ, или щоим бы доста дасѹ отишли. Докле мы то разгледьавасмо, смрчесе, мѣсеца нема но ведро было. Я нисамсе смео ома креньти, незнающи есѹли Татари были, и есѹли отишли, и тако тѹ зар едан сат проседио, и видѣвши дасе нитко непоказѹе тако далѣ пошао, и былое поноты кадсам стигао у село Московкое. Али тѹ затворена капия с' брклячом, ели овдесѹ сва села великим шанцом обкопана да татари нотьѹ усело не удьѹ, ели хотя да имадѹ Рѹсси дѹплован кордон на границы кѹбаня, тосе опет знадѹ Татари подкрасти, и идѹ робити люде и марвѹ, дакле стража на капіи, докле отишао официрѹ, док е ключ донео, ветсе и зора указивала, и тако я тѹ остао дрѹгіи дан до подне и ѿморивао и раньивао конѣ кои скоро 12 сати нисѹ ница ели и тако мыслѣты, да донское село ніе далеко поидем на подне мислеты опет и у Донскои поранити конѣ, ели послѣ на 40 миля до Аксаи нема села, али и тѹсамсе задоцнио, мислеты даніе далѣ ѿ 2 сата, и тако замркао, ща дакле радити, мислиосам дасам заблѹдио но тѹ у полю видѣвши пластове сена,

стадо под едан пласт, и тѫ приноты, уютрѫ кад се пробѫди и сванѫ а нас видосмо баш код села на едно 100 кораки.

Из Донске до Аксаи нища примѣтити немам но само дасам стао у поляни, пѫстио коњѣ пасти кои видим да едно велико лиштѣ радо едѫ, то лиштье на подобіе незавиенога кѫпѫса велико, и натѫ формѫ, я омириса оно мирисаше на рен, дакле почеосам копати, но тое тако дебело стабло, да има до 1½ стопе у окрѫг, и сва она своиства коя наш рен, нисам имао с' чим изкопати а быобы донео собом; заборавиосам казати да у Георгевской видиосам краставаца коих окрѫг има до 12—14 палца а дѫжина до пол дрѫге стопе. Као с'ове стране Дона у полю много тѫлипана, тако има преко Дона много прекрасныи, и великіи Hahnen-Kampf цветья.

И тако проходивши тѫ пѫстиню стигао у Аксаи, гдисе превезао преко Дона и тако остави Азію, и доидьо у Европѫ, Дон тѫ ніе разлио као наипре на две или више милѣ него био у брегови, и ніе шири нег Дѫнав код Пожѫна или іоще маны, идѫщи из Азіе по десним брегѫ Дона видѫсе виногради с' оне стране Аксаи по едним брегѫ. Донци правѫ Аѫспрѫх и бѣли, и црвени, да нит наш Токаискіи, ни менешкіи ніе боли. Они кажѫ дае лоза іоще за време Елисавете царице донешена из мацарске, было тако или не али вина имадѫ врло добра.

Из Аксаи пролазио козачке землѣ гди онда веħ было довольно лѣпи спаискіи села, и тако прошао кроз села запорошкіи козака, мислеты да знадѫ да сам синовац Генерала, коие ны покоріо и уничтожіо, незнам какобы прошао, у едним селѫ запита кадсам излазіо из села, гдисе два пѫта раздѣлюю, кѫда иде оваи пѫт, он ѿговори: кѫд хощеш. Я: я хощѫ у Екатеринослав, Он можеш, Я а у Цариград. Он можеш и тамо. Я видѣвши дае едан гѫрсѫз окара га, и поидо далѣ, и тако доидо у Кременчѫк, тѫ на пазарѫ наидо стрица оберщера, я тѫ кѫпи бѣли лисица, и сѫри кожа ѿ яганяца, заисто скѫпо, ели за еднѫ кожѫ даосам 10—20 Р. сребернi, коесѫ онда имале 25 копеике лажію, но немного послѣ дошла заповѣст ѿ царице, да акоби тко лажію узимао да добие 200 кнѫта, и пошлѣ се у Сибир, и доксам я іоще у Россіи быо, чѫосам дасѫ

три трговца тв каштигв претрпили и Рвблѣ у Банкнота у своіои цѣни остале.

Из Кременчвка са стрицом отишли у нѣгово село Александровкв, гдисам размишлявао хотьвли ити под Очаков гдие Потемкин быо приствпіо, но опет смисли да;небы прокопсао, елбы мислили дасам валяо тобыме стриц био примио за адютанта, акобы казивао на примѣр ща е узрок, тобы стрицв нанео негодованіе, кое заистасам и чво ѿ Петра Стояновича коие послѣ двѣ године быо код стрица, дамве Потемкин говорио: како вы Петр Аврамович ни еднога ѿ ваши два племеника (синовца) хороши молодца не задержали у себя, стриц дасе стим извинявао говореты, они имадв добра у Маџарской, коя оставити нисв хотели; но то да стрицв нисв веровали лако можемо мислити, менисв совѣтовали многи да идем Потемкинв, дабиме он цѣло произвео у капетана ако не у маіора, елбо доктори код Россіана у оно време имались Маіорскіи чин, притом заслвге стричеве бы биле у призрѣнію, даклесе рѣшим ити натраг у Маџарскв есапеты кадмее Г. Ныцки изходивша изшколе хотео секретаром учинити, тѣмтье вѣроятніе саде учинити и тако ове 2000 Сребернe Рвблѣ предам стрицв Лазарв, и узмем ѿ нѣга писмо дамисе ти новци изнѣговога тала предадв, коие имао у Визешу и Кевермешв. Послѣ пребытія ѿ недѣлѣ дана оправисе на пвт но стриц хотеое мене пратити, и тако отиднемо сви у вече Генерал Порвчикв Чорби таств стричевом, тв пренотыли, свтра дан рвчамо, Чорба с' цѣлом квтьом и стриц своими отидемо на вечерв к' Хорватв Генералв, и овде као свуда мвзика и бал быо, тв опет пренотымо и свтра дан рвчамо, пак по подне отидемо нѣкоемв Дими сцѣлом Хорватовом квтьом, где опет вечерасмо играсмо, и свтра дан рвчасмо, ѿ квда опет диминасе квтьа нама преключи, и одосмо опет подполковникв Станковичв, где вечерасмо и играсмо и опет нѣговасе квтьа нама прелюби, и тако одосмо дрвгоме Хорватв маіорв, тв нас было гостію 94 персоне, и 96 коня, имаое газда ща ранити. Тв пренотысмо две ноты где играсмо и частисмосе, и у ютрв опростимсе с' свима, и благодарим нима затв любов и угощенѣ, и тако я подьем у Мироград, и гости свакіи своіои квты. У Мироградв предам найманѣ щосам имао ѿ стрица Генерала, и

тако с' богом сва сретья коюсамсе надао чрез стрица учинити, кабале поквариле све, стрицбы морао бити мало осторожныи, а я мало више марлыв за слвжбв россискв, но я знаюты свое способности и обещаня Графа Њицкога мислиосам доити на готово. И тако подьем дрвгим пвтем нежели коим сам дошао у Россію, то есть на Умань, тв быо едан Срблин маіор код тамошнѣ, онме позвао на вечерв, и тв имао два детета крѣпостна коисв у великв нѣкв гитарв ударали и ирали козачкіи, тако да я ни пре ни послѣ тога таке фигвре нитако лѣпо играти видио нисам, хотеосам еднога кvпити за 100 двката но маіорми послѣ рѣче: Господине, немоите новце трошити, ели код вас крепосни люди нема, онтье ѿ вас отити, пага нетѣте выше добити, Я види истинв тв, но жалостносам оставіо, доидем на квартир спавати, кад свтра дан да подьем ал' мога кочиша нема, дакле или побѣгао, или понеже дае брадат быо, дакле извѣстан Москаль дагасв Рвсси узели и натраг превели преко границе, дакле я с' оним дерчетом локаем подьем, али тв у Уманю освань снѣг, из Уманѣ пре Бара прошао, тв были нѣкіи россіискіи солдати, у вирцавз гдисам стао быо, доидье едан стражаместер, с' едним солдатом, ище ѿ чифвтина ракіе, оваи оклевао дати, боетысе да нетьедв платити, но опет наговори се теим даде, кад попише а они с' богом, ище жид новце за ракію, али ови на нѣга повикаше: ща ебы твою мать, жид, захвали, дати честь учинисмо тесмо дошли к' тебы пити ракію, и тако ѿидв, сирома жид вели: видите Господине, что ми ѿ ови люди трпимо.

На Тарнополю прешаосам границв, но тв бѣда Поляк дошао к' колма и запита немамли что ѿщасе платья армиція? Я рекао немам и тако мене пропvсти, предьо преко моста у нашв границв нитко пред мене не изиде, и тако я далѣ ишао, но далѣко извароши трчи едан шваба по блатв и викаше замном, я стадо и мои Швабасе обрцнv на мене защо я нисам стао да он мене визитира. Я твоя двжност была изити пред колма а не седити у крчми и тако у непрестаном порчію уведеме под еднv швпv и тражио поколи. Ясе уплаши кад он поче пипати гди ледьа стою у коли гдисам я имао николико кожица ѿ плаветни или сври яганаца, но он ніе примѣтіо, и тако не имаюты ща узети, узме ми лvк и стреле,

кинѹ, едне нове ципеле, и тако багателе, но хармицар пощеніи быо говореты, я видим да ове ствари нисѹ подложне хармиціи, али бѹдѹчи латов, или Überreiter dringt да задржим, то я ѿ свое власти немогѹ вам дати, но кад додьете у Лемберг, высе потѹжите код Гѹберніе, я знам датьевамсе дати натраг, и тако онми да рѹчак, а я нѣмѹ дѹкат, и отидем. Кад стигнем у Лемберг отидем Хофратѹ, коие быо над хармиціама, он човѣк врло учтлив бы, и на мою молбѹ да заповѣсть, коюсам я искао датьѹе послати на моим трошкѹ у Тарнополь, но он рѣче то неможе быти, ели та хармиціа стои под Бродском хармиціом. Я вы можете и Бродскои явити, дасте управо на Тарнопольскѹ писали, кое он и учини, и я надьем жида и пошлѣм га на пощи у Тарнопол, али таи шпасме коштовао 35 дѹката, кое поща кое чивѹтин. Истина дае овде с' едне стране добро что жиди овде названи фактори свашта човекѹ нати могѹ тѹми они и кочиша ома нашли, водилиме разнима дѣвоикама, коимасе я истина ползовао нисам, негосам кѹріозан быо знати какосе овде живи. Хофрат видѣвши те ствари рѣче: Опростите Господине давамсе та незгода учинила, ели свѹда неможемо имати учтливе люде, но междѹ тѣм он ме звао у геселшафт у вече, говорѣты да има овде една хофраткиня моя Landsmanka коятье тоже тѹ быти, ова госпа былае Доктора Перзе чти, у Бѹдимѹ дѣвоиком уздисала замном, мени на квартир долазила, и сретьнѹ себе држала акосам я ню, и она мене могла полюбити, а овде илсе уплашила да небысе издала, ил се понела, али любезно ніесе самном разговарала, него како щосам смотрио невесело гледала гди се дрѹге госпе самном разговарале. Тѹме молио Хофрат дабыим показао какосе натеже лѹк, и пѹща стрела, я им показа, и дадо ныма да они затегнѹ, пробиралое ны николико али нисѹ могли, то я запием, послѣ дами кажем какосе пѹща, и да ударим у врата, я рѣкао, Господине ако немате клѣще у кѹты, тотье стрела остати у врати, он мисляше дамѹе дѹгачка сала, да нетье тако уты дѹбоко, я дакле узе стрелѹ ѿ 4 тьошка, и пробіем врата дае скоро сва стрела прошла кроз даскѹ, и тако без клѣштасе силом извѹкла, тои сили свисѹсе чѹдили, али Хофратѹ ѻстадоше врата пробиена. Проживши тѹ 4 дна доксам мое ствари добыо, подьем из Лемберга. но све по снѣгѹ, особливо из Дѹкле,

предѣм у мађарскꙋ, но не на Бартвꙋ него на стронков, доидем у крчмꙋ по доцне утерам кола под шопрꙋ. собе особливе небы, него с' чивꙋтином крчмаром, али тꙋ едно мало дѣте бы непрестано плачꙋще, тако, дасам я хотя зима била волио изити инаколи спавати, но нотьꙋ великій снѣг с' ветром био кое навеяо на мене, да едва уютрꙋсам могао бꙋндꙋ дигнꙋти, но опетсам барем спавао, кое у соби небисам могао. У Уихелю обрадоваосамсе на пияци дасам дошао у свою землю, тꙋ бо бяше хлѣб бѣли на пияци тꙋ сланина, тꙋ колачи и пр. и помисли благословена земля моя. ѿ тꙋда сврнꙋо у Патак да видим колегиум, зданіе доста велико, али као свако обще запꙋщено, не оправлѣно, тогата доста, и дрꙋгіи дьака, послѣ чрез Токаи Дебрецин доидо у Арад, тꙋ не заста ни отца ни матер, ни сестрꙋ сви были побегли ѿ Тꙋрака ѹплашени, коисꙋ прешли были дꙋнав преко Мехадие дошли до Лꙋгоша гдие была тако воиска наша уплашена, да нотьом и сам Јосиф ніе знао кꙋда бѣжи, говорꙋ да тако близꙋ тꙋрци нисꙋ ни дошли него Власси побꙋнили, дабы могли робити зато Јосиф заповедио гдисе кои надье с' крадени ствари дасе обеси, и тако дасꙋ вешала была ѿ логоша до дꙋнава. Дрꙋгіи опет Тꙋрци прешли код Панчева и прешли Томашевац, гди изрядныи капетан Радивоевич погинꙋо, намѣщен бывши са шицари на чистим полю.

(Свршиће се.)

О ЗАГОНЕЦИ.

I.

Шта је загонетка. Подлог загонеци. Начин и врсте. Народне и школске загонетке. Сродство загонетке.

Загонетка је задаћа да се погоди нешто, што се таји и крије, па само се погде што и то околишки каже или покаже, или само пита, и по томе мора онај, ко тражи, да нађе, шта је. Као кад ко узме на се образину, маску, да га не познају, ко је; или као оно деца, кад повезаним очима једно друго диркају, и стану да погоди које: тако је и загонетка нешто замумуљено, да се лако не позна шта је, а опет вири и дражи на погађање, права чувида.

Предмет или подлог загонеци може да буде свака позната ствар или радња, или ових име. Обично се узима ствар или радња познатија и из ближе околине, или ових име, ако је згодно, пак се начини задаћа за погађање загонетке.

У главноме су два начина, како се ове задаће начине: или се оно, што се задаје, загонетски опише или упореди, или се за оно загонетски пита, и по томе је само две врсте задаћа: оно су загонетке, ово питалице; а како је подлог загонеци ствар, или име, то је и двојаких загонетака и питалица: ако је подлог сама ствар, то су народне загонетке и питалице, ако име, то су школске.

У питалици само се пита за ону ствар, што је узета за подлог, али се пита највише загонетски:

Где је зло добро? Која је глава без мозга?

Шта је у ватри мокро, а у води суво?

Шта се боље види у мраку, него на дану?

Питалица је простији, па ваљда и старији облик ових задаћа. Њих је и више, и има их озбиљних и научних, има привидно безазлених, а има и с подметаљком, за шалу и за смеј, па има и које задиркују и пецају.

Права загонетка је некакав крњав опис или упоређење оне ствари, што је узета за подлог:

Два лончића, четир заклопчића,

Два се мртва побише, трећег жива родише,

Бела њива, црно семе, мудра глава која сеје.

Овде је подлог ствар или радња, а не име. Ове су задаће лепшег облика, и сложене су и изложене лепше, него у питалицама. Овях је више озбиљних, мање за шалу, а што су за шалу, те су дволичне, па има их, што се оно у нас каже и пресланих или претилих.

У школској или ђачкој загонеци и питалици није подлог ствар ни радња, него ових име:

Биљка је, па средом лечи, а целином трује. (Млечика)

Биљка је, али без прва три (гласа или писмена) први по оцу старешина ти.

Како се напише Азија с три писмена?

Од које планине, кад се срце измене, први господар остане?

У овим загонеткама и питалицама име се описује или за њ пита.

Још се предузимају с именима чинови, и онда се одабирају онака имена, с којима се да што више и разноличнијих чинова чинити, па по разлици тих различне су и ове школске загонетке и питалице.

Чинови предузимљу се с гласовима, писменима, од оних за подлог узетих имена, (логогрифи); или са слоговима тих имена, (шараде); или са целокупним речима и изрецима.

Чинови с гласовима различни су:

или се на замишљену реч додаје по који глас, спред, страг, или у среди, а да изађе друга реч и значај: лав, глава; рад град, зграда;

или се од замишљене речи изоставља који глас: глава, лав; зграда, град, рад,

или се који глас измене: лек, лик, лок, лук;

или се гласови тако преместе, да изађу друге речи или имена: мати, мита, тима:

или се разместе писмена по неком одређеном облику, као у она 4×4 четвораста окна, загонетски квадрати, који су данас више него игда у обичају, и има их у сваком забавном листу;

или се гласови од замишљене речи саставе у различне друге речи: од д р у г а, гар, дар, рад, дуг, дуга, руга, и др.

Исто тако су различни чинови са слоговима, па и са целим речима и изрецима. За ове загонетке, најзгодније су речи сложене, било од згодних слогова или целих речи: голуб, Богдан, Београд, Нови Сад, тако, да се од сваке поле да начинити засебна, а од целине опет засебна загонетка;

или се одберу речи онаке, од које кад сѐ слогови као и гласови страг считавају, изађу друге речи, (анаграми): Сава Васа, као и бор и роб, сат и тас, чам и мач;

или се узму речи, које читане одостраг остају исте као и спред (палиндроми) боб, кук, око, Ана, Ада, невен, ратар

или се одостраг считавају само слогови, или речи у цело па има их у латинаца сложених по 14 речи и два стиха, у којима стоје сви гласови, писмена, страг считани у истом реду као и спред. Наши ђаци још нису заселили, да начине и српску коју, те немам ни примера да наведем.

Међу ове загонетке спадају и оне, у којима је подлог реч од више значења, с акцентом или без овог, (хомониме) дуга на небу и дуга на бурету, коса на глави и коса за кошење траве, пара из човека или од воде и пара новац.

Овамо спадају и оне загонетке где се задате речи протуставке погађају, (антитезе) протуставице, те од зломрза изађе доброљуб, од белопољца, црногорац, од ружних вода лепавина, и др.

Овамо долазе и оне загонетке, којих се писмена или слогови разместе као оно озго у загонетским квадратима на 8×8 или на више онаких окана, што се поређају у вид крста, звезде, цркве и др. и онда се по неком реду траже решења, као на оних 8×8 окана шаха по пољима од коњичких скокова.

Овамо спадају и оне загонетке, где се речи тако сложе да ако се само писарски знакови преместе, а оно добију изреке са свим друго значење. Оваке беху у старих Грка неке оракулске изреке.

Ових школских или ђачких загонетака има и по школским предметима: граматичких, земљописних историчких, природословних и других, по узетом подлогу из граматике земљописа историје, природописа и др. које у нешто имају и својих особина

Од граматичких има их, у којима је подлог или облик од писмена или глас:

које је писмо најтрбушастије?

које писмо коње и волове заустави или врати?

или се узме за подлог овај или онај писарски знак, и то: овог облик или његов значај;

или је задаћа у томе, да се додатком једног гласа истера реч на други род, а са свим други значај: девер и деверика, Земун и земуница, кос и коса, и др. каквих је пуно у овогодишњем календару Зимзелену.

Овамо спада и она ђачка игра, где један замисли неку реч или име, па каже од ње само први или само последњи гласић, или ако је реч од једног слога, њен самоглас, ако ли је од више слогова, њен први или последњи слог, и по томе морају други да нађу, шта је замислио.

Има даље загонетака бројевских или рачунских, од појединих бројева или од целокупних рачуна, то су рачунске или аритметичке:

Како се напише десетица једним знаком?

Који бројеви исто значе, ако их и одостраг читаш?

Како се начини да на 20 додато 1 није 21 него 19?

Како се начини да од 30 узето 777, остане 333?

Како се начини да је 2×10 више од 1000?

Како се начини да пола од 18 није 9 него 1?

У кога је четврт пола, а пола цело?

Који бројеви једно исто изнесу, ако се саберу или умноже? и др.

Исто овако има загонетака геометријских.

Даље има загонетака музичарских. Ове се саставе од оних знакова, што их употребљују музичари.

Има загонетака од слика, ребуси, где се у сликама представе целе пословице и приче, па све оне речи стоје изложене по реду у сликама.

Свију ових загонетака има чистих, а има и помешаних, особито ребуса, те уђе међу слике по која писменима исписана реч, или само неки слог или глас, и уђе по нека цифра, бројка, или музичарски знак, како већ где треба, да се представи оно, што је на реду у замишљеној изреци, пословици или причи.

Има даље загонетака мимичких, представљачких, где се задаћа мимички представи и по томе мора да се реши, као оно на позорницама пантомимске представе

Тако има дакле загонетака од свакојаких видова, и биће их све више; јер све што год може да буде задаћа за решавање, може да буде и загонетка; и не знам, како већ нема и оних сликарских, да се на пакарадној или маскираној слици стави у правом облику само но једна од значајних цртица од оне за подлог узете ствари: животиње, биља и друге, па да се по тој црти решава задаћа. Ове би ђацима у природословним струкама, а особито неким немарљивим и на природу непазећим цртачима и везиљама биле врло корисне; јер би верније по природи оно правиле, што им треба.

Остаје још да се наведе и сродство загонетке.

Загонетка је сродна с пословицом, те тако има и пословичких загонетака, где је подлог пословица, као и у некој питалици и ребусу.

Исто тако је сродна загонетка и с причом, анекдотом; отуда има и анекдотских загонетака, у анекдоти или причи.

Загонетка је сродна и с натписом, епиграмом, и многи натпис претвори се у загонетку чим се наслов збрише, или изостави реч, којом сувише вири.

Тако је сродна загонетка и с другим песничким облицима: с баладом, с дидактичком и символичком песмом, те има загонетака и у баладама и у дидактичким и символичким песмама, међу којима је једна од најлепших она у пророштву Језекијпу, гл. 17. о оној орлушини из Вавилона, што оно одвуче Израиљ у ропство.

То су главнији облици у загонетке.

II.

Својства у загонетке. Замумуљеност. Контраст. Сличност и склад. Начини за ово, и оцена.

Прегледавши главније облике у загонеци, да видимо и главнија својства њезина.

Поглавита су својства у загонеци замумуљеност и контраст.

Замумуљеност, — или кријење, да је не познају, па претварање чак и у противно од оног, што је, — окретање наличја, — извртање — што се каже коже наопако, — подметање и изнашање свакојаких и противних ликова и образина, — једном речи замумуљеност, тако је битно својство у загонетке, да без тога није загонетка. Само с тога човек загонетку и воли и тражи, јер га баш оно, што се крије, навлачи и дражи; и што се шта већма као тајна држи, или што је шта лепше замумуљено, то га већма мами. Та само за човека и има загонетака на свету, само он је и рад да све дозна: така му је нарав. Шта више, таки је, да оно и поштује, што му се крије. Стари Оракули су били за то мили, што су се крили, и за то су их људи уважавали, што су из оног прекривала одговоре своје онако давали, да су се различно могли тумачити, у чему је требало онолико разума, да се схвате, као ума, да се ставе. Можда је то била тежња и мисирских ијероглифа и црквених тајана. Све што човек незна, замумуљено му је, и загонетка му је, док не позна, не само свет, и овог постанак, развиће простор и границе, него и јајце, и још така загонетка, да се највеће старомисирске мудрице узалуд измучише, да дознају, шта је пре било, јаје или кокош, — кад без кокоши није јајета, а без јајета није кокоши. Та човек је сам себи највећа загонетка још од прастарих времена, и све од оног доба мучи се да себе позна: дођемо на свет, и одемо, а не знамо ништа ни о почетку ни о свршетку свом; не знамо ни оно, што држимо да знамо: познајемо живце и мозак, али где је то још од осећања, а камо ли од мисли и воље? Човек је данашњим мудрицама, који држе да је мозак душа, још већа загонетка него онима пре, што држаху, да је човек дух станујући у телу, а тело и мозак да је оклоп и алат му. Тако му је још и данас све замумуљено: тело маска, човек чувида.

Ова замумуљеност или кријење удешава се у загонеци према томе, како се при задавању загонетке који од јачих или слабијих знакова од замишљене ствари изнесе, открије, те и ваће задаћа лакша или тежа за погађање. Што је теже погодити задаћу, то се сме замишљена ствар наближе описати и пустити да већма и да на више страна вири; а што је лакше

погодити, то да мање вири, и да је већма и вештије прекривена, замумуљена, друкче није загонетка.

Ово сакривање бива на различне начине. Загонетка је чувида, те слободно јој је, како год зна, да заведе и да вара погађача, да је неби лако познао. По томе се она ствар или необично изрече, или необично представи: необичним именом и речима или необичним упоређењем; само се иште, да је ово што то складно подлогу; тако је јеж бременција, петибор шака човек, бан и цар и господар, месец чобан и рогоња, и др.;

или се представи крњаво: истури се само једна страна, или један крај и крајичак од замишљене ствари, али знаковит: од војака крај од бајонета, од животиње њушка и стопа, гдегде и реп, од тице кљун и канџе, од рибе пераја, од биљака лист, и др;

или се као у неком упоређењу набрајају ствари једна за другом, што су у нечем налик на ону, што је узета за подлог, те као да се крије за њих, и вири иза покривала час једним час другим крајем, што је истоветан као и у оних сродница, тако, да се не зна, јели она, или је која од сродница њезиних што извирује:

Буба плази буба није, роге има козле није, самар носи, кљусе није.

Водом плови риба није, крила има тица није.

Попом га зову, а поп није, златом сјаје, злато није.

Светли се свећа није, огањ лије огањ није, злата вреди, злато није.

Напред виле, натраг ражањ, а у среди бадањ.

Напред шило, натраг вило, озго мантија, оздо артија.

Напред шило натраг срп, озго буре, оздо струг.

Или се набрајају својства од ствари међу које спада и она, што је узета за подлог загонеци, па као и у предневеденим примерима или се искључи, што није, или и не искључи:

Бело је сир није, репато је миш није, со лиже во није.

Зелено је јед није, пера има тица није, нокте има мачка није.

Пали а није паприка, пече а није ватра, боде а није драча.

Бело ко снег, слатко ко мед.

Као жица танко, ко змија витко, пуца ко пушка, ује ко вашка.

Многа загонетка буде у мах готова, чим се с простог описа збрише наслов, име, као што је наведено о натпису.

Има загонетке па се усуди те као да збаци образину и покривало и као да се покаже гола, изреком каже оно име, које таји и крије, али тако, да погаћач и не види, и не помисли на то, него тражећи бог зна куд залута:

Ам ти вељу, ам ти кажем, ам ти нећеш погодити.

Нити мисли нити збори, само ти се каже.

Табанато танато, и на врху гранато.

Тига ја, тига ти, тига нећеш погодити.

Тако може и да подмете име, да погађач мисли, то је, а оно није ни близу.

Уме загонетка и да се улуди, па мислиш да бенета и ћаска, а она ради с разлогом, па само подмеће ћаскалице, да је лако не познају.

Вериге чевериге, саме се сковале, саме расковале.

Два пера витопера и четири чокотала и четири роготала.

Залета лета, закрета крета, за коло мандало.

Озго телдос (или толдос) оздо телдос, и у среди мићивалдос телдос.

Сендели бендели на брду стоји, сунце га грије, тама га бије, ништа му није.

Шик бик воду пије, али шије не превије.

Тако има још и других начина, како се задаћа прекрије, да се лако не позна, али се свакад иште да испод образине вири, и да је што то складна с подлогом.

Не ваља загонетка ни ако је са свим скривена:

Приспи чаре на мигаре, на пање декање, на сење дупоре;

ни ако са свим вири:

Дању ме неће, а ноћу крај свеће, мене сви мећу, да бришем свећу;

а никако, ако нема складности с подлогом; насупрот, што је лепше замумуљена, а вири, и што је цела слика појетичнија, то је и лепша загонетка, та лепа игра и играчка оштроумља.

Друго је битно својство у загонетке контраст, противност.

Контраст као и парадоксон изведе се, кад се супротне представе једна уз другу ставе: сува вода, хладна ватра, видна

или бела помрчина, жив мртвац, и др. Контраст чини загонетку дражљивом и драстичном. Контрастом је загонетка живља и несташнија те лепша, и већма у очи пада, чисто виче и вуче човека да је види. Контрастом је загонетка међу умним изводима сасвим особити род, као несташни дечко међу мирним девојкама, или спорим старцима, стовраг, који све дражи на живост, и вија на рад и на игру:

Живи спаваше, мртви викаше, живи скочише, мртвима одоше.

Заклато одрто иде кући певајући.

Кад се отвори, онда је затворено, а кад се затвори, онда је отворено.

Месо поједох, а чорбу о клин обесих.

На оном свету коси, а на овом пласти.

Споља месо, а унутри кошуља.

Чељад похватах, а кућа кроз прозор утече.

Па што је ових контрастних представа више, и што се оштроумније изнађу, у јачу опреку сведу и јасније искажу, а све скупа у леп меснички облик сложи, тим је лепша та лепа чувида загонетка.

То су оба поглавита својства у загонетке.

Уз то ваља још да су и речи у загонетке сложене лепо као симетрички и хармонички, те да се лепо таласају при изговору и да слично звоне

Беле челе па тле селе, огањ паде њих не стаде.

Бисер се моми низ лице рони, ко зна да каже, што мому боли.

Вијоје поји, на копљу стоји, да није вијоја, не би било никога.

Гвоздено мече уз поље тече, за њим се меће јуначко плеће.

Жарице се зажариле, у поље се настаниле, а под собом пс спалиле.

Златни ступци воду заступише, отуд ловци зеца натераше, зец утече, ловци изгинуше.

Паде буре с тавана, разасу се све до дна, сто бачвара не може, да га више сложе.

Ћићер паћићер на глави му калопер, кадгод ћићер клизне, он све мртве дигне.

У нашег солдата дудук од злата, ко год му приступи, дудук му пољуби.

Црно мече пољем тече, где'год клече, право рече.

Слично изречена загонетка далеко је лепша и милија; а загонеци сличност дати у толико је лакше, што у њу подноси свакојака реч, како је год уме да смисли, у чему наша загонетка чудновату слободу има.

Залолота лота, са висока плота, далеко се чуло, у незнану земљу.

Три четири ходитеља, пети шести бодитеља, седми осми поклопиш, и девети завртиш.

Четир четирка, и два летирка и над њима ерек, надигао перек.

У осталом морам навести, да сличност није битна ствар у загонеци што се и по томе види, јер је многа загонетка напусти са свим, исто онако, као што пређе и сваку меру од слободе у слогу, размеру и стиху. Рекао бих да је не вежу песнички закони, што не би смело бити, нити је лепо, али загонеци се опрашта, као оно детету, које још не зна за законе. Па с тога није ни чудо, што је у многој загонеци исто као и оно у дечијим цртежима пуно крњавости од обликова, каквих више нигде није. Има многа загонетка па није баш никаква ни слика, ни опис, и нема баш ништа ни замумуљености, ни контраста, ни сличности, него стоји као неки заметак, чекајући вештата, да је прихвати, и да јој облик и рухо од праве загонетке даде.

Још има међу нашим народним загонеткама и таких, које су рђаво запамћене и записане, из којих је по неки стих испао, или цела половина изгубила се, пак је онако осакаћена и крњава предавањем и невештим допуњивањем изашла још гора наказа, и само с тога живи накарадом по људима, од уста до уста идући, што се у њој нешто сличности сачувало. Те загонетке ваљало би вештаци да прихвате, да допуне и да исправе, како би боље оживиле.

Најпосле има их, па и међу пецалицама, доскочицама и пошалицама, — бар тако се мени чини — недотупавних и тако празних, да онако загонетати значи управо ћаскати и бенетати.

То је узрок, те нека загонетка изгуби сву вредност, чим се открије, као оно нека чувида, кад је свуку или кад јој образину скину; али има их и дивних, које тек онда лепше сијну, и миле постану, кад се открију и познају; а то су оне с одабраним па у лепу и складну целину сложеним речима и изрецима уз одабран предмет и вештачки замишљај. Ове се и најрадије памте и казују, и иду од уста до уста, и прелазе у друге народе свуд миле и драге и једва дочекане, и стоје као благо целог човечанства и стојаће до века, до века људе мило забављајући и ум оштрећи.

Овим смо у кратко прешли и оцену загонетке.

III.

Користи од загонетке: забава, оштрење пажње и сећања, досетљивости, разума и ума, буђење и одгајање моћи уображања и дара песништва особито у деце.

О користи загонетке има се много рећи.

Да је загонетка врло згодна за забаву, познато је. Сваки зна, како она већ заморено друштво чисто новом снагом задахне, а боље него ма која друга игра забави и разгали младо и старо, дружину и самца, разбије друге мисли и све на се навуче, па и опом, ко не стане баш за њом. Загонетка је, како је већ речено, међу умним изводима као несташни дечак међу дремалицама и спавалицама, стовраг који све дражи на умну игру, и улива живост у све, вија и уморене још на рад.

Загонетка напреже пажњу, и примора човека да код сваке речи, слога, гласа и знака њезина застане да види, да није онде сакривена тајна.

Загонетка напреже сећање, те преметне у глави погађача све знање, и убрзи све мисли, пак се ужурбају и лете слике и прилике по глави, и збија се сродно уједно, пак се појмови одбирају испоређају и омерају са задаћом, док се не нађе. Нема лепшега средства за вежбање у мишљењу од решавања загонетака.

Како је загонетка плод досетљивости и оштроумља, тако

те снаге и у погађачима потеже, па их дражи и вија изазивљући их, да се огледају с њом, и да се оснаже на њој. Особито контрастом тера на упоређивање и комбинацију, те овим развија још већма моћ мишљења, него што слогом и сличношћу памет гаји.

Решавање загонетке далеко је лепша, пријатнија и слободнија умна гимнастика, него што је рачунање, и боље развија моћ мишљења него ма које друго вежбање мисли, нити више има овако жива умна саморада, као што је решавање загонетке.

Решавање загонетке научи човека бити својим знањем увек будан, сабран, смотрен, спреман, чиме се најбоље избистре мисли разум и ум; отуда се и држи загонетка за представника умља, која га не само открива и издаје него и буди изазива и снажи. Загонетка је прави будилац овог и извођач и вежбач. Други су умни изводи само обогаћачи, само товари туђега умља, што само слабој и лењој души годе. Други умни изводи свладавају човека, па их мора да пушта на се и да их трпи. Код других је човек само уживалац, а то је пола патник, а код загонетке жив радилац, те и уживање је много слађе.

Не пролази код загонетке ни осећање на празно, него лепе загонетке образују и кус и друге естетичке и моралне осећаје, којих год се дотакне.

Па како загонетка оживи и моћ уображења, ову творну снагу песништва, то тим ускупа, а уз ону код речи о сличности наведену слободу њезину у речи и стиху, осмели и ону човеку урођену песничку жилу, и као што загонетка пре него друго што побуди на песништво, тако се у загонетке и боље огледа песнички дух у појединих људи, и у целог народа, јер је загонетка она врста песништва, у којој се песнички дух и оштроумље најлакше изрази, те и позна, и по загонеци ће се најбоље моћи оценити, док се само све прибере, шта који народ у томе најлепшег има, и док се узможе оно једно с другим испоредити.

Најпосле није ни она шала и смеј, што их неке загонетке изводе без користи, ако су само у границама смерности и нарaвствености.

Забава дакле, дражење на умни саморад, вежбање и оштрење мишљења и вијање на брзину и хитрину у томе, па из-

вођење бистро-оштро и хитро-умља, то је већ свако за се голема добит, а да шта све скупа. Па може ли се више тражити и од оних највећих, а камо ли од оваких малих умотворина.

Из тога се уједно и то види, да је загонетка од највеће користи за децу. Загонетка у зрелих људи мање снажи, више издаје умље, а у деце га и у млађих буди и развија; те за ове и вреди више, и јесте право дечије песништво, речју, слогом, сличношћу, описом и упоређењем. Оном краткошћу и сличношћу баш управо је за ону детињу слабију моћ схваћања и памћења. Контрастом и живошћу слика таман је за ону детињу слабију моћ представљања и за онај слабији разум, као и за оно тупље унутарње детиње осећање. Па онако и нема згодније за развиће душе по загонетку од детиње, ни за децу лепше забаве од загонетке, која ум развија. С тога онако деца и воле загонетку: од сна устаће, гладна и жедна слушаће ову радије још, него оне љубимце своје басну и причу, и учиниће оном за љубав све, ко обећа загонетке задавати. То нека имају на уму сви, који се с децом баве и нека се деце ради користе тим.

Још ваља знати, да преко загонетке нема згоднијег средства да се наведу деца, да се оним слабим умним моћима својим усуде и на теже задаће. На загонеци играјући осмеле се, па слободније наилазе и пређу са ових малих и кратких лепих и намамљивих заплета на веће па и на највеће и најтеже.

За то сви, који деце имају, особито они па дому, да што више пазе загонетку и да се послуже њом, и то не од шале, него у пуном озбиљу, не кад кад, него сваки дан редовно задавајући загонетке и вешто их при решавању изводећи, — ал' на ово ћемо још доћи, — а овде има још да се наведе, да загонетка све оне умне моћи, које у деци буди и у старцима подржава, особито моћ представљања, а тим и ону песничку жилу и умну млађаност подржава. За то је загонетка и за старије људе корисна и спада међу средства, која подмлађују ум, што су они, природније живећи, па и природније осећајући, људи старих времена боље и већма осећали, него ми данас.

То су главније користи од загонетака, а још даље користи видићемо у речи о историји загонетке.

IV.

Историја загонетке. Загонетка у старих Грка, Мисираца, Јевреја, Арапа и других. Загонетка као кушање оштроумља. Загонетка у библији. Порекло неких наших загонетака.

Људи старијих векова много јаче су увиђали и осећали корист од загонетке него ми данас, па онако је задавање и решавање загонетке била још од прастарих времена мила забава у народа као и у царева. Сви песници и најмудрији људи радо се бавише загонетком и смишљаше загонетке.

Они стари умни и мудри Грци држаше загонетку за једно од првих средстава, којим се ум изоштрава, те онако сваком приликом употребише загонетку. Задавање и решавање загонетке била је особито мила забава о празницима, свечаностима и славама, у сватовима и па частима. То је била умна зачина код трпезе, да, као што Омир вели, ужива и ум, а не само бураг, које лепо описује Плутарх у гозби оних седам дивомудрица грчких.

Решавање загонетке била је свакидашња забава за царским трпезама, где су у загонеци решавана најважнија питања из философије и из државних знања. Па који су за царским, као и за грађанским трпезама умели најлепших загонетака задавати или их решавати, они беху славл.ени и уздизани; а који нису умели да реше, кад на њих ред долажаше, мораху да истрпе одређене казне, које опет беху тако смишљене, да оног застиђиваху, а то су, које изводише оштроумље. Тако се у старих Грка систематски и готово рећи насилице истеривало оштроумље; па и било га је више него ма у којега другог народа.

Колико је загонетка у старих Грка уважена била најлепше сведочи она прича о цару Едипу, који из ништа и непознат добија цареву сестру за жену и постаје царем, за то, што разреши загонетку сфингину, оног чудовишта, с оном лепом девојачком главом и прсима, а телом тигра и репом и крилима аждаје, грифа. То чудовиште посла, расрђена на Тивљане, богомајка Хера, да расчупа свакога, ко задату загонетку не реши. Па кад оно Сфинга, заседнув у планини више Тиве ником проћи не даде, него све расчупа, па и царева сина,

јер несу умели задатих загонетака решити, онда тивски цар Креон обећа ономе, ко Сфингу разрешењем загонетке надвлада, дати своју сестру лепу Јокасту за жену и предати му по себи круну и престо. То изврши Едип, ком Сфинга зададе ону староставну загонетку:

„Које је оно створење, што јутром ходи на четир, у подне на две, а у вече на три ноге, једина међу животињом, што мења вид хода, и баш онда је најслабија на ногама, кад је на највише ногу, а најчвршћа онда, кад на најмање ногу ходи?"

Кад Едип погоди, да је то човек, који дететом пузи на четири, а у старости помаже се штапом као трећом ногом, застиђена Сфинга стрмоглави се у ону планинску јазбину и нестаде је, а Едип опростивши Тивљане доби Јокасту и круну.

Језгро је ове приче награда оштроумља, које чудовишта свлађује и царства задобија.

Тој Сфинзи сличне су и оне старије мисирске Сфинге представљене оним горостасним чудовиштима, што их држаше пред вратима од цркава као мистичке чуваре светих вероисповедних тајана и као символе тадашње свенадмашне свештеничке мудрости, па и снаге.

Тако беше и она замумуљена слика у Сајису у Мисиру с оним знаменитим натписом:

„Ја сам оно што је било, и што ће бити, под чије покривало нико није завирио, а плод је видело."

Слична тој старо грчкој причи о Едипу је и она прича о китајском цару Алтоуму, који нема сина, да му преда престо и круну, него јединицу лепу ћерцу Турандоту, коју просе цареви и краљеви са све четир стране света, а она, да би добила најмудријега, који ће земљи честит господар и владар бити, задаје просиоцима загонетке под улогом главе свакога, ко не реши; где као и код тивске Сфинге многи главу изгубише, док не дође астракански царевић млади Калаф, који највреднији беше, да добије Турандоту.

Тако је и наша прича о доскочљивој девојци. Оца њеног осудише на смрт, а млади цар га помилова под условом, да реши задаћу, а то беше: „Да отера на вашар цареве овце, и да донесе новце и да дотера овце." Њега девојка научи: да отера

овце, и да их на вашару да остриђи, на вуну да прода и да прими новце, и дотера овце. Кад дочу цар, да га је томе ћи научила, а он заповеди, да му та дође, али ни обучена, ни необучена, ни у кошуљи ни без кошуље, ни пешке ни на коњу, ни путем ни странпутице, ни с ловом ни без лова; а девојка се свуче, па од главе до пете умота се густо у рибарску пређу, и узјаше мазгу, и држећи се жице куда руда иде, и понесав два жива зеца собом и кошуљу на крилу шијући дође пред царев двор. Кад јавише цару, да је ту, и да је решила задаћу, поплашен царе, да није каква вештица, заповеди да пусте бесне керове на њу; али она пусти зечеве, те одоше керови за зечевима, а сама собом стаде пред цара, и опчини цара својом лепотом и зачином лепоте смерношћу, и цар је узе за жену, под условом, само у његова суђења да се немеша, јер ће је отпустити. А кад после неку отмицу правије пресуди царица него цар, и цар по задатој речи мораде да је одпусти, остави јој једну жељу; а она заиска, да из царева двора, у ком беше најсрећнија, једно понесе, што воли нада све, и кад јој ово допустише, а она узе успавана цара собом у кола и оде, са чега је пробуђени цар још већма заволи и она остаде царицом.

Ово је лепша премаслика оној грчкој о Едипу. И овде је језгро награда оштроумља, којим девојка цара задобије и царицом постаје.

Оваких прича има и у других народа, да цареви на смрт осуђеним кривцима живот праштаху под условом, ако задату загонетку реше, које за то чињаху, да би оштроумне главе сачували, а за будале не марише, ако ће баш до једне нестати са света.

Загонетком служише се дакле и за кушање оштроумља, како већ видесмо у причи о Турандоти.

У такој намери задаје и Самсон загонетку у библији (Судије 14, 14) па и она Савска царица лепа Балка, најмудрија и најлепша од жена, која сама најлепших загонетака задавати и решавати умијаше, долази у Јерусалим мудром Соломону, да види, и онај божански храм, што га Соломон баш доврши, и да својим загонеткама окуша мудрог Соломона, чија се мудрост на све стране света беше прогласила, којој га на-

учи мудри Натан, од малена му ум оштрећи загонеткама. А кад Соломон све Балкине загонетке разреши, и она се увери да мудрост његова превазилази све гласове разнесене о њему онда предавши богате дарове (Библ. I. цареви гл. 10) што их собом донесе, благосиљајући Соломона и све што је његово, враћа се кући презадовољна, што је Соломона видела и познала.

Тако куша и Соломон тирског цара Ирама у опкладу и то за велике суме новаца, задајући загонетке, и на решавање иштући. Тако шаљу мисирски цареви добивене у опкладу загонетке грчким мудрицама, да помогну решити: цар Амасис Грку Бијасу, ону главу, што се има да да на жртву, по што се из ње извади онај део, што је најгори и најбољи, из које Бијас ножем језик извади, и главу Амасису поврати, те овај опкладу доби. Тако доби исти и другу опкладу од етиопскога цара, кад му зададе, да море испије, па ако реши, да ће му дати многе градове; ако не реши, све ће му пограничне градове отети; те поплашен слабији Амасис брже поручи по Бијаса, а овај му отпоручи, да поздрави етиопског цара, нека он на часак задржи све реке и изворе, што своје воде у море левају, док он међу тим море испије.

Тако беше и у старих Јевреја забављање са загонеткама знак мудрости (Сирах гл. 39, 3.)

С тога уђоше загонетке и у законске и у свете књиге, па има их и у Библији на више места, између којих је цела гл. 30, од оне најлепше старозаветске књиге, у причама Соломоновим, сама загонетка и треба само да се стави у питалице.

Које је троје чудесно а четврто неразумљиво?

И које је троје несито, а четврто никад не каже, да му је доста?

И које троје узнемири сву земљу, а четврто ни која земља поднети не може?

И које је четворо на земљи најмање, а мудрије од мудрица?

Али није загонетка само старим Грцима и Јеврејима била мила, него и у осталих источних, а после и у других народа цареви и најмудрији људи радо су се забављали смишљањем

и задавањем загонетака. Па онако их има дивних и у Персијанаца и у Турака и других источних народа, а право оташтво загонетке је Арапска. У Арапа је и највише и најлепших загонетака и код Арапа су и у највећем уважењу. Ал' и нема нигде ни јаче бујности уображења, ни јаче дрскости слика, ни јаче краткоће и скупоће речи, него у Арапа, а баш то и јесте за загонетке.

Од тих источних загонетака прешло их је за цело и к нама. Ова загонетка:

„Оде старац у шуму, да он лови живину, што улови то остави, а нелов кући донесе жив,“

очевидно је од оне старогрчке анекдотске загонетке, кад оно слепи Омир низ обалу мора идући наиђе на рибарчад, што се бискаху, па чув да нешто говоре, запита, шта раде, и они му одговорише: ловимо, да шта би, али што уловимо, то убијемо и у воду бацимо, а што не уловимо, то ћемо онако живо кући понети. На које се Омир намршти и мало замисли, па онда насмеја и даље оде.

Тако ће их бити још и више, које грчког, а које и арапског и турског порекла, само док се скупе и узмогу испоредити.

Толико сам морао и о историји загонетке навести, а сад да се вратимо на задавање загонетака и на поступак с њима.

V.

Забављање са загонеткама. Како се изводи умље. Загонетка у школи и код куће. Одкуда да се настаче загонетке. Смишљање загонетака, и збирке од загонетака.

Да се дође до свију предневедених користи од загонетака ваља у обичај узети сваком приликом задавати загонетке и радо се забављати њима. Неразвија се оштроумље у деце ни у народа, ако се тек кад што куцне око тога. Као рачуном, тако и загонетком морају се деца сваки дан веџбати, док им се ум изоштри. То је услов. Свакидашње веџбање изведе вештака и хитраца како ручног, тако и умног. Нестоји оно, што се каже: да је загонетка заслада, шећерак, па само је кадкад

ваља задавати деци, само засладити и намамити, а не преситити ни отужити, ма да се у потврду тог наводи: да се шареним јајима пеби радовала деца, кад би их свакй дан било и да су лешњици и ораси зато слађи о божићу, што није сваки дан божић. Нису загонетке ни ораси ни лешњици, нити је ико у стању да загонеткама децу пресити и претовари. Напред видесмо, шта све деца за љубав зегонетака чине, с тога је са свим погрешно мњење само кад што задавати деци загонетке Не кад што, него кад год је можно; онда ће користи бити

Знам и гледао сам школску децу, како их и на крају школских часова, кад се школским предметима заморе, опет загонетка чисто разгали. Поспана деца одмах скоче, чим учитељ викне: загонетка.

Сви учитељи, који су покушавали, знају, да деца боље запамте диктат загонетку, него и мудру изреку, и правије напишу загонетку него изреку; јер их загонетка већма дражи и приморава на пажњу; те честити учитељи сваки дан при отпусту деце задају мањој деци по једну загонетку, да имају и код куће шта мислити, а већој кажу подлоге и упуте, да сами смишљају загонетке и као задаћу донесу.

Исто тако је прилика и код куће забављати се загонеткама не само зими, у оним дугим вечерима, све до поклада, где готово никаква посла нема, него и друкче. Овде опет наводим за узор оне старе и мудре Грке, праоце од школа и бистроумља, како се радо при трпези забављаху загонеткама и ону реч Омирову, којом хоће, да код трпезе ужива и ум, а не само бураг. Нека све старешине домаће, који се радују оштроумљу своје деце, то па уму имају и нека оних лепих прилика не пропуштају.

Овде долазимо па питање: Одкуда толике загонетке да се настаче? Одговор је: Смишљај их сам, колико требаш. А какав је то посао смишљати загонетке, ево нека сваки види.

Ко год зна, да је сваки опис, ма од које ствари или радње загонетка, чим се не каже име од те ствари или радње, и да је свака слика загонетка, чим се сакрије потпис, и ко год зна, да је загонетка то боља, што је крњавији опис: онда ће мало њих држати, да је тешко одмах с ногу, колико коме треба смислити загонетака.

Ко даље зна, да је све на свету човеку загонетка, не само оно што не зна, него и што зна, чим се оно сакрије, па се позове, да погоди шта је; онда не може нико ни о томе доћи у забуну, шта да узме за подлог или предмет загонетци. Ако би их ко и за мудрице и за свезналице смишљао, опет има пуно предмета. Та ми стојимо међу самим загонеткама. Све око нас је загонетка, како је већ у речи о замумуљености наведено, и само треба да се изложи речима.

Још ко мало узпази на оно, што је о својствима загонетке речено, или ко само неколико од познатијих загонетака добро разгледа, па сам себе запита: како ли је у овој или оној загонеци прекривена, како ли изложена тајна; тај ће у свако доба и на сваком месту сам умети од сваке познате ствари задаћу смислити и у различном је облику давати, и биће му посао тим лакши, што буде ствари познатије и нужније и из ближе околине за подлог узимао.

Сав терет овог искања у томе је, да се човек осмели на ово смишљање и задавање, па одмах ће сви моћи и једно другом и деци загонетке задавати и задавањем ум будити и оштрити.

Што се тиче песничког облика у загонетке речено је већ, да то није битна ствар. Песнички је облик у загонетке само рухо, а језгра је задаћа, и ово није као у лутке, где више вреди рухо; него је као у живог детета и у несташка, на којем рухо мало вреди. Па кад је вежбање умних спага цел загонеци, то нека је и задавање загонетке главна ствар сваком; за то да нико не одмахне, нити напусти задавања због тога, што не уме загонеци да песничког руха да; јер то би значило због љуске побацити језгро, због кошуље дете. За то не треба пропуштати прилике, него задавати, и за тим бити, да задавање тих простих и крњавих описа, слика и упоређења постане обичај и потреба, па онда је све добивено, што се овим да. Само онда ће бити живљег развића оштроумљу, кад буде задавање загонетке и упућивање на решавање загонетке свакидашња радња и храна душе, у школи и код куће, онако, као што је по више пута на дан јело свакидашње храњење и снажење телу.

Још ће онај од домаћих старешина, као и од учитеља најбоље у овој ствари урадити, ко учини и упути старију децу,

да сама смишљају загонетке, па да их једно другом задају; а бистријој деци не треба много у томе упутства. Уз то ваља још знати, да је деци важно, што се старијима чини ситница, и што би старијима било ћаскање, за децу је оштрење мишљења и ума. Ко ово учини, радоваће се слушајући децу и чисто ће гледати, како у њима очигледно оштроумље расте и јача.

Најпосле има у нас и скупљених загонетака у листовима и у календарима, а и у засебним збиркама, и ваља само поучити децу, како ће се с њима служити, а то је: да не узму одгонетљаје читати; јер ко одмах узме па и то чита, тај више нема од загонетке никакве користи. Таке су загонетке откривене чувиде, за које нико више не мари; таке су загонетке љуске без језгре, и онда је само још од оног руха нешто вредности. За децу имају загонетке само онда вредности, кад сама деца нађу одгонетљаје, а како то да буде, то ћемо изложити у поступку са загонеткама.

VI.

Поступак са загонетком и правила при решавању за задаваче, погађаче и читаче.

Поступак са загонетком, то је најважнији рад с њом, ако хоћемо све оне користи, како су напред обележене.

У начину поступања са загонетком има чудних назора у учитеља. Једни држе, да за оне загонетке, које су заједно с одгонетљајима печатане, не треба никаквих правила; а други нису задовољни ни с дебелим књигама од правила; јер не само да за сваки онај вид од загонетака постављају башка правила, него неће ни оне, које у исту врсту спадају, да једним правилима пређу, нити им је довољно, да само по неколико од обичних загонетака и питалица узму за пример, и да избележе поступак; него би за сваку башка правила да излажу, те зађу у вечити никад несвршени посао, а око мртве деце. Па како су опет ови вештији од оних, то је чудо и покор, како су ствар отештали, која се да свршити олакше, а са истом оном користи. Гледао сам и немачке учитеље и читао по њиховим књи-

гама, па чини ми се, да нема горе смишљена средства убити у деци вољу на загонетку, него онако цепидлачити око њих; оно ми долази, као кад би старци узели да управљају децу у игри. Тешко деци и игри. Деца се имају упутити на игру, а онда нека се сваки старији што даље чисти од њих, особито оним мудровањима својим у дечијој игри.

Обилазећи дакле засад та ситнија и ситничарска правила, за која овде ни места није, навешћу само неколико главних правила о поступку са загонетком, а на та ситнија можда ћу други пут доспети.

Међу овима је прво и најважније правило: ни пошто загонетку открити; јер загонетку без погађања открити, значи убити је, па убити и сву корист од ње. Ако и има у многој загонеци тако лепе науке, да је велики добитак, што пре дознати оно, опет је откриће без тражења најнедотупавнији рад са загонетком. Чим се открије, одмах је утучена, као и она Сфинкга и свака чувида, и онда је пропао и умни рад, а тим и корист од загонетке за оног, пред ким се то учини, што је већа штета, него опамо добит. Све уживање и сласт и корист од загонетака је у тражењу, у оној умној забави и радњи око ње, а не у открићу и у познању. За то не̑ открити је ни најтупљим погађачима, него према њиховим умовима изводити их, да̇ сами нађу. Само у томе је она умна гимнастика, па и развијање и снажење умних моћи; а што је то извођење пажљивије, то је знак вештијег задавача и васпитача.

У речи о извођењу погађача наводим за пример ону ђачку загонетску игру, где по погодби један од њих замисли коју хоће ствар с дома или из врта, с поља или из шуме, из земље, воде, ваздуха или с неба, па каже само први глас од имена оне ствари, а погађачи траже по томе. Ако би се сви изређали, а не би погодили, онда им каже на ближе. Ако је ствар с дома, је ли у соби или у кујни, на тавану или у подруму, у кошари или на дворцу. Ако ни сад не би погодили, он им још ближе каже, је ли оно живо или не, па и ода шта је и друго, док не нађу. То се још с лепшим успехом чини и код загонетке, особито код народне загонетке, где је баш та околност места од велике важности, тако, да се с додатком места, много допуни, што по гдекојој недостаје. Већина на-

ших народних загонетака постала је онде на месту, где је и ствар, коју крије, те с тога се и морало више на то ићи, да се сакрије, него да се више знакова изнесе, јер да се то учинило, не би била загонетка. Кад би се уз наше загонетке могло на место решења ставити место, где се она у загонеци сакривена ствар налази, и кад би се могло означити, је ли ствар жива, или је намештај, алат или друго, то би за васпитачку цел много више вредило, него стављање одгонетљаја; али ово не иде, него је ово посао задавачев, и у томе је извођење; на ово нека је на место оних многих ситничарских правила поступка, и биће од велике користи. Тако израђена сваки дан по једна две загонетке, више ће вредити, него онако брзоплето изоткриваних стотине.

Још би важно било, кад би задавач могао стављати и одабирати загонетке према умној снази погађача. Нису згодне загонетке ни врло лаке, ни врло тешке. Решавање загонетака је умна гимнастика, а за ово ваља одмерен терет, кад се на то иде, да се умне моћи снаже. На врло лаке задаће не упне се сва снага, те и не вежба се; а на врло тешке не усуђује се. Бистрија и старија деца воле потеже, а за тупљу подносе само лакше док се на овима осмеле и оснаже за теже. Пажљив задавач познаће по лицу слушача, једа ли им је задаћа претешка и једа ли су још довољно свежи за рад. Чим се загонетка изрече, одмах се пажљива и бистрија деца узверају, чисто им се на лицу провиди рад у глави; а тупља као и непажљива одма зазевају, па лицу им се види, како осећају да је терет тежи него што га могу покренути.

У речи о избору загонетке имам приметити, да има и у нас као и у других народа загонетака дволичних и нескладних за децу, те ваља свесне старешине да пазе, да такве загонетке деца никако и не чују; јер дволичне загонетке као и дволичне и неваљале науке и из уста млађих, а камо ли из уста старијих, грдно окаљају душу у деци. Отуда је оно правило, да се свака загонетка пре него што се деци изусти, кроз девет протакова проточи, јер се свака особито дволична, као необична, за многу децу одмах ухвати, па не буде мртав терет у глави, већ живо семе, што и друго сродно онде покрене,

те једно с другим узбуја, и утврди се тако, да тога корова више нико не истреби.

Још имам једну примедбу за задавача. Ако има пред собом више погађача, као учитељ деце, да их напред утврди, да нико на глас не казује решења, да се не би осталима покварила умна радња; него ко уме нека запише и нека држи за се, док се сви позову да предају; ако ли не умеју писати, нека задавач редом, без обзирања, је ли ко погодио или није, скупи решења усмено, па онда ни онога, ко је погодио, да не пусти на лио, него да испита, да каже, како је дошао до решења; за то да ни оном не одобри, ко је погодио, као да ни оног не одбаци, ко није погодио, него да се чини невешт, и да иште разлога, и тек по томе, да потврди решење. Таки рад бистри ум.

Најпосле ваља задавач да зна, да решавање загонетака као и рачун већма ум напреже и пре замори, него други умни рад. За то треба да пази, да непресиљава слушаче; а у томе нека му је мерило: док га радо слушају; чим дакле види, да не пазе, ваља да престане; јер вијање уморених да пазе, узалудан је рад.

Још имам једну примедбу за погађаче и за читаче.

Погађачи пре но што би одмахнули и оставили погађање, да запитају за оне најближе знаке, а пре свега за место, где се она ствар налази, и да се мало свесније обрну по оном месту и колу од ствари или речи, и да употребе све, да с разлогом траже, и да се науче на тај рад, а ни пошто да не погађају тек онако у ветар, пустоловски, јер је боље спавати, него без разлога мозгом радити.

На то пустоловско погађање ваља да пазе и задавачи, особито учитељи, па да опомињу погађаче и да их изводе на рад с разлогом, и да ни пошто не дају радити онако тек у ветар; јер колико се разумним радом бистри и оштри ум дечији, толико се оним ветрењачким радом затупљује и дебља у тупству и у глупству. Само овде, где се с размишљањем решавају загонетке, има и користи и плода од њих, друкче не; а плод је онај, што чудовишта свладава и царства задобија.

Најпосле ни читачу баш ништа не вреди ако узме, па брже боље исчита решења. Ко тако чини, тај не зна, шта је

право уживање, наслада и радовање са загонетком. Ко решења исчитава, он гута пресне загонетке, а од тога нема уму хране ни снаге. Ко чита решења, одбаца сам себе и гази своје умне моћи, не да им да се окушају, него трпа преко њих у ону торбу — памет — пресан несажватан материјал, као од крађе, те онако не само да користи није, него је још штете, јер се тим загушују оне лепе умне моћи. Ко решења брже боље исчита, он је као онај, ко најлепшу иконицу или најлепшег лептира незграпном шаком зграби и згужва, па у торбу стрпа; или је као онај, ко најслађи и најмириснији шећерак брже прогута и стера у трбух, који ни осећаја нема за сласти, па место да га од усана почевши полагано преврће по језику и што дуже може да сиса и жваће, да би се сва сласт што лепше развила. И зарад овог је боље решења уз печатане загонетке не давати, јер је од тих загонетака тако мало користи, да је много боље оставити их без решења.

То је што имадох о загонеци рећи уопште.

Што сам се толико забавио око овог разлагања, нека ме извини то, што у нас о загонеци, бар колико ја знам, нема нигде ништа написанога, ни о својствима и користи, ни о употреби и поступку с њом.

VII.

Наше збирке. Замерања нашим загонеткама и одбрања. Поређење и скупљање.

Остаје ми, да још неколико речи наведем о збиркама од наших народних загонеткама и о замеркама што се овима чине.

Збирака од загонетака у нас тако рећи нема још никаквих. [1]) На ову врсту умотвора није се у нас баш много обазирало. Бар у ово преко 40 књига Гласника и 30 књига Рада југославенске академије нигде још ни спомена не беше о загонеци. Исто тако ни у оним много дебљим свескама српског

[1]) Чујем да Ст. Новаковић издаје збирку народних загонетака критички израђену. Томе се врло радујем и једва чекам да је видим, особито с тога, што ће, како се јавља, изнети до 20 великих печатаних табака.

народног листа, „Седмице“ и „Данице“, све књигама које отворене беху песништву и умотворима, и где их и има од сваке врсте, нема загонетке нигде ни једне. Па ниђ у ово 120 књига српска Летописа, од 1825 год. амо, дакле за ово преко по столећа, где се на књижевном пољу у нас највише радило, нема осим оно мало школских, народних загонетака ни једне. Па ни у књигама, где се излажу правила за све песничке умотворе, и где се ови претресају, у теорији појезије и историји књижевности, нема о загонеци ни спомена, или је једва трага о томе.

Све што има у нас печатаних загонетака, то је оно мало расуто по листовима у „Световиду“, Школском листу, неколико далматинских Магазина, у „Шумадинци“, „Матици“ и босанском пријатељу и у неким календарима. Од свију ових највише их донесе „Вила“, близу 600, што је требало одавно уједно скупити, згодно поредити и издати.

Засебно печатану збирку загонетака имамо само ону малу од Вука Караџића, оног вредног и верног скупљача свију народних умотвора; али као да није ни он био баш велики пријатељ загонетака, јер их је врло мало скупио, 166, а и то је од врло слаба избора; а препечатачи још мање су се обазирали, јер у речнику, другом издању, има их више и лепших. Вук је до душе говорио, да их је позније до 1000 скупио, али није доспео да их изда, па сад се за њих ништа више не зна.

Од рукописних збирака видех само једну са преко 600 загонетака, и то од онога другог вредног и верног скупљача народних умотвора, од Вука Врчевића, које пре неколико година добих од Ст. Новаковића на дан два да прегледам. Ове беху скупљене по Херцеговини и оним другим јужним крајевима народа нашег. У тој збирци нађох много лепих, али осим 20 до 30 све се употребљују и по овим крајевима.

Осим те једине више нигде ни рукописне збирке не нађох, ма да доста наших крајева прођох и пролажах и распитивах, чему се тим више чудим, што рукописних збирака од песама за певање има на много места и данас поред оноликих печатаних песмарица.

Отуда, што нема збирака од загонетака, види се, да је наша загонетка још у традицији, предаје се од уста до уста,

а то за ово данашње свепечатачко време чини ми се знак, да она у народу и не живи баш јако; јер да живи јаче, држим да би било пуно и писаних и печатаних збирака, — макар, да у нашег још врло слабо писмена народа није ни ово баш извесан знак.

С тога сам идући по школама и пазећи на децу и на загонетке, па видећи како се деца загонеци бог зна како радују, покушао колико се да, да покупим, и имам до 1500 одабраних правих загонетака и преко 2000 питалица, и до 2000 школских загонетака и питалица, и испоређивао сам их с немачким народним загонеткама, од којих је највећа збирка Симрокова, са 1276 загонетака и питалица, међу којима има нешто и школских и рачунских, а има их, које су близу истих речи и слога као и наше, као да су преведене с једног језика на други.

Приликом скупљања загонетака видео сам, како многе само на неком врло ограниченом простору живе, и те су обично лошије, а што су лепше, те су и опште, тако, да се готово без променутога једнога гласка казују на дну Србије као и на врх Бачке и више Будима, око Бањалуке као и око Темишвара. Знам неке загонетке, које су у Новом Саду направљене и печатане по немачком преведене, па после сам их чуо наустице — у Крагујевцу, и добио у Пакрацу записане од неког Босанца око Бањалуке.

Том приликом видео сам и ово: што је народ у ком крају затворенији и више себи остављен, те приморан забављати се више својим умотворима, причом, песмом и загонетком, то је ових више и лепших, него по варошима и у оних који станују на живим друмовима, те имају прилике мешати се и забављати и друкче. Ови у нешто забацују своје и отуђују се и отуда се квари и губи народна песма и прича и загонетка; а то је греота: тим се губе и ова лепа средства за умно образовање народа, те губи и српски народни дух и обичај; па треба онамо колико је год можно, опрети се, а овамо помоћи да се не губи, него да што боље оживи, у чему може данашња школа да сила више уради него пређашња.

Том приликом препоручујући загонетку као и песму, слушао сам различних замерања, што се нашој загонеци чине, од којих су најглавније ово: да је неизрађена, да их је много не-

определених и без икаква склада с подлогом, те недотупавних и без вредности, и да је много дволичних и пресланих, које су од штете, а пре се натуре него оне друге.

На ова замерања не би се баш обазирао, да их нисам слушао из уста разборитих људи и вештих учитеља, те за то, ако и нису замерања јавна, морам их ради одбране народне загонетке узети у претрес.

Најпре морам и сам признати, да их има доста лоших, осим оних, што су очевидно покварене, о којима је већ напред примедба учињена. Али томе је само то криво, што оне не живе у народу колико треба. Свака песма, прича, басна и пословица, па и загонетка, која у народу јаче живи, зна се по томе, што је лепша, сличнија, већма и лепше израђена. На неизрађенима дакле то се види, да не живе како треба, не употребљују се, па и недотерују и не улепшавају се, и ово је један повод више радити, да што боље уђу у народ; ал' и опет не пуштати све из реда, него одабрати зрно од плеве, па зрно пустити. Само тако могу доћи загонетке до уважења. Недотупавне покваре име и добрима.

На оно замерање, да нема склада с подлогом, те да се решење тек случајно нађе, а не по разлогу, — упућујем замераче, да се ставе у ону околину и положај, у којем је загонетка постала, за које напред рекох, да је важно правило при решавању наших народних загонетака, пак ће се уверити, да није опако без разлога, као што мисле. Многа наша загонетка има за подлог ствар из врло ограничена простора, где је тако рећи стојала ствар она сама, те није се ни смело паближе да опише, него се баш гледало, да се што већма сакрије, замуљи. А можда је многа загонетка сложена за главу с врло мало појмова, те главе пуне појмова чисто не уму да ухвате рачуна. Та везаност за ограничен и тако рећи пуст простор, или за сиротињу појмова узрок је, те се многа народна загонетка чини неизрађена и недотупавна, да је није можно обичним разлогом решити, особито оном, ко много појмова има и на великом и препуном простору решење тражи. Али да оне свог рачуна имају, најбољи је доказ то, што их простија глава пре и извесније реши, него неки научењак, као што се пре погоди број од мало бројева, него од много.

Оно замерање, да је неопредељена, да има многа, којој се да подметнути више решења, — није баш важно; јер није свака ни смишљена само за једно име, него за сав род оних ствари. „Пуна школа, или пуна црква ђака, ни од куда врата“, није само за лубеницу, него и за дињу, бундеву, тикву, краставац, и друго из тога рода. Ове су загонетке за слабије погађаче боље, за то, што могу поднети за читаве породице ствари.

Није ни оно никакво замерање: да је (од оних у збиркама печатаних) многа неупотребљива за то, што је одгонетљај реч или име пределско, те за друге крајеве неразумљиво и с тог загонетка неупотребљива.

Важнија је у овом погледу она погрешка у скупљача, који без огледања, једа ли приличи онај одгонетљај уз ону загонетку, ставе по чувењу сасвим туђ одгонетљај, чиме се ова по себи замршена ствар још већма замрси. Ови туђи одгонетљаји виде се уз неку загонетку одмах, не треба много оштроумља, а баш ту највише шкоде, затупљују ум на место да бистре. На то дакле да се при издавању загонетака пази, и таки одгонетљаји да се не пуштају у народ, јер после не може за дуго да се опрости и отресе од њих.

Најпосле она замерања, што се чине због оних дволичних пресланих и претилих, немају значаја. Напред је речено, како се имају према овима држати старешине, а на даље, и код много више недволичних нико никога не вија, ни да оне износи, ни да их слуша. А нека ни онај страх никога нетре, да ће те отети маха; јер морало би се пре све друштво људско кроз до последњег човека покварити, а то никада бити неће. Зато ће те загонетке као и таке песме и приче довека се само по буџацима и по мраку крити и тепсти, па и онде, и где год се укажу, знак бити каљаве душе и образа у загонетача и одгонетача, задавача и слушача, макар да их Симрок извињује и замераче застиђује и одбија оном познатом изреком: чистоме је све чисто, и упућује на одгонетљаје, којима се, како он држи, заглади опа привидна нескладност; и макар да сам и сам видео, да многи многе од оних не казује баш од бестидности, него и од безазлености и што не опажа дволичност, а највише што не знају других; па и то је један више повод, да се саставе збирке од лепших, и одмах ће оне

дволичне одпасти, јер ко буде имао довољно ових лепших и незазорних, неће му бити нужде ни потребе бавити се с оним а којекаквима и никаквима.

То сам имао у одбрану наше народне загонетке да наведем.

Остаје ми овде на завршетку ове доста дугачке па ваљда већ и досадне расправе, у којој можда нисам ни погодио све како ваља, да наведем још једну жељу у погледу поређења, и једну молбу у погледу скупљања загонетака.

Што се поређења тиче, држим, да се морају оделити народне загонетке и питалице од школских, па за себе поредити загонетке, а за себе питалице азбучним редом и нумерисати, а одгонетљаје дати у башка књижици у два кола, у нумеричком и башка у азбучном, за то: што низање загонетака без реда нема смисла и може много по два и више пута да се запише, што је излишно. Ово може у нешто да буде и код поређаних по азбучном реду зато, што почетне речи у различним варијантима нису исте, али зато ће се имати само на варијанте пазити, па с додатком изменутих речи или стихова позвати се на дотични већ стојећи број. А азбучан ред одгонетљаја треба зато, што се обично траже загонетке по одгонетљају, и што је по том реду одгонетљаја лако скупити све сродно једно уз друго, те одмах видети све, шта већ има о оном подлогу речено, чиме ће бити олакшана могућност доћи до још лепших загонетака и до најлепшег избора.

Како сам најпосле уверен о томе, да ће у народу бити много још и лепших, него што их досад има записаних и печатаних загонетака, то стављам молбу на свакога: ко лепу загонетку чује, нека му не буде тешко одмах, док је још свака реч онако жива и врућа у глави, забележити је, па макар само по једну ма́ у који од наших листова послати да се печата, а не презрети је, држећи, није вредно, кад није више, забележити једну, јер само ће то бити узрок, што се до збирака од загонетака тако мучно долази, што многи држи, да није вредно записати једну, а на многе се или ретко или се нигде и не наиђе.

ПИТАЊЕ ЦРКВЕ СВ. СПИРИДОНА У ТРСТУ

(Г. 1757--1769.)

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђорђа Рајковића.

Стара трстанска православна црква св. Спиридона беше саграђена 1748 године. Заједнички је саградише Грци и Срби — Грци дошав раније и у већем броју из јонски острва данашње Грчке, а Срби око год. 1740 доселив се из Босне, Ерцеговине и Боке. Кад је царица Марија Терезија одобрила да се зида црква, тада се Срби све више почеше с трговином стално настањивати у Трсту, имајући ту своје куће и грунтове, своју трговину и бродове. Особито су од године 1759 знатне заслуге карловачког владике Данила Јакшића за трстанску популацију.*) Бавећи се он споменуте године у Трсту, питао је тамошње главне трговце Јова Воиновића и Јова Куртовића, који га посетише, има ли од наши Срба ваљани и богати трговаца у Сарајеву, Требињу и Дубровнику, које би он могао наговорити, да оставе стара станишта, те да се преселе у Трст. Они му казаше за неке, за које су знали, а владика ји прибележи, те на његов позив дође Дамјан Гизнић са женом и целом породицом, тако и Лазо Љубибратић и остали. Новцем и осталим прилозима притицала је у помоћ и грчка и српска општина — српска више него грчка, да би се црква лакше и брже могла саградити. Јова Воиновић положио је у то име готови 1000, а Јово Куртовић 500 фр., дочим се Максо Куртовић први потписао на облигацији за своту, коју је ерар за зидање цркве позајмио; па од тог доба, кад се црква поче

*) Митрополит Павао Ненадовић у својој молбеници, што је 1762 ради трстанске цркве поднео царици, вели за владику Јакшића: „Es hat dieser Bischof zu Carlstadt sich an die Landes-Bevölckerung sehr Eyfrig verwendet, und zu Aufnahm des Commercii zu Triest aus Sarajevo in Bosnien ansehnliche mit grossen Capitalien versehene Familien zur Nehmenden Ansiedlung zu gedachtem Triest beredet.“

зидати, како споменута тројица, тако и сви остали у Трсту настањени Срби, а исто и они српски трговци, који по двапут и трипут па и чешће из Босне и Далмације са својим бродовима у Трст долазише, непрестано су и готовим новцем и иначе цркву помагали. Лепи је прилога пало на цркву и од српски часника и војника, који се наодише по царској служби у Градишци, Горици и морем до Љубљане. Јово Воиновић и Јово Куртовић надвишују прве грчке основаче, и српски је новац нарочито помогао ту цркву подићи.

Кад је црква била готова, Срби, не знајући грчки, углаве с Грцима, да се једне недеље па и празника, који би пао у ту недељу, чита и поје служба грчка, а друге словенска, да плаће бере колико грчки свештеник, толико и српски из заједничке азне, и да се бирају четири тутора црквена: двојица од Грка и двојица од Срба. Грчку је службу служио у почетку прота Дамаскин Омеро, а словенску калуђер, кога би митрополит тамо послао. Неко време беше слоге и мира, али на скоро поче прота Омеро правити смутње ради словенске службе у цркви. Подбоде грчку општину, пошто је калуђера оправио у Беч, да више у Трст не прима свештеника српског језика и народности, нити да допусти ком попу или калуђеру са стране да служи службу, или да држи певницу на словенском језику, једном речи: самовољни прота Омеро теде заједно са својим Грцима Србе да гази, и још он имаде образа у име своје а тако исто и у име грчке општине оправити противу Срба неку денунцијацију двору. Срби се такођер на ове грдне неправде потуже царици, те 1757 на моћно заузимање митрополита Павла Ненадовића изађе резолуција, да свештенство и народ (т. ј. и Грци и Срби) у Трсту долазе под дуовну власт карловачком владици Данилу Јакшићу, како због ближине места тако и нарочито због остали јакшићеви врлина и заслуга. [1] Ми-

---

[1] Споменута резолуција на митрополита, као што се налази међу званичним списима у плашчанској аркиви, гласи у изворнику: „Maria Theresia von Gottes Gnaden etc. etc. Erwürdiger, Lieber, Andächtiger und Getreüer; Demnach nach genauer der Sachen untersuchung die von dem zu Triest befindlichen nicht unirten Griechischen Ober-Priester Damasçeno Omero beygebrachte Urkunden zur Darthuung dessen was er ist, zureichend befunden worden, hiernächst aber

трополит пун радости, спроводећи у свом писму споменуту резолуцију владици, вели између осталога: „Іакоже сія праведнѣйшая резолуціа Намъ особливую радость узрокова, тако еще днешнаго дне должное всеподданнѣйшее Благодареніе Ихъ Цесаро-Кралевскому Величеству воздадохъ. Вашему же Преосвященству привѣтствую, и по гласу сея Всевысочайшія Резолуціи Ц'рковь, священство, и Народъ Нашего Православіа Юрисдикціи духовной Вашей подручне оставляю, имъ такожде извѣствуя, а Бога молю, да Братство Ваше укрѣпитъ сіе к' Пастви Вашей причисленное Стадо по заповѣдемъ Божіимъ и Церковнымъ, в' цѣлости вѣри и Благочестіа по уставамъ Священныхъ Нашихъ Правилъ, и гласу Милостивѣйшихъ Привилегій напутствовати, кормити, и путеводити ко Спасенію съ наращеніемъ Славы Божіа, Высочайшія Царскія службе, и благостоянія Общества Нашего. Дамаскина Омера обхожденіе съ внѣшними отъ двора Стада сего несущими вѣсте Преосвященство Ваше, и іавна суть Его на смущеніе пронирливства, тако настойте Ему добро искуснаго Священника приставити, кои ће над нимъ и осталимъ око Ваше быти, да каково поползновеніе не случится." [1]

---

auch Wir denselben mit seinen unterhabenden Clero dem zeitlichen der nemblichen Religion zugethanen Bischoffen zu Carlstadt Daniel Jaksich als unmittelbaren Geistlichen Oberhaupt auf Art und Weiss, wie es die Hierarchia Ecclesiastica der nicht Unirten Orientalischen Kirchen mit sich bringet, in Ansehung sowohl der Nähe des Orths, als dessen Uns Angerühmter Bescheidenheit, und übrigen guten Eigenschafften zu unterwerffen geruhet. So haben Wir ein so anderes Deiner Andacht zur Wissenschafft, und dero Nachachtung hierdurch nicht verhalten wollen. Und Wir verbleiben mit Kays. Königl. und Ertzherzoglichen Gnaden deiner Andacht wohlbeygethan. Geben in Unserer Stadt Wienn den 15. Monaths Tag Januarij im 1757. Unserer Reiche im 17-ten Jahre. Maria Theresia m. p. Joh. Christoph Freyherr v. Bartenstein m. p. Ad Mandatum Sacrae Caes. Regiae Majestatis proprium Johann was Gott will Hittner m. p.

[1] Писмо је ово слог и рука Петра Петровића, тадашњег митрополитског протосинђела, потоњег карловачког и доцније темишварског владике, а митрополит је после потписа својом руком додао истоме писму још и ово: „и за остала Ваша доношенія и прошенія уповаемъ: скоро да утешеніе и резолуцію получимъ. Паки Вамъ духовно наручаемъ, да се блюдешь и хранишь отъ совета и какова согласіа и кореспонденціе

Кад варош и територија трстанска припаде карловачкој јепархији, владика Јакшић пошље у Трст некога калуђера Мелентија, да врши тамо дуовне дужности. Владика и сам г. 1759 оде у Трст, где се бавио од 15. до 21. маја. Цркви трстанској беше тада од наше стране за време приствљен калуђер Мелентије, и Грци не показаше том приликом да имају ишто против нашег свештеника. Шта више, тадашњи црквени тутори Јово Куртовић, Тодор Петраћи, Дмитар Фоча и Јања Лупа заишту тада од владике милостињу за ћелије, које да се подигну за српског и грчког попа, на што владика одма извади 75 фр. обећавши дати још 30 фр., као што то црквени протокол доказује, а осим тога и цркви још поклони 10 дуката. Том приликом и прота Омеро замоли владику, да се стално за капелана у Трсту намести споменути калуђер Мелентије, који је дошао из Свете горе, намастира св. Ане, на што је владика радосно пристао. Не би за дуго, а лукави Грци удесише стару песму. Одма с пролећа 1760 прота Омеро оправи и оца Мелентија у Беч к тамошњој нашој капели св. Ђурђа, тобоже на жељу руског легационог саветника Левашева, те црква трстанска остаде опет без српског свештеника. Кад владика месеца децембра 1762 дође опет у Трст, ту га одма посетише неки наши официри и трговци, молећи га да им пошље српског свештеника, код кога ће се моћи исповедати и причешћивати. Једина — рекоше — Катарина, жена Јова Куртовића, говори нешто грчки, иначе нико; а не може се исповедати преко тумача. Тужише се даље владици, како Грци оће да освоје цркву, не обзирући се на толике Србе, који се као цареви поданици настанише у Трсту и имају ту своје куће и миљкове. И прота Омеро дође у посету • владици, те кад му владика поче казивати за невољу наши људи, прота се и том приликом обуче у претворички карактер, тврдећи и сам, да заиста

имѣти со владикомъ черногорскимъ киръ Василіемъ Петровичемъ, нити ему у Тріесту припущай вочемъ у Светителскомъ или прочемъ дѣлу Юрисдикціе ваше и наше касающемся; да не угасишь прочу милость: о семъ ВОНМЕМЪ." Не знам од куда овде у једну категорију с протом Омером дође и црногорски владика, како ли је митрополит на њега посумњао. У списима, који се односе на питање православне цркве трстанске, нигде више не мого наћи спомена о црногорском владици Василију.

*

ваља наместити у Трсту српског свештеника. Вратив се владика у Плашки, пише одонуд под 23. март. и. г. проти Омеру и препоручи му за обављање свештенички дужности код Срба калуђера Тодосија Марковића, и то опет за време, док се не пошље стални свештеник. Омеро, стара лија, учини се као да са свим пристаје уз владику; али се брзо покаже у правој својој боји, као што то сведочи под 23. март. и. г. владици опремљен одговор његов, у ком вели, да се он ревносно заузимао за владичину наредбу, али да грчка општина никако од свога не попушта. С тога је — вели даље — поднео молбу трстанској интенденци (управи), питајући шта да чини, а ова да му је одговорила, нека остане тако као што је (т. ј. без српскога свештеника), док не стигне одлука од двора. Ипак се зна, да је баш прота Омеро целу ствар највише и заплео. Није се он обзирао ни на то, што је владику из његови и тако незнатни прихода млогог трошка стало издржавање они свештеника, које је шиљао војсци око Трста; а шиљао ји је о свом трошку за то, што је у она тешка времена штедио државну азну, иначе би се навалио на њу терет плаћањем војнички капелана. Тако се владика и жалио царици, додајући да би тим, што би се одобрио свештеник у Трсту, било састарано како за трговце тако и за околне војнике.

Изиђе и царска одлука, која се достави владици заједно с тужбом, што је прота и општина му против њега поднеше. Иште се у одлуци, да владика одговори на ту тужбу и да јави, колико има у Трсту Срба и Грка, колико годишње прилажу на цркву и јесу ли кадри издржавати српскога свештеника? [1]

---

[1] Речена одлука на владику у изворнику гласи: „Maria Theresia von Gottes Gnaden Römische Kayserin, in Germanien, zu Hungarn und Böheim etc. Königin, Erzherzogin zu Österreich etc. etc. Würdig-Andächtiger, Lieber Getreuer: Aus denen beyden Original-Anschlüssen hast du des mehreren zu ersehen, welcher gestalten sowohl die nicht unirte Griechische Gemeinde zu Triest, als ihr Ober-Priester Damascenus Omero sich über dich wegen eines alda anstellen wollenden Illyrischen Geistlichen beschweren: Welche dir zu dem Ende mitgetheilt werden, dass du über deren Inhalt die Auskunfft ehebaldest einsenden, und insbesondere darinnen anmerken sollest, wie viele illyrischen Kaufleuthe, und andere deine Glaubens genossene ungefehr zu Trieste sich befinden? wie viel sie beylaüffig jährlich

Владика опширном одговору своме под 9. окт. 1762 придода од Јова Воиновића, Дамјана Ризнића и Лаза Љубибратића зготовљен попис не само од они Срба трговаца, који се са својом породицом у Трсту настанише, него такођер и од они, који сваки час очекују своје домаће, на послетку и од они, који трговином чешће у Трст долазе, а уз то сви издржавају трстанску цркву св. Спиридона и свештенике при истој. Речени попис набраја ова имена:

1. Јово Воиновић има господски сазидату кућу заједно са грунтовима у Трсту, породица му броји 10 чланова, међу овима и два синовца, који су обојица капетани на броду и воде трговину уз царски патенат и бандеру.

2. Лазо Љубибратић има своје обитељи 9 особа, а већ пуни 26 година води трговину у Трсту.

3. Дамјан Ризнић настанио се од скора у Трсту и има породице 5 душа, а још сваки час очекује брата свога Јовицу, да и он досели с великом фамилијом.

4. Јово Куртовић има породице у кући 8 душа са своји пет брата, који сви воде јаку трговину.

5. Перо Андријев, са својим синовцем из Леванте, шаље своју трговачку робу преко Трста у Беч и Праг.

6. Вилип Љубибратић очекује своју млогобројну породицу, да се такођер у Трсту настани.

7. Јово Мировић послао по своју породицу, да досели у Трст.

8. Марко Његуш живи са својом женом у Трсту.

Allmosen zu dem in der Kirchen haltenden Gottes-Dienst beysteuern, und ob davon ein Illyrischer Geistlicher unterhalten werden könne? um hiernach die weitere Entschliessung so ausmessen zu können, dass zwar einerseits denen fremden Kaufleuten, und anderen nicht Unirten Griechischen Glaubens-genossenen zu keiner billig scheinen mögenden Klage Anlass gegeben, andererseits aber auch nicht die eigene Unterthanen von dem nemlichen Genuss ausgeschlossen werden mögen, welchen man fremden vergönnet. Hieran beschiehet Unser Gnädigster Will- und Meynung: Und Wir verbleiben anbey mit Kays. Königl. und Erzherzogl. Gnaden dir wohlgewogen. Geben in Unserer Stadt Wien, den 21-ten Monatstag Maji, im Siebenhundert-Zwey und Sechzigsten Jahre. Maria Theresia m. p. Christoph Frh. v. Bartenstein m. p. Ad mandatum Sacrae Caesareo-Regiae Majestatis proprium Johann was Gott will Hittner m. p.

Од Срба, који трговине ради по двапут, трипут, а и чешће преко године долазе у Трст, спомиње попис ев' ове:

1. Гаврило Бијаић.
2. Јово Хердаревић.
3. Јовица Ризнић.
4. Јово Чичеклић.
5. Јово Вуковић.
6. Алекса Миросављевић.
7. Јово Воиновић.
8. Стјепо Петровић.
9. Лазо Плавковић.
10. Јефто Секуловић.
11. Благоје Мијатовић.
12. Мијо Јаношевић.
13. Максо Јовановић.
14. Ђуро Ратковић.
15. Лазо Милетић.
16. Лазо Савић.
17. Лазо Јовановић.
18. Косто Ђорђевић.

Како они у Трсту настањени, тако и они Срби трговци, који долазише из Босне и из Далмације, не мање и ц. кр. часници и војници нашега народа богато су даривали цркву и свештенство у Трсту. Грци су трстански имали неке повластице („Schutz-Patent)“, да смеју црквеним приодима руковати, туторе бирати и рачуне прегледати. У својој споменутој тужби од осам тачака они наведоше и то „како се владика плеће у њиове привилегије.“ Владика у својој одбрани вели, да се он није даље уплетао, ван што је тражио, да му се јавља о изборима туторским, да би могао од њи дознати, какав је годишњи приод цркви; јер како царица баш у овај ма иште од њега извештај у тој ствари, како би он умео на то одговорити, кад би се све крило од њега? С тога је владика, кад сами Грци осташе тутори, њи опомињао, да му се приликом сваког туторског избора достави уједно и рачун о приодима црквеним. Та из те доставке није могло бити штете цркви, па ни туторима, то ни грчке привилегије нису закраћивале, шта више то је захтевала у декрету потврђена јерархија владичине цркве. Е, али је други узрок био томе одапирању: наиме Грци су као тутори шићарили црквеним новцем, као што је тога ради било већ једном тужбе пред царичиним престолом. Грци веле у тужби да морају имати свештеника свога језика, а владика одговара, да и Срби морају имати свештеника свога језика, јер и они су настањени у Трсту, и они су у заједници с Грцима цркву подигли и данас заједнички на њу прилажу.

Грци рекоше, да је у Трсту само један олтар, те да се због тога сваки дан држи једна служба, а владика им доскочи, да је то истина, али је тако не само у Трсту, већ у свима нашим црквама обичај, а уједно и та уредба, да једне недеље служи грчки свештеник, а друге српски, нити је игде у православној цркви узакоњено, да један свештеник служи недељом, други празником, а трећи тежатником, него просто сваки свештеник да има целу недељу за службу, па тако и празнике, који падну те недеље, а не као што лукави Грци наумише потиснути Србе, иштући од двора, да српски свештеник сме служити службу само у тежатнике, па да још и за те дане мора искати допуштење од Грка! Грци су и то подметали у тужби, да једва ако има два три ли Србина у читавом Трсту, а овамо ји мало пре споменути попис српски становника тера у лаж; може се дакле мислити, како је искрено грчка општина број Срба двору реферисала, како ли је праведно тражила, да уведе ред, који се у православној цркви не памти, одбијајући српско свештенство од недељне службе.

Владика је свом одговору на царицу приложио у преводу и писмо Јова Куртовића, писано владици из Трста под 29. јун. 1762. У томе писму вели Куртовић, да има већ петнаест година, како на ново неки Срби доселише у Трст, како опет други робу доносе и воде трговину, од које држава сваке године бере лепу корист. Вели даље, да је он своју браћу довео само због наше цркве и свештенства; али да сад види, како обесни Грци оће нас Србе да потисну са овог пристана иза толиког нашег труда. За тим спомиње, како он сваке године дотера по пет бродова у Трст у корист царевини, а на дику народу, те за пет година, како је у Трсту, он је — вели — приложио цркви више него икоји Грк, па инак се ето Грци подигоше противу Срба! Он дакле моли владику, нека предложи светлој царици, да и ми опет добијемо свога свештеника, који да у свему, што се тиче службе и наплате, буде раван грчком свештенику, па као што ми без Грка, тако исто и Грци без нас у црквеним пословима ништа да не почињу. Па ако добијемо свога свештеника и у свему се изједначимо с Грцима, онда ће се — тако завршује Куртовић — још више Срба стално настанити у Трсту; ако ли остане, као што су Грци

потегли, онда да ће се раселити и они, који су већ у Трсту.[1]

Грчка је општина ишла на то, да укупну црквену управу задобије у своје световне руке, те с отога не теде више да извешћује владику о рачунима црквени доодака и издатака. Грчка би општина желила саме Грке за свештенике, као што је и до онда неке само за то искала, што је свако од трстански Грка имао брата или синовца илити другог каквог рођака, те би сваки желио да таковог протури, као што је у Трсту већ више пута бивало по три и четири попа, који су само немир правили.

---

[1] Да се види, с каквом се ревности владика Данило Јакшић за цркву своју заузима, како ли вешто грчадију побија, навешћу овде у изворнику завршетак споменуте његове одбране. Он вели: „Die Griechische Gemeinde sagt, wan die Illyrier einen Illyrischen Geistlichen haben wollen, sie zwar nicht zu wider seye, doch solte derley Geistlicher allemahl von ihr die Erlaubnuss begehren, liturgie zu halten, welche aber niemahlen ihme an Sonn — oder andern Feyertägen gestattet werden könte aüsser Werktägen, wie sie Puncto 3-tio sich erkläret. Woraus Eüer Kays. Königl. Apostol. Maytt. zu ersehen geruhen, was für gerechtigkeit die Griechische Gemeinde heget, und nicht allein das zu Triest befindliche Illyrische Vock nicht achtet, sondern auch mich selbsten mit der zeit könte in ein Unglück führen, alls ich mich, so viell ich auch um die Kirchen gesorget, um desto mehr für allerhöchstes Interesse und Dienst, dan allgemeines beste bedacht ware, und werde mich ohnablässlich dahin verwenden, damit içh dieses aus Eüer Kays. Kön. Apost. Maytt. allerhöchsten Gnaden genüssende Brot nicht umsonst essen solle; auf diese art hingegen, wie die Griechische Gemeinde antragt, ich wurde zu Triest nicht als ein lebendiger, sondern alss ein Todter Mensch zu achten, zumahlen ich auf diesen fuss die Eüer Kays. Kön. Apost. Maytt. daselbst angefangene dienstbeförderung nicht continuiren könte, woraus ich einen Nutzen zu schaffen gedachte, wann diejenige Illyrische Kaufleüthe zu Triest alle sich sesshafft gemacht haben wurden, so mir ihre zu Triest ansiedlung gegen deme zugesagt, wan ihnen die Kirçhen und eigener Illyrische Geistlicher gestattet wird, wie ihre sub suis litteris allegirte Zuschrifften an mich enthalten; ich wüntsche auch meinerseits nichts anderst, alss zwischen Griechischen und Illyrischen Nationen die Ruhe und liebe vest zu machen, welche nach meinem verlangen vestzusetzen wäre, wan die Griechische Gemeinde ihr wider die rechte Kirchenstatuta, und gewohnheiten gerichtetes Begehren daran nicht hinderte. Zur einigkeit habe ich einen und den anderen Theyll genugsam ermahnet."

Дуго се ишчекивала од двора резолуција, да добијемо свога свештеника, али не дође ништа. Српско становништво није имало коме ићи на исповест, као што се и Дамјан Ризнић у једноме писму тужи владици, да у његовој кући нема живе душе, која би знала други који језик, осим српског. Ризнић је свом писму приложио и сведоџбу јеромонаха Тодосија Марковића, где овај вели, да му је из карловачке генералије а од личке регементе из села Крбаве доодио каплар Симо Свилар, да га он исповеди и причести; па како му прота Омеро и општина грчка не допусти да врши икакове дуовне дужности, то споменути каплар а с њим и још неки војници осташе без исповести и причешћа.

Митрополит Ненадовић под 6. јун. 1766 поднесе царици нову молбеницу, у којој иште, да се трстанска црква уреди попут наше капеле св. Ђурђа у Бечу. Он у тој молбеници попавља да је трстанска црква, одма чим је сазидана, имала два свештеника: једног грчког и једног српског — да је било по два тутора од обе народности — да су Срби на зидање цркве дали више новца него Грци — да су свештеници сваке недеље на изменце служили: једне недеље свештеник грчки, а друге српски и да би требало и данас да буде тако, пошто се Срби одма у почетку само под таковом црквеном уредбом настанише у Трсту, те је и владика Јакшић само за то ревновао око тога, да се знатне имућне српске породице у Трсту населе, што се надао, да ће се они с Грцима како у трговинском и грађанском тако и у црквеном погледу посве изједначити и уживати исте слободе. [1]

[1] Митрополит, додирнув ту тачку у молбеници, наставља овако: „Der Bischof hat auch seiner Eyfrigen Bearbeitung fortgang erlanget, dass sich bereits viele dahin begeben, und nunmehro sich auf dessen Ermahnung ansehnliche mit grossen Capitalien versehene Familien, als Stojan Risnich, Andria Vukovich, und Demetrie Petrovich von Sarajevo aus Bosnien, um sich zu Triest niederzulassen, erhoben, würklich nach Ragusa angelanget, und noch mehrere, so ihrem Beyspiel folgen, erwarten. Doch nachdeme sie vernommen, dass die Griechen zu Triest sich wiedersetzen einen Geistlichen von Illyrischer Nation und Sprach zu haltung des Gottes Dienstes und administrirung der Sacramenten in der Illyrischen gleichwie jene in der Griechischen zu haben, und diesen aus der Kirchen-Cassa zu besolden, auch die Illyrischer Nation Curatores bey der Kirchen auf gleiche

Прође толико време, а од двора никако дочекати резолуције! Честити владика Јакшић беше ипак наумио, да не попусти од свога права, ма још колико чекао. Мислио је, да би се ипак резолуција, све да би и противна за сад изишла, могла временом поправити, као што су такођер и у трстанској привилегији неке тачке на утеху нашу поправљене. Интенденца у Трсту непријатељски је против Срба дисала и писала, а овамо токорсе иште, да се Грци и Срби између себе лепим поравнају. Шерер, агент српски у Бечу, 12. маја 1767 пише такођер митрополиту, да би мучно било признати првенство грчко, но да је боље чекати царску резолуцију, додајући, да он не уме бити пророк у целој тој нашој ствари, почем се дворски савет поводи за трстанском интенденцом, а ова управо Србима непријатељује. Вели даље, да је говорио са вице-президентом ил. дв. деп. и молио га, да узме у обзир списак Грка и Срба, као становника трстански, почем је то најбољи правац; а вице-президент да му је одговорио, да је тај списак упућен комерцијском савету на преглед, па кад се оданде врати, да ће га како ваља у обзир узети. [1]

Art und Zahl, wie die Griechische hat, zu gestatten: So schreiben diese zu Ragusa angekommene, dass selbe und noch mehr nacher Triest zu kommen gesinnte, sich nicht ehender weiter zu gehen resolviren könnten, biss sie versicheret wurden, dass ihnen Geistlicher ihrer Nation und Sprache unter gemeinschafflichen Unterhalt gleichwie der Griechische, und der Gottes Dienst wechslungsweis mit der Grichischen, auch die Kirchen Curatores gleich denen Griechen gestattet werden."

[1] Извод из шерерова писма гласи у изворнику: „Eüer Excellenz gnädige Zeyllen von dem 5. Maij seynd Mir gestern behändiget worden: So viell Euer Excellenz wegen eines antragenden Vergleichs unter der Griechischen und Illyrischen Nation zu Triest respectu der Kirchen allda und Gottes Dienst graeci ritus melden, wäre hart ihnen die Superiorität von selbsten einzugestehen, viellmehr die Allerhöchste Resolution abzuwarten; wie nun solche bey den mähligen Umständen, da der Commercien Hof Rath von der Intendenza zu Triest eingenohmen, diese letztere aber contra Nationem Illyricam aperte schreyet und schreibet, ausfallen, wird, weiss nicht zu prognosticiren. Ich habe dieserhalb mit unserem Herrn Vice Präsidenten gesprochen, und Ihme besonders die Tabellas der in Triest sesshafften Griechen und Illyrier in Bedacht zu nehmen gebetten, dan diese müssen die beste der

Истом год. 1769 изиђе жељно очекивана резолуција повољна по Србе у толико, што им се допушта да могу имати свештеника својега језика, и то из јепархије карловачког владике; иначе се на ведроме небу споменуте резолуције појављује и један облачак, дочим се заповеда, да владика у делима, која се тичу свештенства његова закона у Трсту, притиче тамошњој ц. кр. интенденци. Резолуција у преводу гласи:

„Отъ Ея Рімскаго цесарскаго вь Унгарій и Бохемій Кралевскаго Апостоліческаго Величества Архі Херцогини Аустрискія Нашея Всемилостивѣйшыя Госпожи, Честному Господину Данилу Јакшичу Епіскопу Греческаго закона Не Унітовь Карлщадскому вь милостехъ обявляется. Всевысочайше помянутое Ея Цесаро-Кралевское Апостолічеcкое Величество вь оной между имь Господиномь Епіскопомь, и Греческимь Архі Пресвvтеромь у Тріесту Дамаскиномь Омеромь ради Дозволеніа единаго Іллvріческаго Священика при Греческой Общини у Тріесту трающей Распри Всемилостивѣйше резолвирати изобрѣли; да Дамаскинъ Омеро у ово време, и у напредакь обвязань будеть еднаго Іллvріческаго Священика из Его Господина Епіскопа Епархій, и того Сойзволеніемь изобрѣсти, который Греческому и Іллvріческому Народу вь предсѣданій единаго Господина Совѣтника ондѣшныя цесаро-Кралевскія Інтенденцій (Правленіа) держатися имущемь Народномь Собраній представленъ, и апробірать, и равно Греческому из Собираемаго воспоможенія всего Народа содержаванъ быти имать; Прочее обаче Онь Епіскопъ вь дѣлахь Священства Его закона у Тріесту касающыхся кь реченной Цесаро-Кралевской Інтенденци, и знаменително кь Всевысочайше тоя Комерціень Хоф Рату прибѣгнути, и от туду получити имущая Учрежденіа Исполніати имать.

Како убо вь Послѣдованіе таковыя Всевысочайшыя Резолуцій чрез Цесаро-Кралевскій Комерціень дворный Совѣть уже заповѣсть на выше поменутаго Дамаскина Омера издана, да

Sachen Erkäntnuss und Ausschlag geben, Ich erhalte von Ihme in Antworth, dass diesse Tabellen dem Commercien Rath hinüber gegeben worden, und wann solche per reinsinuatum wiederum herüber mit ihren Guttachten gelangen werden, Er hierauf behörig reflectiren werde.“

Онъ въ избраній Іллѵрическаго Священика никакоже къ чуждему прибѣгнути, и аки подручность от страннаго Епіскопа признати, но во всѣхъ и въ оныхъ случаехъ, гдѣ Ея Величество Главное Надзирателство единаго Епіскопа въ дѣлахъ Греческія Церкве у Тріесту потребно быти признали бы, таковое нейному кому, развѣ Ему Господину Епіскопу пристоятися имать.

Тако едино и другое и Ему Господину Епіскопу за Его Вѣдѣніе, Управленіе, и по тому надлежащее Наблюденіе со симъ откривается и Остають Ея Величество съ Цесаро-Кралевскими и Архідукалными милостми Ему благонаклони.

ФРАНЦЬ БАРОНЬ ОТ КОЛЛЕРЬ с. р.
Чрез священное Цесаро-Кралевское Величество
у Бечу 20. Маіа 1769.

ЈОАННЬ ЧТО БОГЬ ХОЩЕТЬ ХИТНЕРЬ.

А допис интенденце гласи у преводу овако:

„От Высочайшаго Цесаро-Кралевскаго Президента Комерціоналнаго въ семь Предѣлѣ Аустрискаго Набережнаго Губернатору и Прокураторомь Греческаго закона обявляется, Повнегда часто оть сего Высокаго Губерніума Ея Цесарскому Величеству предложено было ради пройзшедшаго вопроса между Греками и Срблями, кои въ семь морскомь Пристанищу живуть, хощетлисе и како еданъ Србскій Священикь намѣстити, о душевномь Спасеній тѣхже Сербовь промишляти, посилѣ котораго Ея Цесаро-Кралевское Апостолическое Величество резолвирали и хощуть, да у Всевыскочайшее Ея Имя обоймь у Тріесту пребывающимь Греческаго закона Націонамь обявитсе, јако онјн равнѣ Всевысочайшаго Матерняго защищеніа Ея Величества уживати имѣють, а прямо того Ея Величество есу цѣло увѣрени, да оне обе Націе всегда единогласно и у любови живеть, и іако на той конець Губернаторь и Прокуратори по њихову Искуству, нихь по возможности наставляти будуть, Прочее егда Ея Величество моленіе Срблевь Триестскихь за право признали, тогда Благойзволили, и всемилостивѣйше резолвірали, да се и Србскій еданъ Священикь примить, кой како садъ тако и у напредакь имасе от Ихь Губернатора и Прокураторовь из Епархій Епископа Карлщадскаго изабрати сь нѣговимь пройзволеніемь, слѣдователнѣ таковый Священикь обоймь

Греческому и Србскому под Президіумомъ Інтенденцъ Совѣтника Націону представитисе, отъ нихъ вотиратисе и содержаватисе имать отъ цѣлаго общества Народа равно како и Греческій Священикъ. И ако за садъ у ово време за скудость іазыка въ Наслѣдныхъ земляхъ допущасе, да Оніи Губернаторъ и Прокуратори изберу, гдѣ могутъ наћи таковаго Греческаго Попа, Ничто менше и тіи отъ Народа скупа избрани да будутъ и на онай истый Начинъ како въ призрѣнјй Србскаго Священика. За коега Содержаніе обе Націе спомоществовати имутъ, и таковимъ Начиномъ душъ попеченіе устройтся, и желаніе совсѣмъ Серблевъ исполнится, и всякій Непоредокъ предварити ися будетъ, ниже Оніи Губернаторъ и Прокуратори странаго каковаго Священика употребити имутъ, ниже пакъ Іорісдікцію иноземнаго Епіскопа признати, еже никоимъ образомъ допуститися можетъ, но по силѣ јавныхъ словъ высочайшаго Діпломата, которую (sic) Ея Величество Народу благоутробнѣйше издали, запрещается, понеже во всѣхъ случаяхъ, гдѣ бы Ея Величество запотребно обрѣли Надзираніе Епіскопа въ оныхъ дѣлѣхъ, коя до Ц'ркве Тріестске надлежать, таковое Надзираніе никому иному пристоятисе неймать развѣ Епіскопу Карлщадскому, На конецъ хощутъ Ея Величество да бы Высочайшій Губерніумъ настоялъ не токмо опредѣлити у кое време и у кое дне Србскій Священикъ службу Божію отправляти имать, како онји сами у томъ договоритисе будутъ, но и крѣпко уставити, да за сочиненіе правилъ Братства обоихъ Націахъ поступити се имать, которая Всевысочайшая Резолуціа имъ Губернатору и Прокураторомъ за ихъ управленіе обявляется съ симъ придаткомъ, да Комісіа держатисе будетъ под Предсѣданіемъ Інтенденци Совѣтника Господина Пашхала отъ Рици, въ коейћесе утврдити содержаніе, коеће хотѣти и морати Народъ Србскому Священику давати, такоћеръ и Правила сочинитися будутъ, Народъ избратиће 4. лица, два Грка и два Србина, койће скупа сь Губернаторомъ и Прокуратори въ Комісій присутствовати, напослѣдокъ увѣряется Высочайшая Губернія и уповаетъ, да Губернаторъ и Прокуратори хоће стараніе приложити, совершеный миръ между Нима самима сохранити, и сь своймъ примѣромъ другимъ образъ дати у Триесту 3. Іуніа 1769."

Да је трстанска варош заједно с територијом и после грчко-српске распре остала под управом владике карловачког види се из ове наредбе: „Dominis Nationis Graeco Illyricae. Cum Sua Majestas Imperator nominaverit Archimandritam Rakoviczienseт Reverendissimum Genadium Dimovich Episcopum Carolostadiensem et districtuum spectantium, qvos inter est Civitas, et Territorium Tergestinum, notificatum ideo talis Augusta determinatio, et electi D. D. Capitibus Nationis Graeco Illyricae, ut in Spiritualibus, et disciplinae Ecclesiasticae sciant se dirigere ad eundem Episcopum Qvod Intimatum fuit R. Abbati Damasceno ob debitam observantiam Trieste 14. Decembris 1786. Antonius de Barly m. p.“

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

(ДОПУНЕ И ПОПРАВКЕ.)

Приложио Бранко Мушицки.

1789.

Јанковић Еман. Зао отацъ и неваляо синъ или родител'и, учите вашу децу познавати! Єдна наравоучителна весела игра за децу; у четири дѣиствїа списана Францомъ Ксавер. Старкъ а преведена с' Немецкогъ — — натуре-испитаемогъ дружства у Халли членомъ. Налазисе напродаю у Пешщи у белои ружи код господина Павла Дїеманди; и у Новомъ-Саду код' госп. Дамїана Каулици книговезца Сербскогъ. Напечатанно при Јосифѣ Благородномъ ѿ Кѵрцбекъ восточномъ Іллирическомъ дворномъ Типографѣ в' Царствѵющемъ градѣ Вїеннѣ 1789, На 8-ини, 111. стр.

У Ст. Новаковића непотпуно име књизи.

1801.

Милковић Јанићије. Повѣсть во кратцѣ списаннаѧ о общежителномъ манастырѣ Крӱшловцѣ — — нынѣшнимъ тоѧ ѡбители ӥгѹменомъ. Іждивенїемъ напечатана Г. Геѡргїа Ѡбрадовича, Славнагѡ Полка Панчевачкагѡ Ѡберлайтенанта: ӥ Г. Васїлїа Хаџи-Павла, жителя ӥ кѹпца Балваніишкагѡ. Въ Бѹдинѣ градѣ, Печатана писмены Кралев. Всеѵчилища Пештанскагѡ, 1801. На 8-ини, 16. стр.

Испред књиге је лик богородични, а са страг св. Григорија Синајског. У Ст. Нов. је погрешно забележено, да је писац Јован Милковић, и поткрале су се многе погрешке (штампарске?) у имену књиге, као што се то поређењем може видети.

---

*) Ово су допуне и поправке к Стојана Новаковића „Српској библиографији за новију књижевност 1741 — 1867.“ У Београду 1869 год. Обазирао сам се и на Ђ. Рајковића допуне и поправке к истој библиографији у „Српском летопису“ за год. 1870. и 1871. стр. 310—353., а и на допуне и поправке Ђ. Д. Ђермекова и Ђ. Рајковића у 118 књизи „Летописа“ стр. 91—134.

1814.

Вујић Аћим. Крещалица, едно явно позорище у три дѣиствія преведенна — —, Россійскаго и Італіанскаго языка приватнымъ Професоромъ Пештанскимъ. Въ Будинѣ градѣ, Писмены Кралевскаго Всеучилища Пешщанскаго. **1814.** Стр. 114, на 8-ини.

У Ст. Нов. стоји (по Шафарику?), да је „преведено съ россійскаго и италіанскаго єзыка.“

1820.

Рѹководство къ славе́нскомѹ краснописа́нїю во ѹ҆потребле́нїе народныхъ славено-се́рбскихъ ѹ҆чи́лищъ. Въ Бѹ́динѣ гра́дѣ, Пи́смены Крале́вскагѡ Всеѹчи́лища Пе́щанскагѡ. 1820. На 8-ини, 16 стр. и 1 таблица.

Црквена слова.

1822.

У. П. Є. Разна дѣла или Забаве при безпосленимъ дневима иначе: сонети списателыма. —. —. —. **1822.** л. У Віени. (Додатакъ къ числу 7 Новина Србски 1822.) На 8-ини, 8 стр.

1835.

Jovitsch Spiridon. Ethnographisches Gemählde der slavonischen Militärgränze, oder ausführliche Darstellung der Lage, Beschaffenheit und politischen Verfassung des Landes, dann der Lebensart, Sitten, Gebräuche, der geistigen Bildung und des Charakters seiner Bewohner. Ein Beitrag zur Länder- und Völkerkunde des österreichischen Kaiserstaates, von — —, Praktikant der k. k. Hofkriegs-Buchhaltung. Wien **1835.** Gedruckt und in Commission der Mechitaristen-Congregations-Buchhandlung. На 8-ини, 166 стр. и 1 л.

1837.

Рѹководство къ наѹцѣ числи́телной во ѹ҆потребле́нїе славено-се́рбскихъ наро́дныхъ ѹ҆чи́лищъ. (Rechenbuch illyrisch.) **Въ Бѹдинѣ градѣ Печа́тано пи́смены Кра́левскагѡ Ѹ҆нїверсїте́та Пешта́нскагѡ. 1837.** Стр. 95, на 8-ини.

Црквена слова.

Станковић Стеван. Слово Приликомъ отвореногъ Націоналногъ Конгресса у Карловцы 11. (22) Ноемвріа **1837.** Лѣта говорено Преосвященнѣйшимь — — православнымъ Епіскопомъ Новосадско-Бачкимъ, и Архіепіскопата Карловачкогъ дѣйствителнымъ Адміністраторомъ. У Новомъ-Саду, Писмени Павла Іанковића, ц. к. Привіл. Тvпографа. На 4-ини, 4 л.

Светић-Хаџић Ј. Ситнице єзыкословне. одъ — — —, I. У Новомъ-Саду, Печатано у Типографіи Янковићевой. **1837.** На 8-ини, 15 стр.

Може се сматрати као прво издање његова „Кључа језика српског или ситница језикословних“, штампаних 1852. у НСаду (Ст. Нов. библијогр. бр. 1808.). У предговору ка „Кључу“ Светић сам каже, како је „под именом „Ситница' Єзыкословны“ намеравао пре шеснаест година издавати своја умствовања о језику Српском“, но спречен разним приликама, морао је „у самом почетку издавања престати“.

1840.

Попић Милош. Погледъ єданъ на ратованѣ у србской журналістіки. На 4-ини, стр. 40.

На крају је потписан „Милошъ Попичь“. Нема насловног листа, ни места, где је штампано, ни године, кад је, али мора бити, да је штампано 1839. или 1840. год.

1841.

Рајић Јован. **Катихисісъ малый или Сокращенное Православное исповѣданіе во употребленіе славено-сербскія юности сочиненно, ѿ неунітскагѡ же Єпкпскагѡ въ Карловцѣ 1774 лѣта держалинагѡ Сѵнода потвержденно, и нынѣ паки съ соизволеніемъ Г. Архіепкпа и Митрополіта Карловачкагѡ, Стефана Станковичь напечатанно. Въ Будимѣ градѣ, Печатанно писмены Кралевскагѡ Оуніверсітета Пештанскагѡ. 1841.** Стр. 64, на 8-ини.

Штампано црквени слови. Дело познатог архимандрита Јована Рајића.

1842.

План Основположеній установитися имущаго Пенсіоналнаго Заведенія, ради снабдѣнія и утѣшенія Вдовицъ и Сиротъ Священства Православнаго восточнаго Исповѣданія во Богоспасаемой Архідіецезѣ Карловачкой. На 8-ини, 18 стр.

Нема насловног листа, ни места, где је штампано, ни године, кад; али зна се, да је штампано 1842. год., по свој прилици у карловачкој митрополитско-ђимназијској печатњи.

1846.

Книга ѡ должностехъ подданникѡвъ къ монарху ихъ (Pflichten der Unterthanen gegen den Monarchen). **Цѣна книге 8 кр. ср.**

Въ Будиномъ градѣ, Печатана при Типографіи Кр. Оуніверсітета Пештанскагѡ 1846. Стр. 52, на 8-ни.

Црквена слова.

1847.

Влаховић Атанасије. Жертва умилителная, миломъ роду сербскомъ на самрти, или — —, Митрополітскія Калачкія Церкве Римо-Католіческія, Успенія Пречистыя Богородицы, Пресвvтера; С. С. Х. Х. и Философіи Доктора; Архі-Епіскопскія, и Капітуларныя, Бібліоѳеки Калачкія, Хранителя; якоже и Сл. Факултета Філософіческаго, Крал. Наукъ Універсітета Пештанскаго, Члена Соборнаго; и Восточныя иногда Сегединскія, Пештанскія, и Старо-Бечейскія Церквей, Сербовъ Пароха; поучителныя проповѣди; на торжественныя праздники; Хріста спасителя, и богородицы; въ Сегединской, Пештанской, и Старо-Бечейской, Церквахъ, древле реченыя; и нынѣ изъ любве Богу, и Роду Сербскомъ, печатаныя. Въ Будимѣ, Писмены Крал. Універсітета Пештанскаго **1847**. На 8-ини, 125 стр.

Остраг на корицама пише, да је ово прва част, али не знам, да ли је од отог дела и даље што излазило.

1848.

J. С. Гласъ умѣрености єдногъ родолюбца о томъ, чимъ бы се аустрійско-унгарски Србльи данасъ задовольити могли. Єданъ проектъ О србско-народномъ устройству у унгарской кралѣвини. **1848**. На 8-ини, 16 стр.

Без насловног листа, не стоји, где је штампано. На крају је потпис: J. С.

J. С. Гласъ родолюбца Србльима на народной скупштини одъ 1. и на собору од 15. мая ове **1848** године. На 8-ини, 12 стр.

Нема насловног листа, ни места, где је штампано; али по словима рекао бих, да је штампано у Бечу у јерменскоме манастиру. На крају је потпис. J. С.

Рашић Давид Милан. Духъ времена, или умотвори — — —, пређе забранѣни, а сад' слободни. У Бечу Печатано у Єрменском' Монастиру. **1848**. На 8-ини, 12 стр.

Штампано на обојеној хартији.

1847/8 лѣта државногъ сабора законни членови Печатано по налогу Предсѣдателя Министеріюма по оригиналномъ мил. кралѣв. потвржденѣ получившемъ рукопису. У Будиму, писмены крал. университета пештанскога **1848.** fol. 23 стр.

J. S. Die östereichisch-ungarischen Serben und der Peterwardeiner kommandirende General, F. M. L Freiherr Hrabovsky, so wie auch dieses letzteren Meternichismus und Vandalismus. (Wörtlich aus der serbischen Belgrader Zeitung). **1848.** На 8-ини, 24 стр.

Мислим да ће горњи J. С. и овај бити један исти писац, јер је и једно датирано „из Посавине“ и друго.

1849.

Ево Русса! „Се жених’ грядет“ 8-ина, 3 стр.

Песма политичке садржине из год. 1848—49.

Лазаревић Ђорђе. Завештаніє Маріє Ленорман у Паризу найславніє будућности испитательницѳ. (Са образомъ.) У Карловцыма. Брзотискомъ нар. печатнѣ Дан. Медаковића **1849.** На 16-ини, 50 стр. и 12 л. уписника.

Непотпуно (штамп. погрешком?) у Ст. Нов.

Subotić J. Dr. Darstellung der Rechtsverhältnisse der serbischen Nation in Ungarn und deren Petition vom 1. und 3. Mai 1848 von — — — Agram, Druck und Verlag von Franz Suppan, **1849.** На 16-ини, 32 стр.

1850.

Никанор. Светомъ патріарху србскомъ Јосифу 1. Маіа 1850. говоріо —, Архімандрітъ Светосавскогъ Монастыра Кувеждина. У Земуну. Народ. Књигопетня Дан. Медаковића. **1850** Стр. 77. на 8-ини.

У једној је књизи с делом: Светковање благовести године 1846. (у Ст. Нов. библиjогр. бр. 1698), где се исти писац назива „Срб-Милутином“, а то је садашњи владика Никанор Грујић. Ово је „слово“ ипак дело за се, и засебним је странама обележено. На корицама су забележена имена обема књигама.

1852.

Рашић Давид Милан. Федоръ и Мария, или вѣрность до смрти по Лафонтену одъ — — — православа. У Бечу печатано писмены’ єрменског’ монастира. **1853.** На 8-ини.

Свезска I-ва, стр. 136.

Свезска II-га, стр. 209.

1853.

Andrić Alexander. Geschichte des Fürstenthums Montenegro. Von der ältesten Zeit bis zum Jahre 1852. Nach serbischen Aktenstücken, Hülfswerken und Volksliedern von — —. Mit vielen Gnadenbriefen, Ukasen, Manifesten, Proklamationen, Fermans und sonstigen Actenstücken, nebst einem Anhange, enthaltend die Regententafel der Balšiden und der Familie Čarnojević. Wien, 1853. Verlag von J. B. Wallishausser. 8-ина, XII. и 150 и II. стр.

Ханка Већеслав. Сватоѥ Євангеліѥ по остромирову съпискоу ҂ ф. ѕ. д. м. ҂. ф. ѕ. є. лѣтъ. Издании — — Иждивенiѥмь издавателевымь. Празѣ. Въ цар. крал. двор. печатни сынов Богомила Гаасе. 1853. На 8-ини, стр. XII. и 206.

На стр. XI. и XII. српски је „предговор." Штампано је црквеним словима.

1855.

Изъ часослóва перконачáлное оупражнéніе къ чтéніи свящéнныхъ книгъ къ оупотреблéнію въ Славéно-Сéрбскихъ народныхъ оучилищахъ Аустрiйскагѡ Цáрства. Цѣна книзѣ твéрдѡ свáзанной 6 кр. к. м Во Віéннѣ 1855. Иждивéніемъ к. кр. Адміністрáціи оучилищныхъ книгъ. 8-ина, 52 стр.

Прва езыкословна читанка за Србска народна училишта у Аустрiйскомъ Царству. Круто везана и съ леђа у платну за 15 кр. к. м. У Бечу 1855. Трошкомъ ц. к. Дирекціе училиштныхъ кньига. 173 стр., на 8-ини.

Више пута штампана школска књига.

Рашић Д. Милан. Грофъ одъ Монте-Христо. По Александру Дыма посрбио — — — У Бечу. Тискомъ ерменског' монастыра. 1855. На 8-ини.

Прва часть. 4. слике, стр. ?

Друга часть. 3 слике, 1 л. стр. 175.

Трећа часть. 3 слике, 1 л. стр. 185.

Прва је „часть" по други пут штампана 1856. год. има 4 л. и 180 стр. јер се првим издањем не могоше намирити сви претплатници. У Ст. Нов. немају забележене стране првим трима честима. Несам ни ја имао у рукама прву чест првог издања, али ће књига по свој прилици бити онако велика, као и она по други пут штампана.

1857.

Найновіи мали сановникъ или руководство снове тумачити за забаву и увеселеније у празнимъ часовима. У Новомъ Саду **1857**. Кньигопечатня дра Дан. Медаковића. Стр. 59, на 8-ини.

Напутакъ за мѣстне надзорнике одъ школа. Прописанъ по цес. кр. министарству богоштовя и наставе разписомъ одъ 6. Януара 1855, бр. 19072 за долню Аустрію, горню Аустрію Салцбуржку, Тиролску, Штаерску, Трстъ, и за Приморіе аустріяпско, затымъ за Далмаціу, Корушку, Кранску, Ческу, Моравску, Шлезку, Краковъ, Галиціу и Буковину; а разписомъ одъ 10. Юлія 1855 бр. 10144 за Угарску, Хрватску и Славоніу, за србску Войводовину и Банатъ тамишкій. Везанъ за 1 кр. к. м. У Бечу. Трошкомъ ц. кр. Діректіе училиштныхъ кньига. **1857**. Стр. 8, на 8-ини.

Поповић Јован. Новѣйшій исправни и умножени египетски сановникъ отъ 1231 год. кои содржава у себи различити санова. Съ изясненіемъ и приложеныма нумерама своју срећу и у лотеріи пробати.

Срећа наша есть округла
Свакомъ рада и мила
Тражи брате у сну и на яви
Како свугди тако и у лотеріи.

Не презри кадъ годъ штогодъ сниешъ
Да не тужишъ нити да се каешъ
Много нута санъ намъ обявлява
И човека одъ зла охранява.

Доста пута срећу напред каже
И веселе гласе јоштъ палаже
Помоли се Богу и кадъ сніешъ
Не пропусти да щастіе не пробашъ.

XI. изданіе. Serbisches Traumbüchel. У Новом Саду, Трошком Игњата Фукса, штампара и књигопродавца. **1857**. На 8-ини, стр. 46 и 6 л.

Под „наставленијем“ потписан је „издаватель П. Ј.“

Vukašinović Anton. Praktische Regeln zur Seidenzucht mit besonderer Rücksicht auf Vereinfachung und Zeitersparniss. Ge-

vidmet den Seidezüchtern in Kroatien und Slawonien von — — Agram, **1857** Schnellpressendruck von Dr. Ludwig Gaj. **На 8-ини** стр. 84 и 8 таблица.

1859.

Захарић Петар. Миланъ, печаль добры родителя. Жалостно позориште у шестъ дѣйства. Саставио — — У Карловцы. Митрополітско-Гімназіална Типографіа, **1859.** На 8-ини, стр. 88 и XII.

Непотпуно у Ст. Нов.

Utiešenović Og. M. Die Hauskommunionen der Südslaven. Eine Denksckrift zur Beleuchtung der volksthümlichen Acker- und Familienverfassung des serbischen uud des kroatischen Volkes. Von — — —. Wien. **1859** F. Manz Compagnie. На 8-ини, 2 л. 277 стр.

1860.

Stojacskovics Alexander. Ueber die staatsrechtlichen Verhältnisse der Serben in der Wojwodina und überhaupt in den Ländern der ungarischen Krone. Historisch-juridische Abhandlung nebst einem Anhange: Ueber die Wünsche und Ansprüche der Serben in Beziehung auf die künftige organische Stellung der Wojwodina von — —. (Eigenthum des Verfassers, dass Uebersetzungsrecht vorbehalten.) Temeswar. Aus der kaiserlich-königlichen Filial-Staatsdruckerei, **1860** Стр. 47, на 8-ини.

— — —. Ueber die staatsrechtlichen Verhältnisse der Serben in der Wojwodina und überhaupt in den Ländern der ungarischen Krone. Historisch-juridische Abhandlung von — —. Zweite vermehrte Auflage. Temeswar Druck von M. Hazay u. Sohn Wilchelm, **1860**. На 8-ини, л. 2 стр. 60.

Чокор Јулијан. Мѣсацословъ всѣхъ сватыхъ, востоунною православною церковію празднуемыхъ, съ назначеніемъ Гдскихъ и Бгородичныхъ праздниковъ, за лѣто Гдне (еже есть високосное) аѿѯ. І-вое лѣто. Въ Карловцѣхъ. Писмены Тѵпографіи Митрополітско-Гѵмназіалныя. Стр. 87, на 8-ини.

Слова и пагинација црквена. Под „предисловијем" потписан је Јулијан Чокор, где каже, да је по налогу патријарха Јосифа Рајачића издао месецослов. Познато ми је, да је и год. 1861. изашао месецослов под истим уредником. (Срп. летоп. књ. 113. стр. 351), али да ли је и даље које године изашао, није ми познато.

1861.

Државна писма о Соединеню Войводипе Србске и Тамишкогъ Баната са Кралѣвиномъ Унгарскомъ и дозволѣномъ, у слѣдству поменутогъ соединеня са Всевисочайшимъ ручнымъ писмомъ од 21. Февр. (5. Марта) 1861. изванредномъ Србскомъ народнѣмъ Собору. У Карловцы. Типографіа Митрополітско-Гимназіална. **1861.** Staatsschriften über die Wiedervereinigung der Woiwodschaft Serbien und des Temescher Banates mit dem Königreich Ungarn und den in Folge dieser Wiedervereinigung mit dem Allerhöchsten Handschreiben vom 5. März 1861 bewilligten ausnahmsweisen Serbischen National-Congress. Karlowitz. Druck der Metropolitan-Gymnasial-Buchdruckerei. 1861. На 4-ини, 63 стр. и 5 л. додатка.

Као што је наслов, тако је уз српски текст свуда и немачки: стране су подељене у два ступца, на првом је немачки текст, на другом српски. У Ст. Нов. непотпуно.

Исторія србскогъ устава. У Новомъ Саду, брзотискомъ Епископске княигопечатнѣ **1861.** На 8-ини, стр. VIII и 119.

Ємства за осигуранѣ прівілегіалны Права и Народности Србске, као и Єзика србскогъ у Угаріи. Типографіа Митрополітско-Гимназіална. На 4-ини, 4 л.

Нема године, али се зна, да је штампано **1861.** год. То је извештај одбора, који је од сабора био изаслан, да расправи то питање. Штампано је само на полак стране, и где је било разних мишљења о каковој ствари, ту је на празној половини стране додато мишљење одборске мањине.

Княига упражненія у рачуну за сеоске школе у Аустрійскомъ Царству. Кошта везана и с леђма у платну 22 новч. У Бечу. У цес. кр. накладн школскій княига. **1861.** Стр. 132, на 8-ини.

Ненадовић П. Љ. Протоколъ писама проте Матіє Ненадовића о ратованю край Дрине 1811. 1812. и 1813. године. Издао — — — У Београду у правителственой княигопечатньи. **1861.** На 16-ини, 184 стр.

Предлогъ Шесторице између 14 одборни чланова народногъ сабора у обзиру осигураня народни права. Брзотискомъ епископске княигопечатнѣ у Новомъ Саду **1861** fol. 2 л.

Utiešenović M. Og. Die Militärgränze und die Verfassung. Eine Studie über den Ursprung und das Wesen der Militärgränzinstitution und die Stellung derselben zur Landesverfassung. Von — — —. Wien, **1861**. F. Manz & Comp. 2 л. 172 стр., на 8-ини.

Югославенске тежнѣ. Мисли о садашньимъ покретима у Херцеговини, Босни и Црной Гори, са краткимъ описомъ историчногъ, политичногъ, друштвеногъ, верозаконогъ и воєногъ станя овихъ земаля. Преводъ съ немачкогъ. Друго изданѣ. У Земуну. **1861.** Печатао и издао Ј. К. Сопронъ. На 8-ини, 28 стр.

Не знам, кад је штампано први пут.

1862.

Каниц Ф. Византијски споменици по Србији. Нацртао и описао — —. По највишем одобрењу Његовог Царског- Краљевског и Апостолског Величаства Ф ање Јосифа I. цара Аустријског, Краља угарског и чешког, Краља Ломбардије и Мљетака, Далмације, Хрватске, Славоније, Галиције, Владимирске и Илирије, Архихерцега Аустрије итд. Великога Војводе Војводовине Србије, итд. итд. итд Штампано у царској краљевској, дворској и државној штампарији. У Бечу, **ѵѡѯв** Fol. л. 1 стр. 29 и IX таблица.

На другом месту опет је наслов: „Византијски споменици по Србији. Превео Александар Сандић.“ Изашла су два издања: с немачким текстом и српским.

1863.

Каћански Срѣ. Торжество добродѣтели у деветнайстъ црквени слова. Сочинѣни блаженопочившимъ еписк. Карлштадтскимъ — —, а скуплѣни и издани по смрти сочинителя Стефаномъ Болманацъ, Діакономъ Ст. Бечейскимъ. Новый Садъ, печатня Игнята Фукса. **1863**. На 8-ини, 6 л. стр. XII и 127.

1864.

Крстић Никола др. Исторія србскогъ народа за основне србске школе. Прегледала и одобрила школска комисія. Цена є 1 гр. порес. У Београду, у државной штампаріи. **1864**. На 16-ини, 88 стр. и 2 л.

Више пута штампана школска књижица.

Сандић Александар. Беседа на опелу Др-а Вука Стеф. Караџића, (29. јануара 1864. год. у грчкој капели) говорио — —. У Бечу, о свом трошку, у штампарији јерменског манастира. **1864.** На 8-ини, 12 л.

Нема пагинације. Листови црно оперважени.

1865.

Вукичевић Ђ. Никола. Мисли о начину, како да се у духу православне вере и према потребама народним у ред доведу црквено-просветни одношаи Срба у Аустрии. Од — — —. Мото: Вѣрую во єдину святую, соборную и апостолскую церковъ! — Ово є дело Матицом Србском награђено са 25 дуката. У Новом Саду, у епископской печатньи **1865.** Стр. 220, на 8-ини.

У Ст. Нов. непотпуно.

Исторія србскогъ народа за учећу се србску младежь. У Земуну. Трошкомъ штампаріє J. К. Сопрона. **1865.** На 16-ини, стр. 69 и 2 л.

Дело је „Прегледала и одобрила Школска Комисія“ у Београду.

Милутиновић Урош. Мнѣние єдног члана с. Илинског сабора 1864. г. као предлог за закон црквени. У Нов. Саду, у печатньи И. Фукса **1865.** Стр. 32, на 8-ини.

Нема насловног листа. У Ст. Нов. (бр. 2795.) стоји, да је штампано у Карловцима.

Pauković B. Die Militär-Grenz-Frage in ihrer Beziehung zur Orientalischen Frage vom politischen, staatsrechtlichen und administrativen Standpunkte beleuchtet von — —. Wien. Commissions-Verlag von Anton Schweiger. **1865.** На 8-ини, 46 стр.

Спомен на сентандрейску светковину приликом долазка плем. госп. Вениямина Калаиє на годишньи изпит србске православне сентандрейске школе 9. августа 1865. У Новом Саду, Епископска кньигопечатња **1865.** На 4-ини, 20 стр.

Сретеновић С. Граматика словенског језика. Саставио — —. (Четврто поправљено издање). Цијена је 30 гроша пор. У Београду, у државној књигопечатњи. **1865.** На 8-ини, 144 стр. и 1 л.

Прво је издање изишло 1853., друго 1856., треће 1859. сва три да како старим правописом.

1866.

Крстић Никола др. Историја србског народа. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду. У државној штампарији. **1866.** Стр. 199 и V на 8-ини.

Више пута штампана школска књига.

Прва єзыкословна читанка за Србска народна училишта у Аустрійскомъ царству. Круто везана и с леђа у платну 27 новч. У Бечу. У ц. кр. наклади училиштныхъ књига. **1866.** Печатано кодъ Карла Горишека. 8-ина, 175 стр.

1867.

Михаило Митрополит. Речь князу србскомъ Михаилу Обреновићу III. кою є у саборной београдской цркви изговоріо — србскій — на молитви за благополучно путованѣ княжево у Цариградъ 18. марта 1867. године. У Београду, у државной штампаріи **1867.** На 4-ини, 2 л.

Михаило митрополит. Речь князу србскомъ Михаилу Обреновићу III. кою є у саборной београдской цркви изговоріо — србскій — на благодаренію за срећный повратакъ княжевъ изъ Цариграда, 4. априла 1867 године. У Београду, у државной штампаріи **1867.** На 4-ини, 2 л.

Овај број скупа с пређашњим врло су овлаш забележена у Ст. Нов. (бр. 3100 и 3101), мора бити, да их наш библиограф није ни имао у рукама. —

Кратко упутство за србске народне учителѣ. 4-ина, 14 стр

Нема насловног листа, ни места, ни године штампе.

Храбрость Скендербега. На 8-ини, 32 стр.

Нити има насловног листа, ни места, где је штампано, али слова су стара слова београдске државне штампарије; нема ни године, а никако не могох дознати, ни ко је писац. Ипак бих по свему рекао, да је то дело познатог „слепца“ Јеремије Караџића.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПОСЛОВИЦЕ.

Из збирке Ђ. Рајковића.

II. *)

Ајдаша, кума Нешо!

Ако бежи: не бежи! ако л' не бежи: бежи! (Т. ј. ако бежи пена с вина, а ти не бежи, већ седи па га пиј; а ако не бежи, онда бежи ти, јер га не ваља пити.)

Ако је мио тајки и мајки, није Петру трговцу.

Ако је мраз убио зулове, није г . . ове.

5. Ако ме баш и натерају да идем у цркву, ја се ипак нећу Богу молити. (Рекао јогуница Циганин.)

Ако кога светујеш, немој да га срамотиш.

Ако лажи на овом свету не помогоше, на ономе знам да не пролазе.

Ако не верујеш, а ти иди па питај!

Ако ми брат козле односи, он ми је вук; а ако ми ји вук доноси, он ми је брат.

10. Ако није лепо, није ни скупо.

Ако са́м, зло; ако двоје, још горе.

Ако се где не сусрето, не нађо га.

Ако си гладан, комад за уши!

Ако си паметан, немој будалисати.

15. Ако ти се не допада, а ти пољуби па остави.

Безмитни врачи — ту нема лека! (Народ наш мисли да они, који се роде на Кузмана и Дамјана, ретко претуре 9-ту годину.)

Било је добро, али давно; бре биће и у напредак, али је дуго чекати.

Бистра вода, труле лађе (т. ј. лепа наука, ал' будаласте главе.)

Благо кући, која има добра и паметна домаћина!

20. Близу је: кад дођеш, можеш довикати.

---

*) Гледај „Летописа“ књигу 112.

Богат Бог милошћу.

Богат скриви, а сирома трпи.

Бог правду брани.

Бог да га прости, добар бијаше! (Говоре просјаци на даћи.)

25. Бог да прости мртва Раца! (Рекао Шваба на даћи.)

Бог и помозбог (т. ј. помажу; помозбог овде значи батина. Шокци веле: Бог и патарица.)

Боји га се као сикира пања.

Бој се цуре спреда, кује од страга, а попа од свакуда. (У Рватској.)

Боље би било да је купио штрањгу (па се обесио, него што је купио то и то).

30. Боље рањену нег' убијену.

Будала је ко оће да зна, шта се у свачијем лончићу вари.

Буђ буђ по празном лонцу.

Будали море до колена.

Врачевгајци, на гласу јунаци:
Четворица носе шиник трица!

Веће очи, него трбу. (Гледај: Све сито, а очи гладне.)

35. Видим ја мога бога у трбуву.

Видом соко, а гласом гавран.

Винска болест.

Више бијена, него сита (жена код зла мужа.)

Више куле звонце.

40. Влах је украл пети ћавел. (У Рватској. Кад је Исус мучен, веле да су петим чавлом канили главу прибити; али тако ето није Вла дао.)

Врачала баба да не буде мраза (кад у јутру а оно снег до колена).

Вуче га за нос, као чауш пурана.

Где је село без паса, ласно је ићи без штапа.

Где се клима, тамо има.

45. Где се јаја туцају, ту и пуцају.

Гибала би гибаницу, ал' нема горње ни доње.

Глас до неба, а реп му се по земљи вуче.

Глас до неба, а створа никаквога.

Гледи у ноге, као паун.

50. Гледи у четири чанка.

Гола брда опувани доци. (У Далмацији.)
Голо бесно по меани скаче,
Кесу вади, а новаца нема,
И још пита: Има л' добра вина!
Готов као баба на кад.
55. Готовом детѐту ласно је отац бити.
Гроб не говори.
Данас сутра — данас сутра, — па како онда и лане!
Дао Бог, ал' није имао коме.
Даће Бог, родиће зоб, биће и наши коњи бесни.
60. Даровано, трипут препродано,
Ако није магарету дано.
Да је ткати, као зјати,
Ја би прва ткаља била.
Добро блеји, ал' се рђаво музе.
Док је главе, биће капа.
Док је младо, дречи; кад остари, јечи.
65. Док сам да сам,
Оћу да с' ђиласам.
Доћи ће оченаш на амин.
Дошао мени на дрљачу.
Дрљоке бундева!
Доћ' ће пир на лопар. (У Рватској.)
70. Ехе, зету у тал дошао!
Живи као његов нико.
Живио као моја покојна баба!
Живио од петка до суботе!
Забунио се као шаров у комађу.
75. Задржаће се као на решету вода.
Задрьо се за очи.
Зао горем упртио торбу.
Знаћеш по што је ока шљива! (Гледај: Зна ћеш за госу!)
Знаћеш шта је маџарски киленц!
80. Знаћеш шта је пис!
Заокупио, као ајгир ћору.
Засукан као Валкањ.
Засукао се као џелат.
За џеп голем, а за кревет мален.

85. Злато моје испред ковачнице!

Зна крмача шта је зубача.

Зна свиња шта је диња.

Извукао се као змија из кошуље.

Изгледа као претега на ђерам. (Каже се за омалена дебељка.)

90. Изгледа као стреле милошеве.

Изгледа као тоцки јастук.

Изгледа као убрађен Драгојло.

И иза Арада има вилајета! (Рекао неки из Денте, који је возио кирију чак у Арад.)

Изнео литију.

95. Има га радо као со у очи.

И мој слуга слугу нађе,
А ја никад ни до века.

И мртви оживише? (Кад и ћуталица већ једанпут у друштву проговори.)

Ириг пије, а Ривица плаћа.

Ишчистила баба цртало у ђубре.

100. Јака матка, така Катка. (Узето од Словака.)

Ја сам сита и гостију (рекла домаћица, кад је гости запиташе што не једе).

Ја говорим, а он ни у дулведу.

Ја говорим, а он звижди.

Ја једно а он друго.

105. Један креће, други не ће.

Ја курјака светујем, а он вели: Брзо, одоше овце!

Јаче село од сватова.

Једе на драмове.

Једна памет ил' у лето ил' у зиму.

110. Једне капи поштене крви нема у њему.

Једном до зуба, а другом до суза.

Још мало, пак пешице!

Кад девојка — хоп! девојка;
Кад невеста — ни с места!

Који често пријатеље части,
Тај ће и сам у невољу пасти.

115. Кад се уш наједе у опанку, оће после и за врат.

Кад гуска п..не, а ти јој реци: Евала, тето!

Кажи ми: ћоро! док ти нисам: дрљо!

Као да је ђаво њиме банак набијао.

Као да је испао из слепачки таљига.

120. Као да га на ражњу пеку (дере се).

Као пљунут.

Кика доле а девојка горе! (Вели мати ћерци, кад је очешља.)

Киселицо, масни залогају!

Ко би знао, шта се иза брега ваља.

125. Ко би му најамио!

Ко данас изгуби врећу, сутра ће и већу.

Кога назову курјаком, тај јагње није ни био, а курјак ће и остати.

Ко жали уже, изгуби јуне.

Која га смрт рани, другој га не да.

130. Ко касно устаје, обојак му нестаје.

Кука петрова лета.

Кум те куми, да те гули;
Брат те брати, да те трати. (У Далмацији.)

Кӯпи да пусти. (Т. ј. душу; каже се за човека на умору.)

Кӯпи, па рӯби.

135. Ко има ружну жену, онај другом нек се не руга, јер му је руга и код куће; а ко има лепу, онај у коло нек не иде, јер му је коло и код куће.

Ко пази, не гази.

Ко пије, поштен није; ко плаћа, иде без гаћа.

Ко пљује на ветар, попљуваће браду.

Ко слуша, пуна му гуша.

140. Ко се боји шушња, тај не пада у вир.

Ком до сватова, ком до волова.

Ко туђе обуче, брзо свуче.

Ко се направи курјак, упадне у мрак.

Ко се с лебом игра, тај ни проје не ће јести.

145. Ко се чеше и где га не сврби, тај се често грби.

Ко сурутке не просипље, сира не једе.

Ко се прави магарац, и товар носи.

Крив је ђаво, што га није давно однео.

Куд коњ, туд и улар.

170. Куд си нагао као Ченејац на навору!

Курви се напред плаћа

Кућицо, слободицо! У теби пружим и уши и реп.

Куда своја мајка бије,
Туда коже тије;
А куд туђа мајка кљуца,
Туда кожа пуца.

Лако је масла добити, ал' тешко је кадија постати.

Лажем ти, Боже, лажем!

175. Ласто, ластавицо!
На чем сам те оставила,
На том сам те и затекла;
На глави ти шака ваши. — Прегрш! (Говори се за неопраницом.)

Лепа в'о госпођа киселица!

Лиж'те, децо, нек и гости лижу! (Шокетање уместо: леж'те, децо, нек и гости лежу.)

Лије воде у Тису.

Љубиле га слатке красте!

180. Ман' се врага, не терај му трага:
Траг му ј' рђав, можеш бити грбав.

Марици у мрвици нема ништа.

Мати је мати, па макар била и Циганка.

Маша се за небо.

Месечина као дан.
Лежи старац као пањ.

Метни уво под главу (рече се у шали ономе, ко иште јастук).

185. Милостиво јагње две овце сиса (а немилостиво ни своју матер),

Навалио као бос у трње.

Навалио као Вла на рибу.

Нахватала се Војводина на чизме. (Год. 1848 од бежања).

Надева као була јагоде на чијоду.

190. Нагазио као враг на велики петак.

На голу кост ни врана не гаче.

Напео се као штене украј баре.

Наранио се као сироче на даћи.

Натрчао као зец на Сланкамен.

195. Научи, пак мучи.

Нашла крава бика
Да таљиге шика.

Не знала она који је дан данас! (Веле за вештицу.)

Нема мрка без брка.

Неће Гаја јаја! — Не вози се маја!

200. Није Бог оставио пост, већ нас.

Нисам ја моје ноге нашао на путу.

Нокат! (Веж', утече!)

Носи две кецеље (каже се за сиромашно женско; т. ј. такова је сиротиња пука, да нема сукње, него је место ње припасала две кецеље.)

Намастир касарна; калуђер катана.

205. Није ми ништа на лепу столицу сести, кад немам шта јести.

На сваку тенџеру заклопац.

Не може бити и Војводина и опаклија. (Год. 1848.)

Не ће за дуго купуса кварити. (Т. ј. умреће скоро.)

Ништа боље од поштеног имена.

210. Не губи, секо, имена, дочекаћеш времена.

Нагли мозга не испијају.

Није Босна крива, што је Ерцеговина гладна.

Незна луд у чему је худ. (У Далмацији.)

Носи кољиво у џепу. (Исто што и „Мирише на кољиво.“)

215. Обезобразио као пас.

Обећање лудом радовање.

Отац ме је родио, ал' ме није створио.

Обилази као лисица грожђе.

Оборио шапутле. (Што и „Покуњио нос.“)

220. Обрадовала се мати мртвом детету.

Обуо се опанак у чизму.

Одбацио к'о блато с ноге.

Од две феле рукавице беле.

Одевен као грошић, а изгледа као два.

225. Оде на вилин точак.

Оде у стаман.

Од луда попа луда и молитва.

Од мрзе веће болести нема.

Одсеци као на пању.

230. Одсеци уво, закрпи д.. пе. (Кад се вели да једна невоља једва покрива другу.)

Од сто лепи шарена аљина!

Ој Тодаље, капа ти се види,
Капа мрка зла прилика!

Окани се, Мартине, љутине!

Онај је оца родио.

235. Он баш није кицош, не бере гаћа на туру.

Онога света, првог вашара! (Никад.)

О светом никад!

Ослепио, да Бог да!

Оставио му горњи члан од свирале.

240. Оставио му оцило.

Отишао у траве. (Као да тражи лека, луцкаст је.)

Оћеш, врано, ранке!

Пао мени на гребене,
Пало вуку у чељусти.

245. Паланчани, силом варошани:
Девет кућа једну козу музу,
Па се фале да се добро ране,
Деца им се у сурутки даве!

Пета бенета, девета помета (т. ј. чаша вина.)

Пијан, не види леђа.

Подај да не роди Асана.

Подсео ме као Гара Вашкут.

250. Подсео ме као Тараш Кумане.

Поздравили те по јаки.

Поиграј ми, Станко,
За крајцару малко.

Помоз' Бог, зла жено! —
Ако сам зла, нисам никоме очију копала.

Поповска врећа никада се не може напунити.

255. Посветио се као изједен купус.

Послушао као ђаво матер.

Пошто амови? (Реку оном ко је увоштио бркове.)

П..ни глувом код ува, он мисли да грми.

Преде кеса, предем ја,
Бржа кеса него ја.

Празна врећа не може усправо стајати.

260. Пред човеком има и костију, а човек и њи поједе.

Преоравај, попо, не уздај се у требник!

Проврћен ардов (вели се за човека, који не уме сачувати тајне).

Прост као вагов.

Прошао као Гала кроз Кумане.

265. Прошао кроз Кусић. (Што и „Обрао бостан.“ Кусић је село близу Беле Цркве.)

Пуна чаша, пуна љубав.

Пун до грла.

Пусти га у кућу, да те истера из куће.

270. Путу се рока не зна (а новцу есапа).

Пуца му под нос, као иришки кнез по цепу.

Радује се, као слепац потури.

Раниле га гусле јаворове! (Што и „Ослепио, да Бог да!“)

Рани ме сита, а штеди ми жита.

275. Рани мољце.

Рачуна као Грк питу.

Реци ми док ти нисам рекао.

Риба дубоко плива. (Скупа је.)

Ричу му гуље на пустари. (Вели се за богата човека.)

280. Ругао се котао лонцу (како су му велика уста).

Сав свет је једна варош.

Саранио жену, где јој ни врана неће гракнути на гробу.

Свака шала полак истина.

Сваки глув полак луд.

285. Сваки мухар, заухар. (У Далмацији.)

Свезана врећа мекиња.

Света Петка недељина мајка. (Говоре бабе, кад остављају преслице уочи петка за суботу у јутру.)

Све ме је отац научио, само не гладног спавати и новце чувати.

290. Својта својту па камату неће. (У Далмацији.)

Свети Сава мeће ћуприју преко Дунава.

Свети Сава средозимац.

Сви су болесни, само килавом Радовану ништа не вали.

Сви у трк, ти у брз! (Вели муж жени подсмевајући се, кад се ова крсти и узимље преслицу.)

295. Седи као ђаво на џомби.

Седи с миром и мани се врага,
Нит' га дирај, нит' му тражи трага!

Сео ми на гребен.

Сетио се памети.

Сирома као велики петак.

300. Сирома као свирац у пост.

Ситно, ситно буњевачки,
Ситно к'о резанци!

Слатки пријатељу, коровито сено!

Слободан као пас на ћуприји.

Спрема се као на аџилук.

305. Срамота не мота, стигне па обиђе.

Те да негда!

Ти земљи шаком, она теби џаком.

Тражи с мртве кобиле потковицу.

Трепће као Циганче на кишу.

310. Трешње је дочекао, ал' грожђе ље не ће! (Рекао Ђока Стајић за јектичавог Симу Перишића.)

Трћи се, а д..пе му коло.

Ћаћин је син!

Убиће човека као Вла за жуто дугме.

315. Убради и мотовило, па ће бити лепо.

Убрадио се без игала. (Опио се.)

Увоштио бркове, као да је испод коша јаја извлачио.

Угојио се као даска.

Ударила кола у брег. (Кад се ко наједе, па не може више.)

320. Удара на кудељу. (Као штранга му је већ око врата, само да га закваче — таки је угурсуз.)

Удешен као иришке таљиге (каже се за оног ко је слаба здравља.)

Ужива као мијатов кер у слами.

Уздала се ст. ина у синовца, па остала јалова.

Узео је Бог ушур од њега. (Сулуд је.)

325. Уједа се за прси. (Љуто се каје.)

Ујна ујда, стрина стриља, нека ти тетке, материне сестре! (У Далмацији.)

Узео чистац!

Укљештио очима, капда је сирка јео.

Укочи се, Максо! — Исправи се, Роксо!

330. Уочи среде, кад нико пе преде.

Устај Мила? —
Кад је Мила измилила,
Већа Мила него мама! (Кад мати ћер будука.)

Фалила се баба с мртвим старцем.

Форма дела Беч, мустра дела Чакова. (У Банату.)

335. Хее! Отегао се на вране! (Веле псетету.)

Цигани се легу,
На великом брегу,
А Циганке велике,
Исплазиле језике.

Чири мири двадес'т и четири. (Веле деца на туцин дан, ако ји когод удари.)

Чист је суд лако опрати.

340. Човек се учи докле је год жив (па опет луд умре).

Чупају се као гребени.

Шаљи гладна пред ручак, а плашива пред поћ, брзо ће ти доћ. (У Далмацији.)

Шаљив на покојну стрину.

Шеће се као боришеве гуске.

345. Шири се као ћебе од две поле.

Што враг не може носити, оно вуче.

Што је наше, то је лоше;
Што је туђе, то је уђе.

Што је брзо, то је кусо.

350. Што је црвено, то је црквено; а што је бело, то је туторово.

Што се није умивало, не мож' бити чисто.

Што ти је, ту ти је!

Шуђ муђ!

ОДГОВОР НА ОДГОВОР ГОСП. ВЕБЕРА.

У 117. књизи „Летописа Матице Српске“ изишла је моја оцена другог поправљеног издања латинске словнице Веберове. Као одговор на ову оцену написао је г. Вебер у Radu jugoslavenske akademije knj. XXXIV. чланак: „Kako bi se imale pisati slovnice za gimnazije, uz nieke protuopazke na opazke gosp dra Jovana Turomana.“ Па одговарајући на постављено питање „kako bi se imale pisati slovnice“ казује нам своје мњење о начину састављања гимназијских словница, које је још 1858. г. приобћио аустријском министарству просвете путем записника седнице загребачког учитељског збора, и за које и сад држи, да је било темељито и спасоносно. Одмах у почетку тог свог мњења каже г. Вебер ово: „Za moga učiteljevanja na zagrebačkoj gimnaziji učenici su slabo znali jezike: uzrok je tomu bila poraba niemačkim načinom sastavljenih slovnicah. Niemci su narod uman i učen, al u praktičnosti pretiču jih mnogi drugi narodi. Tako su oni griešili i danas grieše glede slovnicah. Najprije goneći za što većom temeljitošću, pomersuju slovnice s riečnici. Po naravi same stvari ima slovnica saderžavati p r a v i l a, pod koja se dade spraviti više riečih jedne versti; ako pojedina rieč ima svoju vlastitu porabu, ili joj se poraba prama smislu mienja, to ide u r i e č n i k. Ovim neću da kažem, da se poraba koje pojedine i važne rieči nebi smiela navoditi u slovnici, ali samo onda ako se smatra iznimkom koga pravila. Tako na primier stoje u niemačkih slovnicah kod dativa nieki glagolji, koji se prama različitomu smislu slažu s različitimi padeži; kano: cavere a l i c u i, cavere a l i q u e m, ili a b a l i q u o i t. d Svi ovi glagolji spadaju u riečnik. Ako se ovi metnu u slovnicu, neznam, po kojoj bi se dosliednosti imali iz nje izpustiti, ne samo drugi glagolji, kojih se poraba ovako mienja, nego i sve druge tolikim promienam podveržene rieči, pa tako bi od s l o v n i c e morao postati r i e č n i k.“ Тако је ето г. Вебер још 1858. г. мислио о начину

састављања гимназијских словница, и то је своје мњење те године приобћио аустријском министарству просвете путем записника загребачког учитељског збора, шта више да би сигурније постигао свој „cilj,“ он је ту мисао и још друге, о којима ћемо после говорити, и усмено казао једном професору у Бечу, до кога је тај посао највише стајао; најпосле и сад држи, да је то мњење његово било темељито и спасоносно — па опет шта видимо после 14 година (г. 1872.) у другом поправљеном издању његове латинске словнице за мале гимназије? Видимо код датива правило (§. 88. 5. Op.) које овако гласи:і „Někoji glagolji měnjaju značenje po tom, kako se slažu; zapamtit valja ove; 1) cavere alicui, skèrbiti za koga; cavere aliquem i aliquid ili ab aliquo i ab aliqua re, čuvati se koga, česa; 2) consulere alicui, skèrbiti za koga; consulere aliquem pitati koga za savět; consulere in aliquem, postupati s kim; 3) convenire alicui, shodno biti komu; convenire aliquem, posětiti koga, convenire cum aliquo sastati se s kim; 4) cupere alicui, biti komu sklon; cupere aliquid, želiti što; 5) incumbere rei, nasloniti se na što; incumbere in ili ad rem, dati se na što. 6) manet mihi preostaje mi; manet me čeka me; 7) prospicere i providere alicui, brinuti se za koga, — aliquid viditi što unapred; — alicui aliquid pribaviti komu što; 8) supersedere rei, sědeti na čem; — re nemariti za što; 9) timere ili metuere rei ili de re, bojati se za što; timere rem, bojati se česa“ Па што је још најлепше, г. Вебер, који није жалио труда, да оде у Беч, да се и усмено тужи на опширност словница немачким начином састављених, навео је у својој лат. словници за мале гимназије (са 228 стр.) 9 глагола, „koji se prama različitomu smislu slažu s različitimi padeži,“ дочим је његов угледник Meiring у својој граматици за велике гимназије (са 612 стр.) само 6 навео.

Коју је мисао даље г. Вебер очитовао у записнику загребачког учитељског збора о начину састављања гимназијских словница, па да се на гимназијама унапреди успех ученика у језицима? „Učenik mora pravilo ne samo razumieti, već ga i na pamet naučiti, ako hoće da po njem slaže rieči nepoznata jezika; jer tantum scimus, quantum memoria tenemus. Pravila pako, ako jih ima učenik zapamtiti, moraju biti kratka, a nesmije

jih biti odviše, jer memoria est labilis." Па у том уверењу, да се правила латинске словнице његове одликују таком краткоћом, каквом се може бити ни један писац граматике латинског језика не може похвалити, са неким сувереним задовољством снисходи се да на стр. 52. ово изјави: „Drago mi je, što g. Turoman sam priznaje zlatno načelo o kratkoći gramatičkih pravila; shodnije bi na mnogo miestah bilo, da ga se je i sam deržao." Ко би поред оваких речи Веберових могао помислити, да он поједина правила граматичка у лат. словници својој није онако кратко извео, како се само пожелети може? Но загледајмо у његову словницу, како је за ученике мале гимназије извео н. пр. једну од најважнијих партија из синтаксе лат. језика, како је извео „izbor vremenah u podredjenih izrekah." О овом избору је његова „glava XXVI.", и гласи овако:

„Govoreć o izboru vremenah u podredjenih izrekah, valja razjasniti někoje izraze, koji bi se mogli krivo uzeti. Prošlo znači ovdě oblik praeteriti perfecti, neuzimajuć obzira na razliku medju perf historičkim i perf. logičkim; gdě je ova potrebna, navodi se poimence. Koje prošlo znači: imperfekt, perfekt historički i plusquamperfekt; perfekt se logički svigdě, gdě ga treba, poimence navodi.

U glavnoj izreci praesens.

1. Ako čin podredjene izreke u isto vrěme biva s činom glavne izreke, metje se praesens; (i u nas).

2. Ako se je čin podredjene izreke dogodio prije čina glavne izreke, metje se perfekt; (i u nas).

3. Ako se čin podredjene izreke ima tek dogoditi, stoji ili futur ili praesens konjunktiva, (i u nas; зар и у нас има конјунктив?!) ili urus sim; (u nas futur).

Opazka. Ako je piscu do toga, da u podredjenoj izreci izreče, da je čin prošli duže trajao, metje se imperfekt.

U glavnoj izreci koje prošlo vrěme.

1. Ako čin podredjene izreke biva u isto vrěme s činom glavne izreke, metje se imperfekt; (u nas ako je imperfekt u latinskom u indiktivu, metje se imperfekt, ako li je u konjunktivu, praesens).

2. Ako se je čin podredjene izreke dogodio prije čina glavne izreke, metje se plusquamperfekt, (u nas plusquamp ili perfekt).

3. **Ako** se čin podredjene izreke ima tek dogoditi, stoji ili futur, ili imperfekt konjunktiva: (u nas futur ili praesens) — ili urus eram, essem; (naški futur).

U glavnoj izreci praesens historički.

1. **Ako** je u podredjenoj izreci čin, koji biva u isto vrěme, može se metnuti ili praesens ili imperfekt; (naški ostane kano i gori).

2. **Ako** se je čin podredjene izreke prije dogodio, može se metnuti i perfekt i plusquamperfekt (i kod nas)

Opazka. **Ako** je više ovakovih podredjenih izrekah, pa **ako** se u jednoj metne perfekt, mora se i u svih ostalih metnuti perfekt, **ako** u jednoj plusquamperfekt, onda u svih plusquamperfekt; zatim **ako** je u jednoj ovisnoj praesens, u drugoj, **ako** se naznačuje prošli čin, mora se metnuti perfekt, nipošto plusquamperfekt; **ako** je u jednoj imperfekt, u drugoj mora biti plusquamperfekt, nipošto perfekt; (naški ostaje kano i gori)

3. **Ako** je u podredjenoj izreci čin budući, valja sve ono što smo gori rekli, samo što ovdě može biti i praesens i imperfekt, dakle i urus sim i urus essem.

U glavnoj izreci perfekt logički.

1. **Ako** čin podredjene izreke biva u isto vrěme, onda se u indikativu metje praesens; a u konjunktivu ili praesens ili imperfekt (naški praesens).

2. **Ako** se čin podredjene izreke ima tek dogoditi, onda u indikativu stoji futur, u konjunktivu praesens ili imperfekt; ili: urus sim, essem; (naški što i gori).

Iznimke. **Ako** je u glavnoj izreci koje prošlo vrěme, a u podredjenoj treba čin prošao, mora se uvěk metnuti perfekt u ovih slučajevih:

1. U odnosnih samo prividno podredjenih izrekah (sadèržavaju isto tako glavni čin kano i glavna izreka); moći ih je po tom poznati, što nisu nikad umetnute, već su postavljene za glavnom izrekom.

2. U odnosnih izrekah, kojim se subjekt glavne izreke pobliže i potanje opisuje: što je bio, što li je radio.

3. Kad se u podredjenoj izreci drugim istodobnim činom navodi vrěme čina glavne izreke.

4. Kad se u podredjenoj izreci naznačuje čin, koji je nastao, čim se je pèrvi svèršio; ovo biva ponajviše veznici: postquam,

ubi, ut, simulac, quam primum, donec, quoad, antequam, dum.

5. Kad podredjena izreka, vezana ponajviše sa quum, sadèržaje glavni čin.

6. Ako se čin u podredjenoj izreci mora izreći perfektom logičkim

7. U poslědičnih izrekah, vezanih sa ut, quin, postupa se ovako: Ako poslědica spada na sadašnjost, stoji praesens; ako li spada na prošlost, onda se ili smatra, da je sada dovèršena, ili da je s glagoljem glavne izreke u isto vrěme bivala: u pèrvom slučaju stoji perfekt, u drugom imperfekt.

U glavnoj izreci futur ili imperativ.

1. Ako je u glavnoj izreci futur ili imperativ, mogu ono što ću u popredjenoj izreci reći, protegnuti ili na vrěme u koje govorim, ili na vrěme u koje se ima čin dogoditi: u pèrvom slučaju stoje ista vremena, koja i poslě praesensa.

2. U drugom slučaju, ako čin podredjene izreke u isto vrěme biva s činom glavne izreke, mora biti futur; ako se ima prije njega svèršiti, onda futurum exactum; (i u nas).

Opazka. Ako se ima čin u isto vrěme dogoditi, pa ako predje u konjunktiv, mora biti praesens, ili urus sim (naški: praesens).

3. Ako ovakova dva buduća čina vise o kojoj izreci, onda se onaj tutur, na koji neprelazi radnja glagolja, metje ili u praesens ili u imperfekt, a futurum exactum metje se ili u perfekt ili u plusquamperfekt konjunktiva, ravnajuć se po glagolju glavne izreke (naški: ostaje kano i gori).

Za glavnom izrekom accusativus cum infinitivo.

1. Ako je u glavnoj izreci praesens, a u pèrvoj ovisnoj acc. c. infinitivo praesentis, onda se druga podredjena ravna po glavnoj.

2. Ako je u glavnoj izreci praesens, a u pèrvoj ovisnoj acc. c. inf. perfecti, druga se podredjena ravna po ovom infinitivu.

3. Ako je u glavnoj izreci koje prošlo, a u pèrvoj ovisnoj acc. c. inf. praesentis, druga se ovisna ravna po glavnoj.

Opazke.

1. Kad pisac tudje rěči u neupravnom govoru navodi, biva kadšto, da se u jednom klupku izrekah glagolji ravnaju po infinitivu praesensa, premda je u glavnoj koje prošlo, a u drugom se opet postupa po navedenih pravilih.

2. U zapornih se izrekah metje vrěme koje je piscu shodno, bez obzira na ostale izreke "

То је ето „начин састављања гимназијских словница, који се г. Веберу и данас чини најсходнији, те који је вазда настојао да народу сачува" (стр. 41.) То је краткоћа правила у латинској словници његовој, „за коју су му неки далматински учитељи латинског језика казали, да је бистрија, него ли што су немачке" (стр. 58.) Тридесет и три реченице узастопце почињу са „ако." Ако то нису „žganci, od kojih diete mora zakèržljavieti," (стр. 38.) онда не знам, које су.

Као трећу мисао о начину састављања гимназијских словница очитовао је г. В. у оном записнику загребачког учитељског збора и сад у „Radu" ово: „Jezici: slavjanski, niemački, latinski, gerčki, imadu mnogo zajedničkoga, ter bi to dieca imala po načelu zdrave didaktike čuti, ako i od svih učiteljah, ali uvjek jednako; jer različit način makar o istoj stvari probudjuje u slaboj i nezreloj dieci misao, da je i sama stvar različita..... Ja sam u akademičkoj razpravi g 1871. prispodobio dvanaest niemačkih slovničkih dielah samo o riečih: atribut, epitet i apozicija, pa sam našao skoro dvanaest različitih pojmova. Sad uzmimo da gimnazijalac već u 3. školi povodom četirih različitih slovnicah čuje četiri različita pojma o jednoj ter istoj stvari, kako je moguće da si on od te smiese stvori pravi, jasan i stalan pojam? Odatle mora nastati pometnja, zlovolja, neznanje. I sam g. Turoman tuži se u jednoj opazci na različitost latinske i grčke slovnice, kojom se razpravijaju pojmovi: atribut, epitet i apozicija, pa veli da to mora zabuniti diete." Како истините и основане речи, и опет г. Бебер њима са свим противно ради. Године 1867. издаје Петрачић превод чувене грчке граматике Курцијеве, у којој нема ни спомена о епитету. Четири године касније (г. 1871.) издаје г. В. своју словницу језика хрватског, па се у науци о атрибуту и апозицији не освре ни на Курција, нити на речи своје очитоване у оном записнику, нити на Јагића, који му је у Književniku g. 1865. у својој расправи „Primjetbe k našoj sintaksi" онако разложно саветовао, да у другом издању словнице језика нашег изостави „епитет", те употребљава само номенклатуру: атрибут и апозиција, „što će na taj način skladnja hrvatskog jezika doći u bolji sklad s ostalimi inojezičnimi gramatikami."

А године опет 1872. дакле пет година касније, него што је изишао Петрачићев превод Курција, издаје г. Вебер друго поправљено издање своје латинске словнице, па онда дабогме и ту онако исто ради, као што је радио у словници језика хрватског.

Као четврту мисао о начину састављања гимназијских словница очитовао је г. Вебер ово: „da bi najshodnije bilo, da se jedna slovnica sastavi za cielu gimnaziju, ali tako, da se drugimi slovi tiska, što je za malu, a drugimi, što je za veliku. Tako bi se učenik posve upoznao sa svojom slovnicom, učio bi jezik uviek istim načinom, ter bi napredak morao biti povoljniji.“ И ову је мисао г. Вебер очитовао још 1858. у оном записнику, и зарад њена ожитворења путовао је он у Беч, па ипак после 14 година, кад је имао прилику да оживотвори ту мисао, не оживотвори је. Издајући г. 1872. поправљено издање лат. словнице написао је лат. словницу, која нити је за малу нити за велику гимназију. Јер ево шта каже г. Вебер у свом чланку на стр. 42. „Napisao sam lat. slovnicu za malu gimnaziju. kao što to stoji na čelu knjige. Zato sam morao uzeti samo toliko obćenitih pravilah, koliko se na njoj svladati može, a drugo ostaviti za veliku. Istina, da u mojoj slovnici ima i preko te potrebe gradiva, ali toliko sam uzeo za to, što mi u Hrvatskoj i Slavoniji neimamo još slovnice za veliku gimnaziju, pa se ovom mojom malom mogu za nuždu pomoći i oni učenici. Ali svakako je istina, da se mojoj slovnici može prigovoriti, da sadržaje preveć nego li premalo gradiva“

Како и у колико је г. Вебер издајући лат. словницу оживотворио своја начела и мисли своје, што их је о начину састављања гимназијских словница очитовао био у оном записнику, ја сам ето читаоцима показао. Држим, да сам их уверио о томе, да г Вебер једно збори а друго твори.

Да пређемо сада на Веберове „protuopazke“ на моје примедбе, што сам их учинио на правила у првих десет параграфа његове латинске синтаксе Ја сам учинио примедбе на 76 Веберових правила, и од тих примедаба признаје г. Вебер, као што сам избројио, половину „valjanimi“, а другу половину не може да уважи из разлога, које ћемо навести код појединe његове „protuopazke“. Но ја не ћу наводити и побијати њего-

вих „protuopazaka“ баш свију од прве до последње, јер то би одвећ много места заузело у „Летопису“, већ велику већину; оне „protuopazke“, које не будем наводио и побијао, (а то су protuopazke на примедбе моје на §§. 82. Op. 2. — 82. 2 — 87. Op. 1. — 87 7. Op. 1. — 87. 9. — 87. 9. Op. 1. — 87. 9. Op. 2. — 87. 9. Op. 3. — 88. 9. Op. 4. — 89. 1. — 89. 6. — 89. 11. Op. 2. — 90. Op. 2. — 90. 3. Op. 1. — 90. 5. — 90. 10. Op. 2.) остављам читаоцима, да их просто упореде са мојим примедбама, па ће се одмах на први поглед уверити о њиховој неоснованости.

Тако не уважава г. Вебер примедбу моју на свој §. 81. 1. „jer su u njegovom (Веберовом) obćenitijem, kraćem i preglednijem pravilu saderžani svi slučaji Turomanovog nepotrebno obširnijega pravila; a o substantivum mobile govoreno je na drugom miestu (§. 8. 3. op.), ter netreba ovdie ponavljati.“ Г. Вебер дакле налази, да у синтакси convenientiae није нужно говорити о мобилном субстантиву, кад је о њему говорено у првом делу словнице, у науци о облицима (§. 8 3. op.) Кад ученик зна, који се субстантиви зову мобилни, онда по науци г. В—а већ eo ipso зна, да се они као предикатово име слажу са субјектом увек у падежу, роду, и броју. По тој науци Веберовој излишна је његова 3. opazka §. 81., која гласи: „Ako je subjektom ime skupno, predikat se često metje u plural etc.“ На што понављати у синтакси „ime skupno“, кад је о њему говорено на другом месту, у §. 7.? Да загледамо у В—вог угледника Мајринга. И М. је говорио о мобилним субстантивима у §. 41., али за то ипак говори о њима и у синтакси под §. 422. Па то је учинио не само Мајринг, већ и сваки други писац граматике латинске. А то свакако и треба учинити, јер откуда ће иначе ученик трећег или ма ког вишег разреда знати, да се н. пр. овај пример „орао је краљ птица“ не каже „aquila est rex avium“ већ „aquila est regina avium“, ако му се то не назначи у граматици. Ако г. Вебер на ово примети: „па казаће то ученику учитељ,“ онда ја опет њему велим, да ће и све друго учитељ казати ученику, па онда по томе излишна је ученицима свака граматика.

Г. Вебер не може даље да уважи примедбу моју на свој §. 81. 3. јер моје правило: „Кад се два или више субјекта

узму као једно да су, онда предикат стоји у сингулару" није јасније од његовог: „Ako se sa više riečih naznačuje samo jedan subjekt kano cielost, predikat stoji u singularu." Poverh toga — вели даље г. Вебер — ono nisu dva ili više subjekta, već više riečih, koje čine jedan subjekt. По г. В—у дакле у примеру tempus nacessitasque postulat нису tempus и necessitas два субјекта, што се узимају као једно да су, већ то су две речи, што чине један субјект. Шта би на овај приговор г. В—а рекао Шулц, који у својој лат. граматици за мале гимназије у §. 190. 1. ово каже: „Wenn die beiden Subjecte dem Gedanken nach als ein ganzes zu betrachten sind, so wird das Praedicat in den Singular gesetzt?"

Не ће да уважи моју примедбу на §. 81. 5. b. Opazka. Ова Веберова опаска гласи: „Kadšto se predikat slaže samo s jednim ili najbližim ili najvažnijim subjektom; n. p. Visae nocturno tempore faces ardorque coeli. Thrasybulus contemptus est a tyrannis atque ejus solitudo. Etc." Miesto toga — каже г. В. у својој protuopazci — predlaže Turoman ovo pravilo: Ako su subjekti smešani iz osoba i stvari različnog roda, onda itd. Није истина, да ја у својој примедби предлажем, да г. Вебер поменуту опаску своју замени каквим другим правилом. Јер ево како гласи моја примедба: „У овој се опасци налази пример Thrasybulus contemptus est etc., у ком су субјекти једна особа и једна ствар. Пример овај није требало ни наводити у тој опасци, већ га је требало уврстити у једно важно правило, којег В. нема у својој граматици, и које је свакако требало метнути у синтаксу. А то је ово правило. „Ако су субјекти смешани из особа и ствари различног рода, онда предикатово име стоји или у плуралу и то а) у роду особе, као појма важнијег: Rex regiaque classis profecti sunt; в) у неутруму: Natura inter se inimica sunt libera civitas et rex; или у сингулару слажући се са једним од субјекта: Thrasybulus a tyrannis contemptus est atque ejus solitudo." Мој је предлог дакле, као што се ето види, то, да г. Вебер уз ону своју опаску још и ово важно правило метне у своју синтаксу. Али је правило то г. В—у поред оне опаске његове излишно у толико пре, што ништа не ваља. „Po tom bi se pravilu — вели он — moglo i to kazati: Rex regiaque classis profecti est. Natura inter se

inimica est libera civitas et rex. Thrasybulus a tyrannis contemptus sunt atque ejus solitudo. Thrasybulus a tyrannis contempta est atque ejus solitudo. Thrasybulus a tyrannis contempta sunt atque ejus solitudo. Odakle dolaze te očevidne pogreške piščeva pravila? Odatle, što je iz njega ispustio pojam: ili s najbližim subjektom, i što kod riečih: profecti sunt i contemptus est razlikuje predikatovo ime profecti, contemptus i glagolj est, pak govori samo o imenu, a o glagolju nekaže ništa" Наравно кад г. Вебер хоће у силу бога, да се при поменутом правилу, које је у мојој граматици под §. 173., никакав обзир не узима па правило под §. 172. „Код два или више субјекта долази предикат по правилу у плурал," онда се може дабогме подметати, да се по мом правилу (§. 173.) може рећи така наказа, као што је rex regiaque classis profecti est. Кад г. Вебер у силу бога хоће, да се при поменутом правилу мом не узима никакав обзир ни на §. 172. Прим. „По неки пут управља се предикатово име по роду и броју субјекта, који му је најближи", онда се наравно може подметати, да се по реченом правилу мојем може рећи и така граматичка наказа, као што је Thrasybulus contempta est atque ejus solitudo. Но ја бих желео знати, по ком би правилу из Веберове словнице учитељ знао ученике упутити, да се н. пр. ова реченица: „краљ и краљевска флота отишли су" каже овако латински: rex regiaque classis profecti sunt. Јер „kad u izreci ima više subjektah", ево каква онда правила по Веберовом §. 81. 5. „za spol predikata valjaju:"

a) Ako su subjekti ljudi ili životinje istoga spola, predikat stoji itd."

b) Ako su subjekti stvari, predikat stoji u srednjem spolu.

Opazka. Kadšto se predikat slaže samo s jednim ili najbližim ili najvažnijim subjektom.

Како би дакле на основу ових Веберових правила гласио лат. превод поменуте реченице „краљ и краљевска флота отишли су?" Гласио би тројако, и то овако. Или би се према науци Веберовој, који субстантиве Plato, dux, rex etc. узима и за ствари, а субстантиве ara, urbs, animus etc. и за особе, субјект краљ, морао узети за ствар, те би се онда на основу правила под b) казало: rex regiaque classis profecta sunt.

Или би се у смислу опаске казало још на ова два начина: rex regiaque classis profectus est и rex regiaque classis profecta est!

Сувишна је г. В-у моја примедба на §. 81. 5. b. „jer da se predikat, ako su spojeni subjekti stvari jednakoga roda, kadkad upotrebljava u tom rodu, to kano zaglavak onoga pravila spada na veliku gimnaziju; na maloj je dovoljno reći, da se predikat, kad su subjekti stvari, meće u neutrum plurala.“ Шта би на овај приговор г. В-а рекао Шулц, који у најновијем издању своје мале лат. граматике у §. 190. ово каже: „Sind die Subjecte leblose Wesen von demselben Geschlechte, so steht das Praedicatsnomen zuweilen auch in diesem Geschlechte, meistens aber im Neutrum Plural.“ Па још и ово на Веберову protuopazku. По г. В-у није дакле за ученика мале гимназије нужно, да зна, да се каже: Sicilia Sardiniaque amissae sunt а не amissa sunt; по њему је наравно много и нужније и лакше за ученика мале гимназије, да зна, да н. пр. песник Хораціје, којег ће тек у 8. разреду читати, друкчије конструише глагол mutare него римски прозаици (глед. §. 90. 2. Op. 2).

На примедбе моје на §. 82—82. 1. b. каже г. В. између осталог ово: Da je g. T. čitao ili uvažio moju akademičku razpravu od g. 1871. o pridavniku, nebi bio, nadam se, mnogo toga rakao u svojih opazkah na moj paragraf 82—82 1. b. uključivo.“ Читао сам В-ву академичку расправу од г. 1871. о придавнику још онда, кад је изишла, а прочитао сам је поново сад; па пошто сам је и сад поново прочитао, велим ово. Проповедати, да је у примеру „Herodotus, pater historiae“ pater historiae и атрибут и апозиција, то се зове „rakati.“ Казати у правилу: „Apozicija je svaki samostavnik, koji se u istom padežu dodaje subjektu,“ па за илустрацију тога правила навести пример, у којем се две апозиције додају у истом падежу објектима, навести пример Lacedaemonii Lysandrum ephorum expulerunt, Agin regem necaverunt, то се зове „rakati.“ Говорити „ne samo subjekt nego i svaki drugi samostavnik može uza se imati i epitet i apoziciju,“ као да субјектом бива само самоставник, то се зове „rakati.“ Па онај, који тако „rače,“ који таке погрешке пише у поправљеном издању латинске словнице, за двадесет година касније после првог издања изданом, овако се у свом чланку на стр. 41. размеће: „I ja sam o tom

(т. j. како je на загребачкој гимназији својим начином предавао хрв. и лат. језик; како je успех тога рада био врло велик; како je сваке године и похвалница добивао, премда му тадање равнатељство и надзорништво ради његових одлучно хрватских тежња није било склоно и т. д.) šutio punih četernaest godinah, ali sada pošto je više učiteljah, stojećih na niemačkoj osnovi, posumnjalo o shodnosti načina, kojim su moje slovnice, hervatska i latinska, sastavljene, trebam dokaza ab effectu, koji najmoćnije djeluje, pa povriedjujem malko čednost, kojoj sam cieli svoj život nastojao služiti, samo da narodu sačuvam način, koji mi se i danas čini najshodniji.“ А на последњој страни свога чланка размеће се опет овако: „Što sam ove protuopazke napisao, tomu je uzrok, što nisam još imao prilike, javno razviti osnovu svoga diela, pak se nieki ovostrani učitelji bune, videći, da je moja slovnica malko drugčije sastavljena, nego li što su niemačke.“

Излишна je г. Веберу примедба моја на правило његово §. 84. 2. Правило ово његово гласи: „Latini kad hoće da naznače razne versti abstraktnih pojmova, uzimaju plural, gdě mi metjemo ili singular, ili dodajemo rěč versti; n. p. Sapiens nostras ambitiones levitatesque contemnit. — Amo idu i naravski pojavi: nives, grandines, pluviae, imbres, sněg, tuča, kiša.“ А примедба моја на ово правило гласи: „Овај додатак: amo idu i naravski pojavi etc. ваља да отпадне, jep и ми имамо плурал од речи: снег, киша и т. д. Ено Вук наводи из народне песме у речнику свом на стр. 691. ова два стиха: Да не бију слане и шњегови, по ливади цвијет расцватио.“ Ми, који по г. В-у стојимо на немачкој основи, који смо викли другому суставу, и којима се има приписати, што до сада начело његово није са свим проведено, већ ће то текар с временом моћи бити,“ и опет велимо, да je поменути додатак по све излишан у граматици лат. језика, написаној за Хрвате и Србе, а да je са свим на свом месту у граматици лат. језика написаној за Немце, пошто der Regen, der Schnee etc. немају плурала.

Не може да уважи примедбу моју на §. 88. 1. Правило Веберово под §. 88. 1. гласи: „U dativ se metje osoba ili stvar, kojoj se što daje ili uzima; n. p. Sedulitas mea et mihi et reipublicae tulit fructum. Utrumque vitium est, et omnibus cre-

dere et nulli. Bene habet civitas, quum cives magistratibus, magistratus legibus parent.“ А ја сам на ово правило, или боље рећи, на примере уз то правило приметио ово: „Кад се каже: U dativ se metje osoba ili stvar, kojoj se što daje ili uzima, то је другим речима: датив стоји уз глаголе, што значе дати и узети. Међу те глаголе спадају: dare, tribuere, tradere, praebere, ferre, eripere, demere etc. Сви ови глаголи јесу прелазни, и имају конструкцију: alicui aliquid. Од три примера, што их је навео Вебер, уместан је само први пример, у ком се находи глагол fero. Други пример није уместан, по што глагол credo има случајно у овој прилици непрелазно значење. Трећи пак пример није с тога ни најмање уместан, што је pareo глагол непрелазан. Место другог и трећег примера ваља дакле да је В. навео овака два примера: Solon et Lycurgus leges dederunt civibus suis. Eripuit coelo fulmen sceptrumque tyrannis.“ И ову примедбу моју не може г. Вебер да уважи. Само га жалити могу кад тако што говори. А са шта не може г. Вебер да уважи моју примедбу? Jer je njegovo pravilo — вели — obćenitije i točnije od moga pravila.“ Ама није реч о томе, чије је правило о дативу обћенитије и тачније, да ли г. В—а или моје, већ је питање, да ли је г. Вебер своје правило разјаснио примерима, каквима треба. Ја сам приметио, да г. Вебер то није учинио, па то је г Вебер требао побити, ако је био кадар. Најпосле што се тиче „obćenitosti i točnosti“ мога правила о дативу, о томе ћу говорити мало после.

Не може да уважи примедбу моју на свој §. 88. 2. У овом §-у навео је г. Вебер у словници својој уз тако звани Dat. commodi et incommodi ова 4 примера: Non scholae sed vitae discimus. Pisistratus sibi non patriae Megarenses vicit. Homo non sibi soli natus est, sed patriae et suis. Epaminondas imperium non sibi, sed patriae quaesivit. На ове примере приметио сам ја ово: „Вебер, који иначе врло мало примера наводи, навео је између четири примера три са истим дативима sibi, patriae. Та ваљда се у римским класицима могу наћи 3—4 различна примера за тако звани Dat. commodi et incommodi “ А ево са шта г. Вебер не може да уважи ту моју примедбу: „jer ako je ondje i navedena samo jedna verst dativa, a ono su glagolji različiti (discimus, vicit, natus est, quaesivit), pak upravo to

je ordie važno.“ Ја опет велим, да је и важније и боље, да су и дативи и глаголи различити, као н. пр. у ова 4 примера: Non scholae sed vitae discimus. Pisistratus sibi, non patriae Megarenses vicit. Non sum uni angulo natus; patria mea totus hic est mundus. Sesostris et Tanaus populis suis gloriam quaerebant.

Не може да уважи примедбу моју на правило своје §. 88. 8., које гласи: „Dva dativa osobe i cilja, zahtievaju glagolji: (naški: to mi je na, ili za što) esse, dare, tribuere, vertere, ducere, habere, mittere relinquere.“ To se pravilo — вели г. Вебер — nesvidja g. piscu, što sam naveo samo, kako se u tom slučaju prevodi esse, pa traži da se navede, kako se svi oni glagolji prevode. Najprije siećam g. pisca, da slovnica nije riečnik, iz koga učenici jur znadu, što znače oni glagolji; ali to neznadu, kako se slažu, pa to sam onim prevodom dovoljno naznačio. А ја опет „siećam“ г. В—а, да ученици из свог латинског речника, који треба да им је у глави, кад почну учити лат. синтаксу, могу само толико знати, да dare значи дати, ducere водити, habere имати, vertere обртати, tribuere дати (уделити); али да се сви пет тих глагола преводе и са одбијати на што или уписивати у што, то могу тек онда знати, по што науче из синтаксе, и с тога се мора то значење тих глагола назначити у оном синтактичком правилу, у ком се говори о њиовој конструкцији са два датива, као што су то учинили и Веберов угледник, и Шулц, и остали писци лат. граматике. Ако г. Вебер и после ових речи мојих остаје при томе, да у синтакси није нужно навести, да глаголи ducere, habere etc. значе одбијати на што, кад стоје са два датива, онда га питам, на основу којих је разлога у §. 87. 4. навео значење глагола adulor, effugio, juvo etc.; на основу којих разлога у §. 88. 3. значење глагола medeor, maledico, parco etc. Значење тих глагола бар увек је једно, а могу и треба да га знају ученици сто пута пре, него да н. пр. habere значи и одбијати на што.

Вредно је овде још и то да напоменем да г. Вебер не уважава ни примедбу моју на примере своје, што их је навео уз речено правило. Између осталих примера има г. Вебер уз правило своје и ова три примера: Vitam rusticam tu probro et crimini putas esse? Consul docuit populum, quanto damno

dedecorique dilatio ea belli futura esset. Urbs relicta est direptioni et incendiis. На ове примере приметио сам ја ово: „Где су у њима два датива, о којима се у правилу говори? Где је датив особе? И госп. Вебер не може да уважи ову примедбу!

Излишна је г. Веберу примедба моја на правило његово §. 89. Ово правило његово гласи: „Ako se tako spoje dva samostavnika, da jedan visi o drugom, onda odvisni samostavnik stoji u genitivu.“ А ја сам на ово правило приметио, да му последња реченица (због примера: obtemperatio legibus, insidiae consuli) ваља овако да гласи: „onda odvisni samostavnik stoji po pravilu u genitivu.“ Г. Веберу је ова примедба моја с тога излишна, „jer obtemperatio legibus, insidiae consuli dolaze verlo riedko, pa se upućuje na veliku gimnaziju.“ Ја мислим, да таки примери не долазе баш врло ретко. Доказ је томе мом тврђењу и то, што има латинских граматика, у којима се у посебном правилу говори о зависности датива од субстантива. Тако н. пр. Бергер, чија је лат. граматика призната за једну од најбољих граматика лат. језика, има таково правило (§. 156), и илуструје га овим примерима: obtemperatio scriptis legibus, servitus opulento domino, responsio alicui, exprobratio alicui.

Г. Вебер не уважава примедбу моју на правило своје о конструкцији глагола interest (§. 89. 12.) У примедби овој ја сам између осталог рекао, да ће се ученик врло мало користити, кад му се само каже, да се „stvar, do koje je komu, izrazuje cělom izrekom“, већ да ваља поименце навести оне реченице, којима се оно казује, до чега је коме стало, а те реченице да су: Acc. c. Infinitivo, ut (негативно не) и зависна упитна реченица. Чујмо сад разлоге, на основу којих г. Вебер примедбу моју не уважава. Прво и прво каже: „da je to, kad se takove izreke meću, rečeno pod dotičnimi paragrafi, ter da nikako ne treba ovdie to ponavljati; inače bi se kod svakoga pravila morali svi mogući slučaji izbrajati i ponavljati.“ Кад тако што учи г. Вебер, како онда правда своју 2. опаску, што стоји уз правило о конструкцији израза opus est (§. 90. 7.), и која гласи: „Ako se stvar, koju tko treba, izrazuje glagoljom, uzima se ili infinitiv, ili izreka accusativi cum infinitivo. Kadšto se uzima i supin na u.“ Са шта у оном правилу, које је о конструкцији

израза opus est са аблативом и са номинативом, говори и о конструкцији његовој са инфинитивом, кад о томе говори у §. 135. 3.; са шта говори о конструкцији његовој са acc. c. infinitivo, кад о томе говори у §. 136. 1.; најпосле са шта говори о конструкцији његовој са супином на u, кад о томе говори у §. 148. 4. Op. 1.? Па то чини г. Вебер не само код opus est, већ и на више других места; а то и треба да чини с тога, што тако захтева целисходност, па је требало да то учини и код interest. Даље каже г. Вебер: „Učenik će, na primier, po pravilih o acc. cum infinitivo (§. 136. 4.) točno znati, da u primieru: Multum salutis communis interest, duos consules in republica esse, mora stajati acc. cum infinitivo; kano što će po pravilih o vezniku ut (§. 126. 3.) znati, da u primieru: Spartanae civitatis magnopere intererat, ut leges Lycurgi servarentur, mora biti ut. Bez točna znanja onih pravilah neće učenik ni po Turomanovu predlogu pogoditi, da se u pervom primieru mora metnuti acc. cum infinitivo, a u drugom ut. Pače toga neće učenik ni po pravilih Turomanovih o acc. c. infinitivo, i o ut moći pogoditi, jer on ta pravila osniva ponajviše na izbrajanju glagoljah, a ne na misli, koja se ima izreći; a u navedenih primierih stoji isti glagolj interest, pak ipak u jednom primieru moraš poslie njega metnuti acc. cum. infinitivo, a u drugom ut.“ И ја велим заједно са г. Вебером, да по Турomановим правилима о Acc. c. Inf и о ut ученик неће моћи погодити, да у примеру Spartanae civitatis magnopere intererat, ut leges Lycurgi servarentur мора бити ut, а у примеру Multum salutis communis interest duos consules in republica esse да мора стајати Acc. c. Inf. По Турoмановим правилима ће ученик научити, да је са свим све једно, или се казало interest mea te recte facere или interest mea, ut recte facias, те да се дакле може такође казати Spartanae civitatis magnopere intererat leges Lycurgi servari, а тако исто опет да се може казати Multum salutis communis interest, ut duo consules in republica sint. То само по Веберовим правилима може ученик точно знати, кад уз interest стоји Acc. c Inf., а кад ut. И то по овом његовом правилу (§. 136. 4.) „Izreka acc. c. inf. metje se, kad se koja rěč u glavnoj izreci tako tumači, da se samo navodi, što se onom rěčju razuměva, pa joj se ta izreka dodaje kano apozicija“

може ученик **точно** знати, да у примеру Multum salutis etc. мора стајати acc. c. inf.; а по овом правилу његовом (§. 126. 3.) „Kad se tako tumači koja rěč glavne izreke, da se uzmogne pitati, u čem stoji njezina narav, metje se ut“ ученик ће **точно** знати, да у примеру Spartanae civitatis etc. мора стајати ut!!! На послетку још да напоменем, да и Веберов угледник у §. 539. поименце наводи оне реченице, којима се казује оно, до чега је коме стало; а тако исто да је и Шулц то учинио у својој малој граматици латинској, у §. 219.

Г. Вебер не уважава примедбу моју на правило своје о аблативу pretii (§. 90. 2.) Правило ово његово гласи: Rěč, kojom se izrazuje cěna, u koje se što kupi, proda, cěni, zaměni, stoji u ablativu; n. p. Num vir bonus emet denario, quod sit mille denarium? Bona Sexti Roscii sexagies sestertium emuntur duobus millibus nummum. Si Faberianum explicas, emamus (sc. hortor) vel magno, si minus ne parvo quidem possumus. Flaccus omnem agrum frumento locavit.“ На ово правило приметио сам ја између осталог ово: „Није наведено, да аблатив цене стоји такође уз глаголе, што значе стајати, закупити и издати под закуп, и куд и камо је пре требало ове глаголе навести него „zaměniti,“ који у лат. имају ту исту конструкцију, која је и у нас: alqd aliqua re mutare (commutare, permutare) што год чиме заменити. После и при навођењу примера био је г. Вебер непажљив. У три прва примера наведен је abl. pretii уз један исти глагол, уз глагол emere, а у толико пре требало је навести примере са другим глаголима, што у правилу нису назначени дотични латински глаголи, уз које стоји абл. цене. У четртом примеру налази се аблатив цене уз глагол locare (издати под закуп), о ком нема ни спомена о правилу.“ И г. Вебер не може да уважи ову моју примедбу! А са шта не може да је уважи? „Jer je njegovo pravilo mnogo kraće i jasnije nego moje,“ које гласи: „Уз глаголе купити (emere, redimere, mercari), продати (vendere, pass. venire) стајати (esse, stare, constare), издати под закуп (locare, collocare), закупити (conducere), бити на продају (licere) стоји цена, била она неопредељена (magno, permagno, plurimo, parvo, minimo, nihilo) или опредељена, свагда у аблативу. У генитиву, а не у аблативу, стоје само поредни придеви tanti, quanti, plu-

ris, minoris." У г. Вебера о аблативу цене једно главно правило, које је, као што смо видели, по све непотпуно, и уз то још две опаске, од којих је прва, „s glagolji: kupiti i prodati (najmiti) stoje i genitivi tanti, quanti, pluris minoris" некоректна, што је и сам г. Вебер признао, а друга излишна, јер се у њој говори о конструкцији глагола mutare код Хорација и других песника — а у мене једно једино правило, и то са свим коректно, и његово је правило од мога „mnogo kraće i jasnije"!

Г. Вебер не може да уважи примедбу моју на своје правило о аблативу узрока (§. 90. 4). На ово правило Веберово ја сам између осталог приметио ово: „Што је најзначајније код аблатива узрока, те што свакако ваља да се напомене, таман о томе ћути г. Вебер. А то је, да аблатив causae стоји нарочито 1) уз глаголе и придеве, што значе осећање (афект) као: doleo, maereo, laboro, gaudeo, laetor, — maestus, anxius, superbus; 2) да стоји и уз друге глаголе, али понајвише од субстантива, што значе осећање, као: gaudio, metu, amore etc." Веберова protuopazka на ову примедбу моју гласи: Ovo je Turomanovo pravilo nepotrebno razvučeno, jer tu neodlučuje glagolj ili samostavnik: uz svaki glagolj može svaki samostavnik stojati u ablativu uzroka, ako to misao (a i običaji) zahtieva; n. p Themistoclis consilio triplex Piraei portus constitutus est. Ovdie nespada niti samostavnik consilio, niti glagolj constitutus na osiećanje." На коме то приповеда г. Вебер „da uz svaki glagolj može svaki samostavnik stojati u ablativu uzroka, ako to misao zahtieva"? Да ли мени, у чијој граматици §. 227. овако почиње: „Abl. causae означује узрок, због ког нешто бива. Gubernatoris ars utilitate laudatur. Regale civitatis genus regis vitiis repudiatum est. Etc.? Ја мислим, да и у тима мојим примерима „nespadaju niti samostavnici utilitate i vitiis, niti glagolji laudatur i repudiatum est na osiećanje." А уједно и то мислим, да је овим примерима, у којима се utilitate преводи са „због користи," а vitiis „због погрешака", још лакше разјаснити ученицима аблатив causae, него примером, што га г. Вебер наводи, у ком се consilio преводи са: „по савету." На послетку да видимо, да ли Шулц налази правило о аблативу causae за „nepotrebno razvučeno", кад се на-

веде, у којој прилици аблатив causae нарочито стоји. Шулцов §. 221. у малој граматици гласи: „Ablativus causae. 1. Zur Bezeihnung des Grundes, aus welchem oder warum etwas geschieht, steht der Ablativ ohne Praeposition. Am häufigsten sind die Ablative des Grundes von Substantiven der Gemüthsstimmung, wie: dolore ira, studio, odio, metu, timore, cupiditate etc. 2. Am häufigsten ist der ablativus causae bei den Verben und Adjectiven der Affecte. Also bei: dolere, maerere, laborare, gaudere etc.; laetus, anxius, contentus." Слично гласи и §. 543. Веберовог угледника Мајринга.

Г. Вебер не може да уважи примедбу моју на правило своје (§. 90. 9 Op. 1.), које гласи: „Město ablativa metje se i quam s onim padežem, koji zahtěva glagolj; n. p. Nobis nihil magis est timendum quam ille consul." Кад г. Вебер остаје при овом свом правилу, онда га питам, да ли се н. пр. у овом примеру Phidiae simulacra, quibus nihil vidimus perfectius место quibus може метнути и quam quae; у примеру „Cato, quo nemo tum fuit doctior место quo може метнути и quam qui"? Па како ово правило Веберово, кад се обрне, овако гласи: „Место quam са оним падежем, који захтева глагол, меће се и аблатив," питам, да ли се на прилику овај пример: Germani graviores hostes sustinuerunt quam Romanos може и овако казати: G. graviores hostes sustinuerunt Romanis? Etc.

На Веберов §. 90. 10. приметио сам између осталог, да би по Веберовом правилу пример: Animus per somnum sensibus ac curis vacuus est ваљало овако превести: „дух је у сну празан од осећаја и бриге." На ове речи моје одговара г. Вебер у својој protuopazci: Pa sve da učenik i prevede tako, ne bi gore preveo, nego što je g. T. u §. 255. rieči: abundare porco sbilja preveo: biti izobilan svinjama." Ја бих желео знати, са шта овај пример из Цицерона: Boni assiduique domini villa abundat porco, haedo, agno, gallina, lacte, caseo, melle не ваља овако превести: Пољско добро честита и вредна господара изобилно је свињама, јарићима, јагањцима, кокошима, млеком, сиром, медом," кад у Даничићевој синтакси на стр. 573. читамо ове примере: Те је Бачка житом изобилна; те је Фрушка вином изобилна; за то је Црна Гора изобилна сиром, маслом и скорупом.

Сад ћемо да пређемо на protuopazke г. Вебера на оне примедбе моје, које он с тога не ће да уважи, што су учињене на правила, која је угледник му Мајринг исто тако формулисао као и он. Па тако не ће да уважи:

1) Примедбу моју на §. 81. Ор „jer Meiring, koga i g. Turoman visoko cieni niti u svojoj slovnici za velike gimnazije, nenavodi svih onih glagolja, koji čine kopulu." Шта би на ове речи рекао Мајринг, који своје правило §. 417. овако завршује: Ebenso (т. j. као sum) können andere Verba mit unvollständigem Begriffe als prädicat gesetzt und durch ein Nomen als Merkmal des Subjects ergaenzt werden, besonders solche, die werden, bleiben, scheinen bedeuten (§. 427), а у овом §-у наводи оне глаголе, што стоје с два номинатива те чине копулу.

2) Примедбу моју на своје правило §. 85. 2. У примедби овој ја сам рекао, да бих желео знати разлог, због кога је г. Вебер из броја оних глагола, што стоје с два номинатива, изоставио још ова 4 глагола: appareo, morior, nascor, videor. На ову примедбу одговара г. В. Poimence neima Meiring ni morior ni nascor, koje bi ipak g. T. rad metnuti u moju slovnicu za male gimnazije." А Мајрингов §. 447. Anm. 2. гласи: „Wie fio nehmen auch nascor und morior einen nominativus zu sich. Nemo nascitur dives, multi moriuntur pauperes." Па и Шулц наводи у својој малој лат. граматици сва 4 речена глагола, која бих ја рад метнути у Веберову словницу.

3) Примедбу моју на §. 88. 6, у којој сам казао, да г. Вебер ово своје правило: „Ovi glagolji: adspergo, inspergo, circumdo, circumfundo, dono, impertio, induo, exuo, slažu se na dva načina, a) s dativom osobe, a akuzativom stvari b) s akuzativom osobe, a ablativom stvari" ваља да замени овако формулисаним правилом: Глаголи adspergo etc. имају двојаку конструкцију, или alicui alipuid, или aliquem (aliquid) aliqua re." Ту замену није г. Вебер вољан да учини „jer Meiring (§. 492.) i Schulz (§. 267.) imaju ono pravilo uprav onako izraženo, pa se to strogoj inače niemačkoj kritici nije čudno ili pogriešno činilo" Шта би на ове речи г. Вебера рекао Мајринг, чије правило (§ 492.) овако гласи: „Folgende Verba adspergo etc. werden entweder mit dem Dativus der Person *) und dem Accusativus der Sache, oder mit dem Acc der Person und dem Abl.

der Sache gesetzt.“ А под *) стоји: Statt der Person kann auch eine Sache stehen (vgl. die Beispiele.)“ Па и Шулцов §. 267. гласи друкчије, него што г. Вебер каже. Још и ово да напоменем. Г. Вебер неће примедбу моју и с тога да уважи, што се мом правилу §. 205. „Esse са дативом лица и номинативом ствари може то исто замерити, што сам ја замерио реченом његовом правилу, јер сам за илустровање правила свог (§. 205.) навео пример: Non idem semper floribus color est, где floribus није лице. Дакле ако сам се ја у чему пребацио, то онда и Веберове погрешке правда!

4) Примедбу моју на §. 89. 7. „jer mu se nečini potrebno mučiti pameti mladeži izbrajanjem participijah praesentis, što stoje s genitivom. Meiring ih nije izbrojio niti u slovnici za velike gimnazije.“ Мајринг их је избројио, јер се виде из примера, што их је навео. Мајринг наводи осим amans patriae, appetens gloriae, diligens veritatis, још efficiens voluptatis, fugiens laboris, negligens religionis.

5) Примедбу моју на §. 90. Op., jer i Meiring ovu opazku njegovu „Kad su osobe sredstvom, metje se per s acc. ili opera s genitivom“ ima ovako. А Мајринг наводи у §. 544. Anm. 2. mea, tua opera etc., о чему нема ни спомена код г. В—а.

Читаоци ето виде, с колико се истине г. Вебер позива на свог угледника, и колико су онда умесне ове речи његове, што их је изрекао на последњој страни чланка свог: „Niemci su dosta temeljiti a i mnogo jur viekovah pišu slovnice, pak eno i Meiring, koji se osobito hvali radi točnosti i jasnoće, nije na sudu g. Turomana prošao bez ukora.“

Зарад обране своје латинске словнице мислио је г. Вебер да му је и то нужно учинити, да докаже, како и моја латинска граматика није без недостатака, те је с тога заишао свуда по синтакси мојој, па тражио недостатке. Тражио их је по науци о падежима, о особинама у употребљавању имена, о временима, о конјуктиву, о инфинитиву, о акузативу са инфинитивом. О неким недостатцима, што их је г. Вебер нашао у мојој синтакси, већ сам гдегде напред говорио, и читаоци су видели, да ли су оно недостатци. Остали недостатци, које је г. Вебер нашао у мојој синтакси ово су:

1) Правило моје о дативу §. 198. „Датив стоји на питање коме? као и у српском 1) уз verba transitiva заједно још са акузативом: frater epistolam scribit (dat) sorori; 2) уз verba intransitiva, што значе користовати или шкодити, угађати или противити се, заповедати или покоравати се, завидити, помагати, досађивати и још уз многа друга" има — каже г. Вебер — више недостатака. „Prvo, po njem bi učenik morao već prije znati, kad se ima pitati kome?" Па и зна пре још из §-а 19. „Drugo, kad već pisac nije naznačio obćenite misli, imao bi bar navesti ta verba transitiva, uz koja se može pitati kome?" Па колико би их требало навести? Колико би места заузело навођење тих глагола? „Treće, dodatak: zajedno još sa akuzativom nije korektan, jer to znači, da uz ovakov dativ mora ujedno i akuzativ biti, a to nestoji, jer se može kazati: Frater scribit sorori. Dico tibi, ut cras ad me venias i t. d. i t. d. Ја мислим да scribit има у овом примеру непрелазно значење, а кад има значење непрелазно, онда дабогме да не може имати уза се акузатива. То исто важи и за dico tibi. На послетку да пустимо нека и угледник г. В-а пресуди, да ли то правило моје о дативу има те недостатке, што их је нашао г. В. Мајрингов § 479. гласи: Der Dativus steht auf die Frage wem? und für wen? bei verbis intransitivis oder mit einem Objecte verbundenen transitivis, um einen betheiligten Gegenstand hinzuzufuegen, auf welchen die Handlung gerichtet ist"

2) §. 221. Пр. 3. нема примера, примећује г. Вебер. Правило моје §. 221. гласи: „Esse са генитивом личног имена или ког абстрактума, којим се замењује какво лично име, значи: својствено је, задатак је, дужност је и т. д. Cujusvis hominis est errare. Adolescentis est majores natu vereri. Etc." А примедба 3. уз ово правило гласи: „Овај генитив са esse може се такође преводити са: морам, могу, навикао сам и т. д. Кад дакле уз главно правило има више примера, у којима се генитив са esse преводи са својствено је, задатак је, дужност је и т. д. па се после дода примедба, да се тај генитив може превести и са могу (н. пр. cujusvis hominis est errare сваком је човеку својствено да се вара, такође: сваки човек може се варати), морам (н. пр. adolescentis est majores natu vereri (дужност је младићева да старије поштује, такође: младић мора

поштовати старије) и т. д. јели ту онда нужно наводити какве друге примере?

3) И §. 224. 1. neima primiera za auxilio, što stoji u pravilu. У мом §. 224 i стоји ово: „Ако су лица средство или оруђе, онда стоји препозиција per (преко, по). У овој се прилици употребљује такође opera (трудом) и auxilio (помоћу). Ciceronis unius opera respublica conservata est.“ Зар је ту тако нуждан пример за auxilio?

4) И §. 227. 4. neima primiera za predloge: ob, propter, causa. Мој §. 227. гласи: „Abl. causae означује узрок, због ког нешто бива. Gubernatoris ars utilitate laudatur. Tuis te honoribus semper dignissimum judicavi. Etc.“ Иза ових примера стоје одмах ове речи: „У овом случају чешће се употребљују препозиције ob, propter, causa.“ То је другим речима, да се чешће каже: gubernatoris ars propter utilitatem laudatur. Etc. И г. Вебер налази, да је погрешка учињена, што још друге примере посепце нисам навео.

5) Правило моје о облативу separationis (§. 233.) г. В-у сувише је опширно. Њему је сувише опширно, а у његова угледника то је правило са примедбама два пута велико као моје правило.

6) И §. 297. neima primiera za pravilo, kad futurum conjugationis periphrasticae znači, da će koja radnja odma nastati. А камо спадају примери: Injuriam, qui facturus est, jam facit; bellum scripturus sum, quod populus Romanus cum Jugurtha gessit?

7) На мој §. 208. г. примећује г. Вебер ово: A kako g T. kaže, da se glagolji dare i t. d. prevadjaju samo: uračunavati, upisivati u što? Zar se i ovaj primier tako prevadja: Tyrii Alexandro auream coronam dono dederunt? Ne quid nimis! Nemože i nesmije se u slovnicu miešati riečnik. Ako mi g. pisac prigovori, da je on glagolj dare u ovom značenju naveo pod točkom 3, onda ga pitam, zašto nije naveo, kako se prevadja, ako nije hotio da se prevodi poput glagoljah pod točkom 1. i 2.? Овакe примедбе, као што је ова, чинити, никако не доликује оном, који је заогрнут у академичку тогу. Од моје граматике латинске изишло је једно једино издање, и у том издању у §-у 208. под тачком 3. стоји назначен превод глагола dare (дати), а по

том је наведен пример Tyrii Alexandro auream coronam dono dederunt.

Читаоци ето виде, да ли су и то какви недостатци у мојој граматици.

И тако мислим, да сам поново оправдао свој суд, што сам га изрекао у 117. књизи „Летописа“ о латинској словници г. Вебера, и који гласи: „Слободно могу рећи, да је ретко правило у синтакси, које је са свим коректно и јасно, и које је уједно илустровано примерима са свим згодним.“

Проф. **Јов. Туроман.**

НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ.

Коњ мудрији од ђавола.

Био један цар па имао ћер, а кад му ћи беше за удају, стану придолазити са свију крајева просиоци да је ишту у цара, но девојка не теде ни једноме од њи поћи. Онда се претвори ђаво у човека, па као царевић с јабане дође да је проси, а она се приволи да пође за њ. Ђаво стане уговарати с царем свадбу и обрече да ће доћи кроз недељу дана. Пошто све буде спремно за дочек, рекне царева ћи оцу: „Дај ми, бабо, коње и кочије, да обиђем наша стада по пољани; може се зар десити по злој срећи, да се никад више и не састанемо.“ Отац с места заповеди да се упрегну коњи у кочије, и тако царева ћи оде. Кад обиђе сва стада, дође и до ергеле, ал' кад се стане враћати, одвоји се један коњ од чопора, те за кочијама па управо у двор. Видећи то девојка, замоли оца да јој поклони тога коња у мираз, и цар јој то учини. Онда одведе коња у шталу, па чим га привеза за јасле, коњ јој проговори: „Да ти знаш, девојко, што бих ти сад казао, ти би ми рекла да ме поједу курјаци!“ На то девојка коњу: „Кажи ми, нећу ти ништа рећи.“ Коњ јој онда приче овако: „Знаш ли, јадна, да си за ђавола испрошена?“ Девојка се насмеје па му рече: „Мучи, парипе, изјели те вуци!“ Онда опет одговори коњ: „Не реко л' ја, да ћеш ми то казати? Али се немој лакомити да допанеш ђаволи руку, него иди у двор па изнеси што коњ понети може, не заборави ни мушка одела па да бегамо.“ Девојка се мало промисли па га и послуша, и изнесав што је понети тела и могла, натовари све на коња па га поседне, а коњ прне у зрак као тица. Летели су тако, летели, — док најзад не падну на неку гору, откуд беше на помолу велики један град. Онда ће рећи коњ девојци: „Обуци се сад у мушко одело, па ћемо управо у царев двор, што је у том граду, а кад будемо код цара, ти се најми у њега за вратара, па нек прими и мене

уза своје атове.“ Девојка се онда преодене мушким руом, те на коњу управо пред цара. Цар кад чује шта девојка оће, прими је без приговора, држећи да је мушко, а коња смести у арове. По неком времену сања царев син, где предањ изиђе нови вратар па му овако проговори: „Знај, царевићу, да нисам мушко већ девојка, него ме проси себи за љубовцу!“ Кад се царевић од сна пробуди, каже оцу што му се приснило, а отац се од срца насмеје, говорећи: „Иди, болан сине, сан је клапња а Бог је истина — где би било од мушкога женско!“ Али син не одустаје од свога: „Ако ми је“ — вели — „не даш за љубовцу, ја ћу себи главе доћи.“ На то опет цар: „Та Бог с тобом, сине, где би ти узео мушко?“ — „Није мушко већ је женско!“ — „Е, па да видимо“ рећи ће опет отац, па дозове вратара преда се, и рекне му: „Данас оћу да те нешто лудо запитам: реци де ми, душе ти, еда ли си мушко или женско?“ Вратара је већ коњ научио шта ће казати, зато и признаде: „Женско сам.“ Кад то чује царев син, зарадује се што је мејдан однео и стекао себи љубовцу, а цар ће на то девојци: „Е сад реци, ћери, јеси ли срочита да ми пођеш за сина јединца?“ Девојка пристане те се с царевим сином венча. После неког времена она затрудни, а кад већ беше близу да роди, мораде се царев син кренути на војску. Него каже оцу при поласку, да му јави по порођају женину, еда ли је чедо мушка или женска глава, и по том оде. Кад дође време да царевићка роди, она роди мушко, а цар с места оправи књигу по слузи да је носи сину на војску. Идући тако слуга дође у неку гору, а кад он тамо, затече некога старца, те му назове Бога, а старац га запита: куда ће? Слуга му све каже. Онда ће старац: „Па би ли, човече, примио и мене у друштво?“ — „Ајде де,“ рече слуга, и тако пођe. Али је тај старац био онај ђаво, што је у први ма просио цареву ћер, па је сад тео да се освети, што га је по световању атову изневерила, за то по малу оду наметне сан на слугу, па му извуче књигу из недара. Ту подере а другу напише, али је у овој овако стајало: „Жена ти је родила, но нити мушко ни женско — ни куче ни маче, већ погрда од света!“ Онда му ђаво тури ову другу књигу у недра, па га часом нестане. Кад се слуга пробуди а не види старца крај себе, стане псовати што га је тако изневерио, па

пође даље. Дошав до царевића, преда му књигу, а кад је овај привати и проучи, напише другу па у њој поручи: „Пазите ми чедо нек је ма какво, по божијој се вољи одродило.“ Слуга прими књигу па се крене назад, а кад је био ист' оној гори, затече неку жену, па јој назове Бога, а она га запита: куда ће? Каже јој он све; тадер га жена замоли, нек и њу прими у друштво. Слуга рекне: „Ајде!“ и тако пођу даље. Али та жена беше онај исти ђаво, што се и пре претвори у старца, те по кратку оду набаци нањ сан, и извукавши му књигу царевићеву из недара, подере је а другу напише те је тури слузи у недра, и по том га нестаде. У тој књизи биле су ове страовите речи: „Како примиш ову књигу, одма ми спали жену с дететом, не учиниш ли — платићеш главом!“ Кад се слуга пробуди а не види жене уза се, стаде грдити што га тако изневери, па пође даље. Дошавши на двор, преда цару књигу, а цар кад види шта му књига каже, чисто не верује очима, већ довика слугу гласника преда се, те се на њега осече: „Кажи истину, проклетниче, од кога носиш ову књигу, ил' ћеш овај час ружно погинути!“ Слуга му се стаде клети свачим на свету, да ју је из царевићеве руке примио. Онда се цар поутиша, и колико му за јад беше, немаде куд, да сам не пострада — е је сва сила у сина му; с тога заповеди да се наложи голема ватра и пође по снау. Она се тада баш придесила код свог коња у штали, па га запита нашто је та ватра, а коњ јој онда исприча сву смутњу ђавољу, па још дода: „Него ти изиди сад пред цара, те му се замоли нек ти и мене поклони, да с тобом сагорим, он ће то допустити, а ти ме онда поседни па јуриши у пламен безобзирке!“ Царевићка то послуша па изиде пред цара, а он јој покаже ватру да је рад ње сажгана; онда му се она стане молити: „Поклони ми, свекре, и мога коња нек са мном погине!“ А кад јој цар рече: „Поклањам ти га“ — узме своје дете па оде до коња и поседне га, а коњ летимице па у пламен Сви су мислили да они ту горе, али се коњ уздигао изнад пламена, и носећи на себи царевићку с дететом летио је с њом, док најпосле не паде на неку гору, па рекне својој господарици: „А сећаш ли се, госпо, кад ми оно некад рече на двору очину: Изјели те вуци? Мене ће данас вуци изјести и ено их где долазе, но ти се прикри

иза овог шибља, па кад ме већ поједу, уђи с дететом у моју опону и преспавај ноћ што долази.“ Тако коњ са својом госпођом говорећи, примакну се већ и курјаци на један скок, те она брже боље с дететом у шибље, а курјаци спопадну коња, и како ји млого беше, за тили час га смажу па окрену даље. У то доба и сунце на отпочивање, а царева сна униђе с дететом у опону па прилеже и на скоро заспи. Кад се о објутру од сна прене, али нема горе ни опоне, већ се нађе до свог мужа у постељи у мужевљу двору, а дете јој у златној колевци, но све неко кврца у прозор; онда она запита: ко је и шта ће? а онај с поља рече: „Би ли опет тела оног коња, што су га смазали вуци?“ а она одговори: „Би.“ На то опет онај глас с поља: „А ти закољи дете у колевци па потеци у арове, тамо ћеш га угледати!“ Кад она то чује, потегне нож по колевци, мислећи да деце може и сувише бити, ал' оваки коња никад ни до века. Пошто окрвави нож, отрчи у шталу; кад тамо: а то коњ онај исти њезин привезан уз јасле, па гризе сено. Онда јој рекне коњ: „Поврни се натраг у одају!“ Кад она тамо, а њено чедо већ пуно снажно момче, па седи за столом и чати златну књигу.

Како ко ради, онако и пролази.

Био један цар удов па имао дивну ћерку. Али се он поново ожени, а ова друга жена страота је мрзила на своју пасторку. Једном цар отиде на војску, а царица онда дозове две слуге па им рекне: „Одведите ми цареву ћер у планину па је тамо погубите, али ми морате за знак донети обе њезине руке до лаката!“ Слуге у први ма не тедоше, али кад им царица рече да ће своје главе изгубити, ако јој по заповести не учине, немадоше куд камо, него узму цареву ћер, па ајд' с њом у планину. Кад су били на сред горе, стаде им се молити девојка: „Смилујте се на ме сиротицу те ме немојте погубити, тако Бог помиловао вас о страшноме суду!“ Слуге се смилују, али јој морадоше одсећи руке, да би им царица веровала. Дуго је девојка лежала у несвести са бола и муке, и ту би скапала, ал' ето ти од некуд једног господичића, де по гори лов лови. То је био син некога царева војводе, те чим угледа ону девојку, каже слугама да је понесу његовом двору.

Слуге тако ураде, а кад дођу на двор, исти војводић дозове све веште видаре, и они јој брзо ране извидају. Живећи тако царева ћи на двору, заволи је војводић а исто и она њега, те се венчају, и ова наскоро по том затрудни. По неком времену цар заповеди, да се сви великаши и господа приберу њему на двор, те тако и стари војвода, изнемогао будући, пошаље сина свога на рочиште. На двору царевом било је све честито и господски, те је војводић, као и друга господа, вазда био при ћефу, али га једног дана допаде књига од баба, де му поручује да је жена родила два близанца сина, и то га пуно јаче обрадује но све гошћење и весеље царево. Онда га царица запита, са чега се тако развеселио. Војводић јој све по истини каже, а кад царица и даље наче молити да јој рече што о својој љуби, млади војвода исприча јој од краја на крај. Царица се одма неком јаду осетила, те брже боље зовну слугу војводина и запита га, има ли што од свог господара, а слуга јој рече: „Имам књигу што ми је даде да је предам оцу његову на дому.“ Царица кад то чује, навали на слугу јестивом и пивом док га не опије, онда му извуче књигу из недара па напише другу, на погледу исто онаку као и прва, али је у књизи овако било: „Чим примиш књигу а ти часа не почаси, него ми погуби жену са обоје близанаца; ако л' не учиниш, не чекај ме на двору!“ Кад се слуга отрезни и пробуди, крене се да путује, и пошто дође дома, преда књигу старом војводи онаку како је у недрима наодио, не знајући ништа о лукавштини царичиној. Кад старина отвори књигу те виде шта му беседи, упрепасти се и чисто обезнани, те повиче: „Самосаздани Боже! Кака је напаст на моме сину да гради покора од честита умља!“ Тако је старац дуго у јаду собом премишљао, али је најзад морао добру срцу одолети, да не пострада и сам са самовоље синовљеве, те заповеди двама слугама да му одведу снау с дечицом у планину и нека је тамо пусте, па што јој Бог да. После неког времена врати се војводић из царева двора, а кад виде да му нема љубе, запита де је? „Та Бог с тобом, сине,“ рече му отац „не посла ли ти мени ону грдну књигу, те обрука себе, а мене у старости ојади да и о страшном суду кукам и лелечем.“ Војводић не разабра ништа од очина говора, тек га увати нека злослутна страва, па замоли

оца да га побоље оразуми. Отац му онда покаже књигу, што му је по слузи дослао, „али је опет,“ дода, „изгубио нисам, него сам је послао у ту и ту гору и Бог мили знаде, да ли још своју срећу кука ил' ју је с божјим светом променила.“ Кад војводић то види и чује, колико му мучно беше, опет не даде срдњи ни гњеву мејдана, већ привикне оне слуге, што му одведоше љубу у планину, па с њима правце пут оне горе. Дуго је по њој путовао, али нити може љуби у траг ући, нит' јој трага заметнути. Тумарајући тако више дана, чује на једанпут неки глас. Он се шумке увуче у шипраг откуда је глас долазио, и гле чуда! ту сагледа неку пећину и у њојзи своју љубу де се Богу моли, а дечица јој на крилу. Кад га опази војводовица, а она претрне од големе страве, мислећи да је муж дошао за њом у потеру те ће главом пострадати; ал' кад виде да војводић не изусти ни ружне речи, а камо ли да капи што грђе починити, него је још стане грлити и љубити, — онда се и она отресе оне мучне слутње. Него не може никако да сломије ону неугодну двојбу, на што ли је муж по књизи онако ружно поручио да је смакну без кривице по самовољи. Војводић је увардао да се она нешто бије по памети те јој исприча, како је свему томе злу њезина смутљивица маћија узрочник. Војводовица се са тога гласа умири, и тако се опет поврну на свој двор. Војводић не имађаше мира ни дневи ни ноћи, него га вазда нешто подбадаше, да се освети оној гадној неподоби од маћије; те кад му најзад превршила жеља и намера, а он дигне и оца и жену с децом, па управо своме тасту у пооде. Кад стигоше тамо, он изведе жену пред цара, па овако прозбори: „Види, царе, своје рођене ћери: узорита је и мудре главе, али је погрди опака маћија, и ти раниш змију присојкињу на свом двору а о свом лебу.“ Цар се на ту реч чисто обезуми и зовне царицу. Кад царица дође, суочив се са својом пасторком, одма се злој коби осетила, а кад се цар још онако бесно на њу осече, падне она пред цара па оба колена, те стане просити милости; али се цар не даде ничим навести, него је изведе на сред двора, и по његовој заповести умажу је слуге смолом и катраном, па је огњем заватре, те сва букне у пламен. Вришти царица и лелече, а цар вели: „Мучи муку сад, кучко, како си радила, онако и прола-

зиш!“ Царев зет живео је посад на двору тастову и по смрти његовој царовао сретно за дуга века.

Чудотворни катанац.

Неки сиромашан човек копао виноград, па удари мотиком о камен, који се под земљом крио. Он се навади да га истури, али под тим каменом опет други, он и њега истури, али под отим укаже се још и трећи. „То је зар читава планина сам камен“ рече копач, па пође насипати јаму, но у исти ма чује де неко испод земље виче: „Помози, брате, невољнику, те ме опрости ове мучне апсане, а не ћеш се за то покајати.“ Копач се није дуго предомишљао, него стане избијати оно камење, а по дугом ударању, када дође те и последњи камен отисне, отвори се пред њим црна пећина, а из ње искочи огњен змај, па обрнув се копачу, рече му: „Фала ти, добар човече, што ме избави вечита тавновања, а зарад твога труда и доброга срца ево ти ова бурма с моје руке, па отиди с њом у то и то царство, а кад будеш тамо, видићеш високу врлетну гору, онда се попни гори на урвину па само протр мало бурму, одма ће се пред тобом створити два духа, и кад те запитају шта ћеш, ти им рци нек те уведу у своје дворе. Онда ће дуси рећи: Пукни горо! а гора ће се отворити, ти онда унићи кроз провалу у одаје, те побирај што ти срцу годи, али добро пази да не зачамиш дуже од једне ује, јер ћеш тамо остати до суђена дана.“ Тако рече змај, па пружи копачу бурму, а он прне у висине те се изгуби у облацима. Сиромашак копач кад прими бурму, у големој радости напусти и мотику и виноград, па дође управо у оно царство, камо га змај напутио. Идући тако дође најзад под ону голему планину, али није смео окушати да сам учини по змајевој речи, него како припази у близини неко чобанче, одма потегне до њега па га запита, би ли смело унићи кроз провалу у одаје, и то по добар пешкеш, а чобанче, неко јакосно напрешито дели-момче рече: „Смем.“ Онда се попну гори на урвину, па пошто се зауставе, рече сиромашак чобанчету: „Кад унићеш у одаје, а ти бирај само драго камење, те се њиме обремени што више можеш.“ То рекавши протр бурму, и одма се појаве два духа, питајући га, шта ће? Копач одговори: „Оћу да ми одведете

ово момче у своје дворе.“ На то реку духови: „Подај му бурму!“ Човек му даде. По том опет реку духови: „Пукни, горо!“ а гора пукне те момче униђе у њу, али које лакомо на благо, које не познајући места остане преко рока, гора се сад заклопи, а момче оста на свој јад унутри. Кад то виде копач, што је с поља ишчекивао и надао се богату беричету, поврне се опет на своју постојбину, проклињући срећу и дан кад се затекао на овом свету, те дошавши дома, поузда се опет у мотику и своју грбачу. Међутим тумарало је чобанче по оној пустолини испод планине, те из одаје у одају, — из дворишта у двориште, — дође најзад до неке дивне баште: ограда јој суво злато и драги камен. Момче поиште врата, и кад дође до њи виде да су затворена златним катанцем (локотом); но како му се прокте да обиђе ту диводу од баште, а и кључић беше у катанцу, то науми да отвори врата. Али тек што заврне кључићем, испадну однекуд два духа, те предањ: „Шта ћеш?“ Чобанче беше досетљиво и мудро, па се итро довије и рече духовима: „Оћу да ми дате овај катанац и још да ме испустите из овог вашег градилишта“ Духови су морали по његову атеру, јер у њега беше она змајевска бурма, те тако давши му катанац испусте га опет на бели свет. Кад се чобанче виде у свом вилајету, не пада му на ум стадо ни врулица, него потегне управо своме оцу у село. Отац га запита, рашта му се заканио, кад му виде пуне торбе упртнице, а на то ће син оцу: „Нека стадо одјако пландује, а нама је божа срећа прискочила!“ Онда извуче онај катанац из недара, па заврне кључићем, а духови одма предањ те га запитају, што ји зове? А он им одговори: „Нек се створи сад мерица дуката предамном!“ Чим он то изрекне, духова нестане, и за тили часак испаде пред чобанче пуна мерица дуката, нит' ко виде како ни откуда. Отац се зачуди том синовљеву послу, и чисто му није било по ћуди, де му син тргује с духовима, али га дукати обмануше, те је сваки замет лако из главе потиснуо. По неком времену рекне чобанче оцу: „Време је, бабо, да се и ја оженим те да не бећарујем крај овака красна имућа, него иди те ми проси у цара девојку.“ Отац куда ће, него пође да му проси цареву ћер, а кад изиђе пред цара, поклони се говорећи: „Светли царе, мене је мој син до тебе запратио,

да просим зањ у тебе девојку.“ Цар се гроотом насмеје и одговори: „Оћу, добар пријатељу, али тако, ако твој син сагради ћуприју од мојега двора до твојега од сувога злата и драга камена.“ Онда се отац врати кући, па каже сину што му је цар рекао, а син узме чудотворни катанац, па заврне кључићем, а духови се пред њим створе па га запитају шта ће? Он им одговори: „Оћу да ми саградите ћуприју све од мојега до царева двора од сувога злата и драга камена.“ Он то изрекне а духова нестане, те се сад створи ћуприја од његова до царева двора, — милина је на њу погледати. Онда опет рекне син оцу: „Иди, бабо, до цара, нека ти каже оће ли ми сад дати девојку.“ Отац отиде и кад стане пред цара, покаже му ћуприју, па га запита: оће ли му по царској речи дати за сина девојку, а цар одговори: „Даћу своју ћер за твога сина, ако ми изнад двора посади виноград, да данас израсте а сутра и род роди.“ Отац се врати па каже шта му је цар рекао, а син опет привати катанац па заврне кључићем. Духови онај час долете и запитају га: шта ће? а он рекне: „Оћу да ми изнад царева двора засадите виноград, али да сутра већ и род роди.“ Духова часом нестане, а син опет каже оцу: „Иди, бабо, још једанпут до цара па му реци, нек погледа изнад свога двора, па га онда запитај, еда ли је вољан да ми даде девојку?“ Отац оде пред цара и рекне му: „Погледај, светла круно, изнад свога двора!“ а цар му привати: „Не треба да гледам, кад сам већ и грозд из синовља ти рукосада јео; него иди те купи сватове, па опреми сина по девојку!“ Отац се врати па каже сину, а син скупи сватове те оде по девојку па се с њоме венча, и по онда је заједно с оцем живио на царевом двору, што га је са својим катанцем и духовима изновице саградио, да га онакова не беше ни у којој царевини. Једном се спреми цар са својим зетом и пријатељем у лов, а зет онда узме свој катанац па га затвори у дванаесту одају, а кључ преда жени и наручи јој, да се не шали главом, да ту одају не отвара. Она му обрече да не ће, и тако муж оде. Док се све то тако збивало, докучи онај сиромашак копач од змаја, ког је избавио, све што се с чобанчетом догодило и де се сад налази, а казивао му је змај и за чудотворни катанац. С тога се упути, па управо у царев двор,

и стигне баш у време кад је зет са својим тастом и оцем био у лову. Копач се онда учини да је гатач, па изиђе пред младу царевићку, те је запита, не би ли тела да јој погађа срећу ил' несрећу. Ту се придесила и њезина мати царица, те обе пристану да им гата. Онда гатач поиште да му намакну какав катанац. „Али“ — вели — „што је катанац лепши и поскупљи, то ћу пуно боље и пророковати.“ Онда стара царица рече: „Донеси, ћери, онај златан зетовљев катанац, — од онога зар нема лепшег.“ Ћи је знала шта јој је муж запретио, па се с тога и опирала речи материној, али се њезина мати на то опирање тако озлоједи и ражљути, да стане преметати аљине на ћери, и нашавши кључ од дванаесте одаје, отвори је па узме катанац и даде га гатачу. Чим се овај докопа катанца: а он ти заврне кључићем, — у тај ма два се духа створе пред њим и запитају га шта ће. Он им рече: „Узмите ову младу царицу самном заједно, па нас пренесите у мој двор!“ Духови ураде по заповести, а стара царица оста кукајући на двору. Кад се ловције поврате из лова, запита зет царев своју ташту, де му је жена? а она удри изнова у плач, па им исприча све од краја на крај, како се у истини десило. Онда се царев зет у јаду сети оне бурме на руци, па је протр, и одма изиђу предањ два духа, те ји запита, би ли му могли довести жену и њезина отмичара с катанцем, а духови одговоре: „Не можемо никога довести, него — ако си вољан — да те пребацимо до двора отмичарева.“ Царевић пристане и на то, а духови учине те падне близу двора копачевог. Двор је био на погледу диван и узорит, а то све беше посао оних духова, што су по навртању чудотворног катанца чинили сваки измет. Царевић се претури у просјака, и ушавши у двор, застане царицу на само, те јој се каже ко је, и још је научи: „О ручаници успи оном отмичару у вино бенђелука, па кад га сан савлада, довати се катанца, па да бежимо.“ Кад заучи ручано доба, ето ти домаћара де долази, па опазивши прерушеног царевића, запита жену, ко је то. Она му каже да је неки просјак из вилајета, па би рада нек се ту поодмори и насити. „Добро си урадила, жено, рекне домаћин, „та и сам сам по готову до јуче исти био.“ По том се посади за софру, па пошто поруча, напије се добре руменике, али га одма увати

нека сусневица, а после тврд сан, те се успава као заклан. Онда царевић отури од себе просјачко руо, па доватив се катанца, заврне кључићем, те духови одма предањ, а он им заповеди да га са женом пребаце у његов двор. Духови тако ураде, и по том је на двору проводио сретно и весело, царујући и сам по смрти тастовој, а по њему његова омладина.

И ђаво је каткад поштен.

Неки сиромашак човек прибије се у богатога да служи. Једном изиђе он у поље на посао, а ђаво се намери тудер те му украде торбу с брашњеницом, па умакне у доњи свет. Онда га запита роми даба, шта је радио на горњем свету, а ђаво му каже, како је од сиромашка украо торбу с брашњеницом. Кад то чује роми даба, а он се ražљути, те се осече на оног ђавола: „А како си, јадан, смео оштетити сиромашка код толика богата света? Него с места лети до њега, те му поврати што си отео, ни да си ми се пре поврнуо, док га не учиниш богатим човеком.“ Ђаво је морао послушати свог старијег, те дошавши на овај свет, оде до оног сиромашка, па остави торбу де је била, тако да онај и не опази, и још га запита: „Би л' ме примио себи у службу?“ А човек га мрко погледа па му рече: „Ајд' од тале, луда главо! Зар не видиш, е и сам измећарим.“ Онда му опет рекне ђаво: „Знај, човече, да сам ја ђаво из доњег света, а заповеђено ми је, да те учиним богатим човеком; него ме прими к себи, а ја ћу те брзо усрећити.“ Човек пристане, и тако се у вече врати с ђаволом господаревој кући. Господар, кад види ђавола, а он запита слугу, ко је то. На то ђаво сам привати: „Ја сам ђаво из доњега света, па ме запратио мој господар до твога слуге, да га учиним богатим човеком“. На то се насмену господар: „Ва̀ла, да си ти ђаво, ти би имао рогове, али видим да си без рогова, за то ниси ђаво.“ — „Ва̀ла ко је ђаво, он је ђаво и без рогова, а моји су рогови остали у паклу, него идем да ји донесем, па ћеш се збиља уверити да сам ђаво.“ Онда му рече господар: „Па дед', кад си ђаво, одведи и мене у тај пакао, да видим и тај ваш вилајет.“ То је ђаво једва дочекао, па га шчепари. те с њим управо у пакао, и остави га нека чами тамо, кад се пакла зажелио, а он се поврне до оног слуге, па му рекне:

„Све ове зграде и тимари твога господара од данас су твоји, те ћеш посад изобиловати као имућан човек у својој течевини, него те сад још морам и оженити.“ Слузи је мило било кад је разумео ђавола, те се одма спреми на пут да тражи с ђаволом девојку. Идући тако, дођу до неког бунара, а ту гомила девојака, не знаш која од које лепша. Онда рече ђаво човеку: „Дедер, бирај коју би за жену!“ а овај изабере најлепшу, а ђаво се насмеје: „Остави је, не ћеш је имати за жену.“ И тако пођу даље. Идући неко време дођу опет на други бунар, а ту опет гомила девојака, не знаш која цура од које дивнија. Онда ђаво опет рекне човеку: „Дедер бирај, коју би за жену.“ а овај и опет избере најлепшу. На то се ђаво насмеје: „Остави је, не ћеш је имати за жену.“ И опет пођу даље. Идући тако дођу и до трећег бунара; кад тамо, а оно опет гомила девојака, али не знаш која од које ружнија. Онда ће опет рећи ђаво човеку: „Дедер бирај, коју би за жену!“ А човек избере једну, која је била нешто уђа од други. „Остави је“ рекне ђаво, „не ћеш је имати за жену!“ па му избере ону, која је била најружнија. „Ова ће ти“ вели „бити љуба“. Човек је знао да не може с ђаволом изићи на крај, за то се није ни противио, него оду у село те испросе девојку у њезини родитеља. Пошто родитељи пристану, сврши се венчање, и човек се с ђаволом и женом опет поврне на своју постојбину. Једног дана, када беше у подне да се руча, седне човек с ђаволом за сто, а жена пође да им примакне чинију с јелом; али јој ђаво подметне ногу, и она проспе јело. Њезин муж на то oћути, а и жена није знала да јој је ђаво подмакао ногу; али кад беше о вечери, жена истом да метне чинију с јелом на сто, а ђаво јој и опет подмакне ногу, те проспе чинију, па прилично покапа и мужа, а де га јело покапало, онде га онако вруће и опарило. Онда му рекне ђаво: „Зар, јадан човече, можеш још и то трпити од своје жене! него дед’ потегни тај ајдамак, па је научи да се други пут боље обзире.“ Човек не буде лен, него послуша ђавола, зграби тојагу па по жени и с десна и с лева; а пошто је добро измлата, каже му ђаво да престане, и још дода: „Сад си из ње изгонио све ђаволе, те ће ти бити доброћудна и послушна; али да си узео коју од они лепи, могао би је целог века тирјански тући и ломити, па јој и опет не

би свију ђавола изгонио.“ Тако рекне ђаво и отиде на свој траг откуд је и дошао.

Царев син младожења.

Био један цар па имао сина. Онда син каже оцу да ође да иде у свет, а овај му допусти. Ишао је и ишао по свету, а кад дође у једну шуму, онде види неког човека де рукама чупа букве и растове из корена, па ји носи на леђима кући. Царев га син запита, би ли тео с њим ићи, а овај одговори: „Зашто не?“ Онда оба пођу заједно. Кад су тако ишли, опет нађу једног де нишани из пушке, а царев га син запита, на кога нишани, а овај му одговори да види муву на једну миљу далеко, пак би јој рад избити из пушке лево око. Царев син га запита би ли тео с њим поћи, а овај одговори да би. Сад пођу њи троица скупа; тако су ишли — ишли — пак опет нађу једног де је затворио једну ноздрву а кроз другу дува, те ће га царев син запитати: зашто то чини, а опај му одговори: „Видиш ону воденицу тамо где се окреће, ја овуда дувам па се зато окреће.“ Онда га царев син запита, би ли тео с њима ићи, а овај одговори да би, и пођу даље. Тако опет нађу једнога, где је накривио шешир на једну страну пак стоји; царев син и њега запита за што то чини, а он му одговори: „Кад би ја овај шешир метнуо са свим на главу, онда би се све од зиме смрзло.“ Тадај га царев син запита, оће л' поћи с њим, а он одговори да оће, и тако пођу њи пет скупа. Идући даље, нађу још неког човека де је привезао једну ногу, пак само на једној иде, а царев га син запита, за што то чини, а овај одговори: „Кад би ја своју ногу одрешио, онда би био бржи од сваке тице на свету.“ Царев га син позове са собом, и он пође за њим. Тако су њи шесторо ишли, пак дођу у неку варош, а у тој вароши био је цар. Тај је цар имао ћер, која је била бржа од коња, пак је онда цар прогласио: ко брже од његове ћери воде с бунара донесе, тога је девојка. Кад то чује царев син, он оправи онога што је имао везану ногу, а овај отиде у двор, пак ће ићи са царевом ћери на воду; онда ћи потрчи, а и овај човек потрч' за њом, те је обиђе и први долети на бунар па заграби воде и врати се натраг. Кад је био насред пута, уморен леже спавати, и метне под главу

коњску кост те тако заспи, а ћер царева, дошав до њега, узме му ону воду па брже проспе; а кад виде онај што је добро нишанио, потегне пушку и пукне управо у кост, те тако пробуди оног што се успавао. Овај кад види да нема воде, а он брже на бунар те заграби, па тако и опет претече царску ћер и први стигне кући. Сад цар наљућен дозове сву дружину, као да ће је угостити, а кад сви дођу, цар ји уведе у гвоздену собу пак ји тамо закључа. Тадер наложи велику ватру под том собом да би изгорели, ал' кад они опазе то, онда онај што је носио шешир па криво, метне шешир управо, те тако нису онда изгорели и све се око њи смрзло. Кад виде цар да им ништа не може наудити, а он им онда каже: ако буду могли све његово благо понети, да ће им онда ћер дати. Они кажу да могу, а краљ зовне терзију те сакроји једну велику торбу па стрпа у њу своје големо благо и да им да га носе. Тадер онај, што је носио дрва кући, упрти и стане благо носити и још к отоме цареву ћер; а кад цар виде то, скупи чету војске и пошаље за њима да ји потуче; онда онај, што је воденицу терао, дуне и растера сву војску по зраку, и тако се курталишу.

Из збирке **Ђ. Рајковића.**

ПРИЛОЗИ ЗА ТИЦАНОВУ БУНУ У СРЕМУ Г. 1807.*)

1.

К У Р Е Н Т Ъ.

Даесе на знанѣ свакому благочестивому Християнину и поглавару црковному, да савѣтъ даде кнезу и поштенимъ кметовима, да сваки човекъ стара се за оружіе себи, еръбо како чуе скупштину да има онде доћи, еръ кои недође, битиће за нѣга теже. Наша цѣла општина стои на оружию, и мене натераше вами свима явити, а ви едапъ одъ другога отправите куда гласи овай курентъ; за большег вѣрованя съ печатомъ. Ако би когодъ од свештеника или од кнеза затаио овай курентъ, целаћему се Фамилия метућему се под саблю, нека отправи у та села куда надлежи. И у спаилукъ или вармеђу кои би явио тай живити неће, ни нѣгова Фамилия цела. Ако недође у неделю то єстъ 23. Марта к' нама у Вогань овай курентъ у комбисе селу задржао или затаяо тоће све цело село страдати крозъ овай курентъ.

Во Воганѣ 22. Марта 1807.

Θеωдоръ Аврамовичъ, с. р.,

(М. П.) кнезъ и цела општина.

С п о љ а:

У Стеяновце, у Ремету Малу, у Язакъ, у Врдникъ, у Ривицу, у Павловце, а отуда вратити у Вогань.

2.

ЛЮБЕЗНА БРАЋО НАША!

Ми одъ себе писмено даемо браћо акоћете едино у име Бога єдаредъ из братинске любави него ово ми даемо да ви

---

*) Прилоге ове у верном препису набавили смо из архиве сремске жупаније. Више што о Тицановој буни није се могло наћи у истој архиви.

Уредн.

слободно имате доћи нами, да сви у едной слоги будемо. Ви подайте коя села и незнала и знала томи верно гледайте слободно и оруже дигните на враге наше кои намъ зло мислиду и милитарцима явите некъ и они буду готови ако би одъ кудъ неприятель на насъ ударио, да имаду браћа помоћи у свакой невольи, као штоби и ми нъима помогли. Ми наша армада есмо ради да дођете, ако би ви неби дошли, Богъ ме ће бити свашта т. е. одъ васъ. Немойте ми замѣрити како самъ писао, и ти се кнеже да немашъ нипошто за ове момке коису послати вама, да немате нипошто дирати у ове момке и кои би смео дирнути ове момке тай неће проћи добро одъ нашн.

У Раваници 24. Марта 1807.

Θеωдоръ Аврамовичъ, с. р.
кнезъ целе армаде наше.

С п о љ а:

Сие писаніе датисе имаде кнезу Прняворскомъ, то есть Крушедолскій и свима другима уручити се у Перняворъ, Нерадинъ, Гргетегъ.

3.

ДРАГИ КНЕЖЕ ЗДРАВИ БУДИТЕ!

По овоме листоносцу таки да изберешъ колико више момака са оружиемъ и послати амо к' нама у Раваницу, у наше число кое содржи веће 405 момака под барякомъ стои. Ако ли послати нећеш тврду веру имай, нећеш добро проћи. Како писмо наше примишъ, таки купи чету, и четобашу предъ нъима, наредни паметна, коиће люде довести к' нама. Прођи око Руме и другога места кудае кому путъ, нимало немисли да се плашиш, до три дана биће насъ 3000 ако више не буде.

Него ово писмо отправите єданъ до другога незадржите.

У Раваници 24. Марта 1807.

Θеωдоръ Аврамовићъ, с. р.,
четобаша.
Панта Остоићъ, с. р.,
такођер.
Јованъ Анђелићъ с. р.
и цела општина наша скупита.

Заиста кнезови пазите, немойте ређи дае веђъ беда наша, ако несовршите, ову заповѣдь нашу. А ви сваки пошальите господину Салаіи да се ништа не бои, ние против цара ова скупштина.

С п о љ а:

У Буђановце, Брестачъ, Суботиште, Добринце, Сибачъ, Петровце, Путинце, Мале Радинце, Кралѣвце, а одтуда донесите у Воганъ комендáнту Воганьскому.

4.

ЛЮБЕЗНА БРАЋО И ГОСПОДО СРБСКА!

Ви немойте ни нѣмци штогодъ двоумити, или мађари да ви немате двоумити, ми неђемо на васъ нити ђемо штогодъ квара учинити вами него ви люди и юнаци да би штогодъ било квара, акоби каква неволя била да имате нама явити, садъ да имате момке ви оправити нама са оружѣмъ и са барутомъ и са оловомъ што годъ брже можете, и опетъ да имате стояти са оружѣмъ да неби каква квара било са стране ми кадъ станемо долазити вама, ми ђемо явити да преправите квартире нама, одъ насъ неђете имати шкоде никакве, ако ви добро учините, то добро, миђемо милостивно дођи, ако ви не учините то а миђемо немилостивно дођи, нити ђете ви знати ни нитко; него молимо да другоячие неучините, силомъ да нетерате, врло силно терати, него прилично, ви гледайте радите и трговци тргуйте што годъ болѣ знате, то знате.

У Раваници 24. Марта 1807.

Θеωдоръ Аврамовиђъ, с. р.,
кнезъ и цѣла општина.

С п о љ а:

Сие писаніе имаде датисе општини рымскои нерышимо ворыцѣ ихъ.

5.

ДРАГИ МОИ ЛЮДИ И ХРИСТИЯНИ!

Приміо самъ писмо оно кое е господинъ директоръ Ілочки Фелкишъ мени изъ ваше чете изъ Раванице послао, крозъ го-

сподипа солгабирова Вешеленьия. Ја мои драги Християни могу Вами толико обявити, да є овде генералъ са млогомъ войскомъ него мє у то име, да се цареви люди свами не потуку него да се помирите битиће промотреніе за ваше тегобе одъ ова два спахилука, Іллочкога и Румскога те том будите уверени, само покаяйте ваше дѣло, господину директору и нѣговомъ сину ништа да не учините, пити имате се штогодъ бояти одъ стране войске и тако на тврду веру коју вами даемъ идите васъ єдно 6 изабрани (люди), наметне газде господину Вешелинію илъ ако хоћете макаръ и овамо; неће Вами доиста ништа бити; пити имате сумняти, да би у каково зло упали. Можете опстъ вашой чети повратити се, само мирно се владайте и немойте себи, и вашимъ дѣцама незаборавлѣну шкоду учинити.

У Руми 7. априла 1807.

Јос. Салан с. р,
(М. П.) фе солгабиро.

6.

ГОСПОДАРУ КНЕЗУ ИРИШКОМУ И СВОЙ ОПШТИНИ!

Наше націе заповедамо и молимо све покорно да намъ пошлѣте олова и барута и пушака колiко больи наћи можете и пошальите намъ напре што вамъ є могуће, и устаните сваки са своє стране за веромъ и крстомъ као што смо се заклели, и пошльите намъ кременя и єдну шипку црвеногъ воска.

Наша нація нису се потревили са спаияма кодъ Раванице и у ономъ начину како смо били подъ спаияма неможемо никако остати. За царску и за вармеђску страну ми покорни на свакомъ месту.

27. Марта (8. Априла.) 1807.

Примито преко Гаврила Ерпића
родомъ из Путинаца Бульбаша.

7.

Одъ стране наше Інсурекціє, дає се на знанѣ општинама а зато и заповеда се свима кнезовима, да таки одма како ово писмо примите, заповесть нашу свршити имате, т. е. да ди годъ имаде 2 главе, еданъ да иде, ди има 3 главе двоица

нека иду, дису 4 главе двоица или троица иђи имаду; то кои кнезъ неби учинио и ову заповесть за немарность узео онога сва фамилія изгублѣна биће, и то таки сутра да су подъ барякомъ у Врднику, другачіе, кои не сврши заповесть онай изгублѣнъ биће.

Н. В. Оружя кои год би имо таки кнезъ имаде покупити, и момцима дати.

У Врднику 8. априла 1807.

Ѳеωдоръ Аврамовићъ, с. р.,
Пантелія Остоићъ, с. р.
И остале старешине Інсурекціе.

С п о љ а:

Кнезовима у Бешеново, В. Радинце, Чалму, Дивошъ, Бингула, Ердевикъ, Беркасово, Цоп. у Ілок.

8.

ПОГЛАВАРИМА СВИМА СКУПА ОДЪ САСТАВИТИМА ЧЕТАМА У ПЛАНИНИ.

Писмо данашнѣ, кое сте овамо на младогъ господина грофа послали крозъ ваше момке Аксентия Радишића из Вогня и Живана Павловића изъ Руме примио Господинъ Генералъ овде у Руми будући пако господинъ грофъ млади ніе овде у Руми, я овде са знанѣмъ Господина Генерала даємъ вами на знанѣ то:

Њиовой ексцеленціи господинъ митрополита обећалисте, да ће те народъ данасъ распустити. да кући иду и свое винограде да уради такођеръ обећалисте пушћати Ілочкогъ директора, тако одъ стране господина Митрополита њиове ексцеленціе обећано есте вами тврдо хоће вашу тужбу предложити предъ лице њихову царству величанству доиста будите уверени, даће изъ двора царскога доћи овамо у села висока комисия, коя ће сву вашу тегобу извидити, и вашемъ захтеваню доста учинити.

За ради тога ви немате ништа съ Грофомъ у каквигодеръ договоръ пушћати, єрбо пристао грофъ на оно што ће високо царска комиссія наћи илъ не пристао, мораће опетъ онако

бити како буду ньихово царство величество заповедило, и ви и спахие и сви кои живимо у овоме вилаету есмо подайници цареви, и нѣговомъ заповесђу морамо бити покорни: неће тако бити, како спахия буде хотѣо но како ньихово царство величество буду милостивно одредили.

Зато немойте ништа сумњати распустите народъ; идите сви кући, по обећаню немате се што бояти, нити войску, нимало се неплашите, одпуштайте каснера Рохайя своіой кући, све оно зло што би вама могло бити, нека буде мени и мому колену.

Свршећи ово писмо дође гос. млади графъ и господинъ Архимандритъ Путнікъ, тако и госп. графъ нато єсте са свиме контенъ што є горе писано. Останите здрави и желимъ васъ у миру видити.

Писато у Руми дана 10. априла 1807.

Вашъ

Јос. Салаи, с. р.,
фе солгабиро.
Графъ Јос. Пеячевићъ.

9.

Заповеда се да сваки кнезъ, и єданъ сенаторъ имаде у ютру рано, амо кодъ Убавца доћи за єданъ велики разговоръ, логоръ є кодъ Убавца. Кои би се кнезъ нашао да неби ову заповесть послушао, онай ће од народа зло проћи; и то пакъ да се гледа коиће доћи с кнезомъ, али одъ паметни људи, кои зна штогодъ добро говорити.

Кодъ Убавца Марта 29. п. ст. 1807.

Пантелія Матковићъ, с. р.,
кои є войске комендантъ.

И сваки кнезъ нека іоштъ момака колико може више нека брезъ свакогъ изговора дотера. И то пакъ людима леба да се пошалѣ треба, мисмо кодъ Убавца.

С п о љ а:

Інђія, Путинци, Петровци, Добринци, Сибачъ, Суботиште, Брестачъ, Буђановци, Кралѣвци, Мали радинци, Рума, Вогань.

У Брестачу 30. Марта примлѣнъ овай курентъ и послатъ у Буђановце Георгиє Ђурићъ, с. р. кнезь.

У Буђановци 30. Марта примлѣнъ овай курентъ и послатъ у Кралѣвце Аћимъ Милићъ, с. р. кнезъ.

У Мишковци био овай курентъ и прочитанъ и абіє послатъ у Брестачъ Гаврило Ковинчићъ, с. р. кнезъ Мишковъ, с. р.

У Кралѣвци 30. Марта примлѣнъ овай курентъ и послатъ у Мале Радинце Живан Верскаковъ, с. р. кнезъ.

10.

ОДГОЛУ ПОШТОВАТИХЪ СЕЛА.

Імаде сваки кнезъ сутра рано с' два кмета у намастиръ Раваницу доћи на договоръ, и да піедругоячіе, кнезъ Стеяновачки, да оне момке, кои су овде да неби обуставио, тамо ако би кои отишао таки да има дотерати, на препоруку Директора и Фишкала, Ердевички кнезъ у намастиръ Язакъ доћи и Бировъ и то до десетъ сати.

У манастиру Язку 29. Марта 1807.

Димитріє Димићъ, с. р.

С п о љ а:

Овде у село Бешеново, Шулямъ, Грегуревце, Манђелосъ Лежимиръ, Дивошъ, Бингула, Ердевикъ.

11.

Ово писмо шалѣм манђелоскомъ кнезу на знанѣ брезъ свакога узрока, да се нама потруди што брже може доћи одъ 2 главе по єданъ, одъ 3 главе (по) єданъ, од 4 главе два, одъ петъ или шестъ глава колко може се како види са оружіемъ, какве има дуге и мале пушке, барутъ, и олово и гвоздене виле, ножеве и саблѣ како кои има, и два кмета с њима

оправити у Раваницу у ютру до 7 сати, дае у Раваници, подъ петъ баряка нека нимало несумняю, ако то неучине нека гледу кудаће.

Θеωдоръ Аврамовићъ, с. р.,
старешина инсурекціе.

С п о љ а:

Ово писмо кнезу Манђелошкоме у Манђелосъ.

12.

HOCH UND WOHLEDELGEBOHRNER HERRN VICEGESPAN VON BUBANOVICS!

Heüte nachmittags zwieschen 2 und 3 Uhr ist mihr gemeldet worden, dass die Rebeller von Leschemir und Dios gegen Bingula sich ziehen, um es zu verhindern bin Ich mit Unsern und just damals von Tovarnik ankommende Soldaten vorgeruckt und die Rebeller aufen Weeg gegen Illok gefunden, sie ermant, gedrohet, der Antwort wahr ein Flintenschuss gegen mich, welchen mehrere folgen und auf uns wie Regen kam, wir hieben ein, machen 2 Gefangene und 12 Toode welche hiu da noch jetzt daraussen liegen gemacht. Sie zogen sich zurück an nahe liegenden Waldung und Weingärten, und nahmen den Weeg nach Illok durch die Waldung. Wir könnten sie nicht mehr weiter verfolgen, welche Gefangene noch heute abgeliefert werden.

Mit aller Hochachtung verbleibe Euer Hochgebohren

Sig. Erdövég am 9. April 1807.

unterdäniger Diener
Rakovszky, m. p.
Leut.

С п о љ а:

Spectabili ac perulistri Domino Thomae Bubanovits, Incliti Comtus Sirmiensis vice Comiti etc. Domino mihi gratiosissimo ad

Exoffo Shied.

---

*

13.

HOCH UND WOHLGEBOHRNER HERR VICEISPAN!

Es ist der traurige Post durch meine Patroll eingebracht worden, dass die Rebeller bereitz heute zu Csalma, Mangyelos, morgen nach Dios, nach Ihren Angab über 1000 angekommen sind, und alles was Comitats Herrschaftliches Rauben und blündern, und nichts verschonen, und ihre Forstreifer bis Illok und umliegenden Ortschaften aus denen um ein Unglick zu verhitten, was ich nicht wünsche vohrzukommen mache es zu wissen, um sich retten zu können. Was ich auch bitte meinen Freund Hutt zu wissen machen da wir dem Befehl haben, wenn das Comitat verlangt eine Concentrierung, so währ gutt wenn die Tovarniker und Vukovarer Militz sich wo concentriret, weil die Rebeller auch Vukovar in etlichen Tägen nicht verschonen wüllen mit aller Hochachtung verbleibe

Euer HochWohlgebohren

unterdäniger Diener
Rakovszky, m, p.
Leut.

С п о љ а:

Spectabili ac perulistri Domino Thomae Bubanovics, Incliti Comtus Syrmiensis vice Comiti, Domino mihi gratiosissimo ad

Shied.

In Abwesenheit des Herrn Vicegespans soll die knädige Frau aufmachen.

14.

AN HOCH UND WOHLEDELGEBOHRNEN HERRN VICE-GESPAN VON BUBANOVICS!

Die Dislacation dass Euer Hochwohledelgebohren trafen, wär recht gut gewessen vor etliche Täge da noch Zeit war, jetzo aber da schon spät ist kann und darf auf Csalma keyn Mensch mer gehen, weilen der Ordonanz Curs sogar zwischen uns und zwei Eskadron ist gesperrt, es wäre besser nach Kukoevce oder Illok. Ich bin in kresster Ferlegenheit, was ich zu thun und mich verhalten soll bis 12 Uhr heute erwarten wir sie bei Bingula und die Schieder und Gibaraczer missen gleich herüber kommen, weilen ich zu schwach

bin, und doch die Rebeller in meine Stationen nicht hinein lassen mecht, heute frühe schon wie mein Patroll mihr meldete seyn wieder bis 30. zu Dios angekommen 7 oder 8 Wägen auf jedem 2 bis 3 gegen Illok expedirt, wie er sagt und gestern gehert hat um herrschafliche Wein Diese Dislocation müsset noch heite geschehn morgen ist zu spät, weilen ihr Haranbascha nach der Reden des Ordonanzen gehört haben morgen zu Illok und Sied bis Freutag aber zu Vukovar sein will mit aller Hochachtung verbleibe

Euer Hohwochledelgebohren

unterteniger Diener
Rakovszky, m. p.,
Lieut.

Sie drohen Erdővég mit Feyer wegen die 2 gestern abgeschikte Arrestanten, darum muss ich Verstärkung haben.

Споља:

Spectabili ac perulistri Domino Thomae Bubanovics Incliti Comtus Sirmiensis vice Comiti ect. Domino mihi gratiosissimo

ad

Ex offo   Shied
in Trapp.

15.

Erga reqvisitionem Perillustris domini Michaelis Szlabur qua tamen inclyti Comitatus hujus Syrmiensis Ordinarii fiscalis magistratualis, et in Processu Criminali Jussu Regio contra Theodorum Avramovics alias Ticzan vocatum ex Possessione Jazak oriundum suscitato actoris in eo factam, ut ea omnia, qvae durante inter Rusticos seditiosos Captivitate mea per me audita et observata sunt, detegerem, in seqvelam proinde reqvisitionis hujus sub Juramento illo qvo Tabulae judiciariae Inclyti Comitatus hujus obstrictus sum, pro uberiori claritate atrocis illius seditionis seqventia fateor et recognosco.

1-mo Praenominatum Theodorum Avramovics alias Ticzan nominatum 5-a Aprilis statim, dum sediciosi voganyienses ad coliculum Jazakiensium vexillum Rebellionis exposuissent, semet cum 15 aliis Jazakiensibus illis associasse, et in seqventi nocte eundem cum voganyiensibus ac Jazakiensibus armata manu Ipsam Possesionem Jazak in-

gressum fuisse, ac reliqvos domi suae in pace qviescentes ad seqvendum vexillum ursisse, renitentes vero durioribus verbis, qvin imo et verberibus e Lecticis plane suis extrahendo tractasse, ac ita matutino Tempore in diem 6. Aprilis vergente, et aucto taliter numero Jazakiensium eundem partim benevole partim sponte seqventium in circa 40. confluentium circa meridiem ejusdem diei, dum semet caterva haec praevie in Educillo Dominali vino ingurgitasset ad Ravanicza, prout haec mihi per plures Jazakienses relata sunt, transivisse. Unde Theodorum Avramovics alias Ticzan prima statim die ducem Rebellionis effectum fuisse certum est etiam a conseqventi : nam

2-do Die eadem Idem Theodor Ticzan, dum curru Vesperi in via publica ex Irregh ad Krushedoll ducente. eorsumqve majoris securitatis causa cum filio meo transire volens veherer, in eadem via cum 9. armatis excubans nos aggressus e curru evaginata, ac circa nos vibrata framea descendere, funibus colligari, et taliter colligatos ad Sylvas deduci jussit, eodem cum qvodam Shashinczensi desertore milite Manojlo remanente, dum in progressu vigiles nostros rogassem, ut me religarent, cum in tenebris progredi non valeam, resposuerunt provocando ipsis a ductore suo Theodoro sub poena capitis inpositum esse, ut nos colligatos ducant, ex his et aliis eorundem sermonibus observavi hos et alios in Ravanicza congregatos Theodorum Ticzan in Ductorem nefariae illius sedicionis elegisse Ipsos vero eidem juramento paritionis obstrictos esse.

3-io Seqventis diei qvippe 7-a Aprilis diluculo ex uno Tugurio ubi noctem transegimus, ad Ravanicza deductis voganyiensi Pantelijae Ostoics cum manipulo armatorum sediciosorum incirca 30 ibidem existenti per vigiles nostros praesentatis qvi nos bene sperare jussit in signumqve benevolentiae me osculatus est, post breve temporis intervallum apparuit Ticzan ex latere montis Sylvam Mornitovo tegente cum superius attacto desertore Shashinczensi Manojlo nuncupato et praeterito vesperi in via Krushedoliensi remanens, inter clamores et effusitas contra vigiles nostros et eorum ductorem dein blasphämias nos proprius ad Pantelia Ostoics stantes accesit, et cum vigiles nostri ipsi obviam facti qvaepiam mihi ignota retullissent, Pantelija nos post tergum suum stare jubens dicebat, videbo, qvid ille vobis velit, aut possit facere, et sic dein ipsum acessit, ex quibus dein facile colimare potui eundem Ticzan velut hominem furibundum manus violentas in nos injicere voluisse, qui subseqve, postqvam per

Panteliam Ostoics verbis, et capacitatione non scio qvale demulcitus fuisset abinde nos ad Sylvas deduci jussit, qvo jussu interveniente eundem rogavi, ne hoc faceret, verum nos in Ravanicza ad qvampiam domum rusticanam custodiendos disponeret, qvibus precibus meis et vel maxime Pantelia Ostoics verbis permotus nos ad Educillum Ravaniczense undiqve patulum deductos ibidem in carceribus penes constitutas innumeras interne ac externe excubantes vigilias detineri jussit, inibi usqve diei 8-ae Aprilis meridiem detenti sumus, die interim 7-a Aprilis post meridiem Pantelia Ostoics et Ticzan cum pluribus nefariis ad nos venientes mihi injunxerunt, ut scribendis illirico Idiomate Domino Comiti Peacsevics, dominis item Szalay, Vesselényi et provisori Toth literis ipsos ad comparendum die crastina sine omni mora invitarem, cujus jussis obtemperando scripseram et litteras D. judici Nobilium Vesselényi sonantes accipiendo solus cum 12 armatis hominibus detulit Irreghinum probabiliter ideo, ut data opportunitate eundem comprehenderet, et ad Ravanicza secum deduceret, prout mihi ex sermonibus conseqventibus plurium sediciosorum mihi intelligere licuit, qui Ticzan post colloqvium cum Vesselényi ante domum oppidanam Ireghiensem habitum advenit ad forum et coram compluribus Ireghiensibus in foro constitutis alta voce haec formalia protulit: Jam, inqvit, cepimus unam aviculam, me indubie cogitans, cui gladium ad porticam imponemus, post discessum Theodori Ticzan eodem vesperi expeditus etiam est cum litteris ad D. Comitem Peacsevics exaratis Rumam qvidam Irreghiensis Larma vocatus et ad sinistrum occulum signatus, his ita perfectis tandem, die 8-a postqvam nemo praenominatorum dominorum comparuisset, advenit sua Excellentia Dominus Metropolita et Archiepiscopus Carlovicensis cum pluribus carrubus et ante seditiosos in armis stantes, incirca 300 per Ticzan dein hos organisatos subsistere jussus sua Excellentia D. Metropolita in concursu populi ex advicinantibus possessionibus freqventissimo numero ex utriusqve sexus hominibus consistentis eorsum advolantis Rebelles hos durioribus verbis agressus domum redire jussit, qvem dein Ticzan eidem praevie insultans, et injuriosis verbis divitias ejusdem exprobrans abire demandavit, ne ergo sua Excellentia qvaepiam ingrata ab Barbaro hocce homine experiri cogatur, aurigae suae imposuit ut viam monasterium versus proseqvatur; illo ergo momento, qvo sua Excellentia monasterium intravit, praedictus sedi-

ciosorum manipulus depositis praevie petasis, elevatisqve digitis per Ticzan coram centenis multis hominibus execrabili, et prout ego non procul ab ipsis ante Educillum nempe sedens articulate excipere potui juramento haec formalia continente: vos me seqvimini in sicco et aqua, dum jussero homines seccabitis, pinsetis, coqvetis et necabitis obstricti sunt, hacqve caeremonia ferali terminata, Rebelles hi per Ticzan Juramento tali obstricti per eundem ad stationes suas dispositi sunt, pars una eorum pro viis Carlovicium ducentibus obsidendis ne sua Excellentia domum redire possit, exmissa discessit, qvae postqvam abscesisset, idem Ticzan suae Excellentiae in monasterio existenti nunciari curavit, qvod eidem reditus Carlovicium non admittatur, verum ipsi qva captivo in Monasterio Ravaniczensi remanendum est, pars vero alia ductore Ticzan, per Jazak, Beshenovo, Shuljom, Grgurevcze, Leximir, et Divosh fine eo progressa est, ut per Bingula, Erdöveg, Berkasovo auctis Sediciosis Illokinum pertingeret, die 9-a Aprilis trajectum occuparet, die 10-a per Opatovacz, Vukovarino abinde per Essekinum ad Valpo pervenire possit, haec a nonnullis Sediciosis inter discursum intellexi, verum cum Caterva Sediciosorum ductore Ticzan discedens die 9-na Aprilis in terreno Bingulensi per Inclyti Regiminis frimontiani milites dispulsa fuisset, multi eorum e vicinis Possesionibus concurrentium ad Lares proprios reversi sunt, Ticzan in Divosh remanens duos Jazakienses et in specie Panteliam Rumics Jazakinum me trucidandi causa expedivit, siqvidem ego aggressionem Rebellium per milites interventam antevertere potuissem, prænominatus Panta Rumics Missionem suam ex Divosch nocte in die 10-a Aprilis vergente cum hac instructione provisam Arseniæ Radonics in vigiliis apud nos existenti et Qvaestori Kostæ Jankovics apud qvem nos ex dispositione Dimitriæ Dimics, Jazakiensis qua tamen rebellionis hujus Vicecomendantis habebamus qvarterium, detexit, ob qvam causam hora 3-ia noctis per herum domus Kostam Jankovics et Arseniam Radonics surgere, e vestigio induere coacti, e ad silvas deducti sumus ideo, qvod idem Panta Rumics præter superius atacta verba illud qvoque detexerit solum Ticzan seqventi die pro effectuatione sceleris sui, si nos directorem cum filio non trucidaverimus, ad Jazak venturum; illa proinde nocte per valles et montes medio qvatuor aut qvinque Jazakiensium praecedente Arsenia Radonics qua bene sciente deducti sumus ad unum tugurium, ubi postquam ipsis viribus jam plene exhaustus me ultro progredi non posse, verum hic qvid-

cunque nobis acciderit, ad præstolari velle declarasse, comparuit post breve temporis spatium superius nominatus Vicecomendans Dimics, ad nos jam tunc in certa valle monasterio Jazakiensi vicinissima existentes, cui aeqve dicebam me ultro, si etiam ipse Ticzan nos perimerit, ire non posse, et rogabam eum, ut me ad monasterium Jazak qva captivum includat, ubi sortem meam pacifice præstolaturus sum, precibus meis tandem victus Dimics accessit Igumenum et pro nobis duo cubicula unum qvidem pro nobis et aliud pro vigilibus obtinuit, illo dein ad nos revertente ad monasterium per ipsum deducti sumus, ubi illa die usqve seqventis diei meridiem clausis ubiqve portis monasterialibus in pace fuimus nihil scientes de interventa sediciosorum in terreno Bingulensi dissipatione per milites frimontianos, die 11-a Aprilis mane comparuit ad cubiculum nostrum absque framea et rubra cappa sua deposita et post illum ViceComendans Dimics extracto ense, petiitque a me pecunias pro itinere, cui Inermis quod habebam dedi f. 56, uti ille fatetur, quo a nobis discedente post effluxum circiter duarum horarum ad Monasterium Ravanicza cum filio meo deductus proposita mihi per locorum sediciosorum primores qvaepiam pacificationis puncta subscripsi, post hanc subscriptionem assedimus prandio praesidente Igumeno Rakovaczensi, ego, V. Igumenus Krussedoliensis, Igumenus Ravaniczensis cum allis Calugeris, nec non Theodor Avramovics Voganjensis, Theodor Avramovics Jazakiensis seu Ticzan, Dimitria Dimics aliique Rebelles, qua occasione sub pulsu campanarum bibimus pro sanitate suae Majestatis Caesareo Regiae, Generalissimi principis Caroli, Archiducis Palatini, suae Excellentiae D. Metropolitae, D. Principis Odescalchi, D. Comitis Pejacsevics, postremo tandem pro felici successu Armorum Panteliae Ostoics, Ticzan, et reliqvorum Sediciosorum pocula evacuavimus, his omnibus terminatis me Ireghinum D. Vice Igumenus Krushedoliensis deduxit.

Ex his omnibus sermonibus, et actionibus sediciosorum observare potui, Theodorum Avramovics alias Ticzan, Militiae Sediciosorum revera Caput ac ductorem fuisse, et tali auctoritate praeditum, ut dum erga monita suae Excellentiae D. Metropolitae plures domum pacifice recedere voluissent, ac ipse cunctos circa me existentes ad amplectendam suae Excellentiae D. Metropolitae propositionem adhortatus fuissem, respondebant istud absque annutu D. Comendantis Ticzan fieri non posse qui nullo sub pacto pacem ineundam admittere vult, de qva circumstantia Jazakienses Dimitria Dimics, Jefta Ra-

dojcsics, Andria Sekulics, ac alii per hos denominandi plura referre poterunt.

Porro ex ore Ticzan habeo eum cum Petro Milicsevics, Andria Sekulics, Petro Putinacsky, Gyuka Ravics, et Zaria Dokics Jazakiensibus, Larma Irreghiensi et Manojlo Schashincensi in via Irregiensi Krushedolinum versus ducente, in qua nos capti sumus, ideo excubasse ut militiae jam ad Krushedoll eotum perventae et ad Irregh juxta opinionem Eorundem processurae introitum impediendo eandem aggrediantur, ex iisdem plures trucident, ac trajiciant de hac circumstantia hi omnes in figura judicii exaudiendi erunt.

Deniqve, qvod Ticzan in sui alleviamen infassione sua edicat me a morte liberasse indubie eotum dum Theodor Avramovics voganjensis nocte diei 6-tae in 7-ma Aprilis vergente in educilli Ravaniczensis Culina cum aliis existens me in cubiculo jacentem aperta porta cubilis siccario modo trucidare voluisset, et intentum hoc inhumanum certo effectui dedisset, qvantum ex sermonibus ejusdem excepi nisi Pantelia Ostoics omnimode obstitisset, an ergo eotum Ticzan cum reliqvis in culina fuerit, vel non mihi ignotum est, satis est qvod verba Ticzan non audiverim, verum idem circa diluculum diei 7-a venit ad cubiculum illud, ubi nos jacebamus, an ex conventiculo praedictorum vel vero aliunde, mihiqne peraeque ignotum est, verum hoc scio, quod ille intraverit et ibidem ad terram semet deponens obdormiverit.

Sig. Illok 2-a 9. 1807.

Antonius Felkis de Lak, m. p.,
Incl. Cottus Syrmiensis Tblae Judic.
Assesor & incl. Dom. Illok Director.

Превод српски:

На захтевање племенитог господина Михаила Слабура, као редовнога ове славне сремске жупаније магистратског фискала, и уједно по заповести краљевског тужиоца у поведеној кривичној парници против Тодора Аврамовића, иначе Тицана, родом из спахинскога села Jаска, да наиме кажем све, што сам за мога сужањства међу побуњеним тежацима чуо и видио, — одзивајући се томе захтевању под заклетвом, којом сам се судбеном столу ове славне жупаније обвезао, да би се што више дознало о оној страшној буни, исповедам и признајем ово:

1. Речени Тодор Аврамовић, иначе Тицап, 5-ог апр. 1807., чим су побуњени Вогањци у ледину јазачку бунтовнички барјак ударили, одмах се петнаесторици Јашчана придружио, и ту ноћ са Вогањцима и Јашчанима ушао је под оружјем у спахинско село Јазак, те је и домаће своје, који су мирно почивали, под барјак позвао, а који нису хтели, он их је псовком, а богме и бојем, онако из хаљина извукао. А у сам расвитак дне 6 априла, кад се већ толико јазачког друштва, које с вољом које и без воље, намложило, да их је било од прилике до 40 свега, пређе Тицан с њима исти дан око подне у Раваницу, по што се чета најпре у спахинској крчми вина понапила. То су мени све тако казивали неки Јашчани. А да је Тодор Аврамовић, иначе Тицап, одмах први дан постао вођа ове буне, види се и отуд, што је

2. тај исти дан, кад сам се ја пред вече друмом, који води од Ирига Крушедолу, веће сигурности ради с мојим сином заједно на колима возио, — дочекавши нас у пољу Тодор Тицан са својих 9 другова под оружјем, с кола на нас напао, те по што извуче из корица мач и на нас замахну, заповеди нам с кола сићи, конопцима нас везати, и тако везане у шуму одвести. Тицан остаде са неким војничким бегунцем Манојлом из Шашинаца, а ја сам путем молио нашу стражу, да нас одреше, за што у мраку не могох ићи. Одговорише ми, да им је вођа њихов Тодор за главу заповедио, да нас везане воде. Из тих и из других њихових разговора видио сам, да су ови, који нас прате, па и у Раваници скупљени, изабрали Тодора Тицана за вођу ове безбожне буне, а они да му се заклеше, да ће га у свему слушати.

3. Сутра дан т. ј. 7. априла у прозорје, одведоше нас стражари из једне колибе, где смо ноћ провели, у Раваницу пред Вогањца Пантелију Остојића, који је ту био са једном четом бунтовника, до једно 30 њих. Пантелија ми рече, да се не плашим, и за знак, да ми зла не мисли, пољуби ме. Мало час ето и Тицана. иде од шуме, са пређе споменутим војничким бегунцем Манојлом Шашинчанином, са којим је ноћас био остао на путу крушедолском. Тицан одмах поче викати и псовати наше стражаре и вођу им, пође к нама, који смо до Пантелије Остојића стојали, те кад га стражари наши пресретоше и рекоше му нешто, које ја нисам чуо, Пантелија мени и

моме сину рече да станемо за његова леђа, „да видим“, вели, „шта хоће с вама и шта вам може учинити.“ И тако се Тицан прикучи Пантелији, те сам лако могао разабрати, да је он, као бесан и помаман, хтео убилачку своју руку дићи на нас; али га Пантелија Остојић речима и још не знам каквим уразумљивањем утиша. Одатле заповеди Тицан да нас одведу у шуму, а ја сам му се молио да то не чини, већ нека нареди да нас чувају у Раваници у каквој тежачкој кући, и он се на моју молбу, а може бити још више на речи Пантелије Остојића, склони. Одведу нас дакле у раваничку крчму, која је од свију страна јапила, где нас је чувала силна стража и изнутра и с поља. Ту остасмо до 8 априла до подне, а 7. апр. после подне дошавши к нама Пантелија Остојић и Тицан са још неким проклетницима, заповедише ми, да писмом на српском језику позовем господина великог жупана Пејачевића, за тим господу: Салаја, Вешелињија и провизура Тота, да без сваког оклевања дођу за сутра на састанак. Покоравајући се заповести тицановој напишем писмо господину солгабирову Вешелињију које Тицан сам са 12 оружаних момака однесе у Ириг, по свој прилици за то, да згодном приликом истога господина улови и у Раваницу довуче, као што сам то доцније из уста самих бунтовника чуо. Тицан је после разговора с господином Вешелињијем, пред варошком кућом иришком, дошао на пијацу, где је пред више Ирижана, који су се ту скупили, на глас рекао: „Већ уловисмо једну тичицу, којој ћемо мач на врат наслонити,“ што се по свој прилици мене тицало. После одласка тицанова исто вече би послат с писмом на г. великога жупана Пејачевића у Руму неки Ирижанин, прозван Ларма, који је имао белегу на левом оку. А кад нико од споменуте господе не дође на састанак, стиже 8. априла Њ. Преузв. господин митрополит и архиепископ карловачки са многим колима, те зауставив се пред бунтовницима — било их је око 300 — које је Тицан у ред ставио, пред силном множином људи и жена, што се из оближњих села искупило, поче Њ. Ексцеленција каштријим речима саветовати бунтовнике, да се врате својим кућама. На то Тицан поче вређати господина митрополита, подсмешљиво му на очи бацајући његово богатство, а г. митрополит, да не би горе што искусио од тога нечовека, заповеди кочијашу, да

тера к манастиру. У који мах уђе Њ. Ексц. у манастир, у тај мах вођа Тицан, скинувши фес и подигавши три прста, поче пред собом такођер гологлаву чету своју, на очи стотинама скупљенога народа, заклињати, и то као што сам ја, не далеко од њих испред крчме седећи, чути могао, овим безбожним речима: Ви ћете за мном и у ватру и у воду, — кад ја заповедим, ви ћете људе сећи, пећи, кувати и убијати. Иза те крвничке заклетве Тицан разреди бунтовнике на своја места: неке пошље, да поседну пут, који води у Карловце, да се Њ. Ексцеленција г. митрополит не би могао вратити двору своме, а самом митрополиту у манастиру поручи, да му није слободно враћати се у Карловце, него да остане у манастиру Раваници као заробљеник; с другима опет прође Тицан места: Јазак, Бешеново, Шуљам, Гргуревце, Лежимир и Дивош, да би кроз Бингулу, Ердевик, Беркасово, скупивши више друга, на Илок ударио, те 9. априла превоз освојио, а 10-га на Опатовац у Вуковар и отуд преко Осека у Валпово доспео. То сам ја у разговору дознао од неких бунтовника. Али кад бунтовничка чета под водством тицановим дне 9. априла на бингулском атару би разбијена, тада се млоги од оних, који се скупише из оближњих села, врате својим кућама. Међу тим Тицан, оставши у Дивошу, пошље у Јазак два Јашчанина, а нарочито Пантелију Румића, да ме убију, ако ја не бих могао нападај војске на побуњенике уклонити. Споменути Панта Румић, стигавши из Дивоша ноћу од 9. на 10. април, каже чега је ради дошао како нашем стражару Арсенији Радонићу, тако и квестору Кости Јанковићу, код кога смо по наредби Димитрија Димића, другога четобаше, били на стану. За то нас газда од куће Коста Јанковић и Арсенија Радонић пробуде и натерају нас, да се одмах обучемо, те нас у шуму одведу, будући је Панта Румић још и то рекао, да ће Тицан, ако ми директора са сином не убијемо, сам сутра у Јазак доћи, да грешну своју намеру изврши. Ту ноћ дакле доведоше нас гором и долом пред једну колебу њих четири или пет Јашчана, које је предводио Арсеније Радонић, не мислећи нам зла. Ту рекох стражи, да ја даље од силног умора не могу, но да ћу ту остати, макар ме живота стало. На скоро за тим дође к нама и поменути тицанов доглавник Димић. Како смо се нашли у некој долини баш близу

манастира Јаска, кажем такођер и Димићу, да не могу даље, па нека би ме и сам Тицан убио; него га замолим, да ме као роба затвори у манастиру Јаску, где ћу мирно чекати своју судбу. Склонивши се он на моју молбу, оде до игумана, где добије две собе, и то једну за нас, а другу за стражу, врати се за тим к нама и одведе нас у манастир, где смо тај дан, до сутра дан на подне, на миру остали. Сва су манастирска врата била затворена. Међу тим ми никако нисмо ни знали, да је војска од војника пуковније фримонтанске разбила бунтовнике на бингулском атару. Дне 11. апр. у јутру уђе (Тицан) у нашу собу, без мача и скинувши фес с главе, а за њим други четобаша Димић, који, извукавши мач из корица, заиска од мене новаца на пут. Ја, како сам био без оружја, извадим и дам што сам имао — он вели да је било 56 фр. Од прилике два сата по његовом одласку потпишем у манастиру са сином својим неке услове мира, што ми их кнезови побуњених места предложише, а после тога потписа одосмо ручати, где је у прочељу седио игуман раковачки. За столом седисмо: ја, намесник крушедолски, игуман раванички са осталим калуђерима, као такођер и Тодор Аврамовић из Вогња, Тодор Аврамовић или Тицан из Јаска, Димитрије Димић и остали бунтовници. Том приликом уз грување звона пилисмо у здравље Њег. Велич. цара и краља, главнога заповедника принципа Карла, великог војводе Палатина, Њег. ексц. г. митрополита, и кнеза Одескалкије, г. великог жупана Пејачевића, најпосле за срећу оружја Пантелије Остојића, Тицана и осталих бунтовника. По том ме одведе г. намесник крушедолски у Ириг.

Из свега разговора и понашања споменутих бунтовника могао сам опазити, да је Тодор Аврамовић иначе Тицан, заиста био глава и вођа побуњеницима. Кад се неколицина њих на опомену митрополитову хтедоше мирно разићи својим кућама, и кад сам и ја сам неке око мене опомињао да послушају митрополита, одговорише ми, да то не може бити без одобрења њиховога вође Тицана, који никако не да, да се мир углави: толика је била власт тицанова над бунтовницима. Те и још друге неке речи могу засведочити Јашчани: Димитрије Димић, Јефта Радојчић, Андрија Секулић и остали, које ће они именовати.

Даље сам чуо из уста самога Тицана, да је он на иришком путу, који Крушедолу води, и на ком смо ми ухваћени, за то са Петром Миличевићем, Андријом Секулићем, Петром Путипачким, Ђуком Равићем и Зaријом Докићем из Јаска, с неким Лармом из Ирига и Манојлом из Шашинаца под оружјем стражарио, да војничкој потери, која је већ до Крушедола стигла, те ће се, као што су они мислили, у Ириг упутити, улаз препрече, да је нападну и неке од војника поубијају и одвуку. О томе ваља у суду саслушати све оне, које сам мало час споменуо.

Тицан, да би олакшао своју кривицу, вели у свом исказу, да ме је од смрти избавио. Ту по свој прилици мисли ону ноћ између 6. и 7. априла кад ме је Тодор Аврамовић из Вогња, налазећи се тада са неколико друга у кујни раваничке крчме, хтео из преваре убити, док сам ја лежао у соби, од које врата беху отворена. Вогањац Тодор Аврамовић, колико сам из његових речи разумео, заиста би то био учинио, да срећом Панта Остојић није томе стао на пут. Еда ли је дакле са осталима био тада и Тицан у кујни, не знам казати: доста то, да тицанова гласа нисам чуо. Истом у расвитак 7. априла доћи ће Тицан у собу, где смо ми лежали, еда ли раставши се од оних, које сам споменуо, или иначе од куд — такођер не знам. Знам само то, да је ушао у собу, и ту легао на земљу да спава.

У Илоку 2. новембра 1807.

Антоније Фелкиш делачки, с. р.,
славне жупаније сремске судскога стола
приседник и управитељ илочкога
спахилука.

МАТИЦА СРПСКА.

1. Изводи из записника управнога одбора г. 1875.*)

I. САСТАНАК 2. (24.) ЈАНУАРА.

1. Председник износи отпис високог кр. уг. министарства просвете и црквених послова у Будим-Пешти од 5 јануара о. г. бр. 398., којим се наређује, да се „Матица српска" из Новога Сада на ново у Будим-Пешту преместити, и да се ради тога одмах учине нужна наређења.

После подужег саветовања би одлучено, да се у вршењу тога високог налога сазове за 24. фебруар (8. марат) о. г. ванредна главна скупштина, која је у смислу устава, од највишег места потврђеног, као законито представништво целога друштва једино позвана, да у том погледу учини нужне наредбе.

2. На предлог председников шаље се високом кр. уг. министарству просвете и црквених послова у препису извештај одбора изасланога ради истраге у ствари оставке пређашњег благајника матичиног Петра Нинковића, а тако исто и изјава, коју је он на основу тога извештаја јавности предао.

II. САСТАНАК 13. (25.) ЈАНУАРА.

23. По што пређашњи благајник матичин Петар Нинковић својим одговором нити је разјаснио, а још мање накнадио приликом предаје касе после закљученог и од њега вођеног главног дневника пронађени мањак од 158 фор 28 нов. а. вр., а тако исто и недостатак од 38 фор. 40 н. а. вр.: то се главни фискал друштвени др. Илија Вучетић према одлуци управнога одбора од 31 декембра 1874 (12. јануара 1875) бр. 435 упућује, да против Петра Нинковића, као пређашњег благајника матичиног, преда сада већ кривичном суду пријаву због споменутих недостатака у каси. У погледу вађевине од 100 фор. а. вр. има се на ново позвати, да је одмах врати, јер ће се иначе судским путем против њега поступати; тако исто да и све засебне дневнике о појединим фондовима закључи и све рачуне своје за годину 1874 зготови, а управни одбор да је готов од њега самог препорученог дневничара Ђ. Јовановића у помоћ му одредити.

24. Управни одбор из поднесеног разјасњења пређашњег благајника П. Нинковића видећи, да од Ане Бигине плаћена камата у износу од 89 фор. 53 н. а. вр. није у дневник уведена, дакле ни у касу унесена, према одлуци својој од 31 декембра 1874 бр. 436. упућује главног фискала дру-

---

*) Из записника управнога одбора штампа се само оно, што је најважније за повесницу „Матице Српске." У.

штвеног дра Илију Вучетића, да против Петра Нинковића, као пређашњег благајника, због тог недостатка текелијином фонду преда кривичноме суду пријаву.

26. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада дописом својим од 20. јануара о. г. бр. 330. јавља, да је преузвишени господин министар унутрашњих послова отписом својим од 16 јануара о. г. бр. 192 предс. наименовао за владиног комесара за „Матицу Српску“ великог жупана новосадског Андрију Флата, коме ће задатак бити, да пази на њен јавно-правни положај и на њене приватно-правне интересе.

Извешћујући о томе друштво у смислу високог отписа, позива магистрат како председника, тако и остале чиновнике друштвене да за строгу дужност своју сматрају све наредбе владиног повереника под личном одговорношћу најтачније испуњавати. — Узима се на знање и управљање.

6. Андрија Флат, велики жупан новосадски и владин повереник за „Матицу Српску“, дописом својим од 20 јануара бр. 20. јавља, да га је преузвишени господин министар унутрашњих послова наредбом својом од 16 јануара о. г. бр. 192 предс. наименовао за владиног повереника за „Матицу Српску“ с тим налогом, да пази на њен јавно-правни положај и на њене приватно-правне интересе. На основу томе јавља, да ће у четвртак 28. јануара о. г. у 10 сахата пре подне доћи у стан матичин, и позива, да га управни одбор у речено време дочека ради давања нужних разјасњења, а и дотле да му се пошље списак свију чланова матичиних, који су још у животу. У том списку треба да је наведено име и презиме, стање или занимање, становање, време кад је који за члана примљен, уплата чланства на један пут или у оброцима и дотичне посте дневника.

III. САСТАНАК 16. (28.) ЈАНУАРА.

32. Господин Андрија Флат, новосадски велики жупан и владин повереник за „Матицу Српску“, долазећи у 10 сахата пре подне у седницу управнога одбора у пратњи потпредседника друштвеног Михаила Димитријевића, и заузимајући од председника понуђено му место, поздравља искупљене чланове на мађарском језику, и јавља сада устмено, као што је то и писмено овом друштву саопштио, да га је преузвишени господин министар унутрашњих послова за владиног повереника за „Матицу Српску“ наименовао, с упутством, да пази на њен јавно-правни положај и њезине приватно-правне интересе, и обећава, да ће само по правди и правици беспристрасно водити истрагу.

Председник Стеван Брановачки, захваљујући на српском језику владином повереннику на његовом обећању, да ће бити правдољубив, а друго се од њега и не тражи, напомиње у кратко и књижевни и административни рад матичин, стање и положај, у који је „Матица“ у последње време дошла са подметања и потварања пређашњег благајника свога Петра Нинковића, и наводи наредбу преузвишеног господина министра просвете и црквених послова, да се „Матица“ у Будим-Пешту мора преселити.

Владин повереник захваљујући на немачком језику председнику на

беседи, изјављује, да ће се свога налога савесно, али строго држати, да ће истрагу у политичком правцу водити, и то што се саме „Матице“ тиче, јер за друге фондове, који се под управом њезином находе, нема никаква налога, и иште, да му се одреде чиновници, који ће му давати нужне извештаје.

Управни одбор узимајући на знање поздрав владиног повереника и отпоздрав председников, одређује друштвеног секретара А. Хаџића, да буде владином повdivеренику на руци при тражењу потребних обавештаја, а тако исто упућује и остале чиновнике матичине.

33. Владин повереник, казујући, да ће одмах свој рад отпочети, позива друштвеног секретара, да му истражи стари и нови устав матичин, али на председникову изјаву, да би управни одбор имао да решава у данашњој својој седници неке важније предмете, — уступи своје место друштвеном председнику Стевану Брановачком, и оде са друштвеним секретаром из дворане у побочну собу.

34 Кр. судбени сто, као кривични суд, из своје потпуне седнице држане у Новоме Саду 17. јануара о. г. бр. 103. fenу., на молбу управнога одбора „Матице Српске“ поднесену под 31. декембром 1874 бр. 437. саопштава своју одлуку, да је одбио кривичну пријаву против „Матице Српске“, као и то, да су рачунске књиге и друштвени списи узапћени на основу устменог налога судског председника, али да их не може све дотле издати, докле не постане правомоћном судска пресуда, против које је кр. ответник призив учинио, сумњајући се, да би се рачунске књиге, кад би се издале, могле фалсификовати. Међу тим је пак суд наредио, да чиновници матичини могу исте књиге у судским просторијама разгледати за време званичних часова и према њиховом опредељењу употребљавати их.

Управни одбор „Матице Српске“ налазећи се увређен и понижен у своме угледу као морално тело и просветни завод предпоставком о фалзификовању својих рачунских књига, и задржавајући себи право према околностима у своје време нужне кораке својим путем предузети ради накнаде штете, која се узапћењем књига различитим фондовима наноси: упућује свога главнога фискала дра Илију Вучетића, да против ове судске одлуке у законито време призив код вис. краљевске табле учини. Уједно се решава, да се о целој овој ствари извести и преузвишени г. министар правде с молбом, да својим упливом пораци, да се ова ствар код кр табле што пре реши, да би „Матица Српска“ могла доћи до својих рачунских књига, без којих благајна није у стању ни рачуне за годину 1874. склопити, нити се могу прикупити и зготовити од високог министарства просвете искана разјасњења на учињене примедбе на рачуне фонда текелијиног и јовановићевог. Тако исто има се и високом кр. угар. министарству просвете и црквених послова у особитом извештају до знања доставити цео течај ове ствари; шта је до сад све у том погледу рађено и какви су кораци учињени, да се врате судом узапћене рачунске књиге

IV. САСТАНАК 1. (13). ФЕБРУАРА.

45. Велики жупан новосадски и владин повереник за „Матицу Српску,“ Андрија Флат, дописом својим од 27. јануара о. г. бр. 28., иште да му се што пре пошље:

1.) Исказ о друштвеним издањима од године 1864., колико је које дело и у колико комада штампано, шта је била цена свакoм примерку и колико се од свакога продало.

2.) Исказ о дужницима матичиним, у ком треба да је наведено: а.) име и презиме дужника; б.) место становања; в.) износ дуга; г.) кад је зајам издан; и д.) од кад је неплаћена камата.

3.) Ако би било таквих дужника, који су у заостатку са каматама, а не са главницом, то да се исти у посебном списку наведу.

4.) Инвентар друштвеног имања са активним и пасивним стањем. Код непокретних, а тако исто и код других ствари од вредности и покућства, треба да је наведена вредност њихова по процени.

Председник друштвени јавља, да је на овај позив владином повиренику одговорио, да се поискани искази тачно и као што треба правилно све дотле не могу зготовити, док се не врате кр. судом узапћене књиге, и док се рачуни за годину 1874 од благајнице матичине не зготове.

Уједно јавља исти председник, да је на усмено захтевање владиног повереника саопштен му том приликом и цео течај ствари у погледу узапћених књига, шта је све до сад рађено и какви су кораци учињени, да се врате судом узапћене рачунске књиге.

Одговор председников на допис владиног повереника узима се одобравајући на знање, и благајница се упућује, да зготови поискане исказе, чим се врате узапћене рачунске књиге и чим пређашњи благајник П. Нинковић зготови своје рачуне за годину 1874.; тако исто упућује се и библиотекар друштвени Ј. Бошковић, да поискани исказ о друштвеним издањима зготови и у своје време овамо поднесе, да би се захтеву владиног повереника могло одговорити.

51. Владин повереник за „Матицу Српску“ г. Андрија Флат, дописом својим од 3. фебруара о. г. бр. 36. позива, да му се одговори на ова питања:

1.) У опште какав задатак има од главне скупштине изаслани одбор за оверење; да ли је тај одбор одговорио своме задатку у томе погледу; да ли је по списку од благајника зготовљеном назначио главној скупштини све оне чланове, који у смислу §. 3 и 4 устава, по што нису својих чланских прилога у редовним оброцима платили, не би могли имати гласа на скупштини.

2.) Да ли је књижевни одбор, који о награђивању припослатих дела главној скупштини предлоге чине, везан за нека правила, која за мерило служе при оцењивању дела?

3) Како се поступало у том случају, ако је који члан књижевног одбора тражио награду?

4.) Да ли је било у том случају, кад се промена догађала у председништву, формалне предаје, или је председник без тога заузимао своје место?

5.) Да ли је било формалне предаје при избору благајника, библиотекара и књиговође?

6.) Да ли је одређено, шта је посао секретару, библиотекару, књиговођи и благајнику; даље, има ли правила и за друге чиновнике?

7.) Да ли су дали благајници кауцију?

8.) Наводи се, да су у том случају, кад су обвезнице путем цесије на друге закладе пренесене, за те цесије нужне белеговине и пристојбе дужници сами морали подмиривати; ако дакле то стоји заиста, има ли за то скупштинске одлуке, и да ли су се дужници тиме задовољили и на то пристали?

9.) Да ли је „Матица“ добила вишу дозволу за куповање куће или не?

10.) Из ког се фонда плаћају чиновници? Да ли само из фонда матичиног или уједно из других фондова, у последњем случају у ком сразмеру; даље, на који се начин разрезују чиновничке плате на фондове, и на послетку, да ли је на фондове разрезани размер добио вишу дозволу?

11.) У ком размеру носе остали фондови трошкове на станарину, осветљење, огрев и друге издатке око руковања?

12.) Да ли је истинит глас, да „Матица“ даје огрев и осветљење „Колу“ и „Друштву за радиност“, и ако то стоји, колика се свота на то одређује у прорачуну сваке године?

13.) Да ли се завршују сваке године матични рачуни? Да ли их прегледа одбор и да ли се извешћује о томе скупштина?

14.) Да ли се подносе високој влади матични рачуни на даљи преглед?

На ова питања одговорило се владином повереннку ово:

1. Главна скупштина матична, пре него што ће почети радити, изашље из своје средине одбор, коме је задатак, да развиди, да ли су сви они, који су се скупштини као чланови пријавили, заиста прави чланови матични, а то је сваки, који је, осим других уставом прописаних својстава, у смислу чл. 8. устава још или 50 фор. или више на један пут положио, или положивши 10 фор. обвезао се, да ће остало у годишњим честицама за четири године дана положити.

Како устав не наређује ништа, шта ће бити с онима, који су се обвезали, да плаћају у ратама, а не држе тих оброка, то су различите скупштине различито тумачиле то место устава: једне су давале гласа таким члановима, па упућивале, да се потраживање од њих својим путем наплати; а друге су одузимале таквим члановима глас за ону скупштину, докле најпосле главна скупштина од године 1874. под бр. 25. није попунила ту празнину одлуком, која би у томе имала да важи као неко опште правило, да се у напредак сви они, који су се на плаћање чланског прилога у оброцима обвезали, опомену, да плате доспеле рате, иначе да се туже, а ако не плате даље рате, да престају бити чланови, него да се са својим дотадашњим улогом сматрају као прости приложници.

Посебни какав списак о члановима није благајник никад предавао верификационом одбору, него је овај одбор свој посао обављао у договору с благајником, који му је о сваком члану давао нужна разјасњења.

Осим тога имао је кад кад овај исти, а кад кад нарочито тога ради изабрани одбор и тај задатак, да разгледа и да после скупштини предложи, да ли имају сви они, који би желили члановима матичиним постати, сва за чланство уставом прописана својства.

2. Делокруг књижевног одбора и књижевног одсека обележен је јасно у самом уставу. (Чл. 6. 21. 22. 23.) Они са свим самостално, у границама од главне скупштине одобреног буџета, награђују чланке за „Летопис“ и откупљују дела за штампање, нити чине у томе скупштини какве предлоге, те тако ни скупштина нема шта решавати у тим стварима, које у њезин делокруг и не спадају. Само што се накиног фонда тиче, ту предлаже књижевни одсек главној скупштини дела и чланке, за које ће се расписати награде, а и кад така дела и чланци дођу, он их оцењује, а скупштина сама никако не утиче у оцену дела.

Што се тиче поступка при оцењивању, награђивању, и откупљивању дела и чланака, то бива као и у свима другим књижевним друштвима овако: Свако за награду приспослано дело или се чита у самом одбору или одсеку, па се после досуди, да ли заслужује награду или не, или се издаје на оцену двојици чланова, па ако су обојица једног мишљења, то се награда досуђује, ако су пак противног, онда се издаје или трећем члану на пресуду, или се дело чита у самом књижевном одбору или одсеку, па се после доноси одлука.

3. Ако је који члан књижевног одбора или одсека тражио награду, то или и сам није дошао у седницу, у којој се одлука доносила о његовом делу, или се, као што се само по себи разуме, удалио из седнице, када се почело решавати, да ли заслужује његово дело награду или не.

4. У књижевним и ученим друштвима председништва су почасти, па с тога и нема при промени председништва формалне предаје у таким друштвима. Матичин председник по уставу и по обичају не води ни председничког записника нити има шта код себе до велики печат и трећи кључ од касе. Предаја председништва у „Матици“ збива се дакле на тај начин, да стари председник предаје новом председнику у скупштини обележја председничка: велики печат друштвени и трећи кључ од касе.

5. При свакои избору новога благајника каса се истоме предавала формално; формалне предаје библиотеке библиотекару није било, а није ни могло бити с тога, што су стари каталози били непотпуни, а цела библиотека, у којој има до 15.000 књига, пописана је тек пред главну скупштину од године 1874. Књиговођа, који је по одлуци управнога одбора сада уједно и контролор, ново је, привремено, до даље одлуке скупштинске установљено звање, и то му је звање формално предано.

6. Сам устав матичин одређује делокруг секретару, библиотекару и благајнику, а осим тога издао је управни одбор, ван старих и нових, упутство за благајничке чиновнике и то за благајника и књиговођу као контролора; тако исто издана су упутства и за друге чиновнике, а посебна упутства за делокруг секретара и уредника уједно и библиотекара, које је до главне скупштине од године 1874 спојено било, а сада према уставу (чл. 8.)

и по потреби једно од другога одељено, има се по решењу исте главне скупштине израдити и главној скупштини на одобрење поднети.

7. Благајници давали су пре тога уставом прописане кауције у количини своје годишње плате, а у последње време, по одлуци скупштинској, кауцију у двострукои износу њихове годишње плате.

8. Управни одбор у седници од 22. марта (3. априла) 1874 под бр. 140 решио је, да се свима дужницима матичиног фонда откажу капитали, како би се тим новцем могао отплатити дуг матичин, што га је ова узела из других фондова под својом управом; ако би пак дужници пристали, да се ти њихови зајмови о њихову трошку путем грунтовне цесије пренесу у други који фонд, коме „Матица“ дугује, онда ће се оставити у даљем уживању капитала. Према томе решењу позвао је главни фискал све дужнике, да се изјасне, да ли пристају на то, да им се дуг о њиховом трошку грунтовно пренесе у други који фонд или хоће ли да исплате капитале. На позив овај одазвало се 27. дужника, плативши трошкове за цесију, и главни фискал спровео је грунтовни пренос њихових дугова у текелијин, јовановићев и накин фонд, као што се види из његовог извештаја, поднесеног управном одбору под бр. 425 1874, а за осталих 11 дужника, који нису на позив фискалов ништа одговорили, решено је под истим горе наведеним бројем, да им се капитали откажу, и по околностима судским путем наплате, па новац да се у дотичне фондове ради отплате дуга матичиног унесе. Кад је услед те одлуке одборске главни фискал реченим дужницима капитале сада већ судским путем отказао, онда су одмах њих 9 дужника изјавили, да пристају на пренос дуга у други који фонд о своме трошку, те су тај трошак заиста већ и платили, и тако су и њихови капитали грунтовно путем цесије уступљени другим фондовима под управом матичином. Остало је дакле још два дужника, наиме: Дамјан и Анка Андрића са свотом од 200 ф. и Рада Курјак са свотом од 200 ф. који нису хтели платити цесијоне трошкове, те им је с тога капитал већ отказан и у своје ће се време инкасовати.

Према томе дакле види се, да су сви дужници, осим двојице, на то решење одборско пристали и њиме се задовољили; и управни одбор морао је у толико пре тако поступати, што је и само високо министарство просвете отписом својим од 23. маја 1874 бр 10.207 наложило „Матици Српској“ да дугове своје другим фондовима исплати; та исплата пак могла се најцелисходније и уз најмању штету и трошак дужника само на овај овде обележени начин извести.

У осталом и последња главна скупштина од 9. 10. и 11. септембра 1874 одобрила је решењем својим под бр 12 овај поступак управнога одбора.

9. Код „Матице“ ваља разликовати живо друштво од других стипендијских заклада, којима су оснивачи умрли, те по томе државна власт, замењујући оснивачe, врши над руковањем истима своје врховно надзорно право. Јасно је дакле, да књижевно друштво „Матица“ за руковање својим фондом по своме уставу не одговара ником другом до себи самој, као што ни друга приватна друштва, као н. пр. трговачки и обртни новчани заводи, где су већи приватно-правни интереси у питању, не траже допуштења за

куп и продају, нити подносе на ревизију својих рачуна државној контролној рачунарској власти, јер нису политички биро нити закладе мртвих оснивача. Према томе дакле ни „Матици,“ која је по своме уставу у свом раду са свим самостална, није требало тражити више дозволе за куповање куће. По свему овом управни одбор не може, а да не да израза своме чуђењу, што му се могло и тако питање поставити.

10. Чиновници матични плаћају се из фонда матичиног, текелијиног, јовановићевог, костићевог и накиног, према наредбама дотичних оснивача и према цели, на које је који фонд одређен (н. пр. ни једна стипендијска заклада не плаћа уредника, а све осим текелијине не плаћају опет библиотекара, и т. д.) По исказу зготовљеном од благајнице друштвене, долази: 1.) из текелијиног фонда, ког активно стање износи 350 652 ф. 93 н., на плате чиновничке 1920 фор.; 2.) из фонда јовановићевог, коме активно стање износи 38.243 ф. 98 н, на плате чиновника 205 ф.; 3. из фонда костићевог који износи 30.997 ф. 90 н., долази на плате чиновничке 399 фор; 4.) из фонда накиног, који износи 19.897 ф. 66 н., долази на плате чиновничке 325 фор. 5.) из фонда матичиног, који износи 70.363 ф., долази на плате чиновничке 1395 фор. — Главна скупштина матичина од године 1873. одлучила је под бр. 35. да се сви административни трошкови саразмерно разрежу на све веће сталне фондове по пропорцији чистога дохотка; јер су ти манипулациони трошкови (плате чиновничке, станарина, огрев, осветљење и т. д.) тако несаразмерно били подељени, да неки фондови, поглавито стипендијски, тим трошковима врло мало, или нису ни мало били оптерећени, а књижевни фонд матичин преоптерећен је тако, да не може својој узвишеној цели, ширењу књижевности и просвете, у потпуној мери да одговара. Али како је пређашњи благајник Петар Нинковић административне трошкове тако распоредио, како ће „Матица“ најмање плаћати, које није ни правично, а ни по одлуци скупштинској, то му је управни одбор одлуком својом од 15. (27.) новембра 1873. бр. 309 вратио тај разрез с упутством, да то учини онако, као што је скупштина наредила; али он пред главну скупштину од године 1874 донесе други самовољни предлог, на који је скупштина под бр. 26. на ново одлучила, да се разрез на фондове учини по пропорцији чистога дохотка, који ће се у своје време скупштини, а односно високом министарству просвете, на одобрење поднети.

Разрез плате из фондова, који стоје под вишим надзором, подноси се на одобрење високом министарству просвете и црквених послова, а разрез плате на фонд матичин и накин одређује сама главна скупштина.

11. Трошкове на станарину, осветљење, огрев и канцеларију сносе остали фондови по размеру зготовљеном од благајнице матичине, овако 1.) фонд текелијин 613 ф; 2.) јовановићев 101 ф. 25 н.; 3. костићев 46 ф. 84 н.; 4. и фонд матичин 734 ф. 90 н.

12. „Матица Српска“ нити је стојала нити стоји у свези с „Колом“ нити са „Друштвом за радиност,“ које друштво, као што је познато, и не постоји више, нити је икад давала тим друштвима осветљење и огрев, а још им је мање одређивала у својим прорачунима какву год новчану помоћ. С

тога је морало немило дирнути управни одбор, што му се могло ставити и такво питање, које је очевидно морало понићи из којекаквих потварања.

13. Рачуни матичини завршују се сваке године, прегледа их одбор и подносе се главној скупштини, која опет из своје средине изашље одбор за њихову ревизију.

14. „Матица“ је по свом уставу самостална, па тако нема никоме да шиље своје рачуне на даљи преглед. Она то није никад чинила од постанка свога, а није то од ње захтевала ни једна државна власт од године 1826 до данас, нити може тако што захтевати из разлога, горе под бројем 9. наведених.

V. САСТАНАК 13. (25.) ФЕБРУАРА.

84 Магистрат слоб. кр. Новога Сада, под 15. фебр. о. г бр. 651., доставља у одостовереном препису наредбу високог кр. уг. министарства просвете и црквених послова од 1. фебруара о г. бр. 2606, којом исто, позивајући се на своју наредбу од 8. јуна 1874 бр. 15113, тражи, да му се за 60 дана поднесу нацртя основних писама о стипендијским закладама под управом матичином, у колико така основна писма за сваки фонд нису издана.

87. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада, под 15. фебр. о. т. бр. 515. шаље у одостовереном препису отпис високог кр. уг. министарства просвете и црквених послова од 24. јан. о. г. бр. 1640, којим исто на извештај управнога одбора од 2. маја 1874 бр. 164 шаље примедбе кр. уг. рачунарства под 11. новембром 1874 бр. 4206 на рачуне фонда текелијиног и јовановићевог за годину 1873.

Примедбе кр. уг. просветног министарског рачунарства на рачуне фонда текелијиног и јовановићевог за годину 1873. издају се благајници, да на њих за три недеље дана своја разјаснења управном одбору поднесе и да ради тога и пређашње рачунаре матичине, благајника Петра Нинковића и контролора Ћиру Бабина позове, да јој у том послу на руци буду давањем нужњих објасњена.

Што се тиче осталих у високом отпису наведених налога и примедаба, одлучује се ово:

1. Према високом налогу имају се од благајнице вођени рачуни о стипендијским закладама, пре него што се високом министарству на даље развиђење поднесу, најпре разгледати од комисије, коју ће управни одбор увек из своје средине изашиљати и која ће о своме раду управном одбору, и то за сваки фонд посебице, поднети извештај, који ће се високом министарству заједно с рачунима достављати. У погледу рачуна за годину 1873. има се јавити, да их је прегледао стручњак књиговођа новосадске штедионице Теодосије Поповић.

2. Што се тиче питомаца Л. Томановића и А. Ђукића, поднесен је извештај високом министарству под бр 236. ex 1874, у ком је наведено, да је у школској години 187²/₃ Лаза Томановић био правник III., а Алекса Ђукић медик II. године у Грацу, и да је тако погрешно стављено за једну годину више. Таке забуне долазиле су отуда, што питомци, кад се у почетку школске године питају, у којој су школи, једни одговарају са оним разре-

дом, који су свршили, а други у који су се записали. Да се то избегне наређено је, да надзорник у почетку школске год. саставља списак за високо министарство из свог главног каталога и њихових пријава. А што се тиче питомца Јована Велимировића 187$^1/_2$, и с њиме је сличан случај, он је те године био медик II. године. Год. 1870 положио је испит зрелости у Новоме Саду; као медик I. године изабран је 187$^0/_1$ за полупитомца текелијиног, а друге године т. ј. 187$^1/_2$ у II. години медицине постао је прави питомац. И по томе 187$^1/_2$ није слушао III. него II. годину; а познато је да се на универзитету не могу збити две године у једну. У опште пак има се високом министарству приметити, да на универзитету нема понављања година као по средњим школама. Ако који питомац по свршеном течају не би поднео тестиран индекс и колоквије или државни испит или ригорозум, томе се обуставља стипендија, а ако ни накнадно не поднесе што треба, томе се одузима стипендија. Од како је пак с почетком 1873. у текелијином заводу у Будим-Пешти постављен надзорник свих питомаца под управом „Матице српске", то се не ће моћи више ни догодити, да се код кога питомца погрешно стави година.

3. Има се високом министарству на ново јавити, да ће питомци на универзитетима тешко моћи набављати за сваку своју признаницу потврду својих школских старешина о марљивом полажењу школе и о добром успеху у наукама, по што тамо нема ни недељних ни месечних испита, и да би тако за питомце на универзитету довољно било, ако би при свршетку свакога семестра потписаним индексом и колоквијом своје марљиво полажење школе и успех у наукама исказали, за остале пак питомце на средњим школама имао би овај налог меродаван бити.

4. У погледу јовановићевих питомаца В. Шајковића и Ст. Костића, упућује се благајна, да развиди, и да овамо јави, да ли им је што у име припомоћи и на основу чијег решења издано што из фонда јовановићевог у год. 1873.

5. Српско народно позориште уступило је за сигурност свога дуга, своје хипотекарно осигуране обвезнице с изјавом, да се све те за сигурност дуга „Матици" предане обвезнице могу пренети на оне фондове, којима позориште што дугује. У опште пак има се приметити, да се зајмови само на таке хипотеке дају, које пружају потпуну пупиларну сигурност.

6. Да би се високом позиву у погледу смањивања трошкова око руковања текелијине закладе и трошења камате као што треба могло одговорити, упућује се благајна, да зготови и поднесе исказ, колико је за последњих пет година трошено од прихода текелијиног фонда на администрацију, на питомце и на поправку кућа, и колико је од прихода придодано главници. Уједно је иста благајна упућена, да одмах зготови прорачун текелијиног фонда за годину 1875 и од сада да до главних скупштина матичиних зготови и поднесе како прорачун за фонд текелијин, тако и за остале фондове под управом матичином. У спроводници, којом ће се од благајнице већ зготовљени прорачун текелијиног фонда за год. 1875. високом министарству поднети, има се навести, да се због краткоће времена нису могли набавити за сваки издатак нужни прилози, али да ће се исти од сада прили-

ком подношања прорачуна у своје време приложити. У прорачуну наведени трошкови прилично су велики, али ти се у садањим околностима не могу знатно умалити, нарочито с тога, што су текелијине куће у Араду и Будим-Пешти већином старе и трошне, те тако сваке године потребују знатне репаратуре, и што се у садањим тешким временима, у којима је скупо живети, по малу плату, не могу наћи добри чиновници, који ће својим дужностима као што треба, савесно одговарати, када се послови из дана у дан тако силно умножавају, да чиновници морају по цео дан у својим званијама радити. Осим тога и сама администрација у Араду и Будим-Пешти много стаје. Трошкови ти могли би се само онда знатно умалити, кад би се сва добра текелијина продала и у новац претворила, па кад би се после као што је то у своје време и „Матица" вис. министарству предлагала, текелијина стипендијска заклада у ручне стипендије обратила, у ком би случају сви административни и манипулациони трошкови у Будим-Пешти и Араду отпали и број питомаца могао би се у место 18. до 50. повисити, од којих би према приликама или сви или већи део од њих могли своје науке у Будим-Пешти слушати, те би тако на овај начин преиначени текелијин завод далеко веће користи донети могао отачаственој просвети, као што је то и била главна жеља и намера текелијина.

88. Председник јавља, да је на устмено захтевање владиног повереника за „Матицу српску" у препису достављен истоме од тајника друштвеног одоставерени устав матичин на мађарском језику — Узима се на знање

89. Исти јавља, да је на устмено захтевање владиног повереника за „Матицу српску" зготовљен и послан му „преглед проситеља, који су од главних скупштина матичиних за питомце текелијиног завода изабрани, и то од год. 1864. до 1874.", и да је од тога један препис задржан међу акта. — Узима се на знање.

90. Исти јавља, да је владин повереник за „Матицу" прегледао све записнике скупштинске од године 1864. до 1874. с друштвеним секретарем заједно, и да му је на захтевање послано: 1.) Препис §. 2, 4, 7, 8, 9, 12, 13, 15, 19, 33. и 37. из оригиналног на мађарском језику потврђеног устава друштвеног; 2.) допуне и исправке о разлици између списка поднесеног му о члановима матичиним и штампанога „прегледа", и то од године до године по постама под којима је који члан свој улог платио. 3). Препис имена свију чланова, који су били у скупштинама матичиним од год. 1864. до 1874. 4.) Упутство за надзорништво текелијиног завода, упутство за надзорника, правила за питомце и упутство за благајника. — Узима се на знање.

101. Председник напомињући, да се рок скупштини заказаној за 8. марат по нов. о. г. приближује, пита, хоће ли се скупштина тога дана држати.

По што је на ново строга зима настала, те тако нема изгледа, да ће се саобраћај отворити и тиме и долазак чланова матичиних на скупштину олакшати и могућим учинити, то се ванредна главна скупштина до 17. (29.) марта о. г. одлаже, и о томе се има одмах високо кр уг. министарство просвете и црквених послова посебним извештајем, а чланови матичини путем новина известити.

VI. САСТАНАК 8. (20.) МАРТА.

105. Председник напомињући, да се рок за 17. (29.) марат о. г. заказаној ванредној главној скупштини приближује, пита, хоће ли се скупштина тога дана држати.

По што се због рђавог времена и пута и непрекидне зиме отештаног саобраћаја члановима матичним са стране долазак на скупштину није још никако олакшао ни могућним учинио, то се ванредна главна скупштина по ново одгађа на дан 5. (17.) априла о. г. лицем на лазареву суботу. О одгађању овом има се и високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова и владин повереник за „Матицу српску“ и овдашњи магистрат, а и сви чланови путем новина и засебним позивницама известити.

106. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада, под 12. мартом о. г. јавља, да је високо кр. уг. министарсто просвете и црквених послова на представку овога друштва, од 25. августа 1874. поднесену под бр. 232. и 304., одговорило под 26. февр. о. г. бр. 4131, да је разјасњења и том приликом учињена наређења на 1., 4, 5., 6. и 11. тачку на знање узело, с тим упутством при 11-ој тачци, да се наредбе тестамента Павла Јовановића под теретом строге одговорности испуњавају.

I. На 2 и 3. тачку, не налазећи да би од друштва учињене наредбе са свим могле уклонити злоупотребе при издавању стипендија, налаже строго, да се стипендије само тако издају питомцима, ако на њиховим признаницама дотичне школске старешине потврде, да полазе марљиво школу, као и добар успех у наукама, иначе да се не ће примити ни једна признаница при прегледању рачуна.

Тако исто и у погледу ригорозаната наређује, да им се стипендија не издаје месечно, него тек после положеног строгог испита у оброцима, и то на признаницу, на којој ће бити потврда школскога старешине, да је питомац строг испит с успехом положио.

II. По што 7. тачци наредбе високог министарства од 23. маја о. г. бр. 10.307 ex 1874. није још за доста учињено, то упућује на ново, да му се поднесе подробан исказ трошкова за последње 4 године на огрев и осветлење, као и исказ стања фондова, који се находе под управом матичином, да би се на основу тих исказа једном за свагда могао одредити размер, по ком би поједини фондови на подмирење тих трошкова сутицали.

III. На 8. тачку: од набављених часописа прима само „Revue des deux mondes“, који се има у списак текелијиног фонда увести, и приликом наређене сеобе текелијине књижнице у Пешту, тамо пренети. Одбивши дакле на набављање тога часописа и стакленог ормана учињени и сада одобрени издатак са 175 фор. 2 н. од целе наведене своте са 337 ф. 87 н., имала би „Матица“ заостатак од 162 ф. 85 нов. а. вр. одмах да врати текелијином фонду и да то после у овогодишњим рачунима искаже. За осигурање против ватре учињени трошкови, могли би се само у том случају одбити од ове своте, ако се у свези са разјашњењима на рачуне од 1867—1871. доставерно докаже, да се тај трошак заиста тицао текелијине библиотеке.

IV. На тачку 9: По што разлоге, које је „Матица“ навела против наређеног преноса текелијине књижнице у Будим-Пешту, није високо министарство за основане нашло, то на ново нарећује, да „Матица“ текелијину књижницу из Новога Сада у текелијин завод у Будим-Пешту до 1. јула о. г. о свом трошку пренесе и да после извршења тога преноса министарству извештај поднесе, а трошак од 225 фор. 94 н. а. вр., који је на пренос исте библиотеке из Будим-Пеште у Нови Сад учињен, текелијином фонду одмах да накнади и да то и у овогодишњим рачунима искаже.

V. На 10. и 12. тачку: Високо министарство не одобравајући што је „Матица“ узимала новаца у зајам из фондова под управом њезином и узимајући на знање одлуку друштвену, по којој је исплата дуга матичиног појединим фондовима путем уступања матичиних хипотекарно осигураних обвезница одређена, нарећује, да то више несме чинити, и иште, да му се ради прегледа целога течаја отплате тог дуга матичног одмах зготове и поднесу 3 исказа: У I. исказу да се посебице наведе, колико је новаца „Матица“ на своје цели употребила из фондова под управом њезином, разумевајући ту и костићев фонд; колико су од године до године износиле камате на те своте, и у посебној рубрици да се искаже, колико је и када отплаћено од тога дуга до дана исказа, и колико је преостало дуга у главници и у каматама. У II. исказу да се наведу она интабулисана потраживања, која је „Матица“ до дана овог исказа у смислу своје одлуке од 3. априла о. г. бр. 140. уступила на отплату свога дуга појединим фондовима. У том исказу треба да су наведена имена дужника, свота дуга, вредност за сигурност поднесене хипотеке и податци, који томе за основ служе, на послетку дан и број, под којим је дуг на текелијин, јовановићев и костићев фонд грунтовно пренесен. У III. исказу да се наведу сва она хипотекарно осигурана активна потраживања матичина, која би за подмиру преосталог дуга служила, у колико се тај дуг не би по I. и II. исказу већ уступљеним потраживањима могао подмирити.

1. јула имаће „Матица“ на ново поднети исказ, у ком треба да је назначено, колико је од дана споменутих исказа до последњег јуна појединим фондовима у име свога дуга уступила, било у готовом новцу било пренашањем својих потраживања, и у том другом случају треба да се то зготови по подоби већ споменутог II. исказа:

На послетку у колико не би могла „Матица“ дуг свој појединим фондовима до 1. јула о. г. потпуно подмирити, то има 1. октобром о. г. на начин горе означени на ново исказати, да је заостатак дуга свога које у готовом новцу које правилним преносом својих потраживања са свим подмирила.

VI. Осим тога захтева високо министарство на основу предузетог сконтровања од год. 1868., да му се без сваког одлагања поднесу разјасњења у погледу неких старих текелијиних потраживања у Араду, и то: какав су успех имали кораци, који су ради њихове наплате чињени, где су урачунати новци, који су ушли од тих потраживања и какве су наредбе учињене у погледу осигурања тих потраживања и ради њих подигнутих парница.

VII. Услед тог истог сконтровања налази високо министарство за нужно, да накнадно још и ово нареди:

а.) Дуг сентешке вароши у износу од 6300 фор. текелијином фонду није још никако хипотекарно осигуран, и ако је још пређашње кр. уг намесничко веће под 28. јуном 1864. бр 48.410 на то „Матицу“ позвало. С тога се упућује „Матица“ под претњом одговорности да тај дуг осигура, и о томе до 1. јула о. г. извештај поднесе.

б.) По што су купци текелијиних непокретности у Араду, Александар Гавра, Лаза Јованов и Гавра Мошоција у Араду од куповне цене само једну трећину положили а за сигурност осталог њиховог дуга само од њих купљене непокретности служе, по што даље по рачунима текелијиним за год. 1873. купци још нису исплатили заостатак од купне цене и то: Александар Гавра 2100 ф., Лаза Јованов 160 ф. и Гавра Мошоци 137 ф. $33\frac{1}{3}$ н. а. вр. а ова последња двојица и интересе од 1. јула 1871.; и по што је цена непокретностима услед новчане кризе јако пала: то упућује „Матицу“ да споменута потраживања одмах наплати, а и дотле да цело потраживање са доспелим каматама заједно осигура грунтовно на другом ком имању тих дужника, и да о томе до 1. јула извештај поднесе

в.) Упућује се „Матица“, да заостале камате с највећом енергијом наплаћује.

г.) Приликом сконтровања приметило се, да се зајмови издају у сувише малим своташа, с тога министарство опомиње „Матицу“ да се постара у том погледу за целисходнији начин, по што се издавањем мањих зајмова руковање с фондовима отештава, и по што би и шкодљиво могло бити, када би се због наплате таких зајмова морале парнице дизати.

VIII. На послетку наређује, да му се за 30. дана пошље тачан и подробан опис текелијиних непокретности ма где они били, и начин, којим се од њих бере хасна и то од год. 1867 до 1871. заједно са променама, које су се међу тим догодиле; даље рачуни о арадским добрима текелијиним од год. 1867. до 1872., а тако исто сви до сад неподнесени рачуни закладе Петра Костића, и на послетку разјасњења на примедбе учињене на рачуне фонда текелијиног и јовановићевог од год. 1867.—1871.

IX. Сви у овој наредби одређени рокови за подношање поисканих извештаја и исказа имају се тачно одржати, а ако би томе на путу стојале какве год основане препреке, то се имају ипак и о томе до одређених рокова извештаји поднети, а за исказе под I. II. и III. о дугу матичином и о његовој отплати не примају се никакви изговори за одлагање, него се морају сви ти искази до одређених рокова поднети.

На послетку напомиње министарство, да ће за своју званичну дужност сматрати у интересу заклада својим начином учинити нужна наређења, ако „Матица“ у одређеном времену не би поднела све извештаје, исказе и представке, које високо министарство ово својом наредбом тражи, и ако ти искази не би свему као што треба одговорили.

Узима се на знање и наређује се:

I. У смислу високог налога упућује се благајница и надзорништво

текелијинога завода у Будим-Пешти, да питомцима од сада само тако издају стипендије, ако на њиховим признаницама дотичне школске старешине потврде, да полазе марљиво школу, као и њихов добар успех у наукама. За признанице питомачке, које су до сада без те потврде примљене, умољава се високо министарство, да их и оно прими, по што су питомци или положеним државним и строгим испитима или семестралним колоквијама увек доказали, да су заслужни, да уживају своју стипендију.

У погледу начина издавања стипендије ригорозантима, има се високом министарству представити, да је пре тога постојала наредба, по којој су они питомци, који су се на полагање строгих испита обвезали, дужни били бар сваког школског течаја по један строги испит положити, а стипендију су примали накнадно истом по што су један и други испит положили. Под овако незгодним условима, таки питомци нису били у стању у текелијином заводу седити и за строге испите се спремати, по што нису имали од куд се издржавати, и тако се често десило, да и најбољи ђаци, због оскудице средстава од универзитета удаљени, нису могли ни један или с највећом натегом тек један строги испит положити. То је побудило „Матицу“, те је на молбу ригорозаната одлучила, да се сваком питомцу, који се за строге испите справља, стипендија месечно издаје, као и сваком другом редовном питомцу, али да је за то обвезан свакога школскога течаја бар по један строги испит положити, а ако томе није за доста учинио, то му се стипендија одмах обуставља. На основу тога има се високо министарство умолити, да од своје наредбе одустане, и да допусти, да се питомцима, који се за строге испите справљају, стипендија на досадањи начин издаје, по што би им се у противном случају полагање строгих испита или са свим немогућним учинило или бар јако отештало.

II. По високом налогу благајница се упућује, да одмах зготови исказ о стању појединих фондова под управом матичином и о трошењу на огрев и осветлење из њих за последње четири године 1871—1874.

III. Благајна се упућује, да развиди и да овамо извештај поднесе, да ли су се за осигурање против ватре учињени трошкови заиста тицали текелијине књижнице, да би се према томе и наређена накнада од 162 ф. 85 н. или са свим одписати или бар смањити могла. Од високог министарства накнадно одобрено набављање часописа „Revue des deux mondes“ и стакленог ормана, има се у списак текелијиног фонда накнадно увести, и споменути часопис приликом сеобе текелијине књижнице у Будим-Пешту тамо пренети.

IV. По што издатак на сеобу текелијине књижнице из Будим-Пеште у Нови Сад и из Новога Сада у Будим-Пешту, у прорачуну матичиног фонда за годину 1875. није предвиђен, те се тако не би могао одмах ни исплатити, то ће се предложити ванредној главној скупштини, да у тој ствари донесе одлуку.

V. По високом налогу упућује се благајна да одмах зготови све исказе о целом течају отплате матичиног дуга другим фондовима, да би се високом захтеву за одређено време могло одговорити.

VI. У погледу старих још из времена Текелијиних заосталих сумњивих потраживања има се високом министарству по извештају фискаловом јавити: 1.) да је Борош Шебеш варош у име свога дуга платила 180 фор. и да је та свота у рачунима пређашњег друштвеног пуномоћника у Араду, Лазара Тенецког за месец новембар и децембар 1872. у примање стављена. 2.) У парници против Ђорђа и Марије Грујића одређена је била овршба, и узето је у њу 17. ланаца земље, али по што је тестаментално остављено, да исту земљу Ђорђе и Марија Грујића, као наследници не могу продати, него само уживати, то је суд у Араду одредио, да се земља под закуп изда. Сад се ствар налази код вишега суда, па ако се продаја одобри, текелијин фонд може се надати, да ће као други интабулант доћи до свога новца, а ако се продаја не допусти, то ће се морати искати опет судски закуп земље ради наплате. Што се осталих потраживања тиче, то се садањи заступник у Араду упућује, да за 15 дана овамо јави, у ком се стању налазе сада парнице подигнуте због тих потраживања, да ли је што од истих потраживања и кад наплаћено, и какви су кораци код суда ради осигурања тих потраживања учињени, да би се и у том погледу могао високом министарству поднети извештај у одређеном року.

VII. а.) Дуг сентешке вароши у износу од 6300 ф. одказан је био у своје време, али је сентешка варош тај свој дуг тек 30. априла 1874. заједно са интересом од 1. јан. до 26. апр. 1874. у износу од 141 ф. 34 н. исплатила, као што је то и у дневнику текелијиног фонда за годину 1874. под бр. 125. уведено.

б.) Има се високом министарству одговорити, да је благајни наложено, да све дужнике, који су у плаћању камате заостали, одмах преда главноме фискалу друштвеном, који је уједно упућен, да свима таквим дужницима, ако на његову опомену камате не плате, главно одмах одкаже.

г.) Одговориће се високом министарству, да је и сама „Матица" увидила, да се издавањем зајмова у мањим свотама руковање с фондовима јако отешчава, те с тога је управни одбор у својој седници од 11. (23.) новембра 1874. под бр. 387. одлучио, да се одсада не издају више зајмови испод 500 фор. а. вр.

VIII. Има се високом министарству одговорити, да је ради зготовљења тачног и подробног описа текелијиних непокретности заједно са променама, које су се од године 1867. до 1871. догодиле, под 8 (20.) мартом о. г. упућен и председник надзорништва текелијиног завода у Будим-Пешти, Павао Којић и садањи пуномоћник и заступник текелијиног фонда у Араду, адвокат Димитрије Крестић, да те описе што пре овамо поднесу, па чим то учине, то ће се високом захтеву и у том погледу одмах за доста учинити.

Рачуне пређашњег пуномоћника текелијиног фонда у Араду Лазара Тенецког од год 1866. до 1873. прегледао је на то изаслани одбор. После многих и многих разјашњивања па послетку је одбор пронашао, да би Тенецки имао да накнади текелијином фонду 4607 фор. 86 н, па га је позвао, да или ту суму положи, или да докаже основно, да то није дужан

платити. Али кад он није ни једном захтеву за доста учинио, то је по одлуци управнога одбора од 27. марта 1874. бр. 153. поведена против њега парница због накнаде од 4607 ф. 86 н, и та је парница сад у течају код кр. суда у Араду. За ту парницу нужни су оригинални рачуни Лазара Тенецког, те с тога нису могли до сад ни високом министарству на даљи преглед послани бити. Међу тим како је високо министарство изаслало државног рачунарског чиповника Гашпара Села, који је те рачуне почео прегледати, и како је тиме између високе наредбе, којом се споменутом рачунарском чиновнику у дужност ставља, да те рачуне прегледа, постала нека противуречност, то се има високо министарство умолити, да управни одбор извести, чега му се ваља управо придржавати.

За рачуне о фонду костићевом има се високом министарству на ново јавити, да исти нису могли поднесени бити с тога, што та заоставина није била расправљена, те се није знало, које ће се обвезнице од наследника моћи примити у име подмирења стипендијске закладе од 30.000 фор. Али како је сада цео Костићев фонд, с малом изнимком, на чисто изведен, то ће се и рачуни фонда костићевог, чим се од благајне зготове, високом министарству на даљи преглед поднети.

IX. У погледу потраживаних разјасњења на рачуне фонда текелијиног и јовановићевог од год. 1867. до 1872. има се високом министарству одговорити, да и самом управном одбору лежи у интересу, да се та разјасњења што пре поднесу, али како је високо министарство примедбе на те рачуне тек после 8 година на један пут послало, те је тако сада веома тешко прикупљати на њих одговоре; како је међу тим од пређашњих благајника матичиних Иса Давидовац умро, а двојица: др. Ђорђе Радић и Никола Миловановић из Аустро-Угарске иселили се, те је тако и тиме тај посао јако отештан; како су даље рачунске књиге судом узапћене биле, те је тако друштво ово у свом целом раду спречено било, и то баш онда, када се рачунске књиге закључују и рачуни склапају, што се све тек сада накнадно мора извршити; како се даље од високог кр. уг. министарства унутрашњих послова изасланом владином повненику морали и морају давати непрекидно многа објашњења и извештаји, а тако исто и изасланом министарском рачунарском чиновнику; и како је на послетку чиновничко особље матично тако мално, да једва може да обавља услед свега тога умножене и нагомилане административне курентне послове: то се има високо министарство умолити, да све те околности узме у обзир, па да непотражује, да му се поискани извештаји и разјасњења у тако кратким роковима поднесу, а управни ће одбор за своју строгу дужност сматрати сваком високом захтеву по својим силама што пре одговорити.

107. Теодосије Поповић, књиговођа штедионице новосадске, као разгледач матичиних рачуна под 11. (23.) фебруаром о. г. јавља на бр. 39. да је њему при прегледању главнога дневника изрично казао тадашњи благајник матичин Петар Нинковић, да се у истом дневнику несме ништа поправљати, по што је прегледачки одбор на основу свога рачунања пронашао изметнуте резултате; он дакле нити је могао нити би управо смео што по-

прављати у дневнику. За сведока за оно што му је Нинковић казао, наводи дневничара у благајни матичној Ђуру Јовановића.

По што из овог извештаја излази, да Теодосије Поповић као прегледач рачуна није никакве поправке својом руком у главном дневнику чинио, а пређашњи благајник матичин Петар Нинковић приликом ревизије касе, тврдио је, да он није никакве поправке предузимао, него да је то радио поменути рачунски разгледач: то се главни фискал друштвени упућује, да кривичном суду пријави пређашњег благајника Петра Нинковића, који је после одборског прегледања главни дневник поправљао, и тако фалзификовао, нарочито на страни 48. са 1000 ф. и на стр. 53. са 2000 ф. наведене своте.

108. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада под 2. мартом о. г. бр. 935 доставља у препису наредбу вис. кр. уг. министарства просвете и црквених послова у Будим-Пешти од 23. фебруара о. г. бр. 15.201 ex 1874, којом тражи, да му се разјасњења на примедбе на текелијине и јовановићеве рачуне за год. 1872 за 30 дана после примања ове наредбе поднесу, или да му се поднесе за то исто време извештај, ако се то не би могло учинити, а томе би само једина препрека могла бити, ако се донде судом узапћене рачунске књиге не би вратиле.

Има се високом министарству одговорити, да се захтевана разјасњења на рачуне фонда текелијиног и јовановићевог за год. 1872 не могу поднети с тога, што још никако нису враћене судом узапћене рачунске књиге и дневници. Управни одбор предао је против судске одлуке, као што је то под 16. (28.) јануаром о. г. бр. 34 високом министарству јављено, призив на кр. таблу, а тако исто обратио се и на министра правде с молбом, да поради, да се призив код кр. табле што пре реши, да би „Матица српска“ могла доћи до својих рачунских књига, без којих благајна није у стању ни рачуне за годину 1874 склопити нити се могу прикупити и зготовити од високог министарства искана разјасњења на примедбе на рачуне фонда текелијиног и јовановићевог. И на призив и на молбу управљену на министра правде није добила „Матица“ до данас никаква решења, нити су јој враћене рачунске књиге и дневници. На основу свега тога има се високо министарство умолити, да својим начином и својим путем поради, да се „Матици“ или судом узапћене књиге врате, или да рок за подношање исканих разјасњења продужи бар на 30 дана од времена после повратка узапћених књига.

109. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада под 2 мартом о. г. бр. 755. доставља у препису отпис вис. кр. уг. министарства просвете и црквених послова под 9. фебруаром о. г. бр. 3455, којим исто одговара, да је на знање узело извештај овога друштва од 20 јан. о г. бр. 236. ex 1874, о текелијиним питомцима за годину 187³/₄, с том примедбом, да му се од сада о сваком избору питомаца одмах после избора извештај поднесе, да би се могло пазити, да питомци не уживају по две стипендије. — Узима се на знање и управљање.

110. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада под 2 мартом о. г. бр. 831 доставља у препису наредбу вис. кр. уг. министарства просвете и црк-

вених послова од 15 фебруара о. г. бр. 3709, којом исто одговарајући на извеш
тај овога друштва од 23. новембра 1874 бр. 389 не одобрава, да се мож
што издавати у име плате библиотекарске из фонда текелијиног, по што ј
високо министарство већ наредило, да се текелијина књижица пренесе
Будим-Пешту у текелијин завод, где ће библиотекарске дужности морати о
бављати надзорник текелијиног завода, који и тако има 800 ф. и слободаі
стан у заводу. Уједно наређује да „Матица" одмах врати текелијином фонду
ако је што у име библиотекарске плате од 1. децембра 1874 из текелијино
фонда издала.

На основу извештаја поднесеног главној скупштини „Матице српске"
од прошле године, да је попис текелијине књижнице довршен и да су св
дела у њој пописана на тако званим картонима, и да би још ваљало дел
из те библиотеке оделити и сортирати по струкама, формату и годи
нама, и да би потребно било, да се зготове и каталози по томе реду: уста
новила је била споменута главна скупштина матична библиотекарско мест
у тој нади, да ће високо министарство уважити у представци овога друштв
наведене разлоге, и да ће одустати од намере, да се текелијина књижниц
у Будим-Пешту премести. Али како високо министарство није уважило на
ведене разлоге, него је остало при својој наредби, то се има исто умолити
да би бар све до сад у име уређења текелијине библиотеке учињене издатк
на плату библиотекарову одобрило, а тако исто и издатке на ту цел до 1
јула о. г. као до дана, до ког ће се речена библиотека у Будим-Пешту пре
местити, и то из разлога тога, што је на попис текелијине књижнице учи
њени трошак заиста у корист саме текелијине закладе употребљен, и из ра
злога, што дојакошњи рад око уређења библиотеке текелијине не пропада
него иде у прилог и корист тога текелијиног добра и његове употребљиво
сти, ма се оно где налазило.

111. Председник износи на њега управљени штампани посмртни лист
којим се јавља, да је Анастасија пл. Пако од В. С Миклоша рођ. Вучетић
у 57 години свога живота у Бечу преминула.

Ставља се у записник туга за губитком, који је постигао све прав
пријатеље српске књижевности, којој је покојница била добротворка и ме
цена, а уједно се има и Јовану пл. Наки В. С Миклошком, као оснивач
по цео народ српски корисне закладе на потпомагање и распростирање срп
ске књижевности, изјавити од стране „Матице" саучешће у његовој тузи.

113. Председник јавља, да је на устмено захтевање владиног повере
ника за „Матицу српску" накнадно на извештај под бр. 63 о. г. поднео ис
каз, којим се допуњује списак о изданим хонорарима и наградама. — Узима
се на знање.

114. Владин повереник за „Матицу српску" дописом својим од 11
марта о. г. бр. 73. јавља, да га је високо кр. уг. министарство унутарњих
послова наредбом од 18. фебр. о. г. бр. 606 упутило, да разгледа и друге
фондове под управом матичином, и да му је ради тога придодан рачунар
ски чиновник у министарству просвете Гашпар Сел, који је већ стигао и

сутра ће започети свој рад. На основу тога позива владин повереник, да се том рачунарском чиновнику одреди соба, у којој ће моћи радити.

Узима се на знање, као и извештај председников, да је на ту цел одређена споменутом чиновнику соба, у којој су пре чиновници благајнички радили.

115. Владин повереник за „Матицу српску" дописом својим од 11. марта о г. бр. 74. позива, да му се саопшти дан и сахат, кад ће се ванредна главна скупштина држати, да би могао у њој као владин повереник у смислу 37. §. устава учествовати.

Има му се јавити, да је за 17. (29.) марат о. г. заказана ванредна главна скупштина „Матице српске" одгођена на дан 5. (17.) априла о. г., и да је о том одгађању и високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова извештено.

122. На питање председниково, да ли је пређашњи благајник Петар Нинковић по свом писменом обећању почео зготовљавати своје рачуне за годину 1874, одговара благајница, да исти никако више и не долази да ради на својим рачунима.

Управни одбор узимајући на знање овај одговор, решава, да се пређашњи благајник позове, да рачуне своје за год. 1874. за 15 дана доврши, иначе да ће се тај посао на његов трошак обавити и против њега судски поступити. Уједно да му се јави, да је високо министарство послало своје примедбе на његове рачуне за год. 1873, па да се позове, да своја разјасњења на те примедбе у договору с благајницом матичином за три недеље дана управном одбору поднесе и да сам себи припише последице, ако томе високом налогу за споменуто време за доста не учини.

132. На устмено захтевање владиног повереника за „Матицу српску" — доставља му се у препису основно писмо Саве Текелије, тестаменат Павла Јовановића, Петра Костића, Гавре Романовића с додатком, и тестаменат Петра Класановића, с том примедбом, да су нацрти основних писама за стипендијску закладу јовановићеву и костићеву високом кр. уг. министарству просвете и црквених послова на одобрење послани, да стипендијска заклада текелијина, јовановићева и костићева већ постоје, а да закладе Гавре Романовића из Вуковара и Петра Класановића из Илока још нису у живот ступиле.

VII. САСТАНАК 3. (15.) АПРИЛА.

136. Кр. судбени сто у Новоме Саду, одлуком својом од 1. априла о. г. бр. 570. јавља, да је наредио, да се судом узапћене матичине рачунске књиге и списи издаду владином повеиенику за „Матицу српску".

У свези с тим јавља секретар друштвени, да му је владин повереник 3. априла о. г. уз потврду издао све судом узапћене рачунске књиге и списе, осим оригиналне молбе Карла Терека под бр. 393. ех 1874. — Узима се на знање.

139. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада, дописом својим од 10. априла о. г. бр. 1536. јавља, да високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова отписом својим од 31. марта о. г. бр. 7464. а позива-

јући се на своју наредбу од 24. јануара о. г. бр. 1640, позива „Матицу", да што пре поднесе разјасњења на примедбе учињене на рачуне текелијине и јовановићеве за год. 1873, и да се постара, да зготови и рачуне за год. 1874. о стипендијским фондовима, који се под управом њеном налазе.

Има се високом министарству одговорити, да пређашњи благајник матичин Петар Нинковић при одласку своме нити је хтео засебне дневнике о појединим фондовима под управом матичином за годину 1874 при предаји закључити, нити је хтео своје рачуне за годину 1874. зготовити, те га је с тога управни одбор из своје седнице од 31. децембра 1874. (12. јануара 1875) под бр. 435 позвао, да то за 14 дана учини, иначе да ће се против њега судски поступити. На овај позив одговорио је пређашњи благајник под 6 (18) јануаром о. г. да је готов састављати своје рачуне за год. 1874. ако му се у помоћ одреди дневничар у матичиној благајни Ђура Јовановић. Том његовом захтевању учинио је за доста управни одбор одлуком својом од 13. (25.) јануара о. г. бр 23., али по што је пређашњи благајник Нинковић тај свој посао само почео, па на један пут прекинуо, то га је управни одбор из своје седнице од 8. (20.) марта о. г. бр. 122. на ново позвао да он рачуне своје за годину 1874. за 15 дана доврши, иначе да ће се тај посао на његов трошак обавити и против њега судски поступити. Уједно му је из исте седнице јављено и то, да је високо министарство послало рачунарске примедбе на рачуне фонда текелијиног и јовановићевог за год. 1873, које је он водио, па је такођер позван, да своја разјасњења на те примедбе најдуже за три недеље дана управном одбору поднесе, и да сам себи припише последице, ако томе високом налогу за доста не учини. Тако исто упућена је била и благајна матичина да му у том послу на руку иде. Али како више пута спомепути Нинковић нити је што на тај поновљени позив одговорио нити је започети рад свој наставио, то управни одбор у данашњој својој седници одлучује, да се цео тај посао на рачун и трошак Петра Нинковића обави, и обављање тога посла поверава садањем књиговођи и контролору Арону Поповићу. По што је дакле управни одбор све чинио, што је год могао, да се како рачуни за год. 1874. а тако исто и захтевана разјасњења на рачуне за год. 1873. зготове, то се има високо министарство умолити, да рок шиљању разјасњења на примедбе на рачуне фонда текелијиног и јовановићевог за год. 1873. до 1. јула о. г. продужи, и то у толико више и тим пре, што су судом узапћене рачунске књиге тек 3. априла о. г. враћене, те се тако пре свега морају најпре све главне књиге о појединим фондовима закључити, да би се могли рачуни за годину 1874. саставити, а управни ће одбор за своју строгу дужност сматрати, да свакм високом захтеву по својим силама што пре одговори.

VIII. састанак 16. (28.) априла.

150. Краљевско државно одветништво у Новоме Саду под 11. априлом о. г. бр. 624 на основу наредбе министарства правде од 26 марта о. г. бр 8954 јавља, да високо министарство као управна власт није могла ништа учинити на тужбу матичину против узапћења рачунских књига, по што је у тој ствари већ кр. табла одлуку донела. — Узима се на знање.

151. Магистрат слоб. кр вароши Новога Сада, дописом од 27. марта о. г. бр. 1304. саопштава у препису отпис вис. кр. уг. министарства просвете и црквених послова од 16 марта о. г. бр. 6027, којим одобрава под бр. 426 ех 1874, поднесени нацрт основнога писма за стипендијску закладу Петра Костића, ако се у предпоследњем зачелу на крају после речи „о целисходном приплођењу преосталих камата старати се“ дода ова реченица: „рачуне о овој закладн сваке године кр. уг. министарству просвете и црквених послова подносити“ — а после те реченице да се настави „и у опште све од овуд и т. д“. Тако препначено и на чисто у два екземплара преписано у полак на српском а у полак на мађарском језику по присланом преводу зготовљено основно писмо костићево са потребним потписима заједно, има се високом министарству што пре поднети, да би исто могло издати клаузулу одобрења.

152. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада, дописом својим од 13 априла о. г бр. 1587, доставља у препису отпис кр. уг министарства просвете и црквених послова, од 5 априла о. г бр. 7740, којим на извештај овога друштва од 16 (28.) јануара о. г. бр. 34 јавља, да му је кр. уг. министар правде под 25 мартом о г. бр. 8934, саопштио, да је кр. табла уништила пресуду кр судбеног стола у Новоме Саду у ствари матичиној и да је исти суд упутила на поступак по правилу.

X. САСТАНАК 9. (21.) ЈУНА.

236. Секретар друштвени јавља, да је по устменом захтевању владиног повереника за „Матицу српску“ зготовио и 12 (24.) маја о г. предао „Преглед просителља, који су за питомце стипендијске закладе Павла Јовановића били изабрани од године 1866 до 1874“ — Узима се на знање, а поднесени препис тога прегледа ставља се међу списе.

242. Секретар јавља, да је на устмено захтевање владиног повереника за „Матицу српску“ зготовио и 13. (25.) маја о. г. му предао „Преглед просителља, који су за питомце стипендијске закладе Петра Костића били изабрани од главне скупштине од године 1867. до 1874.“ — Узима се на знање, и од секретара поднесени други примерак „Прегледа“ оставља се међу списе.

246. Секретар друштвени јавља, да је по захтевању владиног повереника за „Матицу српску“ зготовио и 26. маја (7. јуна) о. г. предао му „Списак о делима, која су о матичином трошку издана, и то од сеобе матичине у Нови Сад од године 1864. до 1875.“ У том списку наведена је година, наслов штампаног дела, име пишчево, колико је комада штампано, по што је штампано, цена у почетку и обаљена, колико је поклоњено различним друштвима, читаоницама, библиотекама итд., или самоме писцу, колико је послато у комисију, колико има у друштвеној магази и колико је ушло у касу од продатих књига по рачунима, по одбитку трошкова око разашиљања и процента по 15%, 20%, 25% и 30%. Уједно јавља, да је све књиге у магази по томе списку у његовом присуству и у присуству благајника Д. Манојловића дао владин повереник пребројати. — Узима се на знање.

247. Друштвени секретар јавља, да је на устмено захтевање владиног

повереника за „Матицу српску“ зготовио и 27. маја (8. јуна) о. г. предао исказ о текелијиним добрима у Пешти и у Араду, заједно са њиховом старијом и новијом проценом, и да је у том исказу по захтевању владиног повереника означио и све оне текелијине куће у Араду са продавном ценом заједно, које су од године 1864. до 1875. продане. — Узима се на знање.

257. Секретар друштвени под 9. (21) јуном о. г. према одлуци управнога одбора од 16. (28) априла о. г. бр. 149. јавља, да су све књиге, које су из текелијине књижнице из Пеште амо пренесене биле у 19 сандука сложене, да је на сваком сандуку означено, колико је у ком сандуку књига, и то по бројевима у инвентару, и да би те сандуке још ваљало гвозденим обручима оковати, да се не би распали, и одмах их у Будим-Пешту по наредби министарској послати. Попис и паковање књига задало је много већег посла, него што се у почетку могло и мислити, а то нарочито с тога, што није добро написан био готово ни један картон, по којима је ваљало списке зготовити. Тако н. пр. негде је погрешно исписан или наслов књиге или име пишчево или место штампања, а негде је опет сасвим изостављена била година, формат или број свезака. При таком стању ствари није било ништа друго преостало, него да се најпре упореде сви картони с књигама, па кад се то учинило и кад се написало 459 нових картона, којих никако ни било није, могло се приступити самоме попису текелијине књижнице. После свршеног пописа у два егземплара, слагане су књиге у сандуке по тим списцима, и свака се књига по ново са картоном и списком упоређивала. На том послу рађено је од 1. маја о. г. по рим. до данашњега дана, и то на попису саме књижнице 27 дана а на паковању и упоређивању 25 дана непрекидно, тако рећи од јутра до мрака. У том послу помагао је секретару за цело то време актуар матични Сава Петровић, који је и један списак о књигама зготовио ван својих званичних часова, даље при сравњивању и паковању 10 дана Ђорђе Рајковић, и при паковању књига у сандуке за 25 дана за тај посао најмљени Димитрије Вељковић. За тај цео рад мисли секретар да би било са свим правично, кад би се одредиле ове награде, и то: г. Сави Петровићу 60 фор, г. Ђорђу Рајковићу 10 фор. и Димитрију Вељковићу 25 фор. На последку подноси исти секретар 2861 картон, и у два примерка зготовљени списак текелијине књижнице, из којих се види, да у текелијиној књижници има свега 2861 дело у 5246 књига а 5490 свезака, међу којима на српском језику 308 дела у 353 књиге а 358 свезака и на руском језику 224 дела у 383 књиге а 418 свезака.

Управни одбор изриче своју захватност секретару, што је тако огроман посао за тако кратко време довршио, и наређује, да се један списак текелијине књижнице има одмах високом кр. уг. министарству просвете и црквених послова, с том примедбом послати, да ће му се и списак онога дела текелијине књижнице, који је у текелијином заводу заостао био, послати чим надзорник текелијиног завода др. К Пејичић тај списак зготови и овамо пошље. Други списак заједно са свима картонима има се послати председнику надзорништва текелијиног завода Павлу Којићу, с тим позивом, да по њему преда књиге надзорнику и библиотекару текелијиног завода др.

К. Пејичићу и да га после овамо пошље с потврдом надзорниковом, да је све у списку наведене књиге тачно и исправно примио.

XI. САСТАНАК 12. (24.) ЈУЛА.

272. Пуномоћник друштвени у Араду Димитрије Крестић под 16 (28) јуном о. г. бр. 10 јавља у погледу потраживаних 10.092 форинти а. вр у име пристојбе за заоставину Павла Јовановића, да је набавио сва акта и да их је у препису саопштио тамошњем порезном звању, из којих се види, да „Матица“ није више примила из заоставине јовановићеве од 22 726 фор. 10 н., али да дотични референат тражи сада још и оригинални рачун о фонду јовановићевом за годину 1854, из ког ће се уверити, да „Матица“ заиста није више примила Јављајући то, иште, да му се пошље тај оригинални рачун и сва друга акта из масе јовановићеве, која се ове ствари тичу и да му се натраг пошљу све овамо на углед послане исправе на броју 4, од којих је преписе арадском порезном звању предао.

Секретар друштвени јавља, да је из списа масе јовановићеве, предапих овоме друштву год. 1854 истражио сва акта, којима би се могло доказати, да „Матица“ заиста није више примила од 22.726 ф. 10 н. а. вр., и подноси их, и то: 1. Оригиналан рачун Николе Савића као извршиоца последње воље јовановићеве ddto Арад 3 јуна 1854 са оригиналним признаницама за тај рачун под A, B, C, D, E, F, G, H; 2.) Оригиналан извештај истога извршиоца, ddto Пешта 26, јан. 1854, поднесен „Матици“ о стању исте масе; 3.) Одоставерени препис уговора о продаји јовановићеве куће у Араду браћи Сабо за 65,000 фор. ср. ddto Арад 4. априла 1852; и одоставерени препис исказа Николе Савића, ddto Арад 21. августа 1853 о активном и пасивном стању масе јовановићеве

Сва ова од секретара друштвеног пронађена акта имају се послати пуномоћнику друштвеном у Арад Д. Крестићу уз назначај, с тим упутством, да их тамошњем порезном звању покаже, а ако то не би доста било, него ако би их морао рекурсу свом приложити, то нека их да тамо преписати и судски одоставерити, а после да сва та акта овамо натраг врати после употребе, а међу тим да на самом назначају потврди, да их је примио; оригиналан рачун о фонду јовановићевом за год 1854 поднесен је у своје доба тадашњем намесништву, као врховној надзорној власти, а од истога није никад враћен амо, те се с тога не може ни послати, а управо није ни нуждан кад се из самог оригиналног рачуна Николе Савића о предаји јовановићеве масе „Матици“ види, да је „Матица“ само 22,726 фор. 10 н ср. примила из заоставине јовановићеве као фонд за стипендије. Уједно се имају истоме пуномоћнику вратити сви од њега послани списи и наложити му, да одмах преда тужбу министарству финансије, ако арадско порезно звање не би хтело одмах решити, или ако би по завод јовановићев неповољно решило рекурс, предан му против платежног налога од 10,092 фор. и на ту цел узапћене кирије текелијиних кућа у Араду

273. Магистрат слоб. и кр вароши Н. Сада ddto 24 јуна о г. бр. 2047 доставља до знања, да је високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова отписом својим од 6. јуна о. г бр. 12,824 из разлога наведених у

извештају овога друштва од 20 марта о. г. бр. 110 изнимице дозволило, да се ново уведена библиотекарска плата од 350 форинти, која се неумесно из фонда текелијиног издаје, може давати из тот фонда и то у износу од 20. ф. 17 н, што долази за време од 1 децембра 1874 до последњег јуна 1875

Уједно строго упућује „Матицу", да од сада без предходног вишег одобрења ни под каквим видом не изврши ни једну своју одлуку, којом се материјална помоћ тражи од фондова, који под непосредним надзором министарским стоје

276 Магистрат слоб. и кр. вароши Новог Сада под 11. јулом о. г. бр 2779 шаље у препису примедбе кр уг. министарства просвете и црквених послова од 4 јула о. г. бр. 14,932 на извештај овога друштва поднесен под 10 априлом о. г бр. 139, и на представку ванредне главне скупштине матичине од 17 априла о. г. бр. 5.

Одлучено:

1. Да се главној скупштини јави, да је високо министарство и на поновљену представку наредило, да се ригорозантима не издаје стипендија месечно, него увек тек после положеног строгог испита у оброцима, и то на признаницу, на којој ће бити потврда школског старешине, да је питомац строги испит с успехом положио.

2. Упућује се благајна, да што пре зготови и овамо поднесе подробне и посебне исказе о свима заједничким издавањима на огрев и осветлење за фонд матичин, накин, текелијин, јовановићев и костићев од год. 1871—1874 да би се високом захтеву могло за доста учинити.

3. Упућује се благајна, да враћене исказе о уступљеним потраживањима матичиним према високом налогу што пре попуни и овамо поднесе, и да јој у томе, у колико је нужно, и главни фискал друштвени др. Илија Вучетић на руци буде давањем нужних података, да би се и овом захтеву до одређеног рока могло одговорити. Тако исто упућује се благајна, да што пре прорачуна вредност у име дуга матичиног појединим фондовима уступљених државних обвезница по курсу од 31. марта о. г., да дотичне исказе о њима поправи и да после овамо јави за разлику, која ће из тог рачунања проистећи, да би се иста дотичним фондовима још у течају ове године могла накнадити.

4. Узима се одобравајући на знање извештај председников, да је у смислу опомenуте министарске наредбе под 1. (13.) јулом о. г. писано пуномоћнику друштвеном у Араду и да је исти и по трећи пут позван, да у року од 14 дана за доста учини налогу у погледу тражених исказа о старим потраживањима текелијиним и о стању текелијиних непокретности у Араду, тим пре, и тим сигурније, што ће се у противном случају о његовом трошку морати набавити тражени извештаји и искази. Уједно се има позвати, да и цео дуг Борош-Шебешке вароши наплати.

5. Упућује се благајна, да што пре зготови и овамо поднесе исказ о свима дужницима, који су што текелијином фонду за купљене реалитете у Араду дужни остали, а својим обвезама у смислу својих купних уговора одговорили нису. Исказ тај има се после пуномоћнику друштвеном у Араду

Димитрију Крестићу послати с налогом, да га упореди са посланим му у препису рачунима Лазара Тенецког, и да после према наласку одмах тужи све дужнике и да с њима поступи у смислу уговора њихових, од којих му се преписи, а по потреби и оригинали имају послати.

6. Има се високом министарству поднети од секретара друштвеног по актима зготовљени и седници предложени списак о текелијиним кућама у Араду и Будим-Пешти са исказом о променама, које су се у њима десиле од год. 1867. и са означењем њихове процене од год 1857. 1865. и 1874, а уједно се узима на знање извештај председников, да је пуномоћнику друштвеном Д Крестићу под 1. (13.) јулом о. г. писано, да за 14 дана поднесе исказ о стању текелијиних непокретности у Араду заједно са променама, које су се у њима десиле од г. 1867.

7. Има се високом министарству јавити, да је министарски рачунарски чиновник Гашпар Сел после прегледања понео са собом све рачуне са свима прилозима заједно о текелијиним добрима од год 1865. до 1875, а уједно умолити, да се ти рачуни после свршеног даљег прегледа од стране министарства овамо врате, по што су оригинали тих рачуна нужни за парницу, која је подигнута против пређашњег пуномоћника друштвеног у Араду Лазара Тенецког.

Што се пак тиче осигурања тога потраживања, то се има високом министарству јавити, да нема никакве исправе, на основу које би се могло потраживање те врсте пред судом осигурати, нити да има по самом закону услова за такво осигурање, и да тако ни друштво ово није могло нити може по закону ради осигурања тога потраживања какве кораке чинити, док се та парница не сврши.

8. Има се високом министарству јавити, да је текелијина књижница у Будим-Пешту 12. (24.) јула о. г. одавде послана и да је о томе под 9. (21.) јуном о г. бр 257. и извештај поднесен високом министарству заједно са списком исте књижнице.

Уједно се има и главна скупштина известити, да високо министарство ни на представку ванредне главне скупштине није се нашло побуђено, да одустане од своје наредбе, по којој ваља сама „Матица“ да подмири трошкове, учињене на сеобу текелијине књижнице из Будим-Пеште у Нови Сад и из Новога Сада у Будим-Пешту.

Рачуне о фонду текелијином и јовановићевом за год. 1874, које пређашњи благајник друштвени Петар Нинковић није хтео никако зготовити, и ако је на то више пута писмено, па и од самог повереника за „Матицу Српску“ Андрије Флата, великог жупана новосадског, позиван био, саставио је по наредби управнога одбора садашњи књиговођа и контролор Арон Поповић и сада је одређен одбор под бр. 293 о г. да те рачуне по наредби високог министарства од 24. јануара о. г. бр. 1640 (87) прегледа, па чим тај одбор прегледање споменутих рачуна доврши, то ће се исти рачуни без сваког даљег одлагања високом министарству на даљи преглед поднети.

Тако исто позван је био више пута пређашњи благајник Петар Нинковић, да поднесе своја разјасњења на примедбе, које је кр уг. министар-

ско рачунарство учинило на његове рачуне за год 1873, али када и тим позивима није хтео никако за доста учинити, то је управни одбор упутио садашњу благајницу, да прикупи нужна разјасњења, којима ће се моћи одговорити на споменуте рачунарске примедбе. Према томе налогу благајница прикупља сада нужна објасњења, па чим тим послом готова буде, то ће се одмах послати високом министарству тражена разјасњења, а међу тим из разлога тога, што је садашња благајница морала и једнако још мора да врши и да рашчишћује доста замршене и заплетене рачунарске послове пређашњег благајника Петра Нинковића, а овамо има и свога многог курентног, па и од пређашњег благајника занемареног посла, који јој већину времена узима: то се умољава високо министарство, да рок како за шиљање рачуна о текелијином и јовановићевом фонду за год 1874, тако исто и рок шиљању одговара на примедбе државног рачунарства о истим рачунима за год. 1873 још на неко време продужи, а управни ће одбор настојати, да то време што краће буде.

XII. САСТАНАК 27. АВГУСТА (8. СЕПТЕМБРА.)

330. Велики жупан новосадски, Андрија Флат, дописом својим од 2 августа о. г. бр. 237, доставља до знања, да је на основу овлашћења високог кр. уг. министарства унутрашњих послова и министарства просвете и црквених дела, 30. јуна о. г. довршио истрагу о фондовима под управом матичином, и саопштава успех те истраге у главним тачкама

Узима се за сад на знање, а друштво ово задржава себи право на те тачке онда одговорити кад и ако дођу од вис. министарства примедбе на извештаје, које је високим министарствима поднео велики жупан

334. Велики жупан, Андрија Флат, дописом својим од 10. августа о г. бр. 240 позива, да се овдашњем кр. судбеном столу на потраживање истога од 5. августа о г. бр. 570. пошљу све узапћене рачунске књиге и списи, које је он 1 априла о. г овоме друштву вратио

337. Велики жупан новосадски г. Адрија Флат, дописом својим од 20. августа о. г бр. 255. враћа суду предате рачунске књиге и списе, које је исти суд вратио на основу наредбе кр. уг. министарства правде од 1. августа о. г. бр. 22.118, да се „Матица у давању разјашњења па рачуне кр. уг. министарству просвете до 1. новембра о. г. не узнемирује.

352. У смислу одлуке управнога одбора од 12. (24.) јула о. г бр. 293 изаслани одбор јавља, да је прегледао рачуне фонда Саве Текелије за год. 1874, вођене од благајника Петра Нинковића за цело време.

Одбор је прегледао и упоредио рачуне са главним дневником и дневником о текелијином фонду, и уверио се, да је пређашњи благајник П. Нинковић неуредно водио дневнике, да је у место своје обвезнице на 2000 ф. без знања управнога одбора унео у касу обвезницу Аце и Катарине Бркића из Модоша као купаца његове земље, што му је тек накнадно управни одбор под бр. 435. 1874 одобрио, документе није у реду држао, тако, да су се већином погубили, те је садањи књиговођа једва с највећом муком рачуне склопити могао, а тиме је и прегледање тих рачуна знатно отештано, те је за тај посао много више времена требао, него што би иначе нужно било.

364. Одлучује се, да се редовна главна скупштина „Матице српске“ држи 14. (26.) септембра о. г., да се на њу и сви чланови посебним позивима позову и да се рок држању те скупштине у смислу чл. 18. друштвеног устава и овдашњем магистрату јави. А како ће један од најглавнијих послова овој скупштини бити, да већа о наредби високог кр. уг. министарства просвете и црквених послова, да се „Матица Српска“ из Новога Сада на ново у Будим-Пешту премести, а како би извршење те наредбе уједно било и измена друштвенога устава, на име чл. 24., по коме је седиште „Матице Српске“ у Новоме Саду, а за измену устава по чл. 36. изискује се, да две трећине свију чланова на то пристану: то да се сви чланови матичини нарочито умоле, да због велике важности овога предмета никако не пропусте доћи на ову скупштину.

XIV. САСТАНАК 20. СЕПТЕМБРА (2. ОКТОБРА).

393. Високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова у Будим-Пешти, отписом својим од 14. септембра о. г. бр. 21.942 доставља до знања, да је на 469 фор. 42 н. утврђени трошак министарског рачунарског чиновника Гашпара Села, што га је от приликом свог изасланства ради извиђења рачуна и рачунских послова матичиној управи поверених фондова учинио, издан му у напред из верозаконског фонда. Према томе упућује „Матицу“, да тај издатак накнади, односно да га одмах исплати краљ. угарском порезном звању у Новом Саду, које је о томе такођер извештено.

По приложеном и од кр. уг. министарског рачунарства одобреном рачуну долази од те своте:

1. на фонд текелијин	— — — — —	340 фор.	19 нов.
2. „ „ јовановићев	— — — — —	66 „	73 „
3. „ „ костићев	— — — — —	62 „	50 „
	Свега	469 фор.	42 нов.

Благајница се упућује, да по том разрезу на признанице исплати овдашњем краљ. уг. порезном звању из фонда текелијиног 340 ф. 19 н., из фонда јовановићевог 66 ф. 73 н., из фонда костићевог 62 ф. 50 н. и да то и у рачунима тих фондова као што треба спроведе. Али како ово друштво држи, да трошак, који је скопчан са вршењем вишег надзорног права, не би требао да падне на терет онима, ради којих се врши то надзорно право, и да би се могло догодити, да се издатци знатно увећају, ако би се вршење тога надзорног права учестало: то да се представком умоли високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова, да ослободи споменуте фондове од плаћања на њих разрезаног намета, односно да нареди, да се истима врати свота од 469 ф. 42 н., која је овдашњем кр. уг. порезном звању исплаћена.

398. Магистрат слоб кр. вароши Новога Сада под 30. септембром о. г. бр. 3821 доставља у смислу наредбе високог кр. уг. министарства просвете од 12. септембра о г. бр. 21.689 са клаузулом одобрења провиђено основно писмо Петра Костића.

XV. САСТАНАК 17. (29.) ОКТОБРА.

427. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада, под 27. септ о г. бр. 3742, саопштава у препису отпис кр уг. министарства просвете и црквених послова од 6. септ. о. г. бр. 21.690, којим исто на извештај овога друштва од 21. јуна о. г. бр. 257, узима на знање премештај текелијине књижнице у Будим-Пешту и очекује попис текелијине заводске књижнице, која није у Нови Сад ни премештена била. Уједно упућује „Матицу", да у свом извештају напоменуто зготовљавање стручних каталога да предузети од библиотекара заводске текелијине књижнице.

Узима се на знање и надзорник текелијиног завода др. К. Пејичић, као библиотекар, има се према одлуци управнога одбора од 21. јуна о. г. бр. 257, и према споменутој наредби министарској позвати, да по присланом му списку и картонима зготови стручне каталоге.

450. Наследници покојне Софије Пасковићке из Н. Сада, Јулијана Радивојевића рођ. Пасковићева у Загребу под 6. (18.) окт. о. г., Ана Роквића рођ. Пасковићева у Новом Саду под 11. (23.) окт. о. г. и Марија Руварчева рођ. Пасковићева у Вуковару, под 8. (20.) окт. о г. у допуни њихове „Матици Српској" под бр. 409 ex 1874 поднесене молбенице, подносе од Ливија Радивојевића, зета пок. Софије Пасковићке, од Јулијане Радивојевићке рођ. Пасковића и од Ђоке Камбера у Н. Саду издану сведоџбу, по којој се пок. Софија Пасковићка рођ. Камбера из Новог Сада пре смрти своје при по све здравом разуму пред њима устмено изразила, да је њена воља, да њоме остављена фундација од 6000 фор. одмах у живот ступи, чим се та главница капитализовањем годишњих интереса удвостручи, а не тек после сто година иза рођења њеног покојног сина Ђорђа Пасковића.

Подносећи ту сведоџбу, изјављују уједно споменути наследници Софије Пасковићке, да пристају на то, да и та фундација њихове покојне матере према приходу своме носи саразмерно управне трошкове по правилу, које у том погледу постоји и за друге српске закладе под управом „Матице Српске", и да се та фундација осигура на заосталој иза њихове покојне матере кући у Н Саду под бр. 39. као што је то и у поменутој писменој опоруци наредила њихова покојна мати.

На основу поднесене од наследника Софије Пасковићке сведоџбе о преиначи последње воље њезине у погледу времена када да ступи њезина заклада у живот, и на основу од истих наследника поднесеног пристајања на саразмерно подмирење заједничких управних трошкова, које би и заклада Софије Пасковићке имала носити, као и на основу изјаве истих наследника да пристају да се та заклада осигура на кући, заосталој иза њихове покојне матере, у Новом Саду под бр. 39: друштво ово пристаје, да споменута заклада Софије Пасковићке од 6000 форината ступи у живот, чим се главница капитализовањем интереса удвостручи. Да би се пак та заклада могла што пре у ред довести, имају се наследници позвати, да накнадно поднесу легализовани извод из тестамента, што су га они само у простом препису приложили. Од истих наследника издана изјава и обвеза о осигурању те закладе издаје се главноме фискалу на мнење.

460. Председник јавља, да је у смислу одлуке главне скупштине позвао све чланове, који су одређени да као депутација поднесу представку преузвишеном господину Аугусту Трефору кр. уг. министру просвете и црквених послова против одређене сеобе матичине, да се придруже депутацији, која ће се кренути из Новога Сада 21. октобра (2 новембра) о. г. паробродом, или ако то не би могли учинити, то да се нађу у Пешти 23. октобра (4. новембра) о. г. како би се могао држати нуждан договор у текелијином заводу.

XVI. САСТАНАК 19. НОВЕМБРА (1. ДЕКЕМБРА).

493. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада, под 24 новембром о. г. бр. 4896, саопштава у препису отпис кр. угар. министарства просвете и црквених послова од 15 новембра о г. бр. 28.333, којим исто на представку главне скупштине матичине од 26. и 27. септембра о. г. бр. 13. одобрава, да се не мора тражити предходно дозвољење за нове издатке, којима се терете стипендијски фондови под управом матичином, али под овим условима, којих се друштво мора строго придржавати.

1. Да се поднесе прорачун за годину што долази високом министарству до свршетка септембра сваке године о свима стипендијским закладама под управом матичином. У тим прорачунима треба да је по рубрикама исказано, колико је примљено и издано у прошлој години, колика је била по прорачуну одобрена свота за годину, која је у течају, и потреба за годину што долази.

2. Да се у сваком таком случају, у ком издавање ма које рубрике у прорачуну за годину што долази, прелази рубрику издавања прорачуна од прошле године, у примедби свака така повишица опширно разложи, а по потреби да се приложе и исправе, које се таке повишице тичу.

3. Да се од владе одобрени прорачуни не смеју прекорачити, и за то ће се сваки издатци, који прелазе одобрене прорачуне, приликом прегледања рачуна на терет матичин ставити, ако се не би за таква издавања одобрење више надзорне власти у напред изискало.

Ову дозволу даје високо министарство за сад само за фонд текелијин, о ком је прорачун за годину 1876 већ поднесен, а за остале стипендијске закладе под управом матичином, да још за годину дана важи наредба, издана под бр. 12.824 о. г.

Председник друштвени јавља, да је под 25. новембром о. г. послао од главне скупштине одобрене прорачуне фонда јовановићевог и костићевог за год. 1876. да би се дозвола министарска и на ове две стипендијске закладе могла распрострти.

Висока наредба министарска узима се на знање и равнање, и благајница се упућује, да је се у свему строго придржава

Тако исто узима се одобравајући на знање извештај председников о накнадно посланим прорачунима.

Споменута наредба високог министарства има се и главној скупштини друштвеној саопштити.

[illegible] мрошн Новога Сада [illegible]

[illegible] Магистрат [illegible] министар [illegible]

[illegible] бр. 28.331, која [illegible]

[illegible] саушшине [illegible]

[illegible] сталнином фонд [illegible]

[illegible] управни [illegible]

[illegible] приходу на [illegible]

[illegible] фондове под [illegible]

[illegible] одакле [illegible]

[illegible] приходи [illegible]

[illegible] споменутих [illegible]

[illegible] управни [illegible]

[illegible] фонд по прорачуну [illegible]

[illegible] године, то [illegible]

[illegible] управних [illegible] 1877.

[illegible] сталнинот фонда за годину 1877 [illegible]

[illegible] од 11.369 ф. [illegible]

[illegible] овај прорачун [illegible] 1877. [illegible]

[illegible] сувишак са 37 [illegible]

[illegible], а по што [illegible]

[illegible] воља [illegible] ка-

[illegible] придружи, — то министарство [illegible] прорачун.

XVII. САСТАНАК 17. (29.) ДЕЦЕМБРА.

[illegible] Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада под 20. децембром о. [illegible], доставља у препису [illegible] високог кр. уг. министарства про- [illegible] унутрашњих послова од 11. децембра о. г. бр. 29.127. [illegible] садржаја:

[illegible] повређење послова књижевног друштва „Матице Српске" и [illegible] [illegible] и уз истога, ради прегледања рачунарског пословања у [illegible] заклада под управом матичином, и [illegible] рачунарски ми- [illegible] чиновник, у својим извештајима нашли су неке прегоборе, који [illegible] мериторно пресудити при прегледању дотичних рачуна: а и дотле док [illegible] рачуни не прегледе и у опште док се не донесе мериторна наредба [illegible] заклада под управом матичином, ради одржања нужнога реда наређује:

a.) Од сада нити може „Матица" из које друге стипендијске закладе, нити једна заклада из друге што у зајам или у име наређење узимати, ако [illegible] то на основу предходног извештаја допуштење не добије.

Само у таким ванредним случајевима, који не трпе одлагања, допушта се, да може управни одбор из једнога фонда другоме до 100 фор. ва- [illegible] давати, с том јасном обвезом, да се сваки такав случај јави ради [illegible] прибележбе

[illegible] Ставља се у дужност управноме одбору, да пази, да је изречно [illegible] у укњижбеној клаузули заклада, из које је зајам дигнут; даље,

да се од сада у приватним обвезницама проценат и цифрама и писменима изметне.

c.) Да управни одбор одмах учини наредбу, да се зајмови у износу свега од 14.000 фор. у место матичиног на текелијин фонд препишу, и да се према томе и погрешна укњижба поправи.

d.) Када у друштвену благајницу дођу приватне обвезнице, које је „Матица“ уступила текелијином, јовановићевом и костићевом фонду, управни одбор брижљиво да их прегледа, да ли дају прописану хипотекарну сигурност.

e.) Да се на државне номиналне вредности обвезнице, уступљене текелијином, јовановићевом и костићевом фонду у износу од 1500 ф., — 1500 фор. и 1700 фор. и пренос на дотични фонд као што треба у својој форми прибележи.

f.) Управни одбор одмах да наредбу учини, да се обвезница Живка Утвића, укњижена у корист матичину, на фонд јовановићев као поседника пренесе.

Магистрат извешћујући о томе друштво ради строгог придржавања, јавља уједно, да ће контролу над извршењем ове наредбе водити Андрија Флат, новосадски велики жупан и владин повереник за „Матицу“.

Узима се на знање и високом министарству има се одговорити, да је, истина, било неких неуредности, којих је већином или из незнања или из какве друге скривене зле намере починио пређашњи благајник матичин Петар Нинковић, али да су те неуредности, чим им се у траг ушло, одмах уклоњене и у ред доведене, а од како је за књиговођске послове постављен стручан човек, од тога доба иде све у највећем реду. О сваком фонду води се главна књига и дневници, и један главни дневник о примању и издавању, који се сваки дан закључује, а о свакидашњем стању благајне подноси благајница дневне извештаје. При предузиманом сконтровању касе, при ком су се и главни дневник и посебни дневници закључивали, увек је стање касе одговарало потпуно стању касе, изметнутом у главном дневнику и у посебним дневницима.

535. Председник друштвени Стеван Брановачки износи на њега као на председника матичиног управљени отпис преузвишеног г. кр. уг. министра просвете и црквених послова у Будим-Пешти од 14 децембра о. г. бр. 1610 eln. sz. овог садржаја:

„Представке, изводи из записника и остали извештаји, који се тичу управе и рачуна заклада под управом матичином, обично се само на српском језику подносе влади.

Не да се порећи, да друштво за тај поступак има по закону право, и да се према томе не може ограничити у томе наредбом; али тако исто не да се порећи, да се тиме, с практичне стране, проузрокује знатно умножење послова и закашњивање, да се од владе очекивано брзо поступање сувише отештава и да то по само друштво и заклада, којима оно рукује, није пробитачно, по што се тиме задржава брзо и уједно основно решење предмета, а где који пут у недостатку добрих преводилаца може да проузрочи и неумесно решење.

То се пак не може очекивати нити од особа, које на челу на које струке управе стоје, и које су за своје послове одговорне, нити од особа, које су или у правничкој или рачунарској или грађевинарској струци министарству подложни, да у сваком језику ове домовине имају способности радити, а по досадањем поступку може да се која ствар не реши по више месеца, ако се случајно она особа, која дотичан језик зна, удали или ако је препречена.

Из ових разлога умољавам дакле Ваше Високоблагородије, да бисте изволели порадити, да би су се у добро схваћеном интересу како саме управе тако и друштва као управе стипендијских заклада, горе наведени списи, ако и не искључно на државном језику, а оно или у полак на српском, а у полак на државном, или пак у одоставереном преводу подносили, као што је то све до 1861 године друштво без сваке тешкоће и чинило у својим званичним одношајима са владом.

Очекујем од Вашег Високоблагородија, да ћете се потпуном ревношћу постарати, да се уважи овај мој позив, који не иде да ограничи право, него је поникао из захтева практичнога живота, и да ће и само друштво, које се под управом вашом находи, уверивши се о основаности горњих разлога, с готовошћу подупирати Ваше Високоблагородије у тој корисној тежњи."

Управни одбор потпуно уважавајући у високој наредби наведене разлоге, а у интересу бржег и основнијег обављања и решења друштвених послова, одлучује на позив председников, да ће високом захтеву, што се тиче подношања извештаја и представака на државном језику, по својим силама и у колико узможе одговарати, али да се на превађање извода из записника и осталих извештаја рачунских не може обвезати, по што изузимајући једног јединог секретара сви остали чиновници нису у стању на мађарском језику радити.

II. Изводи из записника књижевног одбора и одсека. *)

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 20. МАРТА (1. АПРИЛА).

Били су: председник Ст. Брановачки, одборници: Ј Бошковић, А. Хаџић, секретар, Вл. Арсенијевић, Ф. Обркнежевић, др. Ј. Јовановић.

26. Питомац Јован Мудриновић захваљује на даљем уживању текелијине стипендије. По извештају надзорниковом од 10. марта, он је позвао Д. Диму на место мудриновићево према одлуци последње заједничке седнице. — Узима се на знање и да се јави то министарству просвете.

27. Питомац Ђ. Стевановић моли за допуст на два месеца (јануар и фебруар), ради опоравлања порушеног здравља, уз препоруку надзорникову, коме је поднео лекарско сведочанство.

Исти моли, да би „Матица" с препоруком спровела његову молбеницу кр. уг. министарству просвете ради одобрења, да може 8. течај права свршити у Бечу, евентуално, да би му из друге које закладе одобрила при-

*) Почетак рада књижевног одбора и одсека за г. 1875. штампан је у 118. књизи „Летописа." У.

помоћ. — Одобрава му се допуст од два месеца, о чему ће се и надзорник известити; молбеница министарству спровешће се повољно; а што се тиче припомоћи, та му се не може издати, јер се нема од куда.

28. Питомачки надзорник извештава: 1. да је полупитомцима отказан стан, према одлуци од 7. нов. пр г.; 2. да би ваљало попунити празно место у надзорништву; 3. да је питомац J. Томић, оздравивши после дуге болести, дошао у завод, и да му је надзорништво, с обзиром на његово стање и околности, одобрило 30 фор. на рачун стипендије и пре почетка другог течаја. Уједно шаље његове две молбенице с препоруком, да му се и за први течај да неки део његове стипендије. — Одлучено би: на 1. узима се на знање; на 2. да се избор одгоди до редовне скупштине матичине; на 3. да се Томићу, према наредбама више власти, не може издати стипендија за први течај, кад није био уписан. Али како он тврди, да ће му се минули течај при полагању II. државног испита у факултетски квадријенијум урачунати, то нека донесе о томе сведочбу од декана, па ће му се издати стипендија и за први течај; иначе изданих 30 фор. да се ставе на рачун месеца априла, то јест за други течај.

29. Ст. Ђорђевић моли, да не мора колоквовати из народне економије као петог предмета. — Не одобрава се према питомачким правилима, јер је и то обвезан предмет; нека положи накнадно у току II. течаја. Стипендија међу тим да му се издаје.

30. П. Бота и Ђ. Милутиновић, питомци у месту, подносе своја одлична сведочанства за први течај. — Узима се на знање. И други овдашњи питомци да се позову, да одговоре својој дужности.

31. Задружна штампарија подноси рачун за Летопис 117, у суми од 463 фор. — Одлучено писати управноме одбору, да нареди исплату од 457 фор. по што овај одбор признаје трошак око повеза само за правих 13 табака (а не фиктивних 16).

32. Књижар К. О. Столп у Будим-Пешти подноси рачун за достављене књиге Матици српској, преко целе године 1874, у суми од 147 фор. 85 новчића.

По што најпре исључење бише књиге за народно позориште, у суми од 7 фор. 20 нов. — одлучено позвати реченога књижара, да суму од 140 фор 65 нов. разложи у два рачуна, према набавкама за матичину или текелијину библиотеку, те ће му се онда исплатити из дотичних фондова.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 19. (31.) АВГУСТА.

Били су: Стеван Брановачки, председник, одборници: Др. Илија Огњановић, др. Јован Туроман, Владан Арсенијевић. А. Хаџић, секретар.

34. Питомац текелијин Бранко Мушицки, моли, да се достави надзорнику текелијиног завода одлука књижевнога одбора од 9. (21.) јануара о. г. по којој му је дат допуст до краја фебруара о. г. — Узима се на знање извештај актуаров, да је искана одлука послана надзорнику 4. (16.) марта о. г.

35. Ђорђе Томић, свештеник у Пашијану, моли да му се сину Јовану,

текелијином питомцу, који је од месеца октобра 1874. до свршетка јануара 1875 љуто боловао, изда бар стипендија за месец фебруар и марат о. г. за које је време син му стално у заводу био — Погледом на одлуку у том погледу већ донесену 20 марта (1. априла) о. г. бр. 28. К. О. узима се знање

36. Надзорник текелијиног завода у Будим-Пешти, др. К. Пејичић, подноси извештај о владању и успеху текелијиних, јовановићевих, костићевих и димитријевићевих питомаца за I. течај школске године 187⁴/₅, и јавља, да су прерађена правила за друштво „Преодницу" поднесена министарству просвете, а односно ректорату свеучилишта на одобрење; да се из „Преоднице" образовало и певачко друштво, које је суделовало при парастосу текелијином у цркви и о светосавској светковини текелијиног завода; да је по обичају држан 8. новембра 1874 годишни парастос Сави Текелији у цркви, и да је св. Сава и ове године прослављен у заводу и да је на тој светковини говорио питомац текелијин Павле Марјановић, правник IV. године. — Узима се на знање, и има се о томе и књижевни одсек известити.

37. Надзорник текелијиног завода др. К. Пејичић препоручује на уважене молбу питомца текелијиног Младена Радуловића, који се својим војничким служборањем извињује, што није из свију предмета колоквовао — Уважава се.

38. Надзорник текелијиног завода, др. К Пејичић, јавља, да је питомац текелијин Ђорђе Стефановић због незнања мађарског језика на својој стипендији захвалио и да је он према одлуци заједничке седнице књижевнога одсека и управнога одбора од 26. октобра 1874, на његово место позвао Стевана Данкуловог, који је одмах дошао и за II школски течај уписао се. Уједно пита може ли истоме питомцу издати стипендију за април о. г, коју питомац Ђ. Стефановић није подигао, и тако исто моли, да му се да упутство и у погледу питомца Јована Томића, што се издавања његове стипендије тиче. — Узима се на знање, с тим упутством за надзорника да питомцу Данкулову може издати стипендију за април о. г. под условом, који је министарство за правило ставило за признанице питомачке; а што се питомца J. Томића тиче, то види бр. 35. К. О. о. г.

39. Надзорник текелијиног завода др. К. Пејичић подноси накнадно извештај о питомцу текелијином Алекси Ђукићу и питомцу Димитријевићевом Николи Поповом у Грацу. — Погледом на бр. 36. К. О. о. г. узима се на знање.

40. Текелијин питомац Светозар Поповић, доказујући лекарском сведочбом да је болестан, моли на отпуст за месец дана ради лечења. — Узима се одобравајући на знање извештај председников, да му је искани допуст дозвољен.

41. Питомац текелијиног завода Јован Томић, моли, да му се врати лекарска сведочба, коју је надзорник 14. (26.) новембра 1874 „Матици" поднео. — Узима се на знање извештај актуаров, да му је тражена лекарска сведочба послата.

42. Васа Вујић, професор у Карловцима, моли, да му се одреди награда за превод његовог чланка од Чернишевског: „Естетички одношаји ве-

штине ка природи," који је штампан у 117 и 118. свесци „Летописа." — Одређује му се за тај чланак награда од 50 фор. а. вр. и управни одбор има се позвати, да му ту награду изда од новаца, који су за књижевне цели одређени.

43. Питомац текелијин, Светозар Поповић, моли, да се упути надзорник, да му изда стипендију и за време допуштеног допуста. — Погледом на бр. 40 К. О. о. г. узима се на знање извештај председников, да је надзорнику јављено, да може издати споменутом питомцу стипендију за речено време, ако је иначе својим дужностима одговорно.

44. Надзорник текелијиног завода др. К. Пејичић, спроводи с препоруком молбу Јована Томића текелијиног питомца, да се сама „Матица" обрати на министарство, да му се изда стипендија за месец марат о. г. — Погледом на бр. 35. К. О о. г. има се надзорник известити, да ће одбор, ако питомац сам молбу на министарство поднесе, исту на уважење препоручити.

45. Надзорник текелијиног завода др. К. Пејичић, јавља, да је питомац димитријевићев, Светозар Станковић II. године правник у Загребу, у 22-гој години живота свога након тешке и кратке болести преминуо. — Узима се на тужно знање, и има се стечај на једно упразнено место из закладе димитријевићеве од 250 фор. до 6. (18.) септембра о. г. путем новина расписати.

46. Михаило Љубибратић у Београду, пита: да ли ће „Матица Српска" издати одлуку, да се по распису потпомогне издање његовог превода „Ал-Коран". — Оценитељи др. Л. Костић и Ф. Обркнежевић имају се позвати, да што пре јаве своја мишљења о преводима „Ал-Корана" од М. Љубибратића и Стевана Петковића.

47. Питомац димитријевићев Милан Давидовац подноси сведочбу о положеном испиту зрелости. — Погледом на бр. 52 К. О. о г. узима се на знање.

48 Питомац костићев Ђорђе Милутиновић из Черевића подноси сведочбу о свршеном III. разреду гимназијском, с одличним успехом. — Погледом на бр. 52. К. О. о. г. узима се на знање.

49. Питомац костићев Петар Шевић из Черевића подноси сведочбу о положеном II. разреду пучке учионе у Винковцима. — Погледом на бр 52. К. О. о. г. узима се на знање.

50. Питомац костићев Ђорђе Дерикладић из Черевића, подноси сведочбу о положеном испиту из V. разреда гимназијског у Н. Саду. — Погледом на бр. 52. К. О. о. г. узима се на знање.

51. Питомац текелијин и докторанад медицине, Јован Велимировић, под 9. (21.) августом о. г. моли, да му се продужи уживање стипендије још за годину дана ради полагања строгог испита. — Молба ова поднеће се књижевном одсеку с препоруком, да се уважи.

52. Надзорник текелијиног завода, др. К. Пејичић, у Будим-Пешти под 14. (26.) августом о. г. подноси извештај о текелијиним, јовановићевим, костићевим и димитријевићевим питомцима за II. течај школске године 1874/5, и то како о њиховом владању, тако и о успеху у наукама. По том изве-

штају остала су у текелијином заводу ова места упражњена: 1) Марка Кречаревића, докторанда медицине; 2) Косте Андрејевића, дранда медицине; 3) Стефана Ђорђевића, правника III. године, који је захвалио на стипендији, што не зна маџарски; 4.) Бранка Мушицког, II. године правника, коме је стипендија обустављена, јер није поднео школска сведочанства; 5.) Алексе Ђукића, медика V. године за случај, ако му се не допусти уживање стипендије још за годину дана; 6.) Јована Велимировића, свршеног медика за случај, ако му се не допусти уживање стипендије ради полагања строгих испита још за годину дана; 7.) Павла Марјановића, свршеног правника за случај, ако му се не допусти уживање стипендије још за годину дана ради полагања строгих испита; 8.) Стевана Димића, правника II. године за случај, ако му се не допусти, да може II. државни испит накнадно октобра месеца о. г. положити. Остали питомци текелијине одговорили су мање или више својим дужностима по правилима. Од питомаца јовановићевих није поднео расправу Стеван Костић техничар IV. године, који је надзорнику обећао, да ће тој својој дужности накнадно одговорити

У закладп Нестора Димитријевића остало је смрћу Светозара Станковића једно место упражњено; једно место Андрије Милића свршеног правника за тај случај, ако му се не допусти уживање стипендије још за годину дана ради полагана строгих испита, и место Николе Попова, свршеног медика IV. године, ако му се не допусти, да може I. теоретички строги испит октобра месеца накнадно положити.

На послетку јавља, да правила друштва „Преоднице" министарство још није одобрило.

Узима се на знање, и има се стечај из текелијине стипендијске закладе на 5, а може бити и на више упразњених места до 6. (18) септембра о. г. путем новина расписати, а уједно о томе и књижевни одсек известити с тим додатком, да би у смислу одлуке главне скупштине „Матице Српске" од 7. септембра 1872 ваљало у ред просител за текелијин завод уврстити и оне текелијине питомце, које је у течају ове школске године заједничка седница књижевног одсека и управног одбора за питомце текелијине супституисала. У тај ред предложеника долазе ови питомци: 1.) Стеван Данкулов, III. године правник, изабран на место Ђорђа Стефановића; 2.) Павао Марјановић, IV. године правник, који је дошао на место Михаила Лукача; 3.) Павао Поповић, I. год. медик, који је дошао на место Јована Максимовића; и 4.) Душан Ј. Дима, свршени гимназиста, који је изабран на место Јована Мудринића.

Тако исто узима се одобравајући на знање извештај надзорников, по ком је питомцима Младену Радуловићу, Стевану Димићу и Павлу Марјановићу дозволио, да могу и за време школског одмора у текелијином заводу становати. Уједно се исти има позвати, да од сада има све школске књижице и школска сведочанства у препису шиљати, које он сам има одоставерити, и да своје извештаје о питомцима за 14 дана после свршеног школског течаја овамо доставља, да би се стечај на упразњена места за времена могао расписати.

Извештај надзорников о питомцима из закладе димитријевићеве, погледом на бр. 45. К. О. о. г. из ког је наређено да се распише стечај на једно упражњено место, узима се на знање, с тим, да се о томе и књижевни одсек извести.

Исто тако узима се на знање извештај надзорников о питомцима јовановићевим, с очекивањем, да ће питомац Стеван Костић расправу накнадно поднети.

53 Надзорник свију питомаца др. К. Пејичић, под 11. (23) августом о. г. подноси изјаву Косте Андријевића, којом на текелијиној стипендији захваљује, пошто је као ригорозанат испит из медицине положио — Узима се на знање погледом на бр 52. К. О. о. г.

54. Исти надзорник под 15 јулом о. г. подноси захвалницу питомца текелијиног Стевана Ђорђевића на стипендији текелијиној, пошто незна мађарског језика, с молбом, да се узме обзир на њега при подељивању стипендије из другог ког фонда под управом матичином. — Узима се на знање и има се предложити књижевном одсеку с препоруком.

55. Исти надзорник под 8. августом о. г. препоручује на уважење молбу питомца Павла Марјановића, свршеног правника, да му се издавање стипендије још за годину дана продужи, наводећи разлоге, за што није полагао судског државног испита. — Има се књижевном одељењу с препоруком поднети.

56. Исти надзорник под 20 јулом о. г. подноси с препоруком на уважене молбу питомца текелијиног Стевана Димића, II. године правника, да му се допусти, да може други основни испит почетком октобра о. г. полагати. — Молба да се поднесе с препоруком књижевном одељењу.

57. На извештај секретаров, да оценитељи приповетке „Имање и знање“ Илија Округић-Сремац и А. Сандић и оценитељи „Поуке о подизању коњака“, др. Ђ. Натошевић и Владан Арсенијевић, нису још поднели својих оцена, — имају се сви ти позвати да то учине до седнице књижевног одсека.

58. На предлог председников решава се — да се седнице књижевног оделења 9. (21.) септембра о. г. и одмах други дан после свршене главне скупштине држе, и да се на њих чланови путем новина позову у смислу устава.

КЊИЖЕВНИ ОДСЕК 9. (21.) И 10. (22.) СЕПТЕМБРА.

Били су: Миша Димитријевић, потпредседник, чланови одсечни: Др. Лаза Костић, др. Јован Туроман, Владан Арсенијевић, др. Милан Ђорђевић, Светозар Савковић, др. Јован Јовановић, Илија Округић, Александар Сандић, Стеван В. Поповић, др. Стеван Павловић, Ђорђе Рајковић, и А. Хаџић, секретар.

7. По што је председник матичин болестан, а досадањи потпредседник књижевног одсека др. Ђорђе Натошевић захвалио се на потпредседништву, — то се за председника за ову седницу умољава Миша Димитријевић, потпредседник „Матице Српске“, који се тога и прими и заузме председничко место.

XV. САСТАНАК 17. (29.) ОКТОБРА.

427. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада, под 27. септ о г. бр. 3742, саопштава у препису отпис кр уг. министарства просвете и црквених послова од 6. септ. о. г. бр. 21.690, којим исто на извештај овога друштва од 21. јуна о. г. бр. 257, узима на знање премештај текелијине књижнице у Будим-Пешту и очекује попис текелијине заводске књижнице, која није у Нови Сад ни премештена била. Уједно упућује „Матицу", да у свом извештају напоменуто зготовљавање стручних каталога да предузети од библиотекара заводске текелијине књижнице.

Узима се на знање и надзорник текелијиног завода др. К. Пејчић, као библиотекар, има се према одлуци управнога одбора од 21. јуна о. г. бр. 257, и према споменутој наредби министарској позвати, да по присланом му списку и картонима зготови стручне каталоге.

450. Наследници покојне Софије Пасковићке из Н. Сада, Јулијана Радивојевића рођ. Пасковићева у Загребу под 6. (18.) окт. о. г., Ана Рокнића рођ. Пасковићева у Новом Саду под 11. (23.) окт. о. г. и Марија Руварчева рођ. Пасковићева у Вуковару, под 8. (20.) окт. о г. у допуни њихове „Матици Српској" под бр. 409 ех 1874 поднесене молбенице, подносе од Ливија Радивојевића, зета пок. Софије Пасковићке, од Јулијане Радивојевићке рођ. Пасковића и од Ђоке Камбера у Н. Саду издану сведоџбу, по којој се пок. Софија Пасковићка рођ. Камбера из Новог Сада пре смрти своје при но све здравом разуму пред њима устмено изразила, да је њена воља, да њоме остављена фундација од 6000 фор. одмах у живот ступи, чим се та главница капитализовањем годишњих интереса удвостручи, а не тек после сто година иза рођења њеног покојног сина Ђорђа Пасковића.

Подносећи ту сведоџбу, изјављују уједно споменути наследници Софије Пасковићке, да пристају на то, да и та фундација њихове покојне матере према приходу своме носи саразмерно управне трошкове по правилу, које у том погледу постоји и за друге српске закладе под управом „Матице Српске", и да се та фундација осигура на заосталој иза њихове покојне матере кући у Н Саду под бр. 39. као што је то и у поменутој писменој опоруци наредила њихова покојна мати.

На основу поднесене од наследника Софије Пасковићке сведоџбе о препнаци последње воље њезине у погледу времена када да ступи њезина заклада у живот, и на основу од истих наследника поднесеног пристајања на саразмерно подмирење заједничких управних трошкова, које би и заклада Софије Пасковићке имала носити, као и на основу изјаве истих наследника да пристају да се та заклада осигура на кући, заосталој иза њихове покојне матере, у Новом Саду под бр. 39: друштво ово пристаје, да споменута заклада Софије Пасковићке од 6000 форината ступи у живот, чим се главница капитализовањем интереса удвостручи. Да би се пак та заклада могла што пре у ред довести, имају се наследници позвати, да накнадно поднесу легализовани извод из тестамента, што су га они само у простом препису приложили. Од истих наследника издана изјава и обвеза о осигурању те закладе издаје се главноме фискалу на мњење.

460. Председник јавља, да је у смислу одлуке главне скупштине позвао све чланове, који су одређени да као депутација поднесу представку преузвишеном господину Аугусту Трефору кр. уг. министру просвете и црквених послова против одређене сеобе матичине, да се придруже депутацији, која ће се кренути из Новога Сада 21. октобра (2 новембра) о. г. паробродом, или ако то не би могли учинити, то да се нађу у Пешти 23. октобра (4. новембра) о. г. како би се могао држати нуждан договор у текелијином заводу.

XVI. САСТАНАК 19. НОВЕМБРА (1. ДЕКЕМБРА).

493. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада, под 24 новембром о. г. бр. 4896, саопштава у препису отпис кр. угар. министарства просвете и црквених послова од 15 новембра о г. бр. 28.333, којим исто на представку главне скупштине матичине од 26. и 27. септембра о. г. бр. 13. одобрава, да се не мора тражити предходно дозвољење за нове издатке, којима се терете стипендијски фондови под управом матичином, али под овим условима, којих се друштво мора строго придржавати.

1. Да се поднесе прорачун за годину што долази високом министарству до свршетка септембра сваке године о свима стипендијским закладама под управом матичином. У тим прорачунима треба да је по рубрикама исказано, колико је примљено и издано у прошлој години, колика је била по прорачуну одобрена свота за годину, која је у течају, и потреба за годину што долази.

2. Да се у сваком таком случају, у ком издавање ма које рубрике у прорачуну за годину што долази, прелази рубрику издавања прорачуна од прошле године, у примедби свака така повишица опширно разложи, а по потреби да се приложе и исправе, које се таке повишице тичу.

3. Да се од владе одобрени прорачуни не смеју прекорачити, и за то ће се сваки издатци, који прелазе одобрене прорачуне, приликом прегледања рачуна на терет матичин ставити, ако се не би за таква издавања одобрење више надзорне власти у напред изискало.

Ову дозволу даје високо министарство за сад само за фонд текелијин, о ком је прорачун за годину 1876 већ поднесен, а за остале стипендијске закладе под управом матичином, да још за годину дана важи наредба, издана под бр. 12.824 о. г.

Председник друштвени јавља, да је под 25. новембром о. г. послао од главне скупштине одобрене прорачуне фонда јовановићевог и костићевог за год. 1876. да би се дозвола министарска и на ове две стипендијске закладе могла распрострти.

Висока наредба министарска узима се на знање и равнање, и благајница се упућује, да је се у свему строго придржава

Тако исто узима се одобравајући на знање извештај председников о накнадно посланим прорачунима.

Споменута наредба високог министарства има се и главној скупштини друштвеној саопштити.

494 Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада, под 24. нов. о. г. бр. 4897, доставља у препису отпис кр. уг. министарства просвете и црквених послова од 15. новембра о. г. бр. 28.334, којим исто чини ове примедбе на прорачуне, поднесене из главне скупштине под бр. 20 и 21. о заједничким управним трошковима и о текелијином фонду за годину 1876.

По прорачуну заједнички управни трошкови износе 5709 ф. 64 нов. Отуда долази према чистом приходу на фонд текелијин 3272 фор. 30 нов., или округло 57%, на друге фондове под управом матичином 28%, а на саму „Матицу" 15%, свега 100%, одакле излази, да се заједнички управни трошкови већином подмирују из прихода фондова под управом матичином.

Ма да су приноси споменутих заклада прилично велики, то ипак погледом на то, што заједнички управни трошкови нису претерани, и што трошак, који на текелијин фонд по прорачуну долази, много је пробитачнији, него трошак од прошле године, то високо министарство одобрава поднесени прорачун заједничких управних трошкова за годину 1876

Прорачун текелијиног фонда за годину 1876 показује приход 22.267 ф. 84 н, а потребу од 14 389 ф. 20 н. и тако се ставља у изглед сувишак од 7878 ф. 64 н.

По што се овај прорачун према прорачуну од године 1875, у ком је државно рачунарство сувишак са 3791 ф. 33 н. означило, за јако пробитачан може назвати, и по што ће се према томе већ у години што долази моћи постићи последња воља текелијина, по којој ваља да се половица камата главници придружи, — то министарство одобрава и тај прорачун.

XVII. САСТАНАК 17. (29.) ДЕКЕМБРА.

526. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада под 20 децембром о. г. бр. 5493, доставља у препису отпис високог кр. уг. министарства просвете и црквених послова од 11. децембра о. г. бр. 29,127, овог садржаја:

„За извиђење послова књижевног друштва „Матице Српске" изаслани владин поверених, и уз истога, ради прегледања рачунарског пословања у стипендијским закладама под управом матичином, изаслани рачунарски министарски чиновник, у својим извештајима навели су неке приговоре, који ће се мериторно пресудити при прегледању дотичних рачуна; а и дотле док се ти рачуни не прегледе и у опште док се не донесе мериторна наредба у погледу заклада под управом матичином, ради одржања нужнога реда наређује:

а.) Од сада нити може „Матица" из које друге стипендијске закладе, нити једна заклада из друге што у зајам или у име ваћевине узимати, ако за то на основу предходног извештаја допуштење не добије.

Само у таким ванредним случајевима, који не трпе одлагања, допушта се, да може управни одбор из једнога фонда другоме до 100 фор. ваћевине давати, с том јасном обвезом, да се сваки такав случај јави ради рачунарске прибележбе.

ђ.) Ставља се у дужност управноме одбору, да пази, да је изречно назначена у укњижбеној клаузули заклада, из које је зајам дигнут; даље,

да се од сада у приватним обвезницама проценат и цифрама и писменима изметне.

c.) Да управни одбор одмах учини наредбу, да се зајмови у износу свега од 14.000 фор. у место матичиног на текелијин фонд препишу, и да се према томе и погрешна укњижба поправи.

d.) Када у друштвену благајницу дођу приватне обвезнице, које је „Матица“ уступила текелијином, јовачовићевом и костићевом фонду, управни одбор брижљиво да их прегледа, да ли дају прописану хипотекарну сигурност.

e) Да се на државне номиналне вредности обвезнице, уступљене текелијином, јовановићевом и костићевом фонду у износу од 1500 ф., — 1500 фор. и 1700 фор. и пренос на дотични фонд као што треба у својој форми прибележи.

f.) Управни одбор одмах да наредбу учини, да се обвезница Живка Утвића, укњижена у корист матичину, на фонд јовановићев као поседника пренесе.

Магистрат извешћујући о томе друштво ради строгог придржавања, јавља уједно, да ће контролу над извршењем ове наредбе водити Андрија Флат, новосадски велики жупан и владин повереник за „Матицу“.

Узима се на знање и високом министарству има се одговорити, да је, истина, било неких неуредности, којих је већином или из незнања или из какве друге скривене зле намере починио пређашњи благајник матичин Петар Нинковић, али да су те неуредности, чим им се у траг ушло, одмах уклоњене и у ред доведене, а од како је за књиговођске послове постављен стручан човек, од тога доба иде све у највећем реду. О сваком фонду води се главна књига и дневници, и један главни дневник о примању и издавању, који се сваки дан закључује, а о свакидашњем стању благајне подноси благајница дневне извештаје. При предузиманом скоитровању касе, при ком су се и главни дневник и посебни дневници закључивали, увек је стање касе одговарало потпуно стању касе, изметнутом у главном дневнику и у посебним дневницима.

535. Председник друштвени Стеван Брановачки износи на њега као на председника матичиног управљени отпис преузвишеног г. кр. уг. министра просвете и црквених послова у Будим-Пешти од 14 децембра о. г. бр. 1610 eln. sz. овог садржаја:

„Представке, изводи из записника и остали извештаји, који се тичу управе и рачуна заклада под управом матичином, обично се само на српском језику подносе влади.

Не да се порећи, да друштво за тај поступак има по закону право, и да се према томе не може ограничити у томе наредбом; али тако исто не да се порећи, да се тиме, с практичне стране, проузрокује знатно умножење послова и закашњивање, да се од владе очекивано брзо поступање сувише отештава и да то по само друштво и закладе, којима оно рукује, није пробитачно, по што се тиме задржава брзо и уједно основно решење предмета, а где који пут у недостатку добрих преводилаца може да проузрочи и неумесно решење.

пред главну скупштину, тог је мишљења, да се ни по буквалном смислу текелијине воље, нити по духу његове намере не би могла издавати текелијина стипендија слушаоцима политехнике.

26. Тоша Стефановић у Београду, под 3. септембром о. г., јавља да је његов син Јевтимије V. разред реалне школе у Београду свршио, да је он рођак Нестора Димитријевића, и да би му по томе припадала стипендија из те закладе. — Има се известити, да се стипендија не издаје слушаоцима реалних школа, а и иначе да мора уз своју молбеницу приложити и нужна сведочанства, што он није учинио.

27. Илија Округић Сремац као пресудилац за награду присланe приповетке „Имање и знање“ од Нике Грујића-Огњана, јавља, да се тој приповеци расписана награда не би могла издати.

А. Сандић као други умољени судија изјављује, да он не може дати свога суда, пошто му то пријатељски одношаји не допуштају.

Пошто други чланови изјаве, да споменута приповетка ни по садржини, ни по језику не заслужује, да јој се изда расписана награда, — то књижевни одсек одлучује, да се расписана награда писцу не издаје.

28. Књижевни одбор јавља, да је Милорад Поповић Шапчанин своју за награду прислану приповетку под насловом „Владичина сестра“ пре пресуде натраг узео, и да је то исто учинио и Стеван В. Поповић са својом приповетком „На пролеће.“ — Узима се на знање.

29. Књижевни одбор под бр. 46. К. О. о. г. јавља, да је позвао чланове дра Лазу Костића и Ф Оберкнежевића, да поднесу своју оцену о преводу „Ал-Корана“, али да исти, по што се на путу налазе, нису могле томе одговорити. — Оба пресудиоца имају се позвати, да своје пресуде о преводу „Ал-Корана“ што пре поднесу.

30. Владан Арсенијевић у Н. Саду под 8. (20.) септембром о. г. подноси свој суд о делу Ј. К. Борјановића под насловом „О подизању воћњака и воћака“, с предлогом, да се награди по распису. — Узима се на знање и има се и други пресудилац дела тога др. Ђ. Натошевић позвати, да своје мишљење о том делу поднесе.

31. Секретар друштвени јавља, да је Илија Округић Сремац за расписану награду поднео своју позоришну глуму у 5 чинова с певањем, под насловом „Шокица“. — Предаје се на оцену.

32. Секретар друштвени јавља, да на расписане награде из накиног фонда није приспело осим „Шокице“ ни једно дело — Одлучује се, да се распишу награде за она дела и чланке за „Летопис“, којима је рок већ истекао, и да се главној скупштини предложи, да се у поновљеном распису наведу само оне награде, којима рок још траје. Према томе да се тражи, да се за награду напишу:

I. Ова дела:

1. Мала историја српскога народа у Аустро-Угарској, по најновијим изворима. — Награда од 200 до 400 фор. а. вр. — Рок Петров-дан 1876.

2. Роман, драма или шаљива игра из српског живота. — Награда за мање дело 200 фор., а за веће 300 фор. а. вр. — Рок Петров-дан 1876.

3. Историја свега света, за ученике горње гимназије, у 3. књиге. — Награда од књиге 200 ф. а. вр. — Рок Петров-дан 1876.

II. Ови чланци за „Летопис“:

1. Историја нашега народа у горњој крајини (у Ђенералату карловачко-вараждинском). — Награда 300 фор. — Рок Петров-дан 1876.

2. Преглед садржаја свих Летописа „Матице Српске“ за 50 година (од 1826 до 1876.) Награда 100 фор. — Рок Петров-дан 1876.

3. Наша новија драматика. — Награда 200 фор. — Рок Петров-дан 1876 год.

4. Шта би требало превести на српски из руске, чешке и пољске књижевности. — Награда за свако 100 фор. — Рок Петров-дан 1876.

5. Шта би требало превести на српски из народних књижевности свих културних народа. Награда 100 фор. — Рок Петров-дан 1876.

6. Историја заната и индустрије у опште. — Награда 120 фор. — Рок Петров-дан 1876.

7. Кратак преглед развитка грчке, енглеске и шпањолске народне књижевности. Награда за свако 120 фор. — Рок Петров-дан 1876.

8. О подизању и држању винограда, вина, врта. — Награда за свако 60 фор. — Рок Петров-дан 1876.

9. О држању и неговању стоке, краве музаре, овце, коња, свиње, свилене бубе, пчеле. — Награда за свако 60 фор. — Рок Петров-дан 1876.

У поновљеном распису да се нарочито истакне, да је „Матица“ вољна примити и по вредности наградити према количини преосталога новца и друга поучна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима слободан избор предмета.

Уједно се решава, да се предложи главној скупштини, да се овласти књижевни одсек, да може издати из накиног фонда награде за она дела и чланке, која дођу мимо расписане награде, и то у течају године и пре главне скупштине, да не би морали писци, који таква дела поднесу, чекати до главне скупштине, ако књижевни одсек пронађе, да им дела заслужују награде.

33. Благајна матична на позив јавља, да је главна скупштина од прошле године одобрила из фонда матичиног на књижевне цели за годину 1875. 1000 фор., да је од те своте од 1. јан. до 30. јуна о. г. потрошено 1398 фор. и да је тако више потрошено за по године него што је одобрено за целу годину 398 фор. — Узима се на знање.

34. Иста благајна јавља, да би се на књижевне цели за годину 1876. из фонде матичиног могло одредити 500 фор., ако се не би морао цео дуг матичин другим фондовима у износу од 3070 фор. исплатити, од ког је у прорачун на отплату узета само свота од 1230 фор. 18 нов. — Узима се на знање и има се поднети главној скупштини на одобрење.

35. Иста благајна јавља, да би се из накиног фонда могла одредити свота од 500 фор. на награде за годину 1876. ако се не отплати дуг фонду текелијином од 548 фор. 30 нов. — Узима се на знање и има се предложити главној скупштини да одобри предложену своту за награде.

*

36. Према одлуци лањске главне скупштине, да књижевни одсек изради нацрт, на што да се употреби доходак од романовићевог фонда, — решава се, да се предложи главној скупштини, да стипендијска заклада Гавре Романовића у години 1876. у живот ступи, у колико би то стање фонда допуштало и наредби оснивачевој одговарало, а да се књижевном одсеку остави да одреди, на коју струку наука да се употреби доходак од те закладе.

37. Од чланова, које је надзорништво текелијиног завода за чланове истоме надзорништву предложило — има се главној скупштини за члана споменутог надзорништва предложити Ђорђе Крестић, министарски саветник у кр. уг. министарству саобраћаја и јавних послова.

38. Питомац димитријевићев Александар Црњански, који је свршио IV. гимназијски разред, моли, да му се стипендија од 150 фор. на 200 фор. повиси. — Не може се за доста учинити, пошто нема ни једнога места са 200 фор. упражњеног у димитријевићевој закладе.

39. Секретар друштвени А. Хаџић, напомињући, да ће о св. Сави 14. јануара 1876. бити 50 година од како је „Матица Српска“ установљена, предлаже, да „Матица“ прослави педесетогодишњицу свога постојања. — Предлог се прима, и поднеће се главној скупштини, да одреди, кад и како да се прослави та педесетогодишњица.

КЊИЖЕВНИ ОДСЕК 18. (30.) СЕПТЕМБРА.

Били су: Стеван Брановачки, председник, чланови одсечни: Др Ј. Туроман, А. Хаџић, Светозар Савковић, Ф. Обркнежевић, Ђорђе Рајковић, Илија Округић, др. Стеван Павловић, А. Сандић, др. Мих. Полит-Десанчић, Миша Димитријевић, др. И. Вучетић, др. И. Огњановић, Владан Арсенијевић.

41. На позив председников, да књижевни одсек у смислу устава изабере себи потпредседника на годину дана, приступи се тајном гласању, и већином гласова би за потпредседника књижевног одељења изабран Миша Димитријевић.

42. Председник позива одсек, да изабере книжевни одбор, и да одреди број чланова у њему. — Пошто би одређено, да у књижевном одбору буде као и до сада 8 чланова, приступи се избору, и за чланове књижевног одбора путем тајног гласања буду изабрани већином гласова ови: Др. Илија Огњановић, А. Хаџић, Ф. Обркнежевић, др. Ј. Туроман, др. Јован Јовановић, Владан Арсенијевић, др. Стеван Павловић, а пошто исти изјави, да се чланства примити не може, то се на његово место бира др. Михајило Полит-Десанчић.

43. Питомац текелијин Светозар Поповић под 25. септ. о. г. моли, да може прећи на медички факултет, и ако му се не урачуна година, коју је провео на философском факултету. — Према одлуци књижевнога одсека, донесеној под бр. 16. о. г, не може се за доста учинити овој молби проситељевој.

44. Иван Веселиновић, свршени I. године правник у Песку, који је

за питомца текелијиног главној скупштини предложен био, моли, да може на место питомца Алексе Ђукића, који се за строге испите у Грацу справља, у текелијином заводу становати. — Дозвољава се, и о томе се и надзорник текелијиног завода др К. Пејичић извешћује.

45. Секретар друштвени напомиње, да је главна скупштина прихватила предлог књижевног одсека, да се године 1876. приликом редовне скупштине матичине у августу прослави педесетогодишњица матичина, и да је упутила књижевни одсек, да зготови програм за ту светковину. — У одбор који ће програм за ту светковину израдити и после га̂ књижевном одсеку поднети, бирају се: потпредседник Миша Димитријевић и чланови: А. Сандић и А. Хаџић

46. Секретар друштвени напомиње, да би по уобичајеном начину ваљало о св. Сави у свечаној седници књижевнога одсека говорити у спомен којем год члану, који је преминуо, и да би се још сада ваљало за то постарати. — Имају се позвати окружницом чланови књижевног одсека, да до аранђелова-дне ове године потпредседнику књижевног одсека, ако би хтели том приликом говорити, ту намеру своју изјаве.

47. Секретар друштвени јавља, да је ове године једна свеска српског Летописа за годину 1875., и то књига 118. изашла, и пита хоће ли се још једна свеска издавати. — Како је прорачун фонда матичиног за књижевне цели по извештају матичине благајнице за ову годину не само исцрпљен, него и прекорачен, то се према томе одлучује, да се за ову годину ни једна свеска Летописа „Матице Српске“ не издаје.

48. Секретар друштвени напомиње, да ће 27. јануара 1877. године бити сто година како се песник Лукијан Мушицки родио, и предлаже, да се распише награда за његов животопис у знак признања његових књижевних заслуга. — Предлог се прима и имају се позвати књижевници, да напишу мушицков животопис, који ће после „Матица“ према оцени по вредности наградити.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР 2. (14.) ДЕКЕМБРА.

Присутни: Потпредседник књижевног одсека Миша Димитријевић, чланови: секретар А. Хаџић, Владан Арсенијевић, др. Јован Јовановић, Ф. Обркнежевић.

60. Андрија Макаревић, немачки журналиста, пореклом Рушњак, дописом својим од 24. VIII. о. г. у Бечу, тражи да му се пошљу податци, по којима би могао писати подлистке из живота јужних Словена. — Имају му се послати сви „Летописи“, који су од године 1851 до данас изашли, а осим тога ове о матичином трошку издане књиге: „Душанија“, „Старине од старине Новака“, „Капетан Радич-Петровић“ — од Јоксима Новића Оточанина, „Живот Саве Текелије“, „Албум Саве Текелије“, „Албум текелијине стогодишњице“ и „Дјела Јакова Игњатовића I.“

Уједно му се напомиње, да се обрати на „Српско учено друштво“ у Београду, да му пошље „Гласнике“, у којима ће моћи наћи тражених података за свој посао.

61. Његова светост, патријарах српски Прокопије Ивачковић у Карловцима, под 1. октобром о. г. бр. М. 679, одговарајући допису од 14 и 15. септембра о. г. бр. 43. Г. С. саопштава, да је на упражњено стипендијско место у закладн Нестора Димитријевића са годишњих 250 фор. изабрао у смислу чл. X. 3. тестамента основатељевог за питомца на првом месту предложеног Стевана Ђорђевића, свршеног III. године правника, и да уједно саизвољава, да питомац Андрија Милић, свршени правник, може још једну годину дана уживати своју досадању стипендију ради полагања строгих испита. Уједно умољава, да му се саопшти место рођења или пребивања питомца Стевана Ђорђевића, како би му односни декрет могао доставити.

Председник јавља, да је Његовој Светости патријарху српском под 5. октобром о. г. саопштено, да је Стеван Ђорђевић родом из Опатоваца у Срему и да се по свој прилици тамо и налази, јер у својој молбеници није означио место свога пребивања.

Исто тако јавља председник, да је о споменутој одлуци његове светости патријарха под 5. октобром о. г извештен и надзорник свих питомаца др. К. Пејичић у Будим-Пешти. — Узима се на знање.

62. Стеван Ђорђевић, правник IV. године у Загребу, под 16. октобром о. г. пита, да ли је потврђен од патријарха српског за питомца димитријевићевог. — Погледом на бр. 61. К. О о. г. узима се на знање.

63. Др. Ђорђе Натошевић у Новоме Саду, под 2. октобром о. г. шаље рукопис: „Кратка теоретично-практична поука о пчеларству“, коју је написао Стеван Болманац, српско-неузински свештеник, на основу расписане награде о пчеларству. — За оцену овога рукописа умољавају се: Ђорђе Камбер и Ф. Обркнежевић.

64. Стеван Костић, питомац јовановићев и техник V. године у Бечу, под 25. октобром о. г. шаље расправу „о жељезничким станицама“, коју је као питомац јовановићев дужан био поднети за прошлу годину. — Издаје се на разгледање потпредседнику Миши Димитријевићу.

65. Младен Радуловић, питомац текелијин и правник IV. године у Карловцима под 6. новембром о. г, доказујући да се још није од болести своје за доста опоравио, моли, да му се допуст продужи, још за 14 дана. — Дозвољава му се искани допуст.

66. „Allgemeiner Verein für deutsche Literatur“ у Берлину, позива на уписивање за члана. Сваки члан плаћа годишње 30 марака у злату, а добија за то 7 дела лепо увезаних од 20—23 табака, од знаменитијих немачких писаца. Та се дела не могу добити путем књижаре. Свака година чини за себе серију. — Одлучује се, да се ступи у поменуто друштво за сад за прве две серије.

67. Стеван Ђорђевић правник IV. године у Загребу, под 21. новембром о. г. пита, коме да подноси своје школске сведочбе, да ли саборском одбору, или надзорнику свију питомаца др. К. Пејичићу, који му је на питање одговорио, да не зна, да ли спада под његов надзор. — У смислу правила, која су издана за све питомце под управом матичином, има се надзорник питомачки др. К. Пејичић упутити, да споменутога питомца дими-

тријевићевог позове, да му као и други питомци шаље школске сведоџбе или у оригиналу или у одоставереном препису.

68. Надзорник свију питомаца под управом матичином, др. К. Пејичић у Будим-Пешти, под 10. (22.) новембром о. г. шаље списак имена текелијиних, јовановићевих, костићевих и димитријевићевих питомаца за школску годину $187^5/_6$. — Узима се на знање, с тим, да се и овде, а не само у заводу, ради бољег и сигурнијег прегледа за сваку стипендијску закладу посебице заведе књига, у коју ће се уписивати питомци дотичне закладе, а тако исто да се у ту књигу уведу, у колико се то може, и сви пређашњи питомци сваке закладе

69. Секретар друштвени јавља, да се и на поновљени позив нико није јавио од чланова књижевног одељења, да говори о св. Сави 1876. године у свечаној седници матичиној. — Има се позвати члан књижевног одељења др. Лаза Костић, да том приликом говори.

70 Исти секретар јавља, да су у течају године 1875: књижници матичиној поклонили или у замену послали:

Јужнословенска академија знаности и уметности: Rad jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga XXX—XXXI. Zagreb 1875.

Друштво св. Јеронима у Загребу. Petar Bučar, Selske pripoviesti. Други наслов: Pučka knjižnica izdavana družtvom svetojeronimskim. Knjiga XVII. Zagreb 1875.

Непознати из Цириха: Do panslawistów poglos z odwiedzin niby slawiańskich w Moskwie 1867. r. Zürich 1868.

Мађарска академија у Будим-Пешти: Wenzel Gustáv, Árpádkori új okmánytár. X. kötet. Други наслов: Magyar történelmi emlékek. Első osztály. 18. kötet. Budapest 1873. Pázmány Péter levelezése. I. kötet. Други наслов: Magyar történelmi emlékek. Első osztály. 19. kötet. Budapest 1873.

Wenzel Gusztáv, Árpádkori új okmánytár. XI. XII. kötet. Други наслов: Magyar történelmi emlékek. Első osztály 20. 22. kötet. Budapest 1873

Verancsics Antal, M. kir. helytartó, esztergomi érsek összes munkái. XI. kötet. Vegyes levelek. Други наслов: Magyar történelmi emlékek. Második osztály: irók. 26. kötet. Budapest 1873

Szilády Áron és Szilágyi Sandor, Török magyarkori állam — okmánytár. VII. kötet. Други наслов: Török-magyarkori történelmi emlékek. Első osztály: okmánytár. IX. Budapest 1872.

Thaly Kálmán, II. Rákóczy Ferencz fejedelem leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival. 1703—1712. II. III. kötet. Други наслов: Archivum Rakoczianum. Első osztály: Had és belügy II. III. Budapest 1873—74.

Simonyi Ernő, Angol diplomatiai iratok II. Rákóczi Ferencz korára. II. kötet. Други наслов: Archivum Rakoczianum Masodik osztály: Diplomatia. II. kötet. Pest 1873.

Szilágyi Sándor, Okmánytár I. Rákóczy György Svéd és Franczia szövetkezéseinek történetéhez. Други насзов: Magyar történelmi emlékek. Első osztály: okmánytár. 21. kötet. Budapest 1873.

Dr. Fraknói Vilmos, Magyar országgyülési emlékek történeti bevezetésekkel. I. kötet. Други насзов: Magyar történelmi emlékek. Harmadik osztály. Magyar orszaggyülési emlékek. Budapest 1874

Szabó József, Mathematikai és természettudományi közlemények VII. VIII. kötet. Pest, Budapest 1869. 1870.

Budenz József, Magyar ugor összehasonlitó szótár. I. Füzet (1—16-iv) Budapest 1872—73.

Aristoteles, Nicomachoshoz czimzett ethikája Budapest 1873.

Imre Sándor, A magyar nyelvújitás óta divatba jött idegen és hibás szólások birálata, tekintettel az újitás helyes módjaira. Budapest 1873

Dr. Bardocz Lajos, A mechanika alapvonalai. Budapest 1874.

Szabó József, Értekezések. A mathem. tud. köréből:

Kruspér István, II kötet. 3 szám. A vonásos hoszmértékek összehasonlitása folyadékban. Budapest 1873.

Fest Vilmos, II. kötet. 4. szám. A közlekedési müvek és vonalok. Budapest 1873.

Dr. Murmann Agost, A 1861-ki nagy üstökös pályajának meghatározása. II. 5. szám. Pest 1873.

Kruspér István. II. kötet. 6. szám. A párizsi levéltári méterrúd végalapjain lévő mélyedések megméréséről. Budapest 1873.

Vész János Armin, III. kötet. 1. szám. Adalék a visszafutó sorok elméletéhez. Budapest 1873.

Gyulai Pál, Értekezések a nyelv és széptudományok köréből:

Dr. Goldziher Ignácz, III. kötet. 8 szám. A nemzetiségi kérdés az Araboknál. Budapest 1873.

Riedl Szende, III. 9. szám. Emlékbeszéd Grimm Jakab külső tag felett. Budapest 1873.

Grof Kunn Géza, III. 10. szám. Adalékok Krim történetéhez. Budapest 1873.

Riedl Szende, III. 11. szám. Van e elfogadható alapja az ik — es igék külön ragozásának. Budapest 1873.

Brassai Sámuel, IV. 1. szám. A mit nem mondtak s a mit roszul mondtak a comentatorok Virg. Aeneise II. könyvére. Budapest 1873.

Bálint Gábor Jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Budapest 1874.

Szabó József, Értekezések a természet tudományok köréből:

Abt Antal, III. kötet. 15. szám. A pesti egyetem ásványtárában levő földpátok jegeczsorozatai. Budapest 1874.

Dr. Jurányi Lajos, IV. 3. szám. A salvinia natans Hoffm. spóráinak kifejlödéséről. Budapest 1873.

Lenhossék József, IV. 4. szám. Hyrtl Corrosio-anatomiája. Budapest 1873.

Szabó József, IV. 5. szám. Egy új módszer a földpátok meghatározására közetekben. Budapest 1873.

Hantken Miksa, IV. 6 szam. A beocsini márga földtani kora Budapest 1874.

Frankl Vilmos, Értekezések a történeti tudományok köréből:

Balássy Ferencz, II kötet. X szám. A székelyek alapszerződése vagy is a székely kronikának e szerződést tartalmazó pontjai. Budapest 1873.

Nagy Iván, III. 1. szám. Egy főbenjáró per a XVII szazadból. Budapest 1873.

Wenzel Gusztáv, III. 2. szám. Adalék 1352-ből az arany bulla néhány czikkének alkalmazásához és magyarázásához. Budapest 1873.

Wenzel Gusztáv, III. 3. szám Adalék az erdélyi szászok történetéhez az Andreanum előtti időből. Budapest 1873.

Botka Tivadar, III. 4. szám. Trentsini Chák Máté és kortársai. Budapest 1873.

Szilágyi Ferencz, III. 5. szám. Rajzok Erdély álladéletéből a XVIII. században. Budapest 1873.

Henszlmann Imre, III. 6. szám. Tanulmányok a Góthok müvészetéről. Budapest 1874.

Pulszky Ferencz, III. 7. szám. A magyarországi avar leletekről. Budapest 1874.

Tóth Lörincz, III 8 szám. Felsöbüki Nagy Pál emlékezete. Budapest 1874.

Keleti Károly, III. 9. szám. Palugyay Imre emlékezete. Budapest 1874.

Franknói Vilmos, III. 10. szám. Magyarországi tanárok és tanulók a becsi egyetemen a XIV. és XV. században. Budapest 1874.

Frankl Vilmos, Értekezések a társadalmi tudom. köréből:

Hajnik Imre, II. kötet. 8. szám. A nemesség országgyülési fejenként való megjelenésének megszünése. Budapest 1873.

Matlekovics Sándor, II. kötet 9. szám. A részvénytársulati ügy törvényhozói szempontból. Budapest 1873.

Keleti Károly, II. kötet. 10. szám. A mezőgazdasági statistika a nemzetközi kongressusokon. Budapest 1874.

Galgóczy Károly, II. kötet. 11. szám. A székely kérdés. Budapest 1874.

A magyar tudományos akadémia értesitője. VII. érfolyám. 8—14 szám. VIII. évfolyam. 1—9. szám. Budapest 1873—74

A magyar tudományos akadémia 1873. május 25-én tartott XXXIII-dik közülésének tárgyai. Budapest 1873.

Kalchbrenner Károly, Magyarország hártya gombáinak válogatott képei. Budapest 1874

Magyar tudom. akadémiai almanach csillagászati és közönséges naptárral 1874-re. Budapest 1874.

Czuczor Gergely és Fogarasi János, A magyarnyelv szótára. VI. kötet, 28. 29. füzet. Budapest 1874

MATICE LIDU из Прага:

F. K. Věk Albrechta z Valdštýna. Matice Lidu ročniku IV. číslo 1. V Praze 1870.

Václav Vlček, Paní Lichnická. Pověst z počatku XVI. století. Matice lidu ročniku IV. čislo 2. V Praze 1870.

Karl Sabiny, Oživené hroby. Matice lidu IV. čislo 3. V Praze 1870

Jules Verne, Cesta kolem měsice. Mat. lidu IV. 4. V Praze 1870.

Bohumil Janda, Anna Městecká Mat. lidu IV. 5. V Praze 1870.

Dr. Vilém Gabler, Panna orleanská. Mat. lidu IV. 6. V Praze 1870.

Emanuel Tonner, Vypravováni dějin domácich. Dil. I. Mat lidu ročniku V. 1. V Praze 1871.

E. Jonák, Základové hospodářstvi. Mat. lidu V. 2. V Praze 1871.

Bohumil Janda, Broček. Matice lidu V. 3. V Praze 1871.

Jos. Jiři Stankovský, Král-bidák. Mat. lidu. V. 4. V Praze 1871.

Petr Hobza, Malý výbor z užitečných a zajimavých rostlin. Matice lidu V. 5. — Oběti pověry Mat. lidu V. 6. V Praze 1871.

Karolina Světlá, Zvonečková královna Mat. lidu VI. 1. V Praze 1872.

Karél Starý, Život zviřad. „ „ „ 2. „ „

„ „ „ „ „ 3. „ „

(Část' obrázková) „ „

Jos. Jiři Stankovský, Odboj Nizozemska proti Filipu II. Mat. lidu VI. 4 U Praze 1872.

A. V. Šmilovský, Kmotr Rozumec. Mat. lidu VI. 5. U Praze 1872.

Dr. F. S. Studnička, O povětrnosti „ „ „ 5. U Praze 1872.

Karel Tůma, Apoštol svobody „ „ VII. 1. V Praze 1873.

Jules Verne, Cesta kolem světa za osmdesáte dní. Mat. lid. VII. 2 V Praze 1873.

Ferdinand Schulz, Josef Jungmann. Mat. lid. VII. 3 V Praze 1873

Karel Starý, Život zviřat „ „ „ 4. V Praze 1873

„ „ „ „ „ 5.

(Část' obrázková II.) V Praze 1873

A V. Šmilovský, Martin Oliva. Mat. lidu VIII. 1. V Praze 1874

František Dvorský, Perchta z Rožmberka, zvaná bilá pani. Matice lidu VIII. 2. V Praze 1874.

Jules Verne, Pět neděl v ballóně. Výskumna cesta tři Angličanů po Africe VIII. 3. V Praze. 1874.

Karel Tůma, Ze života malého národa. VIII. 3 V Praze, 1874.

Karel Starý, Život zviřat. Část. III. VIII. 5. V Praze, 1874.

„ „ 6

Část' obrázková. III. V Praze 1874

J. Вошковић из Веограда: Ђорђе М. Пуљевски, Речник од три језика с македонски арбански и турски. Књига II. Београд, 1875.

А. В. Поповић из Н. Сада: Ал. В. Поповић, Геолошке цртице о Србији из путовања године 1874. Београд, 1875.

Управа срп. учитељске школе у Сомбору: Никола Ђ. Вукићевић

Извештај о срб. учитељској школи у Сомбору за школску год. 1874/5 уз сарадњу наставничког збора приредио. — Сомбор 1875

Јужнословенска академија знаности и уметности у Загребу: Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga XXXII. Загреб 1875.

Цар. руско послаништво у Бечу: Записки императорской академіи наукъ. Том 24. Книжка I. II. 25. I. Санктпетербургъ 1874.

Матица Српска у Будишину: Michal. Hórnik, Časopis Maćicy serbskeje 1873. Lětnik XXVI. — 1874. Lětnik XXVII. Zešiwk I. Budyšin.

Pschedženak, Protyka sa Sserbom na lěto 1875. V Budýschinje.

Иван Антуновић у Калачи: Ivan Antunović, Odmetnik. Poviestna pripoviedka od — U Zagrebu 1875.

Ivan Antunović, Slavjan na svetih dnevih ili blagdanih crkvenih. Napisao — U Kalači 1875.

Управа гимназије у Н. Саду: Извештај о српској великој гимназији у Н. Саду за школску годину 1874/5. У Новоме Саду 1875.

Управа гимназије у Карловцима: Гимназије управителство, Програм велике гимназије карловачке за школску годину 1875. Уређује и издаје — У Новоме Саду, 1875.

Михаило Драгоманов проф. у Кијеву: Украінець. Литература российска, великоруска, украінска и галицьска. У Львові 1873—74.

А. Пајевић у Н. Саду: Буквар за српске основне школе одобрен од школског савета. У Новоме Саду 1875.

Марија Пасковићка у Н. Саду: Дан. Медаковић, Повѣсница српског народа од найстаріи времена до године 1850. I—IV. у Новоме Саду 1851—52.

Цѣлокупна дѣла Доситеа Обрадовића. Књига I—X. У Земуну 1860.

Марија ле Пренс де Бомонт, Поучителный Магазінъ за дѣцу оустроенъ Аврамомъ Мразовичемъ. I—IV. Будимъ 1817.

С. Стефановић, Смртъ Уроша петогъ, последнѣгъ цара србскогъ. Београд 1864.

Вук Стеф. Караџић, Нови завјет господа нашега Исуса Христа. Пешта 1867.

Др. Ник. Крстић, Историја српског народа. (Нема насловног листа).

Протосингелъ Никаноръ, Упутство за читанѣ светогъ писма старогъ и новогъ завѣта. У Београду 1864.

Догматично богословіе. У Београду 1856.

Јован Јовановић, Змај. Година III—IV. Пешта. 1866—68.

Извештај о срп. великој гимназији у Новом Саду за школску годину 1872/3 и 1873/4. У Новоме Саду 1874.

Милан Ђ Милићевић, Смрть княза Милоша Обреновића I. и ступанѣ на владу княза Михаила Обреновића III. У Београду 1860.

Неколико искрених речи. У Новоме Саду 1866.

*

Обреновић и Србија. У Београду 1868.

Евстаθіа Михайловичъ. Освета и судбина или Драгомиръ жупанъ требинскій. Кньига II. У Будиму 1833.

Митрополит Михаил, Беседа кою є говорио — на опелу кнаѕа Михаила Обреновића III. 3. Юнія 1868. У Београду 1868.

Тома Живановићъ, Духъ безсмртнога кнаѕа Михаила М. Обреновића III. У Београду 1868.

Вуле Богдановић, Бој под Кројом Ђорђа Кастріота Скендербега с Турцима. У Београду 1864.

Мита Гавриловски, Шарлот Кордеи. У Новом Саду 1851

Ђуро Даничић, Свето писмо. У Пешти 1867.

Ignaz Zsoldos, Der IX. Gesetzartikel des Jahres 1840, von der Feldpolizei. Temesvar 1844.

Митрополит Михаило, Речь кнѧзу србскомъ Михаилу Обреновићу III. Београд 1867.

Устав избране православне србске црквене обштине новосадске. У Новоме Саду 1867.

Barts Ferencz, Elemi számtan. II. rész Budán 1845.

Александар Андрић, Зимзеленъ за годину 1847. У Сегедину.

Свеколико свесно банатско свећенство, Отворено писмо г. дру Јовану Суботићу уреднику „Народа". У Новоме Саду 1873.

А. Вулић, О изговарању француског језика за српске ученике. Београд 1864.

Ciceronis, Opera. Nr. 13. Lipsiae 1849.

Сремско радованѣ о владиченю г. Лукіана Ніколаевића. У Карловцима 1865.

Öffentliche Vorlesungen an der k. k. Universität zu Wien im Winter-Semester 1857/8. Wien 1857.

Öffentliche Vorlesungen im Sommer Semester 1859. Wien 1859.

Georg Ghilain von Hembyze, Vorträge über reine Mathematik und Naturlehre. (Литографисано.)

Прота Мих. Рајевски у Вечу: Извѣстія и ученыя записки казанскаго университета 1870. Выпускъ I. II. III. и IV, V. и VI. Казанъ 1871—72. 1871 I—VI. Казанъ 1871—72. 1873 N-ro 1—5 Казанъ 1872—73, 1874 N-ro 1—3

Ученыя записки императорскаго казанскаго университета за 1872 год. Казанъ 1872.

Извѣстія императорскаго казанскаго университета за 1872 годину. Казанъ 1873.

Записки императорскаго новоросійскаго университета. Томъ I. Выпуски 1—6 Одесса 1867. Томъ II. Выпуски 1—6 Одесса 1868 Томъ III. Выпуски 1—6 Одесса 1868—69. Томъ IV. Выпуски 1—6. Одесса 1870, Томъ V. Одеса 1870. Томъ VI. Одесса 1871 Томъ VII. Одесса, 1871. Томъ VIII. Одесса 1872. Томъ IX. Одесса 1873. Томъ XI. Одесса 1873. Томъ XII. Одесса 1874. Томъ XIII. Одесса 1874. Томъ XIV. Одеса 1874. Томъ XV. Одесса 1874.

Журналъ министарства юстиціи 1865. N-ro 1—12 Ст. Петербургъ.

Московскія университетскія извѣстія 1871. N-го 1, 2, 4, 5, 7,—9, Москва. 1871. 1872. Книжка 1—4. Москва 1872.

Русское сельское хозяйство Журналъ императорскаго московскаго общества сельскаго хозяйства Год. I. 1869. N-го 1—6 Москва Год. III. 1871. N-го 1—6. Москва, Год. IV. 1872 N-го 1—6 Москва. Год. V. 1873 N-го 1—6. Москва.

Отчетъ о дѣйствіяхъ императорскаго московскаго общества сельскаго хозяйства за 1871. 1872 годъ. Москва.

Русскій архивъ издаваемый Петромъ Бартеневымъ. Годъ XII. Книга 1, 2. Москва 1874.

Временикъ Демидовскаго юридическаго лицея. Книга 4—8. Ярославлѣ 1873—74.

Юридическій вѣстникъ, издаваемый Московскимъ юридическимъ обществомъ 1867—68. Книжка 2—12. Москва 1867—68.

Год. II. Книжка 1—8. 10—12. Москва 1869.

Труды общества испытателей природы при императорскомъ харковскомъ университетѣ 1872. Томъ V. VI. 1873 III. VII. Харковъ 1872—73.

Протоколы засѣданій совѣта императорскаго харковскаго университета и приложенія къ нимъ. 1868 год. N-го 1—9. Харьковъ 1869 год. N-го 1—9. Харьковъ 1870 год. N-го 1—9 Харьковъ.

Варшавскія университетскія извѣстія 1872. N-го 1—6 Варшава 1872.

„ „ „ 1873. N-го 1—3 Варшава 1873.

Древности труды московскаго археологическаго общества, издаваемые подъ редакціею К. Герца. Томъ II. III. Москва 1870

Юріе Венелинъ, Историко-критическія изысканія. Томъ I. Болгаре. Москва 1856.

Русская хрестоматія для низшихъ классовъ, составленная Ѳ. Гиляровымъ и А. Кирничниковымъ. Москва 1869.

С Т. Аксаковъ, Записки ружейнаго охотника оренбургской губерніи. Изданіе пятое. Москва 1868.

Юріе Венелинъ, О характерѣ народныхъ пѣсень у Славянъ задунайскихъ. 1. Сербскія. Москва 1835.

Отчетъ и рѣчи произнесенныя въ торжественномъ собраніи императорскаго московскаго университета 12-го Января 1872 год. Москва 1872.

Отчетъ и рѣчи 1873 год. Москва 1873.

Де-Солси, Послѣдніе дни Іерусалима. Пр.К. Л. Кустодіева. Ваймаръ 1875.

Владимыра Саблера, О означеніи давности въ уголовномъ правѣ. Москва 1872.

Отвѣтъ на изданную за границей брошюру: „О преслѣдованіи схизматиками римско-и греко-католической церкви и ея послѣдователей. Вильна 1874 год.

И Бѣляева, Наказные списки соборнаго уложенія 1851 г. или Стоглава. Москва 1863.

Архимандритъ Никаноръ, Разборъ римскаго ученія о видимомъ (папскомъ) главенствѣ въ церкви. Казань 1871.

П. Ефименко, Сборникъ малороссійскихъ заклинаній. Москва 1874.

Юрія Венелина, Скандинавоманія и ея поклоники, или столѣтнія изисканія о Варягахъ. Москва 1872.

Извѣстія о Варягахъ арабскихъ писателей и злоупотребленіе въ истолкованій оныхъ. Москва 1870. Посебан отисак из I. књиге „Чтеній.“

Ю. Венелинъ, О словѣ Бояринъ. Москва 1847.

Венелинъ, I. О Готахъ. II. Объ Образхъ. III. О спорѣ между Южанами и сѣверянами на счетъ ихъ россизма, Москва 1818.

Ю. И. Венелинъ, Окружные жители Балтійскаго моря, то есть, Леты и Славяне. Москва 1846.

Ю. Венелинъ, О нашествіи завысляпскихъ Славянъ на Русь до Рюриковыхъ временъ. Москва 1848

Нила Попова, Православіе въ Босніи и его борьба съ католическою пропагандой и протестантскими миссіонерами. Москва 1873

Мих Раевски, Слово къ Славянамъ въ денъ празднованія тысящелѣтія пришествія Кирилла и Меѳодія въ землю славянскую 1863. (Прештампано из „Журнала православное обозрѣніе“ N-го 3.

Слꙋжба преподобнымъ оцемъ нашимъ равноапостольнымъ Меѳодію и Кѷріллꙋ, епископомъ Моравскимъ, оучителемъ Словенскимъ. Спбѹргъ.

А. С. Князевъ, Святые равноапостольные Киріль и Меѳодій, просвѣтители Славянъ. Санктпетерсбургъ 1866

В. А. Дашковъ, Сборникъ антропологическыхъ и этнографическихъ статей о Россіи и странахъ ей прилежащихъ. Књига II. Москва 1873.

А. А. Гатцукъ, Календаръ крестный на 1873 год. Москва.

Древности, Таб. I—XII. Москва 1870. (Нема насловног лист.)

Клавдіе Поповъ, Извѣстія императорскаго общества любителей естествознанія, антропологіи и этнографіи. Том XIII. Выпускъ 2. Труди этнографическаго отдѣла. Книга 3. Выпускъ 2. Зыряне и Зырянскій край. Москва 1874.

За књижицу матичину набављени су у течају 1875 г. ове књиге:

Rudolf Gottschall, Unsere Zeit. Neue Folge. X. 2—22. XI. 10—20. Leipzig 1874.

Rudolf Gottschal, Unsere Zeit. Neue Folge. 1—9 Heft Leipzig 1875.

Dr. A. Petermann, Mittheilungen aus Justus Perthes geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesammtgebiete der Geographie XII. 21 Band I—IV. Gotha 1874—75.

Dr. A. Petermann, Ergänzungsheft. Nr. 39. 40. 42 Gotha 1875.

Julius Rodenberg, Deutsche Rundschau. I Jahrg. Heft 1—12. II. 1. Berlin 1874—75.

Dr. Bruno Meyer, Deutche Warte. Band VI Heft 1—12 Karlsruhe 1874.

J. H. v. Kirchmann, Philosophische Bibliotek. Heft 212—218. Leipzig 1875.

Herman Mendel, Musikalisches Conversations-Lexion. Heft 35—46. Berlin 1874—75.

Prof. D. R. Foss, Mittheilungen aus der historischen Litteratur. III. 1—2 Heft. Berlin 1875.

Friedrich Althaus, Charles Dickens Leben. Von John Forster. III. Band. Berlin 1875.

Friedrich Albert Lange, Geschihte des Materialismus und Kritik seiner Bedeutung in der Gegenwart. II. Buch. Zweite Hälfte. Leipzig et Iserlohn 1875.

A. Hummel, Handbuch der Erdkunde. Ein Handbuch des geographischen Wissens. 12 Lieferung. Leipzig.

Karl Schlosser, Neuester Geschichtkalender. VI. Jahrgang. (Ereignisse von 1874) Frankfurt a. M. 1875.

Gustav zu Putlitz, Theater Erinnerungen. Zweite mit Register versehene Auflage. I. II. Band. Berlin 1875.

Heinrich Adolf Köstlin, Geschihte der Musik im Umriss. Tübingen 1875.

Joseph Massari, Cavour. Biographische Erinnerungen. I. II. Lieferung. Leipzig 1874.

Dr. Kerékgyártó Árpád, Hazánk évlapjai. Magyarország történetének kortani átnézete 884—1849. Budapest 1875.

Karl Iulius Schröer, Die deutsche Dichtung des 19. Jahrhunderts in ihren bedeutenderen Erscheinungen. Populäre Vorlesungen. Leipzig 1875.

Die Serben an der Adria. Ihre Trachten und Typen. 8. Lieferung. Leipzig und Wien 1874.

Oscar Blumenthal. Neue Monatshefte für Dichtkunst und Kritik. I. Band. Heft I. Berlin 1875.

Christoph Ziegler, Illustrationen zur Topographie des alten Rom 2. Heft. 3. 4 Abtheilung. Mit erläuterndem Texte für Schulen. 2. Heft. Stuttgart 1875.

Владан Ђорђевић: Отаџбина, књижевност, наука, друштвени живот. Година I. Књига прва. Свеска 1. 2 3 и 4. Београд 1875.

Dr. A. Petermann, Mittheilungen aus Justus Perthes geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen aus dem Gesammtgebiete der Geographie. XIX. Band 1—10. Heft. Gotha 1873—74

Dr. A Petermann. Ergänzungsheft. Nr. 35. 36. 37. 38. Gotha 1874.

I. H. von Kirchmann, Philosophische Bibliothek. Heft 186—211. Berlin 1874.

A Hummel, Handbuch der Erdkunde. 2—11 Lieferung. Leipzig.

Dr. R. Foss, Mittheilungen aus der historischen Literatur. II. 2—4. Heft. Berlin 1874

Wilhelm Müller, Politische Geschichte der Gegenwart VII. Das Jahr 1873. Berlin 1874.

Franz Miklosich, Altslovenische Formenlehre in Paradigmen mit Texten aus glagolit. Quellen. Wien 1874.

Oscar Jäger, 1815—1871. Geschichte der neuesten Zeit vom Wiener

Congress bis zum Frankfurter Frieden. I. 1815—1848. **Oberhausen et** Leipzig 1874.

W. H. Riehl, Die Naturgeschichte des Volkes als **Grundlage** einer deutschen Social-Politik I. Band Land und Leute. II. Band. Die **bürgerliche** Gesellschaft. III. Band. Die Familie. Stuttgart 1867—73.

Alfred Ritter v. Vivenot, Quellen zur Geschichte des deutschen **Kaiserpolitik** Österreichs während der franz. Revolutionskriege 1790—1801. II. Band. Die Politik des öster. Vice-Staatskanzlers Gf. Philipp v. Cobenzel unter Kaiser Franz II. Wien 1874.

Dr. Julius Jolly, Die Sprachwissenschaft. W. D. Whitneys Vorlesungen über die Principien der vergleichenden Sprachforschung. **München** 1874.

Ivan Kostrenčić, Urkundliche Beiträge zur Geschichte der protestantischen Literatur der Südslaven in den Jahren 1559—1565. Wien 1874.

Dr. Ludwig Büchner, Das Alter des Menschengeschlechtes auf der Erde. Nach dem Englischem des Sir Charles Lyell. Leipzig 1874.

Franz von Löher, Das Erwürgen der deutschen Nationalität in Ungarn. München 1874.

W. H. Riehl, Culturstudien aus drei Jahrhunderten. Stuttgart 1873.

Biblioteka pisarzy polskich. Tom 69. Pisma prozaiczne przez Konstantego Gaszyńskiego. Lipsk 1874.

Walter Bagehot, Internationale wissenschaftliche **Bibliothek. IV.** Band. Der Ursprung der Nationen. Leipzig 1874.

Lous Brueyre, Contes populaires de la Russie recueillis **par M Ralston.** Paris 1874.

C. Hippean, L' instruction publique en Italie. Paris 1875.

Dr. P. Doetsch, Iuvenal ein Sittenrichter seiner Zeit. Leipzig 1874.

Christoph Ziegler, Illustrationen zur Topographie des alten Rom mit erläuterndem Texte für Schulen. II. Heft. 1. und 2. Abtheilung. Stuttgart.

Dr. W. von Lübke, Denkmäler der Kunst zur Übersicht des **Entwickelungsganges** der bildenden Künste von den früchesten Werken **bis auf** die neuere Zeit. Stuttgart 1861.

A. Hummel, Handbuch der Erdkunde. 13. Lief. Leipzig.

I. H. von Kirchmann, Philosophische Bibliothek. 219, 220, 221 Leipzig 1875.

Dr A. Petermann, Mittheilungen. 21 Band. V. VI. Gotha 1875.

„ Mittheilungen, Ergänzungsheft. Nr. 41. Gotha 1875.

Biblioteka pisarzy polskih. Tom 70. Feliks Kozubowski, **Rozgrzeszeni.** Obrazek z życia wygnańców. Lipsk 1875.

Светислав Вуловић: Српска читанка за ниже гимназије и **реалке. Књига** II. Београд 1874

Др. Јов. Шера, Општа историја књижевности. С четвртог **немачког** издања превео Ст. Новаковић. Књига I. II. III Београд 1872—74.

Стојан Новаковић и Јосиф Мајзнер, Каталог срп нар. **библиотеке у** Београду. Део први. Странска књижевност. Београд 1871.

Вевелова, Историја индуктивних наука српски од дра Владана Ђорђевића. Београд 1874

Паја Путник, Мисли о војеној организацији Србије. Панчево 1875.

Ђ. Даничић, Облици српскога језика. Београд 1874.

Стојан Новаковић, Српска читанка за ниже гимназије и реалке. Књига прва. Београд 1870.

Димитрије Нешић, Метарске мере. Београд 1871

Проф Др Иеринг, Борба за право, превео К. Н. Христић. Београд 1874

Ко је крив? Панчево 1874.

Др. В. Ђорђевић, Болничарска служба. Београд 1874.

Историја једног француског сељака. I. Свеска. Превео с руског П. Теодоровић. Београд 1875.

Др. В. Ђорђевић, Начела војене хигијене Београд 1874.

Тодор Поповић, Нешто о чиновницима или покушаји да се стање млађих чиновника поправи. Београд 1873.

Тодор Поповић, Несрећни. Приповетка за оне, којима није историја. Београд 1874.

Јулије Верн, Пет недеља у балону. Путовање по Африци. Француски написао — Нови Сад 1875.

Нил Попов, Србија и Русија од кочине крајине до св. андрејске скупштине. Београд 1870.

Дамјан Павловић, Физика за мање гимназијске школе и за сваког пријатеља природних наука. Београд 1872

А. В. Грубе, Земљописне карактерне црте за више школе и за оне, који хоће да познаду свет. Српски од Светоз Ј. Здравковића. Београд 1873.

Драгашевић, Географија за средње школе. Београд 1871.

Ђ. Мишковић, Математична и физична географија за средње школе из више немач. ауктора. Београд 1870.

Д. Иловајски, Историја света. I. Стара историја. II. Средњи век. III. Нова историја. Превео Д. Дукић. Београд 1872.

Историја цркве старозаветне и новозаветне за средње школе. Београд 1874.

Др. Фрања Мочник, Рачуница за ниже разреде средњих школа. Београд 1874.

Владимир Вујић, Теорија прозе, осветљена примерима за ученике виших школа. Београд 1864.

М. Ђ. Милићевић, Историја педагогије. Београд 1871.

Др., Кронографија. Београд 1874.

Ђ. Малетић, Теорија појезије. По најновијим писцима. Београд 1868.

А. Васиљевић, Психологија као наука удешена за школску потребу. Београд 1870.

Стеван Ковачевић, Ружица од Єлограда. В. Бечкерек 1864.

Михаил Петковић, Мерење висина са особитим погледом на нивелисање у свези са обележавањем кривина. Београд 1868.

Др. Димитрије Матић, Историја филозофије по дру А. Швеглеру из радио — Други део. Београд 1865.

Хуго Масак, Упутство у настави цртања. I. ручна књига. Будим 1871

Др. Макдуф, Приче о Витлејему, с енглеског превела Елодија А. Мијатовићка. Београд 1874.

М. Миловук, Школа нотног певања за млађе разреде средњих школа. Београд 1874.

П. П. Њ. Горскій віенацъ, историческо событіе при свршетку XVII вієка. III издање. Београд 1867.

Biblioteka pisarzy polskich. Tom. 71. 72.

Feliks Wrotnovski, Historja powstania w 1831 roku na Wolyniu, Podolu, Ukrainie, Zmudzi i Litwie. Tom. 1. Powstanie na Wolyniu, Podolu i Ukrainie. Tom. 2. Zbiór pamiętników o powstaniu Litwy. Lipsk 1875.

Paul Heyse, Novellenschatz des Auslandes. 14. Band München.

Dr. A. Petermann, Mittheilungen aus Justus Perthes geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesammtgebiete der Geographie 21. Band. IX. Gotha 1875.

Dr. A. Petermann — — Ergänzungsheft. N-ro 43. Gotha 1875.

Владан Ђорђевић, Отаџбина. Свеска за октобар 1875. Година I Књига 3. Свеска 10. Београд 1875.

L. Preller, Griechische Mythologie. II. Band. 3. Auflage Berlin 1875

Dr. Fr. G. Celestin, Rusland seit Aufhebung der Leibeigenschaft. Laibach 1875.

А. И Герцена, Сочиненія. Томъ I. Genève-Bal-Lyon 1875.

Dr. G. E. Erdmann, Ernste Spiele. Vortraege. Berlin 1875.

Emilio Castelar, Erinnerungen an Italien. Leipzig 1876.

Aus den Memoiren eines russ. Dekabristen. Leipzig 1874.

Charles Kendall Adam, Demokratie und Monarchie in Frankreich Stuttgart 1875.

John William Draper, Geschichte der Conflicte zwischen Religion und Wissenschaft (Internationale wissenschaftliche Bibliothek. XIII. Band.) Leipzig 1875.

Gustav Rümelin, Shakespearestudien. Stuttgart 1874.

V. F. Carl Schmeidler, Geschichte des osmanischen Reiches im letzten Jahrzent. Leipzig 1875.

Dr. Roderich Benedix, Die Shakespearomanie. Zur Abwehr. Stuttgart 1873.

Heinrich Nitschmann, Der polnische Parnass. Leipzig 1875.

Fritz Schultze, Kant und Darwin. Jena 1875

Wilhelm Müller, Politische Geschichte der Gegenwart. VIII. Das Jahr 1874 Berlin 1875.

Dr. Ludwig Büchner, Physiologische Bilder. 2. Band. Leipzig 1875.

Bestuschew Rjumin, Geschichte Russlands. I. B 2. Lief. Mitau 1874.

Dr. R. Foss, Mittheilungen aus der historischen Litteratur herausgegeben von der hist. Gesellschaft in Berlin III. Jahrgang. 3. Heft Berlin 1875

Moritz Carriere, Die Kunst im Zusammenhang der Culturentwickelung und die Ideale der Menschheit. V. Band. Das Weltalter des Geistes im Aufgange. Leipzig 1874

F. Kanitz, Donau-Bulgarien und der Balkan. I. Band Leipzig 1875.

Eduard Reich, Studien über die Frauen. Jena 1875.

Max Waldstein, Theatergeschichten. Wien, Pest, Leipzig 1876

Franz Miklosich, Vergleichende Grammatik der slavischen Sprache II. Band. Stammbildungslehre. Wien 1875.

72. Како се приближује крај години, то се према одобреном буџету одређује, да се држе ове новине и часописи: Revue des deux mondes, Unsere Zeit, Illustrirte Zeitung, Litterarisches Zentralblatt, Magazin für die Litteratur des Auslandes, Reform, Pesti napló, Застава, Јавор, Глас Црногорца, Србадија, Отаџбина, Bunjevačke novine, Subotički Glasnik, Vienac, Млада Србадија, Глас Народа, — из фонда матичиног, а „Budapesti Közlöny“ из фонда текелијиног. Новине, које излазе у страним земљама, да се наруче путем друштвеног књижара К О. Столпа у Будим-Пешти, који се има позвати, да их поштом шаље, и да о њима после посебан рачун ради исплате поднесе

73. Секретар друштвени напомиње, да би још у течају ове године требало да се састане књижевно одељење у смислу устава. — За састанак књижевног одељења одређује се 15. (27.) дек. о. г. у 4 сата после подне.

КЊИЖЕВНИ ОДСЕК 15. (27.) ДЕКЕМБРА.

Присутни: Стеван Брановачки, председник, чланови: Филип Обркнежевић, Светозар Савковић, Стеван Поповић, др Илија Вучетић, др. Милан Ђорђевић, др. Стеван Павловић, др. Лаза Костић, А. Сандић, Емил Чакра, Владан Арсенијевић, Панта Поповић и секретар А. Хаџић

49. Чита се одлука главне скупштине под бр. 36. о. г. којом се наређује, да се о редовној годишњој скупштини у августу 1876. прослави педесетогодишњица матичина и да се може на ту цел до 200 фор потрошити из фонда матичиног. Начин прославе и цео распоред да одреди књижевно одељење.

Погледом на одлуку књижевног одељења под бр. 45 о. г. по којој је ради тога већ изабран одбор, узима се на знање

50 Чита се одлука главне скупштине под бр. 38. о. г. по којој су одобрене од књижевног одељења предложене награде из накиног фонда, као и начин расписа тих награда, и по којој је књижевно одељење овлашћено, да може награде и пре скупштине издавати за дела, за која пронађе да заслужују награде, а тако исто да може по вредности наградити и друга дела, која се пошљу „Матици“ мимо расписаних награда — Узима се на знање и управљање.

51. Чита се одлука главне скупштине под бр. 40 о. г којом се књижевно одељење упућује, да догодишњој главној скупштини поднесе нацрт и предлог о томе, на што да се употреби романовићева стипендија према на-

*

редби оснивачевој. — Упућује се књижевни одбор, да у томе погледу предлог зготови и књижевном га одељењу поднесе.

52. Чита се одлука главне скупштине под бр. 44. о. г., којом се упућује књижевно одељење, да до прве редовне главне скупштине поднесе мњење о томе, да ли је Текелији, по последњој вољи његовој, намера била, да се његове стипендије издају и техницима. До начелног решења тога питања пак не може се ни једном садашњем питомцу текелијином допустити, да слуша политехнику. — Одређује се чланови др. Стеван Павловић, др. Илија Вучетић и А. Хаџић, да целу ту ствар испитају, и да после поднесу књижевном одељењу образложен извештај о томе.

53. Према одлуци књижевног одељења под бр. 48. о. г., да се распише награда за чланак: „Живот и књижевна радња Лукијана Мушицког", — одређује се, да се у распису наведе, да је чланак намењен за „Летопис" и да ће се наградити по садржају и по вредности. Рок стечају траје до 1. (13.) августа 1876.

54. Књижевни одбор јавља, да су се накнадно позиву одазвали да говоре у свечаној седници књижевног одељења „Матице Српске" о св Сави ови чланови књижевног одељења: Емил Чакра „У спомен члана Божидара Петрановића", и др. Лаза Костић „У спомен члана Косте Трифковића." — Узима се на знање.

55. Књижевни одбор под бр. 70. о. г. јавља о књигама, које су у течају године 1875 књижници матичиној поклоњене од различитих друштава и појединаца. — Узима се на знање, и поклоњене књиге са именима приложника заједно да се штампају у „Летопису".

56. Исти одбор под бр. 71. о. г. јавља о књигама, које су за матичину књижницу набављене. — Узима се на знање.

57. Према ограниченом буџету на књижевне цели, после дужег саветовања, би решено, да се изда једна свеска „Летописа" за годину 1876. и да је секретар друштвени уреди.

III. Ванредна главна скупштина

5. (17.) априла.

У присуству г. Андрије Флата, великог жупана новосадског и владиног повереника за „Матицу Српску."

Председник: Стеван Брановачки.

Секретар: А. Хаџић.

Присутни чланови: Александар Калинић, свештеник из Паланке, Аксентије Јанковић, трговац из Ердевика, Петар Марковић, свештеник из Пироша, Петар Натошевић, трговац из Новога Сада, Миша Рогулић, адвокат из Вуковара, Александар Вукашиновић, правник из Вуковара, Александар Јовановић, адвокат, Стеван В. Поповић, школски референат, Лазар Кнежевић, бележник из Ст. Футога, Марко Поповић, трговац, Живан Косировић,

поседник, Др. Љубомир Радивојевић, Александар Којиновић, поседник, Никола Станисављевић, трговац, Петар Илић, капетан у миру, Максим Панић, прота из Жабља, Ђорђе Ф. Недељковић, трговац, Милош Папић, свештеник из Жабља, Лазар Рајин, капетан у миру, Светозар Савковић, професор, Марко Аксентијевић, трговац из Осека, Корнел Јовановић, књиговођа, Др. Јован Јовановић, Коста Радуловић, трговац, Јован Грујић, бележник конзисторијски, Данило Манојловић, благајник матичин, Васа Пушибрк, професор и директор гимназијски, Лука Јоцић, наднаручик у миру, Тоша Златић, поседник из Черевића, Петар Јовичић, гостионичар, Ђорђе Шевић, трговац, Ђорђе Гавански, поседник, Ђорђе Ракић, трговац, Јован Јовановић, сапунџија, Александар Вујић, варошки подбележник, Венијамин Стефановић, трговац, Павао Новић, адвокат, Стеван Владисављевић, варошки благајник, Ђ. Д. Стојковић, трговац, Петар Сарајлић, поседник из Жабља, Кансенко Јовановић, књижар из Панчева, Тоја Сланкаменац, економ, Петар Попадић, трговац, Стеван Керчевић, поседник, Др. Ђорђе Дера, професор, Јован Бошковић, уредник Летописа и библиотекар матичин, Влада Стратимировић, правник, Др. Младен Јојкић, варошки физик, Павао Кречаревић, професор из Карловаца, Живко Ђурић, занатлија, Марко Шилић, трговац, Велимир Бугарски, поседник, Јефта Тешић, трговац, Димитрије Савић, гостионичар, Др. Михаило Полит-Десанчић, адвокат, Др. Илија Вучетић, адвокат и главни фискал матичин, Јован Максимовић, парох из Черевића, Јован Стевановић, ћурчија, Бранко Берић, адвокат, Сава Петровић, актуар матичин, Др. Илија Огњановић, Радослав Симоновић, трговац из Шида, Андрија Николић, адвокат из Сенте, Др. Лаза Станојевић, Тома Зековић, општински актуар, Др. Јован Туроман, професор, Милан А Јовановић, професор, Др. Стеван Павловић, адвокат, Филип Оберкнежевић, професор, Сава Лакић трговац, Васа Брановачки, адвокат из Сенте, као изасланик општине сенћанске, Јован Малетић, трговац, Миша Максимовић, трговац, Илија Округић, жупник из Варадина, Глиша Барусковић, професор, Јован Чавић, трговац. Аца Петровић, правник из В. Бечкерека, као изасланик општине вел. бечкеречке, Александар Сандић, професор, Љубомир Стефановић трговац. Свега 80 скупштинара.

1. Председник, отварајући скупштину око 10 сахата пре подне, предлаже, да се по обичају изабере одбор од три члана, који ће оверити чланове матичине, који су се као такви скупштини пријавили.

Предлог се прима и у одбор за оверење бирају се чланови: Алексансандар Јовановић, Јован Бошковић и Данило Манојловић, а уједно се за време, док одбор свој посао не сврши, одгађа рад скупштински на четврт сахата.

2 Под бр. 1. изаслани одбор јавља, да сви у овом записнику наведени чланови, на броју њих 80, имају право гласа на овој скупштини, осим Васе Димитријевића, који није платио своју приспелу рату за чланство.

На основу овог извештаја проглашују се сви скупштини пријављени присутни чланови за оверене, осим Васе Димитријевића, коме се за ову скупштину не даје право, да може гласати.

3. Председник, проглашујући да скупштина може свој рад сада отпочети у смислу свога устава, поздравља скупштину овим говором:

Славна скупштино! Немили и неповољни догађаји, који се у последње време противу „Матице Српске“ појавише — принудили су управни одбор на то, да вас, поштована господо чланове, у данашњу седницу позове, како би у кобним садањим за књижевни овај српски завод околностима, при решавању на дневни ред стављених предмета пристојним но и достојанственим начином посаветовали се и таква решења донели, која ће се моћи пред сваким безпристрасним и правдољубивим Србином, па и код земаљских власти, за оправдана и основана сматрати, и о којима ће и присутни велики жупан, као владин повереник, извршитељ надзорног права у овој прилици, — повољну за наш поступак сведочбу и извешће високој влади поднети моћи, као и о томе: да ово књижевно друштво „Матица Српска.“ као што до сада у смислу својих записника тако и сада у земаљску политику и поједине политичне партаје нити се мешала, нити меша, но се увек у границама свога, на темељу својих чрез највишу власт потврђених правила (statuta) лежећег делокруга придржавала, — и као таково морално тело како у издавању свога Летописа названога органа и награђивању књижевних дела, тако и са управом поверених јој фондова, и избором питомаца народу свом користити и код њега просвету ширећи целом општем нашем отачаству служити, и овога напредак потпомагати, нaштило се и нашти.

Славна скупштино! Мени је мило и драго, да сте се ви, поштована господо присутни матични чланови, у тако лепом броју позиву управног одбора одазвали и у данашњу седницу дошли; већ и самим присуством вашим посведочавате, да вам благостање и обезбеђење овога за овострани народ српски спасителног завода у истини на срцу лежи. — Ја вас дакле са добродошлицом радостан свесрдно поздрављам, и хоћу вас по могућству у кратко известити о томе: шта се с „Матицом Србском“ догађа, и о чему нам у овој ванредној седници већати предстоји.

Бивши матични касир г. Петар Нинковић, писменом изјавом управном одбору при крају прошасте године на знање достави, да он на званију касирства захваљује, а као побуде тог свог поступка навео је био уједно и неред, који је он при руковању матичног фонда, па и других њојзи поверених фондова приметио, па не само то, него и то, да се у истим фондовима чрез њега наведени случајеви проневерства налазе, — због чега бајаги он дуже чиноде́јствовати не може. Па, као да се и пред светом на неки начин у обзиру тога чина свог извини, и као да он то из љубави према напретку матичном чини — побринуо се и за то, да се ти отступања из званија горе наведени мотиви уњастопце путем јавних журнала свету на видик изнесу. У колико је он то и тако чинити право имао, или није, па и себе самог и друге матичне чиновнике у таком облику на јавност изнети — одмах се за тим могло увидети и пресудити из извештја једног пододбора, који је на ту сврху (т. ј. да извиди те унитне ствари) чрез управни одбор изаслан био, — а то известије гласи: да има истина нереда и недостатака у вођењу главних књига разних фондова због тога, што од дужег времена нису из дотичних журнала уплате редовно у те књиге увођене, као и то, да неисплаћене камате нису у евиденцији држане биле, па тако ни

упитне главне књиге, као што је то чинити требало, са крајем сваке године закључене биле нису: али напротив каже се и то, да у случајевима чрез Нинковића у његовој изјави наведеним а никаква проневерења нема, јер ти случајеви — у колико су још у питању — не могу се за каква матичиних чиновника проневерења сматрати; но правије само за такове предмете, који се из ближе дотичних странака и дужника између себе тичу, и који су у течају, да се разчисте. Г. Нинковић је дакле, бар по моме немеродавном мњењу, доста несмислено, да не рекнем злоковарно поступао, непазећи на она сљедства, која је тим проузроковао, јер пред свет противу једног моралног тела такове тужбе износити, какве не постоје — није поштено; а у колико постоје неки нереди и недостатци, ти се већином њему самом приписати имају у кривицу као бившем за 1½ године дана матичином касиру, јер те недостатке испунити његова је била дужност, тим више, што је на гу сврху и помоћ му у своје време била придодана коју употребио био није ни онда, кад је на то чрез управни одбор и опомињан бивао, но се у невреме, кад му је највише радити требало, уклонио, и његове пренебрегнуте послове својим насљедницима у тал оставио.

Доста је тога, да је ипак његова упитна оптужба код местног окружног суда и код земаљских високих власти, министарства богочасти и код вис. министарства унутр. послова толики уплив учинити кадра била и у неку руку садјејствовала на то, да је окружни местни суд на основу те кобне оптужбе против „Матице Србске“ кривичну истрагу наредио, главне књиге и списе, које се односе на фондове: Текелијин, Павла Јовановића и Петра Костића узаптио, и код себе до прошастих дана држао био. Чему није помогло ни против таког насилног поступка код истог суда уложени приговор, ни призив на слав. апелациони суд, па ни тужбена представка на вис. министарство правде, која последња ових дана нам је повраћена, с додатком, да се оно, као управљајући орган, у судске ствари не може мешати и да је апелацијони суд у том погледу своје решење већ донео, но које до данас „Матици“ достављено није.

Даље вис. министарство просвете одмах за тим наредбом од 5. јануара о. год. бр. 398. било је управном одбору наложило, да овај има припреме чинити на то: да се из — у негој наредби наведених побуда (мотива) „Матица Србска“ натраг у Пешту пресели.

По што је висока ова наредба изишла, без да је управљајући одбор у обзиру том, у ком се матичина радња и поступак у сумњу доводи пређе саслушан био; и пошто је иста наредба, — бар у погледу места свога пребивања и права себи то место опредељивати, — изишла супрот матичиних штатута, по што даље и наведени мотиви за пресељење „Матице Српске“ у Пешту невиде се основаним и на ту цел меродавним бити, — то сам ја, као председник, слободан био представком од 8. (20). јан 1875. бр. 1 вис. министарство просвете известити, да управни одбор матичин није овлашћен такове мере и кораке предузимати како би се Матица у Пешту преселила, него је у смислу постојећих друштвених правила наредио изванредну скупштину, која ће у том питању своје чинити; а да не би може бити пре по-

менута Никковића оптужба за извршење предхваљене министеријалне наредбе као повод и основ служила, саопштено је у тој представци и пододбора више поменуто известије, и уједно је, у колико се год дало, доказивано: да су побуде те наредбе погрешне, и да „Србска Матица" у Пешти, из наведених у представци узрока ни опстати, ни свој задатак вршити не би могла. На ту представку до сад нема одзива.

На против још је прошасте године, другом једном наредбом од 23. маја 1874 бр. 10.407. чрез високо министарство просвете управљајућем одбору Матице наложено било: да се текелина библиотека о матичином трошку има у Пешту натраг преселити дати, а трошкове, којима се тамо пренела, истом фонду накнадити, — што је било већ главној скупштини прошасте године с тим до знања доставлено, да је управни одбор у својој представци од 13. (25.) августа 1875. бр. 323. У. О. у погледу тога предмета навео своје примедбе као побуде, чега ради је та библиотека амо пренесена, као и ту околност, да су за пештанске штипендисте нужне књиге у Пешти код текелијанума остављене, — но ова представка није уважена, него се другом наредбом од 15. фебр. т. г бр. 3709 управном одбору „Матице" ово на ново и по други пут налаже, да се поменута библиотека има најдаље до 1. јула о. г. о матичном трошку у Пешту пренети дати, а пређашњи преноса трошкови фонду текелијином подмирити.

Даље имам саопштити славној скупштини и то, да вис. министарство унутр. послова вис. наредбом од 16. јануара т. г. бр. 192. пресвотлог госп. присутног новосадског великог жупана за свог поверсника наименовало, и послало вршења ради права надзорног, што је његова пресветлост управном одбору изјаснила била, да је само у погледу матичног фонда и стања на делање оспособљен; — али је на скоро за тим својим дописом од 11. марта т. г. бр. 73. на основу вис мин. наредбе 18 фебр. т. г. бр. 606. — изјавила и то: да му је власт и на развиђење свију при администрацији налазећих се фондова рачуна распрострта, ком је на ту сврху у помоћ један министеријални рачуноводитељ г. Гашпар Сел придодан, који се од више недеља дана овде у матичном конаку тим пословима занима, и којима је од стране управног одбора на услугу матичин тајник г. А. Хаџић опредељен.

Славна скупштино! Сваки ће увидити, да су се у оваким околностима у којима се „Србска Матица" сада налази, послови јако нагомилали и умножили. Кад се у поглед узме и то: да су тек прошле године натраг послани на једанпут више годишњи рачуни текелијног фонда и јовановићевог чрез вис. министарство просвете поред многостручних тамошњег рачуноводства примедаба, на које се од управног одбора односно бивших рачуноводитеља, између којих су једни већ умрли, други опет за ово време одовуд иселили, — захтевају у опредељеним роковима, за таки посао доста кратким, разјаснење односно допуне, то ће сваки лако појати и допустити, да за обављање тих послова много више него у редовном стању снаге се захтева, па за то се и управни одбор пре свега постарао, да у место бившег касира, који је у течају свога чиnодејствовања делом посведочно, да није био за тај посао дорастао, на његово место г. Данила Манојловића бившег при

каси контролора привремено постави, а у погледу контролора, по што је у последњој матичиној скупштини већ управни одбор на то упућен био да предлог спреми, да се заведе право књиговодство, т. ј. прибави на ту цел увечбани књиговођа, кога ће дужност бити не само касира у примању и издавању новца контролисати, но још и главне књиге о разним фондовима тачно водити, као и дотичне о фондовима рачуне, тако, да се како стање целокупне касе тако и појединих фондова сваки дан, и у свако доба прегледати може — у чему досад при каси највећа оскудица указивала се; то је управни одбор већ ову прилику на то употребио, и у надежди, да ће му се поступак тај и чрез главну скупштину у своје време одобрити, у место досадањег контролора при каси привремено изабрао и поставио књиговођу у лицу г. Арона Поповића, и смем рећи, да је управљајући одбор у том избору срећан био таког књиговођу добити, који је и за ово неколико месеца дана делом показао и посведочио, да је како у погледу своје стручне способности, тако и марљиве тачне радње потпуно достојан овог звација, и пружа нам сигурну надежду, да ће скорим занемарено књиговодство у добар ред довести; само је, господо, у овом погледу та невоља, што се он једном већ изјаснио, да поред плате од 600 фор. не може на крај излазити, и што с платом од 600 фор. тешко је, да не рекнем, немогуће, способног и вештог књиговођу наћи, особито који би на дуже време у том виду послужио; а без тога уредна и добра администрација разних фондова, а још мање прегледање и контролисање од стране одбора, скоро је не можна. За то ће потребно бити још овом приликом и у овом погледу посаветовати се, па у том обзиру, ма и привремено, т. ј. до редовне главне скупштине, управном одбору за упутство служећу одлуку донети.

Имам на послетку славној скупштини и то наговестити, да је заслужни наш уредник Летописа и библиотекар г. Јован Бошковић на матичиној служби захвалио, и да је намеран за који дан прећи у Београд, да у кнежевини Србији код тамошње владе добивено звање библиотекара наступи. Мени је одиста жао, а без сумње и вама, господо, што се тим лишавамо једног изредног у књижевном раду врлог и заслужног мужа, али ћемо се ипак радовати и радујемо се његовом тамошњем напретку, у нади, да он не ће ни тамо на овострану „Матицу Српску“ заборавити и да је не ће без свога саучесног књижевног даљег рада и помоћи оставити; за то имам, поред уважења и признања његових заслуга, желити му срећу и напредак!

Па сад да пређемо на само дело, и на ту цел отварам скупштину.

На дневном су пак реду:

1. Већање о више хваљеној министарској наредби о пресељењу „Матице“ у Пешту.

2. Већање о преносу текелијине библиотеке у текелијанум пештански, и накнади трошкова.

3. Наредбу привремену донети у погледу захтеване повишице плате књиговођи.

4. Да се у погледу тестамента Катарине Јовановићке, којим легате наређује за „Матицу Српску,“ девојачку школу, српско нар. позориште, и

један фонд препарандијски, но против кога законита њезина деца протестуј и хоће процесом своје законито наслеђије да траже, — на предлог упр. од бора закључак донесе.

Скупштина је знацима живог допадања пратила цео говор председ ников а на завршетку поздравила је свога председника бурним усклицима „Живио!“

На позив председников прочита секретар друштвени најпре на ма ђарском језику, а после у српском преводу на „Матицу Српску“ управљену наредбу преузвишеног госп. кр. уг. министра просвете и црквених послова Аугуста Трефора овог садржаја:

Премештај „Матице Српске“ из Пеште у Нови Сад одобрило је Њег цар. и кр. апостолско Величанство највишом одлуком својом од 6. јула 186 из тог узрока, што ће „Матица Српска“ као књижевно друштво, по представци своје главне скупштине, у Новоме Саду, као у средишту становништва српскога језика, већу радњу моћи развити него у Пешти.

Против премештаја „Матице Српске“ као руковатељке и управе текелине, јовановићеве и костићеве стипендијске закладе већ су се приликом расправљања о премештају породиле озбиљне сумње, и општинство пештанске вароши изјавило је поновице, да не може препоручити тај премештај јер би „Матица“, којој је по тестаменту руковање текелијне закладе поверено, погледом на то, да је по тестаменту седиште текелијином заводу у Пешти, том задатку свом или никако, или веома тешко могла одговорити.

Премештај „Матице Српске“ у Нови Сад и њен рад за ових десет година потпуно је оправдао сумње, које су се породиле у погледу руковања с текелијним заводом, а с друге стране нису у књижевном погледу испуњене оне наде, које су са тим премештајем скопчане биле.

Текелијн завод наиме никако не одговара оним захтевима, који би се по наредби оснивачевој и по снази фонда од њега потраживати могли, на друштвене управне трошкове троши се много већи део прихода текелијне закладе, него што то интерес саме закладе допушта, и да влада није у своје време пазила, то би „Матица“, као што је већ била почела, дала текелијном заводу онај правац, који не би одговарао цели саме закладе.

„Матица Српска“ као књижевно друштво удаљена од већих научних помоћних средстава, као што су библиотеке и научне уметничке збирке, а по својој удаљености од светске пијаце и по својим слабим изворима препречена још и да јефтино набавља производе светске и мађарске књижевности, морала се по нужди у уском и ограниченом кругу кретати и једнострану радњу развити, па је тако и цео резултат те радње само такав могао бити.

С друге стране „Матицом“ је почела управљати књижевно неизображена светина, која не може да појми књижевне захтеве, па је тако „Матица“ често потиснута била да ради у правцу, који није био у свези са књижевношћу, или је бар тиме непрекидно сумњичена била; поред тога не са свим правилно руковање с повереним добрима дало је повода многим потворама и сумњичењима: по свему томе само се од себе рађа питање, да

ли није главни узрок свима тим невољама у томе, што је седиште „Матице Српске“ у Новоме Саду, у таквом месту, које даје прилике, те могу превлађивати таки утицаји, који се не слажу с друштвеним целима.

Ја сам потпуно уверен, да се премештај „Матице Српске“ као књижевнога друштва у престоницу само желити може, а да је њен премештај као управе текелијног завода и неопходно потребан.

На основу свега тога наређујем, да се књижевно друштво „Матица Српска“ на ново у Будим-Пешту премести, и позивам друштво, да ради тога одмах учини што је нужно.

За тим прочита секретар друштвени представку, коју је председник друштвени под 8. (20) јануаром о. г. послао на ову високу министарску наредбу, овог садржаја:

Ваша Преузвишеност изволела је наредбом својом од 5. јануара ове године број 398. одредити, да се „Матица Српска“ из Новога Сада на ново у Будим-Пешту премести и да се ради тога одмах учине нужна наређења. У вршењу тога налога управни одбор матичин сазвао је за 24. фебруар (8. марат) ове године ванредну главну скупштину, која је, у смислу устава од највишег места потврђеног, као законито представништво целога друштва једино позвана, да у том погледу нужне наредбе учини. Али и међу тим, видећи, да је Ваша Преузвишеност наредбу своју издала или што је рђаво извештена, или што је којекаквим неоснованим опадањима и сувише пажње поклонила, — за дужност своју сматрам као председник „Матице Српске“ ради обавештаја учинити неке примедбе, које ће, надам се од правдољубивости Ваше Преузвишености, наћи благонаклоног саслушања.

Питање о пресељењу „Матице Српске“ у Нови Сад породило се 1851. г. Матичини пештански чланови, видећи, да им се број све то већма умаљује, да „Матица“ губи све то већма свој књижевни значај и да је у самој ствари постала простом администрацијом управи јој поверених фондова, — закључе у седници од 21. августа 1851. из свог рођеног побуђења једногласно: да се „Матица“ пресели у Нови Сад, као у место најудесније за њен успешан рад. То исто закључи „Матица“ и по други пут у својој главној скупштини од 9. августа 1853., па на послетку и по трећи пут у својој главној скупштини од 23. маја 1862., видећи, да у Пешти нема ни за одбор довољан број чланова. На ову трећу одлуку изда Његово царско и краљевско апостолско Величанство 6. јула 1863. највише решење, којим се одобрава нови устав матичин, као и то, да може своје седиште преместити из Пеште у Нови Сад. На основу овог највишег решења, а у смислу одлуке главне скупштине од 2. септембра 1863., преселила се „Матица“ у Нови Сад, и ту је држала своју главну конститутивну скупштину 30. априла 1864., па је рад свој по свом новом уставу отпочела у корист просвете српске. Из целога течаја рада о премештају види се дакле, да је оскудица у књижевним радницима у Пешти, и потреба, да се постизава она цел, ради које је „Матица“ и основана, изазвала сеобу у Нови Сад, а да је од времена те сеобе на пољу просвете много више рађено него пре, могао се уверити сваки, који је год пратио књижевну радњу матичину од њене сеобе амо. Та радња

*

стекла је признања не само у немачкој, француској него и у самој мађарској књижевности. Саставци, који су у друштвеним „Летописима“ од чланова књижевног одељења матичиног штампани, могу се мерити ма с којим саставцима те врсте у повременим листовима других већих и напреднијих народа. Осим тога рада издала је „Матица“ 20 свезака књига поучног и забавног садржаја, а има за штампу спремљено десетину различитих дела, која само за то не могу да угледају света, што то не допушта буџет. По свему томе нека ми не замери Ваша Преузвишеност што морам рећи, да не стоји да „Матица“ не развија у Новоме Саду онакав књижевни рад, као што се од њене сеобе очекивало, него, шта више, да према својим силама лепо напредује, и да ће у том погледу и боље бити, док мало више ојача материјалном снагом.

У том књижевном раду знатно је потпомаже и то, што у самом Новоме Саду има 26 чланова књижевног одељења, а у Будим-Пешти готово ни једног. Кад би Ваша Преузвишеност изволела набавити нужне информације од јавне критике, уверила би се, да је премештај „Матице Српске“ у Нови Сад посве оправдан резултатом њеног књижевног рада. Преселити сада дакле „Матицу“ у Будим-Пешту, где нема српских књижевника, значило би осудити „Матицу“ да буде без састанка књижевног одбора и скупова књижевног одсека, дакле без правог унутрашњег књижевног рада, па је упутити, да живи од милости својих спољашњих чланова, чији рад опет не би имао ко у Будим-Пешти да прегледи и критички оцењује, речју, то би значило уништити сав књижевни рад јединога српскога књижевнога друштва за ширење просвете међу Србима у Угарској, а то тек не ће хтети Ваша Преузвишеност, која је поглавито позвана, да унапређује просвету међу држављанима наше домовине.

Неумрли добротвор Сава Текелија, по својој последњој вољи, оставио је управу свог завода „Матици“, али нигде није изјавио, као што не би имао ни права изјавити, да „Матица“, којој је он за живота свога председник био, мора за то у Пешти становати. И за време његова живота, а и после, „Матица“ није никад управљала непосредно текелијиним заводом, него је увек имала надзорника, који је ту дужност вршио. Не мења дакле ништа ствар била „Матица“ у Пешти или на другом ком месту, јер она и тако управља текелијиним заводом путем надзорништва у Пешти. Том надзорништву је сада председник г. Паво Којић, пређашњи председник матичин у Пешти, а чланови су му: г. Емил Манојловић, септемвир, г. Александар Стојачковић, саветник у угарском краљевском министарству унутрашњих послова и др. Константин Пејичић, надзорник, који своје дужности савесно врше, по упутству за њих изданом.

На приговор да се „Матица“ почела удаљавати од намере текелијине у погледу издавања стипендија, част ми је понизно приметити, да ту „Матица“ нема никакве кривице, ако се у опште може о каквој кривици говорити, јер је она само на позив и по наредби пређашњег кр. угарског намесничког већа почела издавати ручне стипендије, а и касније је увек то чинила са знањем и одобрењем високог министарства. Кривице би могло

бити само у том случају, да је „Матица“ поступала самовласно По моме не мередавном мњењу, мислим, у осталом, да по државу отуда није било никакве штете, што су за једно шест година дана неколико младих људи као доктори медицине изашли из бечког, место из пештанског университета, кад је до скора већина мађарских ђака у Бечу, а не у Пешти слушала медицину, и кад и сама висока влада своје питомце шаље по потреби на стране университете.

Да „Матица“ савесно рукује са повереним јој закладама, доказује стање фондова, који се множе од године до године. Тако н. пр. износио је текелијин фонд при свршетку 1863., дакле пре сеобе, свега 172.433 фор. 35 нов., а по рачуну за 1873. износи 218.051 фор. 95$^1/_3$ нов., дакле се умножио за 10 година са 45.618 фор. 60 нов

Поједине неуредности уклониле су се одмах, чим им се у траг ушло, а одсад је и то немогуће, јер је за књиговођу и контролора намештен стручан човек, г. Арон Поповић, досадањи књиговођа бачке и бодрошке штедионице. У осталом збивају се злоупотребе појединих чиновника и онде, где их сама влада намешта и контролише, као што се то, на пример, десило са школском депутацијом у Будим-Пешти, где је из православних српских фондова пре 1848 и од 1851. до 1853. од владе наименованих касира Недокланског и Захарића проневерено преко 100.000 фор. Посебице на вику, коју је дигла оставка благајника г. Петра Нинковића, поднеће управни одбор високом министарству опширан извештај, који ће показати, да ту нема никакве проневере, него да је то било подметање јамачно са неком мени непознатом тенденцијом, јер је истрага показала, да се већина погрешака може уписати у кривицу неспособности благајника г. Петра Нинковића, или некој његовој скривеној рђавој намери.

На приговор Ваше Преузвишености да „Матица“ троши за своје административне потребе већи део из текелијиних прихода, част ми је приметити, да су административни трошкови разрезани на све фондове, којима „Матица“ управља саразмерно, по пропорцији капитала. То захтева интерес појединих фондова, јер да сваки има своју особиту администрацију, издаци административни били би далеко већи, а нарочито за текелијин фонд, који би у том случају сам за своју администрацију потребовао готово толико чиновника, колико их сада има за све фондове Против овако разрезаних издатака није имао приговора ни сам Текелија, који је у својој последњој вољи наредио, да у његовој кући у Пешти уживају бесплатан стан и „Матица“ и њезини званичници. И кад је „Матица“ била у Пешти, сносио је текелијин фонд те исте административне трошкове. Па и сама висока влада, којој су рачуни поднашани, није до сада чинила никаква приговора против тих издатака.

Што се тиче приговора, да текелијин завод не одговара захтевима оснивачевим ни по намери, ни по снази фонда, част ми је приметити, да је исто мњење од више година овамо заступала и „Матица“. У тој цели предложила је иницијативом српског народног сабора од год. 1865. високом министарству, да се заклада текелијина преобрати у ручне стипендије. Мотиви

су томе били: најпре, што последња воља оснивачева, да се у пештанском заводу оснује „Алумнеум", није никад извршена, него се остало само при заједничком становању питомаца и давању ручних стипендија; даље: кад би се продале текелијне куће у Пешти и остали реалитети његови, што имају вредност од 170 000 фор., па кад би се та свота придодала садањем фонду од 218.051 фор. то би цео фонд изнео 388.051 фор. а ова свота, дајући годишњу камату од 27.000 ф., могла би се употребити место на 18 по 300 ф. на 50 стипендија по 500 фор. годишње; на послетку: неоспорно је намера оснивачева била та, да благодети његове закладе уживају ученици укупног народа српског, што живи у Угарској, што је тада и могуће било, по што је предавни језик на университету пештанском био латински; данас су од те благодети искључени ученици из тројне краљевине, не имајући из маџарског језика довољно спреме за пештански университет. Из овога може Ваша Преузвишеност увидети, да би овако преиначени текелијин завод далеко веће користи могао имати по нашу отачаствену просвету, као што је то и била главна жеља осничачева.

У наредби својој изволела је Ваша Преузвишеност и то навести, да је „Матица" у Новоме Саду „изложена утицају књижевно неизображене масе и да се тај утицај употребљава против цели друштвене." Част ми је на то примстити, да по чланку 6. устава матичног постоји у „Матици" особено „књижевно одељење" за обављање чисто књижевних послова. То је одељење у своме кругу посве самостално и његови су чланови припознати књижевници, од којих су неки чланови и других учених и књижевних друштава, и као такви у стању су радом и саветом потпомоћи цветање друштва. Овако састављено књижевно одељење не може бити под штетним утицајем књижевно неизображене светине, јер по самом уставу ова је искључена од сваког утицаја на књижеван рад. И у бирању питомаца ради књижевно одељење посве самостално у смислу устава, јер у скупштини могу бити бирани за питомце различитих управи матичној поверених заклада само они, које књижевно одељење предложи као најспособније за стипендисте. И тако и у овом погледу не може бити говора о штетном спољном утицају. Осим тога, висока влада није до сада никад учинила ни на један закључак каква год приговора, нити су од политичне власти у друштвене седнице изаслани комесари приговорили ком закључку, нити је извршење каквог закључка до сад забрањено било, а још мање је друштво ово позвано било на одговор ради својих закључака, нити је до сад икад опоменуто било, да ради против цели друштвене Ако Ваша Преузвишеност све ове наводе удостоји своје пажње и расуђења, то ће увидети, да се само неоснованим опадањима може приписати предпоставка, да је „Матица" присиљена била ићи правцем, који није у свези са књижевношћу, или да је било и таквих утицаја, који се нису слагали са цели друштвеном.

Док је „Матица" била у Пешти, и то од године 1826 до 1864., имала је за пуних 38 година свега 203 члана у целоме српству; а од кад је у Новоме Саду умножио се број чланова њезиних до 600, и то само за 10 година. У Будим-Пешти имала је она само 6—8 чланова, и ови беху за време

становања њезина и одборници и скупштинари и оценитељи књижевнога рада, и ако нису били књижевници. У самом Новом Саду на против има она 126 чланова, и само је ту могуће за управу њезину саставити управни одбор од 18 и књижевни одбор од 8 чланова, и књижевно одељење од 58 чланова. Нека дакле изволи Ваша Преузвишеност оценити, има ли у нашој домовини, осим Новога Сада, и једно друго које место, где би књижеван и административан рад матичин могао наћи више заступника, а само друштво више чланова.

Осим тога, по моме скромном мњењу, најбољи је доказ поверења у народу према „Матици" тај, што су јој, од како се преселила, поверени на управу ови фондови: заклада Илије Коларца за подизање правне академије; фонд за подизање споменика Вуку Ст. Караџићу; фонд Хаџи-Ристића на издавање књига за народ; стипендијске закладе: Петра Костића, Гавре Романовића, Петра Класановића и Катарине Д. Јовановићке, од којих су неке већ у живот ступиле, а неке се сад расправљају.

На послетку примедба Ваше Преузвишености, да је „Матица" зарад своје удаљености од средишта светске науке и уметности једнострано развијала свој књижеван рад, побуђује ме, да од своје стране на ту примедбу с дужним поштовањем ово приметим. „Матица Српска", будући по својој природи позвана, да диже књижевност, може своју цел постићи само посредним потпомагањем књижевника. Како је већина тих књижевника у Новоме Саду, то им мора бити на руци с научним материјалом, који они сами не могу себи да набаве. Са премештајем својим у Пешту не би она могла преместити и књижевнике, и ови, без научних извора, не би могли потпомагати „Матицу" у њеном књижевном раду, те за мало, место привидно једнострапог не би било никаквог рада. Да би се то уклонило, премештена е у Нови Сад и текелијина библиотека, с изузетком ручне библиотеке за питомце његове, ступило се у свезу са мађарском ученом академијом, кишфалудијевим друштвом и са многим другим ученим и књижевним друштвима у Аустро-Угарској и ван ње. У осталом досад се још нису приметиле никакве тегобе због удаљености „Матице" од светске пијаце, јер ова добија из престонице све производе књижевне путем свога књижара.

Ваша Преузвишеност нека ми опрости, што сам се, одговарајући својој дужности као председник „Матице Српске", усудио навести ово зарад обавештаја према разлозима, на којима се оснива ваша висока наредба. Из наведенога нека изволи Ваша Преузвишеност оценити, у колико се та наредба може довести у склад са друштвеним уставом, дакле са законом, и колико је премештај овог књижевног друштва целисходан државним интересима и користан овом једином књижевном заводу српском у нашој домовини.

Нека изволи дакле Ваша Преузвишеност набавити себи на фактичним одношајима основано уверење, па ће се осведочити, да је све тако, као што сам слободан био навести, а у колико је висока наредба, па још у овај мах, и политички пробитачна, то остављам државничкој увиђавности Ваше Преузвишености на расуђење.

После прочитане председникове представке на министарску наредбу

устане члан Ст. В. Поповић, да каже од прилике ово: Славна скупштино Саслушасмо с поштовањем наредбу преузвишеног г. министра просвете од 5. јан. о. г. којом наређује, да друштво ово спрема све, што је потребно за своју сеобу у Будим-Пешту. Част нам је било чути и представку нашега заслужнога председника, којом је одговорио на побуде и разлоге министарске наредбе, доказујући, да они не одговарају фактичном стању саме ствари и овога друштва, нити су оправдани у погледу цели и смера овога друштва. Ја мислим, да ћу тумачити мишљење свију чланова овога друштва ако рекнем, да ми, као главна скупштина, као орган, који је позван да заступа ово друштво, потпуно делимо мишљење и разлоге нашега председника, које је он у својој представци г. министру изјавио. У погледу положаја ове ванредно сазване главне скупштине друштва према министарској наредби, држим, да ћемо стати на најтврђе, јер најкоректније становиште, ако се уздржимо нашег Њег. Величаством потврђеног устава. Ова министарска наредба била би, по моме схватању, промена устава нашега, на име чланка 24, по ком је седиште „Матице Српске“ у Новом Саду, да и не помињем, да би мењала и цео организам овога друштва, ако би се извела, а на промену устава позвана је једино по пропису чл 36. редовна годишња главна скупштина, која по пропису чл. 18. бива сваке године у месецу августу. Према томе није, нити може ова ванредна главна скупштина по уставу позвана бити да мења устав. Али све да би и била, држим, да је сваки уверен, да би извршење министарске наредбе било толико, колико премештање дрвета на земљиште, где управо нема за њ земљишта да расте и да се развија; премештање „Матице Српске“ било би толико, колико да престане цел и рад, на које је ово друштво позвано, а то тек не може бити интенција његове Преузвишености г. министра просвете. За то предлажем: да се ова главна скупштина матичина, прихваћајући и одобравајући све у представци председничкој наведене разлоге, обрати г. министру с образложеном представком, да би изволео одустати од своје наредбе. Предлажући то, држим, да смо дужни изрећи и нашем врлом г. председнику пуну захвалу на ревности, којом је интерес, част и достојанство овога друштва заступао. Представку предлажем да зготови управни одбор.

Члан др. Младен Јојкић: Уз мотивацију, коју је предговорник у свом говору извео, имао бих само једно да приметим на побуду његове Преузвишености г. министра. Министар каже, да непозвана светина утиче и даје правац матичином раду. Пресветли г. владин повереник има ево у овој скупштини прилике да се најбоље и својим очима увери, да то не стоји. Ова скупштина сведочи, да на њу нема уплива никаква светина. Чланови овога друштва све су по избор одлични и одабрани чланови нашега народа и већају и раде према цели друштвеној строго по уставу самога друштва. Ја обраћам пажњу пресветлог владиног повереника на ово, и надам се, да ће он то извести у своме извештају, — а желим, да се у представци на то нарочито рефлектује.

Главна скупштина честим и живим знацима допадања и одобравања саслушавши председникову представку на високу министарску наредбу и у-

свајајући све у представци наведене разлоге: прима једногласно предлог свога члана Стевана В. Поповића и упућује управни одбор, да у договору с предлагачем зготови и пошље представку преузвишеном г. министру просвете с молбом, да одустане од своје наредбе, а у записнику изриче председнику матичином г. Стевану Брановачком своју пуну захвалност на ревности, којом је интерес, част и достојанство „Матице Српске“ заступао и права јој по уставу бранио.

5. Председник позива секретара, да јави, шта је до сада рађено, да се текелијна књижница не мора натраг преместити у текелијин завод у Будим-Пешту.

Секретар чита најпре наредбу високог кр. угарског министарства просвете и црквених послова од 23. маја 1874 бр. 10307. којом се наређује, да се о трошку друштвеном на ново у текелијн завод у Будим-Пешту премести текелијна књижница, коју је „Матица“ 1869 год. у Нови Сад пренела, и ако на то није имала права, и да „Матица“ текелијном фонду накнади на ту сеобу у Нови Сад учињене трошкове у износу од 225 фор. 94 нов.

За тим прочита секретар представку, коју је управни одбор матичин под 13. (25.) августом 1874 бр. 232. 304 У. О. поднео у том погледу високом министарству овога садржаја: „Што се тиче текелијине библиотеке, родољубиви завештач у своме основном писму од 21 авг. 1838, распоређујући привремено („за сад“) са својим домом за ђаке у Пешти, намењује једну велику собу за хранилиште књига, задржавајући на свршетку право, да о том дому како за добро нађе неограничено располаже. Али то није та библиотека, него је овде у опште реч о библиотеци за ђаке. У тестаменту пак свом од 6 септ. 1840. оставља све своје књиге семинарији, ако се одобри, а док се семинарија не заведе, исте књиге нека се хране у дому фундацијоном за певце, у собу на свод сазиданој (а то је у Араду),...... а ако семинарија не буде одобрена, исте књиге припадају заводу пештанском. По томе је иста библиотека припала грађанском заводу текелијином у Пешти тек онда, по што није могла припасти свештеничком заводу његовом у Араду. Отуда се види, да та библиотека из почетка није била везана ни за какву собу у текелијануму пештанском. Даље, да у њој има већином таквих књига, које ђацима нису ни на што, на против врло добро могу послужити за научне цели не само текелијанцима по свршеном течају, него и другим књижевницима. С тога је „Матица Српска“ у скупштини својој 1869. године, одвојивши један део књига, који ће као ручна библиотека за ђаке остати у Будим-Пешти и непрестано се попуњавати, остали већи део пренела у Нови Сад, као одвојену текелијину библиотеку, па је прогласила за јавну, као и матичину, уз потребне смотрености. На тај начин текелијина библиотека остала је и даље добро текелијиног фонда, и ако у другом месту, као што н. пр. и текелијина добра у Араду припадају истоме фонду, и као што је и сама та библиотека била у Араду. Пренети један део библиотеке не беше предвиђено, па ни забрањено ни основним писмом, ни тестаментом, а „Матица Српска“ радила је само у духу и интенцији великога добротвора, који је свој завод основао „за ширење просвете међу родом српским.“

С тога моли управни одбор и нада се, да ће врховна надзорна власт одустати од свога захтева, да се овај део текелијине библиотеке врати у Пешту, на бескорисно лежање тамо; тако исто да не ће осуђивати књижевни фонд матичин, да плаћа два пута по 225 ф. 94 н. за премештај амо и тамо, који је bona fide учињен"

На послетку прочита секретар и нову наредбу, коју је високо министарство на ту представку под 26. фебруаром о. г. бр. 4131 издало. По што по тој наредби, разлози, које је „Матица“ у својој представци навела против наређеног преноса текелијине књижице у Будим-Пешту, не обарају разлоге министарске наредбе, нити се могу матичини разлози за основане сматрати, то високо министарство наређује на ново, да „Матица“ текелијину књижницу из Новога Сада у текелијин завод у Будим-Пешту до 1. јула о. г. о свом трошку пренесе, и да после извршења тога преноса министарству извештај о томе поднесе, а трошак од 225 ф. 94 н. а., вр. који је на пренос исте књижнице из Будим-Пеште у Нови Сад учињен, текелијином фонду одмах да накнади и да то и у овогодишњим рачунима искаже.

По што тај издатак у прорачуну матичиног фонда за год. 1875 није предвиђен, те се тако одмах не би могао ни исплатити, то предлаже управни одбор под бр. 106. У. О. о. г. да главна скупштина у овој ствари донесе одлуку.

Како високо кр. угар. министарство просвете није уважило представку управнога одбора о текелијиној библиотеци, него, тумачећи тестаменат тако, да то текелијино добро треба да се налази у пештанском текелијином заводу, наређује, да поменута библиотека треба да буде пресељена у Будим-Пешту до 1. јула о. г., то члан Јован Бошковић предлаже: да се учини по наредби, по што нема правнога средства ни изгледа, да се то може преиначити, а књижевници ће се већ знати помоћи; али да се скупштина обрати министарству просвете с молбом, да бар опрости „Матицу“ од сеобних трошкова исте библиотеке, који би, амо и тамо, изнели на 450 фор., јер је сеоба учињена bona fide, против које надзорна власт за пуних 6. година није учинила никаква приговора, и на послетку што није право да књижевно друштво „Матица“ потроши половину свога годишњега буџета за књижевне цели на сеобу, која није учињена у корист матичину, него у интересу науке, јер су пресељене старије књиге у Будим-Пешти бесплодне лежале; већ да допусти, да се поменути сеобни трошкови ставе на рачун 6 пута толиког текелијиног фонда, који и онако несаразмерно мало прилаже на заједничке административне трошкове.

Предлог се прима и у смислу истога има се високо министарство умолити, да одустане од своје наредбе, по којој би сеобне трошкове за текелијину библиотеку из Будим-Пеште у Нови Сад и из Новога Сада у Будим-Пешту имао фонд матичин сносити, тим пре, што је фонд матичин према другим стипендијским закладама у подмирењу заједничких управних трошкова преоптерећен, тако, да не може својој узвишеној цели, ширењу књижевности и просвете, у потпуној мери да одговара. На ту цел има се и високом министарству поднети од благајнице матичине зготовљени исказ о тим

заједничким административним трошковима, што их поједини фондови под управом матичином по стању свога имања сносе. Из истог исказа произлази, да стање свију фондова износи 510.092 фор. 24½ н., на које долази административног трошка 5739 фор. 99 н., а од истог сноси сама „Матица“ 2129 фор. 9 н на свој цео иметак, који 70.363 фор 76 н. чини, дакле мало мање од једне половине целог административног трошка долази на саму „Матицу“, те тако нити би било право ни правично, да се фонд матичин терети још и таквим новим издатцима, који нису чињени у корист саме „Матице“ као такве, него у корист „ширења просвете међу родом српским“, као што је ту жељу своју и сам неумрли добротвор рода свога Сава Текелија у свом основном писму изјавио, а тој је цели књижница текелијна у Новоме Саду заиста служила и још једнако служи.

6.) Управни одбор под бр. 121. У. О. о г. јавља, да је по упутству прошле главне скупштине, после оставке благајника П. Нинковића, спојио звање књиговођско и контролорско и да је за то изабрао до прве главне редовне скупштине књиговођу бачке и бодрошке штедионице Арона Поповића, а досадањег контролора Данила Манојловића, да је поставио за благајника. Али како се рачунски послови због последњих догађаја у „Матици“ јако нагомилавају и једнако гомилају, а и како је садањи књиговођа управном одбору изјавио, да он према великом раду не може служити са платом од 600 фор., то предлаже управни одбор, да ова скупштина књиговођи какву награду одреди до прве главне редовне скупштине, која ће у том погледу после наредити, што за нужно нађе.

Члан Каменко Јовановић предлаже у име награде књиговођи 200 фор. а. вр.

Члан Марко Поповић предлаже награду од 300 фор. а. вр.

Члан Тома Зековић предлаже награду од 400 фор. а. вр.

Члан Лаза Рајин предлаже, да се плата не повишује, него да остане по старом.

Већином гласова прима се предлог члана Каменка Јовановића, и књиговођи одређује се до прве редовне главне скупштине награда од 200 фор. а. вр., а управни одбор упућује се, да ту своту разреже саразмерно на све фондове под управом матичином.

7.) Управни одбор под бројем 142 У. О. о. г. јавља, да је одлуком својом од 3. (15.) децембра 1874 бр. 410 У. О. упутио био главнога фискала друштвеног, да пожури, да се одреди рочиште ради оставинске расправе покојне Катарине Д. Јовановићке из Илока. Главни је фискал израдио, те се то рочиште одредило на дан 2 априла о. г. у 9 сахата пре подне код среског суда у Илоку, и он је тамо заступао „Матицу Српску“, којој је покојница у своме тестаменту наменила управу њезине закладе на добру цел.

По гласу смртовнице наследници су покојнице: 1. кћи Јелена удова Јовановићка у Илоку; 2 син Милан Јовановић у Илоку; 3. деца покојне кћери завештатељкине Јуле, удате Теодоровића, на име: Марија Теодоровића, девојка од 16 година у Мајданпеку у Србији, и Милан Теодоровић,

18 год. стар, у Збегу; 4. деца покојне кћери завештатељкине Ане, удате Теодоровића, у Помазу, на име: Душан Теодоровић 13 год. стар и Јованка Теодоровићева 5 година стара. Као што се види, међу насљедницима има четворо малолетних, којима је за тутора наименован син покојничин Милан Јовановић из Илока.

Оставина се састоји из покућства по инвентару процењеног на 22 ф. 20 н. и из 1.900 ц. д. који су у београдском кредитном заводу уложени; уједно су као пасива у инвентару назначени 200 фор. на лекарије и погреб. Истина, да је у инвентар узета и кућа под бр. 131. у Илоку у вредности од 800 фор., али та не само да није на име покојничино укњижена, него је шта више син њезин г. Милан Јовановић у суду показао главноме фискалу уговор, по коме је та кућа његова искључна властитост.

Као што је познато, покојна К. Д. Јовановићка је са својим иметком тако расположила, да се од оних 1.900 ц. дуката, што су у београдском кредитном заводу, издаду 250 дуката српском народном позоришту у Новом Саду, 125 дуката вишој девојачкој школи у Новоме Саду, а осталих 1525 дуката је наменила као главницу за изучавање учитељских приправника из Босне. После дугог преговарања насљедници су на послетку саизволели, да се легати позоришту и девојачкој школи могу безусловно издати, али никако не хтедоше пристати, да се остали новац „Матици Српској“ на руковање преда, него захтевају, да се тестаменат поруши, или бар да им се изда из оставине дужни законити део, а то је половина целог иметка 950 ц. дуката, и то су захтевање и у записник ставили; главни фискал у име „Матице Српске“ очитовао се за тестаменат. По што се дакле није могло доћи до поравнања, то ће суд ону странку, уз коју слабије право говори, упутити на пут парнице, и тако ће се број парница „Матице Српске“ још једном умножити.

Кад је већ ствар пред судом свршена била, онда се главни фискал приватно упустио с насљедницима у разговор о томе, како би се могли изравнати, да не дође до парнице. После дугог преговарања наследници су изјавили на послетку, да би само на такво поравнање пристали, да се њима изда половина оставине од 950 ц. дуката с каматом на то од 10. марта 1874. као од дана смрти завештатељкине, а друга половина да се по одбитку легата преда заједно с каматом од тога истога времена „Матици Српској“; по томе би дакле као главно за изучавање учитељских приправника из Босне остало 575 ц. дуката с каматом на 950 ц. дук. од 10 марта 1874. Узимајући у обзир с једне стране да би се због незгодних политичних околности могао и цео тестаменат порушити, с друге стране пак и то, да би „Матица Српска“ о своме трошку морала ову доста неизвесну парницу водити, прихватио је управни одбор предлог главнога фискала, да од насљедника предложено поравнање усвоји, и износи га главној скупштини на одобрење.

По што главни фискал друштвени др. Илија Вучетић тај предлог разложи, прима га скупштина с тим упутством за управни одбор, да у смислу истога учини поравнање с насљедницима Катарине Д. Јовановићке.

8 Председник, захваљујући се члановима, који су на скупштину дошли, позива да се у смислу чл. 15. пословнога реда изабере одбор од десеторице, који ће потписати скупштински записник.

У одбор за оверење скупштинског записника бирају се ови чланови: Александар Јовановић, Тома Зековић, Стеван В. Поповић, др. Стеван Павловић, др. Младен Јојкић, др. Миша Полит, Александар Вујић, Марко Поповић, Данило Манојловић и Паја Новић.

После тога разишла се скупштина поздрављајући председника усклином „живио"!

Прочитано и потписано.

ПРЕДСТАВКА ВАНРЕДНЕ ГЛАВНЕ СКУПШТИНЕ „МАТИЦЕ СРПСКЕ" У НОВОМЕ САДУ

Преузвишеном господину

Аугусту Трефору

краљ. угарск. министру просвете и црквених послова у Будим-Пешти.

Ваша Преузвишености!

Поводом наредбе Ваше Преузвишености од 5. јануара 1875. бр. 398 којом је Ваша Преузвишеност изволела одредити, да се „Матица Српска" у Будим-Пешту премести, сазвао је управни одбор ову ванредну главну скупштину друштва. Понизно потписана скупштина саслушала је с пуним поштовањем и узела је у достојно расмотрење поменуту наредбу Ваше Преузвишености, уз то и представку председника „Матице Српске" од 8. (20.) јануара о. г., којом се исти потрудио представити Вашој Преузвишености, како би штетно и убитачно било по друштво ово, када би Ваша Преузвишеност остала при својој горепоменутој наредби

Пре свега усуђује се понизно потписана ванредна главна скупштина друштва изјавити Вашој Преузвишености, да је она уверена, да стоји на најтврђој основи, ако се стави на становиште по њу једино законито, на становиште свога устава, потврђенога високом земаљском владом на основу премилостивог решења Његовог Величаства од 6 јула 1863., даље да јој поступак води само онда цели, ако је по свему основан на овоме законитом основу.

Стојећи на томе законитом основу и узевши у достојну оцену горехваљену наредбу Ваше Преузвишености, увидила је понизно потписана ванредна скупштина друштва, да би извађање наредбе Ваше Преузвишености садржавало у себи промену друштвенога устава, на име чл. 24., по коме је седиште „Матице Српске" у Новоме Саду, а на промену устава позвана је по пропису чл. 36. друштвенога устава једино „само годишња главна скупштина", а та годишња главна скупштина друштвена држи се само једанпут у години по пропису чл. 18. устава у месецу августу.

Према овој законитој одредби није ова ванредна главна скупштина ни позвана, ни надлежна, да предузима промену друштвенога устава.

Изјављујући ово Вашој Преузвишености не може понизно потписана скупштина ова да не употреби ову угодну прилику а да не обрати пажњу Ваше Преузвишености на то, да је извађање наредбе Ваше Преузвишености у погледу премештања овога друштва с једне стране неоправдано, с друге пак стране по цел и рад овога друштва, па и сам даљи опстанак његов убитачно.

Потписана скупштина дели потпуно мишљење оно, које је председник друштвени изјавио Вашој Преузвишености, да је друштво ово, преместивши по уставу своме своје седиште овамо у Н. Сад, далеко више урадило на пољу просвете него од пре, и да би преселити друштво ово у Будим-Пешту, где исто не броји ни пет чланова, међу којима ни једног једитог књижевника, значило, уништити сав књижевни рад овог јединог књижевног друштва, које је позвано да шири просвету међу Србима у Угарској. У данашње доба, где су саобраћајна средства тако развијена, није књижевним друштвима отештано ступати са подобним друштвима у свезу и размену својих производа, набављати књижницама својима све знатније производе светске књижевности; али нема у историји свију како домаћих тако и страних друштава ни једнога примера, да би био битни услов за напредак и развитак књижевнога друштва то, да се оно премести из седишта, у коме стално пребивају и раде, а радњом својом и цели друштвене промичу, књижевни чланови друштва, па да се стани у седишту, где друштво не броји ни једног свог књижевног члана, када већ својом сеобом није у стању да пресели собом и своје чланове. Преместити дакле књижевну радњу „Матице Српске“ на друго него уставом јој прописано земљиште, значило би у данашњим околностима друштва, где исто броји у месту, у ком је, 26 књижевних чланова, уништити јој сву књижевну радњу, односно пренети исту да ради тамо, где она нема у истини ни једнога радина.

На приговор онај, да је друштвом овим почела управљати књижевно неизображена светина, дужна је потписана скупштина у име достојанства овога друштва изјавити, да у чланове овога друштва спадају Срби, који се одликују својим изображењем и друштвеним положајем, а на име, да књижевним пословима друштва управља по наредби друштвеног устава књижевни одсек и одбор, у којима су само признати књижевници, и да је повереник вис. владе и сада као и до сада имао прилике уверити се, да сви органи друштвени, било то скупштине, било то скупови друштвених одељења и одбора, обављају рад свој по пропису устава, и да на тај рад неизображена светина није никад утицала нити је могла утицати, а по себи се разуме, да ће, док је себичних интереса, увек се наћи и себичних људи, који ће, да задовоље истима, досађивати високој влади сумњичењем не само овога, него и свију других друштава у нашој отаџбини.

Што се тиче самих бриговодних и управних послова овога друштва, то је председник друштвени у представци својој јасно и стању ствари верно и истинито изложио Вашој Преузвишености, да друштво рукује завештајима неумрлога добротвора Саве Текелије у смислу његовог завештаја; даље, да се управи овога друштва поверени фондови из дана у дан множе; да се

друштво састарало, да се неуредности, које су се незнањем, небрежљивошћу, а по својој прилици и неком прикривеном злом намером пређашњег благајничка у управу увукле, стручним и вештим чиновником отклоне и у ред доведу, и да је најбољи доказ како друштво ово брижљиво рукује са повереним му закладама у томе. што је од доба, од како се друштво по уставу своме настанило у своме садањем седишту, поверено управи друштвеној до осам нових заклада и фондова, а у коликом је уважењу и поштовању свацолика радња друштва овога у наших сународника, јасно је из те околности, што се друштву овом за 10 година, од како овде постоји, умножио број чланова до 600, док за 38 година постојања његовог у Пешти није бројало више од 203.

Не мање дели ова скупштина мишљење свога председника, што га је исти изјавио Вашој Преузвишености у томе погледу, да је само у садањем седишту друштва могуће саставити друштвеним уставом прописане органе за поједине струке друштвенога рада, по што друштво ово броји у своме садањем седишту 126 чланова, који врше почасна звања у управном и књижевном одбору и књижевном одељењу друштва, које послове 5 чланова друштвених, што станују у Будим-Пешти, нити би могли преузети, нити пак с успехом вршити.

Нека нам је слободно умолити Вашу Преузвишеност, да основаност побуда, из којих је проистекла висока наредба од 5 јан. бр. 398, промери разлозима овде поменутима, а опширније и потање изложенима у представци г. Стевана Брановачког председника друштва поднесеној Вашој Преузвишености 8. (20) јан. о. г., коју и скупштина ова у потпуности и појединце усваја, те ће се Ваша Преузвишеност изволети уверити, да је премештање „Матице Српске“ не само неоправдано, него да му је последица само уништење друштва, што би се противило и самим земаљским законима, а уверени смо, да не би могло одговорити ни интенцијама и правдољубивости Ваше Преузвишености.

Према томе умољава ова скупштина Вашу Преузвишеност, да би изволели од своје наредбе од 5 јан. о. г. бр. 398 милостиво одустати и друштво ово од извршења исте разрешити.

Из ванредне главне скупштине „Матице Српске“ у Новоме Саду 5. (17.) априла 1875.

А. Хаџић с. р., секретар.

Председник „Матице Српске:“ **Стеван Брановачки** с. р.

IV. Главна скупштина

14. и 15. (26. и 27.) септембра.

Председава: У почетку скупштине Миша Димитријевић, потпредседник друштвени, а за тим др. Стеван Павловић, новоизабрани потпредседник „Матице Српске“.

Секретар: А. Хаџић

Присутни чланови: Павао Новић, Петар Марковић свештеник из Пироша, Павао Панаотовић из Митровице, др. Јован Туроман, професор, Александар Сандић, професор, Сава Петровић, актуар матичин, Корнел Јовановић, др. Илија Вучетић, Аврам Мишковић из Јаска, др. Ника Максимовић из Сомбора, Урош Милутиновић, прота из Митровице, Никола Станисављевић, Марко Шилић, др. Лаза Станојевић, Стеван Јефтић, Миша Димитријевић, сенатор, Петар Јовичић, Лука Јоцић, Тоја Сланкаменац, Ђорђе Михајловић, свештеник из српског Итебеја, Данило Манојловић, др. Светозар Милетић, Емил Сарајлић из Жабља, Марко Поповић, Глиша Барусковић, професор, Стеван Јеленић, Др. Ђока Мијатовић, Љуба Стефановић, Ђорђе Ракић, Александар Јовановић, адвокат, др. Стеван Павловић, др. Младен Јојкић, др. Јован Јовановић, Живан Косировић, Јефта Тешић, Гавра Поповић Котур, Јован Ристивојевић из Јарка, Влада Стратимировић, правник, Александар Вукашиновић, правник из Вуковара, др. Михаило Полит-Десанчић, Тоша Хаџић из Сентомаша, Јован Максимовић, свештеник из Черсвића, Светозар Савковић професор, Миша Рогулић, адвокат из Вуковара, Ђорђе Ф. Недељковић, др. Илија Огњановић, Јован Настић из Сентомаша, Јован Ђ Грујић, конзисторијски бележник, Петар Натошевић, Стеван В. Поповић, шк. референат, Стеван Симоновић, адвокат из Каменице, Гедеон Леовић, адвокат из Сомбора, Мита Манојловић, адвокат из Сомбора, Филип Обркнежевић, професор, Шандор Којиновић, Стеван Керчевић, Димитрије Савић, Живко Ђурић, Стеван Лазић, професор из Карловаца, Јован Поповић-Зубан из Карловаца, Стеван Владисављевић, Миша Стефановић, Емил Чакра, сенатор, Ђорђе Шевић, Радосав Симуновић из Шида, Александар Вујић, бележник, Алекса Алексић из Ст. Пазува, Љуба Живановић, Светозар Ивачковић, архитекта из Панчева, Арон Поповић, књиговођа матичин, Стеван Недељковић, професор, Павао Гостовић, адвокат, Јован Малетић, Васа Пушибрк, професор, Јован Јовановић, Јефта Мунцић, Петар Попадић, Лазар Јеремић, Никола Нецић, Јован Чавић, Ј. Г. Адамовић, Сава Лакић, Миша Максимовић и секретар А Хаџић.

Бр. 1. Пре него што ће се отворити скупштина бирају се по предлогу председниковом чланови: Александар Јовановић, Стеван Јефтић и Емил Сарајлић, у одбор, који ће оверити чланове матичине, који су дошли на скупштину и пријавили се као такви.

После обављеног претреса свију пријављених чланова јавља изаслани одбор, да на овој скупштини имају права на гласање ови чланови матичини: (Види напред чланове.)

На основу овог извештаја примају се сви од изасланог одбора споменути чланови за оверовљене и подпредседник Миша Димитријевић, као председник, изриче, да је сада скупштина у томе стању да може по своме уставу рад свој почети.

Бр. 2. Потпредседник „Матице Српске" Миша Димитријевић заузимајући председничку столицу у место друштвеног председника Стевана Брановачког, који је препречен болешћу да председава, отвара скупштину овим говором:

Славна скупштино!

Онај, који је требао да отвори данашњу скупштину, а то је наш уважени председник г. Брановачки, већ од неколико дана тако је јако оболео, да није ни под који начин у стању, да данас у нашу средину дође и да ову редовну скупштину отвори. Колико је то за нас данас незгодна околност, и за њега је исто тако непријатна и немила, да му се не да, да друштво лично поздрави и овде искупљене чланове са срдачном добродошлицом предусретне.

У смислу друштвенога устава заузео сам ја данас ово место, да вас поздравим и да вас уведем у рад данашње скупштине. А уједно употребљујем ову прилику, да вам и од стране самог председника изјавим поздрав, који вам он са своје болесничке постеље преко мене шиље. (Живио!)

Није можда скоро ни једна скупштина „Матице Српске“ тако значајна била, као ова данашња.

„Матица Српска“ налази се сада управо у педесетој години свога живота. Педесет је година дана, како ово друштво неуморно ради на просвети српској, а 50 година дана није у обичном веку људском баш тако мали период времена. Обичан човек кад дође на ту тачку живота обзире се по своме животу, разгледа прошлост, премерава будућност своју, рачуна се са собом о ономе, што је било, снује и удешава оно, што још има да ради. Да, то чини обичан смртан човек, који је већ велики и управо главни део снаге саранио, који је већ више преживио, него што још има да живи, у кога је прошлост већа нег будућност. И обичан човек опет не клоне, не малакше, јер му човечанска дужност налаже, да у интересу човечанства, за срећу народа свог, за напредак своје породице и за леп глас своје части и свога имена као стари војник на стражи са белеге не умиче, него смелим оком тамној будућности у сусрет погледа. Па какве тек мисли морају при завршетку своје педесетогодишњице обузимати читаво једно друштво, које није приватна личност, које нема породичних веза ни породичних обзира, — које је само личност, али није још жив човек, са својим обичним, нискии потребама, него му је цео живот посвећен само узвишеном интересу, општем добру и општој срећи, -- које нити опада у снази нити умире као обичан човек, него непрестано, вечито живи, и што дуже живи, све је јаче и једрије, све је тврђе и снажније. Ово друштво има своју лепу историју од 50 година, дуг низ Летописа и многих других књижевних производа карактерише довољно радњу матичину за све ово време. „Матица Српска“ вршила је савесно своју дужност на пољу просвете српске у своме педесетогодишњем веку. И ако није можда свагда и свуда према жељи и намери својој успевала, лежи већином кривица у околностима, које су јој овде и онде на започетом јој путу сметале. Није ми сада ни позив ни цел, да развијам и претресам овде историју матичину. Најбоља ће прилика бити, да се изнесе отворена књига матичиног рада онда, кад се и ако се - о чему не смем ни посумњати — по предлогу књижевног одсека буде прослављала педесетогодишњица овога друштва.

За сада само држим, да је на месту, да се баци један поглед у бу-

дућност. Сав досадањи рад, ма колики да је, треба да се изгуби, да га нестане према ономе раду, који по своме позиву и задатку „Матица Српска“ тек у напредак треба да развије. У тој намери, да се што више шири и развија матичина радња око просвете, и пресељена је „Матица“ у Нови Сад. Радња матичина у Новом Саду јесте одскочила према њеној радњи у Пешти, али се она није још у оној мери развила, како то узвишени позив и задатак саме „Матице“ с једне стране, а многобројне потребе нашег народа с друге стране захтевају. Будућности је остављено, да попуни све празнине и недостатке у досадањем раду матичином. А ово ће се истом онда постићи моћи, кад књижевници и интелигенција српска буду око „Матице“ боље пријањали, а народ се наш у гушћимројевима око „Матице“ своје прикупљао буде. „Матица Српска“ с правом очекује то од њих, јер у овим крајевима, где немамо својих виших школа, где имамо и врло мало средњих школа „Матица Српска“ нам је све и сва, она нам је наша академија наука, јер она је једина, која шири и промиче књижевност и науку у масу нашег народа, она нам је наша велика школа, наш универзитет, за то, јер је посредница између страних великих школа и сиромашних синова нашег народа. И ту „Матицу“, то једино просветно друштво нашег народа, треба с топлим срцем да пригрлимо, како би у другом периоду од 50 година ону и онаку радњу развити могла, какву су јој оснивачи њени замишљали, какву и данас сваки искрени патриота од срца жели.

Није ми било на ино, а да погледом на важну околност педесетогодишњице матичине не проговорим ово неколико речи.

Друга важна околност, која овој скупштини значаја даје, та је, што је ова редовна скупштина позвана, да решава о срећи и будућности друштва, да решава о судбини матичиној, да решава о томе, хоће ли се „Матица Српска“ преселити у Пешту или не.

Тешко да ће коме бити непознат тај факт, да је кр. уг. министар просвете одмах у почетку ове године — још јануара месеца — наредио, да се „Матица Српска“ у Пешту преселити има. Услед овога била је за 5. (17.) април о. г. сазвана ванредна главна скупштина, пред коју се изнео дотични отпис министарски, но која се у меритум ствари упустити није могла, пошто министарска наредба инволвира у себи промену устава, а за ову једино је позвана и власна редовна главна скупштина. Ову своју одлуку саопштила је скупштина министарству с молбом, да из разлога, што их је пре скупштине сам председник у сопственој својој представци министру изложио, одустане од своје наредбе. На ову представку није досад још никакав одговор стигао. Г. министар није још до данас своју наредбу опозвао, и тако ће ова редовна скупштина имати да већа и донесе закључак о томе, да ли да се „Матица Српска“ пресели у Пешту или не.

Но и осим ове наредбе, која прети опстанку друштва, имало је ово друштво много горких дана у овој години. Услед неоснованих, злонамерних денунцијација наиђоше за „Матицу“ тешки дани, дани искушења. Овдашњи кр. судбени сто нареди кривичну истрагу против овога друштва, и узапти главне књиге фонда текелијиног, јовановићевог и костићевог, које је дуже

времена код себе држао, и кад никакве кривице пронаћи није могао, натраг их врати. Овако је поменути судбени сто у два маха поступао. — Кр. уг. министарство унутрашњих послова изаслало је комисара за „Матицу“ у лицу оновар. вел жупана г. Андрије Флата, који је у почетку разгледао руковање фонда матичинног, а за тим и осталих фондова. Истрага је ова вођена у најситније детаље; истраживало се, колико је издано књижевних награда за последњих 10 година, који су то књижевници, што су награђивани, — на основу чије пресуде се издале награде и на основу које одлуке књижевнога одсека или одбора; потраживао се исказ о свима питомцима, који су за последњих 10 година изабрани били; искало се, да се каже, колико је за последњих 10 година дана књига наштампано, у колико је примерака свака и пошто штампана, колико је од њих продано, колико је разаслано у комисију и колико се још налази у магази матичиној. Оволико морао сам навести примера ради, да сл. скупштина има од прилике појма, у каквом се правцу истрага против овог друштва водила.

У припомоћ г. комисару додан је био министарски рачунар г. Гашпар Сел, који је дуже времена прегледао овде чак и оне рачуне, који су већ једном од кр. уг. државног рачунарства прегледани и одобрени били. Г. изасланп комисар изволио је не давно „Матицу“ известити, да је истрагу довршио и свој извештај у томе погледу г. министру поднео. — Осим тога навађивало је министарство на „Матицу“ преко читаве године са многим налозима, захтевајући разне извештаје. И тако је „Матица“ ову читаву годину дана скоро провела у томе, да спере са себе сумњу, коју су људи нечистих намера на њу бацили. Отуда се лако даје разјаснити и она несаразмерица у броју седница матичиних одбора, јер док је књижевни одбор само 6 и књижевни одсек само 4 редовне и једну свечану седницу држао, дотле је управни одбор, гоњен са разних страна, морао 21 седницу држати.

„Матица“ је хвала богу сва искушења, што су ове године на њу навалила, срећно издржала и све оне нереде, које су проузроковали људи, који хтедоше да је у зло увале, до сада отклонила. Остаје још можда само једина министарска наредба, којом се наређује, да се „Матица“ у Пешту сели, но моја је нада тврда и поуздана, да ће и овај тешки облак мимо главе матичине срећно проћи. (Живио!)

Поред свију сметња и невоља „Матица“ се и ове године трудила, да по својим силама своме задатку одговори. Ја ћу бити тако слободан да вас са овогодишњим матичиним радом у главним потезима упознам.

У реду је, да пре свега свр̂немо пажњу на књижевну радњу „Матице Српске“.

Ове године издала је „Матица“ две свеске „Летописа“, по броју своме 117-ту и 118-ту, а материјала има толико накупљена, да би врло лако још једну свеску издати могла, да јој је само буџет допустио. — За „Летопис“ пак прегледани су и награђени ови чланци: „Поглед на историју игијене“, од дра Милана Јовановића, „Рат и ратно право“, од Г. Гершића, и „Сан и јава“ (I. део) историјска драма, од дра Мил. Јовановића.

Осим тога дата је Филипу Обркнежевићу припомоћ од 100 фор. да

*

изда своју „Латинску читанку", на којој је наштампано да је изишла „потпором „Матице Српске". — Дру Јовану Туроману пак одређена је награда за критику „Словнице латинске" од Вебера.

Услед расписаних награда стигли су ови саставци и дела: „Ал-коран" у два превода, „Поука о подизању воћњака и воћа" и „Шокица" позоришна игра. Сва ова три дела налазе се на оцени код чланова књижевног одсека.

Споменути ми је још, да је „Матица" закључила да прикупља акта, која се тичу нашег политичног живота, и документе, на којима се оснивају наша права у овим земљама, и да их издаје. Посао овог прикупљања поверила је „Матица" своме члану дру Тоши Недељковићу.

Приповетци „Знање и имање", која је од од књижевних проценитеља прегледана и процењена, није досуђена никаква награда.

20. окт. пр. г. била је двадесетпетогодишњица нашег првог лирског песника, члана матичиног дра Јов. Јовановића, и „Матица" је учествовала у овој свечаности, приредивши тога дана свечану седницу, у којој је слављенику сребрн венац предан.

У књижарској радњи браће Поповића стекла је „Матица" ове године новога комисионара за Нови Сад.

Држим, да је уместно да овде споменем и губитке, што их је „Матица" на књижевном пољу претрпила.

Ове године изгубила је „Матица" вредног књижевника, бившег свога потпредседника, Косту Трифковића. Перо овог младог комеда засушило се за свагда, и губитак се не ће скоро накнадити. (Слава му!)

Морала се такођер „Матица" растати ове године и са својим уредником „Летописа" и библиотекаром Јованом Бошковићем, који је за народног библиотекара у Београд отишао. „Матица Српска" нема ни онако довољно књижевних снага за успешан развитак свога рада на расположењу, а растанак са Бошковићем мора јој у толико тежи бити, што се место уредника „Летописа" због недостатка у буџету неће скоро попунити моћи. (Живио!)

„Матица" је и са фондовима, што су јој руковању поверени, савесно управљала.

Ради лакшег руковања са повереним јој новцем решио је управни одбор, да од сада не даје на зајам мање своте од 500 ф, пошто је досада, где се и мање своте давале, руковање јако отештано било·

Што се пак матичиних дугова тиче, што их је ова осталим фондовима дуговала, то су исти по одлуци главне скупштине и по наредби министарској већином спроведени, а незнатни остатак, који још није спроведен, спровешће се ове године, и тако се може рећи, да су одношаји фондова једног према другом на чисто изведени, а благајна је упућена, да из једног фонда другом не узајмљује. Извештај у овој ствари поднесен је и високом министарству.

Приметити ми је, да се при разгледању рачуна од г 1874. нашло на многе рачупарске неуредности, које се повлаче од благајништва Петра Нинковића Услед тога је исти позван, да даде од себе разјашњења, али

их ни на поновљени позив није још поднео. За то је новоизабрани књиговођа Арон Поповић морао не само рачуне од г. 1874. склопити, него ради и прикупља заједно са благајником Манојловићем одговоре на примедбе за г. 1873, што би такођер Петру Нинковићу у дужност спадало, но чега се исти до данас прихватити не хтеде.

„Матица“ је као надзорница поверених јој стипендиста водила такођер строг надзор и над питомцима оних заклада, којима рукује. Питомци њени добро су се ове године владали и добро су у наукама успевали. Једна је околност, што ово друштво смућавати мора, та, што питомци текелијиног завода, не знајући мађарски и не могући тако на пештанским школама науке слушати, захваљују на стипендији, пре него што су своје науке довршили. Тако се ове године захвалила била четири питомца, на којих се место четворица нова суптитујисати морала, тако и сада захваљују неки од питомаца, не свршивши још својих наука. Ово је појав нов, који се досада још није догађао, и истој околности има се и то захвалити, што ове године на 8 упражњених места није се више од 13 способних молитеља јавило, док их је досад на мање места најмање 20, а кад и кад и 40 бивало. Узрок свему овоме лежи у томе, што су питомци приморани да науке своје у Будим-Пешти слушају. Главна скупштина од прошле године закључила је истина, да се покуша још једном, не би ли се текелијине стипендије у ручне претворити могле, или бар неке од њих, како би исте синовима српским из троједне краљевине и бивше војене крајине приступачне биле, али ова одлука није још извршена, — једна једина одлука, која извршена није, а није извршена с тога, што нису биле такве спољашње околности, да би се с поуздањем надати могло, да би се такво што и одобрило. Првом променом околности, чим настану згодније прилике, имаће се управни одбор постарати за извршење овога налога.

Текелијина библиотека, за коју је министарство наредило, да се натраг у Пешту пресели, пренета је већ тамо заједно са 2861 картоном пописаних књига. По попису томе има текелијина библиотека 2861 дело у 5246 књига, а 5490 свезака.

Што се нарочито фонда текелијиног тиче, могу саопштити сл. скупштини, да је министарство одобрило продају текелијине куће у Араду бр. 1341. за 2100 ф. а. вр., али купац Д. Крестић није хтео уговор склопити, док се не сврши парница, коју је међу тим арадска варош подигла, тражећи себи земљишта за сокак. Што се осталих кућа у Араду тиче, министарство је одобрило поправку истих, која се већ извршује и која нам даје изгледа, да ће се закључена продаја текелијиних кућа сада кад ове оправљене буду, једном спровести моћи.

В. министарство захтевало је прорачун текелијиног фонда за г. 1875. Овај је зготовљен и још фебруара месеца горе послан, али до данас није још враћен као одобрен. Такођер је министарство захтевало исказ и попис о текелијиним непокретностима заједно са променама, које се од г 1867. до 1871. догодиле, што му је на захтевање и поднесено. Министарски рачунарски чиновник Гашпар Сел понео је са собом у Будим-Пешту рачуне

о текелијиним добрима у Араду од г. 1865. до 1875. пошто их је пре тога овде прегледао.

Ове године изведени су са свим на чисто фондови Петра Костића и Гавре Романовића. О расправи фонда Костићевог извештени су наследници Јован Максимовић и Марија Гереска. Гавре Романовића фонд моћи ће ступити већ у живот, чим се наследна пристојба, која износи 722 ф., исплати.

Са наследницима пок. Катарине Јовановићке из Илока учињено је поравнање, по коме ће „Матица“ имати да прими 575 ц дуката, коју ће своту онда примити моћи, кад се исти новац из београдског кредитног завода, где је већ одказан, илочком суду пренесе.

У каквом је лепом гласу у српском свету „Матица Српска“ као старатељка и руководитељка фондова сведочи та околност, што јој је ове године припао опет један нов фонд од 6000 ф који је позната покојна овдашња родољупка, Софија Пасковићка у спомен своме такођер покојноме сину Ђоки као фонд за награду списатеља добрих српских књига и за потпомагање сиромашних ђака оставила, молећи „Матицу“ да буде старатељка те закладе, која ће онда у живот ступити, кад капитализаним интересом достигне своту од 12 000 ф. (Слава јој!) Управни је одбор дао изјаву наследницима, да се „Матица“ прима старатељства с тим, да и тај фонд према одлуци скупштинској сноси трошкове око администрације саразмерно као и сви остали фондови, да наследници о усменом кодицилу даду изјаву, и да се онда, кад се кућа на наследнике преписивати стане, и тај легат једним путем на кућу прибележи.

Ето то је у главним потезима преглед радње „Матице Српске“ у прошлој години. Опширнији извештаји поднеће се приликом појединих предлога, што их књижевни одсек и управни одбор скупштини подастиру.

А сада још једанпут поздрављајући вас добродошлицом, желим вам срећан и успешан рад! (Живио!)

Скупштина је живим знацима допадања пропратила и бурним усклицима „живио“ примила овај потпредседников говор.

Бр. 3. Потпредседник напомиње, да је на реду избор председника и позива скупштину, да себи у смислу устава изабере председника на годину дана.

Скупштина бурним усклицима: „Живио Брановачки“ бира једногласно за председника „Матице Српске“ на годину дана свог досадањег председника Стевана Брановачког, и по предлогу потпредседниковом бирају се чланови: Јован Максимовић из Черевића, Гедеон Леовић из Сомбора, Марко Поповић и др. Лаза Станојевић, да му ту једногласну жељу скупштине огласе и да га у име скупштине замоле, да се прими председништва.

Бр. 4. Председник напомиње, да је на реду избор потпредседника и позива скупштину да предузме тај избор.

Скупштина једногласним усклином изјави, да жели за потпредседника Мишу Димитријевића, досадањег потпредседника, али пошто исти рече, да му садање околности његове никако не допуштају да се прими те почасти, то председник одлаже скупштину на пет тренутака ради договора о избору.

После пет тренутака отвара председник скупштину с позивом, да бира себи потпредседника на годину дана.

За потпредседника би једногласно извикан и за таквог од председника проглашен др. Стеван Павловић, који одмах и заузме председничко место, захваљујући скупштини на том одликовању и обећавајући, да ће по својим силама друштву послужити.

Бр. 5. Секретар чита имена оних, којих су се у течају ове године пријавили за чланове.

Скупштина прима за чланове друштвене: дра А. Пејичића, адвоката из Вуковара, који је при упису 25 фор. а. вр као за чланство прописану половицу прилога платио; Милоша Бајића Варадијског, који је у име чланства дао 100 фор.; Мојy Летића, фактора штампарског у Панчеву; Арона Поповића, књиговођу „Матице Српске“ у Новоме Саду; Стевана Недељковића професора у Новоме Саду; Павла Гостовића, адвоката у Н. Саду — од којих је сваки по 10 ф. а. вр. положио, а за осталих 40 ф. себе задужницом обвезао на плаћање у ратама за 4 године.

Бр. 6. Председник напомиње, да је на реду избор управнога одбора, а да се не би губило много времена, одгађа скупштину на пет тренута ради нужног договора.

После пет тренутака председник отвара скупштину и позива је, да изабере себи за годину дана управни одбор од 16 особа.

Бирају се једногласно за чланове управнога одбора: Миша Димитријевић, Стеван Јефтић, Стеван Јеленић, Јован Малетић, др. Стеван Павловић, Димитрије Савић, Ђорђе Шевић, Корнел Јовановић, Павле Новић, Лука Јоцић, Петар Натошевић, др. Лаза Станојевић, др. Михаило Полит-Десанчић, Марко Шилић, Никола Стانисављевић и Стеван Керчевић.

О избору овом има се сваки члан изводом из овога записника известити.

Бр. 7. Јован Максимовић у име скупштином под бр. 3. о г. изабраног изасланства, јавља, да се досадањи опште уважени председник Стеван Брановачки прима председништва, да захваљује скупштини на том новом доказу поверења и великог одликовања, и да обећава, да ће и од сада, као и до сада, по својим силама својски старати се о напретку друштвеном.

Председник уз скупштинско бурно „Живио“ проглашује досадањег председника Стевана Брановачког за новог председника „Матице Српске“ на годину дана.

Избор овај има се у смислу устава друштвеног на одобрење поднети високом кр. уг. министарству унутрашњих послова.

Бр. 8. Председник јавља, да по скупштинском распореду долази на ред министарска наредба о сеоби „Матице Српске“ из Новога Сада у Будим-Пешту, и позива секретара друштвеног да прочита ту наредбу.

Секретар друштвени чита најпре на мађарском језику, а после у српском преводу наредбу преузвишеног господина Аугуста Трефора, кр. угарског министра просвете и црквених послова од 5. јануара о. г. бр. 398, да

се „Матица Српска“ из Новог Сада на ново премести у Будим-Пешту и да се ради те сеобе одмах учине нужне наредбе.

По што је рад ванредне главне скупштине „Матице Српске“ од 5. (17.) априла о. г. у посебној књижици печатан скупштинарима раздаван, а у том раду наштампана је и представка друштвеног председника и представка ванредне главне скупштине против те министарске наредбе, те су тако чланови имали прилике с обема представкама упознати се, то скупштина по предлогу председниковом узима обе те представке као да су у самој скупштини прочитане.

Председник отвара већање о овој ствари.

Члан др. Ника Максимовић: По прочитаној високој наредби Његове Преузвишености г. кр. уг. министра богочасти и просвете, којом је изволео наредити, да се „Матица Српска“ у Пешту пресели, и по што смо чули, којим је разлозима заслужни председник овога друштва противу исте наредбе представку поднео; даље, како је ванредна главна скупштина држана 5. (17.) априла о. г. у истом смислу Његовој Преузвишености представку поднела, а по што из извештаја поштованога потпредседника, који је ову скупштину руководио, нисам имао срећу чути, да је ова висока министарска наредба опозвана, слободан сам у тој ствари поднети славној скупштини овај предлог:

из разлога, што је устав „Матице Српске“ потврђен високом државном владом на основу највишега решења Његовог Величанства, изданога 6. јула 1863;

из разлога, што је седиште „Матице Српске“ на основу чл. 24. одобреног устава у Новом Саду;

из разлога, што је „Матица Српска“, од како се у своје уставом означено седиште преместила, много више урадила за унапређење српске књижевности, него у времену кад је становала у Пешти, где није могла књижеван рад ради недостатака месних чланова унапређивати;

из разлога, што „Матица“ не броји у Пешти данас ни пет чланова, између којих ни једнога књижевника, те би премештајем био уједно уништен сав књижевни рад овога књижевнога друштва, по што друштво не би могло пренети собом и чланове свога књижевнога одсека и књижевнога одбора, дочим друштво овде у месту само броји својих 26 књижевних чланова;

из разлога, што навод, да књижевним пословима друштва управља књижевно необразована светина, по све је неоснован, по што се сви чланови овога друштва одликују својим изображењем и друштвеним положајем, а књижевним пословима управљају органи, који се састоје само из признанатих књижевника;

из разлога, што је дојакошњи рад „Матице“ био поглавито књижеван према целима означеним у друштвеним правилима, нити могу сумњичења, долазила она ма с које стране, побити ову јавну књижевну радњу матичину;

из разлога, што је „Матица“ повереним јој фондовима руковала увек савесно и у смислу опорука фундаторових и да је свакад, кад год би у том

погледу чинила сходнија расположења, чинила иста са знањем и одобрењем државне власти;

из разлога, што су сумњичења и потворе о неправилном руковању фондова само гола сумњичења и потворе; даље погледом на то, да су неуредности, које су се у последње време немарношћу и невештином једнога благајника догодиле, постављањем стручнога књиговође већ са свим уклоњене и у ред стављене;

из разлога, што је само у садањем уставом прописаном седишту „Матице Српске“, где иста броји до 126 чланова, могуће саставити за руковање друштвене администрације нужни управни одбор од 18 и књижевни одбор од 8 чланова — који посао 5 чланова друштвених у Будим-Пешти не би никако могли ни преузети ни обављати;

из разлога, што, од како ово друштво има седиште у средини српскога становништва, опште поверење на према друштву расти, чему је доказ умножавање броја чланова и умножавање броја просветних, бризи друштва поверених заклада;

из свију тих разлога укупно предлажем, да редовна главна скупштина закључи:

Да „Матица Српска“ може своје књижевне цели и остале уставом јој прописане и поверене бриговодне послове само у садањем уставом јој прописаном седишту успешно у корист просвете и књижевности обављати, и држи, да би премештајем седишта овога друштва на друго, него уставом прописано седиште, оназадило се и по готову немогућном учинило постизање свију уставом прописаних цели, те с тога не налази за потребно и по успевање овога друштва целисходно, да приступи промени 24 чл. свога устава, по коме је седиште „Матице Српске“ у Новоме Саду.

Закључак овај да се поднесе Његовој Преузвишености г. кр. уг министру просвете особеном образложеном представком, коју би имао саставити управни одбор.

Члан др. Светозар Милетић у подужем говору предлаже: да се предлог дра Н. Максимовића допуни овако: „Да се министар умоли, да опозове своју наредбу, и да се уједно изашље депутација, која ће представку скупштинску министру предати и нужна му објасњења дати, па ако та депутација не добије повољна одговора од министра, да преда и Његовом Величанству краљу мајестатичну молбу.“

Члан др. Ника Максимовић прима први део милетићеве допуне свога предлога, али није за то, да се депутација обраћа круни с молбом.

За предлог дра Нике Максимовића с првим делом милетићеве допуне говорили су чланови: А. Хаџић, Миша Рогулић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, др. Стеван Павловић, др. Илија Вучетић, а за предлог максимовићев с целом допуном милетићевом чланови: Емил Чакра Александар Јовановић, Александар Сандић, др. Младен Јојкић, Јован Максимовић, Миша Димитријевић.

По завршном говору оба предлагача, председник позива скупштину,

да гласа о томе, да ли прима предлог дра Нике Максимовића са првим делом и од самога предлагача усвојене допуне милетићеве.

Цела скупштина устајањем одговара, да тај предлог прима једногласно.

Председник пита: Има ли у скупштини кога, који је противан томе предлогу?

По што се нико не јави, да је противан, то председник изрече одлуку:

Да скупштина једногласно прима предлог дра Нике Максимовића са првим делом допуне дра Св. Милетића.

За тим председник изнесе на гласање другу милетићеву допуну максимовићевог предлога: да се у случају неповољног одговора депутација обрати и Његовом Величаству премилостивом нашем краљу особеном молбом.

По обављеном гласању председник изриче одлуку:

Да је скупштина већином гласова примила и ову допуну предлога, а како је међу тим један и по сахата по подне прошло, то распушта скупштину и заказује јој састанак за три и по сахата по подне.

Бр 9. Председник отварајући у три и по сахата после подне скупштину, напомиње, да би према одлуци у прећашњем броју донесеној ваљало бирати и чланове за депутацију, те ради договора претвара скупштину на пет тренутака у конференцију.

По истечају пет тренутака председник отвара скупштину и позива је, да изабере чланове за депутацију, која ће предати министру скупштинску представку.

Скупштина бира једногласно за чланове депутацији из присутних у скупштини чланова: председника Стевана Брановачког, као предводитеља те депутације, Гедеона Леовића из Сомбора, дра Нику Максимовића из Сомбора, Александра Вукашиновића из Вуковара, Стевана В. Поповића и секретара А. Хаџића, а од будим-пештанских чланова да се умоле, да се тој депутацији придруже: Павао Којић, Давид Давидовић, Емил Манојловић, Ника Михајловић, др. Константин Пејичић, Александар Стојачковић, Сима Костић, Александар Монастерли и Стеван Николић.

Изабраној депутацији оставља се уједно, да према одговору министроком по свом увиђењу пресуди, да ли треба депутација да поднесе и посебну молбу Његовом Величаству краљу.

О избору за члана изаслане депутације има се сваки изабраник посебице писмом известити и позвати, да се за љубав нашег народног просветног напретка придружи депутацији, коју ће предводити председник матичин Стеван Брановачки, који ће бригу водити о томе, када ће моћи депутација поверени јој задатак извршити.

Бр. 10. Управни одбор под бр. 87. о. г. јавља, да је кр. уг. мининистарсво просвете и црквених послова отписом својим од 24 јануара о. г. бр. 1640 наредило, да се рачуни пре него што се министарству поднесу, прегледају, и да се о том прегледању вођени записник са рачунима заједно министарству подноси, и да је према томе налогу управни одбор наредио, да се од благајнице вођени рачуни о стипендијским закладама пре него што се министарству на даљи преглед поднесу, најпре разгледају од комисије, коју

ће управни одбор увек из своје средине изашиљати и која ће о своме раду управном одбору и то за сваки фонд посебице подносити извештај, који ће се после министарству заједно са рачунима достављати.

Узима се на знање и за прегледање рачуна за годину 1875. од стране скупштине одређују се чланови: Љуба Стефановић, Петар Натошевић и Корнел Јовановић, којима се у дужност ставља, да одмах прегледе рачуне, чим им управни одбор јави, да је од њега изаслана комисија то већ учинила.

Бр. 11. Управни одбор под бр. 87. о. г. износи наредбу кр. уг. министарства просвете и црквених послова од 24 јануара о г. бр. 1640, да му се одмах поднесе на преглед и одобрење прорачун текелијиног фонда за годину 1875, а прорачуни за остале године да му се у напредак увек пошљу без одлагања до последњег септембра сваке године.

Управни одбор јавља, да је према тој наредби одмах 13. (25.) фебруара о. г. поднео прорачун текелијиног фонда за год. 1875., али да од министарства још није враћен.

Узима се на знање, и има се приликом подношења буџета за годину 1876. високом министарству у извештају напоменути, да се исти ради вршења врховног надзора шаље на углед и увиђење.

Бр. 12. Управни одбор под бр. 105. о. г. износи наредбу министарску од 26. фебруара о. г. бр. 4131. издану на представку овога друштва. По тој наредби министарство не налази, да би од друштва учињене наредбе могле са свим уклонити злоупотребе при издавању стипендија, и налаже строго, да се стипендије само тако издају питомцима, ако на њиховим признаницама дотичне школске старешине потврде, да полазе марљиво школу, као и добар успех у наукама, иначе да се неће примити ни једна признаница при прегледању рачуна.

Управни одбор јавља, да је према томе налогу издао нужна упутства и за благајницу и за надзорништво текелијиног завода у Будим-Пешти, а због признаница питомачких, које су до сада без тих потврда примљене, да је министарство умолио, да их и оно прими, по што су питомци или положеним државним и строгим испитима, или семестралним колоквијама увек доказали, да су заслужили, да уживају своју стипендију. — Узима се на знање.

Бр. 13. Управни одбор под бр. 273. о, г. износи на знање и равпање наредбу кр. уг. министарства просвете и црквених послова од 6. јуна о. г. бр. 12.824. којом строго упућује „Матицу“, да од сада без предходног вишег одобрења ни под каквим видом не изврши ни једну своју одлуку, којом се намеће терет на фондове, који под непосредним надзором министарства стоје.

Главна скупштина саслушавши са дужним поштовањем споменуту наредбу, закључила је, да се против исте поднесе представка и да се високо министарство умоли, да од те наредбе своје одустане, а из ових разлога:

1. Што главна скупштина по праву, које јој је ујемчено уставом матичиним, највишим местом потврђеним, доноси одлуке у границама истога устава са свим самостално, нити је у томе у чему год ограничавају основна писма дотичних стипендијских заклада под управом матичином;

*

2. Што се високо министарство из рачуна о стипендијским закладама, који му се сваке године редовно поднашају, може свакад уверити, да ли се приходи сваког фонда троше само на цели истога фонда и у смислу наређења дотичног оснивача, те је тим начином министарство свагда у стању да право врховног надзора врши и да према свагдашњем наласку нужне наредбе чини;

3. Што се управни органи матични морају строго придржавати прорачуна, ког главна скупштина за сваки фонд посебице, а за заједничке управне трошкове на посе сваке године утврђује, те се тако не може од сада више догодити, да се или преко тих одобрених прорачуна што троши, или да се један фонд на рачун другога терети, или да се приходи фондова троше на што друго, а не на оно, на што су наредбама дотичних оснивача одређени;

4. Што ни сама пређашња апсолутна влада није никада захтевала, да се за сваку одлуку, којом се намећу терети на фондове, који стоје под непосредним вишим надзором, мора тражити најпре одобрење више надзорне власти.

Уједно се има у тој представци и то напоменути, да је главна скупштина увек с највећом готовошћу спремна, ради лакшега вршења врховног надзорног права, скупштином одобрене прорачуне за сваки стипендијски фонд посебице високом министарству на углед и увиђење сваке године подносити до свршетка септембра, а за годину што долази.

Бр. 14. Управни одбор под бр. 273 о. г. јавља, да је кр. уг. министарство отписом својим од 4. јула о. г. бр. 14.932 и на поновљену представку наредило, да се ригорозантима не издаје стипендија месечно, него увек тек после положеног строгог испита у оброцима, а на признаницу, на којој ће бити потврда школског старешине, да је питомац строги испит с успехом положио.

Главна скупштина узимајући у обзир с једне стране јадно материјално стање питомаца, које им обично не допушта, да се могу без стипендије справљати за строге испите, а с друге стране имајући на уму, да се само таким питомцима допушта уживање стипендије још за годину дана, који својим успехом у наукама и добрим владањем дају јемства, да ће моћи строге испите у одређеном времену положити, и да се тако није бојати, да не ће својим дужностима одговорити, нарочито текелијини питомци, који се налазе још и под непосредним надзором питомачког надзорника, који о владању питомаца и о њиховом успевању у наукама редовне извештаје подноси: налази се побуђена, да се новом представком умоли високо министарство, да би у интересу лакшег полагања строгих испита одустало од своје наредбе и допустило, да се и ригорозантима као и сваком другом питомцу, месечно издаје стипендија, ако већ не иначе, а оно на признаницу, на којој би могао надзорник питомачки марљивост и добро владање дотичног питомца потврдити, али да је за то сваки питомац обвезан сваког школског течаја бар по један строги испит положити, иначе да му се стипендија одмах обустави.

Бр. 15. Управни одбор под бр 276 о. г. јавља, да кр. уг. министарство просвете отписом својим од 4 јула о. г. зр. 14.933, и на поновљену представку не ће да опрости „Матицу“ од трошкова око преноса текелијине књижнице из Будим-Пеште у Нови Сад, који се у толико мање може оправдати, по мишљењу министарском, што је у основном писму са свим јасно означено, где и како да се смести та књижница, и тако нема места ни изговору, да је та погрешка проистекла из добре намере, те по томе сви трошкови око преноса текелијине књижнице тамо и амо не могу пасти на терет текелијином фонду, него на саму „Матицу Српску“, која је у томе неправилно поступала, и ако је знала за наредбе текелијине и за врховно надзорно право владино у томе погледу.

Узима се на знање и управни одбор упућује се, да према тој наредби накнади текелијином фонду споменуте сеобне трошкове текелијине књижнице из фонда матичиног, и да тај издатак стави и у прорачун фонда матичиног за годину 1876, у колико то већ није учињено.

Бр. 16. Управни одбор под бр 368 о. г. јавља, да високо министарство просвете и црквених послова отписом својим од 11. априла о. г. бр. 8298, који је овоме друштву тек 11. септембра о. г. достављен, не одобрава повишицу актуарске плате из фонда текелијиног, јовановићевог, костићевог и романовићевог с тога, што потребу за повишицу плате проузрокује умножени књижевни посао друштвени, и по томе треба, да се тај издатак подмири само из друштвеног фонда.

Износећи управни одбор тај отпис министарски предлаже, да се против истога поднесе представка

Како је високо министарство, у тој предпоставци, да потребу за повишицу актуарске плате проузрокује умножени књижевни посао друштвени издало споменуту наредбу, да се тај издатак подмири само из матичиног фонда; а како се баш на против послови око руковања стипендијских заклада све више и више умножавају, као што се о томе до сада могло и само министарство уверити, и како је тако и праведно, да тај терет и други фондови саразмерно носе са фондом матичиним, по што „Матици“ као чисто књижевном друштву не би од потребе ни био актуар него само писар, а садањи актуар је уједно и протоколиста и експедитор и архивар, поред тога пак обавља и редовне писарске дужности, а води перо и у седницама различитих изасланих одбора у стварима стипендијских заклада, и то све на потпуно задовољство овога друштва: то се прима предлог управнога одбора и решава се, да се високо министарство представком умоли, да на основу горе наведенога, а и због све скупљег живљења, и да се већ једном извeџбани способан чиновник и даље за ово друштво задржи, одустане од своје наредбе, и да дозволи, да се лањском главном скупштином одобрена повишица актуарске плате од 150 форината издаје до нове године по предложеном размеру, по коме би дошло на текелијин фонд 50 фор., а на јовановићев, костићев, накин и матичин фонд по 25 фор., а од нове године 1876. издавала би се плата актуарска по саразмеру прихода свију фондова под управом матичином, а на основу прорачуна о заједничким управним трош-

ковима за год. 1876., који ће се високом министарству посебице уз бр. 20 о. г. предложити.

Бр. 17. Управни одбор под бр. 354 о. г. подноси према одлуци главне скупштине од 9. 10. и 11. септембра 1874 бр. 10 штампани „Преглед стања фондова под управом „Матице Српске“ за годину 1874“. — Види бр. 18 о. г.

Бр. 18. Исти управни одбор под бр. 354 о. г. подноси према одлуци главне скупштине од 9. 10 и 11. септембра 1874 бр. 10 штампани „Преглед стања фондова под управом „Матице Српске“ од 1. јануара до 30 јуна 1875“.

Оба штампана „Прегледа“ раздана су члановима, и том приликом решено је, да се на годишњем прегледу тих рачунских закључака и од управнога одбора и од главне скупштине изаслани рачунски прегледачи потпишу, и да буду од сада оба та штампана прегледа на 14 дана пре главне скупштине готова, да би их могао сваки члан, који то усхте, од благајнице добити.

Оба штампана прегледа имају се високом министарству поднети.

Бр. 19. Лањском главном скупштином под бр. 11. 1874 изаслани одбор у лицима чланова: Мише Димитријевића, Бранка Јовановића и Паје Новића под 12. (24.) септембра о. г. подноси извештај о прегледаним рачунима како саме „Матице“, тако и свију фондова, којима „Матица“ рукује, од године 1873 и 1874.

Рачуни фонда текелијинога и јовановићевог од године 1873. били су склопљени и министарству на даљи преглед послани. Те рачуне министарство је већ обавило у толико, што је на исте учинило своје многобројне примедбе, на које од стране рачунара односно од „Матице Српске“ нису још разјашњења горе послана. По што министарство није уједно са примедбама својима и рачуне вратило, то одбор, не имајући пред собом оригиналних рачуна него само мануале, није се ни могао упустити у прегледање рачуна поменуте две стипендијске закладе.

Рачуни „Матице Српске“ од године 1873. нађени су у реду, а тако исто и рачуни Јована пл. Наке од речене године. Код обе ове закладе, а нарочито код последње, приметио је одбор, да многи документи фале, особито у рубрици за примање. По што се рачуни ових заклада не шиљу министарству на преглед и по што су рачуни иначе у реду, јер су примећени недостатци само формалне природе, то је одбор тога мњења, да се чиновници благајнички просто упуте, да од сада и таке формалне погрешке избегавају, ма да је одбор имао прилике уверити се, да се од стране садањих чиновника у благајни матичној највећа тачност одржава.

Што се фонда Илије Коларца, фонда за споменик Вуку Караџићу, фонда за потпомагање српских вероисповедних школа и фонда Констаитина Хаџи-Ристића за годину 1873. тиче, примећује одбор, да су рачуни речених фондова у реду само у погледу савесног руковања. Што се пак самог вођења рачуна тиче, то је исто било испод сваке критике, јер речени фондови нити су имали својих дневника нити главних књига. Прилога за рачуне нема ни један од ових фондова. Данашњи чиновници благајнички увели су код ових фондова са свим други ред.

Рачуни „Матице Српске“ и осталих управи јој поверених фондова

од г 1874. нису се могли одмах склопити, а чим су се склопили, управни одбор изаслао је из своје средине један одбор у лицу: Павла Новића, Корнела Јовановића и Ђорђа Шевића, који су рачуне од г. 1874. од ставке до ставке прегледали, и о томе своје извештаје управном одбору поднели. По томе није скупштином изасланом одбору ништа преостало, него да над рачунима, који су већ једном прегледани, држи суперревизију, којом приликом могао се уверити, да су рачуни са свим у ономе стању, у каквом их је од управнога одбора изаслани пододбор изложио. — Узима се на знање.

Бр. 20 Управни одбор под бр. 377. о. г., а према одлуци главне скупштине од 9. 10. и 11. септембра 1874. бр. 26. подноси на одобрење прорачун заједничких управних трошкова за г. 1876.

По прорачуну управни трошак износио би — — 5709. ф. 64. н.
а кад би се на подмирење тога трошка по 21. новчић на
сваку форинту, од прихода сваког фонда разрезао, то
би чинило — — — — — — — — — — — 5719. ф. 3. н.

и тако би остао сувишак од — — — — — — — 9. ф. 39. н.

Предложени прорачун одобрава се у целости и има се поднети и високом министарству на увиђење ради вршења врховног надзорног права, с том примедбом, да ће се само тим са свим правично за све фондове подједнако разрезаним размером моћи крај учинити свима приговорима, да се из једнога фонда и сувише много, а из другога врло мало троши на подмирење заједничких управних трошкова.

Бр. 21. Управни одбор под бр. 380. о. г. предлаже на одобрење прорачун фонда Саве Текелије на г. 1876.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — — 22.267. ф. 84. н.
2. Исказана потреба — — — — — — 14.389. ф. 20. н.

Сувишак 7.878. ф. 64. н.

Предложени буџет одобрава се у целости и има се високом министарству с том примедбом поднети, да под 13. (25.) фебруаром о. год. а под бр. 87 о. г. поднесени прорачун фонда текелијиног за г. 1875. још није враћен од министарства.

Бр. 22. Управни одбор под бр. 378. о. год. предлаже прорачун фонда „Матице Српске“ за год. 1876. на одобрење.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — — 4831. ф 25. н.
2. Исказана потреба — — — — — — 4831. ф. 25. н.

и тако је приход једнак потреби.

На књижевне цели по истом прорачуну долази само 500 ф., и то у том случају, ако се сеобни трошкови текелијине књижнице не узморају на једанпут подмирити.

Предложени прорачун одобрава се у целости и издаје управном одбору, да се по њему равна, а тако исто извешћује се и књижевни одсек о одређеној своти на књижевне цели.

Бр. 23. Управни одбор под бр. 379. о. г. предлаже прорачун Јована пл. Наке за г. 1876.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — 1554. ф. 32. н
2 Исказана потреба — — — — — — 1430. ф. 14. н.

и тако се показује сувишак од — — — — — 124 ф. 18. н.

На књижевне награде долази по истоме прорачуну 500. фор., по што се дуг текелијином фонду од 548. фор. 30. н. има у течају године исплатити са каматом заједно која износи 80. ф. 38. н.

Предложени прорачун одобрава се у целости и издаје се управноме одбору, да га се у свему придржава, а и књижевни одсек се извешћује о одређеној своти на књижевне награде.

Бр. 24. Управни одбор под бр. 381. о. г. предлаже на одобрење прорачун фонда Павла Јовановића за год. 1876.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — 2769. ф. 55. н.
2. Исказана потреба — — — — — — 2761. ф. 2. н.

Преостаје 8. ф. 53. н.

Предложени прорачун одобрава се и издаје се управном одбору да се по њењу равна.

Бр. 25. Управни одбор под бр. 382. о. г. предлаже прорачун фонда Петра Костића за годину 1876.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — 2436. ф. 69. н.
2. Исказана потреба — — — — — — 2414. ф. 45. н.

Сувишак 22. ф. 24. н.

Предложени прорачун одобрава се у целости и издаје се управноме одбору, да га се у свему придржава.

Бр. 26. Управни одбор под бр. 383. о. г. предлаже прорачун фонда Петра Класановића за годину 1876.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — 150. ф. 64. н.
2. Исказана потреба — — — — — — 32. „ 63. „

Показује се сувишак од 118. ф. 01. н.

Предложени прорачун одобрава се у целости и издаје се управном одбору да се у свему по њему влада.

Бр. 27. Управни одбор под бр 384 о. г. подноси прорачун фонда Гавре Романовића за годину 1876. на одобрење.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — 607. ф. 81. н.
2. Исказана потреба — — — — — — 379. ф 13. н.

Сувишак 228. ф. 68. н.

Предложени прорачун одобрава се у целости и упућује се управни одбор, да се у свему по њему равна.

Бр. 28. Управни одбор под бр. 385. о. г. предлаже прорачун фонда Илије Коларца за г. 1876. на одобрење.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — — 204. ф. 93. н.

2. Исказана потреба — — — — — — 45. ф. 05. н.

Сувишак 159. ф. 88. н.

Предложени прорачун одобрава се у целости и издаје се управноме одбору да га се у свему придржава.

Бр. 29. Управни одбор под бр 386. о. г. предлаже на одобрење прорачун фонда Констатина Хаџи-Ристића за годину 1876.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — — — 77. ф. 35. н.

2. Исказана потреба – — — - — — 16. ф. 24. н.

Сувишак 61. ф. 11. н.

Предложени прорачун одобрава се у целости и издаје се управном одбору да се у свему по њему равна.

Бр. 30. Управни одбор под бр. 387 о. г. подноси на одобрење прорачун фонда за споменик Вука Стеф. Караџића за год 1876.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — — — 57. ф. 75. н.

2. Исказана потреба — — — — — — 12. „ 12. „

Сувишак 45. ф. 63. н.

Предложени прорачун одобрава се у целости и упућује се управноме одбору, да га се у свему придржава.

Бр. 31. Управни одбор под бр. 388. о. г. предлаже на одобрење прорачун фонда за потпомагање српских вероисповедних школа за годину 1876.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — — — — 4. ф. 20. н

2. Исказана потреба — — — — — — — 30. „

Сувишак 3. ф. 90. н.

Предложени прорачун одобрава се у целости и издаје се управноме одбору да га се у свему придржава.

Бр. 32. Управни одбор под бр. 340 о. г. предлаже, да се продаду текелијине земље у Араду, путем јавне дражбе, и да се и опет покуша продаја заосталих текелијиних кућа у Араду.

По исказу пуномоћника друштвеног у Араду Димитрија Крестића, поднесеном управном одбору под бр 329. о. г., износи приход од 22 и по ланца земље на годину само 350. фор.

Куће по исказу истога пуномоћника носе годишње ову кирију:

Кућа под бр. 3. на угљеном тргу, судски на 27.595. фор процењена 3434 форинте.

2. Кућа под бр. 6/451. судски на 17.282. ф. процењена, 680 ф.

3. Кућа под бр. 9/215. на тргу св. Петра, судски на 2181 процењена, 96 фор.

Предлог се прима и управни одбор упућује се, да и куће и земљу покуша путем јавне дражбе продати онда, када за продају згодно време нађе.

Бр. 33. Управни одбор под бр. 360. о. г. према одлуци главне скупштине од прошле године, да се за вођење рачунских књига и рачуна постави стручан човек, јавља, да је, одговарајући томе налогу, нашао таквог човека, у особи Арона Поповића, пређашњег књиговођу бачке-бодрошке штедионице и да га је одлуком својом од 12. (24.) децембра 1874 бр. 432 изабрао до даље скупштинске наредбе за књиговођу и контролора друштвеног са годишњом платом од 600 ф., стављајући му у изглед, да ће му се та плата, пошто није хтео под истом служити, према доказаној способности и повисити. Овај нови књиговођа довео је у ред све неуредности, које су у рачунима и рачунским књигама проистекле из немара, незнања, а може бити и из друге неке намере пређашњег благајника Петра Нинковића, и завео је, по одобрењу управнога одбора, нове рачунске главне књиге за сваки фонд посебице, тако, да се стање свакога фонда у свако доба одмах може сазнати, те пошто је тако своју способност као књиговођа посведочио, и пошто га је и сам владин повереник за „Матицу" г. Андрија Флат велики жупан новосадски у допису свом од 2. августа о. г. бр. 237. као способног рачунарског чиновника друштву овом особито препоручио и наговестио, да би ваљало способним благајничким чиновницима и бољу плату одредити: то управни одбор предлаже, да се како Арон Поповић, тако и Данило Манојловића за благајника на дуже време изберу, по што честа измена у благајничким чиновницима велике сметње и неприлике прави у вођењу и обављању рачунарских послова и рачуна, и да се благајничким чиновницима плата повиси, и то књиговођи од 600 на 900, а благајнику од 500 на 600 ф.

Уједно подноси исти управни одбор под бр. 432. 1874. донесено упутство за благајничке чиновнике на одобрење:

1. Од благајничких чиновника дужан је један као књиговођа, односно контролор књиге водити, а други као благајник новац и папире од вредности руководити.

2. Књиговођа води све књиге, које су за преглед радње нужне, као и један главни дневник за све фондове; он је дужан сваке по године рачун, а годишње главни рачун о сваком фонду посебице да склопи и да их по свршетку године најдаље за шест недеља управном одбору поднесе. Књиговођа зготовљава прорачун о заједничким управним трошковима и прорачуне за сваки фонд под управом матичином посебице и подноси их на одобрење управном одбору најдуже до свршетка јуна сваке године, а за годину што долази; он прописује пристојбе и рачуна камате; он води уручбени записник и цело дописивање, отвара све поднеске, у којима се не налазе новци и уводи их у уручбени записник.

3. Благајник води о примању и издавању новаца један главни, а осим тога за сваки фонд по један посебни дневник; он не сме без премапотписа књиговођиног ни примити ни издати новац; он отвара поднеске, у којима се налази новчана вредност, те пошто на самом спису потписом својим по-

тврди, да је новац код њега, предаје их ради уведења у уручбени записник књиговођи.

Благајник је одговоран за поверени му новац и друге предмете од вредности: он је обвезан главни дневник сваки дан закључити и остатак од готовине у присуству књиговође као контроле пребројати, те је за тим ставити у касу и дневник потписати. Исто је тако обвезан сва примања и издавања из главног дневника у посебне дневнике преносити и исте при свршетку свакога месеца закључити. Такођер је обвезан све посебне дневнике са нужним прилозима заједно сваки дан предавати књиговођи, да их исти спроведе кроз главне и прегледне књиге.

4. Један кључ од касе налази се код благајника, а други код књиговође као контролора.

По што се најпре у начелу решило, да се благајнички чиновници не бирају по до сад уобичајеном начину на три него на шест година, али да се одмах казне и према приликама и отпусте, ако управни одбор нађе и увери се, да су немарни, неуредни, неспособни, или ако се ухвате да су учинили ма какву проневеру; и по што се и сама главна скупштина из предложених штампаних рачуна о стању фондова при свршетку године 1874, и о стању фондова од 1. јануара до 30. јуна 1875. године уверила о способности новога књиговође, а по свом искуству од 11 и више година знајући, да се ваљани благајнички чиновници, који ће и свој посао разумевати и у томе и поуздани бити, по досадању плату не могу наћи; — то је једногласно изабрала Арона Поповића за књиговођу и Данила Манојловића за благајника на 6 година са предложеним од управног одбора платама, које се од 1876 године имају разрезати на све фондове под управом матичином по саразмеру њиховога дохотка, а по прорачуну, који је главна скупштина под бр. 20 о. г. за заједничке управне трошкове одобрила, а повишицу плате благајничких чиновника у износу од годишњих 400 фор. од 1. октобра о. г до нове године 1876. имају опет сви фондови по саразмерности њиховог дохотка ове године да носе.

О повишици плате благајничким чиновницима има се високом министарству просвете и црквених послова посебан извештај поднети, а о томе као и о избору управни одбор известити, с тим упутством, да је књиговођа дужан положити кауцију у износу своје годишње плате, а благајник двогубу кауцију према плати својој.

Од управнога одбора предложено упутство за благајничке чиновнике одобрава се и издаје се управноме одбору, да га сваком благајничком чиновнику посебице саопшти.

Бр. 34. Управни одбор под бр. 289. о. г. подноси извештај у погледу уређења фонда Петра Костића, и то пре свега о томе: 1. Шта „Матици Српској“ као руковатељци фонда костићевог припада, а 2. шта је у отплату те своте фактично примила:

I. На основу тестамента припада у фонд:

1. Главно од 1. октобра 1866 године — — — — — 30.000 ф — н.

2. На то припада камата по 6 проц. од 1. окт. 1866. до 21.

марта 1868. као до дана поравнања са насљедницима 2 650 ф. — н
Али кад се од те своте одбију легати, који су се из фонда морали исплатити, и то:

а.) легати римској цркви у Черевићу једанпут за свагда — — — — — —	100 ф. — н.	
б.) Годишњи легати, који су у течају од 1. окт. 1866. до 21. марта 1868. исплаћени	456 ф. — н.	
Свега	556 ф. — н.	
онда износи преостала камата — —		2.094 ф. — н.
И тако је 21. марта 1868. требао да фонд износи — —		32.094 ф. — н.

II. У отплату горње своте примила је „Матица“ као руковатељка фонда Петра Костића до 21. марта 1868. ове своте:

1. У укњиженим обвезницама свега — — — — —		17.595 ф. 35 н.
2. У готовом новцу од других дужника, и то:		
а.) Године 1865. — — — —	3.321 ф. 13 н.	
б.) Године 1866. — — — —	590 ф. 60 н.	
в) Године 1867. — — — —	3.347 ф. 77 н.	
Свега — — — —		7.259 ф. 50 н.
3. У каматама примљених дужника — — — — —		1.256 ф. 45 н
4. У каматама нових матичиних дужника — — —		625 „ 72 „
5. Једна ердељска растеретница — — — — —		75 „ — „
6. Дуг Флоријана Матића — — — — — — — —		100 „ — „
7. Обвезница Фемке Сланкаменчеве пређе Стевана и Јелене Крстића — — — — — — — — — —		255 „ 79 „
8. Обвезница Павла Ракића — — — — — —		130 „ — „
9. Обвезница Петра Куруцића — — — — — —		130 „ — „
10. Разлика у каматама — — — — — — — —		15 „ — „
11. Обвезница Јована Максимовића — — — — —		1.224 „ 76 „
12. Наследници Јован Максимовић и Марија Гереска обвезали су се подмирити — — — — — — —		3.506 „ 23 „
Укупно —		32.173 ф. 80 н.
Кад се од те примљене своте одузме свота, која „Матици“ заиста припада — — — — — — — — — — —		32.094 ф. — н
онда се види да је „Матица“ више примила — — —		79 ф. 80 н.

него што јој заиста припада до 1. марта 1868.

Управни је одбор решио, да се наследницима врати ердељска растеретница од 75 ф. и обвезница Петра Куруцића од 130 ф. заједно са каматом од 21. марта 1868. пошто није грунтовно осигурана, а место тога, да наследници ту своту накнаде фонду костићевом или у готовом новцу или у осигураним обвезницама

Рачун са наследницима костићевим Јованом Максимовићем и Маријом Гереском-Грчком из Черевића стоји по извештају управног одбора овако:
1.) Јован Максимовић био је дужан — — — — — 1.224 ф. 76 н.

2.) Обоје заједно обвезали су се платити — — — —		3.506 ф. 23 н.
3.) На то припадају камате, и то:		
а.) Од 1. окт. 1866 до 31. децембра 1860. по 6 проц. — — — — — — — — —	922 ф. 53 н.	
б.) Од 1. јануара 1870. до 14. септ. 1870. као до дана издане обвезнице — — —	117 ф. 96 н.	
Свега — — — — —		1.100 ф. 49 н.
Укупно —		5.831 ф. 48 н.

На отплату дуга примљено је:

1.) Јов. Максимовић предао је укњижену обвезницу Ђорђа и Мите Јаковљевића од — — — — — — — —	560 ф. — н.
2.) Јован Максимовић издао је за остали дуг две обвезнице од 14. септембра 1870. у којима је за капитал урачунато 2417 ф. 87½ нов., а за интерес 689 фор. 49½ н., свега — — — — — — — — — — — — —	3.107 ф 37 н.
3.) Марија Гереска издала је обвезницу 14. септембра 1870. и то на капитал 1.750 фор. 11½ нов, а интерес 420 ф. 65½ н, свега -- — — — — — — — — —	2 173 ф. 87 н.
Свега —	5 841 ф 24 н.
Кад се од те исплаћене своте одбије од наследника дужна свота	5.831 ф. 48 н
онда излази да су наследници са	9 ф. 76 н.

више платили интереса, него што су дужни били, што ће им се у дужне камате урачунати.

Извештај о уређењу костићевог фонда са свима прилозима заједно поднесен је и високом министарству са рачунима истога фонда за годину 1874, које је благајница зготовила, а изаслани одбор прегледао, а тако исто саопштен је исти извештај са свима прилозима заједно у препису и наследницима костићевим, с тим додатком, да су они у своје време пристали лично у седници на одлуку овога друштва од 22. новембра (4. децембра) 1865. бр. 334. по којој се „Матица" на њихову молбу изјавила, да је готова у договору с њима у помоћи им бити при расправи целе заоставине костићеве, али да ликвидационе трошкове подмире сами наследници, и да је према томе на њихову жељу упутила била и тадашњега свога главнога фискала Ђорђа Вукичевића, да им у том послу на руци буде и да од стране овога друштва врши само надзорно право.

Уједно јавља управни одбор:

1. Да је и наслeдницима костићевим и купцима винограда допустио, да могу оставинске непокретности на своје име грунтовно преписати, ако с тим преписом уједно и своје дугове на истим непокретностима укњиже;

2. Да је упутио благајницу да издаје по списку годишње легате из фонда костићевог у износу од 304 фор.

3. Да је наложио благајници, да на основу одборског извештаја састави рачуне целог фонда костићевог од 21. марта 1868., као од дана поравнања са наслeдницима, све до краја године 1874. односно 1873., да би

се могли до 1. новембра о. г. као до одређеног рока послати високом министарству просвете и црквених послова. — Узима се одобравајући на знање.

Бр. 35. Управни одбор под бр. 286. о. г. јавља, да је рачун Павла Грчића као извршиоца последње воље Гавре Романовића прегледан и да је по истоме споменути извршилац последње воље предао у готовом новцу — — — — — — — — — — — 230 ф. 32 н.

У облигацијама и то:

а.) Јована Марковића из Вуковара — —	6000 ф. — н.	
б.) Мије Бећаревића — — — — —	300 „ — „	
в.) Карла Смекала — — — — — —	600 „ — „	
г.) Јелене уд. Живића — — — — —	140 „ — „	
д.) Јована Новаковића — — — — —	130 „ — „	7170 ф. — н.
У књижницама вуковарске штедионице — — — — —		1517 ф. 44 н
	Свега	8 917 ф. 76 н

Даље из истих рачуна произлази, да у име неплаћених камата дугују, што у корист „Матице Српске“ долази, ови дужници: 1.) Карло Смекал камату на 600 ф. од 12. маја 1873; 2.) Јелена уд. Живића камату на 140 ф. од 26. маја 1874. и 3) Јован Новаковић камату на 130 фор. од 1. новембра 1872 Остали су дужници положили извршиоцу последње воље романовићеве до свршетка године 1874 своје камате, које је он и у свој рачун ставио; исто је тако и штедионица вуковарска приспелу камату на 1517 ф 44 н. до дана повратка истога улога са 66 ф. 62 н, благајници „Матице Српске“ исплатила.

Уједно јавља управни одбор, да је споменутог извршиоца последње воље романовићеве на основу примедаба, које је изаслани одбор на његове рачуне учинио, позвао:

1. Да све прилоге, који су за потврду његовог рачунског примања и издавања нужни, што пре набави и управном одбору пошље;

2. Да све мане и недостатке у погледу преданих обвезница уклони и допуни набављањем нужних исправа, из којих ће се моћи увидити, да су сва потраживања фонда романовићевог популарно осигурана;

3. Да пошље као што треба белеговану признаницу на 100 ф а вр., коју је своту по одлуци главне скупштине матичине од 9. 10. и 11. септембра 1874. бр. 22. у име награде за свој труд примио;

4. Да му је изречно на знање дато, да све дотле не ће моћи добити опросницу за своје рачуне, док не накнади и не пошље све оно, што им по примедбама одборским не достаје.

Узима се одобравајући на знање.

Бр. 36. Књижевни одсек под бр. 39 о. г. износи предлог секретара друштвеног, да се прослави педесетогодишњица матичиног постојања, пошто ће о св Сави 14. јануара 1876. бити управо 50 година, од како је „Матица Српска“ установљена. Књижевни одсек оставља скупштини како да се прослави та педесетогодишњица.

Скупштина једногласно прима предлог и одређује, да се педесетогодишњица матичина прослави о редовној скупштини у августу 1876.

После ове одлуке, пошто је већ 7 и по сахата прошло било, председник затвара скупштину и заказује јој састанак за сутра у 9 сах. пре подне.

Бр. 37. Председник отварајући у 9¼ сахата главну скупштину, позива је, да се према изреченој одлуци под бр. 36 о. г. посаветује и о начину прославе педесетогодишњице матичине.

Оставља се књижевном одсеку, да се о начину прославе посаветује и да одреди распоред. Уједно се овлашћује, да може на ту цел до 200 ф. потрошити из фонда матичиног, о чему се и књижевни одсек и управни одбор извешћује, с тим упутством за управни одбор, да ту своту и у прорачун фонда матичиног за годину 1876. стави.

Бр. 38. Књижевни одсек под бр. 32. о. г. јавља, да на расписане награде из накиног фонда није приспело осим „Шокице" ни једно дело, и да је одлучио, да се не расписују награде за она дела и чланке за „Летопис", којима је рок већ истекао, и предлаже, да се распишу само оне награде, којима рок још траје. Према томе да се тражи, да се за награде распишу:

I. Ова дела:

1. Мала историја српскога народа у Аустро-Угарској, по најновијим изворима. — Награда од 200 до 400 ф. а. в. — Рок Петров-дан 1876.

2. Роман, драма или шаљива игра из српског живота. Награда за мање дело 200 ф. а за веће 300 ф. а. вр. — Рок Петров-дан 1876.

3. Историја света за ученике горње гимназије у 3 књиге. — Награда од књиге 200 фор. а. вр. — Рок Петров-дан 1876.

II. Ови чланци за „Летопис":

1. Историја нашег народа у горњој крајини (у ђенералату карловачко-вараждинском). — Награда 300 фор. — Рок Петров-дан 1876.

2 Преглед садржаја свих „Летописа" „Матице Српске" за 50 година (од 1826 до 1876.) — Награда 100 фор. — Рок Петров-дан 1876.

3. Наша новија драматика. — Награда 200 ф. — Рок Петров-дан 1876.

4. Шта би требало превести на српски из руске, чешке и пољске књижевности. — Награда за свако 100 фор. — Рок Петров-дан 1876.

5. Шта би требало превести на српски из народних књижевности свих културних народа. — Награда 200 фор — Рок Петров-дан 1876.

6. Историја заната и индустрије у опште. — Награда 120 фор. — Рок Петров-дан 1876.

7. Кратак преглед развитка грчке, енглеске или шпањолске народне књижевности — Награда за свако 60 фор — Рок Петров-дан 1876.

8. О подизању и држању винограда, вина, врта. — Награда за свако 60 фор. — Рок Петров-дан 1876.

9. О држању и неговању стоке, краве музаре, овце, коња, свиње, свилене бубе, пчеле — Награда за свако 60 фор. — Рок Петров-дан 1876.

Књижевни одсек предлаже даље, да се у поновљеном распису нарочито напомене, да је „Матица" вољна и мимо ових расписаних награда примити и по вредности наградити, према количини преосталога новца, и друга научна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима слободан избор предмета.

Тако исто предлаже, да главна скупштина овласти књижевно одељење, да може издати из накиног фонда награде за она дела и чланке, који дођу мимо расписаних награда, и то у течају године и пре главне скупштине. да не би морали писци, који такова дела поднесу, чекати до главне скупштине, ако иначе књижевни одсек пронађе, да им дела заслужују награде.

Сви ови предлози књижевнога одсека примају се, и у распису награда има се нарочито напоменути ово овлашћење књижевног одсека, да може награде и пре скупштине издати и да може наградити по вредности и друга дела, која се пошљу „Матици“ мимо расписаних награда.

Бр. 39. Књижевни одсек под бр. 37. о. г. предлаже за члана надзорништва текелијног завода и свих питомаца под управом матичином Ђорђа Крестића на место Ђорђа Мандровића.

Пошто предложени није члан „Матице Српске“, то се у место њега за члана споменутог надзорништва бира Сима Костић, члан матичин и свештеник српски у Будим-Пешти.

Бр. 40. Књижевни одсек под бр 36. К. Одс. према одлуци лањске главне скупштине, да књижевни одсек изради нацрт, на што да се употреби доходак од романовићева фонда, предлаже, да стипендијска заклада Гавре Романовића у години 1876 у живот ступи, у колико би то стање фонда допуштало и наредби оснивачевој одговарало, а да се књижевном одсеку остави на коју струку наука да се одреди доходак од те закладе.

Према прочитаној наредби оснивачевој, да стипендијска заклада тек онда у живот ступи, кад главно толико нарасте, да може на чисто 400 ф годишње интереса носити, а према прорачуну фонда Гавре Романовића за годину 1876, ког је главна скупштина под бр. 27. Г. С. о. г. одобрила, и по ком би сувишак у год. 1876 тек 228 фор 68 н. износио: решава се, да та заклада у години 1876 не може у живот ступити. Што се тиче питања на коју струку наука да се обрати стипендија из овога фонда, то се упућује књижевни одсек, да догодишњој главној скупштини поднесе нацрт и предлог о томе, на што да се употребљује та стипендија.

Бр. 41. Главни фискал др. Илија Вучетић под 26. септембром о. г. према уставу друштвеном, а и по својој званичној дужности, подноси извештај о стању парница, које имају фондови под управом „Матице Српске“.

I Парнице фонда Саве Текелије.

1. Парница против Ђорђа и Марије Грујића у Араду због 1200 ф.

У овој парници држана је 14. септембра о. г. на ново прва лицитација, на којој је и гл. фискал као заступник матичин присутан био. Непокретности су дужничке процењене на 3824 ф. 16 н., а продане су одмах на првој лицитацији за 3907 фор. а. вр., дакле преко процене. Пошто је фонд текелијин са својим потраживањем на другом месту укњижен, а пре њега има само у корист српској општини арадској укњижено 336 фор., то је потраживање ово сада сасвим осигурано, и тако има изгледа, да ће ова ствар за најкраће време у корист фонду текелијином довршена бити.

2. Парница против Лазара Тенецког због накнаде од 3077 форината 32 нов. а. вр.

Ова је парница првобитно подигнута била због накнаде од 4607. ф. 86 н., али кад је тужени у своме одговору на тужбу доказао, да је своту од 1161 ф. 3 н., која се од њега као остатак од доходака из године 1867 заједно с каматама од 339 ф. 51 н. потраживала, још месеца фебруара 1868 послао, и кад се после увидило, да је пређашњи благајник Петар Нинковић, при састављању извештаја на управни одбор, речену своту погрешно туженоме у терет ставио, то је управни одбор решио, да се од даљег потраживања те своте с каматама одустане, те је тако тужба против Лазара Тенецког обаљена на 3077 ф. 32 н. У тој парници предао је главни фискал у име „Матице Српске“ 18. септембра о. г. завршни спис, и сад још има за који дан противник од своје стране да поднесе противни завршни спис, па ће онда одмах пресуда следовати.

3. Парница вароши Арада против текелијиног фонда због окупације кућишта под грунт. зап. бр. 415 у Араду.

Пуномоћник матични у Араду Димитрије Крестић предао је у овој парници још лане одговор на тужбу, али варошки фискал је непрестано одуговлачио предају реплике, док му на послетку на пожуривање није оставио суд на ту цел последњи рок за 24 септембар о. г., кад је имао реплику неодложно предати. Изгледи на добитак ове парнице су повољни, јер ако би тужилачка странка и имала каквих позитивних доказа за поткрепљење свога потраживања, које до сада још никако није на среду изнела, то ће онда наш заступник са два веродостојна сведока доказати, да по њиховом памћењу од 45 година овамо на спорном земљишту никада до данас није сокак био, те по томе да је право вароши на то земљиште, баш кад би га кад год и имала била, већ давно застарело.

4. Парница против Валенте Дунђерског из Сентомаша због 400 фор.

Валента Дунђерски из Сентомаша добио је пре десет година зајам од 400 фор. из фонда текелијиног, па пошто већ од неколико година није на понављане опомене плаћао доспеле камате, то је по одлуци управнога одбора тужен. Пошто су у овој парници неке препреке уклоњене, то ће се за који дан предузети процена, а за тим и продаја дужничке земље, па ће се тако и ово потраживање намирити.

II. Парница фонда Павла Јовановића.

1. Парница стечајне масе Јована Арвајије и његове жене против фонда јовановићевог због 4075 фор.

У овој парници је један тужилачки сведок Ђ. Ебешфалвија још год. 1873 преслушан и повољно је по завод исказао; други је сведок међу тим умрьо; а трећи сведок Петар Леринц је ове године преслушан и није са свим одлучно знао на стављено му питање исказати, да ли је сенатор Марковић или Јовановић новац примио. По што је преслушање сведока свршено, било је 10. јула о. г. одређено рочиште, на коме су од обе стране чињене примедбе на исказе сведока, те се сада очекује пресуда. Изгледи су за сада доста повољни, да ће фонд Јовановићев ову парницу добити, односно да ће тужилачка маса са потраживањем својим одбијена бити.

Узима се на знање.

Бр. 42. Књижевни одсек под бр. 21. о. г. јавља, да су у текелијином заводу у Будим-Пешти остала при свршетку школске године 167⁴/₅ ова места празна:

1. Место Марка Кречаревића, доктораида медицине; 2. Косте Андрејевића, докторанда медицине; 3. Стевана Ђорђевића, правника III. год., који се захвалио на стипендији што не зна мађарски, те тако не може успевати у наукама; 4. Бранка Мушицког, правника II. године, коме је стипендија обустављена, јер није поднео школских сведочанстава у прописаном за текелијине питомце времену.

Осим ових места, у смислу одлуке главне скупштине од 7. септембра 1872, морали су се у ред просилеља за текелијин завод уврстити и они текелијини питомци, који су у течају прошле школске године за питомце до редовне главне скупштине суституисани били, и то:

1. Стеван Данкулов, III. године правник, који је дошао на место Ђорђа Стефановића, који је захвалио на стипендији, што не зна мађарски, а није му допуштено било, да може наставити у Бечу започете науке;

2. Павао Марјановић, IV. године правник, који је дошао на место Михаила Лукача, који се захвалио на стипендији због незнања мађарског језика;

3. Павао Поповић, I. године медик, који је дошао на место Јована Максимовића, који се захвалио на стипендији што не зна мађарски, а није му допуштено било да може медицину у Бечу довршити; и

4. Душан Ј. Дима, гимназиста VIII. разреда, који је дошао на место Јована Мудринића, који је морао захвалити на стипендији, што због незнања мађарског језика није могао успевати у наукама, а није му допуштено било, да на другом месту слуша науке.

На ова упражњена места био је расписан стечај до 6. (18.) септембра о. г. и услед тога пријавило се било 17 нових молилаца, а к томе су дошла она четири у течају школске године суституисана питомца свега дакле 21 молилац. Од тих нису могли доћи у ред предложеника, пошто нису имали за текелијине питомце прописана својства, ова осморица, и то: Милан Меанџић, свршени седмошколац; Стеван Јеремић, слушалац философских наука; Милан Стевановић, свршени гимназиста; Емилијан Тадић, свршени шестошколац; Ђока Николић, свршени I. год. правник; Стеван Николајевић, свршени седмошколац; Ђорђе Бекић, свршени реалац и Мита Бабић, техничар I. год. Од осталих просилаца, на броју 13, предлаже књижевни одсек главној скупштини за избор по азбучном реду:

1. Павла Бастића, свршеног III. године правника у Будим-Пешти; 3. Јована Видића, свршеног гимназисту у Баји; 4. Милана Давидовца, свршеног гимназисту у Новом Саду; 5. Стевана Данкулова, свршеног III године правника у Будим-Пешти; 6. Душана Ј. Диму, свршеног гимназисту у Будим-Пешти; 7. Миту Лонгиновића, свршеног гимназисту у Темишвару; 8 Павла Марјановића, свршеног IV. године правника у Будим-Пешти; 9. Василија Милошевића, свршеног гимназисту у Карловцима; 10. Данила Панића, свршеног седмошколца у Кечкемету; 11. Јована Пантелића, свршеног гим-

назисту у Печују; 12. Михаила Поповића, свршеног гимназисту у Новом Саду; и 13. Павла Поповића, свршеног I. године медика у Будим-Пешти.

Од ових молилаца предлажу се двојица, и то Данило Панић и Јован Пантелић, условно, ако поднесу редовне сведоџбе о свом сиромаштву.

На послетку јавља књижевно одељење, да је свршеним медицима Алекси Ђукићу и Јовану Велимировићу допустило, да могу још за годину дана своју стипендију уживати ради полагања строгих испита под обичним условима, а тако исто и питомцу Стевану Димићу, да може други основни испит накнадно октобра месеца полагати, а и до главне скупштине супституисаном питомцу Павлу Марјановићу свршеном IV. године правнику да може још годину дана уживати своју стипендију ради полагања строгих испита, ако би га главна скупштина за питомца изабрала.

За тим су прочитане сведочбе о сиромаштву, које су просители Данило Панић и Јован Пантелић накнадно поднели, из којих се увидило, да је првога отац сиромах, а другога мати удовица да има истина имања, али да је то имање тако презадужено, да од прихода истога није у стању издржавати своју породицу од шест чланова, нити децу своју школовати.

Уједно јавља председник да је 16. (28.) септембра о. г., дакле куд и камо после истеклог рока, стигла молбеница Лазара Јовановића, свршеног гимназисте из Суботице, у којој моли за стипендију текелијину.

По предлогу председниковом претвара се скупштина ради лакшег избора питомаца у конференцију.

После ¼ сахата отвара председник скупштину, одређује у смислу пословног реда тајно гласање, а у одбор, који ће гласове прикупљати, чланове: Марка Поповића, дра Јована Туромана и Александра Јовановића.

По обављеном тајном гласању јавља одбор за прикупљање гласова, да су од предложеника добили: 1. Павао Поповић 44. гласа; 2. Душан Ј Дима 44 гласа; 3. Павао Марјановић 43. гласа; 4. Стеван Данкулов 43. гласа; 5. Павао Бастић 33. гласа; 6. Јован Пантелић 30. гласова; 7. Михаило Поповић 28 гласова; 8. Мита Лонгиновић 25 гласова; 9 Иван Веселиновић 19. гласова; 10. Јован Видић 17. гласова; 12. Василије Милошевић 11. гласова; 13. Данило Панић 2 гласа.

На основу овог гласања проглашује председник да су за питомце текелијине већином гласова изабрана ова осморица: 1. Павао Поповић; 2. Душан Ј. Дима; 3. Павао Марјановић, ком се уједно по предлогу књижевног одсека допушта, да може још за годину дана стипендију уживати ради полагања строгих испита; 5. Павао Бастић; 6. Јован Пантелић; 7. Михаило Поповић; и 8. Мита Лонгиновић.

О избору овом има се поднети извештај високом кр. уг. министарству просвете и црквених послова, а тако исто има се известити и надзорништво текелијиног завода у Будим-Пешти и сваки питомац посебице уз повратак молбеница. Тако исто има се и молилац Лазар Јовановић, као и остали молиоци уз повратак њихових молбеница известити, да им се молби није могло у овај мах за доста учинити.

Уједно се и књижевни одсек с управним одбором овлашћују, да могу

*

у заједничкој седници до редовне главне скупштине супституисати по свом увиђењу кога од предложеника за питомца, ако би које место у течају школске године упражњено остало.

На послетку прима се предлог књижевног одсека у погледу питомца Алексе Ђукића, Јована Величировића и Стевана Димића.

Бр. 43. Књижевни одсек под бр. 23 о. г. јавља, да је у стипендијској закладе Нестора Димитријевића остало смрћу питомца Светозара Станковића једно место са годишњом стипендијом од 250 фор. упражњено. На то место расписан је био до 6. (18.) септембра о. г. у новинама стечај, на који се пријавило пет молилаца, и то: 1. Ђорђе Николић, свршени I. год правник; 2. Душан Мандровић, који је свршио IV. разред основне школе; 3 Василије Милошевић, свршени гимназиста; 4. Ђока Стефановић, свршени правник; и 5. Стеван Ђорђевић, свршени III. год. правник и пређашњи питомац текелијин. Од тих молилаца није се могао у обзир узети: 1. Ђорђе Николић, који је слаб успех у наукама показао; 2. Душан Мандровић, који је тек IV. основни разред свршио; и 3. Ђока Стефановић, свршени правник, пошто се само онима, који су већ питомци, дозвољава уживање стипендије још за годину дана ради полагања строгих испита, и то од случаја до случаја; и тако су преостала само двојица, и то: Стеван Ђорђевић и Василије Милошевић. Од те двојице да се Његовој Светости патријарху српском ради избора предложе, и то:

На прво место Стеван Ђорђевић, свршени III. године правник, који се као питомац текелијин похвално владао и одличан успех у наукама показао, и који је морао на својој стипендији захвалити што не зна мађарског језика;

а на друго место: Василије Милошевић, свршени гимназиста, који је испит зрелости с одличним успехом у Карловцима положио.

Уједно јавља књижевни одсек, да је питомцу димитријевићевом Андрији Милићу, свршеном правнику дозволио, да може под прописаним условима уживати своју стипендију још за годину дана ради полагања строгих испита, а тако исто и питомцу Николи Попову, свршеном медику IV. године, да може I. теориски строги испит 1. октобра о. г. накнадно положити, пошто је болешћу препречен био, да то при свршетку ове школске године учини.

Прима се предлог књижевног одсека и ради избора имају се Његовој Светости патријарху српском поднети, и то: на прво место Стеван Ђорђевић, а на друго Василије Милошевић, а уједно има му се и то јавити, да је питомцу Андрији Милићу дозвољено уживање стипендије још за годину дана ради полагања строгих испита, а тако исто и питомцу Николи Попову, да може I. теориски строги испит 1. октобра о. г. накнадно полагати.

Бр. 44. Књижевни одсек под бр. 25 о. г. износи молбу Хранислава Михајловића, питомца текелијиног у Новоме Саду под 18 септембром о. г., да може слушати политехничке науке на пештанској политехници, и јавља, да је високо кр. угар. министарство просвете и црквених послова дописом својим од 12 октобра 1874 бр. 26. 741 на молбу питомца Хранислава Михајловића одговорило, да нема ништа против тога, ако би поменути пито-

мац слушао технику у Будим-Пешти, али да заједничка седница књижевнога одсека и управнога одбора од 26. октобра 1874. није имала основа и разлога, да се приволи на то, пошто је питомац Хранислав Михајловић од главне скупштине изреком изабран да слуша природне науке на философском факултету, и пошто би најпре главна скупштина матична требала да расправи, да ли је то у духу наредбе текелијине, да питомци његови могу слушати и технику.

Књижевни одсек износећи ту молбу пред главну скупштину, тог је мишљења, да се ни по буквалном смислу текелијине воље нити по духу његове намере не би могла издавати стипендија и слушаоцима политехнике.

Да би главна скупштина могла решити, да ли се слаже са последњом вољом неумрлога добротвора српског Саве Текелије, да му питомци слушају и политехничке науке: упућује књижевни одсек, да до прве редовне годишње главне скупштине поднесе мњење о томе, да ли је Текелији, по последњој вољи његовој, била намера, да се његова стипендија издаје и техницима, а до начелног решења тога питања не може се ни једном садашњем питомцу допустити да слуша политехнику.

Бр. 45. Председник напомињући, да му у смислу пословног реда није поднесен ни један предлог, који би му ваљало на дневни ред ставити, позива скупштину да у смислу пословног реда изабере десет чланова, који ће скупштински записник потписати.

У одбор за оверење скупштинског записника бирају се ови чланови: др. Јован Јовановић, др Илија Вучетић, др. Михаило Полит-Десанчић, др. Јован Туроман, Миша Димитријевић, Светозар Савковић, Александар Сандић, Филип Обркнежевић, Стеван В. Поповић и Стеван Јеленић.

Бр. 46. Председник захваљујући свима члановима, а нарочито странима, који нису жалили ни труда ни времена те су дошли на скупштину на љубави, коју су према „Матици," том јединном књижевном друштву за ширење просвете у овој земљи, доласком својим и живим учествовањем у расправљању предмета, који су на дневном реду била, тако лепо засведочили, изјављује да је скупштина овом приликом свој рад довршила.

На ову изјаву председникову скупштина се са „живио" одазвала и у 1 сахат по подне разишла.

V. Именик „Матице Српске" за годину 1875/6.

Председник: Стеван Брановачки.

Потпредседник: Др. Стеван Павловић.

Потпредседник књижевног одељења: Миша Димитријевић.

Секретар: А. Хаџић.

Актуар: Сава Петровић.

Главни фискал: Др. И. Вучетић.

Књиговођа: Арон Поповић.

Благајник: Дан. Манојловић.

Уредник „Летописа": А. Хаџић.

Питомачко надзорништво у Будим-Пешти:

Председник: Павао Којић.

Чланови: М. Манојловић. А. Стојачковић.

Чланови: Сима Костић. Др. К. Пејичић, надзорник.

Фискал и руковатељ добара текелијиних у Араду:

Димитрије Крестић.

Управни одбор.

(По азбучном реду.)

Председник: Стеван Брановачки.

Потпредседник: Др. Стеван Павловић.

Одборници:

Миша Димитријевић.
Стеван Јефтић.
Стеван Јеленић.
Корнел Јовановић.
Лука Јоцић.
Стеван Керчевић.
Јован Малетић.
Павао Новић.
Пера Патошевић.
Др. Стеван Павловић
Др. Мих. Полит-Десанчић.
Димитрије Савић.
Никола Станисављевић
Др. Лаза Станојевић.
Ђорђе Шевић.
Марко Шилић.

Књижевни одбор.

(По азбучном реду.)

Председник: Стеван Брановачки.

Потпредседник: Миша Димитријевић.

Одборници:

Владан Арсенијевић.
Др. Јован Јовановић.
Филип Оберкнежевић.
Др. Илија Огњановић.
Др. Михаило Полит-Десанчић.
Светозар Савковић.
Др. Јован Туроман.
А. Хаџић.

Књижевно одељење

(По азбучном реду.)

1. (†) Др. Јован Андрејевић (1864.)
2. (†) Александар Андрић (1864)
3. Милан Андрић — — — (1877.)
4. Владан Арсенијевић — (1870.)
5. (†) Платон Атанацковић, владика — — — — -- (1864.)
6. (†) Павао Бибић — — (1864.)
7. Др. Валтазар Богишић — (1868.)
8. Јован Бошковић — — — (1864.)
9. Јефта Вукадиновић, прота (1865.)
10. Ђорђе Вукићевић — — (1864.)
11. Никола Ђ. Вукићевић — (1864.)

12. Др. Илија Вучетић — — (1870.)
13. (†) Александ. Гавриловић (1867.)
14. Глиша Гершић — — — (1864.)
15. (†) Јосиф Горјановић, парох — — — — — — — (1864.)
16. Никанор Грујић, владика (1864.)
17. Ђорђе Даничић — — — (1864.)
18. Миша Димитријевић — (1869.)
19. Јован Ђорђевић — (1864.)
20. Др Милан Ђорђевић — (1871.)
21. Васа Ђурђевић — — — (1871.)
22. Јован Живановић — — (1873.)
23. Владимир Јовановић — (1868.)
24. Др. Јован Јовановић — (1864.)
25. Др. Милан Јовановић — (1870.)
26. Димитрије Јосић — — (1869.)
27. Др. Лаза Костић — — (1864.)
28. Др. Никола Крстић — (1864.)
29. Стеван Лазић — — — (1873.)
30. Др. Димитрије Матић (1868.)
31. Др. Данило Медаковић (1864.)
32. Др. Светозар Милетић (1864.)
33. (†) Андрија Монашевић (1865.)
34. Урош Милутиновић, прота (1865.)
35. Др. Ђорђе Натошевић (1864.)
36. Стеван Недељковић — (1877.)
37. Др Тодор Недељковић — (1869.)
38. (†) Јоксим Новић Оточанин — — — — — — — (1864.)
39. Ђорђе Николајевић, прота (1864.)
40. (†) Константин Николајевић — — — — (1864.)
41. Петар Нинковић — — (1864.)
42. Филип Обркнежевић — (1869.)
43. Др. Илија Огњановић — (1874.)
44. Илија Округић Сремац (1872.)
45. Исидор Павловић — — (1867.)
46. Др. Стеван Павловић — (1864.)
47. Др. Константин Пејичић (1864.)
48. (†) Др. Божидар Петрановић — (1864.)
49. Герасим Петрановић, владика — — — - — — (1864.)
50. (†) Јован Петровић — (1866.)
51. Сава Петровић — — (1877.)
52. Др Мих. Полит-Десančić (1865.)
53. (†) Гаврило Поповић владика — — (1864.)
54. Димитрије Поповић, парох (1864.)
55. Ђорђе Поповић — — (1864.)
56. Мита Поповић — — — (1877.)
57. Стеван В. Поповић — (1869.)
58. Стеван Поповић — — (1871.)
59. Панта Поповић — — — (1869.)
60. Др. Ђорђе Радић — — (1864.)
61. Новак Радонић — — — (1865.)
62. Ђорђе Рајковић — — (1866.)
63. Др Фрања Рачки — — (1868.)
64. Иларион Руварац, архим. (1871.)
65. Др. Милан Савић — — (1877.)
66. Светозар Савковић — — (1867.)
67. Александар Сандић — — (1866.)
68. (†) Павао Стаматовић — (1864.)
69. Александар Стојачковић (1864.)
70. Др. Јован Суботић — — (1864.)
71. (†) Коста Трифковић — (1871.)
72. Др. Јован Туроман — (1867.)
73. Огњеслав Утјешеновић Острожински — — — (1864.)
74. А Хаџић — — — — — (1864.)
75. (†) Др. Јован Хаџић-Светић — — — — — — — (1864.)
76. Емил Чакра — — — (1864.)
77. (†) Др. Јанко Шафарик (1864.)

Почасни чланови „Матице Српске.“

(По азбучном реду)

1. (†) Др. Јован Андрејевић (1862.)
2. (†) Платон Атанацковић (1840.)
3. А. Безсонов — — — — (1868.)
4. (†) Јован Берић — — (1839.)
5. (†) Павао Берић — — (1840.)
6. Др. А. Блајвајс — — — (1868.)
7. Др. Валтазар Богишић — (1867.)
8. Јован Бошковић — — (1863.)
9. Стојан Бошковић — — (1868.)
10. Алимпије Васиљевић — (1868.)

11. Гаврило Витковић — — (1872.)
12. (†) Јован Витковић — (1839.)
13 Никола Ђ. Вукићевић — (1863)
14. (†) Јован Гавриловић — (1868.)
15. (†) А. Т. Гиљфердинг (1868)
16. (†) Јосиф Горјановић (1864.)
17. Никанор Грујић — — (1860.)
18. (†) Ђорђе Дамјановић (1847)
19. Ђорђе Даничић — — (1863)
20. (†) Петар пл. Демелић Пањевачки — — — — (1840)
21. А. Б. Дједицки — — (1868.)
22. Јован Ђорђевић — — (1861.)
23. (†) Севастијан Илић — (1859)
24. Др Ватрослав Јагић — (1868.)
25. Владимир Јовановић — (1867.)
26. Др. Милан Јовановић — (1868.)
27. Феликс Каниц — — — (1868.)
28 Павао Којић — — — (1842.)
29 (†) Исидор Коларовић — (1863.)
30. (†) Др. Јован Крестић (1855)
31. Милан Кујунџић — — (1868.)
32. Луј Леже — — — — (1868.)
33. А. Мајков — — — — (1868.)
34. Др. Теодор Мандић — (1863.)
35. (†) Ђорђе Марго — - (1839.)
36. (†) Александар Манастерлија — — — — — (1851.)
37. Др. Димитрије Матић — (1867.)
38. Чедомиљ Мијатовић — (1868)
39. Др. Фрања Миклошић — (1868.)
40. Др. Светозар Милетић — (1861.)
41. Др. Ђорђе Натошевић — (1861.)
42. (†) Павао Недокланскн — (1842.)
43. Ђорђе Николајевић — — (1864.)
44. (†) Константин Николајевић — — — — — — — (1861.)
45. (†) Исидор племи. Николић Србоградски — — (1847.)
46. (†) Јоксим Новић Оточанин — — — — — — — (1864.)
47. Петар, Александар и Јован пл. Палик-Учевни фурлучки — — — — (1848.)
48. Др. Јосиф Панчић — — (1868.)
49. (†) Виљем Паулини-Тот (1868.)
50. (†) Јован Пачић — — (1840.)
51. (†) Др. Божидар Петрановић — — — — — — (1864.)
52. Герасим Петрановић — (1864.)
53. А. Пипин — — — — — — (1868.)
54. (†) Михаило Погодин — (1868.)
55. (†) ГаврилоПолзовић — (1851.)
56. (†) Александар Поповић (1851)
57. (†) Гаврило Поповић — (1861.)
58. Ђорђе Поповић — — — (1863)
59. (†) Марко Поповић, септембир — — — — — — (1852.)
60 (†) Павао А. Поповић — (1839.)
61 (†) Јосиф Рајачић, патријарх — — — — — (1846)
62. Др. Фрања Рачки — — (1867.)
63. Никола Савић, адвокат (1854)
64. (†) Ђорђе пл. Сервицки турско-кањишки — — (1840.)
65. С. Спасовић — — — (1868.)
66. Исмаил Срезњевски — (1868)
67. Панта Срећковић — — (1868.)
68 (†) Др. Ђорђе Стојаковић (1839)
62. Александар Стојачковић (1863)
70. Др Јован Суботић — (1840.)
71 Павао пл. Трифунац Батфански — — — — — — (1839.)
72. (†) Ђорђе Урхази — — (1868.)
73. Огњеслав Утјешеновић Острожински — — — — (1864.)
74 А. Хаџић — — — — — — (1864.)
75. (†) Др. Јанко Шафарик (1861.)

Од ових почасних чланова положили су после свога избора за чланство прописани прилог: Платон Атанацковић, Павао Трифунац, Павао Којић, Исидор Николић Србоградски, др. Светозар Милетић, А. Хаџић и Ђорђе Николајевић.

СПИСАК СВИХ ПИТОМАЦА
под управом „Матице Српске"
године 1875/6.

I. Питомци Саве Текелије.

У Будим-Пешти, 300 ф. и стан, огрев, осветљење, лекарије.

1. Јован Велимировић, ригорозанат медицине.
2. Павао Марјановић, ригор. права.
3. Миливој Адамов, правник IV. год.
4. Стеван Данкулов, „ IV. „
5. Младен Радуловић „ IV. „
6. Павао Бастић, „ IV. „
7. Стеван Димић, „ III. „
8. Јован Томић, „ III. „
9. Светозар Поповић, филозоф I. год.
10. Светозар Дамјановић, фил. II. г.
11. Хранислав Михаиловић, ф. II. г.
12. Павао Поповић, медик II. год.
13. Павао Јанковић, правник I. год.
14 Јован Пантелић, „ I. „
15. Димитрије Лонгиновић, пр I. г.
16. Михаило Поповић, правн I. год.
17 Душан Ј. Дима, медик I. год.

У Грацу, 300 ф.

18. Алекса Ђукић, ригорозанат мед.

II. Питомци Павла Јовановића.

У Бечу, 315 фор.

1. Стеван Костић, техничар V. године.
2. Владимир Шајковић, тех. IV. „
3. Василије Атанацковић, техн. IV. год.

III. Питомци Петра Костића.

Основне школе 200 фор.; доња гимназија и богословија 250 ф.; горња гимназија 300 ф.; велике школе 500 ф.

У Новоме Саду:

1. Никола Игић, гимн. VII. разреда.
2. Ђорђе Милутиновић, гимн. IV. р.
3. Ђорђе Максимовић, гимн. II. разр.

У Винковцима:

4. Петар Шевић, ученик III. основног разреда

IV. Питомци Нестора Димитријевића.

Три места по 250 ф.; два по 200 ф.; а четири по 150 ф.

У Грацу:

1 Андрија Милић, ригор. права.
2. Никола Попов, медик V. године.

У Загребу:

3. Стеван Ђорђевић, правник IV. г.

У Јегри:

4. Милан Давидовац, правник I. год.

У Кечкемету:

5. Данило Панић, гимн. VIII. разр.
6. Александар Црњански, гим. V. р.
7. Михаило Ракић, гимн. II. разр.

У Новоме Саду:

8. Павао Бота, гимназиста VI. разр,
9. Јован Ивковић, „ VI. „

НА ЗНАЊЕ.

Силни послови око руковања управи матичиној поверених различитих стипендијских и других заклада приморали су „Матицу“, пре неколико година, да одвоји звање секретарско од уредништва „Летописа“, и да постави за сваку ту дужност посебно лице. Тим начином постигло се, да су се брже, боље и тачније обављали огромни административни послови друштвени, а почео се био развијати и већи књижеван рад. То је тако трајало све до г. 1875. Те године изађе она кобна министарска наредба, која је загрозила опстанку матичином. Од то доба, па све до данас, траје још једнака борба за матичин опстанак. По себи се разуме, да је таква борба морала пречити, те се није могао развијати особити књижеван рад. Осим тога развијању књижевнога рада стала је на пут и опет стара незгода. Министарство није допустило, да се уредничка плата разреже на све фондове под управом матичином, као што се то чинило са осталим платама, а како пак фонд матичин није тако велик, да би се могао плаћати из њега посебан уредник за „Летопис“, то се морало на ново поверити уредништво „Летописа“ друштвеном секретару, који је тако морао обављати послове, које су пређе њих двојица радили. Али сада опет настаде по излажење „Летописа“ нова незгода. Министарство нареди, да фонд матичин мора враћати неке издатке и дугове, који су пре тога били учињени из других фондова у корист књижевноме напретку. То отплаћивање и одуживање, које траје и данас још, а трајаће још за коју годину, проузроковало је, те не може да преостане на књижевне цели више од 5—600 фор. а. вр. на годину. То је тако малена свота, да се тек с највећом натегом може издавати и „Летопис“ и награђивати чланци у њему. С тога је и одлучено, да се од сада, до бољих времена, издаје само по једна свеска „Летописа“ на годину.

Толико онима, који не знају, или не ће да знају, за што не излази чешће „Летопис“.

У Новоме Саду 18. новембра 1877.

Матица Српска.

Веће штампарске погрешке:

Страна	1	врста	7	место:	другога	читај:	дугога
„	112	„	20	„	Гизнић	„	Ризнић
„	„	„	24	„	Јова	„	Јово
„	„	„	31	„	Commercin	„	Commercii

ЛЕТОПИС

МАТИЦЕ СРПСКЕ

УРЕЂУЈЕ

А. ХАЏИЋ.

КЊИГА 120.

~~1877.~~ 1877.

У НОВОМЕ САДУ,

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА

1877

ПРЕГЛЕД.

АВТОБИОГРАФИЈА САВЕ ТЕКЕЛИЈЕ.

(Свршетак.)

У Арадꙋ дакле надьо Брата своим семѣиством, гдисе ѿмори мѣсец дана, и тако послѣ одо у Бꙋдим родителима моима. Фашанге быле гдисам имао смѣи с' ондашныма господьама, обꙋкаосамсе бо у богати Татарскіи халына, стреле и лꙋк прекрасан дарован ѿ калмꙋтскога княза метꙋвши преко рамена, кое то кое бѣли мои грꙋди тесе госпе загледале у мое беле грꙋде. особито Графица Алмашиница, Радаи и Хадековица, дали себы трꙋда мене познати, но я говорити хотео нисам него тꙋрскіи, и тако надьꙋ єднога грка, кои знадьаше тꙋрскіи, и таи морао толмачити им чтосам говорио, но вѣшто мое обходенѣ у балꙋ ніе им допꙋстило, да они мене за турчина, ил татарина држе. Хадековица позовеме да играм сньоме минꙋет, я да быи у чꙋдо метао, играо сам таи минꙋет по наилепшим начинꙋ францꙋског танцмаистера. то кадсам стао да играм скоро цѣла сала око менесе скꙋпила, видѣвши мои танац тѣм вишесе любопитіе свію возбꙋдило узнати косам. єдни гледꙋ красніи лꙋк, дрꙋгіи прегледиваю стреле, трговци показиваю портове на халина увѣраваюты, дасе такіи у нашим царствꙋ неправе, инныи питаю грка говоримли турскіи. он освѣдочава, то се любопитство свію тако возвисило узнати ткосам. Даме играле l'ombre. я показꙋем игрꙋ, и тако Турчина, и вѣжества моя никако нисꙋ могли соединити, негоме те прве даме умоле да сутра дан доидем у ти исти халина у Пешту на бал. проводивши еще нѣщо времена отидем спавати. Сутра дан бꙋдем у пещи на балꙋ те даме єдваме дочекаю, и предсталяюме дрꙋгіима дамама, говорящи: дасу оне самном у Бꙋдимꙋ быле но жалꙋ что незнам иначе него тꙋрскіи, кое ніе ныма допꙋстило дабысе могле поразговарати. я рекао Генералици: опростите моя господьо ясам преко нотъ научио све овдашнѣ єзыке. тосꙋсе оне обрадовале, но хотѣле знати

каквесам я езыке преко нотъ научіо, дакле една почне к' мени говорити француски, я іои ѡговарам, друга талиянскіи, я іои ѡговарам, четверта мађарскій, тоцкін, траже Србл̂ѣ, тражу све люде да би увидили какве езыке незнам, дошли грци, влахогрци, ермени, и свакомесам знао ѡговорити, кои език нисам добро знао, с' оним нисам хотео много говорити, и тако нова причина новога любопитства, дакле ове главне даме мене почеле држати за нѣкога Естерхаза графа коие быо с' Елчиом у Цариграду, но опет ти многіи езици с' коимсам я говоріо опет, гдикое у сумню доводиле те онда у Пещи прве даме дакле покануме играти карте. я незнадо ща радити, ели код себе нисам имао више ѿ 15. дуката, дакле я нима кажем: мое Господье, ясе нисам преправио за игру у карте, оне рекоше: мы имамо кредит у вами. како? рекнем, у мени непознатом човѣку? оне: не высте цѣло Естерхази. Явас увѣравам мое Господье, дая Естерхази нисам. оне нехотѣле вѣровати, и тако я морао с' Генералицом Алмаши Графиньом Радаи, и Батьанииицом играти карте, оне разне хисторице доводиле, коесу имале с' Естерхазиом дабы я препознао себе за Естерхази, но всуе, а у картами сретьа послужи те добіем преко 9. дуката. по окончанію игре рѣче Атмашиница: Высте нас два дана утакіи немир довели, да ми нашему любопитствію удовлѣтворити немогосмо, имаите доброту доидите сутра опет у Будим на бал, али без ларве: я рѣкао: мое Господье, ако я и без ларве доидем выме нетьете познати. Оне: тобы велико чудо было: Я. добро ятьу доити, и ондатьетесе увѣрити, да ме непознаете. но видитьемо, и тако я ходѣвши по сали самногимасамсе разговарао, разними языци.

Сутра смисли покупим гдисам могао разныи прстеня и обучем се као Чифутин, намѣстим малу брадицу, по лицу начиним пеге, црвене и разне феле молуем плаветне, и тако намалавши лице, доидем тим истим тако любопитним дамама. но мое господье познаете ли ме? садсам без ларве! оне рекоше: данас мање него досад. выдите дасам я казао, даме нетьете познати. тако наново любопитство би, маска без ларве, и нитко непознае, мое познате господье и господу, у удивлѣніе преводио, но по смѣюме, ибо самсе морао много смѣяти, людма коиме знаду, а немогу познати, една господьа еднога септем-

тевиралисте Раны Господья познадеме, и тако како сам осетио дасѫме позиали отишаосам с' бала, но та тридневна моя маска задѫго у Пещи, и Бѫдимѫ дала разговорѫ предмѣт и мени кадсам тамо книма долазио преговарали, какосам и збѫніо. у пролетье вратимсе с' родители мои у Арад.

У лето 1789 лѣта отидем опет у Бѫдим, и графѫ Зичи, кои мѣсто усопшаго Г. Ныцки био презес у конзилиѫмѫ дам Інщанцію дабыми слѫжбѫ дао код конзилиѫма. он ме очим учтливо примио, но казао, да бы по урежденію новим морао у Вармегіи наипре слѫжити, а он послѣ иматье попеченіе за мене, ѿтуд отидем у Беч, и дам Інщанцію Царѫ Јосифѫ и бѫдем мало у Бечѫ. у то време доиде кѫрир, дае Фелдмаршал Лаудон узео Београд коее неизрѣчену радость учинило междѫ Бечлиама, 36 постилиона яшили, и свирали трѫбама, у вече цѣли град освѣтлен, народа по улицама такое много было, дасе скоро ніе могло ходити, но као дае едан дрѫгог носио, пѫцаше кроз пенцере, рахетле пѫщале, выкалосе Vivat Laudon Belgrad ist unser. Я рѣшеніе на мою Інщанцію нисам чекао но дошао у Арад. Послѣ кажеми Граф Халлер коие быо комесар над овом Вармедьом да ме мете за второга Вице Ішпана, докле се то водило, да могѫ Барона Фораи, коие быо втори вице Ішпан кѫдгод намѣстити, настаде 1790, и Іосиф цар умре мѣсеца Марта, с' нимесе срѫшѫ сва управленія нѣгова тѣм скоріе что он видѣвши, да умрети мора, и да послѣ небѫде каква револѫціа у царствѫ, ибо он валя дае знао, да Мацарисѫ были у поразѫмнѣнію с' Праиским кралѣм, а з'друге стране наслѣдника и синовца свога Франца познавши слабость, то он сва своя урѣжденія ѿузме, и заповѣди, да бѫде по старим. царскіи комесари коисѫ фѡишпани были, скоросе протераю, гдикои викали, да се под сѫд узмѫ као измѣненици отечества, и тако ишло све преко врата док ніе дошао Леополд брат Јосифов из тошкане и почне управленіе царства руководити и тако трети изглед сретье мое за слѫжбѫ осѫетисе. Мацари спале гдикое вармедье под вѣшали сва писма ѿ премереня земаля, престане септемвират быти дикастеріѫм, но по предьашным обичаю бѫде верховны сѫд. протерасе нѣмецкіи език из дѣла вармедьскіи, едном рѣчію сва Іосифова урѣжденіасе покварѫ и почнѫ вармедье дизати

Бандерія. верховныи капетан·или Генералисим бѕде барон Орци Владислав вице презес камере, комѕсе сва бандерска дѣла ѿносила, и ѿкогасѕ урѣжденія примала. Вармегье сваке Благородство устроисе на конѣ, свака Вармегьа добие свои мѕндир, гдие числено было благородство тѕсе начини Ескадрон, поставе себи капетана, и нижнѣ чиновнике, гдие манье было, тѕсѕ се соединиле две вармегье. Арадска била с Темишварском, Чанадска с Чонградском соединѣна, наш дакле мундир была зелена тьурдія с' црним первазом, црвен прѕстлѕк и чакшире, но црн тѕр, зелене чизме, црне кѕлѕчкесе, калпаци, сав ексерцира команд маѣарским езыком, свисѕсе екзецирали. Нретекст ови бандерія было да чѕваю мацарскѕ крѕнѕ, ибо Іосиф быое дао донети у Беч, а послѣ смерти послатае у Бѕдим, бандерія свію ти вармегьа кѕд пронешена изашли и пратили до границе своe, дакле было уреждено, да свака вармегьа 14 дана мора доити чѕвати крѕнѕ. тако и мисмо дошли, кое платьао зоб, и сено конма незнам, но чинимисе даје ишло ex cassa domestica, но мѕндѕр и коня свакіи себи начиніо, кои ніе могао, дрѕгіи благородни подпомагали. приспѣвши у Пещѕ далинам квартире, частили нас Примас, владике, и дрѕгіи имѕты Господа, у 11, сати ѿ капетанове кѕтье, с' трѕмбетари, ишли гдикое вармегье ималесѕ и шипоше, (hobois), крѕна была у палати кралѣвои у у цркви, на углед метѕта, мисмо морали спавати на голои даски, али вишесе ноть провела у играню карти, и питьѕ. у то време былесу те две вароши у особлнвим движенію нацаонализма: господье побацале францѕскіи ношаи, но мацарскіи примиле с' фатьоли, чепци, мидери и пр. сачѕваи боже дае кои мацар себе показао у немачкіи халина; я у вече отишао еданпѕт на вечерѕ у едан трарктир гдие моя дрѕжбына была. ониме ома метѕше у прво мѣсто, но я имаосам капѕт, издругіи вармегьа тѕ сѕщіи у потаи питаю дрѕжбинѕ kitsoda? онаи онамо kitsoda? послѣ пристѕпи к' мени едан из земплиске вармегье, hát pajtás у каквои гнюсном халини ти ходиш. я знаюты дасѕ многима капѕте подерали, рекао: pajtás, я сад идем из проходнѣ (Spazira) кѕд нисам хотео у мѕндирѕ ити, али ако вам е противно, ятьѕ свѕты. и тако свѕко капѕт, и метѕ пода се, ибо дасам га гди на дрѕго мѣсто

метнꙋо цѣлобыга были раздерали. Ова бандерія чиниласе многіма играчка, но нѣмцима великіи стра задали, ибо они видѣвши нас скоро све у златꙋ говорилисꙋ, дасмо ми официри, а прости воиници дасꙋ код кꙋтье. истина дасꙋ едне вармегье, као Саболчка, Боршодска, и дрꙋге, да сꙋ екзерцирале. говорисе дае бандериста было, до 5000 люди. Овиx бандеріа обаче былаcꙋ слѣдствія, дае мацарскіи ношаисе опет увео, мꙋшкіи бо акосꙋ иоле мало были воспитани ходилисꙋ у плꙋндра, штринфла, ципела, као и сам щосам ходио. увеосе мацарскіи езык кога мало кои граф или барон говоріо, а господье сасвим нисꙋ, увео таи езык и у пꙋблична вармецка дѣла, и такосе дотерало саде, да и закони у мацарским езикусе пишꙋ, и дае цар Леополд много попꙋстіо Мацаром. Прочем да е было изпод япꙋнцета и више, тосе ѿ тꙋда види, дасꙋсе нѣкои фӧишпани касирали междꙋ коима био и Никола Граф Форгач, барон Орци Іосиф, и пр. говорисе бо дасꙋ они с' праиским кралѣм уговарали, и дае краль ны цару издао. Учинилисꙋ бандерія, да о заключенію Систовског мира са тꙋрчином и ѿ стране мацарске посланицисꙋ были опралѣни као и граф Сичиньи. Едном рѣчом оттога времена подижесе дꙋх националитета мацарскога.

Мѣсеца Маія бꙋде Діета, тусе особливо садашніи Граф Алмаши Ігнатіе као депутирац вармегье у заседанію діеталномꙋ на астал пеняо и викао filum succesionis est interruptum, тоесть ред наслѣдія трона, да се прекинꙋо, и канда Леополд небы имао право на царство. Графа Карла Зичи, кое био Iudex Curiae, и предсѣдател при магнатов остали хотѣли бацити напоlѣ, но оваи храбри, и умни мꙋж знаое сва прочіих викаrя опровергнꙋти, и сретьа дасу два мꙋжа онда были предсѣдатели, Зичи у Магната табꙋли, а Іосиф Ирмины персонал, и штатꙋсов табꙋли. Мѣсеца Маия бꙋда Рещаꙋраціа у чанадскои вармегы под Владиславом Пронаи бароном, тꙋ я бꙋдем изабрат за вице нотариꙋса и доидем сутрадан у Арад гдие била Рещаꙋраціа под фӧишпаном Павлом Алмаши, кои при рестаꙋраціи смногими господиами стали замном да примим тꙋ истꙋ слꙋжбꙋ у арадскои вармегы, но я никако нисам хотео.

Тако и Моисеи Пꙋтник Митрополит, како се чини упꙋтствованіем двора искао Собор, дабысе чрез то Србли као

ѿтвукли ѿ Маџара, и такосе резолвира Собор да се држи у Темишварꙋ, но незнам ели резолꙋціа за собор была ветье издата или не, кад Пꙋтник преко умре у Бечꙋ, па су говорили да сꙋга будто Маџари отровали, да сотим отузмꙋ Србљѣм право држати Собор, него само за избраніе Митрополита, и истина да чтое морало у томе быти, ибо кадсам я быо код Канцеларіе онда при засѣданію кад бы рѣч за Собор Србскіи ондашньи Граф а послѣ Княз Палфи Карол Канцелар рѣче: да Срби немогꙋ држати Собор развѣ за изабраніе митрополита. я бывши онда секретар и неимѣвши вотꙋма нисам могао себе задржати, да не устанем и рекнем: Извините В. Превозходителство, 1768 године био резолвират Собор за живота Митрополита Павла Ненадовича, а и 1790 био резолвират за живота Митрополита Пꙋтника, а щосꙋ она обадва митрополита умрла пре нежелисе почео држати Собор, то неслѣдꙋе, да небысе држао, акобы они и живи были. Канцелар гнѣвно рѣче: да и тосꙋ изнели дасмо мы отровали Митрополита.

Доста таи Собор Маџаром зада стра, и попꙋстили яко жицꙋ на діети, но и они измислꙋ какоби партію себи учинили, те изходатаиствꙋю, да и ѿ стране благородства бꙋдꙋ 25 депутирта при соборꙋ; кое опет двор видѣвши да с' благороднима не може тако заповѣдати као с' прочими, тое чрез Сечанца, коие быо онда Секретар код коморе у Бꙋдимꙋ, и депꙋтирт ѿ будимске епархіе, човѣк грлат, прочіи неблагородныи, комꙋ сви викали, да та стрꙋка при Србским Соборꙋ небꙋде. я достасам противан быо томꙋ, и чистосам уздисао, да Србли благородства у себи непоказꙋю, понеже на благородство робтаю, обаче ондасе почела была францꙋзка револꙋціа, гдисе све благородство уничтожило, то и цѣла Европа забꙋнѣна была с' преварним гласом францꙋза викающи: liberté, egalité т. е. свобода и равенство, но послѣ Собора ты коисꙋ наивыше противо благородства викали онисꙋсе старали благородство добыти, као исти Сечанац, Павлович, Попович послѣ Papházy, и пр.

Обявлен сꙋщіи Собор Србскіи у Темишварꙋ, должно бо было избирати депꙋтирте за собор. Епископ Павел Авакꙋмович, разпише по цѣлои Епархіи да быврови спечати доиду у Арад наизбраніе, тꙋсе дакле скꙋпе из свію общества по-

главице у Епископскіи двор, дакле ту изберу мене, и пошлю депутацію ѿ 30. или 40 люди, особливо арадско общество, и из другіи к' мени, коибы мене молили дабы приміо то званіе. я депутиртом изявим, да я радо о благополучію народа радити хоћу, но понеже дасам у службы вармедьскои, то незнам хоћули добыти допущенѣ. они то не ожидавши, мене као по воздуху уведоше и проводише у Епископскіи двор. я обявивши препону, и рѣкао Епископу, да бы писао фѡишпану, и за мене допущенѣ добыо, кое е и учиніо. послѣ доиде заповѣсть ѿ двора, да никому буди у каквои службы быо, ни какво припятствіе дамусе не чини, акоби за депутирта избран быо. Ту при епископском двору начиниисе полномоћіе гди обществасе подпишу, и ударе свое печате, самном бы избрат, и Петр Божич Сенатор Арадскіи, и Криштоф из В. Варада, ѿ стране Свящества архимандрит, Θеодосіе Іоанович, Протопоп Петр Грчич, из В. Варада Клинток, тусе начини упутствіе Інштрукціа, и тако

Мѣсеца Августа ѿворисе Собор, комесар царскіи биое фелдмаршал Лаидинан Барон Шмитфелд комендирендер Генерал у Славоніи. Епискописе были, Петр Петрович темишварскіи, Іосиф Шакабент, вершачкіи, Іоан Іоанович, новосадскіи, Павел Авакумович Арадскіи, Кирил Живанович Славонскіи, Стефан Стратимирович Будимскіи и Генадіе Карлштацкіи; Архимандрити, Іоаникіе Милоевич гомирскіи, Ефтим. Коѳурович Шишатовац, Моис. Василіевич Mesits, Макс. Секулич бездин. Θеод. Іоанович ходош; Ігумани: Іоаникіе Θеодосіевич богьан, Гавр. Іефтиміевич Грабовац. Протопр. Ігнят Михаилович Вуковар, Лука Нешић Северин, Авр. Петрович, П.сад. Петр. Грчич Арад, Пантел. Тершич Пакрац, Петр Маисторович Плашки, Кузма Маринкович Мохач, Іоан Субоиы Темешвар, Андреа Весеніевич Панчево, Гаврил Ісакович Митровица, Константин Аѳанасіевич Лугош, Іоан Поповић Костаиниц, Θеодор Вукашинович; Священици: Прокоп. Попович Сентандреа, Іоан Клинто В. Варадски, Рафаел Милошевич Б. Церква, Симон Попович, Канижа.

Ѿ Стране Милитара: Барон Папила Оберслаидинант, Любобратич, dto. Коканович и кап. Татомирович ѿ Градишке Регимень. Кап. Узелац 1. Банал — Раинович Варад кап. Іги-

дович, С. Гюргьа. Кап. Оклопціа Лика; Оберландинанти: Шаитински Панчова, Іандрич С. Гъргь. Іурчевич Брод; Унтерландинанти: Кнежевич Лика, Шꙋпликац 2. Банал, Вꙋинович Огꙋлин, Шешич С. Гюргь. Іосо Іеремич Варадин, Ісак Стимитович Варадин, Остоич Плашки, Воинович Плашки, Рокнич, 1. Банал, доктор Іоан Живкович Карловци, Михаил Маѯимович Фервалтер из Земꙋна; Трговци: Никола Костич из Петринѣ, Іоан Бошкович, и Іосиф Папич.

Ѿ стране благородства: Лазар Чернович, Іован Чернович, Димитріе Пꙋтник, Криштоф Нако ѿ С. Миклеуша, Марко Сервицки ѿ Каниже, Іоан Ніколич ѿ Рꙋдне, Михаил Себени ѿ Секаша, Стефан Дамаскин ѿ Нимета, Наум Моски ѿ Іванде, Пачаџи ѿ Медвеша, Тешич Кꙋріалиста из Сенте, Ар н Попович регистрант копзиліе, Стефан Новакович агент, Коич ѿ Феретхаꙁ. армалисте Живан Іюричко ѿ Модоша, Анатор Темешварскіи, Никола Фаꙋр Бꙋргер Меистер из Липове, Арсеніе Шакабент из Фіꙋме, Димитріе Хаџи Миркович из Вршца, Геѡрг Пꙋстај из Токаја, Тома Вꙋич из Темешвара.

Ѿ стране провинціала: Іосиф Монастерли вармедь асессор. Я виценотарош чанадске вармеђе, Іаков Сечанац Секретар код коморе, Григоріе Микович асессор Сремске вармечье, Ѳеодор Стоикович Солгабиров у Сремꙋ, Ефтиміе Коич, Авакꙋм Ботош из Оравице контролор, Василие Попович Сенатор Н.Садскіи, Павел Цветкович О. Нотар Темишварскіи, Іоан Авакꙋмович Диш. Кікинде Биров, Іуан Попович Сенатор у Суботици, Петр Божич Биров Арадскіи, Аврам Мразович Сенатор Зомборски, Михаил Криштоф Сенатор. В. Варадскіи, Симеон Гаванскіи, диш. Бечеиског Перцептор, Павел Сꙋбич из Бечкерека, Стефан Вꙋяновскіи, Директор школскіи, Аѳанасіе Іанкович из Карлштадта, Ѳеодор Богоевич из Вршца, Ѳома Лацковић из Копраиница, Аѳанасіе Дꙋка из Вераза, Ѳеодор Квашич из Паланке, Георгіе Патакі из Мишковца. Георгіе Вꙋіо из Лꙋгоша.

Жаоміе чтосамсе дао преварити те нисам водио дневник како чтосам хотео, но владикесꙋми рекли, датьесе све штампати. тосе неучини, зато редом немогꙋ казати какосꙋ се предмѣти овде предузимали, важніее ома было. я мислим с' наводѣніем двора, дасе искало excorporatia, или ѿтргнѣне Баната ѿ Ма-

царске, дабы тꙋ као особливу existentiю имао народ Србскіи, а при дворꙋ, да има канцеларію. овое Маџаре яко заплашило, дасе народ толики ѿ ны ѿцепи, затосꙋ шиляли у темишварꙋ се трудили ѿвратити Собор ѿ тога прошенія, а на діети врло су ѿпꙋстили противо двора, а у призрѣнію нас предложенія наиласкателнія царꙋ чинили. я сам быо противан томꙋ, ибосам волио быти под законом, нежели под привилегіам, коя какосам видио зависꙋ само ѿ самоволія царска, коисꙋ націоналне привилегія и тако убезсилили. обаче комесар яко настоявао да се то ище, и тако и было, ели малое было депꙋтираца, коисꙋ что разумели. искалисꙋ дакле да у Банатꙋ као гꙋбернія, и како тꙋ тако и код канцеларіе само наши люди бꙋдꙋ. комесар говоріо, да нетье само наши, но wobei auch и наши, и тако те коисꙋ то искали звали у прдачини wobei auch.

Дрꙋгое комесар говорио да се ище да се и от наши, наименꙋю графи, Барони, и нѣколико немеша, и приватио говоріо, датье Черновича пропонирати за Графа, мене за барона, но ясамму благодаріо, и казао да не чини, и за немеше пропонирао послѣ Сечанца, Павловичꙋ, Поповича и пр. коисꙋ наипре противо благородства викали па послѣ за сретьꙋ држали быти немешима. тосе све послѣ изпꙋнило: Чернович бꙋде Граф, и едно 12 немеша.

Напротив ясам искао, дасе народ инартикулира, и бꙋде под правама маџарскима, но комесарсе помами, како чꙋо за инартикꙋлацію, и говорили да се Привилегіа наша немогꙋ сложити с' законима маџарскіма, коее мени дало повод држати онꙋ рѣч насаборꙋ, гдисам показао, дасе могꙋ сложити кроме у призрѣнію наслѣдствія. ова рѣч такосе допала Маџаром дасꙋме врло почитовали, ибо преверн ꙋосам на латинскіи, и даосаме штампати, но бꙋдꙋчи да комесар никако ніе допꙋстити хотео, дасе inartikulatia спомене, когае Сечанац быо орган, то ясам морао дрꙋгꙋ рѣч узети, коя обаче толико значи као инартикꙋлаціа, даклесам рѣкао, да небꙋдемо као чивꙋти, ибо сви у Банатꙋ живити нетьемо, дакле да ищемо, да имамо сва права она, коя владаю у онои провинціи гди кои живи, и тако томисе ѿказати ніе могло, и тако Маџари и толковали и нас инартикꙋлирали.

Ясам почти у свачемъ противан быо комесаръ а особливо гдіе он хотео да свака црква контрибъира по 12, по 6, и по 3 ф. ѿ къда дасе начини фъндъс за священике, но я знающи бѣдность гдикои црква, а контрибъціи свагда противан, тосам я рѣкао, да немам полномощіе примити терет, но збацити. видѣвши комесар, да неможе нища узпѣти, то сазвао Іоана Черновича, и Пътника к' себи и мене дие хотео нас сагласити на контрибъцію, но ясе быо убъкао у бандерицке халинѣ, он видѣвши мене тако проходяща, узе и припаса саблю говореты онима двоици: гледаите како иде кмени Тюкюли. пришедши преднѣга, он под сабльом, рѣче: Wie können sie in dieser Kleidung zu mir kommen? Wissen sie nicht, dass der Kayser solche nicht leidet, кое он с' такіим гнѣвом говоріо, дасе сав тресао. ямъ рѣкао: Mir ist unbegreiflich, dass ein ungarischer König ein ungarisches Kleid nicht leidet! Он: aber nicht solches Rewolutionäres, и тако више и више противословія рѣче, Sie dürfen nicht vor meiner in dieser Kleidung kommen. Я. Ich glaubte, dass Euer Excellenz gekommen sind, um unsere Bitten S. Mayestät zu bringen und nicht um uns Kleider zu zu schneiden, на коесе он разлюти, оде у дръгъ собъ, а я дома. то бы у еднъ съботъ, и тако я одо у Арад, и донео немецке халине, и у понеделник дошао у засѣданіе, у штримфла и ципела, косу у харбаиделу, велико тъпе, и шапоба под пазъом. хотя я лепо убъчен бы по немачком обичаю, то свима пало у очи. комѣсар видѣвшиме тако обучена рѣче близъ седящему Епископъ Петровичъ: der Tököly macht mir seine Finessen, а по заключенію засѣданія, приступи кмени и рѣче: Es stehet Ihnen besser dass National-Kleid, Я. Es ist angezogen, nur um Euer Excellenz zu gefallen. Послѣ нѣколико дана позове ме на фрыштък. пришедши примиме особливою учтливостію, и пита что радіе пием кафъ, или чоколадъ? Я: све равно, то он чоколадъ да донети, и самме послъжзе. та учтливост мени непонятна бы. очекивам щатье далѣ быти, и он с' особливим скоро молящим тоном представлями, даби я содѣиствовао, дабысе та контрибъція на цркве увести могла, но ясамсе извинявао, говореты, да бы мени требало полномощіе искати ѿ мои пославшихмя, и тако приспѣ време засѣданія и мы тамо поидосмо. он у за-

сѣданію опет за тѫ контрибѫцію правио пропозицію, но я никако склонитѫсе нисам могао.

Прочем билое рѣчено, да Епископи покажѫсе и они что поднесѫ, и тако Петрович као Администратор Митрополіе обрѣче 6000 ф. на годинѫ а као владика Темишварскіи 1000 ф. Бачкіи 1000 ф Арадскіи 500 ф. Карлштацкіи 150 ф. Славонскіи 200; на монастире тоже ѿрѣдише, колико кои да да, тако да би изишло ѿ ови 11,000. све описати чтое было о конгресѫ ніе овде мѣсто, обаче великае ствар была за excorporatію Баната, и за inarticulatію народа. двор видно дае таи вопрос ради Баната дао учинити ели комесар е врло подпомагао, а Сечанац быо Інстрѫмент. Какосмо видили дае двор мацаре укротити хотео, и такое било да се Банат ѿцепи ѿ Мацарске, и тако да бѫде eine Landes Stelle и да има послѣ и канцеларію, коя се искала, гди комесар говоріо, да wobey auch einige von der Nation angestellt werden, кои би рѣчію wobey auch, пркосили тима коисѫ то желили. видѣвши да таи дикастеріѫм се прави за нѣмце, а не за Срблѣ ясе согласіо нисам защосе краль Мацарскіи заклинѣ датье све провинціе кралѣвствѫ мацарскомѫ принадлѣжаще incorporirati, зато противо свое клетве ненадамсе, датье учинити, двор видио затое excorporatію Баната искати желіо дабы мацаром мало спѫстіо жицѫ, елисѫ они на діети говорили filum successionis est interruptum, дакле да онитье изабрати дрѫгога краля, и за Inartikulatію комесар неда наспоменѫти. овѫсам я зактевао, но комесар никако хотео ніе, многіисѫ самном држали, напослѣдкѫ смисли такомѫ преставити, да нема рѣчи Inartikulatio но коебы свеедно было, зато я пропонирао да се ми неможемо оставити као Чифѫти без гражданскаго закона, него да имамо оно право, и законе, кое у свакои земли, гди се наши люди находе, жители уживаю тосе прими, и тако на диети слѣдовала Inarticulatia. говорилисѫ о конгресѫ да се ми неможемо чрез наше привилегіе Inarticulirati; на тосам я држао особливѫ рѣч о конгресѫ и показао дасе могѫ привилегіа и с' Inarticulatiom обдржати, коюсам рѣч послѣ на латинскіи езык преврнѫтѫ дао штампати, коя код мацара велико уваженіе чинила, тако дае Пастори онда Референдар код мацарске канцеларіе рѣкао omne attigit, et superavit punctum.

Кадсѹсе дѣла народня скоро свершила ондасмо стѹпили на избраніе Митрополита, но тѹ незнам защо комесар кад е изабраніе отворіо капетана Татимировича, дао чрез adjutanta свога к' профѹзѹ ѿвести, с' овима рѣчма: Ich als Commendierender General von Slavonien schicke sie zum Profosen. тѹсе учини ларма, и я наивише викао говорѣћи комесарѹ, да он као командирендер Генерал у народнѣм Соборѹ нема ща заповедати, и дае он увредио цѣли народ, да он народнѣга депѹтирта под арипте шилѣ; ако он тѹ власть е добио да нам покаже. доксам я нѣмѹ у очи говоріо, донде капетан изиде из сале, без тога дабы я бьо примѣтіо, и за ным послѣ комесар, послѣсу послатн были комесарѹ, стим изясненіем да пѹсти капетана, ели сесіа нетьесе заити докле царѹ тѹжбѹ непошлѣ наштафеті, ітакосе пѹсти капетан, стѹписе дакле на избраніе. дакле народ кандидира троицѹ Петровича, Шакабентѹ и Стратимировича кое сообщи комесарѹ, и он доволян бѹде, дакле избраніе Сечанац такѡ пропонирао, дасе на три части сале раздѣлимо, коитье за Петровича на едно мѣсто, на дрѹги тьошак за Шакабентѹ, а на треты за Стратимировича. владикесѹ сви ѿсѹствовали, многіи сѹ хотѣли Петровича, и комесар тое хотео, но Стратимировичѹ слѹжило, дасмо многіи были conscolares нѣгови, и ясам имао 29. депѹтирта, коисѹ тамо рѣкли дати вотѹм, комѹ я хощѹ и тако ветьа часть была за Стратимировича, то оваи чѹвши уплашиосе бѹне, и дошао у сесію и плакаюты молио, да небы нѣга изабрали, но мисмомѹ казали да кога мы хощемо онаи быти мора, он дакле с' плачем изишао из сале; а мы избраніе наше явимо комесарѹ, кои придши у сесію почео заслѹге Петровича предлагати, и говорити да Стратимирович итакосе ѿриче, дакле даби избраніе наше промѣнѹли, но ми остали при нашим, и тако он поздрави Стратимировича за митрополита, и опрѹви штафетѹ царѹ на подтвержденіе.

Послѣ тога мы дрѹга дѣла совершивали, резолѹціа каде дошла тосе Митрополит инщалирао, и мѣсеца Декемвріасе распѹсти Собор. Я сам хотео оваи Собор описати подробно, и свакіи дан что се радило, но менису рѣкли, датьесе дневник дати щампати, даклетьесе знати све. тим я преварен сѹщіи нисам могао описати, искаосам я таи дневник, когае

Павао регистратор као актуар водио от митрополита, но онмига ніе хотео дати, говорящи: „да! да га даш штампати“ я рекао баш зато, ели добитига немого.

Послѣ окончанія Собора ясам отишао на мою щацію у Макову чанадске вармеґье, о фашанга слѣдующе године отидем посѣтити Митрополита у Даль гдисе весело провело, но Осечани узнавши дасам я у Далю, позовуме у Осек, куд я отидем, гдиме они дочекали с' особитом помпом, и дали великіи ручак мени на почитаніе. ту они мене чрез мое поведеніе о Собору превозношаху, и здравѣ пиаху, са столицом дизаху, и проче знаке свога уваженія, любови, и почитанія показати отималисе. Ту проживим недѣлю дана вратисе с' митрополитом у Карловац, но зату недѣлю дана тако излиле подземне воде дасу текле као дунав, на многіи мѣста скоросу пливали коны, ито ѿ Парабутынаца до Пироша скоро све у текущои води было, дигди само были гдикое греде без воде. То казиваше Митрополит да бива у дольнои бачкои у 10. или 20. година скоро често.

1791 окончавшисе Діета заповѣдисе протоколе и дѣла водити на мацарскіим езыку, тое мени тешко было, понеже дасамсе я возпитавао по Бечу, Будиму и Пещи, гдисе ніе ничуло скоро мацарскіи пре, дакле молиосам мога првог нотара кои другіи езык ніе ни знао развѣ мацарскіи, и латинскіи, сущіи из острова чалокюз, но он мени рѣче, да он нетье саде учити мацарскіи писати, него дасам я млад, я да учим, то може себи преставити свакіи каквае то бѣда была, гди ніе было рѣчи коебы значиле то что у латинском, зато едне вармедье називале едну ствар овако, а друге онако, но толко щосмосе почели упутивати, али 1792 године доиде опет заповѣст, дасе латинскіи пише.

Ове 1791 умре мои отац 16-а Януарія рожден бывши 1714. 23 Априліа, а сестрамисе удаде за оберщера Панчевачке регементе Аврама Путника.

1792 умре Леополд цар, сазовесе діета, на кою я будем послат, као ablegat чанадске вармедье, с' Графом Генералом Јоаном Фекете, коими да квартиль у своме квартиру и држаоми 4 коня моя и мене. При овои діети радилосе между прочима за движеніе канцеларіе Ілирическе, кояе прошле го-

дине урѣждена была, у коіои канцлер био Граф Балаша, Совѣтник Петрович владика, и Сечуяц Генерал, и два Нѣмца, Секретар, ніе ѿ Србаля био, но конципища Маѯимович, и канцелиста Урош Несторович. Движеніе ове канцеларіе былое из два узрока, едно чтосв Мацари яко зактевали и престаляли цару, дае то штатус in statu, дакле дабысе народ наш прелюбіо ныма: а цар зато хотео, да уштеди трошити, елие коштовала 72 хиляде фор. на години, а посла ніе было, защо и сад покраи дѣла наши едан референдар двапут више има реферирати друга дѣла; третье, и владике нашесу желиле, елбо канцеларіа неимѣющи дѣла, свакояка послаим задавала, особливо арадскіи владика Павел Авакумович на движеніе ишао, понеже дае заключено было, да се дигне илврическа канцеларіа, дакле дабы народсе уговело, тосе рѣши да Петрович владика преиде у Мацарску канцеларію, а мене питали хощули код конзилиума быти конзилиар, supernumerarius, без плате, или код канцеларіе за секретара с' платом. я сам избрао ово, защосу казали да за нико време, две три године, пактье Петрович оставити службу и ити у свою епархію, притом и секретари придворныи ондасу были конзилиари, притом имаю плату, и нетье требати као у Будиму кутьу содржавати, и тако Граф Фекете отведеме, и преставиме Графу Палфи канцлеру.

Ове діетесе крунише цар Францишко за краля, и послѣ недѣлѣ дана крунишесе и царица. ову крунише Веспримскіи Владика, и круну не метье наглаву него на десно раме. при крунисаню цара у цркви парохиалнои у Будиму Цар ударао Rittere equites auratos между коима и ясам био, и Іоан Николич из торонталске и Mihael Szaplonzay из арадске. мацарису угождавали нам затосу гледали, да ѿ наши люди буде ablegata при діети, коибисе согласили. Заиста обѣщаня лепа, алисе не обдржавают. послѣ воиске коплѣм у трнѣ, кажу люди, док им требуемо дотле нам обѣщавают, кад свое получе, нас ѿбаце. заиста и мисмо криви, щосе нестарамо за обще добро, него само за себе, чемуе причина зар та, что немамо никакву прилику састатисе и за обще добро договаратисе, оставили на митрополита и владике, а оны боме каде нима добро за друге и немаре, многопути и оно престаляю да народ жели

о чем народ противно мисли. Затобы требало, да чинимо као код протестанта, тоесть дасе народ или ѿмѣнныи ѿ народа могꙋ скꙋпити, договарати и представленія своя шиляти, затобысе требало, да прво у свакои епархіи да има по два мирска коитье бити присѣдатели конзисторіꙋма, коиби наблюдавали да владике негꙋлѣ попове, а попови народ, наблюдавали ѡ Епархіалном добрꙋ, и свачемꙋ, чтобысе тицало за ползꙋ народа, кадбы владика смертно болест боловао, мотрили дасе ница неразвꙋче, ови послѣ да сваке године по едан иде на апелаториꙋм и тꙋ скꙋпившисе из свію Епархія договоре да чинꙋ и представленія, кое у бꙋдꙋщем Соборꙋсе може болѣ израдити.

Толко щосам дома дошао, тосам полꙋчио писмо ѿ Вице канцлера Чики дасам наименован за придворног секретара, кои великіи скок из виценотара двогодишнѣг бити Секретар, и совѣтник непонятан е био, коима обстоятелства нисꙋ была познана. тако я свꙋ економію предам братꙋ, и ѿидем горе у Беч.

У Бечꙋ дадꙋме код Референдара Ланыи у бюро, гдисам едно време быо, но бꙋдꙋты да он ніе знао немачкіи, а и я канцеларны штил познавао нисам, то сꙋме дали код Петровича и Влашича, и тако у два Референта радиосам.

Тꙋ сꙋщы непрестаносам владикꙋ подражавао, да пише Митрополитꙋ, дабы дошао, и радио да резолꙋціа на дѣло Собора Темишварског издасе. дошао дакле Митрополит, и тꙋ он, владика, я, и агент Стефан Новакович седнемо и почели рядом предложенія Темишварскаго собора претресивати, но кадсмо дошли, гди стои да Митрополит дае по 6000 ф. сваке године на Семинаріꙋм, Митрополит рече, акосе ово непоквари, то дьаво да иоси сав Elaborat. закоесамсе я сныме добро порѣчио, но он вомѣсто, дае искао резолꙋцію, то он противно предложио, понеже дае францꙋзска воина, и немогꙋсе сва ова дѣла произвести, то дабы Цар задржао резолꙋцію докле он Митрополит небꙋде изкао, и тако до данашнега дна стои дѣло закопано, и толко чрез бꙋдꙋщыи собортьесе моты покренꙋти, и издѣиствовати, да се проесапи колико се за ползꙋ народа изгубыло, свакіи бо 10 година ѿ Митрополита 60.000, ѿ владика 40.000, ѿ монастира 110.000 дакле 210.000 фор. какобисе досад могао Семинариум начинити, и клир возпитати.

Чрез мое пребиваніе у канцеларіи многима ніе било тꙋ мене видити, особливо последныи три године гдие Петрович боловао, и я мѣсто нѣга реферирао, и код Влашича при том expedirao. тꙋ сам я истраживао и национална дѣла, преписао цѣли Elaborat Темишварскаго Собора. у сесіи кад е кои референдар реферирао что се наши дѣла тицало све у мене гледао, едном рѣчію быосам им кост у грлꙋ. еданпꙋт бы рѣч за собор. Ту канцлер рѣче да ми неможемо имати собор за дрꙋго него само за избраніе митрополита; онда ясе удржати немого, и рѣкао: ваша Excellentia допꙋстите ми предложити, да 1768 лѣта за живꙋщега Митрополита Ненадовича резолвират е быо собор, тако 1790. за живꙋща Митрополита Пꙋтника; щосꙋ ти митрополити умрли пре нежелисе отворио Собор тое само случаи. На то канцлер рѣче: „Да! паксꙋ говорили, дасмо мы отровали Пꙋтника.“ я претьꙋти далѣ.

Године 1793 доиде канцлерꙋ извѣстіе баш при сесіи дасꙋ погꙋбили францꙋзкаго краля Лꙋдвика 16. тое такіи ужас учинило у свакоме, а и я немогꙋ казати какоміе было кандае сва крв у мени стала теты. Прочем ови времена быле многе разпре чрез прелаза у протестанскіи закон, нынꙋ дѣцꙋ и женидбꙋ, но био тꙋ храбри референт калвин презимена Погань. он дакле свагда противо канцеларіе мнѣніа давао особливыи вотꙋм, кои цар свагда одобравао, тако дасе канцлерꙋ досадило, и рекаомꙋ каде опет као датье он особливи вотꙋм дати: „ви неседите овде, као протестант него референдар.“ Погань одговори: „Я баш зато овде седим щосам протестант, за обранꙋ нынꙋ.“ Хеи да бы мы такога референта имали, какобы до яко наш народ напредовао, али онде гдисе рѣшава о нашим добрꙋ, и имѣнію, онꙋда немамо ни еднога, коиби еднꙋ рѣч за нас проговоріо, зато све остаемо натраг, и скоро у пепелꙋ.

Каде била францꙋзка принцеза у Бечу, коя е изменѣна была за депꙋтирте францꙋзке у воисци уфатьене, отишао сам еданпꙋт у Шенбрꙋн бащꙋ са Слави секретаром моим дрꙋгом, ал ето ти три принцезе французске Клементина после удата за наслѣдника неаполитанскаго, и Амаліа обе цара Франца сестре. ми по дꙋжности скинемо капе, ал я намигнꙋ на ны. то се ныма допало, пак подьоше за нама. дрꙋг мои рече хаидемо дасе уклонимо и тако узесмо друго алее, ал оне

опет за нама. Стара хофмаистеровица примѣти али ніе могла и ѡвратити. єли я нисам престао очима се разговарати. мои другъ уплашен вели: мани се, можемо зло проты, и тако мене ѡведе у алее, кое у Хицинг село води, но принцезе опет за нама. другъ мои рече: аидемо у тепих фабрику, ту сам вели нарѵчіо єдан тепих не билисе опростяли ови принцеза, али и у фабрику доидоше за нама и тако се састанемо. ту е био разапет тепих кога е іоще цар Леополд дао правити. ту се мои другъ плашио сныма бити и мене мацарски непрестано ѡзивао, но ясамсе пустио у разговор сныма и рекао другу, дату ю уштинути. на то он од стра изишао из собе, я и мало протрео и лавано Клементину опипао, на кое она ме добрим оком погледала, но мои другъ опет ушао и мене звао на полѣ и тако я принужден бы оставити принцезе, кое жалостним оком ме испратиле, и тако и оне су за нама изишле мало после. друг мои све се клонио, я му рекао: зар принцезе немаю чуство любови, да бежимо ѡ ны? он рѣче: оне имаю ал ти можеш зло проты. Єданпут отишао сам у театр гдие была Амалія с нѣном оберхофмаисторовицом. я сам могао из трећега штока у нѣну ложу видити. она єданпут погледа горе, я іон се поклоним и она мени тоже учини комплимент, те баба одма пружи главу да види комесе принцеза клання. но я отврати ома главу на другу страну. то принцези тако смешно было, да се яко смеяла, па опет погледа горе. я опет намигивао, а како бабасе помоли, я ома главу на другу страну. и тако док е год траяо театер очима смо се разговарали, с' великим немиром бабе. кад се сверши театер устане принцеза и мени опет Buckel учини а баба вришко пружи главу, да види коме, али дознати ніе могла. Дакле дрзновен младить може се и с принцезама шалити.

Кад е Петрович резигнирао, ясам дао инщандію и молио цара дабы мене наименовао за референдара, али противо мене дигне се скоро мало и велико. митрополит пише канцелару, да народ жели, да нѣгова дѣла иду чрез Епископе, зато препоручи Стефана Авакумовича онда владику Пакрачкога. тое мене тако огорчило знающи да народ противно жели. я дакле изтражим каноне Апостолске, и сабора Селен-

скіих, гди запрещавају священим људма примити мірскꙋ слꙋжбꙋ и тако царꙋ предложим дае Митрополит противо канона свое цркве препорꙋчіо владикꙋ за референта. То обаче негодовао владика римскіи Рошош, референт код канцеларіе, кое прочем лепо рꙋговао самном, и рече: защо врагаси цитирао каноне Апостола, кои имене се тичу; я рекао: зато нища ели код вас папа може раздрешити.

С' дрꙋге Стране владика Бꙋдимскіи Діонисіе Поповичь грк бивши Митрополит у Београдꙋ одкꙋд побегао, кад е в иска била противо Тꙋрака, с' Ракославом и прочіи такови оптꙋжиме дасам я бꙋнціа, и писао еднꙋ книгꙋ противо доброга реда у земли, и иште дабы нѣга за референдара царꙋ препорꙋчио, (тае книга была, Позиваніе еднога Арадьанина на основаніе за возпитаніе дѣце србске.) то обтꙋженіе да канцелар свое секретару. Секретар ми покаже, на кое вели да идем канцлерꙋ и изявим у чем е дѣло. я дакле кажем канцлерꙋ каквае та книга, а да владика право нема, ел е прешла преко ценꙁꙋре, дакле ценꙁор небы допꙋстио штампати, дае противна доброму редꙋ, но владика оклеветава мене дабы он постао референдаром, канцлер рѣче: Таи глꙋпона, какое могао и мислити да тье таи постати, ви бꙋдите у мирꙋ.

С третье Стране Авакꙋмович писао Ловасꙋ референдарꙋ кое сниме о кꙋги Иришкои быо у комисіи. оваи подбꙋни секретаре, кои царꙋ дадꙋ инщанцію, дабы они без сваке нинѣ вине были претерирати кад бы я наимлады скоро Секретар пред ныма постао референдар. Я истина биосам код свію министра себе препорꙋчити, али то не чини толико, колико чини кад кои велики кога препоручи. и тако я изостанем из референдарства, кое мене рѣшило, да я сам резигнирао слꙋжбꙋ, ели ако свагда владика треба да бꙋде референдар то я нигда быти нетьꙋ, обаче совѣтовалиме многіи, да то нечиним наипаче Невери президиалныи Секретар мои дрꙋг, говорети: немои резигнирати, ели у резолꙋціи то стои, да у првои ваканціи бꙋдеш конзилиар код конзилиꙋма пак послѣ 3. 4. године, ако Авакꙋмович отиде, можеш опет доити овамо за референдара. но то моме огорченомꙋ срдцꙋ ніе био лек, кое заиста моглое тако быти, защоби и Секретаре тако ублажили.

дакле кад нисам се дао приволити, он ми рѣче: узми твою резигнацію и напиши другу, гди само на време резигнираш. яму реко: напишіе ти како мислиш. и тако он написао да я само за време, докле мою економію у ред доведем, резигнирам. и тако я напишем и цару однесем. цар скоро забезде кнуо, дасам я резигнирао, и нищами не рѣче иего се окрену и я изидо ѿ нѣга. По овои резигнаціи меніе свагда пут быо отворен искати наново службу, но видѣвши какосам быо тамо прошао нисам више хотео о служби ни мислити. но утѣшен сам собом и тако 1798 доидем дома на утѣху маике свое. но менее то яко огорчавало, тако да сам я быо наумио оставити царство и ити у Србію итамо що радити, понеже послѣ турске воиске коясе 1690 годиве свршила Србли нису мировали а особливо коиси были у кору Михаиловича, зато сам учио ѿ Ѳеодосіа Обрадовича Грчкіи, и од ѿ другога шпрахмаистера турскіи. и такосе договорим с' Обрадовичем да он иде у Србію и тамо да гледа, щасе може с' отима людма учинити. ту дакле зиму, и лето 1798 проведем у Бечу и Октомвріа Мца резигнирам, и тако кад я ѿтидем из Беча то и Обрадович ѿиде у трст, и ѿуда преко Далмаціе у Србію послѣ две године.

1797 почелисе приближивати француѕи под Бонапартом Генералом к Бечу и дошли до Линца. На таи стра сва дикастеріа отишла кое у Пемску кое у Маџарску, тако и ми с канцеларином у Будим. Овамо доиду син и чти царева, а благосе пошлѣ у Коморан, куда и цар отишао. Много благо послато и у Мункач, Ердел и Темишвар. Но Маџари ѿедаипут обрѣчу 50.000 коесу за мало времена ставили и наколи послали у Беч, но ове сиромае мету у касарие или затворе, али ѿ туге такосу помрли да ни полак остало ніе. Покраи тому и Ісурекцію ѿредили, и разни кое владике кое другіи велможе ставили по по, и по цели скадрон катана, кое може бити дае и француѕе мало уздржало итако начини се мир и мисе вратимо у Беч.

16-о Іануар 1800 умреми Мати она вредна жена кояе нас с' тешком муком ѿранила, и удржала нам пустаре. овога лѣта приконцу опетсе приближили француѕи и уредисе портална Інсурекціа, Арадска Вармедьа да 4. компаніе пешака и ска-

дрон коница, мени дадꙋ Баталион комендирати, с' чином подполковника oberstlieutenant. докꙋсе могли мꙋндирати прошло 3. мца. ексерцирао сам их али без пꙋшака защо пꙋшака ніе было у цаигхаузима. я видѣвши тꙋ великꙋ забꙋнꙋ кою имадꙋ момци едан дрꙋгога чешляющи, и трошак за харбꙋтер, пантликꙋ и прочая, дакле явим вармеды, да ясам наꙋміо момцима косе оцеты. она рѣши, да я као комендант могꙋ чинити по воли, то чꙋвши официри, коима ніе было поволи, дакле доидꙋ ны едно десет и наистарыи капетан поче говорити, дасе момци бꙋне, и може бытн какве незгоде. имꙋ рекао: Гдин капетан выете дꙋжни ѿвѣствовати за вашꙋ компанію, и дрꙋги за свою, и тако я наредим за сꙋтра дан коликое год было фризера и барбира у Арадꙋ да доидꙋ у град, гдие био Баталион. и я доидем у град с' осеченим косама, дам аꙋзрꙋковати баталион, донети столице и наистарьем капетанꙋ заповѣдим, да седне и тако мꙋ цопф оцекꙋ. после кад сꙋ десеторици оцекли, тосꙋсе отимали официри и момци, кои ће пре сести дамꙋсе оцекꙋ. послѣ ставим у ред баталион, и покажемим каквое то олашанѣ заны. и оны у глас повикали, да Бог благослови Гдина подполковника зато добро коесте учинили. Само едан фендрик плакао за свои цопф и едан каплар, кои е имао дебео цопф. он ѿрѣзаног узе у рꙋкꙋ, па рече: коликосамте чешляо, гладио, мазао, а сади стои у рꙋци као к. пак сним цопф о землю, комꙋсе сви смеяли. и тако я бы први, кои у монархіи дадо ѿрѣзати косꙋ солдатма; но боюсам се да кад баталион доиде у армадꙋ, дасе не заповеди цопф правити, и даимсе дꙋгіи солдати не ꙋзꙋрдачꙋ, зато сам заповедио три прста ѿ главе, дасе коса сече, кое такое и было, ели кад сꙋ дошли к Неиштатꙋ тоимсе заповедило тесꙋ морали цопфове свезати, али тоевниманіе учинило и тако 1805 године цѣлои Інфантеріи царскои оцекꙋсе косе, хꙋсаромсу іоще оставили. Мца Іанꙋара 1801 пошле диштриктꙋални Генерал заповѣсть да командери баталиона не могꙋ бити ꙋветым рангꙋ развѣ маіори, притом ветьесе мір заключавао, дакле я нисам хотео дати себе деградирати, негосам резигнирао, и тако први капетан комендирао до Пожуна, гди капетан Тори послѣ Генерал, и комендант у градꙋ Арадꙋ, као маіор прими баталион, и доведе у Неиштат гдисе

покаже и разпусти. То примѣтити имам да я хотя сваке недѣле по двапут сам частіо свое официре но опетсу режали, даим Срблин комендант, и морао сам противо гдикои строго поступати, то истосу Бихарска вармедьа негодовала дае Дука Генерал дистриктуални преко Тисе наименован бьо, и писалису даже цару даим Мацара да, но цар ѿступити ніе хотео. послѣсуму шиляли дарове, но Дука приміо ние, говоран: мене цар платьа, и другіи дарова непотребуем. — Сирома капетана Дамянича кадсу се вратили из друге Інсурекціе хотели посеты момци мацарскіи, и тако видимо каконас радо имаю, и аконм како добра чинимо.

1802 година была діета у Пожуну, кудасам опет као Ablegat послат био ѿ Чанадске вармедье сас првим нотарошем Чепчани. тусе радило ѿ Портама и контрибуціи. мене изабрали били, но нѣкіи, консусе држали да суми прнятели, наговорилиме да ѿступим любче, кое я учиним на жалость другіи. Туе било ито дасе у нужди држи конгрес, конбы установеніе чинио, но я сам противан бьо али на волю Ваня Печи, и пр. говореты согласесе на конгрес, ели тамо ѿ вароша нико бити нетье. нисамсе хотео согласити, консу са свои столица у сессіи устаяли имене преволити хотѣли, я между суседма моима сам казао, датьу казати, да таи конгрес, илитье имати власт законе дати, или ие, ако не, тое нища, ако може, то покваримо конституцию, и устао сам чекаюты ред да изговорим, но домене бывши Török Albert Арадскіи Ablegat рече: манимене да ја то изрекнем, ели боли глас имам. те я реко, а ви кажите то исто, кое и изрѣче, но третьи дан Франц Зичи dapiferor. Magister начини великіи ручак, кудсам био и я зват, и тако при ручку устаде и напіи чашу мени за здравље стим рѣчма: Servavit nobis Regnum, кое сви гости сниме равно повикаше. Я сам се извиньавао, да ја незнам какосам ту честь заслужио, но он рѣче, да у време кад сте били противо конгреса, я рекао, нисам нища говорие него Török, али он и другіи повикаше знамоми дасте ви таи побѣдителныи argument казали, а Török е само изговорио, и истина дасуме сви почитовали на діети, и не престано на ручкове звали тако да я незнам есамли 10 пути у трактеру ручао, а

особливо Фукс Нитранскіи владика сваке недѣлѣ по двапут, и три на ручак звао.

Пре него чтосам пошао на Діету будем код мога родяка Антоновича у Будиму на квартиру. преко сокака био капетан бивши у кору Михаиловича из Србіе Новакович, иту се ми разговарамо о станю Србіе као и лане щосамсе договарао и неможелисе мало дигнути народ противо турака, да се ослободи. то он мени каза, тое готово, теке да има кто и управляти. яму кажем дасамсе я договоріо с' Обрадовичом, и дае Обрадович там ѿишао, него да нама треба іоще кога ученога човека ѿавде. то сутра дан доведе кмени Ѳеодора Филиповича, и тако се ми ту уговоримо, да они иду у Србію и да гледаю можелисе что учинити, и тако мени, да яву и я тамо доидем. то дакле они и учине, и ѿиду оба у Србію, и такосе подбуни Србія, али мене іоще незову, но видно, дасу они омени тамо говорили и радили, защо прота валѣвскіи Ненадович возвратившисе из Россіе дошао нотьу к' мени да ме види, но я онда болестан бывши разговориосам се сниме, но онме ніе звао, него само на препоруку Новаковича иначе Чардакліе дошао мене посѣтити и разумѣти мнѣніе мое. послат быо и нѣкіи Буянович коие послат био опет у Петрсбург, но Филиповичсе разболе и умре у Н. Саду. Чардакліа умре у Београду и Обрадович, коие све Србльѣм говоріо да они за началника болѣг ѿмене имати немогу. и тако судба друго учини, и я у Србію не одо. 1804. дакле дигнесе народ под управленіем Георгіа Петровича иначе Кара Гьоргья.

Меніе све у глави было, како да я србскіи народ поставим у станѣ слободе, зато, дабы они знали себе упутити метем се, те изразніи мапа начиним мапу Србіе с' кирилови слови, дае Србльин може читати и дам ю у Бечу на цензуру, и послѣ штампати. кад е готова была, тое требало фарбама разділяти, и понеже дасам дае 2000 хиляде штампати коеме коштало близу две хиляде форинти, то са́м насличити нисам могао него у артилеріи касарни погодио тесуми малали, и тако 100 по 100 относивали и доносивали. тое примѣтила Полиціа и пред мои врати поставили еднога у япунџету, ибое зима била, коие мотріо кто мени долази. покраи тога

узме едан собѣ домене кога я посвію обстоятелстви за полиціалнога човека сам држао. онаи по рядꙋ сꙋседства долазио у собꙋ кадсꙋ канонери мени мапе доносивали, но еданпꙋтсе изпусти те рѣче, да бы полиціа торада знати какве изащо мапе те правим? на то я рѣкао: некаме пита ятьꙋіом казати. тако ибн. я доби сꙋтра дан декрет или позив к' полиціи у 10 сати, тамо приспѣвши запиталиме: Вы даете мапе правити? Я. такое. они: защо даете их правити? Я. Защо Артеріа, и Моло даю правити т. е. даи продаем. они: гдитьетеи продавати? Я. Свꙋда и овде, у Пещи и на дрꙋгом сваком мѣсту. Они: то самое хотѣла полиціа знати. и тако я ѿтидем. какосꙋ готове были мапе яи узмем иѿтнесем у Пещи, и дам их продавати, но таи продавац иначе книгопродавац иземи новце, и тако я за мои 2000 ф. дрꙋго нисам имао кромѣ удоволствіе да сам могао няколико стотина на поклон послати у Србію, кое е мои цѣль био.

1803. године смислим, гдисꙋ Францꙋзи были освоили Далмацію и Хорватскꙋ, даим дам проект, дабы начинили ѿ они провинціа особливо кралѣвство, но понеже тꙋ су Хорвати, Кранци, далматинци и пр. то да неби едан или дрꙋгіи народ себе увредѣна или подложена дрꙋгоме мислио, да томе кралѣвству метесе име Іллиріа, и тако я представленіе напишем францꙋзким езыком, подпишем се Івановић отац бомісе звао Іоан или Іван, и ѿнесем францꙋзкоме Елчіи Шампани онда у Бечꙋ сꙋщему, он е седио с' своим секретаром при асталу. ямꙋ предадо писмо запечатено тим прошеніем, дага пошлѣ Наполеонꙋ Імператорꙋ и нехотѣвши пꙋститисе у разговор него ома поклонившисе изидем.

Каквае моя радость была, кад слѣдующе 1805 године Наполеон прогласи Илирическо кралѣвство. дае таи проіект мои тако великіи мꙋж примио и произвео, ктобы то рѣкао, дае то из мое главе произишло, а не из женіалнаго проницателства Наполеона, или кога великога министра, чꙋдиласе Европа, нит е могла провидити узрок воздвиженія Илирическога кралѣвства, многосꙋ новине писале ѿтом не извѣстнім дѣлꙋ, а менисе дꙋша радовала кадсам читао таи немір Европе у дознаню повода, и намѣренія Наполеона, и надаосам се, датье за Србію ѿтуда помоть явно, или таино быти. оное

мои цѣль био, а не Францѕзе противо Россіе и Аустріе ополчити, какосамсе іоще выше радовао, дае Францѕзкіи конзѕл Србл и послат био, но онига прамили нисѕ защо ветье Родофиник а послѣ Недоба ѿ Россіе са Србляма радио.

Но менисе видило пре нежелие Наполеон Ілиричеcко кралѣвство проглаcио грядѕще 1805 годиие нато подобіе царѕ нашемѕ дати проіект. $^{10}/_{22}$ септ. царѕ послао под моим именом, но нѣга с Рѕсима скопчати, противо Францѕза. тѕсам я описао щасе има бояти ѿ Францiе, ща ѿ Россіе, но стра ѿ Францѕза стои пред врати, а ѿ Россіе и стотине година проты. да Россія нитко неможе досадити развѣ револѕція у земли, нити препречити пѕт нѣнима двама колосима езикѕ, и вѣри, ели она кѕд се крене налази све народе ѿ свога езыка, или закона, или обое, зато само ако Србско царствосе устрои гди ти колоси неби дѣиствали, защо и Срблисѕ едногa езыка и закона. Зато дасе с' Россіом скопча и да освои Нѣмачкѕ, као цар Немаькіи сѕщія, кое землѣ нисѕ уплане и тако може до Океона простерти свою власть, ербо кад свакія народ бѕде имао свога поглавара, и небы едан народ подложен дрѕгомѕ био, да онда міp и любов быти може, а доксе едан чрез дрѕгогa ѕгнѣтавати бѕде, донде угнѣтаны свагдатье за свою слободѕ уздисати, и прилику исчекати ил тражити дасе избави. Тѕсам казао, за избѣгнѕти завистъ измеждѕ Генерала, да цар верховне за свакѕ армію учини братьѕ свою. То кад сам видио дае тако учинѣно опетсамсе радовао, дамисе совѣт примио, и дрѕгіи може быти награжденіе за такіи проіект примио, ал мои цѣль ніето био него да цар свою политикѕ тѕда окрене, да Сроблима помогне. истина дае преко Шимшена комендира Петроварадинског моралacе помоть шиляти, защо Султансе обсетио, и питао ели то с' царевим знанѣм, да би дакле се то покрити могло тое Шимшеи морао быти жертва, моралисѕга бо безчестно касирати. Утѣшеніе мое и радость прекратило кадсам чѕо дасам дошао у подозрѣніе и свима граничним вицишпанима писано было, да и намене и све у монархіи Аустріе живѕще Србле пазити да имадѕ. томіе было награжденіе, али было кад было, тек ѕ мом проіектѕ описанѕ опасность Австріа избеты нетье.

Прошле године 1804 подиглисе Србли, 1805 и кроме мапе изкоебисе могли упѕтити у положенію мѣста, на србскія език печатати дао, писаосам и книгѕ под титѕлом, Римляни у Шпаніи с' примѣчаніама моима, коясам мислио да за оидашнѣ Србдѣ нетье бити безполѣзна. Ове 1805 Францѕзи дошли сѕ опет к' Бечѕ, и у заключенію мира ѿузмесе Хорвацка ѿ мора до Саве, тако и Далмація, Істріа, Кѕринтіе и Карниоліе велика часть, до Клагенфѕрта и наименѕю се ове землѣ за основ илирическаго кралѣвства. Гроф Гюлаи бывши Бан заключио тая мир. ѿ Аустріе францѕзи подьѕ на Прайза 1806 и разбиюмѕ сасвим војскѕ код Јене у Саксоніи тако, дасе више ни соединити ніе могла и Прайзи изгѕбе Хановер. 1810 Іанѕара мца ожениce Наполеон с' кћерю царевом Маріом Лѕизом, распѕстившисе наипре ѿ своє прве жене Іосефине коягае сретьна учѕнила и до цѕрства довела, и ѿтога доба може се рѣщи дае почео бити несретьан.

1811. Ясам наваліо био ити у Россію дабя с' стрицем Лазарем за нѣгов тал како могао разправити; али толикосе было нагртьало, дабы ѿчасти имене тиштало, али брат мои кoиe уживао нѣгов тал имаобы платьати, до 160 т. форинти у сребрѕ. наіпре био брат согласан, али неимающи надеждѕ датье стриц толико поклонити, то опет ние хотео, дасе иде у Росію, но хотео е стрица изключити изови доходка, говореты, дае стриц без допѕщеня отишао у Росію, дакле изгѕбио право на свои тал, али ямѕ рѣкао како он тако безсовѣстно може мислити, кад е нѣга брат Генерал као дете ѿ 11 година собом у Россію отвео, ща он знао, дакле или хотѣш ти сина шиляти, или не, я идем, ел ясам извадио пасош и покѕповао кое мингьѕше, кое дрѕге ствари да стрини на поклон ѿнесем, и дае молим, данам стрица приволи данам поклони свои тал: то видѣвши мои брат дакле оправи сина самном. Оне године великіи комета био, и ми бербѕ рано имали, зато смо пошли 10 окт. узели пѕт преко Ерделя, Бѕковине, Молдаве, и тако дошли у Яш, верховни град, но онда принца молдавског ніе было, воинѕ сѕ бо имали Москали с Тѕрцима, палате принцове су биле обратене на магазин орѕжіа и ране. было тѕ неколико солдата Рускіи, коисѕ чѕвали у дворѕ ма-

газине. положеніе двора принцовог прекрасное. кудсе улази непримѣчавасе дае на брду такое пльосно, али друга страна к' востоку стои на брегу, може се рѣщи до 10 или 15 фати висине. ѿ двора до тога брега има бащица не велика у коіои видисе да има скакающи бунара, или чесма, но бывши под зиму нису текли, ако нису текли штосу им покварене цеви. из те баще к' востоку с' тог брега види се велика равница преко кое на две милѣ тече Прут. видусе и многія монастири и села. Палате бы быле приличне на едан кат. до Яса ималисмо таку врутину, да мои синовац не трпивши халину на себи у кошули седио у коли. овде зло що ніѐ било гостинске крчме валяне негосмо были у кафани едной доста хрдьавои собы. тусмо ми били два дуы, нища нисмо особливога видили, зато по обичаю платили пощу за 4. кона, чинимисе 10 до Дубосара, защо имаду пощу по цѣлим принципату под аренду. ѿанде пошли далѣ. тек щосмо пошли, киша удари а послѣподне снѣг. молдавске поще терају щогод кони могу. итако скоросмо стигли у Добосари, преко Днистра гдие кармиціа, и контумаціа Россиска. нас дакле мету у контумацію, кое нама врло досадно было, ноту дошао доктор Нѣмац, коисе примио за нас и тако директор контумаціе с' свои официанти доиде кнама и послѣ наше простбе. и доктора, дозволи нам далѣ ити, но каже само до Кременчуга, као щосмому ми казали, и тако окадили нас и свехалине наше, за кое ми нѣку багателу платисмо, и далѣ путовасмо, и тако на сам Митровдан доспѣсмо у Мироград, хотя нама мало спута, но ясам хотео моме синовцу показати, гдие стричев двор быо, тue быо баш вашар, где много коня было, и упрuзренію, као код нас щое едва у по цѣнесе продавали. У Мирограду іощее живио маіор Петар Маноилович бывши адютант код мога Стрица, когасам я надгледао живуща доста у оскудности своіом женом. у нѣга био син неваляо, затое морао примити оставку као лаидинант. ту он мене поздрави: Брат Савво, ал кад чуе, дасам я подполковник, вишесе ніе показао. сутра дан ѿтнеосам синовца мога, даму покажем бывши двор стрица мога Генерала, али за онога, кое у нѣму седио, и веселиосе ужасно позорище бы, двор сасвим запущен, у нѣму ни душе живе небы, кров потрuо, штокатор

пропао, паркети кое потрѕли кое покрадени, поломнѣни, басамаци потрѕли, велике штале за 70. коня ни видити. обиталища ѿ 120 слѕжителя, кѕина, штале заговедѕ, стражара велика, 30. кѕтьа и фамиліа крепосни около двора чтосѕ били нестало. прекрасна баща упропащена, заиста требало е мѕжество дасе незаплачем. боже мои! рѣкао, вся свѣта свѣтная, итако невесео вратимсе но узпѕтице уидем у цркв Николаевѕ гдие стриц на десной страни закопан и табла надѕварѕ мѣсто надгробнога камена, гди се име нѣгово находи с титѕлама. помоливши се за дѕшѕ покоиного доидосмо на квартир, гдинас опет посетио маіор Петр Маноилович, кога сам запитао, како се оно разореніе двора учинило, он ми каза, дае таи двор, и на по часа удалѣнѕ пѕстарѕ, и два Села Генерал оставио синѕ своме наравномѕ, и поставіо тѕтора Ігнатіа Михаиловича Станковича маіора, комѕе Стриц николико хиляда покловіо. таи е продао таи двор Гѕберніи, коие быо дат владики за обиталище. послѣ владикина столица пренешена ухерзон, с' семинариѕмом, и тако остало пѕсто. Станкович послао дете у Москвѕ ѿком бригѕ ніе имао, и тако ѿрастивши узео быо театер у Москви, гди све свое имѣніе упропасти, и самаго себе, ели веть быое умрео, не находивши више никога ни ѿ рода ни ѿ познати у Миоградѕ отишлисмо у Михаловкѕ к Станковичѕ ради они новаца, коее стриц оставио сестри, и братѕ моме. мени ние нища оставио, но я нисам нибранио. Станкович се уплашио видѣвши нас, но опет нас учтиво примио, и казао, да он нема готови новаца, и защо минѣмѕ нисмо писали, датьемо доити. ямѕ рекао: защо ви те новце нисте за 20. година ѿкад е стриц умрео послали. ималисте у Одеси прилике дати нашемѕ консѕлѕ, коибы нам био послао. он се ексѕзирао свакояко и искао дамѕ дамо месец дана термин, да тье он дотле искѕпити те новце, кое то братѕ, сестри, церквама, и манастирма, износило преко 20,000 рѕбли, и тако мы третьи дан одосмо у Елисавет град уездны и варош наивеtьа у ново Сербіи, тѕсе мы забавили, доксмосе явили к сѕдѕ, да Станковича претегнѕ, да новце положи. тѕнас частио градничеи Стратимирович, син наравныи княза Стратиновича црногорца. Елисавет град достае прилична варош, гди има трговаца доста

богати, црква една велика, но у Росіи не звону као код нас, него ударају уз едну страну, као код калвина или наватру код нас као що звоне. има и разколническія црква, и една баш под градом тако рѣчена безпопна. они безпопи, немаду попа, него сами пою у цркви. ясам био рад видити службу нину, но нисам могао, обаче они, кад нисе дѣте роди, морадуга записати код гражданскога пароха. ту на пияци има велика една шопра сасвим ѿ дасака гди кроме празника продаю зелени, варива, пилеж, и п. но Свецем тусе скупу деца ѿ 10. до 15. година, ови праву битву међѣ собом као и я кад сам се играо катана, но овдесе иде само на песнице. еднестране с'купе 10. 12, и сдруге толико, или мало више, или манѣ, мету се у ред, и иду као солдати едан противо другога, и тако кои кога може оборити и ударити, но како, кои падне, ніе слободнога више ударити или гнявити, ели има свагда люди, кои гледу ту игру, и возбуждавају едног на другог и уободравају побѣдьенога. ови како види, да кое дете падне, ома претрчу, и ѿбрану, али ова шала доводи до разбиени носова, и плаветни образа, и бокова, ѿ песница, но то служи Россианом, да кад ѿрасту, дасу храбри солдати. Ондесмо чули, дае Стрица Лазара Син Өеодор послѣ храброга ѿсвоеня редута Трапезунског погинуо. Руси 10 и 11 годинесу имали воиску с'турцима. Генерал Ермолов послан био с'нѣколико воиске преко мора, да изненада освои Трапезунт, но Турцима бы то подказано, затосу умножили гарнизон, и готови Русе дочекали. Руси кадсу напали на Трапезунт освоилису гдикое пункте, но Ермолов видѣвши много Турака уплашисе, и заповѣди ретираду, и ние хотео преближити до брега ладье боявшисе даи турци не освое, зато сиромаси солдати моралису угазити у море, да ладье уиду. кое дакле достигао до ладье, таи е жив остао, другіи у мору потучени као и мои брат ѿ Стрица Өеодор у редуту посѣчен буде с'кимсе племе Текеліе у Россіи угаси. Истина дае Ермолову процес зато учинѣн, но онсе опрао, а другіи многіи погинули. из Елисавета ишли у Александрію, опет уѣздныи град, и тако у Александровку. гди Стриц Лазар Полковник и кавалер живи, но на путу у едном селу, гди смо конѣ меняли, и ома до-

бити нисмо могли, доиде поп из села и позове нас врло яко доклебы кони были дошли. ми дакле одосмо кнѣмꙋ. тꙋ он нас ласкаво прими изнесе кисела кꙋпꙋса пресна, и сира, леба и ракіе, поче нама напияти, мы ракие неписмо, дакле навалио, дабы що ели, дакле мы данеби реко дага презиремо, узесмо мало сира, междꙋ тим, явилинам, дасꙋ запрегнꙋти коны, али поп наш заокꙋпи нас, да оставимо що на цркву. видисмо ми дакле защое то приемство было, дакле узесмо 5. Рубли и платисмо стострꙋко. Кад смо се вратили у Елисавет, тосмо приповедали учтливост тога попа код уѣздног сꙋдие, коисе разгнѣвао, говорящи: коликосе попꙋ томе запретило, тако люде глобити, и іощ ніесе манꙋо. Приспѣвшіи дакле у Александровкꙋ ушли у двор Стрица мега Лазара. он бѣдныи сасвим слѣп, ѿ 14 година нища не види, причина томꙋ была, да іоще као капетану или маіорꙋ у воиски тꙋрчин едан тако близꙋ на нѣга пꙋцао, дае тане зꙋлꙋфмꙋ ѿнело, а барꙋт сав у очи и образ ушао, и цео образмꙋ до смрти, плаветан ѿ барꙋта остао. Стриц нас драговолно дочекао, и мимꙋ послѣ дрꙋгіи разговора кажемо причинꙋ прихода нашего у Россию. Стриц весело живио, имао е свои 16. лакая подлиберием, коисꙋ сви были мꙋзиканти, покраи тога дрꙋгіи слꙋгꙋ, и нынн жена и деца, преко сго дꙋша налебꙋ и рани у дворꙋ нѣговим живили. Ти лакаи покрам мꙋзике зналисꙋ и занате, кои столяр, кои ковач, кои сапожник, и т. д. Тосу тако рѣчени крѣпостныи, или робови; заиста намасе чини то противо човѣчества, али кад промотримо могꙋ рѣщи, да изображенѣм много добія покраи такога локая, и дрꙋгога вольнога, онане изображен, зна занат, зна гдикои читати, зна себе убꙋты и обхождавати, что простак нигда незна. ямогꙋ казати, да Россіа тако скоро нигда небы дошла до тога изкꙋства, до ти художества, и фабрика. свака регемента има свакоякіи хꙋдожестника, као една велика варош, скоро свакіи спаия дае таке люде учити свакоме занатꙋ коисꙋмꙋ на потребꙋ, дрꙋгіи даю и на лепче ка молера, билдхауре, и п. р. шилю по тꙋды царсва, и тако послѣ собом денесꙋ у царство разна изкꙋства. Сꙋсед мога стрица био едан маіор, кои ніе имао више ѿ 70 кꙋтьа, аліе имао 16. мꙋзиканта, и сваког заната око двора. то ми у

слободи живлѣты имати неможемо, єли ако кога научим, он ѿиде.

Мои покоина Стриц да тѵрскѵ мѵзикѵ посали маширати, и марш свирати, смеесе, и веселисе као да наиболѣ види. обичаи живити и код мога стрица живиты као и код дрѵгі і, то есть, устати, ести, карте играти. истина дае зима была, и дрѵго что скоро ніе было радити, зато како човек устане донесѵ чаи, или теи, с' млѣком, или без млѣка, како кои хотье, кадсе уобѵче, тосе піе кафа, чоколада, у тим доиде 10, или 11 сати, тѵсу закѵскіи, тоесть пиюсе разне ракіе, ликери, притом хаинвара, сѵви рибица, кобасица, дрѵга печеня, и ѿ теста ела, до 10. 12. и више. пре и послѣ кафе опетсе седне за карте. межѵ тѣм бѵде и рѵчак, послѣ кафе опетсе седне за карте дрѵге игре. у 4. сата піесе опет кафа, чаи, утиме вечера доиде, и опет ести.

Сестра моя. и кчи стрицева удатае была умало Рѵссію за Оберштера, княза Уракова. стриц пише своме зетѵ. и он доиде и позове к' себи у госте. тако мы преидосмо Днепр код Кременчѵга знатне вароши у полтавскои Гѵберніи, и тако доидемо сестри нашои гдие нас почастіо. тѵе было нѣст. колико Генерала на рѵчкѵ, и здраво рѵчали. зет таи наш княз Ураков имаое єднѵ лепѵ палинкарѵ, гдіе водѵ изеднога потока управио да у ладовницѳ иде. и тако свагда ладнае. тѵе имао и разныи казана, у коима чеп была на формѵ пѵжа виена. тѵсѵ каце были на повишеном мѣстѵ тако дакад изказана изпусти мошлик, то чрез валов изкаде пѵсти, дрѵге млату, и такосе без трѵда изпразни, и напѵни казан, тога онда код нас видяли нисмо.

Вратившисе ѿ Уракова дошлисмо у Кременчѵг, обаче имам примѣтити даесело княза Уракова умеждѵ мало рѵскіи казака, ови козаци и сад уживаю она права, коясѵ имали кадсѵ были граничари, и чѵвали царство противо татара, мeждѵ ныма спаия нема коибы іобагъа имао, нити оныи страномѵ допѵщаю землѣ междѵ ныма кѵповати. особливим начином можесе гди кто увѵты, да може каквѵ землю кѵпити, єли землю кѵпити, єли землѣсѵим много подманьом контрибѵціом нежели проче. — У Кременчѵг приспѣвши нисмосе могли пре-

вести преко Днѣпра за три дна́ защое лед био. Княз Ураков допратионас дотле и сам маjоръ, кои над скелом заповеда препорѹчавао, даже имолио, а и маiор свакоякосе паштио, но небы могѹтье, єлисѹ и люди невѣщыи, а и далье неспособне, и бѣдносе ипущаю и кола у ны. У Кременчѹгѹсам видио много казана у коима сѹ так҇о као пѹж были цеви, и то све ѿгвожгьа сѹливени. я мислим зато ели дасѹ ѿ ба҇ара тобысе морали прати колико є пѹти из҇азана извади, защобисе бакарна хргъа уфатил҇, кояе отровна.

У Днѣпрѹсѹсе саде многа каменя изводе показали, кои прежде видени нисѹ. ибо ѿ какосѹ праг, или камен каменѣ, коесѹ ѿколо Херсона во҇ѹ уздржавали. просѣкли, тое Днѣпр много опао. т ко ҇ао великіи прѹд ѿ Кременчѹга до воде постао. На пѹтѹ у єдной крчми у пѹстини быо єдан Сентандреац Срблин им҇ном Іова... коие тѹ крчмѹ држао по начинѹ овдашнѣм гдие човек могао мало рѹчка добыти. и постелю, оваи Іоьа быоѥ код Стрица примѣн. и биое тако добар, да послѣ меніе обявио смрт мога стрица, кое стрин҇ учинила ніе, боетысе, да неплати завѣщанія кояе ст҇иц оставио.

Пробавившисе код Стрица отишлисмо у Елисавет да Станковича приволимо сѹдеиски дабы новце положио. у то време дотытье нотьѹ Hertzog Ришелыю Гѹбернатор военни, и гражданскіи из Одесе. Градныпчеи, или Polizei Director Стратімірович быое тако добар, дае нас дао пробѹдити и то нам явити. мои Синовац хотясе нѣга тицало био лѣѹ, ніе хотео устати, но ясам устао у трисата у ютрѹ и тако князѹ отишао. тѹе био у предсобьном и Гродничеи, іоще нѣстсколико офицѹра гди мало почекасмо, и тако мене пѹсти предасе. ямѹ кажем како новце немогѹ добыти, и молимга, дабы заповѣдио дабысе дѣло свершило, и тако он дозва Гродничеа, и оваимѹ каза причинѹ. но княз рѣче тосѹ крѹчке т. е. кѹке коесе метьѹ, и заповеди Гродничею, да каже сѹдіи, да то дѣло ома сврши, кое и бѹде. помало времена полѹчисмо новце, но без интереса, и у банка, коесѹ онда имали кѹрс 3. Рѹблѣ 70 копеика за єднѹ Рублю сребернѹ, а ми бы желили у сребрѹ као щое ѿ Стрица оставѣно, и говорилисѹнам датьемо вѣрно добити, него да прокатора (страпчика) узмемо, и тако Град-

ничеи добар буде. и наиде еднога, кои едвае прими, и миму дамо 15 дуката на пред, али то пропало и доданас.

Приемши новце молилисмо, дабы нам Стриц поклоніо, и тако он противо волѢ Стринине поклони полак, а полакмусе морало дати. щое црвама было дато, тосам я примио. Хотя мои синовац заповѣст е имао ѿ оца да без мене нища неради, но иту гледао даме превари и тако писмо начини без знаня мога, чрез кое стриц и поклон учиніо, с' ходатаиством Стрине, кояе имала ту едну кћьер ѿ сестре, кою Пера какое видио обѣщао био узети, зато и села у Бело Россіи нѣму стриц остави. Ясамсе срдио чрез то без мога знаня учинѣно писмо, ихотеосам стрицу говорити, но надаосамсе, да нетье быти мени противно, и да неби стрица навео ѿузети свою рѣч, оставиосам. и тако свршивши стрицом мца фебруара по великои зими подьемо у Одесу к' князу Ришелію частію да препоручимо дѣло, частію да новце чрез вексле преведемо. Снѣг био великіи, и зима яка. овуда іоще попустиясе путовало, гди само поштанскіи двор е бывао, гди нища ести, никаквога ѿмора, затосмо морали двапут по такои зими спавати наколи, а момци код кола уснегу, ели будущи принуждени чрез непогоде нотьу путовати, то пощари нису хотѣли, да запрегну, а у онои соби гдису они спавали ніе могуще было ѿ смрада и ушию. с таком бѣдом доидему у

Николаевску над Інгуком рѣкіи. тue прищанище гдисе ладье праве. мисе ту позабависмо мало, доксмо отишли у прищанище гдисмо кораблѣ видѣли. онда бияше една фрегата ѿ 36. топова готова коюсмо прегледали, и друге ладье коесу ту у леду замрзле. Послѣсмо отишли у Werckstadt, или дельницу гдисмо гледали како раде, и видили, да свашто тестеромсе сече по мустри, тако да свака кривудина има свою форму, или калуп. и ова варош е нова зато скоро више зданія и ніе было развѣ коясу служила кораблю строенію ниска и ѿ дрва понаивише. тусмо наишли код пощанаго двора и крчму гди смо мало поручали, и тако пошли у

Одесу, која лѣжи на едним брегу црнога мора, коее онда замрзнуто было како кажу на 2 милѣ. С' брегасе видила вода. варош е та раздѣлена была на двѣ части чрез едну провалу, или долину, кою су почели напуњавати, и оватье служити за

пространѕ пиацѕ. за удивлѣніеміе было, да у 16. години ѿ кадсе прва кѕтьа тѕ метѕла, ветье тѕ бѕдѕщѕ пиацѕ обкрѕжавали дѕтьани, кои на стѕбовисѕ имали предсобом проход или ганг, дае могао човек под кровом се шетати. тѕсѕ быле на дрѕгим краю школе, или Stift дѣвоячкіи, но бѣда била да квартира нисмо могли наити чтоміе за чѕдо было, да у такои вароши Гостионица, или Einkehrwirtshaus небы. тражили свѕда квартир и ради были платити, али ненадьосмо развѣ у домѕ берзе еднѕ разлѕпанѕ собѕ, гди стакла на пенџери небы, гди фѕруна покварена, итако брже болѣ ѿ велике нѕжде оправише пенџере, фѕрунѕ и врата, а кафана тѕ лѣпа, сала прекрасна, гдисе балови држѕ сва марморисата, и капителери ѿ стѕбова и дрѕга украшеніа позлатьена тако дабы могла и у Паризѕ парадирати, али у тако комерционалним градѕ да Гостинца нема, морасе човек чѕдити. ишлисмо к' прищанищѕ, тѕе было многи ладьа замрзнѕти, около кои непрестано. с' по или едне стопе секѕ лед дасе несмрзне око ладье елибые згнѣчно лед. тѕе из под брега и контѕмаціа велико икрасно зданіе зидом по високим за градьено. Прочем меніе зачѕдо какосѕ тѕ сохранѣне ладье противо бѕре италаса морскіи кад никаквога бента нема него пространо море. Зачѕдоміе было да по сокаци, и кафана наивише сам чѕо Србскіи говорити, онда и Бѕргермеистер е бю Петрович Српин из Новога Сада, и тѕ много дрѕгіи было, послѣ Србског езыка, талианскіисе чѕо повише па грчкіи, па рѕскіи, па тѕрскіи, и чивѕта има много. еданпѕт сам са синовцем отишао у дрѕгіи простіи бал, гдие опет соба была пространа изданіе доста лѣпо, али люди гьѕбре, тѕсам видио чифѕткинѣ безобразне кѕрве, коесе скоро човекѕ на легьа пеняле, зато дрѕгіи дан питаосам еднога чивѕтина, како то они трпе, он ми казао, дасѕ быле тѕжбе код княза, али княз им е казао, дае блѕд дѣло совѣсти, неподлѣжи гражданском запрещенію.

У кафани при нашим квартирѕ нашлисмо Секретара ѿ нашега конзѕла, Тома, кои нам е начиніо Інщанцію княз и тако одосмо кнзѕ. у пред соби былое много официра и едан Генерал Исакевич москал, црвен, пияница се види. мало тѕ постаясмо као не познати, у тим доиде адютант, и пристѕпи кнама, кога, я замоли, дабы нас приявио княѕ, кое он и у-

чини, и явинама послѣ да княз саде има посла, него, дабы дошли на рꙋчак, и тако мы ѿидемо, но нисмо питали кад княз рꙋча ни пак Сатаніе было у вароши затосмо мы закоснили, они были селе за рꙋчак, ми видѣвши то мислилисмо, дасмо заборавлѣни и да нам танира быти нетье, зато послѣ многа размишлѣнія не удьосмо у собꙋ и бисмо таи дан без рꙋчка, ели онде тако уредныи трактира нема као коднас. Послѣ отидемо по подне князꙋ и ясе извинявао код нѣга, предалимꙋ прошеніе наше и онсе обетьао дѣло уредити, но видим дае пропало, были послѣ код нашега конзꙋла Тома кои нас лепо примио и отворени астал дао кое нам онде врло пріятно было. У недѣлю быо бал, и ми были прибалꙋ. тꙋ быле и фиршткинѣ Филипескꙋ из влашке, здраве дꙋнде црномanястe, но княз видиосе, канда ніе нас врло ѿмѣновао, какосам примѣтіо елбосꙋ они очекивали да ми у униформи доидемо, давидꙋ ю, какоми Син конзулов казао, ясам имао униформ Інсꙋргенскіи тоест не врло загасит плаветан, с' ѿтворено плаветнима гаитани изшивене као вез.

У Одеси учинимо код нашега конзꙋла вексел на Беч, и нѣмꙋ положимо россіске новце, и добысмо векселе. Из Одесе пошлисмо преко Бендера у Яш, тꙋ на пꙋтꙋ наидосмо поселенія нѣмачка, коимасꙋ они име даки Манхеим, Атхен и прочая, но никакве лепче уредби болѣ ѿ рꙋса у домꙋ непримѣтисмо. ясамсе поразговарао с онима нѣмцима о выним пришествію, и пр.

Бꙋдꙋты дае днистер смрзнꙋт быо то кочиш ніе хотео ити на хармицію него прешао преко леда. Бендер с' едне стране на повисоким брегꙋ днистра лѣжи ѿкꙋд е оцек, ѿ юга стои варош да рекнем 100 корака ѿ крѣпости, заиста не як, и от ове стране едан бедем има, кои на мѣсти едвае 6. ногꙋ висок, затосамсе чꙋдио какое могао Панин тꙋ изгꙋбити како кажꙋ 30 хил. люди кадгае узимао. у градꙋ билое неколико џамія, ѿ еднисꙋ магазини начинѣни. тꙋсꙋ нам показивали брдо гдие Карл XII. шведскіи краль лагер имао, кад е хотео баш да истера изграда, кои ніемꙋ хотео више давати ране. Митꙋ остависмо саунице накоесмо были метꙋли кола наша ел нам се теже чинило, нежели на точкови путовати, и тако подьемо к' Іашу (но садсам заборавио, гди стои то мѣсто) на коме

княз Потемкин умро. таи вожд се разболео био у Каравлашкои и пошао у Петерсбург но смрт га стыгла, он тꙋ на трави да простреги япꙋнце и умре на сред поля, тꙋсꙋ послѣ подигли пирамидꙋ за спомен, тѣло мртво ѿнешеное у Петрсбꙋрг. У Яша нища примѣчателно нисам нашао кромѣ да има много жителя москаля. из Яша преко Ботꙋшана доидосмо к' сꙋши гди опетнас нисꙋ водили на Хармицію, но мораое мои синовац ити, и оправдатисе да нисмо кужни и тако преко границе доидемо у Сꙋчавꙋ и у Ердел, Клуж. преко границе кою онде мала рѣчица чини пришевши остависмо свꙋ зимꙋ, ома у фекете тꙋ не бы снега, у шꙋми пою косови, у полю шеве. ова промѣна удивителна была занас у тако малим растоянію.

Мои Брат како и синовац свакояко ѿ мене гледали заграбити, хотя ясам нима свагда добра чиніо. ясам ѿ матере измолио темꙋе дала 2000. дꙋката тее могао положити, да вилагошкꙋ Арендꙋ добие; ясам приволио матер, дамꙋе дала Стричев тал у рꙋке, ясам ни ради ишао у Россію, у Россіи по сꙋдови ходио, ели синовац мои рꙋскіи ніе знао. Я изпросио ѿ Стрица тенам е тал поклоніо, и сад мои брат ніе хотео дати часть ѿ примѣни приходка Стричевог тала, на силꙋ раздѣлио Самном пꙋстаре; зато за приходе морао сам у Вармегы протестирати.

1813. почеласе воиска францꙋза с Россианима, у воисци францꙋскои билое Шпаньолца, Холендера, Баера и Сва Немачка, Італіа, Іліріа наш двор, праизи, дакле кромѣ Енглеза цѣла Европа, и тꙋрчин се кретьао, и излио се после на Срблѣ ѿкуд црни Георгіе побегое. кажꙋ дае было преко 600 000 воиске с' францꙋзи, Наполеон раздѣли воискꙋ еднꙋ часть, сас Саксонцима под управленію Рениа, и соедини с' нашом воиском подпредводителством Шварценберга оправи к' подоліи налево под Евгеніом пасторком своим, Сенсиром, оправи налѣво, даиде преко Двине на Петерсбꙋрг, он усреди ишао кмоскви, побѣдивши Панкратиона ишао на Смоленск, али ніе могао Реніе успети на десно, нити С. Сир на лѣво, овогае Виткенщаин, а онога Тармасов код Припиша рѣке, и кобрина побѣждавао, но наполеон ніе нато гледао, него устꙋпавшега кꙋтꙋзова гоніо, под бородино добио баталію но скꙋпога стала. Ово лѣто быосам у Мехадинскіи илица,

и отидем у Острово, т. е. оршаву. Ту Паша Рецеп пита що ново. миму кажемо, како москалѣ бию французи, отимаю магазине, и пр. и дасу москали пропали, Ал Паша рече: невѣруите вы курвае то. преварио нас, преваритье и французе. Тако кадсу били код шумлѣ кою узети никако нису могли, а они ретерираю, везир поиде занима, Руса нема, доиде до Рущука Руса нема, пошле у Букурещ Руси иду натраг, он преиде дунав и приведе 40. хил. воиске ал у еданпут Руси изникоше у Бугарской, ударише на лагер код Рущука освое лагер, растераю турке и отцеку везира с' 40. хил. воиске, коя воиска ѿ глади мало ние помрла него они им даду ести, и тако преволе на мир. видите такотье Рус и с' французи чинити, курвaето нѣму нетреба вѣровати. Такое и было. Наполеонасу водили у Москву пак туга скрушили као Карла XII. он мислио зимовати у Москви, али кадсу Русси побѣдили французе под Мюратом кралѣм Неаполитанскім код Малоярославца, пасе едва могао спасти у едан редут виртемберске воиске. тое бuo узрок тесе побѣдио наполеон, а не зима, мае само доцижила. тое видно наполеон да неможе обстати у Москви, зато почео ретерирати али доцне, да що ніе остало Руссом совершивати, свершила зима, на мосту Березине мало ніе пропао сасвим, да нису москали држалисе тога: да бѣжащу непріятелю не треба препречити пут негму златан мост начинити, и с' лѣдьа туты. Какое наполеон видну оставио Іорг Праискіи Генералга изневѣрио, и праизе ѿ француза оцепио, наполеон помѣсти воиску свою по крѣпостима под командом Евгеніа, и он отиде у Парис гдисе почела револуціа, кою он уталожи, у пролетье у Пемску дошла Катарина Александрова Сестра и ту с' нашим царом учини союз. и тако едан по едан ѿступили ѿ француза

Године 1813. кад е Наполеон изгнан бuo из Россіе мислиосам даби се моя Ідеа ѿ воздвыженію Іллирскаго кралѣвства моты сасвим у дѣиствіе произвѣсти, а не само у имену. затосам начиніо бuo слѣдующи Проект дати Наполеону, хотеосам опет предати елчіи француэкоме дага пошлѣ, али сдруге стране видиосам, дае време кратко, ели на пролетье тьесе опочети опет воиска. докбысе оно послало, докбысе тамо примило докбысе изтраживало нуждно, свемисе чинило дуго време, зато

сам быо намислио сам нти у Париз, али самсе опет сумняо ѿ брата мога, кои непрестано мени зло желио, и дае могао, свебыми узео; зато он е хотео и стрица изключити изнѣгововога тала, говореты дае отишао без допущеня у Россію и тако хотео преходе коее 9. година прямао себи задржати. вѣрнобы то и сампом учиніо, ели и я небы могао добити Пасош у то време а особито Я. ити у Француззк негобы морао изпод жита ѿити, у размишленію тамо и овамо прошло време. наполеон дошао у Саксонію к' воисци, а дасам быо отишао бог зна щобы было и ѿ мене и ѿ кралѣвства Ілирическога, коее мени тако на срцу лежало, дабы видио Свога рода опет славу, овое было начинѣно писмо, да предам Елчіи, или Наполеону.

Кад е Наполеон онаи први проект ѿ 1805. без сваке нужде примио, кто може рещи да небы оваи приміо, у нужди у коіоисе 1813 године находио пак щобы было онда ѿ нас! небысе іоще онда Сербіа соединила с Ілирием, докле нису турци были покорили и кадасу Турци были у Союзу с' французи, и кадбы други човек управлао са соединитим народом илириским коибы имао више способности, щабы было досад, мени теке та утѣха сада остае дасам я быо коисам ту идею дао Наполену, кою немци у свои журнали, и новина нису могли пронаты, и питалисе: защое Наполеон воздвигао Илириско заборавлѣно кралѣвство, у оно време, кад е быо непобѣдим? но великіи муж знаое уважавати свашто кое у будуще имати може слѣдствія, акому и ніе негов Министер предложио. Істина какоми вище Ішпан мошонске вармегье Németszegy публично при ручку казивао, дае фелдмаршал Davoust, кадсу французи было под Пожуном, разпитивао имали кто ѿ Текелине или Ракоцине фамиліе, дамуе Наполеон наложио то узнати. ясам тьутио, и мало насмѣяо, мислеты у себи да знаш ти, що я знам, он іощ еданпут с' клетвом Isten úgy segéljen, дае Davoust питао пак рѣче мени, выми нисте пали напамет, хотясмосе познавали. Мислиосам у себи еи мои бранко! дасам я имао у брату брата знаобысе быо и без тебе показати, али тако рискирати нисам хотео,

1814. Наполеон опет дошао сновом воиском и побѣдио Руссе и Праизе, у дрезденуе имао свои пункт ѿ куда ишао,

но садсѕ паметніе радили, три воискесѕ быле, една покривала Берлин под Бернадотом Шведским садашним кралѣм, дрѕга под Витгенштаином и Блихером (какомисе чини) прекривала Польскѕ, третья под Шварценбергом покривала Немскѕ. каде Наполеон ишао нанас ударалисѕ залегья, кад е ишао наполскѕ стѕпалисѕ наши и тако он ніе нигди важнѕ побѣдѕ учинити могао, а нѣгове Генерале побѣждавали, такосѕ загризали и пренѕдилига на баталію под Леипциком, гдие он 4. дна побѣждавао, и данисѕ 20. баталиона Саксонскіи у битки изневерили, и орѕжіе свое на нѣга окренѕли то незнам были био наполеон тѕ побѣжден. и такосѕ га гнали до раине. послѣсе пѕсте у Швеицарскѕ. Шваицерисѕ протестирали говорети дасѕ неутрали, али им се ѿговорило: кои толико хиляда люди имадѕ у францѕзкои воиски они немогу се сматрати као неутрал и тако кроз швеицарскѕ уидѕ у Францѕскѕ, послѣ бивалисѕ битке ѿ те стране, алисѕ смели наполеона и тако надбили и дошли у Париз. у Париз яшили цар Франц у среди, Александар с' десна праискіи краль Вилхем с' лева и он морао ѿити у Елбѕ Адѕ задржавши титлѕ Імператора. Тѕсѕ Росси у Паризѕ на Марсовим полю начинили велико каре и слѕжиласе Литѕргіа на удивленіе свию народа.

Ове године намѣриосамсе женити, ходиосам по цѣлом царствѕ тражеты девоикѕ или нашѕ, или калвинкѕ ил лѕторанкѕ. обишао Варад, Доброцен, Токаи Кашавѕ Еперјеш, Шарoскѕ, Сепешкѕ, Липтовскѕ, гюмюрскѕ вармегьѕ, едном рѣчи свѕ мацарскѕ. послѣ отишао сам у Срем, из Срема у Београд, ондасѕ тѕрцисе спраляли на сербию, и црни Георгіе отишао на границѕ к' воиски. у Београдѕ комендираое Јаков Ненадович, по подне поче бѕбань и тако скѕпишесе на гласи до 200 люди с разнима пѕшкама, краткима, и дѕгачкима, две мѕшкете и нашесам видио, и такосѕсе егзерцирали. едан млад официр незнам ели москал, или не, али он едан имао е униформ рѕске пехоте. он е ексерцирао а Іаков гледао. самном е быо солгабиров Стоишевич, Нестор Ігѕман Бешеновскіи Толмач, и дрѕгіи до 10. или 12. люди. я пристѕпи к' Іаковѕ учини поздрав но ніеме лѣпо примио, затосамга оставио и гледаосам с' дрѕгог края какосе ексерцираю. укрѣпост нисѕ пѕщали, дакле поварошисам ходио, и ушао у цамию тѕрскѕ. тѕ нема

нища него празни дѵварови, и на врхѵ едан Іcksen гди стане оца кадсе тѵрци богѵ моле. оца био тѵ, я коликосам знао питаосамга имали много тѵрака, кад се богѵ моле, и пр. и такомѵ дам дѵкат, и отидем. преко пияце ходеты какосам лепѵ децѵ Србскѵ видио нагьепенкѵ радити дасамсе залюбио нигледающи. жена посокацн видио нисам, негосѵ многе кадсмо ишли дошле наврата гледати на нас. гдикоясе лепѵшка видила. показивалисѵми лепи развалина кѵтьа кадсѵ нѣмци држали, Батьанинае велика была. Снамае ишао и зет Георгіа и водио у свою кѵтьѵ и вином частио. вратившисе спѵтимосе низ брег. тѵе црква наша была и две плоче знаци гроба мои приятеля с' кимасам био уговорио 1802 подигнѵти Срблѣ, тое Доитеа Обрадовича, и капетана Новаковича Чардакліе. радбін био целивати дами ніе забранивала опасност. црква доста пространа, и изнѵтра украшена. у ньои 4. реда столова, али тороня ніе имала. на хармиціи зарсе хармицар извѣстио косам те ніенас пѵстио док кнѣмѵ дошли нисмо великом радостию нама вина, пите и дрѵге ствари поднео. тѵсе мало братскіи провеселимо и предьем у Земѵн. у Земѵнѵсам рѵчао код Генерала, и посѣтио караматиндом. ѿ тѵдасе вратим к монастирма и станем у Індіи гдисе храбро едан човек Жѵпланскіи целѵ нотѣ браніо противо 33. Хараміе. кѵтьае пѵста врата с' танети сва пробѵшена, юнак Сѵтра дан узео свое Све отишао у Карловац, и послѣ у Банатѵ кѵпио село до Караншебеша. У Монастырѵ Крѵшедолѵ има рѵка маике Ангеліе николико царскія крѵна и одѣла Србски царева, али дипломата никаквами показали нисѵ, Архимандрит био Крестич, послѣ у Реметѵ, Гергетег, С. Лазар у Раваници. тѵсам видио 2. дипломе влашкога принца, едная скоро сва Славенска, а дрѵга полак влашки, гдіимсе дае право соли и дрва из Влашке донети, Ѳодор у Яскѵ, Урош у Оповѵ, у Шишатовцѵ Стефан, и прочи имадѵ целокѵпне свеце, библиотеке нигди, мало гди Стари лѣпи Евангеліа, ракія наиболя у Оповѵ, вино у Яскѵ теочинско, и у Раковцѵ Салаксіа, но кориосам калѵгьере кад немадѵ книга барем даимадѵ Стара вина као щосе налазе по нѣмецкіи монастири ѿ 50 и више година. Ігѵман Беочинскіи рекао, да вина нисѵ постояна, но ямѵ рекао да калѵгьери

нисв постояни ел продадв ил попию. Нигди дѣвоикв ненадьо, и такосе вратим.

Послѣ навалише тврци, поглавице све прибѣгнв на овв странв. Милош остао, Георгіе двго бы у Сремв, а прочіи дошли у Арадскв крѣпость ѿкvда отишли у Россію.

Ове године биое великіи конгрес у Бечв, тve быо Александер Рѳссіискіи цар, Вилхелм Праискіи, послѣ Данскіи, Баварскіи, Виртемберскіи кралѣви, и Елчіе из цѣле Европе, гдисв ѿсвдили станѣ цѣле Европе. наш двор тв великіи трошак имао ибо ти кралѣви свисв ѿ трошкв нашег цара ранили, коликосе тв развлачило, ніе описати можно, притом увеселенія коясvсе правила. Ясам многа очима видио. — Россіискіи цар дошао е и у Бvдим гдисvмисе прекрасне Ілvмінаціе и проча веселя чинила.

Маріа Лvиза Францова кты, и Наполеонова жена добіе Пармv за животно владѣніе, а Син Наполеонов остане у Бечv, и добіе титлv, и принциповинv Reichstadt, но он каде био преко 20. година умрео.

Разпрщасе цео конгрес, Наполеон изашао из Елбе, и за 100 дана свv Францvскv придобио, Лvдовик 18. из Париза с' целом фамилиом побегао, но Англичани под Велинтоном, и Праизи под Блихером код Ватерлоо побѣдилига, вѣрно чрез невѣрство Генерала Грvши, коиебио отредьен Англичаном, и Праизом с 30. хил. воиске за легьа доты, пак ніе дошао. Наполеон прешао преко Лоаре рѣке, итvсе ѿмирv радило гдие више ѿ по Франціе подныме было и малте небы опет неприятелѣ побѣдио, да он у надежди датье као Темистоклес, код неприятеля щое примлѣн быо, такогьер код Англичана итако им предаосе. да хотье под Англисскіи закони живити, но они нѣга као роба оправv у Адv Хеленv гдига строго чvвали, и преко гvбернатора Лvве кvіонирали, дае послѣ 5. година умрео. Генерал Бертран, Декас и прочіи коисv с' ниме драговолно у заточеніе отишли вратилисе у Францvзкv.

Овесамсе године несретьно оженіо. Понеже Синовац Петр ніе живио своіом женом, Розом Стоичевич с коіомсе и раставіо, а Георгіе у воисци быо противо францvза, дакле могое у еданпvт погинvти, да обдржим фамилію да не изчезне, оженимсе. заиста провидѣніе божіе было, да тv неузмем, али зар

судба такое хотѣла. я незнам кто судбу дѣли, видим дае провидѣніе божіе мени и знаке несчастія, и ватру, и воду на пут метьало, и я противо свега тога мораосам ту дѣвоику узети. Ясам имао писмо ѿ феишпана Балога, на вицешпана зольомске вармегье Антонію Радвански с' кимесам пошао дакле у·Рибар, гдие препоручена девоика Амаліа Безег живила. тек що ступисмо у Хаиник село, кое само Гран вода ѿ Рибара расталя, али люди тричу у еднога спаие двор. запитасмо щое люди? рѣкоше, дае спаия калаув пао ставана и сломіо врат. вициспан рѣче: зао знак за нас. яму рекао тосе нетье свакому догодити. видлисмо девоику, мени ніе поволи била, алимисе досадило ходити, пак рекао, узетьуе дасе смирим. наручак дошлисмо у Ханник к' Госпожи Дубравицки. при ручку седеты наведесе великіи облак, пукне Гром, запали Безеков челяцкіи дом, и убіе едну жену и човека. на ту ларму ѿидемо у Рибар, гдие горило, и после уталоженога свега вратимосе у Хаиник. вицеІшпан рѣче: но явише нетьу доити просити ту девоику за вас, гдисе толике противне несретье учинише, и речеми да тражим другу. зато я ѿидем преко штуеца планине, гдие тако страшан пут, да уколи ние возможно содити чрез рупа, и каменя по путу. пренего щосам се пеняо на штурец у едном сеоцу на брду едно воде паденіе има, тако яко, да вода умаглусе разбие, но мѣсто по натури прекрасно, црква ту мало више тога паденія мала, една поляница, послѣ шуме, а доле сеоце.

Кадсе сигье човек из Штурецови шума тусе опет простре лѣпа долина и село, споточитьима украшено. тое веть у липтовскои вармегы, послѣсам дошао у Розенберг, гди Ваг тече. прилична варошица. и такосам далѣ отишао вицеишпану кубины, накогасам имао писма. онми две девоике показа кудсмо отишли наручак. небившими поволи одосмо у Сентиван, гдіе была една богата девоика но врло богинява. у овим Селу има крипта у коіносе тѣлеса неразтвораваю но цѣла остаю, они преписую нѣкои влаги, я мислим дае песак узрок. Овим путем сам био и у Решици и Рехницу, гдие онда была фабрика ѿ пушака, ели Французи по штирскои и прочіи немачкін землями освоилису фабрике, зато за свакіи случаи двор принужден быо у Маџарскои оружія фабрику начинити, али како

чвем дае опет престала. тв наипре видио тьвпрію ѿ саливеног гвождьа, на пр. 6. ногв двгачкв, и такосе попнем на брдо гди Ваг изтиче, одквдасе види прекрасна долина Сепешке вармегье и извори побрада рѣке, налѣво осталами Фатра брдо, и тако преко заложени иногда поляком 16. варошица и села доидем у Ломниц ѿ когае села у Фатри на неки верх зове Lomnitzer Spitz. тв доиде и Григоріа Берзевици, онме лѣпо прими, и ѿведе у Леучовію гдисе наедной ужини у едной бащи едно 6. 7. девояка показаше. една била прилична но мала ситна, и млада ѿ 14 година чиниламисе недоспела за женв, хотясам миловао младе девоике. Тв у великои цркви много гробова има на коима статве живвщи иногда на гробв лежале, понаивише фамиліе Тврзо, тв и више достоино памятніи Старинства има, коясам заборавио. ѿтвда опетсе вратим у Ломниц и отидем у Кешмарк. твe крѣпост фамиліе Текели, на капіи грб. 4. лафа с' извадьенима Саблями, а на среди орао двоглавныи, твe капела Тюкюлина иногда, гдисв криптв пробили, и щое било, злата и камена намртвима покрали, твe бо была фиршткиня Емрика Тюкюли закопана кояе 3. годинe Мвнкач град противо цареве воиске знала бранити. тое била Елена Зринина кчи. Из Кешмарка опетсам отишао преко Беле варошице Тюкелине иногда, саде Хорвата Станчитьа ктьери и отишао у тако рѣченв долинв магвра гди опет еднога спаие девоика бияше, но ветьа скоро с' главом ѿ мене, дакле опет не угодна, ѿтвдасе вратим, и отидем у шарошкв вармедьв у Еперіеш. Пвтем сам видио цркве, и дворове, кое пополак, кое сассвим ѿ воде разнешене, тое морала бытн страшна киша. У Еперіешв опетми девоикв показаше но она бы римкиня. твe быо онда фоишпан Сентивани, државщи конгрегацію и мене учини свдеиског заседателя Assessorem cts. и тако я ѿ едног краяя мацарске до дрвгог бы асесор. вища дакле необрѣтши вратимсе преко гора ѿ квдистиче Хернад рѣка и тако преиде у Гюмюрскв вармегьв, и преидем брдо гди Уран рѣка баш на сред пвта има свои извор. проидем кроз Брезобаню и доидем опет у Бистрицв или Наизол. овим пвтем на многима мѣстама налазиосам киселе воде, и риба, кое нема код нас, и тако по несреты опет ѿидем Двмбравицкиници у Хаин, коя доведеми помянвтв дѣвицв Безековв

с коіом учиним уговор, и кажеміои дабысе дала визитирати да небы имала какво припяствіе породаю деце, защо ясе само зато женим, дабы дѣце имао, ибое фамиліа у погибели изчезаня, зато ако наиманѣбы что у тѣлꙋ нѣном было коеби противно было, замене дасе не удае, Ово такимсам страхом говоріо боетьисе, дами ома неда кошар, коебы пощена дѣвоика лакѡ учинити могла, баш акоби без свакога фелера была, акамоли ова кояе знала каквае пак опет е пошла, и мене и фамилію мою несретьнꙋ учинила.

Тако послѣ отидем у Кремниц. тꙋсам гледао какосе злато ѿ Сребра раздѣлꙗе, какосе Сребро ѿ сꙋмпора чисти, каколисе папир прави, тꙋсам дао колꙋнціи дами начини бꙋрмꙋ (прстен) с' коимтьꙋ прстеновати дѣвоикꙋ. Тꙋсамсе попео на высок торонь варошке кꙋтье, коя итако стои набрегꙋ. на тои высини такіе воздꙋх, да скоро пролази кроз тѣло, и кад човек погледи доле на предѣл и варош, чисто нѣка ужассе проспе у тѣлꙋ, као кандабысе боіо пасти. тꙋсе кꙋю и дꙋкати, али машина много лакче иде него гдисе Сребро, и бакарни новци кꙋю. Вративщисе из Кремница прошаосам кроз Скленик, гдисꙋ лепе илице, изданіе, водае здраво врꙋтьа а код източника даже добро жеже рꙋкꙋ, дае неможе човѣк у ньои држати. вративщисе дам девоики прстен ѿ брилианта и бꙋрмꙋ као и едног ангела ѿ брилианта, на златним ланцꙋ.

Приспѣвши несретьныи дан венчаня отишаосам опет у Хаиник, сꙋтра дан дасе венчам, али преко ноть удари така яка киша, дае Гран излио тако да у кꙋтьꙋ девоике ити ніе можно было развѣ налагьи, или наколи дꙋбоко по води, былабы скоро и у собꙋ ушла да нисꙋ око врати земльом обколили, и тако бог послао и ватрꙋ и водꙋ, и свесе я дао нисам освѣстити, а и сад питам кто сꙋдьбꙋ опредѣлꙗе? кадсꙋ толика божія препяствія на пꙋт послата. дѣвоика привенчаню ніе хотѣла све рѣчи изговорити, но смехом оправила, Поп лꙋтоpансkіи, кои ніе знао дрꙋгога езыка развѣ тоцкія, щое мени зачꙋдо било, и тако и я тоцкіи заным говорио. Тое био 15 Іуни 1815.

(Овде смо изоставили све оно, што Текелија пише о своме брачном животу, и о несрећи, која га је постигла у браку и која га је приморала, да подигне разводну парницу против жене своје. У.)

Послѣ 4. године трпѣнія мога она дала начинити кључеве у мою быблиотекꙋ, гдисам я новце држао, и такоме крала, матери шиляла и одевала е тако дае тамо у Наисолꙋ свима у очи пало, дрꙋги тоже ѿ сандꙋка, гди ядидьари были, и бисер, кое сестра моя за фамиліе добро дала, извадила. то нѣн слꙋга каже моме слꙋги а оваи мени, тако ясам гледао приликꙋ како то дознаты. были дꙋхови и она ѿиде у Tót Komlós у црквꙋ. онда я почео приметьати и кључеве наити нисам могао, кад у креветꙋ ал оно на сламенячи наидо 2. кључа, едногасам познао дае ѿ мое библиотеке, дрꙋгога нисам знао, но бꙋдꙋтьи дасам бисере у едной кꙋтіи разнизане нашао, то одо сандꙋкꙋ гди ядидьари стою, и стим даклем ѿвори, и тако види дае бисер онаи сестре мое. Некми тко каже коиби такꙋ женꙋ у домꙋ држао с коіом неспава, коя свꙋ надеждꙋ мою чрез кою сам се оженіо т. е. да деце имам, у еданпꙋт и навѣк уничтожила, коямее крала, коя с' братомсе договарала, дае води, и онсе обвезꙋе мене убити као из писма нѣгови щосам видио. Зато я нѣне халине све премѣсти у дрꙋгꙋ кꙋтьꙋ и ньоизи наидем форшпан, дам 1000 на пꙋт, оправим пꙋтничкіи батард и такое оправим из дома, но она ніе на пꙋт отишла, но вербꙋнг официрꙋ на квартир. Я сꙋтра дан принꙋжден бы ити на вашар у Пещꙋ оставим кꙋтьꙋ на слꙋге, а особливо кꙋварꙋ нарꙋчим да на врати спава и никога у кꙋтьꙋ не пꙋсти, акобы она дошла. то бы Маия мца 1820 године.

Послѣ две недѣлѣ вратимсе я дома, она с' братом тꙋ мене чекала, у крчми бывши тꙋе он разне атестате тражіо, и како говорио датьеме убити тако явно дамꙋе Солгабиров рѣкао ако не престане ѿ ти мисли да тьега дати затворити. послѣ узели датиим батард, поразбияли пенџере поломили гвождьа, подерали чою изнꙋтра, пререзали каише, и тако запрегли волове и врати отворени, да видꙋ, дасꙋ кола подрта кроз цѣлꙋ скоро варош возили, и мени пред капиіом оставили. я дао кола увꙋти хотя тако нарꙋжена.

Я кадсам е оправио писаосам іои да она може видити дасамном неможе живити, зато да почне процес на раздѣленіе брака, ели ако я почнем тоіои честь ущедити не могꙋ, кою опет нисам хотео нарꙋшити, а ятью іои дати дасе може честно удати, но она хотѣла ніе, то я принꙋжден бы таи процес почети.

1815 годинe умрео владика Арадскіи Павел Авакꙋмович, родом из Сентандрее. ове 1815 годинe билое земно наливеніе вода, тое водесꙋ свꙋда из землѣ извирале и тако текле, гди се люди не опоминю, дае кадгод вода текла, по пꙋстарама, коесꙋ 3. 4. сата далеко ѿ рѣка быле, текла вода, гдие долина была, тое пꙋно бара было, волове пастири моралисꙋ на коны чꙋвати, ели иначе ходити нисꙋ могли ѿ воде, а волови врровe ѿ трава гдигди чꙋпали; гдие човек ашов или лопатꙋ тꙋрио, ѿтꙋда вода изишла. на моіои пꙋстари визешꙋ има една ꙋмка, коясе зове Халас Халом, чꙋдиосам се, какосꙋіои то име могли надети, кад е вода ѿнѣ далеко скоро на 3. милѣ, обаче ове годинe тꙋе доста рибе было, и разни птица около воде живꙋщи, као патке, гꙋске дивие, и разныи шнепови, дае велико цврꙗꙋтанѣ птица было. и риба доста было. Обаче времена зла, что преставши воина с' Францꙋзи трговина особливо с' волови такое натраг пошла, дасꙋ сви трговци стетовали, а наиветьа часть сасвим пропали. ясам изгꙋбио до 30. хилада, а бꙋдꙋще преко 60. елсам раніо волове два лѣта и еднꙋ зимꙋ, паксам и продао сто форинти пар ефтиніе нежели щосам их кꙋпио. оно свакіи да примѣти кад е воиска свашта скаче на цѣнꙋ, кад се мир заключꙋе онда нека прода пошто може, елтье после ефтиніе быти, ибо 1816. велика скꙋпотьа была, 2 ф. лебац — 2 ф. ꙋ. сланине, едне боканче 12 до 13 ф. кабаница ѿ 10—30 ф. шиник жита 50—100 ф. аков ракіе 100—120 ф. вино 20—80 ф. аков. тꙋе за солдата и прочіи кои ѿ готовог живи тешко било, прочісе помагали, тако дае едан надничар до 30. и 40. грошитьасе платьао. ѿ тудасе родила 1817. глад дасꙋ люди млели чоканѣ ѿ кꙋкꙋрꙋза и мешали у лебац, ели корꙋ ѿ дрва, а особито Ерделяни, коисꙋ к'нама долазили, дасꙋ изнемогли, и по пꙋтꙋ даже и на пияци и улицама мртви пали, и такосе наново и воздꙋх покваріо, дасꙋ и прочіи Селяни болесть добияли и умирали. те водесꙋ преузроковали, дасꙋ и говеда, свины, даже и зецови метиль добияли, и цркавали, зар дасꙋ и люде парали може быти, да бы и у людма метиля налазили.

1816. годинe понеже брат мои ѿ тала стричевога ніеми хотео дати часть тосам я наумио ити у Россію итако отидем преко Ерделя Бꙋковине, чрез Сучаву Чернович. тꙋе Гꙋбернія

Бѵковинска гдисам морао пасош показати тѵе и владика Бѵковинскіи наш онда Срблин био. варош много не вреди. придем границѵ на опкопи, доидем у Камениц Подолскіи, тое град као у нѣкои рѵпи окрѵглои, свѵд наоколо сѵ брда пак оцек камен а на среди те оцеком каменя окрѵженом рѵпом опет се подигао страшним оцеком камен на коим стои варош и град, а дрѵгіи има град к' западѵ лежащи. тѵсѵ под землю казамати, и малосе гди види зид, оваи град држѵ дае якіи као що може и быти. алига я држим више за Brückenkopf, ели ондее мост тесе прелази у варошкіи град. истина варошкіи град врлобы тешко было узимати защо низ оцек камени требалобы пущатисе, и уз оцек пеняти, ели Brescheschiessen мало би помогло за стѣнакамена неможесе провалити као зид, алисе може та варош сасвим разорити защосѵ брда близѵ. тѵ вирцхаѵза нема негсам стао код едногa чивѵтина на квартирѵ, али тек щосам сео на канапе, то почесе 100 ушію уз мене милити, тѵсам псовао газдѵ и таки дао опрати собу и мебле очистити. тѵмисе разболи едан момак ѿ врѵтычине. Тѵ сам я морао пасоше показати, ясам имао пасош и из Петрсбѵрга, защо иначе ніесе могло уты у Россію, и имаосам наш из канцеларіе. тѵ седи и вице гѵбернатор, он ми рѣче оваи россіиски пасош немоите ни показивати, елиби требало опет из Петерсбѵрга искати да се можете натраг вратити, а ятьѵ вас пропѵстити с' вашим пасошом, тако я у канцеларіи гѵберніе нисам показао россиcкіи пасош. тѵсам видио едногa архимандрита, слѵжаща с' митром. послѣ дѵгога задржаваня, и записиваня пасоша едва дрѵгіи дансам могао поты. ѿанде до Балте на пѵтѵ тако терао Поляк темее преверн(ѵ)о и покров ѿ кола поломи се но нама ніе ница было. тѵсам изгѵбио еднѵ част ѿ Sulzera описаніе Молдаве, на еднои пощи опет быо едан пост миштар Поляк Сляхта, оваи неваляо човек ніе хотео запрегнѵти но послѣ много времена и молбе. тое свѵда зло на россіискіи Поща, ако човек писарѵ неда по кою по или рѵблю неможе добити коня, онисе наѵчили наивише официра бояти а дрѵгогa не. оваи истіи Пощар кадсамсе вратіо никако ніе хотео дати коня, ишаосам гродничию човѣкѵ учтливом, кои каже да ніе у нѣговои власти заповѣдити, но наредими обивателске конѣ т. е. форшпан и тако доидем у шта-

цію. Мои момак великꙋ врꙋтынꙋ имао, хотео скакати скола, бꙋнцарао непрестано, и такосамга морао код себе у кола узети, и тꙋ сваща бꙋнцао, и хотео искакати едвасам дошао у

Балти, тꙋе была една регемѳнта рꙋска пешачка, я одо к' оберщерꙋ човекꙋ неучтливомꙋ али послѣ велике молбе и обещаня датꙋ платити сав трошак тако едвага прими у шпиталь. тꙋ я докторꙋ дадо 2 дꙋката, и препорꙋчи момка, истина кадсам се вратио да ми нища искали нисꙋ щое био момак у шпиталю, но я докторꙋ поклони 5 дꙋката солдатима коисꙋ око нѣга былы 3. Рꙋблѣ, и ѿидем оберщерꙋ благодарити за учинѣнꙋ христианскꙋ любов.

Из Балте преко олвиопоља Елисавет отидем у село покоинога стрица Александровкꙋ. тꙋ стринꙋ не наидо она была ѿишла кѣтери у мало Россію. ясам дао показати гроб стрица коие био на едном брдащцꙋ усред поля сазидана кое како кꙋтыца, гдие стриц заповедио био дасе начини капелица. тꙋ я пꙋсти сꙋзе очита оченаш за дꙋшꙋ покоинога, и вратим се у двор али ветье и слꙋге нисꙋме тако примиле као кад е стриц жив био затосам отишао у Глинскꙋ к' пріятельꙋ Петрꙋ Чорбы. и кола моясам послао у Кременчꙋг дасе оправе, тꙋсам двема ктьерима Чорбе поклонио по 500 граната. Стрина моя дошла навашар у Кременчꙋк тамо отидо и я. изплати моя кола доста скꙋпо, хотео сам кꙋпити Државина Сочинѣнія, за кое 4. части искао 40. Рꙋбли. ямꙋ хотео дꙋкати изплатити но продавац ніе хотео примити, дакле док сам я отишао да код чивꙋта променим, дотле он продао быо. Тое опет бѣда що трговац нетьети променити набавкꙋ на дрꙋгіи новац но мораш ити на таи чивꙋтскіи векслерскіи астал кои у свакомСелꙋ скоро има, и само ѿ тога живꙋ, елбо сирома човѣк ако има банкнотꙋ или Среберню Рꙋблю, томꙋ нетье нитко кꙋсꙋр да врати, него мора ити жидꙋ и платити процентꙋ, каквое то зло свакіи видити може, ели ако хотю за Сребро да кꙋпим папир или бакар то морам по 20. и 25. процентꙋ платити, ако хотю за Сребро да кꙋпим папир или бакар то морам 5. до 10 процентꙋ платити, и тако ако трипꙋт четири променим Сребро за бакар, и опет бакар за Сребро, то пропадне све да не остане ништа.

Стрина моя невеселоме примила, као що свагда быва да жена мрзи на мꙋжевли род, а она особливо чтое имала дати ми 500 дꙋката коее стриц сестри оставио у тестаменти. стриц чинимисе умрое мца Априла 1813. годинe, док нисам бьо отишао у Глинскꙋ посѣтиосам тꙋ у Сꙋседствꙋ живꙋща Оберщера црногорског Срблина, он міе казивао какое Стриц Тестаментꙋ правио, како послѣ оно лажливо писмо начинили гди он села у Тестаменти оставлѣна моме синовцꙋ дае у залогꙋ ктьери у 150. Рꙋбли, бꙋд тобы он ѿ нѣ бьо узаимио, хотя свакіе знао дае стриц бьо новчан, дае ктѣри он кꙋпио село, да кты ніе имала дрꙋгіи новаца ньѿкуд, и тако све ныне мꙋтлявине. Вратившисе из Кременчꙋга казаосам стрини защосам дошао то есть дами да астестат дае стриц нѣгове преотке нама т. е. Братꙋ, сестри, и мени поклоніо. томи она дала, али дꙋкате ніе хотѣла говореты да я нисам донео полномощіе ѿ мое сестре, я іои рѣкао защо она ніе явила смрт стричевꙋ, и завѣщанѣ нѣгово пак бы бьо я донео полномощіе, прочем нѣнае дꙋжность была давно послати, а ево сада има приликꙋ по мени, но она рѣче даніе сада приновцꙋ неможеми дати. Я сам ніои поклоніо гранате ѿ 100 дꙋката, ктьери нѣнои Александри кояе остала ꙋдова ѿ княза Уракова тоже номало ефтиніе, тꙋе была и ѿ дрꙋге ктьери Анне удате бывше за Медера Оберщера унꙋка, удатои за оберслаидинанта Ваша, ове гранате ѿ 50 ⌗. Мени кадсам пошао дала стрина 10 ⌗. али я тонисам очекивао, елисам я имао у сандꙋкꙋ 10. хнл. у папирꙋ, и 800 ⌗. гледаосам тоже щосе свершило у Елисавети ради завѣщанія црквама и пр. чрез стрица Генерала учинѣна, тꙋ я изпитивао али нищасе несвршило, у предяшнои штаціи бьо тꙋ едян Генерал маіор Панин людина и вишином, и ширином грдан човек измеждꙋ 30. и 40. година, тꙋ он заиска подороженю, или Assignatio мою прочита и тако презрѣтелно ми даде, рѣкав, уха Совѣтник. ясе мало насмѣя и помисли даси ти бьо овде кад е мои стриц овꙋда командирао, заиста небы тако презрѣтелно поступао. постмаистор бьо Срблин кои стрица познавао, цами рѣче такисꙋ Москали. У Елисавети нища свершено не находивши вратимсе дома, и тако за 6. недѣла отидем и доидем у Каменицꙋ подолском явимсе вице Гꙋбернаторꙋ за пасош, и дамете у пропꙋсти-

телно писмо и дѣвоику, коюміе Стрина была поклонила, но он рѣче да неможе учинити, негоми рѣче: доведите девоику до границе пак подаитее коме чивутину коитье вѣрно превести преко границе. Тако я и учиним, али чивутин онаи кое ю превео валядае подказао. На нашои граници гледаосам коня и едва сам нашао даме доведе до прве поще, между тим доиде едно дериште официр россіискіи с' едным капларом разпитивати и гледати девоику, обаче ню нико ніе видио ели я пре него щосам дошао у Окопи метуосам девоику под шорцледер. тако ніе е нитко видио, дете то ніе смело приступити колма и тако я брже болѣ отишао, доста каяутьсе дасам ю повео.

Кадсам дошао дома, сестра моя Генералица Путник была умрла 1-г авг. 1816. оставила Тестаменту, и брата мога за тутора, но онаи самном у любови неживлѣты остави на жену свою на сандуку, гдису новци и прочіи ядигьари сестре были, печати былису покварени нитко признао ніе дае то учиніо. Брат наредио Солгабирова и ешкута· да ту буду, но меніе сна оставила да я разделим на две стране а она да избира, затосе та деоба учини без никви рѣчи. Сестра женске ствари све остави Синовицама, коесе да тусу были 2. сукнѣ ѿ раицаиха, кое сестра чрез мене купила да прави одежде у црвку, ясам зато и искао али сна ніе хотѣла дати, него валядае продала, ели нитко саде тако что неноси. Тако и белѣ, т. е. Wäsche, оставила синовицама, бысер и едну иглу ѿ диаманта за фамиліе шмук. прочем многе фундаціе учини.

Код мое кутье надьо Пуницу мою, коюе жена моя была дозвала. Она мени еданпут рѣче какосам я тако ладан к' жени моіои; я іои рѣкао: Госпо вы небы требало, да удаете свою ктьер, кадсте знали да неможе изпунити дужности брака. с тимсеіои заклопе уста.

Она была ту до бербе. маисторскіи тако уредьено знающи да я онда дома немогу быти, зато брат нѣн доиде по ню. я коисам мислио послати жену сніоме нисамсе могао отиснути из бербе и тако остадеми на врату, а тое све зато что я сам трпелив быо у надежди датье болѣ быти. и тако остала до 1820 године.

Ове године чинимисе дае быо конгрес у Любляни, Leibach, ели нѣки Микинини поп у Неаполу дигао револуцію, чрез кою

наш цар, и Александр, спрочими Елчиами отишли у Люблянꙋ на кои конгрес позвали краля неаполитанскога Фердинанда, кога сꙋ едва пꙋстили Неаполитанци, али им морао наипре потвердити конщитꙋцію и дрꙋга нынова урежденія. Како доиде Фердинанд у Люблянꙋ омае морао све revocirati щое год было приморат утвердити и пошлюсе наше воиске у Неапел и тако краль оде опет у свое кралѣвство.

Ѡ Александрꙋ приповѣдаю дае тако постао богобоязлив канда ніе онаи човек коие пре две године было, да се много богꙋ молио, кои наипре теке лепе госпе и девоикее гледао. кажꙋ дае за едном девоиком нотьꙋ ишао на hochen Brücke и тамосе забавио, пак ніе знао доити у двор, зато стражꙋ полиціе замоли дага изведе на познати пꙋт, онаи ніе хотео, он каза дае Александр, и тако стража рѣче, да тьега ѿвести до прве страже, а далѣ несме, то се и учини, а она стража упꙋтилага те е дошао у двор. Тое было нашем цару доказано, дакле при рꙋчкꙋ рече: Herr Bruder! heute Nacht ist ein Kayser durch die Polizeywache geführt, wer ist von uns zwey gewesen? Александер каза дае он было. Кад се вратьао из Люблянe нѣгди у Моравском селꙋ стиже на дан свога рожденія, тое отишао у римскꙋ црквꙋ и искао дага парох благослови. Валядае у Люблянии, како извѣщен было дасе начинило сазаклетіе дага убию, зато у Петрсбꙋргꙋ ниесе бавио него ишао тамо амо, и тако дошао у Таганрог близꙋ чрног мора, кꙋд е и царица дошла, и тамо умрео, како казивали дае отрован было. Заным и царица наскоро умрла. Чинимисе 1826 године. 1820. умре Брат мои ѿ водене болѣсти лети у Вилагошꙋ и донешен у Ђюковачкꙋ црквꙋ нотьом, ели кажꙋ да кроз село странога мртваца паори небы пропꙋстили, защо говоре да бым крꙋпа хатар потꙋкла, и тако сꙋтрадан бꙋде закопан у нашои С. Петра и Павла цркви. Женамꙋ и сна моя умрла у грядꙋще пролетье тоже ѿ водене болести у прсию, умрла у Блꙋменталꙋ (Nagylak) и саранѣна у фибишкои цркви спаилꙋкꙋ братовом принадлѣжащꙋ. оваи спаилꙋк мало пре кꙋпио было ѿ фирщта Шарценберга за 340 хиляда форинти сребра, состоисе ѿ 5. села, 2 немачка, 2 влашка, и 1 помешано са Србли, и вла. 1835 докꙋпио мои синовац Петр Шарлотенбург или бавицꙋ за 40 хил. фор. ср.

1821. почеосам я процес против мое жене, говорилими, да почнем код нашег консисторіа. Я по несреты избрао Вармегьв понеже дае она была лвторанка мислящи, дасе код протестанта лакче растае. Каноне наше я іоще нисам читао, а консисторіесе водв по римскоме обичаю и нерасталяю лако, а по протестанскіим Ehepatente, мораобисе раставити, обаче ясам непознат, а она у Вармегьи сродство има, кое ни на свою клетвв, ни на законе ніе гледала. Мои узроци раставлѣня былисв дасам я преварен бы̂о, елбо ясам жени казао пре нежелисам се венчао, да се она да визитирати да нема каквіи фелер, коибы бы̂о напвтв, welches der Erzeugung der Kinder widerstände, пралѣню деце, и ако наиманѣ що бвде за мене да неполази, ели ясамосе зато женим да бы имао наслѣдника, я сам оно не без страха рекао, алсам морао, защо акобы иоле была девоика, коябы на честь држала, она быми рекла: Зар ти Гдарв мене држиш за неваляль теми то можеш рѣты, а камоли бы кто помислити могао, да една к....... пвна дѣвоикабы смѣла поты за мене, али кврва срамоте нема ни совѣсти. Ядакле согласіе (Consensum) мое само на здравв без фелера девоикв сам дао, а не болесну, али ни она ніе дала свое согласіе (Consensum) истинито, защо свакога брака конац е рожденѣ деце, а она знаюты себе болѣснв ние на конац брака могла соглас дати, него веть на преварв. без согласія истинитог нестои брак. Ясам дакле био у погрѣшки главнои (Errore essentiali) кою нитко могао дознати, развѣ кад іои сквте дигне, а погрѣшка главна расталя брак. 3-е ако жена такіи фелер има, кои се за три године неможе излѣчити, опет се брак расталя. ясаме преко 4. године у квты држао, па с' ньоме нисам спавао, елсе непрестано лѣчила, дакле опет узрок растанка. чрез тв нѣню болесть ясам ю морао омразити, али омраза растае брак, и по нашим канонма. Ако жена зна, да кто мвжв оглави ради и недокаже мвжв, то растае брак, онае знала, ел е брат нѣизин ньоизи писао, датье доты и мене убити, а онами то казала ніе; 4-о у инквизиція изишло, да се она с' официри, и с' мвзикантом едним к......, кое раставля брак. 5. она ключеве дала правити; едним отворила собв, гди сам новце држао, а с' дрвгим из сандвка бисер украла. Хотя и онае припознала, дае болѣсна

была, и дае кључеве правила, хотя припознала да я с'ньоме спавао нисам, припознала, да саміои казао, дасе да визитирати, све то нища непомогло, Вармегьа ѿсѕдила послѣ 2. године, да нoизи дам за ужитак 1000 фор. сребра, и мене растави само ѿ астала и кревета, присѕдіо чешаль, и мингьѕше ѿ брилианта као Parapherнum. Овое све противо ясни закона у Ehepatentu. 1-о у законѕ стои, да нигда таи слѕчаи быти неможе, гдибы могао сѕдія присѕдити раздѣленіе ѿ стола и кревета. 2-го у законѕ стои, да сѕдія нити може истраживати, нити присѕдити, колико мѕж жени мора дати на ужитак, него колико се они сами погоде междѕ собом. 3-е Мингюше, и чешал нисѕ могли быти Parapherнum, защо Парафернѕм е онаи дар, кои да младожења девоики кад ю изпроси, илити о венчању, и веселю, я то нисам учинио, елби видили сви гости, и дрѕгіи у тои вармегы, али нико ніе видио ни при просидбы ни при веселю, защо ясаміои послѣ 2 недѣле кадсам кѕты у Арад дошао дао, и то саміои дао тим рѣчма: евоти смѕк, коіе мати моя носила, да нти носиш, али да ніе твои, него фамиліе. послѣ николико недѣля кадсам видио каквае узеосам и код себе држао. Како се дакле могле ове ствари Parapherнum назвати, постигнѕти немогѕ.

Како сам я процес почео, онае дала Інщанцію царѕ, гди многе лаже метѕла, коесам я опровергнѕо, но болесть свою припознала, припознала да я сньоме неспавам, и дае кључеве и ѿ собе, и ѿ сандѕка дала правити. на овѕ Інщанцію даосам я царѕ Instantiu, гдисам показао какосам преварен преко мое жене, дае она кѕрва была, дае мене чрез направлѣне кључеве покрала — да ни едан закон нема коиби дозволио жени да мора мѕжа преморати на деобѕ нѣгови добара, нити има закон, кои преписѕе колико мора мѕж на женѕ трошити, но то стои на мѕжевліои воли, кои толико троши колико налази дае жена заслѕжила, на против има закон у патентѕ брачном, гдисе заповѣда, да сѕдія нити истраживати, нити присѕдити може колико мѕж на содржаніе жени дати мора.

При свем тим канцеларія заповѣдила, да я морам дати 2500 фор. жени на годинѕ и дасе мое иманѣ под секвестер узме, и ако не бы доволно было из прихода тѕ сѕмѕ добыти, то и капитали, да се на то приобрате. Ели кои човѣк чѕо

на свѣтѹ, да се то жени присуди, коя мѹжѹ нища донела ніе развѣ к....в, ясам зато протестирао, али варметьа отсѹдила брахиѹм, то есть силом. елсе то чѹло, ща пращщаю закони. дакле я кои нитсам распикѹтьа, нити комѹ дѹжан, нити банкрот, нити малолѣтан нити бѹдала, подпао под секвестер. Јощ що више и кѹтьа, коя ніе моя него фѹндаціе чрез мене за священике учреждѐне, под секвестер узета, метѹли Маџара кѹратора да и таи шести тал ѿ прихода мои еде. Тое наша код Маџара правица.

Кад е ветье вармеґьа Зольомска присѹдила, да ясе раставим само од кревета и астала, да іои платьам 2500 ф. ясам апелирао, кад е таи процес дошао на кралѣвѹ таблѹ она ніе хотѣла сѹдити, него шиляла царѹ, и питала можели быти сѹдія или не, и то не зато что небы могла, ели како я апелирам на ню, тое я изберем за сѹдію дакле сѹдити може, ако не, тое могла оправити на конзисторіум, али тѹ ніе узрок тога вопроса бло него само дасе дѣло продѹжи. 4 године сам давао царѹ Інщанцію за Інщанціом да ми одреди сѹдію, и нисам могао добити хотя у законѹ 1715 стои да гди нема сѹдие цар наименовати може. я дакле представим Чанадскои вармегы, коя аблегатом своим наложи, да у діети представленіе учини, да діета царѹ представи, данам сѹдію опредѣли, и тако цар пошлѣ на кѹрію кралѣвскѹ да цѣла кѹріа о том мнѣніе да, и тако едвами наименѹе цар кѹрію за сѹдію, послѣ 4. године кралѣвска табла каже бѹдѹты, дае злоба (Odium) а ніесе пробирало мир, дакле дасе има пробирати мир. за годинѹ дана хотя мога процеса главніи узрок ние био него defectus consensus, защо ясам само здравои жени, а не болестнои, ясам преварен in essentiali errore, защое она неспособна за брак, кое я ни сам знати могао док сѹкню нисам дигао, даклее matrimonium invalidum а не odium. сад опет золіомска вармеґьа за цѣлѹ годинѹ ніе опредѣлила време да се таи мир пробира док нисам писао фѳишпанѹ тее заповѣдио дасе држи. дакле опетсам морао дати царѹ Інщанцію да заповѣди Вармеґьи, датаи се мир пробира, онда Вармеґьа опредѣли три термина, ѿ кои два у зимѹ была. И тако я по снегу и зими из Арада у Зольом мораосам ити. У првои пробы я кажем хотьѹ мир, него жена

дами кутьи доиде, они преставишеми кондиціе, да я нюизи дам све оне новце, кое бы ньоизи препало ѿ године ѿкадае оправлѣна по 2500 ф. да іои чешаль, мингьуше, и прстен ѿ брилианта дам, и да препознам, дае она невинна. прво нисам браніо али третье никако противо мое совѣсти учинити нисам могао, а послѣсам и примѣтио, да они мене ухватити хотѣли да акобіе за невинну препознао ондабы топрв мене глобили, кад они у депутаціи мене приволити трудилисе, Ясам рѣкао: Гдо моя, я сад не просим дѣвоику дами метьете кондиціе, него я хотьу да жена без свакіи кондиція дома доиде. кад е депутаціа устала онда жена намене почела викати, да сам ю лѣчіо с' меркуріом, и проче дасам едва из собе изишао. трипут бы бадава, и Вармегьа репрезентира да чрез мене ніе слѣдовао мир, дакле опет я крив.

Послѣ овога такѡ предложена цару. Я послѣ давао Інщанціе но цар никакѡ ніеми хотео опредѣлити Судію. досадившимисе толикѡ у Беч ходити, и царево извинѣніе слушати, между тѣм отворисе діета, дакле 1827. отредена депутація ѿ нашн владика и мирскіи, протестанскіи Superintendenta и мирскіи да даду мнѣніе котье бити биров упомѣшаним браку и тако се провукло дѣло до 1830. тусе рекло да у овим процесу куріа кралѣвска суди, мислим зато, что сам я сгрѣшио и почео процес пред мирскіим судом. ова дакле процес преврнула на омразу. и заповѣдила, дасе пробира умиреніе и такосе опет у золіомску вармегьу оправи. накое я узмем самном Солгабирова и Ешкута, и отидем к' жени, и предныма позовем е да самном куты доиде, накое такосе уплашила, дае пала на землю ван себе, послѣ ѿдигнем ю, и Гдьа Думбравицки ѿведее у другу собу, гди зар е научу те рекне: да она мора питати нѣкога прокатора, пактье послѣ ѿговорити, но ница не ѿговори. И я пренужден будем ити у Наизол или Бистрицу. Солгабиров рѣче кадсмо изашли, Совѣт свое послуе. но опет вице Ішпан Золіомске вармегье ніе хотео уредити термин, доклега нисам чрез фюишпана натерао. итако я по зими и снегу морао ити у Бизтрицу Neusolium. дакле ѿредѣна Депутація у председанію в'тораго в. Ішпана Беницкіи, тусам я позвао жену натраг, но она представилами кондиціе: 1-о дае я припознам дае невына, 2-ро даіои дам шмук, 3-е даіои пла-

тим трошак. ома изпрвога видиосам замке намештьене, ели кадбы я ню припознао за невинꙋ тобы они мене онда гꙋлили кожꙋ какобы хотели, ясам послѣдне conditie приміо али првꙋ никако. на второи проби рекаосам да я сад непросим девоикꙋ, дами може метьати кондиціе, него зовем женꙋ натраг зато я ни накакве Conditie непрестаем, и такосе вратим натраг. Золіомска Вармегъа баци свꙋкривицꙋ на мене, иказа дасам я узрок щосе умиреніе ніе учинило, доиде дакле на кралѣвꙋ Табꙋлꙋ, и ѿсꙋде дасмо дꙋжніи заедно живити послѣтолико година несогласія, и пробиранѣ умиренія без согласія, дакле явни омраз. Сад дакле дасе заедно живи, и наипре кралѣва Табꙋла нашла омраз, а саде опет, да нема омразе. Дошло дакле дѣло на 7. virat. ясам молио Judicem Curie G. Ciráky, дабы предузео тога термина и обѣща, но опет продье 2. 3. дана а оно нища. отидо опет кнѣмꙋ и понеже дасам я сниме препознат быо, дакле мало приятелскіи рѣкао, видите Ваша Excellentia обѣщалистеми, датьéте предузети мое дѣло пак ето іощесе ніе предузело. онсе извинявао да има нѣкіи процес коисе ніе могао ѿложити, но датьега дати реферирати. Тꙋе био и нѣгов Секретар у присꙋствію, кад е термин 3. и 4. дана приконцꙋ быо, опет отидем кнѣмꙋ молитига, али онсе подигне намене срдіто и рекне: како я могꙋ нѣгов fidedignitet velicirati и нѣмꙋ невѣровати. я рекао: висе ністе провоцирали на fidedignitet, нити ован овде може бнти у вопросꙋ него я молим дабисте дали мои процес реферирати. кадсам ово видио да сꙋдія стакіим гнѣвом говори тосамсе надао каквативеми бы Сентенція, и примѣтиосам, дае нѣга Секретар морао до тога довести, ели онда кадсамꙋ я говоріо да ніе обдржао рѣч он ніесе срдно, негосе извинявао, дакле опет едан термин проиде и процес се продꙋжи. У бꙋдꙋщем дакле терминꙋ ѿсꙋде управо противо закона потверде раздѣленіе ѿ кревета и астала, и да платьам жени по 5000 ф. нагодинꙋ. Дакле нащо закон? кад сꙋдиа у призрѣнію овога ил онога може закон уничтожити, а у призрѣнію дрꙋгога опет установити, гди закон каже, да нема тога слꙋчая гдибы могао сꙋдіа ѿсꙋдити разтавлѣнѣ ѿ кревета, и астала, а сꙋдіа то чини, кад закон каже да сꙋдія неможе присꙋдити колико мꙋж жени има давати

а сѕдія опет присѕди, то заиста правица нестои у закон҄ нег҄о у волы сѕдіе: такѕ соблазан на Iustitiu незнам ели кто чѕо у светѕ. то вече кадсе та сентенція пѕблицирала отидем к' 7. viralisti Láncy, тѕ бы и персонал Мајлат, я сам изговорію све ове соблазни кое из ове Сентенціе произходе, он ѿговори: denique nos ita judicavimus, из овогасе види каквае несретьа кад биров ніе дѕжан ѿговарати за свои сѕд, ели онда као щосаммѕ рѣкао: non tale crimen, tale delictum quod hoc pallio tegi non posset. и персоналмѕ рѣкао: judex non est supra legem sed juxta legem judicare debet Али то́ све бадава я морам наградити женѕ кояміе донела францѕскѕ болест у мираз, кояе правила ключеве имене харала, коя и дрѕге люде опоганила.

Междѕ тим пошлѣсе чрез Вармегьѕ Зольомскѕ Сентенціа pro executione на Арадскѕ Вармегьѕ, я дам Інщанцію и молим овѕ, да акое една вармедьа нарѕшила закон са Сентенціом тим недобия дрѕга вармегьа право нарѕшити закон чрез executію. Но вармегьа мою Інщанцію пошлѣ Зольомскои Вармегьи, ова запалисе и пристави царѕ, да я ѿвращавам вармегьѕ да sententiu не exequira. на тое послат Decretum да се executio сверши. изато мени ѿ канцеларіе ѿсѕдѕ фишкалнѕ Actiu. Ели то у Тѕрскои или гди на свѣтѕ чѕвено да комѕ именом царским процес наметѕ зато щосе кто тѕжи дамѕсе чрез нарѕшене законе неправда учинила и опоминѣ кога да закон не престѕпи?! Щобы валяло да цар сѕдие на ѿговор привуче, а не обиденог казнити.

Докле то ходило овамо и тамо я бы позват код Ацила на вечерѕ. тамосам само морозине Gefrorenes, изео зар два наивише 3. bechera. быое месец фефар, и топал дасам само у фракѕ у 11 сати дошао кѕты. око 2. сата почнеме стезати у грѕди, устанем изкревета, попіем шолю теа и опет заспим, али сѕтрадан зло, доктори метьали 15. пиявица, и у вече у девет сати пѕстѕ из рѕке крв, у 11 опет, и 1 сат по пônoты треты пѕт, обложише трбѕ с Сенефом, везикаторима, и тако скоро цѣо трѕп ѿрана бѕде. у таким смертелним положенїю дошли на executiu, с дрѕге стране из Зольомске вармегье долетила жена очекивающыми смрт, какобы у добра моя стѕпила и уграбыла. натаи конац и синовац мои оставио люде, да у слѕчаю смерти

они све обвладаю, притом и синовца Георгіа удовица опет натаи начин. притом кралѣвскіи фишкѕш двапѕт долазио под видом дамѕ узаимим новаца, а у дѣиствію давиди хотьѕли умрети, и да зграбы, мислим да и мои фишкал ніе иначе мислио, итако кадсам почео болѣ быти, свисе разидѕ но я пет недѣля кроме медицине нити ео нити пио, ни спавао, итако послѣ оздравио, но Тестаментѕ, коюсам имао готовѕ даосам подписати, новце и облигаціе тѕторѕ црквеном предао, ибо црквисам хотео све оставити, и ню за наслѣдника оставити, едва мца маія устао изпостелѣ али ни корака учинити нисам могао, негоме водили до три корака али ома несвѣстица узела и ома у кревет, такосам быо ослабио.

Повратимосе на executiu. 3. Маія опет доидѕ на executiu и тако ясе морадо обвезати, 39598 положити ѿ ужитка прошлога жени платити, притом означити фѕнды одкудѣе она сваке године 5000 ф. вѕты

Я тако огорчен, наумиосам дати Інщанцію и искати, дамисе наново доизволи процес противо жене почети, али код дрѕге ане Зольомске вармегье. ѿидем царѕ на аудиенцію, и свемѕ предложим, покажем законе, кое он мени изрѕке взявши зар трипѕт четири прочита, срдитоми поврати книжицѕ гдисѕ закони били, и такосе зарѕменио кое нигда у нѣга нисам видио, примио Інщанцію и срдитосе поклонио, и я изидо из собе. Я нисам могао знати, илсе на мене расрдио, или на бирове, али ѿ гнѣва ніеми нища рекао, послѣсам чѕо и видио даміе без тога, дасам га молио, Інщанцію сигнирао, дакле видно, дае хотео правдѕ чинити, алие слаб быо, зато дрѕгіисѕ радили опет щосѕ хотѣли. Мислим данетье быти сѕвише Інщанцію тѕ овде метѕти.

Кад кто ове неправде и гоненія прочита, кто небысе увѣріо, да цар небы све те сѕдіе казніо растерао и пресѕдио, да све трошкове, и штоде наплате заповѣдио, истина дае Franz I. signirao мою Instantiu без тога дасам га замолио дакле показао, да он жели правдѕ, али щое фаида кад он собственѕ волю ніе имао, као щое цар Іосиф ѡ нѣмѕ док е Kronprincz быо рѣкао у Пенци: der Kerl hat gar nicht seinen eigenen Willen, sezt man ihn zu der Geige, so wird er geigen, sezt man ihn zu schreiben so wird er schreiben, aber von sich selbst thut

er nichts. тосе и код мене осведочило, Ели ова Instantia толикое ишла ѿ рѵке до рѵке по канцеларіи, Staatsrathu, Cabinetu дасе скоро сва подерала, и послѣ године дана т. е. 2. aprilis 1834 с' Indorsatom мени издана Слѣдѵющом: Supplicantem a petito suo tam ratione cassandae actionis fiscalis eundem decretae, quam delegandi in locum Zoliensis committatus pro judice causae divortialis via novi cum gratia contra conjugem suam promovendae alterius Cottus, exhibendos item per futuros cojudices Scriptorum votorum de positiva bonigna mente Regia amotum esse, sollicitatum autem benignum mandatum novi cum gratia eidem non nisi post procuratum sententiae in causa divortiali latae plenarium effectum placidari posse. Ex Consilio Cancellariae R. H. A. Viennae die 2. Aprilis 1834.

Угледаисе дакле Срблине каквѵ правицѵ имаш и спомениссе они стари наших рѣчи: „С' ким се прешʔ с' тѵрчином, кто ты сѵдиʔ тѵрчин.“ Докле дакле небѵдемо ми имали наши у дикастериама конзилиара, код куріе регіе assessora дондесе правици ни напредкѵ надати Срблин неможе. Овобы требало, да народ ище, био у Соборѵ, или кралѣви вароши, или селѵ то валя да ище.

Мислиосам гди ни закон царства ни цар незащищава тѵ нема ща човек остаяти, и намѣрим искати дамисе допѵсти изселити из царства, но моя старост ѿ 73. године, нелюбов синовца мога, кои неисказано завидио ономе що имам, дамѵ оставим небыми заиста ни краицаре дао, а у тѵдьем царствѵ у оне године тешко що заслѵжити, дрѵгоме продати или небы комѵ, или баш у безценѣ морао дати, капитале без процеса тешкобы добио, а без новаца у чѵждои земли под старость просияк, дакле трпи дѵшо бога ради кою годиницѵ док смрт доиде.

Пре нежелисам онаи процес почео, мислиосам, како приволити тѵ женѵ, дабисе лакче растали, и смисли, понеже да она цѣлѵ надеждѵ има, да послѣ смрти мое у мои добри наслѣди, тотье добро быти, да моя добра предам Синовцем а они дами платьаю на годинѵ 15.000 ф. ср. доксам жив, коя сѵма хотя е била маня нежели щосѵ моя добра износила, ибо на Кевермешѵ имаосам 4374 jug. земле по 12 ф. у валѵти то бы у Сребрѵ было скоро 21.000 фор. ср. притом на Визешѵ

имаосам 1898 jug., на коисам я држао економію, я да есапим само по 3 фор. ср. изнелобы 5694 ф. ср. свега 26.694 ф. ср. дакле скоро 11 хилада на годинꙋ ныма поклоніо — на ово сам учинио фассію код капитꙋла у Темишварꙋ у 220. хилада. Дрꙋго мое добро, кꙋтье, магазин, винограде, овце, прочꙋ марвꙋ до 3000 акова ѿмѣна вина Ауспрꙋка и све едном рѣчию у 130. хил. ср. и за ово сам само ѿ 100. хил. узео обязателницꙋ. и тако надаютьсе датьеми Синовци ежегодно платяти 21. хил. ф. ср. намислиосам ити у Беч живити, са женом раставлѣн быти. Али све е противно ишло. ѿ жене немогосе растати, а Синовци нисꙋ платьали, дакле мораосам остати у Арадꙋ, ели у Бечꙋ нечекаю него ищꙋ ома дасе плати..

Но имаосам код себе новаца, и тако наумим торонь у нашои цркви начинити, подигосам зид, сас 2. фата бакаром покрио, и златом украсио, притом кромѣ звона, коее Павао Маркович дао начинити, и кое е остало, да се сныме звони, дакле у согласію с' овим даосам проча 4. звона слити, божитьевом додао 2. или 3. центи, и ново ѿ 156 икакови фꙋнти ново начинио, тако да ови 6. звона, ишло у хармоніи ѿ 1. до 6. Затосе морало 2пꙋт прелнвати, и тако торонь и звона коштоваласꙋ 22. хил. у Валꙋти.

Ове године кꙋпи Живка Николича кꙋтьꙋ под звѣздом за они 20. хил. коесам дао за фꙋндацію священиков, но понеже да я тꙋтором нисам дао готове новце него у облигаціа, а кредитори дигли процес противо Живка, тосам я морао особливо ти 20 хил. изплатити, послѣ дозидивао до кꙋтье, правио штале и над сталама собе, шопрꙋ, и то ме стало 22 хил. Свега дакле уложио 62 хил. у тꙋ фꙋндацію.

Пре тога начиниосам фꙋндацію за проповѣдника ѿ 1000 фор. да свакога мца еднꙋ проповѣд люди чꙋти могꙋ, за кою священик по 5 ф. да има.

Године 1824 биосам у Мехадинскіи илица кꙋд е дошла была и Любица кнѣгиня Милош Обреновича, с ктерю, и девером Ефремом и Іоаном Стеичем доктором моим питомцем. Ова госпа видиласе разꙋма имати, нюсꙋ почитовали с' достоинством као кнѣгиню, и онасе просто обаче пристоино владала, и менне свакꙋ честь давала. Ясам ове године прорѣзао пꙋт чрез шꙋмꙋ нахожденіем Генерала ѿ кавалеріе Шнелера, коме

пѫтѫ чрез адютанта маіора Рота, да таблицѫ метѫти стим надписом Tökölische Anlage. Кад е тай пѫт био готов ясам дао на брдѫ ужинѫ кѫдсам све ѿмене госте из илице дозвао, мислим до 70. персона, и понеже с' едне стране дае било канапе ѿ землѣ тосам кнегиню замолио темие дала едно 5. или 6. Ћилима тесам простро мѣсто столица, тѫе и мѫзика била, по свершеткѫ вечере ишлисмо на бал. При походѫ моме кнѣгиня поклонилами едан пешкир, когасѫ оне ткале и везле, я напротив дам іои белензѫк на рѫкѫ. — Свершивши оваи пѫт дам у регементе кассѫ 250 ф. за фѫндацію, да из интереса тога таисе пѫт содржава. 1825 године о Петровѫднѫ. доиде Георгіе Синовац мои, и позовеме дамѫ бѫдем кѫм ели онсе жени. Кога узимаш? Коитьевѫ дрѫгѫ ктьер Марію. Ямѫ рекао: нисамлити говорио, да снима укѫтьѫ толико неѿлазиш пак ето нащосѫте навѫкли, ніе болѣ было даси узео Милошевѫ ктьер, коие дао пѫтове разчищивати дадоидеш, и такосига осрамотио, меии та женидба ніе поволи, тражи дрѫгога кѫма. но он великом молбом говореты дасе то веть неможе мимоити, девоикае овде, рекао видиш да я имам госта (дошлабо была кмени Гдьа Ференци!) немогѫ оставити, но он непрестаде молити, говореты дасе то неможе ѿложити, дакле що дѣлати, отишаосам на венчанѣ владика Пѫтник дао рѫчак, и венчао, я послѣ венчаня кѫты дошао к' моме гостѫ. Послѣсам я чѫо какое то было, он е спавао с' девоиком и рекли, дае трѫдна, и зато мати шньоме отишла у Пещѫ синовцѫ моме; уяк девоике Ника Маленица синовца мога узме пребацивати, дае то безчесно осрамотити девоикѫ, и тако преволега те отидѫ у Пещѫ и доведе девоикѫ и венчасе с' ньом, послѣ видѣвши дае преварен омрзне женѫ.

Билае Диета у Пожѫнѫ. Мои Синовац Петар као вице-Ішпан био на диети, мца Іюлія пошлюми писмо дае Синовац мои Георгіе у Тамишварѫ на смрти болестан, я омасе оправим у Темишвар, наидо докторе око нѣга он лежеты упостели, оставѫме самог, он мени каже дае био начинио Тестаментѫ, и да ніе добра была, дае раздерао. ямѫ рекао, да начини дрѫгѫ алие фантазирао имао бо врѫтычинѫ, и хотео да бежи, и скочи с доксата, меніе тако тешко пало на срдце притом врѫтына да малосе нисам разболео, не оно вече с'

Николичом изишао у променадв и ходио до 9. у вече, но свтра дан зло немого устати, притом за свтрашныи дан писаоми фелдмашар Лаидинант Радошевич датье кодмене бити нарвчкв зато ясилом изкревета устао и пошао на пвт, и нисам дошао до барвтане а менисе глава ома разбвнила, и тако я изграда дозвао щабофицире. комендант ген. Мајер ніе хотео доиты него отишао у Раднв дасе уклони. Тако на едно 12 было о рвчкв. послѣ рвчка Радошевич ѿиде у Беч, а мени додье поща дае Синовац умрео, да свга донели у Фибыш нѣгово село дасе до матере закопа, и тако я свтра дан тамо ѿидем, было Господе доста, приопелв Сестремв Дамаскииовица, Николичка, и Маленичка, ѿ плача и жалости дасе обнезнанв, а жена усилѣнв едва еднв или две свзе могла натерати, и твсе посведочава, да жена за мвжа немари кад има що наслѣдити негомв више смрт жели нежели живот, само онде гди жена с' мвжа Смертію губн онде плаче за мвжем, или болѣ рѣты, за приходом мвжевлим. Послѣ нѣга жена остала с' девоичицом коюе родила, твмени нож у срдце удари боетысе дами фамиліа неизгине, и проклиняо мою реченв женв, и нѣне приятелѣ. — Послѣ погреба на дан доиде и Петар синовац мои из Пожвна с' діете. твсе ѿвори посао с' удовицом Георгіевом, ясам био тога мнѣнія, да понеже послѣ смерти Георгіа по тестаменти оца их добра Банатска постаю seniorat изкоих удовице изключино, а seniorat се изадвжити неможе. дакле акосе двг Георгія ѿ 890.000 приведе на пвстаре, половина пвстара не вреди толико, дакле удовица небы скоро имала нища. зато ясам мисліо даіои да 4.000 у валвти, и 1000. за содержанѣ девоичице, а кад се уда даіои да 20.000 Ср. и да може седити у блвменталв, к томе даіоида малв дежмв. Синовац био дежми, и седеню у блвменталв противан защо отацим изключіо удовице, и прочем дае покраи двга Георгіевог, нѣмв много се види давати годишнѣ 5000 фор. удовица сдрвге стране хотѣла остати у добрв мвжевлѣм. послѣ многа колебаня синовац мои рѣче, да он надіети много трошка има, да он удовици толико давати неможе развѣ ако я нѣмв за време діете ѿ мени craприналѣжащыи 15 хил. не ѿпвстим, я дабысе намирили обрѣчем да до конца діете ѿпвстити хотьв скоро полак, али он заиска дамв я то

писмено учиним и натосамсе соизволио, ел сам желио, да кад е почео великолѣпность фамиліе показивати, то ове діете да и обдржи. Он написа писмо, и да ми за подпис, я дакле подпишем и рекнемъ дами да копію да знам щасам подписао, он рѣче док сверши с' удовицом, и ако немогъсе бавити датьеми у Арад донети, али он отишао у Пожън, ясе ѿ синовца нисам надао никакве преваре, кад е дошао он по предьашнѣм обичаю гдими нигда нисъ дали подпъно 15. хил. и сад за 1824 дао само 1000 ф. я искао и копію ѿ писма, и дами подпъно платьа 15. хил. он се извинявао, да нема новаца саде, а писмо дае у Блъменталъ, кад е из Блъментала долазио казивао даеписмо на Кевермешъ, и то све тако, я видѣвши, да он то писмо кріе а новце неполаже, тое мене у съмню довело, зато я отидем у капитол, протестирам, и уничтожавам то писмо. он све обѣщавао даватими подпъно новце, али писмо непоказъе. я дакле принъжден бы почети процес 1-о дами положи 100 хил. Сребра. 2-го, дами ѿ Стричевога тала плати полак као щое Стриц нама поклоніо, за 15 хил. ужитка ѿложиосам на нѣговъ рѣч датьеми дати; послѣ сам га изато адмонирао, дами плати подпъно ужитак, и добра дами врати. Послѣ кадсам я те процесе почео, он ми дао копию онога писма, гдіе он метъо даміе све предьашнѣ мое претензие изплатио, да ти 100 хил. акоми уживи Син мои наравныи дамъ плати, ако не да я само ѡ 50. хил. могъ уредити, очемъ сасвим рѣчи междъ нама ніе было, него опет бог ніехотео даме тако оплени защо метъо да оваи трактат само дотле трае док доидѣ из діете. У Процесъ дакле дисштриктъална Табъла ѿсъди да я положим клетвъ дами он ніе изплатио ти 100 хил. заиста чъдна Сентенція. Синовац никаквъ квитъ показати неможе дае изплатіо, а писмо блъменталско явно показъе да ніе изплатіо, ели он себе припознае дае дужан моме Синъ изплатити, или ако оваи умре я 50. хил. разположити могъ, дакле дае платио, то небы он дъжан био те хиляде полагати. Апелира на кралѣвъ таблъ но знаюты, дами ніе положіо, дакле молио, да начиним трактат, дами платьа Інтерес докле новце положи, коесе септ. 1836 учини. Я дакле свакояко нѣмъ хотео помоты, али он у Ноемвръ учини трактат с' Вогянером предамъ сва добра, да изплати дъгове, за 10 година. послѣга укеба Сина у Бечъ, пак

покваре водянеров трактат и гори начини са Сином на 15 година, дамꙋ добра и од преходка 10 procent, и ако дꙋг Сина ѿсвои новаца плати, или що поправи у Спаилꙋкꙋ, дамꙋ нато мора Інтерес $^{6}/_{100}$ платьати, и послѣ изплате дꙋгова незнам коликꙋ ремꙋнерацію.

Године 1830 заключиласе воиска с' Перзиани, тꙋрци, и москала, Рꙋсси были дошли у Сицеболꙋ 2. милѣ ѿ Цариграда, дрꙋгыи краи по рѣки Марици дошао до Еное дакле обколи Дарданеле, кое ѿ сꙋве стране слабосꙋ укреплѣне быле. При Варне узиманю быо цар Николае, а код Ібраилова нѣгов брат Николае, у Азіи узелисꙋ град Карсь, и кадсꙋ дошли на Ефрат, тꙋсꙋ великꙋ славꙋ држали, но тосе повратило али Ериван и Нахечеван, с' предѣлом задржали. тꙋе Пашкевич комендирао, у Европи свесꙋ повратили тꙋрком, но укрепили болѣ Сербію, Влашкꙋ, и Молдавꙋ взявщи под крило. мир е у Адрианополю правлѣн, коисꙋ освоили были. Дибич заповѣдао с' воиском. Милош Обренович припознасе за княза Сербіе и чрез Сꙋлтана Мамꙋта.

Мамꙋт оваи изрядныи Сꙋлтан ал ѿ стране несретьан, щое быо Петар I. Рꙋссом тое Мамꙋт тꙋрком, оваи быо николико регементи учредио по обичаю европеискім, но Яничарисꙋ мꙋ страшни были, защо овисꙋ често Сꙋлтане сбацивали, и штрангꙋлирали. Мамꙋт даклееднꙋ нотъ 1826 год. да затворити ныне касарне и да упалити, коисꙋ хотели побети онесꙋ потꙋкли, и тако уничтожи све Яничаре. Да чрез мꙋфтію проклети и име Яничарско, но овисꙋмꙋ фалили у воисци с Рꙋсси. он забрани Раю убияти, или глобити, да волность свꙋда цркве правити, скине чалмꙋ и убꙋче европеиске халине, мꙋндир. С' Европеискими Господьама пꙋблично у дрꙋжствꙋ бывао, запретио, да више ѿ едне бꙋле нитко недржи, и проча урежденія прочим европеицем подобна, у воискꙋ увео мꙋштрꙋ. и несамо дае Французе, и Енглезе за официре примио, но и тꙋрке шиляо у Беч, Париз, и Лондон учити Артилерію и проче воене науке. Изгꙋбиое Грчкꙋ, коясе особливо кралѣвство дигла. при бою на морꙋ под Наварином, Ібраима сина Али Мꙋхамеда процара Египта коие быо скоро Свꙋ Мореꙋ освоіо Соединѣне флоте Англеза, Францꙋза, и Рꙋсса под преводителство Кокрана Адмирала попалꙋ флотꙋ, и премораю Ібраима изити изморее,

но он отишао у Кандию, или Крету, ѡкудніе изишао. ѡтудасе почне воиска измежду Али и Султаном, и оваи пренужден буде ѡступити Крету, и Сиріе велико парче, и да Руссн 1833. г. нису дошли напомоть тоби Ібраим цѣло дошао у Цариград, и Мамуда с престола сбацио.

При воисци Руской имам особливи случаи опоменути, дае една руска Брика две турске линеалне лагье, коесуе хотѣле узети, принудила победы, ел им е поломила мостове. Цар руски за ово велико дѣло лаитнанта кои е Брику комендирао учини капетаном и новцем обдари.

При концу 1830 године декемвріа мца умре цар Александер, у Петрбургу дигнесе буна, Николая хотѣлису убити, но он Сам прсе раздерльи и каже: кои е тако безбожни ево нека прободе. не хотя примити царство но послао Константину, но оваи будиты дасе ѡрекао Александра кадсе женио с' полкиньом Ловить, ніе хотео ѡступити, и ніе примио руско царство. Но диглисе Поляци противо Русса, подбодени чрез французе, и англичане, коису были Перзиане и Турке подболи. поляци потукли руссе, а Константина ѡпустили на уговор. Дибич комендирао Руссе но не оном прилѣжностію као противо турака, зато буде ѡзван ѿ воиске, но пренежели щое оставіо команду посвои прилици буде отрован, и он и Константин, ели прогласили дасу ѿ колере умрли, кад веть была престала у руской воисци, и Константинова жена, наскоро умрла какосе примѣтило, дае Константин шуровао да буде краль полскіи, а Дибич дамуе наруку ходио. Паскевич прими команду освои Варшаву, поляци побегну, кое у францускоу, кои у Англію, поглавице послати у Сибир, послѣ године Амнестіа била публицирата, номалосе вратило у Полску.

Ове године Іюліа мца бы револуціа у Паризу. Карла X. сбаце скралѣвства, и Филипа Орлеана мету за краля. министре пошлю у Хам у заточеніе. Карл доиде у Австрію, с' Херцогом .... и херцогом ѿ Boutieux. мати овога херцогиня Бери у Ванде дигне оружіе у Ванде противо Филипа но ухватьена и послата из кралевства, и тако цела фамиліа Карлова у Прагу пребивала.

Русси у Персіи добили колеру тесе превуче у Польску, из полске придѣ у Мацарску и Немачку, послѣ у Англію

и францію, у португалію, шпанію послѣ у Італію, ѿ овуда у трст и такосе чини дасе кроз мацарску и нѣмачку вратила у Індію. Но у повратку у Мацарской малое морила, тѣмвише у почетку. нашису были кордон к' полской привукли, али бадава, доктори болѣсть нису познавали, дакле лѣчили с' визмутом. людисе у горньой Мацарской побунили потукли николко вармегьаша, и спаия, говореты дасу они дали отровати и бунаре поотровали. у Пещи тоже была буна тесу николико чрез солдате убыени, а и солдатае пало. У Арад е дошла с единим дьаком Бабичем и тусу се люди побунили ѿ стра, ели за 5. или 6. сати болесть мало коме е више траяло пак умру. кои дан преживи вратисе болесть у Nervosu или фрутычину. Састоисе да човек заладни, нападнуга грчеви, лаксиранѣ и блюванѣ и тако умре, я бы зато быо желио, дасе люди ти недавали закопавати, ибое было примѣра да едан регеменц курир 18. мци быо у грчеви, ніе знао за себе. оваи стра такое пао на люде ужасно, зато и ясам запретио быо, да никога неогласую нитиму звону на укоп, ели и мени, кои нисам нигда био плашлив, едно послѣподне кадсу нѣкога огласили, тако тешко пало на срдце, да казати немогу, дакле кад и намене звона нѣко теченіе имала, колико више моралое другима быти, зато омасам забранио звонити, вотье прве 4. крушке кое една задругом зреле еосам с апетитом, петаміе была блютава и тако ѿ Юнія до приконцу Августа, кадсу сливе бистрице почеле зрѣти никакво вотье ести нисам могао, а свакіи дансам закусио, но осетим блютнявость нѣку, и тако изуста бацио, у кутымисе разболи куварка. ясаміоі дао теа ѿ Trifol. fibrin. an. и Камиле, онае блювала ѿ тога но ясам е натеривао да пие, такое и остала. послѣ чивутин кои ми у двору ракію пекао разболисе, и таисе тим излѣчи, а и ясам свакіи дан таи теи пио, и здрав остао, хотясам за све то време као немощан быо. послѣ 6. неделя уманивалась та болесть, и между брдама ніе била колера у овои вармегы.

1834. Арадска варош добые Привилегію кралѣвске вароши. Барон Лоренц Орци буде комесар и мца Августа инщалира с' великом помпом. на сред пияце была шатра, подкоіом то торжествосе свершивало, Арадска Вармегьа начинила была протестацію, но Орци ніе хотео ту примити него послѣ

свершивши Інщалацію држао рещаурацію. мене у виноградѣ сѹща изберу за Wahl-Bürgera, Хаим постане Bürgermeister, Михаиловић биров, Щоц Vormunder, кое како обдржалисмо стари обичаи, дае половина у Магистратѹ наши Сенатора остало, али у Communитетѹ немогосмо, то я понеже дасѹ наипре были 80, и наши 40 редѹцирати были ѿ 80. на 60 (то изостало наши много выше), представио Орціи, дабы и оне, коисѹ изостали, наименовао pro honorares, кое он учини, и тако мы послѣтьемо их мощи увѹты.

Ове године почеласе уніа у Арадской Вармегы. Кіриловић Прота Галшанскыи, учитель и іоще троицѹ. Нѣгру . . . подкѹпе. овыи люде том преваром склоне на унію да Роботе теке 12 дананье быти, десетак само ѿ житатьесе дати, да тье владика униятскыи ѿ Бохоша узети Вилагош и Галшу, патье людма све господи се датье ѿпѹстити, датьеим покроити ѿ чое халине, и тако дрѹге лаже. Бѹлкан владика униятски доиде у Галшѹ люди отидѹ кнѣмѹ, он и свѣтѹе, дае то едан закон добріи дае то влашкіи закон, а коисѹ досад држали, дае Србскіи. Прота теке нотьом ишао кнѣмѹ и договараосе, тако у многіи сели присвое попове коме 100 коме 200 ф. дали, и тако у еданпѹтсе подигнѹ до двадесет села к уніи, нато вармегьяши подкрѣпе изиде Deputatia попише многе коисѹ были и многе кои нисѹ были пред депѹтаціом, но едан дрѹгога уписивали, кои ніе хотео претилисѹ, датье доити улани, пактье истерати из села и прочая. тое была Інстрѹкціа Христианска, црквесѹ узели какосѹ могли уписати дае половина села прешла у унияте, но мало послѣ людисѹ видили преварѹ, писали Інщанцію за Інщанціом царѹ и еданпѹт 1837 године доиде Резолѹціа да изиде депѹтаціа да свакога пита, жене и ѿраслѹ дѣцѹ, хотьели остати у уніи, и ако кои бѹде приміо таине ѿ униатеног попа, а ухоще вратитисе таи да подпадне под 6 недѣлнѹ Інштрѹкцію, и послѣ дасе врати. кои ніе таине примао, таи дасе ома ѿ уніе ослободи. ова Резолѹціа была у вармегьи пѹблицирата, но и писмо униаткога владике, даби се не ефектѹирало докле не доиде на нѣговѹ Репрезентацію нова резолѹціа, и тако владика удржи ефектѹацію. натосе све инщанціе пошлю на конзилиѹм pro opinione. оваи преслѹша владикѹ Ло-

новича и вицишпана, оваи рожден уніят и оваи папища како дакле истинꙋ могꙋ очекивати? Онаи дао релацію дасꙋ люди у мирꙋ у уніи (коее лаж) и да тек подбадача има кои люде уговоравають дасе поврате, и междꙋ кои имене именꙋе, коее истина. сад іощ нема нища из беча и тако стои до данас 1838 апріліа мца. А люди непрестано даю Інщанцію.

1836. Ове годинесам учинио трактат за они 100 т. ф. сасиновцем. ове године он предао своя добра Сини. у Септемврію была княгиня Любица сас свои двое синови у Карловци. Митрополит Стефан Стратимирович е дочекао у Карловцꙋ и видно дасе обѣо и тако онꙋ нотъ умре. ясамсе с' кнѣгиньом састао у Македоніи код Николича зета нѣнога. возпитанѣ ови кнежитъа сасвим е патриархално без свакога кичелства любезно, при асталꙋ мораое Милан читати ѿченаш, онисꙋ имали Зарича за возпитателя и Милан нѣщо почео говорити францꙋзкіи. мислим да мꙋе 14 година ѿ рода. Любица коликое любезна толико зна и Autoritet обдржавати. приповѣдаю дае она еднꙋ милостницꙋ Милошевꙋ из пиштоля убила.

Ове године е быо Милош позван у Цариград кꙋде он 200,000 дꙋката на презент Сꙋлтанꙋ ѿнео, и дрꙋгима особливо, но быое тако дочекан канда мꙋ ніе поданик. даривао мꙋ свои портрет с брилианти, и дрꙋгим официрма Србскіим тоже дао ордене, притом Милошꙋ дао 12 топова; кад се вратио отишао е у Каравлашкꙋ гдие кꙋпио быо спаилꙋк за 30.000 дꙋката, и Гыка воивода дошао из Бꙋкꙋреща тегатꙋ дочекао, хотя Милош respective у ти добара призрѣнію быое Гыкин подаиник. послѣ овакога ѿличія оваи ѿ говедара човек кои ни име записати незна мораосе возгордити.

Пре него щое кнѣгиня дошла былисꙋ та два сина у Темишварꙋ. тꙋсꙋи дочекали као князеве. комендант даоие водити свꙋда и показивао артилерію Arsenal, и прочая Г. Ф. Л. Михаилович даое рꙋчак гдисꙋ были и прочи Генерали сазвани. тꙋ и я с' моим синовцем рꙋчасмо, Милан с' едним генералом францꙋзкіи говорио.

Пеща, Зомбор, Нови Сад, и іоще нѣкое варошисꙋ писале царꙋ и молили дасе држи Собор понеже дае мца Септ. 23. умрео Стефан Стратимирович ѿ Кꙋлпина Митрополит, в. крста Леополда кавалер, таини Совѣтник и пр. код нѣга была Ми-

лошевица, и вечерао сњоме ивидно дае много ео, тега шлаі ударио.

Ове године 1837. дошла Резолуція дасе држи Собор, но време ніе назначено, топрво приконцу Августа определен е 1. (13.) Ноем. за Собор. Власи такосусе умножили, да Србли велики убитак имаду. држисе Собор Србскіи, а из оне Епархіе ніе ни едан или поне само едан Срблин депутират и избиралису Власи само из Арада и едног іоще общества био и избирающи Срблин а другіи сви Власи дакле ніе могло быти, дасе Србин изабере тым манѣ, що владикае вла великіи гонитель Србаля без ти дныи, обичаи ніе, да владика кандидира, нити дасе що меша у избраніе, него само, да сазове общества, а ови послѣ избираю без кандидаціе. Кандидират сам быо и Я првыи, али владика научио Влассе, да вичу даим я нетребам дасам стар него да изберу младога Черновича, кое ибы. щосе мене тиче Ясам пре ѿказао на прошеніе овдашнѣга общества еліе зима, а я по зими немогу путовати, притомбы морао гледати кувара, да поведем, ели за мене не престои по коекаквіи вирцауза ручати, и другіи ради причина я сасвим ити хотео нисам. У собранію общества гди сам и я быо, био се определіо Биров, да иде, али код владике ніесе избрао, ѿтудасе роди распра, и пошлю се из общества два Сенатора Іоанович, и Секулич у Карловац к. комесару с' Інщанціом тужебном, дасу Србли презрѣни, и мѣсто Србаля Влассн дошли на Србскіи Собор а Влассн немогу имати участія у Собору Србском ели привилегіесу само Іллирическом народу дате, а не другоме, и кадсу наши предци за дом Австриискіи воевали привилегіе ове заслужили, онда су Власи с' Ракоцием противо цара Леополда воиску водили. Ови кадсу дошли у Карловац комесар им е казао, даимаду право тужитисе, зато та Інщанціа дата была владики Арадском Рацу за декларацію, между тим депутирати сенаторисе вратили, владика како се чуе да е описао Бирова, као фантасту, и дасу само николико Хеитеша были, коису с бировом се согласили, да ову Інщанцію пишу, и пр. а мислим кад е чуо дасу Сенатори дошли, совѣтовао дасе отераю из Карловца, на ово кажу, дасе и Станкович согласіо, кое акобы было заиста ніе вредан за Митрополита, ибо Сенаторису по-

слати дасе тѵже на нарѵшена србскога народа права а Србскіи Митрополіе администратор даи отера?! тобысе заиста потвердила истина, дасѵ калѵгери, кои народ упропащѵю. Станкович бы избран са 56 вотѵма, Раячич, и Живкович ималисѵ проче 19. ѿтѵда Опрян владикин диакон, дошао у Арад и разгласіо, дасѵ тѵ два сенатора из Карловаца протерана, кое овде велико чѵствованіе междѵ людма произвело; но послѣсе освѣдочило, да ныма ніе быо дат Consilium abeundi него они совершивше дат ныма налог вратилисе. То писмо общества послано бы на мацарскѵ канцеларію, кое може быти, дае задржало потвердeніе Митрополита Стефана Станковича бачког владике, и коисе ніе могао пре инщалирати него 27. декем. а биое іоще 9. (21.) ноемврія избрат.

У Овим Соборѵсѵ врло погрѣшили, що кадсѵ царѵ писали, да имсе доизволи и дрѵга народня дѣла предузети нисѵ подписали као досад, Ілирическіи народ, него gr. non uniti, я то чѵвши пишем Гдинѵ Закѡ какое могао Собор тако несмишлѣн быти да овѵ малѵ ствар, коя само една, коя показѵе народню existentiu politicu могаое сам народ угасити, и себе неподписати fidelissima natio illyrica. Зар Власима за любов? али мы с'нима немамо нища обще развѣ закон а Власи хотье, дасе увѵкѵ унаша права, хотье да фѵндѵсе наша снама дѣле, Србли чрез ны вышесе утаманили, него преко тѵрског хандара, защо Србли сѵщыи еднаго закона узимали влаинѣ за женѵ, а оне нетьедѵ Србскіи да уче него повлаше цѣлѵ кѵтьѵ, и села. гдисѵ цркве нашли наше тѵ увѵкли пѣніе и слѵжбѵ влашкѵ, итако Србли междѵ нымасе изгѵбили. Саде дакле и народность Србска пропала. ово писмо Зака дао Синѵ преписати, коие быо депѵтирац, оваи показао прочим депѵтиртом, коее возвигло Србско народолюбие медньима тако да у бѵдѵщесе обрѣкли свагда Ілирическіи народ подписивати. Ясам овде быо сазвао Бирова, и сенаторе дасе договоримо да пишемо, и дасе тѵжимо, дасмо изключени преко Вла изнаши права, и молимо да у бѵдѵще нити избирачи депутирта, нити депѵтарац може дрѵгіи кромѣ Срблин, но Биров ніе хотео, Іоанович, и Секѵлич хотѣли. тѵ немарливость видѣвши, казаосам датьѵ я сам писати канцлерѵ, коесам и учинио.

Желю мою коіѵсам имао заведеніе учинити у Пещи,

гдибы сиромаси наши дьаци имали квартир, о овим стараосамсе. но общество Пещанско Србско мени поднесе Парохиалныи дом, али у зиданю нисмосе могли согласити итако целв годинв преписавающисе, я ѿствпим ѿ ны, и кнпим кнтьв близв наше цркве за 50. хиляда, али морам іоще 10. или 15. хиляда потрошити дае уредим дамоме намѣренію соѡвѣствве, кое за грядвще пролетье остае.

Потвержденіе Станковича задржалосе двго, какѡ кажв чрез болѣсть царевв, но таке ствари свершве дикастерія, а цар само подпише, мора дакле дае дрвгіи узрок быо. дакле само третіи дан божича на свои имени дан могаосе инщалирати.

1838. несретноми бы, но божіом благодатію, сачвван. Слвчаи такіе быо, код капіе мое е брежвляк, коны глизали, и падали по поледици, немогли кола са сеном пвна узввты, я метв моя 4. момка на 4 точка, да тврают кола, ясам морао узети каясе, и бич, терао сам конѣ. онаи кои ніе хотео више дакрене, послѣ чтое дрвгіи узввкао кола, то оваи по обичаю коньскіим узбесни и поче сам кола ввты. дрвгіи конь видѣвши, дамве лако, и он нагнв и тако я немогвши задржати паднем у снег, коие великіи быо, и бвдем подколи, веть точак почео гнѣчити ногв, но утаима превернвсе кола на дрвгв странв, и я избавлѣн бы ѿ грозне смерти, ели дасе кола небы изврнвла, тобы точак уздвжинв нога, преко ребара, врата и главе бы прешао, и я сав издроблѣн быо. кто тв рвкв божію невиди, таи ни бога невѣрве, заиста како чтое бог послао аггела да задержи рвкв Аврама, да Сина не заколѣ, тако исто послаое ангела, да кола у оваи ма преврне, я само едно 3. дана сам рамняо, чтоміе точак ногв мало нагнѣчио.

Опет нова неправда. Отац мои, дао Георгію Савичв 1000 фор. да квпи кнтьв ѿ свои синоваца, и да тв кнтьв у особливв хипоѳекв. послѣ 3. године ожени се и узме женв кояе имала у Липови кнтьв. Георгіе преселисе у Липовв, преда кнплѣнв кнтьв моме отцв с' контрактом имѣвшим са синовцима у знак дате притяжателности. Димитріе брат Георгіа, коие у многіи ствари послвживао мога отца замоли дабымв отац допвстио седити утои кнты, отац мв допвсти, и чрез нѣгови услвга, и многв дѣцв кое е отац крстио доизволимв и кирію ѿ двтьана ввты за нѣко време.

послѣ смерти мои родителя, и яга оставим укуты. послѣ николико година доидье кмени, и замолиме, дабы я ѿступио парче мѣста у нѣкои рупи да састраг, даму Сикра обриче 500 ф. я одо прегледа и видим да тои кутые врло мале важности, дабы я ибадава ѿступио, но будуты дае Сикра хотео свою авлию изправити занѣгае важно было, я дакле доизволим но натаи начин да Сикра новце мени преда, а я Савичу. то он учинио ніе него без мене примио новце, чрез то да небысе рекло, ели люди кои нису знали дѣло измежду отца мога и Димитріа, мислили су дае Димитрія кутья, кое е он и гласао, дабы могао ктьери свое удати, яму дакле заповѣдим да изиде из кутье, он е дошао наипре са женом а послѣ и с' биргермаистором бывшим Константиновичом и молилиме даи оставим у дому, но я нисам хотео, зато он изишао из кутье, али мои фишкал, коие ближню любов имао с' ктьерю Димитріа Савича, нѣга научи, да он ту кутю преда зету своме Алеѯандру Лазар, а он дасе пресели у квартир зетовлѣв, кое Савич и учини. У моим ѿсуствію чрез несретныи процес с' моіом женом приспѣвши дома, чуем чтосе урадило. дае Савич Лазару зету своме предао мою кутьу укоіоіе живио. хотеосам я Лазара избацити из кутье, но знающи да Вармегьаши кивнису намене, что снима кесу мою недѣлнм датье Лазара reponirati, зато я сам почео процесом тражити. Савич нисловца нема дае кутьу купио ѿ брата Георгіа, нашао два лажна сведока, кои нису нища могли доказати нити дасу при куповаию были, нити ѿкуда знаду дае Димитріе, ѿ свога брата Георгія купио, негосу само рекли дае кутьа Димитріева. Притом дае у куты седио и порцию платяо. али из либелуша се види да ніе на кутьу платьао, него за точенѣ вина и пр. Ясам доказао дае моя, с' облигаціом ѿ 1000 ф, за коее новце та кутьа куплѣна, и у хипоѳеку уписана, притом покупке контракт какое Георгіе ѿ синоваца свои купіо, и ово оружіе моме оцу продао, кое, дае продао био брату тобы и оно оружіе брату предао а не оцу моме. доказаосам дае Димитр Савич свагда препознавао, дае кутьа моя, доказаосам с' многіи сведоци дае ѿмене искао допущенѣ да се ѿступи парче мѣста за кое му комшія дае 500 ф. дае с другіим комшиом дошао задруго

парче, но я допустіо нисам, и тако остало. дае Лазич знао дае нѣгова кутья то небы на мою заповѣст из нѣ изашао, дае пре мало долазио с' шогором своим и молиоме да га іоще претрпим у куты. но при всѣм тим, варош, вармегья, и сад кралѣва табула присуде кутьу Савичу, или болѣ рѣщи нѣговом зету Лазару кои нису ни краицару зaню платили. Али доклетье те деспотическе Сентенціе траяти, да быров некаже motiva на коие Сентенцію свою созиждао, но теке ѿ ока рѣты, Sententiam aprobavi vel reprobavi.

Мца Марта 10 до 16. по рим. Дунав излио и велике щете учиніо у Острогону, пало преко 700 домова у Пещи 3281. а 840 тако нарушени да у ныма седитисе неможе, но теке едан дере дом ѿ два ката на лепои великои пияци срушиосе прочее наивыше у форщати, спочетка казалосе у новина дае школе до 70.000.000 ф. али 7. мил. достабы было, може дасу Пещанци толику суму метули дабыимсе помощ давала, и заиста нечувена ствар дае цѣла Европа то срдцу примила да помощ им шилю из Англіе Немачке Руссіе уземли, послато на цѣлу воиску, да и она поднесе помощ. Све вармегье, вароши, Священство, едном рѣчом ѿ свакога коие жив ищесе помощ. тусе даю балови, музикалне академіе, Театри, на таи конац дају, дружства скупляю книге заны пишу, коньотрка се дае, и сваким начином помощ се купи, хотя све кутье коесу Пещу красиле не рушиме остале. Нитису Пещанци с' кутьама све своe имѣніе изгубыли, многису новце своe сохранили, дакле можемо надати датье Пеща лепча быти нежели пре. Я утоликим усиленію цѣле Европе поставлям понос Пещанскіи, ибо то значи дае Пеща у Европи позната, дае была као средина трговине. У нашои пещанскои цркви кажу дае вода до полиелеа была. школа и црквене кутьесусе скрушило и такосу Пещанци у мою кутьу попа, учителя и проче сместили, дом оваи только прошле године у октомврію куплѣн, да у нѣму заведеніе уведем за убоге ученике Срблѣ, даклее празан быо, ибо преко зиме нисамга могао уредити да своіои цѣли соѿвѣствуе. до Августа мца приконцу говорисе дае до 2. милиона фор. у сребру дошло занакнаду щете коюе Дунав учинио.

Сиромаси Галшани кои нисѕ прешли у унію до 70. фамиліа едва добили допѕщенѣ да за себе могѕ едан дом обратити у коимтье имсе слѕжба слѕжити, и тако пред возкресеніе за недѣлю дана тако еднѕ кѕтьѕ ѡ Грка узели и олтар, и све тако уредили, дае заиста хвале достоино, и тако на возкресеніе првѕ слѕжбѕ у нѣмѕ држали, кѕда скоро цѣло село униати, и неунияти дошли, да у цркви чрез уніяте отстои, сами цигани остали, и они подкѕплѣни пет 6. врбонкаша. Ясам іощ лане бю дао Кириловичѕ бившем нам проти 160 ф. за звоно али он те новце потрошио, као щотье сад и монастирске. Садсам им поклоніо 25 ф. и дао узаям 100 ф. да таи дом за црквѕ оправе.

Понеже Архимандрит Ходошкіи Маноилович умрео, коие монастир похарао елие шѕмѕ исекао, землѣ Немцем продао ил заложіо, виноград упропастіо, марвѕ разпродао, алесебе обогатіо. Сазидао кѕтьѕ себи, и оставио много новаца и покѕћство, и умрео ѡ колере, подметѕли тестаментѕ, коіом он противим дѣцама као своим сестричима оставіо имѣніе и кѕваркіи 6000 ф. овисѕ дошли у притяжаніе но владика Рац дигне против ны процес, и тако онисе погодѕ да владики дадѕ 4000 фор. и два или три сбрилианти крстова, монастирѕ 4000 ф. фишкалѕ 1000. Но владика мете за администратора Кириловича Вла кои какое свога таста имѣніе прождрео, тако и монастирско, ели ома владике, и прочи влашкіи нишкалчитье почео частити. и тако, штосѕ Србльі зидали, и снабдевали то власи ждерѕ. Я ово трпыти нисам хотео но пишем митрополитѕ Станковичѕ іоще као администраторѕ. понеже дае мои прадед велике келие зидао, а ни манѣ баба дала 3000 ф. сребра, кѕпила виноград, мати же Темпло начинила, коее преко 3000 ф. коштало. дакле я као ктиторин главніи желим да митрополит протестира, дасе узме све за монастир. Защо Архимандрит е монах, а монах нища свога нема, него щогод добіе монастирѕ добіе, но он писмо обяви, а забѕнѣн за митрополитство нища учиніо ніе. Я сам послѣ опет писао, на кое он архимандритѕ Кириловичѕ пише, да учини чтосам писао. іощ досад незнам ели учиніо.

Владика Рац дао печат конзисториалніи с' надписом влашким начинити, ясам Abdruck добио. ово у мени великѕ

жалость учинило, дасам собранію основателя возпитателнаго основанія придложио и готовѕ Інщанцію мною подписатѕ прочитао и позвао присѕщѕюще дабыю подписали, но г. Сенатор Секѕлич каза да е дѣло важно, и треба Община грађяна дасе собере, затосе он ѿреди с' доктором Крестичем, да Бирова позовѕ, дабы скѕпіо общинѕ. то они не учинивши, даосам чрез г. адвоката Клаитьа прво бировѕ послѣ сенатором, и потом к' нѣшнягѡ Сената членом за подпис поднети, но првыи подписати нисѕ хотѣли, срам іи быо, а прочіи подписали, преко 60. люди. У тои Інщанціи ставлѣное было, како Власи у цркве нам увели влашкіи език, книге Србске изнели и спалили, народ повлашили, и щое год србско изкоренити желе, зато и владика печат конзисториалныи дао начинити с' влашким надписом, молимо дакле цара дабы смотріо заслѕге народа Србског, и дае Епископат Србскіи, и печат чрез Марію Ѳерезію потврђен, и дабы таи печат заповѣдио ѿ владике ѿузети, и владики запретио да не дрѕгіи развѣ онаи прѣко царице с' надписом Србским у конзисториалныи дѣли употребљавао.

11. Іѕнія п. р. пошао сам у илице по описанію книге der Wunderdoctor. видиласе мени за балаве шѕлѣве наиболя баня Marienbrun-Bad у Баварскои, тога ради приспѣвши у Беч мораосам ѿ еднога doctora узети atestat, чрез кои мы преписѕе тѕ илицѕ. таи дати у Мађарскѕ канцеларію и пасош искати но бѕдѕщи да сам цар то доизволеніе дае, то мени канцеларіа за любов дала на штац-канцеларію да sub spe rati мисе да пасош. и тако я за неделю дана добіем пасош иначе и 3. неделѣбы быле прошле. у Бечѕ има парна кола по гвозденим шинама из пратера до Ваграма, было 12 кола едно за дрѕгим, 4. са стаклени пенџери, 4. покривени без пенџера, и 4. ѿкривени. седило по 12 люди, дакле 144 особе, то се ѿвезло за пол сата до Ваграма. тѕ има вирцауза и кафана, и аилвагена, тако да за 3. 4. сата можеш из Беча у Пожѕн доити. таи гвоздени пѕт ититье чрез Моравѕ у Лвов Lemberg, изовесе Ferdinand-strasse. и поидем, до Sanct-Pelten една варошица лѣпа, домовисѕ до 3. ката високіи, дѕтьана доста, ѿѕда до Линца нисѕ ниска брда, Линц лѣжи до Дѕнава такожде лѣпа варош. тѕсе морао дати пасош у Полиціи,

ѽавде иде пѹт на гвоздени шина преко Дѹнава у Беменѹ, а дрѹге стране у Штаерскѹ. Пре Линца доидесе у Емс, лѣпа варошица на брегѹ гди рѣка Емс утиче у Дѹнав. Пре бомба и топова якіие град био. из Линца

У Салцбѹрг дошаосам доста рано. Салца рѣка подлизѹе бедеме, ондее пре Бечкога мира обитавао владающи владика ѿ државе Салцбѹргее, послѣдніи быое Kolloredo Ђускоминіѹ. садашньи Арх. Екоп прима само 20,000 ф. из касе, а земляе раздѣлѣна междѹ Австріом, и Баварском, пред двором владике има чесма коя скаче на 4. фата у вис. Црквае велика но нища особливога, домисѹ до 3. 4. стока, улице уске, има полиціа, и касарне, дутьана доволно. Варош е стиснѹта междѹ брдом, и Салцом, сѹтрадан пошаосам, и прошао пѹтем коие прорѣзан чрез брдо, на по сата бѹде Баварска граница, гдиме нисѹ задржавали, ни прегледали. тако пѹтѹюты, доидо до езера Chion кога обишаосам и надрѹгои страни код..... до моста дигнѹла кралица пирамидѹ гдисе са сином Отом опростила, коие отишао у Грчкѹ за краля. у селѹ Aibling првыи пѹт видиосам баерскѹ капицѹ или цецѹ у жене, била ѿ злата сасвим острагѹ на пѹнгы а машліа чинила као два рога к' вратѹ прочем до Минхенасе носи прости народ Тироскіи, жене мѹшкіи окрѹгли шешир, реклію, и кратѹ сѹкню, мѹшкіима на плеты стою ѿ капѹта дѹгмета, а капѹт скоро до землѣ, и люди и жене просте без параплѹи неизилазе, было сѹнце была киша; чрез шѹме идѹты примѣтиосам да три 4. кѹтье чинѹ село, тосам разпитѹвао, и они кажѹ дасѹсе изкѹпили ѿ спаия, коисѹ принѹждени были у време францѹске воиске своя добра продавати, и тако паори, кѹпили, кои 50, и до 70. ютара землѣ ѿ коее постао господар, и спаие нестало понаивише. код Rosenheima прешао преко Іна рѣке; тако оваи дан подоцне стигао у

Минхен лежащыи до Isar воде царствѹющи град Баваріе, зданія стара мало заслѹжаваю вниманія. Нова коя краль садашньи дае правити лѣпасѹ двор е великіи. лице коее краль додао к' пиаци лѣпое, изнѹтра собесѹ мало мале, не врло богато но врло гѹстиозно украшене, милое погледати, особливо малерае fresco, к' кралѣвои бащи новіи фронт иматье врло велике сале, коесѹсе онда моловале и марморирале,

у союзꙋ измеждꙋ ова два фронта стои старіи двор, тꙋ има капела една гди има драгоцѣности но не велике цѣне. нова дворска црква кажесе дае наподобіе Софіине у Цариградꙋ. у великим олтарꙋ дꙋваровисꙋ позлатьени, и свеци на подобіе грчко молованн, прочее марморисато. вид иде из висине кꙋпела, плавон лѣпо фреско украшен, а патос с' белим и црним мермером изцифран, и дигнꙋт николико басамака ѿ сенита землѣ. Театер новіи красное зданіе тожде прекрасно зданіе с' колонадама. едни кажꙋ над вод дае сазидан, доста что тече канал из междꙋ Θеатра и штала кралѣви, двор Θеатер, и правдосꙋдныи дом тоже сад на колонаде устроен сочиняваю 3. лица едногa плаца, наком у среди воздвигнꙋта щатꙋа ѿ тꙋча Максимилианꙋ кралю оца садашнѣга, сѣдяща напрестолꙋ у римском одѣлꙋ. Из двора стои едан Gang кои тье с' две стране обколявати бащꙋ или променадꙋ дворскꙋ. овое врло удесно ибо ако киша поиде тꙋсе могꙋ люди спратити. како се из двора у таи Gang доиде тосꙋ на дꙋварꙋ прекрасныи фрешко малераи кои престаляю разне Історическе догадьае, као гди Максимиліан дае конщитꙋцію людма и п. изгледе, Landschaften на концꙋ или углю тога ганга у првим штокꙋ има аузщелꙋиги послова живꙋщыи молера. я сам хотео еднꙋ богородицꙋ кꙋпити на или у стаклꙋ молована, но била продата за 60 ф. ср. у дрꙋгои соби билое преставлѣніе тиролске свадбе, но тое тако было да све те персоне зар до или преко стотине чинилесе кандасꙋ ѿ воска окрꙋгло израдьене, и тꙋсам хотео кꙋпити, но ита была продата за 70. лꙋидора т. е. 140 дꙋката. дрꙋгае била коя предстяля люде у цркве и тае тако израдьена, но Малер ніеіои цѣнꙋ опредѣлио. тако итꙋ нисам могао кꙋпити, притом биое едан портрет младога човека с' брадом, кои акобы бьо наоколо изрезан и на пенцер метꙋт, свакіи бы рекао да жив стои. оне молерае предпочитꙋем я свима коесам досад видио. Таи gang има дꙋтьане на великіи сокак, кафанꙋ, и пиварнꙋ, ѿ кои врата идꙋ и таи Gang кои и на сокак; у тои бащици има едан Lusthaus, и николико чесама, из нѣсе иде у англискꙋ бащꙋ коя има два сата дꙋжине, кроз кою канали повелики течꙋ. заиста кроз Минхен течꙋ многіи канали на коима воденица има, а тимори, и п. раде, у великіꙋ сокакꙋ ѿ велике стра-

же к' Іаркапии, из сваке авліе тече каналчить, кои чистоть содржавають. На Іаар капіи има леп фрешко молерай кои преставля Einzug Imperatora Karla 7. Црква има много лѣпи, и протентанска иза Karlthora лѣпа. Грцись добили старь Salvator-kirche, сиромашна да ни кивота на престоль нема, потребне црковне чтое россійскіи цар поклоніо содржаваюсе у кралѣвои Schatzkameri. Пенцерись ѿ молована стакла, ондасве обелывали понеже дась очекивали россійскь царицу.

Нинакоѳека, лѣпое зданіе, вид у соба пада ѿозго, има многе лѣпо видне, но за матер божію, ѿ Рафаела молованѹ за коюе краль дао 36. хиляда, я небы ни 36 ф. защо Мадонна такое древна описана, да никакво чѹство не показѹе а дете такое мало кое у пропорціи непоказѹе него ѿ три дна, и у нѣмѹ толико живности као едноме ѿ 2. 3. године. Глиптоѳека нема ни едан пенцер наполю. Зданіе е лѣпо има подоста стари изкопани штатѹа, цѣли и поломнати али у свемѹ мало, зданіее лѣпо, патос ѿ белога и црнога мермера, разним фигѹрама, една собае мозаик патос, у послѣдноил има три штатѹе лѣпе, ѿ Канове и Torwaldsena, лѣпи послови. Прочем има книге кое описѹю, Пинакотекѹ, и глиптотекѹ, и раритети Минхена. У Натѹраліен кабинетѹ има лѣпи птица и змія, бразилианскіи орѹжія и глава тае окрѹгла као и образи, тѹп поширок нос, дебеле устне еднога детета у Минхен доведеног кои ѿ тѹге за отечеством умрео, биое као ѿ 14 година, тасе садржава у шпиритѹсѹ, мѣсто ѿмѹстатья по бразилиском обичаю као 3. прста дѹгачка, и с' прста широко е у кожѹ загасито плаветно упиено. на Каролинер плацѹ стои обелиск ѿ кралице начинѣн за жалостныи спомен 30.000 баераца, коисѹ у Россіи под Наполеоном изгинѹли. Ботаническа баща лепае но мало вреди у призрѣнію иностраніи вещи.

Маріенбрѹн бад, ѿ Минхена 3. сата, ѿ Dachau 1. сат, на хатарѹ Мошинг села, ¼ сата пешке у Шѹми самовои има капела, и 3. дома древна гдисѹ квартири. водасе вѹче из бѹнара врло добра за питье, кадсе вари постане бела, кѹпасе свакіи у своіои соби, собе сѹ приличне, кост изобилан но зло кѹван, пиво пол грошитьа ср. ица, врло горко и яко, виное скѹпо 50. крайц. сребра саитлик. кост 36. к. ср.

рꙋчак са 6. ела, из Нимфенбꙋргасꙋ у едан дан дошле 14 дꙋвни, и 72. фраиле, коесꙋ код ны на возпитаніе, Ігꙋманіасе зове Крахо, и вꙋче свою фамилію ѿ старе фимиліе Crahorum. жена зна свои autoritet држати, притом пріятна, тꙋ была една дꙋвна ѿ 16. година лепа, али дрꙋга фраила Bauer сасвимее себи превꙋкла была као 19. година среднег лепог возраста лице, регꙋларно, коесам я мотріо као молер, и управо и са стране и свꙋда прекрасно, плава, бела, рꙋмена, нит дебела нит мршава, зꙋби тако равни као наилепши бисер, уста мала, кад говори устне сꙋ на полюбац подобне, орган гласа умилятніи нисам чꙋо, едном рѣчом 77. годишныи залюбиосамсе у ню, и много времена с' ньоме провео. Зар она замотана лепота, да раздельлисе, неверꙋем, даби показато совершенство задржала. то дасе сетꙋ све наше госпе, кое теке трбꙋ що закриваю, да гꙋбе, а не добияю.

Чтосе тиче кꙋпаня, кадсамсе почео кꙋпати дрꙋгіи треты дан почели мои балави Хемороиди манѣ теты. двапꙋт на дан сам се кꙋпао, али бол веты ѿ онога пре баварске илице, у грꙋди нищасе, носꙋ, нища болѣ, еднако гꙋсте бале кашлѣм, и на нос такожде. 20. и три пꙋта кꙋпан више вратиосамсе у Минхен, но немогꙋ онаи лепи изглед ѿ брдашца гдие парапли заборавити ѿкꙋд една као равница мали блежꙋлка простире до тиролскіи брда, тꙋсе види Минхен Нинфенбꙋрг, Schleisheim и 1000 вароши, и села.

Калдрма у Минхенꙋе ѿ пилька бела, и плаветна, и покраи домова изшаранае као паркети, тꙋ на 4. тꙋ на 6 тꙋ на 8 тьошкова. надрꙋги мѣста, дрꙋгіи образци начинѣни, али по овипаркета злое ходити, дасе чꙋдити морам како жене с' танкіи ђонови ходити могꙋ.

Народ ѿ Линца скоро до Салцбꙋрга, има старинскіи ношаи, ѿавде до Минхена народ се носи по тиролскіи, ѿ Минхена починѣ баварскіи ношаи, прости люди без парипльꙋа неизилази. баерске девоике имадꙋ лѣпꙋ физіономіꙋ, плаве наивише рꙋмене, акосꙋ изпалѣне ѿ сꙋнца, кад остаре рꙋжнесꙋ, женесꙋ, и девоике здепасте, имадꙋ дебелꙋ ногꙋ, щосꙋ здепасте то вишесе іощ праве, око пояса имадꙋ ѿ платна дебелꙋ кобасицꙋ за мидер прешивенꙋ, на тои сꙋкнѣ висꙋ, кое врло мало ниже колена кратке, а широке до 25. рифи ди имадꙋ порꙋб ѿжꙋте

чое с' прста утои е ушивена врпца, дасе сукня шири, я сам едне девоике, кояе краве музла, свечане халине премеріо, сукняіои као друге све ѿ црна беза, дольна сукня мора бити зелена, и с' два прста црвена чоя наоколо, а порублена и ова жутом, укоіои опет врпца тежила 18. ℔. и билае 16. рифи широка, ципеле такосу мали образа, да едва прсте покрію, штринфле беле, или плаветне, мидер зелен, на врат црна марама с' посребреним плочама, капа ружна с' црном чипком, народ глуп и выше бигот ѿ Естерайхера. една жена идущы из цркве, и зато искала милостиню, говорящи быласам у цркви. ясам на едной пощанской стаціи преко 46. кое статуа, крстова, или икона 90. пута преброяо, и увѣріосе чтое Tomson рѣкао: In Deutschland komt man alle Stunden in anderes Land, bald Catholisches, bald protestantisches, man kent aber das Catholische von Statuen und Bettler. и тое истина, да у Баерской врло много просиака има. варошке госпе имаду капице ѿ злата, или сребра мале преко пунгье преводене но машлиа виси, као два ува или рога горе, преко вигана имаду наивише црне мидере с' чипком златном ил среберном изщаране, напред копче среберне с обе стране, и среберним ланцем у накрст притегнуте. видиосам у едной с' бисером и на врату и мѣсто ланца на мидеру имаду ланце златне ил среберне, даклесе види дае мидер, іоще націоналны ношаи у Баварской.

Време бывши добро ладно и кишовито ніеме задржавало у Минхену хотяту сутра дан очекивали кралицу, а прекосутра краля Баварскога, апре оног сутра царицу Московску. садсам узео пут преко Браунау у . . . . . . има насред пиаце една ниска капела, гдису погребена 3. баварска владаоца принца, гдисе чудотворна икона налази; тусу щатуе принцева ѿ сребра како кажу скоцане на олтару, око те капеле има дом пун икона преставлявши учинѣна чудеса и пуно просиака. преидущи преко Іна рѣке остави Баварску. Целога пута нисам нема брклячa, нити Weg-Mautha, али свакіи конь пощанскіи платьасе с' 20 краицара скуплѣ нежели у Аустріи. Притом нитсуме визитирали кадсам ушао у Баварску нити кадсам изишао. кроз Линц нисамсе вратио него управо у Емс ѿишао, тусам нашао 18. парадныи царскіи кола, с коньма,

коясв ишла за коронацію у Маиланд, у дрвгои щаціи опет 18 такіи кола, и казивалисв, дасв дрвгим пвтем кроз щаерскв опет толико отишли с' коньма.

Вративши се у Беч, првоміе было квпатисе и коеми добро чинило и мало ѿуминво боль коисам у илици добио. Притом правити Інщанціе за мое фвндаціе, те осталям 100.000 ф. у сребрв ѿ кога Інтереса да ома послѣ одобреніа царевог 2 детета наши официра возпитавам у Бечкои Інцилир Академіи, а 2. у Пещанскои Лвдовицеинои нато треба 2000 фор. ср. годишнѣ а дрвге 4000 ф. Інтереса да идв уприращеніе капитала, доксе не начини милион кое до 49, година слѣдовати бвде, послѣ оставивши први 100 хил. еднако за приращеніе капитала, ѿ милиона Інтереса износитье 60.000 ф. ср. ѿ ови 20, ититье на возпитанѣ 20 деце србске у Бечв и 20. у Лвдовицее Академіи, 20. на зиданѣ Семинаріа, и 12 Србски клирика ньови професора, акобы претекао то дасе умноже клирици. треты 20 хил. ф. ср. за мое племе. акобы у мвшкоме полв изчезло, то та третьа часть дасе раздѣли на прве две, послѣ дрвгіи 50 година тоесть кадсе ѿ остали за приращеніе капитала 100 хил. бвдв інтереси изразстли опет на милион, то дасе 20 хил. опет на три части дадв, то е. Академіама, клирв, и племенв моме, или ако ово изчезнѣ по прежднѣмв дасе раздѣли междв клиром и академіама на умноженіе учащих. обаче 20 хил. србра да остане за основаніе владике србског као годишни преходак, что више бвде на парохе Србске тогоже Србске арадске діецезе, кои наипре поманѣ, а послѣ, дасе раздѣли иа три классе, ученіи да имадв наивыше 2000 ф. дохода, манѣ учени 1500 ф. и треты 1000 ф. преко 2000 ф. нигда више преходка парох да неима. акобы оваи фонд временом узраэтао да пароси Арадске Епархіе бвдв снабдѣни, то дасе по Бвдимскои Епархіи, гдисв Србаля тако мало да попа обдржавати немогв и тамо дасе ово основаніе простре али свагда на Срблѣ. За овв фвндацію хотеосам 100 хил. ф. облигацію мога синовца предати Бечкои Академіи, но совѣтовали да у фонд fundationum, кое и учиним. но кад е ово послато было конзилнумв, овде чрез разны узрока казали, да у таи фонд се неможе примити, и совѣтовали, да дам ad fundum Regnicolarem, но послѣ да небы и овде препоне

было, дам Палатину изясненіе да мѣсто фонду fundationum дам ad fundum Nationalem. сад незнам какотьесе примити.

Другу Інщанцію сам дао, гди ищем потвержденіе за фундацію гражданскаго реда кою у Пещи као средини наука основати желим, на кои конац купиосам дом приз цркве, и Университета, гдида 12 ученика приходящи у Пещу учитисе добию обиталище и 100 ф. а. в. за препитаніе за сад, апослѣѣе се далѣ уредити. То метѣм под надзираніе Матице Србске, коіой тоже даем за надзиратеља обиталище, 3. собе, едну за библиотеку, едну за Панѳеон, или за држанѣ заседанія, едну за ученике, 3. замене и мою фамилію, доле едну велику за типографію, и две остаю за магазине. за ову дошлое преко вармеђье, гди Consilium ище дасе болѣ изясним.

Третьу сам дао ради ове фундаціе, коюсам с'другима основао за обученѣ дѣце, понеже видиосам, да наслѣдници фундатори, неплатьаю, него едва чекаю да я умрем, да новце разграбу, зато ищем дабы цар и ову фундацію узео, и дао ad fundum fundationum, а наименованѣ деце коитье удѣл примати из ове фундаціе, остане код наслѣдника основателѣв, за ово ище Consilium R. изясненія. Послосам есапе за 1837. и Relatiu депутаціе кояе нашла, дае Димитріе Gruits казначеи фундаціи остао дужан 7123 ф. 50 н. а Яков Мишич 230.

9-га октом. Інщалират Герасим Рац Вла, за Арадскога владику чрез к. комесара Хертеленди администратора Торонталске Вармеђье. ѿ Србаля скоро нитко ніе тамо био. оваие бyо ѿрежден да и за униате разгледа, обаче он отишао. какосе види биое код Лоновича владике чанадскога коие иначе униат, и мислим дасусе договорили да до поста непредузме посао униатски, понеже дасе власи жене, даи дакле преморaю дасе чрез униатског попа венчаю и тако преморaю остати униати.

Мца ноембра дошао Таинај к. комесар да измежду вармеђье, коя Арад нетье да припозна за к. варош намири, и тако варош обвезаласе примити іоще 2. Rotte. Штабу давати квартире, форспане обаче вармеђъа да води, а варош да сазида штале, даде 7500 порціона Сена, и за форшпан комесара платьу, положи 20.000 ф. као капитал у вармеђьу, ѿкудтьесе комессар платьати, а немеши да релуираю свое кутье с' 120 ф. Сребра.

Опет мацарска правица. Ясам ѿ дужника купіо едан дом, он био и другима дужан, на таверникалной столици наложилими были да докажем дае мои дужник имао толико, да друге кредиторе изплати, тосам доказао, али зато опет пресудили не да я кутьу изгубим, него да платим оне новце у коликосам ю био примiо и на оне Інтерес, дакле ясам примио кутьу, коя невреди 4000 у 8000 дакле и ови осам хиляда губим и кутьу и Інтерес кои износи до 10.000 дакле место 4000 щое кутьа вредна да платим 18.000 ф. но кадсам я кутьу узео кредитори нису протестирали, а ни за 13. година нисусе макнули, а у вароши ако сваке године непротестира тосе прескрибира, послѣ акосам кутьу узео, дакле кутьу да вратим, а кои mala fide не узима плоде нетреба да врати, акому потверди магистрат контракт, кои пред двама Сенаторима изплати, неможесе рещи mala fides. дакле све стои, да моя рѣч докле биров небуде под ѿговором за свою Сентенцію, донде нема правице, нема секуритета.

11. декемврія сообщими Митрополит Резолуцію, дае ѿказано владики Арадскому променити печат, на влашкiи надпис, он послѣ щосмога обтужили, дае променуо печат, даое Інщанцію цару и молио, дамусе допусти променути печат, кое веть готов био, али ніему изишло за руком. свагда кад бы Србли сложни были, обдржалибы свое право, али небрижливость за обще добро све упропащуе.

1839. дан Светога Савве, послѣ датога у Араду за 40 година примѣра едвасусе Србли освѣстили да оваи народны празник торжеству ю, и може быти, да исад неби да я нисам Фундацію у Пещи за сиромае дяке учинио, тосе у Пещи, Н. Саду, Сегедину, и другiи мѣсти, особливим торжеством прославио оваи народныи празник.

5. ферфар, дан Ѳеодорове суботе, дан е воскресенія Сербіе, на оваибо дансе потверженіе Султана Мамуда прочитало пред многима Турцима, и до 10.000 Србаля, паша наипре прочитатига даде турскiи, послѣ Србскiи. тусу 4. Министра уредена правде, финанціе, воине, и иностранi дѣла с платом 3000 ф. с. характером дивизiе генерала. 2. Сенат ѿ 16 особа, што оваи заключи княз мора потвердити. 3. прво избраніе министра и сената пристои княз у обаче явити мора народу

за одобрѣніе. 4. апелаторіѹм гди председатель, и 4 совѣтника тье быти. 5. Рангминистра, и предсѣдателя есть Генерал. ф. Лаитнанта. Сенатора, и предсѣдателя апелаторіѹма Ген. Маіори. 6. землясе раздѣлюе на 14 окрѹжія кое ветье управля Оберстер, манѣ оберстлаидинант. 7. чиновницисе раздѣлюю на 11. класса 1. сас 3000 ф. плате, 2. сас 2500 ф. у 3. оберстери, с 2000 ф. 4. оберстлаидинанти с 1600 ф. 5. маіори с 1300 ф. 6. капетан 1000 ф. 7. ѵісекапетан 800 ф. 8. лаидинант 600. ф. 9. барјактар 400 ф. 10. нижни чини ѿ 200 ф. до 250 ф. ср. Кназ 200.000 митрополит 6000 ф. владике 4000 ф. едан владика при митрополитѹ свакіи чиновник ѿ свое плате годишнѣ оставля $^2/_{100}$ за пензіе — 10. Свакіи може искати ѿпѹст из слѹжбе. 11. ни едан ѿ министра ниже без сѹда неможесе избацити. 12. на веты чин неможе нитко стѹпити, него ѿ манѣга наветы редом. 13. воиска 1 баталион ѿ 6 компанія, по швадрона кавалеріе, и 60 артилеристе. 14. свако мѣсто избира кметове и прочи магистрат. 15. трговци, занацие у 5. классасѹ раздѣлени за дань. 16. дань ѿ главе 4 ф. ср. проче по имѣнію. 17. Свакіи Срблин е господар свога имѣнія, и може оним разположити. 18. Свако мѣсто ужива свою землю, ако претиче може дати под арендѹ, и обратити на цркве и школе. — 19. кѹлѹк или роботе, само на пѹтове, и мостове морадѹ чинити. додатесѹ рѣчи коимае сѹлтан депѹтирте с' конщитѹціом ѿпѹстио: я позивам единаго бога за сведока да я междѹ мои вѣрни християнскіи подаиницима, и моима тѹрцима никаквѹ разницѹ знати нетьѹ, ясам мои пѹт лане у Силистрію зато предузео, даби светѹ освѣдочио то, и да я небы чрез дрѹге послове удржан био, тоби и далѣ, и може быти и данас дошао, зато я даем Србском народѹ на егѡ прошеніе на ново гдѣкое законе, дабы у уживаню их сретніи были, и явам даем мое царское увѣреніе, датье мени свагда мило быти, кад тьѹ чѹти, да сте вы сретьныи. Поздравитеми народ, и княза. Ти Аврѹме чоя кажи им. И сад пѹтѹите у име божіе сретьно.

Учтесе князи и министри ѿ Сѹлтана како народе себы предобивати, а не чрез вѣрѹ гонити, или болѣ рещи папи за любов угнѣтавати.

Милош свержени изтеран из Сербіе. Причинае была, да он превикши Самовластію ніе могао трпити, дамѹсе власть такѡ

яко ограничила, захотеое да растера Сенат по начину наполеонову, зато заповѣдио брату своме Іовану те е из Крагоевца и окружности скупіо кое регуларну, кое не регуларну войску до 2000 люди. то чувши Сенат по београду и околности скупи до 5000 люди и изиде на 5. миля пред оне, 13. мая гди Митрополит Іованович, онима престави предочи щае конщитуція, и преволи, да положу оружіе, послѣ да свику мундир, ели нісу вредни носити отечества мундир, кадсу противо отечества ишли. послѣ Милош кад е писмено свою Резигнацію дао оправу га у Каравлашку на своя добра, а старіега сина Милана ѿ 20. година прогласе за кнза Сербіе $^{4}/_{16}$ Іуніа у цркви но оваи ѿ Хектике болѣшлив 26. Іюнія умре, 28. погребен с помпом и тако пошлю депутацію к Михаилу младьему Сину Милошеву.

Милош 1. (13.) Іюнія писмено дао свою резигнацію, дае он чрез труда изнеможан далѣ са Сербли управляти. у особливом писму Милану предае Княжество, а он навѣк удаливасе из Сербіе. Послѣ смрти Миланове Милош другог сина свога ніе хотео ѿпустити даприіми княжество у Сербіи, него протестирао дае он ѿказао княжество, щое био натеран, и дае он само за Милана ѿказао а не за Михаила, но нит турскіи нит рускіи цар ту протестацію пріимили нису, него Михаила потвердили.

1-а Іуля п. р. Махмуд Славныи турскіи цар умрео. рожден бы 1807. владао 32 годинe. оваи Реформатор, кои не само войску, гражданско управленіе, но даже и фантазіе махометовог закона умногима изтребіо, Яничаре уничтожио, регуларну войску устроио, Христіане изпод ига турског извадио. и равне турцима правама учиниo, запретио дасе ни едан неприми у махомедански закон, докле код свога владике или патриарха 6. недѣля науку усвоме закону неполучи, пак само онда акобы хотео махомеданин да быти може. при свима своима добродѣтелима несретьан е быо. Грчко кралѣвствосе под ним отело, тако Србія, Русси узели по Молдаве и у Азіи много землѣ, Египетскіи Паша отеому Сурію, и тако као свободан, и независан и Абдул Мецид син нѣгов рож. 28. апр. 1823, дакле ѿ 16. година поставлѣн на царство. али іоще Махмуд скупіо войску и оправіо Мемед Али Египетскаго пашу.

та воиска ома по смрти султана добила заповѣсть, да стои онде гдие, но пашесв были подмитене чрез Али башв, и тако Капитан баша с' цѣлом флотом ѿ 11. линеалныи ладья више фрега и ладья отиде у Александрію, и предае Мемед Аліи. воиска коие была прешла Еуфрат да удари на Ібраим пашв Сина Алиног, изневери и цара, и свога пашв. Тахир кад удари Ібраим онасе разбегне, и Тахир паша с' мало воиске спасесе, тве было и николико прашкіи официра коисв с' воиском управляли казивали дае али тим ны к' себи превукао, дае говорио дае Махмвд мухамеданскіи закон разоріо, Яничаре уничтожіо, и дае само он Али кои може іоще сазвати Мвхамедлію, зато дасе сви око нѣга скупв. утои несреты цар Абдвл поврати званіе великог везира, и Козрев пашв за везира постави. оваі ома поче Аліом трактирати, обѣщамв наслѣдіе дати у Египтв, и више іоще у Сиріи и Кандіи, но из Беча стигне кврир, кои донео ѿ Метерниха совѣт да порта ни у каквіи трактат се не упуща, докле 5. велике Европеиске власти иерѣще, кое порта едва дочекала. с' дрвге стране ни Али флотв ние хтео даврати, доксе нѣмв не утврди наслѣдіе у Египтв, Сиріи, и Кандіи, и свима землями коима он заповѣда, и дасе Козрен паша с' везирства сбаци као нѣгов неприятел. то као куряк щое искао у трактатв с' овцима дасе наипре пси разтераю.

Івнія 6-га ѿворилaсе Діета у Пожвнв, гди цар иште рекрвте понеже капитвлаціа солдатма излази; 2. како дасе содержива солдатство, прочая ѿ солдати, 3-о дасе двнав регулира, да се не разлива, и да ладье могв ити, тако за дрвге рѣке дасе уреди да ладье могв ходити — но депвтирци нисвсе хотѣли у оно упущати, доклесе не сверши дѣло Графа Радаи коие био у Пещанскои вармеды избран за Аблегата на діетв, а цар га ніе хотео пріимити понеже дае био sub actione ad Infamiam; и заиста цар имаое права по законв.

Маия 20. ил 21. Принц Bordeaux прошао кроз Арад гди се мало бавио, и преко Mezőhegyeса 21. стигао у Пещв.

$^{31}/_{19}$ Мая дошао Херцог Лаихтенберг (син Евгенія Bauharnois, пасторка Наполеона бывшег вицекраля у Маиландв) дошао у царско село. цар Николае изишао е еднв щацію пред нѣга, за овога Херцога дае цар ктѣр свою Марію.

Септемвріа држан ест великіи лагер код Бородино, гдисв Францвзи много изгвбыли. тве штатва Александра цара великым торжеством намѣщеиа. говорисе дае 120 хиляда воиске тв было, и из целе Европе позванысв были Принци, и Генерали, на то торжество. Видисе да Николае стим мир у Европи жели задржати указивающи силв свою.

Ова година е знаменита у вѣри. У Праиской Аепископ келнскіи ніе хотео допвстити дасе брак междв Римлянима и протестантима чрез попа благослови, ако лвторан не обѣща децв у Римскіи закон крстити, и свпрвга да мвжа на тоиже закон привести старасе, то исто послѣ и Гнезкіи и Позенскіи Аепъ учини, и бвдвщи повиноватисе нехотѣли кралѣвои заповѣди коя заповѣда да така обѣщанія, и обвѣзанія мѣста немаю, краль их ѿ Епархія ѿлвчи, кои далѣ противляюще да и затворити. многіи препис о тим с' Папом бы, но краль остане при своме.

У Россіи Епископи униятскіи притекли к' царв Николаю изявивши, да они хощедв повратити се у православнв црков, такосе допусти, и унияти престанв быти у Россіи.

У Тврской патриар Римскіи добые власт на анатолской александриской, и Іерvсалимской патріархіи, и какосе види ѿ папе независим, да приватно слободно могв свои закон обдржавати, нитко ѿ тврака да несме насилствіе чинити, и пр. у Алгемаине Цаитвнгв, у баилагв № 307.

Пропвстити немогв, да обявим, дае свако зло ѿ попова произашло. у 226. табакв листв 237. лѣта 1837. пфенинг магазина стои како почетак постао Ѳеатра, тосв дѣла евангелска, мвке христове и проча догадьая у евангелію означена показивали людма за новце траюащи оне персоне, као Христа апостоле, Івде, дьаволе, и пр. наща нас нетье навести попови!

Двнин. Аеп. Гнезкіи, и Позенскіи крадом отишао из Берлина у свою Епархію, и почео свое достоинство употребляваати, алига Гвернер по заповѣсти ухвати, и пошлѣ у Берлин, ѿовдага послю у Колберг под затвор то чвши нѣки пароси, обгласв жалость, Trauer, заустaвили звонити, мвзикв и оргвле при слвжби, гдикои свако веселѣ при бракв, или крщеня запретили под отказаню священическог благослова, гди коисв парохияном своим из каедре у цркви явили, дае по-

стѹпанѣ с' А. Епом Dunin противо закона римског, но владѣніе криминално постѹпа противо такіи упорны пароха — али овое тѹти, а не дати плакати, канони едно, а граждански закони дрѹго заповѣдаю.

22. дек. Владика Герасим Рац под видом, да непадне црква Тѣковачка дао затворити. пѹкаое, како кажѹ, свод; но тое, како се види, быо договор с' униати, знающи да прост народ само на божить и ускрс се скѹпля у цркве, датье онда сила народа доити, неимѣвши дакле цркве, датье быти принѹжден ити у униатскѹ. на таи дан дошлисѹ и два каноника униатска из В. Варада вѣрно, да примѹ оне Власе кои бѹдѹ дошли у нынѹ цркве, кое такѡ и было. о новом лѣтѹ такожде тамо ишли люди, ѿ богоявленію народ, да бы свете воде имао скѹпиосе у мою цркве, но многіи отишли униатом, и тамо водицѹ црпили. Како врло мала зима чтое была могаое владика по обичаю ити на Мориш коимѹе скоро под носом, и тамо освѣщавао водѹ и свое люде задржао ѿ униата. Види се дакле явно дае униат владика, и да сам приморава Власе да бѹдѹ униати. Я говорим людма дага натоварѹ на кола, и дага ѿнесѹ у В. Варад, и такое тамо Вулкан владика униятскіи умрео, може быти на нѣгово мѣсто, да ключеве црквене ѿ владике узмѹ елтье он црквѹ униятом предати, али нашп людисѹ немарливи, нити вѣровати народолюбія немаю.

1840. 12. Мај, п. р. окончаласе Діета коясе почела 2. Іюнія прошле године.

29. Мая или 10. Іѹни умрео у 9¼ сати у ютрѹ Павел Чернович у М. Оросинѹ, гдие и закопан. отац мѹе быо Арсеніе рожден ѿ егарског сапѹнціе Сировице кога вдова удала се за Михаила Черновича коие двое нѣне деце Арсу и Георгіа морао адоптирати, ели ніемѹ хотѣла даты иначе новаца, дае могао Мачѹ кѹпити. Оваи Михаил Чернович быое дяк код протодиакона синовца патриарховога, послѣ кога смрти он узме писма фамиліе Черновича, и себе назове Черновичем, но стари Србли до смртисѹга звали Миял дяк. Он е ѿ прве жене имао два сина, Павла и Симѹ, коисѹ отишли у Россію. Сад умерш Павел Чернович, быое солгабиров у Торонталском вармегы послѣ оставлѣне слѹжбе на николико година, постане consiliar reg. возпитанія никаквога, живот

цео скоро до 90. свое године провео у питьу, курваню, танцу, с' едне стране трошлив, с' друге жимбрія. тукаосе по вирцузи, нож скоро до смрти за чизмом носио, а често и бич преко рамена, псовао, грдио, и тукао люде. Прочем возраста лепог и ліца доста приличног живиое 98. година, по рачуну мое матере, а по рѣчма нѣгове матере 92. но онага младила док ніе удала кћер кояе старя была, и іощ дѣвоика, каде нѣгова мати говорила дае имао 25 година, а моя мати каза дае имао 34. у то време.

23. Іюніа пошаосам у Gasteynске илице, у Бечу сам настоявао, дасе мое фундаціе потверде, поштом сам путовао преко Neystadta, Bruck an der Mur, Leoben, Werfen, у Hofgasteynu постмаистер казаомие дасе лѣкару Кине у Wildbadu явим квартира ради. Gasteyn WildBad ѿ Hofgastey ѿстои 1. сат, но понеже, дасе на брдо пенѣ платьасе цѣла поща, коя у Saltzburgскои е скупля у 2. крац. за коня нег у аустріи. Gastein лежи у Салцбургскои бившои држави, до границе Тиролске, на висини преко 3000 стопа выше мора. кадсам стигао 10. Іюліа брда у огругбиласу снегом покривенна, но у долини прекрасна жита, овса, и ливада има. предѣл е малерскіи, паденія вода много, наилѣпшее код илица, гди паденіе може имати свои 50. до 60. фати, но паденіе ніе перпеидикуларно, но пружасе до 100 корака. рѣка коя може имати свои 10. фати ширине а и доста дубока, та се стесни на 4. до 6. ногу, то свакіи да помисли каквом брзином та рѣка падати мора, да та рѣка ѿ 19 фати ширине кроз 4. до 6. стопа ширине проити може, али тое така звука да скоро човѣк едан другога нечуе, а воду ніе видити него само пену, итакосе о каменѣ разбия, да као магла дижесе у воздух. За квартир е тешко хотя има близу 100. кутьа, зато валя напред писати за квартир. добро тое, да скоро свака мало боля кутьа има и илице у коее врутьа вода на цеви доведена. Трактер е хргьав. коштуе ручак 42. краицаре у сребру. пияце никакве да имаш что купити, кафане нема, такѡ да нема мѣста гдибисе човѣк содружавао, истина садсе зида една кутьа гдисе каже датьесе томе помощи. Хофгастаин е една варошица кудае врела вода чрез цеви доведена. ту може дае болѣ, я нисам се о том бринуо. послѣ 2. недѣлѣ

вратиосамсе натраг, ели време было зло ладно и кишовито, коее на мое прси зло дѣиствовало, а іоще више что doctor савѣтовами, да уста држим на еднв цев, и парв ѿ врела извора у прса ввчем, тосам я чиніо сам за 10 минвта, но тае пара тако отещала мою белв џигерицв да ясе на брдо нимало пеняти могао нисам, хотя само то еданпвт чтосам тв парв у себи ввкао, даже и у Беч кадсамсе вратио 20. басамака нисамсе могао попети дасе не ѿморим.

Чрез Салцбвргсам морао ити понеже на Брвк итисе ніе могло чрез покварене мосте и пвтове ѿ велике кише, тве лѣпа варош гдие владика владающи прежде живио, домовисв скоро сви 4. поднятія, сокаци потесни, целога пвта видиосам шкодв что рѣка Салца починила и у варош ушла. кроме Епископског двора, и уокрвжию лѣпи изгледа, има на великои стражи едан торонь гди у 7. у ютрв 11. и 6. сати у вече ударају сати у звонца, али цѣло дѣло нема никакво согласіе, и ние вредно тога ради бавитисе тв као чтосамсе я бавіо.

Приспѣвши у Пештв извѣстиосамсе дае свпарник у моме процесв мене предваріо, extracte дао штампати, и с' референтом свввао кашв, я сам имао іоще едан процес укоемсам тога истог Аврама Николича избаціо из фишкалства чтое невѣран био, и с другом противном страном био у договорв. Ясам искао ѿ персонала Стефана Серенчи, дами он у другоме процесв другога референта да, но он остао при Zalaj. комв св пвблично на діети пребацили дае ѿ еднога causanta 10. хил. ф. мита узео. заиста, тогабы краль морао казнити, а не далѣ оставити при сvдв. Мои први процес, гдие еден узео ѿ мои родителя 1000 ф. у заям да квпи квтьв, и запише тв квтьв у Speciali hypotheka, послѣ николико година ожени се у Липови, и преселисе у женинв квтьв, а квплѣнв преда оцв моме с' контрактом куплѣня, у кои стои дае и Димитріе Савич примiо 100 ф. у ту квтьв. отацъ мои пвсти Димитріа да седи, и мѣсто послвге кирію да ввче, оваи 45. година ѿца мога и мене пред свима людма припознавао за proprietera, без мога знаня нища ніе смео ѿ те квтье дати какво парче, но послѣ кадсам га изтерао из квтье Аврам Николич бивши мои фишкал, кои с' нѣговом ктьерю безбожно живио, привали да он тв квтьв зетв придаде. Я у Арадв у то време нисам био,

не остало ми дакле дрѹго, него процесом тражити мое право, али я кѹтьѹ изгѹбы код свію сѹдова. — дрѹги процес дигао противо мене таи исти Николич избачени фишкал, нѣкіи Живко Николич продао мени кѹтьѹ, ясам изплатио с' облигаціама, коее мени дѹжан быо и додао новаца, овога стегли дрѹгіи дѹжници коимаие іоще еднѹ кѹтьѹ коя вреди 70.000 ф. виноград до 3000 ф. добар занат симиџинскіи а дѹг мѹе износио 31 000 фор. дакле мѣсто криде ніе было, но оваи неваляли Аврам Николич наговори пощеног, но неразѹмног Живка тим, чтосѹ нѣгови кредитори сви узимали по $^{10}/_{100}$ дакле узѹраріи, пактье снима моты трактирати, и тако сирома Живко яви кридѹ, даклемѹ узмѹ све под секвестер, човѣк ѿ еда мало памет помери, и умре, удовица послѣ 8. година умре, кѹтьа ова коя вреди 70.000 ф продата за 20.000 ф. виноград за 2000, и тако, нѣка цинцитьевица, ніесе могао сав дѹг изплатити, она тоже умрла, и арсичка кты нѣна наслѣди све. послѣ 12 година мога мирнога притяжанія, онаи Аврам Николич адвокат, наговори арсичкѹ да почне процес противо мене и нѣмѹ преда свое право, я кадсам кѹтьѹ ѿ Живка кѹпио, онда нитко ніеми inhibirao, нити протестирао, нити за 12. година, дакле у варошки дѣли прешкрибирао. Варош и магистрат ѿбие Ав. Николича, оваи апелира на таверникѹм, онде пресѹде, да я морам платити 8000, т. е. цѣнѹ у коюсам кѹтьѹ узео, и ѿ 19. година интерес, и све трошкове, септемвират потврди тѹ сентенцію. Саде нека свакіи сѹди ели то право, протестирао нитко ніе кадсам купио кѹтьѹ, нити послѣ за 12. година, нитисам я узео ѿ Живка Н. новце, него кѹтьѹ, дакле акобы вратити морао, мораобы кѹтьѹ вратити, а не оно что нисам приміо, кто ніе in mala fide таи fructus ніе дѹжан платити, я нисам крадом кѹповао, меніе контракт, или кѹпованѣ мени магистрат ратифицирао, мене е autoritate judiciaria introducirao у кѹтьѹ, пред комшиама, дакле mala fides ние могла быти, и я морадо изгѹбити, но тако е свѹда за нас Срблѣ, кои немамо нигди наши люди, и такѡ акосе иоле кто подигне нѣга гледѹ иновѣрци, да сокрѹше, и тако свако̀м быти ако небѹде конгреса, и нестанесе искати ѿ цара, да Србаля и у канцеларіи и у козилиѹмѹ, и у сви сѹдови бѹдѹ. — Таи исти хѹнцвѹт Аврам Николич пише мени с' великом

понизностю, и предсталями, да он мене ніе рад exequirati, него, дамъ без executie положим присъдьеномъ, дами трошка нечини, али хънцвъть ніе до мога трошка, него хотео, да као чрез трактат намирен, изгъбим право novitare.

$^6/_{18}$ ноемвр. по подне около 3. сата у Галши пред колебом стоящи видим никъ свѣтлост разором свъщающъся. ясам ѿстаяо ѿ те свѣтлости на николико кораклаи, ходе быо човѣчіи, ясам мислио да човек има мотикъ, коя протьъ сонца същы свѣтлиласе, послее кадсе снишла ниже та свѣтлость указаласе до ниже пояса, као човѣк у оклопъ тъчним свѣтлащисе зеленкасто, мене внимателног учини и я поидо видити. тое тако ходом човечіим све порозоръ свѣщало к' мени, и я ишао к' немъ, но междъ нами стаяше една гомила тачака виноградскіи коя міе на минът, или два препречила вид к' предметъ, и тако обходивши тачке, нестало ми тога предмѣта, я сам отишао до тога мѣста докогасам га видио, и нища видити немого. на све стране обертао, и нища несмотри више, хотя виноград без лища, даклесе видъ неприпятствъе. то видѣніе се продъжило за $7^1/_2$ мінъта на 414 корачаи. Dicite physyci quid hic, dies fuit, sobrius fui, sol splendebat.. Ясам ишао к' съседском виноградъ, гдисъ радили и нища извѣстити немого.

20. Augusti вратившисе изгастаин отидем у дом рълскога попа, Јосифа Неглецки, но тъми кажъ, дае на пътъ возвратившисе из Бадена гдие быо за объченіе у вѣри православнои принцезе кои Александер наслѣдник Россіиски за женъ узео. изрядном овоме священикъсам прошле године дао Інщанціе когосам я у име вла частію преварени, частію силовати на унію предао, да пошлѣ у Россію кое вѣръем дае Россіа као репресаліа употребыла те уніате све преволи, да своіои црквисе поврате.

4. ил 5. Ноемвра обвладан е град St. Jean d' Acre чрез енглезе, аустрианце и търке. Град оваи послѣ мира търског чрез Грчкъ, освоиое Мемед ага вице краль ѿ Египта и търке претерао преко Taurusa, и да Ръсси небы были дошли търком у помощ, тобы цѣло и Цариград были освоили. Сълтан дакле преморат бъде учинити мир у коим остров Кандію, Аданъ, и скоро цѣлъ Сирію ѿстъпити морао своме в. кралю. овъ лягъ сълтан трпити ніе могао но пошлѣ воискъ коя бъде

разбиена, а капудан паша флоту турску предаде Мемед Аліи, и тако турско царство опет у опасност доиде, то европеискіи дворови саюз учине, Англіа, Руссіа, Австрія, Праизи, да помогну турчину, францусска се ніе хотѣла союзити.

15. октом. у Sanct Helene изкопалесе кости Napoleona бывшег цара францускког, и пошли 18. окт. а 30. ноем. стиглае фрегата под командом кралѣвског сина Филипа d'Orlean, княза Joinville из Hellene острова, гдие 15. окт. приміо кости Наполеона бывшега цара францускаго, коятье быти дуже време у Cherbourg, доксе торжество неуреди, коимтье се те кости у францусску увести.

Ове 1840. Daguer у Парису пронашао како зраке сунца удржати. он чрез тамну камару баци образ макар каквог предмѣта на таблу ѿ метала добро палирату, те зряке коису предмѣт на табли изобразили, тое таблу преліо с нѣким лаком, кое више немогу ѿступити, понеже дасу покривени, и то тако акуратно преставлѣно остане, како чтое дѣиствителныи предмѣт, но досад ниесе могло изнаити како бою, или шаре у свом цвѣту удержити, него остае само црно изображеніе. Послат бы устав за Србію чрез султана осочинѣнію тога радилису ѿ стране Србіе Вучич, и Аврам Петроніевич, таи бы обнародѣн у Крагоевцу пред 10.000 народа скуплѣнога, обаче тим уставом врлосе власть Милоша княза ограничала, кое он трпити немогаше, зато чрез брата свога Іована подигао е воинство кое е пошло к' Београду гди се Милош находио, но Вучич скупи народ изиде пред ни и покоріи. то видѣвши Милош преиде у Земун к сину своему Милану у котумацію. гди пренужден ѿкаже княжеству, за сина Милана, и он оде у Влашку на своя добра, но Милан послѣ неколико неделя умре. Србли искалису второга сина Милошевог за княза, но оваи ніе хотео сина свога Михаила ѿпустити, казивающи дае он само за Милана ѿрѣкаосе княжества, и зато хотео е опет примити княжество, кое ніемусе угодило, а Србли были довели унука црнога Георгіа да га поставе за княза, кое видѣвши Милош преда сина свога Михаила, кои с' матером Любицом и нѣколико Србаля ѿиде у Цариград, гди ѿ Султана прими Investituru на княжество. тусе дуго бавио, Султанга произведе за Мушира т. е. Feldmarschall, и да

му челенку ѿ злата с' брилианти, и титулу Свѣтлость. 29. Іануара пошао из Цариграда, стигао у Алексинце 19. февр., а 2. марта у Београд. — 5. очитан ферман, и за княза проглашен. Недим ефенди Мухурдар коие пратио княза у Београд 29. ферф. вратиосе у Цариград

1841. $^{7}/_{19}$ Іануаріа добиосам декрет чрез коюмисе явля дае цар одобріо основаніе мое за кадете слѣдующим рѣчма: Nr. 18293. Sae Caes. R. A. Matis Dni Dni clementissimo nomine Dro Sabba Tököly eusd. S. C. R. A. Matis Consilario benigne intimandum. Altissimam suam Mattem ope benigne resolutionis sub d. 9. Xbris a. c. editae, factam per eundem pro gente illyrico serbica fundationem bgne confirmare, unaque clementer praecipere dignatam esse, ut eidem pro testata in bonum nationis suae generosa largitate altissimae Suae Matis A.-ao. complacentia Regia significetur eidem eo addito hisce intimari circa respectivas fundationales exhibendas eundem congruam intimationem via consilii R. L. H. obtenturum esse. Dat. in Imp. Urbe Vienna aust. 18. Xbris 1840. Дае кто у Россіи fundatiu таку учиніо, изкоетьесе временом до 100 кадета, владика, семинаріум и пароси 100, содржавати, тоби фундатору наиманѣ Анне, или Владимира орден второ классе дали, а овде Срблину ница, Чивутину за 1280 ф. кое е он дао на чивутске школе дали колаину златну, а Србльину за 100.000 ница. Хвала богу что ніеми на памети орден быо ни о ним снивао кадсам фундацію правио но само србског народа благополучіе као чтое и у призрѣнію пещанске, и арадске фундаціе, само предочима было.

Читаосам Relatiu, коюсу депутирти Арадске Вармегье о Dieti 1. Маія 1840. држанои дали. Боже мои како людисе залуде. с разними измишлѣніами, да мисле добра чинити кад своя права, свое имѣніе жертвую за оне, коиим погибелни могу быти, тако жалу что неблагородним нису дозволили благородна добра обрѣсти, и чифутом права гражданства нису дали, и сад скоро све благородство у рукама чивутскимсу, то даим іоще препомянута права то могусе увѣрити да до 50. година половина благородних добра у руку чивутскима тье бити, такое зло изкуплѣнѣ ѿ спаиског права, тако единство, платьа и права на мосту, и пр. све служи на обаранѣ благородства.

Мца Априла читао сам распрꙋ измеждꙋ србски и хорватскіи, оваи све южне славяне хоще да под именом Илира соедини, а оваи под именом Срблина, овде морам споменꙋти представленіе мое чрез Бонапарта одобрено, воздвигши кралѣвство, я ондасе нисам могао надати, дабысе хорвати, краинци и прочіи римокатолици Славяни могли под именом Србаля склонити у соединеніе, а Срблисꙋ све под именом Илира, такое била за Срблѣ депꙋтаціа, канцеларіа, даже и собор илирически дакле ясамсе надао Срблѣ склонити мощи под име илира. Что садсе признало княжество србско мислим дае слабо что произвести, зато бы я совѣтовао да Србли не вичꙋ на име илира, нити да Хорвати пресиляваю Срблѣ на име илирско; дасе немогꙋ разкаяти доволно чтосе нисам ползовао Бонапартиним одобрѣніем и нетьꙋ прежалити, особливо 1810. и 1811. годинꙋ что нисам далше представлѣніе учиніо, да себе препорꙋчим понеже име фамиліе носим каквое Бонапарте тражио, а код Србаля прімлѣн, и код Хорвата би био, али какосам казао, да услꙋчаю нещастія брата сам се бояо, коими врло завидио а неприятельовао а и томе удржало чтое Бонапарте узео царевꙋ ктьер за женꙋ и мислиосам даме нетье послꙋшати, нетье издати.

14. Iunii п. р. пошао Iosef Palatin из Бꙋдима на паробродꙋ Ludvic. 15. дошао у Баю ѿтꙋда у свое добро Tisza S. Miklós, и код Молдаве и Денкове опет на паробродꙋ отишао у Мехадію, ѿ кꙋд у Караншебеш, Rusberg. 25. у Арад ѿтꙋда у свое добро Kis Ienő. свꙋд е дочекан с' илꙋминаціама и торжеством, из kis Ienő послѣ 2. неделѣ преко Mezőhegyesa у Бꙋдим.

26. п. р. Владика Csanadszky Lönovits коие ѿ године дана отишао у Рим Папи ради смешани бракова, стигао у Пештꙋ, щасе тамо свершило незнасе іоще.

$^{5}/_{17}$ $^{6}/_{18}$ Іюліа такае врꙋтина била дае земля жегла кад е човѣк рꙋкꙋ метꙋо на ню и изнѣ на образ ветьа врꙋтина нег ѿ сꙋнца, а и вѣтар тако палио као из фꙋрꙋне, кое до-сад нитко доживио ніе. кажесе дае топлина до 39. града была.

26. Iulii быосам у Карловци и предао облигацію мои синовца сверхꙋ 100 хил. у сребрꙋ, и трактат с' Петром синовцем митрополитꙋ Стефанꙋ Станковичꙋ, и ѿ нѣга узео 4.

Transumta. Меніе врло у очи пало како таи човѣк тако лакомо ео кандае грабио ѿ кога ела. тек чтосам стигао у Беч, добием писмо из Пеще, дае Станкович умро 31. Іюліа погребен 6. авгѹста. То чѹвши отидем канцлерѹ Маилатѹ ради фѹндаціа мои, и рекаомѹ да народ жели дамѹсе Резолѹціе на Темишварскіи собор пѹблицираю, и нѹждное да о соборѹ и за проча дѣла ради, као протестанти о свои дѣли слободно раде без комессара, и Резолѹціа, он е казао дае канцеларіе добро мѣніе дала него дасе код хофкригсрата задржава. Узмем себы повод мое питомце коесам у Інџинирскѹ Академію смѣстио, и поведем рѣч за собор, и нѣмѹ то исто казао что и канцлерѹ, додавши какое Стратимирович пѹблікацію Резолѹціа задржао, да небы 6000 ф. платьао за семинариѹм, он прибѣлежио, предамном рѣчи ради собора, даде дозвати президиалнаго секретара барона и препорѹчимѹ, да самном, или сниме у поразѹмнѣнію бѹдем и нѣмѹ изявим све что зактевам. у академію смѣстиосам из баталиона банатскаго Живановича, из П. Варадинске Рег. Любинковича, из слѹнске Маргетовича, и чрез погрѣшке мислети дае Komadina из 1. баналске Рег. овога наименѹем, хотя сам био писао оберщеру да сам Маноиловича из Баналске регим. наименовао, но послѣ и оберщер и Маноилович, бѹдьто процес ми навѹкли чтое изостао, али я сам бıо писао у академію да ако праздно мѣсто бѹде и за Маноиловичатьѹ особливо платьати. но генерал Brasseur ѿговорими да нема, и я ово писмо пошлѣм оберщерѹ 1. баналске Регементе, и тамо мыслим дае мир. — Тѹсам предао и declaratiu мою, да я пѹнкт ради владике из фѹндационалнога писма изоставити небы хотео него дами цар допѹсти да остане какое. — У Пещи прегледавши дом мои за питомце вратим се у Арад. — Овде наидем дасе ѿ мене иште declaratia сверхѹ тѹжбе владике Раца, дасам я мѣсто тасова кѹтие увео, на кое ѿговорим и дам у вармегьѹ.

Мца Маия даосам 2000 ф. ср. у Академію Маџарскѹ гдикои Србли негодовали, али я хотеосам дьаволѹ очи премазати, коисѹ завидили что я толике фѹндаціе сам начинио за Срблѣ, а за Маџаре ништа, а носим име Маџарско, и живим у ныном царствѹ.

Гроф Іанко Драшкович пишеми да за театр Іллирски что поклоним. яму ѿписа дасам наумио дати 1000 ф. ср. но сад му шилѣм као Інтерес 50 фор. ср. — Друго писмо кадсамсе мца септ. вратио у Арад наидем гдиме позива да будем друг ньове читаонице, и да платьам зато 6 ф. ср. нато недадо ѿговора.

11. окт. Г. Бабукить редактор хорватскіи новина, между прочими, коису долазивали мене видити, дошао из Загреба у Арад само даме види, и донеоми гдѣкоя кратка сочинѣнія и показао нѣколико табака изново издаваемог лексикона немецко Іллирскаго.

О СТОГОДИШЊИЦИ
ЛУКИЈАНА МУШИЦКОГ
14. јануара 1877.

(Награђена песма из фонда накиног.)

Сад тишина лѣта
Преко српска света,
И у овом скромном матичином куту
Видим српску браћу бригом забринуту,
Бригом забринуту, — надом задахнуту.
И овуда лѣта
Та тишина света.

И наши стари стицали се 'вако,
Гоњени бесом нехришћанска мача,
Тражећ' у гори часак уточишта,
Да̂ с' помоле богу, како с' моли раја,
Да одслуже службу, која душе спаја.

И ово је гора, тако ми се чини,
По њеној старини, по њеној висини,
Ма да црни облак згромити је грози,
Још се у њој могу причесници стећи,
И у њојзи рећи:
Боже нам помози!
Па још овог светог светосавског дана,
Кад из гроба уста сенка Лукијана,
У руци јој дрхће кад'јоница стара,
У којој је пуно родољубна жара,
А тамјан је душа, коју давно знамо —
— Сви јој се клањамо.

Клањајмо се старцу, данас столетнику,
За кратко патнику, до века песнику,
Освештајмо знамен старих уздисаја,
Одслужимо службу, која душе спаја.

Лукијане дивни, споменом ће твојим
Крепити с' и јачи Српства нараштаји;
А нашојзи тузи и нашему болу
Твоје име као мелем-звезда сјаји.
Твој ће живот бити довек Српству дика,
А свом добу беше из душе ти благе
Чудотворан извор чудотворне снаге,
Без којег би суша поморила биљке,
Које њима даше плода изобилна; —
Та ни мислит' не смем на ону празнину,
На ону празнину, умну пустолину,
Која но би пукла без твог духа силна.
Твоја света лира зар је мање била
Нег' умна дојиља свих млађаних снага,
А светиња њена привлачила ј' брата,
Одбијала врага.
Твоје харфе гласи беху звоно свето,
На које је Србин у цркву полет'о,
Хај, у цркву вере, хај, у цркву нада,
На жртвеник новог умног рукосада,
Пред распеће, пред ким синак божи гине,
Само рад истине, само рад врлине; —
Ка олтару оном, на ком један пламен
За сву браћу гори,
Која но су жељна обећане зоре
Листом свуд од Пеште даж до Чарне Горе.

Лукијане дивни, — кад би судба кивна
Угасила лучу српскога живота,
Твоја звезда не би спала са свог места
На високом небу широка Словенства.
Сјала би у кругу свога друштва стара,
Врлих Шафарика, дичних Копитара.

Лукијане дивни, — да се могу слити
Оне сузе силне,
Што их српска црква,
Што их српска школа
За тобом пролила,
Сад би река била.
Но и така река још би била мала,
Да потопи стење, груде и камење,
Оних горких јада,
Што Лукијан страда,
Опадан и гоњен с близа и даљина
Рад својих врлина.

Ох, владико свети — ведро-смела чела,
Јуначино крепка црнога одѐла,
Ти опева први Доситија славу, —
Та се слава враћа сад на твоју главу.
Ти с' калуђер први, од кога сам чуо
У детињству мом:
„Противу тиранства“ да је „скован гром“.
Како мора дрхтат' свака авет клета,
Кад калуђер пева о „слободи света“!
Ох, владико свети
Твоја реч је стигла, куд си духомциљ'о —
Ал' тиниси клео —
Ти си благосиљ'о!

Ал' ко ће набројат' све врлине твоје?
Овај дан је мали
— Ми смо малаксали —
Векови се нуде, да их они броје.
А наше је било сетити се тога,
Да ј' столеће прошло од рођења твога,
Огрејат' се жаром твог спомена жива,
Њим обасјат' таму која нас покрива,
И са пуним надом и достојном тугом
Твоје име предат' столетију другом.

*

Загрљени духом српска загрљаја,
Одслужисмо службу, која душе спаја.
Сад можемо поћи
И по црној ноћи
Преко стрмих стаза
И гола камења,
Јер тај спомен лепи
Дивно нас окрепи
За сва искушења.

З.-J. Јовановић.

ЛУКИЈАН МУШИЦКИ
И ЊЕГОВ КЊИЖЕВНИ РАД.
У СПОМЕН МУШИЦКОВЕ СТОГОДИШЊИЦЕ.

Од Ђорђа Рајковића.

(Награђено из фонда накиног.)

I. Приступ.

Да леп ти је обичај, светковати успомену заслужни сународника, пошто се већ давно по гробовима њиовим густа трава повија! Тим засведочавамо, да она свеза, која нас је за живота спајала, нити треба нити може да се раскине. Красна ли је такођер навада, кад се заслуге знаменитог покојника на видик износе, — кад се моменти из живота његова у оштријим потезима сликају. Тим очитујемо покојнику нашу пошту, нашу зафалност.

И за наше читаоце, надамо се, биће занимљиво, ако повише што дознаду о човеку, кога Шафарик у оно доба „песник-краљем“ називаше.[1]) Радо ће они што поближе разабрати за његов живот, за његова дела и начела, за бриге му и труде, патње и муке, које је толико поднео. Ми ту мислимо живот негда горњо-карловачког владике **Лукијана Мушицкога**.

Побожне душе, кад приступају ћивоту светитељском, мора да осећају оно, што сам ја осетио, кад ме пре четири године у библиотеци намастира Шишатовца доведе честити намесник

[1]) Под 11. нов. 1819. пише Шафарик из Н. Сада Мушицкоме у Шишатовац: „Wer ich bin, sollte der Fürst der serbischen Dichter nicht durch mich erfahren, so wie ich nicht erst durch ihn erfahren habe, wer der Fürst der serbischen Dichter sey, als mich im sechzehnten Jahr sein Flammengesang weihte, und als ich darauf nach dem schönsten Kranz, den ein Volk vergeben kann, nicht unrühmlich rang. Der Vorsehung wunderbare Hand hat mich so nahe an den Gefeyerten gebracht, und doch so weit von ihm gestellt.“

пред један ковчежић, говорећи: „Ето ту су различне артије лукијанове — разгледајте и употребите.“ Нађо ту више писама мушицкови Трлаићу, Копитару, Вуку, Витковићу, митрополиту Стратимировићу, владикама Путнику и Станковићу, — даље мушицков одговор на примедбе митрополитске апелаторије о рачунима намастира Шишатовца од г. 1812—1815 на словенском језику у 9 велики табака, — по том неке особито важне (на жалост! разбачене) листове дневника, мисли и мемоара мушицкови, различне занимљиве белешке и т. д, написано све његовом руком. Праву ризницу за сазнање књижевнога стања онога доба чине — међу нађеним артијама — писма копитарова, трлаићева, соларићева, шафарикова, витковићева, вукова и гершићева, као што су такођер важна и писма неки учени. Руса: Александра Тургењева, Андрије Кајсарова, Петра Кепена итд., па и мушицкови одговори на иста.

Већином дакле по тим артијама, као и по ономе, што сам чуо из уста покојнога Вука, Светића, владике Платона, беочинског архимандрита Ђонисија Поповића и мариначког пароха Давида Милошевића, а особито што сам пре две године дознао из разговора с г. др-ом Ђорђем Мушицким, синовцем лукијановим и издаваоцем његови ода и натписа, који ми је уједно и неке важније податке драговољно уступио, — по тим изворима написао сам ову животописну и књижевну карактеристику нашега Лукијана. Не ласкам себи, да сам је исцрпиво написао; ипак смем рећи да сам се својски старао, да биографија његова испадне што потпунија — да се црте његова карактера и способности му, па и производи ума његова што обилатије пропрате околностима, које су ји окружавале — да се покажу ресултати његова рада и тежења — да просветли она снага душе његове и богатство науке му и искуства, почем је он стајао као стожер својега доба, те су се околности око њега обртале и он био богат извор, из кога су највеће slависте онога времена црпале и потпоре налазиле. Уз то сам се паштио, да што више приберем и саопштим од онога, што је о његовој поезији и о осталом његовом књижевном раду и о родољубивим му мислима где у јавним листовима писано, или иначе казано.

II. Судбина.

Лука Мушицки, у калуђерству назван Лукијан, рођен је у селу Темерину у Бачкој 27. јануара 1777. Отац му је био тѐжа̂к, по имену Ђорђе, а мати му се звала Наста. Породица је у старо време прешла амо из Србије, наиме из ваљевске наије, где и данас (по Гавриловића геогр. статист. Речнику књаж. Србије) постоје два села: Мушић горњи и доњи, по чему је право презиме морало бити: Мушићки, а чиновничка уста каквога помађареног Словака, кад су се породице пописивале, прометнуше то презиме у Мушицки према словачком: Беницки итд.[1])

Лука је изучио основне школе у Темерину, где му је учитељ био Павле Миленковић, који га је поучио у основима словенског језика. Српски се у оно време, г. 1786, није ништа учило. Из Темерина оде Лука у Тител. Ту је имао тетку (по матери), удату за учитеља Саву Поповића, те и код овога још за годину дана настави основну науку, а по томе је још две године ишао у Тителу у немачку школу и свршио ту вишу нем. школу (Oberschule), где добро научи немачки и извежба се у краснопису и цртању. После тога, кад се тетак његов Сава Поповић запопи и пресели из Тителa у Н. Сад, а он одведе са собом и Луку. У Н. Саду учио се у тадашњој гимназији, те свршивши ту три разреда, би послат у Сегедин, да тамо доврши гимназију и да научи мађарски. У Сегедину осим гимназије сврши још и прву годину философије, а одатле оде у Пешту, где доврши философију, а сврши и правничке науке.[2]) У Пешти му је 1798 био саученик Миша Витковић. Ту је Лука између остали наука, у којима се одликовао пр-

---

[1]) За чудо је, откуда се Лука, ђакујући, писао Емушицки! Предамном је његов саставак: „Oratio, qua quis Rhetorum gratias Auditoribus agit, quod benevole tentamini semestrali praefuerint" где се потписао: „Lucas Emusitzky, Rhetor Szegediensis, 2-a Septembris 1794." — А у једном његовом писму, које је писао митрополиту Стратимировићу, читамо: „Азъ есмь изъ домꙋ Кvрілла Емушицкаго, сꙋщаго въ Темеринѣ". Завршетак је истоме писму: „в' Пештѣ 12 Іꙋліа 1795 покорнѣйшій кліентъ Лꙋка Емушицкій, любомꙋдрецъ первагѡ года во Університетѣ пештанскомъ."

[2]) Пореди дело „Трећа Читанка за основне српске школе (Београд 1872)" страна 71.

венством, са особитом марљивости слушао естетику код гласовитог тада професора Шедиуса. Лука се доцније поносио својим наставником, јавно признајући, да је Шедиус у њему песнички дар највише гајио и развијао. Бавећи се на университету Лука је и дан и ноћ проучавао старе класике, особито грчке и римске песнике, философе и говорнике, а тим му се ум бистрио, суд оштрио и памћење снажило. Ревносно је он читао Омира и Тулија, Платона и Сенеку, Исократа и Виргилија, а с Орацијем је, тако рећи, и легао и устајао. Овога је „de arte poetica“ знао на памет, тако, да се више пута кладио тога ради са својим другарима, одржавши сваку пробу. Проучавањем класика научио је узвишеније мислити о животу — то му беше штит, који га је и доцније као калуђера бранио од сваке гнусобе мрачњаштва.

Док се он у Пешти још прве године учио, дотле — због промењени домаћи околпости — престаде новчана помоћ, која му се шиљала за пуни до onда седам година, како се почео на страни учити. За то Лука би принуђен латити се тако звани „кондиција“ — учења туђе деце — да би се само на школама могао одржати. Сиромаштво не само да га није смело, већ га је на то већи рад пооштрило. Учећи себе и друге, научи још уз то и француски и талијански. Доцније се и материјалној његовој невољи учини крај тиме, што је на препоруку архимандрита Раића митрополит Стратимировић преузео старање о даровитоме младићу.

Из дна душе своје презирао је Лука суровост великошколскога живота — презирао банчење и пијанчење, знајући каквом злу то води. Девиза му беше: „Vive convenienter naturae!“ Ипак се невинији радости универзитетског живота није он никако одрицао, шта више засведочио би вазда, да је весео млад човек и мио у друштву.[1])

Године 1800, после свршени правнички наука у Пешти,

[1]) Витковић под 2. јул. 1818. пише Мушицкоме: „Можно да си и ти невесео у самоћи, гди намергоћени и завистливи људи живе. Ево ти мало музике: Отиди койой патріотической Сербкиньици, пакъ нека ти узъ гитаръ илъ харфу одпева умилну кою сербску песмицу, и нека ти оживотвори онай тихо-весели и умилній Духъ, кои те 1798 године овде у Пешти оживлявао и свимъ, кои смо те познавали, милимъ представляо.“

сиђе у Карловце, где је до 1802. био префект младим српским племићима: Арси Чарнојевићу и Пери Текелији, бивши са овим последњим заједно на стану. Те је године и у карловачкој гимназији предавао „Славено-Сербскую граматику“ и то хуманистама и синтаксистама. Између остали слушали су у њега тај предмет: Димитрије Исаиловић, познат доцније као књижевник, и Аврам Панић, потоњи парох шидски, који је Вуку млого помагао око првог издања Српскога речника.[1]) Како је још у младом наставнику буктио жар родољубља, види се отуда, што је он, као крестоматију к својој граматици, давао слушаоцима да читају „Князя Лазаря проиэантелно слово“, говорено пред битком на пољу Косову (пореди Раића ист. део III. стр. 52). Окром тога читао се „Велизарій“, за тим „Нума“ и „Идеа“ од Трлаића; а преводило се из писама цицеронови, плинијеви и сенекини, такођер и из историје Салустија и Куртија Руфа.[2])

Исте године 1802. ступи у митрополитску канцеларију, спремајући се за монашки чин. Искусивши ту неке неповољности у мало што није отишао са својим пријатељем Танасијем Стојковићем у Русију. С тешком га муком родбина задржи од те намере.

Опет исте године 1802, 6. децембра, пошље га митрополит Стратимировић у сремски намастир Гргетег, где га после три дана тадашњи архимандрит гргетешки, Јосиф Путник, закалуђери. Име „Лукиан“ изабра сам себи Мушицки против воље митрополитове, и то с тога, што је одавши се још отпре на учење грчкога језика, баш они дана читао кра-

[1]) „Поп Аврам Панић, бивши парох у Шиду, а учивши се у Карловцима заједно с Вуком, скупио је 4000 речи и дао Вуку. Suum cuique.“ (Јован Гавриловић у писму Ђ. Рајковићу под 28 фебр. 1877.)

[2]) Пок. Д. Исаиловић казиваше, да је Мушицкога особито заносила куртијева красна дикција. Необичном — вели — ватром светлило би мушицково око, кад би стао на сред школе, те на памет цитирао из беседе Скиђана — посланика к великом Александру: „Si Dii habitum corporis tuí aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet; altera manu Orientem, altere Occidentem contingeres“ и т. д., иштући да му се преведе став по став.

сне списе Лукијана Самосаћанина.[3]) Писац му овај беше омилио, што је онако вешто шибао мане и опачине својега доба, а нарочито моралну запуштеност и празноверицу у народу.

Године 1803. постане придворни протођакон, а 1805 архиђакон и професор богословије у Карловцима. Предавао је словенску граматику, коју су и овога пута хуманисте слушале, а доцније уз њу и црквену историју. Оба ова предмета он је сам израдио. Покојни владика Платон Атанацковић био му је ђак (богословија се онда учила само две године). Он казиваше да је уплив мушицков на слушаоце био неописан. Многима од њи беше Мушицки не само особити човек, већ као неки идеал — његове речи текоше од уста до уста. Његова жарка љубав, с којом се као наставник и васпитач предао своме позиву, његов ватрени дух задоби сва срца. Довео је завод до цветања, какво се од оно доба не памти. Израз му је био чист и јасан, предавање одабрато. Од свију страна врвише му ђаци. Да су му сви — и богословци и гимназисте — који се до 1813 учише у њега, били на окупу, могао би саставити лепу легију за карађорђев рат против Турака. Уз архиђаконство и професуру богословије вршио је он такођер и дужности консисторијског бележника, као и стратимировићевог књижевног агента и тајника, па и библиотекара; ипак је тврдујући са сваким минутом слободног времена, у предузетом изучавању грчког језика јако напредовао, па и с енглеским се упознао.

Год. 1807. постане Мушицки синђел, а 1809. у јесен протосинђел. Од год. 1808 живо се одао на учење јеврејскога језика, набављајући тога ради скупе граматике, библије и реч-

[3]) Пореди оду: „Мое тезоименитство" 15. окт. 1816, у којој вели:
„Данасъ є, душе, покривалу нашем' име Лукіанъ.
Да! любко звони оно моим'
Ушима, пакъ прославивша се тамо безсмертныма дѣлы
У хладномъ Норду Стойковића.
Ты ми га даде вселюбимый Путниче, волы по моіой,
Да именякъ съ ньимъ Самосатцу
Будемъ, когъ писанія красна у руку я держа,
Кадъ съ ризомъ свуко старо име."
(Стихотв. Лук Муш. књ. I. стр. 42.)

нике.[1]) Набавио је и „Nicolai Revay elaboratior Grammatica Linguae Hungaricae“ с тога, што Реваи много аргументише, сравњујући јеврејски језик с мацарским, почем и Јевреји, као и Мацари, имају суфиксе. У исто је доба неки Beregszaszy сва правила за мацарски језик вадио из јеврејског. Млого је Мушицкоме помагало темељно граматичко знање мацарског језика, да брже научи јеврејски; за то беше набавио и калвинску најновију библију, која је са самог оригинала преведена. Ни то му не би доста, но нађе некога покрштеног Жида, од ког је и практично учио јеврејски. Али ђак, као што бијаше Мушицки, није требао дуго учитеља. На скоро је он у јеврејској библији читао псалме, разумевао ји, преводио и другима тумачио.[2])

[1]) Витковић му под 8. авг. споменуте године пише: „Ево ти и паки една Граматика Еврейска, кое цена ест 3 ф. Од самог сам Authora купио. Желаеми Lexicon од Gedike іош ніе стигао, но ево ти Schultz-ов in vetus Testamentum, цена 10 ф. Други пак Simonis Lexicon Hebraium, цена 15 ф. 45 кр. добићеш что скоріе Брате! Тай твой светописиени език, као што видим, у много ће те стати; а наплату ни од кога неможеш чекати, развѣ от езикосмесителя при Вавилонѣ.“

[2]) Наводимо овде нешто из мушицкова дневника, из ког ће се видити, за какве се још источне језике спремао и шта је иначе из свога живота бележио.

„1810. 7. Февруара. Писмена арабска.

8. Февр. О чтеніи арабском.

9. Февр. Читахъ уже арабски.

14. Февр. Ахъ, колико плановъ? „Умъ за моремъ, а смрть за вратомъ“

15. Февр. Quam pulchrum, palmam eripere multis! Первый въ чемъ либо быти между Сербами!

16. Февр. Читахъ Ісократа.

19. Февр. Жестока распря за оправданіе моея любве къ сербскому языку, и моихъ началоположеній, како писати въ немъ.

20. Февр. Кнезь Јова Рашковичь. Іоаннъ Петровичь. (То је онај чувени Јован ковач из Земуна, ком Сима у Србијанци пева: „О Јоване таузендкинстлере!“ Јован је чинио знатне услуге у карађорђевом рату.) Разговоръ о Сербіи, Ерцеговинѣ.

28. Февр. Намѣреніе смысленное, на грядущій годъ обучати благохотныхъ Греческому языку, потверждено.

3. Марта. Показано Его Превосходителству „Осмотрѣніе Сербскаго книжества. (Ово је библиографија мушицкова.) „Красно, много, Богъ те благословіо!“

4. Марта. „Памятникъ си учиніо и себи и націи.“

Године 1812 почне уз остале богословске предмете предавати својим слушаоцима грчки језик. Али другари његови, који нису познавали ни грчки слова, из пуке зависти стадоше тога ради свакојако кињити ученике, те ји једном архиђакон (гроф Антоније Бранковић) отера са грчкога часа, пре него је Мушицки дошао. Он се на то жалио митрополиту Стратимировићу; али овај, као што имађаше обичај попу рећи: на што у цркви предика? очитај ти народу литургију, па то му је предика, — тако и Мушицкоме рече: „На што грчки језик?" А кад му Мушицки примети, да он на то има његову реч, Стратимировић му одговори: „Па тешто! Ја рекао, ја и порекао; кад се није предавало грчки до тебе, не мора бити ни сад." Чувши Мушицки, који се надао наћи праведне одбране, овакове речи од црквене главе, одма од онога дана прекине предавања.[1]) У опште је он, бавећи се 10 година у двору ми-

---

2. Апрілія. Обѣщано путешествіе со иждивеніемъ и спутешественикомъ по Епархіамъ, или паче по страныхъ монастыремъ. (Ово, што је Стратимировић Мушицкоме обећао, односи се на купљење српски књижевни старина.)

25 Маія по полудни, отшедшу Его Превосходителству въ Монастырь Беочинъ, позвахъ писмена сурска, прочтохъ іаже о чтеніи, и начахъ чести.

Септемврій и Октоврій пробавихъ въ Раковцѣ, яко во времени вакаціи, занимаяся наипаче Славенскою філологіею.

1812. 23. Марта. Умре Архімандритъ Шишатовачкій Гавріилъ Стефановичь.

24. Марта. Обѣдъ у Его Превосходителства (т ј. митрополита). Коммандірендеръ съ Госпожею и со двома сынома. Віц-Ішпанъ Парчетичь со зятемъ Маіоромъ Волгемутомъ. Діректоръ Гершичь. Секретарь. Коста. Архідіаконъ (онда је био гроф Антоније Бранковић) и я. Коммандирендеръ нача: „Wir haben also eine Vacatur — —" Госпожа дочека: „Ich werde Einem das Archimandriten-Kreuz umhängen; ich werde ihn zum Archimandriten machen, und der Metropolit wird ihn nicht degradiren." — Парчетичь вопросилъ по обѣдѣ: quomodo eliguntur Archimandritae?

1. Іулія. Я постахъ Архімандрітъ Монастыря Шишатовца."

[1]) „1812, im Monath Februar fing ich an — motu proprio — meinen Zuhörern der Slavischen Grammatik den Unterricht in der griechischen Sprache zu geben. Der Neid meiner Collegen, denen das Alphavita ganz unbekannt ist, vexirte meine Zuhörer, trieb sie nach sechswöchentlichem Unterricht zu einem geringen Geschäfte aus dem Auditorio, bevor ich kam. Ich beklagte mich beym Mecänas, wurde nicht gehört, und brach meine Vorlesungen alsogleich ab" (Мушицки Копитару под 10. (22) март. 1816.)

трополитском, трајао горке дане по томе, што врела његова крв и његов бујни песнички полет мораде често карамболисати са ужасном ладноћом и прозаичности стратимировићевом. Извлачење мушицково из обичног шлендријана крстио би Стратимировић па и љубимци му изразима „фантазија“ — „фантаст“ — „изступленіе.“ Мушицки се томе одзива белешкама у своме дневнику: „Што ніє по калупу ньиове главице и робске душе, све є то фантазія.“ И на другом месту: „Оригиналный характеръ они не трпе. Воледу ластоподобне духове. Изявленіе снаге ніє таки изступленіе. Яка природа яче изявлюе свою снагу.“ Из мржње није тео Стратимировић Мушицкога у чину брже помицати. Јосиф Путник, немеш као и Стратимировић, постаде архимандрит, а није му било ни пуни 25 година, — исто је тако и Пера „благородни от“ Видак брзо корачао. Мушицкоме друкчије беше суђено. До 23 марта 1812 у архидиецези је била празна само једна архимандрија — крушедолска; али се ова после Гедеона Петровића, који је постао бачки владика, претвори 26 авг. 1807 у игуманију. Бивши намесник крушедолски Димитрије Крстић, љубимац митрополитовог љубимца Косте, придворног канцелисте, постаде крушедолски игуман — као некадашњи ћурчија музама посве непознат. Речено је онда, да ће то бити без опасности по доцније архимандрите. Мушицки је сам о томе водио перо у седници, али је одма и помислио: нек верује ко оће! Прође 5 година — Мушицки се начека. Љубимац је, вешт у појању и имајући леп глас, игуманисао, преправљајући се за архимандрију најбогатијег фрушкогорског намастира Крушедола, коју сретно и дочека. Мушицки је дотле у залуд поетисао и филологисао.

Мушицки 1. јула 1812 постаде архимандрит у Шишатовцу, у најсиромашнијем намастиру после Ремете; 20-га и. м. би уведен у управу, али је у самој ствари почео управу водити тек од 18 новембра споменуте године, као од дана, од ког се за стално бавио у Шишатовцу. Јер као што он у свом одговору на примедбе митрополитске апелаторије вели: „азъ же ежечасно желахъ іатися давно уже вознамѣреннаго пути ради испытанія книжныхъ древностей сербскихъ по монастыремъ Славонскимъ и Банатскимъ“, тако је у августу

збиља и отпутовао. У намастиру је одма затекао 1400 фр. стара дуга — намастир сам и остале зграде у најжалоснијем стању. Источна страна ћелија — 42 фата у дужини — сва се нагла падом к западу. По тавану страшив човек није смео одити, видећи како се оцепио зид од трема, те га гвожђе још некако држи да се не стропошта. Страна западна на среди, где је летња трапезарија, слегла се за четири палца — у подруму на два места видиш гвоздене појасеве, што једва држе свод. Мушицки дозва из Н. Сада искуснога зидара Шмидингера, као лекара к болеснику, да прегледи све зграде.

Мушицки у Шишатовцу, у опалом запуштеном намастиру са 2000 јутара земље — то је прави шилеров Pegasus im Joche! Сам је једном приликом о тадашњем свом стању рекао неким пријатељима: „Помислите како је, кад крупан снажан човек обуче тесну и слабу аљину: док је макнуо рукама лево, десно, — горе, доле, — док је неки терет онде подигао, тамо спустио — попуца и испараклиса се сва аљина. Тако је предузимљивом духу, кад доспе у сиромашан неудесан дом.“ Одма прве године своје управе, осим посвршивани обични економски радова, покрије Мушицки источни ред ћелија, 42 фата дугачак, јер је пре тога био кров тако опао и порушен, да нису пропадале тек кишне капље већ читави котлови; уклони очиту опасност од тавана, подрума и трема; сазида лепу пространу ракиџиницу; подигне прекрасан голем чардак; преправи јаку грађу из шуме моровићке (дан ода од Шишатовца), те узајми исте године 1200 фр., али уједно и од прошле године исплати 1000 фр. дуга, што га је потреба пре њега намастиру на врат натоварила.

Доцније је изнова подигао потребне економске зграде; посадио шљивик од 400 древета; прибавио на добром месту виноград, назван „Капетановац“, нешто новим сађењем, а нешто и докупљивањем, у свему добри 30 мотика; исплати 9 делова у воденици, која се звала „Сарајлинка“, у своти од 720 фр., тако, да је за три године, нагоњен потребама намастирским, морао начинити 3658 фр. дуга.

Митрополит је викао, што су у Шишатовцу од год. 1812 до 1815 већи дугови него у другом ком намастиру. Није он тео да прави разлику између доодака и потреба једног и дру-

тог намастира, између принављања и батаљења. Шишатовцу је било суђено, да својим приодом никад није могао важно што предузети без зајма, без дуга. И г. 1806 под настојатељем Гаврилом Стефановићем начинио је Шишатовац од свију намастира највише дуга: 7941 фр., па за то споменути настојатељ није био скинут с управе. Било је времѣна, кад су гдекоји намастири стењали под већим дугом, него Шишатовац: очистише се они, па би се очистио и овај. Јесу до душе неки намастирски рачуни мајсторски били удешени, тако, да је Стратимировић видио да су без дуга; али су намастирске и економске зграде ти рачуновође под ровитим прорешетаним кровом стењале и трунуле, што Стратимировић опет није никако тео да види.

Мушицки се све даље упуштао у ново огромно зидање, па и у нове дугове. До г. 1820, дакле до његова сметнућа с управе, нарасло је намастирска дуга 18,000 фр. шајна или 7560 фр. а. вр. Али је ново стање намастира толико и вредило, а човек не може из ничега што учинити, нити с малим млого. Против старог шлендриана и нереда нису помагала шлендрианска правила. Из Шишатовца — као што би Мушицки више пута рекао — није се могао изгонити стари абдеритизам и хаос, разма одважним прегвућем и личном опасношћу настојатељевом. Погрешка његова, што је и без питања подизао онолике зграде, донела је користи како намастиру тако и другима, само за Мушицкога не проистече отуда корист, већ погибија. Августа 22. 1820 одузеше му управу намастирску и одредише му за ужитак 54 фр. шајна на годину! Тек млого доцније, на живље заузимање владике Путника, сврши апелаторија, да му се уз речена 54 фр. дода још што на уживање „по силѣ кассы,“ и крушедолском архимандриту Крстићу, познатом противнику мушицковом би поверено, да води бригу о томе додатку. Чујмо самог Мушицкога, шта под 13. дец. 1822. пише владици Путнику о красноме бриговођи: „Архімандріту Крестичу сообщена убо быша аппеллаторіална заключенія подъ 30. Августа, но онъ по двою мѣсяцу и поздѣе, нарочно же 9. Ноемвріа принесе іа въ монастырь. Обвергавшу мнѣ, чесо ради задержалъ сообщеніе заключеній, съ дивною пакостію и злобою говорилъ: „Є л' Вамъ

жао, па е л' Вамъ жао? Туж'те ме, па туж'те ме!" О наложенномъ снабдѣніи мене со мною и глаголати не хотѣлъ. Придатокъ заключенія — по силѣ кассы — разумѣти не обыче. Сего года кромѣ моея бѣдныя годищныя мзды 54 фр., и то едва изданныя, до сего часа не даде ми ни сапогъ, ни пояса. Наста Декемврій, азъ же въ лѣтнѣй доламѣ, юже за узаймленныя отъ пріятелей новцы купихъ, пребываю. На жалованіе мое, что мя, по наложенію нуждными вещми не снабдѣваетъ, таковая говорилъ, на пяже (вѣроятнѣйше) хотѣлъ, да азъ чтолибо недостойно себе сотворю." Тако је некњижевни Крстић, некадашњи ћурчија иришки, кињио и мучио Мушицкога, дрȣга Добровскоме и Копитару, тако се поступало с поетом, кога су „српским Орацијем" називали! Злотвори му на једанпут пресекоше пут к даљем корачању, ожучише му цео живот. Беше привезан за пустињу, не дадоше му прилике да може долазити у конзисторију, одузеше му право одлазити на конгрегације вармеђске, ускратише му најпосле подвоз, да ни здравља ради није могао никуд изићи. Ишло се на то: или да свисне у ћелији, или да напусти намастир. И збиља је — по једној белешци пок. Јована Гавриловића — био једном наумио отићи у Црну Гору. Долазио је у Вуковар и искао пасош, ал' му га поджупан Парчетић не смеде дати без митрополитова знања, него га лепим речма одврати од те намере. Црнци с митрополитом сковаше паклени план — они говорише: „Мушицки нема аљина, које карактеру му приликују, нема свога крста, већ носи намастирски, нема коња, будући су тарнични продати, а каручни ослабили и оронули са свакидашњег рада: дакле га као архимандрита не може намастир издржавати; а ако му то све дамо, како ће се онда исплатити дугови?" У том смислу пише Мушицки Копитару: „Ad incitas me citra fas et jus redegerunt, ut omni tempore dicere possint, me juvari non posse." Шта му оста дакле? или да у гробници отете му старешинске части са скрштеним рукама, као мекушац и гњилац на радост своји душмана, а са поругом имена свога, и даље труне, или да сабравши сву своју моралну снагу, те позвавши у помоћ родољубне душе, разори гробницу части своје и стресе плашт поруге са рамена своји? Он изабра ово друго. Пише на име Путнику, да се заузме за

њ код спаије Пере Текелије, коме је Мушицки негда префект био, те да му изради зајам од 2000 фр. ср., с којима би Мушицки отишао у Беч и тамо штампао збирку своји ода у две књиге, а уједно издао оглас на прву свеску свога часописа, што га је под именом „Србскій Вѣстникъ" желио покренути.[1]) Сирома Мушицки не беше ни откуд сретан — никад не доби ни одговора на то! Нису се дакле могле испунити оне речи у вукову писму Мушицкоме: „Вама је то" (т. ј. мушицково страдање) и једини начин, да се примите књижества: па ћете онда и образ освјетлати, и непријатеље посрамити, и новаца добити. Дајте Славенску Граматику; дајте Српску Литературу; дајте Ваша стихотворенија: па ето онда свега! Онда ће Вам и мало и велико по народу Српскоме пјевати: „Нам бизъм олсун!" Мушицки не би сретан да нађе мецената, него му је суђено да се на таљигама вози, да окром крста и црни аљина ништа друго не показује, да је архимандрит: све му остало злотвори одузеше. Вук га и у томе лепо теши: „Они" (т. ј. црнци-злотвори) „не могу Вам ни оно све одузети, што су Вам они дали. А што гођ злотвори и непријатељи могу одузети, оно није вриједно да га Ви чувате и да се о њему бринете. Такове ствари треба ладнокрвно презрети, као ништа према себи и својему достојинству. То је за Вас најнужније. Ваши злотвори ништа Вам не могу учинити без своје штете и без Ваше части. — — Ви само треба да будете немариш, и да чувате своје здравље, а прије, или послије ми ћемо запјевати: Нам биз'м олсун." А и Копитар му у исто доба пише: „Ihre elenden und kleinlichen Feinde mit und ohne Stern werden au bout du compte nur plorare (Hor. Sat. I., 10, 91 et II., 5, 69) haben. Et habeant sibi! Quae tibi poterant durissima facere, fecerunt. Nunc nonnisi meliora possint accidere."

Кад је Мушицки искао да исплаћује дугове, за што му

---

[1]) „Аще бы на щастіе и мое и книжества сербскаго Пера Текеліа мнѣ сумму отъ 2000 ф. въ заимъ далъ на полъ года, то быхъ азъ абіе во Віенну отшелъ, еже печатати стіхотворенія моя въ двухъ частехъ, славенски и сербски, и обявленіе далъ о изданіи первыя связки журнала „Сербскій Вѣстникъ." И за первое и за второе нуждно было бы, изъ многихъ призрѣній, шествіе во Віенну."

то не допустише, већ му се наметну за надзорника економије Герасим Новаковић, названи „ћаћа?“ Није ли то пакост и неправда? „Не ћеш ти исплаћивати, него други! Ти на страну — седи у срамоти!“ — тако је била воља Стратимировића. Да се Мушицки упропасти, није доста било речи: „Бояти ся есть, да под нымъ не пропаднетъ и погибнетъ икономія,“ него је требало разумети, за што је дуг учињен. „Да самь я“ — вели сам Мушицки на једноме месту — „за први 8 година само као владыка какавъ крозъ прозоръ надгледао монастырска добра, — да самь се текъ по лепымъ собама шетао, не бы я ни за 20 година то посвршивао. Я самь се за 8 година и данъ и ноћь старао, мучіо, одіо по ветру, по киши, по сунцу, по роси, — пеняо се на брда, силазіо у долине, обилазећи шуме и винограде, — а садъ другій седи на столицы, па из готова исплаћуе. Кадъ ми є требало одануги одъ труда, кадъ самь се мирно у соби, и то съ чесћу могао савъ предати кньижевности, тада ми отеше правленіе и издадоше свидѣтелство „немудръ во икономіи.“ — — Стратимировић чим би приметио неку диференцију у мушицковим рачунима, одма би ударио у сарказме: „Не зна економије — не зна рачуна — не зна куд је део новце!“ Није се узимао обзир ни на госте, што су у већем броју и чешће долазили у Шишатовац, него у икоји други фрушкогорски намастир, па ни на сиротињу, којој је Мушицки помагао и новцем, и раном, и огревом, и аљином и чим је год могао. Сваки дакле издатак није ни могао Мушицки бележити, јер му је Стратимировић кадар доскочити: Није намастир твоја имовина, те да примаш и делиш милостиње. Што се тиче гостију, Вук се фали (предговор к IV. књизи нар. срп. песама првога издања у Бечу 1833. стр. 9), да је у Мушицкога од пролећа па све до јесени г. 1815 у намастиру „имао господски квартир, и сваку другу згоду и потребу,“ те је тамо на тенани преписивао песме од Тешана Подруговића. Зна се још и то, да је Вук такођер и г. 1816 од марта па до септембра ради „Српског Рјечника“ пробавио у Шишатовцу, док Стратимировић није заповедио, да Вук сели из намастира, јер је противно правилима, да световњак у намастиру борави. Даље су чешћи шишатовачки гости били (да тек неке знаменитије споменем):

Димитрије Давидовић и Фрушић, Стефан и Јован Живковић, Глигорије Гершић и Јакшић, Магарашевић, Соларић, Кепен, Волни и Шафарик. Да га је и Добровски посетио, сведочи ова белешка мушицкова од г. 1821: „Како ми є Добровскій у домъ ушао, учиніо ме є юнакомъ.“ Од исти је ето гостију Стратимировић узео повод, да на рачуне мушицкове примети, како се млого троши на јело и кафу, те га у једном писму опомиње: „да Ваша Пречестность всячески старатеся, у свачемъ колико е выше могуће штедл'ывы и чуварны быти, да небы и далше повода имали Монастырь долгомъ безмѣрнымъ отягощавати, и оставите вся излишества во іастіи и кафе употребленіи и прочими сымъ подобными.“ Овакову лекцију једва би заслужио какав најобичнији игуманчић, за ког, откад је света и намастира, никад никакав Добровски ни Шафарик није разбирао!..

А да је Мушицки имао срца за сиромаш, то ће најбоље доказати ови примери:

Он је год. 1813. пуна тарна кола печена леба послао на равницу сниже Мартинаца избеглој нејачи из Србије; сам је он ишао тамо, и својом руком делио леб беднима.

Од г. 1813—1816 свачим је помагао жени Стојана Чупића, бившег војводе мачванског, која је у Дивошу живила, а од стида не могла просити.

Старог вуковог оца, Стевана, који је избегао у Карловце, издржавао је Мушицки о свом трошку.

И осталој млогој сиротињи, која је избегла од турскога мача, помагао је у сваку руку.

Вуку, као и директору Волнију и професору Живковићу, давао је редовну годишњу припомоћ.

Гладним Рватима, који су год. 1815 гомилама пролазили, такођер је раздао млого леба.

Ето на што је Мушицки трошио, „Гонити ме“ — вели он сам негде — „да кажемъ, кудъ самъ сваку крайцару део, кадъ записивао нисамь, значи толико, гонити вожда да каже, колико му є солдати пало свакій часъ, кадъ се онъ спреміо къ побѣди.“ И на другом месту: „Трчао самъ къ цѣли, па нисамь ни могао на све ситнице около мене пазити. Ко трчи у лову за срномъ ил' зецом, не осећа ни трнѣ, а камо ли да

цвеће брои, поредъ когъ трчи.“ Стратимировић би му чешће довикнуо: „А како други? Други су паметни, па имају то и то, — па тако и тако.“ На то му се Мушицки одзива у својим белешкама: „Кадъ бы и они по началомъ искрености и правде поступали, не бы имали. А кадъ положимо сви свою корысть собственну за начало дѣйствіямъ нашимъ, шта ће быти съ мораломъ — cum principiis moralitatis?“

Мушицки је одма у почетку своје управе обишао 24 српска намастира; видио је и старији и млађи од себе економа; научио је углéдати се не само на старије, но и на млађе, ако је што добра нашао у њи; а тако се исто научио одвраћати од млогог којечега, што је неудесно, ма то и старији чинили. Али је и пронашао, да се Шишатовац, у погледу економије, у погледу приода и потреба домаћи, не може испоредити ни с једним намастиром. Поче дакле спорећивати Шишатовац са самим Шишатовцем, наиме онако, како је стајао некад и сад. Још одма с почетка, чим се упустио у економију, запитао је оне, који пре њега бише настојатељи шишатовачки, а овамо стекоше име добри економа, — еда ли су кад, бринући се савесно за унутрашњи и спољашњи бољак намастирски, могли проћи без дуга. Они му од 30 година амо гласом своји рачуна, које је Мушицки марљиво прегледао, одговорише, да то нису могли. И заиста, за толико време, не оста ни једна година без дуга. Кад су год важније што тели предузети, морадоше се све јаче задуживати. Год. 1805 било је дуга 4304 ф. а одма друге године нарасте дуг на 7941 фр. Без тога дуга не могоше подићи други бој ћелија од јужне стране, ако и јесу имали довољно цигаља од срушени северни ћелија. А за цело то време имадоше претходници мушицкови добра два извора у приодима, који за мушицкове управе усанушe, а то је приод од продавани дрва од 100—200 фати и од прошевине, веома пробитачне у житу, у вину, у шљивовици и марви. Шума већ до Мушицкога беше умаљена на велику штету намастирску; а и окром тога, шума је шишатовачка мања од свију шума фрушкогорски, изузевши Крушедол, те је давала дрва једва толико колико је за огрев доста. Доодак од милостиње доцније је сасвим престао.

Па ипак Стратимировић са својом апелаторијом не теде

се обазрети на ове јасне доказе, већ 22. нов. 1820 оте, тако рећи, Мушицкоме управу из руку. Мушицки паде жртвом свога заузимања за напредак намастирски. Велика његова душа није онде познавала штедње, где је греота штедити, — није сабирала блага за се или за своје рођаке; шта више, и његови рођаци притекли су једном у помоћ Шишатовцу. Писац ови редака има ову белешку Јована Гавриловића: „Кад је оно 1815, 1816 и 1817 ра́на због оскудице јако поскупила, тада се продавала ока брашна по једну форинту шајна. Мушицки позове у оно доба своје рођаке у Ђурђеву у Шајкашкој, да помогну Шишатовцу раном. Ови то учинише, донесавши 70 мерова бачки (један меров 53 оке) то је 3710 ока по 1 фр. толико форинти. Калуђери се зачудише, кад опазише кола жита пред намастиром, а особито кад чуше да је то поклон. Дакле где су други из намастира своју родбину помагали, ту је Мушицки учинио, да његова родбина притече намастиру у помоћ, кад је била највећа невоља."

Истом 10 апр. 1823 враћена би Мушицкоме управа, а у почетку 1824 би наименован за администратора горњо-карловачке јепархије. Кад је Мушицки у Плашки дошао, српски црквено-народни живаљ — по другој једној белешци Ј. Гавриловића — био је у споменутој јепархији веома занемарен, тако да су проте тамошње подносиле конзисторији своје извештаје латиницом, називајући ћирилицу „влашким писмом." Основни школа српски није ни било, окром по варошима, као у Горњем Карловцу, на Реци, у Трсту и Загребу. Мушицки одма заведе у Плашком централну школу, у коју се по одобрењу загребачке генерал-команде из сваке немачке школе примала по два најодабранија српска ђака, где су у засебном дому, што га је Мушицки у то име из своји доодака приредио, 40 централиста преко 6 недеља издржавани, где су се учили српски читати, писати и појати, где је Мушицки особито будио у њима дух родољубља, што је преко потребно било оном расејаном народу. Нарочито се у почетку из друге банске регементе одазваше ђаци из зрињске, слуњске, петрињске, дворске, костајничке, дубичке и јасеновачке школе. Године 1824 заведе Мушицки богословију, која се учила две године. Тога ради подигао је три зграде, а богословци су имали у заводу бесплатан стан и огрев. Први су професори били ар-

хиђакон Симон Тркуља и Лазар Михаиловић. Одма за годину дана учинио је Мушицки за клир и народ свој толико, колико други не би могао ни тео ни умео за десет година. Вук му 1825 пише: „Чуо сам од младога Рајачића како се трудите око свештенства и око школа, а знам и сам, да Ви без труда и без муке нигђе живити не можете.“ Од попова је Мушицки искао да носе одело, као што га имају попови митрополитске јепархије; до њега су носили аљине од отворено плаве чое, а не модре, као у Срему и Бачкој. Мушицки је издао такођер наредбу, да у напредак жена свакога богословца, који жели бити свештеник, мора да зна читати, писати и рачунати.[1])

Владичин је двор био јадан и онао. Залуду је Мушицки притицао тога ради придворном војеном савету: одговор је био да владике саме морају издржавати своје резиденције. Тада се Мушицки обрати синоду, додајући, да би тужно било онамошњем народу гледати, да се интеркалари доносе у Карловце, а не троше онде. Синод му ругајући се одговори (на предлог токоршњег мушицкова пријатеља владике Путника), да је такођер за банатски и бачки народ тужно гледати, да се њиов новац, што га дају на издржавање свога владике, троши на рватску јепархију, а од 70 година није из ње ушла ни једна крајцара у фонд. Мушицки се по томе обрати народу, те помоћу његовом, а нешто и својим двогодишњим приодима обнови цео двор.

Дуго су без своји владика биле ове диецезе: горњо-карловачка, арадска, вршачка и темишварска. Митрополит потајно, да нико није ни знао, позове у половини јануара 1824 владику Путника из Арада, где је овај био тада администратор, да се најпре с њим посаветује, шта да се чини, а после да

---

[1]) Веле да се ова наредба простирала и на оне, који су већ рукоположени. Је ли Мушицки то збиља наредио, или је тек тео наредити, није доказано. Доста то, да је његов најстарији и највернији пријатељ, књижевни му аристарх, Глигорије Гершић узео отуда повод те му писао: „Мани се тог јадног Свештенства! Исправљај, али лагано и опрезно. „Лако є теби говорити, али да знаш какви су ово људи, друго би мислио.“ Верувм, али ипак не претеруй! An putas te tantum mente, ratione, et consilio, sine divitiis, sine opibus, sine gratia, sine favore et amore, non dico omnia, sed vel aliqua majora perficere posse? Potestne porro aliquis multornm odiis resistere? — Sed vel tu melius haec, quam ego, vel sero jam ego!“

иде у Беч цару ради потврде владика. Сви се у Карловцима зачудише путниковом доласку у зимње доба, па како је ко знао, онако је и тумачио тај долазак. Неки рекоше: синод ће држати; неки: светиће нове владике; неки: положиће темељ резиденцији, — овај ово, онај оно, еле нико не зна рашта је Путник у Карловцима, за што ли и бачки владика Гедеон Петровић сваки дан долази, те се држе неке кабинетске тајне седнице. Али баш кад се митрополит спремао к Бечу, стиже му на једанпут од председника дворскога војеног савета, грофа Белегарда, наредба од 12. фебр., у којој се налаже митрополиту да учини што је потребно, како да се горњо-карловачка а с њом и остале диецезе попуне. Та наредба измени првашњу намеру: митрополит није ишао у Беч, него је држао скрутинију с владиком бачким и пакрачким (будимски је послао своје пуномоћство), и тако се ту, пошто је сачињен формалан инструменат избора, попунише празне диецезе.

А будући је последњи синод, што се држао г. 1816, интиматом тако распуштен, да он „interea, et usque edendam benignam ulteriorem Resolutionem“ још остаје као ствар несвршена, то митрополит и владике, сматрајући споменуту наредбу као „ulteriorem resolutionem“, свршише своју скрутинију као уз наставак синода и предадоше је генералу Сигенталу, бившем кр. комесару, будући да он још није био уобичајеним путем опозват. Сигентал се дуго колебао, не имајући никакве заповести, али најпосле прими и опреми.

Представка, написана на немачком језику, учињена је овако: у Темишвар премешта се пакрачки владика Јосиф Путник, у Вршац долази архимандрит месићки Синесије Радивојевић, отпре изабран за арадског владику. За Арад би одређен оповски архимандрит Максим Мануиловић, повлашени Србин, иначе цар има право, да потврди на другом месту кандидованога Нестора Јовановића, који је прави Вла. За Горњи Карловац би једногласно изабран Лукиан Мушицки, администратор горњо-карловачке јепархије, а за Пакрац гроф Антоније Бранковић, архимандрит гргетешки. Међу тим овај умре исте године 1. авг. п. н. [1])

[1]) „Dass unser guter Archimandrit Graf Brankovich gestern früh um acht Uhr gestorben, werden Sie wohl wissen: ich betauere seinen

Истом после три године, како је предлог за владике горе отишао, 20-га јула 1827, потврди цар прво Мушицкога за горњо-карловачког владику. О тој потврди би извештен Стратимировић од канцелара грофа Надаждије једним президијалним писмом, а Мушицки другим. Стратимировићу дакле и најпосле није помогло, што је марта месеца 1827 лично код цара понижавао Мушицкога. Путник у оно доба пише Станковићу: „Да Господинъ (т. ј. митрополит Стратимировић) ніе Беницкога (т. ј. секретара митрополитског) послушао и Мушицкога на Адміністрацію Епархіе послао, него оно дѣлао что е намысліо (т. ј. да је Станковића послао на администрацију), ето среће! Сад е све касно. Но опет има Господинъ доволну Актісфакцію, еръ егда Імператоръ нача Мушицкога отъ добре стране описивати, рече му, да тога человѣка сви хвале и превозносе, онъ самъ единъ нѣга за онаго не держи, за когае познатъ свѣту. На кое Імператоръ толико рече: „Au weh!"

Мушицки је све, што се тицало резиденције и јепархије, довео у ред и чекао да га завладиче. Међу тим митрополит, чим му је јављено да је Мушицки наименован, науми завладичити га не у Карловцима, но у Даљу — селу! У тој је намери однео тамо и све што је било потребно за службу, дакле и орнат за три владике. Да би Мушицки одма с пута дошао у Даљ, пише му митрополит под 25. јул. 1827, да удари на Пакрац к владици Путнику,[1]) а овоме опет пише, да га доведе у Даљ. Мушицки бавећи се у Трсту, које на позив општине да освети капелу, које ради купатила, за тим разболевши се ту (у Монфалконе) од Трста преко мора, по томе очекујући палатина да од Реке прође кроз Плашки, као што је и било — закасни скоро за три месеца, есапећи од дана кад му је митрополит писао. Међу тим стану Карловчани и Новосађани јавно викати, што митрополит показује јавну мржњу, те не ће да владичи Мушицкога по обичају, свечано у

Verlust aufrichtig". (Генерал Сигентал архимандриту ораовичком Стефану Станковићу под 14. авг. п. р. 1824.)

[1]) „Не пропустите, Ваша Пречестность, сѣмо поспѣшити, путь же Вашъ преко Пакраца управивше, онде сущаго Г. Епіскопа поздравити, купно же и умолити, да бы и онъ сѣмо поспѣшити изволилъ."

саборној цркви, — стану викати да је ружно што чини. Млоги странци спремали се да дођу у Карловце. Најпосле врати се митрополит са свим орнатом из Даља, где је Мушицкога дуго и дуго чекао. Путник дође па оде у Арад; мало за тим стигне Мушицки у Карловце. Ал' да ће митрополит терати пизму, знало се и из тога, што је одма онај дан, кад је дошао Мушицки, рекао проти карловачком: „Чини ми се чекаће и он нас три месеца, као што смо и ми њега". Кад је прошло два месеца и више, рекао је на ново лето истоме: „Бојим се провући ће се чак у пост". Мало за тим: „Писао сам президенту канцеларије, да зна у чему је ствар". Свакако се бојао да га Мушицки или пријатељи мушицкови не туже, па предуитрио. Да збиља има нека тајна у одгађању, то је већ јасније дао знати свемоћни митрополитов експедитор Мојсије Лазаревић.[1]) Радост народну о мушицковом наименовању и добру мисао и надање о Мушицкоме морао је митрополит разумети, па није могао да то прегори. „Вѣроятно (пише Мушицки Вуку под 23. јан. 1828.) оће да све понизи и у подсмѣхъ да бацы. — Оће да ми се моя отношенія заплету; — да и самъ улазъ у већій кругъ дѣятелности съ новыма препонама и трудностма буде скопчанъ, да едва корачати, да камоли — по жельи моіой — на крилы родолюбія летити могу. Али за што да за то Епархіа Карлштадтска страда? Добывши Епіскопа, кога е необходимо нуждно требала, за што садъ да га се за дуго лишава, пакъ ни да Администратора нема у среди Діецезе? — 18 пароха очекиваю сѵнгелію! Кадъ ћу имъ дати? А штаатъ не да сессіе и Sessionsentschädigung пре инсталлаціе! — Премнога е штета и за мене и за Діецезу." — А мало ниже вели: „Да знате, какавъ е пакленый комплотъ противъ мене! Началник овогъ бы̂о е Архімандрітъ Раячичь. Да е

[1]) Тај човек, као злотвор мушицков, беше догрдио. Гершић о њему у оно доба пише Мушицкоме: „Plus hic homuncio, quam quisquam putet, apud Trajanum valet. Depuduit jam penitus, nec ullos potentiae suae fines observat. Saevit. Eo enim jam dementiae pervenit, ut palam dictitet, se non modo Parochos, Archimandritas, sed Episcopos quoque creare. — Satis. Neque haec forte literis tuto committuntur Itaque has perlectas, quod te vehementer obsecro, dilacerabis". Мушицки, што се тиче последњега става, видимо ево да није послушао Гершића, те тако зна потомство, какве су се плетке плеле против Мушицкога у двору митрополитском!

было све истина, што су паклени демони противъ мене доносили, не бы ме само съ Адміністраціе низвергли (што е начелникъ найпре и найпре хтео), по Царь бы ме у гвожђе дао оковати и у Шпилбергъ послати".

И Стратимировић се од те денунциације морао надати мушицковој пропасти, те је оклевао с владичењем — то је била једна политика. Али ево и друге: Стратимировић је мислио, да би и најпосле (кад се већ све денунциације изјаловише), могао склонити Мушицкога, да не прими царског наименовања за владику, наиме да га не прими у смислу дојакошњега митрополитова права. Кажу да се Сава Текелија љутио на Мушицкога, што није одбацио царско наименовање. И заиста се већ поче гласати, да ће се Мушицки одрећи[1]). А кад он то ни на сам позив митрополитов не теде учинити, митрополит онда изиште од њега писмену изјаву, која ће сведочити, како је митрополит са синодом пронашао, да је Мушицки владичанства достојан, да га је цар за горњо-карловачког владику наименовао, и да се Мушицки тога прима. Споменута изјава у изворнику гласи:

„Понеже Єго Высокопревосходителство Господинъ Архіепіскопъ и Митрополітъ Стефанъ Стратиміровичь со Святѣйшимъ Сѵнодомъ судили мене достойна быти во таковую службу, Єго же Величество Всепресвѣтлѣйшій и Великоможнѣйшій Го-

---

[1]) Према таконе је гласу Вук још под 14. јул 1827. писао Мушицкоме: „Љубезни пријатељу! Ономадне сам Вам писао једно велико писмо, на које се надам да ћете ми одговорити. — Јуче сам био с правдословом Лазом от Милетића, који између осталога рече, да Ви не ћете на то пристати, што Вас је цар без синода наименовао владиком Карлштадтским То ме је поплашило, те Вам данас опет пишем. Ја мислим да се Ви не ћете дати од ча Стеве наговорити, да се тога избора и наименованија царева одречете, као што је Коста преварио Илију Мојића те се одрекао протопопства. Ако Вам ча Стева о томе таково што успише, а Ви му одговорите да то нијесте тражили (као што свијет зна) нити сте се томе надали, него Вас цар сам наименовао, и Ви наименованије царево не одбацујете; а ако цар није имао право Вас наименовати, то није Ваш посао, него ча Стевин, и он с њим о том нека се разговара како им драго. Не шалите се, да се одречете, пак послије у невреме да се кајете. Ви знате, да нигда не ћете постати владика, ако ча Стева с данашњим нашим владикама владике узизбира. А кад би Царево наименованије било добро за Далмацију, нека буде и за Рватску. Такова срећа не долази сваке године".

сударь Імператоръ и Краль нашъ Францъ Первый всемилостивѣйше мене во Епіскопа Богоспасаемыхъ Градовъ: Карлштадта, Костайницы, Лики, Корбавы, Приморія и цѣлаго Предѣла Богоспасаемыя Епархіи Карлштадтскія наименовати благоизволили всеподданнѣйше благодарю и пріемлю и ни мало вопреки глаголю.

Въ Карловцѣхъ 24. Апріліа 1828.

Лукіанъ Мушицкій с. р.
Архімандрітъ и избранный и наименованный Епіскопъ Карлштадтскій".

Одма сутра дан иза ове изјаве, т. ј. на марков дан 25. апр. 1828. би завладичен, а мес. августа и. г. инсталован.

Године 1830. пренесе Мушицки своју резиденцију из Плашкога у Карловац. Имао је муке док је то израдио, јер му је и ту сметао митрополит Стратимировић[1]). Најзад сам цар одлучи ово питање. Споменуте године премести Мушицки и богословију, а учитеље јој издржаваше у својој кући о своме трошку. Учитељи бише: протођакон Самуило Илић и прота Марко Славнић. Године 1831 заведе препарандију у Плашком, и из ње су прелазили младићи у двогодишњу богословију у Карловцу.

Жива му је жеља била, да оснује и српску гимназију у својој јепархији. Знао је он, да је добра гимназија претеча свакој култури, знао је да и протестанти имају своју претежност зафалити добрим школама (гимназијама). Говорило се тада о неком знаменитом легату за школски дом. Мушицки је рачунао: шест професора по 800 ф. чини 4800 ф. — фонд из непокретни добара, која увек да хармонишу с ценом живљења, — професоре да кандидује народ, а цар да ји потврђује, па свршен посао! У ту гимназију — то је био најлепши сан његовога живота — да долазе и ђаци из Крагујевца. Испуњен том идејом пише старом своме пријатељу Копитару, па додаје као са не-

---

[1]) Копитар пише Мушицкоме под 26. март. 1830: „*Tv* S. S. (т. ј. Стефана Стратимировића) jugum excute. So wie der Ofner, und selbst der Karlovitzer in Civitate degit, licet et aliis, und die Canonen, glaube ich, aut non prohibent, aut si prohibent, non audiuntur amplius, wie die tausend andern Dingen, auch von guten Christen. Scis tu haec melius me."

ком зебњом, шта би на то рекао Стратимировић? [1]) На жалост! Стратимировић је ту сметао, само да му се слава не помрачи. Идеа мушицкова за српску гимназију у горњо-карловачкој диецези није се могла остварити. Стадоше га сумњичити код владе. Његово жарко родољубље било је трн у оку тадашњем бану рватском грофу Ђулају, који је чешће писао Стратимировићу и тужио се на Мушицкога. Бригадир Тодор Милутиновић био му је такођер непријатељ, и тако исто и петроварадински „командирендер“ Радошевић.[2]) У оно време Мушицки се предузиманом од владе унијаћењу живо одупирао. Године 1833 раздадоше се деци нашега закона у основним школама, и то у првобанској регементи, буквареви са славенским словима, а у самој ствари буквареви унијатски, одређени за школе рушњачке или унијатске. Наслов беше: „Бѵкварь іазыка рѵскагѡ съ прочимъ рѵководіемъ начинающихъ учитися. Печатанъ въ Бѵдинѣ Л. 1833.“ Између осталога наштампан је био у том буквару и символ вере источне цркве, али не православне, но сајединене са западном, римском. У том је символу исповест вере „въ Дѵха святаго, иже ѿ Отца и Сына исходящаго,“ а окром тога штампани су у истом буквару на неким местима рушњачки изрази, противни словенскима. Кад Мушицкоме дође тај буквар до руке, а он одма глинскоме проти, Манојлу Прици, пошље паредбу, у којој вели: „Таковый убо Букварь въ рукахъ дѣтей нашего исповѣданія, дѣтей сербскихъ, воистину предъ всякимъ здраво мыслящимъ мужемъ, аще и ино-

---

[1]) Копитар му под 19. март. 1830. отписује: Quod ad S. S., miror, te ad illum attendere. Sind Sie nicht sein par? Aber so seyd Ihr, timetis ludimagistrum etiam post scholas, et ille abutitur vestra verecundia ridens. Wollen Sie sich revanchiren? Erschaffen Sie ein ordentliches Gymnasium in Ihrer Diöcese, aus dem dann der Uebergang ad Theologiam nur möglich sey: das wird ihn vor Eifersucht tödten!“ — А под 21 мај. и. г.: Quid si Lipsiensem rectorem pro initio bono committeres aut saltem tuum Directorem ad 6 menses mitteres Lipsiam? ego commendarem Hermanno summo nunc Europae philologo et amico meo fautori“.

[2]) „Бан Рватске да те очима не види. Писао е старцу и тужио се на тебе. Милутиновић Генерал да може свега бы те на комаде изсеко. Данашньи наш Командирендер Радошевић публично говори: ако ти овамо — у Н. Сад — он одавде“. (Гершић Мушицкоме под 23. фебр. 1833.)

вѣренъ но безпристрастенъ есть, быти имать предметомъ презрѣнія и гнушенія, и предъ лицами нашего исповѣдавія вообще, наипачеже предъ родителми дѣтей есть право страшило и чудовище и поводъ къ іавному опороченію, крыку, мятежу и возмущенію." Зле последице оваковога буквара за српску децу биле би неизмерне, и опасност би расла све то више. Као први лек против те напасти нареди Мушицки, да се од све школске деце ти букварева покупе и да се њему пошљу, а тим ће се дати згодна прилика, да се међу консисторијом и првобанском регементом која проговори. „Налагаетъся" — вели Мушицки даље у својој наредби — „Благоговѣйнству Вашему, да тако мудро средствіемъ Катихетъ и прочихъ разумныхъ Капеллановъ расположеніе сотворите, како да они предпомянутыя Буквары отъ всѣхъ школскихъ дѣтей безмолвно совокупятъ и къ Намъ принесутъ. Здѣ вѣдати подобаетъ, іако, аще родители и платили суть за тыя Букварн, сія плата имъ не пропадетъ, но за туюже правыя сербскія Букварн получатъ. Нуждно есть въ томъ дѣлѣ имѣти назначеніе каждаго училища елементарнаго, число дѣтей въ нихъ и число чужихъ Букварей. Совокупивше тако вся Букварн, абіе послите средствіемъ каковаго капеллана. Описати Вамъ здѣ не можемъ, колику ползу извлещи бы моглъ отъ туду Консісторіумъ въ крузѣ народныхъ училищъ. Коль скоро бы Букварн сѣмо поднесенни были, началося бы сонадписованіе въ Регіментою. Ни найменше не мыслите о непріятныхъ слѣдствіяхъ за самыхъ Васъ чрезъ совокупленіе Букварей и поднесеніе ихъ сѣмо. Повелѣнное сотворите. Мы же тѣмъ поступкомъ общему благу и общему миру величайшу услугу сотворити и всѣмъ злымъ слѣдствіямъ въ противномъ случаи предупредити спѣшимъ". У исто је доба и у арадској јепархији радила пропаганда за унију. Тамо вармеђаши насилице гонише народ на унију, тако да су православни из села Боксега на сам ускрс морали бежати од свог поунијаћеног попа у удаљена села, да се тамо по своме закону исповеде и причесте. Сава Текелија пише из Арада митрополиту Стратимировићу, „како священник поуниятеныи из нѣдер матерных неуніяткини помощію вармецкагѡ человѣка отторгнул отроча, и во уніяти крестил." Текелија даље жури

митрополита, да иде у Беч, те да иште народној невољи лека [1]).

Мушицки се старао да заведе по библиотеку у свакоме протопопиату, у месту протопопиата, у дому црквеном. Препоручивао је, да се ту чувају рукописне проповеди, иштући да у опште на предикаоници не влада она уобичајена смеса у језику. Више би пута говорио, како су немачки проповедници сретни, што имају готове проповеди печатане, а како смо ми Срби у томе несретни! Тврдио је, да нам понајпре Руси могу ту помоћи и да је „височайшая цѣль: училище проповѣдниковъ". Желио је да се издаје „Церковный журналъ", у који да дођу уломци из историје црквене у опште и на посе из историје јепархије горњо-карловачке даље топографско-статистички опис исте јепархије, географско-статистичка таблица укупне српске цркве, смесице јепархијске и т. д. Препоручивао је такођер свештеницима, да начине списак од имена они Срба, који народу учинише какво добро; особито је желио, да се славе имена они добротвора, који народној књизи и писцима даром својим притекоше. Мислио је, да док Срби не почну дубље размишљати о народном поносу, о народној слави, о народној књижевности и о користи, која из књижевности проистиче, — док не стану поштовати труд књижевника, — довде да им нема ни светлије будућности. „Докъ еданъ не почне" — вели једна мушицкова белешка — „знатно благотворити кньижеству и кньижевницима, донде ће сви ладни пребывати." И на другом месту: „Кньижникъ оставля свое умно богатство, кое є сабрао, націи;" а опет на другом: „Епископи некъ почну мыслити, говорити, писати, литературу дизати; монастырцы савъ клеръ. Да се народолюбіе у Срблѣ већма усели, требало бы да еданъ почне у едномъ предѣлу народолюбиве наклопости у средоточіе приводити: ко ће то болѣ развѣ Епіскопъ?" Желио је још онда, да и ми, као и

[1]) „Старац" (т. ј. митрополит Стратимировић) „као што знаш, іошт є горе, за сада у Пожуну. Не зна се до овога, у ком ти пишем, часа, кад ће се овамо кренути. Нада се да ће и за Арадскога Епископа свршити. Највише га и највећма у ния мучи, и єде. Пише да є, што се ове тиче, Цару тако говоріо, да се, осим пристојности, ни на што освртао ніе. Плакао је пред њим, и Цара є — веле — ово у срце дирнуло. (Гершић Мушицкоме).

остали сретни народи, стечемо своје народно позориште, а чланови му да путују чешће у српска места, те да дају представе историјске и само моралне.

У бризи о свестраном благу свога рода, у борби с милитарским властима, које се родољубивим његовим умишљајима противише, паде Мушицки одма у почетку 1837. у болест, а 15. марта и. г. испусти он своју велику душу. Пред смрт рече своме синовцу др-у Ђ. Мушицкоме: „Сивко, ја не ћу ни после смрти да се одвајам од народа мога и општине: оћу да ми се кости у средини мога народа одмарају, оћу да ми сунце гроб мој осијава и да зелена трава по њему расте.“ Тако је по жељи својој и сарањен — не у цркви, где се владике сарањују, већ у општинском горњо-карловачком гробљу, где је нагнути дрвени крст до скора његове земне остатке означавао, док му није народ над гробом подигао леп мраморни споменик. Скупљено је такођер од народа до 6000 фр. с тим, да се од камате ти новаца оснује једна мушицкова стипендија.

III. Граматик и библиограф.

Мушицки је оставио иза себе (осим други рукописа) „Славенску граматику“ и „Србску библиографію,“ који се рукописи сад налазе код „Српског ученог друштва“ у Београду.

Мушицки је стару нелогичку систему прогнао из славенске граматике. Деклинација од именица било је у њега VI., а није ји средио по роду. За обележје прве деклинације узимао је он код именица, које се свршују на самогласно слово, први падеж једнине; а код они, које се свршују на сугласно (сувишно ъ, што га уво не чује, па ни ь, није га ту пометало), узимао је терминацију инструментала у једнини:

Први пад.	а, я,	а, я	е	и, ы	й	о
Други пад.	ы, и,	те, не,				
	(без аугмент.)	(са аугм.)				
Иструм.	—	—	—	ію	емъ	омъ

Мушицков „quae maribus“ по тим деклинацијама:

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
f excipe quae maribus tribuuntur.	n.	n.	f.	m.	vocal. n. excipe quae mar. trib. conson. m.

Код глагола, задавши позната три термина: неодређени начин, прошло време и окончај 2-ог лица сад. времена, што сваки Србин или зна или ласно може дознати, тражио је Мушицки четврти термин: окончај 1-ог лица сад. времена, који је Србима (не есапећи ту: оћу, не ћу, могу et siquae alia) заиста термин непознат:

	a:	b =	c:	x
I.	ати	ахъ		
	яти	яхъ		
II.	ѣти	ѣхъ		
III.	ити	ихъ	еши	ȣ, ю
	ыти	ыхъ	иши	
IV.	ȣти	ȣхъ		
V.	ети			
	сти	ох		
	щи			

постити,	**постихъ,**	**постиш(и),**	**пощȣ**	**(постю)**
ꙁлатити,	**ꙁлатихъ,**	**ꙁлатиш(и),**	**ꙁлащȣ**	**(ꙁлатю)**
летѣти,	**летѣхъ,**	**летиш(и),**	**лещȣ**	**(летю)**
видѣти,	**видѣхъ,**	**видиш(и),**	**виждȣ**	**(вижȣ).**

По старој системи задавало се ђаку x (**пощȣ, ꙁлащȣ, лещȣ, виждȣ**), што ђак није никад чуо од оца ни од матере, а искало се од њега c и b, па тек најпосле a, што сваки знаде.

Код несвршени и свршени глагола поступао је овако:

			praesens	
ї̂авла́ти,	—	**вла́хъ,**	**а́єши,**	**а́ю**
кȣпова́ти,	—	**ва́хъ,**	**ȣ́єши,**	**ȣ́ю**
поꙁлаща́ти,	—	**ща́хъ,**	**а́єши,**	**а́ю**
і̂ави́ти,	—	**ви́хъ,**	**ви́ши,**	**влю́**
кȣпи́ти,	—	**пи́хъ,**	**пи́ши,**	**плю́**
поꙁлати́ти	—	**ти́хъ,**	**ти́ши,**	**щȣ́.**

Коњугацији мушицковој претходи обрaжавање времена. Место примера за коњугацију ставио би он само схему, како се времена свршују. Мушицки није имао више од једне коњугације, наиме он је свима начинима означио један правац.

Руска граматика од г. 1812, коју је академија издала, није га могла задовољити; Хајм и Фатер учинише му се још мршавији; у толико се више обрадовао пољској граматици Копчинскога, а особито чешкој Добровскога (1809), које је обе он марљиво проучавао.[1])

Мушицки је своју науку о облицима послао Копитару на углед, и она стече одобреење тога прослављеног слависте.[2])

Добровски је желио, да Мушицки своје деклинације удеси по роду, попут Копчинскога. Пољаци бише у томе први. Иначе је већ један корак на боље био учињен тиме, што је Мушицки одступио од четири руске деклинације, које су пре њега биле уобичајене у словенској граматици, грађеној по грчкоме калупу. С једном коњугацијом могао је Мушицки изаћи на крај, за то што је поставио неке парадигме. Он је пре свега добро истраживао начине, одредивши свакоме своје место. Тада је лако пронашао, да један начин иште више него једну парадигму, а да се опет од остали могу два начина по једноме примеру спрезати.[3])

[1]) Копитар под 26 дец. 1811 пише Мушицкоме: „Kopczinski im Polnischen und mehr noch Dobrowski im Böhmischen sind philosophische Grammatiker; im Alt- und Neuserbischen sollten Sie auch öffentlich auftretten, und würden eine grosse Lücke zu Hause, und für uns Fremde, ausfüllen. Wie verwickelt ist der Böhmische Dialekt im Vergleiche mit unsern Süddialekten! **Seku** und **syci**, **wezmu**, **wzal**, **wzyti** etc. etc.

[2]) Vortrefflich ist Ihre Formenlehre; Dobrowski wird sich freuen darüber.

[3]) Добровски пише 22 фебр. 1812 Копитару: „Zu der Correspondenz mit Hr. Muschitzky gratulire ich Ihnen von Herzen. Ihm kann es wohl nicht bekannt seyn, dass schon ein serbischer Reformator des ganzen grammatischen Systems, der nach Russland gerathen ist, im J. 1666 eine Slowenische Grammatik schrieb, mit der Aufschrift Grammatika Serbina Juria Bielika. Sie ist in Sibirien geschrieben 419 Blatt stark, ohne Vorrede, und Index, mit serbischen (cyrillischen) Schriftzügen wie kein Russe schreibt. Einige Razdil (das Ganze besteht aus 15 Razdil) liess ich mir in Moskau abschreiben, (wo das Werk in der k. Typographie aufbewahrt wird) und kann Sie dem Hr. Muschitzky mittheilen. Bjelik tadelt den Smotrisky, weil er sich an die Kirchenbücher zu sehr hielt, die nicht slowenisch, sondern russisch wären. Ihm ist nur slovinski jezyk die Sprache der Bulgaren, Serbier, Chorwaten, diese wären die eigentlichen Slowinci, sonst auch Zadunajci. Das Lexicon habe er nicht zu Stande

Добровски је у предговору к својој чешкој граматици разложио главну разлику између језика северозападни и јужноисточни Словена, а за тим је у примерима неки облика навео и специалну разлику између језика чешког, пољског и лужичког. Према томе је Копитар г. 1811 искао од Мушицкога, да му назначи разлику између рватскога и српског наречја. Мушицки, у одзив жељи свога пријатеља, побележи по некој рватској прокламацији опширније податке, те му пошље. [1])

Године 1812 поче гласовити немачки писац В. Хумболт, пруски посланик у Бечу, учити словенске језике, те се обрати Копитару ради потребни списа од историјске спреме. Копитар му препоручи добровскову чешку граматику, као од свију слов. наречја најбоље философски израђену. Тог обласка не би требало, да је донде било какве боље граматике од смотрискове и мразовићеве, а зна се, да сваки солидан испитач мора почети са старословенским језиком. Копитар је чак преко митрополита Стратимировића гледао да искамчи што мушицкове помоћи. [2]) На то Мушицки пошље кратак извод из свога рукописа, што је после Копитар Хумболту превео.

bringen können, weil er der Hülfe anderer entbehren müsste. Er behalte zwar im Gedächtniss viele Wörter seiner Muttersprache, verstünde sie aber nicht mehr. In seiner Jugend wäre die kroat. Sprache auf dem Gebirge (prestermi gori) viel reiner gewesen. Der Mensch kennt alle Dialekte, tadelt aber alles, selbst die slowenische Bibelübersetzung, von der Abschnitt 14, fol. 264 sagt: kako sut Greki naschu besidu na svoje kopito nabili. Ich kenne niemanden, der um diese Zeit so frey und mitunter richtig räsonnirt hätte über Sprachverderbniss. 20 Jahre sey er darauf ausgegangen, wie man die Sprache zu ihrer alten Reinheit zurückbringen könnte. In der Bibelübersetzung sey bisher an manchen Stellen mnogo richi, a malo razuma! In Böhmischen Büchern sey die Sprache reiner als in polnischen, als in welchen die Hälfte ausländischer Wörter seye. Doch sey i on (d. i. cseski jezyk) nemalo zakalien. Bei den Bulgaren sey die slow. Sprache fast ausgestorben: bei den Serbiern und Kroaten sey sie so korrumpirt, dass man keine Erzählung rein machen könne, weil sie alle Sprachen redeten (i e. aus allen etwas beimischten)! So urtheilt ein Mann im J. 1666!"

[1]) Копитар му се на томе у писму од 24 апр. 1812 захваљује: „Für die trefflichen data zur Unterscheidung des Kroatischen vom Serbischen Dialekt danke ich recht sehr. Wie kann ich Ihnen doch einen Gegendienst thun!"

[2]) „— — wollte nur Herr Archimandrit (sit tibi gloria!) Muschicki aus seinen Scripten zu Hülfe kommen." И мало ниже: „Ich habe die

Пријатељство мушицково с Копитаром почиње од 1811 године. Копитар је желио јаче зближење свију словенски грана; за то се свом снагом својом почне старати о том, како би донде, док сам не пропутује кроз земље, у којима Словени живе, могао у свакој од 5 до 6 народни грана имати по једног пријатеља, на ког би се обраћао ради књижевни појава. Дописника, који би му за Serbica јављао, иште под 24. јун. 1811 у митрополита Стратимировића, и овај му у то име препоручи Хранислава или Мушицкога — Копитар изабра Мушицкога. Од оног доба почиње живљи живот за чвршће спојење словенства. Мушицки доставља Добровскоме, Копитару и Вуку старе дипломе и рукописе.[1]) Он за „Сла-

höchste Verehrung für den würdigen Mann und sein Genie, und ich kann nicht umhin Ew. Excellenz zu bitten, mich ferner auch dem Archimandriten zu gütigem Andenken empfehlen zu wollen.“ (17. септ. 1812.)

[1]) Вук Мушицкоме: „Деде опетъ настойте у Карловцыма (кодъ Г. Беницкога) не бысте ли ми како оне дипломе преписали — — — а Лазареву диплому Вы ми препишите, или ми пошльите Вашъ преписъ да я мени препишемъ, или платите еданъ дукатъ ономъ калуђеру изъ Язка нека препише минойски, само да е вѣрно преписано.“ (На велики петак 1818.) — „Гледайте што пређе те ми пошльите (ако већъ нисте послали) по дележанцу онай Апустолъ и остало што самъ одъ Васъ искао.“ (9 авг. 1818.) — „Кад бисте ми могли изнаћи, у Вашем материјалу за Српску литературу, какав је рукопис тамо доље најстарији? Има ли што старије од онога Шишатовачког апустола?“ (6. окт. 1819.) — „Граматика се Добровскога штампа, и још до 4—5 нeђеља биће готова, онда ће Вам Добровски једну на дар послати; него Вас моле и он и Копитар да гледате одма ту Граматику Оповску (од год 1648) да пошљете по дележанцу на Копитара.“ (Први дан по митрову дне 1821). — „Копитар и Добровски сад читају библију, и Острошку (од 1581) и најновију, па Копитар бињежи особито све Татаризме, које су Руси у Славенски језик увели.“ (Ibidem.) А Копитар: „Sie haben mich bereits mit den angenehmsten Bücherrimessen und einem sehr lehrreichen Commentar darüber beglückt: aber ob Ihnen mein Dank und weitere Anfragen zugekommen sind, hab' ich kein Wort Bestättigung von Ihrer Hand.“ (12. јул. 1812.) — „Dobrowsky denkt den Slavin im Herbste fortzusetzen: wir werden schon um Beiträge bitten kommen. Vor allem muss Dobrowsky's alt-Slawische Grammatik, woran er nun im Bade von Tepliz in Böhmen die letzte Hand legt, erscheinen, damit auch Deutsche mit uns arbeiten können. Dann etwa ein Neues Testament aus Serbischen Handschriften, als Text um die Grammatik daran zu prüfen. Auf jeden Fall ist uns Ihr Beistand unentbehrlich“ (Ibidem). — „Vor Allem, Dank für so viele Beweise Ihrer Güte für mich. Апостолъ non elabetur e manibus meis, nisi tuo jussu, aut cum repoposceris. Si

вина“ што га је Добровски мислио опет наставити, шиље прилога из своје библиографије, он с Добровским и Копитаром дописује, како да се учини покушај с новим правописом у латиници, те предлаже да се ова из ћирилице попуни, да се наиме прими слово ч место славонскога **cs**, рватскога **ch**, чешкога **č** и краньскога **zh**, а тако исто и ж м. славон. **x**, рватск. **s**, чешк. **ž** и краньск. **sh**, — ш м. славон. **sc**, рв. и кр. **sh** и чешк. **š**, — ц м. слав. и чешк. **c**, рв. **cz** и крањ. **z**.[1]) Он шаље рецензије и приказе наши књига у „Vaterl. Blt.“

veniet hoc anno Dobrovius, videbit et ipse lubentissimus. (29 окт. 1818.) — „Interest scire nomina et numerum voluminum omnium librorum slavenicorum, qui hucusque sunt impressi. Scio plerosque et ipse, sed tu melius scis, et facilius potes congerere. Petii et a Polonis, sed a te perfectissimum spero. Ergo за вѣру! noli negligere preces meas.“ (25 нов. 1818) — „Dobrowsky hat Ihren Codex ganz durchgelesen und excerpirt“ (26. маја 1820.) — „Was ich von Ew. Hochwürden wünschte wären ein paar Zeilen, dass Sie die Grammatik von 1648 etc. etc. (das ganze Pakett) richtig empfangen haben vom Postwagen. Solche Schätze, von solchen Freunden anvertraut, unter solchen Umständen (Мушицки је онда био у највећој беди — скинут с управе) muss man doch in Ordnung wissen. Haben Sie deswegen doch nichts neues gelitten? (Претрпио млого: Стратимировићево једно писмо кори га, да је он те важне књиге и рукописе узео „изъ хранилища продерзостною рукою.“)

[1]) Мушицки је свој српски превод царске химне „Gott erhalte Franz den Kaiser“ (1830) штампао такођер и латиницом, заменивши сложена латинска слова простима ћирилским. Угледа ради ево прве строфе:

„Воже! Franца nam рожivi,
  Цara Franца, blaga svim!
Dug u jasnom sreћe blesku
  Vjek da жivi Цar nam Franц!
Da mu lavri po stazama
  Ljep za vjenaц rastu svud.

Lik.

Воже! Franца nam рожivi,
  Цara Franца, blaga svim!

А пре него је то штампао, саопшти свој наумљај Копитару, и овај му под 19 фебр. споменуте године пише: „Sehr ist der Einfall zu loben, die eigenthühmlichen Buchstaben aus Cyrills Erfindung beizubehalten, ipsi Russi jam proposuerant in Academia, et praeissent tibi, nisi moles ingens ipsa magnitudine sua necessario esset lentior. Tanto meglio per Lei“. А Вук под 22. авг. 1833. пише Мушицкоме: „Овај Ваш начин писања допада се и мени, и свима који ствар разумеју. Него би тре-

и „Annalen“. Једном речју: Мушицки се живо пашти, да Србе приближи осталој браћи Словенима и да ји упозна са ученим страним светом. Копитар је сам признао, да су се до Мушицкога наше књиге веома тешко добављале, да се управо није знало ни има л' ји на свету.

Стратимировић је на скоро почео сумњичити Копитара, као да се овај, под видом безазленог, чисто историјског ученог испитивања ставио на црквено-политичко земљиште као борац за унију. Строго дакле забрани Мушицкоме дописивати даље с Копитаром.[1]) Тој забрани је помогло и то, што Стратимировић није ником дао преда се и што је само себи присвајао име правога филолога. Од како му је Шлецер посветио други део свога „Нестора“, јако се понео био, нити се стидио говорити: „Ја и Шлецер једини смо људи у Европи.“

Једина је мана мушицкова, што он није тео да призна, да је данашњи словенски језик од свуда дотеран на руски калуп, да је то управо руско-словенски језик, те да су га већином измислили „затѣйливіи грамматицы“, као што вели Востоков (1822). Такав је словенски језик Стратимировић у звезде ковао, а Мушицки своје оде њим певао. У једном писму 1821 Копитар, под именом Офела, кори Мушицкога, што пристаје уз онакав слов. језик. То занимљиво писмо, па и одговор мушицков, саопштавамо овде у тексту:

било да шокци узму (или начине) и *љ* и *њ*, н. пр. *lja* и *nja* нимало није мањи крпеж од *сва* и од Славенскога *љь*, *нь* и т. д. А *щ* управо узевши не треба ни нама ни њима, јер су у њему два гласа (*шт* или *шч*). Јесте ли видели Брлићеву Граматику? Ако нисте, гледајте, да је добијете. Брлић је први Шокац, који своју браћу наговара, да са свим приме наша слова. Само да је Шокце дотле довести, да рекну, да су Срб-и, и да приме наша слова, а нека верују шта им драго (Немаца и Маџара има од три закона, па су опет један народ)“.

[1]) „Bei S. S. (Стефан Стратимировић) werde ich wohl nie aufrichtig zu Gnaden kommen! Levius fit patientia, quidquid corrigere est nefas! — Mea me virtute involvo! Damit aber meine Ungnade nicht auch Ihnen schade, hab' ich 1814 persönlich ihn besucht, und gelegentlich über Ihre Abbrechung geklagt — aber freilich dafür den Хр.*** (Хранислав) nicht weiter einzutauschen Lust gehabt. Saltem tu eris excusatus; ego pro parte mea, mea me virtute involvo“. (5. дец. 1815.) Чак му још и 1826. пише: „Vale, fave et rescribe vere первомъ поштомъ (wenigstens ausnahmsweise, si Tibi vetitum est in regula ad me scribere)“.

„Luciano Ofellus S. P. D.

1. Haec scribebam, lectis tuis ultimis (24 Apr.) et perlectis.

2. Abjicis non bene parmulam!

3. Nemo potest duobus dominis servire. Christus muss Recht behalten. Quo pronior est suspicio in clerum propensionis ad veterem dominum, eo magis deberent cavere! Nos autem nolumus divisa corda, sed aut integra, aut nulla! Securissimi de victoria, quia natura rerum est pro nobis. Obscuri viri vix retardare possunt, impedire naturam nullo modo! Prior dominus videt te divisum et quasi deprecantem, sed timebit temnentem et vel minantem.

4. Slovenica dialectus a) non est Serbica vetus: hoc facile probari potest.
b) hodiernorum librorum est plane barbara, nulla, ficta, stulta, ridicula.
c) veterum est noni seculi Croatarum et Vinidorum, et hoc probabimus vel tibi.

5. Aus Gnade und um der Schwachen willen wollen wir vor der Hand nicht drauf dringen, wenn wir nicht durch dummdreisten Xp.*** (Хранислав) gereizt werden.

6. Sed nec patiemur, ut nostri donnent prise, si nostri volent manere, donnent prise par crainte, antequam opus sit. Fortis enim non fugit, sed pugnat Schritt vor Schritt. Tuus Slovenus (posito vel nepote Serbo) est Italus qui Latine scribat.

Vale, et tua te virtute involve, et ride mecum obscuros viros. K.

Ofello Lucianus S. P. D.

Rescribo tibi ad ea, quae mihi lectis meis, 24 Aprilis ad te missis, scripsisti.

1. Dicis me abjicere non bene parmulam! At non abjicio. Habeo enim duas. Utor utraque prout aut volo, aut debeo. — Si non cuivis Serbo, certe sacerdoti serbico utraque necessaria est.

2. „Nemo potest duobus dominis servire!" Serbus servit, acquirendi panis causa, pluribus extraneis dominis, germano, hungaro,

latino (Brodstudien), cur non serviret, sui conservandi causa, duobus domesticis, iisque fratribus, conjurantibus amice? — Es ist besser zwey Bundesgenossen zu haben, als einen, besonders in diesen kriegerischen Zeiten! — Non dividimus corda, cum defendimus duos Deos tutelares. — In eadem harfa slavice cecini, non quasi deprecans obscurum virum, sed ostendere volens, a me utramque dialectum amari et defendi.

3. „Slovenica dialectus“ a) non est serbica vetus“, etsi concederem, vellem tamen probari, b) „hodiernorum librorum est plane barbara, nulla, ficta, stulta, ridicula“. Multum dicis! Bellum moves contra omnes sacerdotes duarum ecclesiarum, russicae et serbicae. Vae tibi! Не боите л' се наше клетве? c) „veterum est noni seculi Croatarum et Vinidorum.“ Hoc mihi probes velim.

4. „Donnent prise par crainte“. Hoc in me applicari non potest. Particeps ero semper pugnae pro dialecto serbica; sed pugnae contra usum dialecti slovenicae apud Serbos nunquam ero amicus. — Ecclesia serbica militans ne donnera jamais prise. Natio ipsa non admittit.

Vale. M.

Мушицкова „Библіографія србска, или собраніе и познаніе свію србски кньига, досадъ (т. ј. 1821) изданы, и по системи кньижества расположены“ почиње са октоихом на Цетињу г. 1493, што га је издао Ђуро Црнојевић, војвода зетски. Мушицки окром тога, што је имао богате изворе у народној библиотеци карловачкој, обишао је 1812 године још и 24 српска намастира, побележивши све књиге: стара јеванђелија, псалтире, октоихе и т. д. Соларић му је послао по један ексемплар од сваке књиге, која је изишла из штампарије Пане Теодосија у Млецима, а Витковић је у Пешти по препоруци Мушицкога морао водити формалан дневник од књига, што су у Будиму штампане, те му ји достављати. Мушицки је сву нашу литературу разделио на словенску и српску: „Собраніе кньига србскимъ езыкомъ писаны“ и „Собраніе книгъ сербскія словесности словенскимъ языкомъ писаныхъ“, те је све разделио на струке. Оба језика по Мушицкоме сачињавају једно земљиште, али тим, што је овде одвојен словенски језик од српскога, лакше се може прегледати стање првог и развитак другог. Дело је ово састављено са

особитим трудом.[1]) Наслови књига исписани су верно и потпуно, ортографија је тачно задржана. Што млогима није било могуће, то је Мушицкоме пало у тал: он је све штампане књиге, које наводи, имао у својим рукама. Учени Рус Кепен у огласу на свој „Хронологическій Списокъ первопечатнымъ Словенскимъ книгамъ“ г. 1825 међу сарадницима од Срба спомиње поглавито Мушицкога, ког је и у огласу на своје „Библіографическіе Листы“ такођер споменуо.[2])

[1]) „Meine Sammlung (вели Мушицки још 1811 г. у писму Копитару) wird vielleicht sehr wenig brauchen, um vollständig zu werden. Keins von den an genommenen Fächern ist ganz leer, jenes der Kriegskunst ausgenommen: aber сильныя мышцы во бранѣхъ mögen hierin den Mangel ersetzen. Die Nation zählt bis nun 16 Generale. Die Theorie lernten sie deutsch, aber mit serbisch-starken Armen brachten sie dieselbe in Ausübung. — Das poetische Fach ist das ausgebreitetste. Alle Unterabtheilungen desselben, die ich nach Pölitz aufgestellt habe, enthalten mehrere Gedichte, die Epopöe (ироическая — юначка поема) ausgenommen. Materialien liefern mir, unter andern, die Bibliotheken der Klöster“.

[2]) Прилажем овде писмо кепеново Мушицкоме: „Ваше Высокопреподобіе, Милостивый Государь! Личное мое знакомство съ Вами, Милостивый Государь, могло только умножить во мнѣ то уваженіе, которое я давно къ Вамъ питаю, и приверженность Вашего Высокопреподобія къ Словенской Филологіи и древности вообще, внушила мнѣ смѣлость публично пригласить Васъ къ содѣйствію по части составляемаго мною Хронологическаго Списка первопечатнымъ Словенскимъ книгамъ. Прошу Васъ принять участіе въ семъ общеполезномъ для насъ дѣлѣ и сообщить мнѣ Ваши дополненія или поправки, которыми я съ благодарностію воспользуюсь при второмъ изданіи сего Списка.

Издавая нынѣ, на иждивеніи Господина Государственнаго Канцлера, Графа Николая Петровича Румянцова, Словенскіе Памятники, находящіеся внѣ Россіи, я просилъ Вашего Высокопреосвященнаго Архіепископа приказать доставить ко мнѣ снимки (Facsimile) съ нѣкоторыхъ древныхъ рукописей, и въ томъ числѣ о снимкѣ нѣсколькихъ строкъ изъ Апостола 1324 Года. Сдѣлайте одолженіе примите участіе въ семъ дѣлѣ, и присилите также снимки съ буквъ ѣ, ꙑ, ѩ, ѫ, ѭ, ѵ, ѯ, ѱ, если таковыя находятся въ семъ манускриптѣ.

Твердо надѣясь на Ваше содѣйствіе, я осмѣливаюсь приложить при семъ нѣсколько Номеровъ издаваемыхъ мною Библіографическихъ Листовъ, которыи прошу принять благосклонно.

Съ истиннымъ почтеніемъ и совершенною преданностію имѣю честь быть, Милостивый Государь! Вашего Высокопреподобія

С. Петербургъ 4-го Февраля 1825 Года

покорнѣйшимъ слугою

Петръ Кеппенъ с. р.

IV. Скупљач народни песама и старина.

Мушицки је био први скупљач народни песама.[1]) Он је први и Вука наговарао да ји купи, а и сам му млого скупљени дао, што је Вук и признао у предговору к I. св. „Мале простонароднье Славено-Сербске песнарице“, па и у II. св. те „песнарице“ признаје то и с фалом наводи у посвети Копитару. Још 1805 и 1806 у Карловцима питао је Мушицки за народне песме Вука и осталу момчад из Србије, која су се онда тамо налазила. Светић казује („Огледало српско“), како је он од 1811/12 године, кад је био ђак у првом гимназијском разреду у Карловцима, запамтио, да је Мушицки искао од богословаца, да му четвртком и недељом, који знају, донесу по коју народну песму. Светић се опомињао неког богословца, Филипа Цветковића, који му је тада показивао једну народну песму са овим почетком:

„Широко поље Косово,
И у том пољу злат јаблан,
А на јаблану злат гавран.
Стаде га Марко стрељати,
Стаде се гавран молити:
„Немој ме, Марко, стрељати“

Мушицки је у оно доба читао „Stimmen der Völker in Liedern“ од Хердера, где је наштампана и песма о Асан-агиници, те је, као поета, уочио ту особите лепоте. Да је Мушицки до 1811 имао збиља скупљени народни песама и да је о њима писао Копитару, види се из једнога копитарова писма, писатог Мушицкоме 1. нов. 1812, у ком ово читамо:

„Wenn sich doch ein besserer Kacich unter den Illyriern fände, der die wirklich meist schönen Volksgesänge jeden Inhalts sammelte: die Serben und Kroaten haben daran einen Schatz wie vielleicht kein anderes Volk! Kroatische hab' ich schon einige beisammen, noch mehrere sind mir versprochen worden. Darf ich auch Sie um Serbische ansprechen? — — — Oder geben Sie selbst einst Volksgesänge heraus? Tant mieux!

[1]) „Вук је имао обичај, да не каже, као што то обично се чини, коме је имао што благодарити за учињене му помоћи. А ја знам: да је Мушицки био први, који је почео купити речи и народне песме. То све дао је Вуку“. (Јован Гавриловић у писму Ђ. Рајковићу под 28. фебр. 1877.)

— Nur auf den Fall, wenn Ihre Kirchenwürde Sie verhindert, Erotica udgl. mitherauszugeben, erbiethe ich mich als Mitschuldträger: unmoralische Stücke bleiben, versteht sich, auch bei mir ausgeschlossen."

Мушицки је и као владика окружницом расписивао по свештенству у својој јепархији, да купи народне песме, те је скупљене по делижансу у великим свежњевима слао Вуку. Вук сам у предговору к IV. књ. (Беч, 1833) вели, да му је песму „Марко Краљевић укида свадбарину" још 1817 „послао садашњи Карлштадтски владика, високопреосвештени Господин Лукиан Мушицки, а он ју је преко некога од своји млађи преписао од неке слепице, која је у Гргуревцима седила. А и из садашње епархије послао ми је пре четири године велики свежањ различни народни песама, из који ће ји се лепи за штампу изабрати". У том је свежњу било тридесет јуначки песама, што се види из вукови писама Мушицкоме, где у једноме од 4. окт. 1827. пита: „За што ми не пословсте они 30 пјесама, за које сте ми писали?" а у другоме од 13 (25) јула 1828 вели: „Примио сам ономадне од Илијћа оне песме, за које Вам благодарим. Има ји доста добри, које се могу употребити. Гледајте још те ји купите. Јуче сам примио писмо од Симе Милутиновића из Црве Горе, из кога закључујем, да се не ће одрећи, послати оне песме, што он скупља; али ће добро бити, да му и Ви о том пишете као што сам Вам о том и говорио". А под 21 дец. 1831 пише приликом новог примљеног свежња: „Јуначки народни пјесама имам на чисто преписани за 40 штампаний табака, а оне Ваше, што сте из Карлштата послали, нијесам још ни дирнуо, него ји сад мислим прегледати и пробрати. Ако сте Ви јоште што скупили, пошаљите ми, јер сам ову зиму одредио, да пјесме за штампу преправим". Најпосле под 14. апр. 1832: „За народне песме молим Вас, да распишете по целој епархији, да се купе, где се год која нађе. Тамо по крајини Турској може се наћи млого песама, које ја немам. Ја ји истина имам око 50 штампани табака, и то изабрани песама, али што је више, то је боље: „Нек је фала и мене и тебе".

Ове цитате из копитарови и вукови до сад нигде нештампани писама ја сам за то навео, да се види, како је Вук доцније —

после смрти мушицкове — одрицао Мушицкоме сваку заслугу око скупљања народни песама. Вук у своме чланку: „Прави узрок и почетак скупљања нашијех народнијех пјесама“ у 20 и 21 бр. „Скоротече“ од г. 1842, одговарајући П. А. Поповићу, који је у „Србском народном листу“ навео речи из вукова предговора к I. и посвете Копитару к II. свесци „Мале простонародње Славено-Сербске песнарице“ овако вели: „Да је покојни Лукиан Мушицки 1805 или 1806 године у Карловцима питао за народне пјесме нас момчад из Србије, која смо се онда налазила ондје, то је цијела истина; али да је оно његово питање мене у Бечу послије 7—8 година навратило, да наше народне пјесме почнем купити и штампати, то није истина, него је томе прави и једини узрок г. Копитар.“

А мало ниже вели Вук: „Што сам ја ондје у предговору к малој простонародној пјесмарици, као и послије у посвети друге књижице нашијех пјесама Г. Копитару, казао у овоме смислу за Мушицкога, оно су били само ђачки комплименти.“ Дакле су оно онда били комплименти Мушицкоме! А да нису ово сад комплименти Копитару? Ко нагони Вука, да он један пут у предговору па и други пут у самој посвети Копитару, „у овоме смислу,“ т. ј. у наговору на скупљање народни песама, јавно спомиње и фали Мушицкога, као првог пострекача? И за што он онда изречно не каза, да је скупљању „прави и једини узрок Копитар?“

Па не само да је Мушицки народне песме сам купио и Вука први наговорио да ји купи, него је и целу II. свеску вукове песмарице превео на немачки језик у прози, будући је највећи немачки песник Гете тај превод желио. Томе се налази трага у писму, што га је Копитар под 5 дец. 1817 писао Мушицкоме: Rogat Göthe, per studentem Jenae Posoniensem protestantem, ut sibi mittatur versio et secundae partis nostrae пѣснарице. Hoc tibi muneris et honoris deputavimus, utpote qui optime scias vertere germanice poemata serbica. Cogita quantum honoris nobis accedat, si Göthe a te prosa versa metris incluserit, et Göthii nunc senis adjutor philologotatos Riemer! Ergo accingere, et nisi absoluta versione noli quiescere!“ А и Вук то жури писмом од 2. марта 1818: „Рекао ми е Г. Копытаръ да

Вамъ напокоренъ, да поредъ све те бриге, незаборавите Србски пѣсама преводити ради Гета." Имао је Мушицки обећање и од Копитара и од Вука, да ће која књига народни песама бити његовом имену посвећена, па се и то обећање не одржа! Још 5 дец. 1815 пише му Копитар: „Ich habe die Zueignung der 2-ten Lieferung angenommen, damit, weil doch vor Allem eine Ew. Hochwürden gewidmet seyn muss, die dritte um so bälder nachfolgen möge." А Вук 19. јун. 1827: „Не могу обрећи, да ћу Вам посветити 4-ту књигу народни пјесама, али је не мислим ни фиршту каком посветити (та 4-та књига, о којој Вук пише, посвећена је руском тајном саветнику, сенатору, коморнику, посланику при аустр. двору, различни ордена витезу, Димитрију Павловићу Татишчеву). Него Вас молим, да ми пошаљете пјесама по првом дилижанцу, а ја ћу у предговору к 4-ој књизи тако казати, које сам пјесме од Вас примио, да ће Вам бити већа чест, него да је књига Вама посвећена.[1]) Ја се надам, ако ме Бог још коју годину поживи, да ће и Вама допасти једна књига."

Мушицки је оставио иза себе знамениту збирку старина, које засецају у народну историју. Неке су штампане, као: „Сказаніе о житіи преосвященныхъ Архіепископовъ всея Сербскія и поморскія земли („Гласник" св. VI год. 1854), за тим „О привилегіяхъ Влаховъ въ Славоніи, Хорватской и проч." Мушицки је, као што смо видили, желио да издаје часопис, под насловом „Србскій Вѣстникъ," као архив за нашу историју. О томе сам међу мушицковим артијама нашао на ову белешку: „Все, еже сербско есть, принадлежитъ ко кругу „Сербскаго Вѣстника." Каждый гласокъ Сербльина, одкуду ни биваетъ онъ, пріятенъ сердцу его. Каждый Сербинъ, иже аще

---

[1]) Од какве славе и фале мушицкове ради народни песама, нема, Бога ми, у томе предговору ни трага! Упућујем читаоце, нека прочитају сав предговор, па ће се уверити. По свему се види, да је Вук желио изманити песама, а ни мислио није, да реч одржи. Вуку би право било, да му је још и Сима Милутиновић дао оне народне песме, које је по Црној Гори и Ерцеговини купио, за то му је и писао, па и Мушицкога наваћао, да му о томе пише. Дакле сваки своју муку да само шиље Вуку! Сима је своје две збирке издао под имепом: „Пѣваніія Церногорска и Херцеговачка" (Будим 1838 и Лајпциг 1837). С пок. Корнелом Поповићем ја сам г. 1845 посетио у Београду Симу, који рече, да се Вук заиста срдио, што му он своје збирке не уступи!

здѣ едину надпись Славенску или Сербску обрѣтъ, іавитъ ю, съ радостію пріемленъ бываетъ въ пространство народолюбія его. Гдѣ ни обрѣтается домъ сербскій — и дымъ онаго пріятенъ есть патріоту."

Мушицки, још док је био архимандрит у Шишатовцу, скупио је знамениту збирку стари новаца, као: од времена римске републике 2 комада; Агрипе, зета августовог, 1; Друза 1; Германика 1; императора Клаудија 1; Веспасиана 2; Трајана 2; Хадриана 1; Антонина 4; Марка Аврелија 1; Севера 1; Максимина 3; Максима 14; Гордиана 3; Филипа 2; Хостилија 1; Галиена 3; Аврелиана 10; Тацита 1; Проба 14; Карина 2; Нумериана 1; Диоклетиана 4; Максимиана 7; Константина Хлора 2; Константина великог 22; Криспа, најстаријег сина Константина великог 2; Лицинија 6; Константина II. 35; Констанса 12; Констанција 56; Јулиана (апостате) 5; Валенса 21; Валентиниана I. 125; Грациана 163; Валентиниана II. 8; Теодосија великог 93; Елије Флакциле, жене Теодосија великог 6; Аркадија 50; Хонорија 21; Теодосија млађег 79.

И тако има међу римскима: стари новаца с ликом императора 777; с ликом императорице 6; с ликом рођака императорови 3; од републике 2.

Свега римски	788	ком.
Новаца средњега века	21	"
Турски стари новаца	10	"
Новаца 18-га века	40	"
Свега . .	859	ком.

Сви су ти новци данас у „Српском музеју" у Београду.

V. Поета.

Мушицки се на поетском пољу појавио пре него на икојем другом. „Стихотворенія" су једино, што имамо од њега наштампано. Отпре по различним српским листовима и часописима растурене оде мушицкове сабрао је и напечатао после смрти му у једну збирку синовац његов др. Ђорђе Мушицки. Та збирка има четири књиге: две српске, две рускословенске. У првој су књизи „Оде" писане српским језиком, а у четвртој „Надписи", опет српским; друга и трећа књига ода писана је рускословенским језиком.

Мушицки, као и узор му Орације, по коме је у српском духу певао, више је смишљен вештак, него бујан поета. Мушицки силази више у дубину, — он ретко ободе свога пегаза тако да се вине у недогледне висине. Мушицкоме је стало за тим, да су му стихови коректни; он прорачуњава ефекте, слаже слике у ред, призивље реторику у помоћ својим поетским мислима. Мушицки сам има на једном месту ев' ову белешку: „Мысли мое морамъ пространо описати, copiose, verbis pulchris et selectis sententiis dicere“. Мушицкове дакле мане више су мане његова доба и узора, о које је он кушао своју поетску снагу. Иначе је бирао у похвали што је лепо — тако је хвалио Доситија, Болића и ост. Мушицкога могли бисмо у неку руку назвати академичким песником, коме је пре свега пред очима апотеоза Срба: патриотску мисију не смеће он никад с очију. То му просветљује из сваке строфе. Или он удесио „Гласъ народолюбца“ или славопој знатнијој у роду личности, увек провирује идеја: „Српство је било велико, прошлост му је јемац за његову будућност. Још је жив наш Бог, а живи смо још и ми, — оваки народ не може пропасти, па ако и пропадне, опет ће ускрснути.“ Осећаји му се прелише у песме, и српска се срца њима распалише. Врло згодно вели Суботић у својим Цртама из повеснице српске књижевности: „Мушицки је производећи дух не само у нашем песништву, него у свеобштем: он је особиту врсту ода створио, а то је ода народна. Он је за живота само неколико својих ода печатао, али је свака од овит била као ракетла; свака је са шумом у литературу ушла, засијала се, пукла, и треском својим духове задрмала и блистањем усхитила. Мисли у њима изражене падале су као огњене искре на душе читатеља и запаљивале у њима жарку љубав к роду и књижевном раду.“ Мушицки је заиста умео распирити необичну ватру у српским душама. Сетимо се само његовог „Гласа народољубца“, где вели:

„У єданъ данъ да честницу ломимо.
   Србче свако да намъ зна,
Ко Душанъ, Милошъ, Югъ, ко л' бяше Марко;
   Гдѣ є Соколъ, Призренъ гдѣ.
Да туђеродной Лизи въ бракъ предпочте
   Любосаву Сербльинъ младъ.

И даље:

„У туђъ мы народъ да с' не прелієво,
Некъ насъ греію мысли те;
Да нек нас греію, па и къ дѣлу воде:
Труло зрно, гола рѣчь.
Насъ свыше светый Сава, Душанъ, мотре,
Єсмо л' мы достойни ньи!
Аманетъ ньинъ: „У добру сложни буд'те!
Прутъ самь слабъ, у снопу якъ!“

Мушицки до душе не импонује као чист лирик, али је знаменит са стране дидактичке — ту он стоји на властитом земљишту и уједно на земљишту свога народа. „Гласъ народолюбца“ може се назвати ризницом златни изрека.[1]) Мушицки је био први међу Србима, који је римским размером певао по мери слогова. Тим се он разликује од свију остали певаца у нашој књижевности. Покушавали су истина и Стојковић и Хранислав да у хексаметрима певају, али им то не пође за руком. Раиђа 1802 оплака Стојковић епским, а Хранислав слегичким стиховима, обојица — што се мере тиче — неспретно; ако и јесу неки дописници држали те стихове за сретне покушаје.[2])

Одма у прва три стиха стојковићева видимо неправилне хексаметре:

1 2 3 4 5
„Чтō сēй | крāткій̆ й | бĕзпŏ|кōйный сŏнъ | знāчйтъ (6?)
Чтō л' снŏвӣ|дѣ̄нія̆ | бӯрнă, | въ нӣхжĕ мĕ|чтāтĕлнă | сӣлă
Вŏŏбрă|жēнья̆ ŏтъ | бēздны̆ вŏ | бēзднў пā|дăĕтъ ў|жāснŏ?

[1]) Будући је Мушицки до „Гласа народољубца“ био дуже заћутао, терорисан Стратимировићем и његовом кликом, то му Шафарик, прочитавши у рукопису „Гласъ народолюбца“ пише под 14 дец. 1819 ово: „Also ist die alte ruhmvolle Laufbahn wiederum betreten! So birgt sich der helle, rauschende Strom eine Weile unter den Felsen, um dann nur desto glänzender hervorzubrechen. Ihr Unglück ist, dass Sie um ein Paar Jahrhunderte zu frühe für Ihre Nation gekommen sind. Doch das soll Sie nicht irre machen. Auch diese Seelenblüthen, die jetzt nur wie Thränen glänzen, werden einst erstarren und wie Perlen funkeln — zur Zierde der kommenden Serben. Es haben auch um Pindar herum Krähen und Dohlen gekrächzt; aber ihre Misstöne sind längst verstummt, indess die Harmonieen des Schwanensängers Ewigkeiten entzücken werden. Denn nur das Wahre, Schöne und Hohe ist ewig; und wer es entweiht, der öffnet sich selbst den Weg zum Schatten der Vergessenheit“.

[2]) Пореди: „Zeitschrift von und für Ungern“, III. Bd. 6. H 1803.

Тако му рамље и овај стих:

Кро̄ткŏ, | то̄кӯ | вŏдвӯ пŏ|дŏбнŏ | ӣжĕ пŏл|за̄ĕтъ —

Па тако му и остали стихови којегде егуцају. Окром тога оскудева стиховима потребни одмор илити главна цезура, што се из наведени стихова види.

Мало је сретнији Хранислав у своме покушају, премда и у њега, што се тиче просодије, има млого погрешни стопа и рђаво скандисани стихова:

Из прве строфе:

Кто̄ жĕ нӑд|гро̄бнŏĕ | вŏздӯхŏ|кружїĕ | бӯдĕтъ смӯ|щӑя̆?
Сѣтӯĕтъ | а̄хъ нĕӯ|тѣшнŏ слĕ|зы̆ Сĕрбъ | го̄ркӣ пӯ|ща̄я̆.

Из друге строфе:

Ӣстины̆ | ӣ дŏбрŏ|дѣтĕлӣ | бѣжĕ зӑ|ко̄нӑ лю̆|бӣтĕль.
Чĕсть пŏлӯ|чӣшӑ ĕ|лӣкӯ ӣ|зя̄щнӑ спӣ|са̄тĕля̆ | плŏдӣ,
Сла̄вы̆ ĕ|го̄ ӯмŏ|зрѣнїя̆ | ко̄ль ӯмнŏ|жӣшӑся̆ | ро̄дӣ,
Блѣдӯ тŏ|лӣкӑ цѣна̄ | ӣ слӑвŏ|сло̄вїя̆ | днĕсь.

Мушицки није никад у својим одама упадао у оваковe просодијске мане. „Die Prosodie“ пише он Копитару под 16 окт. 1811. — „der altslawischen Sprache verursacht einem Serbischen Dichter, wenn er sich vom Schwarme falschtönender Sänger unterscheiden will, ungemein viele und grosse Schwierigkeiten: er muss sie aus der Bibel, den Kirchenbüchern, die alle accentuirt sind, und aus den russischen Dichtern lernen; er muss auch mit accentuirten Wörterbüchern und biblischen Concordanzen versehen seyn. Nur ein solcher Vorrath, den ich im nächsten Zimmer — der ansehnlichen Bibliothek unsres Mäcenas — habe, konnte mich versichern, dass meine Jamben fehlerfrey laufen“. Не стоји дакле оно, што Суботић у Летопису за год. 1847. св. I. стр. 105. вели, да је „стихъ Мушицкога често нераванъ: у ямбу понайвише до зла Бога рапавъ и кртъ“. По свој прилици је ту Суботић побркао српску просодију с рускословенском. Примера ради стављам овде алкајским размером год. 1811. спевану мушицкову оду „Сѣни Досиөеа Обрадовића“:

Видѣвшій многе народе, градове,
И школе, нраве, своему роду на
Стократну ползу, среброуласый,
Милый Обрадовићь на вѣкъ усну

У Бѣломъ Граду, новомъ позорищу
Мишица Сербски, кудъ га намъ приведе
Изъ Треста любовь топла к' своимъ;
Каменъ га съ надписомъ краснопростимъ

Покрыва дично: Сербско му нѣгове
Здѣ кости леже; родъ є свой любіо.
Движе се умъ и сердце добры,
Сви благодарности свете полни.

Гледамо тако, мекшега чувства сви,
На воћку в' єсень, плодов' си лишену;
На грапе веħь безлистне, суве:
На паметь долазе сѣнка, плоди.

Пробуђенъ рано, срећный Досиѳеѳ.
И насъ и Тебе любећимъ геніємъ,
Ты виѣѣ міръ, и купи мудрость
Нѣмцев', Французов', Енглезов', Греков

За бриħу свою (как' Анахарзісъ за
Нелѣне Скѵте), ревносħу, подвиги,
Не златомъ богатъ; вкусивъ некторъ
Истине, поити жедне нача.

Мінервинъ кому домъ неприступанъ єсть,
Толмачъ же нужданъ в' бесѣди праотцев,'
Тай тебе чита; чтома слуша
Буквонеискусанъ: све имъ ясно.

Ты свѣта жельнымъ отвори царскій путъ.
Колики с' тобомъ путую, мудрую!
Кудъ умъ, кудъ воля, куда сердце
Тежити должно єсть, радо чую.

Откривашъ мудро басномъ ласкателство,
Клевету, завистъ; лѣпъ благородства щитъ
На доброй токмо руцы славишъ;
Казнити умешъ надменну гордость

Свак' древо хвали плоду по доброму;
Честь онда мужу, то насадившему.
Астреє спутникъ проста, знатна
Словомъ А-пасіє в' дружбу водишъ.

Престрого кадкадъ онъ обличавао;
Обаче вѣрный ученикъ Сократовъ

(Прощайио жару добру!) нерадъ
Видѣти уиъ богоданый рабоиъ.

Ты себи вѣчный воздвиже памятникъ,
Къ высокой цѣли влекущъ пресилно родъ.
Почивай тихо, душе чистый,
С' крѣпкима духови храбрыхъ отцев'.

Размер је ове оде овај исти, по ком је Орације своју 9-ту оду I. књиге, па и још 36 други ода con amore спевао, с том јединим разликом, што је код Мушицкога цезура у два прва стиха — по природи језика — кратка.

Пробе ради, да се види разлика између српске и рускословенске просодије, стављамо из стихова споменуте оде ове речи:

Српски:	Рускословенски:
(Трохеј)	(Јамб)
на̄ вѣкъ	нӑ вѣк
лю̄бо̆вь	лю̆бо̄вь
ле̄жо̆	лӗжа̄тъ
хва̄лй	хвӑлӣтъ
(Спондеј)	(Јамб)
то̄лма̄чъ	то̆лма̄чь
(Дактил)	(Амфибрах)
на̄ро̆дӗ	нӑро̄ды̆
лӣшӗнў	лйше̄пў
на̄ пӑмӗть	нӑ памя̆ть
по̄йтй	по̆ӣти
бе̄сѣ̆дӑ	бӗсѣ̄дӑ
ка̄знйтй	кӑзнӣтй
(Дактил)	(Анапест)
сво̄ӗмў	сво̆ӗмӯ
прӣвӗдӗ	прйвӗде̄
(Антибах)	
по̄кры̄вӑ	по̆кры̆вӑӗтъ (пеониферт)
гле̄да̄мо̆	гля̆дӣмъ (јамб)
про̄бўђӗнъ	про̆бўжде̄нъ (анапест)
по̄чӣвӑй	по̆чйва̄й (анапест)

Наш црквени језик нема квантитативпе просодије. Он има само звуковну просодију, будући свака његова реч, ма била

колико му драго дугачка, има само **један** дуг слог, на коме звук почива, н. пр.: жѐртвопри̂ношѐніѐ, чѐловѣ̆колю̄біѐ, ца̄рствўющій. С тога је веома тешко, прилагодити црквени језик римском размеру. Српски језик има у томе веће слободе: он има спондеје, антибахе, дитрохеје (срѐбролāсый, кра̄сно-про̄стый), дидактиле (бўквоне̄йскўсӑв).

Мушицки је дакле први своје оде певао по **мери**, а не, као што су то други чинили, само по броју слогова.[1]) О унутрашњој вредности мушицкови ода опет веома згодно вели Суботић: „У себи сматрана поезия Мушицкова остае **единствена**: тако може само духъ геніима првогъ реда суврстанъ

---

[1]) То сведочи и бечки лист „Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst“, где у броју 25 и 26 од г 1817 стр. 99 ово читамо: „**Muschiczky** ist nach unserem unmassgeblichen Urtheile ein geist- und gefühlvoller, schöpferischer Dichter. Zeugen davon sind alle seine theils bereits gedruckten, die wir selbst lasen, theils ungedruckten Gedichte, die uns von gelehrten Serben höchst gerühmt wurden. **Alle seine Gedichte sind nach dem Sylbenmasse der alten Römer geschrieben. Demnach gebührt ihm die Ehre in der serbischen Sprache die ersten glücklichen Versuche dieser Art gemacht zu haben.** Kurz, nach dem Urtheile der bewährtesten Männer, braucht **Muschiczky** nichts mehr, um als classischer Lyriker anerkannt zu werden, als seine Gedichte herauszugeben, um denselben, durch treffende Uebersetzungen in gelehrte Sprachen, Publicität zu verschaffen.“

А **Копитар**, кад је Мушицки штампао две оде: „Сѣни Доснеея Обрадовића“ и „Михаилу Витковићу“ у часопису „Wiener Allgemeine Literatur-Zeitung 1813 пише овако: „Während die vollendete französische Literatur nach den neuesten Zeitungsschriften einen Preis von tausend Franken auf die Untersuchung setzt, ob sie nicht auch der altgriechischen Versmasse fähig sey, liefert uns der Serbe **Mušicki** (nun Archimandrit zu Šišatovac in Syrmien, ein Mann, der in der alten und neuen Literatur aller gebildeten Völker zu Hause ist) in einer kaum beginnenden, zwei Oden, die nicht nur im Geiste der Alten, sondern auch, zu nicht geringem Ruhme der serbischen Sprache, im alten Alkaischen Metro gedichtet sind, in welchem Horaz siebenunddreissig seiner herrlichsten Oden sang (z. B. Carm. I. 9.). — У свом писму од 26 дец. вели Копитар Мушицкоме: „Was Ihre Klagen über die serbischen Leser anlangt, so sehen Sie nicht auf diese **schlecht** unterrichtete, sondern auf die besser unterrichtete **Nachwelt**: **gefallen** werden Ihre Sachen doch jedermann unbewusst; **würdigen** und begreifen wird Sie nicht jedermann können, so lange Barbarey herrscht. Die Reimschmiede sterben **morgen**, der Schönkünstler lebt **ewig**! Macte virtute! perge!“

пѣвати." Оштро је карактерисано и ово, што вели Субботић: „Єзыкъ Мушицковы ода вѣрно є огледало таласаня, кое є нашъ єзыкъ тамо амо бацало. Онъ се ніе могао до высине Вука у єзыку дићи; што више, у томъ є манѣ срећанъ, него и млађи нѣгови сустихотворцы."

Једно би се замерити могло, што Мушицки оде своје веома често почиње са призивом, као: „Пой Музо" — „Слѣдуй ми, Музо" — „Та не ћу, Музо" — „О, ако самъ ти и када, Музо" и т. д. То Пиндар чини ретко, а Ораціје још ређе. У оди Тодору Стоићевићу (Стихотв. књ. II стр. 179) вели:

Ты смирéнниѡ главꙋ̀ вѣ́чна закóна подъ
Блáго ѧ҆́го преклóнь, тóйже ѣ҆сѝ во днéхъ
Ти́хихъ, бꙋ́рныхъ, печáлныхъ.
Кóль за тò тѧ̀ люблю̀ ѧ҆ чтꙋ̀!

Зна се, да немачке најбоље поете придеве једно за другим трпају, и тако брзину и снагу беседе своје устављају и слабе. За њима се морао повести Мушицки са својим: „Тихихъ, бурныхъ, печалныхъ... Грци и Римљани немају тога: Ораціје, узор мушицков, никад тако не пева.

У оди Јеремији Гагићу (Стихотв. књ. I. стр. 48) строфа друга и трећа изгледају као самохваљење, ког се иначе Мушицки праведно и паметно клони. Може га одбранити оно орацијево:

„Sume superbiam
Quaesitam meritis, et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam."

Мушицки је 1808 издао на свет 4 оде: „На смерть Јереа Петра Витковича" — „Сербска Муза Ерцхерцогу Лудвику" — „Сербская Муза на день тезоименитства Венгріи Палатіна Ерцхерцога Јосифа" и оду „Јосифу от Путник". Уз ове све четири оде придодат је превод на немачки језик. Мушицки сам вели о томе у писму Витковићу под 3 авг. 1808: „Придао 'сам преводе не величанія ради — ты ме, мыслим, познаеш, — но да и Немцы разумею, и начну больма сербска дѣлца уважавати, и разликовати поезію от риѳмотворенія; да виде наш вкус, и нашу поезію. — Дао 'сам преводе с' латинскима писменама печатати, да се вечьма согласуе с' орігіналом."[1])

[1]) Те је преводе имао на уму и један од први мацарски песника онога доба, Фрања Казинција, кад се мушицковој „Оди Витковићу" писмом од 5 феб. 1812 одазвао овако: „Vitkovics barátunk azon jóságai szerint

У својим „Надписима на књижество Србско“ јавља се Мушицки местимице као велики бранилац вукова правописа. И Мушицки је неко време јавно употребљавао јоту, а повукао се тек кад га противници нападоше. У доказ наводимо ове натписе:

Словцем јот не соблазни се! Старо је име еврејско,
Мили брате, то! Еврej нам даде и ша (Ш.)

А.

Ал' ми је на крају ј (вјеруј) и мрско и гадно:
„Казуј, није л' строг мој и твој благодјеј!“

Б.

Девет тек дана дај кушој писати исто
(Данас ти гадно) ј, престаће гадним ти бит'.
За то, што физономије, сходне славенској, нема,
Ползом дичи ту! Јавља граматика то.

Не сви наш умекшавају, добро, тврдо и људи (л)
Истој у рјечи, знаш! чине у другима то.
Говоре „немац“ и „њемац“, говоре „недра“ и „њедра“;
Једни говоре „дед“; други говоре „ђед“.
„Терати“ том лепше се допада, „ћерати“ овом.
Овдје „лето“ и „леб,“ тамо „љето“ и „љеб“.

---

mellyekkel irántam viseltetik, megküldé nékem, hozzá intézett ódádat. Maga a' dal előttem mind eddig érthetetlen, mert itt nincs senki, a' ki megmagyarázni, söt csak füleim elött elzengetni is tudná; de ismerem én poëtai tüzedet néhány más énekeidből, mellyek német forditással jelentek meg, 's ezek után képzelem, hogy a' mi közös barátunk Töled olly csillagó-szinü virágokat nyert koszorúúl, mint érdemes atyja. Régen tisztelem érdemeidet dicsö férjfiu!“ — А мало даље вели: „Ne hidd tisztelt férjfiu, 's óh hagyd hogy barátomnak nevezhesselek! ne hidd hogy ügyekezetetek kancsal és kaján szemekkel nézem, söt higyd, hogy szivesen óhajtom, hogy mennybeliek dicsö ügyekezetetek megkoronázzák. Az én patriotismusom nem ellenkezik a' Cosmopolitismussal, 's midőn a' magyar nyelvnek virágzását óhajtom, midőn azt a' mennyire tőlem kitelik, elősegélleni igyekszem nem könyörgök azért az egeknek, hogy más nyelveknek károkkal virágoszék az én nyelvem, nevezetesen nem könyörgök azért, hogy az a' nyelv ne boldoguljon a' mellyen az Aszán-Aga mennyei szépségü Elegiája énekeltetett. (Én azt Göthének költeményei közzül magyarra is forditottam.) Néhány próbájit ismerem dalaitoknak, azok mind igen édesek, mind músák által sugallottak. Való gyermekei vagytok annak a népnek, melly Homért 's Pindart 's Anakreont és Sapphót szülte.“

Чине нарјечија различни предјели србски;
  Сви се предјели пак сгласују већу на част.
Цјелом су народу „ђе, ће, ље, ње“ гласови нуждни.
  Словца су нуждна за те. Та с' ђ, ћ, љ и њ.

Зоиле! ти с' смјешиш, видећи мјесто і иже;
  Иже мјесто јери. Корен мотриш све ти!
Вјеруј, учен т' је труд тај, ал' не плаћа ти зноја —
  Грк врло љуби і, Рус јери, иже пак Срб.
Грку на част і, на част му ѵжица танка;
  На част Русу јери. Љуби што ј' простије Срб.

„Критиковати зар? а не крітіковати? Море!
  Крітіка грчка је рјеч. Не иже, иште нам і!“
Мом је уву све једно, а очи нека се уче
  Трпит'. Храброст је, чуј, кадкад не знати што.

Мушицки је под 25 нов. 1821 писао Вуку: „Ево ме подражатеља, заштитника, највећег бранитеља одсад Ваше ортографическе системе. Написао сам ово дана продуженије Лазаро-Милобратићеви надписа на србско књижество. Имамъ 60 надписа. Раздјелио сам на подобије цјелог сачињенија овако: Предговор. А. обште мисли (б задржавам и овде и у србски). Б. о писменима. В. о образованију рјечи. Г. о гласеударенију. Д. о правопису. Е. Смјесице Тако сам бранио ову систему, да се не зна, које је моје мњеније. Сваки ће се опет сетити, куд тежим; само да ме антагонисте не могу окривити. И смејаћете се и радоваћете се. Ово ће бити као прибављеније к оној Копитаровој обрани Вашег Рјечника и Србског језика. Ја му сад браним красно одјело његово.“ — Мушицки је, на жалост! доцније од тога одустао и вратио се опет старом правопису. Из тога се види, да Мушицки није био сталан у својим књижевним тежњама. Ал' ако и јест он по околностима мењао своје мисли и начела, ипак то није никада чинио из какови нечисти мотива, већ је колебљивост и несталност у њега потицала из бујности и итрине његова духа.

Копитар и Вук искали су од Мушицкога ту књигу натписа, да је ови штампају о свом трошку. Мушицки то не допусти, те му морадоше вратити рукопис Интересантна су нека места из Вукова одговора од 26 јан. п. р. 1822, за то ји овде саопштавам:

„Натписе на Српско књижество“ читао сам с Г. Копитаром, и ево, у име Бога, узе перо у руке, да Вам јавим, шта нас двојица о њима мислимо. Најприје Вам морам казати, да су ови натписи, кад се узме све једно с другим, заиста врло лијепи, и могу књижеству нашему бити од велике ползе.

1. Што се тиче дволичења Вашега, помислите на потомство. Нити ћете до вијека живити Ви, ни ча Стева (овде Вук мисли Стратимировића митрополита), а натписи ће Ваши остати, докле је гођ Српскога рода; а зашто да потомство Вас за примјер узима, да калуђер мора калуђерски мислити? Друге учите, да узму ума штит, и да буду своји; а Ви сами нијесте своји![1]) — — Вас ће калуђери познати без сваке сумње, и викаће на Вас за мало, као и за све, за што и онако вичу, и макар се Ви посветили, они не ће престати на Вас викати.

2. За Ћ и Ђ, по нашему вкусу, немате право ни мало: велико слово не ваља да иде преко линије ни доље ни горе, а Ваше Ђ иде доље преко линије. А ако је истина, што кажете Давидовићу, да му ѣ, ћ, ъ у једној линији лијепо стоје, онда се може и р, у, б у једној линији начинити; тако се може у једну линију саћерати и Латинско b, d, h, l, p, t, g, q и т. д. Аколи Ви преко свега овога опет остајете при том, а Ви поправљајте, него не треба да и мене на то приволијевате; Ви ту можете мене да и не спомenете.[2])

---

[1]) Народи почитују Республиком књижества поље
Нема скиптра ту; даје сваки свој глас.
Ал' у свакој множини устане праведно, или
Мнимо јачи тек; вуче за собом збор.
Млади писатељи! не примисте духа работе,
Узмите ума штит; своји будите ви!
„Ничему се не дивити“ правило мудрости вели!
Брзо новости вид пљени. Чувајте с' тог!

[2]) Скини, Давидовићу, Ђ Вукову с плећа
Немиле цигљице двје; за њи чертице дај.
Подобно старому Ћ промоли главицу горе;
Подобно малому ђ трбушну чертицу свуд'!

Лепо ти ѣ, ћ, ъ, у једној линији стоје.
С главицом дај и ђ један уведи у шор.

3. Ми мислимо, да Ћирило није за то слио ꙗ, ѥ, ю, што је ти слогова највише у језику, него што су Грци иначе читали иа, ие, иоу и т. д., као што сам ја и у Рјечнику моме казао. Може ли се у овоме натпису метнути слажући мјесто слагајућ' (чини ми се да се стих не квари)? [1])

4. Kакогођ што велите за ј, да га човек пише девет дана, па ће постати обично, тако исто може се рећи и за додаци. желуци и т. д.[2])

5 Тамница, обрамница, гумно, много може остати за невољу (у оно је доба дакле Вук трпио те речи тек за невољу, а доцније ји употребљавао као правило), за што може бити да би се ђе нашло и прости људи, који тако изговарају ђекоје те ријечи; али слобода (и слободан и слободити) и Глигорије (и Глиша) мора остати тако.[3])

С великим' писмени Ђ, Ћ, Ђ, учини то исто.
На то примјере дај: ЂУРАЂ, ЋИРИЋЕВ ДЂД.

Допушта Цицерон премјенити мудрому савјет.
Чуј Стевановићу! сдружи с' за Ђ и за Ђ.

[1]) „Слова нису я, є, ю, него слогови цјели."
Нико не спори о том. Дјеци се толкује то.
Ћирил ји није без причине слио са Србљима старим;
И сад је причина та. Нашем у језику ти
Слогова највише има. За што и' не би
Слили у прости знак? Брже и лакше је то!
За што да нам се очи и прсти непрестано муче,
Слагајућ', сливајућ' њи? Словце ј' Хинезцу и рјеч

[2]) Добро и Твердо пред Ци уши нам не радо чују:
„Срца, оца" сад каже радије сваk.
Али „свеци, додаци, желуци, оца од одац"
Нерадо чује свак! Добро и Твердо дај свим!
„Срдца, и отца, и одца, желудци, светци, додатци."
Времену остави суд: оно ћ' сложити нас.

[3]) Григорије Терлаићу! који с' у Пешти меви
С младом братијом ах! поздрављао „свој буд'"
Отуд производио рјеч најмилију теби,
Сад „слободу" ти чуј! Глигорије сад с' ти!

Опет „много" ти! Зашт' не „млого" чисто нам Србски?
Зар ћеш „мљеније" рећ', „млимо" добро и зло?

6. Народњи ако се говори није погрјешка.[1]) За Срб и Српски то Ви говорите као калуђер, а не као Граматик.[2])

7. У књизи II. у натпису V. пошљедња два стиха могла би се изоставити, или барем опај пошљедњи [3]) Који има штит ума, он ће се знати чувати од рђави новости, а од добри не ваља се ни чувати. Каке ли се овђе друге новости могу разумјети, осим моје ортографије, ко у Ви препоручујете?

9. Ја би Вам рекао, да не пишете у вин. и род. ји, него и (баш у наточ овоме Вук је доцније у предговору к IV. књизи „Народни Српски песама“ и у „Житију Емануела“ писао свуда ји место и).

10. За рјечник мој није ми баш мило, што га гадним називате.[4]) По млогом којечему судећи, Ви једнако гледате

---

[1]) Једну цјелој у својштини рјечцу погрјешно пишеш.
Својштине — „родни“ јест крај; народњи пишеш нам ти.

[2]) Браћо писатељи! Име народно, које
Носи на челу Род, буди светиња нам!
Та најстарије је међу Славенима свима!
Наша ј' слава и чест! Светиње с' чертице тог!
Три су чертице: Срб! те исте да чувамо свето
Цјелом у пароду тог! Буки најгласније ј' ту.
Србин, Србљин, и Срб, син србски, Србкиња, Србчо
Свој да чествују лик! Тај и под пером буд' жив!

[3]) Вук је желио да изостану ова два стиха, или бар последњи:
Ничему се не дивити, правило мудрости вели!
Брзо новости вид пљени. Чувајте с' тог.
Горњим својим доводима за изостанак оба или бар једног од ови стихова Вук је и овога пута засведочио своју ненадмашну логику

[4]) Не допусти, Стевановићу, да т' пребацују гадна!
Има т' Рјечник ти' Гадна избаци за чест.
На чисто после ти' што т' остане, достојно хвале,
Не ће ти сатрти те злобе, нит' времена зуб.

Овде је место, да споменемо још и други један натпис Вуку:
„Јави се већ порождеције твоје, лексикографе
Србски, убаво да! налик на Србљина јест.
Али зашт' посла у свет ти голо наго?
Зашто га научи ти, свуд да простире срам?
Тебе отца похваљују многи уљудна, вкусна,
Али се чеда твог, вјеруј гнушају сви.
Није ти Амор, знаш, да га милују ђеве;
Стидљиво није ти, да га приме у дом.

на ципоре и на ципорке: што је рекла Давидовићева страна, оно је право. Но ја ћу исправити тојан, али не као што Ви велите; зашто ове све ријечи да се прештампају без и кака толковања стало би 500 ф.; а ја могу за мање прештампати само оне листове, на којима је гад, па ето ти онда рјечника без — — —. Деде колико ћете Ви дати у помоћ, да очистимо рјечник од гада? Него Вас молим покорно, да ми назначите све оне ријечи, које ваља изоставити из рјечника."

Мушицки је, као што смо видили из његова писма, послао Вуку и Копитару само 60 натписа. Доцније је он ту збирку натписа попунио, те је њиов број у четири књиге порастао до 173, који су сви наштампани у IV-ој књизи његови „Стихотворенія". Српски је језик у његовим натписима млого чистији, него у одама. Ти натписи имаће за свагда књижевноисторијске вредности — они су од прилике у нашој литератури то, што шилер-гетови натписи („Xenien") у немачкој.

VI. Човек.

Из овога, што је до јако речено, могли су већ читаоци познати мушицков карактер. Карактер се — вели Дистерверг — не опредељује, но описује. Карактер није математски појам. Познајеш ли чиј живот, списе, тежње, одма ћеш му познати и карактер.

Држећи, да се моји читаоци нису уморили, но да желе што више дознати о Мушицкоме, наводим још неке појединости. Обично је нешто, да код знаменити, оригинални људи радо пропитујемо и за малене црте, које човека више пута јасније карактеришу, него замашна дела. На великом човеку

Мргоде се на њега и отцеви, матере љуто;
 Дјеци у друштво га, чуј, не пуштају отњуд.
Куд ти је пристало сад? Та зашт' не послуша мене?
 Грађански царује свјет! Бјежи у природни с њим!
Ил' га спикурејскоме друштву несташном, или
 Једним филологом дај! Дјеци обучено шљи!"

На ово се опет Копитар одзива својом гвозденом логиком. Он пише Мушицкоме под 16. март. 1819: „An lexica pro decza scribuntur? Quis prohibet extractum facere pro pueris?" А за „гадне" речи вели „Nur böse Leute und Talken können sie unter 30,000 heraussuchen; sie sind mit dem Ernst behandelt, den solchen Sachen fodern, nec reprehendet ullus Germanus."

ништа није малено. — Што до сад не споменусмо, то пек овде нађе места.

Лукијан Мушицки био је човек повећег раста, сувоњав, очију црни, лица црномањаста, косе црне, а доцније сасвим седе.[1]) Био је веома жива духа, к томе вредан, подашан, милостив спрам сирота, у друштву разговоран и пријатан. Пространство наукâ и многоструку окретност духа признали су му и сами непријатељи: те би науке принеле још већега плода, да га судбина није онолико гонила.

Био је великодушан без хвалисања: крио би чешће своја доброчинства пред онима, које је задужио. Никад сирота није отишла од њега неутешена, био је добротвор у најплеменитијем смислу речи, мислећи да нико не може бити научењак, ако с достојанством не осећа као човек. О феријама могао си увек видити множину странски ђака у његовом намастиру. Помагао је и кошуљом, и аљином, и новцем. Тако је дао од своје аљине перваз и поставу зимну једном путнику, ученом Немцу, који је у Србију пребегао.

Ко жели Мушицкога да свати, мора га поетски уочити. Он је био човек више од осећања него од мудровања — он је све најпре сваћао срцем, па тек онда разумом. На мудричење — цепидлачење мрзио је као на чуму. Он сам о себи вели на једном месту: „Мой є составъ нервный (systema nervorum) такавъ, да самь готово савъ чувство.“ И на другом месту: „Ячій самь я, нежели онай, кои може 10 холби вина попити. Ал' су ми живци тако чувствителни, да яко фисическо впечатлѣніе подносити не могу.“

Био је вредан, радећи од јутра до мрака, јер је знао, као и Теофраст од Ереса, да је човечији живот тек кратак недаљ времена. Био је искрен друг и знанац. Малени круг његови пријатеља могао се ослонити на његову сталну верност, истинито саучешће и племениту услужност. Живо се заузимао за сваки напредак; тврдо је веровао, да и најпосле мора врлина победити. Борце за истину и за корист рода свога пратио је искреним жељама и благословом своје вере и свога нада. Карактер, који је, презревши своју личну корист, прегао радити за какав велики смер, стекао би у њему свога пријатеља.

[1]) „Трећа читанка за основне српске школе“ Београд 1872.

Србин је био у мишљењу, Србин у свему осећању; страпску је просвету истина ценио, али је није прецењивао нити афектације с њом чинио.

Поздравъ између насъ да драгъ намъ буде
 Србскимъ рѣчма: Помоз' Богъ!
У разговоръ не мѣшай рѣчи, кое
 Стамбулъ скова, Бечъ и Римъ.
Другъ другу єзыкомъ не пиши туђимъ,
 Так' не чини Тевтонъ, Галлъ.
Та ко се єзыка свог' стиди, тай се
 Рода стиди! Честно л' то?
Сви къ єдной цѣли сложно да идемо!
 У єдинству сила єсть

И даље:

Судба л' ти ил' зла рука цѣл пресѣче,
 Лону Рода вѣранъ буд'.
Та животъ кратакъ намъ, с' ньимъ користь кратка;
 Чела срамъ, за гробомъ срамъ.
И нашегъ Рода угреяће с' нѣдро;
 Не ће с' тужит' вѣрный сынъ.
На полю ратномъ Србъ ће врагу быти
 Грозанъ, спрамъ свог' брата благъ.
Шта зависть, раздоръ, своя корысть рађа,
 Некъ насъ учи видовъ данъ.

(Глас народољупца.)

Није ми познато, да л' је Мушицки био кад у Србији, само знам да га је срце за њом силно вукло Године 1807 под 2 нов. пише Витковићу: „Ову сам Вакацію весело провео. Прошао 'сам по Срему, гди еще нисам быо. Быо 'сам на дрини, коя Сербію от Босне дѣли; быо 'сам у сребробогатом Земуну. Видіо 'сам славный и милый Београдъ. Ах, Мишо, какво е позорище с' оне стране! Како пространо, како красно! Како ти е лепо погледати на Врачар и топчидер, славне храбростію сербском! Какова се чувствованія радьаю, взыраючьему на Београд, — и мыслечьему — omnia mox fient, fieri quae posse negamus. — Тако 'сам я мысліо, кад 'сам Београд гледао, и за Сербіом уздисао"

Ни најжалоснија искуства нису кадра била мушицково срце стврднути Кад је оно у јесен 1820 год. одређена била комисија под председништвом архимандрита грофа Бранковића, да прегледи шишатовачке рачуне, онда се поменути Бранко-

вић, онај исти, који је и богословце са мушицковог грчког часа растерао, показао као главни злотвор мушицков. Па чујмо, шта је Мушицки тада прибележио. „Я“ вели „судъ о моимъ вещма не повѣравамъ Предсѣдателю Бранковичьу; гди се каса мое чести, и мое жизни моралне, ту му се я неповѣравамъ ни на минутъ. Я му немамъ одъ те стране повѣренія ни за динаръ А што се тиче расположенія мога срца къ нѣму у нѣговой каквой нужди, могао бы ми свободно и обрану главе свое повѣрити, не бы ни власа изгубіо. Тако ми Богъ помогао! — Мнѣ сладша есть награда совѣсты моея, нежели отмщеніе надъ черпѣйшимъ врагомъ. Brankovicsio omnia concessero, sed veram et constantem bonitatem animi nunquam.“

Мушицки је живио веома просто. Јео је и пио умерено, нити је разбирао за богате софре. Димитрију Фрушићу пева:

„Доћ' ћу ти сутра на торжество тобомъ славима дана.
  Спремай съ обѣдомъ двойнице просте.
Флаккова златна умѣреность оћу да влада на столу.
  Єла наручи начиномъ Сербскимъ.
Давидовићъ, милый ти именякъ, нека части
  Другове раскошной там' у Віенни
Говеђиномъ по моди, шатовомъ, паштетомъ и срномъ:
  Копытара нам, Сербльима друга,
Живковића и Гагића, Нешића, крылата Вука
  Тако великограђани могу!
Ручакъ нашъ нека зачини коло убавы дѣва,
  Какво Віенныцы видѣли нису.“

Поред све своје живости пазио је у свему ред: свака је ствар код њега имала своје одређено место: никад ништа није изгубио или заметнуо. Све је чинио у своје доба, само се на писање писама теже накањивао Једно писмо Вуку овако почиње: „Ево се већь накапи писати Вамъ. Ал' у самый овай часъ пребројя Ваша писма, на коя самь Вамъ дужанъ одговоръ, па и' нађо 7. Ово ме опетъ уплаши читати и', да видимъ, колико има положенія или членова, на кое имамъ одговорити. Тешко е старый и великій дугъ плаћати. Я радо узаймлюемъ, ал' тешко плаћамъ. Радо читамъ писма одъ пріятеля, ал' имъ поздно одговарамъ. Ал' ми и то вѣруйте, да самь чувствителанъ дужникъ. Често се дуга сећамъ, и радъ самь платити; ал' новце, кое у руку имамъ, већь самь на друге ствари опредѣліо. Кадъ пріятельма оћу да одговоримъ,

сваѓда ми се нађе посао, кои ми оно мало времена, кое бы оныма жертвовао, отме. Уступимъ званичнымъ дѣлима, ал' не из неуважевія пріятельски писама. Помыслимъ: не ће ми пріятељи замерити, ако мало доцніе добыю одговоръ, па ми е таки лакше отправляти важна дѣла званія. Но признаемъ и погрѣшку мою отлагања. Примите ово извиненіе, простите а не клените!"

Као круну од свега морам овде на завршетку навести дивно једно својство мушицкове личности. Да то мимоиђем и прећутим, окривили би ме сви они, који су сретни били те га познавали. Ја ту мислим његово својство, по коме је умео поштовати човека. Никад он свога ближњег није мерио по његовом ниском или високом социјалном положају, но је признавао, хвалио и одликовао свачију заслугу и поштену тежњу, без обзира на одећу, у којој му се ко јавио. То његово поштовање учинило је, те је и туђим манама и погрешкама гледао кроз прсте, а преломио би сламку само над оном опачином, за коју већ ни његова љубав к човечанству ни његова доброта срца не бијаше кадра наћи изговора.

Мушицкога већ 40 година нема више међу живима. Дај Боже да дух његов ускрсне! Омладини нашој препоручујем, да се греје на његовом духожару. Да нам је, да можемо дух мушицков посејати, као што се сеје белица шеница, да нам никне на све стране Српства, да пробуди успаване, да подигне гњиле, да разјуначи страшљиве! Његов спомен нека живи у нашим срцима, нека вечито живи у поштовању наши потомака!!

ЛЕЂАН ГРАД И ПОЉАЦИ У СРПСКОЈ НАРОДНОЈ ПОЈЕЗИЈИ.[1])

Од Стојана Новаковића.

У Archiv-у für slavische Philologie II, 623 спомиње се Леген град у једној приповедци саопштеној у чланку Aus dem südslavischen Märchenschatz, и издавалац је „Архива“ додао под линијом белешку, којом се дотиче питања, где је Леген или Леђан град српске и бугарске народне појезије. Одбијајући мисао на Млетке по томе, што су Млеци били веома познати по правоме имену своме, В. Јагић помиње, не би ли се Леђан град могао довести у свезу с маџарским legény, Bursche, Junggeselle, Soldat.

Питање о месту Леђана града до сад је већ неколике занимало. И сâм сам скупио о њему неколико бележака, те сам их рад овом приликом и другима објавити.

Да се на Млетке мисли, могла би дати повода само најглавнија песма, у којој се Леђан спомиње, а то је песма народна о женидби Душановој. Да се то мишљење одбије довољан би био само онај разлог, који је у горе поменутој ноти у „Архиву“ II. 623 истакнут, и који довољно спречава мешање Леђана и Млетака, те нас упућује, да Леђан негде на другој страни од Млетака тражимо. Но к томе разлогу може се још додати и једно сведочанство саме народне појезије, које га јако потврђује. У „Вили“ 1866. 425 саопштена је песма о Петруши девојци, ћери краља од Леђана, где се, међу разним просиоцима те девојке, наводи „некакав од Млетака Марко“. Ту, дакле, сама народна појезија јасно држи ова два места за посебна и не допушта мешати их једно с другим.

---

[1]) Први део овога чланчића штампан је на немачком језику у Archiv-у für slavische Philologie III, 124—130. С неким променама и с додатом другом половином овде се први пут српски штампа.

На мађарско legény, а преко тога на Мацарску и Мацаре држим да се већ и за то не може мислити, што су Мацари са својим именом, као први суседи Србима са севера, исто онако добро познати као и Млеци. Којим се дакле разлогом одбијају Млеци, тим се истим и из истог узрока морају одбити и Мацари.

Главно место, у коме се помиње Лeђан, долази баш у песми о женидби Душановој, Вук II. бр. 29, у којој је сачувана нека стара прича, која се у више варијаната и на разна имена пева међу Србима и Бугарима. Ради лепоте и знатности песме саме и ради Душанова имена и помена одавна се тражило, где је место, из кога се, по тој народној традицији, Душан, најсилнији цар српски, оженио. И. Руварац, први, који је народну нашу појезију с литерарно-историјске стране разматрао,[1]) дошао је у своме разматрању и на ову песму, и у њој на Леђан град („Седмица" 1857. 51.), те је и о месту Леђана града изнео како белешке из дотадашњих писаца, који су се о њему бавили, тако и своје нове комбинације. Тим његовим белешкама и ја ћу се овде послужити.

Некаки краљ леђански спомиње се већ у српским летописима. Тако названи Бранковићев летописац (у Arkivu za jugoslav. poviestnicu III. 11) има овако једно место: Indignatus igitur Dragutin abit ad socerum suum Vladislavum, Regem Ungariae, narratisque omnibus pervicit, ut Vladislaus magnum exercitum genero suo daret et a fratre suo Rege Ledianensi (лѣдианскаго крала) accepit quoque exercitum et pergens ad fratrem suum etc. Пејачевић, употребивши тога летописца у својој Hist. Serb. пише на стр. 219: Ledianorum nomine, opinor, Lithuanos intelligi, quorum fortasse pars aliqua sub fratris degebat regimine. П. J. Шафарик (Wien. Jahrb. B. 55.) не слагаше се с Пејачевићем, али нигде не каза, где би он сам мислио да се може налазити Леђан град. И Копитар одбијаше мишљење Пејачевићево, а мишљаше, да Леђанваља тражити негде јужно или западно од Призрена. Има једна белешка (ако јој само смемо толико вредности приписати) народне традиције и локализације, забележена од писца, који је радио позније од свију горе по-

[1]) У „Седмици" 1856—58" под псевдонимом Вајунов.

менутих и не знајући за њихов посао, белешка, по којој се та народна локализација Леђана најбоље подудара с мишљењем Копитаровим. Јуришић у својој књизи „Дечанскій првенацъ“ (Н. Сад 1852.) спомиње град Лешок у Пологу (не далеко од Тетова, југоисточно од Призрена, на горњем Вардару) и напомиње, како за тај град „говоре да је јелински, но многи посведочавају, да се ово зове град Леђен, премда у народним песмама стоји: „у Леђану граду латинскоме““. У мојој расправи о „Земљишту радње Немањине“ (Годишњица Чупићеве задужбине, I. 215—216) ја сам посведочио, да тај Јуришићев Лешок није ништа друго него Лѣшьскъ наших домаћих извора о Стеф. Немањи. Може бити, да му Јуришић ни име није добро записао, и да му се право име и сад још подудара с првашњом формом. Ако се, дакле, ова белешка и могбуде приписати народној традицији и локализацији, моћи ће се ставити тек у са свим позно доба, и не може ништа одлучивати.

Испитавши све ово, И. Руварац се приклонио мишљењу Пејачевићеву, да краљ од Леђана није ништа друго него краљ од Литве, те по томе да је Леђан — Литва. У потврду овакога свог мишљења позивао се нарочито на једно место у С. Милутиновића Пѣваниіи, Лайпцигъ 1837, на песму под бр. 72, где се читају ови стихови:

Подиго се од Леђана краљѣ
преко Лѣчке и преко Полячке,
преко Турске и преко Каурске,
и отишо кроз землю Харапску,
изишао у землю Ђурђію,
запросіо у краля Ђевойку.

Осим тога истицао је мишљење, да би се спомен Литве у народној нашој појезији могао доводити још из доба становања нашег народа на северној страни Карпата, што би такође помагало осталим већ наведеним разлозима.

То су различита мишљења, која су до сад изнесена о питању: где је Леђан град наше народне појезије.

Најозбиљније од њих, мишљење И. Руварца, упутило се, како видимо, к северу. Није на другу страну отишао ни покушај В. Јагића, који мало више поменух, и који је и овом чланчићу повода дао. Држећи овај правац као нешто стално,

иставиħу најпре места из народних песама, за то, што му се ниједно не противи. Горе поменути цитат из Милутиновиħеве Пѣваніє не само да се свему томе такође не противи, него је он управо и био једна од главних побуда, које су И. Руварца одлучиле, да брани и новим доказима поткрепљује оно, што је мислио још Пејачевиħ. Друга једна народна песма, штампана у „Вили“ 1866, 425 пева „краља од Леђана“ и у њега „Петрушу девојку“, са које краљу досадише просиоци, те јој он и говори:

„Бирај, ħери, кога теби драго,
вољ' ти краља, вољ' ти ђенерала,
вољ' т' од мора доброга срдара,
или, ħери, од Млетака Марка.

Ħи на то одговара, да она тога не ħе ни једнога, а да би утишала оца, говори му:

„Ја тог, бабо, неħу ни једнога,
веħ ти бави орахову лађу
и у лађи тридесет весала,
свако весло дрво шимширово
и у лађи тридесет возара,
још на думен Лазара возара,
који може управити лађом
усред ноħи, као усред дана
и у лађи шеја свакојака,
а при томе вина и ракије
а највише перја окатога,
да ја идем Стојном Биограду;
чула јесам, казују ми људи,
онде има Влаховиħ Стојане....“

Пошто је отац послуша, Лазар возар добије од девојке заповест, да отисне од обале лађе и

он отиште од обале лађу,
треħи данак Биограду дође.

Сестра јунакова, дошавши да захити воде, смотри прва чудновату лађу, врати се зачуђена куħи и приповеди брату, шта је видела. Радознали јунак крене се, да собом види лађу; у лађи га почасте и пиħем успавају, те кад га је девојка Петруша таког видела, она заповеди, да се лађа отисне, и као и отуд, опет треħи дан стиже натраг Леђану.

Као што се види, песма се у неколико као варијанат наслања на песму Вукове друге књиге под бр. 101. „Женидба

Будимлије Јова“. У тој Вуковој песми **Јаноком** се зове место, одакле беше кћи краљева — **Јанок** дакле у њој долази место **Леђана**. По смислу, дакле, и једно би и друго ваљало тражити северно или северозападно од Будима. У песми о Петруши девојци могао би **Стојни Београд** значити Stuhlweissenburg у Угарској, и тада би Леђан требало тражити три дана брођења уз Дунав; ако ли би **Стојни Београд** поменуте песме значио данашњи Београд у Србији, што није ништа немогућно по нетачној топографији народнога песништва, онда би се под Леђаном лако могао мислити Будим. Али би баш у нашој народној топографији било врло чудновато, да и простији певач смеша та два места, пошто је Будим толико познат и из самих лирских песама, и пошто се куд и камо чешће помиње од Леђана.

Још има и трећа народна песма, у којој се помиње **Леђан**. У Срб. Летопису 1848. I. 102. има (на сву прилику из Бачке) песма, како је од **Леђана бан** потражио од Змај-деспота Вука коња и оружје бабово, па му запретио, да ће му дворе попалити, „стару мајку коњем потлачити, верну љубу у род оправити“, ако му не пошље што је заискао. По савету материну Змај-деспот се с коњем и оружјем бабовим крене право пред двор од Леђана бана. Ту се најпре од његовог самог изгледа сви препадну, и бан од Леђана за час изгуби главу, па се њему збуде све, што је он Змај-деспоту Вуку претио. Овај помен Леђана долази у нашем тражењу места тога чудноватог града као неутралан, пошто не показује ничим, на којој се страни тај град замишља.

Тога ради и опет нам не остаје ништа друго, него према указању напред наведених песама из Милутиновићеве **Пѣваніє** и из **Виле** 1866 потражити Леђан негде северније или западније од Будима.

С тога би прво могла доћи на ред Руварчева хипотеза, да је Леђан — Литва. Но она се мучно може одржати. Данас је већ сувише мислити, да су се у споменима народне појезије могле сачувати чак и географске реминисценције из северних станишта пре, него што су се Срби из њих у садашње своје земље доселили. И тога ради би се морао тражити Леђан у ближих нам северних народа — Пољака и Маџара. Тим

путем сам и ја потражио разрешење овој загонеци, и видеће се, јесам ли омашио.

Миклошић у својој студији Die slavischen Elemente im Magyarischen, Wien 1871. под lęhъ* (лахъ) стр. 39. помиње, да се Пољак маџарски зове lengyel. У томе мислим, да је корен нашем Леђану. У те се наше речи корен Леђ јасно наслања на маџарско lengy, а наставак је обичан наставак за народе или становнике предела и провинција. Нема се дакле шта напоменути ради спољашњег облика речи, а исто тако није потребно доказивати, да у српском језику има доста помаџарених словенских речи, које су у позније доба у таком помаџареном облику из маџарскога узајмљене. Да је и име Пољака у старије време преко Маџара могло доћи међу масу српску, то се може и историјом потврдити, осим што таком мишљењу и иначе нема шта сметати. После крсташких ратова, за којих су Срби имали прилику да гледају, како различити западни народи кроз њихову земљу пролазе, те су се сцене поновиле, кад су настали угарски и аустријски ратови с Турцима. Први таки већи рат јесте онај од 1443—1444 [1]) где су у савезу војевали деспот српски Ђурађ Бранковић и угарско-пољски краљ Владислав, који је у борби с Турцима и живот свој изгубио. Летописац Бранковићев, издан у Аркиву III., који је са српскога преведен, зове тога Владислава управо краљем Леђанином: anno 1440 constitutus est in Ungaria rex Vladislav Ledianin. Сигурно по том истом извору зове Владислава краљем Леђанином и Чед. Мијатовић у напред поменутој студији његовој. Њега и његових војника ради утврдило се тада у памети нашега народа име Леђанин и позније (пошто је прави смисао речи заборављен) Леђан. Од њега је после и Леђан град, бан од Леђана, пошто је помен тих догађаја у памети народној потамнео, те се име пређашњега краља Леђанина почело мешати с другим догађајима и од имена народнога претворило се у име географско.[2])

---

[1]) Описао га је Чед. Мијатовић у студији о Ђурђу Бранковићу у „Отаџбини“, а чланак о том рату штампан је у „Шумадији“ 1876. у подлиску.

[2]) Како лако од имена народног може постати име географско.

На послетку време је да завршим, те да ресултате сведем у овоме што иде:

Име Леђана за Пољаке, које је потекло из мацарске речи lengyel може се постањем својим поуздано везати за време краља Владислава Леђанина. Може лако бити, да се на њ мислило, кад се у песми о женидби Душановој певао „латински краљ Мијаило у Леђану граду латинскоме". Позније је епитет Леђанин, нејасан по постању и корену свом, добио значење града, као што га видимо у самој песми о женидби Душановој.

Тога ради пренос старијих прича на Леђан град не може премашати почетак XVI века. Врло је могуђно, да је тада ушао у појетске личности и сам цар Душан, јер се, како је познато, о њему у народној појезији готово ништа исторично не пева, него му је име понајвише стављено на место старијих имепа. Ништа не смета мислити, да је психолошки за то био најудеснији управо моменат у почетку XVI века, кад се стара државна радња била већ умотала у сенку појетичности, и кад већ беше нестало људи, који су је очима познавали.

О свези наше народне појезије с војевањем Пољака против Турака, које је и могло дати повода уношењу Леђана у са свим старије приче, говориђу ниже, у засебном чланку, а сад ђу часом прегледати места, на којима се Леђан помиње у бугарској народној појезији.

У бугарским народним песмама налазимо Леген и Леап место нашега Леђана. Леген спомиње се у збирци Миладиноваца Бѫлгарски народни пѣсни, Загребъ 1861 на стр. 25 у песми 30 и на стр. 16 у песми 84. У првој је Леген — држава. Сама је песма она иста, коју читамо у Вуковој збирци књ. II. на првом месту под насловом „Свеци благо дијеле",

---

па и топографско, показује овај цитат из једне нар. песме, штампане у Срб. далм. маг. 1849., 101.:

„Дворбу двори Јакшић Димитрије
у Мађару граду бијеломе
у онога бана Мађарина."

и тако место тога бугарскога Легена — у нас је Инђија, а песма је потекла из хришћанских уплива и књижевности средњега века. У другој је Леген — „град краља Латинина“, који за ружна сина тражи девојку, те је грађа песме без сумње она иста, која је онако лепо опевана у једној од најдужих народних песама у „Женидби Максима Црнојевића“ (Вук II, 524 под бр. 89). Леан — град спомиње се у бугарској народној песми, штампаној у Kolu V. 44, у којој има нешто од скаске, што је у песми о женидби Душановој, само што је помешана с другим материјалом.

Све на једно узимљући — ако још не будем коју знатнију бугарску песму пропустио у рачун узети — ја држим, да је ово име од Срба отишло Бугарима, и држим то већ и за то, што га нисам опазио ни у једној песми бугарској с других страна изван северне Македоније. Тај пак предео везан је са Србима више него икоји други, ма да је и иначе додирних тачака и јединства међу српском и бугарском појезијом тако много! А пошто је Леђан међу Бугаре дошао позајмицом од Срба — разуме се, да оно, штe је о том имену за Србе посведочено, и за Бугаре вреди.

Мало више рекох, да ћу нарочито објаснити откуд су Пољаци у нашој народној појезији толико популарни, да је народни песник могао за Душана певати, да се из Пољске жени.

Што је данас необично — у своје доба је могло бити веома обично. Кроз читаву борбу с Турцима од боја на Косову па до данашњег дана осведочено је политичко осећање српскога народа, да му је сваки драг који хоће на Турчина, и који је вољан помоћи му, да поврати слободу и независност. Историја може да покаже, да су се овога ради у милости српскога народа мењали Угри, Пољаци, Аустријанци, и — у најновије време — Руси. С историјом би се потпуно слагала и народна појезија, кад бисмо је само могли имати хронолошки поређану с целом физиогномијом њеном свакога тога доба. Колико је из кога доба имамо досле сачувану, она потпуно потврђује ову поставку. Угарски први борци с Турцима, нарочито Сибињанин Јанко, припадају међу најомиљеније

јунаке наше, и песме о њима сачувале су се до данашњег дана. У тај круг песама, кад је још био у потпуној својој крепости, припадали су и Лећани — Пољаци. Колико су Пољаци некад могли бити популарни међу јужним Словенима прекрасно показују оне симпатичне строфе, које о њима пева Гундулић у своме „Осману“, и које се не могу приписати самом Гундулићу, јер Гундулића у тим врстама више ваља сматрати као тумача народних осећања. Знаменити Србин XV века, Михаило Константиновић из Острвице, избавивши се Турака и јаничарске војске њихове, у коју беше убројан, склони се у Пољску, и написавши пољски знамените мемоаре о свом времену, поста један од првих писаца на пољском народном језику, показавши у једно и у правопису и језику свога дела југословенско своје порекло. У своме чланку о народној појезији словенској, којега почетак изађе у Radu XXXVII В. Јагић на стр. 118 приводи једно место из пољског песника Мјасковског (1549—1622), које сведочи, да су српски гуслари у његово време познати били по Пољској. Свезе су дакле међу једним и другим народом, према потреби и приликама онога времена, биле живе. Што се овим потврђује за световне људе, то не мање вреди и за̊ духовне, који су по пољској држави ради њених православних поданика путовали. У једном рукописном зборнику примера за писање писама који је из XVII века, али је без сумње из још старијега преписиван, може се читати „питакь на лешкѫ землю или Малѫ Россію.“

Лепо сведочанство за некадашње певање нашега народа о Пољацима јесу и познати стихови из Гундулићева „Османа“, у коме се (пев. III) набрајају јунаци народнога песништва. Међу тим јунацима није један Пољак:

Просв'јетлит' се ј' у њих хај'о,
куд год св'јетли сунце жарко,
Свилојевић још Михајо
и Краљевић јунак Марко.

У њих јоште вас свијет пуни
глас, и бојна дјела слову
од Лауша, ки се круни
у Будиму и Кракову.

— — — — — — —

На велику у њих гласу
Шишман Батор јоште стоји,
да отманске војске расу,
кијех небројни бјеху роји.

У њих свак час расту у слави
сви пољачки краљи избрани,
Јагелони, Владислави,
Казимири и Шишмани.

То, што се ови људи помињу уз имена јунака, као што су цар Стефан, Милош Обилић, Марко Краљевић, Сибињанин Јанко, итд. сведочи, да су за цело и они некада били јунаци народне песме, али се у њој до данас нису могли одржати.

Па то све није још ишчезло ни из оне народне појезије, која је у наше дане из уста народних купљена. У Срб. далм. маг. за 1851 на стр. 119 штампана је песма народна о „обновљењу Раванице." Њу је исписао Ј. Сундечић из уста певача Јована Кољибабића из Неретве. У тој се песми пева, како се са сабора народнога, који се скупио око цркве Раванице на Косову опрема у Русију у Петрибург — самоук Лука, с намером, да изради, да се оправи црква Раваница и седамдесет и седам [1] цркава по Косову. У том путу он долази прво Кара-бегу, који га упућује Богдан-бегу, а овај га опет упућује у Пољачку, где ће тек моћи добити праве упуте и савете за Петрибург. За тим се пева:

Оде Лука, оћера ђогина,
докле Лука у Пољачку сађе,
до Петрове пребијеле цркве,
у суботу у очи неђеље;
док ево ти седам ђенерала,
а пред њима Павле ђенерале, [2]
уљегоше у бијелу цркву,

---

[1] И сад има у Косову народна традиција, како у планини Чичавици, која се стере Ситници дуж леве обале, западном страном Косова, имају развалине од седамдесет и седам манастира.

[2] За њ је Богдан-бег Луци говорио:

Он ће тебе свјетовати л'јепо,
како хоћеш к Московији саћи,
зна како је у краљице Павле,
како хоћеш у краљице доћи,
јер је Павле дворио краљицу,
дворио је за седам година!

па се моле Богу великому.
Молише се Богу великому,
кад почеше излазит' из цркве,
чува Лука врата црквенијех,
сваког љуби у скут и у руку.
Кад изљезе Павле ђенерале,
збори Лука, што год љепше може.
Онда вели Павле ђенерале:
А! аферим, самоуче Лука,
хајде, сине, са мном на конака.
Оде Лука на конака с њиме;
он га сједе собом уз кољено,
уз кољено собом на вечеру,
и ту Лука ноћцу преноћио,
па у јутру рано уранио,
па се Лука к Московији спрема.
Кад удара сабах и зорица,
кад ево ти седам ђенерала
на ракију к Павлу ђенералу;
шећерли им каву дохранио,
а иза ње жежену ракију,
па им онда ситне књиге дава.
Кад виђеше, шта им књиге кажу,
онда они Луци бесједише:
хајде, Лука, у сто добрих часа,
кад се, сине, с Московије вратиш,
даћемо ти седам мазги блага
све у прилог Раванице цркве,
нек се граде свеколике цркве, и т. д.

Да је оваких и друкчијих, правих песама о пољским витезовима било у српској народној појезији онда, кад је Пољска према Турцима и потчињеним Турској народима стајала у положају садање Русије, то је изван сумње, а може се и позитивно тврдити. Јака је потврда тој замисли оно, што је напред написано о Леђану и краљу Леђанину — али се може наћи и таких потврда, које су ближе истини и од самих најпоузданијих комбинација. Познато је, да је дубровачка књижевна радња стекла лепих заслуга и за бележење народних песама, те да има зборника народних песама купљених трудом образованих Дубровчана још у XVII веку. Један таки рукопис, без записа, али сигурно не млађи од почетка прошлог века, оставио је Српском ученом друштву у Београду познати и за српство толико заслужни

Дубровчанин, г. Медо, кнез Пуцић. Тачнији опис тога рукописа штампаће се на другом месту; овде сам рад само привести народну песму о смрти краља Владислава Леђанина, за кога народ већ певаше, да је на Косову погинуо. Та ће песма, сад већ изгубљена из народног памћења, у ком се још од почетка прошлог века извесно налазила, најбоље посведочити, што је довде говорено о Пољацима у нашем народном песништву. Читаоци пак овога часописа, који нису имали прилике упознати се с већим збиркама народне наше појезије старијега облика, могу по овој песми познати, како је некад изгледала наша народна појезија. Оригинал је писан латиницом, старим дубровачким правописом; а овде се штампа читање по изговору. Песма гласи:

Кад се краљу Владиславе на Косово отправљаше,
с' собом на бој вођаше сву л'јепу срску господу,
и с' собоме вођаше слугу Јанка[1]) воеводу.
И сједоше господа био објед објedоват'.
Кад су били господа сред обједа госпоскога,
из камаре ишета сестра краља Владислава,
тер ми поче госпођа Угри-Јанку говорити:
„Једа ти се ја могу, Угри-Јанко, умолити?
„Ето ми се отправљаш на Косово, равно поље,
„и ето ми с' собом водиш брата краља Владислава;
„чувај мени брата краља колик' твоје русе главе,
„ер' није боја видио, ни на боју нигда био.
„Ако мени сачуваш брата, краља Владислава,
„хоћу тебе честита у твој живот учинити,
„тебе, Јанко војвода, дјецу твоју након тебе!"

Али Јанко војвода краљици одговараше:
„Тако мене, госпоје, не убио Бог велики,
„ако буде краљ слушати мене, Јанка воеводу,
„тер не буде слушати свê охоле Угричиће,
„колико се весело на Косово отправљамо,
„так' ћемо се веселиј' са Косова завратити;
„то ли буде слушати свê охоле Угричиће,
„нагледај се брата краља, ер га веће видјет' нећеш!"

И они се дигоше из краљева б'јела двора.
Бјеху ти их Будимке по далеко испратиле.
Ш њима у дружбу ишета сестра краља Владислава,
о наруци носаше до три танâхне махраме.

---

[1]) У оригиналу је свуда Анко, Анка и т. д

И кад бјеше она дошла близу врата од Будима,
тад' ми бјеше под краљом ухитила коња добра,
тер' ми брату дарова танахну б'јелу махраму,
и још поче дјевојка брату краљу говорити:
„На ти, брате, махраму, биће теби од потребе,
„којом ћеш се од труда, брате драги, утирати,
„кад се будеш по Косову с врлијем Турцим' притјериват',
„и нека се споменеш од јуначке сестре твоје!"
Махраму је примио, л'јепо јој је захвалио.
Пака бјеше под Јанком ухитила коња добра,
тер' ми и Јанку дарова танахну б'јелу махраму,
још ми поче опета Угри-Јанку говорити:
„Чувај то ми брата краља, колик' твоје русе главе,
„ер није боја видио, ни на боју нигда био!"
Али Јанко војвода краљици одговараше:
„Тако мене, дјевојко, не убио Бог велики,
„ако краљу уз-слуша мене, Јанка воеводу,
„са мном ће се весело са Косова завратити;
„то ли краљу уз-слуша те охоле Угричиће,
„нагледај се брата краља, ер' га веће видјет' нећеш!"
Пака бјеше под Секулом ухитила коња добра,
и њему је даровала танахну б'јелу махраму, свому вјеренику.
Махраму је примио, л'јепо јој је захвалио.

Малахно се бијаху од Будима одмакнули,
коњ се краљу потиче у све ноге у четири.
Он поче дозиват' слугу Јанка воеводу,
тере, смућен у срцу, поче овако говорити:
„Лоша ти ми коња даде у овему дугу путу,
„али познам по коњу, да се нећу завратити!"
Тада Јанко воевода св'јетлу краљу одговара:
„Тако мене, господару, не убио Бог велики,
„није коња бољега у храњењу у твојему,
„ма не вјеруј у ништо, нег' у Бога великога,
„научни су ови коњи у овем путу потицати!"

И на здравље дођоше на Косово, равно поље,
шаторе су они вргли по Косову, бојну пољу.
Поче краљу шетати по Косову, равну пољу,
почеше му се под ногам' мртве главе подвртати,
и поче краљу говорит' Угрин-Јанку воеводи:
„А да ти сам за Бога, слуго моја, великога,
„јесу ли ми кад годи ове главе живе биле,
„тере н'јесу Косова дивнијем селим' населили,
„дивнијем селим населили, манаст'јерим наградили?
„Ово ти се заклињем, слуго моја, вјером мојом,

„мислим поље Косово населити дивнијем селим',
„дивнијем селим' населити, манаст'јерим' наградити!"
Али Јанко војвода св'јетлу краљу одговара:
„Ово ми су, мој краљу, ове главе живе биле,
„а још прије нег' буде ово сјутра прико по дне,
„прије ти ће, господару, и твој живот омрзнути,
„а нег' да ћеш Косово дивнијем селим населити!"

И кад се је за утра заб'јелила б'јела цора,
поче краљу дозиват' слугу Јанка воеводу:
„А да ти сам за Бога, Угри-Јанко, великога,
„сву ноћ-ка је ноћас-ка, слуго моја, ведро било,
„од куд ми су друмови гори сн'јегом запанули,
„од куд ли је по Косову процавтјела дробна ружа?"
Али Јанко воевода одговара св'јетлу краљу:
„Нијесу ти сн'јеговим' гори друми запанули
„да нити је по Косову процавтјела дробна ружа,
„нег' оно се, краљу, б'јеле пусти турски факијели,
„и ја ти сам сву ноћ-ке уходио турску војску.
„Колико је велика војска краља Владислава,
„три крат је још већа силнога Отмановића!"
Али краљу Владиславе Угри-Јанку одговара:
„Да што ћемо ми, Јанко, од нашега зла живота?
„Ход'мо, Јанко, бјежати ка Будиму б'јелу граду!"
Али Јанко воевода св'јетлу краљу одговара:
„Нећеш тога, господару, за твој живот учинити,
„за што ти је веле боље овди часно погинути,
„нег' срамотно, господару, у Будиму господоват'.
Тада краљу Владиславе Угри-Јанку одговара:
„Д'јели, Јанко војвода, војску малу на велико,
моја вјерна слуго,
„и чини то од мене све што ми је теби драго!

Л'јепо бјеше Угри-Јанко војску ону разд'јелио, —
хваљен добар јунак,
краља бјеше ставио на пашу од Романије,
и највеће Угричића а с најмање врлијех Турак:
црна бана Михајла на пашу од Натолије,
а Секула нетјака на седам санџак' Турака,
сам се Јанко од'јели на таборе на цареве
с највеће Турака, а с најмање Угричића.

Кад видјеше Угричићи, што је Јанко учинио,
тад почеше овако св'јетлу краљу говорити:
„Није ти Јанко војвода добро војске разд'јелио,
„ере ако Угрину на таборијех Бог поможе,

„звати ће се разбој'ште њега Јанка воеводе,
„а неће се, ријеше, зват' тебе краља Владислава."
Како бјеше Угричиће св'јетли краљу разумио,
тад ми поче говорит' слузи Јанку воеводи:
„Ја ћу, Јанко, отити на царeве на таборе!"
Тада Јанко воевода одговара св'јетлу краљу:
„Од кад те је, господару, научила худа срећа,
„немој, краљу, ударити на таборе на царeве,
„докли к теби не дођем слуга Јанко воевода;
„цареви су табори ограђени живијем огњем."

И бјеше се Владиславе Угри-Јанку обећао,
да он неће ударити на царeве на таборе
докли к њему не дође Угрин-Јанко воевода.
Јанко бјеше отиш'о на пашу од Романије,
и бјеше му, војводи, на том боју Бог помог'о,
пашу бјеше разбио, ни о чему оставио.
Тад му листи дођоше од црна бана Михајла:
„Помози ми, мој Јанко, тако теби Бог помог'о!
У помоћ ми он дође црну бану Михајлу,
Натољевце разбио, ни о чему оставио.
Све то добро гледаху ти краљеви Угричићи,
тер почеше овако Владиславу говорити:
„Чеса чекаш, господару, на овему равну пољу?
„Војску је Јанко разбио, ни о чему оставио,
„и пош'о је у помоћ к црну бану Михајлу.
„Ход'мо, краљу, ударити на царeве на таборе!"

И они су ударили на царeве на таборе.
Бјеше ти им од првице прискочила худа срећа,
бјеху тада Угричићи од једнага погинули.
Како видје краљ Владислав, што ли је и како ли је,
тад ми листе написа Угрин-Јанку воеводи:
„Помози ми, мој Јанко, тако теби Бог помог'о!
„Или сада, мој Јанко, или веће никада,
„ер' ти сада погинух на царeвијех на таборих!"
Али јоште не бјеше небог Јанко починуо,
и у помоћ отиде к св'јетлу краљу Владиславу;
ни ми нађе он краља, ни од краља обиљежје.

Тад' ми листе написа силному Отмановићу:
„Поврати ми, мој царе, земљи овој господара,
„ево ти се заклињем, Угри-Јанко, вјером мојом,
„ако мени не повратиш св'јетла краља Владислава,
„хоћу теби таборе живијем огњем попалити!"

Али то ми цар честити Угри-Јанку одговара:
„Ово ти се заклињем, Угри-Јанко, вјером мојом,
„Ако мени не повратиш св'јетла краља Владислава,
„нег' сам свеђер говорио ја мојијем јањичаром,
„да ми руке не ставе на кољено племенито;
„ал' сам чуо овако од мојијех војничара,
„да т' је краљу Владиславе у каловијех погинуо,
„а да сам га ухитио, ја бих ти га даровао".

Зловољно се вратио ка Будиму б'јелу граду
Јанко воевода.
Бјеше ти га краљица из далека замјерила,
и бјеше се госпоја свему тему домислила,
краљева сестрица,
„тер' ми поче проклинат' Угри-Јанка воеводу:
„То си сада дошао, другом веће и не дош'о,
„који мени изгуби брата краља Владислава!
„Колико ти, Угри-Јанко, мȇ велико говорење,
„да ти мени сачуваш мога брата Владислава,
твога господара."
Али то ми Угри-Јанко краљици одговараше:
„Немој мене, небого, тако жељно проклинати,
„ер' није моје кривине, да ј' Владислав погинуо,
„да је краљу слушао, мене Јанка воеводу,
„не би била, дјевојко, краља брата изгубила,
„ни угарскијем побојом Отмановић дичан био,
„нег' би главом цар његовом зам'јенио Владислава
„и војска му сва његова од угарскијех рука пала;
„ну је Владислав слушао те охоле Угричиће,
„и цјећ свјета њихова изгубио русу главу
„и угарску господу цјећ њихове охоласти".

У овој старој песми измешани су догађаји, спомиње се и пева као главно лице краљ **Лећанин** и његова погибија — али се не истиче његова народност ни тим нити којим другим именом. При свем том песма је драгоцен доказ претпоставкама, које смо напред истакли.

А свеколико нам разматрање и опет показује, како би се народна појезија најбоље могла упоредити с реком, која непрестано новим водама испуња своје корито све докле не усахне или ток не промени. У засушеном или остављеном кориту није могућно наћи ни чашу старе воде; нејасан траг у песку и облику корита сав нам је спомен, по коме јој историју можемо цртати. Таким је средствима и ова црта извођена!

СРБИ У РУСИЈИ.

Одески професор В. И. Григоровић саопштио је у повременом часопису: „Записки императорскаго новороссійскаго университета, томъ XX.“ (Одеса 1876) веома занимљиво предавање своје о заслугама Срба за Русију. То предавање држао је проф. Григоровић на дан св. Ћирила и Методија 11. маја 1876, дакле у доба, кад је српство на балканском полуострву скочило, да стресе окове вековног ропства и кад се оно братски руски народ толико заинтересовао за судбину српског народа. Проф. Григоровић црпео је податке из штампаних извора, а нешто мало дознао је од појединаца из новоруског краја (т. ј. из јужне, доње Русије). Из тога важног предавања доносимо ово:

„Данашњи догађаји изазвали су у свима слојевима рускога народа велико учешће према храброме народу, што се бори за своју закониту слободу. Народ руски с највећим одушевљењем притиче у помоћ тим борцима за слободу и надтиче се управо у одашиљању прилога. Но то живо учешће ваља да нас потсети и на прошле догађаје, који су тако важни за повесницу наше отаџбине.

За што сад да се не запитамо: шта су учинили Срби и њихови суплеменици за нашу државу, за наш друштвени живот? За што да не разјаснимо себи, од каквог је значаја био тај српски рад за Русију?

Потрудићу се, да одговорим на та питања.

Пре свега ћу се постарати, да вам изнесем пред очи као неки преглед или кратак нацрт о ономе, о чему сам рад да говорим.

Најпре нам се ваља сетити, да у историји наших славних јунака и бораца на бојном пољу наилазимо и на многа српска имена, као што су: Милорадовићи, Змајевићи, Хорва-

ти, Шевићи, Прерадовићи, Зорићи, браћа Текелије, Чорбе, Подгоричани, J. Скорић, А. Стратимировић, Угришићи, Требињапи, Нерапџићи, Кнежевићи, Штерићи, кнезови Рашковићи, Рајковићи, Чарнојевићи, Вујићи, Миоковићи, Пишчевићи, Вукотићи, Војновићи, итд.[1])

Делима и заслугама тих јунака имамо да захвалимо, што је јужни крај Русије дошао под руску власт и што су тамо поникли градови, те се у њима разви трговина и морнарство. А покретачи и унапређивачи трговине и морнарства били су Срби: Лоровићи, Комненовићи, Ђурановићи, Јакшићи, Андрићи, Славићи, Мариновићи, Бошковићи, Теодоровићи, Лучићи, Ризнићи, Трипковићи, итд.

Срби су, најпосле, суделовали и на просветном пољу руском. Трудови њихови за нашу просвету достојни су благодарног спомена. Делање Младеновића, Јанковића, Дудровића, Терлаића, Стојковића и других Срба било је доиста од велике користи за нас.

Заиста признајемо, да је време да се ода suum cuique (свакоме своје) и да се достојно оцени рад и заслуге Срба за наше опште одношаје. Но тешка је то задаћа, да се то учини као што треба.

На несрећу, податци, што су нам нужни за тај посао,

---

[1]) О Србима, који су се одликовали у руској војничкој служби, налази се знатних података у ваљаном делу ђенерала Пишчевића, из кога су неки одломци употребљени у чланку Н. А. Попова: „Военное поселеніе Сербовъ въ Австріи и Россіи,“ што је изишао у „Вѣстнику Европы“ 1870 стр. 584.

Дело пишчевићево има овај наслов: „Извѣстіе, собранное из разныхъ авторовъ и введенное переводомъ на славянскій языкъ о народѣ славянскомъ Иллиріи, Сербіи и всѣхъ той націи бывшихъ князей, королей, царей и деспотовъ, также нѣкоторыя поясненія о Греціи, Турціи и бившемъ давномъ венгерскомъ бунтѣ, а напослѣдокъ о выходѣ сербскаго народа въ Россію, сочинено генераломъ маіоромъ и ордена военнаго кавалеромъ Симеономъ Пищевичемъ, его собственнымъ трудомъ и рукою зачаломъ предъ нѣсколькими годами, окончено въ 1795 году.“

Занимљивих вести о Србима може се наћи и у автобиографији Герасима Зелића, који је у два маха ишао у Нову Србију. Ово је наслов тој автобиографији: „Житіе, сирѣчь рожденіе, воспитаніе, странствованія и различна по свѣту приключенія Герасима Зелича, архимандрита свето-успенске обители Крупе у Далмаціи — и проч. — нимъ самимъ списано. У Будиму 1823. стр. 75 и 245.“

налазе се или у државним архивима, нарочито по јужној Русији, или пак у породичним архивима, који су до сад остали недоступни.

Ми смо још веома сиромашни у изворима. Ваља нам дакле брижљиво истраживати.

Погледом на то, давно су чланови императорског новоруског (одеског) университета молили за дозволу, да могу у јужној Русији уредити исторички архив, камо би се могли сместити и документи, што се тичу XVIII. столећа. Надамо се, да ће се остварити та жеља, и тада ће се и наша задаћа, заједно с другима, осветлити јасним светилом.

Докле се пак не саберу поуздани податци о појединим особама и њиховом раду — дотле можемо изнети само одломке и непотпуну слику о раду и заслугама Срба за Русију.

С тога се смем надати, да ћете добро примити овај мој покушај, и да ћете имати обзира на овај мој рад.

Приступајући својој задаћи, обратићу своју пажњу нарочито на XVIII. и на почетак XIX. столећа, те ћу се потрудити, да покажем, којим поводом и где су Срби радили за Русију и које су особе стекле главну заслугу у том погледу.

Поступићу оним редом, што сам га мало час споменуо.

I.

За исходну тачку узећу пре свега познату сеобу Србаља у јужну Русију. [1]) Сеоба та почела се веома давно — 1712 године. Још 1717 године образовала се српска војничка насеобина на северном Донцу и на речици Луганци. А 1723 постојала је већ хусарска пуковнија, коју су поглавито сачињавали Срби. За царевања Ане Јовановне умножена је та коњаничка пуковнија.

Нарочито пак за владе царице Јелисавете Петровне збио се на јужно-руској земљи знаменит догађај.

Од 1751 до 1753 поникле су на јужном крају Русије области „Нова Србија“ и „Словено-Србија.“ Хорват, Шевић

---

[1]) У опште о сеоби Срба у Русију гледај: П. Кепенна, Хронологическій указатель матеріаловъ для исторіи инородцевъ европейской Россіи, стр. 419., и С. П. Ешевскаго, Очеркъ царствованія Елисаветы Петровны. Сочиненія Ешевскаго, часть II. стр. 548.

и Прерадовић створили су те области. И тако, на степама, где се сад налазе руски Запорошци, још пре него што је тај крај прозван Новом Русијом, проносило се већ име Срба, који су били призвани, да се боре с Татарима и Турцима за руску земљу. У тој Новој Србији и Славено-Србији, што су биле преходнице Новој Русији, поникли су поборници, што су стекли заслуга на грађанском и војничком попришту. Историја није заборавила тих поборника. У општој повести великих догађаја XVIII. столећа појављују се они као пратиоци тих догађаја, а међу тим, дела њихова, по свом значају, јако утичу на судбу јужне Русије.

Обратићу вашу пажњу на једнога од тих поборника, да би обележио тај значај. Име тога поборника, што га спомињем, познато је и Србима, као и Русима. То је био — Петар Текелија, [1]) који је дошао пре Хорвата и Шевића у Русију, и који је заједно са својом браћом служио Русију преко четрдесет година.

Да нацртамо у кратко његов живот.

Петар Текелија, син Ранка, а унук Јована Текелије, савременика Евђенија Савојског, родио се 1720 године. Породица његова била је позната још Петру великом, који јој је оставио на успомену своју слику. Она је живила нарочито у граду Араду, што га је основао Јован Текелија. По матери водио је Петар Текелија своје порекло од славних кнезова Рашковића, последњих војвода или банова од Рашке, где је сада Нови Пазар.

У 21-ој години живота свога водио је Петар Текелија једно одељење Срба против Француза у војни аустријској за наследство. Године 1748 остави он аустријску службу, па ступи у руску — као поручик. Кад је поникла Нова Србија, изабрао је Миргород, па је већином у њему живио.

Одатле је он водио своју српску хусарску пуковнију против Пруске. Одликовао се у битци под Колином, где је био тешко рањен. У борби са лигом конфедеративном стекао је Текелија својим мудрим држањем похвалу од војне колегије

[1]) Нацрт живота Петра Аврамовића Текелије, на основу биографије, штампане у II. свесци Летописа „Матице српске" 1888, и на основу расправе дра Јована Суботића: Живот Саве Текелије, у Будиму 1862. — О делању Текелија за време буне запорошке, гледај: Сказанія Коржа.

и чин бригадира. У турском рату одликовао се особито у кору Панинином приликом опсаде Бендера, те је добио орден св. Ђорђа. Тај рат, назван Румјанцовским, пружио је Текелији и његовим Србима дивну згоду, да покажу своје јунаштво. Тим ратом раширила се област, што се од тада назвала Новом Русијом. У то доба завојеван је Крим, а за тим и оцаковски округ. У свима тим догађајима суделовали су Срби и Текелија с одлучним успехом.

Но Текелији пало је још у део, да реши једно тешко питање у том крају. Кад се устројавала Нова Србија и Словено-Србија, дигли су се Запорошци против неких владиних реформама. После кучук-кајнардског мира десио се тај знаменити устанак запорошки. Судба је хтела, да Текелија угуши тај устанак. Његовим заузимањем и вештим поступком покорили су се Запорошци и без крви и примили су све владине захтеве. Народна прича обесмртила је име текелијино са тог знаменитог дела.

За тим је Текелија непрестано учествовао у борби с Татарима, и то на земљишту од Оцакова до Кубана. У чину ђенерала заповедника дочекао је он царицу Катарину II. и цара Јосифа у Херсону, у очи другог турског рата. У том рату било му је поверено заповедништво над кором, што је био одређен за Кубан. Ту је завојевао опе земље, у које су се на скоро после тога доселили Запорошци, а назване су земљом црноморске козачке војске. Његова је заслуга, што је том приликом избавио тај народ од скитништва.

На Кавказу је Текелија извојевао силне победе, али му је несретан случај на један пут прекинуо јуначку славу на свагда. Пао је с коња, што му га је довео неки лукав Татарин, па се тако угрувао, да је морао напустити војничку службу. Умрьо је у Миргороду 1792 године.

На Дњестру, Дњепру и на Кавказу борио се дакле знаменити вођ Текелија са својим Србима. Значај тога делања може оценити само онај, који у повесници славних ратова, за време Румјанцова, Репнина Суварова и Потемкина, не чита само сухи преглед бојева и војних операција, него културну епопеју, која је навестила јужно-руској земљи њен достојни исторички позив.

*.

Име Текелије, које је негда звонило тако громко међу Русима, бесмртно је и међу Србима. Уз Петра Текелију стекли су такођер заслуга и његова браћа Лазар и Ђорђе са сином, а неко време такођер и његов знаменити синовац Сава Текелија, који је два пута долазио у Русију. Тај Сава Текелија, угледајући се на своје рођаке, оставио је све своје имање на просвету српскога народа и на потпору „Матице српске“.

Таквих бораца, што су се борили за Русе с Татарима и Турцима, могао бих још много набројити. Њихова дела обележена су у подробним историјама славних ратова у прошломе столећу. Но овде ћу још споменути и такве, који су се жртвовали за наше опште односе.

Нека ми је дозвољено говорити о личности, која је код нас представљала земљу, што је данас привукла на се сву вашу пажњу. Са зле судбе заборављена је та личност, али је историчка правда неизгладива.

Споменуо сам већ ту личност, кад сам оно рекао, да је Текелија по матери пореклом од Рашковића, некадањих рашких кнезова или банова.

Каква је то земља Рашка? Ко су били кнезови Рашковићи?

Ко од вас није упрьо свој поглед у ону земљу, где се бије очајна борба? Ко се умом не преноси на њена брда и кланце? Та земља — то је света колевка српскога народа. Тамо, у Расији или Рашкој, поникао је исторички значај Србије, тамо су и развалине обитељи првог просветитеља српског св. Саве, који је благословио Србе и посветио их на тешку борбу. Тамо је некадашња столица српских патријараха. У тој земљи, где се налазе толики свети споменици зачетка и славе српског народа, збивају се сад судбоносни догађаји. Народ српски, сећајући се своје старе Србије, с негодовањем гледа данас у поругану своју светињу, и у тешкој борби објављује свету, да жели, да се за вазда не отуђи од њега земља, на којој је сазнао свој исторички позив. Као што се руски народ дубоко клања пред Кијевом и Москвом, тако и српски народ поштује своју Рашку, Милешево, Пећ и Дечане. Као што је руски народ обновио Кијево и Москву, кад су их

туђинци оскврнили, тако ће и српски народ са свегих споменика своје славне прошлости спрати љагу поруге. А ту поругу нанео је не само исламизам, него и дволична политика помагача турских. [1])

Ту земљу, што је позната под именом Стара Србија, чували су по силама својим од спољашњег притиска српски патријарси до краја XVII. века; у њој су се до краја XVIII. века задржавали потомци природних српских кнезова. Патријарси српски преселили су већи део српског становништва из те земље у Аустрију, па су после тамо насељени Арбанаси. С том сеобом престала је власт тамошњих кнезова. Из те земље произишли су кнезови Рашковићи. Њихово је порекло веома старо. [2]) Ти кнезови спомињу се још у XIV. веку. Једна грана лозе рашковићеве прешла је у Аустрију, па се сродила с породицом текелијином, а друга је остала на свом старом огњишту до румјанцовске војне.

Говорићу нарочито о судбини ове друге гране, колико ми је познато о њој.

Први спомен о Рашковићима у Русији находимо у позиву грофа Румјанцова 1770 године, што је одаслан у Босну и Херцеговину на име Аврама Рашковића. У том позиву гроф Румјанцов овако хвали ревност српских кнезова: „Доиста је похвална ваша ревност, што тражите, да се истребе душмани крста господња, мухамеданци.“

Ето то је прва вест код нас о кнезовима Рашковићима,

---

[1]) Проф. Григоровић писао је у том погледу расправу: О Сербіи въ ея отношеніяхъ къ сосѣднимъ державамъ. Казань 1859 года.

[2]) О Рашковићима спомиње Пишчевић у свом горе наведеном делу, да су они потомци кнеза Лазара Грбљановића и жене му Милице. — О њима се говори и у хроници Марка Сервијског, где се спомињу Documenta nonnula familiae Raskovits. Види о том: Српски народни сабор 1769 у Карловцима, прилог Ђ. Рајковића у „Српском Летопису“, 1872 године, страна 151 и 198.

Гледај: Изводе из аката архива министарства спољашњих послова· Писмо царици, и писмо кнезу Потемкину, што их је проф. Богишић саопштио у оцени списа Н. А. Попова, Русија и Србија — С. Петерсбург, 1872. стр. 22—30.

Посланица грофа Румјанцова на име Аврама Рашковића штампана је у спису: Войнa Россіи съ Турціей 1765—1774, капетана А. Петрова, том II. страна 257.

и то у свези с радосном вешћу — о слободи Босне и Херцеговине. За тим се из неких докумената у архиву министарства спољашњих послова од год. 1784 и 1785 може видити, да су кнезови Рашковићи, а на име Константин и Симеон, били посредници између царице Катарине II. и кнеза Потемкина с једне, и народа српског у Босни и Херцеговини с друге стране. Кнез Симеон Рашковић носио је царици поруку с молбом, „да се, ако није време згодно за наше ослобођење, дозволи њему (Рашковићу), да нас може одвести с нашим породицама и благом тамо у руско царство, те да бисмо имали станишта и хране.“ Од тога доба наилазимо у историји другог турског рата на имена кнезова Рашковића и на имена њихових суплеменика, али с тешком муком сазнајемо што о признању њихових заслуга. Многи су од њих погинули у том рату, и само један, који је преживио остале, добио је у награду веома незнатан комадић земље у завојеваној оцаковској области. Но чемерно је он тамо живио и бедно свршио.

Чим ћемо да објаснимо жалосну судбу достојних представника Босне и Херцеговине на руској земљи — кнезова Рашковића? Имамо да захвалимо особито Мих. Петровићу Погодину, чију смрт оплакују сви Словени, што смо кадри да одговоримо на то питање.

Његовим неуморним истраживањем дознало се за злу судбу кнезова Рашковића.

Кнезови Рашковићи појавили су се на јужном окрајку руском у оно доба, кад је, на несрећу, тако звани „грчки пројект“ засењавао словенско питање. Тај грчки пројект донео је собом и друге личности и друкчије интересе.

У време другог турског рата опажамо, како се појавила нека струја, што је била противна Словенству, а шкодљива и руском народу. Заједно с Грцима, који су се искрено заузимали за своју народност, искрсли су и таки људи, који су грчки пројект употребљавали на своју корист.

То су биле скутоноше господара молдавских и влашких, подле слуге и Турцима и Русима. Њих је било много на двору Маврокордата, Муруза, Ипсилантија; но особито је знатна дружина тих ласкаваца у неког бојара Маврогенија. Овај је радио потајно с Турцима, а овамо је имао око себе и одушев-

љене јелинофиле и свакојаке људе, који су тежили само за својом коришћу.

Ти људи из школе Маврогенија, шкодили су не само Влашкој и Молдавској, него и самој Русији, јер су својом лукавштином преотели заслужену награду руским војницима.

Ти псеудогрци умели су се увући и у канцеларију кнеза Потемкина, па имајући пред очима свој добитак од грчког пројекта, нису пропуштали ни једног случаја, да нашкоде Румунима и Словенима.

У таким околпостима није дакле чудо, што је заузимање за угњетене хришћане у Босни и Херцеговини пало у засенак, те је уступило места себичним, личним интересима.

Познато је, да је у том рату задобивена оцаковска област. Но огромне комаде од те области даровала је влада у власништво лукавим и подлим ласкавцима, а војници, који су ту област завојевали крвљу својом, добили су веома мали део. Рашковићу пак пала је у део нека пустош, којом се једва могао хранити, и то у оно доба, кад је хтео да пресели у Русију своје саотачаственике из Босне и Херцеговине.

На против, неки Портар из школе Маврогенија, добио је за лиферантске и уходске услуге своје двадесет хиљада десетина земље.

Несретни кнез Рашковић постао је суседом сретнога поборника за грчки пројект.

Тешко је он живео у том суседству.

Заузимајући се, да помогне својим суплеменицима у време преврата, што су поникли у Турској крајем XVIII. и почетком XIX. века — Рашковић није могао да доспе да устроји своју баштину, те је био приморан заложити је. Но то га је довело до пропасти.

Најпосле, позната тираспољска глад 1833—1834 године решила је његову судбу. Људи, који му нису желили добра, продали су му имање у бесцење због незнатна дуга.

Последњи извештај о кнезу Рашковићу, том представнику земље, што данас бије очајни бојак, може се читати у „Одеском Вјестнику“ од год. 1835 бр. 85, и то у објави о јавној продаји његова имања.

Умрьо је у Цариграду с горка јада. Породица његова живила је до скора веома бедно, узалуд молећи за помоћ.

И тако је кнезовима Рашковићима, које су у Русију дозвали догађаји, подобни данашњима, било суђено, да на себи искусе силу грчкога пројекта, којим су се обилато користили наследници лукавог молдавског Портара.

Рашковића је упропастила тираспољска глад усред његова честита рада и заузимања за свој род.

Држим, да се из овога нацрта може извести, да би потпуна приповест о судбини српских војника на руској земљи — могла допунити историју јужног краја Русије.

Да се обратимо сад другоме питању.

II.

Утврђујући тешким трудом своју власт на суху, руски народ осећао је потребу, да му ваља и у морнарству постићи самосталност.

Коме није познато, како се руски народ усиљавао, да створи војену флоту?

Не треба да заборавимо, да су и у том огромном подузећу суделовали Срби, почев од Змајевића под Петром великим, па до Војновића под Катарином II. Но морнарство диже индустрију, а тиме се унапређују општи интереси.

Ко је на југу помогао да се унапреди морнарство?

У градовима, што су поникли на југу Русије, ницале су уједно и трговачке куће српске. А та чињеница има веома велика значаја и утицала је јако на развитак нашег оштег живота.

Сваки се данас мора дивити, кад види, како се у нас огромно и ванредно развило паробродство и трговина. Но томе сретном успеху предходили су дуги и тешки огледи.

Винимо се у давну прошлост, завиримо у наше архиве, па ћемо тамо у обвешталим документима наћи, да су нам помогли створити то паробродство и трговину српски трговци и капетани, који су, старајући се о промету робе, промицали и наше морнарске прилике.

Но, да се не каже, да претерујем, или да говорим на

сумце, обратимо се другој потреби, која све више хвата корена у руском народу.

Та је потреба руска трговачка флота.

Руска трговачка флота животна је потреба рускога народа. Кад сад погледимо на Црно Море, па се сетимо прошлости, морамо признати, да је била оправдана потреба словенске т. ј. српске трговачке флоте.[1]) Тој српској флоти обвезани смо нарочито, што су се некад на Црном Мору тако брзо развила трговачка подузећа.

Загледајмо у архиве, па ћемо се уверити, да је та флота била словенска, и да није била мала, увери̂ћемо се, да су руску трговину, а под руском заставом, дизали бродови Комненовића, Цотића, Ивановића, Накићеновића, Ђурасовића, Целатића, Маловића, Илића, Ђурановића, Матковића, Поповића, Мрше, Перовића, Казанегрова.

Ти бродови пловили су по Црном Мору под руском заставом, а колико их је тек било под другом заставом, чији су бродари и капетани били Срби?

Историја наших трговачких подузећа сачувала је успомену о Марку Гојковићу, Спири Војновићу, о браћи Митровићима, Сенићима, о браћи Јанковићима, Павковићима, Лазаревићима, браћи Маловићима, Вукасовићима, Супичићима, итд. Та флота има огромна значаја за јужну Русију. Она је била преходница руске трговачке флоте и служи нам за доказ чињенице, да су Срби и на суху и на мору учествовали у нашим општим односајима.

Морнарство је управо препородило јужни крај Русије, а томе су највише припомогли искусни и одважни српски морнари. Они су развили данашње наше морнарство, које је пре тога било на ниском ступњу.

Ја сам само нацртао значај учешћа Србаља на трудном попришту њиховог делања. Али, да се докаже давнашња свеза

---

[1]) Податци о српским морнарима оснивају се поглавито на расправи: Нешто о Србима на мору — што је изишла у 4. свесци Летописа „Матице Српске" 1832.

Много штошта може се још наћи у разним списима, што се тичу новоруског краја. Ако се не варам, има засебан највиши налог цара Павла, што је издан Комненовићу, ради устројства бродова у Херзону.

између два мора, јадранског и црног мора, да се тиме допуни историја јужно-руских градова, да се покаже, у каквом је размеру било благостање јужне Русије, погледом на оне поборнике, који су промицали трговачке интересе — за све то нужни су податци, које ће, надајмо се, истражити и прикупити достојни прејемници оних људи, који су први почели радити на преображају јужнога краја Русије.

Жао ми је јако, што нисам кадар да опишем, ма само једну личност из реда тих поборника. Моје је знање у том погледу веома оскудно. То ће сигурно учинити људи, којима су Срби исто тако драги, као и њихово учешће у историји наше трговине.

Саопштио сам само оно, што сам нашао у изворима, што су мени били доступни. Уздам се, да су многи становници одески сачували у успомени о њима подробних вести, које би ваљало изнети на јавност.

III.

После поборника на бојном пољу, после поборника на морској пучини, не може нам се, а да не споменемо и оне борце, чије заслуге не опажа свако.

Сматрам за своју дужност, да вам обратим пажњу на трудове Срба још на једном пољу.

Трудови ти тичу се задаће, која је свима вама драга — тичу се народне просвете. Запитајмо се, чиме су Срби стекли заслуга у важном делу руске народне просвете?

Казаћу пре свега у кратко, како је стојала наша народна просвета у XVIII. веку. Од Петра великог почела је просвета да отима маха, али се она развијала несаразмерно. Постојале су тада искључиво практичке школе с тешким семинарским учењем, а по туђинском калупу, те је у том правцу васпитана омладина, која се спремала, да послужи отаџбини. Само су три гимназије: у Петрограду, Москви и Казану у неколико одговарале цели као учевни заводи.

За прву потребу писмености биле су установљене грађанске и гарнизонске школе. Најпосле, кад су заведене губерније (1775), почело се старати и за народне школе. Међу тим, у половини XVIII. столећа, кад је основано московско свеу-

чилиште, показала се све већма потреба унутарњег преображаја у области васпитања. За то се заузимао И. И. Шувалов, а особито незаборављени И. И. Бецки. Овај последњи увидио је, да узрок рђавом васпитању лежи у породици, те је доказивао, да школаваља да васпита нов нараштај. Но школа није тада имала метода, није имала помоћних средстава.

С тога се влада јако заузела, да доскочи том недостатку.

Тадашњем младом великом кнезу Павлу Петровићу пало је у део, да припомогне тој потреби у погледу васпитања.

Путујући по Јевропи године 1781 и 1782, посећивао је он марљиво и учевне заводе.

У Бечу је тада цар Јосиф II. устројавао школе за углед.

Велики кнез видио је те школе, па како се ту разговарао с митрополитом српским, Јосифом Путником, изразио се, да би желио узети Србе за наставнике.

Митрополит му препоручи некога Јанковића, који је тада био управитељ школа у темишварском округу.

Јанковић прихвати позив, па добивши ласкав допуст од цара Јосифа II. оде у Петроград, где га је одмах царица Катарина II. удостојила своје пажње.

На скоро се потпуно оправдало поверење, што му је било указано.

И тако тада, кад је била потреба, да се боље устроје школе, позван је био у Русију Србин, педагог Теодор Ивановић Јанковић.[1])

Не ће бити сувишно, да нацртамо овде тога знатног српског педагога.

Т. И. Јанковић био је потомак старе српске породице Јанковића, што се доселила из села Миријева у Славонији. Родио се у селу Каменици, 1741 године. Свршив школе у Карловцима, ишао је о трошку владике Вићентија Видака у Беч,

---

[1]) О Јанковићу има веома важна расправа Н. Ђ. Вукићевића: „Српске школе у XVIII. столећу“, која је штампана у „Првом извештају о јавном учитељско-приправничком заводу српском у Сомбору“. Сомбор 1863. — Биографија Јанковићева изишла је у I. свес. „Летописа српског“ 1826, страна 21—28.

Рад Т. И Јанковића у Русији подробно је оцењен у саставу А. С. Воронова: Матеріалы для исторіи просвѣщенія въ Россіи въ XVIII. ст. Өеодоръ Ивановичъ Янковичъ.

Писац се послужио и податцима из писама Доситија Обрадовића и Терлајића, што су саопштени у разним свескама српског „Летописа“.

где је на тамошњем свеучилишту изучио философију и правничке науке. За тим је био неко време секретар код поменутог епископа Вићентија, а после тога, кад се заводила школска реформа у Србаља, постављен је за управитеља народних школа у темишварском Банату. Он је лепо уредио школе, и заштићавао је српску писменицу, коју су хтели да истисну из школа. Баш кад се водила препирка о ћирилици, године 1782, представљен је лично великом кнезу Павлу Петровићу, који захте, да православни тај Србин дође у Русију, да суделује у преображају школа.

Јанковић је одбацио угодне понуде у Аустрији, па је радије отишао у Русију, где задобије поверење царице Катарине II., па се одмах лати преустројења народних школа.

Он је код нас делао као управитељ народне школе, као члан комисије народних школа, и као руководилац учитељске семинарије, која је установљена по његовој замисли. Исто тако зготовио је он и план за университете, који су се имали отворити.

Неуморан труд и рад на пољу наставе изнурише најпосле његову снагу. Јанковић падне у тешку бољетицу и умре 1813 године у Петрограду.

И тако је Србин Јанковић живо учествовао у послу наше народне просвете.

Но у чему су се састојале његове заслуге и какво је било његово делање?

Заслуге Јанковићеве у погледу предавања у нашим школама биле су огромне. Он је пресадио на наше земљиште боље плодове јевропске дидактике. Био је живи пример нашим младим наставницима, јер је сам собом служио за углед разумне наставе.

И у општем начину предавања и у делимичној настави увео је он много што шта, што би могло и данас оживити нашу школу. Био је пример честитости, скромности, неприкорног владања и строго побожан човек, па је и младим наставницима улио духа и начина, којим треба да се понашају с ученицима.

Јанковић је ишао на то, да учитељ или наставник пробуди код ученика пажњу и вољу к учењу, да ученицима буде путевођа, а не истраживач.

У свом званичном кругу гледао је Јанковић да створи једнак и сталан метод учења, па је посветио уједно и труд свој на устројство војничких и женских учевних завода. Његове наредбе за директоре, његова упутства за надзорнике одобриле су и примиле све власти, од којих су зависиле школе. Његова је такођер мисао, да управитељи и учитељи прибирају географске и статистичке податке у оним областима, у којима су се школе находиле.

Том-делању има се захвалити, што су из народних школа поникле гимназије, а из гимназије су се развили университети, у којима је наменио ученим Србима професорске катадре.

И његови учени трудови достојни су уважења. Он је саставио око десет учебника, а написао је и руководна, наставна упутства. Тако је он сачинио учебнике: за основну науку, за земљевид, за историју света, руску историју, свеопшту географију и књигу о дужностима човековим. Као члан руске академије припомогао је он јако у раду за руски академички речник, и саставио је по нарочитој жељи царице Катарине II. редакцију упоредног речника за све језике по азбучном реду и с додатцима. Дакле Србин Теодор Ив. Јанковић био је ревностан трудбеник и наставник на пољу народне просвете.

Најпосле, рећи ће строги пресудиоци туђих заслуга, да је тај Србин пресадио у Русију готове методе и учебнике за школе. Што је он учинио, то бива и данас, т. ј. мање или више згодна примена. Изишао је из Аустрије, баш кад је за владе Јосифа II. уведена поменута норма!

Но верност према свом позиву, благ поступак и понашање, одушевљење према светом делу наставе, зар се те особине могу позајмити?

Добре ствари узајимају се и примењују свуда и свагда, али вера у позив последица је узвишенијег задахнућа.

То задахнуће поникло је посред српскога народа, код кога је тада вршио своју просветну мисију велики народни наставник Доситије Обрадовић, који ће вазда остати у успомени код Словена са својих изврсних особина.

Проповедајући Србима, да просвета, проникнута љубављу према својој народности, води к братинству народном, указујући на пожртвовање Руса, Доситије Обрадовић улио је у

душу Јанковићеву и ону ревност и љубав, којом је посветио Русима све своје силе, док није изнемогао.

Ми дакле имамо права да држимо, да Јанковић није код нас само просто спровео аустријску школску норму, него да је био веран извршилац човекољубиве науке, што ју је Србима у својим умним производима завештао Доситије Обрадовић, који је ускрсао и пробудио народну свест.

Без околишења тврдим, да је Јанковић оживио руску народну просвету духом науке, што оплемењује срце и разум, духом науке Доситија Обрадовића.

Дакле лепши део у историји руске народне просвете могао би се звати епохом српске педагогије.

Још једну реч о правцу те српске педагогије.

Своје наводе црпећу из науке Доситија Обрадовића и Т. И. Јанковића. Она је веома проста.

Васпитање, образовање омладине у духу Обрадовића и Јанковића оснива се на вери отаца, па се извршује наочигледним, повторним и разумљивим разјашњењем предмета. Речи без познавања предмета, празне су речи; а то правило, што га је још изрекао Чех Коменски, оправдало се и у учитељској семинарији и у народним школама.

Дакле је Јанковић — рећи ће ко год — био реалиста?

Тада, када је српска педагогија Обрадовића и Јанковића оживљавала наше народне школе, тада — хвала богу — није просвета још достигла тај ступањ напретка, да би се о томе правцу могло рећи, да је опасан по школу.

Доиста, у духу српске педагогије морају се ствари, пре сваке теорије, што боље наочигледно познати, али је та педагогија уједно ишла и за тим, да се изучи књижевност двају првих древних народа, ишла је дакле за образовањем, које се у опште назива класичким. Она је изучавањем старог света хтела да упозна Словене и да их учини самосталнима. Она није допуштала, да се исмева животворни извор народне свести. Само под условом класичке спреме, држали су Обрадовић и Јанковић, да се може постићи успех у наукама, што сачињавају университетско завршно образовање.

Поставивши главном цели човековом, да ради и да се труди ради себе и ради других, Обрадовић и Јанковић укла-

њали су шкодљиву противност класичког и реалног васпитања помоћу узвишених начела, што су у опште у животу налазила реалног оправдања.

После су та начела, с добрим успехом, исповедала код нас још два Србина, што су, као и Јанковић, били позвани у Русију.

Ево како је један између њих с катедре објашњавао значај народне просвете у Русији: Просвета ваља у свакога Руса, као члана одличног, великодушног и оштроумног народа, да развије два нераздељива својства, а то су: хтети и умети тачно и целисходно извршити свој заједнички грађански дуг.

Тако су код нас учила два Србина, један професор философије, а други професор грађанског права.

Споменућу та два Србина, што су већ давно заборављена, а признајући да нисам кадар изрећи о њима меродавну пресуду, бојим се чисто, да ми се не ће веровати мојим речима.

Ти учени Срби, који су код вас спроводили начело да васпитање треба да иде руку у руку с грађанским дужностима, то су били Дудровић и Терлајић.

О Дудровићу не ћу говорити. Нама, старим ђацима харковског университета, веома је мило то име, а сазнајући своју некомпетентност, не ћу да вам досађујем личним успоменама.

А о Терлајићу*) да не рекнемо сходну реч, био би грех и за нас и за вас, који знате, да свако право произлази из заповести suum cuique.

Не верујте, најпосле, моме личном мишљењу, него — одајући сваком своје — загледајте, молим вас, у бесмртну трудбу знаменитог руског законозналца Неволина, па ћете на првој страни наићи на име Терлајићево.

---

*) О животу Терлајића — гледај: Лазара Бојића „Памятникъ мужемъ у славяно-сербскомъ книжеству славнымъ“, прва чест 1815 стр. 67. — Писма Терлајићева штампана су у „Срп. Летопису.“ Писмо о отварању правничког завода у „Срп. Летопису“ за год. 1825, т. ч. стр. 133. Сравни: „Срп. Летопис“ 1826. I. ч.

Спис Терлајићев, о ком је реч, носи овакав наслов: Краткое руководство къ систематическому познанію гражданскаго частнато права Россіи, начертаное профессоромъ Григоріемъ Терлаичемъ, часть I. и II. С. Петербургъ 1810 года. Гледај: К. Неволина, Исторія россійскихъ гражданскихъ законовъ. Петерб. томъ I. стр. 1.

Тим именом почиње се историја науке о грађанском праву.

Да се упознамо с тим достојним научењаком српским, који је тако знаменит у науци о нашем грађанском праву.

Терлајић се родио 1766. године у селу Мохолу, у бачкој жупанији. Био је син сиромашних земљепоседника.

Срце га је вукло за науком, па је још у веома младим годинама свршио гимназију у Пешти. За тим је, о трошку епископа Видака, отишао у Беч на университет. Још док је био ђаком, звао га је руски посланик Д. М. Голицин, да код њега обавља дужност домаћег секретара. Свршив на университету јуридички курс, одбио је ласкаву понуду, да ступи у руску службу, него је ишао више пута у Петроград и Москву у послу кнезова Голицина и других. Радећи међу тим на српској књижевности и угледајући се на Обрадовића, издао је неколико општенародних списа, оригиналних и преведених, на српском језику.

Године 1801. опријатељи се он с духовником велике кнегиње Александре Павловне, жене угарског палатина.

Тај се свештеник звао Сомборски.

По његовом и Јанковићевом савету реши се он најзад, да остане у Русији, па је примио испрва катедру историје, за тим, кад се основала правничка школа, катедру енциклопедије права, а најпосле грађанског права.

Из Петрограда премештен је на Харковски университет, па је тамо, на скоро после тога премештаја, преминуо, и то године 1811.

Плод његова труда у Русији било је, осим засебних расправа, прво по времену „Руководство къ познанію частнаго гражданскаго права“, које је издано 1810 године с опширним уводом о енциклопедији и историји права.

Труд је тај проникнут узвишеним схваћањем руског правосуђа и правде, старе и нове, садржи у себи науку, коју сам већ споменуо, и држећи се строгог научног метода носи на себи печат духа Доситија Обрадовића, чија је дела и лик Терлајић имао код себе у Петрограду.

И данас, смем рећи, не би он био излишан, кад су заклети судци обвезани да разумеју дух закона, јер је Терлајић баш учио о благости руских закона.

Но, веле, да Терлајић и његови следбеници — не ће нам помоћи, да одолемо науци о борби за опстанак, против теорије разбирања.

Не поричем; познајући домашај те науке, потпуно сам уверен, да би било несувремено упуштати се у подробности о делању Србина, који нас је некад учио руском грађанском праву.

Па и ко се данас осврће на српског научењака, на застарелог, заборављеног научењака?

Али на њега су се некад осртали и обраћали му своју пажњу они, од чије је власти зависило законодавство.

Поклоните ми, молим вас, још за тренутак вашу пажњу, па саслушајте милостиво, што ћу вам у кратко причати, те ћете чути, ко је и како обраћао своју пажњу ученом Србину, професору Терлајићу.

Та се прича оснива на сувременој преписци од г. 1806.

На име, године 1806. отворена је правничка школа, над којом је за старешину био одређен Н. Н. Новосиљцов.

31. августа исте године отворена је та школа предавањем, што га је држао професор Терлајић о енциклопедији права — у присуству цара Александра Павловића, митрополита Амвросија, кнеза Лопухина, тадашњег министра правосуђа, свих сенатора и свих чланова законотворне комисије.

За време предавања пришао је цар ка катедри, па је стојећки слушао запетом пажњом. Кнез Лопухин држао је, да ће предавање бити досадно цару, па је напоменуо, да се скрати, али цар даде знак, да се предавање не прекида. И тако је стојећки до краја саслушао предавање.

Кад је Терлајић довршио, запита га цар:

— Ви сте Србин?

— Србин сам, ваше царско величаство.

— Јесте ли давно овде? — продужи цар.

— Већ шест година дана, — одговори Терлајић.

За тим се цар разговарао и с другим присутним особама, па се опет обратио Терлајићу с питањем:

— Је ли вам српски језик олакшао разумевање рускога језика?

— Веома ми је олакшао, — одговори Терлајић.

— А је ли велика разлика између српског и руског језика?

— Није тако велика, — рече Терлајић.

— Но разлика је у изговору, — примети цар, и то рекав оде у дворану, где га је чекао руски хлеб и со.

Цар је ту прозборио неколико речи с министром и сенаторима, пожелио је успеха новом учевном заводу, па се удалио.

Отпративши цара, вратише се сви почасни гости натраг у дворану, па кликнуше сви једнодушно: Живио Терлајић!

„Ја пак“ — пише Терлајић — „обузет осећајем благодарности, одговорим томе одушевљеном збору: Живио дуго крунисани друг човечанства, цар Александар Павловић! Живио и сав народ српски, чије је име изустио велики цар!“

С таком су пажњом предусрели 31. августа 1806. године српског научењака Терлајића, професора права у Русији.

Ја сам вам у кратко изнео пред очи успомене о давно минулим догађајима, те ласкам себи, да ћете признати, да је суделовање Србаља у Русији имало свога значаја и да би њихове заслуге ваљало пажљиво проучити.“

Саопштио **Сава Петровић.**

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

ДОПУНЕ И ПОПРАВКЕ.

I.

Приложио Владимир Красић.

1770.

БꙋКВАРЬ или Рꙋководіє хотѧщымъ оучитсѧ писмены рꙋско-славенскими книгъ, напечатасѧ оу царствꙋющемъ Градѣ Виднѣ въ Кесарево-царско-апостолской Тѵпографіи Восточной Кїръ Кꙋрцбековой лѣта Господнѧ ҂аѱо, месѧца Іюліѧ третіѧгѡ.

Нема пагинације. На 8-ни, л. 36. С друге стране насловног листа има слика св. Тројице.

1777.

РЄГꙋЛАМЄНТЪ. По немꙋже сообразнѡ изшедшымъ высочайшымъ резолꙋціамъ, ꙗкоже и тѣмъ, ꙗже при державномъ въ лѣто 1769. Їллѵрїческомъ общенародномъ соборѣ, не менше же и въ Карловцѣ бывшихъ въ лѣто 1774. и 1776. неꙋнїтскихъ епіскопскихъ сѵнодѣхъ общыми гласы завѣщана, и Кес. Крал. ѡ нихъ благоволеніемъ оутверждена быша, весь иже въ царствѣ Оуггаріи, Кроаціи, Славоніи, въ

*) Ово су допуне и поправке к „Српској библиографији за новију књижевност 1741—1767“ од Стојана Новаковића. У Београду 1869. Обазирао сам се и на допуне и поправке Ђ. Рајковића к истој библиографији у 113. књ. „Летописа“, стр. 310—353., даље на допуне и поправке Ђ. Д. Ђерђекова и Ђ. Рајковића у „Летопису“ за год. 1875. стр. 91—134, а и на допуне и поправке које је приложио Бранко Мушицки у 119. књизи „Летописа“, страна 127—139.

Темішварскомъ Банатѣ, тажε въ Карлштатскомъ и Вараждинскомъ Генералатѣхъ, яко въ провінціалныхъ, такω въ Міліта̀рскихъ и Камералнихъ предѣлехъ ωбрѣтающійся вышшій и нижный греческагω закона неѹнітскій Клиръ ѿ нынѣ и въ бѹдѹщее, тѣмже образомъ долженъ єсть оуправляти себе, якоже и самыи реченнагω греческагω закона мірстїи людіе, ко опасномѹ тогω храненію, ѿ сѹщихъ въ царствѣ, мѣстѣхъ и предѣлехъ властей, далшими, ѿ Принадлежателствъ законоположитися имѹщыми оучрежденми, обвязани быти имѹть. Стр. 100, л. 21, на 2-ни.

На овој књизи не види се, ни где је, ни кад је штампана. Регуламент је овај санкционисала царица Марија Терезија, у Бечу 2. јануара 1777. г. Осим царице, потписан је ниже L. S. „Францішкѹсъ Графъ ѿ Коллеръ;“ а под овим, „на собственноє Повелѣніе Ихъ Кес. Кр. Величества, Францішкѹсъ Геωргій благородный ѿ Кеезъ.“

1785.

КАТИХИСЇСЪ малый, или сокращенное православноє исповѣданіе греческагω неоунітскагω закона, во оупотребленіе неунітскія славено-сербскія юности, сочиненъ, и ѿ неунітскаго Єпіскопскагω въ Карловцѣ 1774. лѣта держанаго Сѵнода потвержденъ. И нынѣ пакъ съ потвержденіемъ Архіепіскопа и Митрополіта напечатанъ. Въ царствѹющемъ градѣ Віеннѣ, оу Їωсифа благороднагω ѿ Кѹрцбекъ, въ лѣто Хрістово 1785. На 8-ини, стр. 80.

Ово ће бити друго издање познатог Рајићевог катихизиса; прво је издање, како Ст. Новаковић вели, изишло 1774.

1805.

Хранислав Гаврил. Поварная книга по Нѣмецкомѹ: Кохъ Бѹхъ, первымъ опытомъ — —, съ

Нѣмецкагѡ Славено-Сербски во Віеннѣ преведена; иждивеніемъ Г. Даміана Каѵлицій, Новосадскагѡ Книгопродавца печатана. Въ Будинѣ градѣ, Писмены Кралев. Всеучилища Пештанскагѡ 1805. Ст. 136, на 8-ни.

1813.

МѢСѦЦОСЛОВЪ на лѣто ѿ рождества Хрістова 1813 еже есть простое, сирѣчь изъ 365 дней состоѧщее, сочиненый во употребленіе Славено-Сербскагѡ Народа, сущагѡ во Їллѵріи, содержащій въ себѣ кромѣ различныхъ указаній мѣсѧцословныхъ, ветхій и Новый Мѣсѧцословъ. Повседневное восхожденіе и захожденіе солнца. Долготу каждагѡ дне. Лунныѧ четверти. Краткое Родословіе нынѣ владѣющыхъ царей и Кралей во Еѵропѣ. Назначеніе Епіскопѡвъ Восточныѧ Церкве, со всѣмъ имъ подручнымъ свѧщенствомъ, и пасомыхъ ими домѡвъ и душъ числомъ. На конецъ слѣдуетъ Растоѧніе нѣкихъ градѡвъ въ поштахъ и различныѧ во общежитіи полезныѧ скрижалки. Въ Млѣткахъ, Печатанъ писмены Греко-Славенскіѧ Печатни Паны Ѳеодосіева. На вел. 8-ни, стр. 39.

Ст. Новаковић има, по Шаф., само овако: „Мѣсѧцословъ, соч. Пав. Ѳоларичь. Въ Венеціи 1813. На 8-ини.“

1815.

Караџић Стеф. Вук. Народна србска пѣснарица, издана — —, часть втора. У Віенни 1815. У печатньи Јоанна Шнирера. На 8-ни, л. 3, стр. 256 (?).

Не знам колико је свега страна, јер на крају фали једно три листа. На стр. 255. свршују се песме; али на стр. 256. види се додатак: „Толкованіе рѣчій“; а испод тога: „Рѣчи назначене са звѣздицом (*) есу турске; а кое су назначене са крстом (†), оне управо не знам чіе су.“ Само има 12 речи на а, даље је подерано.

Ст. Новаковић помиње у додатку своје библиографије, по Шафарику, под овом годином једну Вукову „пѣсмарицу“, али под другим насловом. У Нов. је овај наслов: „Мала простонародна славено-сербска пѣсмарица. II. часть“. Ако се мисли, да је то ова, коју ја имам у рукама, онда је у Новаковића погрешан наслов.

1817.

Педагогія и меѳодіка либо руководство къ науки воспитанія и наставленія, за Употребленіє Славено-Сербскихъ Восточнаго Исповѣданія неунітскихъ наставниковъ Всевысочайше одобрено, и къ Преподаванію Предуготовническія Юности благоутробно прописано. Въ Будимѣ, писмены Крал. Всеучилища Пештанскаго 1817. На 8-ни, л. 8, стр. 224.

У Ст. Нов. непотпун наслов. Писац овога дела није се нигде потписао. Ст. Нов. вели, да га је писао Павао Атанацковић, по Нимајеру.

1820.

Новковић Ненад. Примјечанија на преводе Г. Ѳоме Љубибратића, и на примјечаније на њи Г. Станимира Живковића. У Віени 1820. Стр. 16, на 8-ни (Додатакъ къ числу 21 Новина Србски одъ 1820 год.)

1821.

Атанацковић Павао. Слово надгробно Георгіи Ісааковићу, заклетомъ Адвокату Мађарскомъ, сл. и кр. града Сомбора Віце-Нотаріусу, 16. дана Маіа 1821. умршемъ, у надгробной Капели Сомборской говорено — —, Педагогіума Србскогъ Катихетомъ я. д. и Парохомъ Сомборскимъ; а издано Благороднымъ Господиномъ Сѵмономъ Деметровићемъ, сл. и кр. града Сомбора Капетаномъ и Сенаторомъ бывшимъ Покойника овогъ найискреніимъ Пріятелѣмъ. У Віени. На 8-ни, стр. 7. (Додатакъ къ числу 61. Новина Србски 1821).

Библиска садружества. На 8-ни, стр. 8. (Додатакъ къ числу 82 Новина Србски 1821).

Вожидаровић В. Вѣнац на одзив гласа Арфе Шишатовачке у Пешти 4. февр. 1821. год. сплетен. На 8-ни, стр. 7. (Додатакъ къ числу 9. Нов. Србски 1821.)

Владислављевић Михаил, Земунскія юности Наставникъ воспитатель. Слова, во время торжествованнаго училищ-

ныя Юности явнаго Испытанія, въ Народнымъ училищи Земунскомъ, предъ Благороднымъ Общества Собраніемъ 29. Марта 1821. изговоренная. У Віени. Стр. 8, на 8-ни. (Додатакъ къ числу 33 Новина Србски 1821).

Име „сочинитеља" је на крају потписано.

— —. Слова, въ день приносимаго Господу Богу Благодаренія, о щастливоодержанной надъ невѣрными Неаполитанскими бунтовници побѣдѣ, въ церквы Пречистія Богоматере, въ Земунѣ, (присуствующу Народу) 31. марта 1821. III. Школы учениками, на два раздѣленія, изреченная. У Віени. Стр. 8, на 8-ни. (Додатакъ къ числу 34 Новина Србски 1821).

— —. Слова, въ день чиноторжествованія Інштлалаціи честнаго и Благоговѣйнаго Іерея, Господина Отца Філіппа Петровича, пароха Храма С. Отца Николаа, въ Земунѣ существующаго: 5. Јунія 1821. чрезъ двухъ III. классы учениковъ изговоренная. У Віени. На 8-ни, стр. 8. (Додатакъ къ числу 55 Новина Србски 1821.)

— —. Слово Благодарственое по окончаніи явногъ ученическогъ испыта въ день приносимаго Господу Богу Благодаренія, соборно священнодѣйствующу Господину Протопрезвѵтеру, въ Святобогородичномъ Храмѣ, въ Земунѣ сучествующемъ, двума учениками чинно изреченное. У Віени. На 8-ни, стр. 8. (Додатакъ къ числу 78. Новина Србски 1821.)

Добрић Милош. Глас ясне ліре. Песма нелесна, княжевству удесна. У Карловці Юлія 1821. л. Од — — ученика У Віени. На 8-ни, стр. 7. (Додатакъ къ числу 58 Новина Србски 1821.)

У стиховима.

Добрић Душан. Цветак Благородној Господи Димитрију Давидовићу и Фрушићу. У Адрији 1. Маја 1821. лета. У Віени. На 8-ни, стр. 6. (Додатакъ къ числу 83 Новина Србски 1821.)

У стиховима. Потпис пишчев на крају.

И. С. Описаніе Румског Кудоша, Заграде, Берка, Ракине Баре, пастира и белярица увеселеніе. Одзив Г. А. Ѳеодоровићу. У Віени. Стр. 8. на, 8-ни. (Додатакъ къ числу 77. Новина Србски 1821.)

У стиховима.

Јелић Паун. Одзив на глас Арфе Шишатовачке. У Веселову 1. Януара 1821. лѣта. Стр. 7, на 8-ни. (Додатак къ числу 12 Новина Србски 1821).

У стиховима.

Крітика и остра протестацѣа писмена Дебелога Єра (ъ) и Танкога Єра (ь) против Курта — Херо — Шіячке Грамматіке Г. Вука Стефановића; што онъ Дебело Єръ са согласнымъ писменемъ Рцы (р) и съ прочими самогласными писмены слаже, крпи и натеже: А опетъ танко Єръ съ писмени Люди Єръ (љ) и Наш Єръ (њ) калами, веже и злопати. Обаче при томъ и велика Радость речени писмени Дебелога и Танкога Єра, што ихъ е Г. Вукъ нѣгове горусказанне Грамматіке по сви другіи места изключіо и избаціо. (Послана учредничеству.) Стр. 8, на 8-ни. (Додатакъ къ числу 8. Новина Србски 1821.)

У стиховима. „Крітіка Мелодическа Дебелога и Танкога Єра...")

Караџић Стеф. Вук. Одговор Јовану Ранитовићу, адвокату Штипкаловићу. Стр. 11 на 8-ни. (Додатакъ къ числу 63. Новина Србски 1821.)

Датирано и потписано на крају: „У Бечу 1. Августа 1821, Вук Стефановић".

Смѣсице књижествене (А. О. М.) Вь С. 1. февр. 1821. Стр. 7, на 8-ни. (Додатакъ къ числу 15. Новина Србски 1821.)

Стојковић Атанасије. Вечна паметъ Григорію Терлаићу, родом Србљину, доктору философіє, и у царскомъ свеучилишту Харковскомъ закона єстественны, политичны и народны професору явномъ редовномъ. Писао — —. У Вієни. На 8-ни, страна 11. (Додатакъ къ числу 67. Новина Србски 1821).

С почетка је „Предисловіе учредничества Новина Србски;" потписан је Давидовић, који вели, да је овај некролог од С. А. још 1812. изишао у Харкову, на латинском језику, под овим насловом: „Memoria Gregorii Terlaits; Natione Serbica Oriundi Doctoris Philosophiae et in Caesarea Universitate Charcoviensi Juris Naturae, Politici et Gentium Professoris Publici Ordinarii Scripsit Athanasius Stoikovits. Charcoviae, typis Universitatis,"

—а превео га на српски „П. М. (Петар Матић) учећійсе Сремацъ.“

1824.

Караџић Стеф. Вук. Огледи светога писма на српском језику — — — философије доктора; Санктпетербургскога вольнога општества љубитеља руске словесности, и Краковског ученога — и Тирингско — Саксонскога друштва за истраживање отечествене старине члена кореспондента. У Липисци, у штампарији Брејткопфа и Ертла 1824. Стр. 25, на 8-ни.

1837.

Светић Милош. Ода на смерть Высокопреосвященнѣйшегъ Господина Лукіана Мушицкогъ восточне церкве православнога Епіскопа Карлштадскогъ увѣнчана славом и честію у вечность преселивша се 15. (27.) Марта 1837, у 61. години живота свога роду посвећенога; од — —. Трошком карлштадскогъ общества. У Карлштадту, Печатано у Тѵпографіи Јоанна Н. Претнера. Л. 2, на 12-ни.

1839.

Јовановић Евгеније. Слово кое є Преосвященный Епіскопъ Карлштадтскій — —, 10. Септемврія 1839. лѣта, као на данъ свога во Епіскопа посвященія, у соборной Карловачкой церкви говоріо. У Новомъ Саду, Печатано писмены Г. Павла Јанковића, ц. кр. Прівил. Тѵпографа. 1839. На 4-ни, л. 2.

1841.

Маринковић Константин. Толкованіе священныхъ Еѵаггелій каждаго воскреснаго (недѣлнаго) и празничнаго дне съ приложеными Поученіями, предавано и говорено цѣлой учащейся юности нашего благочестія въ Гѵмназіумѣ Славено-Сербскаго общества Новосадскаго, ово во училищи, ово въ Каѳедралнѣй церкви за второе школское теченіе. — —, парохомъ Новосадскимъ церкве катедралныя іако Ексхортаторомъ. Вторая часть. Шедше въ міръ весъ проповѣдите Еѵаггеліе всей твари. У Новомъ-Саду, писмены пок. Павла Јанковича Вдове, 1841. На 8-ни, стр. 443, л. 11.

1842.

С л а в е н о - С е р б с к і й Н о в о с а д с к і й М ѣ с я ц о с л о в ъ на лѣто отъ рождества Господа Ісуса Хріста 1842. Еже есть

простое сирѣчь у 365 дней состоящее. Во употребленіе Славено-Сербскаго Народа, Содержающій въ себѣ годишній Календаръ, повседневное Восхожденіе и Захожденіе Солнца, Лунныя четверты съ восдушными Приключеніями ихъ; краткое Родословіе владѣющаго Дома Аустрійскаго, и прочихъ Европеискихъ Владѣтелей, Назначеніе Началствъ Духовныхъ Православныя восточныя церкве, разная наставленія и жизни человѣчестѣй ученая и забавная повѣствованія, Описаніе торговъ, Теченіе пошти. Въ Новомъ-Садѣ. Печатанъ код Павла Јанковича Вдове; а добити се може код Георгіа Киріаковича. На 4, л. 22.

Нема пагинације.

1844.

Караџић Стеф. Вук. Вуков одговор на лажи и опадање у српскоме Улаку. У Бечу, у штампарији јерменског манастира 1844. Стр. 38, на 8-ни.

На крају је потпис: В. С. К.

1846.

Отачественна народна пѣсань.

Gott! erhalte unsern Kaiser,
Unsern Kaiser Ferdinand!

У Карлштату, писмени Јох. Неп. Претнера, к. к. Түпографа, 1846. На 8-ни, л. 2.

1847.

Мѣсяцословъ на лѣто отъ рождества Хрістова 1847. Еже естъ простое, сирѣчь 365 дней состоящее, во употребленіе Славенскихъ народовъ содержащій въ себѣ кромѣ различныхъ указаній мѣсяцословныхъ, Ветхій и Новый Мѣсяцословъ, повседневное восхожденіе и захожденіе солнца; лунныя четверти съ воздушными приключеніями ихъ; краткое родословіе нынѣ владѣющаго Дома Аустрійскаго: назначеніе началствъ духовныхъ восточныя церкве; различная въ жизни человѣчестѣй полезная наставленія; назначеніе торговъ, на конецъ хасновиту Таблицу. Въ Будиномъ Градѣ, Печатанъ при Түпографіи кр. Універ. Унгарс. Стр. 80, на 8-ни.

1848.

Атанацковић Платон. Повѣсть краткаѧ и до-[redacted]овѣрнаѧ ѡ Расколницѣхъ, на соблазнъ и позоръ

православныѧ нашеѧ восточныѧ церкве въ сію послѣднаѧ времена прошнбающихсѧ. Изданна — —, Єпіскопомъ Бѵдимскимъ. Въ Бѵдимѣ. Писмени Кр. Все-Ѵчилища Венгерскагѡ Іаѡми. Стр. 48, на 8-ини.

Прокламација царска. „Мы Францъ Іосифъ Первый, Божіомъ милости царъ Аустрійскій, итд. —“

Ова прокламација издана је у граду Оломуцу 3. (15.) декембра 1848. Нема где је штампана. У фолију, л. 1. Испод царског имена је ѣелики двоглави орао, с леве стране до орла потписан је Стадијон. — Садржај је овај:

„Вѣрный и Храбрый Нашъ Народъ сербскій, одликовао се е славно у свако доба приверженостю к' Нашемъ Царскомъ Двору, и юначкимъ одпоромъ противу свакога неприятелѣа Престола и држава Нашій. За знакъ признаніа, заклѣучили смо да се, ради обезбѣђеня и напредка сербске Народности, височайше Церковно Достойнство Патріаршеско опетъ, као што е у пређашнѣа времена постоіало, и са Архі-Епіскопскомъ столицомъ Карловачкомъ союжено было, воспостави; — и даруемо Име и Достойнство Патріаршеско Нашему любезному и вѣрному Архі-Епіскопу Карловачкому Іосифу Раіачићу. Рѣшили смо се далѣ, Изборъ Нашегъ Генералъ Маіора Стефана Шуплѣикца одъ витезъ за Войводу Народа сербскогъ съ воспоставленіемъ овогъ Историческогъ Достойнства, потврдити.“

Даље се вели: „Наша е Царска намѣра и Воља верному Нашемъ Народу сербскомъ емство подарити, за устроенѣ народногъ, нѣіовымъ захтеванѣма соотвѣтствуюћегъ внутреногъ Управителства“.

Најзад се обећава, да ће по повратку мира бити „прва брига, внутрено народно Правленіе, по основу Еднакости сви Народа устроити и утврдити.“

1852.

Веговић Никола. Біблійска Повѣствица Старога и Новога Завѣта и Апостолска Дѣла са описанѣем Палестіне, од Хріста до наши времена у изводу за дѣцу. Трудом — —, свештеника православне сербске обћине Петринѣско-Сисачке.

Перво изданье, са приданымъ катихетічкимъ питаньма кодъ сваке посебне приповѣдке и нравоучнымъ изясненѣмъ, съ одобреніемъ правителствующихъ. У Загребу, тискомъ и трошкомъ Франѣ Жупана 1852. Стр. 304, на 8-ни.

1856.

Миклошић Фр. Lex Stephani Dušani. Edidit Fr. Miklosich. Fasciculus prior textum continens. Vindobonae. Apud Frider. Beck univers. bibliopolam 1856.

С друге стране насловног листа: Pragae e typographia caes. Reg. aulica filiorum Theophili Haase.

1857.

Изъ ѱалтиря первоначалное оупражненіе въ чтеніи священныхъ книгъ къ оупотребленію въ Славено-Сербскихъ народныхъ училищахъ Аѵстрійскаго Царства. Во Віеннѣ. Иждивеніемъ ц. кр. Дірекціи оучилищныхъ книгъ. 1857. Стр. 169, на 8-ни.

1859.

Законъ нови заната и друге радиности — издан 20 Децембера 1859, а ступа у животъ одъ 1. Мая 1860. У Новомъ Саду. Брзотискомъ І. Каулиціе. На 8-ни, стр. 51.

1860.

Методика рачуна на памеѣ у союзу съ многобройныма задаткама къ упражненію за I. разредъ народныхъ училишта у Аустрійскомъ Царству. За Учителѣ и Предуготовнике. У Бечу. У цес. кр. наклади училиштныхъ кньига. 1860. Стр. 160, на 8-ни.

Ursprung der gegenwärtigen ungarischen Krone. Bruchstücke aus ungedruckten Memoiren eines Serben. Mit einem Anhange. Karlovitz. Metropolitan-Gymnasial-Buchdruckerei. 1860. Стр. 75, на 8-ни. На стр. 43. почиње додатак (Anhang); наслов му је: „Разлогъ краткій и истинитый списателѣа Маѣара о Народу Србскомъ, погрѣшно расціанскомъ названомъ, и о нѣговимъ заслугама и прикљученіяма у Маѣарской 1790. препечатанъ и на србскій езыкъ преведенъ. У Карловцы. Тѵпографіа Митрополітско-Гѵмназіална 1860. — Исти је такав наслов и на латинском језику с леве стране; а тако је и цео додатак штампан: лева страна латински, десна српски.

1864.

Јанакидис Никола. Практично наставлење у Грчком језику за школску потребу и за самоуке. Написао — —, учитељ грчког језика у Новомсаду. У Карловцы Митролітско-Гимназіална Типографіа 1864. Стр. 16, на 8-ни.

1865.

Кньига упражненія у рачуну за сеоске школе. У Будиму. Штампа кр. угар. свеучил. печатня. 1865. Стр. 132, на 8-ни.

1867.

Рѣчникъ нѣмачко-србскій и србско нѣмачкій къ нѣмачкой читанки и практичном єзыкословію нѣмачкомъ за III. и IV. разредъ градски и главны училишта у Аустрійскомъ царству. У Бечу. У цес. кр. накладн училиштвы кньига 1867. На 8-ни, стр. 238. Печатано код Карла Горишека у Бечу.

II.

Приложио Ђорђе Рајковић.*)

1726.

Первое ѹченіе отрокѡмъ внѣмже бꙋквы, и҆ слоги, таже краткое Толкованіе законнагѡ Десатословіа, Млтвы Гдна, сумвола вѣры, и҆ девати Блаженствъ. Напечатасаже повелѣніемъ, и҆ благословеніемъ, и҆всакимъ и҆ждивеніемъ Пречтнѣйшагѡ, и҆ Преѡсщеннѣйшагѡ Гдна Мѡѵсеа Петровича Православнагѡ А҆рхіеппскопа и҆ Митрополита Белиграда, и҆ и҆нныхъ странъ, въ е҆пкопіи Рымничеекой. Лѣто Гдне: ҂аѱкѕ. И҆ліа ѿ Чернаводы; Тѵпографъ. 12-ина, стр. 258.

Иза наслова долазе „Стихи слꙋженни;“ по том „Предисловіе ѡ҆бще ко всѣмъ православнымъ“ а за тим „Началное Оу҆ченіе“ све без пагинације. Најпосле долази с пагинацијом с леве стране рускословенски, с десне стране влашки

*) Гледај „Летопис“: 113. стр. 310 до 352; и 118. стр. 108—134.

текст. Ѡ законѣ Бж҃їи иже въ десятословїи. Петрꙋ Мѣтѣ лѣи Даниловѣ каде листѣ лѣка здѣ кꙋбините. На стр. 75 налази тумачење молитве господње оченаш, на стр. 85. тумачење символа вере, а од стр. 95. до 129. кратко тумачење еванђелских блаженства све с једне стране рускословенски, с друге влашки.

Ово је најстарији влашки буквар.

1761.

МОЛИТВОСЛОВЪ. Напечатаса въ царствꙋющемъ великомъ Градѣ Москвѣ. Въ лѣто ѿ сотворенїа мїра ҂зсѯд ѿ рождества же по плоти Бога Слова ҂аѱѯа. Їндїкта ѳ҃. Мѣсяца Ноемврїа. Продаетса во Венецїи въ Тѵпографїи Грекоправославной Ѳеодосїа Їѡаннїнскагѡ. 8-ина 479 листи, 955 стр.

ПРАВИЛА МОЛЕБНАЯ по Благословенїю Преѡсвященнѣйшагѡ Господина Павла, православнагѡ Архїепископа Карловачкагѡ, и всегѡ въ державѣ ихъ цесарокралевскагѡ величества ѡбрѣтающагося славеносербскагѡ и валахїйскагѡ народа Митрополїта, и обоихъ цесарокралевскихъ величествъ тайнагѡ совѣтника. Трꙋдомъ и всакимъ прилѣжнымъ тщанїемъ собраннаа, и по возможности во всемъ исправленнаа, неменшеже и настоанїемъ и иждивенїемъ Преѡсвященнагѡ Господина Сѵнесїа, Православнагѡ Епископа Арадскагѡ, Їєнополскаго, Великоварадскагѡ и халмадскагѡ: (халмађски) и цесарокралевскагѡ величества дворнагѡ совѣтника. Напечатаса во Епископїи Рымническої: въ лѣто ѿ сотворенїа мїра ҂зсо: ѿ рождества же по плоти Бога слова ҂аѱѯа, лист. сѯа (261) стр. 522.

1770.

БꙊКВАРЬ или началное оученїе хотащымъ оучитиса книгъ писмены сербско-славенскими, напечатаса въ Царствꙋющемъ Градѣ Вѣннѣ, въ Цесаро-Кралевской Іллѵ-

рїческой и Восточной Тѵпографїи кур Іѡсифа Кѹрцбека, Лѣта ѿ Воплощенїа Бога Слова ҂аѱ҃о Мѣсаца Іюнїа первагѡ. 12-ина, 27 листи.

1774.

Лазаревић Сава. Начало оученїа хотащымъ оучитиса Книгъ писмены нѣмецкими с малими потребними наставленїами, ихъ же помощїю возможно отрока въ краткомъ времени обѹчати Нѣмецкагѡ азыка писанїа совершеннѡ читати, нѹжнѣйшїа вещи имановати, и такѡ къ разѹмѣнїю малыхъ разговорѡвъ привести, кое нынѣ первѣе ради оупотребленїа Сербскїа юности сочиненїемъ Саввы Лазаревича Цесаро-Кралев. и ихъ Велич. Высокослав. Іллѵрїч. дворныа Депѹтацїи Преводчика, благодѣтелством же и иждивенїемъ Іосифа Керестѹрїа, Высокосл. Цес. Крал. мажар. дворныа Канцел. какѡ и Іллѵр. дворн. Депѹтацїи заклетагѡ Агента изданно єсть. Съ допѹщенїемъ Правителствѹющихъ. Въ царств. Градѣ Вѣннѣ при Іллѵрїч. Восточ. дворн. Тѵпографѣ и книгопрод. Іосифѣ Кѹрцбекѣ в' лѣто 1774. л. 2. 8-на стр. 185.

1775.

ПѸТЬ къ постоаннѣй славѣ и истинномѹ величествѹ, то есть часть нѣкаа изъ книгъ Парїзкїа Академїи бывшагѡ Ректора Роллена ѡ еже како предати, и оучитиса добрымъ наѹкамъ. Изъ Францѹзкагѡ на славено-Сербскїй азыкъ преведенна. Напечатанна тисненїемъ Іѡсифа Кѹрцбека цес. кр. Восточнагѡ Іллѵрїческагѡ дворнагѡ Тѵпографа. Во Вїеннѣ Аѵстрїйской 1775. Съ дозволенїемъ правителствѹющихъ. 8-ина стр. 149.

1782.

БѸКВАРЬ ради Сербскагѡ юношества въ Хѹнгарскомъ Кралевствѣ и присовокѹпленныхъ емѹ предѣлехъ. Съ

дозволеніемъ правителствꙋющихъ напечатанъ во Віеннѣ при Іѡсифѣ благородномъ, ѿ Кꙋрцбекъ, Восточномъ дворномъ Тѵпографѣ. Въ лѣто 1782. 16-ина, 48 стр.

1785.

УРЕЖДЕНІѦ иже Ихъ цесаро-Крал. и Апостолское Величество, ежебы Дезерціи и Бѣжанію націѡналнаго Воинства способнымъ Средствіамъ припятствовали, установити изволили сꙋть. Fol. 1 табак.

ДІАЛОГІОНЪ (Новаковић „Діалогіонъ!"), сіесть Бесѣда ѡ Догматѣхъ православныѧ церкви. В' царствꙋющемъ градѣ Віеннѣ при Іосифѣ Благородномъ ѿ Кꙋрцбекъ, Іллѵріческомъ Восточномъ дворномъ Тѵпографѣ, в' лѣто ѿ сотворенія міра ҂зсчг, ѿ рождества жи по плоти Бога Слова ҂аѱпе,Індікта г. 8-ина, 188 стр. тј. чд листа, а Стојан Новаковић вели 94 стр.

Не стоји то, да је ово дело изишло и г. 1775, као што Стојан има; иначе би он споменуо да је ово друго издање.

1786.

ПЕРВОЕ ОУЧЕНІЕ ОТРОКОМЪ, въ немже бꙋквы и слоги. Таже: краткое толкованіе Законнаго Десатословіѧ, Молитвы Господни, Сѵмвола вѣры, и девяти Блаженствъ. Напечатасѧ въ царствꙋющемъ великомъ градѣ Москвѣ, въ ҂аѱпѕ 4° (без пагинације).

1778.

МѢСѦЦОСЛОВЪ за ѡбрѣтающійсѧ въ Кес. Кралевскихъ державахъ греческагѡ неꙋнітагѡ закона народъ по оуставꙋ иже въ лѣто 1774 въ Карловцѣ неꙋнітыхъ Епіскопѡвъ Сѵнода. Съ Дозволеніемъ Правителствꙋющихъ напечатанъ въ царствꙋющемъ Градѣ Віеннѣ при Іѡсифѣ ѿ Кꙋрцбекъ Кес. Крал. восточномъ Іллѵріческомъ Тѵпографѣ Дворномъ. Вел. 16-ина, 1 табак.

1787.

МЫ ІОСИФЪ ВТОРЫЙ, Божіею милостію избранный Римскій Цесарь, всегда Приблвитель Царства, Германіи, Хунгаріи, и Бохеміи, Далмаціи, Хорваціи, и Славоніи Апостолскій Царь, Архивождъ Аустріи, Вождъ Бургундіи, и Лотарингіи, Великій Вождъ Тошканы, Великій Князь Трансулваніи, Вождь Медіолана, Мантуи, и Пармы, Графъ Хабсбурга, Фландріи, Туроліи и пр. и пр. Fol. 17. стр.

(Наредба, како да се односаји поданика према спаијама расправе, како да обе стране дођу до своје правице код вармеђе, код остали власти и најпосле код самог двора).

1788.

На Оттоманніческихъ крайнахъ живущымъ восточныя церкве христіанωмъ во обще, а особито находащымсе оу Босніи, Албаніи, Сербіи, и другихъ Оттоманніческихъ землахъ, Митрополітомъ, Архіепіскопωмъ, Епіскопωмъ, Ікономωмъ, Прωтопресвутерωмъ, приходскымъ или чреднымъ Священникωмъ, такоже и всѣмъ Архімандрітомъ, Прωтосунгелωмъ, Игуменωмъ и тѣхъ Намѣстникωмъ, Духовникωмъ, духовнымъ и мірскимъ оучителемъ, градωвъ и мѣстъ Настоятелемъ, и во ωбще всему мірскому же и монашескомъ Священству и цѣлому прочему народу, и тамошнымъ бивателемъ да буде сими на знанѣ: In folio. $^1/_2$ таб. с царским грбом на челу.

(Прокламација фелдмаршала грофа плем. Лесије приликом рата међу двором руским, аустријским и турским).

На Оттоманніческихъ крайнахъ живущымъ Мусулманωмъ во обще, а особито находащымсе оу Босніи, Албаніи, Сербіи, и другихъ Оттоманніческихъ землахъ Моламъ, Кадіамъ, Імамωмъ, Хатибωмъ, Шеихемъ, и Муфтіамъ, такоѣерь и всѣмъ Міри-Міранωмъ, Міри-

Ӑлаємъ, Ꙁаимомъ, и прочимъ Тімарємъ, Капетанωмъ и Віласта Айанωмъ, равно же и цѣломꙋ дꙋховномꙋ чинꙋ Мꙋсꙋлманскомꙋ, Дервишємъ, и всемꙋ прочемꙋ народꙋ, и тамошнымъ бывателємъ сими да бꙋде не знанѣ. Folio. 1/2 таб. с царским грбом на челу.

(Прокламација фелдмаршала грофа пл. Лесије, — обећава Турцима свако закриље, ако остану мирно код своји кућа.)

МѢСЯЦОСЛОВЪ за иже в' Кес. Кралевскихъ державахъ ωбрѣтающїйся греческагω неꙋнітаго закона народь, на лѣто воплощенія Хрістова 1778. еже имать дній 365. По оуставꙋ иже 1774. въ Карловцѣ неꙋнітыхъ Єпіскопωвъ Сѵнода. Съ Дозволеніемъ Правителствꙋющихъ напечатанъ въ царствꙋющемъ Градѣ Віеннѣ при Іωсифѣ ѿ Кꙋрцбекъ Кес. Крал. восточномъ Іллѵрїческомъ Тѵпографѣ Дворномъ. Мала 16-ина 13 л. Са сликом царице Марије Терезије.

Сам Calendarium почев од мес. септембра и подељен на недеље.

1792.

ЗБО́РНИКЪ или собраніе всякомꙋ Хрістіанинꙋ потребныхъ моленій. Съ дозволе́ніемъ Пра́вителствꙋющыхъ. Напеча́тася во Віеннѣ при г. Стеф. ѿ Новаковичъ, въ Славенно-Сербской, Валахїиской и Восто́ч. Ꙗзыкωвъ Прив. Тѵпографій. Лѣта господня аѱчв. 12-ина стр. рд҃ (104).

Ово је онај зборник, што га спомиње Шафарик по будимском каталогу од год. 1799.

1793.

БꙊКВАРЬ ради Сербскагω юношества въ Хꙋнгарскомъ кралевствѣ и присовокꙋпле́нныхъ емꙋ предѣлехъ Съ дозволеніемъ правителствꙋющихъ. Въ Віеннѣ, при Г. Стефанꙋ ѿ Новаковичъ, въ Славенно-Сербской, Валахїиской и Восточныхъ Ꙗзыкωвъ Привилег. Тѵпографій 1793. 8-ина 46 стр.

СЕРБСКІЙ МѢСЯЦОСЛОВЪ за общее лѣто 1793. кое има 365 дана, и содржава у себѣ, кромѣ восточнагѡ, и римскій календарь съ Еѵаггеліами на всакꙋю недѣлю; родословіе дома Аꙋстрійскагѡ; назначеніе Архіреевъ у ц. к. државі, Вашари и пр. Въ Віеннѣ, трꙋдомъ и иждивеніемъ Маркідесь Пꙋліѡ и при койхъ находитсѧ. 4-ина, без пагинације.

1795.

МѢСЯЦОСЛОВЪ на лѣто ѿ рождества Хрістова 1795 которое есть простое содержащее въ себѣ 365 дней сочиненый во употребленіе всегѡ славено-сербскагѡ и валахійскагѡ Народа въ Цесаро-Кралевскихъ Державахъ обрѣтающагѡсѧ Восточнагѡ исповѣданіѧ. Въ Віеннѣ, при Славено-Сербской и Валахійской Привилег. Тѵпографій. 4-ина. Без пагинације.

Осим календаријума има у њему „Пѣснь ѡ Кралю Владимирꙋ дрꙋгомꙋ" из Качића.

1798.

ЧИНОВНИКЪ архіерейскагѡ священнослꙋженіѧ. Напечатасѧ въ Москвѣ ҂аѱчи. In folio, рѯг (162) листа 354 с.

1800.

Стојковић Атанасије (доктор философије). Ода о будущемъ заведеніи наукъ філософіческихъ въ Карловцѣ Ср мстѣмъ и о слѣдствіяхъ сего заведенія сочинена отъ Д. Ф. А. С. Въ Будимѣ Градѣ. Въ Славено-Сербской Печатни К. Всеучилища Пештанскаго. 1800. 8-ина 12 стр.

Посвећено митрополиту Стратимировићу.

1801.

КАЛЕНДАРЪ или Прогностіконъ въ єлінскомъ языкꙋ на тѵпъ издатій въ Саѯоніи у Лайбцигꙋ года 1767-гѡ, на Сербскій же 1776-гѡ Года преведенный иждивеніемъ Господара Даміана Каꙋлицій въ годѣ 1801-мъ

на Тvпѣ изданѣ. Въ Будимѣ Градѣ. Писмены Кралевскагѡ Університета. 8-ина 32 стр.

ФРАНЦИШКУСЪ ВТОРЫЙ Божіею Милостію избранный Римскій Імператорѣ всегда Царства Прибавитель, Краль Германіи, Хунгаріи, и̂ Бохеміи и̂ прѡчаѧ. Архідукѣ Аустріи, Дукѣ Бургундіи, и̂ Лоѳарінгіи, Великій Князь Тошканы, и Маркграфѣ Моравы, и̂ прѡчаѧ, и̂ прѡчаѧ. Fol. 1 табак.

(Наредба, по којој две врсте сребрна новца, т. ј. комади од 24 крајцаре, а тако исто и од 6 крајцара престају више ићи).

1802.

СОБРАНІЕ РАЗЛИЧНЫХЪ МОЛИТВЪ во употребленіе учащагосѧ юношества. Съ дозволеніемѣ правителствующихѣ. Печатано въ Будимѣ Градѣ въ Славено-Сербской, и прѡчыхѣ восточныхѣ ѩзыкѡвѣ Печатни Кралевскагѡ Всеучилища Пештанскагѡ. 1802. Мала 8-ина. 24 стр.

МЫ ФРАНЦИШКУСЪ ВТОРЫЙ Божіею милостію избранный Римскій Імператорѣ, всегда царства Прибавитель, Краль Германіи, Хунгаріи, и Бохеміи, Галиціи, и̂ Лодомеріи и̂ прѡчаѧ, Архідукѣ Аустріи, Дукѣ Бургундіи, и̂ Лоѳарінгіи, Великій Князѣ Тошканы, и̂ прѡчаѧ, и̂ прѡчаѧ. Fol. 3 л.

(Наредба, којом се забрањује с тврдим новцем какву год спекулацију терати, опсецати га и топити.)

1803.

МЫ ФРАНЦИШКУСЪ ВТОРЫЙ Божіею милостію и̂збранный Римскій Імператорѣ, всегда царства Прибавитель Краль Германіи, Хунгаріи, и̂ Бохеміи, Галлиціи, и̂ Лодомеріи и̂ прѡчаѧ Архідукѣ Аустріи, Дукѣ Бургундіи и̂ Лоѳарінгіи, Великій Князѣ Тошканы и̂ прѡчаѧ и̂ прѡчаѧ.

(Наредба, по којој старе банке од 50 фор. излазе из течаја, а нове се уводе).

У ИМѦ Ѥгѡ Римскагѡ, Імператорскагѡ и̂ Апостолическагѡ Величества, Крала Хѹнгарскагѡ, и̂ Бохемскагѡ посредствіемъ сегѡ всякомѹ вѣдомо творится. Fol. 1 л.

(Распис новог пардона за осам месеци на војничке бегунце.)

1804.

ВООБЩЕЕ НАСТАВЛЕНІЕ сверхѹ предѡхранителныхъ ѡспахъ. (На Нѹмерѹ 5524. 1 таб.

КАТАЛОГЪ разныхъ. молитвенныхъ, Історическихъ и школскихъ С.-Сербскихъ и Славенскихъ книгъ, которыя находятся у г. Даміана Каулиції книгопродавца въ Новомъ Садѣ. (Овде назначене книге све кодъ истотъ Господара у преплету находесе). Въ Будимѣ. Писмены Кралевскаго Універсітета. 1804. стр. 40. Црквеним словима.

ПѢСНИ РАЗЛИЧНЫѦ НА ГОСПОДСКІѦ ПРАЗДНИКИ. Иждивеніемъ Г. Даміана Каѹлицый Новосадскагѡ книгопродавца. Въ Бѹдимѣ Градѣ, печатано при Кралевскомъ Оуніверсіт. Писмены Славено-Сербскія печатни. 1804. 8-ина 103. стр.

ОУВѢДОМЛЕНІЕ. Извѣстное Правило, по коемѹ се сада находеѣіи се на оурлаѹбѹ Маѣарскіи Воиницы водити имадѹ. Fol. 1 табак.

1805.

Поповић (Верић) Јован. Ода на смерть Єго Высокопреосвященства Господина Іоанна Іоанновича, православнаго Епіскопа Бачкаго, преставлшагося Апріліа 11-го дне въ Сомборѣ временныя жизны. Отъ Іоанна Поповича въ Всеучилищи Пештанскомъ Любомудрію учащагося. Иждивеніемъ Г. Георгіа Константіна Славуя Купца Пештанскаго. Въ Будимѣ градѣ, печатана въ Славено-Сербской и восточныхъ прочихъ языковъ Печатни Кралевскаго Всеучилища Пештанскаго. 1805. 8-ина 4 л.

1806.

ЧАСОСЛОВЪ, въ немже содержится чинъ, какѡ подобаетъ пѣти часи оуставныя, съ тропарми и̂ ѡ̂бычными ѿпѹстителными и́хъ, и прѡч. напечатася благо-

словеніемъ Архіепіскопа и Митрополіта Карловачкагѡ Господина Стефана, дозволеніемъ же Правителствꙋющихъ въ Бꙋдинѣ градѣ въ тѵпографіи Крал. Пешт. Оуніверсітета въ лѣто ѿ сотворенія міра ѕтіє ѿ рождества же по плоти Бога Слова аѡѕ Індікта ѳ, Мѣсяца Аѵгꙋста. Цѣна безъ преплета 1 фор. стр. рнз 157.

1807.

Дошеновић Јован Атанасијев. Участіе радостей из должныя любвы Высокопреосвященнѣйшему Госп. Госп. Мойсею Міоковичу Епископу Новоизбранному Карлщатскія Епархій, Личкому, Горбавскому, Рѣки, Треста, и пр. от страны Клера протопресвитерата Личкаго; привѣствуемо. — Сочинил в' Трестѣ Іоанн іАтанасіев Дошеновичъ урожeнец Личкій; а на Свѣт водрузил искреннѣйшій Любитель Рода своего. Мѣсяца Цвѣтня. 1807. У Венеціи. При Г. Пани Ѳеодосію. 8-ина 8 стр.

1814.

Атанацковић Павао. Предложенія изъ Славенскія Грамматіки и писменныхъ сочиненій Пауломъ Атанацковичемъ, священо-Іереемъ, въ Кралевскомъ Педагогіческихъ Свято-Андрейскихъ Оучилищъ заведеніи Катихетою Н. Р. вдовствꙋющꙋю Грамматіки Славенскія и Нѣмецкія Каѳедрꙋ дополняющимъ, преподаваныхъ, на нажe во Свято-Андреи Мѣсяца Септемвріа дне 1814 года ѿвѣствовали оученіи Г. Г. и. т. д. Въ Бꙋдимѣ градѣ, писмены кралевскагѡ Всеꙋчилища Венгерскагѡ 1814.

1821

Владисављевић Мијаило. Слова, во время торжествованнаго училищныя Юности явнаго Испытанія, въ Народномъ училищи Земунскомъ, предъ Благороднымъ Общества Собраніемъ 29 Марта 1821 изговоренная. У Віени. (Додатакъ къ числу 33 Новина Србски 1821.) 8-ина 8 стр.

Вујић Аћим. Крітіка и остра протестація Писмена Дебелога Єра (ъ) и Танкога Єра (ь) против Курта-Херо-Шіячке

Грамматіке Г. Вука Стефановића; што онъ Дебело Єръ са согласнымъ писменомъ Рцы (р) и съ прочими самогласными писмени слаже, крпи и натеже: А опеть танко Єръ съ писмены Люди Єрь (љ) и Нашъ Єрь (њ) калами, веже и злопати. Обаче при томъ и велика Радость речени писмена Дебелога и Танкога Єра, што ихъ е Г. Вукъ из нѣгове горѣсказанне Грамматіке по сви другіи мести изключіо и избаціо. (Додатакъ къ числу 8 новина Србски 1821.) 8-ина 8 стр.

Стихови, размером десетосложним. Вук се на ову пасквилу мимогред одазвао у додатку к бр. 49 нов. срп. 1821.

Ш. С. (Вујић Аћим). Умствованіе о начину писаня нашегъ. (Послано учредничеству.) Додатакъ къ числу 64 Новина Србски 1821. 8-ина 3 стр.

Діалогъ између Зоила и Сократа у тавницы. Србской юности за ободреніе къ наукама жертвованъ. 1821. Me mea musa levat! Ovidius. Мене моя муза облакшава! Овідій. У Віени. (Додатакъ къ числу 96. Новина Србски 1821.) 8-ина стр. 15.

Младенъ и Лепа за увеселеніе красномъ полу подмешенъ (sic). 1821. У Віени. (Додатакъ къ числу 87 Новина Србски 1821.) 8-ина 15 стр.

Стихови десотосложни.

А. О. М. (Аврам од Мразовић). Квінта Ораціа Флакка Стіховъ книги I. Ода 22 къ Арістію и стіховъ Книги II. Ода къ Лікінію. (Додатакъ къ числу 15 новина Србски 1821.) 8-ина 7 стр.

Мушицки Лукијан. На смерть Благородныя Госпожи Анны Палик-Учевны, отъ Фурлука и Дешестье, рожденныя Путникъ. Лукіаномъ Мушицкимъ, Архімандрітомъ Шишатовачкимъ. Л. 1821. Въ Віеннѣ. (Прибавленіе къ числу 35 Вѣдомостей Сербскихъ 1821.) 8-ина стр. 7.

Стихови, размером алкајским.

С. М. (Сава Мркаљ) изъ Далмације. Писмо и две пјесне. (Послане учредничеству.) У Віени. (Додатакъ къ числу 32 Новапа Србски 1821.) 8-ина 7 стр.

Рөбић Ненад (Матић Петар). Младеж Србска Арфи Шишатовачкој. 1821. (Додатакъ къ числу 4. новина Србски 1821.) 8-ина 7 стр.

Стихови, размером алкајским.

У. П. Є. (Учитељ Поповић Јефта). Ода сѣни Павла Соларича, списателя. У. П. Є. Въ Адріи 17. Октовра 1821 лѣта сочиненна. У Віени. (Додатакъ къ числу 85 Новина Србски 1821,) 8-ина 7 стр.

Напред је ода алкајским размером, а за тим два сонета — све тобоже славенским језиком.

У. П. Є. (Учитељ Поповић Јевта). Разна дѣла или забаве младог духа при безпосленим дневима. У Граду Т.... (Трсту) У. П. Є. 1821 л. У Віени. (Додатакъ къ числу 93 Новина Србски 1821.)

Шест краћи песама.

1829.

Илић Тимотије. Ода Высокопреосвященѣйшему, и Высокодостойнѣйшему Господину, Господину Іосифу отъ Путникъ, православному Епіскопу Темишварскому, Чаковачкому, В. Бечкеречкому, В. Кікіндскому, и пр. и пр. милостивѣйшему Покровителю изъ глубочайшегъ почитанія спевана Тімоѳеемъ Иліићемъ Капел. и Катіхетомъ Темишварскимъ, а трошкомъ Іереа Диняшкогъ Васіліа Ніколаевића издана. У Будиму писмени Кр. Всеучилища Пештанскогъ 1829. 8-ина 6 стр.

1838.

Вуић Аћим. Пѣсни Ньіовыи Всепресвѣтлѣйшіи и самодержавнѣйшіи Імператорскіи Величества всероссійскіи то есть: Петра Великаго, Екатеріны II., Александра I. и Ніколая I. Изданне Іоакімомъ Вуичемъ, Славено-Сербскимъ Списателѣмъ. Die Lieder der russischen Kaiser. У Карлштадту, печатано у Тvпографіи Іоанна Претнера 1838. стр. 39.

ЧОВЕК У ДРУШТВУ.*)

У дугом низу стварања, после тешке борбе и напора природе, након небројног укрштавања природних сила, постао је и поникао је човек.

Човек је до сада последње, но и најсавршеније створење на земљи.

Још пре него што је ова истина утврђена науком, један само обичан поглед на природу и понос човека о свом рођеном животу утврђивао га је у тој мисли, да је он камен, којим је тваралачка сила довршила и дозидала дивну и величанствену зграду природе, да је он данас круна, којом је та сила свој умотвор и рукотвор крунисала. Библија у својој првој глави вели, да је бог, пошто је најпре створио читаву природу, на послетку — шести дан — створио човека, и да је после овог трудног и мучног рада од шест пуних дана, починуо. Но данас је то већ позната ствар, да се тај огромни процес стварања није могао свршити за шест дана. Милијарде година су протекле, или управо, вечност је текла и протицала, док се створило све ово, што данас видимо око нас. Да ли пак библија имаде право, кад вели, да је тваралачка сила после последњег свога рукотвора легла да се одмара, мора се

---

*) При писању овога чланка употребио сам осим других социјолошких списа поглавито ове:

H. C. Carey's Lehrbuch der Volkswirthschaft und Socialwissenschaft. Autorisirte deutsche Ausgabe von Dr. Karl Adlar in München. Zweite Auflage. Wien, 1870.

Rudolph von Jhering: Das Leben für und durch Andere oder die Gesellschaft („Nord und Süd". Deutsche Monatsschrift von Paul Lindau. April 1877.).

Die Grundzüge der Gesellschaftswissenschaft oder physische, geschlectliche und natürliche Religion. Von einem Doctor der Medicin. 2. Auflage. Aus dem Englischen übersetzt. Berlin, 1876.

посумњати сваки, ко зна, да природа нигда не мирује, да се природне силе не одмарају ни један тренутак, него су у непрестаном послу, у непрекидној борби, те се тако и природа налази у вечитом кретању, у сталном развитку.

Човек јесте последње и најсавршеније створење природе на земљи, али само до сада, до данас. Тваралачка сила није још ту стала и зауставила се. Она је вечито жива и ради непрестано. Какве ће пак још нове облике та њена радња на видик изнети, тајна је, коју ми проникнути ни можемо. И тешко ће кад човечији ум моћи завирити, шта се у крилу природе зачиње и кува. Први и крајњи узроци стварања, бића и постанка нашег, остаће за свагда вечита тајна и вечита загонетка, пред којом ће ум човечији увек морати малаксати. Једина би дакле још само непобитна истина библије била, да је човек до сада последње и најсавршеније створење.

Па у чему лежи то савршенство, та врлина, та предност човечија над осталим животињама?

У разуму, — то ће бити обичан одговор на ово питање, јер опште је мњење, да је разум баш оно, што дели човека од животиње, и по томе не би био човек ништа друго, до разумом одарена животиња. И опет није једино разум, што човека одликује од животиње. Најновији резултати науке показују, да и животиње имају разума, само што овај није развијен у тој мери као у човека. Друго је нешто, што човека битно дели од осталих животиња, и што га управо као човека карактерише. Већ стари Грци и Римљани размишљавали су о овој теми, и плод њиховог размишљања био је тај, да су назвали човека *ζῶον πολιτικόν*, animal sociale, што ће рећи социјална, друштвена животиња. И ово је права карактеристика човека. Човек сам по себи не би био ништа, но тек у друштву постаје оним савршеним створењем, које се над свима другим створовима узвишава. Друштвом и помоћу друштва постао је онаквим, каквим га ми данас познајемо. Човек с тога, што је разумом одарен, има и моћ говора, јер говор је природна посљедица разума. Мисли, које се у глави човечијој рађају, могу тек помоћу говора да се изјаве, и по томе речи нису ништа друго, него у извесну форму обучене мисли. Па шта би било са говором, да човек не живи

у друштву? Коме би онда изјављивао своје мисли? И кад не би имао потребе ни прилике да их изјави, питање је, да ли не би онда и престао мислити. Бар чувени амерички економиста Кери тврди сигурно, да би човек, кад би усамљен живио, морао заборавити говорити, а чим би престао говорити, престао би одмах и мислити, и тако би то данас најсавршеније, разумом одарено створење без друштва престало бити то, што је данас.

Разлика дакле, што постоји између човека и животиње, не лежи у разуму, него лежи у нагону, у способности човековој, да се дружи и удружује. Може се, истина, одговорити, да имаде и животиња, које се удружују и у друштву живе, као н. пр. пчеле, мрави. Јесте, имаде животиња, које живе уројевима, у гомилама, у јатима и у чопорима, али то заједничко живљење није онај социјални живот, који код људи налазимо и који се оснива на оном вишем друштвеном нагону, где појединац свој живот посвећује целини и за целину живи. Разлику ову опазићемо, чим ставимо питање: шта је животиња животињи, а шта је човек човеку? Не оно, шта су они сами по себи, него оно, шта су они једно другоме, то је управо оно, што дели човека од животиње. Појединац код животиње не ће и не може никад унапредити живот другог појединца, изузимајући једино расплођавање и одхрањивање својих младих. Али иначе могу стотинама, хиљадама и милионима на једном простору живети, па нити ће се појединац, нити тип, нити класа тим заједничким живљењем и најмање оплеменити, — уравањ (ниво) животињског живота остаће увек један и исти. Заједница животињска нема за живот животињски никаква значаја, јер искуством једне животиње не може се нигда друга користити, пошто свака животиња ли за се чини искуства. И ово се тако са сваком новом животињом изнова понавља, па с њом се и свршује — без икаква резултата за род животињски. Бар од како се повлачи историја, т. ј. од времена, које историјским називамо, није се ни код једне од животињских класа приметило, да је и најмање напредовала. Истина да нека прирођена својства могу да пређу са животиње на животињу, но то су само индивидуалне способности дотичне врсте, но не и искуства, која само са чо-

века на човека прелазе, као што и данашња образованост људска није ништа друго, него нагомилана хрпа од силних многобројних искуства.

Овим нисмо хтели никако одрећи животињама апсолутну способност за развитак. То би била велика недоследност природе и њених сила, за које смо већ напред рекли, да су вечито живе, јер се налазе у непрекидној радњи, у вечитом кретању. Па од куда да те природне силе застану баш код животиња? Према ономе, што је горе речено, ово није ни могуће замислити. Кад говоримо овде о способности човека и неспособности животиња, ми узимамо животињске врсте онакве, вакве су данас. Хоће ли пак природа у течају вечности још какве нове створове изнети на свет, то је тако дубоко скривено, да човечији поглед ту тајну не може ни назирати. Колико је до данас науком утврђено, зна се, да савршеније врсте поред све велике продуктивности, која је на страни нижих и несавршенијих врста, ове последње сатиру и утамањују, те је већ и по томе нижим врстама животињских створова одузета с једне стране могућност за даљи развитак. Осим тога утврђено је и то науком, да највиши створ, а то је човек, баш помоћу друштва тако огромно напредује, да је сваким даном све већа разлика између њега и осталих врста, која разлика све већу и већу провалу ствара између њих, такву провалу, коју никакав скок природних сила — све кад би у природи било скока — прескочити не може, те по томе нема ни изгледа, да ће икоја врста животињска не достићи, него ма и само на близу се моћи приближити ономе савршенству, које је данас у створу човека представљено.

Горостасан развитак човека опажа се тако рећи голим очима. Може се слободно рећи, да је човек за последњих десет година дана више напредовао, него за тридесет година пред том десетином, а за ових тридесет година напредовао је више, него за читаво столеће пред тим.

Према оваквом исполинском корачању унапред ишчезава управо напредак и развитак осталих врста, и у оваквим приликама, где најсавршенија врста осваја земљу, нема изгледа ни за развитак и опстанак нижих раса људских, камо ли пак за развитак нижих врста животињских.

Кад се дакле после овога још једном запитамо: шта је животиња животињи? морамо одговорити: ништа, а на питање: шта је човек човеку? одгор ће гласити: све, јер му је то једини услов, да може човеком постати. Читава образованост наша, читава наша историја оснива се на томе, што се појединн живот човечији може да обрати и употреби за цели целине. Нема човечијег живота, који би био само себе ради, јер сваки човек, па ма у како ограниченом положају он био, припомаже радњи око културне цели човечанства. Па нека је и последњи раденик, он ипак ради око једне, макар и најмање задаће човечанства, па и кад не би ништа радио, он ради већ тиме, што говори, јер тиме одржава насљеђено благо језика и преноси га на млађе нараштаје. Нема ни једног човека, па ма како јадна и сиромашна, који не би другоме човеку ма од какве користи био. Има случајева, где је живот највећег сиромашка и највећег незналице уродио најбогатијим плодом за свет. Врло се често догађало, да су највећи људи одљуљани у најсиромашнијој колеби, и жена, која је овакво дете родила и одхранила, има већих заслуга за човечанство, него многи богаташ, што се у сјајним кочијама вози, и многи краљ, што седи на престолу. Па запитајмо се: шта је дете детету? Више него и родитељи и учитељи заједно. У игри са својим друговима учи дете за практичан живот често пута више и боље, него што би то могло научити из многих дебелих философских књига и моралних предика.

Још ће нам већма упасти у очи нагон људског удружења, још ћемо боље схватити разлику између човека и животиње, кад завиримо мало дубље у природу човечију, кад се спустимо на корен нагона за асоцијацију, да видимо, како је истерало дрво данашњег развитка и културе човечије.

Нагон за асоцијацију је основно својство природе човечије, битна црта карактера људског. Као што се у васиони светови привлаче, исто је тако привлачна снага међу људима. Човек не може сам да живи, он тражи другога човека, да у друштву с њиме проводи дане своје. Ступањем тако у друштво, долази човек до некога својства, које немају животиње, а то је својство индивидуалности. Свака животиња је тип свога рода. Међу људима пак видимо разлике

у укусу, у осећању, у способностима. Међу њима је иста толика душевна разлика, ако не још и већа, него што је спољна разлика, разлика лица и облика. Највећу разлику међу људима наћи ћемо тамо, где их највише имаде на једној гомили, а то је по великим местима. У државама, које су напуњене популацијом, на ма то и мале државе биле, много је већа разлика, него у већим државама, где је становништво на ретко посејано. Као што је биљка и животиња, и као што је човек сам за себе организам, исто је тако и друштво организам за себе. За друштво важе она иста правила и закони, која важе и за напоменуте мање организме. Што је организам несавршенији, тим су и органи његови простији и неразвијенији. Маховина или гљива нема све оне онако изображене органе, као што их има биљка из више класе развића. Инфузорије немају оних органа, што их имају инсекти, ови пак немају оних органа, што их имају рептилије или сисавци, а ни једни немају тако развијен организам, као што га човек имаде. Тако је исто и у друштву. У земљама земљорадним су људи више налик једно другоме, него у земљама, где су индустрија и трговина развијене. Висок ступањ асоцијације може бити само у овим последњима, јер за асоцијацију нужна је пре свега различност. Земљорадник нема потребе, да се удружује са другим земљорадником, али осећа још те како потребу, да се удружи са дунђерином, ковачем, млинаром и зидаром, као што и сви ови осећају потребу, да се са оним првим удруже. У свакоме друштву налази се велика количина душевне снаге, која због слабе тражње оде у тартањ. По томе се види, да живот и није ништа друго, него међусобна измена одношаја, а где нема различности, не може бити ни ове измене, и ту живот није више живот него вегетација. Међусобним живљењем у друштву развија се у човеку ново својство, а то је својство респонзибилности. Човек живећи у друштву осећа се некако одговорним за своја дела било сад да се осећа одговоран према осталим људима, било пак неком унутрашњем гласу савести, или неком моралном реду, једном речју, некој вишој идеји, некој јачој сили. Роб није одговоран за своју радњу, јер ради по заповести свога господара. Војник такођер није одговоран за сва убијства, која

почини, јер он није слободан, он је просто оруђе свога ђенерала, а овај се опет покорава заповестима државе. Сиромашак је исто тако неодговоран, ма колико да га држе за слободна и независна, јер мора да се управља по налогу нужде. Сви ти нису одговорни за дела, што их учине, јер нису имали своје слободне воље, са којом је спојена она пријатна морална драж, што је увек била и што ће увек бити и остати највеће уживање човеково. Дела тог ропског, неслободног света врло се мало или баш ни мало разликују од дела необразованих, шта више дивљих људи. Ми се, дакако, гнушамо, кад читамо или чујемо, како дивљаци ките своју главу са лубањом погубљенога непријатеља, а зар наш војник не кити своје груди са медаљама и крстовима, што је утаманио по неколико лепих људских живота. Има ли какве разлике између оног дивљака и овог неслободог војника, који је по туђој вољи и заповести, можда и против свога бољег уверења, морао да окаља руке у гадном занату? Па тек какви смо дивљаци ми, који оваквим људима отварамо салоне, који их славимо и преузносимо, и који им у галеријама нашим уступамо одлична места? Можда то све још мора тако да буде, али то и јесте оно жалосно, што мора бити. Свакојако је пак то велика и умна и морална сведоџба сиромаштва нашег века и нашег нараштаја. Тек у осећању одговорности за своја дела, осећа човек и ону пријатну везу, која га везује са читавим друштвом људским. Тек тако моћи ће човек доћи до много бољег стања, него што је ово данашње, а пут му је тамо отворен помоћу четвртог његовог својства, помоћу перефктибилности, т. ј. моћи за усавршењем. Предуслов пак свакога напретка је кретање, које није ништа друго, него последица непрекидног распадања и спајања материје. Да се може произвести кретање нужна је топлота. Животна топлота добија се кемијским процесима, при којима храна представља гориво. Социјална топлота постаје спајањем (комбинацијама), која се опет производи разноликошћу. Што се материјална и душевна храна брже троши, то ће и топлота, што се том приликом производи, бити јача, и снага, која треба да накнади потрошену храну, брже ће се развијати.

Ради бољег разумевања још ћемо да у маломе покажемо слику лаганог и постепеног постанка друштва.

За ту цел узмимо пред-а-се првог човека. Праотац наш Адам, ако га је у опште кадгод било на свету, сувише је далеко од нас, да бисмо му могли живот и делање пратити. Наш први човек нека буде Робинзон Крузе, кога ми тако добро још из детињства познајемо.

Робинзон на своме острву, које му је онда било цео свет, био је принуђен сам да ради, и то горко да ради, да би свој опстанак могао одржати. Чим доби у Петку друга, то је већ био и почетак друштва. Па у чему се састојало то друштво? Да ли у томе, што је на острво дошла још једна особа? Не, никако. Јер да се Петко клонио Робинзона, да није хтео с њиме говорити и измењивати услуге, то за цело не би још никакво друштво било. Измена услуге била је управо, која је друштво илити удружење произвела. Пошто је сваки чин удружења уједно чин саобраћаја, то изрази: друштво и саобраћај нису ништа друго, него две разне речи за један исти појам.

Да може бити саобраћаја, мора бити, као што смо видили, неке разноликости. Да су Робинзон и Петко били са свим једнаких способности, и да су по томе били ограничени на исте послове, не би међу њима могло бити саобраћаја, као што не може бити између два атома оксигена или два атома хидрогена. Но ако оба ова елемента саставимо, то ће постати из њих спој, па тако је исто и код човека. Друштво се састоји из спојева, који се рађају из разноликости. Код друштва, које се састоји само из ратара, нема скоро никаква удружења, напротив исто је тамо јако развијено, где је друштво из ратара, адвоката, трговаца, дунђера, ковача, зидара, млинара, тикача, лекара, архитекта и разних фабриканата, једном речју, из разних елемената састављено.

И у неорганском свету је тај исти појав и тај исти закон. Спојна снага расте са множењем разноликости, али свагда у сугласу са законом определених одношаја. Ставимо у један суд хиљаду атома оксигена и они се не ће мицати, но спустимо унутра само један једини атом карбона и покренимо тиме њихов афинитет, одмах ће да се појави кретање, и је-

дан део оксигена спојиће се са карбоном и произвешће угљену киселину. Остатак оксигена остаће опет непомичан. Но ако мало по мало будемо пуштали унутра атоме оксигена, нитрогена и карбона, страраће се нови спојеви, док се читава маса не покрене, али свагда у сугласју са једним сталним, тачно означеним законом односаја.

И у друштву је исто тако. Наклоност кретања стоји и овде у једнаком размеру према хармонији односаја у појединим деловима. Неорганска тела способна су свугде и свагда на спајање. Код човека је то већ друкчије. Он може да се усавршава, те по томе са развитком његових способности расти и његова спојна снага, која би требала из године у годину да расти у тој мери, у колико друштво све више и више достиже до оних односаја, који га оспособљавају, да сваку особену способност сваког појединог човека у себе прими.

Из свега овога до сада видели смо, да је у природи човечијој, да се удружује, видели смо и начин, како то удружење постаје, и видели смо, да је нагон удружења основни услов напретка људског. И из свега тога изилази до сада још само то, да је друштво само човека ради ту. А сад ћемо да преврнемо другу страну новца, да покажемо и докажемо, да друштво није само човека ради ту, него да је баш и човек ради друштва ту. На првој страни новца су права, а на овој другој дужности човекове. Права се на једној страни не могу ни замислити, којој на другој страни не би дужности одговарале. Тек кад се једно и друго на око узме, добија човек потпун појам о целоме. И посматрајући тако целину, имамо пред собом праву слику о узајмици интереса људских, о правом положају човека у друштву.

Као што човек као физичан организам није самосталан, још је мање самосталан у социјалном положају своме. Већ као физичан организам није ни по постанку ни по својој субстанцији самосталан. По постанку није самосталан за то, јер није сам од себе ни постао, него за свој живот има другима да захвали. По субстанцији, по бићу своме изгледа као да би био самосталан, и ми га зовемо идивидуумом, а у ствари није тако. Тај наш индивидуум састављен је из једног дела наших обојих родитеља, који се део, истина, од њих оцепио, али који

је негда саставни део њихове индивидуалности био. По том ми у ствари и нисмо ништа друго, него у великој мери раз вијен део наших родитеља, који сада за себе постоји. Из овог изилази, да човек, који је децу породио, и онда кад умре, да н умире још са свим, јер један део његов живи још у његовој деци На тај начин је човек у неколико и физично бесмртан на ово земљи. Деца истих породица нису ништа друго него делов: оба родитељска организма, спојени једно с другим као изданц: једног истог дрвета с том само разликом, да се веза између њих и пређашњег стања раскинула. И тако је читав човечиј род, било сад да исти од једног јединог пара, или од виш њих потиче, међусобним брачним свезама тако међу собом све зан, да он заиста представља једну велику заједницу крв ног сродства.

Исто је тако и у социјалном животу човек продукт дру штва, те као такав од друштва зависан. Та зависност опаж се с једне стране у његовом постанку као социјалног орга низма, као што смо већ напред видели, да човек тек друштво постаје у друштву онакав, какав је, с друге пак стране у томе што није самога себе ради на свету него и других ради, — да ли сад с његовом вољом и намером, или и без тога, то ј сад за друштво и науку свеједно. Као што тело, које се на пунило топлотом, мора да расипа из себе ту топлоту: ист тако и човек издаје из себе онај интелектуални и етични ваз дух, који је у себе удисао у културној атмосфери друштва Та живот и није ништа друго, него непрестано дисање: при мање од околине и издавање околини, — то је правило, што подједнако важи и у физичном и у душевном животу. Сваки одношај човечијег живота показује ту узајамност. Жена је н пр. човека ради на свету, а човек опет жене ради, родитељи су деце ради, а деца родитеља ради. Слуга и господар, мај стор и калфа, пријатељ и пријатељ, општина и чланови њој држава и грађани, друштво и појединац, народ и народ, и по једини народ и човечанство: све то стоји у узајамном однашају једно другога ради, и нема однашаја, где не би један за другога на свету био. Но и не узимајући у обзир сталне однашаје, који састављају постојане облике живота нашег, шта и шта не чини човек често самим бићем својим, приме-

ром, личношћу својом, и кадикад можда само једном изушћеном речи!

Куд се год дакле окренемо, свуда сретамо један исти појав: нико није самога себе ради на свету, сваки је још и других ради, рецимо света ради. Само што у свакога свет није једнак, т. ј. мера и трајност делања врло је различна. Код некога свршује се свет одмах с кућом, с децом, с пријатељима и муштеријама му. Код другога протеже се тај свет на цео народ, на цело човечанство. Плод рада, што га је неки у корист друштва вршио, може се свести на извесну меру жита, на известан број капута, ципела, и т. д., на оно, што је дотични у стању био да за друштво учини. Плод пак рада другога, н. пр. каквог великог песника, уметника, техничара, научењака, државника заузима такве размере, да их заиста нисмо у стању измерити, нарочито ако уплив дотичних и после смрти у обзир узмемо. Јер док код обичног човека смрт трагове живота му брзо сатре и уништи, живот историјске личности развија се тек после смрти до своје потпуне силе и славе. Ко је бар једанпут у животу своме изишао на гробље, и од гроба до гроба читао натписе на плочама и крстовима онде сахрањених покојника, могао се уверити, колико је ту човеку непознатих имена и личности у рођеном му месту, ма да можда многи од ових нису баш тако давно са овог света уклонили се. Та околност, да их ни најближи потомак не зна, доказ је, да су то били обични људи, чији се уплив на друштво није далеко преко гроба протезао. Но како је то са свим друкчије код великих људи. Дух великог човека ради још и после смрти на великој културној цели човечанства, ради често стотинама и хиљадама година, и онда још кад му је и пепео већ давно и давно по беломе свету растурен и развејан. Омир, Платон, Аристотел, Данте, Шекспир — и ко да наброји све душевне великане, борце и јунаке на пољу појезије, уметности и науке — сви они још и данас живе, и налазе се међу нама у пуној, шта више у још пунијој спази — јер оно, што су мислили, стварали и чинили, мислили су, стварали и чинили за човечанство.

С тим, што велимо да је човек у стању да и касније, још кад је већ свршио течај свога физичног живота, за друге

дела и ради, додирујемо ону форму живота ради других, на којој се читава данашња наша култура оснива. А та форма, то је наслеђство. Но не наслеђство у економном обзиру, него наслеђство у културно-историјском смислу, које значи, да наследник може да ради са искуством, са материјалним, умним и етичним капиталом свога предходника; задаћа живота не почиње код њега изнова, као код животиње, која свагда на првобитни ниво спада, него послеђник свагда тамо почиње, где је предходник стао и прекинуо. Историја, то је наслеђно право у животу човечанства.

Имаде дакле два правца, у којима можемо за друге делати; а то је: уплив нашег живота на савремени нараштај и уплив на потомство.

Мера једног и другог делања даје нам мерило да пресудимо вредност човечијег живота, како код појединаца тако и код народа. Појам вредности је увек релативан, јер вредност и није ништа друго, него означење, да ли и у колико је нешто способно за неку цел. Кад хоћемо да применимо вредност на живот човечији, то онда питање вредности значи: Шта је дотични живот учинио добра за човечанство? Вредност оваква може се најлакше оценити по томе, колико је име дотичне личности познато или не, јер наше се име обично дотле у у свету простире, докле и наша важност за свет. Кад име историјских личности непрестано живи, то је онда сигуран доказ тога, да и оне саме још за свет живе, јер одржавање историјског имена, што ми славом зовемо, није једини знак признања и захвалности, коју му свет дугује, него је баш израз тога, да носилац дотичног имена још непрестано на свет упливише. Свету је са свим то свеједно, шта је ко по себи важио, он се распитује само, шта је за њега важио. У књизи историје свако је име по један дужник, коме историја на другом листу, на листу кредита савесно уписује у добро, шта је друштву и човечанству добра учинио, па нека је највећи геније, каквог још никада није било, ако само није ништа за друштво урадио, не ће га неумитна историја ни са најмањом свотицом одужити.

Славно име дакле није само доказ о томе, да је неко постао нешто у друштву или у свету, него и о томе, да свет има

свести о тој његовој вредности. Признајући заслужна човека издаје свет меницу на свој дуг. Дуг је, истина, и без менице постојао, али му тек ова даје карактер артије од вредности, која се прима свуда, као пуноважна. С тога ова хартија власнику њеном много вреди, не због части и признања, него због сигурности, да живот његов није био изгубљен за човечанство. Друштво не испитује нигда, шта је руководило дотичног у животу: да ли тежња, да користи човечанству, да ли частољубље, или славољубље, — оно једино мотри на успех, а не на побуде. И добро ради кад тако чини. Јер славећи и оне, којима је само до награде стало, осигурива се друштво уједно за своје цели; и ко би таквима и завидио за лавров венац, што им га друштво пружа, кад је исти исто то, што и раденику заслужена плата, — лавори зацело никоме не падају с неба, јер се за њих захтева улог читавог живота.

Све, што је до сада о појединцима говорено, важи то исто и за народе. Ни поједини народи нису само себе ради на свету, него су и ради других народа, ради човечанства. Па и код њих не ограничава се уплив, што га на друге имају, само за трајања њиховог, него се простире још и на даљна времена, наравно према томе, шта су све били и чинили за човечанство. Грчка уметност, књижевност и филозофија и римско право још су и дан данас неисцрпиви извори наше образованости. Идеали лепога и племенитога, што су нам га поменути народи у својим умотворима, мислима, делима и људима оставила, урођавају на плодној земљи из дана у дан новим плодовима. Сви културни народи радили су око данашње наше културе. И кад би смо ову нашу културу у стихије раставити, кад би смо је натраг до њених првих почетака могли пропратити, нашли бисмо у њој све поједине културе свију досад познатих културних народа; нашли бисмо чак у њој стихије културе оног најстаријег културног народа мисирског; нашли бисмо у њој остатке културе наших праотаца са светих обала Гангеса и Брамапутре и са обала реке Инда — из долине Пенџаба, те колевке данашњих светских језика — нашли бисмо стихије семитских религиозних назора; нашли бисмо почетке астрономије у калдејској науци народа што су на просторијама последњег руско-турског разбојишта у Азији и међу ре-

кама Тигром и Еуфратом живили; нашли бисмо велики де(грчке и римске течевине; нашли бисмо бар по један прило: од свакога народа, који је ма једанпут само културном искроı засијао — и тако бисмо добили читаву таблу са именима ı таквих народа, која су већ скоро са свим отишли у заборав

Да дођемо до уверења, да је ово заиста тако, доста с) већ данашња и ако тек почетничка испитивања за културн) историју човечанства. Будућности је у овоме погледу остављеı велики посао. За нас је доста и ово, што до сада знамо, па д: можемо поставити правило, да је сваки ради других на свету и да то важи подједнако како за појединце, тако и за народе. Т(начело можемо назвати највишим културним законом историје

Све ово, што смо до сада наводили, смерало је на то, д: покажемо фактичну важност поменутог закона. Но сада настаје друго питање. Како се и у којој форми тај закон остварава?

Један само поглед на околину, и ми видимо, да та форм: остваравања поменутог закона има два начина: слободан и изнуђен. Хоћу ли н. пр. своје руке или своју главу заложити) корист друштва, то зависи са свим од моје добре воље. Напротив онога, који је сазрео за војену службу не питају хоће ли служити. Шта ћу радити и како ћу расположити својиı имањем зависи просто од мене; плаћање пореза пак, то је већ нешто, што не зависи од моје добре воље, него ме на то принуђавају. Међу добровољним радњама, које за друге предузимамо, има таквих, које са друштвеног гледишта немају никаквог, или бар немају великог интереса, неке су пак такве које су сасвим неопходне. Да ли ко својим пријатељима шт(чини, или н. пр. да ли ће когод при скупљању каквих прилога што приложити, то је друштву сасвим свеједно. Да м(добро разумете, треба свагда узети друштво у великом. Хоћ(ли пак ратари сејати рану, пекари пећи лебац, месари сећı месо, хоће ли друштво за своје потребе и своје цели нађı свагда спремних руку и спремних глава; да ли ће наћи свагд: надничара, занатлија, трговаца, учитеља, то није ствар за друштво равнодушна, него му је шта више од највећег интереса читав ред и навика живота зависи од ове претпоставке. П: какве сигурности имаде друштво, да се ова претпоставка заиста свагда и оствари? То је питање организације друштва

Но шта је управо друштво? Друштво је у правном смислу скуп више особа, које су се удружиле, да могу постићи једну општу цел, и од којих свака, радећи за истакнуту друштвену цел, уједно и за себе ради. Код оваквог друштва претпоставља се наравно свагда уговор. Но оно, што је стварно, фактично у друштву, то је сарадња око заједничке цели, то се у животу понавља и без те форме, т. ј. без уговора. Наш цео живот, цео обрт није у фактичном смислу ништа, него друштво, т. ј. сарадња око заједничких цели, при којима сваки радећи за друге, ради за самога себе, и други опет, радећи за себе, раде и за онога другог. И на том међусобном унапређивању разних цели оснива се појам друштва. Друштво по томе није ништа друго него организација живота за друге и помоћу других, а пошто појединац најбоље, што може постићи, тек помоћу других постизава, онда је то уједно и неопходна форма живота за самога себе. Те тако се биће човечије и опредељење човека у ова три начела може свести: 1. да је сваки себе ради на свету; 2. да је сваки света ради; и 3. да је цео свет ради појединца.

Необорива је истина, да је друштво потпуно изражено правилом: Да је сваки света ради, и да је свет ради свакога. То је задаћа, која се решава дневно. И заиста је чудновата слика, што нам пред очи износи живот друштва. Без одмора, као у каквој огромној машини, окрећу се хиљадама точкова, ваљака, пера, једни у једном, други у другом правцу, као да једно од другог не зависи ни најмање него као да су за себе, шта више као да су једно према другом у непријатељском положају, и да хоће међусобно да се сатру и униште — и поред свега тог раде сви хармонично око једне цели: један једини план управља том читавом збрком. Ко дакле тера основне силе друштва у ред и на заједничко суделовање, ко одређује путове, по којима се друштво креће? Код обичне машине зна се, да њоме управља мајстор помоћу механике. Сила пак, која машинерију човечијег друштва покреће, то је човечија воља, она сила, која се једина међу природним силама слободом сме похвалити, — но та воља у друштву зове се: воља хиљаде и милиона појединаца, зове се противност тежња, себичност, јогунство, пркос, лењост, слабост, пакост, порок.

Нема ваљда већега чуда у свету, него што је дисциплина и савлађивање човечије воље, што се само у друштву остварава.

Да ли дакле има, као што је механика, која природне силе приморава, да човеку служе, и друга таква социјална механика, која даје могућности друштву, да човечију вољу за своје цели удеси и управи? За цело је има, јер да је нема, ко би добар стојао, да не би једном силе, на које друштво рачуна, отказале своју службу и удариле противним правцем, и да се не би воља на овој или оној тачци великог друштвеног строја на једанпут опрла против улоге, што јој је намењена, те тако зауставила читаву машинерију? Кад и кад се заиста запне овде или онде, шта више наступе често и потреси, који опстанку друштва загрозе, појави, који се и у човечијем телу догађају; али животна снага друштва врло је жилава и управо неподерива, те свагда овакве кризе брзо савлада, и на место анархије наступи брзо ред, јер сваким оваквим запињањем баш се то тражи, да се уђе у ред, — анархија је само средство, а не цел, она је свагда прелазно, а никад трајно стање, и борба анархије с друштвом свршује се свагда са победом друштва над анархијом.

А то ће све рећи другим речима, да друшво човечију вољу присиљава и савлађује. Има дакле заиста социјалне механике, која човечијом вољом управља, као што физикална механика управља машином. Социјална механика, то је наука о полугама, покретачима, којима друштво покреће човечију вољу у своју корист и за своје цели.

Таквих покретача имаде четири. Код два од ових покретача повод и побуда је себичност, и за то се могу ниским или себичним социјалним покретачима назвати, а то су с и л а и н а п л а т а. Без ових се друштвени живот не може ни замислити, без наплате не би било обрта, без силе не би било права ни државе, — то су основ непокретне силе друштва. Напрема овима стоје друга два покретача, којима није побуда себичност, него им је шта више побуда одрицање себичности у интересу друштва, и за то се оба ова покретача, пошто се не окрећу у кругу чисто индивидуалних, него у кругу виших општих цели, могу назвати вишим моралним, етичним покретачима социјалног кретања. Први виши покретач је о с е ћ а ј д у ж н о с т и, т. ј. хармонија воље

човечије са захтевима друштвеним, било сад захтевима у форми закона, или гласом народног убеђења израженима, другим речима, били ти захтеви правни или морални. Други покретач је слободно **самоодрицање**, које много даље иде, него што друштво и захтева, или боље речено **љубав**, али не само индивидуална, него љубав, која нема за предмет лица, као љубав према отаџбини, науци, итд. Први од ова два последња покретача може се назвати прозом, а други појезијом моралности.

Друштво почиње свагда силом, која искључује слободу воље, и подиже се наплатом у другу област, у област слободе, која себичност човечију покреће, да по својој слободној одлуци ради, јер у раду налази своју рођену корист. Но и наплата је само блажија форма силе. А тако је исто осећај дужности само блажија форма наплате, — управо унутарња наплата, којом човек сам себе награђује свешћу, да је своје опредељење у свету испунио као што треба.

И као што сила води наплати, а наплата дужности, исто тако дужност води љубави. У љубави је све троје спојено. У њој је психолошка сила, која је на самоодрицање гони, хтела она или не хтела. У њој је унутарња наплата, која јој све учињене жртве награђује. У њој је дужност, која износи захтев, да човек не живи само за себе него и за друге. Али и дужност је још врло умерена, она још рачуна, она зна, докле јој је слободно ићи и застаје на оној тачци, где налог дужности престаје; но напротив љубав, та не рачуна никад, она не познаје границе, она је неисцрпива, бесконачна! Код прва три покретача човек још свагда у себи помишља: „Ја сам себе ради на свету", по код љубави све то заборавља. Битност љубави састоји се у томе, што човек не живи више за себе, него само за друге, што личност своју са свим у себи напушта, да је може истом у другима наћи и уочити.

Прошле су већ хиљаде година, од како се зна, да човечанство ради око велике културне цели, и још се не може рећи, да се исто узвисило и на половину висине, коју достићи жели и смера. Још је велики, врло велики део људи, који се на првоме ступњу свести налази, коме је још „бог батина", и још много њих има, којима је читава философија живота изражена у правилу „трбувом за лебом". Мало их је, који свој

позив у свету сматрају као дужност, а како су тек ретки, врло ретки, који су се узвисили до највиших региона свести људске. Много ће још воде рекама протећи, док се друштво, док се човечанство узвиси до свести дужности. А да кад ће тек наступити оно сретно доба, они идеали друштвене среће и благостања? Тек онда, кад се читаво друштво успне на висину свести човечанске, кад појезија моралности, кад љубав сва људска дела покретала и провејавала буде, кад наступи братство свију људи: истом ће онда бити решена потпуно огромна културна задаћа човечанства.

Да ли ће се ово игда моћи постићи, или су ово само снови, што их под теретом грозне јаве снива успавана душа човечија?

Били снови или јаве, они су свакојако мета, којој човечанство ваља да стреми, и ако је, и кад је достигне, тај ће тренутак онда бити велики тријумф човечанске свести!

М.

ПОДАТЦИ ЗА ЖИВОТОПИС АРХИМАНДРИТА ЈОВАНА РАЈИЋА

од дра Ђорђа Мушицког.

Све што досад о животу нашег славног писца повестнице и богослова Јована Рајића знамо, јест врло површно. Лазар Боић у књизи: „Памятник мужем у Славено Србском књижевству, славним од год. 1815.“ описао је живот Рајића, ал' врло укратко, и неподпуно, а то су исто и други чинили, и тако нити имамо све животописне податке, а јошт мање сам подпун животопис тога нашег славног књижевника.

Слабо ће коме познато бити, да је архимандрит Рајић оставио после смрти својом руком написан животопис у народној библиотеци у Карловцима. О опстанку овог рукописа дознао сам ја из уста мога покојног стрица Лукијана, а осим тога из писмених података, које сам међу артијама његовим нашао.

Споменути рукопис Рајићев носи овај наслов:

„Журналъ сирѣчь повседневняя записъ въ неиже сам списатель искусившій бывшая во дни жизни его приключенія вѣрно и праведно описалъ за воспоминаніе и увеселеніе свое при истеченій лѣть жизни своея 70. въ лѣто Господнѣ 1796.“

Из самог већ наслова овог Рајићевог дневника може се увидити велика важност тога дневника како за повестницу живота његова тако и за ондашње стање народа, цркве, и високих особа са којима је Рајић у непосредни додир долазио, а особито каква је гоњења од калуђера морао претрпити.

Штета је свакојако велика, што овај дневник Рајићев није досад угледао света, ал' ће јошт већа бити, ако га више нема на свету.

Желити би било, да нас г. архимандрит Руварац о свему што се овог рукописа тиче, извести. Међу тим не пропуштам два међу артијама мога стрица налазећа се рукописа предати јавнос-и, а тим умножити грађу за подпунији животопис славнога Рајића.

Први је рукопис самога Рајића, на једном листу написан, и садржи у себи путовање његово, а гласи овако:

Путешествіе І-ви кратъ.

1. Поѣхалъ из Віенны до Бреславе г. 1753 Юнія 11-огъ, 50 мілѣ пѣшъ.

2. Отѣхалъ изъ Бреслави Кіеву 1753. Юлія 1-огъ.

3. Прибылъ въ Кіевѣ 1753' Юлія 28.

4. Возѣхалъ изъ Кіева к' Москви 1756. Мая 26.

Нота. Одъ Кіева до Москви 899 версть.

5. Прибилъ въ Москву 1756. Юнія 29.

6. Отидохъ изъ Москви къ Смоленску Дек. 20. 1756. Одъ Москве до Смоленска 360 версть.

7. Приѣхалъ въ Смоленскъ Дек. 25. г. 1756.

8. Изъ Смоленска выѣхалъ 2. Януар. 1757. Къ границы унгарскои до Минска 60 миль польск. отуду до Бреста 49 миль, отуду до Дукли на границу 50 миль польскихъ.

9. Прибилъ на границу унгарску въ Дуклю 1757. Януар 28., отуду до Токая, аможе доспѣхъ Февр. 2. 1757. и одтуду въ Пешту прійдох тогоже года 20 Февр.

10. Прешедъ Дунавъ отидохъ въ Коморанъ, и ту презимовахъ у Госп. Пешти.

11. Изъ Коморана отправихся чрезъ пошту в' Сегединъ на вашаръ Апр. 23 и одтуду во Арадъ, и посѣтихъ ту благодѣтеля, отидохъ въ Темишваръ, и одтуду придохъ дома чрезъ Н. Садъ Мая, ту мало пребыхъ, и отъ Видака Архідіавола обезчещенъ паки

II. Возвратихся въ Россію,

1. Отидохъ обычнимъ путемъ до Пешти, а одтуда на вашаръ дебрецинскій 15-ог Августа, и одтуду Авг. 24. паки на Дуклю, и прошавшій перихѣалъ чрезъ Полшу къ Кіеву.

2. Прибыхъ в' Кіевѣ второе 1757 Септ. 25 к' вечеру.

3. Ту малое проведъ время и взявъ пасош въ Губерніи ити в'. Цариградъ и изидохъ изъ Россіи второе в' концу Септембр. в' Полшу к' Ясу.

4. И чрезъ погубище Немуровъ доспѣлъ въ Молдавію, превезесъ чрезъ Днѣстръ при сорону прійдохъ в' Яси Окт. 3. идѣже презимовахъ, и проче время проведохъ до сошествія.

5. Изъ Яси отправихся на Дунай в' Галацъ Юнія 26. ту пребихъ 5 дней, и

6. Юлія 1-вог въ Галацѣ сѣдохъ на Галію, и Дунавомъ 6 дней плихъ мирно до Солюна (Сулине) при устію Дунава, и ту противнаго ради вѣтра ожидахъ погоди 4 дни, и 11 Юлія пустихся в' море, и плихъ на немъ 9 дней.

7. Юлія 20. пристахомъ к' брегу в' Цариградѣ. Богазъ глубокъ 50 саженей.

8. Въ Цариградѣ пребывъ 9 дней.

Нота. Отъ Галаца до Солина числютъ кораблеиици воднихъ миль 300, а отъ Солина до Цариграда 500.

9. Отъ Цариграда до Св. Гори отвезохся, и приспѣхомъ Авг. 5. 1758. и пребихъ в' Хілендарѣ 2 Мѣсеца.

10. Изидохъ изъ Св. Гори Окт. 7 на путъ в' Белиградъ до Сереза, и одтуду до Ниша, и отъ Ниша до Београда. Аможе прибихъ Ноемвр. 5. 1758.

11. И пренедши Дунавъ в' Панчево, и ту пребыхъ 42 дней в' контумаціи.

12. И то исполнивъ прибыхъ в' Карловце второе 1758 Дек. 24. в' 8 часовъ нощи.

Други је рукопис Лукијана Мушицког, који је, као што се види из пре споменутог дневника Рајићевог, извадио у кратко главне црте живота његовог и у манастиру Ковиљу претрпљена гоњења, а гласи овако:

Раићъ.

1726 г. 11 Ноемврія рожденъ.

1772 г. 12 Маіа пострижепъ.

1772 г. 26 Маіа Игуменъ.

1772 г. 3 Юніа Архімандрітъ.

1772 г. 6 Юніа Протестація Митроп. Георгіевича.

1772 г. 6 Ноемвр. одъ Теофана Намѣстника безчещенъ.

1774 г. 25 Дек. одъ Теофана Намѣстника безчещенъ.

1775 г. 10 Ноемвр. Теофанъ Игуменъ.

1776 г. 17 Януар. одъ Теофана Игумена укоренъ.

1776 г. 12 Апр. одъ истогъ безчещенъ.

1776 г. 16 Авг. укоренъ од Іоасафа.

1776 г. 26 Окт. одъ Стефана названъ разбойникомъ и пустаіомъ.

1776 г. 1 Дек. искалъ удовлетвореніе но не получилъ.

1777 г. 1 Ян. отложи настоятельство писмено предъ Братствомъ.

1778 г. 6. Юліа предалъ Игумену Теофану Акта, привилегіе, Планъ одъ грунта.

1778 г. 21 Септ. вины (узроке) отложенія настоятельства Апеллаторіуму.

1778 г. 24 Септ. Тыя вины безъ рѣшенія.

1778 г. 4 Ноемвр. Игуменъ Теофан....

1778 г. 3 Дек. у попари паприка.

1778 г. 12 Дек. у кафи црни лукъ.

1779 г. 1-вогъ Априліа. Одъ Јоасафа шпицбубъ и неваляо човекъ.

1779 г. 20 Апр. предаде два прошенія о отложеніи (оставци) настоятельства.

1780 г. Маіа 7. обручанъ одъ Партенія.

1780 г. 30 Окт. Старацъ Стефанъ назва его Турчиномъ, Чифутином, и изгна из трапези.

1780 г. 9 Нов. отречесе настоятельства.

1784 г. 10 Юнія. Рукописи 150 фор.

1784 г. 17 Юнія уволненъ одъ Настоятельства. Тое воспрія на себе Гд. Діецезан (Епіскопъ Шакабентъ). Данила Намѣстникомъ учини.

1784 г. 23 Юніа отиде въ Карловце подати извѣстіе о совершеномъ отложеніи Настоятельства, и уединеніи.

1785 г. 23 Юніа. Епіскопъ Шакабентъ.

1785 г. 24 Юніа. Соборъ противъ Братства.

1785 г. 26 Юніа. Соборъ противу Раича. Діецезанъ Шакабентъ рече: „Я самъ овде Архімандрітъ, а вы Отче ако се небудете у напредакъ съ Братствомъ слагали, неће васъ Брат-

ство трпити.“ Кое толико значило: (Я Архімандрітъ съ Братствомъ изжену тя (истераћу те) изъ Манастыря). — Єже Миши Нотаріюсу уготовати мѣсто поселенія: но осуетишася въ мыслехъ своихъ. Раичь бо, въ терпѣніи стягнувъ душу, оста непоколебимъ на мѣстѣ своемъ, по писаному: „Аще востанетъ на тя духъ силнаго, не остави мѣста твоего.“ —

Поступакъ оный съ собою предаде Раичь праведному Суду Божію, себе же подверже высокому єго промыслу.

1786 г. 20 Ян. предаде отвѣтъ Епіскопу на ложный овый Протоколъ, — отриновенъ и уничтоженъ яко поздно поданъ противу системи консісторіалной.

Укоренъ системою въ процедурѣ премолчао....

1786 г. 3 Маіа иде въ Карловце, званъ ради уничтоженія онаго на него бывшаго сквернаго и богомрскаго Протокола.

1786 г. 27 Авг. Посла Епіскопу Шакабенту съ писаніемъ Архімандріта Ковильскаго кресть, — и одъ того дне пребисть безъ крестоношенія цѣлихъ пять лѣтъ. Крестъ же тай дарова Епіскопъ Шакабентъ своему Миши, съ нимже и погребенъ.

1787 г. 16 Авг. Прійде Г. Еп. Шакабентъ са своимъ Мишомъ въ Монастиръ Ковиль. Предста предъ него Раичь безъ креста, єже поздравити єго пришествіемъ. Онъ же обративъ єму задная начатъ бесѣдовати съ Іеромонахомъ Стефаномъ.

1789 г. 12 Юніа. Огорченъ и озлобленъ отятіемъ креста и достоинства Архімандрітскаго точію голому имени оставши єму. Того ради посла писмену резігнацію именемъ тога обезчещеннаго Господину Архі-Епіскопу со благодареніемъ.

МАТИЦА СРПСКА.

I. Изводи из записника управнога одбора г. 1876.*)

I. Састанак 5. (17.) јануара 1876.

8. Магистрат слоб. и кр. вароши Новога Сада, под 27. декем. 1875. бр. 5577 ех 1875, доставља у препису отпис високог кр. уг. министарства просвете и црквених послова од 19. декембра 1875. бр. 30.301, издан на представку главне скупштине матичине од 26. и 27. септембра 1875. бр. 8. Г. С., којом је „Матица" молила, да може и даље своје седиште имати у Новоме Саду.

Високо министарство, ограничујући се за сад само на рад друштвени као управног и надзорног органа текелијне закладе, по дужности, која проистиче из права врховног надзора, наређује ово:

По што текелијним заводом не може против воље осниваческе управљати друштво, коме није седиште у Будим-Пешти, то има „Матица српска" преместити своје седиште из Новога Сада у Будим-Пешту, ако жели и даље руковати текелијном закладом: ако пак и после дубљег расуђења, — придржавајући се своје представке, — жели као књижевно друштво и даље у Новоме Саду остати, — то нека учини припремна наређења као што треба, да би могла целу закладу што пре предати у основном писму на ту цел означеном представништву пештанске српске црквене општине.

Извешћујући о томе магистрат друштво, позива га, да што пре сазове ванредну главну скупштину и да му закључак исте у споменутом предмету неодложно достави.

Према овој наредби сазива се ванредна скупштина „Матице Српске" за 25. марат (6. април) о. г. у предпоставци, да ће се дотле комуникација отворити и тиме и долазак чланова матичиних са стране могућним учинити.

Рок ванредне главне скупштине доставиће се високом министарству до знања, а и сви чланови позваће се на исту посебним позивницама.

II. састанак 17. (29.) јануара.

33. Високо кр уг. министарство просвете и црквених послова у Будим-Пешти, отписом својим од 21. јануара о. г. број 1371, на представку главне скупштине матичине од године 1875, поднесену под бр. 16. и 33., Г. С., да се плата актуару повиси од 300 фор. на 450 фор., књиговођи од 600 фор.

*) Из записника управнога одбора штампа се само оно, што је најважније за повесницу „Матице Српске". У.

ња 900 фор. и благајнику од 500 на 600 фор., одговара, да то већ не може бити предмет за одобрење, пошто је наредбом министарском изданом под бр. 28.334 ех 1875 одобрен прорачун за годину 1876 о заједничким управним трошковима, у ком и плате споменутих чиновника већ као повишене долазе.

Што се пак тиче молбе, да се плата актуарска за 1875. годину на 150 фор. повиси и да од те своте дође на фонд текелији 50 фор., а на фонд јовановићев, костићев, накин и матични поссбице 25 фор., свега 150 фор., а тако исто и одлука, по којој се тражи, да се од повишице плате књиговођи и благајнику у износу од 400 фор. на све фондове подједнако разреже износ од 100 фор. за октобар, новембар и декембар 1875, — то и обе те повишице одобрава високо министарство накнадно, пошто за ту повишицу служе они исти разлози, који и за одобрену повишицу плате за годину 1876.

Узима се на знање, и благајница се упућује, да у погледу повишица чиновничких плата према овој министарској наредби поступи при састављању рачуна за годину 1875.

III. Састанак 3. (15.) фебруара.

45. Високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова у Будим-Пешти, отписом својим од 26. јануара о. г. бр. 1413. на извештај управнога одбора од 29. октобра 1875. бр. 464. У. О. о старим потраживањима текелијиним у Араду, у износу од 7439 фор. б. в, наређује, да се дуг Браћин (Брадин) Филипа и Стевана у износу од 381 б. в. ф. односно 113 ф. а. вр., и дуг Ђорђа Савића од 1000 фор., по што су исти дужници на основу поднесених званичних сведоџаба са свим осиромашили, те тако своје дугове платити не могу, у колико та потраживања проистичу из текелијиних времена.....

У споменутом извештају управнога одбора наводи се, да су дужници Рудаш Недељко, који је 45 фор., Лазин иначе Михаилов Сава, који је 130 фор. и Миланковић иначе Миликов Јован и другови, који су 390 фор. дуговали, те дугове своје од 1863. до 1867. пређашњем заступнику друштвеном Петру Петровићу са свим исплатили, а Борош-Шебешка варош на рачун свога дуга у износу од 1000 фор. б вл. или 420 фор. а. вр., отплатила је своту од 300 фор. а. вр.

Пошто отплате дугова у години 1863. нису спроведене у рачунима о текелијиним арадским добрима за год. 1863., а пошто су рачуни о истим добрима од год. 1865. до 1874. наредбом министарском под бр. 30.699 ех 1875. „Матици" ради употребе за парницу враћени, те се тако не може констатовати, да ли су споменуте своте у тим рачунима спроведене: то упућује високо министарство друштво, да подробно искаже, у којој су години, и у којим рачунима и под каквим поштама споменуте отплате дугова спроведене. Даље, да му се поднесе препис пресуде највишега суда, којом је дужник Ванк Јанош ослобођен од плаћања свога дуга у износу од 250 фор. а. вр., а тако исто и извод из грунтовнога записника, да је један

ланац земље Маринковог Ђорђа у Гелину прешао у својину текелијног завода за дуг од 100 фор. б. вр.

На послетку тражи министарство, да му се у своје време поднесе извештај о изласку парнице, која је подигнута против Стевана Славнића због дуга Ане Пирингерове од 400 фор. б. вр.

Како у отпису високог министарства, и то у првом зачелу на првој страни на крају, фали завршна реченица, то се има исти отпис вратити министарству, да га допуни, да би се могао разумети.

У погледу отплате дугова Рудаш Недељка, Лазин иначе Михаиловог Саве, и Миланковић иначе Милинковог Јована и другова му, и Борош-Шебешке вароши, има се под бр. 464. У. О. пр. год. изаслани одбор позвати, да поднесе извештај о рачунима некадашњег заступника друштвеног у Араду, Петра Петровића, у којима је честимично отплаћивање тих дугова наведено.

Што се тиче других старих текелијних потраживања, то се има пуномоћник друштвени у Араду Д. Крестић позвати:

1. Да набави препис пресуде највишега суд, којом је дужник Ванк Јанош од плаћања свога дуга ослобођен;

2. Да набави извод из грунтовнице, из ког ће се моћи видити, да је од Ђорђа Маринковог у име његова дуга од 100 фор. б. вр. или 42 ф. а. вр. још Текелији заложени ланац земље у Гелину под бр. 604 прешао у својину текелијног фонда;

3. Да поднесе извештај о изласку парнице Пирингер Ане због дуга од 400 фор. б. вр. или 160 фор. а. вр. против некадашњег заступника друштвеног у Араду пок. Стевана Славнића.

61. Високо краљ. угар. министарство просвете и црквених послова у Будим-Пешти, отписом својим од 9. фебруара о. год. бр. 2100 на извештај овога друштва поднесени под 23. септ. пр. г. бр. 374. У. О. ex 1875, којим су и рачуни фонда костићевог за годину 1874 поднесени, одговара ово:

Главнице и камате, које су изметнуте у записнику, вођеном приликом разрачунања костићевог фонда са извршиоцима последње воље оснивачеве, моћи ће се тек онда тачно одредити, кад се поднесу рачуни фонда костићевог од 21. марта 1868 до свршетка 1873.

У споменутом записнику под А. I. израчунате су камате на основно главно од 30.000 фор. од 1. октобра 1866. до 21. марта 1868, као до дана разрачуна, са 2650 фор.; а по уговору, склопљеном са извршиоцима последње воље 4. дец. 1865, требало је камате по 6% рачунати од 29. августа 1866. Износ тих камата до 21. марта 1868. чини 2815 фор, и тако би још валало извршиоци да плате фонду костићевом 165 фор. заједно са 6% каматама од 22. марта 1868.

У записнику под А. II. наведена обвезница Петра Куруцића од 130 фор., по одлуци управнога одбора, требала је да се преда извршиоцима последње воље, пошто није хипотекарно осигурана, с тим додатком, да ту своту имају наследници костићеви или у готовом новцу накнадити, или за ту своту обвезницу од себе издати; али пошто се то није извршило, те је

тако Петар Куруцић још једнако дужник костићевог фонда, а пошто се за дугове могу примити само хипотекарно осигуране обвезнице, и пошто се из поднесеног рачуна за 1874. види, да исти дугује каматама од 1. окт. 1866, те по томе и потраживање код њега није осигурано: то упућује вис. министарство друштво, да споменуто потраживање од 130 фор. са доспелим каматама заједно или одмах наплати, или да нужна наређења без одлагања учини ради осигурања тога потраживања.

На послетку напомиње високо министарство, да ће се поднесени рачун о фонду костићевом за годину 1874. тек онда моћи прегледати, када му се поднесу рачуни од године 1868. до свршетка 1873, па с тога позива, да му се исти рачуни што пре поднесу.

Погледом на бр. 289. О. У. пр. г. издаје се председнику и главном фишкалу друштвеном, да развиде и да после о свему, што би према овој високој наредби требало учинити, поднесу извештај.

Уједно се и благајница погледом на бр. 374. У. О. ex 1875. упућује, да рачуне фонда костићевог од 21. марта 1868. до свршетка године 1873. што пре зготови, да би се могли високом министарству послати.

V. Састанак 27. фебруара (10. марта.)

87. Високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова у Буди-Пешти, отписом својим од 22. фебруара ов. год. бр. 3551 доставља до знања на бр. 367. У. О. пр. г., да нема ништа против тога, да се изда ново основно писмо Павла Јовановића, пошто се не може наћи у земаљској писмохрани од пређашњег председника матичиног Павла Којића под 16. дек. 1856. у Пешти издано основно писмо, али да се поднесени нацрт основнога писма још овако попуни:

1. Да се наведе, да је „Матица“ обвезана сваке године као што треба провиђене рачуне поднети ради даљег прегледа министарству.

2. Да се означи годишњи износ сваке стипендије и број питомаца; при томе да служи за мерило стање основне главнице, односно приход од камата и даље непрекидно множење основне главнице.

По рачуну за 1874. годину, који се код министарства налази, износила је главница 35.428 ф. 17 н, од које би се приход по одбитку државног пореза и управних трошкова могао на годину узети 1600 фор. узимајући по 6% камату. По томе би се могла према одлуци „Матице Српске“ од 2. (14.) фебруара 1856. бр 5., по којој је одређено да стипендија износи 315 фор. годишње, четири стипендијска места установити, а остатак на умножење главнице употребити.

На српском и мађарском језику зготовљено и као што треба потписано основно писмо, да се пошље министарству у три примерка до свршетка априла о. год.

Издаје се главноме фискалу дру Илији Вучетићу, да према овим примедбама министарским допуни нацрт основнога писма, који је управни одбор у седници својој од 8. (20.) марта 1875. бр. 120. У. О примио и високом министарству ради одобрења поднео, а што се тиче броја питомаца,

то да остане при досадашњој тројици, а да се број према свакидашњем стању фонда увећава и да се то високом министарству јави пре него што се поднесе захтевано основно писмо.

93. Кр. судбени сто у Суботици одлуком својом од 24. фебруара о. г. бр. 1296 доставља у препису тестаменат Терезије Остојићке рођ. Зозукове од 9 априла 1866. по ком је „Матици“ остављено 50 комада ц. дуката, као награда за српску књижевност сваке године (III. 5.). По истом тестаменту дато је „Матици“ право, да означи предмет награде и да исту најдостојнијем делу и досуди. Време раздавања награде има бити на дан рођења завештачевих, и то једне године једног, а друге године другог завештача.

Узима се на знање и издаје се главном фискалу, да поднесе мњење, какви би се кораци могли учинити, да тај завештај што пре ступи у живот.

100. Високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова у Будим-Пешти, отписом својим од 27. фебруара о. г. бр. 4165 на представку поднесену 24. јула 1875 бр. 276. У. О. у погледу неких административних наредаба уз повратак комуниката одговара:

1. Узима се на знање, да је наређено, да се од сада ригоризантима издаје стипендија тек после положених строгих испита, и то на признаницу, да је питомац строги испит с добрим успехом положио.

2. Министарство налази, да сада није потребно више одређивати трошкове на осветљење и на огрев, пошто ће се прорачуни за сваки фонд посебице министарству подносити и пошто ће се ти трошкови саразмерно на све фондове под управом матичином према њиховом стању разрезивати.

3. И ако обвезнице, које је „Матица“ на подмирење свога дуга уступила текелијном, јовановићевом и костићевом фонду, дају по свему довољно сигурности за укњижена потраживања, то се ипак ради веће сигурности позива „Матица“ да јемчи са целим својим имањем за она уступљена потраживања, која се случајно не би могла наплатити.

Од „Матице Српске“ на подмирење њенога дуга споменутим фондовима уступљене државне обвезнице рачунате су по курсу од 31. марта 1875 са 75 фор. 90 н., што се тек тако може примити, ако исте носе у сребру интерес, иначе им се мора вредност рачунати са 71 фор. 30 н. У том погледу дакле тражи министарство разјасњења.

4. Тражи се најдуже до свршетка ове године извештај о успеху ради наплаћивања доспелих рата за продане текелијне непокретности у Араду.

5. У погледу старих још из времена текелијних преосталих потраживања издата је посебна наредба 26. јануара о. г. бр. 1443.

6. Податци о текелијним непокретним добрима у Араду, узети су за сад на знање и употребиће се у своје време приликом прегледања рачуна о арадским текелијним добрима.

7. Пошто су рачуни о текелијним добрима у Араду од год. 1865 до 1875. са свима прилозима заједно под бр. 30.699 изданим отписом министарским од прошле године већ друштву враћени, то по себи отпада молба, која је ради враћања тих рачуна министарству поднесена.

Тражи се, да се министарству у своје време поднесе извештај о изласку парнице, која је подигнута против некадашњег рукоиагеља текелијиних арадских добара Лазара Тенецког.

8. Пошто је у Нови Сад пренесена текелијна књижница о трошку матичином на ново у Будим-Пешту у текелијин завод 24. јуна 1875. премештена и попис текелијне књижнице министарству поднесен, то је тиме министарској наредби за доста учињено.

На послетку тражи министарство, да му се без одлагања пошљу разјашњења на примедбе, које је државно рачунарство учинило на рачуне фонда текелијиног и јовановићевог од године 1867 до 1872.

2., 5., и 6. тачка министарског отписа, а тако исто и први део 7. и 8. тачке узима се на знање. У погледу осталих тачака решава се, и то:

На тачку 1: Да се високом министарству разјасни, да је друштво тражило, да и ригорозанти као и остали питомци месечно добијају стипендију, а не тек накнадно после положених строгих испита, пошто се тиме полагање строгих испита само отештава.

На тачку 3: Упућује се главни фискал друштвени, да прегледа све од „Матице" уступљене обвезнице различитим фондовима, и да о њима, у колико то већ није учинио, поднесе мњење, да ли дају хипотеке, на којима су обвезнице укњижене, законом прописане сигурности за дотична потраживања. Уједно да поднесе своје мњење о томе, у колико је нужно, да „Матица" изда јемчевину од себе за она потраживања, која се може бити не би могла наплатити.

На други део исте (3). тачке: Упућује се благајница, да захтевана разјашњења о државним обвезницама што пре поднесе.

На тачку 4: Упућује се пуномоћник друштвени у Араду Д. Крестић, да позове све дужнике у Араду, који имају у смислу купних уговора доспеле рате плаћати, да тој својој дужности одговоре и да после најдуже до 1. јула о. г. поднесе извештај о успеху тих опомена.

На други део 7. тачке: У своје доба, кад изађе пресуда и кад се парница подигнута против пређашњег пуномоћника друштвеног у Араду Лазара Тенецког сврши, има се високом министарству захтевани извештај поднети.

На други део 8. тачке: Погледом на бр. 353. У О ех 1875 упућује се благајница, да захтевана разјашњења што пре зготови, да би се могла високом министарству послати.

Од високог министарства враћени списи, са списком књига текелијине књижнице, стављају се међу списе.

102. Председник Стеван Брановачки и гл. фискал др. Илија Вучетић под 10. мартом о. г. подносе извештај на налог од 15. фебруара о. г. бр. 61. У. О. о примедбама министарским на рачуне фонда костићевог.

Изасланици су сравнили примедбе министарске с пређашњим извештајем њиховим под бр 289. У. О. ех 1875 и с осталим на ову ствар односним списима, и пронашли су, да је заиста требало камате на основно главно од 30.000 фор. онако нарачунати, као што се у министарском от-

нису наводи, т. ј. од 29. августа 1866, а не од 1. октобра 1866 године. Узрок тој разлици лежи у томе, што су изасланици за основу њиховом рачунању узели поравнање с наследницима до 21. марта 1868, које је и главна скупштина те године под бр. 32 одобрила на основу извештаја на ту цел изасланог одбора из особа гг. дра Ст. Павловића, Ђ. Вукићевића и Н. Миловановића; а тај је извештај погрешан био, јер по том извештају су камате на основно главно рачунате од 1. октобра 1866; требало их је пак рачунати од 29. августа 1866. на основу уговора, који је са наследницима 4. декембра 1865 склопљен, но који речени одбор није узео у обзир Тај уговор никојим доцнијим уговором није преиначен, те по томе и сада постоји. Према томе разлика у каматама за време од 29 августа до 30. септембра 1866 чини 165 фор, и тако би се у последњем извештају од 23. јула 1875 под бр. 289. У. О. под А. I. нарачунате камате имале место 2650 фор. ставити са 2815 фор. а кр., услед чега се цео онај рачун овако мења:

I. Фонду костићевом припада место оних у извештају означених 32.091 фор. — — — — — — — — — — — 32.259 фор. —

II. У отплату те своте примљено је — — — — 32.173 „ 80

и тако се види да смо са — — — — — — 85 фор. 20

мање примили, него што нам припада, а не да смо са 79 фор. 80 н. још више примили, као што је у пређашњем извештају погрешно наведено било.

По свему овоме дакле имали би наследници фонду костићевом накнадити: 1. диференцију камата од 85 фор. 20 н. заједно са 6% на ту своту од 21. марта 1866; 2. ердељску растеретницу од 75 фор., која им се има натрат вратити; и 3. дуг Петра Куруцића, који по гласу исказа под ./· приложеног износи сада с каматама заједно 191 фор, 56 н., пошто је исти Петар Куруцић пре кратког времена нешто у име камата платио.

Изасланици даље изјављују, да је Петар Куруцић пре неки дан био лично овде и обећао је, да ће своје непокретности на себе преписати и дуг тај на њих укњижити. Ако се то за кратко време изведе и показана хипотека довољно сигурности буде имала, онда би се овај дужник могао задржати, те тако то наследницима не би на терет пало.

Изасланици подносе под 2.) и рачун о дугу наследника Јована Максимовића и Марије Гереске.

Узима се на знање и разлика у рачунању камата има се наследницима Петра Костића Јовану Максимовићу и Марији Гереској — Грчкој саопштити, и исти позвати, да своје дугове или исплате или да их осигурају.

Ти дугови износе по извештају благајнице, и то:

I. дуг Јована Максимовића до свршетка године 1875:

1 У главници — — — — — — — — 3100 ф. —

2 У каматама — — — — — — — — 651 ф. 02

3. У затезним каматама — — — — — 117 ф 90

Свега — 3868 ф. 92

II. Дуг Марије Гереске до свршетка године 1875:

1. У главници — — — — — — — — 2173 ф. 87

2. У каматама	— — — — — — — — — —	344 ф. 71
3. У затезним каматама	— — — — —	81 ф. 57
	Свега —	2599 ф. 95

Даље имају се исти наследници позвати, да фонду костићевом накнаде: 1. Разлику у каматама од 85 ф. 20 н. заједно са 6% на ту своту од 21. марта 1868; 2. ердељску растеретницу од 75 фор., која им се има вратити; и 3. дуг Петра Куруцића, који сада с каматама заједно износи 191 фор. 56 н. за случај, ако тај дужник не поднесе довољну хипотеку за сигурност тога дуга.

На послетку имају се исти наследници позвати, да траже од судбеног стола у Вуковару расправу заоставине костићеве до 1. јула о. г., јер ће у противном случају „Матица" приморана бити расправу заоставине судским путем тражити.

Уједно се и главни фискал упућује, да код кр. судбеног стола у Вуковару распита, у ком се стадијуму сад налази заоставина костићева.

VI. Састанак 20. априла (2. маја).

129. Чита се одлука ванредне главне скупштине „Матице Српске" од 25. марта (6. априла) о. г. бр. 3. В. Г. С., којом се управни одбор упућује, да на високо кр. угар. министарство просвете и црквених послова пошље представку и да у њој разложи, да захтеви, који су у отпису министарском наведени, садрже у себи измену друштвеног устава, а пошто је само редовна годишња главна скупштина власна мењати устав, то да се ванредна скупштина, као за то ненадлежна, није ни могла упуштати у мериторно решавање о министарској наредби, него да је то одложила на редовну годишњу главну скупштину. Уједно да се у тој представци разлозима оборе сви наводи министрови, којима свој захтев за сеобу поткрепљује, и да му се исто тако разлозима докаже, да нити је сеоба „Матице" нити текелијног фонда нужна, нити корисна ни оправдана.

У одбор који ће у смислу одлуке скупштинске ту представку зготовити и управном је одбору на одобрење поднети, бирају се: потпредседник др. Стеван Павловић, гл. фискал др. Илија Вучетић и секретар А. Хаџић.

VII. Састанак 29. априла (11. маја).

166. Високо министарство просвете и црквених послова, отписом својим од 25. априла о. г. бр. 494. У. О. примећује, да је „Матица" имала свога активнога потраживања 8115 фор. 55 н., да на то камата по 7% чини 568 фор. 08 н. и да би тако „Матица" у име подмирења заједничких управних трошкова требала да изметне у место 868 ф. 80 н. — 968 ф. 05 н. Али како је прорачун о управним заједничким трошковима за годину 1876 министарском наредбом под бр. 28 334 ex 1875 већ одобрен, то упућује, да редовне приходе како свога фонда тако и других фондова под управом њезином верно и тачно изнесе у прорачунима, које ће од сада подносити.

Пошто међу споменутим матичиним потраживањима има много таквих, која су веома сумњива и од којих се интереси већ од много година не плаћају,

то се главни фискал друштвени умољује да поднесе предлог о свима пот
живањима, која се не могу наплатити, да се не би тако фонд матични
ретно сувишним издатцима. Упутство о начину састављања прорачуна
општава се благајници, да се по њему равна.

168. Под бр. 130. У. О. о. г. изаслани одбор, подноси под 22. апр.
мајем) о. г. извештај о прегледаним рачунима фонда текелијног за годи
1875. По том извештају није при крају године 1874 у овом фонду преоста
никаква завршна готовина, дакле није могла ни пренесена бити у 1875. г

Активно потраживање састојало се свршетком 1874.

1 У укамаћеним главницама, и то:

а.) у државним обвезницама	8.000 ф. —	
б.) у приватним обвезницама	206.553 ф. $15^{5}/_{6}$ н.	214.553 ф. $15^{5}/_{6}$
Пренесено је у рачун од г. 1875. под ставком I. укамаћене главнице — — — — — — —		214.553 ф. $15^{2}/_{6}$

Разлика од $^{3}/_{6}$ састоји се у том, што је у лањском рачуну $^{3}/_{6}$ погрешно у остатак дуга „Матице Српске" пренесено, јер је тај делимак исплаћен био.

У години 1875. издато је капитала — — —	43.380 ф. —
Укупно — —	257.933 ф. $15^{2}/_{6}$
Од тога је у год. 1875. отплаћено — — —	42 659 ф 24
Остало је на дугу свршетком године 1875. —	215 273 ф $91^{2}/_{6}$

2. Под ставком II. интерес.

Остало је на дугу свршетком године 1874. —	12.208 ф. 10
Иста свота пренесена је у рачун од г. 1875 са	12.208 ф. 10
За годину 1875. износи интерес — — — -	15 700 ф. 65
Свега — —	27 908 ф. 75
Од тога је отплаћено — — — — — —	13.975 ф. 26
Тако да је свршетком год. 1875. остало на дугу	14.241 ф. 99
а за исто време плаћено је унапред за г. 1876.	308 ф 50

Под ставком III. Затезне камате.

Исте су износиле свршетком године 1874. —	1 167 ф. $74^{3}/_{6}$
а пренесене су у години 1875. са — — —	1.142 ф. $99^{5}/_{10}$

дакле са 24 ф. 75 н. мање, која се разлика налази под тек. бројем 287 извода активне књиге код Александра и Катарине Бркића, јер ови су у год. 1874. по гласу дневника платили на рачун затезних камата 25 фр, а у активну књигу уписано је било само 25 н, дакле управо за 24 фор. 75 нов. мање.

Године 1875 износе затезне камате — — —	1.072 ф. $70^{1}/_{2}$
Свега — —	2.215 ф. 70
Од тога је отплаћено — — — — — —	607 ф. 63
Остало свршетком године 1875 на дугу — —	1.616 ф. 51
а за исто време плаћено је интереса у напред за годину 1876 — — — — — — — — —	8 ф. 44

У години 1875 примљена је готовина — —	84.439 ф. 97 н.
а издато је — — — — — — — — — —	84.220 ф. $58^{3}/_{6}$ н.
тако, да је свршетком г. 1875. остало завршне готовине	219 ф. $43^{3}/_{6}$ н.

Уједно изјављује изаслани одбор да је рачуне и истима приложене рачунске документе са дневником о примању сравнио и са свим у реду пронашао, те предлаже, да се рачунарима изда абсолуторијум за рачун фонда текелијног за годину 1875.

Узима се на знање, и рачун овај са свима прилозима заједно и са извештајем разгледачког одбора у препису подноси се високом министарству просвете и црквених послова, с том примедбом, да од арадских текелијних добара није ушао никакав приход у рачун за год. 1875. с тога, што је кр. порезно звање у Араду узаптило кирију арадских текелијних кућа у име неке наследне пристојбе за фонд јовановићев, и да је против тога узапћења заступник друштвени у Араду Д. Крестић предао притужбу на кр. уг. министарство финансије, али да отуда све до данас није стигло никакво решење.

169. Исти одбор по одлуци донесеној под бр. 130. У. О. о. г. под 23. априлом (5. мајем) о. год. јавља, да је прегледао рачун фонда Павла Јовановића за годину 1875 и да је ово пронашао:

Активно потраживање.

Под ставком I. Укамаћених главница остало је на

дугу године 1874 — — —	37.190 ф 84 н.	
зајам фонду текелијном — —	265 ф. $65^{3}/_{6}$ н.	
Иста та свота пренесена је у годину 1875 са		37.456 ф. $49^{3}/_{6}$ н.
Ове године издато је — — — — — — —		6.700 ф. — н.
Свега — —		44.156 ф. $49^{3}/_{6}$ н.
Од тога је отплаћено — — — — — — —		5.406 ф. $49^{3}/_{6}$ н.
Остало је на дугу 31. дек. 1875. — — — — —		38.750 ф. — н.

Ставка II. Интерес.

Интереса је остало на дугу 31. декембра 1874. 2.839·35. ф. а иста

је свота пренесена и у рачун од год. 1875. са — —	2.839 ф. 35 н
У години 1875. износи интерес — — — — —	3.611 ф. 09 н,
Свега — —	5.450 ф. 44 н.
Од тога је исплаћено — — — — — — — — —	2.311 ф. 82 н.
тако, да је 31 декембра 1875 остало на дугу — —	3.170 ф. 12 н
а плаћено је у напред за год. 1886. — — — —	31 ф. 50 н.

Ставка III. Затезне камате

Ових је остало 31. декем. 1874. на дугу 348 ф. 12 н., а та је свота

пренесена и у годину 1875. са — — — — — — —	348 ф. 12 н.
Године 1875 износиле су затезне камате — —	242 ф. 25 н.
Свега —	590 ф. 37 н.
Од тога је плаћено — — — — — —	201 ф. 70 н
тако да је 31. дек. 1875 остало на дугу — — —	389 ф. 94 н.

а у напред је плаћено за год 1876 — — — — 1 ф. 27
31. дек. 1874 остало је у овом фонду готовине — — 798 ф. 47³/
која је готовина и у рачун за годину 1875 пренесена.

Године 1875 примљено је готовине — — — 8.032 ф. 01³/

Свега — — 8.830 ф. 49
а издато је — — — — — 8.578 ф. 95

тако да 31 дек. 1875 остало готових — — — — 251 ф. 54

Изаслани одбор уједно јавља, да су рачуни са свим у реду, те п
длаже, да се рачунарима изда апсолуторија.

Рачун овај са свима прилозима и са извештајем разгледачког одб
у препису подноси се високом кр. уг. министарству просвете и црквe
послова на даљи преглед, с том приметбом, да је и од управнога одб
и од прошле главне скупштине изаслани одбор на закључном рачуну по
дио, да је све у своме реду нашао.

170. Исти одбор према одлуци под бр. 130. У. О. о. г. под 23 а
(5. мајем) о. г. јавља, да је рачун фонда костићевог за годину 1875. п
гледао и да је ово пронашао:

Активно потраживање.

Под ставком I. Главнице.

Главнице остало је од г. 1874 на дугу 32.003 ф. 96 н. и та је св
пренесена и у годину 1875 са — — — — — 32.003 ф. 96
Ове године издато је — — — — — — 2.350 ф. —

Скупа — — 34.353 ф. 96
Од тога је отплаћено — — — — — — 2.213 ф. 50

Остало је на дугу 31 дек. 1875 — — — 32.140 ф. 46

Ставка II. Интерес.

Овог је остало на дугу 31. декем. 1874. 2.876 ф. 56 н. а та је и
свота пренесена и у рачун за год. 1875. са — — 2.876 ф. 56
У години 1875 износи интерес — — — — 2.199 ф. 72

Свега — — 5.076 ф. 28
Од тога је отплаћено — — — — — — 2.072 ф. 46

тако да је 31 дек. 1875. остало на дугу — — — 3.064 ф. 87
а у напред за год 1876 плаћено — — — — — 61 ф. 05

Ставка III. Затезне камате.

Овах је остало свршетком године 1874. 431 ф. 71 н.; а та је су
пренесена и у рачун од године 1875 са — — — 431 ф. 71
У овој години износе затезне камате — — 245 ф. 69

Свега — — 677 ф. 40
На рачун истих отплаћено је — — — — 195 ф. 33

тако, да је 31 дек. 1875 остало на дугу — — — — 490 ф. 31
а у напред за годину 1876 плаћено — — — — 8 ф. 24

31 декембра 1874 године остало је у каси готовине, која је и у год. 1875 пренесена са — — — — — — — — — — 542 ф. $43^{4}/_{6}$ н.

У години 1875. примљено је — — — 4.545 ф. 29 н.

Свега — — 5.087 ф. $72^{4}/_{6}$ н.

а издата је готовина од — — — — 4.941 ф. 97 н.

тако да је 31. дек. 1875 остало у овом фонду готовине — . — — — — — 145 ф. $75^{4}/_{6}$ н.

Уједно извештава изасланн одбор, да је рачун са свим у реду, и да се рачунарима може издати опросница,

Рачун овај са свима прилозима и са извештајем разгледачког одбора подноси се на даљи преглед високом министарству, с том примедбом, да је на закључном рачуну и од управног одбора и од главне скупштине изаслани одбор потврдио, да је тај рачун у реду, и да га је за тачног и исправног пронашао.

Бр. 171. Исти одбор на одлуку под по бр. 130 У. О. о. г. јавља, да је рачун фонда „Матице српске" за годину 1875. прегледао и да је ово пронашао:

Активно потраживање.

Главница је пренесена из год. 1874. као што треба у износу од — — — — — — — — 8.197 ф. 55 н.

Године 1875 примљено је — — — — — — 7.297 ф. 87 н.

Свега — — 15.495 ф. 42 н.

Од тога је плаћено — — — — — — 11.011 ф. $20^{5}/_{10}$ н.

Остало на дугу 31. дек. 1875. — — — — 4.484 ф. $21^{5}/_{10}$ н.

Интерес је пренесен из год. 1874 у износу — 1.365 ф. 10 н.

Године 1875 износи — — — — — — 420 ф $43^{5}/_{10}$ н.

Свега — — 1.785 ф. $53^{5}/_{10}$ н.

Отплаћено је — — — — — — — — — 467 ф. $93^{5}/_{10}$ н.

Остало на дугу 31. дек. 1875. — — — — 1.352 ф. 35 н.

а у напред је плаћено за год. 1876 — — — — 34 ф. 75 н.

Затезне камате износиле су свршетком године 1874 198 ф. 34 н, али пошто су исте у нечем неправилно рачунате, то су пренесене у год 1875 са — — — — — — — 219 ф. 97 н.

Године 1875 износе — — — — — — — — 34 н.

Свега — — 220 ф. 31 н.

На рачун истих плаћено је — — — — 36 ф. 38 н.

Остало је 31. дек. 1875 на дугу — — — 184 ф. 99 н.

а плаћено је у напред — — — — — — — — 1 ф. 06 н.

Кирије од куће остало је на дугу свршетком 1874. 2.199 ф. —, а пренесено је у год 1875. 2.244 ф.

Разлика од 45 фор. састоји се у томе, што се накнадно пронашло, да укућанин А. Бузек дугује за башту од 1 окт. 1872. до 31 јан. 1875 ту своту, која је ту диференцију произвела.

У књигама за продају налази се по инвентару свршетком године 1875, и то:

1. на стоварншту — — —	7,077 ф 40 н.		
2. у комисионима — — —	1,421 ф. 45 н.		
3. У готовом за продате књиге код комисионара, с којима је рачун на чисто изведен — — — —	231 ф. 21 н.	8.730 ф. 06 н	
Приликом прегледа касе 22 априла 1875 нађено је у истој сувишка — — — — — — — —		15 н	
У години 1875 примљено је — — — — — —		21.138 ф. 37 н	
31 дек. 1874 остало је готових — — — — —		119 ф. 86 н	
Од сувишка нађеног у каси главној 31 дек. 1874 —		30 ф. $11^{5}/_{6}$ н	
Свега — —		21.288 ф. $49^{5}/_{6}$ н	
На против издато је — — — — —		21,103 ф. 11 н.	
Остало 31 дек. 1875 готовине — — — — —		185 ф. $38^{5}/_{6}$ н.	

Изаслани одбор извештава даље, да „Матица“ има давати од зајмова

фонду накином — — — — —	3.363 ф. 59 н
„ Хаџи-ристићевом — — — —	1.000 ф. —
кр. државној благајни од зајма на кућу — —	4.506 ф. 51 н
Свега — —	8,870 ф. 10 н

На против има „Матица“ осим куће, намештаја и библиотеке по одбитку тога дуга потраживати 13.474 ф. $28^{4}/_{6}$ н. као што то рачунски закључак показује.

Између осталих дужника дужно је српско народно позориште матичином фонду капитала 764 ф. $66^{1}/_{2}$ о, а интереса од 31. дек. 1875. године 14 ф. 54 н.

Уједно јавља изаслани одбор, да су рачуни у реду пронађени, и да се рачунарима може издати опросница.

Узима се на знање и на основу овога извештаја предложиће се главној скупштини, да се рачунарима, Данилу Манојловићу као благајнику и Арону Поповићу као књиговођи, изда опросница за рачун о фонду матичином за годину 1875.

Уједно се благајница матичина упућује, да према стању матичиног фонда отплаћује матичин дуг другим фондовима, и да на обвезнице, које је у своје време друштво за српско народно позориште за цео зајам и фондова под управом матичином издало, прибележи, да од тога дуга долази фонду матичином у име главнице 764 ф $66^{1}/_{2}$ н.

172. Исти одбор на одлуку под бр. 130 У. О. јавља, да је рачун фонда накиног за годину 1875. прегледао и да је ово пронашао:

Укамаћене главнице пренесене су из год. 1874 као што треба у рачун за год. 1875. са — — — — — — —	21.423 ф. 59 н
Године 1875 издато је — — — — — — —	4.500 ф. —
Свега — —	25.923 ф. 59 н

Од тог је уплаћено — — — — —	8,993 ф.	99	н.
Остало на дугу 31 дек. 1875. — — — —	21.963 ф.	59	н.
на против срп. нар. позориште преплатило је — —	33 ф	99	н.
Интерес пренесен је из године 1874 у годину 1875 као што треба са — — — — — — — —	1.091 ф.	81	н.
Године 1875 износи интерес — — — — —	1.697 ф.	73	н.
Свега — — —	2.789 ф.	54	н.
а плаћено је — — — — — — — — — —	2.019 ф	08	н.
остало на дугу 1875 — — — — — — —	794 ф.	96	н.
а у напред за годину 1876 плаћено је — — —	24 ф.	50	н.
Затезних камата остало је при свршетку 1874 и пренесено у годину 1875 — -- — — — —	79 ф.	54	н.
У овој години износе затезне камате — — — —	95 ф.	01	н
Свега — — —	174 ф.	55	н.
На рачун истих отплаћено је — — — — —	129 ф.	86	н.
Остало на дугу 1875 — — — — — - —	55 ф.	80	н.
а у напред за 1876 плаћено — — — — — —	11 ф.	11	н.
Завршна готовина 1874 пренесена је у годину 1875 са — — — — — — — —	43 ф.	50	н.
У години 1875 примљено је — — — — — —	6.142 ф.	93	н.
Свега — — —	6.186 ф.	43	н.
На против издато је — — — — — — —	6.118 ф.	14	н.
преостало 31 декем. 1875 готових — — — — —	68 ф.	29	н.
Фонду накином дугују:			
фонд Костићев главнице — — — — — — —	300 ф.	00	н.
фонд матичин главнице — — — — — — —	3,363 ф	59	н.

На послетку изјављује изаслани одбор, да су рачуни са свим у реду пронађени и предлаже, да се рачунарима за исте изда опросница.

Узима се на знање и на основу овог извештаја да се главној скупштини предложи, да се рачунарима изда опросница за рачун о фонду накином за годину 1875.

Уједно се и благајница матична упућује, да према околностима и стању фонда костићевог и матичиног исплаћује дугове, што их ови дугују накином фонду, и да ову одлуку метне у благајну.

173. Исти одбор на одлуку под бр. 130/У. О. о. г. јавља, да је рачун фонда Гавре Романовића за годину 1875 прегледао и ово пронашао:

Укамаћене главнице пренесене су у год. 1875 са —	7.170 ф.	00	н
Године 1875 издато је — — — — — — —	6.550 ф.	00	н.
Свега — — —	13.720 ф.	00	н.
од тог је отплаћено — — — — — — — —	4,900 ф.	00	н.
остало 31. дек. 1875 на дугу — — — — —	8.820 ф.	00	н.

Интерес пренесен је из год 1874 у 1875 са — 93 ф. 57 н.
Године 1875 износи интерес — — — — 671 ф. 09 н.
Свега — — — 764 ф. 66 н.
а плаћено је интереса — — — — — — — 772 ф. 95 н.
дакле је плаћено у напред за годину 1866 интереса 8 ф. 29 н.

Затезних камата нема од 1874 на дугу,
а за годину 1875 износе — — — — — — 6 ф. 03 н.
а плаћено је — — — — — — — — — 7 ф. 51 н.
од којих је 31. дек. 1875 остало на дугу — — — — ф. 10 н.
а преплаћено је — — — — — — — — 1 ф. 58 н.

Завршна готовина 31. дек. 1874 г. износила је 1.713 ф. 55 н.
У години 1875 ушло је — — — — — — — 5.693 ф. 34 н.
Свега — — — 7.406 ф. 89 н.
На против издано је — — — — — — — 7.371 ф. 36 н.
те је 31. дек. 1875 остала готовина — — — — 35 ф. 53 н.

Уједно извештава изаслани одбор, да су рачуни са свим у реду и да се може рачунарима издати опросница.

Узима се на знање и на основу овог извештаја да се главној скупштини предложи, да се рачунарима изда опросница за рачун о фонду романовићевом за за годину 1875.

174. Исти одбор на одлуку под бр. 130. У. О. о. г. јавља, да је рачун фонда Петра Класановића за годину 1875 прегледао и ово пронашао:

Укамаћене главнице пренесене су у год. 1875 са 2.000 ф. 00 н.
Ове године издато је — — — — — — — 60 ф. 00 н.
Свега — — — 2.060 ф. 00 н.

Од тога није ништа отплаћено,
те је остало на дугу 31. дек. 4875 — — — — 2.060 ф. 00 н.

Интерес пренесен је у год. 1875 са — — 82 ф. 31 н.
У години 1875 износи интерес — — — 140 ф. 00 н.
Свега — — — 222 ф. 31 н.
Од тога је отплаћено — — — — — — 73 ф. 66 н.
те је тако 31. дек. 1875 остало на дугу — — — 148 ф. 65 н.

Затезних камата није из године 1874 ништа остало,
а у 1875 години износе — — — 10 ф. 96 н.
Од чега је отплаћено — — — 1 ф. 87 н.
тако да је 31. дек. 1875 остало на дугу — — 9 ф. 09 н.

31. децембра 1874 остало је у каси
и пренесено у годину 1875 — — — 72 ф. 09 н.
Године 1875 примљено је — — — 75 ф. 53 н.
Свега — — — 147 ф. 62 н.
а издато је — — — — — 103 ф. 29 н.
те је остало 31. дек 1875 готових — — 44 ф. 33 н.

Уједно јавља изаслани одбор, да је рачун овај нашао са свим у реду, и предлаже, да се рачунарима изда опросница.

Узима се на знање и на основу овог извештаја предложиће се главној скупштини, да се рачунарима изда опросница за рачун о фонду класановићевом за годину 1875.

175. Исти одбор на одлуку под бр 130. У. О о. г. јавља, да је рачуне фондова: Илије Коларца, Константина Хаџи-Ристића, за споменик Вука С. Караџића и за потпомагање српских вероисповедних школа, за годину 1875 прегледао и ово пронашао:

I. Фонд Илије Коларца.

Главнице пренесене су из 1874. у 1875.

годину са — — — — — —	3.854 ф.	17	н.
Године 1875 издато — — — —	80 ф.	—	
Свега — —	3.934 ф.	17	н.
У години 1875. није ништа отплаћено, те је остало 31. дек 1875. на дугу — — — —	3.934 ф.	17	н.
Интерес је пренесен из 1874 у 1875 год. са —	35 ф.	—	
Године 1875 износи — — — —	199 ф	44	н.
Свега — —	234 ф.	44	н.
Од тога је отплаћено — — — —	104 ф	65	н.
Остало на дугу 31. дек. 1875. год. — —	129 ф.	79	н.
Затезне камате пренесене су из године 1874 у 1875 са — — — — — — —	1 ф.	83	н.
У години 1875 износе — — — — —	7 ф	43	н.
Свега — —	9 ф.	26	н.
Отплаћено није ништа, те је остало на дугу 31 декембра 1875 год. — — — — —	9 ф.	26	н.
Почетна готовина од год. 1874 износи — —	6 ф.	30	н.
Године 1875 примљено је — — — —	104 ф.	65	н.
Свега — —	110 ф.	95	н.
Издато је — — — — — —	84 ф	04	н.
остала је 31 дек, 1875 завршна готовина од — —	26 ф.	91	н.

Овоме фонду дужно је српско народно позориште 1.170 ф. капитала.

II. Фонд К Хаџи-Ристића.

Овај фонд има капитала — — —	1.000 ф.	—
„ „ „ интереса — — —	140 ф.	—
Све се ово налази свршетком године 1875. као потраживање на дугу код „Матице српске“ са	1.140 ф.	—
Осим ове имаовине има још готовине — —	12 ф.	44 н.

III. Фонд за потпомагање српских вероисповедних школа.

Овај фонд има код српског народног позоришта

зајма главнице — — — — — —	20 ф.	00	н.

Интереса — — — — — — —	1 ф. 40 н.
Код бачке банке улога — — — — —	40 ф. 00 н.
Цело стање састоји се из — — — —	61 ф 40 н.

Готовине у каси нема никакве.

IV. Фонд за споменик Вука Стеф. Караџића.

Овај фонд има главнице — — — —	772 ф. 43 н.
Интереса — — — — — — —	80 ф. 07 н.
Затезних камата — — — — —	7 ф. 50 н.
Готовине у каси — — — — —	4 ф. 43 н
Цела имаовина износи 31. дек. 1875 —	864 ф. 43 н.

И овоме фонду дужно је српско народно позориште 430 ф. капитала.

Изаслани одбор предлаже, да позориште како за овај дуг, тако и за дугове фонду Илије Коларца и за потпомагање вероисповедних школа, изда прописане обвезнице Исто тако ваља и фонд „Матице Српске" за дуг К. Хаџи-Ристићу да изда обвезницу.

Уједно изјављује изаслани одбор, да су рачуни поменутих фондова са свим у реду, и предлаже, да се рачунарима изда опросница за исте.

Узима се на знање и на основу овог извештаја предложиће се главној скупштини, да изда рачунарима опросницу за рачуне за годину 1875, вођене о фонду коларчевом, вуковом, хаџи-ристићевом и за потпомагање вероисповедних школа

Уједно се и благајница упућује:

1. Да дуг матичин од 1000 фор. фонду хаџи-ристићевом према стању фонда матичиног отплаћује, и да одлуку приложи међу задужне списе фонда хаџи-ристићевог у благајну;

2. Да на обвезнице, које је друштво за српско народно позориште у своје време издало за цео дуг свој различитим фондовима под управом матичином, забележи колико од тога дуга долази на сваки од споменутих фондова и да ову одлуку метне у благајну уз дотичне обвезнице.

176. По одлуци главне скупштине „Матице српске" од 14. и 15 септембра 1875 бр. 103/Г. С изабрани супер-ревизори за прегледање рачуна како „Матице српске" тако и осталих фондова под управом њезином, у лицу Пере Натошевића, Љубе Стефановића и Корнела Јовановића, подносе извештај под 28. априлом (10. мајем) о г јављајући, да су прегледали рачунске закључке од године 1875 и упоредили их са главним и побочним књигама свију фондова, на име: фонда „Матице српске", Јована пл. Наке, Илије Коларца, Константина Хаџи-Ристића, Саве Текелије, Павла Јовановића, Петра Костића, Гавре Романовића, Петра Класановића, Вука Стеф. Караџића и фонда за потпомагање српских вероисповедних школа, и да су све у реду и за тачно и исправно пронашли, па су то и на рачунским закључцима за сваки фонд башке потврдили.

Узима се на знање и подноси се главној скупштини.

180 Јулијана Радивојевића, Ана Рокнићка и Марија Руварчева, као кћери пок. Софије Пасховићке под 9. мартом о. г изјављују, да су готове у последу осигурања фундације од 6.000 ф њихове пок матере о њи-

ховом трошку издати и на кућу у Н Саду под бр 39, која им је иза матере њихове наследно припала, такођер о њиховом трошку дати укњижити изјаву и обвезницу по формулару, установљеном одлуком управнога одбора „Матице Српске“ од 17. (29) дек. 1876 бр 542/У О, али моле, да се најпре изради код високог кр. уг. министарства, као надлежне врховне закладне власти предходно одобрење односног уређења ове фундације.

Уједно изјављују, да за ненадани случај, ако високо министарство не би одобрило молбу њихову, да се са издавањем припомоћи списатељима, односно стипендија ученицима из ове фундације не чека до године 1935, као што гласи писмени тестаменат њихове матере од 1. јуна 1871, него да то издавање припомоћи односно стипендија може наступити кад закладна главница од 6000 ф. капитализовањем годишњих камата нарасти на 12.000 фор., како је то мати њихова пред смрт своју у години 1874 устмено казала сродницима својима, — да за тај случај пристају, да се заклада ова и у погледу рока, кад да ступи у живот, уреди онако, како гласи споменути писмени тестаменат матере њихове од године 1872.

Према овој молби подносе се сви списи, који се тичу ове закладе, високом министарству представком ради предходног одобрења и уређења споменуте закладе

VIII. Састанак 2. (14. јуна.)

208. Кр уг. министарство просвете и црквених послова, отписом својим од 6. јуна о. бр. 12195 шаље рачунарске примедбе на рачуне фонда текелијног за годину 1874 поднесене под бр. 352 У. О. ех 1875, с позивом, да му се разјашњења на њих за шест недеља дана поднесу, или да се за то нов рок тражи, ако се томе захтеву за споменуто време не би могло за доста учинити.

Уједно, да би се трошкови за огрев могли један пут за свагда установити, одређује, да мерник измери унутрашњи простор соба, у којима питомци станују, и простор библиотеке.

На послетку опомиње друштво, да се у трошкове за изасланства не могу, осим путних трошкова и дневница, рачунати и други трошкови, као н. пр. станарина и осветљење, што би сами изасланици ваљало да подмире, и да тако изасланицима осим путних трошкова и дневница друге издатке не исплаћује.

Рачунарске примедбе на рачун фонда текелијног за год. 1874. издају се књиговодству, да на њих своја разјасњења у одређеном року овамо поднесе.

Према наредби министарској позива се надзорништво текелијног завода, да да премерити од варошког мерника унутрашње просторије текелијних заводских соба и библиотеке и да о томе од мерника издану потврду овамо поднесе.

Наредба вис. министарства о начину рачунања путних трошкова приликом изасланства узима се на знање и равнање.

XI. Састанак 11. (23. септембра)

293. Магистрат слоб. кр. вароши Новога Сада, дописом од 20 септ. о. г. бр. 4270. доставља у препису отпис високог кр. уг. министарства просвете и црквених послова од 14. септембра о год бр 21126, којим се ово друштво позива, да поднесе у одостовереном мађарском преводу записник своје главне скупштине од 30 августа о. г., у коме је и неки закључак донесен у погледу министарске наредбе од 19. декембра 1875 бр. 30301, која је издана у ствари сеобе матичине у Будим-Пешту.

Да се високом министарству пошље у верном препису и у мађарском преводу, одостовереном од друштвеног тајника, извод из скупштинског записника о одлуци донесеној у погледу наређене сеобе матичине.

XII. Састанак 4. (16. октобра.)

301. Високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова у Будим-Пешти, отписом својим од 29 септембра о. г. бр. 20808. III. позива, да му се одмах поднесу расјасњења на примедбе на рачуне фонда текелијног и јовановићевог од године 1867 до 1871 и 1874, а тако исто и потврде о примљеним рачунарским примедбама.

Секретар друштвени јавља, да је извештајем од 12 октобра о. г. бр. 330 У. О. одговорено, да су потврде о примљеним рачунарским примедбама на споменуте рачуне поднесене 8 јула 1874 под бр. 223, 224. У. О. и 13 јула о. г, и да је високо министарство умољено, да рок ради шиљања разјасњења на рачунарске примедбе продужи до 31. децембра о. год. из ових разлога:

1. Што је врло тешко и готово рећи немогуће давати разјасњења на рачуне, које су други водили;

2 Што су од пређашњих рачунара двојица, и то Ђорђе Ружић и Иса Давидовац већ приликом примања рачунарских примедаба умрли, а двојица се: Никола Миловановић и др. Ђорђе Радић из Аустро-Угарске иселили;

3. Што је и високо министарство рачунарске примедбе тек после 8 година, и то на један пут за ових шест година послало, и тиме набављање захтеваних разјасњења јако отештало и готово немогућним учинило;

4. Што књиговођа, који је упућен да на споменуте рачунарске примедбе одговори, саставља сада рачуне фонда костићевог по наредби министарској од 5. августа о. г. бр. 27350. а тим послом неће пре последњег октобра о. г. готов бити, и

5. Што је друштво ово за своју строгу дужност држало сваком министарском налогу у одређеним роковима тачно одговорити, у колико се могло.

Узима се одобравајући на знање.

302. Високо министарство просвете и црквених послова, отписом својим од 29. септ. о г. бр. 22686, на извештај овога друштва од 20. маја о. г. бр. 161/У. О., одговара, да је, истина, разабрало, да су извршиоци последње воље костићеве и Петар Куруцић према министарској наредби од 3. маја бр. 2100 позвани, да исплате своје дугове, али пошто се незна, да ли је имао тај позив успеха, то за случај, ако споменути нису

својим дужностима одговорили, упућује, да се против њих одмах учине нужна наређења и да се о томе и министарство извести.

Да се високом министарству одговори, да је на молбу наследника и извршитеља последње воље костићеве обзиром, на рђава времена, остављен им рок ради исплате капитала до краја о. г., па ако тада не плате, то ће се против њих и у погледу наплате капитала судским путем поступити. Како за њихов дуг, тако и за дуг Петра Куруцића јемчи заоставина Петра Костића, која још није на име наследника преписана.

Овом приликом се уједно и главни фискал друштвени у смислу одлуке управног одбора од 27 фебруара (10. марта) о. г. бр. 102 У. О. упућује, да код кр судбеног стола у Вуковару развиди, у ком се стању сад налази расправа заоставине костићеве и да по потреби тражи, да се расправа те заоставине што пре доврши.

303. Високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова, отписом својим од 29. септембра о. г. бр. 22687. на извештај овога друштва од 18. маја о г бр. 160. У. О. у погледу старих потраживања текелијиних, одговара ово:

На основу поднесених петровићевих рачуна сматрају се као подмирена потраживања против Рудаш Недељка, Лазина иначе Михаиловог Саве и Миланковића иначе Милинковог Јована и другова.

Варош Борош-Шебеш платила је на своје потраживање од 1000 ф. б. вр. или 420 ф. а. бр. по рачунима арадског заступника друштвеног Петра Петровића 21. фебруара 1866 — 60 ф., 16. јануара 1867 — 60 ф. и 16. јануара 1868 — 60 фор., и тако је још у заостатку са 240 ф. и односно ако се од те своте одузме 180 ф., која је 1872 године Лазару Тенецком исплаћена, то онда остаје још дуг од 60 фор., који има „Матица“ да наплати од дужника.

Уједно упућује, да му се поднесе пресуда, којом је Ванко Јанош од плаћања свога дуга у износу од 250 фор. ослобођен, а тако исто и извод из баштинских књига, из ког ће се видити, да је од Ђорђа Маринковог за његов дуг од 100 фор. б. вр. заложени ланац земље у Гелину прешао у својину текелијног завода.

На послетку очекује извештај, који му је обречен од арадског заступника друштвеног Д. Крестића у погледу заосталог још дуга Борош-Шебешке вароши од 60 фор. и у погледу изласка парнице против Пирингер Ане због дуга од 400 фор. б. вр. или 168 фор. а вр.

Узима се на знање и према томе упућује се:

1. Благајница, да отплату споменутих старих дугова текелијних у рачунским књигама као што треба спроведе;

2. Заступник друштвени у Араду Д. Крестић позива се по ново, да одмах пошље пресуду у парници против Ванк Јаноша, извештај о стању парнице против Пирингер Ане, извод из друштвених књига о прелазу заложеног ланца земље Ђорђа Маринковог у својину текелијног фонда и да гледа да се заостатак дуга Борош-Шебешке вароши што пре наплати.

311. Књиговодство „Матице Српске“ под 1. (13) окт. о. г. бр. 118,

на налоге под бр. 589. У. О. ех 1875 и бр. 12. 61. 102 и 247. У. О. ех 1876. подноси разрачун са наследницима Петра Костића, Јованом Максимовићем и Маријом Гереском за време од 29 августа 1866., до 21 марта 1868. године.

Из тог разрачуна произлази, да су наследници имали давати:

1. Главнице — — — — — — — — —	30 000 ф.	—	н.
2. Интереса на ову главницу од $^{29}/_{8}$ 1866. до $^{21}/_{3}$ 1868. по 6% — — — — — — —	2.815 ф.	—	н.
3. Накнаду од у напред примљеног интереса —	123 ф.	74	н.
Свега — —	32.938 ф.	74	н.

На рачун овог давања примила је „Матица Српска" од наследника:

1. У уступљеним обвезницама главнице — —	17.743 ф.	59	н.
2. „ „ новим главницама — —	6.580 ф.	—	н.
3. „ „ интересу, што је код 60 дужника на дугу остало — — — — — — — —	462 ф.	40	н.
4. Обвезницу Јована и Марте Максимовића —	1.224 ф.	76	н.
5. У намиреним разним издавањима до $^{21}/_{3}$ 1868, која фонд костићев терете — — — — —	1.138 ф.	51	н.
6. Примљено $^{21}/_{3}$ 1868 готових новаца — —	1.472 ф.	$64^{2}/_{3}$	н.
7. Остали су наследници још дужни — —	4.316 ф.	$88^{1}/_{3}$	н.
Свега — —	32 938 ф.	74	н.
Остатак потраживања код наследника од —	4.316 ф.	$88^{1}/_{3}$	н.
донео је од $^{21}/_{3}$ 1868. до $^{1}/_{10}$ 1870. интереса — —	654 ф.	70	н.
Свега — —	4.971 ф.	$53^{1}/_{3}$	н.

За подмирење овога дуга дали су наследници и то:

Марија Гереска своју обвезницу од — —	2.173 ф.	87	н.
Јован Максимовић дао је у обвезницама на рачун овога дуга — — — — — — — — — —	2.276 ф.	18	н
Свега - -	4.450 ф.	05	н.
Кад се овај износ од оног на дугу одбије са —	4.971 ф.	$53^{1}/_{3}$	н.
онда излази да наследници још дугују — — —	521 ф.	$48^{1}/_{3}$	н.

за који су износ они и задужени.

Даље подноси састављене рачуне фонда Петра Костића за време од 21. марта 1868 до 31. декембра 1873, с примедбом, да фале неки документи за исте рачуне.

Осим тога чини ове примедбе:

1. У рачуну за годину 1870 издан је легат римокатоличкој општини у Черевићу у два пут по 12 фор., а то после није нигде накнадно урачунато.

2. У рачуну за годину 1872 увукла се погрешка у адирању дневника, и то код примања са 29 ф. 99 н. мање, што је рачунар тадашњи Петар Нинковић као касир дужан накнадити.

3. У рачуну за годину 1873 увукла се погрешка у дневнику код адирања у примању са 19 н., којих ја Петар Нинковић као касир дужан на-

кнадити; а по премапризнаници платио је Јован Живковић из Черевића у име затезних камата 32 н., што у дневник примања није стављено, те би тако и ту суму имао споменути касир накнадити.

Пошто се пак рачуни и за годину 1874. и 1875. по овима сада од почетка састављенима од оних, што су посебице састављени и високом министарству поднесени, разликују, то је књиговодство са свим из нова изводе активних потраживања за обе године саставило, а из истих разлога и рачуне од истих година сумарно из нова сачинило

Од књиговодства поднесени разрачун са наследницима упућује се на даљи преглед комисији, у којој ће бити ови чланови: председник Стеван Брановачки, подпредседник др. Стеван Павловић, главни фискал др Илија Вучетић и книговођа Арон Поповић.

Према примедбама књиговодства упућује се:

1. Благајница, да черевићкој римокатоличкој општини године 1872. два пут издани легат по 12 фор истој општини урачуна за годину што долази;

2. Да се позове пређашни благајник Петар Нинковић, да према примедби под 2. и 3. накнади фонду костићевом 29 фор. 99 н., 19 н. и 32 н. а. в.

Од књиговодства састављени рачуни фонда Петра Костића за време од 21 марта 1868 до 31. декембра 1873, а према истима и за годину 1874 и 1875 поправљени рачуни подносе се високом кр уг. министарству просвете и црквених послова према наредби истога од 5 августа о. г. бр 17.350, а да се набаве за те рачуне, у колико се може, документи, који још фале

XIII Састанак 13 (25. новембра).

326. Високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова у Будим-Пешти, отписом својим од 19. октобра о. г. бр. 22 735, на извештај овога друштва од 30. августа о. г бр. 180 У О. не видећи из посланих му списа, да ли даје хипотекарну сигурност кућа, па којој би се имала укњижити заклада од 6.000 фор., коју је оставила пок. Софија Пасковићка, негдашња становница новосадска, позива, да му се поднесе извод из баштинских књига о кући и исказ о овогодишњем порезу исте куће, да би могло ту закладу потврдити

Секретар друштвени јавља, да је наследница Софије Пасковићке Ана Рокнића на позив кратким путем предала од министарства тражени извод из баштинских књига, исказ о порезу и званичну процену куће под бр. 39 од 13. нов. о. г., по којој је иста кућа на 52 770 фор. процењена.

Узима се на знање и споменута наследница позива се, да набави и кратким путем овамо достави потврду од порезног звања, колико је до сад од државног дуга, који је на тој кући интабулисан, отплаћено, да би се могла како та потврда тако и остале три већ поднесене исправе поднети високом министарству и тиме и потврђење на српске списатеље и сиромаштне ђаке остављене закладе ускорити.

344. Високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова у Будим-Пешти, отписом својим од 1. новембра о. г. бр. 23.884, одговарајући на одлуку овогодишње главне скупштине матичине, донесену под бр. 12. Г. С од 18. (30) августа о. г. и остављајући на страну питање о премештају седишта „Матице Српске" у Будим-Пешту, позива одлучно друштвени одбор да одмах и без одлагања учини нужне кораке ради предаје текелијног завода српској православној пештанској општини, на тај начин, да би се текелијина заклада већ од 1. фебруара 1877 могла предати на руковање српској православној црквеној општини пештанској.

На ту цел уједно је министарство упутило и управу јавних заклада, да му без одлагања поднесе предлог о даљим наредбама, које би ваљало у томе последу учинити.

Из разлога тога:

1. Што обично најмање три месеца треба док се годишњи рачуни саставе, склопе и удесе, док исте рачуне скупштином изаслани одбор прегледа и док се ради даљег прегледа високом министарству поднесу;

2. Из разлога тога. што дуже времена треба док се поднесу разјасњења на рачунарске примедбе на рачуне од више година, и што тако исто треба дуже времена док се поднесу разјасњења. ако их каквих узбуде, на рачуне, који ће се ради прегледа поднети;

3. Из разлога тога, што су се о свима закладама под управом матичином водили заједнички записници и што ће по томе најмање пет до шест месеца требати док се оделе и препишу списи и изводи из записника, који се тичу фонда текелијног, и то из тог узрока, што списи текелијног завода чине готово две трећине друштвене писмохране, а ти су се списи од 1838 године, од како је текелијна заклада под управу друштвену дошла, јако умножили. Али и тај посао за означено време моћи ће се само тако обавити, ако се набаве потребне радне снаге, којих за сад у одбору нема, а које одбор по свом делокругу није властан набавити;

4. Из разлога тога, што ће се тек после извршења споменутих послова моћи предузети закључење главних и рачунских књига, и зготовљење списа о примању и предаји у два примерка, на што такођер треба дуже времена;

5. Из разлога тога, што је без предходног извршења свију ових послова потпуно не могуће руковати текелијну закладу као што треба;

Погледом даље на то, да је приликом сеобе матичине у Нови Сад 1864. требало више од године дана, да се изврше послови око примања и предаје, и то тек помоћу два дневничара;

Погледом на то, што су се из заједничког руковања матичиној управи поверених заклада за 38 година породили за текелијин завод такви правни одношаји и обвезе, које само главна скупштина друштвена у смислу устава друштвеног може уредити и удесити;

Погледом на то, што су с одвајањем текелијног фонда скопчани трошкови, који нису изметнути у прорачуну за годину 1877, од главне скупштине одобреном, а одбор се само може у оквиру одобреног прорачуна кре-

тати, те је прека потреба, да се сазове друштвена скупштина, која ће одобрити нуждан новац и радну снагу за обављање послова, који су нужни ради предаје текелијиног завода;

Погледом на то, што ће се предајом текелијног завода морати из основа променути цео досадањи начин управе, а што је само главна скупштина власна, према промењеним околностима, учинити нужне наредбе на промену целог састава и управе;

Погледом на послетку на то, што се друштвена скупштина може сазвати само онда, када престану садање саобраћајне препреке, и то с тога, да би се долазак члановима са стране олакшао:

да се на основу свих тих разлога умоли високо министарство, да одређени рок остави отворен на ту цел, да би се могла престајањем саобраћајних препрека сазвати ванредна главна скупштина, која ће нужне кораке и наредбе учинити и ради извршења тих наредаба потребне трошкове одобрити, да би се могли као што треба зготовити списи за предају и примање, да би се могле учинити наредбе у погледу целе досадање управе, која се мора из основа променити одвајањем текелијне закладе од осталих заклада, и да би се могле све те наредбе провести.

II. Изводи из записника књижевног одбора и одсека.

Свечани сатанак књижевног одсека на св. Саву 14 (26) јануара.

Били су: председник Стеван Брановачки, подпредседник Миша Димитријевић. Чланови: Емил Чакра, др. Лаза Костић, др. Михајло Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, др. Стеван Павловић, др. Илија Огњановић, др. Илија Вучстић, Ф. Оберкнежевић, Стеван Поповић, А. Сандић и А. Хаџић.

1. Председник Стеван Брановачки отварајући у 4 сахата по подне седницу књижевног одсека, поздравља добродошлицом искупљене чланове и госте говором, у ком напомиње, да смо и опет доживили празник св. Саве првога просветитеља српског. Празник је тај по цео народ српски радостан и знаменит, као што су знаменита и од превелике користи дела и заслуге првога просветитеља српског. Славећи и хвалећи дела и заслуге његове, уједно се на његов дан сећамо, уживамо и благосиљамо успомену оних Срба, који су за живота свога на пољу просвете, народног напретка и књижевности благодетним радом својим стекли себи имена и гласа. Празник св. Саве даје прилике свакој свесној српској души, да слави и хвали успомену за народ српски заслужних људи, који су му били од моралне, умне и материјалне користи. Из признавања према таким људима сазвана је и данашња седница књижевног одсека, у којој ће члан Емил Чакра говорити у спомен члану др. Божидару Петрановићу, а члан др. Лаза Костић у спомен члану Кости Трифковићу.

Говор овај председников би поздрављен са громким: „Живио!"

2. Члан Емил Чакра, одговарајући задатку књижевног одсека „Матице Српске", говори похвалну реч у спомен члану дру Божидару Петрановићу, и напомиње, да је српство у њему изгубило једну од најдивнијих живота, носиоца српског славља и да ће му се име свагда с поносом спомињати, кад год се спомене понос српски. Говорник напомињући књижеван рад Петрановићев и заслуге око утемељења „Матице Далматинске" и Српско-далматинског Магазина", наводи, да би му ваљало што пре покупити по различитим повременим листовима и мањим књижицама разбацане списе, па их на свет издати, заједно са „Историјом укупне књижевности" и осталим посмртним рукописима, да би се могао цео живот и рад његов као што ваља оценити.

Говор овај саслушан је пажњом и говорник би са „живио!" поздрављен.

3. Члан др. Лаза Костић говори у спомен члана Косте Трифковића. Говорник напомиње, да је покојни члан Коста Трифковић наменио био свој живот, да нама свима измамљује својим ведрим шалама сузе веселе воље, али нам је својом прераном смрћу изнудио и нехотице сузе жалости, оставивши нам у наследство светле створове своје умне веселости, своје шаљиве збиље иозбиљне шале. Шта би био Коста, особито народу српском, да је још дуже живео, жалосно је нагађати, у толико жалосније, кад помислимо колико је за последње две десетине година угинуло млађаних бораца за српску просвету, толико, да би сваки неистрајнији народ клонуо под теретом губитка. Ал' народ зна, народ осећа, да ће њихове сени бити блажене, видећи, како народ иде напред прометејским кораком њиховом стазом, не зазирући ни од каквог терета, као што су се они борили, и гледајући смрти у очи. Блажена је суза жалостиве успомене за покојником, који нам је свима за живота свога био одличена суза радости.

И овај је говор праћен живом пажњом и говорник би поздрављен са бурним: „Живио!"

4. Председник захваљујући и говорницима на њиховом лепим говорима, и гостима, који су доласком својим своје учешће према „Матици Српској" као просветном заводу указали, завршује ову свечану седницу, са жељом, да друштво ово на овај свечан дан и од сада још дуго и дуго одаје своје захвално признање успомени за народ српски заслужних добротвора.

Књижевни одбор 23. фебруара (16. марта.)

Били су: председник Стеван Брановачки, подпредседник Миша Димитријевић Одборници: Филип Обер-Кнежевић, Владан Арсенијевић, Светозар Савковић и секретар А Хаџић.

1. Према одлуци књижевнога одсека од $^{15}/_{27}$ декембра 1875. бр. 51 К. Од., по којој се књижевни одбор упућује, да поднесе предлог о томе, на што да се употреби романовићева стипендија према наредби оснивачевој одређује се, да тај предлог зготове и одбору поднесу: подпредседник Миша Димитријевић и секретар друштвени А Хаџић.

3. Надзорник текелијног завода др. Константин Пејичић под 8. јануаром о. г., у Будим-Пешти, подноси списак текелијних питомаца од године $186^3/_4$ до $187^2/_3$, а за остало вели, да се могу наћи у његовим извештајима од године $187^3/_4$ и $187^4/_5$.

Попис других питомаца није могао наћи међу надзорничким списима.

Погледом на бр. 68 К. О. 1875. узима се на знање. Уједно да се умоли његова светост патријарх српски, да пошље списак текелијних војничких и димитријевићевих питомаца, од времена, кад су се исте почеле издавати до данашњег дана.

4. Његова светост патријарх српски у Карловцима, дописом својим од $^{16}/_{28}$ јануара о. год. бр. 925 ex 1875 доставља до знања, [да је решио, да ученици српске новосадске велике гимназије: Павле Бота и Јован Ивковић због одласка њиховог из гимназије, учињеног с намером бегства у Херцеговину, досадање своје стипендије из закладе пок. Нестора Димитријевића, од 150 ф. престану уживати, и позива, да се на њихова места распише стечај.

Да се поднесе књижевном одсеку, с тим мњењем, да се та места не могу сматрати за упражњена, пошто је његова светост сам једнострано одузео стипендију споменутим питомцима без сутицаја матичног, и пошто су исти питомци већ по споменутом допису његове светости због тога затвором кажњени били.

5. Српско лекарско друштво у Београду, шаље у промену ова своја издања: 1. „Српски архив" књ. I. и II.; 2. „Српски архив" одељак II. књ. I.; 3. Устав друштвени.

Прима се са захвалношћу и споменутом друштву да се пошљу у замену сви друштвени „Летописи" од године 1861. амо, и друга издања друштвена од тога времена.

6. М Д. Димић у Н. Саду, под 29 јануаром о. г. потврђује, да је по овлашћењу Миће Љубибратића примио рукопис „Корана", ког је исти на српски превео.

7. Ђорђе Максимовић ученик II. гимназијског разреда и питомац костићев, подноси сведоџбу о свом успеху у наукама за I. течај школске године $187^5/_6$.

8. Ђорђе Милутиновић ученик IV. разреда гимназијског и питомац костићев, подноси сведоџбу, из које се види, да је I. школски течај $187^5/_6$ с одликовањем свршио.

Узима се на знање.

9. Алекса Ђукић, текелијн питомац у Грацу, под $^{18}/$II о. г. подноси сведоџбу о положеном другом теоретичком строгом испиту, и своје признанице за јануар, фебруар и март ове године, с молбом, да му се новци пошљу.

Узима се на знање, а прислане признанице издају се благајници, да споменутом питомцу пошље стипендију, која му за та три месеца припада.

10. Јосиф Суботић подноси на расписану награду свој роман „Избирачица".

Издаје се на оцену дру Лази Костићу и Владану Арсенијевићу.

11. Светозар Поповић текелијин питомац у Ст. Керу, под ²/III. о. год. доказујући лекарском сведочбом, да је болестан, моли за отпуст на месец дана.

Искани допуст дозвољава му се, пошто је на то добио дозволу и од деканата философског факултета.

12. Секретар друштвени предлаже књиге „Општега друштва за немачку књижевност", које је према одлуци књижевнога одбора од $^{2}/_{14}$ дек. 1875. бр. 66. К. О. послала књижара К. О. Столпа.

Узима се на знање.

13. Исти подноси 200 комада књижица: „Лука Вукаловић", руски превод са српскога, послан из Русије без икаквог дописа.

Узима се на знање и има се распоклањати.

14. Секретар друштвени износи саставке и чланке, који би се могли у „Летопису" штампати.

Од предложених саставака примају се за „Летопис": 1. Аутобиографија Саве Текелије; 2. Женске главе српских народних песама, од дра Лазе Костића; 3. Прилози за повесницу српског народног покрета 1848.; 4. Народне пословице, П. од Ђ. Рајковића; 5. Народне приповетке, од Ђ. Рајковића; 6. Стара писма старих људи; 7. Рад матичин.

Аутобиографија Саве Текелије да се верно препише, а за тај препис да се плати Ђорђу Рајковићу 35 фор. а. вр.

Књижевни одбор 14. (26. јула.)

Били су: Председник Стеван Брановачки, подпредседник Миша Димитријевић. Одборници: др, Јован Јовановић, Владан Арсенијевић и секретар А. Хаџић.

16. Надзорник текелијног завода др. К. Пејичић пита, у каквој се школи налази питомац димитријевићев Милан Давидовац.

Узима се на знање извештај, да му је јављено, да споменути питомац слуша правне науке у Јегри.

17. Надзорник текелијног завода др. К. Пејичић, подноси извештај за први течај школске године $187^{5}/_{6}$ о успеху у наукама текелијних, јовановићевих, костићевих и димитријевићевих питомаца. По том извештају било је текелијних питомаца 18., јовановићева 3, костићева 4, димитријевићевих 9, а по струкама било је: 14 правника, 5 медика, 3 слушаоца философских наука, 8 гимназиста, 3 техничара и 1 основошколац. Од тих питомаца учили су се: у Пешти 17, у Грацу 3, у Бечу (у техници) 3, у Н. Саду 5, у Винковци 1, у Загребу 1, у Кечкемету 3, у Јегри 1.

Здравље питомаца у опште било је повољно, ред и дисциплина у текелијном заводу била је добра.

Даље напомиње исти надзорник, да је министарство одбило молбу „Преходнице", да може као друштво постојати, и тако се сада текелијни питомци у смислу правила састају сваке последње суботе, свакога месеца ради свога вежбања у матерњем језику.

На послетку напомиње, да су предавања из славенске књижевности готово са свим престала на свеучилишту, и да је и ове године као обично прослављен св. Сава у заводу свећењем водице, говором питомца медика Павла Поповића и отпеваном песмом светосавком.

Узима се на знање.

18. Јован Томић правник IV. године и текелијин питомац у Будим-Пешти, захваљује на својој стипендији, што не зна маџарски и моли да му се која друга стипендија подари.

Надзорник текелијног завода подноси ову молбеницу с препоруком на уважење.

Подноси се књижевном одсеку с препоруком, да му се подари стипендија димитријевићева, ако се у тој закладн које место упразни.

19. Иван Веселиновић правник у Песку, моли, да се изабере за питомца текелијног.

Упућује се, да се пријави на стечај, који ће се према одлуци бр 30. К. О. о. г. расписати.

20. Надзорник текелијног завода др. К. Пејичић у Будим-Пешти, подноси сведоџбе Павла Поповића, из којих се види, да је исти предиспит из зологије, ботанике и минералогије с успехом положио.

Узима се на знање.

21. Павле Марјановић, питомац текелијин, који се справља за строге испите, моли, да се може до 10. јуна у Панчеву бавити ради набављања нужне праксе у адвокатским пословима.

Надзорник питомачки препоручује ову молбу на уважење.

22. Читаоница Београдска шаље књижицу „Извештај управе београдске читаонице за 1875.“

Прима се са захвалношћу и ставља се у книжницу.

23. Надзорник текелијног завода шаље накнадно сведоџбе Стевана Ђорђевића, димитријевићевог питомца у Загребу, из којих се види, да је исти с „веома добрим“ и „изврсним“ успехом слушао правничке науке у Загребу за време првога школскога течаја 1875/6.

Узима се на знање.

24. Исти надзорник подноси сведоџбу Михаила Ракића, питомца димитријевићевог о свршеном првом течају шк. године 1875/6 у Кечкемету.

Узима се на знање.

25. Лаза Томановић, као пређашњи питомац текелијин, у Котору, јавља, да је на градачком свеучилишту произведен за доктора права и да је уврштен међу одветничке кандидате код одветничке коморе у Дубровнику.

Узима се на знање.

26. Југозападно одељење „императорскаго рускаго географическаго общества“ у Кијеву, дописом под бр. 417, шиљући своја издања, жели ступити у свезу измењивања књига и набављања етнографских података.

Имају му се послати сви „Летописи“, у колико их још друштво има, а тако исто и остала издања матичина.

Тако исто пристаје се и на тражену свезу.

Одлука о шиљању књига саопштава се књиговођи друштвеном, да је изврши.

27. Надзорник текелијног завода подноси молбу текелијног питомца Миливоја Адамовог, свршеног правника, с препоруком, да му се допусти да може још годину дана уживати текелијну стипендију ради полагања строгих испита.

Да се поднесе књижевном одељењу на уважење.

28. Ђорђе Максимовић, питомац костићев, ученик II. гимназијског разреда у Н. Саду, подноси сведоџбу за II. шк. течај 1875/6.

Узима се на знање.

29. Питомац костићев Ђорђе Милутиновић, ученик IV. гимназијског разреда у Н. Саду, подноси сведоџбу за II. течај шк. године 1875/6.

Узима се на знање.

30. Према извештајима питомачког надзорника, а док не поднесе свој извештај о успеху у наукама свију питомаца под управом матичином за II. течај шк. године 1875/6, — да се засад до 10. (22) августа о. г. из текелијне стипендијске закладе распише стечај на пет упражњених места, и то на места: Јована Велимировића и Алексе Ђукића ригорозаната медицине, Павла Марјановића ригорозанта права, којима је рок за уживање њихове стипендије истекао; и на места Јована Томића и Младена Радуловића, који су на својој стипендији захвалили, што не знају мађарскога језика.

31. Како је по извештају благајнице, Никола Игић, питомац костићев, у војнике одведен, те му се издавање стипендије у току другога школског течаја обуставило, — то да се распише стечај за стипендију од 250 фор. до 10. (22.) августа о. г. до одлуке скупштинске за привремено попуњење.

Уједно да се предложи књиж. одељењу, да стипендија од 300 ф. коју је до сад Н. Игић као слушалац горње гимназије уживао, изда Ђорђу Милутиновићу, који је IV. гимназијски разред с одликовањем свршио.

32. Према предлогу председниковом одлучује се, да се сазову седнице књижевног одељења за 12. (24.) август о. г. и одмах други дан после свршене главне скупштине.

33. Секретар друштвени подноси чланак Ђорђа Рајковића: „Питање цркве св. Спиридона у Трсту међу тамошњим Србима и Грцима од године 1757 до 1769“, за који писац тражи награду.

Исти чланак прима се за „Летопис“ и писцу се одређује награда од 20 фор., од новаца одређених главном скупштином на књижевне цели.

34. Секретар друштвени јавља, да је према одлуци књижевног одељења од 15. (27.) декембра 1875 бр. 57. К. О. и према одлуци књижевног одбора од 23. фебруара (6 марта) о. г. бр. 14. К. О., у штампу дао 25. маја о. г. „Летопис“ за годину 1876, али да задружна штампарија нема довољно слова за штампање „аутобиографије Текелијне“ те ће се тако још неко време морати причекати, док се потребна слова не набаве.

Узима се на знање.

35. Илија Округић Сремац у Петроварадину, подноси на расписану награду своју позоришну игру с певањем у 5 чинова под насловом „Шокица“.

Издаје се на оцену дру Михаилу Политу и Светозару Савковићу.

Књижевни одсек 12. и 13. (24. и 25.) августа.

Били су: председник Ст. Брановачки, потпредседник Миша Димитријевић. Чланови: др. Стеван Павловић, др. Илија Вучетић, Ђорђе Рајковић, Стеван В. Поповић, Владан Арсенијевић, Светозар Савковић, др. Милан Ђорђевић, секретар А. Хаџић, и актуар Сава Петровић.

1. Др. Стеван Павловић, др. Илија Вучетић и А. Хаџић, одлуком од 15. (27.) дек. 1875 год бр. 52. К. О. изаслани одбор, одговарајући налогу, да поднесу своје мњење о томе, да ли је Сави Текелији по последњој вољи његовој намера била, да се његове стипендије издају техницима, јављају, да су целу ту ствар подробно испитали, и пошто је неумрли Сава Текелија у своме основном писму од 21. августа 1838 године своју стипендијску закладу одредио за ученике „у свеучилиште у Пешту приходјаште,“ а осим тога одређења ни у основном писму ни у тестаменту текелијном нема нигде више поближе означено, — пошто се даље под свеучилиштем само богословски, правни, медички и философски факултет, никако пак техничке науке разумевају, — и пошто на послетку, по гласу питомачких списа, који се у архиви матичиној налазе, сам Текелија за цело време свог живота, на име у школским годинама 1838/9, 1839/40, 1840/1 и 1841/2 није ни једном технику и тако званим тадашњим слушаоцима геометрије стипендију дао: то из свега тога излази очевидна намера текелијна, да се његова стипендија техницима не може издавати.

Књижевно одељење прихваћа ово мишљење изасланог одбора и подноси га главној скупштини на усвојење.

2. Књижевни одбор под бр. 4. К О. о. г. јавља, да је Њ. Светост патријарх српски у Карловцима дописом својим од 16. (28.) јан. о. г. бр. М. 924 ех 1875 доставио до знања, да је решио, да ученици српске новосадске велике гимназије Павле Бота и Јован Ивковић због одласка њиховог из гимназије, учињеног с намером бегства у Херцеговину, због чега су већ законом кажњени били, досадање своје стипендије из закладе Нестора Димитријевића од годишних 150 ф. престају уживати, и да је позвао да се на њихова места распише стечај.

Књижевни одбор подноси то решење књижевном одељењу, с тим мњењем, да се та места не могу сматрати за упразњена, пошто је Њ. Светост сам једнострано без сутицаја овога друштва одузео стипендију споменутим питомцима, и пошто су исти питомци већ по споменутом допису Њ. Светост због тога преступа затвором кажњени били.

На основу овог од књижевног одељења прихваћеног мишљења да се умоли Њ. Светост, да споменута два питомца остави и даље у уживању стипендије, пошто су исти осим тога још и II. течај VI. разреда гимназијског ове школске године с одличним успехом свршили.

3. Књижевни одбор под бр. 18. К. О. о. г. подноси с препоруком на уважење молбу Јована Томића правника IV. године и текелијиног питомца, којом исти, захваљујући на својој стипендији што не зна мађарски, моли, да му се друга која стипендија подари.

Молба ова да се узме у обзир, ако остане које упражњено место у задужбини димитријевићевој.

4. Књижевни одбор под бр. 27. К. О. о. г. подноси молбу текелијиног питомца Миливоја Адамова, свршеног правника, с препоруком, да му се допусти, да може још годину дана уживати текелијну стипендију ради полагања строгих испита.

Оставља се у уживању текелијне стипендије још за годину дана, с обвезом, да свакога школског течаја бар по један строги испит положи, а да стипендију накнадно после положених строгих испита прима.

5. Питомац текелији Павле Бастић, свршени правник, моли, да може текелијну стипендију још за годину дана уживати, ради полагања строгих испита.

Пошто је молилац прописани пелитични државни испит положио, то се осатвља у уживању стипендије још за годину дана под обичним условима, који су за питомце ригорозанте прописани.

6. Надзорник текелијног завода др. К. Пејичић, под 15. авг. ове год. подноси с препоруком молбу текелијног питомца, Јована Велимировића, ригорозанта медицине, да може још за годину дана уживати текелијну стипендију ради справљања за строге испите.

Пошто је молилац већ годину дана остављен био у уживању стипендије ради полагања строгих испита, то му се молби овој није могло за доста учинити.

7. Одлуком књижевног одсека од 18. (30) септ. 1875. бр. 45. К. Одс. изаслани одбор, с упутством, да изради програм за светковину педесетогодишњице матичине, — предлаже, да се та светковина због познатих прилика, у којима се и „Матица“ и наш народ налази, за сад не прославља.

Предлог се прима и подноси се главној скупштини.

8. Књижевни одбор под бр. 46. и 63. К. О. ех 1875. и 10. и 35. К О. ех 1876. јавља, да су на расписане награде стигла ова дела: 1. Роман „Избирачица““, од Јосифа Суботића; 2. „Шокица“, позоришна игра од Илије Округлића Сремца; 3. „О подизању воћњака и воћака“, од Јована Борјановића; 4. Превод „Ал-Корана“, од Стевана Петаковића; и 5. „Кратка теоретично-практична поука о пчеларству“, од Стевана Болманца. Сва та дела налазе се код друштвених чланова па оцени.

Узима се на знање, и да се главној скупштини предложи, да се овласти књижевни одсек, да може спометутим делима издати награде, ако се пронађе, да их заслужују.

9. Према извештајима књижевног одбора, под бр. 8. К. Одс. о. год одлучује се, да се предложи главној скупштини, да се распишу ове награде.

I. За ова дела:

1. Роман, драма или шаљива игра из српског живота. — Награда за мање дело 200 фор. а за веће 300 фор. — Рок Петров-дан 1877.

II. За ове чланке за „Летопис“:

Историја нашега народа у Крајини (у ђенералату карловачко-вараждинском). Награда 300 фор. — Рок Петров-дан 1877.

2. Преглед садржаја свих „Летописа“ „Матице Српске“ за 50 година (од 1826 до 1876). — Награда 100 фор. — Рок Петров-дан 1877.

3. Наша новија драматика. — Награда 200 фор. — Рок Петров-дан 1877.

4. Историја заната и индустрије у опште. — Награда 120 фор. — Рок Петров-дан 1877.

5. О подизању и држању винограда, вина, врта. — Награда за свако 60 фор. — Рок Петров-дан 1877.

6. О држању и неговању стоке, краве музаре, овце, коња, свиње, свилене бубе. — Награда за свако 60 фор. — Рок Петров-дан 1877.

У поновљеном распису да се нарочито истакне, да је „Матица“ вољна примати и по вредности наградити према количини преосталога новца и друга поучна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима слободан избор предмета.

Уједно да се предложи главној скупштини, да се овласти књижевно оделење да може издати из накиног фонда награде за она дела и чланке, који дођу мимо расписане награде, и то у течају године и пре главне скупштине, ако књижевно оделење пронађе да та дела заслужују награде, да не би морали писци, који таква дела поднесу, чекати до главне скупштине.

10. Како ће 27. јануара 1877 бити сто година, од како се родио песник Лукијан Мушицки, то је књижевно оделење у знак признања његових књижевних заслуга под бр. 53. К. Одс. ex 1875 расписало било награду за чланак „Живот и књижевна радња Лукијана Мушицког.“ Чланак је тај намењен био за „Летопис“ а награда би му се одредила по садржају и по вредности. Рок стечају трајао је до 1. (13.) августа 1876, али се нико није пријавио.

Има се предложити главној скупштини, да се рок стечају за ту награду продужи до 31. декембра 1876.

11. Књижевни одбор под бр. 34. К. О. о. г. јавља, да је „Летопис“ за годину 1876. предан у штампу 25. маја о. г., и да ће ове године изаћи из штампе. Штампање је било мало застало, што задружна штампарија није имала довољно слова за штампање автобиографије Саве Текелије.

Узима се на знање.

12. Под бр. 2 К. О. о. г. изаслани одбор, да поднесе предлог о томе, на што да се употреби романовићева стипендија према наредби оснивачевој, узимајући у обзир, да је Романовић оставио „Матици“, да интересе обрати на васпитање и изображење српских младића по њеном увиђењу, па макар ови коју струку наука изабрали, и да „Матица“ изабере ону струку наука, у којој је српство заостало, а која му је најпотребнија, — предлаже, да

се прва стипендија употреби за слушаоце живописне академије или вајарске уметности, пошто је у томе српство јако заостало, а готово сваке године долазе „Матици“ више молбеница ради подарења таких стипендија.

Предлог се прима и има се поднети главној скупштини, да се за годину 1877 распише стечај за једно такво место са годишњом стипендијом од 200 фор., као што је то сам оснивач Романовић у својој последњој вољи одредио.

13. Иван Веселиновић, свршени правник I. године у Песку, наводећи, да је и лане био препоручен књижевним одељењем за текелијног питомца, моли, да се ове године за таког изберe.

Погледом на бр. 14. К. Одс. о. г. узима се на знање.

14. Надзорник текелијног завода др. Пејчић у Будим-Пешти, шаље свој извештај за II. школски течај 1875/6 о свима питомцима стипендијских заклада, које се находе под управом „Матичином“.

По том извештају био је успех у наукама добар а владање текелијних питомаца похвално, стање здравља у опште добро.

Уједно напомиње, да су питомци после разрешења „Преходнице“ слабо долазили на састанке, да се у свом матерњем језику вежбају, а тако исто осим њих четворице, и то: Павла Поповића, Миливоја Адамова, Јована Пантелића и Светозара Дамјановића није нико други од питомаца полазио предавања из словенске књижевности на свеучилишту. Ред и дисциплина у заводу била је добра.

По том извештају остала су у текелијном заводу ова места упражњена: Јована Велимировића и Алексе Ђукића, ригорозаната медицине, Павла Марјановића ригорозанта права; којима је рок за уживање њихове стипендије истекао; — места: Јована Томића и Младена Радуловића, правника, који су на својој стипендији захвалили, што не знају маџарског језика; — место: Стевана Данкулова, III. године правника, који је у течају другог семестра код куће умрьо; и места: Павла Бастића и Миливоја Адамова свршених правника, ако им се не би допустило да уживају текелијну стипендију још за годину дана ради полагања строгих испита.

Књижевни одбор под бр. 30. К. О. о. г. јавља, да је из своје седнице од 14 јула о. г. међу тим док није стигао извештај надзорников, расписао био стечај до 10 (22) августа о. г. на пет упражњених места.

На овај стечај до одређеног рока пријавили су се ови молиоци: 1. Стеван Јеремић из Мартоноша, философ II. године; 2. Милан Шишман из Темишвара, свршени правник II. године; 3. Ђена Павловић из Баје. свршени правник I. године; 4. Мита Живковић из Ст. Бечеја, свршен гимназиста; 5. Стеван Милованов из Ст. Бечеја, свршени гимназиста; 6. Пера Јаковљевић из Ђале, медик I. године; 7. Лазар Јовановић из Суботице, свршени I. год. правник; 8. Мита Вујковић из Сомбора, свршени гимназиста; 9. Петар Теодоровић из Мраморка, свршени реалац; 10. Мита Калић из Н. Сада, свршени правник III. године и професор на реалци у Осеку; 11. Јован Протић из Меленаца, свршени правник II. године; 12. Павле Софрић из Сент-Андрије, свршени гимназиста; 13. Стеван Јовановић из Чепте, свршени

гимназиста VI. разреда; 14 Данило Панић из В. Бечкерека, свршени гимназиста; 15 Иван Веселиновић из Песка, свршени I. године правник; 16. Јован Видић из Н. Сада, свршени гимназиста; 17. Михаило Влашкалић из Врањева, свршени I. године правник; 18. Младен Протић из Шљегавића, свршени гимназиста; 19 Владимир Николић из Добрице. свршени II. године правник; 20. Петар Вуцелић из Гор. Карловца, свршени гимназиста VI. разреда; 21 Милан Давидовац из Каћа, свршени I. године правник.

Књижевно одељење узимајући на знање извештај надзорника и књижевног одбора, и остављајући Павла Бастића и Миливоја Адамова, свршене правнике, у уживању њихове стипендије још за годину дана ради полагања строгих испита под обичним за ригорозанте прописаним условима, — одлучило је, да се на шест упражњених места од 21 просителља погледом на доказани одличан успех у наукама, на сиромашно стање и похвално владање, ова деветорица предложе ради избора главној скупштини по азбучном реду:

1. Иван Веселиновић, свршени I. године правник; 2. Мита Вујковић свршени гимназиста; 3 Мита Живковић, свршени гимназиста; 4. Пера Јаковљевић, свршени I. године медик; 5. Стеван Милованов, свршени гимназиста; 6. Лазар Јовановић, свршени I године правник; 7. Стеван Јеремић, свршени II. године слушалац философије; 8. Јован Протић, свршени II. год. правник; и 9. Милан Шишман, свршени II. године правник.

Осим ових предложеника имали су обичну квалификацију још и ови проситељи: 1. Павле Софрић, свршени гимназиста; 2. Данило Цанић, свршени гимназиста; 3. Јован Видић, свршени гимназиста; 4. Михаило Влашкалић, свршени I. године правник; 5 Младен Протић, сврш гимназиста; 6. Владимир Николић, свршени II. год. правник; 7. Петар Вуцелић, сврш. гимназиста VI. разреда; и 8. Милан Давидовац, сврш. I. године правник, — али само обична квалификација ових проситеља према изврсној способности споменутих предложеника, није се могла овом приликом у обзир узети.

На послетку упућује се надзорник, да све питомце текелијне опомене, да се у смислу питомачких правила, а по жељи Текелијној, сваки 14 дана под његовим надзором састају и себе у српском језику и књижевности вежбају, а тако исто да слушају и предавања из словенских књижевности на свеучилишту.

Уједно се надзорник опомиње, да своје погодишње извештаје о успеху питомаца у наукама у смислу за њега изданога упутства најдаље за три недеље дана по свршетку свакога школскога течаја поднесе.

15. По извештају надзорниковом, стављеном под бр 14. К. Одс. о. г. захвалио је питомац Павла Јовановића Стеван Костић, техничар V. године, по што је техничке науке свршио, а питомци јовановићеви: Владимир Шајковић и Василије Атанацковић, свршили су IV. годину технике с добрим успехом, али прописане расправе нису поднели, обећавајући, да ће тој својој дужности што пре одговорити.

Има се предложити главној скупштини, да се на место Стевана Костића, распише стечај на четири недеље дана, и да се књижевно одељење

и управни одбор овласте, да то упражњено место избором попуне. Питомцима Владимиру Шајковићу и Васи Атанацковићу оставља се рок ради шиљања прописаних расправа до 1. октобра о. г.

16. По извештају надзорниковом, стављеним под бр. 14. К. Одс. о. г. био је успех у наукама костићевих питомаца добар, а по извештају књижевног одбора под бр. 31. К. О. о. г. расписан је био стечај до 10/22 августа о. год. на место Николе Игића, који је у војнике уврштен. Уједно предлаже исти одбор, да се стипендија од 300 ф., коју је до сад Н. Игић као слушалац горње гимназије примао, изда Ђорђу Милутиновићу, који је IV. гимназијски разред с одликовањем свршио, а истога стипендија опет од 250 фор. једноме од молилаца, који су се на расписани стечај за стипендију пријавили.

На расписани стечај на једно упражњено место, пријавили су се ови просиоци: 1. Јован Стејић из Черевића, свршени гимназиста I. разреда; 2. Стојан Цвејић из Шида, свршени гимназиста I. разреда; 3. Ђорђе Алексијевић из Земуна, свршени гимназиста III. разреда; 4. Душан Писаревић из Руме, свршени гимназиста I. разреда.

Књижевно одељење узимајући на знање извештај о костићевим питомцима и прихватајући предлог књижевног одбора, да се стипендија од 300 фор. изда Ђорђу Милутиновићу, предлаже, да се стипендија од 250 ф. изда Јовану Стејићу, који је I. гимназијски разред с одликовањем свршио и који по последњој вољи оснивачевој као Черевићанин и као сиромах има првенство над осталим просиоцима.

17. Питомац димитријевићев, Александар Црњански у Вел. Бечкереку, под 17. авг. о. г. доказујући школском сведоџбом, да је V. гимназијски разред с одличним успехом свршио, моли, да му се стипендија од 150 фор. на 200 фор. повиси.

Погледом на бр. 18. К. Одс. о. г. има се известити, да за сад нема упражњена места од 200 фор. у стипендијској закладн димитријевићевој, али да ће таку стипендију добити, чим се које место упразни.

18. По извештају надзорника свих питомаца под бр. 14. К. Одс. о г. показали су димитријевићеви питомци добар успех у наукама, осим Михаила Ракића, гимназисте II. разреда, који је слабији него обично успех показао, изговарајући се да му смета што не зна мађарски,

У димитријевићевој закладн остала су ова места упражњена: 1. место Стевана Ђорђевића, свршеног правника, који је на стипендији од 250 фор. захвалио; и 2. Андрије Милића, ригорозанта права, са стипендијом од 250 ф.

Књижевно одељење узимајући на знање извештај надзорников и упућујући га, да питомца Михаила Ракића опомене, да покаже бољи успех у наукама, — решава, да главна скупштина Његовој Светости патријарху српском у погледу стипендија димитријевићевих овај предлог поднесе:

I. У уживању стипендије од 250 фор. да се остави Никола Попов, свршени V. године медик, који је по сведоџби деканатској заслужно да ужива стипендију још годину дана ради полагања строгих испита; а на место Стевана Ђорђевића и Андрија Милића да дође: Милан Давидовац

свршени I. год. правник и Данило Панић свршени гимназиста, досадањи питомци димитријевићеви, са стипендијом од 200 фор.

II. На стипендијска места Милана Давидовца и Данила Панића од 200 фор. да дођу Јован Ивковић и Павао Бота, који су шести гимназијски разред с' одличним успехом свршили и који су до сад из исте закладе стипендију од 150 фор. уживали.

III. На место Јована Ивковића и Павла Боте, да се распише стечај на две стипендије од 150 фор. за слушаоце ниже гимназије, и да се књижевно одељење са управним одбором овласти, да на та два места учини тројни предлог Његовој Светости патријарху српском, ако би на све ове предлоге пристао.

19. Др. Ђорђе Мушицки у Броду, под 8. (20.) авг. о. г. предлаже, да „Матица" прештампа I. и IV. књигу стихова његовог стрица Лукијана Мушицког у једној свесци и да се уз њу приложи и лик Лукијанов. Књизи тој додао би предлагач још неке на српски језик преведене славенске оде Лукијанове, и опширан животопис Лукијана Мушицког, што га је предлагач саставио.

За уступање свега тога моли предлагач, да му се у место половине прихода, као што је то „Матица" још године 1867 решила, 100 фор. једанпут за свагда издаду.

Да му се одговори, да садање стање матичино не допушта да пре-прештампава споменуте књиге, али да пошље животопис Мушицков, за који је „Матица" и тако награду расписала, па ће га по садржају и вредности наградити.

20. Милан Јовановић Батут у Бечу, под 16. авг. о. г. шаље за награду своје за народ написано дело: „Здравље и напредак наше деце."

Издаје се на оцену члановима дру Ђорђу Натошевићу и дру Илији Огњановићу, с тим, да означе и награду, коју то дело заслужује.

21. Стеван Јовановић, фотограф у Вршцу, под 4/VIII. о. г. моли, да би се његовом сину Павлу стипендија ради изучавања сликарске академије подарила.

Просилац се извешћује, да „Матица" за сада не раздаје таке стипендије.

Заједнички састанак управнога одбора и књижевнога одељења 2. (14.) октобра.

Били су: Подпредседник др. Ст. Павловић. Чланови: др. Лаза Станојевић, Марко Шилић, Димитрије Савић, Никола Станисављевић, чланови управнога одбора; Миша Димитријевић, Светозар Савковић, Филип Обркнежевић, др. Милан Ђорђевић, секретар А. Хаџић, чланови књижевног одељења; и актуар Сава Петровић.

1. Подпредседник др. Стеван Павловић поздравља искупљене чланове и напомиње, да је задатак овој заједничкој седници, да по овлашћењу овогодишње главне скупштине матичине под бр. 44. Г. С. о. г. изабере питомца за јовановићеву стипендијску закладу. За то једно упражњено место био је из главне скупштине расписан стечај и сада је већ истекао.

На тај стечај пријавили су се ови просите.ви:

1. Никола Тесла из Госпића, свршени I. годнне техничар у Грацу; свршио науке с изврсним успехом; отац Милутин парох у Госпићу, нема средстава за издржавање сина.

2. Александар Табаковић из Арада, свршени II. године техничар у Бечу; положио испите с одличним успехом; отац Јован берберин у Араду, има 7моро деце, поднео је и цртеже своје на броју 10 комада.

3. Ђорђе Бекић из Новога Сада, свршени I. године техничар у Прагу; положио испите с изврсним успехом; по сведоџби сиромаштва мати удовица, има више деце.

Заједничка седница књижевног одељења и управнога одбора испитавши све молбенице редом, са свима њиховим прилозима заједно, и пронашавши да сва три просите.ља имају квалификацију прописану за јовановићеве питомце, на основу овлашћења овогодишње главне скупштине матичине приступила је избору, те је тако једногласно изабрала за питомца јовановићевог Александра Табаковића.

О избору овом да се извести и високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова и управни одбор и надзорник свих питомаца др. К. Пејичић, и сваки молилац посебице уз повратак њихових молбеница.

Књижевни одсек 21. августа (2. септембра).

Били су: Председник Стеван Брановачки. Чланови: Ђорђе Рајковић, Филип Обркнежевић, Владан Арсенијевић, др. Милан Ђорђевић, Стеван В. Поповић, др. Павловић, др. Илија Огњановић, секретар А. Хаџић, и актуар Сава Петровић.

23. Председник Стеван Брановачки напомињући, да је нарочита цел овоме састанку, да изабере подпредседника књижевнога одељења „Матице Српске“ позива чланове, да тај избор обаве.

За подпредседника би на ново једногласно изабран досадањи подпредседник Миша Димитријевић.

24. Исти председник позива чланове књижевног одељења да изберу књижевни одбор од 8 чланова, по до сад уобичајеном начину.

На овај позив председников бирају се за чланове књижевног одбора на годину дана: др. Илија Огњановић, А. Хаџић, Филип Обркнежевић, Владан Арсенијевић, Светозар Савковић, др. Михаило Полит-Десанчић, Ђорђе Рајковић и Стеван В. Поповић.

25. Чита се одлука овогодишње скупштине матичине под бр. 36. Г. С. о. г, којом се одобравају од књижевног одељења под бр. 9. К. Одс. о. г. предложене за распис награде, а тако исто и предлог књижевног одељења о награђивању дела и чланака, који дођу осим расписаних награда

Узима се на знање и равнање.

26. Чита се одлука главне скупштине матичине под бр. 22. Г. С. о. г., којом се одобрава прорачун фонда матичиног за годину 1877.

По том прорачуну одређено је:

1. на књижевне цели . . . 600 фор.

2. на библиотеку . . . . . 200 „
3. на претплату новина . . 150 „

Узима се на знање и равнање.

27. Чита се одлука главне скупштине матичине под бр. 24. Г. С. о. г., којом се одобрава прорачун фонда накиног за годину 1877.

По том прорачуну одређено је на књижевне награде 800 фор.

Узима се на знање и равнање.

28. Чита се одлука исте главне скупштине под бр. 46. Г. С. о. г., којом се књижевно одељење упућује, да поднесе, у колико то нађе за целисходно, скупштини што долази предлог о издавању периодичне библиотеке поучно писаних списа за народ, изворних и добро преведених, а из различитих струка наука, заједно с нацртом, на који би се начин могло то најзгодније произвести.

Упућује се члан Стеван Поповић, који је тај предлог скупштини поднео, да о извађању његовом поднесе подробан нацрт књижевном одељењу.

29. Председник износи рукопис: „Народне пјесме, написао Спма Цијук (старина)“, који му је послала удовица покојникова, с молбом, да их „Матица“ откупи.

Песме те издају се на оцену члановима Ђорђу Рајковићу и дру Јовану Јовановићу.

30. Надзорник свих питомаца др. Конст. Пејичић шаље расправу јовановићевог питомца Васе Атанацковића техничара у Бечу, под насловом „Дренаже“, написану по предавању професора А. Бајера.

За преглед те расправе умољава се варошки мерник Младен Јовановић.

31. Павле Марјановић ригорозант права у Панчеву, под 22. августом о. г. јављајући, да ће други строги испит свршетком септембра о. г. положити, захваљује на текелијној стипендији с изјавом, да ће се показати као достојан син Саве Текелије.

Узима се на знање.

Књижевни одбор 5. (17. октобра.)

Били су: Подпредседник Миша Димитријевић. Одборници: Филип Обркнежевић, Светозар Савковић, Ђорђе Рајковић, секретар А. Хаџић, и Сава Петровић актуар.

37. Мита Лонгиновић у срп Итебеју, правник и питомац текелији, доказујући лекарским сведоџбама, да је за цело време прошле школске године боловао, моли, да му се допусти полагати први основни правни испит марта месеца.

На основу поднесених лекарских сведоџаба дозвољава се просиоцу, да може први основни правни испит марта месеца полагати, и о томе се надзорник текелијног завода има известити.

38. Његова Светост патријарх српски, Прокопије Ивачковић у Карловцима, под 7. (19.) сестембром о. год. бр. М. 407. одговарајући на допис овога друштва од 18. (30.) августа о. г. бр. 45. Г. С. пристаје, да на место

досадањих питомаца Нестора Димитријевића, Стевана Ђорђевића и Андрије Милића ступе у уживање стипендија од годишњих 250 фор. — Милан Давидовац, свршени правник I. године и Данило Панић свршени гимназиста, који су до сад по 200 фор. из закладе димитријевићеве уживали, а на место ове последње двојице да ступе у ужитак стипендије од годишњих 200 фор. односно да се по ново уврсте у број питомаца димитријевићевих Јован Ивковић и Павле Бота, који су VI. разред гимназијски у Новом Саду свршили, и најпосле, да се распише стечај на два упражњена стипендијска места по 150 фор. годишње за ниже гимназисте, и очекује на свако од ова два места тројни предлог матичин.

Уједно јавља, да је известио стипендисте Милана Давидовца и Данила Панића, Јована Ивковића и Павла Боту о њиховом поступању у више разреде стипендије.

Узима се на знање, и о томе се има у своје време поднети извештај и главној скупштини; а на два упражњена места за ниже гимназисте да се распише стечај с роком од 4 недеље дана, од дана када стечај последњи пут изађе у новинама.

О поступању споменутих питомаца у више разреде стипендије има се и надзорник свих питомаца др. К. Пејичић известити.

39. Филип Обркнежевић и Ђорђе Камбер у Новом Саду, под 1. окт. о. г, на одлуку под бр. 63. К. О. ex 1875. јављају, да су прочитали на оцену им предани чланак под насловом: „Кратка теоретично практична поука о пчеларству, написао Стеван Болманац", и да су тог мишљења, да се споменутом чланку не досуди расписана награда, већ или да се по ново распише награда за подобан чланак, или пак да се стручно дело Аврама Максимовића под насловом „Пчелар", које је он управо стручњачки написао и још године 1810 издао, према данашњем стању те струке преради и изда.

Прима се предлог пресудилаца, да се расписана награда поднесеном делу не изда, а да се нова награда за подобан чланак не расписује, по што осим споменутога стручнога дела има још и једно друго добро написано дело од Филипа Ђорђевића под насловом „Пчелар", у којима може наћи довољно поуке у пчеларству, који то устражи.

40. Др. Ђорђе Натошевић у Новом Саду, на одлуку под бр. 30. К. О. ex 1875. као други пресудилац дела: „О подизању воћњака и воћака" од Јована К. Барјановића, јавља, да је пронашао, да је то дело у целини и у опште добро, и да би му се тако могла издати награда, али да се најпре писцу врати, да поправи неке ситније погрешке и да дотера језик према белешкама, које је у самом делу пресудилац оловком назначио.

У свези с тим прочитана је под бр. 30. К. Одс. ex 1875 стављена пресуда Владана Арсенијевића о истоме делу, по којој пресудилац досуђује награду, али да писац неке врсте воћака поближе означи и наведе; а тако исто да се и погрешке у језику поправе.

Јован Борјановић у Сентомашу под 11/IX. о. г. пита, је ли му дело прегледано и да ли ће добити расписану награду.

Према пресудама обојих оценитеља да се дело писцу врати, с позивом, да према тим пресудама нужне поправке у свом делу учини и да га после овамо на ново поднесе, да би му се расписана награда могла досудити.

41. Др. Ђорђе Натошевић у Новом Саду под 1. октобром о. г. одговарајући на одлуку књижевног одбора под бр. 20. К. О. о. г. тог је мишљења, да од Милана Јовановића Батута поднесено дело: „Здравље и напредак наше деце" заслужује као изврсно написано да се награди, и ако се пресудилац у свима ситницама баш и не слаже с писцем.

Узима се за сад на знање и издаје се другом умољеном пресудиоцу дру Илији Огњановићу.

42. Секретар друштвени јавља, да је члан Владан Арсенијевић полазећи на своје ново опредељење у Карловац, вратио без пресуде на оцену му предани роман Јосифа Суботића „Избирачица," а тако исто, да се и други умољени судија за то дело члан др. Лаза Костић не налази овде, те би тако ваљало нове пресудиоце изабрати.

Узима се на знање, и за оцену споменутог романа умољавају се др. Стеван Павловић и др. Милан Савић.

Књижевни одбор 10. (22.) новембра.

Били су: Председник Стеван Брановачки, подпредседник Миша Димитријевић. Одборници: секретар А. Хаџић, др. Илија Огњановић, Ђорђе Рајковић, и актуар Сава Петровић.

44. Драгутин Поповић, слушалац I. године филозофије у Београду, у допису свом од 3/X. о. г. јавља, да преводи дело Леополда Једине „Најновије путовање око Африке од 1873—1875", и пита, би ли могао за тај превод добити какву награду.

Узима се на знање извештај председников, да је питачу под 5. (17.) новембром о. г. одговорено, да преведена дела не могу добити расписаних награда.

45. Управни одбор хрватског педагогичко-књижевнога збора у Загребу, под 19. октобром о. г. бр. 79. моли, да би „Матица" књижницама пучких школа у Хрватској, Славонији и Далмацији без разлике вере уступила своја издања за половицу цене. У случају повољног решења моли, да се збору достави списак свих издања матичиних, да би га могао препоручити свима школским одборима.

Књижевни одбор радо се одазива овој молби, учињеној у корист ширења народне просвете и образованости, и о томе извешћује и управни одбор, с позивом, да се споменутом збору пошље списак свију о матичином трошку изданих дела.

46. Надзорник питомачки др. К Пејичић, у Будим-Пешти, под 6/18. окт. о. г. моли, да му се пошље списак свих питомаца матичиних, који се у Пешти уче, и да му се уједно означи и место, у ком се који учи.

Списак имена костићевих и јовановићевих питомаца, који управо из матичине благајне примају стипендију, да се питомачком надзорнику пошље, а Његова Светост патријарх српски да се умоли, да пошље овамо

списак димитријевићевих питомаца, са означењем, на ком се заводу и где сваки од њих учи

47. Др Илија Огњановић, члан књижевнога одбора у Н. Саду, под 27/X. о. г. на одлуку бр 41. К. О о. г. враћајући рукопис М J. Батута „Здравље и напредак наше деце", који му је дат на оцену, а који је поднесен „Матици" ради награде, јавља, да је дело пуно богате поуке за народ и да би добро било, кад би што пре угледало света Према ваљаности тога дела, мисли, да заслужује награду од 100 фор., пошто заузима 30 ситно писаних табака

Према одлуци овогодишње главне скупштине матичине, којом је овластила књижевно одељење, да може издати из накиног фонда награде за она дела и чланке, која дођу мимо расписане награде, и то у течају године и пре главне скупштине, а на основу оцене дра Ђорђа Натошевића, стављене под бр. 41. К. О. о. г. и ове оцене дра И. Огњановића, предложиће се књижевном одељењу, да се делу М. J. Батута „Здравље и напредак наше деце" изда из фонда накиног награда од 100 фор. а. вр.

Уједно се овом приликом решава, да се књижевно одељење „Матице Српске" сазове за 18. (30.) новембар о. г.

48. Василије Стојановић, ученик IV. гимназијског разреда у Карловцима, родом из Вуковара, тражио је стипендију димитријевићеву од 150 ф. са 8 прилога, али је молбу по извештају друштвенога актуара 28/X. (9/XI.) о. г. натраг узео.

Узима се на знање.

49. Јован Борјановић у Сентомашу, под 3/XI. о. год. према одлуци књижевнога одбора под бр. 40. К. О. о г. шаље свој рукопис „О подизању воћака", који је по примедбама матичиних пресудилаца поправио, с молбом, да му се одмах изда награда од 60 фор.

Рукопис се издаје дру Ђорђу Натошевићу, с молбом, да развиди, да ли је писац своје дело према саопштеним му примедбама пресудилаца поправио.

50 Јован Анђелић у В. Бечкереку, под 14/X о. год. моли, да се допусти питомцу димитријевићевом, Данилу Панићу, правнику I. године, да може у текелијном заводу становати, а да ће свећу, огрев и остале потребе сам себи набављати.

Има се надзорник текелијног завода известити, да тој молби за доста учини, у колико би у текелијном заводу празнога места било.

51. Надзорник текелијног завода под 5/XI. о. г. подноси молбу текелијног питомца, Стевана Димића, правника IV. године, којом моли, да му се допусти мењање његове стипендије са стипендијом Данила Панића, питомца димитријевићевог, да би могао последњи школски течај на загребачком свеучилишту слушати, по што не зна мађарски, а рад је своје знање употребити у развојачeној хрватској крајини.

52. Исти надзорник под 5/XI. о. год. шаље молбу Данила Панића, правника I. године у Будим-Пешти и питомца закладе Нестора Димитријевића, у којој моли, да би се мењање стипендија између њега и Стевана

Димића IV. године правника и текелијног питомца, одобрило, по што он мађарски језик са свим у власти има.

Обе ове молбенице подносе се књижевном одељењу, с препоруком за скупштину, да се уваже из разлога у молбеници наведених.

53. Мита Лонгиновић питомац текелијн у Срп. Итебеју, под 2/XI. о. г. наводећи, да му допуст, од надзорника дан, истиче 10/XI. о. г. и да се још није са свим опоравио, моли, да му се допуст још на месец дана продужи.

Тражени допуст дозвољава му се, и о томе се и надзорник извешћује.

54. Петар Теодоровић, техничар у Пешти, под 6/XI. о. г. моли, да му се пошљу сведоџбе, које је он приложио својој молбеници, којом је тражио једно упражњено место у текелијном заводу.

Актуар друштвени јавља, да му је под 3/15. нов. одговорено, да су му сведоџбе отправљене у Панчево, 20/VIII. (I/IX.) о. г. а под бр. 260. У. З.

Узима се на знање.

55. Надзорник свих питомаца подноси молбу Петра Теодоровића техничара, који доказујући своје сиромаштво, моли, да може у текелијном заводу становати. Надзорник препоручује ту молбу, у колико и докле залишне две собе у заводу допуштале буду.

Оставља се надзорнику, да у овој ствари према својој препоруци поступи, и да сведоџбу сиромаштва молиоцу врати.

56. Др. Јован Туроман, професор на великој школи у Београду, шаље свој чланак: „Одговор г. Веберу“, с молбом, да се као прилог за „Летопис“ награди по размеру награђиваних његових пређашњих чланака.

За преглед и оцену тога чланка, има се умолити члан Филип Обркнежевић и професор Стеван Лекић.

57. Друштвени књижар К. О. Столп у Будим-Пешти, шаље два рачуна о набављеним књигама, и то један од 14 ф. 65 н. за књижницу матичину; а други од 87 фор. 12 н. за књижницу текелијну.

58. Др. Ђорђе Мушицки у Броду под 31/X. о. г. на одлуку књиж. одељења од 12. и 13. авг. о. г. бр. 19. К. Одс. шаље на оцену и што скорије штампање животопис свога стрица Лукијана Мушицког.

Уједно напомиње, да се I—IV. књига Лукијанових песама у једној књизи у згодније време на свет издa, када то садашње прилике матичине не допуштају.

Узима се на знање, а прислани „Животопис“ издаје се на оцену члановима: Миши Димитријевићу, А. Сандићу и дру И. Огњановићу.

59. Надзорништво текелијног завода у Будим-Пешти, из седнице своје, држане 10. новембра о. г. шаљући извод из записника седнице надзорништва текелијног завода са два прилога уз то, јавља, да су се два питомца текелијна Иван Веселиновић и Стеван Јеремић наредби надзорниковој одупрли а сви скупа најпре пред надзорником устмено а после у поднесеном на надзорников обавештај о правима и дужностима надзорништва текелијног завода индорзату свом и писмено надзорништву сваку послушност одказали и сваку му власт над собом одрекли.

У приложеном изводу из записника надзорништва текелијног завода наводи се, да је председник надзорништва на тужбу надзорникову позвао два питомца текелијна, и то: Ивана Веселиновића и Стевана Јеремића на одговор, због њиховог упорног и непристојног владања према надзорнику, и да је првог позвао, да надзорника моли за опроштење, а другог је укорео Питомац И. Веселиновић одговорио је, да му част његова не допушта, да надзорника по налогу председниковом „депрецира“, а питомац Стеван Јеремић примио је укор с протестом. 8. новембра о. г. дошли су сви питомци надзорнику, па су се оградили против тога, што су споменута два питомца пред председника надзорништва позивана била, као и против самог надзорништва, које они за своје старешинство не могу признати, по што о томе у питомачким правилима спомена нема, а саопштени им препис упутства за надзорништво текелијног завода не може се у склад довести са питомачким правилима.

Надзорништво из целог владања текелијних питомаца, а нарочито из њиховог индорзата видећи, да је све њих дух упорства и противљења окужио, и да се у таким околностима ни цељ завода постићи ни ред и дисциплина у заводу без ауторитета и надзорника и надзорништва одржати не може, једногласно је решило, да се свој шеснаесторици на индорзату потписаним питомцима стипендија одмах одузме, да се из завода отпусте, нов стечај на њихова упразњена места распише и нов избор од „Матице Српске“ предузме, а да се од тога искључе два најглавнија кривца, а особито питомац И. Веселиновић, који је надзорника као свог непосредног старешину, на најнеучтивији и најосетљивији начин увредио.

У свези с тим јавља секретар друштвени, да му је стигао телеграм од питомаца текелијних, у ком му јављају, да су послали жалбу на „Матицу“ у овој ствари.

На основу овог извештаја надзорништва текелијног завода, а ради очувања реда и дисциплине у самом заводу и очувања угледа од „Матице“ за надзор питомаца постављеног органа, има се предложити књижевном одељењу, да се свој шеснаесторици на индорзату потписаним питомцима стипендија тек у полак издаје, и да се уједно против њих нареди истрага.

60. Ђорђе Рајковић у Н. Саду, под 10/XI. (22.) о. г. нуди уз пристојан хонорар за „Летопис“:

I. Стара писма од године 1749—1807, на броју 59 комада, све у оригиналу, која су важна за нашу црквену и политичну историју.

II. Писма српских књижевника од 1778—1840. у оригиналу, а на броју 76 комада, као важан прилог за историју наше књижевности.

Сва та писма нису нигде до јако штампана.

Издаје се на оцену члановима: Миши Димитријевићу и А. Хаџићу.

Заједнички састанак управнога одбора и књижевнога одсека 14. (26.) новембра.

Били су: Подпредседник Стеван Павловић. Чланови: Др. Лаза Станојевић, Никола Станисављевић, чланови управнога одбора; др Ђ. Нато-

шевић, Миша Димитријевић, Филип Обркнежевић, др Милан Ђорђевић, Ђорђе Рајковић, Светозар Савковић, А. Хаџић, чланови књижевнога одељења; и актуар Сава Петровић.

1. Подпредседник друштвени др. Стеван Павловић јавља, да је Њ. Светост патријарх српски, прихватио предлог овогодишње главне скупштине матичине, да се из стипендијске закладе Нестора Димитријевића распише стечај на два упражњена места са годишњом стипендијом од 150 фор. за слушаоце ниже гимназије, да је на основу тога књижевни одбор расписао стечај, с роком од четири недеље дана, да је рок томе стечају истекао, да се на исти њих шест просптеља пријавило и да је тако задатак овој заједничкој седници, да за свако од ова два упражњена места учини тројни предлог Његовој Светости патријарху српском.

За споменута два упражњена места пријавили су се овпх шест просптеља:

1. Урош Поповић из Томашеваца, свршио II. разред гимназијски у Карловцима с одликовањем; отац учитељ у Томашевцима, осим своје малене плате нема никаквог другог имања.

2. Иван Мартинов Богосављев из В. Кикинде, свршио I. гимназијски разред у Н. Саду с оценом I. реда; отац надничар у В. Кикинди, осим једне опале и презадужене кућице нема никаквог другог имања; има још троје деце.

3. Светозар Разуменић из Врачев-Гаја, свршио II. гимназијски разред у Карловцима с одликовањем; отац Арон, тежак, нема никаквог имања

4. Кајица Иванић из Сентомаша, свршио I. гимназијски разред у Н Саду с одликовањем; отац Стеван, има још шесторо деце, осим кућице од незнатне вредности нема никаквог другог имања.

5. Богдан Гавриловић из Н. Сада, свршио III. гимназијски разред у Н. Саду с одликовањем; сироче, осим половине куће у вредности од 400 до 450 фор., коју је он са три своје сестре и братом наследио, нема никаквог другог имања.

6. Тодор Панић из Митровице, свршио II. гимназијски разред у Н. Саду с оценом I. реда; мати удовица, рани себе и децу од своје рођене заслуге

Заједничка седница управнога одбора и књижевнога одељења прегледавши и испитавши све молбенице са њиховим прилозима заједно, и пронашавши, да сви проситељи без разлике имају прописана својства за димитријевићеве питомце, на основу овлашћења добивеног од овогодишње главне скупштине матичине, решила је већином гласова, да се за свако од упражњених места учини тројни предлог Његовој Светости патријарху српском овим начином:

За прво упражњено место ова три проситеља а овим редом:

1. Кајица Иванић,

2. Урош Поповић,

3. Иван Мартинов Богосављев.

За друго место ова тројица а овим редом:

1. Богдан Гавриловић,
2. Светозар Разуменић,
3. Тодор Панић.

Ови тројни предлози имају се поднети Његовој Светости заједно с молбеницама и њиховим прилозима.

Књижевни одсек 18. (30.) новембра.

Били су: Председник Стеван Брановачки, подпредседник Миша Димитријевић Чланови: др. Милан Ђорђевић, Филип Обркнежевић, др. Илија Огњановић, др. Стеван Павловић, др. Илија Вучетић, Ђорђе Рајковић, секретар А. Хаџић, и актуар Сава Петровић.

33. Књижевни одбор под бр. 39. К. О. о. г. јавља, да на основу пресуде члана Ф. Обркнежевића и Ђ. Камбера није досудио награду чланку под насловом: „Кратка теоретично-практична поука о пчеларству“ од С. Болманца, а тако исто предлаже, да се не расписује нова награда за подобан чланак, по што осим стручно написаног дела под насловом „Пчелар“ од Аврама Максимовића има још и једно друго добро написано дело од Филипа Ђорђевића под насловом „Пчелар,“ у којима може наћи довољно поуке у пчеларству сваки, који то устражи.

Узима се одобравајући на знање и о томе се има у своје време и скупштина известити.

34. Књижевни одбор под бр. 40. К. О. о. г. јавља, да је на основу пресуде чланова дра Ђорђа Натошевића и Владана Арсенијевића позван Јован Борјановић, писац дела: „О подизању воћњака и воћака“, да то своје дело поправи према примедбама споменутих пресудилаца, да би му се могла награда досудити, и да је писац то дело своје поправио према саопштеним му примедбама.

Др. Ђорђе Натошевић под 18. нов. о. г. јавља, да је писац споменутог дела то дело своје, како је где требало, поправио, изменио, изоставио, додао, тако да сад може у печатњу ући.

У погледу печатања предлаже, да би то дело не у „Летопису“, где му није места, него засебно ваљало штампати, и то бар у 4000 примерака, па од тих, и то по најјефтинију цену, само oполико за продају одредити, да се трошак печатања подмири а све друго да се распоклања народу и школама.

На основу овлашћења овогодишње главне скупштине матичине и на основу споменутих пресуда и извештаја, досуђује се Јовану Борјановићу за дело његово „О подизању воћака“ из фонда накиног расписана награда од 60 фор. Уједно се прихваћа и предлог члана дра Натошевића, да се споменута расправа не штампа у „Летопису“, него да се позове писац, да то дело своје сам изда, или да у року од три месеца јави, ако то не може учинити.

Предлог члана дра Ђ. Натошевића, да се споменуто дело у 4000 примерака печата и да се распоклања, није се могао примити с тога, што од главне скупштине за годину 1877 одобрени прорачун за књижевне цељи такве ванредне издатке не допушта.

О досуђивању ове награде има се и главна скупштина известити.

35. Књижевни одбор под бр. 47. К. О. о. г. јавља, да је рукопису М. Ј. Батута „Здравље и напредак наше деце“ на основу пресуда чланова дра Ђорђа Натошевића и дра Илије Огњановића досудио из фонда накиног награду од 100 фор. а. вр, и предлаже, да се та награда споменутом писцу изда према одлуци овогодишње скупштине матичине, којом је овластила књижевно одељење да може издати из накиног фонда награде за она дела и чланке, која дођу мимо расписане награде, и то у течају године и пре главне скупштине.

Прима се предлог књижевног одбора и досуђује се из фонда накиног награда од 100 фор. а. вр. М. Јовановићу Батуту писцу дела: „Здравље и напредак наше деце“.

О досуђивању ове награде има се поднети извештај главној скупштини.

Што се штампања дела тиче, то се оставља писцу на вољу, да то дело своје изда или о свом трошку, или да нађе за њ издавача.

36. Др. Стеван Павловић у Н. Саду под 6. (18.) нов. о г. и др. Милан Савић у Н. Саду под 14. нов. о. год. на одлуку књижевнога одбора од 5. (17.) окт. о. год. бр. 42. К. О. јављају, да због својих послова не могу пресудити на оцену им предани роман Јосифа Суботића „Избирачица“ и враћају рукопис.

Узима се на знање, а за пресудиоце тога романа имају се умолити Илија Округић и Стеван В. Поповић.

37. Књижевни одбор под бр. 59. К. О. о. г. извешћује, да је надзорништво текелијног завода у Будим-Пешти, из седнице своје држане 10. новембра о. г. шаљући извод из свога записника са два прилога јавило, да су се два питомца текелијна: Иван Веселиновић и Стеван Јеремић наредби надзорниковој одупрли, а сви скупа најпре пред надзорником устмено, а после на обавештају, саопштеном им од надзорника о правима и дужности ма надзорништва, и писмено сваку послушност одказали надзорништву и сваку му власт над собом одрекли.

Из приложеног извода из записника надзорништва текелијнога завода види се, да је председник надзорништва, а на тужбу надзорникову, дозвао два питомца, и то Ивана Веселиновића и Стевана Јеремића на одговор због њиховог упорног и непристојног владања према надзорнику, и да је првог позвао да надзорника моли за опроштење а другог је укорео. Питомац И. Веселиновић одговорио је, да му част његова не допушта да надзорника по налогу председниковом „депрецира“, а питомац Стеван Јеремић примио је укор с протестом. За тим су 8. нов. о. год. дошли сви питомци надзорнику, па су се оградили против тога, што су споменута два питомца позивана била пред председника надзорништва, које они не могу признати за своје старешинство, по што о томе нема спомена у питомачким правилима, а саопштени им препис по свој прилици застарелог упутства за надзорништво текелијног завода не може се довести у склад са питомачким правилима.

Надзорништво из целог владања текелијних питомаца, а нарочито из

њиховог индорзата видећи, да је све њих окужно дух упорства и противљења против њихових предпостављених власти, и да се у таким околностима ни цељ завода постићи, ни ред и дисциплина без ауторитета и надзорника и надзорништва одржати не може, једногласно је решило, да се свој шеснаесторици на индорзату потписаним питомцима стипендија одмах одузме, да се из завода отпусте, нов стечај на њихова упражњена места распише и нов избор од „Матице Српске“ предузме. и да се од тога искључе два најглавнија кривца, а особито питомац И. Веселиновић, који је надзорника, као свог непосредног старешину увредио, на најнеучтивији и најосетљивији начин.

На основу овог извештаја надзорништва текелијног завода, а ради очувања од „Матице“ за надзор питомаца постављеног органа, предлаже књижевни одбор, да се свој шеснаесторици на индорзату потписаним питомцима стипендија тек у полак издаје и да се уједно против њих нареди истрага, коју да води председник надзорништва текелијног завода.

За тим се прочитала представка шеснаесторице текелијних питомаца dto Будим-Пешта 20. новембра о. год., коју они непосредно подносе „Матици“, с тога, што надзорник текелијног завода није хтео исту у смислу питомачких правила спровести „Матици Српској“.

У тој својој представци тужећи се на надзорника дра Константина Пејичића, да се према њима не влада по упутству, изданом за надзорника, „као старији брат и подстрекач на свако добро“, изјављују, да правила, која су за њих обвезна, као и упутство за надзорника свих питомаца, искључује сваку непосредну власт надзорништва над питомцима, те су с тога приморани оградити се у име тих правила и у име свога достојанства, на које би то право „цитирања“ пред председника бацило непријатну сенку против сваког таког акта, који би представљао власт поменутог надзорништва над питомцима, било у прошлости или будућности.

Тако исто ограђују се споменути питомци и против тога, што их надзорник из једне собе у другу премешта и што им дрва за ложење соба броји на комаде.

Како се из извештаја надзорништва текелијног завода а и из саме представке шеснаесторице питомаца види, да су се исти огрешили о правила, издана за питомце, за питомачког надзорника и за надзорништво текелијног завода, а да би се могла пронаћи разлика у кривици, према којој би се имала одмерити каштига за свакога појединце: то се прихваћа предлог књижевног одбора, да се против свих шеснаесторице споменутих питомаца поведе истрага, а да им се од стипендије до даље наредбе за каштигу само две трећине издају. Истрагу ту да води председник надзорништва текелијног завода и један члан надзорништва, а за тог му се препоручује Александар Стојачковић, који у споменутој седници надзорништва није био присутан. На ту цељ имају му се послати сви списи, који се тичу ове ствари, с позивом, да о нареЂеној истрази вођени записник што пре овамо пошље.

Књижевни одбор 18. (30.) децембра.

Били су: Председник Стеван Брановачки, подпредседник Миша Димитријевић. Одборници: др. Михаило Полит-Десанчић, Ђорђе Рајковић, др. Илија Огњановић, Филип Обркнежевић, секретар А. Хаџић, и актуар Сава Петровић.

62. Арса Пајевић, издавалац српских књига у Н. Саду, под 18. (30.) новембром о. г. потврђује, да је примио рукопис „Здравље и напредак наше деце" од М. Јовановића Батута, с тим условом и обвезом од своје стране, да исто дело најдуже за месец дана о свом трошку на свет изда.

Погледом на одлуку књижевног одељења под бр. 35. К. Одс. о г. узима се на знање, и да се писцу изда досуђена му награда од 100 фор. а. вр. из фонда накиног.

63. Надзорник текелијног завода др. К. Пејичић под 10/XII. о. г. спроводи с препоруком молбу Јована Велимировића, ригорозанта медицине, да може у текелијном заводу становати преко зиме.

Упућује се надзорник, да тој молби за доста учини, ако има у текелијном заводу празнога места за становање.

64. Његова Светост патријарх српски Прокопије Ивачковић у Карловцима, дописом својим од 29. нов. (11. дек.) о. г. бр. 571. на извештај поднесен му из заједничке седнице управнога одбора и књижевнога одељења „Матице Српске" од 14. (26.) новембра о. г. бр. 3. З. С. јавља, да је изабрао у смислу чл. X. 3. последње опоруке основатељеве за питомце димитријевићеве са годишњом стипендијом од 150 фор. предложене му на првом месту молиоце, и то Кајицу Иванића, ученика П. и Богдана Гавриловића ученика IV. гимназијског разреда у Н. Саду.

Уједно јавља, да је изабраним стипендистама сходне декрете издао и стипендије њихове код благајнице српских народних црквених фондова у течај ставио, а и остале конкуренте о избору обавестио.

Узима се на знање и има се о томе у своје време извештај поднети главној скупштини друштвеној. О томе се има и надзорник питомачки известити.

65. Питомац текелијин Д. Вујковић у Будим-Пешти, под 1. (13.) дек. о. г. моли, да може почетком другог течаја ове школске године прећи са правничког факултета на философски, по што не зна мађарског језика, који му је као правнику од преке потребе.

Надзорник текелијног завода др. К. Пејичић, под 2. (14.) дек. о. г. спроводи ту молбу с препоруком на одобрење.

Молби ће се тој само у том случају за доста учинити, ако се молиоцу при прелазу његовом на философски факултет урачуна семестар проведени на правничком факултету.

66. Надзорник текелијног завода др. К. Пејичић у Будим-Пешти, под 1. (13.) дек. о. г. у договору с питомцима текелијним предлаже за заводску библиотеку књиге за набављање за годину 1877, и то: 1. Вука Караџића „Живот и обичаји народа српског" 1 ф. 50 н.; 2. Богишића „Правни обичаји", Загреб 1869; 3. Dr H. Zeistl: Grundriss der Pathologie und

Therapie der Syphilis; 4. Dr Marks: Grundzüge der Arzneimittellehre; 5. Dr Billroth: Ueber das Lehren und Lernen der medizinischen Wissenschaften; 6. Stolz: Russische Grammatik; 7. Пушкинов „Оњегин"; 8. Hebra & Kapossy: Lesebuch der Hautkrankheiten I. Bd. u. 3. Lief. VI. Bd; 9. Dr Kapossy: Syphilis der Haut; 10. Mihalkovits Géza: Köttan; 11. Zoepfl, Deutsche Rechtgeschichte; 12. Dr Wenczel: Egyetemet Europai jogtörténet; 13. Kautz: Nemzetgazdaságtan II. és III. r. illetöleg pénzügytan; 14. Dr Ságy: Kötelmi jog legujabb elmélet szerint; 15. Dr Konek: Magyarország statistikája tekintettel Austriára; 16. Dr Pauler: Észjogtani elötan; 17. Bluntschli: Staats-Lexicon, 20 Hefte à 48 kr.; 18. Dr Roschen: Grundlage der National-Oekonomie, II. Theil; 19. Dr Korbuly: Magyarország közjoga, legujabb kiadás; 20. Dr Wenczel: Magyar magányjog.

Од предложених књига набављају се све осим под бр. 5, 11, 13, 15, 16 и 19 наведене, пошто су то ручне књиге за школску потребу, које ваља питомци сами да набаве. За књиге наведене под бр. 8 и 9 да се позове надзорник, да им поднесе цену и у опште да за сваку књигу, предложену за набављање за текелијин завод, означи уједно и цену.

Уједно се има исти надзорник према саопштеној му одлуци опоменути, да за текелијну књижницу само таке књиге предлаже, из којих ће моћи питомци текелијни у својим струкама себе усавршити и опширнија знања себи набавити, никако пак ручне књиге за школску потребу.

67. Светозар Поповић професор у Карловцима, под 20. дек. о. г. јављајући, да је изабран за професора на српској великој гимназији у Карловцима, захваљује на уживању стипендије из текелијне закладе.

Узима се на знање и има се у своје време стечај на његово место расписати.

Уједно се има надзорник текелијног завода известити, да је споменути питомац на својој стипендији захвално.

68. Надзорник текелијног завода др. К. Пејичић под 3. (15.) дек. о. г. шаље расправу јовановићевог питомца Владимира Шајковића: „О грађењу друмова по бреговитим пределима" и лекарски извештај, да је споменути питомац дуже времена боловао, те тако није могао на време послати расправу.

Узима се на знање, и за преглед ове прислане расправе има се умолити варошки мерник Младен Јовановић.

69. Надзорник текелијног завода др. К. Пејичић у Будим-Пешти под 9. (21.) дек. о. г. предлаже накнадно у договору са питомцима текелијним, који слушају философске науке, ове књиге за набављање за текелијну књижницу, и то:

1. Stoll, Götter und Heroen des classischen Alterthums; 2. Georges, Handwörterbuch lateinisch-deutsches; 3 Pope, deutsch-griechisches Handwörterbuch; 4. Teuffel, Römische Literaturgeschichte; 5. Weber, Lesebuch der Weltgeschichte; 6. Dr Hankel, zur Geschichte der Mathematik im Alterthume und Mittelalterthume; 7. Salomon Georg, Analyt. Geometrie der Kegelschnitte; 8. Salomon Georg, Analyt. Geometrie der höheren ebenen Curven; 9. Salomon Georg, Analyt. Geometrie des Raumes; 10.

Schlegel Victor, Elemente der modernen Geometrie und Algebra; 11. Dr Schüler, Arithmetik und Algebra in philosophischer Begründung; 12. Dr Petzwal, fölsöbb mennyiségtan; 13. Müller Ponlet, Lesebuch der Physik; 14. Hesse, die Determinanten (elementar behandelt).

Од предложених књига могу се набавити све осим оних, које су наведене под бр 1, 6 и 10. У место књиге наведене под бр. 4 да се набави или Geschichte der rőmischen Literatur von Munck или исто дело од Bernhardy-a, и у место књиге под бр. 14. Baltzer, Theorie und Anwendung der Determinanten.

70. Члан Ф. Обркнежевић и Стеван Лекић, као под бр. 56. К. О. о. г. умољени оценитељи, изјављују, да се чланак дра Јована Туромана, „Одговор г. Веберу“, може примити за „Летопис“, и предлаже награду од 40 ф.

Споменути чланак прима се за „Летопис“, и издаје се секретару друштвеном као уреднику „Летописа“ на употребу, а писцу чланка дру J. Туроману одређује се награда од 30 фор.

71. Чланови Миша Димитријевић и А. Хаџић у Н. Саду, под 16. (28) дек. о. г. по одлуци књижевнога одбора од 10. (22) нов. о. год. бр. 60 К. О. јављају, да су прегледали и прочитали сва од члана Ђорђа Рајковића на откуп поднесена стара писма, на броју 135 комада, и да су од њих одабрали 33 комада, која су важна или по ономе, ко их је писао или по ономе, коме су писана, или која имају података за нашу црквену, политичку и књижевну повесницу, или која су важна за језик онога времена, у ком су писана.

Наводећи по реду сва писма, која су одабрали, оценитељи предлажу, да се та писма употребе за „Летопис“, а да се за њих да понудиоцу 50 фор. а. вр. награде, под тим условом, да сва та писма уступи у својину матичину, да их све на чисто препише и да уз свако, у колико може и колико зна, напише мало увода или поговора.

Уједно јављају, да је непримљена писма Ђ. Рајковић узео натраг.

Прима се предлог, и Ђорђу Рајковићу досуђује се награда од 50 ф. из фонда матичиног, од новаца за књижевне цели одређених, и то, да му се од те награде да половина одмах, а друга половина, кад све онако изврши, као што су то од њега пресудиоци старих писама тражили.

72. Милан Меанџић правник у Будим-Пешти, доказујући своје сиромашно стање и успех у наукама, под 10. дек. о. г., моли, да може у текелијном заводу становати.

Надзорник текелијног завода под 10. (22.) дек о год., спроводи ту молбу на уважење.

Надзорник текелијног завода има се известити, да тој молби за доста учини, у колико још празних станова у текелијном заводу има. Молбеници приложени прилози враћају му се, да их молиоцу достави.

73. Секретар друштвени напомиње, које би листове и часописе ваљало држати за годину 1877.

Од предложених новина и часописа да се држе: Revue des deux mondes, Deutsche Rundschau, Unsere Zeit, Illustrirte Zeitung, Literarisches

Centralblatt, Magazin für die Literatur des Auslandes, Reform, Pesti Napló, Застава, Пчела руски илустровани лист, Јавор, Глас Црногорца, Србадија, Српска Зора, Vienac, Лист за народ — из фонда матичиног; — а Budapesti Közlöny из фонда текелијног. Стране новинс да се наруче путем друштвеног књижара, К. О. Столпа у Будим-Пешти, који се има позвати, да о њима посебан рачун раџи исплате поднесе, а тако исто, да пошље на углед часопис „Ausland“ и да му означи годишњу цену.

74. Како ће 27. јан. 1877. бити сто година како се родио песник Лукијан Мушицки, — то се одређује, да се о св. Сави држи свечана седница књижевнога одељења у спомен стогодишњице Лукијана Мушицког, и да се за ту прилику зготови говор и песма у славу Лукијана Мушицког. За састављање говора да се умоли члан Ђорђе Рајковић, који и тако пише живот његов, а за песму Јован Јовановић Змај. Обадва састава да чита секретар друштвени, и да се у своје време изда позив у новинама на ту свечану седницу.

75. По предлогу председниковом — позваће се надзорник текелијног завода др. К. Пејичић, да овамо јави, да ли је истина, што се приватним путем дознало, да текелијни питомци не иду у цркву.

У течају године 1876. књижници „Матице Српске“ поклоњене или у у замену послане књиге:

Југословенска академија знаности и уметности у Загребу: Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga XXXIII—VII. U Zagrebu 1875.

Арса Пајевић у Новоме Саду: Жижан. Велики или мали (само не средњи) шаљиви календар за годину 1876. У Н. Саду 1876.

Мита Ракић у Београду: Мита Ракић, Пореза, покушај за студију. I. У Београду 1876.

Српско лекарско друштво у Београду: Устав српског лекарског друштва. У Београду 1874.

Др. Владан Ђорђевић, Српски Архив за целокупно лекарство, издаје српско лекарско друштво у Београду. Књига 1. У Београду 1874

Др. Лазар Ђ. Докић, Српски архив за целокупно лекарство издаје српско лекарско друштво у Београду. Књига 2. У Београду 1875.

Билротова, Општа хирурушка патологија и терапија, српски од дра Владана Ђорђевића. Свеска прва. Други наслов: Српски архив за целокупно лекарство. Одељак други. Књига 1. У Београду 1875.

Друштво „Зора“ у Бечу: „Зора“, књижевни рад српског ђачког друштва у Бечу. С додатком. У Бечу 1875.

Арса Пајевић у Новоме Саду: Др. Илија Огњановић, О дифтеритичној вратобољи. За српске матере. У Новоме Саду 1876.

Мађарска академија наука у Будим-Пешти: Monumenta Hungariae historica. Első osztály, okmánytár. XIII. XIV. és XV. kötet. Pest 1870.

Monumenta Hungariae historica. Második osztály, irók. 20, 25 kötet. Pest 1870—71.

Rupp Jakab, Magyarország helyrajzi története. Fő tekintettel az egyházi intézetekre. I. kötet 1. 2. fele. Pest 1870.

Szilády Áron és Szilágyi Sándor. Török-magyarkori történelmi emlékek. Első osztály: okmánytár. V. VI. Pest 1870—71.

Keleti Károly, statistikai és nemzetgazdasági közlemények. VI. 2. füzet VII. 1. 2. füzet. Pest 1869—71.

Hunfalvy Pál, Nyelvtudományi közlemények. VIII. 2. 3. füzet. Pest 1870

Wenzel Gustav, Magyar történelmi tár. XIV. vagy második folyan második kötete. Pesten 1870.

Értekezések a mathematikai tudományok köréből V. VI.

Tóth Ágoston Rafael, Az európai nemzetközi fokmérés. Pest 1870

Kruspér István, A párisi Meter-Prototyp. Pest 1871.

Értekezések a philosophiai osztály köréből.

Brassai Sámuel, Módszer és némi alkalmazásai. Pest 1869.

Értekezések a természettudományi osztály köréből. XVII—XIX. szám 1869. I - VIII. 1870. Pest 1869—70.

Értekezések a törvénytudományi osztály köréből. XII. I—IV. sz. 1870. Pest 1870—71.

Értekezések a nyelv és széptudományok köréből. I. III —V. IX—XI. szám. Pest 1870.

A m. tudom. akad. évkönyvei. XII. kötet. 1 darab.

Reguly Antal hagyományai. I. kötet. Pesten 1864.

A m. t akadémia évkönyvei. XIII. köt. IV. V. darab. Pesten 1870.

Archaeologiai közlemények. VIII. 1. 2. füzet. Pest 1870—71.

Magyarországi régészeti emlékek I. kötet. II. rész Pest 1869.

Императорская академія наукъ у Петрограду: Записки императорской академіи наукъ. Томъ двадцатъ пятый. Книжка I. II. — Томъ 28. Книжка 2. Санктпетербургъ 1875—76.

Отчетъ о семнадцатомъ присужденіи наградъ графа Уварова 25. сентября 1874. Санктпетербургъ 1875.

А. Нил Попов из Москве: Гр. А. К. Толстога, Драматическая трилогія. I. Смерть Ивана грознаго. — II. Царь Өеодор Ивановичъ. — III Царь Борисъ. С. Петербургъ 1876.

А. Н. Островскаго. Собраніе сочиненій. Томъ восьмой. Санктпетербургъ 1874.

Михаило Драгоманов: Вл. Антоновичъ и М. Драгомановъ. Историческія пѣсни малорускаго народа съ обьясненіями. Томъ I. Томъ II. Выпускъ 1.

И. Я. Рудченко. Чумацкія народныя пѣсни. Кіевъ 1874.

И. Рудченко. Народныя южнорусскія сказка. Выпускъ 2. Кіевъ 1870.

Олга П. Косачева. Ольга П Косачева. Українскій орнаментъ собрала и привела къ системy. — Кіевъ.

Императорско руско географическо общество: Записки югозападнаго отдѣла императорскаго русскаго географическаго общества. Томъ .I за 1873. годъ. Кіевъ 1874.

Исто, томъ II за 1874. годъ. Кіевъ 1875.

Кіевъ и его предмѣстія: Шулявка, Соломенкасъ, Протасовымъ Яроми, Бајкова Гора и Деміевка съ Саперною слободкою Кіевъ 1875

П. П. Чубински. Отчетъ о дѣятельности юго-западнаго отдѣла императорскаго русскаго географическаго общества за 1873 годъ. Кіевъ 1874,

Исто, за 1874. годъ Кіевъ 1875.

А. Д. Антоновичъ. Исто, за 1875. годъ. Кіевъ 1876.

Положеніе о югозападномъ отдѣлѣ императорскаго Русскаго географическаго общества. Кіевъ 1873.

Н. И. Зиберъ. Опытъ програмы для собиранія статистико-економическихъ свѣдѣній. Кіевъ 1875.

Программа югозападнаго отдѣла императорскаго русскаго географическаго общества для собиранія свѣдѣній по етнографіи. Кіевъ 1875.

Ф. Обркнежевић из Н. Сада: Ф. Обркнежевић. Од каквог је значаја у гимназији изучавање језика а нарочито класичких. Н. Сад 1876.

Српско учено друштво у Београду: Гласник српског ученог друштва. Књига XLII. Београд 1876.

Михаило Драгоманов: Михаилъ Драгомановъ. Малорусскія народныя преданія и разказы. Кіевъ 1876.

Ц. руска академија наука у Петрограду: Отчетъ о семнадцатомъ присужденіи наградъ графа Уварова. С. Петербургъ 1875.

Отчетъ о восемнадцатомъ присужденіи наградъ графа Уварова Ст.-Петербургъ 1876.

Преписка А. Х. Востокова съ объяснительными примѣчаніями И. Срезневскаго. Ст.-Петербургъ 1873.

Виљем Паулини-Тот: Viliam Pauliny-Toth. Slovenské básloslovie. Turč. Sv. Martin 1876.

Вугарско књижевно друштво у Браили: Т. Пѣйовъ. Периодическо списаніе на Българското книжовно дружество. Година I. Книжка XI. и XII. Браила 1876.

Матица српска у Будишину: Mictat Hórnik, Časopis Maćicy Serbskeje 1876. XXIX. Zesiwk II. Budyšin 1876.

За књижницу матичину у години 1876. набављене су ове књиге:

J. H. von Kirchmann, Philosophische Bibliothek, Heft 222—285. Leipzig 1876.

Heinrich Laube, Gesammelte Schriften in 15 Bänden. 2—5. Wien 1875.

Prof. Dr R. Foss, Mittheilungen aus der historischen Literatur, herausgegeben von der historischen Gesellschaft in Berlin. IV. Jahrgang. Heft 1—4. Berlin 1876.

Rudolf Gottschall, Unsere Zeit. XI. Heft 22—24. XII. Heft 1—22. Leipzig 1875—76.

A. Hummel, Handbuch der Erdkunde 14—17. Lfng. Leipzig 1876.

Julius Rodenberg, Deutsche Rundschau. II. Jahrgang. Heft 3—12. Berlin 1875—76.

V Jagić, Archiv für slavische Philologie. I. Bd. Heft 1. Berlin 1875.

Dr A. Petermann, Mittheilungen aus Justus Perthes geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesammtgebiete der Geographie. 21 Band VII—XII. 22. Band I—XII. Gotha 1875—76. Ergänzungsheft Nro 44—49. Gotha 1875.

Adolf Schmidt, Epochen und Katastrophen. Berlin 1874.

Frantz v Löher, Geschichte des Kampfes um Paderborn 1597 bis 1604. Berlin 1874.

Karl Gutzkov, Rückblicke auf mein Leben. Berlin 1875.

Edmund Reitlinger, Freie Blicke. Berlin 1875

Heinrich von Sybel, Vorträge und Aufsätze. Berlin 1875.

Paul Heyse, Gedichte von Giuseppe Giusti. Berlin 1875.

Eduard Oesenbrüggen, Die Schweizer. Berlin 1875.

Eduard Hanslick, Die moderne Oper. Berlin 1875.

Berthold Auerbach, Tausend Gedanken des Collaborators. Berlin 1875.

H. M. Richter, Geistesströmungen. Berlin 1876.

Georg Hoyns, Die alte Welt in ihrem Bildungsgange als Grundlage der Kultur der Gegenwart. Berlin 1876.

Friedrich Bodenstedt, Aus dem Nachlasse Mirza Schaffy's Berlin 1876.

Velimir Gaj, Knjižnica Gajeva. Ogled bibliografiskih studija. Zagreb 1875.

Revue des deux mondes. Paris 1876.

J Bunić i Stj. Skurla, Dubrovnik, zabavnik štionice dubrovačke. IV. godište Snopić I—V. Dubrovnik 1874—76.

Az 1865—67 és 1868-ik évi törvények gyüjteménye. Harmadik kiadás. Pest 1871.

Az 1869-ik évi törvények gyüjteménye. Második kiadás. Pest 1872.

Az 1870-ik évi törvények gyüjteménye. Hivatalos kiadás. Pest 1872.

Az 1871-ik évi törvények gyüjteménye. Hivatalos kiadás. Pest 1872.

Az 1872-ik évi törvények gyüjteménye Hivatalos kiadás. Pest 1873.

Az 1873-ik évi országgyülési törvényczikkek. Budapest 1873.

Az 1874-ik évi országgyülési törvényczikkek. Budapest 1874.

Az 1875-ik évi országgyülési törvényczikkek. I—IV füzet. I—XLV. Budapest 1875.

Keleti Károly, Hazánk és népe a közgazdaság és társadalmi sztatisztika szempontjából. Második átdolgozott kiadás Budapest 1873.

Ђура Даничић, Историја облика српскога или хрватског језика до свршетка 19. века. У Београду 1874.

Hermann Mendl, Musikalisches Conversations-Lexikon. Lief. 47—62. Berlin 1875—76.

Karl Frenzel, Renaissance und Roccoco. Studien. Berlin 1876.

Dr Frantz Sauter, Aesthetische Excursionen. Leipzig 1875.

Wiliam Dwight Whitney, Leben u. Wachsthum der Sprache Internationale wissenschaftliche Bibliothek. XX. Band. Leipzig 1876.

G. L. Klein. Geschichte des englischen Dramas. 1—2. Band. Geschichte des Dramas. XII. Leipzig 1876.

Constantin Jos. Jireček, Geschichte der Bulgaren. Prag 1876.

Theodor Schiff, Aus halb vergessenem Lande. Culturbilder aus Dalmatien. Wien 1875.

Панта Поповић,	Глас Народа	Година	I.	Нови Сад	1871.
Владан Арсенијевић	„	„	II.	„	1872.
Стеван В. Поповић	„	„	III.	„	1873.
Владан Арсенијевић	„	„	IV.	„	1874.
Панта Поповић	„	„	V	„	1875.

М. Миловук, Илустровани свет Књига I. Београд 1867.

Carl Röttger, Russische Revue. V. Jahrgang 1—12. Heft. St. Petersburg 1876.

Joseph Kehrein, Fremdwörterbuch mit etymologischen Erklärungen und zahlreichen Belegen aus deutschen Schriftstellern. 1—8. Lieferung. Stuttgart 1876.

Christoph Ziegler, Illustrationen zur Topographie des alten Rom. 3—4. Heft. Stuttgart 1876.

Christoph Ziegler, Illustrationen zur Topographie des alten Rom. 3. Heft. Stuttgart 1876.

Bestuschew-Rjumin, Geschichte Russlands. I. 3. Lief. Mitau 1876.

Bestuschew-Rjumin, Quellen und Literatur zur Russischen Geschichte. Mitau 1876.

III. Ванредна главна скупштина

25. марта (6. априла).

Председник: Стеван Брановачки.

Секретар: А. Хаџић.

Присутни чланови: Др. Стеван Павловић подпредседник, Стеван В. Поповић, др. Илија Вучетић, Арон Поповић, Данило Манојловић, Васа Нићин из Сентомаша, Тоша Хаџић из Сентомаша, Лаза Манојловић из Сентомаша, Живан Косировић, Јован Груић, Сава Петровић, Глиша Барусковић, др. Михаило Полит-Десанчић, Никола Станисављевић, Стеван Јеленић, Лука Јоцић, Љуба Стефановић, Марко Шилић, Александар Јовановић, др. Милутин Татић, Александар Калинић свештеник из Паланке, Александар Сандић, Стеван Владисављевић, Корнел Јовановић, Тоја Сланкаменац, Велимир Бугарски, Емил Чакра, Павао Новић, Марко Поповић, Ђорђе Кода, др. Светозар Милетић, др. Илија Огњановић, Петар Јовичић, Ђорђе Ф. Недељковић, Ђорђе Симоновић из Шида, Стеван Недељковић, Филип Обркнежевић, Ђорђе Шевић, Ђорђе Бранковић прота из Сомбора, Александар Вукашиновић из Вуковара, Миша Димитријевић, Тоша Златић из Черевића, Димитрије Савић, Александар Вујић, Стеван Лекић, Јован

Настић из Сентомаша, др. Ника Максимовић из Сомбора, Стеван Керчевић, др. Младен Јојкић, Влада Стратимировић, Јован Малетић, Светозар Савковић и Петар Попадић.

1. По предлогу председниковом бирају се чланови: Александар Јовановић, др. М. Полит и Арон Поповић, да овере на скупштини присутне чланове матичине.

По извештају изасланог одбора за оверење чланова имају право гласања на овој скупштини ови чланови матичини: др. Стеван Павловић, Стеван В. Поповић, Данило Монојловић, др. Илија Вучетић, Васа Нићин, Тоша Хаџић, Лаза Манојловић, Живан Косировић, Јован Груић, Сава Петровић, Глиша Барусковић, Никола Станисављевић, Стеван Јеленић, др. Михаило Полит-Десанчић, Лука Јоцић, Љуба Стефановић, Марко Шилић, Александар Јовановић, др. М. Татић, Александар Калинић, А. Сандић, Стеван Владисављевић, Корнел Јовановић, Тоја Сланкаменац, Велимир Бугарски, Емил Чакра, Павао Новић, Марко Поповић, Ђорђе Кода, др. Светозар Милетић, др. И. Огњановић, Петар Јовичић, Ђорђе Ф. Недељковић, Ђорђе Симоновић, Стеван Недељковић, Ф. Обркнежевић, Ђорђе Шевић, Ђорђе Бранковић, Александар Вукашиновић, Миша Димитријевић, Тоша Златић, Димитрије Савић, Александар Вујић, Стеван Лекић, Јован Настић, др. Ника Максимовић, Стеван Керчевић, др. Младен Јојкић, Влада Стратимировић, Јован Малетић, Светозар Савковић, Петар Попадић.

На основу овог одборског извештаја проглашује председник ове споменуте чланове за оверене и скупштину за конституисану.

2. Председник отвара у 10 сахата пре подне скупштину овим говором:

Велештовани скупе! Не мале су, да не рекнем кобне околности, у којима се „Матица Српска" од лањске године још једнако налази. Те тешке околности приморале су лањску главну скупштину, да изашље депутацију високом кр. уг. министарству просвете и црквених послова у Будим-Пешту, са представком, да министарство није имало нити права, нити повода да сеобу против устава матичиног нареди. Али, на жалост, ни тој депутацији, која се трудила доказати и његовој преузвишености г. министру просвете Августу Трефору, и после и његовој преузвишености председнику министарства г. Коломану Тиси, да наређена сеоба матичина у Будим-Пешту нити је оправдана, нити законита, — није пошло за руком, да нарочито министарство просвете о томе увери, него је само толико постигла, да је министар просвете у разговору рекао, да ће од своје намере, да се „Матица" у Будим-Пешту сели, одустати, али да ће она, ако се не усхте селити, морати текелијин фонд, који јој је само под тим условом од Текелије остављен, ако у Будим-Пешти седи, — предати у основном писму на ту цељ означеној српској црквеној општини пештанској. По дужом узајамном разлагању и доказивању, да тај услов Текелија није ставио, нити да се то из његовог основног писма може узети, одговорио је на послетку министар, да ће он у том питању правничко мњење од надлежног места изискати, и да ће према томе и ту ствар решити. Министарско решење на скоро је за тим изишло, у том смислу, да се „Матица Српска" или у Бу-

дим-Пешту пресели, ако жели и даље руковати текелијном закладом, или да учини нужне припреме ради предаје текелијне закладе српској црквеној општини пештанској, ако се одлучи, да и даље у Новом Саду остане. Уједно је наредило министарство, да се ради тога сазове ванредна главна скупштина. Према тој високој наредби управни је одбор сматрао за своју дужност ову ванредну скупштину на данашњи дан сазвати, да се у погледу споменуте, по „Матицу Српску“ на сваки начин мучне и кобне наредбе посаветује и реши, шта јој чинити ваља. Од решења овога питања зависи судба „Матице Српске“ и судба управи јој повереног текелијног фонда, а по томе и просветни напредак целог овостраног народа српског.

Председник желећи од срца да нас бог у овој радњи нашој на онај пут наведе, који ће и по „Матицу српску“ и по текелијин завод и његов напредак од највеће користи бити, поздравља добродошлицом најусрдније скупштину и изјављује да је отворена.

Скупштина је пратила овај говор председников са пажњом и на свршетку одазвала му се са „живио!“

3. Председник позива секретара, да прочита у његовом говору споменуту наредбу високог кр. уг. министарства.

Секретар друштвени чита наредбу високог кр. уг. министарства просвете и црквених послова од 19. декембра 1875. бр. 30,301, путем овдашњег магистрата достављену, овог садржаја:

„На представку, коју ми је књижевно друштво „Матица српска“ поднела из своје главне скупштине. држане 26. и 27. септембра о. г. а под бр. 8. и у којој моли, да преинаком моје наредбе под бр. 398. о. г. може и даље своје седиште имати у Новоме Саду, нека званично извести варошко општинство друштвени одбор о томе, што долази.

У представци наведене разлоге, којима се главна скупштина труди доказати, да је по „Матицу“ као српско књижевно друштво поспешније, што јој је седиште у Новом Саду, — и ако нити ови разлози, нити успех, ког је друштво до сад показало, нису у стању пољуљати основаност мојих назора, наведених у наредби мојој под бр. 398, — не ћу овом приликом да узмем на пресуду, него ћу се ограничити само на рад друштва као управног и надзорног органа текелијне закладе, о коме се у представци наводи, да је „Матица“ управи јој повереним закладама управљала у смислу воље дотичног оснивача.

Ово тврђење матичине скупштине, са свим је у противности са фактима; на име, из основног писма текелијног не само да се даје извести правац, по ком је Текелија надзор свога стипендијског завода не једино из тог узрока поверио „Матици Српској“, што је држао да је она као просветно друштво за то и способна, него поглавито за то, што је „Матици“ било седиште у Пешти, у оној вароши, где је он свој завод основао, — тај правац изречно се налази у одређењима основнога писма.

Оснивач је под тим условом и обвезом поверио свој питомачки завод „Матици Српској“, да брижљиво пази на српску омладину, која у заводу станује, и која у Пешту ради наука долази, а тако исто да води бригу и

о кући, уједно је најтоплије препоручио „Матици" правила и наредбе, по којима треба да се питомци примају у завод и да се тамо васпитавају; с тога означује у самом заводу једну собу за књижницу, и једну собу за Пантеон, у ком ће „Матица" моћи држати своје седнице

Ово наређење оснивачево без сваке сумње доказује ту намеру, а и потребу, да је друштво, ком је поверена управа над заводом, у оном истом месту, у ком је и сам завод; с тога, као год што се с једне стране може предпоставити, да Текелија не би био поверио „Матици" свој завод, него другом ком друштву или особи у Будим-Пешти, да „Матица" није била у Будим-Пешти него у другом ком месту приликом оснивања његовог завода, тако се с друге стране не може порећи, да је „Матица", примајући се по одлуци својој, да рукује текелијином закладом у смислу последње воље текелијне, а премештајући своје седиште из Пеште у Нови Сад, радила против намере оснивачеве и против своје обвезе, коју је на себе својевољно примила, и да против обојега непрекидно ради све дотле, док не премести своје седиште у Будим-Пешту, у место седишта текелијног завода.

„Матица Српска" није дошла у противност са намером текелијном као оснивача, што је своје седиште преместила, него тако рећи сва наређења и смерови њезини, које влада није допустила да се изврше, стоје у противности, или се бар једва дају сложити са обвезом, коју је „Матица" на себе примила, прихватајући руковање закладе.

На име „Матица" је пренела заводску библиотеку у Нови Сад, и тиме је заводске питомце искључила од употребе исте књижнице. Заводске главнице веома често без вишег одобрења употребила је „Матица" као зајам на своје цели, и тиме новчане послове заводске довела у такве замршаје, из којих се усљед истраге владиног повереништва једва и сада могла исплести.

Надзор над арадским непокретним добрима занемарила је у такој мери, да рачунски заостатци, који се неће моћи наплатити, прете да ће нанети заводу штету, која се до сад није могла пронаћи.

У намери је било „Матици" да прода управи јој поверена непокретна добра, и у томе је само владом била препречена.

Од прихода завода употребљује на управне трошкове тако велику своту, која завод не би стала, да се самостално рукује.

Неправилности око материјалног руковања умножила је „Матица Српска" оним својим смеровима и наређењима, која је починила с питомачким заводом против правца, ког је оснивач изречно означио.

Текелија, као вишега изображења Србин и веран грађанин угарске државе, када је знатно своје имање жртвовао на ширење просвете међу родом својим, означио је уједно место и средства, која је нашао за нужно да се употребе, да би се могла постићи њиме одређена цел, па је тако наредио, да српски младићи, који ће се у његов завод примати, набављају средства за своје изображење на университету, који је у средишту земље; није хтео дакле одлучити српску омладину од младића друге народности у овој отаџбини, хтео их је васпитати у духу свеколике омладине угарског

свеучилишта, — у духу самосвести о угарском државном грађанству; а по што се „Матица Српска" преселила у Нови Сад, сва јој је тежња на то ишла, да ова племенита и родољубна интенција текелијне закладе пође другим правцем.

Пре тога, 1866 године, добивши у једном конкретном случају од тадашњег наместничког већа дозволу на то, да један српски младић може уживати текелијну стипендију на бечком свеучилишту, начинила је касније од те изнимке од правила читаво правило, па је текелијне стипендије раздавала већином оним српским младићима, који су полазили страна свеучилишта.

Каква је интенција водила „Матицу Српску" у тим њеним наређењима, која су са свим противна намери оснивачевој, открила је она сама без зазора у својима на просветну владу 1870 и 1871 управљеним представкама, у којима моли, да се текелијин завод преобрати у ручне стипендије.

У тим својим представкама поставља „Матица" са свим самовољно то начело, да је Текелија једнаком љубављу волео цео народ српски, и да је тако оставио стипендије за све синове рода свога. Излазећи из тог начела „Матица" изводи, да је против воље текелијне, када се српски младићи као питомци текелијини приморавају, да се уче на пештанском свеучилишту, јер у том случају не могу се у завод примати српски младићи из војничке крајине и Далмације, пошто не разуму мађарска предавања на свеучилишту; доказује даље, да текелијин завод у Пешти не може више одговорити целима својима, и то тврђење своје труди се доказати садањим стањем пештанског свеучилишта „У оно време," вели „Матица", „када је Текелија своју последњу вољу написао, у држави је био само један предавни језик — латински, а науке нису стајале на оном ступњу савршенства као данас, тако да је пештанско свеучилиште довољно било за свакога Србина у аустријској држави, али доцније латински језик престао је бити општим језиком и свака народност упућена је била да негује свој језик; науке пак, нарочито медицинске добиле су светског обима. Не би ли дакле била неправда, — тако вели „Матица", да се српски ђаци приморавају на полажење пештанског свеучилишта, на ком се науке на српском језику никако и не предају."

„Матица" дакле по томе налази за нужно, да текелијини питомци пођу и у друге земље и да тамо уче науке, где се савршеније предају, јер се само од таквих ђака може очекивати, да ће бити не само просвећени Срби него и просвећени грађани.

Из свега тога изводи „Матица", да је Текелија на такво изображење мислио, када је свој завод основао, па тако моли, узимајући у обзир од Текелије изметнуту цел, а не средство, да се допусти, да се непокретна добра заводска продаду, и да се приходи од камата употребе на ручне стипендије, које ће омладина целог српског народа тамо уживати, где то нареди матични одбор.

Не упуштајући се у пресуђивање суштине ових матичних интенција, толико се може са свим одлучно тврдити, да оне нису у сагласности са

основном намером текелијном, развијеном у његовом основном писму, и да тако оно тврђење у поднесеној ми представци главне скупштине „Матице Српске“, да је „Матица“ управи јој повереним фондовима увек само према вољи дотичних оснивача руковала, противи се фактима.

Из дужности, која проистиче из права врховног надзора, нашао сам за нужно свом енергијом на то ићи, да се закладе, које спадају у круг опште наставе, а међу њима и текелијна заклада, у смислу намере и последње воле дотичних оснивача рукују: с тога, пошто текелијним заводом не може против воље оснивачеве управљати друштво, ком није седиште у Будим-Пешти, — наређујем да „Матица Српска“ своје седиште премести из Новога Сада у Будим-Пешту, ако жели и даље руковати текелијном закладом, а ако и после дубљег расуђења, придржавајући се своје представке, жели као књижевно друштво и даље у Новоме Саду остати, то нека учини припремна наређења као што треба, да би могла целу закладу што пре предати у основном писму на ту цељ означеном представништву пештанске српске црквене општине“

О чему магистрат сл. и кр. вароши Новога Сада управни одбор извешћује, с тим позивом, да што скорије ванредну главну скупштину сазове и да му закључак исте у овом предмету поднесе.

Председник позива све оне скупштинаре, који би хтели о овом предмету говорити, да се по реду пријављују за реч.

На овај позив устаје члан др. Илија Вучетић и у подужем говору побија разлоге, из којих се министар побуђеним нашао да изда мало пре прочитану наредбу тог садржаја, да се или „Матица“ у Будим-Пешту пресели, или да управу над текелијним фондом уступи српској црквеној општини пештанској. Сви разлози министрови могу се свести на двоје, на име: 1. да се тобоже из целог основног писма текелијног види та интенција и воља оснивачева, да је само за то поверио „Матици“ руковање своје закладе, што је тада у Пешти имала своје седиште; 2. да је „Матица“ до сада текелијном закладом неуредно и неправилно руковала, те је тиме јако оштетила.

Што се тиче првог разлога, то говорник читањем основног писма текелијног доказује, да се из њега никако неда извести та воља и намера оснивачева, да је само за то поверио „Матици“ руковање са својом закладом, што је она тада у Пешти становала. Министар из речи основног писма труди се доказати, да „Матица“ мора бити у Пешти, ако хоће, да рукује текелијном закладом, јер се из Новога Сада не може тај надзор водити. Али ово је мишљење, вели говорник, веома погрешно, јер надзор тај и онако не може водити цело друштво, него мора имати свој орган за тај посао, па је онда са свим све једно, било само друштво у Пешти или у Н. Саду. И док је „Матица“ у Пешти била, није непосредно управљала текелијним заводом, него је имала нарочитог надзорника, који је како о питомцима, тако и о кући бригу и надзор водио; а сад осим надзорника има још и неколико чланова матичиних у Пешти као надзорништво над питомцима и заводом. Па и сам Текелија у свом основном писму препоручује, да се над његовим заводом постави добар и савестан човек као над-

зорник Од како се „Матица" из Пеште преселила у Нови Сад, није се ни у чему показало, да је у самом заводу каква неуредност овладала или да је био бољи ред у заводу онда, кад је „Матица" у Пешти становала, него што сад тамо влада.

За поткрепљење својих разлога наводи министар и оно место из текелијног основног писма, где је Текелија одредио у своме заводу једну велику собу за књигохранилиште, другу за Пантеон, где „Матица" и седнице своје држати може, па из тога изводи, да је Текелија само за то поверио „Матици" управу и руковање своје закладе, што је иста у Пешти становала, а иначе би без сумње закладу своју другом ком моралном телу или другој особи у Пешти поверио. И овај разлог министров са свим је погрешан и неоснован, јер соба је за заводску библиотеку свагда нужна без обзира на то, да ли „Матица" у Пешти стануje или не, као што и данас тамо постоји библиотека, ма да се „Матица" у Нови Сад преселила; што се пак тиче собе за седнице матичине, то у основном писму на горе споменутом месту изречно стоји, да „Матица" у тој соби своје седнице држати може, дакле остављено јој је на вољу хоће ли их ту држати или не, а није никако то као услов за руковање са закладом постављено, нити је „Матица" за текелијин завод тиме везана.

Прелазећи говорник на други део министарских разлога побија појединце у министровом отпису све наводе, којима хоће, да се докаже нека неуредност и неправилност у руковању са текелијном закладом.

Као највећа неуредност и неправилност наводи се у министарској наредби то, вели говорник, што је „Матица" шиљала неке питомце ван Пеште у школе, дајући им ручне стипендије. Кад би баш ово и била нека неуредност и неправилност, то би се најмање могло „Матици" у грех уписати; јер прво, иницијатива за то није изишла од „Матице", него баш од саме владе, а друго, то шиљање питомаца на страну ван Пеште бивало је свагда са знањем и одобрењем министарства, које сада „Матици" то пребацује. Још пређашње наместничко веће учинило је „Матицу" пажљивом на то, не би ли целисходније било, кад би се из текелијног фонда дале ручне стипендије за питомце, који би ишли на науке у стране земље. „Матица" је тај предлог после неког времена прихватила, те је после и за време ове уставне владе шиљала неке питомце, нарочито медицинаре на науке ван Пеште, али је за сваки поједини случај најпре изискала одобрење од министарства; кад је пак у један мах министарство то своје одобрење ускратило, онда су се одмах сви питомци морали вратити у Будим-Пешту, а који се нису хтели вратити, ти су дали оставке на стипендији. После тога догађаја, „Матица" није више ни једног текелијног питомца пуштала на науке ван Будим-Пеште, те тако нити се огрешила о вољу оснивачеву нити о наредбу министарску.

Од свију дакле разлога у министарској наредби, није ни један ни близу довољан, вели говорник, да би се њиме могао оправдати захтев за сеобу „Матице", или за премештање текелијног фонда у Будим-Пешту. Међу тим, по мњењу говорниковом, не може се о министарском отпису на овој

ванредној скупштини ни мериторна одлука донети; јер сад министар не налаже, као што је лане чинио, да се „Матица“ има безусловно у Будим-Пешту преселити, него јој ставља алтернативу: или да се сели у Будим-Пешту, ако жели и даље руковати текелијном закладом, или ако то неће, онда да уступи текелијну закладу на руковање српској црквеној пештанској општини Кад би ма које од овога двога скупштина одлучила, она би морала најпре променити свој устав, јер по §. 24. устава „седиште је „Матице Српске“ у Новоме Саду.“ Кад би се дакле „Матица“ хтела преселити у Будим-Пешту, морала би најпре тај § устава изменити. Кад би пак хтела „Матица“ руковање текелијне закладе предати пештанској српској општини, онда би морала изменити §. 16. свога устава, који о том руковању говори. Али како је по §. 36. устава само редовна годишња главна скупштина, која се у месецу августу држи, власна устав мењати, — то говорник на основу свега до сад наведенога предлаже:

Да се на министарство пошаље представка, у којој ће се разложити, да захтеви, који су у отпису министарском наведени, садрже у себи измену устава друштвеног; а пошто је само редовна годишња главна скупштина власна мењати устав, то се ова ванредна скупштина као за то ненадлежна не може ни упуштати у мериторно решавање о наредби министарској, него одлаже то на редовну годишњу скупштину. Уједно да се овом приликом у тој представци, коју би имао управни одбор саставити и министарству послати, разлозима оборе сви наводи министрови, којима свој захтев за сеобу поткрепљује, и да му се исто тако разлозима докаже, да нити је сеоба „Матице“ нити текелијног фонда нужна, корисна ни оправдана.

Пошто се на позив представников нико више није пријавио, да у овој ствари говори, то пита председник скупштину, да ли прима предлог дра Илије Вучетића.

Скупштина једногласним пристајањем изјави да прима предлог у целости и упућује управни одбор, да у смислу истога поднесе представку високом кр. уг. министарству просвете и црквених послова.

Председник захваљујући члановима, који су на скупштину дошли, позива, да се у смислу пословног реда изберу десет скупштинара, који ће записник потписати.

За оверење скупштинског записника бирају се ови чланови: Стеван В. Поповић, др. Илија Вучетић, др. Михаило Полит-Десанчић, Павао Повић, др. Илија Огњановић, Александар Сандић, др. Стеван Павловић, др. Младен Јојкић, Светозар Савковић, и Љубомир Стефановић.

Прочитано и потписано.

ПРЕДСТАВКА ВАНРЕДНЕ ГЛАВНЕ СКУПШТИНЕ „МАТИЦЕ СРПСКЕ."

Високо кр угарско министарство просвете и црквених послова!

По наредби високог министарства од 19. децембра 1875. бр. 30.301 за 6 април о. г. сазвана ванредна главна скупштина саслушала је с највећим поштовањем високу наредбу. којом се „Матици" налаже: или да се сели у Будим-Пешту, или ако то неће, онда да уступи текелијину закладу на руковање српској црквеној општини пештанској. Али пошто би ванредна главна скупштина, да је ма које од тога двога одлучила, морала најпре мењати устав матичин, на име §. 24., по коме је „седиште „Матице Српске" у Новоме Саду," и §. 16., који о начину руковања са текелијном закладом говори; а пошто је по § 36 устава само редовна главна скупштина, која се у месецу августу држи, власна мењати устав: то је ванредна главна скупштина тог једногласног мишљења била, да се она као за то ненадлежна не може ни упуштати у мериторно решавање о овој наредби високог министарства, него је то одложила на своју редовну годишњу скупштину.

Подносећи високом министарству одлуку ванредне главне скупштине, част нам је према наводима високог министарства, којима свој захтев за сеобу поткрепљује, по одлуци скупштинској навести и противне разлоге, из којих ће се високо министарство моћи уверити, да нити је сеоба „Матице" нити текелијног фонда нужна, нити корисна нити оправдана.

Сви разлози из којих се високо министарство нашло побуђено, да изда своју наредбу, да се или „Матица" пресели у Будим-Пешту, или да управу над текелијном закладом уступи српској црквеној општини пештанској, могу се свести на двоје: 1. да се тобоже из целог основног писма текелијног види та интенција и воља оснивачева, да је само за то поверио „Матици" руковање своје закладе, што је ова тада у Пешти имала своје седиште; 2. да је „Матица" до сада текелијном закладом неуредно и неправедно руковала и тиме је јако оштетила.

Што се тиче првога разлога, то се из основног писма текелијног никако неда извести та воља и намера оснивачева, да је само за то поверио „Матици" руковање са својом закладом, што је она тада у Пешти становала. Високо министарство из ових речи основног писма: „И овай дом, као народнѣ основателство установлявам за вѣчное обиталище убогих ученикову, у всеучилищу у Пешти приходящих, а на сохраненїе придаем книжевном заведенїю высочайшим нювог Величества одобренїем потврденом Садружеству Матица Србска, с тим обаче писменним изражевїем и условїем, да на Србске юноше, у истом дому сущє, и наука ради у Пешти приходяще прилѣжно надзиранїе, као и за самый дом попеченїе имати

препоручѕен", — доказује. да „Матица" мора бити у Пешти, ако хоће, да рукује текелијном закладом, јер се из Новога Сада не може тај надзор водити. Али то је мишљење неосновано, јер надзор тај и онако не може водити цело друштво, него мора имати свој орган за тај посао, па је онда са свим све једно, било само друштво у Пешти или у Н. Саду. И док је „Матица" у Пешти била, није непосредно управљала текелијном закладом, него је имала нарочитог надзорника, који је како о питомцима, тако и о кући бригу и надзор водио; а сад, осим надзорника, има још и неколико чланова матичиних у Будим-Пешти као надзорништво над питомцима и заводом. Па и сам Текелија у свом основном писму „молящи препорѕчѕе дабы . . . . . да би изволело надзирателя человѣка добраго, ревностнаго и точнаго поставило" над његовим заводом. Од како се „Матица" из Пеште преселила у Н. Сад, није се ни у чему показало, да је у самом заводу каква неуредност овладала, или да је био бољи ред у заводу онда, кад је „Матица" у Пешти становала, него што сад тамо влада

За поткрепљење својих разлога изволело је високо министарство навести и оно место из текелијног основног писма, где је Текелија одредио у своме заводу „едну великѕ собѕ за книгохранилище, дрѕгѕ за Пантеон, гди Матица и засѣданія своя држати може", — па из тога изводи, да је Текелија само за то поверио „Матици" управу и руковање своје закладе, што је она у Пешти становала, а иначе би без сумње закладу своју другом ком моралном телу, или другој особи у Пешти поверио. И овај је разлог са свим неоснован, јер соба је за заводску библиотеку свагда нужна без обзира на то, да ли Матица у Пешти станује или не, као што и данас тамо постоји библиотека, ма да се „Матица" у Нови Сад преселила; што се пак тиче собе за седнице матичине, то у основном писму на всѣ споменутом месту изречно стоји, да „Матица" у тој соби своје седнице држати може, дакле остављено јој је на вољу хоће ли их ту држати или не, а није никако то као услов за руковање са закладом постављао, нити је „Матица" за текелији завод тиме везана.

Прелазимо на други део у наредби високог министарства споменутих разлога, којима хоће да се докаже нека неуредност и неправилност у руковању са текелијном закладом

Као прва неправилност наводи се то, што је библиотека текелијна премештена била из текелијног завода у Нови Сад

Кад се „Матица" са највишим одобрењем преселила у Н. Сад, она је са знањем и допуштењем највише власти пренела била и један део текелијне библиотеке и прогласила је исту као и своју библиотеку за јавну, чиме је нашим књижевницима и научењацима хтела да буде на руци, а за питомце је оставила ручну библиотеку у заводу у Пешти, задржавши у њој сва она дела, која су за ђаке потребна и корисна. Тиме дакле никако није учињена каква неправилност и неуредност, а најмање се може рећи, да је тиме текелијна заклада у чему год оштећена; јер кад је високо министарство лане наредило, да се текелијна библиотека натраг премести у Пешту, „Матица" је то учинила, те је тиме та ствар свршена.

Пребацује се „Матици“, што је узимала у зајам новаца из текелијног фонда на своје цели, те је тиме исти фонд јако оштетила.

Истина, да је „Матица“, кад је куповала велику кућу у Новоме Саду, узајмила новаца из текелијног фонда и из других фондова под њезином управом, али је она тај новац тако исто осигурала, као што то и код других приватних дужника чини, а до сад је већ и сав тај дуг исплатила, те по томе се то не може ни у ком погледу назвати неуредношћу, нити се може рећи, да је у чему год текелијну закладу оштетила.

Високо министарство изволело је у својој наредби и то навести, да је управа текелијних добара у Араду занемарена, те се то уписује у грех „Матици.“

И овај аргуменат за оправдање наређене сеобе матичине нема никаквог основа. Било да „Матица“ станује у Будим-Пешти, било у Н. Саду, она не може непосредно руковати текелијним добрима у Араду, него мора имати у месту управитеља; а што је исти у руковању несавестан био, то се најмање може „Матици“ у грех уписати, јер је она његове неуредности за времена открила, неверног управитеља збацила и против њега подигла парницу, која ће се на скоро довршити. Тако што могло се догодити ма где да је „Матица“ своје седиште имала, и тако што догађа се и у других друштава, па и у самој држави. С тога је „Матица“ више пута, кад су се год згодне прилике указале, гледала да та добра путем јавне дражбе прода, и многе је од њих с одобрењем високе надзорне власти и продала, а и остало ће продати, а тиме и руковање олакшати, чим настану за продају боља времена.

У наредби високог министарства уписује се даље „Матици“ у грех, што је хтела непокретна добра текелијна да распрода.

„Матица“ је увек до сада сматрала, па и сада за целисходније сматра, кад би се сва непокретна добра текелијна распродала, и стипендије у ручне претвориле, јер би се тиме добило много више и већих стипендија, те би то по народ наш свакако од много веће користи било. Али и ако је „Матица“ тако мислила, то тиме још није текелијну закладу оштетила; она је пре извршења те своје одлуке искала на то дозволу од високог министарства, па кад је није могла добити, то није могла ни извршити своју одлуку, и тиме је ствар свршена.

Високо министарство окривљује „Матицу“ и тим, што много издаје на управне трошкове фонда текелијног и наваћа, да би управни трошкови много мањи били, кад би се текелијном закладом засебно руковало.

И ова тврдња нема основа. Управа текелијног фонда задаје толико посла, да би се готово ово исто садање чиновничко особље морало држати, кад би се сам текелијн фонд посебице руковао, па ипак су управни трошкови сразмерно разрезани на све фондове, што стоје под управом матичином. Очевидно је дакле, да би много више управна трошка имао да сноси текелијн фонд, кад би се засебно руковао, него што га сад има, а управни трошкови око тога фонда морали би се још знатно и увећати, кад би се текелијна заклада у Будим-Пешти руковала, где би се осим других изда-

така, према тамошњим приликама и скупоћи живљења, морала још и повисити плата чиновницима.

Као највећу неуредност и неправилност изволело је високо министарство у својој наредби навести и то, што је „Матица“ шиљала неке питомце ван Будим-Пеште у школе, дајући им ручне стипендије.

Кад би баш ово и била нека неуредност и неправилност, то би се најмање могло то у грех уписати „Матици“, јер прво, иницијатива за то није изашла од „Матице“, него баш од саме владе; а друго, то шиљање питомаца на страну ван Пеште бивало је свагда са знањем и одобрењем високог министарства, које сада то „Матици“ пребацује. Још пређашње кр. уг. наместничко веће отписом својим од 28. јуна 1864 бр. 48.410 учинило је „Матицу“ пажљивом на то: „не би ли целисходније било, кад би се из текелијног фонда издавале ручне стипендије за питомце, који би ишли на науке у стране земље.“ У том свом отпису навело је: „да текелијин завод у свом садањем саставу не одговара за доста ни цели, коју је оснивач хтео постићи, нити изискивањима омладине, што се учи; да у арадским и пештанским непокретним добрима знаменито главно мртво лежи; да се засведочило, да зграда текелијног завода није најпробитачнија по здравље питомаца и да би особито ваљало у обзир узети, да би у место досадањих 18 питомаца њих 50 могло бити, и то са стипендијама по 200, 300 и 400 фор., кад би се скаколика непокретна добра продала и у новац преобратила, те би тако свакоме до воље стојало, која ће свеучилишта да полази.“ „Матица“ је овај предлог високе надзорне власти тек после неког времена прихватила, те је после и за време садашње уставне владе шиљала неке питомце, нарочито медицинаре на науке ван Будим-Пеште, али је за сваки поједини случај најпре изискала одобрење од високог министарства; кад је пак у један мах високо министарство то своје одобрење ускратило, тада су се сви питомци морали вратити у Будим-Пешту, а који се нису хтели вратити, ти су дали оставке на стипендији. После тога догађаја „Матица“ није више ни једног питомца пуштала на науке ван Будим-Пеште, те тако није се огрешила ни о вољу оснивачеву нити о наредбу високог министарства.

Ако све ове по одлуци ванредне главне скупштине матичине овде у понизности с највећим поштовањем наведене противне разлоге високо министарство изволи узети у благонаклоно расуђење, то ће боље обавештено, доћи до тог увиђења, да од свију разлога наведених у високој наредби није ни један ни близу довољан, да би се њиме могао оправдати захтев за сеобу „Матице“ или за премештање текелијног фонда из Новог Сада у Будим-Пешту.

Из ванредне главне скупштине „Матице Српске“, у Новоме Саду 25. марта (6. априла) 1876.

А. Хаџић, с. р.
секретар.

Председник „Матице Српске“:
Стеван Брановачки, с. р.
кр. саветник.

IV. Главна скупштина

18. (30.) августа.

У присутности повереника политичне власти г. Радослава Манојловића, варошког капетана новосадског.

Председник: Стеван Брановачки, кр. саветник.

Секретар: А. Хаџић.

Присутни чланови: Подпредседник др. Стеван Павловић, Стеван Недељковић, Ђорђе Ф. Недељковић, др. Константин Пејичић из Будим-Пеште, Стеван В. Поповић, Александар Јовановић, Нестор Миковић из Сентомаша, Живан Косировић, Никола Станисављевић, Тоја Сланкаменац, Стеван Левић, др. Младен Јојкић, др. Илија Вучетић, Светозар Ивачковић из Панчева, Љуба Стефановић, др. Илија Огњановић, Лаза Рајин, Тоша Хаџић из Сентомаша, Данило Манојловић, Арон Поповић, Марко Шилић, Лаза Каћански парох из Сентомаша, Лаза Манојловић из Сентомаша, Васа Нићин из Сентомаша, Сима Мајински парох из Сентомаша, Стеван Јеленић, Александар Којновић, Јаков Крагујевић, Ђорђе Гавански, Коста Радуловић, Ђорђе Ракић, Јован Максимовић парох из Черевића, Миша Димитријевић, Велимир Бугарски, Ђорђе Славнић, др. Милан Ђорђевић, др. Лаза Станојевић, Лука Јоцић, Влада Стратимировић, Јован Стефановић, Петар Јовичић, Аврам Мишковић из Јаска, Димитрије Савић, др. Божидар Плавшић из Сентомаша, Милош Јефремовић, Милан Јовановић, Александар Вујић, Емил Сарајлић из Жабља, Павао Новић, Јефта Мунцић, Александар Сандић, Јован Настић из Сентомаша Ђорђе Кода, Ђорђе Шевић, Стеван Јефтић, др. Светозар Максимовић, Филип Обркнежевић, Стеван Владисављевић, Коста Радовановић, Глиша Барусковић, Павао Кречаревић из Карловаца, Петар Натошевић, Петар Попадић, Максим Папић прота из Жабља, Милош Папић свештеник из Жабља, Јован Малетић, Павао Гостовић, Ђорђе Симоновић из Шида, Лаза Илић, Васа Пушибрк, и Сава Петровић актуар.

1. Пре него што ће се отворити скупштина, бирају се по предлогу председниковом чланови: др. Стеван Павловић, Стеван В. Поповић и др. Илија Огњановић, у одбор, који ће оверовити чланове матичине, који су дошли на скупштину и пријавили се као такви.

После обављеног претреса свију пријављених чланова, јавља изаслани одбор, да сви у овом записнику наведени чланови, на броју њих 72, имају право гласа на овој скупштини, по што су исплатили своје прописане пристојбе за чланство.

На основу овог извештаја проглашују се сви скупштини пријављени присутни чланови за оверовљене.

2. Председник проглашујући да скупштина сада може свој рад у смислу свога устава почети, поздравља скупштинаре добродошлицом, наводећи у подужем говору: „да црни они облаци, који су клеветници на „Матицу“ лањске године навукли, још једнако грозе поспешном раду и самом

опстанку матичином", јер још у крепости постоји висока наредба министарска, којом се „Матица" позива, да се или у Будим Пештусели, или да уступи текелијну закладу на руковање пештанској српској црквеној општини, ако мисли и даље у Новом Саду остати." Споменувши председник у којој се стадији налази то питање матичине сеобе и да ће о њему имати и ова скупштина расправити и одлучити, отвара скупштину у $9^1/_2$ сахата пре подне.

Скупштина је знацима допадања пратила овај говор председников и одазвала му се са громким: „живио!"

3. Подпредседник др. Стеван Павловић прочита извештај о годишњем раду матичином од лањске главне скупштине до данас, који гласи:

„Пошто ме је велештовани г. председник овог штованог друштва овластио и опоштио тим задатком, да вам опишем радњу овога друштва, или управо његовог заменишства за ову прошлу годину, то ћу се, одговарајући овом мени драгоценом поверењу, потрудити, да вам ту радњу у кратко али верно нацртам, како би ова главна скупштина сазнала, еда ли је заменишство овога друштва свој поверени му задатак верно извршило, и поклоњено му поверење како ваља оправдало, и како би се на данашњем збору могла равнати, доносећи своје одлуке.

Као што је познато поштованој скупштини, матичина је радња двојака: економска и књижевна. У економској радњи обављују се административни и финансијални послови, који се тичу или посебице матичиног или других фондова, што су јој на руковање предани. Економском радњом стара се друштво посредно, а књижевном непосредно за просветни напредак народни, који му је по правилима друштвеним поверен. Економску радњу врши управни одбор, а књижевну књижевно одељење (одсек) са одбором.

I. Што се тиче економске радње, налазим да ми ваља као главније ово споменути:

Управни одбор имао је за ову прошлу годину до ове скупштине својих 14 седница.

За то време кр. угарско министарство просвете и црквених послова одобрило је основно писмо стипендијске закладе Петра Костића онако, како му га је по смислу последње воље тестаторове управни одбор предложио.

Исто министарство одобрило је поднесени му прорачун текелијног фонда за годину 1875., као и прорачун о заједничким управним трошковима и прорачун фонда текелијног за годину 1876.

Пошто су се приспеле камате на потраживања фондова, којима рукује „Матица", нагомилале, то је упућен главни фискал друштвени, да их наплати судским путем, ако их дужници не би платили својевољно. Овде морам споменути, да тим закашњеним каматама није била крива каква нехатост од стране управног одбора или матичиних чиновника, него што се дужници штедише од излишних судских трошкова, па пошто вансудске опомене не помогоше, би одбор приморан, да се лати крајњих наредаба.

Било је у текелијном фонду неких старих тражбина, које су се сваке године вукле по рачунским књигама, и само се привидно у имање тога фонда рачунале. Одбор да би тој обмани, која само на празно фигурује у рачунима, крај учинио, одлучио је, да се те тражбине као невредне избришу из друштвених књига. То брисање одобрило је и кр. уг. министарство. Тражбине су те дугови: Стевана Браћена 113 фор. б. в. или 47 фор. 46 н. а. вр., Филипа Браћена 881 фор. а. вр. Поменути ми ваља, да су ти дугови од старијих текелијних времена, и да су како дужници тако и њихови наследници изумрли, а након себе нису оставили никаква имања, из којега би се ти дугови намирили.

Кр. угар. министарство захтевало је нека разјашњења на примедбе кр. уг. рачунарства на рачуне фонда текелијног и јовановићевог за годину 1878, и та су разјашњења истом министарству послана.

Према министарским наредбама издао је управни одбор ова упутства: 1. да благајна изравна све стипендијске фондове, тако, да један другом не дугује, као што се дојако догађало; 2. да се одјако у обвезницама изметне проценат у цифрама и словима; 3. да главни фискал обвезнице, које је „Матица“ другим фондовима уступила, грунтовно преведе на име оних фондова, којима су уступљене, а тако исто и да неке погрешне укњижбе исправи.

На захтев министарства, а ради бржег и темељнијег обављања друштвених послова, шаљу се влади извештаји и представке на званичном државном језику.

Министарство одобрило је прорачуне фонда костићевог и јовановићевог за годину 1876.

Исто тако одобрило је министарство предложену повишицу плате књиговођи, благајнику и актуару.

Гђа Терезија Остојићка, рођена Зозукова у Суботици, оставила је у својој последњој вољи од 9. априла 1866 „Матици Српској“ 50 комада царских дуката као награду за српске књижевнике сваке године. По тој последњој вољи „Матица“ има право, да назначи, какво дело хоће да се награди, па да награду најдостојнијем досуди. Време раздавању награде ваља да буде на дан рођења оснивачице и њенога мужа, и то па изменце.

Упућен је г. Д. Крестић, пуномоћник матичин у Араду, да све дужнике у Араду, који су по смислу купних уговора дужни платити какве доспеле рате, да одговоре тој својој дужности, иначе да их тужи.

Поднесени су министарству на преглед сви рачуни о стипендијским закладама, којима „Матица“ рукује.

Познато ће бити поштованим члановима овога друштва, да је на неке нама непознате пријаве поведена кривична истрага ради проневере против заменштва „Матице“. На утеху ове славне скупштине — која је познајући своје људе, којима је своје поверење поклонила, могла то и очекивати — могу сада јавити, да је кр. суд новосадски доставио овом друштву

своју одлуку, којом јавља, да је та истрага обустављена због недостатка повода за истраживање каквог кривичног дела.

Познато је славној скупштини и то, да је кр. уг. министарство захтевало, да се „Матица Српска“ пресели у Будим-Пешту, и да је „Матица“ на то из своје лањске скупштине путем депутације поднела представку, у којој се трудила побити разлоге, којима је министарство подупирало то своје захтевање. На то је од министарства стигао одговор, да „Матица“ или своје седиште премести у Будим-Пешту, ако жели и на даље руковати текелијним фондом, или да учини припреме ради предаје истог фонда српској црквеној општини пештанској, ако жели и даље у Новом Саду остати. Тога ради држана је ванредна скупштина, из које је послана министарству представка, у којој се разложило, да би се морао мењати друштвени устав, ако би се захтев министарски испунио, а пошто је само годишња главна скупштина власна мењати устав, то се ванредна скупштина није могла упуштати у мериторно решавање захтева министарског, него је то одложила на редовну садашњу скупштину. О томе је у својој представци известила и министарство, побијајући уједно све разлоге министарске, којима хоће да се докаже, да текелијну закладу треба преселити у Пешту, и доказујући, да та сеоба нити је корисна по сам фонд, нити је оправдана. На ову представку није од министарства стигао никакав одговор. О свему овоме дознаћете више из пространијег извештаја управнога одбора, који ће вам уједно дати прилику, да у тој ствари одлучите, што нађете за добро.

Рачуне о свима фондовима под управом матичином за год. 1875 прегледао је како управни одбор, тако и одбор, који је скупштина изаслала, а оба одбора пронашла су, да су ти рачуни тачни и исправни.

Познато ће бити славној скупштини, да је Петар Нинковић, пређашњи благајник матичин, оставио неке рачунске недостатке у каси кад је престао бити благајником, које му је требало накнадити. Пошто на поновљење опомене управног одбора није хтео те недостатке накнадити, нити је што одговорио, то је упућен друштвени фискал, да од њега судским путем наплати све своте, које је примио а у благајну није унео.

Министарство је одобрило основно писмо стипендијске закладе Павла Јовановића.

Као што је познато, пок. Катарина Д. Јовановићка из Илока, оставила је на руковање „Матици Српској“ легат од 575 царских дуката. Тај је новац положен у кредитном заводу у Београду. Да би „Матица“ могла боље руковати тим легатом и на његову га сврху употребити, замолила је кр. срески суд у Илоку, као оставинску власт, да тај новац одкаже кредитном заводу, па да га пошље „Матици“. Кр. срески суд јавио је, да је тај новац одказао и да ће га послати „Матици“ како га прими.

Благајна је по смислу друштвених правила више пута, па и сад пред саму ову скупштину, из ненада сконтрована и нађена у потпуном реду.

Благајнички чиновници матичини положили су прописану кауцију и издано им је од главне скупштине упутство о њиховим дужностима.

У каквом се стању налазе сви фондови под управом „Матице Српске" за годину 1876., то ће славна скупштина сазнати из штампаног прегледа, који ће јој се изнети.

II. Што се тиче радње књижевног одбора и одељења, имам ово да јавим:

Од лањске скупштине имало је књижевно одељење 4, а књижевни одбор 4 седнице.

Скупштина је била одлучила, да се слави педесетогодишњица постанка „Матице Српске"; али пошто су прилике, у којима се и „Матица" и српски народ сада налази, за то неудесне, то је књижевно одељење одлучило, да се ове године не држи та светковина.

Пошто ће 27. јануара 1877. бити 100 година, како се песник Лукијан Мушицки родио, то је за знак признања његових књижевних заслуга била расписана награда за чланак: „Живот и књижевна радња Лукијана Мушицког." Рок стечају био је одређен до 1. (13.) августа о. год., али се нико није пријавио.

О св. Сави о. год. држана је по садашњем обичају свечана седница књижевнога одељења у славу тога народно-црквеног поборника. Седницу је отворио председник Стеван Брановачки, говором, за којим су следовали говори члана г. Емила Чакре: „Похвална реч у спомен дру Божидару Петрановићу", и члана дра Лазе Костића: „У спомен члану Кости Трифковићу." Оба говора потпуно су одговорила своме задатку.

На расписане награде стигла су ова дела: 1. Роман „Избирачица", од Јосифа Суботића; 2. „Шокица", позоришна игра од Илије Округића Сремца; 3. „О подизању воћњака и воћака," од Јована Борјановића; 4. „Алкоран", превод Стевана Петаковића; 5. „Кратка теоретично-практична поука о пчеларству", од Стевана Болманца. Сва ова дела налазе се на оцени код чланова, и књижевно одељење тражиће од скупштине, да може тим делима издати расписану награду, ако је заслуже.

„Летопис" за годину 1876., предан је у штампу 25. маја о. год., али штампање је било мало застало, што народна задружна штампарија нема довољно слова за штампање автобиографије Саве Текелије, али сад, како их је набавила, моћи ће свакојако још за трајања ове године угледати света.

„Матица" је ступила у књижевну свезу са „југозападним одељењем руско-императорскаго общества у Кијеву," а као члан ступила је у друштво „Allgemeiner Verein für deutsche Literatur" у Берлину.

Милан Јовановић Батут, поднео је за народ написано дело: „Здравље и напредак наше деце." Дело је предато на оцену.

Матична књижница умножила се знатним књижевним поклонима, које јој дадоше: Мађарска учена академија; Емил Пико, француски писац у Паризу; Михаило Рајевски, прота руске посаобипе у Бечу; „Matica lidu" у Прагу и друга различита друштва и поједини писци. Из списка књижнице може се поименце дознати, какви су то поклони.

Успех у наукама питомаца „Матици" поверених, као и њихово владање било је веома добро.

О упражњеним местима у стипендијским закладама под управом матичином, изнеће књижевно одељење посебне извештаје и предлоге, а тако исто и о књижевним наградама, које би ваљало расписати.

Ово је, славна скупштино, у главноме извештај о радњи „Матице Српске" за ову годину. Посебне извештаје и предлоге, и то извештај о стању парница изнеће главни фискал, а друге извештаје појединн одбори. Уједно ће вам се предложити, да бирате и друштвене частнике, који по друштвеним правилима ваља да се бирају.

Као што сте се из овога извештаја могли уверити, заменштво матично није ништа пропустило учинити, што му по друштвеним правилима чинити ваља и према оном драгоценом поверењу, које му поклонисте, изабравши га да вас замењује. Али се признати мора, да свој књижевни рад није развило онако, како то задатак „Матице Српске" са собом доноси. Али су томе криве и прилике, у којима се „Матица" без прекида налази, њена и сувише ограничена средства и у опште стање нашега народа и књижевника. С тога није могла ни употребити оно овлашћење скупштинско, да књижевно одељење може обдарити и друга дела, која се пошљу „Матици" и мимо расписане награде, пошто нису никаква дела послана, осим дела: „Здравље и напредак наше деце", које је истом 11. (23.) августа о. г. послано. Али прилике од прошле године незадесише само наш народ. него узрујаше и целу Европу, тако да будући свако у неком нестрпљењу, у некој преви, није могао или је бар врло мало могао мислити на какав књижевни рад. Дај боже, да наш народ постигне она срећа, којој се надамо, и да боље прилике за њ настану, па ће и „Матица" и боље и у већем обиму моћи развити свој рад. Оснивачи „Матице Српске" дадоше својим сународницима, да на књижевном пољу прибаве свом народу користи, а себи стеку славе, па и материјалне потпоре, — до садашњег дакле нараштаја стоји, да му благодет, у аманет остављену од његових предака, употреби. Уздајмо се дакле, да ће скоре боље прилике дати крила и бољој вољи и ревности наших књижевних радника, те ће са народом заједно полетити онамо, камо их позива будућност, достојна прошлости му његове.

Скупштина је овај извештај саслушала с пажњом и узела га на повољно знање.

4. Председник Стеван Брановачки захваљује на поверењу, које му је до сад скупштина указивала, и моли да се не бира више за председника, пошто би му у његовим старим данима ваљало мира и одмора тражити.

Скупштина бира једногласно и даље за председника на годину дана досадашњег председника Ст. Брановачког, који се те почасти прими једино из љубави према овом књижевном просветном заводу, обећавајући, да ће се по својим силама трудити, да и даље заслужи већ толико пута му указано поверење.

Избор овај поднеће се у смислу чл. 9. устава на одобрење високом кр. уг. министарству унутрашњих послова.

5. Подпредседник др. Стеван Павловић захваљујући на подпредседседништву матичином, моли скупштину, да указано му поверење поклони ком другом члану матичином.

На једногласно изјављену жељу скупштинску, да и даље остане подпредседником, прима се др. Стеван Павловић те почасти, изјављујући, да ће се својски трудити, да одговори повереној му дужности.

6. Управни одбор јавља, да се овом приликом није пријавио ни један нови члан. — Узима се на знање.

7. Председник позива скупштину, да изабере управни одбор, и ради тога одгађа скупштину на пет минута.

Председник отварајући после пет минута скупштину, позива, да се одреди број чланова за управни одбор и да се исти изберу.

По што се најпре одлучило, да у управном одбору буде 18 чланова, то су већином гласова за исти изабрани ови чланови: др. Стеван Павловић, Миша Димитријевић, Стеван Јефтић, Стеван Јеленић, Јован Малетић, Димитрије Савић, Ђорђе Шевић, Павао Новић, др. Михаило Полит-Десанчић, Марко Шилић, Стеван Керчевић, др. Лаза Станојевић, Лука Јоцић, Никола Станисављевић, Корнел Јовановић, Ђорђе Д. Кода, др. Илија Вучетић и Љубомир Стефановић.

О избору овом известиће се сваки члан изводом из овога записника.

8. Председник напомињући, да је ове године настала трогодишња обнова чиновника матичиних, осим чиновника благајничких, који су лане изабрани, — позива скупштину, да изабере за друштво секретара.

За секретара би једногласно изабран на три године досадашњи секретар матичин А. Хаџић са досадањом платом. — О избору овом известиће се управни одбор.

9. Председник позива скупштину да изабере себи актуара.

Скупштина бира једногласно на три године за актуара досадањег актуара Саву Петровића са дојакошњом платом, о чему ће се и управни одбор известити.

10. Председник позива скупштину да изабере себи главнога фискала.

За главнога фискала друштвеног бира се једногласно на три године дана др. Илија Вучетић, досадањи главни фискал са дојакошњом платом.

О избору овом да се извести и управни одбор.

11. Председник позива, да се изабере питомачки надзорник, и јавља, да се за то место пријавила два проситеља: досадањи надзорник др. Константин Пејичић и Игњат Станимировић, свршени правник.

Већином гласова би за питомачког надзорника на три године изабран др. Константин Пејичић, досадањи надзорник, са дојакошњом платом.

О избору овом извешћује се и управни одбор.

12. Управни одбор јавља у ствари наређене сеобе матичине ово:

Високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова, одписом својим од 19. декембра 1875 бр. 80301. на представку главне скупштине матичине од 26. и 27. септембра 1875. а под бр. 8. одговорило је, да „Матица Српска“ своје седиште премести из Новога Сада у Будим-Пешту, ако жели и даље руковати текелијном закладом, — а ако и после дубљег расуђења, придржавајући се своје представке, жели као књижевно друштво и даље у Н. Саду остати, то нека учини припремна наређења к.о што треба, да би могла целу закладу текелијну што пре предати у основном писму на ту цел означеном представништву српске црквене општине пештанске.

Уједно је исто министарство наредило, да се ради тога сазове ванредна главна скупштина и да му се одлука исте поднесе.

Према тој наредби и по одлуци управнога одбора држана је 25 марта (6. августа) о. г. ванредна главна скупштина.

Ванредна главна скупштина саслушала је с највећим поштовањем високу наредбу, по којој се „Матици“ ставља алтернатива: или да се сели у Будим-Пешту, ако жели и даље руковати текелијном закладом, или ако то неће, онда да уступи текелијну закладу на руковање српској црквеној пештанској општини. Али по што би ванредна главна скупштина, да је ма које од тога двога одлучила, морала најпре мењати устав матичин, на име § 24., по ком је седиште „Матице Српске“ у Н. Саду и § 16., који о начину руковања са текелијном закладом говори; а по што је по § 36. устава само редовна годишња главна скупштина, која се у месецу августу држи, власна мењати устав: то је ванредна главна скупштина тог једногласног мишљења била, да се она као за то ненадлежна не може ни упуштати у мериторно решавање ове ствари, него је то оставила редовној годишњој скупштини матичиној.

Ова одлука ванредне главне скупштине поднесена је високом министарству представком, у којој су према наводима високог министарства, којима свој захтев за сеобу поткрепљује, наведени противни разлози, из којих се високо министарство могло уверити, да нити је сеоба „Матице“ нити текелијног фонда нужна, нити корисна ни оправдана. Уједно је у тој представци наведена молба, да ће високо министарство, боље обавештено, доћи до тог увиђења, да од свију разлога у високој наредби није ни један ни близу довољан, да би се њиме могао оправдати захтев за сеобу „Матице“ или за премештање текелијног фонда у Будим-Пешту.

На ову представку ванредне главне скупштине није до сада министарство ништа одговорило.

За тим је прочитана наредба високог министарства од 19 декембра 1875. бр. 30.301, и представка, која је на ту наредбу од ванредне главне скупштине држане 25. марта (6. априла) о. г. високом министарству поднесена. (Види „Ванредну главну скупштину“)

Председник позива све оне чланове, који би хтели што у овој ствари говорити, да се ради тога пријаве.

Члан М. Димитријевић у подужем говору износи овај предлог за одлуку:

Редовна главна скупштина саслушавши наредбу високог министарства и представку ванредне главне скупштине узима ту представку с одобрењем на знање и усваја све оне разлоге, које је споменута ванредна скупштина у тој представци навела. Пошто је у поднесеној представци ванредна скупштина изјавила поуздану наду, да ће високо министарство, уваживши разлоге у представци наведене, од своје наредбе одустати, а високо министарство није до сада на споменуту представку одговорило, из чега се даје закључити, да је високо министарство, боље обавештено, заиста од извршења своје наредбе одустало, — то ова редовна главна скупштина не налази повода овом приликом у расправљање и решавање овога предмета упуштати се. Осим тога пак не би ова редовна скупштина ни власна била да овај предмет, који у смислу устава друштвеног промену истог устава у себи садржи, у претрес узме, по што се за помениту промену у чланку 36. устава присутво̂ од две трећине свију чланова захтева; а на овој редовној скупштини од 340 матичиних чланова није ни једна трећина искупљена.

Скупштина једногласним пристајањем прима овај предлог.

Како је већ 12½ сахата прошло, то председник одгађа скупштину за 3 сахата по подне.

13. Председник отварајући скупштину у 3¼ по подне јавља, да је на реду извештај скупштином изасланог одбора, ради прегледања рачуна за годину 1875.

Управни одбор под бр. 176. о. год. подноси извештај тога одбора од 28. априла (10) маја о. г., у ком исти јавља, да је прегледао рачунске закључке од год. 1875. и упоредио их са главним и побочним књигама свију фондова, на име: фонда „Матице Српске", Јована Наке, Илије Коларца, Константина Хаџи-Ристића, Саве Текелије, Павла Јовановића, Петра Костића, Гавре Романовића, Петра Класановића, Вука Стеф. Караџића и фонда за потпомагање српских вероисповедних школа. Одбор је пронашао све те рачуне у реду и за тачне, па је то и на рачунским закључцима за сваки фонд посебице потврдио.

Узима се на знање и за супер-ревизоре рачуна свију фондова под управом матичином за годину 1876. бирају се ови чланови: Пера Натошевић, Ј. Г. Адамовић и Пера Попадић.

14. Управни одбор под бр. 171—5. о. г. на основу извештаја из његове средине за прегледање рачуна изасланог одбора, предлаже, да се изда рачунарима матичиним опросница за рачуне за годину 1875., вођене о фонду матичином, накином, романовићевом, класановићевом, коларчевом, вуковом, хаџи-ристићевом и за потпомагање вероисповедних школа.

Предлог се прима и за споменуте рачуне издаје се опросница рачунарским чиновницима матичиним, и то: Арону Поповићу као књиговођи и Данилу Манојловићу као благајнику.

15. Управни одбор под бр. 494. ех 1875. јавља, да је високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова отписом својим од 15. новембра 1875. бр. 28.334. одобрило из лањске главне скупштине поднесене му про-

рачуне о заједничким управним трошковима и о текелијном фонду за годину 1876.

Оба ова одобрена прорачуна издао је управни одбор благајници, с тим строгим налогом, да их се у свему придржава и по њима управља.

Узима се на знање.

16. Управни одбор под бр. 12. У. О. о. г. јавља, да је високо кр. уг. министарство просвете и црквених послова, отписом својим од 31. декембра 1875. бр. 31.684. одобрило из лањске главне скупштине поднесене му прорачуне фонда јовановићевог и костићевог за год. 1876. са неким примедбама, на које су му поднесена захтевана разјасњења.

Оба ова прорачуна издана су благајници с упутством, да се по њима управља.

Узима се на знање.

17. Управни одбор под бр. 493. У. О. ех 1875. јавља, да је вис. кр. уг. министарство просвете и црквених послова, отписом својим од 15. новембра о. г. бр. 28.333. на представку лањске главне скупштине матичине од 26. и 27. сепг. 1875. бр. 13. одобрило, да се не мора тражити предходна дозвола за нове издатке, којима се терете стипендијски фондови под управом матичином, али под овим условима, којих се друштво мора строго придржавати:

1. Да се подносе прорачуни за годину што долази министарству до свршетка септембра сваке године о свима стипендијским закладама под управом матичином.

У тим прорачунима треба да је по рубрикама исказано, колико је примљено и издано у прошлој години, колика је била по прорачуну одобрена свота за годину, која је у течају и потреба за годину што долази.

2. Да се у сваком таком случају, у ком издавање ма које рубрике у прорачуну за годину што долази, прелази рубрику издавања прорачуна од прошле године, у примедби свака така повишица опширно разложи, а по потреби да се приложе и исправе, које се таке повишице тичу.

3. Да се од владе одобрени прорачуни не смеју прекорачити, и за то ће се сваки издатци, који пређу одобрене прорачуне, приликом прегледања рачуна ставити на терет „Матици“, ако се не би на таква издавања одобрење више недзорне власти у напред изискало.

Уједно јавља управни одбор, да је висока наредба министарска саопштена благајници, и да је иста упућена, да је се у свему строго придржава. — Узима се на знање.

18. Увравни одбор подноси штампани „Преглед стања фондова под управом „Матице Српске“ за годину 1875“, с примедбом, да је према одлуци лањске главне скупштине на сваком рачунском закључку потписан и од управног одбора и од главне скупштине изаслани одбор за прегледање рачуна.

Узима се на знање и штампани преглед у два екземплара да се поднесе високом кр. уг. министарству просвете и црквених послова.

19. Управни одбор под бр. 260. У. О. о. год. подноси рачунске закључке свршетком јуна 1876. о свима фондовима под управом матичином.

По тим закључцима износило је стање благајне 30 јуна 1876:

1.	фонда текелијног — — — — —	234.003 ф.	05 1/6	н.
2.	„ јовановићевог — — — —	41,692 ф.	34 3/10	н.
3.	„ костићевог — — — — —	35.728 ф.	46 1/6	н.
4.	„ класановићевог — — — —	2.325 ф.	89 1/2	н.
5.	„ романовићевог — — — —	9.098 ф.	17 1/2	н.
6.	„ матичиног — — — — —	12.596 ф.	80	н.
7.	„ накиног — — — — —	23.483 ф.	76 5/10	н.
8.	„ коларчевог — — — — —	4.197 ф.	12	н.
9.	„ хаџи-ристићевог — — — —	1.179 ф.	32	н.
10.	„ Вука Караџића — — — —	888 ф.	99	н.
11.	„ за вероисповедне школе — —	62 ф.	82	н.

12. У фонду о заједничким управним трошковима остало је дуга у издавању 35 ф. 86 н.

Узима се на знање.

20. Управни одбор под бр. 261. У. О. о. г. подноси прорачун о заједничким управним трошковима за годину 1877. у два примерка.

По том прорачуну износи:

1. Приход — — — — — — — —	6.052 ф. 80	н.
2. Исказана потреба — — — — — —	6.049 ф. 64	н.
Сувишак	3 ф. 16	н.

Одобрава се у целости и подноси се високом кр. уг. министарству просвете и црквених послова.

21. Управни одбор под бр. 261. У. О. о. г. подноси прорачун фонда текелијног за годину 1877.

По том прорачуну износи:

1. Примање — — — — — — —	22.260 ф 10	н.
2. Издавање — — — — — — —	15 317 ф. 50	н.
Сувишак	6.942 ф. 60	н.

Одобрава се у целости и подноси се високом министарству.

22 Исти управни одбор под бр. 261. У. О. о. г. подноси прорачун фонда „Матице Српске“ за год. 1877.

По том прорачуну износи:

1. Примање — — — — — — —	5.185 ф. 75	н.
2. Издавање — — — — — — —	5.092 ф. 75	н.
Сувишак	93 ф. —	н.

Одобрава се у целости и о том се и управни одбор и књижевно одељење ради њиховог равнања извешћују.

23. Исти управни одбор под бр. 261. У. О. о. г. подноси прорачун фонда Павла Јовановића за годину 1877.

По том прорачуну износи:

1. Примање — — — — — —	2.892 ф. 40	н.
2. Издавање — — — — —	1 564 ф. 55	н
Сувишак	1 327 ф. 85	н.

Одобрава се у целости и подноси се високом министарству.

24 Исти управни одбор под бр. 261 У. О. о. г. подноси прорачун фонда Јована пл. Наке за годину 1877.

По том прорачуну износи:

1. Примање — — — — — — —	1.568 ф.	34	н.
2. Издавање — — — — — — —	1.138 ф.	20	н.
Сувишак	430 ф.	14	н.

Одобрава се у целости, и о том се и управни одбор и књижевно одељење ради њиховог равнања извешћују.

25 Исти управни одбор под бр. 261. У. О. о г. подноси прорачун фонда Петра Костића за год. 1877.

По том прорачуну износи:

1. Примање — — — — — — —	2.414 ф.	80	н.
2. Издавање — — — — — — —	2.141 ф.	20	н.
Сувишак	273 ф.	60	н.

Одобрава се у целости и подноси се високом министарству.

26. Исти управни одбор под бр. 261. У. О. о. г. подноси прорачун фонда Петра Класановића за годину 1877.

По том прорачуну износи:

1. Примање — — — — — — —	154 ф.	60	н.
2. Издавање — — — — — — —	33 ф	90	н.
Сувишак	120 ф	70	н.

Одобрава се у целости и о томе се и управни одбор ради свога равнања извешћује.

27. Исти подноси прорачун фонда Гавре Романовића за годину 1877

По том прорачуну износи:

1. Примање — — — — — — — —	617 ф.	40	н.
2. Издавање — — — — — — — —	883 ф.	10	н.
Сувишак	284 ф	30	н.

Одобрава се и издаје се управном одбору да се по њему управља.

29. Исти подноси прорачун фонда за споменик Вука Караџића за годину 1877.

По том прорачуну износи:

1. Примање — — — — — — — —	59 ф.	67	н.
2. Издавање — — — — — — — —	12 ф.	75	н.
Сувишак	46 ф.	92	н.

Одобрава се и издаје се управном одбору да се по њему равна.

30. Исти подноси прорачун фонда Хаџи-Ристићевог за годину 1877.

По том прорачуну износи:

1. Примање — — — — — — —	70 ф.	—	н.
2. Издавање — — — — — — — —	14 ф.	88	н.
Сувишак	55 ф.	12	н.

Одобрава се и издаје се управном одбору да се по њему управља.

31. Исти подноси прорачун фонда за потпомагање српских вероисповедних школа за годину 1877.

По том прорачуну износи:

1. Примање — — — — — — — —	4 ф. 20 н,
2. Издавање — — — — — — — —	— ф. 85 н.
Сувишак	3 ф. 35 н.

Одобрава се и издаје се управном одбору, да се по њему управља.

32. Управни одбор под бр. 70. У. О. о. г. предлаже, да се Стојан Угринић из Ст. Градишке, Марко Бикар из Сомбора, Коста Шербан из Вршца, Никола Савић и Стеван Вукомановић из Земуна, који ни на поновљене опомене нису хтели платити заостале рате за чланство, нити од себе задужнице издати, — у смислу одлуке главне скупштине од године 1874 бр. 25. Г. С. избришу из броја чланова матичиних.

Предлог се прима и управни одбор упућује се, да то брисање из броја чланова у матичиним књигама спроведе

33. Управни одбор под бр. 263. У. О. о. г. предлаже, да се потраживање против пок. Лазара Стојковића, негдашњег адвоката у Суботици, који се састоји у неукњиженој обвезници од 150 фор. б. в или 63 фор. а. вр. капитала и преко 150 фор. заостале камате, коначно из књига матичиних избрише, пошто та обвезница није осигурана, а по подробном испитивању у самом месту последњег пребивања и смрти покојникове главни фискал друштвени потпуно се уверио, да исти није по себи никаква иметка оставио, из кога би се то потраживање бар колико толико могло наплатити.

Предлог се прима и управни одбор упућује се, да то потраживање као ненаплативо из књига матичиних избрише.

34. Управни одбор под бр. 460. У. О. ex 1875 предлаже, да се накнади путни трошак у Будим-Пешту и натраг секретару друштвеном А. Хаџићу, који је по одлуци лањске главне скупштине ишао са изасланством скупштинским у Будим-Пешту, да тамо преда преузвишеном г. Августу Трефору, кр. уг. министру просвете и црквених послова, представку скупштинску.

Исти секретар добио је од управнога одбора ради подмирења путнога трошка 100 фор. вађевине, коју је он од 1. јануара о. г. у месечним ратама по 10 фор. до данас отплаћивао.

Предлог се прима и управни се одбор упућује, да секретару друштвеном из фонда матичиног исплати 100 фор. у име накнаде путнога трошка, учињеног приликом његовог изасланства у Будим-Пешту.

35. Управни одбор под бр. 51. У. О. о. г. јављајући, да је српска новосадска читаоница у име старога најма до свршетка године 1875 дуговала свега 558 фор. 75 н. и то главнице 375 фор. а интереса 183 фор 75 н., износи молбу исте читаонице, којом тражи, да јој се опрости онај део дуга, који је као интерес рачунан за стан; а за првобитни дуг од 375 фор. јавља, да је благајници исплатила.

Молба се уважава и управни се одбор упућује, да на стари дуг читаонички нарачунани интерес од 183 фор. 75 н. из главних књига матичиних као потраживање избрише.

36. Књижевно одељење под бр. 9. К. Одс. о. г. предлаже, да се распишу ове награде из фонда накиног:

I. За ова дела:

1. Роман, драма или шаљива игра из српског живота — Награда за мање дело 200 фор. а за веће 300 фор. — Рок Петров-дан 1877.

II. За ове чланке за „Летопис“:

1. Живот и књижевна радња Лукијана Мушицког. — Наградиће се по садржају и по вредности. — Рок истиче 31. декембра 1876.

2. Историја нашега народа у горњој крајини (у Ђенералату карловачко-вараждинском). — Награда 300 фор — Рок Петров-дан 1877.

3. Преглед садржаја свих Летописа „Матице Српске“ за 50 година (од 1826 до 1876). — Награда 100 фор. — Рок Петров-дан 1877.

4. Наша новија драматика — Награда 200 фор. — Рок Петров-дан 1877.

5. Историја заната и индустрије у опште. — Награда 120 фор. — Рок Петров-дан 1877.

6. О подизању и држању винограда, вина, врта. — Награда за свако 60 фор. — Рок Петров-дан 1877.

7. О држању и неговању стоке, краве-музаре, овце, коња, свиње, свилене бубе. — Награда за свако 60 фор. — Рок Петров-дан 1877.

Уједно предлаже књижевно одељење, да се у поновљеном распису нарочито истакне, да је „Матица“ вољна примити и по вредности наградити према количини преосталога новца и друга научна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима слободан избор предмета.

На послетку предлаже, да се овласти књижевно одељење, да може издати из накиног фонда награде за она дела и чланке, која дођу мимо расписане награде, и то у течају године и пре главне скупштине, ако књижевно одељење пронађе, да та дела заслужују награде, да не би морали писци, који таква дела поднесу, чекати до главне скупштине.

Предложене за распис награде примају се, а тако исто и предлог о награђивању дела и чланака, који дођу осим расписаних награда.

37. Књижевно одељење под бр. 8. К. Одс. јавља, да су на расписане награде стигла ова дела: 1. Роман „Избирачица“ од Јосифа Суботића; 2. „Шокица“ позоришна игра од Илије Округића-Сремца; 3. „О подизању воћњака и воћака“ од Јована Ђорђановића; 4. Превод „Ал-корана“ од Стевана Петровића; и 5. „Кратка теоретично-практична поука о пчеларству“, од Стевана Болманца.

Јављајући, да се сва та дела налазе на оцени код друштвених чланова, предлаже, да се овласти књижевно одељење, да може споменутим делима издати награде, ако се пронађе да их заслужују.

Узима се на знање и прима се предлог књижевног одељења.

38. Књижевно одељење под бр. 7. К. Одс о. г. према одлуци лањске главне скупштине под бр. 86. Г. С. предлаже, да се светковина педесетогодишњице матичине због познатих прилика, у којима се и „Матица“ и наш народ налази, за сад не прославља.

Предлог се прима.

39. Књижевно одељење под бр. 12. К. Одс. о. год. према упутству лањске главне скупштине под бр. 40. Г С., на што да се употреби романовићева стипендија према наредби оснивачевој, узимајући у обзир да је Романовић оставио „Матици“ да интерес обрати на васпитање и изображење српских младића по њеном увиђењу, па макар овя коју струку наука изабрали, и да „Матица“ изабере ону струку наука, у којој је српство заостало, а која му је најпотребнија“, — предлаже, да се прва стипендија употреби за слушаоце живописне академије или вајарске уметности. пошто је у томе српство јако заостало, а готово сваке године долазе „Матици“ више молбеница ради подарења таких стипендија.

Уједно предлаже, да се за годину 1877. распише стечај за једно такво место, са годишњом стипендијом од 200 фор., као што је то сам оснивач у својој последњој вољи одредио.

Предлог се прима и књижевно одељење упућује се, да се о извршењу његовом постара.

40. Књижевно одељење под бр. 1. К. Одс о г. одговарајући налогу лањске главне скупштине под бр. 44. Г. С., да поднесе своје мњење, да ли је Сави Текелији, по последњој вољи његовој, намера била, да се његове стипендије издају техницима, — јавља, да је целу ту ствар подробно испитао, и пошто је неумрли Сава Текелија у своме основном писму од 21. августа 1838 године своју стипендијску закладу одредио за ученике „у всеучилишту у Пешту приходјаште“ а осим тога одређења ни у основном писму ни у тестаменту текелијном нема нигде више поближе што означено, — пошто се даље под свеучилиштем само богословски, правни, медички и философски факултет, никако пак и техничке науке разумевају, — и пошто на послетку по гласу питомачких списака, који се у архиви матичиној налазе, сам Текелија за цело време свога живота, на име у школским годинама 1838/9, 1839/40, 1840/1 и 1841/2 није ни једном технику или тако званим тадашњим слушаоцима геометрије стипендију дао: то је књижевно одељење тога мишљења, да из свега тога излази очевидна намера текелијна, да се његова стипендија не може издавати техницима.

Главна скупштина једногласним пристајањем прихваћа и усваја мишљење књижевнога одељења.

41. Главни фискал друштвени др. Илија Вучетић јавља, да су од свију фондова, што стоје под управом „Матице Српске“ имали у течају ове последње године, само фонд Саве Текелије 4, и фонд Павла Јовановића једну већу парницу.

Стање тих парница је ово:

I. Парнице фонда Саве Текелије:

1. Парница против Ђорђа и Марије Грујића због 1200 фор а. вр.

Ово је потраживање осигурано, али пошто остали укњижени веровници, који су иза текелијног фонда на дужничким непокретностима интабулисани, поричу фонду текелијном право на потраживање камата, то се сада око тога води парница, и с тога до сада још није свршена.

2. Парница против Лазара Тенецког у Араду због накнаде 3 077 ф. 32 новчића.

Ова је парница довршена још октобра месеца лањске године и поднета је суду на пресуду. Али арадски кр. судбени сто пре него што би пресуду донео, изда „Матици" налог, да све уз парницу прикључене прилоге у одостовереном мађарском преводу, а осим тога све рачуне Тенецкове у оригиналу поднесе. Услед тога налога буду у одређеном року рачуни Тенецкови сви у оригиналу а остали прилози парнични у одостовореном мађарском преводу суду поднесени; но арадски кр судб. сто не задовољи се ни с тиме, него изда нову одлуку, по којој се и сви рачуни Тенецкови, који преко 30 табака износе, имају у доставерном мађарском преводу поднети. Против одлуке судске дао је главни фискал по решењу управнога одбора ништавну жалбу и 28. августа о. г. добио је одлуку касационог суда, којом се ништавна жалба одбија и наређује, да се сви рачуни имају у року од 60 дана на мађарски превести. Тако ће се сад та одлука морати извршити, што ће текелији фонд знатна трошка стати. За тим ће доћи пресуда.

3. Пресуда вароши Арада против текелијиног фонда због окупације кућишта под грунт. зап. бр. 415 у Араду.

Парницу је ову текелији фонд како код првог тако и код другог суда добио, односно варош је арадска с потраживањем својим одбијена, те је сад и највишем суду поднела призив.

4. Парница против Валенте Дунђерског из Сентомаша због дуга од 400 фор.

У овој парници обављена је процена дужничких непокретности и сада се очекује, да се одреди дражба.

Осим овде наведених парница имао је текелији фонд у течају године 41 парницу због дужних камата. Парнице су те све које поравнањем које пресудом довршене.

II. Парница фонда Павла Јовановића.

1. Парница стечајне масе Јована Арваније и његове жене против фонда јовановићевог због 4 075 фор. б. вр.

Ова је парница довршена код првога суда тако, да је тужилачка маса с тужбом одбијена, али се није том пресудом задовољила, него је поднела призив кр. табли. Изгледи су поуздани, да ће фонд јовановићев и на другом суду ову парницу добити.

Осим тога имао је фонд јовановићев у течају ове године осам, фонд костићев 27, фонд накин 4, фонд класановићев 2, и фонд матичин 2 мање парнице због дужних камата. Све те парнице довршене су које поравнањем које пресудом, а по што многи покрај свега тога још никако нису дужне камате исплатили, то су код некојих већ и овршбе у течају. — Узима се на знање.

42. Књижевно одељење под бр. 14. К. Одс. о г. јавља, да су у текелијином заводу при свршетку другог школскога течаја 1875/6 ова места остала упражњена, и то: места Јована Велимировића и Алексе Ђукића, ригорозаната медицине, и Павла Марјановића ригорозанта права, којима је рок за уживање њихове стипендије истекао; — места: Јована Томића и Младена

Радуловића правника, који су се на својој стипендији захвалили, што не знају мађарскога језика; — место Стевана Данкулова, III. године правника, који је у течају другог семестра код куће своје умрьо, — и места: Павла Бастића и Миливоја Адамова, свршених правника, ако им се не би допустило да уживају текелијну стипендију још за годину дана ради полагања строгих испита.

Стечај на пет упражњених места био је расписан до 10. (22.) авг. о. г. и на тај су се пријавили ови молиоци: 1. Стеван Јеремић из Мартоноша, философ II. године; 2. Милан Шишман из Темишвара, свршени II. године правник; 3. Ђена Поповић из Баје, свршени I. године правник; 4. Мита Живковић из Ст. Бечеја, свршени гимназиста; 5. Стеван Милованов, свршени гимназиста; 6. Пера Јаковљевић из Ђале, медик I. године; 7. Лазар Јовановић из Суботице, свршени I. године правник; 8. Мита Вујковић из Сомбора, свршени гимназиста; 9. Петар Теодоровић из Мраморка, свршени реалац; 10. Мита Калић из Новога Сада, свршени правник III. године и професор на реалци у Осеку; 11. Јован Протић из Меленаца, свршени II. године правник; 12. Павле Софрић из Сент-Андрије, свршени гимназиста; 13. Стеван Јовановић из Ченте, свршени гимназиста VI. разреда; 14. Данило Панић из В. Бечкерека, свршени гимназиста; 15. Иван Веселиновић, свршени I. год. правник из Песка; 16. Јован Видић из Новог Сада, свршени гимназиста; 17. Михаило Влашкалић из Врањева, свршени I. године правник; 18. Младен Протић из Шњегавића, свршени гимназиста; 19. Владимир Николић из Добрице, свршени II. године правник; 20. Петар Вуцелић из Гор. Карловца, свршени гимназиста VI. разреда; и 21. Милан Давидовац из Каћа, свршени I. године правник.

Књижевно одељење остављајући Павла Бастића и Миливоја Адамова, свршене правнике, у уживању њихових стипендија још за годину дана ради полагања строгих испита под обичним за ригорозанте прописаним условима, предлаже од 21 просител,а, погледом на доказани одличан успех у наукама, на сиромашно стање и похвално владање, ову деветорицу ради избора по азбучном реду:

1. Ивана Веселиновића, свршеног I. године правника; 2. Миту Вујковића, свршеног гимназисту; 3. Миту Живковића, свршеног гимназисту; 4. Перу Јаковљевића, свршеног I. године медика; 5. Стевана Јеремића, свршеног II. године слушаоца философије; 6. Лазара Јовановића, свршеног I. године правника; 7. Стевана Милованова, свршеног гимназисту; 8. Јована Протића, свршеног II. године правника; и 9. Милана Шишмана, свршеног II. године правника.

Књижевно одељење у свом извештају напомиње даље, да су осим ових предложеника имали обичну квалификацију још и ови просители: 1. Павле Софрић, свршени гимназиста; 2. Данило Панић, свршени гимназиста; 3. Јован Видић, свршени гимназиста; 4. Михаило Влашкалић, свр. I. год. правник; 5. Младен Протић, сврш. гимназиста, 6. Владимир Николић, свршени II. године правник; 7. Петар Вуцелић, свршени гимназиста VI. разреда; и 8. Милан Давидовац, свршени I. године правник;

— али да се само обична квалификација ових проситеља према изврсној способности спомепутих предложеника није могла овом приликом у обзир узети.

Скупштина узимајући с одобрењом на знање извештај књижевног одељења и остављајући питомце Павла Бастића и Миливоја Адамова, свршене правнике, у уживању њихове стипендије још за годину дана ради полагања строгих испита, бира путем тајног гласања на шест упражњених места од предложених проситеља већином гласова ове за питомце текелијне: 1. Миту Вујковића; 2. Миту Живковића; 3. Стевана Миланова; 4. Ивана Веселиновића; 5. Лазара Јовановића и 6. Стевана Јеремића.

О избору овом известиће се и вр. уг. министарство просвете и црквених послова, и књижевно одељење и управни одбор и надзорништво текелијног завода, и сваки молилац посебице уз повратак молбеница, с тим додатком за оне, који нису изабрани, да им се молби овом приликом није могло за доста учинити

43. Књижевно одељење под бр. 16. К. Одс. о г. јавља, да је на место питомца костићеве закладе, Николе Игића, који је у војнике уврштен, био расписан стечај до 10. (22) августа о. г. и да су се на тај расписани стечај пријавили ови проситељи: 1. Јован Стејић из Черевића, свршени гимназиста I разреда; 2. Стојан Цвејић из Шида, свршени гимназиста I. разреда; 3. Ђорђе Алексијевић из Земуна, свршени гимназиста III. разреда; 4. Душан Писаревић из Руме, свршени гимназиста I. разреда.

Уједно предлаже књижевно одељење, да се стипендија Костићева од 300 фор., коју је до сад Никола Игић као слушалац горње гимназије примао, изда питомцу Костићеве закладе, Ђорђу Милутиновићу, који је IV. гимназијски разред с одликовањем свршио, а истога стипендија опет од 250 фор. да се подели Јовану Стејићу, који је I. гимн. разред с одликовањем свршио и који по последњој вољи оснивачевој као Черевићанин и као сиромах има привенства над осталим проситељима за стипендију костићеву.

Прима се предлог књижевног одељења и досадањем питомцу костићевом Ђорђу Милутиновићу даје се стипендија од 300 фор. а за питомца костићевог са стипендијом од 250 фор. бира се Јован Стејић

У смислу последње воље оснивачеве у скупштину позвани изасланци Черевићке општине парох Јован Максимовић и Совра Урошевић изјављују у скупштини, да се потпуно слажу са том поделом стипендија.

О избору овом поднеће се извештај високом министарству просвете и црквених послова, а доставиће се до знања књижевном одељењу и управном одбору и надзорништву свих питомаца.

44. Књижевно одељење под бр. 15. К. Одс. о г. јављајући, да је пред саму скупштину на својој стипендији захвалио питомац јовановићев Стеван Костић, техничар V. године, свршивши техничке науке, — предлаже, да се на место његово распише стечај на 4 недеље дана и да се књижевно одељење и управни одбор овласте, да то упражњено место избором попуне.

Прима се предлог књижевног одељења, и расписује се стечај, који ће трајати 4 недеље дана, од дана, кад исти последњи пут у новинама изађе

45. Књижевно одељење под бр. 18. К. Одс о. г. јављајући, да су у стипендијској закладп димитријевићевој остала ова места упражњена: 1. Стевана Ђорђевића, свршеног правника, који је на стипендији од 250 фор захвалио; 2. Андрије Милића, ригорозанта права, са стипендијом од 250 ф.; предлаже, да главна скупштина Његовој Светости патријарху српском у погледу димитријевићевих стипендија овај предлог поднесе:

I. У уживању стипендије од 250 фор. да се остави Никола Попов, свршени медик V. године, који је по сведоџби деканатској заслужно, да ужива стипендију још годину дана ради полагања строгих испита; а на место Стевана Ђорђевића и Андрије Милића, који су до сада стипендију од 250 фор. уживали, да дође: Милан Давидовац, свршени I. године правник и Данило Панић, свршени гимназиста, досадањи питомци димитријевићеви са стипендијом од 200 фор.

II. На стипендијска места: Милана Давидовца и Данила Панића од 200 фор да дођу: Јован Ивковић и Павао Бота, који су VI. гимназијски разред са одличним успехом свршили и који су до сад из исте закладе стипендију од 150 фор уживали;

III. На места Ј. Ивковића и П. Боте да се распише стечај за две стипендије, свака од 150 фор. за слушаоце ниже гимназије, и да се књижевно одељење с управним одбором овласти, да на та два места учини тројни предлог патријарху српском, ако би на све ове предлоге пристао.

Предлог књижевног одељења прима се и поднеће се Његовој Светости патријарху српском.

46. Председник јавља, да је члан Стеван В. Поповић, у смислу пословног реда потпомогнут од четворице чланова, поднео овај предлог за одлуку:

„Да би „Матица Српска“ могла одговорити једној великој потреби српске књижевности предлажем:

Да главна скупштина у' извршењу §. 3. lit. а) и б) свога устава упути књижевно одељење, да изради и довдућој скупштини поднесе потањи план о томе, како би „Матица Српска“ по примеру других књижевних друштава а с обзиром на потребу српске књижевности могла помоћу свога фонда и претплате отпочети издавати периодичну библотеку поучно писаних списа за народ, изворних и добро преведених, а из разних струка наука.“

Уступа се књижевном одељењу да поднесе, у колико то нађе за целисходно, скупштини, што долази, предлог о томе с нацртом заједно, на који би се начин могло то најзгодније произвести.

47. Др. Јован Јовановић, наводећи, да се облигација од 1,200 фор., коју је његов брат Корнел Јовановић кад је за благајника матичиног изабран био, као кауцију депоновао, и коју је после и за касировања Петра Нинковића при „Матици“ оставио, — још и сада у поседу матичином налази, а по што се исти његов брат сада у истражном затвору налази, коме бог зна кад ће краја бити, па сад, кад га је задруга за међусебно помагање, код које је деловођа, у напред казнила, обустављајући му плату, једини извор његовог живљења, те је тако у највећу оскудицу пао

то у слѣд поруке брата свога Корнела а у име његово моли скупштину, да се решење донесе, да му се поменута облигација што пре изда, да не би, спаднувши на апсанску храну, своје већ изгубљено здравље са свим упропастио.

Упућује се управном одбору, да споменуту обвезницу изда, у колико то без штете матичине може бити.

48. Председник казујући, да је скупштина овом приликом свој рад свршила, и захваљујући члановима, који су дошли на скупштину, позива, да се у смислу пословног реда изберу 10 чланова, који ће овај скупштински записник потписати.

За оверење скупштинског записника бирају се ови чланови: др. Стеван Павловић, Филип Обркнежевић, Влада Стратимировић, Александар Вујић, Павао Новић, др. Илија Вучетић, Пера Попадић, Миша Димитријевић, Стеван В. Поповић и др. Илија Огњановић.

За тим се скупштина у $6^3/_4$ сахата по подне разишла с усклином: „Живио председник!"

Прочитано и потписано.

V. Именик „Матице Српске" за годину 1876/7.

Председник: Стеван Брановачки.

Подпредседник: Др. Стеван Павловић.

Подпредседник књижевног одељења: Миша Димитријевић.

Секретар: А. Хаџић.

Актуар: Сава Петровић.

Главни фискал: Др. И. Вучетић.

Књиговођа: Арон Поповић.

Благајник: Дан. Манојловић

Уредник „Летописа": А. Хаџић.

Питомачко надзорништво у Будим-Пешти:

Председник: Павао Којић.

Чланови: М. Манојловић.
А Стојачковић.

Чланови: Сима Костић.
Др. К. Пејичић, надзорник.

Фискал и руковатељ добара текелијних у Араду:

Димитрије Крестић.

Управни одбор.

(По азбучном реду.)

Председник: Стеван Брановачки.

Подпредседник: Др Стеван Павловић.

Одборници:

Др. Илија Вучетић.
Миша Димитријевић.

Стеван Јефтић.
Стеван Јеленић.

Одборници:

Корнел Јовановић.
Лука Јоцић.
Стеван Керчевић.
Ђорђе Д. Кода.
Јован Малетић.
Пера Натошевић.
Паво Новић.
Др. Мих. Полит-Десанчић.
Димитрије Савић.
Никола Станисављевић.
Др. Лаза Станојевић.
Љубомир Стефановић.
Ђорђе Шевић.
Марко Шилић.

Књижевни одбор.

(По азбучном реду.)

Председник: Стеван Брановачки.

Подпредседник: Миша Димитријевић

Одборници:

Владан Арсенијевић.
Филип Обркнежевић.
Др. Илија Огњановић.
Др. Мих. Полит-Десанчић.
Стеван В. Поповић.
Ђорђе Рајковић.
Светозар Савковић.
А. Хаџић.

Књижевно одељење.

(По азбучном реду.)

1. (†) Др. Јован Андрејевић (1864.)
2. (†) Александар Андрић (1864.)
3. Милан Андрић — — — (1877.)
4. Владан Арсенијевић — (1870.)
5. (†) Платон Атанацковић, владика — — — — — — (1864.)
6. (†) Павао Бибић — — (1864.)
7. Валтазар Богишић — — (1868.)
8. Јован Бошковић — — (1864.)
9. Јефта Вукадиновић, прота (1865.)
10. Ђорђе Вукићевић — — (1864.)
11. Никола Ђ. Вукићевић — (1864.)
12. Др. Илија Вучетић — (1870.)
13. (†) Алекс. Гавриловић (1867.)
14. Глиша Гершић — — — (1864.)
15. (†) Јосиф Горјановић, парох — — — — — — — (1864.)
16. Никанор Грујић, владика (1864.)
17. Ђорђе Даничић — — — (1864.)
18. Миша Димитријевић — (1869.)
19. Јован Ђорђевић — — (1864.)
20. Др. Милан Ђорђевић — (1871.)
21. Васа Ђурђевић — — — (1871.)
22. Јован Живановић — — (1873.)
23. Владимир Јовановић — (1868.)
24. Др. Јован Јовановић — (1864.)
25. Др. Милан Јовановић — (1870.)
26. Димитрије Јосић — — (1869.)
27. Др. Лаза Костић — — (1864.)
28. Др. Никола Крстић — (1864.)
29. Стеван Лазић — — — (1873.)
30. Др. Димитрије Матић (1868.)
31. Др. Данило Медаковић (1864.)
32. Др. Светозар Милетић (1864.)
33. (†) Андрија Монашевић (1865.)
34. Урош Милутиновић прота (1865.)
35. Др. Ђорђе Натошевић (1864.)
36. (†) Стеван Недељковић (1877.)
37. Др. Тодор Недељковић (1869.)
38. (†) Јоксим Новић Оточанин — — — — — — — (1864.)
39. Ђорђе Николајевић, прота (1864.)
40. (†) Константин Николајевић — — — — — — (1864.)

41. Петар Нинковић — — (1864.)
42. Филип Обркнежевић — (1869.)
43. Др. Илија Огњановић (1874.)
44. Илија Округић Сремац (1872.)
45. Исидор Павловић — (1867.)
46. Др. Стеван Павловић — (1864.)
47. Др. Константин Пејичић (1864.)
48. (†) Др. Божидар Петрановић — — — — — — (1864.)
49. Герасим Петрановић, владика — — — — — — (1866.)
50. (†) Јован Петровић — (1866.)
51. Сава Петровић — — — (1877.)
52. Др. Мих. Полит-Десанчић (1865.)
53. (†) Гаврило Поповић, владика — — — — — — — (1864.)
54. Димитрије Поповић, парох (1864.)
55. Ђорђе Поповић — — (1864.)
56. Мита Поповић — — — (1877.)
57. Стеван В. Поповић — — (1869.)
58. Стеван Поповић — — (1871.)
59. Панта Поповић — — — (1869.)
60. Др. Ђорђе Радић — — (1864.)
61. Новак Радонић — — — (1865.)
62. Ђорђе Рајковић — — (1866.)
63. Др. Фрања Рачки — — (1868.)
64. Иларион Руварац, архим. (1871.)
65. Др. Милан Савић — — (1877.)
66. Светозар Савковић — (1867.)
67. Александар Сандић — (1866.)
68. (†) Павао Стаматовић (1864.)
69. Александар Стојачковић (1864.)
70. Др. Јован Суботић — — (1864.)
71. (†) Коста Трифковић — (1871.)
72. Др. Јован Туроман — (1867.)
73. Огњеслав Утјешеновић Острожински — — — (1864.)
74. А. Хаџић — — — — (1864.)
75. (†) Др. Јован Хаџић-Светић — — — — — — — — (1864.)
76. Емил Чакра — — — (1864.)
77. (†) Др. Јанко Шафарик (1864.)

Почасни чланови „Матице Српске“.

(По азбучном реду.)

1. (†) Др. Јован Андрејевић (1862.)
2. (†) Платон Атанацковић (1840.)
3. А. Бесонов — — — — (1868.)
4. (†) Јован Берић — — (1839.)
5. (†) Павао Берић — — (1840.)
6. Др. А. Блајвајс — — (1868.)
7. Др. Валтазар Богишић (1867.)
8. Јован Бошковић — — (1863.)
9. Стојан Бошковић — — (1868.)
10. Алимпије Васиљевић — (1868.)
11. Гаврило Витковић — — (1872.)
12. (†) Јован Витковић — (1839.)
13. Никола Ђ. Вукићевић — (1863.)
14. (†) Јован Гавриловић (1868.)
15. (†) А. Т. Гиљфердинг (1868.)
16. (†) Јосиф Герјановић (1864.)
17. Никанор Грујић — — (1860.)
18. (†) Ђорђе Дамјановић (1847.)
19. Ђорђе Даничић — — (1863.)
20. (†) Петар пл. Демелић Пањевачки — — — — (1840.)
21. А. Б. Дједицки — — — (1868.)
22. Јован Ђорђевић — — — (1861.)
23. (†) Севастијан Илић — (1859.)
24. Др. Ватрослав Јагић — (1868.)
25. Владимир Јовановић — (1867.)
26. Др. Милан Јовановић — (1868.)
27. Феликс Каниц — — — (1868.)
28. Павао Којић — — — — (1842.)
29. (†) Исидор Коларовић — (1863.)
30. (†) Др. Јован Крестић (1855.)
31. Милан Кујунџић — — (1868.)
32. Луј Леже — — — — — — (1868.)
33. А. Мајков — — — — (1868.)
34. Др. Теодор Мандић — (1863.)
35. (†) Ђорђе Марго — — (1839.)
36. (†) Александар Манастерлија — — — — — — (1851.)

37. Др. Димитрије Матић — (1867)
38. Чедомиљ Мијатовић — (1868.)
39. Др. Фрања Миклошић — (1868.)
40. Др. Светозар Милетић (1861.)
41. Др Ђорђе Натошевић (1861.)
42 (†) Павао Недоклански (1842.)
43. Ђорђе Николајевић — — (1864)
44. (†) Константин Николајевић — — — — — — (1861.)
45. (†) Исидор плем. Николић Србоградски — — (1847.)
46. (†) Јоксим Новић Оточанин — — — — — — (1864.)
47. Петар, Александар и Јован пл. Палик-Учевни Фурлучки — — — — — — (1848.)
48. Др. Јосиф Панчић — — (1368.)
49. (†) Виљем Паулини-Тот (1868.)
50. (†) Јован Пачић — — (1840.)
51. (†) Др. Божидар Петрановић — — — — — — — (1864.)
52. Герасим Петрановић — (1864.)
53. А. Пипин — — — — (1868.)
54 (†) Михаило Погодин — (1868.)
55. (†) Гаврило Ползовић — (1851)
56. (†) Александар Поповић (1851.)
57. (†) Гаврило Поповић — (1861.)
58. Ђорђе Поповић — — — (1863.)
59. (†) Марко Поповић, септемвир — — — — — (1852)
60. (†) Павао А. Поповић — (1839.)
61. (†) Јосиф Рајачић, патријарх — — — — — — (1846.)
62. Др. Фрања Рачки — — (1867.)
63. Никола Савић, адвокат (1854)
64. (†) Ђорђе пл. Сервицки турско-кањишки — — (1840.)
65. С Спасовић — — — — (1868)
66. Исмаил Срезњевски — (1868.)
67. Панта Срећковић — — (1868.)
68. (†) Др Ђорђе Стојаковић (1839)
69. Александар Стојачковић (1863.)
70. Др Јован Суботић — — (1840.)
71. Павао пл. Трифунац Батфански — — — — — — (1839.)
72 (†) Ђорђе Урхази — — (1868.)
73. Огњеслав Утјешеновић Остројински — — (1864.)
74 А. Хаџић — — — — (1864.)
75. (†) Др. Јанко Шафарик (1861.)

Од ових почасних чланова положили су после свога избора за чланство прописани прилог: Платон Атанацковић, Павао Трифунац, Павао Којић, Исидор Николић Србоградски, др Светозар Милетић, А. Хаџић и Ђорђе Николајевић.

СПИСАК СВИХ ПИТОМАЦА
под управом „Матице Српске“
године 1876/7.

I. Питомци Саве Текелије.

У Будим-Пешти, 300 ф. за слушаоце на университету, а 250 ф. за слушаоце VII. и VIII. гимн. разреда, и стан, огрев, осветљење, лекарије.

1. Миливој Адамов ригороз. права.
2. Павао Бастић „ „
3. Стеван Димић, правник IV. год.
4. Свет. Дамјановић философ III. „
5. Хран. Михаиловић, „ III. „
6. Светозар Поповић „ II. „
7. Павао Поповић медик III. год.
8. Душан Ј. Дима „ II. „
9. Павао Јанковић правник II „
10. Димитрије Лонгиновић пр II г.
11. Михаило Поповић правник II. „
12. Јован Пантелић „ II. „

13. Стеван Јеремић философ III. г.
14. Иван Веселиновић правник II. „
15 Лазар Јовановић „ II. „
16. Мита Вујковић философ I. г.
17. Мита Живковић „ I. „
18. Стеван Милованов философ I. „

II. Питомци Павла Јовановића.

У Бечу, 315 фор.

1. Василије Атанацковић, техничар V. године.
2. Владимир Шајковић, „ V. „
3. Александар Табаковић, „ III. „

III. Питомци Петра Костића.

Основне школе 200 фор.; доња гимназија и богословија 250 фор.; горња гимназија 300 фор.; велике школе 500 фор.

У Новоме Саду:

1. Ђорђе Милутиновић, гим. V. раз.
2. Ђорђе Максимовић, „ III. „
3. Јован Стејић „ II. „

У Винковцима:

4 Петар Шевић, ученик IV. основног разреда.

IV. Питомци Нестора Димитријевића.

Три места по 250 фор.; два по 200 фор.; а четири по 150 фор.

У Грацу:

1 Никола Попов, ригор. медицине

У Будим-Пешти:

2. Данило Панић, правник I. год.

У Јегри:

3. Милан Давидовац, правник II. год.

У Новоме Саду:

4. Павао Бота, гимназиста VII. разр
5. Јован Ивковић, гимн. VII. „
6. Богдан Гавриловић, гим IV. „
7. Михаило Ракић, „ III. „
8. Кајица Иванић, „ II. „

У Кечкемету:

9. Александар Црњански, гим. VI. р.

Имена чланова матичиних.*)

(По азбучном реду.)

Адамовић Александар (1868) трговац у Н. Саду — 50 ф.
Адамовић Ј. Г. (1868) трговац у Н. Саду — — — 50 „
Аксентијевић Марко (1867) трговац у Осеку — — 50 „
Алексић Александар (1868) гостионичар у Н. Саду 50 „
Алексић Василије (1844) трговац у Бечу — — — 40 „
Анастасијевић Никола (1866) трговац у Бечкереку — 50 „
(†) Андрић Александар (1843) лаћман — — — 100 „

*) До године 1867. био је улог за членство 40фор., а од тога доба 50 фор. а. вр

(†) Арсенијевић Коста (1842) прота у Панчеву — 40 ф.
(†) Арсић пл. Евстахије (1838) властелин у Араду — 250 „
Атанацковић Лаза (1866) трговац у Баји — — — 50 „
(†) Атанацковић Платон (1841) епископ у Н. Саду — 200 „
(†) Атанацковић Трифун (1864) поджупан у Сомбору 50 „
(†) Бабић Марко (1827) трговац у Араду — — — 40 „
(†) Бадрљица пл. Стеван (1866) адвокат у Сенти — 50 „
Бајић пл. Милош (1875) властелин од Варадије — 100 „
Бањанин Данило (1859) трговац у Карловцу — — 50 „
(†) Барајевац Јован (1848) у Долову — — — — 100 „
Барако Василије (1841) грађанин у Карловцу — — 40 „
Барако Јован (1869) трговац у Карловцу — — — 50 „
Барако Коста (1869) трговац у Карловцу — — — 50 „
(†) Барић Јеврем (1857) у Панчеву — — — — 40 „
Барјактаровић Петар (1869) трговац у Земуну — 50 „
Барусковић Глиша (1868) професор у Карловцима — 50 „
Барусковић Стеван (1868) бележник у Кисачу — — 50 „
Белановић Јован (1868) бележник у Каменици — 50 „
Белић Алекса (1870) — — — — — — — 50 „
Бечкеречка општина (1847) — — — — — — 60 „
(†) Бибић Никола (1864) парох у Меленцима — — 50 „
(†) Бибић Паво (1842) парох у Меленцима — — 40 „
Бикар Васа (1864) трговац у Сомбору — — — 50 „
Бикар Марко (1864) трговац у Сомбору — — — 50 „
Бикар Сима (1864) трговац у Сомбору — — — 50 „
Бипарић Јован (1864) трговац у Н. Саду — — — 50 „
Бира Мита (1865) трговац у Вуковару — — — 50 „
Богдановић Евгеније (1864) трговац у Н. Саду — 50 „
(†) Бозда Наум (1827) трговац у Пешти — — — 240 „
Борђошки Аврам (1865) парох у Силбашу — — 50 „
Бошњак Теодор (1842) трговац у Хрватској — — 110 „
Бранковић Ђорђе (1864) прота у Сомбору — — — 50 „
(†) Брановачка пл. Јулијана (1845) ђенералица — 200 „
Брановачки пл. Сава (1866) трговац у Сенти — — 50 „
Брановачки Стеван (1861) кр. саветник у Н. Саду — 160 „
Бугарски Велимир (1867) поседник у Н. Саду — — 50 „
Бугарски Никола (1864) сирот. отац у Панчеву — 50 „
Васиљевић Живко (1869) адвокат у Земуну — — 50 „
Васиљевић Игњат (1871) трговац у Земуну — — 50 „
Векецки Јаша (1869) поседник у Јарковцу — — 50 „
Величко Никола (1855) трговац у Темишвару — — 50 „
(†) Вељков Димитрије (1834) тргов. агент у Пешти 40 „
Владисављевић Стеван (1867) поседник у Н. Саду 40 „
Владислав Јован (1853) трговац у Бечу — — — 40 „
Влашић Тривун (1866) свештеник у Сенти — — 50 „

(†) Војновић Алекса (1837) адвокат у Пешти — — 40 ф.
Врањешевић Стеван (1866) трговац у Панчеву — 50 „
Вујић Божидар (1865) поштар у Суботици — — 50 „
Др. Вујић Јован (1864) адвокат у Сомбору — — 50 „
Вујић Љубомир (1866) трговац у Сенти — — — 50 „
Вукадиновић Јефта (1864) прота у Земуну — — 50 „
Вукашиновић Александар (1864) подбележ. у Вуковару 50 „
Вукићевић Ђорђе (1864) адвокат у Н. Саду — — 50 „
Вукићевић Петар (1864) сенатор у Сомбору — — 50 „
(†) Вуковић Ђорђе (1864) парох у Н. Саду — — 50 „
Вуковић Ђорђе (1867) судац у Шиду — — — — 50 „
Др. Вучетић Илија (1870) адвокат у Н. Саду — — 50 „
Вучетић Михаило (1838) вел. купац у Трсту — — 50 „
Гавански Ђорђе (1866) поседник у Н. Саду — — 50 „
(†) Гавриловић Александар (1864) професор у Н. Саду 50 „
(†) Гагић Јеремија (1838) конзул у Дубровнику — 40 „
(†) Гваздановић Јован (1853) трговац у Н. Саду — 40 „
(†) Георгијевић Ђорђе (1830) трговац у Тителу — 40 „
(†) Георгијевић Михаило (1853) трговац у Н. Саду 40 „
(†) Георгијевић Младен (1827) трговац у Темишвару 40 „
(†) Георгијевић Паво (1857) адвокат у Зомби — — 60 „
(†) Георгијевић Тимотије (1830) трговац у Тителу — 120 „
Гересги Атанасија (1870) трговац у Черевићу — 50 „
Говорчиновић Лазар (1870) занатлија у Митровици — 50 „
Гомирје Манастир (1841) — — — — — — 100 „
Грчић Јован (1877) професор у Н. Саду — — — 50 „
(†) Грчић Паво (1869) адвокат у Вуковару — — 50 „
Давидовић Давид (1845) адвокат у Будиму — — 40 „
(†) Давидовић М. Ђорђе (1864) адвокат у Н. Саду — 50 „
Давидовић Лазар (1864) вел. судац у Осеку — — 50 „
Дамаскин пл. Стеван (1837) властелин неметски — 40 „
(†) Деметровић Јован (1826) трговац у Пешти — — 100 „
Деспинић Јован (1870) властелин у Ковину — — 50 „
Димитри Младен (1869) трговац у Земуну — — — 50 „
Димитријевић Ђорђе (1864) адвокат у Бечкереку — 50 „
Димитријевић Ђорђе (1867) трговац у Н. Саду — — 50 „
Димитријевић Милош (1864) кр. саветник у Н. Саду 50 „
Димитријевић Миша (1868) сенатор у Н. Саду — — 50 „
(†) Димитријевић Нестор (1857) трговац у Бечкереку 500 „
Дињашки Стеван (1865) поседник у Сентомашу — 50 „
(†) Драгичевић Лазар (1857) трговац у Панчеву — 200 „
Дракулић Гавра (1864) срески судац у Кули — — 50 „
Дунђерски Гедеон (1870) велепоседник у Сентомашу 50 „
Дунђерски Лаза (1870) поседник у Сентомашу — — 50 „
Ђермек Аца (1870) трговац у Араду — — — — 50 „

*

Ђомпарић Мита (1868) ковач у Н. Саду — — — 50 ф.
(†) Ђорђевић К. С. (1865) трговац у Митровици — 50 „
Др. Ђорђевић Милан (1868) уредник „Заставе“ у Н. Саду 50 „
Ђорђевић Милош (1868) адвокат у Бечкереку — — 50 „
Ђорђевић Сава (1859) адвокат у Срп. Бечеју — — 42 „
Ђурђевић Васа (1870) адвокат у Осеку — — — 50 „
Ђуричић А. (1868) трговац у Руми — — — — 50 „
Ђурић Живко (1868) чизмар у Н. Саду — — — 50 „

(†) **Ж**ивановић Јаков (1842) у Србији — — — — 45 „
Живановић Јован (1872) професор у Карловцима — 50 „
(†) Живановић Љуба (1867) трговац у Н. Саду — 50 „
(†) Живановић Петар (1857) у Вршцу — — — 200 „
Живојновић Петар (1841) грађанин у Карловци — 45 „

(†) **З**ака пл. Ђорђе (1837) властелин бајшански — — 100 „
Зака пл. Петар (1854) властелин бајшански — — 40 „
(†) Зака пл. Стеван (1837) властелин бајшански — 40 „
Захарић Александар (1873) прота у Н. Саду — — 50 „
Зековић Тома (1873) актуар у Н. Саду — — — 50 „
(†) Зелић Герасим (1826) архимандрит у Далмацији — 40 „
Земунска општина (1843) — — — — — — 40 „
Златић Тоша (1867) поседник у Черевићу — — — 50 „

Др. **И**вановић Паво (1861) лечник у Баји — — — 50 „
Ивковић Ананије (1864) чинов. власт. у Чанади — 50 „
Ивковић Светозар (1870) трговац у Митровици — — 50 „
Др. Илић Ђура (1870) лечник у Ст. Бечеју — — 50 „
Илић Лаза (1864) чиновник у Н. Саду — — — 50 „
Илић Петар (1868) пенз. капетан — — — — — 50 „
Исајловић Исидор (1866) одветник у Осеку — — 50 „
(†) Исаковић Александар (1844) вел. фискал у Кикинди 40 „

(†) **Ј**аничари пл. Никола (1844) — — — — — 40 „
Јанковић Аксентије (1867) трговац у Ердевику — 50 „
(†) Јанковић Димитрије (1847) трговац у Београду — 100 „
(†) Јанковић Јован (1841) грађанин у Карловцу — 40 „
(†) Јанковић Коста (1864) адвокат у Бечкереку — 50 „
(†) Јанковић Кристина (1854) у Карловцима — — 40 „
Јанковић Марко (1831) трговац у Панчеву — — 40 „
(†) Јеленић Стеван (1867) арендатор у Н. Саду — 50 „
Јеремић Лаза (1864) угоститељ у Н. Саду — — 50 „
Јефремовић Милош (1867) трговац „ — — 50 „
Јефтић Стеван (1867) трговац у Н. Саду — — — 50 „
Јовановић Теофил (1868) трговац у Илоку — — 50 „
Јовановић Александар (1864) адвокат у Н. Саду — 50 „
Јовановић Д. Алекса (1869) трговац у Земуну — 50 „
Јовановић пл. Васа (1865) властелин у Панчеву — 50 „

Јовановић Димитрије (1847) присед. мен. суда у Пешти 40 ф.
(†) Јовановић Димитрије (1847) инџинир у Пешти — 40 „
(†) Јовановић Евгеније (1841) епископ у Карловцу 85 „
Др. Јовановић Јован-Змај (1864) лечник у Београду 50 „
Јовановић Јован (1868) сапунџија у Н. Саду — — 50 „
(†) Јовановић Јован (1868) парох у Иригу — — 50 „
Јовановић Каменко (1866) књижар у Панчеву — — 50 „
Јовановић Корнел (1864) у Н. Саду — — — — 50 „
Јовановић Л. Лука (1869) телеграфиста у Сомбору — 50 „
Јовановић А. Милан (1874) професор у Н. Саду — 50 „
(†) Јовановић Михаило (1827) трговац у Пешти — 40 „
(†) Јовановић Петар (1848) „ „ — 60 „
(†) Јовановић Стеван (1845) „ „ — 40 „
Јовановић Урош (1864) урбарош у Сомбору — — 50 „
Јовичић Петар (1861) угоститељ у Н. Саду — — 50 „
(†) Јовићка Еуфимија (1846) бароница у Ст. Бечеју 100 „
(†) Јовшић Глигорије (1853) трговац у Н. Саду — 40 „
Др. Јојкић Младен (1866) лечник у Н. Саду — — 50 „
Јоцић Младен (1864) адвокат у Сентомашу — — 50 „
Јоцић Стеван (1867) трговац у Ст. Бечеју — — 50 „
Јурковић пл. Александар (1843) адвокат у Пешти — 40 „

Калинић Александар (1868) свештеник у Ст. Паланци 50 „
Камбер Ђорђе (1867) поседник у Н. Саду — — — 50 „
Карађорђевић Александар (1845) — — — 461 ф. 40 н.
Карловачка општина (1845) — — — — — — 100 ф.
Касапиновић Јован (1870) трговац у Пешти — — 50 „
Др. Касапиновић Светислав (1870) адвокат у Панчеву 50 „
Каћански Лазар (1864) парох у Сентомашу — — 50 „
Керчевић Стеван (1868) угоститељ у Н. Саду — — 50 „
(†) Кирица Теодор (1842) трговац у Земуну — — 40 „
(†) Кнежевић Јован (1826) трговац у Осеку — — 40 „
Ковачић Влада (1864) мерник у Сомбору — — — 50 „
Кода Д. Ђорђе (1861) трговац у Н. Саду — — — 50 „
(†) Којадиновић Ђорђе (1869) трговац у Иригу — — 50 „
Којић Паво (1842) адвокат у Пешти — — — — 54 „
Којновић Александар (1868) трговац у Н. Саду — 50 „
(†) Константиновић Еуфимија (1859) — — — — 100 „
(†) Константиновић пл. Константин (1826) у Бечу — 40 „
(†) Контић Ђорђе (1840) адвокат у Вуковару — — 140 „
(†) Коњовић Антоније (1864) земљемер у Сомбору — 50 „
(†) Коњовић Давид (1840) градоначелник у Сомбору 50 „
Коњовић Јустин (1864) земљемер у Сомбору — — 50 „
Косировић Живан (1868) економ у Н. Саду — — 50 „
(†) Костић Глигорије (1826) трговац у Н. Саду — 40 „
(†) Костић Јован (1826) парох у Н. Саду — — — 40 „

Костић Л. Ђорђе (1869) трговац у Митровици — — 50 ф.
Др. Костић Лаза (1864) књижевник у Н. Саду — — 50 „
(†) Костић Михаило (1833) адвокат у Пешти — — 40 „
Костић Сима (1869) парох у Будим-Пешти — — — 50 „
Котур Паво (1843) трговац у Сиску — — — — 40 „
(†) Крагујевић Јаков (1866) поседник у Сенти — — 50 „
Кранчевић Петар (1853) трговац у Панчеву — — 40 „
Крек Алекса (1861) трговац у Карловцу — — — 42 „
(†) Крестић Живко (1830) трговац у Тителу — — 40 „
(†) Крестић Никола (1853) трговац у Н. Саду — — 40 „
Кречаревић Паво (1864) професор у Карловцима — 50 „
Критовац Васа (1868) трговац у Руми — — — — 50 „
Крстић Јован (1868) адвокат у Бечкереку — — — 50 „
Др. Крстић Никола (1863) председник касационог суда у Београду — — — — — — — — 53 ф. 20 н.
(†) Кузмановић Ђорђе (1827) у Пешти — — — 40 ф.
Кунић Андрија (1841) грађанин у Карловцу — — 40 „
Кушевић Андрија (1852) вел. купац у Пешти — — 40 „
Кушевић пл. Светозар (1864) властелин у Блатском 50 „
Лазаревић пл. Јован (1842) властелин у В. Средишту 100 „
Лазић Стеван (1872) професор у Карловцима — — 50 „
(†) Лакић Сава (1868) трговац у Н. Саду — — — 50 „
Лалошевић Никола (1864) адвокат у Сомбору — — 50 „
Лекић Стеван (1870) професор у Н. Саду — — — 50 „
Леовић Гедеон (1864) адвокат у Сомбору — — — 50 „
Леовић Сима (1864) кр. јавни бележник у Суботици 50 „
(†) Лонгиновић Кузман (1867) парох у Ердевику — 50 „
Лукачевић Стеван (1866) бележник у Сенти — — 50 „
Мајински Сима (1870) парох у Сентомашу — — 50 „
(†) Др. Максимовић Васа (1864) у Сомбору — — 50 „
Максимовић Јован (1867) парох у Черевићу — — 50 „
Максимовић Миша (1867) трговац у Н. Саду — — 50 „
Др. Максимовић Никола (1866) адвокат у Сомбору 50 „
Др. Максимовић Светозар (1861) лечник у Н. Саду 50 „
Максимовић Тоша (1877) трговац из Уздина — — 50 „
(†) Маленица пл. Јован (1840) властелин стаморски 50 „
Маленица пл. Никола (1838) властелин у Темишвару 40 „
Малетић Јован (1864) трговац у Н. Саду — — — 50 „
(†) Малешевић Глигорије (1841) грађанин у Карловцу 40 „
(†) Манасија пл. Ђорђе (1844) властелин ходоњски 40 „
Манојловић Данило (1868) благајник „Матице Српске“ у Новом Саду — — — — — — — — — 50 „
Манојловић Лаза (1864) поседник у Сентомашу — 50 „
Манојловић Мита (1864) адвокат у Сомбору — — 50 „
Др. Манојловић Ђура (1870) адвокат у Суботици — 50 „

Др. Марковић Димитрије (1864) лечник у Темишвару 50 ф.
(†) Марковић Јован (1864) трговац у Вуковару — 50 „
Марковић Петар (1664) парох у Пирошу — — — 50 „
Марковић Сима (1867) трговац у Н. Саду — — — 50 „
Марковић II. Стеван (1869) трговац у Земуну — — 50 „
Матић Ђока (1866) поседник из Каменице — — 50 „
Матић Јован (1869) кр. јавни бележник у Н. Саду 50 „
(†) Матић Јосиф (1861) ц. и кр. мајор у Н. Саду — 42 „
Матић Матија (1864) рентмајстор у Б. Комлошу — 50 „
Мачвански Ђорђе (1864) у Н. Саду — — — — 50 „
Мачвански Јосиф (1832) „ „ — — 50 „
Маширевић Љуба (1864) адвокат у Сомбору — — 50 „
(†) Маширевић Самујило (1864) патријарх у Карловци 200 „
Др. Медаковић Данило (1853) у Загребу — — — 50 „
(†) Медурић Јефта (1853) кројач у Н. Саду — — 40 „
(†) Мећански Петар (1844) у Ст. Кањижи — — 40 „
Мијатовић Гавра (1869) поседник у Н. Саду — — 50 „
(†) Др. Мијатовић Ђока (1871) лечник у Н. Саду — 50 „
(†) Мијатовић Тоша (1868) поседник „ — 50 „
(†) Миковић пл. Јован (1865) судац у Вуковару — 50 „
Миковић Нестор (1869) учитељ у Сентомашу — — 50 „
Милаковић Јован (1869) трговац у Земуну — — 50 „
Др. Миланковић Јаков (1869) у Земуну — — — 50 „
(†) Милашиновић Тима (1853) сир. отац у Н. Саду 40 „
Милекић пл. Ђорђе (1854) у Митровици — — — 100 „
Милекић пл. Ћира (1870) у Митровици — — — 50 „
(†) Миленковића Стојана жена (1848) у Лугошу — 100 „
(†) Милеусник Тодор (1843) трговац у Сењу — — 100 „
Др. Милетић Светозар (1861) адвокат у Н. Саду — 50 „
Миличевић Михаило (1841) грађанин у Карловцу — 40 „
Миличић Игњат (1868) поседник у Н. Саду — — 50 „
Милосављевић Илија (1854) трговац у Панчеву — 60 „
Милосављевић Сингелија (1854) у Панчеву — — 40 „
Милошев Никола (1855) трговац у Панчеву — — 40 „
Милутиновић Урош (1864) прота у Митровици — 50 „
Мировић Димитрије (1853) трговац у Бечу — — 40 „
(†) Михајловић Арсен (1855) адвокат у Араду — 40 „
Михајловић Васа (1865) трговац у Вуковару — — 50 „
Михајловић Ђорђе (1872) парох у Срп. Итебеју — 50 „
Михајловић Јован (1865) трговац у Вуковару — — 50 „
(†) Михајловић Лазар (1830) вел. бележник у Араду 40 „
Михајловић Ника (1864) кр. саветник у Пешти — 50 „
Др. Михајловић Петар (1870) адвокат у Панчеву — 50 „
Мишковић Аврам (1870) трговац у Јаску — — — 50 „
Мојић Коста (1870) трговац у Бингули — — — 50 „

(†) Мојсиловић Јосиф (1849) у Карловцу — — — 40 ф.
(†) Монашевић Андрија (1864) парох у Н. Саду — 50 „
Мохачка општина (1839) — — — — — — — — 40 „
Мунџић Јефта (1868) у Н. Саду — — — — — — 50 „
Нако пл. Јован (1833) властелин у Б. Комлошу — 50 „
Настић Јован (1870) учитељ у Сентомашу — — — 50 „
Натошевић Петар (1870) трговац у Н. Саду — — 50 „
(†) Недељковић Антоније (1853) трговац у Н. Саду 40 „
Недељковић Ф. Ђорђе (1864) трговац у Н. Саду — 50 „
(†) Недељковић Живко (1833) трговац у Т. Бечеју — 40 „
Др. Недељковић Тоша (1867) адвокат у Земуну — 50 „
Др. Ненадовић Љубомир (1867) лечник у Панчеву — 50 „
(†) Ненадовић Самуило (1838) трговац у Баји — — 40 „
(†) Ненадовић Стеван (1833) трговац у Коморану — 40 „
Нецић Никола (1868) трговац у Н. Саду — — — 50 „
(†) Нешковић Гавра (1838) трговац у Черевићу — 40 „
Николајевић Васа (1866) адвокат у Даљу — — — 50 „
Николајевић Ђорђе (1865) прота у Задру — — 50 ф. 34 н.
Николић Андрија (1866) адвокат у Сенти — — — 50 ф.
(†) Николић Аркадија (1864) адвокат у Сомбору — 50 „
Николић Бранко (1873) жуп. перовођа у Руми — — 50 „
Николић Н. Васа (1866) трговац у Ковину — — 50 „
Николић Гавра (1869) трговац у Земуну — — — 50 „
Николић Ј. Д. (1868) трговац у Темишвару — — 50 „
Николић пл. Јован (1833) властелин рудњански — 100 „
(†) Николић пл. Исидор (1847) — — — — — 50 „
Николић Мита (1871) трговац у Товаришеву — — 50 „
(†) Николић Светозар (1853) трговац у Н. Саду — 40 „
Николић Стеван (1854) трговац у Пешти — 45 ф. 44 н.
Николић Стеван (1864) трговац у Н. Саду — — 50 ф.
Николић Федор (1865) властелин у Темишвару — 100 „
(†) Нинић Јован (1843) у Београду — — — — 45 „
Нинковић Петар (1864) у Н. Саду — — — — 50 „
Нићин Арон (1864) адвокат у Ст. Паланци — — — 50 „
Нићин Васа (1872) поседник у Сентомашу — — — 50 „
(†) Новаковић Антоније (1864) трговац у Н. Саду — 50 „
Новаковић Коста (1864) трговац у Н. Саду — 50 „
Новаковић Јефта (1868) већник кр. судбенога стола у Беловару — — — — — — — — — 50 „
Новић Паја (1867) адвокат у Н. Саду — — — 50 „
Новосадска општина (1843) — — — — — — 40 „
Обрадовић Илија (1843) лаћман — — — — — 40 „
(†) Обреновић Јеврем (1827) обор-кнез у Шапцу — 40 „
(†) Обреновић Милош (1827) кнез Србије — — — 200 „
(†) Обреновић Михаило (1841) кнез Србије — — 470 „

Обркнежевић Филип (1868) професор у Н. Саду — 50 ф.
Др. Огњановић Илија (1873) лечник у Н. Саду — 50 „
Округић Илија (1871) парох у Петроварадину — — 50 „
Орлушић Вићентије (1842) трговац у Пакрацу — — 40 „
Осечка општина (1843) — — — — — — — 40 „
Остојић пл. Паво (1844) властелин у Шемлаку — — 200 „

Павловић Дионисије (1873) парох у Н. Бечеју — — 50 „
Павловић Исидор (1866) адвокат у Кикинди — — 50 „
Др. Павловић Стеван (1864) адвокат у Н. Саду — 50 „
(†) Павловић Теодор (1832) адвокат у Пешти — — 40 „
(†) Пајић Михаило (1865) грађанин у Карловцу — 530 „
(†) Палик-Учевни пл. Јован Фурлучки (1853) властелин у Темишвару — — — — — — 10,000 „
Панаотовић Јован (1869) трговац у Руми — — — 50 „
Панаотовић Павле (1866) трговац у Митровици — 50 „
(†) Панић Атанасије (1852) у Чакову — — — — 40 „
Папић Максим (1864) прота у Жабљу — — — — 50 „
Папић Милош (1868) свештеник у Жабљу — — — 50 „
Др. Пејичић Александар (1875) адвокат у Вуковару 50 „
Др. Пејичић Константин (1840) лечник у Пешти — 40 „
Др. Пејић Ђорђе (1869) адвокат у Бечкереку — — 50 „
(†) Петровић Александар (1841) ц. и кр. лаћман — 100 „
(†) Петровић Димитрије (1839) трговац у Броду — 40 „
Петровић Ђока (1869) трговац у Митровици — — 50 „
Петровић Лазар (1864) бележник у Товаришеву — 50 „
(†) Петровић Никола (1853) трговац у Н. Саду — 40 „
(†) Петровић Петар (1845) митрополит у Црној Гори 100 „
(†) Петровић Петар (1846) у Ст. Пазови — — — 40 „
Петровић Сава (1873) актуар матичин у Н. Саду — 50 „
Др. Плавшић Божидар (1868) лечник у Илоку — — 50 „
(†) Полит Јован (1864) трговац у Н. Саду — — 50 „
Др. Полит-Десанчић Михаило (1865) адвокат у Н. Саду 60 „
Попадић Петар (1867) трговац у Н. Саду — — — 50 „
Попић Стеван (1864) трговац у Сомбору — — — 50 „
Поповић Арон (1875) књиговођа матичин у Н. Саду 50 „
Поповић Васа (1864) државни одветник у Н. Саду — 50 „
Поповић К. Гавра (1864) у Н. Саду — — — — 50 „
(†) Поповић Димитрије (1847) адвокат у Будиму — 50 „
Поповић Димитрије (1864) парох у Сомбору — — 50 „
Поповић Јован Зубан (1866) поседник у Карловцима 50 „
Поповић Марко (1853) у Н. Саду — — — — — 40 „
(†) Поповић Стеван (1841) епископ у Вршцу — — 50 „
(†) Поповић Стеван (1844) трговац у Н. Бечеју — 40 „
Поповић В. Стеван (1867) шк. референат у Н. Саду 50 „
Поповић Стеван Пеција (1867) сенатор у Н. Саду — 50 „

Поповић Шандор Пеција (1870) поседник у Бечкереку 50 ф.
Пушибрк Васа (1869) гимн. управитељ у Н. Саду — 50 „
Радак Ђорђе (1865) адвокат у В. Кикинди — — 50 „
(†) Радаковић Василије (1841) грађанин у Карловцу 40 „
(†) Радивојевић Александар (1845) трговац у Араду 40 „
Др. Радивојевић Љубомир (1864) лечник у Каменици 53.20 н.
(†) Радичевић Стеван (1842) — — — — — 45 ф.
Радовановић Јован (1865) градоначелник у Н. Саду 50 „
Радовановић Коста (1853) грађанин у Н. Саду — — 40 „
(†) Радуловић Коста (1853) грађанин у Н. Саду — 40 „
Рајин Лазар (1868) ц. кр. капетан у миру у Н. Саду 50 „
(†) Рајић Петар (1826) трговац у Пешти — — — 40 „
Рајковић Ђорђе (1865) књижевник у Н. Саду — — 50 „
Ракић Ђорђе (1864) трговац у Н. Саду — — — 50 „
(†) Ранисављевић Лука (1839) трговац у Панчеву — 40 „
(†) Рацковић Кузман (1842) сенатор у Кикинди — 40 „
(†) Риђички пл. Исидор (1843) властелин у Скрибешћу 40 „
Риђички пл. Паво (1837) „ „ „ 200 „
(†) Риђички пл. Светозар (1843) „ „ „ 40 „
Рогулић пл. Михаило (1864) адвокат у Вуковару — 50 „
(†) Розмировић Андрија (1826) трговац у Пешти — 40 „
Руварац Иларијон (1870) архимандрит у Карловцима 50 „
(†) Ружић Ђорђе (1861) адвокат у Н. Саду — — 42 „
(†) Ружић Никола (1864) адвокат у Сомбору — — 50 „
Савић Димитрије (1864) гостионичар у Н. Саду — 50 „
Савић Јован (1866) адвокат у Ст. Бечеју — — — 50 „
Др. Савић Милан (1867) професор у Н. Саду — — 50 „
Савић Никола (1868) парох у Земуну — — — — 50 „
Савић Стеван (1870) адвокат у Бечкереку — — 50 „
Савковић Светозар (1866) професор у Н. Саду — 50 „
Сандић Александар (1866) „ „ — 50 „
Сарајлић Петар (1869) трговац у Жабљу — — — 50 „
Сарајлић Теодор (1842) трговац у Жабљу — — — 40 „
Сенћанска општина (1866) — — — — — — 50 „
Сечански Лазар (1855) грађанин у Араду — — — 40 „
(†) Симић Алекса (1840) пуковник у Србији — — 80 „
(†) Симић Стојан (1838) саветник у Србији — — 40 „
Симоновић Никола (1866) трговац у Иригу — — 50 „
Симоновић Стеван (1867) адвокат у Каменици — 50 „
Симуновић Ђорђе (1868) трговац у Шиду — — — 50 „
Славнић Ђука (1871) поседник у Н. Саду — — — 50 „
Сланкаменац Тоја (1869) економ у Н. Саду — — 50 „
Сомборска општина (1843) — — — — — — 40 „
Станисављевић Никола (1853) грађанин у Н. Саду 40 „
(†) Стаматовић Паво (1830) у Јакову — — — — 80 „

(†) Станковић пл. Александар (1843) асесор у Кикинди 50 ф.
(†) Станковић Ђорђе (1826) трговац у Пешти — — 40 „
(†) Станковић Јован (1867) у Н. Саду — — — 50 „
(†) Станковић Јосиф (1857) сенатор у Будиму — 40 „
(†) Станковић Стеван (1837) епископ у Н. Саду — 400 „
Др. Станојевић Лаза (1870) лечник у Н. Саду — — 50 „
(†) Др. Стејић Јован (1838) лечник у Земуну — — 40 „
(†) Стеријо Јован (1853) грађанин у Н. Саду — — 40 „
Стефановић Венијамин (1864) трговац у Н. Саду — 50 „
Стефановић Ђорђе (1870) трговац у Сентомашу — 50 „
Стефановић Јован (1868) трговац у Черевићу — — 50 „
Стефановић Јован (1868) ћурчија у Н. Саду — — 50 „
Стефановић Коста (1871) поседник у Футогу — — 50 „
Стефановић Љуба (1867) трговац у Н. Саду — — 50 „
(†) Стефановића Марта (1859) у Темишвару — — 42 „
(†) Стефановић Стеван (1847) у Будиму — — — 50 „
Стојаковић Јован (1870) трговац у Ст. Паланци — 50 „
(†) Стојановић Јован (1827) трговац у Темишвару — 40 „
Стојановић Паво (1864) градоначелник у Н. Саду — 50 „
Стојковић Арсеније (1853) епископ у Будиму — — 40 „
Стојковић Ђ. Д. (1868) трговац у Н. Саду — — 50 „
Стојковић Коста (1864) жуп. бележник у Сомбору — 50 „
Стојковић Коста (1869) трговац у Земуну — — — 50 „
(†) Стојчевић пл. Јован (1842) вел. судац у Срему 40 „
(†) Стојшић Никола (1853) трговац у Н. Саду — 40 „
Стратимировић Влада (1873) адвокат у Н. Саду — 50 „
Суботић Живко (1853) трговац у Н. Саду — — — 40 „
(†) Суботић Сава (1864) „ „ „ — — — 50 „

(†) Текелија пл. Петар (1837) вел. жупан чанадски 1000 „
(†) Текелија пл. Сава (1833) властелин у Араду — 100 „
Телечан Миша (1870) трговац у Араду — — — 50 „
Темишварска општина (1843) — — — — — 200 „
Тенецки Лазар (1867) адвокат у Араду — — — 50 „
Теодоровић Димитрије (1827) трговац у Трсту — 40 „
Теодоровић Јован (1864) у Чанади — — — — 50 „
Теофановић Александар (1864) прис. суда у Сомбору 50 „
Тешић Јефта (1867) трговац у Н. Саду — — — 50 „
Томић Петар (1838) трговац у Далмацији — — — 40 „
(†) Томчевић Ђорђе (1842) трговац у Земуну — — 40 „
Топузовић Ђока (1870) у Шапцу — — — — — 50 „
Трандафиловић Михаило (1852) адвокат у Чакову — 40 „
(†) Трбојевића Јелисавета (1850) у Карловцу — — 40 „
(†) Трифић Гавра (1840) трговац у Карловцу — — 40 „
(†) Трифуновић Јован (1837) у Пешти — — — 40 „
(†) Трифунац пл. Јован (1840) асесор у Батфи — 80 „

(†) Трифунац пл. Лука (1842) — — — — — — 40 ф.
Трифунац пл. Паво (1842) мин. саветник у Будиму — 200 „
Трифунац пл. Шандор (1870) адвокат у Пешти — 100 „
Тршћанска општина (1845) — — — — — — — 40 „
Др. Туроман Јован (1866) професор у Н. Саду — 50 „
Форовић Јован (1864) трговац у Темишвару — — 50 „
Хаџић Антоније (1864) секретар матични у Н. Саду 50 „
(†) Др. Хаџић Јован (1826) у Н. Саду — — — 40 „
Хаџић Тоша (1869) економ у Сентомашу — — — 50 „
(†) Христић Илија (1853) адвокат у Н. Саду — — 40 „
(†) **Ц**ветић Гедеон (1870) архимандрит у Бездину — 100 „
Цветковић Иван (1832) трговац у Трсту — — — 40 „
(†) **Ч**авић Ђорђе (1853) трговац у Н. Саду— — — 40 „
Чавић Јован (1868) трговац у Н. Саду — — — 50 „
Чаковачка општина (1861) — — — — — — — 65 „
Чакра Емил (1864) књижевник у Н. Саду — — — 50 „
Чарнојевић пл. Петар (1839) властелин мачански — 250 „
(†) Чокарић Јован (1833) трговац у Н. Саду — — 40 „
Чолић Петар (1868) парох у Турији — — — — 50 „
(†) Чордар Стеван (1864) адвокат у Сомбору — — 50 „
(†) Чупић Дионисије (1841) игуман у Беочину 103 ф. 56 н.
(†) **Ш**евић Антоније (1838) трговац у Темишвару — 40 ф.
Шевић Ђорђе (1864) благајник у Н. Саду — — — 50 „
Шевић Јован (1867) трговац у Темишвару — — 50 „
(†) Шевић Михаило (1826) трговац у Темишвару — 40 „
Шилић Марко (1868) трговац у Н. Саду — — — 50 „
(†) Шимић Урош (1864) сенатор у Сомбору — — 50 „
Шифман Христофор (1864) земљемер у Б. Комлошу 50 „
(†) Шићар Сима (1827) трговац у Бечу — — — 40 „
Шкуљевић Јован (1864) великокупац у Трсту — — 50 „
Штросмајер Јосиф (1861) епископ у Ђакову — — 500 „
Шумановић Коста (1869) адвокат у Вуковару — — 50 „

Имена оних, који су се за чланове уписали, али прописаног улога за чланство још нису исплатили.

(По азбучном реду.)

Аврамовић Коста (1871) паробр. чиновник у Земуну 20 ф.
(†) Др. Андрејевић Јован (1864) лечник у Н. Саду — 10 „
Андријевић Паво (1868) трговац у Руми — — — 20 „
Андрић Милан (1877) адвокат у Баји — — — — 10 „
Арадски Радослав (1864) кап. у Сомбору — — — 10 „

Арсенијевић Владан (1870) професор у Карловцу — 20 ф.
Арсеновић Стеван (1868) учитељ у Сомбору — — 10 „
Атанасијевић Васа (1870) у Паланци — — — — 20 „
Атанацковић Гавра (1877) медицинар у Бaји — — 10 „
Бакић Никола (1869) паробр. чиновник у Земуну — 20 „
Берић Бранко (1874) адвокат у Ст. Бечеју — — 10 „
Бибић Димитрије (1865) адвокат у Кикинди — 10 „
Бикар Паја (1864) мерник у Сомбору — — — — 20 „
Богдановић Јоца (1868) трговац у Руми — — — 20 „
Богдановић Павле (1868) трговац у Руми — — — 20 „
Бокшан Коста (1868) трговац у Н. Саду — — — 40 „
Борић Мита (1870) колачар у Митровици — — — 10 „
Борић Петар (1868) учитељ у Темишвару — — — 20 „
Бошковић Стеван (1869) мерник у Ст. Бечеју — — 20 „
Васиљевић Петар (1870) трговац у Митровици — 10 „
Веселиновић Јован (1864) трговац у Сомбору — — 10 „
Др. Видак Пера (1870) у В. Кикинди — — — 10 „
Врањешевић Павле (1870) градоначелник у Митровици 10 „
Вујић Александар (1874) вар. подбележник у Н. Саду 30 „
(†) Вујић Јован (1864) учитељ у Сенти — — — 30 „
Вујић Урош (1868) трговац у Иригу — — — — 10 „
Вукомановић Стеван (1869) трговац у Земуну — — 20 „
Гершић Глиша (1864) професор у Београду — — 20 „
Глибоњски Ђорђе (1866) професор у Н. Саду — — 40 „
Голеш Мирослав (1871) парох у Н. Саду — — — 10 „
(†) Горјановић Јосиф (1864) парох у Иригу — — 20 „
Гостовић Павле (1875) адвокат у Н. Саду — — 30 „
(†) Грујић Јосиф (1873) протођакон у Н. Саду — 30 „
(†) **Д**авидовац Иса (1868) ц. и кр. капетан у Н. Саду 10 „
Давидовић Манојло (1871) трговац у Н. Саду — — 10 „
Др. Дера Ђорђе (1871) професор „ „ — — 40 „
Дера А. Стеван (1870) трговац у Митровици — — 10 „
Деспотовић Петар (1868) професор у Пакрацу — — 10 „
Димитријевић Васа (1868) учитељ у Н. Саду — — 30 „
(†) Дракулић Стеван (1866) економ у Ченти — — 40 „
Ђорђевић Ђока (1869) у Вуковару — — — — 10 „
Ђурђевић Стеван (1869) трговац у Питомачи — — 20 „
(†) Ђурђевић Стеван (1869) судац у Осеку — — 10 „
(†) Живановић Коста (1866) адвокат у Сенти — — 30 „
Живковић Теофан (1870) владика у Плашком — — 10 „
Загорица Вељко (1877) поштар у Сентомашу — — 10 „
Загорица Лазар (1877) трговац у Петровом-Селу — 10 „
(†) Звекић Ђорђе (1869) правник у Кикинди — — 10 „
Змејановић Коста (1870) свештеник у Митровици — 10 „

Ивачковић Светозар (1875) архитекта у Панчеву — 30 ф.
Ивачковић Стеван (1877) у Шимуновци — — — 20 „
Ивић Мата (1869) адвокат у Земуну — — — — 20 „
Илкић Ђорђе (1869) трговац у Земуну — — — — 20 „
(†) Исаковић Коста (1864) адвокат у Н. Саду — — 20 „

Јаковљевић Стеван (1868) трговац у Руми — — — 20 „
(†) Јакшић Васа (1870) у Сентомашу — — — — 10 „
Јанковић Урош (1868) абаџија у Руми — — — 30 „
Јовановић Бранко (1865) вел. судац у Руми — — 10 „
Јовановић Коста (1870) ковач у Митровици — — 10 „
Јовановић Младен (1869) мерник у Н. Саду — — 10 „
Јовановић А. Стеван (1869) трговац у Земуну — — 20 „
Јовановић (1869) агенат у Рачи — — — — — 10 „
Јосић Димитрије (1868) професор — — — — — 30 „
Јоцић Лука (1874) поседник у Н. Саду — — — 40 „

Калепић Мила (1870) угоститељ у Сентомашу — — 10 „
Кирјаковић Живан (1870) адвокат у Сомбору — — 10 „
Кировић Ђорђе (1864) сенатор у Сомбору — — — 20 „
Кнежевић Лазар (1874) бележник у Футогу — — 10 „
Ковиљац Андрија (1868) адвокат у Иригу — — — 10 „
(†) Коларовић Младен (1870) одветник у Митровици 10 „
(†) Костић Моја (1868) мерник у Н. Саду — — — 10 „
Крестић Димитрије (1872) адвокат у Араду — — 10 „
Крестић Сима (1868) адвокат у Руми — — — — 30 „
Крстић Јован (1868) трговац у Руми — — — — 20 „

Лазаревић Светолик (1864) књижар у Н. Саду — — 10 „
Лацковић Ђока (1869) трговац у Беловару — — — 10 „
Летић Моја (1875) фактор у Панчеву — — — — 10 „
Лопчаревић Живко (1869) трговац у Земуну — — 20 „
(†) Лончаревић Милош (1869) адвокат у Илоку — 20 „
(†) Лугумерски Никола (1864) адвокат у Сомбору — 20 „

Максимовић Коста (1868) правник у Руми — — 30 „
Манојловић Александар (1865) трговац у Суботици — 20 „
Манојловић Јован (1869) економ у Сентомашу — — 10 „
Манојловић Емил (1864) адвокат у Суботици — — 10 „
Манојловић Коста (1870) економ у Сентомашу — — 10 „
Маринковић Петар (1869) парох у Црној Бари — — 10 „
Марковић Мита (1868) судац у Вуковару — — — 10 „
(†) Марковић Стеван (1868) у Врањеву — — — 10 „
Мачвански Павле (1871) председник суда у Осеку — 10 „
Медурић Стеван (1868) вар. чиновник у Н. Саду — 10 „
Миловановић Никола (1865) трговац у Н. Саду — 30 „
Милутиновић Ђорђе (1868) трговац у Н. Саду — — 40 „
Милутиновић Стеван (1868) трговац у Руми — — 40 „